DE NAVORSCHER. EEN MIDDEL TOT GEDACHTENWISSELING EN LETTERKUNDIG VERKEER TUSCHEN ALLEN, DIE IETS...

LIBRARY
OF THE
UNIVERSITY
OF
CALIFORNIA

DE NAVORSCHER.

De Navorscher.

EEN MIDDEL
TOT GEDACHTENWISSELING EN LETTERKUNDIG VERKEER
TUSSCHEN ALLEN DIE IETS WETEN,
IETS TE VRAGEN HEBBEN, OF IETS KUNNEN OPLOSSEN,

ONDER BESTUUR VAN

JACOBUS ANSPACH.

Negen en Dertigste Jaargang.

NIEUWE SERIE,

TWEE EN TWINTIGSTE JAARGANG.

NIJMEGEN, – H. C. A. THIEME.
1889.

GESCHIEDENIS.

Hellu (Helu), **Herwijnen**. *Nav.* XXXVIII, 557, staat: »baron Cock of de Cock v. Isendoorn is, dunkt mij, het meest gepast". De bestuurder merkt daarbij op: »Dan toch altoos (de) Cock baron v. Isendoorn". Waarom? Isendoorn was eene hooge, Haaften eene dagelijksche of ambachtsheerlijkheid [1]; en geen van beiden zijn, als ik wel heb, ooit tot eene vrijheerlijkheid of tot eene baronie verheven geworden. Hunne oorspronkelijke bezitters (bijwijlen ook Weerdenburg, hooge heerlijkheid sedert 1481; v. Spaen, Inleid., III, 291; IV, Cod. dipl., p. 88, 91) hebben den naam Cock laten varen; Haeften dien later weder aangenomen, Isendoorn niet. Daarom werd H. zeker in de registers van den H. R. van Adel als baron de C. v. H. ingeschreven, en zou dit, m. b., ook het geval geweest zijn met I., wanneer dit geslacht den stamnaam Cock weder gereleveerd had. De heerlijkheid I. was reeds lang te voren in andere handen overgegaan; die van H. eveneens. Met het volste recht noemde en schreef een v. den Berg zich graaf v. den Berg, een Pallandt [2]) zich vrijheer van Pallant (dt) en Witthem en graaf van Culemborg, want hunne heerlijkheden verhieven de Duitsche keizers tot graafschappen en vrijheerlijkheden; maar ik betwijfel, of een lid van het geslacht Cock, zonder vooraf-

---

[1]) v. Spaen, Inl. III, 400, 30, 285, 301. — Den 11 Nov. 1345 beleende hertog Reinald »heren Willem den Kok van Ysendoren (met) thuys tYsendoren ende tgericht van den dorpe tYsendoren hoge ende lege, behaeldelic onser haluer hoger heerlicheyt dat aent lijf dreget [d. i. in, of ten aanzien van lijfstraffelijke zaken. Deze behield de hertog zich zelven, in zijnen ambtman of rigter, voor], tot enen arfleen ende tot enen Zutphenschen rechte". Nijhoff, Gedenkw. II, n° 12.

[2]) »Eins der ältesten rheinischen Geschlechter, wo nicht das älteste." Fahne, Köln., Jül. etc. Geschl. I, 326. — »Die Familie v. Pallandt gehörte zu den geachtesten des niederrheinischen Adels, und erwarb durch Heirathen viele Burgen, Güter und Herrschaften und einen fabelhaften Reichthum, welcher aber später durch verschiedene Verhältnisse sehr zusammenschmolz. — 1280 waren die Herren v. Breidenbend Patrizier in Köln, und 1360 Arnold v. B., ein Ritter, Rathsherr in Aachen". Jac. Offermann, Gesch. d. Städte, Burgen, etc. i. d. Kreis. Jülich, Düren, etc., Linnich 1854, S. 72—73.

gaande verheffing van zijn stamgoed, het recht had, zich baron v. Isendoorn te noemen en te schrijven [1]).

Blz. 557. Dat de daar genoemde »Amptman", Johan heette, is mogelijk; zeker is echter, dat hij, in het aangeh. gedrukte stuk, een aldaar onder de Bijlagen voorkomend »Appointement", gegeven tot Wadenoyen in dato a. b., onderteekent: »H. Cock van Delwynen".

[1]) »Den Momber Everwijn door het Hof gelast aen den Heer van Gendt te schrijven, ten eijnde hij nalate den ongewonen titul van *Baron van Gendt* en bij ontstentenisse tegens hem te procederen. 's Hoves Resol. d.d. 23 Junij 1641". Schrassert, Cod. Gelro-Zutph. I. 203: Gent (§ 2., hs. bijgevoegd in mijn met papier doorschoten exemplaar). — Zoo betwistten de Staten van Zeeland den heere van Cruningen, Erf burggrave van Zeeland, in 1611 den door hem gevoerden titel van Baron; maar hij gaf hun te kennen: »Dat myn huys van Cruyningen ouer de vier hondert jaren continuelyck een Baronnie geweest is, voerende zonder tegenspreken van iemant in hun Bannieren ende Zegel (als jck kan doen blycken) een man te paarde, gekleed met de Wapens van Cruyningen, gelyck de Hertogen van Braband ende Grauen van Holland ende Zeeland deden, ;'t welck niemand geen Baron zynde geoorloft en was" (Jac. Ermerins, Zeeuwsche oudh., 2e st.: heerlykh. in Zuidbevel, bl. 110 en byl. O.). Dit huis, tot den hoogen adel des Lands behoorende, heeft een ridder van het Gulden-vlies uitgeleverd, het Erfburggraafschap van Zeeland bekleed, en toch meestal geen anderen titel dan dien van Heer gevoerd. — Wie konden in Gelre-Zutphen den hoogen adel verbeelden: »Buuren, Cuilenburg, Batenburg, en de vier Bannerijen" (v. Spaen, l. c. I, 271)? Geenszins (of wel?) de overige adel, waartoe ook het geslacht Cock behoorde, welks afstamming uit het huis van Chastillon louter op — min of meer waarschijnlijke — gissingen berust, en even onzeker is als de beweering, dat de naam zijn oorsprong dankt aan den scheldnaam »Coquin" of bijnaam »Coq" (haan) (v. Spaen, l. c. III, 347—48), of wel aan de hofbediening van Kok (Cocus) of Keukenmeester (Coekenmeyster, Coickenmeister, Cokenmeester (Magister coquine). v. Hasselt, Roozendaal, 99, 144, 167 *a*). Aan het hof van welken kerk- of landvorst heeft dit geslacht dat ambt bekleed? — en, was 't aan dat van Gelre, dan toch zeker maar tijdelijk; daar, zoo ik meen van een dergelijk erfelijk ambt, vóór de verheffing van dat gewest tot een Hertogrijk (v. Hasselt: Het Hertog-rijk v. d. Hertog v. Gelre, enz. Arnh. 1821) geen sprake kon zijn (vgl. v. Spaen, l. c. II, in cod. dipl. p. 98).

a) Zie ald. ook bl. 61, 63, 166, 96, 227, 29: Ryckxken en Johan Coeck- of Koeckenschriver; bl. 360: 's hertogs raden Theodricus de Onst (Oest, Oist) Magister coquine en Johanne de Rossem Armigeris, 1463 (Derich v. Oest zu Hillenrath, Küchenmeister und Rath des Herzogs von Geldern. Ferber, die Fam. Schenk v. Nyd., 44); bl. 424: Goessen v. Bemmel, Koeckenmeister (Koickemeister. v. Hasselt, Geld. maaltyd., 232), 1496. — Joh. v. Drueten, hertog Karels Koickenschryver; Joh. v. Arssen m. g. Heren Koeck, 1520. (Geld. maaltyd., 244, 250).

Blz. 558, noot 1: »dus eene zevenjarige gemalin? ! Red". Deze aan- of opmerking — ook reeds door v. Spaen, Proev. enz., bl. 75, gemaakt — vervalt, door de later volgende woorden: »Aldus geeft Butkens de afstamming; enz."

M°.

Martena-State. Dit gedenkwaardig gebouw, dat eerlang gesloopt zal worden, gelegen te Kornjum in de voormalige grietenij Leeuwarderadeel, is in de Geschiedenis bekend als de verblijfplaats van den Frieschen edelman Duco Martena, die hier, gelijk in zijn huis te Leeuwarden, meermalen zijne staatkundige vrienden verzamelde, om maatregelen te nemen tegen de Spaansche onderdrukking. In 1568 uit zijn vaderland geweken, werd hij in 1572 door den Prins van Oranje aangesteld tot admiraal van Friesland. Door het Spaanschgezinde hof van dit gewest gebannen, was hij in 1574 uitgesloten van het Algemeen Pardon. Na de Gendsche Pacificatie in 1576, gedeputeerde, monster-commissaris en slotvoogd te Harlingen, werd hij, zeer bij den Prins in vertrouwen staande, in 1581 lid van den Raad aan de eene zijde van de Maas [1]). Men vindt zijn sterfjaar niet vermeld. Tweemaal gehuwd, 1° met Swol Botnia, 2° met Trijn Unema, zag hij zijne zonen vóór zich ten grave dalen, waardoor hij het laatste mansoir van zijn geslacht werd. Door het huwelijk zijner kleindochter Catharina Entens met Jhr. Sjuk v. Burmania, grietman van Wimbritzeradeel, wiens jongste zoon gedoopt werd Duco Martena van Burmania, tot restauratie van het uitgestorven Martenaa's geslacht, zooals blijkt uit het opschrift op een grafsteen in de kerk te Kornjum [2]), kwam de bezitting aan dit geslacht. En is op Martena-State 31 Oct. 1698 geboren de bekende staatsman Epo Sjuk v. Burmania, zoon van Tjaard en Remia v. Douma. In 1738 tot burgemeester van Dokkum aangesteld, stond hij na de verheffing van Willem IV tot stadhouder der Ver. Ned., die zijne bekwaamheden kende, bij hem in bijzondere gunst, en evenzoo bij zijne weduwe, de prinses Anna; waarvan hij een blijk ontving door zijne benoeming tot medevoogd over haren minderjarigen zoon. Hij is schrijver der

[1]) Zie over dezen landraad van deze of de andere zijde van de Maas Dr. P. L. Muller, Gesch. der reg. in de nader geun. prov. bl. 151, 258.

[2]) te Water, Verbond III 95.

twee Schuitepraatjes [1]), die in 1736 meer met een staat- dan letterkundig oogmerk, zonder naam uitgegeven werden. Tweemaal was hij gehuwd, 1° met Christina v. Glinstra († kinderloos), 2° met Romelia Maria v. Haersma, bij wie twee dochters. Hij † 1 Febr. 1775 (Scheltema, Staatk. Nederland, I, 192).

T. G.

Les seigneuries de Putte, de Schrieck et de Grootloo [2]). Les villages de Putte et de Schrieck, et le hameau de Grootloo, situés dans la province d'Anvers, arrondissement de Malines, constituaient autrefois une partie de la seigneurie dite »le pays de Malines". Nous en publierons prochainement L'histoire. Par suite du mariage de Sophie, fille héritière des puissants dynastes Berthout, avec Renaud, fils du comte Renaud Ier de Gueldre, le pays de Malines échut, dans la première moitié du 14e siècle, à la maison ducale de Gueldre. Mathilde, la 2e fille de Renaud II, le releva après le décès de sa sœur Marguerite, femme de Gérard de Juliers [3]). Elle se maria trois fois : d'abord à Godefroid de Heinsberg, seigneur de Millen et de Maeseijck, puis à Jean, comte de Clèves († 1368), et ensuite à Jean de Châtillon, depuis 1374 comte de Blois († 1387). Isabelle, la 3e fille de Renaud II, devint abbesse de Grevendael. Marie, la cadette, épousa Guillaume, duc de Juliers, qui livra la bataille de Bastweiler. La fille de ces époux, Jeanne,

---

[1]) in 1757 herdrukt met de »Drie Jagtpraatjes" van zijn boezemvriend Wybrand v. Itsma, onder den titel »Schuite- en Jagtpraatjes ofte Samenspraken tusschen eenige heeren" (Harlingen en Leeuwarden. Van Doorninck, Vermomde en naaml. schrijvers II 289, 506).

[2]) Les principales sources de cette notice sont: les registres des cours féodales de Brabant (B.) et de Malines (M.), les actes de la chambre des comptes de Brabant (C.); les archives de la commanderie de Pitzenborg, de Malines (P.). Outre ces fonds, tous déposés aux Archives générales du Royaume à Bruxelles, nous avons consulté un grand nombre de manuscrits de la Bibliothèque Royale de cette ville (B. R.), les états civils de plusieurs communes et de nombreux ouvrages imprimés, tels que: Miraeus, Opera diplomatica (O.); Butkens, Trophées du Brabant (Tr.); le Roy, Not. Marchionatus Antverpiensis (March.); le même, Grand Théâtre Sacré (T. S.); Alph. Wauters, Histoire des Environs de Bruxelles (E. B.) En citant ces sources, nous les indiquerons par les abréviations mises entre parenthèse.

[3]) Quoiqu'en disent quelques auteurs, le mariage de Gérard de Juliers avec Marguerite a été parfaitement consommé, ainsi que nous le prouverons dans l'histoire du pays de Malines.

apporta à son mari Jean dernier sire d'Arkel, le pays de Malines, qui, après avoir été appelé, du temps de Jean de Clèves, »le pays de Clèves", fut nommé depuis »le pays" ou »le quartier d'Arkel". Cette dernière désignation a prévalu pendant des siècles. Jusqu' à la fin de la féodalité, en effet, la seigneurie fut dénommée indistinctement »le pays de Malines", ou »le pays d'Arkel".

Schrieck possédait, en 1309 déjà, une chapelle consacrée à Saint-Jean Baptiste et relevant de la paroisse de Beersel. Ce fut en cette année que l'évêque de Cambrai décida l'érection de Schrieck en paroisse. *Feria sexta infra octavas paschae* (4 avril), Henri, doyen de l'église Saint-Rombaud, de Malines, et Jean de Malre, moine du couvent de Saint-Bernard, procédèrent, par ordre de l'évêque, à la délimitation de la nouvelle paroisse. Le curé Guillaume de *Berzela*, »in cujus parochia dictus locus de Schriecke consistit", le curé de Putte et d'autres personnes, tant ecclésiastiques que laïques, assistèrent à cette formalité. — Il résulte de l'acte dressé à cette occasion, que la chapelle de Schrieck avait été fondée »per nobilem virum Egidium Berthoudt [1]), dominum Machliniensem, ad cujus dominium dictus locus pertinet pleno jure". Ce seigneur avait doté la nouvelle chapelle »usque ad summam duodecim librarum Lovaniensium annuatim, quae valent sedecim Turonenses, capiendarum ad decimam eiusdem Egidii Berthaut in eodem loco, una cum minuta decima valente centum solidos Turonenses vel circiter". — Cette dîme avait été donnée, autrefois, par Nicolas, évêque de Cambrai, à Walter Berthout, grand-père d'Egide, à condition d'assigner une rente de 12 livres *à la chapelle fondée au dit lieu.* On voit par ce passage que la fondation de la chapelle avait déjà été décidée en principe du temps de Walter Berthout VI, mais les termes précédents du document ne laissent aucun doute que cette fondation n'ait été instituée en réalité par le petit-fils de ce seigneur de Malines. — La délimitation de la nouvelle paroisse eut lieu »secundum quod antiquum fossatum se extendit circa dictum locum circumquaque, ad quem spectat nihilominus quaedam terra ibidem jacens extra fossatum, vocata theutonice »*Berthoutsmeer*", prout se extendit circumquaque". (Analectes pour servir à l'hist. ecclésiast. de la Belg. IX, p. 38).

1) fils de Walter VII et d'Alice de Guines, dame de Tourcoing; il devint, en 1288, avoué et seigneur de Malines sous la tutelle de son oncle Florent.

Vers la même époque, d'autres villages du pays de Malines furent érigés en paroisse, notamment Aertselaer et Reeth. Le 8 juin de la même année (1309), *Johannes de Monasterio*, commissaire spécial de l'évêque Philippe, approuva la délimitation de Schrieck et confirma l'érection des nouvelles paroisses; »ita quod quaelibet ipsarum ecclesiarum sive capellarum in perpetuum maneat parochia per se distincta, habeatque baptisterium et sepulturam, ac cetera quaecumque parochialis ecclesia de jure tenetur habere" (ibid. p. 40).

Par suite de la mort d'Egide (21 Octobre 1310), qui ne laissa pas d'enfant de sa femme Marie, fille du comte Jean de Looz et de Chiny, le pays de Malines passa à son oncle Florent Berthout, seigneur de Berlaer (fils de Walter VI et de Marie d'Auvergne et de Boulogne), qui joua un rôle prépondérant dans l'histoire de son époque. Du temps de Florent, des contestations s'élevèrent au sujet des limites de la paroisse de Schrieck. En 1329, »*feria quarta post Trinitatem*", l'évêque Guy de Cambrai chargea »*les doyens de la chrétienté d'Anvers et de l'église de Malines*", de son diocèse, de déterminer les limites de sa juridiction entre la chapelle de Schrieck, du diocèse de Cambrai, et l'église paroissiale de Werchter, du diocèse de Liége, afin de faire cesser les débats existants entre le seigneur de Malines et l'abbé de Parck (arch. de Düsseldorf).

Parmi les localités mentionnées dans le contrat de mariage de Sophie Berthout, scellé, à Ruremonde, en 1310, »des sonnendages na dertienden dagh", nous voyons figurer Putte. Quant à Schrieck et Grootloo, ils ne sont plus cités, comme faisant partie du pays de Malines, dans l'acte du 16 janvier 1427, par lequel le malheureux Jean d'Arkel renonce à cette propriété en faveur de son »cher cousin" Jean de Wesemael. Dans le dénombrement de fiefs que celui-ci présenta au duc de Brabant, en 1440, il déclare tenir de ce prince: »dlant van Cleve bij Mechelen metten dorpen van Berlair, *Putte*, Wavē(re), Bersele, Rijmenā(m), Boedenheijden, *Scrijeck*, *Groetloe*, Aertselair, Scelle, Nijele, Waerloes, eñ een gedeilte van Contick, van Duffle metten heerlicheiden hoege, middel eñ lege..." (B, 8, 51v°)

Le sceau échevinal de Schrieck du temps de »Joncheer Willem zoene tot Egmonde, broeder tot Ghelre ende heere vanden lande van Mechelen", portait l'écusson des Berthout, aux trois pals. (P. Carton

IV). Du temps où Jean de Wesemael était seigneur du pays de Malines, les échevins »van den Scrieke" se servirent d'un sceau à l'écusson des Wesemael, aux trois fleurs-de-lis, brisé en chef d'une étoile (charte du 15 janvier 1438; ibidem). Une charte du 9 novembre 1518 porte de nouveau l'ancien sceau échevinal aux armes des Berthout (ibid.). Dans un acte du 19 mai 1490, Schrieck est nommé »Dorp Sint Jans in den Scrieck" (C. N° 17837) Celui de 1518, dont nous venons de parler, porte »Sint Jans in den Scrieke".

»Putte olim Wavera S. Nicolai. Districtus Arculani, municipium celebre, altero lapide a Mechliniâ, pagus notabilis et vastae extensionis", dit v. Gestel, Historia Archiepiscopatus Mechliniensis. Un auteur du 16e siècle, Louis Guicciardin, gentilhomme florentin, dit dans son ouvrage intitulé »Description de tout les Pais-Bas" (Anvers, chez Christophle Plantin, en 1582): »Putte est à deux lieues de Malines, lieu aussi respecté pour y avoir une autre chambre de Justice des plus anciennes du pays, qui se nomme la Court de Beffere: les quels sieges ont iurisdictiō sur plusieurs autres villages, y venans par appel, & de là ressortans à la Chancelerie". En 1886, Putte avait environ 4000 habitants; Schrieck et sa dépendance, le hameau de Grootloo, qui ont toujours formé une seule seigneurie, comptaient alors 2000 âmes.

Les noms des trois localités sont devenus des noms de familles [1]). »Walterus Berthout (IV), nobilis de Brabantia & Dominus de Mechlinia", se trouvant, en 1220, parmi les croisés au siége de Damiette, fait connaître par un diplôme adressé à son frère Egide et à ses propres fils Walter et Henri que, »quod cum in exercitu Christiano apud Damietam infirmi quidem corpore, sani autem mente essemus", il a doté la Maison Teutonique de Pitzenborg, fondée jadis par son père (Walter III), de prairies à »Rama", de terres à »Grutlo" (Grootloo) et de certains droits sur le Waverwald (»in nemore nostro Wawijr"). Le diplôme est daté »Apud Damietam MCC.XX. VI. Kalendas Februarii" [2]) Vendredi avant Laetare, 1246, l'évêque de Cambrai, Henri

[1]) Un Arnoul de Putte (Puteo), échevin de Malines, se sert, en 1310, d'un sceau portant dans son champ une rose à six feuilles (P. Carton IV.)

[2]) Dans le prochain fascicule de la Société d'Archéologie de Bruxelles, nous publierons une notice sur ce diplôme, qui est de la plus grande importance pour l'histoire de Malines et des Berthout. Quelques auteurs ont cru pouvoir contester

Berthout, seigneur de Duffel, Walter Berthout V, seigneur de Malines, et Louis Berthout, seigneur de Gramines, firent un accord pour régler leurs droits respectifs sur la dîme novale des terrains ayant fait partie de la forêt de Wavre (O. III, 415 et 416). »A en juger par certaines expressions de ces trois diplômes, dit le savant archiviste de la ville de Bruxelles, M. A. Wauters, on peut supposer que ce fut peu de temps après que l'on créa les paroisses de Wavre-Sainte-Catherine, de Wavre-Notre-Dame (Sanctae Mariae in Wavria) et de Wavre-Saint-Nicolas (Beati Nicolai in Wavria) ou, comme on l'appelle depuis, de Putte (E. B. II, 633—634).

Butkens (Tr. suppl. II, 113/114) rapporte que Louis de Berlaer, fils de Jean, seigneur de Cortenberg, et de Sophie de Gavre, aurait hérité de Putte en 1288. Le Roy (March. 247) et Christijn (Jurisprudentia heroica) confirment ce fait. Il y a toutefois erreur. Car Louis (II) n'était pas fils de Jean, mais, comme nous l'avons prouvé dans notre notice sur la seigneurie de Keerbergen, de Louis I Berthout, seigneur de Berlaer (fils d'Egide et d'Helvide de Barbençon), et de Sophie de Gavre, dame de Gramines. D'ailleurs, Butkens luimême publie, à un autre endroit, (Tr. II, 177) une quittance donnée par Louis I et sa femme Sophie de Gavre, en 1260, à l'église d'Harlebeke. Nous rencontrons encore Louis I dans les années 1244, 45, 48, 51, 64, 66 et 67. Il se servit d'un sceau type équestre, portant pour emblêmes héraldiques les trois pals des Berthout. Sa femme est veuve en 1271. Les époux eurent trois fils, Jean, auteur des Berthout, seigneurs de Helmond, de Keerbergen etc., Louis II et Rasse, chantre de l'église de Notre-Dame, à Anvers. Louis II fut armé chevalier par son prince, le duc Jean Ier de Brabant, le jour même de la fameuse bataille de Woeringen :

»Nu hoert wie daer ridder wart.
Heinric Bebbeken, Gheraert
Van Ghete, Lodewijc Berthout"

(Jan van Heelu).

En 1296, »in festo nativitatis B. Joannis Baptistae" »Ludovicus Berthout, miles, germanus viri nobilis Domini Joannis dicti Berthout"

---

l'authenticité de cette charte très-mal reproduite par Miraeus (Op. dipl.); mais nous avons eu la bonne fortune d'en retrouver l'original parmi les archives de la commanderie de Pitzenborg (Carton II).

engagea, moyennant 300 livres, à la Maison Teutonique de Malines ses dimes de Wavre-Sainte-Marie et de Putte, pour un laps de six ans, en promettant de fournir l'agréation de l'évêque de Cambrai, son suzerain du chef de ces dîmes, et celle de son frère précité. Outre Louis, ses deux frères, et ensuite Florent Berthout, seigneur de Berlaer, Jean (Berthout), seigneur de Malines, et »Joannes cognatus meus, de Neckerspoele, dictus Berthout [1]), »apposèrent leurs sceaux à cet engagement (O. III, 614 ; Tr. II, 177). »In die B. Jacobi Apostol.", de la même année, »Joannes Berthout, miles, et Joannes Berthout eius filius, dominus de Neckerspoele", confirmèrent cette négociation de leur frère et oncle respectif. A la requête des deux Jean, le duc Jean de Brabant, Florent Berthout, seigneur de Berlaer, Egide Berthout, seigneur de Honebeke [2]), et Henri Berthout, seigneur de Gheel, appendirent leurs sceaux à cet acte. Celui de Louis II, »grand comme un escu", dit Butkens, porte l'écusson des Berthout brisé d'une bande chargée de trois coquilles, brochante sur le tout ; en exergue : »S. Ludovici Berthout militis" (Tr. II, 198 ; P. Carton II). Louis II figure comme seigneur de Keerbergen dans les anneés 1299, 1302 et 1303. On lui attribue un fils du même nom. Ce fut, toutefois, Jean Berthout, seigneur de Neckerspoele, qui reçut la seigneurie de Keerbergen. Louis III paraît avoir été seigneur de Putte. En 1346, il scella d'un écusson blasonné ainsi par le baron le Roy : »d'argent à trois pals de guelles à la bende d'azur chargée de trois cocquilles d'or brochant sur le tout" (March. 247). Butkens donne une description analogue de l'écusson d'après un sceau de 1346 ; mais en reproduisant les armes des de Brouchoven, barons de Putte, il représente la bannière sénestre, ayant les mêmes emblêmes héraldiques que les Berthout de Putte, au champ d'argent, au lieu d'or. Suivant le précieux témoignage du roi d'armes »Gelre" du 14e siècle, dont l'inappréciable armorial [3]) est conservé à la Bibliothèque Royale de Bru-

[1]) fils de Jean I dit de Berlaer.

[2]) fils de Walter V, seigneur de Malines, et d'Adeline d'Enghien.

[3]) Mr. Victor Bouton, á Paris, qui a commencé la publication de cet important codex héraldique, le fait dater d'entre 1334 à 1372. Mais »Gelre" florissait encore du temps d'Albert de Bavière, comte de Hainaut et de Hollande (1389—1404 ; voyez le remarquable travail de Jean van Malderghem »La bataille de Staveren, 26 Sept. 1345" ; Bruxelles et La Haye, 1870).

xelles Nos 15652—6), »h Gelis van Barlar", fils de Jean Ier et neveu de Louis II, portait d'argent à trois pals de gueules, à la bande (ou plutôt bâton) d'azur, chargé de trois coquilles d'or, brochante sur le tout. Cimier: un écran échancré aux armes de l'écu, chacune des sept pointes garnie d'un plumail de sable. — Henri (III) Berthout, figurant en 1296 comme témoin de Louis II, et fils de Henri II et d'Imaine, dame de Maelstede, possédant, outre Gheel, les seigneuries de Duffel, d'Oosterloo, de Zeelhem etc., eut également des rentes féodales et des dîmes à Putte. Il en transforma une partie, avec d'autres revenus, en bien allodial qu'il vendit, en 1286, le vendredi après la mi-carême, à l'abbaye de Grimberghe. Celle-ci promit de payer à Henri et à ses hoirs une redevance annuelle d'un petit denier de Louvain (E. B.). En 1304, le dimanche après Pâques, Henri transporta à Geldolphe Merte, bourgeois de Bruxelles, ses dîmes de Putte-Saint-Nicolas, sous réserve de l'agréation de son suzerain Jean Berthout, seigneur de Malines. A cet acte, dans lequel il fait mention de ses frères Egide et Louis, il append un sceau triangulaire, dont le champ est rempli par un écusson à trois pals et au franc-quartier chargé d'une molette. (P., Carton II; Tr. II 139; March. 251). Dans son sceau type équestre de 1294 et de '96, il aurait porté, à en croire Butkens, un franc-quartier d'hermine. Sur un moule, quelque peu fruste de ce sceau, conservé à la collection sigillographique du musée de la Porte-de-Hal, à Bruxelles, nous n'avons toutefois pu découvrir ce franc-quartier. Légende: »S. Henrici Bertout, Domini de Ghele". Le contre-scel de 1294 porte l'écusson aux trois pals et au franc-quartier chargé d'un oiseau, accompagné, en chef, d'un croissant. Légende: »S. Secretum Dni de Duffle" (Tr. II, 138 et Porte-de-Hal). En 1314, »tsvridachs na chinsendach", Geldolphe Merte précité céda à la Maison teutonique ses dîmes de Putte (P. Carton II). — Un Guy, seigneur de Pute, figure, en 1322, parmi les témoins du comte Guillaume de Hainaut, lorsque celui-ci fiance son fils du même nom à Jeanne, fille du duc de Brabant (St Genois, Monum. Anciens, I, 215). Mais, nous ne croyons pas que ce »Pute" soit identique à Putte du pays de Malines. A Malines, en 1345, »Willelmus de Duvenvoirde junior, dominus de Donghene, miles" fit don au couvent des Riches-Claires, fondé jadis par son père, de dîmes et d'autres revenus (reditus et census) à Putte et dans d'autres villages

du pays de Malines, revenus achetés autrefois à Jean de Bouchout, seigneur de Loenhout (O. I, 450). Ce Guillaume, fils naturel de Guillaume, seigneur d'Oesterhout, avait été légitimé par l'empereur Louis de Bavière, par lettres-patentes du 11 août 1329 (Groot Charterboek der Graven van Holland, II, 486). Par diplôme donné à Anvers en 1339 à la Saint-Pierre en hiver, Guillaume, comte de Hainaut, de Hollande etc., promit à Guillaume de Duvenvoerde, seigneur d'Oesterhout, »onsen trouwen camerlinc", à cause de ses services, rendus au comte et au père de celui-ci, de laisser passer ses biens féodaux à Capellen, à Nieuwerkerk sur l'Yssel, et à Dordrecht, à son fils naturel, dans le cas où il viendrait à mourir sans hoirs légitimes (ibid. II, 615). Guillaume, le père, se servit en 1336, d'un sceau portant un écu à trois croissants, au filet en bande brochant; le casque cimé de (?); supports: deux griffons; le tout dans un encadrement en losange. Légende: »S. Wilelms: de: Duvenvoerde: milit". Diamètre 30mM. (Demay, Sceaux de la Flandre). Il eut pour femme Hedvige, fille de Sweder, seigneur de Vianen. Dans l'église du couvent fondé par lui, on lui érigea un monument [1]) avec cette inscription: »Hic jacet Wilhelmus de Duvenvoirde, Dominus de Oesterhout, qui obiit anno Dni 1353 in die B. Clarae qui erat 12 Augusti". Guillaume, le fils, épousa Marguerite de Bouchout, sœur du fameux Jean, premier châtelain de Bruxelles de sa famille (depuis 1362) [2]).

Le 1er avril 1467, Jean v. Olmen, receveur-général de Brabant [3]), loua à Guillaume Block, pour la durée de neuf années, les garennes de lapins des villages de Beersel, Putte, Wavre-Notre-Dame, Rijmenam, Omheijden et Zellaer. Comme prix de location, Block avait à fournir, pour la première année 70 couples de lapins, à 3 sols la couple, et $3^1/_2$ »rijders", et pour chacune des dernières huit années, 70 couples de lapins et 7 »rijders". Le même jour, Block prit en location du domaine la chasse aux perdrix dans ces localités pour une égale durée. Les redevances s'élévaient à 80 couples de perdrix, à 1 sol la pièce, et à 12 »rijders" 4 sols, pour la première année, et à 18 »rijders" 4 sols pour chacune des autres années. Enfin, Block se rendit locataire de

[1]) brisé plus tard, par les iconoclastes, comme le témoigne le baron le Roy.

[2]) Voyez E. B. [3]) nommé par lettres-patentes du 9 août 1462, aux gages de 300 rijders, ou 375 livres gros, monnaie de Flandre, par an (C. 438, p. 49).

la chasse aux perdrix à »Grootloe" et à Sint-Jan-in-den-Scriecke". Il avait à payer de ce chef $1^1/_2$ »rijders" pour la première année et 2 pour chacune des autres années. Il mourut quelques années après En 1471 sa veuve reprit tous les contrats de son époux (C. N° 11, 898, I, 27 et III, 22v°).

Le 6 oct. 1562, Pierre v. Dale, riche ecclésiastique, fit, devant la cour féodale de Malines, le relief des seigneuries de Putte, de Beersel et de Berlaer. Comme il appert par des lettres-patentes du 3 mars 1560, il s'en était rendu acquéreur, en vente publique, comme plus offrant. L'aliénation de la part du domaine ne fut, toutefois, pas définitive, mais seulement à titre d'engagère (staende weder te lossen; M. 2, 104). — Pierre v. Dale, né à Anvers en 1504, était un fils d'Arnould, seigneur de Zuijdland, trésorier de la ville d'Anvers, et de Gertrude Teirlincx (Teerlincx, Terlincx, † le 5 Mars 1529), et petit-fils de Pierre et de Marguerite v. Lansdonck. Il était docteur en droit, chanoine à l'église de Notre-Dame à Anvers et doyen de l'église Saint-Martin à Alost. Le 10 oct. 1541 il fut à Bruxelles parrain d'Anne Veusels, fille de Philippe et d'Emérence Sterck. Il acheta d'Ambroise le Begge (ou le Bègue) le château de Ranst (r. du 1 février 1547), avec des biens à Ranst et à Vremde. Ces propriétés furent toutefois revendiquées, à titre de parents du vendeur, par Marie de Lierre, femme du chevalier Philippe Cottreau, et Guillaume de Lierre, qui les relevèrent le 20 février 1547, respectivement le 11 janvier 1552 (B. 356, 565; march. 168). Par suite d'achat de Jean Cruijt, Pierre v. Dale fut investi le 17 février 1561 de »$3^1/_2$ vierendeels lants oft ensels geheeten het Keijser landt", à Reeth (M 48, 172). Le 13 décembre 1563 il fit relever par son intendant Ghislain v. den Dale 12 mesures de terre à Austruweel, achetées à Messire Louis Schuijt (B. 358, 411). Le 15 déc. 1567 Michel Henricx (Henrickx), marchand d'Anvers, déclara devant la cour féodale de Malines, avoir vendu, moyennant 3800 florins, à Pierre v. den Dale, seigneur de Gestel, Ballaer [1]), Putte, etc., la seigneurie dite »'t hof van Heijsbroeck", sise à Ballaer, et d'une étendue d'environ 34 bonniers. L'acquéreur en fit le relief le même jour. Ce fut son neveu Pierre, fils de Paul, qui fut inscrit comme »homme-mourant" ou

[1]) Orthographe de l'époque pour Berlaer.

»sterfman" (M. 2, 129). En 1569 le chanoine v. Dale fit à Louvain la fondation dite »le collége van Dale" avec deux bourses, de 250 florins chacune, pour l'étude de la philosophie, de la théologie et de la jurisprudence. Ces bourses devaient profiter en première ligne aux parents du fondateur et de sa mère, et ensuite aux enfants de chœur des deux églises aux chapitres desquelles Pierre v. Dale appartenait [1]. Au sujet du collége v. Dale, le baron Jacques le Roy dit dans son »Grand Théâtre Sacré" (I, 137): »Il est si grand, & il fut bâti avec tant de magnificence, que les Souverains et les Gouverneurs de Païs-Bas, avoient coutume d'y loger lorsqu'ils alloient à Louvain". Le 27 août 1571 le chanoine v. Dale reçut de Pierre v. Else, devant les échevins de Berlaer, le moulin dit »Schager-molen", situé dans cette commune (M. 2, 2e partie, 106v°). En 1576, pendant la furie espagnole, il partageait le sort de beaucoup de ses concitoyens. Il fut rançonné par la soldatesque saccageant Anvers [2]. Après sa mort, arrivée, à Anvers, en 1582, on plaça dans la chapelle du collége v. Dale un monument avec cette inscription:

»D. O. M. & P. M. R. Viri Petri van Dale Arnoldi F. J. C. Decani Alostensis, Canonici Antverp., Toparchae in Ballaer, Ghestele, Putte, Beersele, qui in lauta re & supra privatum modum, modeste, provide, pie ea usus, collegium hoc instituit, vectigalibus instruxit alendae in bonum publicum juventuti. Natus Antverpiae ann. CIↄ.Iↄ.IV. ibidem obiit anno CIↄ.Iↄ.LXXXII. Hic monumentum habet, ossibus eius voluntate translatis. Ut anima eius in beatas sedes [3], tu apprecare, pie lector". Les armes des v. Dale — appelés aussi v. ou v. den Dale, Daele, Dalen, etc. — sont: coupé; au 1er, d'or à l'homme sauvage au naturel, couronné et ceint de sinople, issant du coupé, tenant de la droite une rondache et de la gauche une massue, appuyée sur l'épaule; au 2d, de sable à trois étoiles d'or. Cimier: l'homme sauvage issant de l'écu [4]. Devise: »Laet niet dalen". Sur la tombe de Catherine v. Dale [5], tante du chanoine et veuve d'Antoine Adriaenssens van Duijveland, décédée le 1er Oct. 1556 à l'âge de 72 ans, on voyait ces armes:

---

[1]) Consultez de Potter et Broeckaert, Geschiedenis van Aelst. [2]) Voyez les Annales de l'Académie d'Archéologie de Belgique 32. p. 567. [3]) translata sit. RED.
[4]) l'Armorial Général blasonne mal ces armes. [5]) dans la cathédrale d'Anvers.

Adriaenssens v. Dale de Vos Oprode.
L'écusson des v. Dale représente ici un sautoir [1]).

(*Wordt vervolgd.*)

VRAGEN.

Bruchem. Jan van Gorcum, in de geschiedenis onzer vestiging in O.-Indië welbekend, 1625—28 gouverneur op Ambon, repatrieerde kort daarna, doch kwam Sept. 1634 als raad van Indië te Batavia terug. Hij noemde zich toen Jan van Broeckum, somtijds met bijvoeging van zijn ouden naam (geboorteplaats?) van Gorcum. Was hij in dien tijd bezitter geworden der heerlijkheid Bruchem (ook Bruckum, Broechem geschreven), in den Bommelerwaard, thans behoorend aan de familie Duquesne?

P. A. T.

Koevorden. In het Aardr. Wrdbk van J. v. Wijk Rzn (1821 en vg.), II 682a leest men, dat een oude naam dezer Drentsche plaats »bij sommigen" is »Cordoyin". Wie zijn die »sommigen", en wat weet men daar meer van?

Lier. Aert Gijsels, geboren te IJselstein, was 1612—20 in dienst der O. I. Compagnie, het laatst opperkoopman op Ambon, en keerde in October van laatstgemeld jaar naar Nederland terug. Acht jaren later werd hij door Bewindhebbers der Compagnie opnieuw in dienst genomen als raad van Indië en commandeur der vloot, die in de laatste dagen van 1628 uitzeilde. Hij noemde zich sedert Artus Gijsels van Lier, en toen hij zich later in Brandenburgschen dienst begaf werd hij eenvoudig »admiraal Lier" geheeten. Kan iemand mij mededeelen, of de heerlijkheid de Lier in Z.-Holland door aankoop in zijn bezit was gekomen?

P. A. T.

Vrijwilligers. Bestaan er registers van vrijwilligers, die met den stadhouder Willem III naar Engeland gegaan zijn?

[1]) Inscriptions funéraires de la province d'Anvers, I, 157.

Michiel Boeije — werd 16 Juni 1711 te Middelburg begraven, nalatend zijne weduwe Maria Geleijns (Gilleins, Gileins) en zes kinderen. Zijn oudste zoon Jacob was geboren in 1701 te Wemmel, bij Brussel; de andere kinderen werden allen te Middelburg geboren en gedoopt. Wie levert mij een authentiek bewijs van de geboorte of den doop van dezen Michiel Boeije (wiens naam ook als Boijen, Boujens enz. voorkomt). Zeer waarschijnlijk is hij in Zeeland geboren. Hij was van de R.-Kath. religie; het zou echter wel kunnen zijn, dat hij vóór zijn huwelijk gereformeerd was.

Groningen. MR. P. L. DE GAVERE.

(v.) Regemorter (XXXVIII, 562—5). Omdat de schrijftrant zoo bizonder verschillend is, en men t. a. pl. noot 1 leest van Ahasuerus Roger Mortell; is misschien de vraag niet ongepast, of de familienaam soms oorspronklijk geluid hebbe v. den Mortel. In 1614 komt een Jor Sulpicius v. den Mortel in Limburg voor (*Nav.* ibid. bl. 306). En Petrus Regemorterus (ibid. 563) wordt in 1600, 24 betiteld als »vir nobilissimus" en »Hollandsch ridder". Is dat R(h)ege(m, n) wellicht eene verbastering van Roger? En hebben de Antwerpsche vluchtelingen hunnen geslachtsnaam soms opzetlijk dus verbasterd, om vervolgingen van R.-Kathol. zijde te ontgaan? Het is slechts een vraag? — Mortel = kalk?

J. A.

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

---

v. Wely. Eene aanteekening in het Geld. Leenregr (Afd. Neder-Betuwe) luidt: »De weert te Kester (Kesteren, niet ver van Dodewaard en Hien) gehouden bij Bernt Tengnagell a° 1326; Maes v. Wely" (*sic*). Zie een paar aanteekeningen in Herald. Bibl. 1879 bl. 183 (beleening te Rijswijk, in Neder-Betuwe, a° 1531, vgl. *Nav.* XXVI, 375); 1881 bl. 24 (veer te Gent, in Over-Betuwe, a° 1616) en bl. 111 (in 1456 te Deventer). Nopens v. W. in den jongsten tijd vgl. ibid., alsmede 1882 bl. 362 en 376 (wapens). Hoe was de voornaam der t. laatstageh. pl., noot 4 vermelde Nijmeegsche juffer

v. W. in 1527 op last van hertog Karel van Gelre als Hervormingsgezinde te Arnhem verbrand? — In het Geld. Leenreg^r staat vermeld Helmborg v. Delen, gade van Johan v. Weiy, in 1381 en 1405 beleend met landerijen te Welie (bp van Hien, in Neder-Betuwe), welke zij overdroeg op haren zoon Johan v. Wely, en waaraan zij door dezen getocht werd. Worden Gerard, Sander, Helmich, Willem en Jan v. Wely opgeteld onder de ridders en knapen, die 6 Jan. 1377 den Landvrede helpen oprichten met Jan v. Chastillon en Mechteld hertogin van Gelre benevens eenige steden van Gelderland (Slichtenhorst, Geld. Gesch. bl. 160^b; Nijhoff, Oork. III, 629); laatstgenoemde Johan v. W. behoorde, met Sander v. Wely, onder de edelen, die het verbond der drie kwartieren van Gelre en Zutfen in 1436 bezegelden (Gr. Geld. Plakkaetbk II App. kol. 182; Slichtenhorst, Geld. Geschied. bl. 230^a; Nijhoff, Oorkonden IV bl. 131). Terzelfder tijd komt voor Willem v. Weli van Hezo (denklijk Hees bij Nijmegen), als borg met vele anderen i. d. 22 Nov. 1437 bij den verkoop door Willem v. Egmond en Walburg v. Meurs aan Gelis Ingenulant eener bouwing op Rickerswoerd te Elst (Over-Betuwe). *Nav.* XXXVI, 73 vermeldt Jutte v. W., kleindr van straksgenoemde Helmborg v. D., vgl. *Nav.* ibid. bl. 75, noot 1 en 2 (kwartierstaat, wapen). — Ten behoeve van 's Rijks Prentenkabinet en der bibliotheek van 's Rijks Museum te Amsterdam schonk Jhr. M. W. v. Renselaer Bowier te Amst. Juli 1888 twee brieven van den beroemden graveur en schilder Hendrik Goltzius aan den juwelier en kunstliefhebber Hans v. Wely te Amst. gedateerd 22 Mei en 10 Juni 1605 uit Haarlem; elk der beide brieven versierd met eene fraaie penteekening. Met Rutger v. Wely had in 1610 Helena Kempinck, wed^e Kraeyvanger, vóór het Hof van Geld. verschil over tienden te Herveld en andere goederen in Over-Betuwe (Registers arch. voorm. Hof v. G. bl. 425, 6). Elisabeth v. Wely, gehuwd met Pieter Cup, was de moeder van Willem Cup (geb. te Zalt-Bommel 6 Juli 1604), sedert 16 Maart 1634 hoogleeraar te Harderwijk, sed. 1647 dito te Franeker, † Jan. 1667 (Herm. Bouman, Geschied. d. Geld. Hoogeschool I 75). J. C. L. K. v. W. is hoofdinspecteur van administratie bij de Marine. De familienaam bestaat nóg te Herveld, Ommeren en Leersum. Te Ek-en-Wiel ligt een Welietiend (koorntiendblok), en aan den dijk, op de grens van Ingen, Weliënhofstad. J. A.

In de MS.-verzameling van Bn v. Spaen (berustend bij den Hoogen Raad van Adel) moet deze aanteekening te vinden zijn: »Cornelis v. Wely, onmondig beleend 1636, deelt met zijn broeder; zijn oom Dirk is zijn voogt" (Archief van Hemmen). Omdat het goed, waarmede Cornelis hier beleend wordt, niet staat aangeduid, is deze beleening vooralsnog vruchteloos gezocht in het oude leenboek van Hemmen, dat natuurlijkerwijs plaatselijk, en niet chronologisch is ingericht. Het kan echter m. i. ook een goed te Welie (bp Hien), of wel te Herveld (Over-Betuwe) geweest zijn, staande ter leenkamer van Hemmen. De broeder, die met Cornelis deelde, heette Jan; zij waren zonen van Alard bij eene ongenoemde moeder, en kleinkinderen van Cornelis op de Nijmeegsche riddercedul 1565—86) bij Walrave v. Galen (dr v. Walraven en Elisabeth v. Aremborg). Wie kan over deze beleening eenig licht verspreiden?

J. A.

Balanskinders (XXXVIII, 385, 569), kraankinders en Sint-Janskinders. Als de vraag betrekking heeft op Middelburg, kan het spraakgebruik de zaak ophelderen. Wat sinds lang in officiëele geschriften waag-, kraan- en kaaiwerker genoemd wordt, heette voorheen in 't algemeen, en nu nog in de wandeling, blans-, kraan- en Sintjanskind. Zij waren volstrekt geen kinderen, wat hunne lichaamskracht aanging, en de Sintjans waren bijzonder geschikt en gezeggelijk, als zij niet te klagen hadden of tevreden gesteld werden; in een tegenovergesteld geval deden ze gildebroederlijk samen, en men ondervond, dat het ontzag, hetwelk zij inboezemden, grooter was, dan dat, hetwelk zij voor de overheid koesterden. Bij den genoegzaam geheelen ondergang van handel en bedrijf in de tot 1781 drukke koopstad, zal de toenemende beschaving zich kunnen verheugen, dat de onrustige tooneelen, die nog vóór minder dan eene halve eeuw door hen ten beste gegeven werden, wel niet meer herhaald worden.

Amsterdam. J. G. FREDERIKS.

Collatierecht (XXXVIII, 569). Possessio fiduciaria = toebetrouwd bezit, overgegeven, om het op zijn tijd weder terug te geven of het af te staan.

T. G.

LXXX.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen van Mr. J. Dirks.

A° 1713. N° 3013—3054*.

3013. 1713. v. L. IV 653. Afzonderlijke vredesonderhandelingen van Lodewijk XIV (met de *drie* smids die den vredestaf van Mercurius smeden) zijnde de Vereenigde Nederlanden, Pruissen en Portugal.

Bij *Dugniolle* n° 4803, *de Coster* n° 671 Z., *P. Smidt v. Gelder* n° 3598 Z. *f* 1.—. Bij mij onder de buste *T(homas) B(ernard)* in koper, *v. Dam* n° 2962 Z. *f* 3.75, *v. Cleeff* I n° 2581 Z. *f* 4.50, *de Roye* n° 2504 Z. *f* 2.25.

3014. 1713. v. L. IV 654 (1—2). Hoop op eenen spoedig te treffen vrede, met de bustes van Lod. XIV en *Louis Alexandre de Bourbon* en gelijke keerzijden; beiden niet bij *Backer*.

(1) *Dugniolle* n° 4804, *de Vries* (1884) n° 1461 K. *f* 1.—.

(2) *Dugniolle* n° 4805, *P. Smidt v. Gelder* n° 3599 K., *f* —.40, *v. Dam* n° 2963 Z. *f* 4.—, *de Roye* n° 2505 Z. *f* 2.50.

3015. 1713. v. L. 656. Lodewijk XIV. Het rijkserfrecht door Frankrijk en Spanje wederkeerig afgestaan.

Als anderen in afteekening door den *plaatsnijder J. Folkema* vergroot steeds veel kleiner voorkomend (*Revue* 1856, p. 230 (XXVII) kleiner in Kon. P. Kab. *Aanw.* (1869) bl. 12, *de Vries* (1884) n° 1462 Br. *f* —.50, *v. Cleeff* I n° 2582 Br. *f* —.80. Bij *Westhoff* n° 2437 Br. Kleiner en iets anders. Bij *v. Orden* n° 2445, kleiner K. *f* 1.—, onder het borstbeeld T B(*ernard*) *Kz.* De twee woorden van het omschrift door de wolk gescheiden en *sacramento* in de afsnede op den 2den regel vóór *remissum*.

Vrede te Utrecht gesloten op den 11 April 1713. Bij v. L. IV 657 (1—4) en 661 (2) Nederlandsche penningen. v. L. IV 660 (1—2) Engelsche penningen. v. L. IV 661 (1 en 3) Fransche penningen.

3016. 1713. 657 (1). De groote penning door de Gedeputeerde Staten van Friesland geslagen. Deze heeft op de *Vz.* den naam van den stempelsnijder *J. Drapentier f(ecit)*.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3600 Z. 77 W. *f* 20.50. In *Kabinetten Friesch Genootschap* en *Smits van Nieuwerkerk*. Bij *de Vries* (1884)

n⁰ 1463 Z. 71 W. *f* 15.25. (Komt weinig voor). Bij *Voûte* n⁰ 632 in goud 158 W. *f* 239... Kooper (*Völcker*). Bij *Westhoff* n⁰ 2438 Z. 72 W., *Stricker* I n⁰ 4260 Kvg. *f* 1.50, *v. Cleeff* I n⁰ 2583 Z. *f* 26.—, *de Roye* n⁰ 2506 Z. *f* 17.—.

3017. 657 (2). De Vrede sluit den tempel van Janus. In de afsnede der Vz. staat TRAIECTI doch dit moet zijn TRAIECTVM als bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3601 Z. $46^{1}/_{2}$ W. *f* 6.—, en *de Roye* n⁰ 2509 Z. *f* 5.25. In Kab. *Smits v. Nieuwerkerk* doch ook aldaar op de deur van

ANNO ANNO [1])
den tempel MDCC en niet MIƆC
XIII CXIII.

Bij *Voûte* n⁰ 633 Z. *f* 7.25, *v. Orden* n⁰ 2246 Z. $52^{1}/_{2}$ W. *f* 7.50, *v. Dam* n⁰ 2965 Z. *f* 6.25, *Stricker* I n⁰ 4261 Z. *f* 6.—, *v. Cleeff* I n⁰ 2584 Z. *f* 5.50, *de Roye* 2508 Z. *f* 5.50. Bij *de Vries* (1884) n⁰ 1464 Z. 46 W. *f* 4.25, *Salm* n⁰ 2220 Z. 44 W., *de Haan* = n⁰ 406 Z., *Westhoff* n⁰ 2439 Z. 40 W.

3018. 657 (3). Twee smeden verbrijzelen de wapens. Gesneden door *D. Wijs*, volgens *Mr. Jer. de Vries* (1884) n⁰ 1465 Z. 31 W. *f* 4.25, en *J. A. Smits v. Nieuwerkerk* op de *Vz.* links en ook bij *de Roye* n⁰ 2510 Z. *f* 5.— op de *Kz.* ter linkerzijde onder den pilaar geteekend D. WIJS. *Stricker* I n⁰ 4262 Z. *f* 8.25, *v. Dam* n⁰ 2966 Z. *f* 11.—, *de Roye* n⁰ 2510 Z. *f* 5.—, *Westhoff* n⁰ 2440 Z. 33 W., *Becker* n⁰ 900 Z. 35.75 W. *f* 10.25, *v. Orden* n⁰ 2747 Z. 34 W. *f* 6.—, *v. Cleeff* I n⁰ 2595 Z. *f* 11.50.

3019. 657 (4). Vroedschapspenning van 's-Hertogenbosch, *v. Orden* pl. XIX (5), *Palier* n⁰ 14, *Jhr. Snoeck* bl. 6, n⁰ 14 [2]), weegt 7 W. *Theod. v. Berckel* (*Palier* bl. 17 (*) beklaagde zich (*Stads Resolutieboek* d.d. 8 Jan. 1715), dat hij in 1713 wel drie stempels in stukken had geslagen.

Bij *Voûte* n⁰ 6342 *f* 1.75, *v. Zuilen Inv.* bl. 1631 *Aan Theod. v. Berckel* voor silvere penningen van 21 Oct. 1713 tot 15 Oct. 1714,

---

[1]) Dit vindt men op *denzelfden penning* bij v. L. IV 215 op den vrede van Rijswijk, doch aldaar *D. Drappentier*. Vgl. *v. Loon, Hedend. Penningk.* f⁰ 206 waar beide penningen zijn afgebeeld; doch daar staat *Trajectvs*.

[2]) Bij *Stricker* n⁰ 4264 Z. *f* 1.—. Andere stempel van de *Kz.* *Met kleiner uil*, enz.

mitsgaders *voor goude penningen aen degeene welcke een nieuw steene gevel* in de stadt maecken *f* 1320-14-14.

3020. 660 (1). De grootste der beide Engelsche penningen, met de op het Britsche wapenschild zittende *Brittannia-Pallas* werd in goud aan de leden van het Hoogerhuis uitgedeeld. *v. Dam* n° 2968 Br. *f* 8.50, *Stricker* I n° 4265 Kvg. *f* 3.—, *v. Cleeff* II n° 1458 Br. *f* 2.25, *de Roye* n° 2512 Br. *f* 1.—. Onder de buste I(*ohan*) C.(*rocker*. Bij *v. Cleeff* I n° 2587 Z. *f* 8.50.

3021. 660 (2). De kleinere penning in goud aan het Lagerhuis uitgedeeld. In de schouderafsnede I C(*rocker*) *Kz. Pallas-Brittannia* staande.

Bij *Voûte* n° 635 Z. *f* 3.50, *v. Dam* n° 2969 Z. *f* 1.75, *Stricker* I n° 4266 Kvg. *f* —.80.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3603 Z. 16 W. *f* 2.—, *de Vries* (1884) n° 1467 Z. 15 W. *f* 1.50. Kleiner bij v. *Cleeff* I n° 2588 in Brons *f* —.80, *v. Cleeff* II n° 1459 Br. *f* —.60, *Becker* n° 901 Brons *f* 1.75, *v. Orden* n° 2749 Z. 15 W. *f* 2.50, *de Roye* n° 2510 Z. *f* 1.75 en veel kleiner in zilver zeldzaam bij *de Roye* n° 2515 *f* 7.25, *v. Cleeff* II n° 1461 Br. *f* —.70, *Voûte* veel kleiner n° 636 Z. *f* 5.25.

Bij *v. Orden* n° 2750 Br. *f* 1.— : kleiner Vz. met *J. Mauger f.* en zonder rozetten *Kz.* met *Apr.* niet *Aprilis.* Kleiner in Kon. P. Kab. *Aanw.* 1862, bl. 11, *de Vries* (1884) n° 1468 op diens muntmeter 41.

3022. 661 (1). Deze als zeer groot afgebeelde Fransche penning komt ook steeds kleiner voor en dat de penning *niet door J. Folkema is gesneden* (gelijk in de *Revue* 1856 p. 230 n° XXVIII door *A. Pinchart* beweerd werd), blijkt uit een klein model exemplaar (*Coll. Erfmann* te Rotterdam) zonder naam, maar in een hoekje boven de afsnede staat D V (*Duvivier* zijnde *Jean Duvivier* stempelsnijder in Parijs † 1761 (kleiner bij *v. Druten* n° 2028 Br.)

3023. 661 (2) 11 April 1713. Vrede te Utrecht. Vz. het stadhuis met de brug over de gracht. Kz. Met het onderschrift *Nicolao Chevalier cvm privilegio.* (Deze woonde destijds te Utrecht.)

Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3605 K. [1]).

3024. 661 (3). Op den vijfvoudigen vrede Lod. XIV doch als *Jeton* voor 1714 door de Staten van Languedoc geslagen. *Dugniolle* n° 4812.

---

[1]) Bij *Voûte* nog n° 637, Brons *f* 1.—. Vrede te Utrecht. (Niet bij *v. Loon*) ?

3025. Engelsche munt (*Farthing* in koper en zilver. (Zie *Revue de la Num. Belge* (1878) p. 116) op dien vrede beschreven door *Appel* II 1 S. 542 (9). *Dugniolle* n⁰ 4832. *Vz.* Borstbeeld links gewend met paarlen gekapt. *Omschrift. Anna Avgvsta. Kz.* Vrouw als *Victoria* met een olijftak op een zegewagen door twee paarden getrokken. Opschrift *Pax. missa. per. orbem.* (De vrede over de wereld gezonden). In de afsnede: 1713. Munt, in koper bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3604, *Appel* G. 16 W. $^1/_4$ Lt. 7 Gr. In zilver beschreven door graaf *M. Nahuys Revue* (voornoemd) 1873 p. 203 — pl. I. n⁰ 48. Groot 16.

3026. Munten van *Maximiliaan Emanuel* hertog van Beijeren, van den Opperpaltz enz. als *graaf van... Namen* (v. L. IV 664. 1—3) zijnde een *heele, halve* en *vierde* kroon (*écu*).

Onder den arm een *leeuwtje* (niet bij *v. Loon* afgebeeld) *zijnde, destijds, het muntmerk van Namen*, waar deze stukken (volgens *v. Loon* IV 663) zijn geslagen. Zie ook *Galliot, Histoire ecclésiastique et civile de la ville et province de Namur*, T. II p. 248 en *Alexandre Pinchart* in de *Revue de la Num. Belge* (1854) p. 117—118 die zegt »Toutes nos recherches pour retrouver le nom du graveur de ces pièces ont été infructueuses". Onder de buste (1) staat echter een B zijnde *de Backer, stempelsnijder in Namen* (1711—1715) ook zich teekenend *G. D. B.* Zie ook *Pinchart Histoire*, 4⁰ p. 65(1), *Westhoff* n⁰ 2445 (1) 27 W. n⁰ 2446 (2) 14 W. n⁰ 2447 (3) 7 W. en n⁰ 2448 (anders) 5 W., *v. Dam* n⁰ 2971. De rijksdaalder (1) *Madai* n⁰ 2902 Z. *f* 23.—. De kwart (4) n⁰ 2973 Z. *f* 10.—. Munt van denzelfden. Vergel. IV 612. W. 5 W. *f* —.60 en kleiner W. 2 W. *f* —.50 bij *v. Dam* n⁰ 2973—2974.

Bij *Salm* n⁰ 2227. Z. 5 W. Vergelijk Kz. 664 (3) en Voorzijde 612, *Renesse* n⁰ 23281 met 1713.

3027. 1713. 29 Januari v. L. IV 665. Wantrouwen van Duitschland op de door Frankrijk aangeboden vredesvoorwaarden. *Vz.* Gezicht op Utrecht. [In de afsnede op de afbeelding staat *Ligationum* lees (als in den tekst) *legationum*, en in den regenboog is het wapen van Utrecht].

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3607. K. *v. Cleeff* II n⁰ 1462 Br. *f* —.20.

3028. 1714. v. L. IV 666. Legp. van *Alexandre de Bourbon*, admiraal van Frankrijk, op de dreigende houding van Frankrijk. Bij

v. Cleeff I n⁰ 2589 K. *f* 1.—, *Dugniolle* n⁰ 4814, *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3608 *f* —.40. Kz. Vergelijk n⁰ 3070.

3029. 1714. *Vz.* Het wapenschild van *Alex. van Bourbon* Kz. = 3028 Kz. *Dugniolle* n⁰ 4815.

Noodmunten van Landau.

3030. 1713. v. L. IV 668 1—4. (*Duby* pl. XIV n⁰ 7—10, *Mailliet* pl. LXIX (6—9).

(1) *Rijksdaalder* (aan *licht geld* 2 *gulden* 16 *stuiver*) met 2 FL. 8 × = kreuzer. Bij *Stricker* I n⁰ 4267 *f* 4.25, *P. Smit v. Gelder* n⁰ 3609. Z. 21½ W. *f* 3.75, *v. Orden* n⁰ 2753 Z. 23½ W. *f* 4.75.

(2) De *halve* met 1 FL. 4 × = kreuzer (½ rijksdaalder). Ald. n⁰ 3610 Z. 10½ W. *f* 1.25, *Westhoff* n⁰ 2451, 10 W., *v. Orden* n⁰ 2754 Z. 11 W. *f* 2.—, *Stricker* I n⁰ 4268 Z. *f* 2.50.

(3) Met I *dop(el) dubbele dukaat. Mailliet* pl. LXIX (6) I p. 277 (5).

(4) Met ½ FL. 2 × = kreuzer (¼ rijksdaalder). Ald. n⁰ 3611, *Westhoff* n⁰ 2452 Z. 5 W., *Stricker* I n⁰ 4269 Z. *f* 1.75.

3031. *Mailliet* deelde in zijne *Supplements* nog 4 dusdanige belegeringsmunten mede, beschreven II p. 158 n⁰ 4, 5, 5² en 5³ zijnde 4 DOP (*dubbele dukaat*) afgebeeld pl. 50 en drie varianten van de 2 Fl. 8 kreuzer stukken. (Bij *v. Orden* n⁰ 2755 Z. 5½ W. *f* 1.—.)

3032. 1713. v. L. IV 669. Lodewijk XIV. Landau en Freiburg (in Baden) ingenomen.

Vergroot in plaat gesneden door *J. Folkema*. Kleiner bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3612. K. *f* —.60, *v. Druten* n⁰ 2050 K. *v. Cleeff* I n⁰ 2590 *f* —.70 Br. In zilver 32 W. (zeldzaam) bij *Salm* n⁰ 2228, ook kleiner. Bij *v. Orden* n⁰ 2756 Br. *f* 1.25 kleiner en met *J. Mauger f(ecit)*.

3033. 1713. Op den vrede v. Utrecht. Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3613 G. 28 K. *f* —.60, *Salm* n⁰ 2230 Brons. *Noot-Nagel* n⁰ 867. (Niet bij v. Loon).

De stad Rijssel aan Frankrijk door den vrede van Utrecht teruggegeven.

Vz. Borstbeeld *Ludovicus Magnus Rex Christianissimus* T B(*ernard*). *Kz.* De stad Rijssel biedt knielend een olijfkrans aan Lod. XIV aan, enz. *Liberatori Pacifico Praef(ecturae) Ins(ulae) Cons(ules)* 1713. *J. C. R(oettiers)*. (Aan den vredelievenden bevrijder het bestuur van Rijssel.) Bij *v. Hende Num. Lilloise* (pl. 54 n⁰ 549). Zie ook *J. Rouyer* in *Revue de la Num. Belge* (1887) p. 45 n⁰ 382.

Eenige legpenningen van Lodewijk XIV (1713) min of meer toepasselijk op de tijdsomstandigheden.

3034. Buste. *Ludovicvs Magnus Rex.* Kz. *Hic secura quies.* (Bij dezen zekere rust) *Parties Casuelles* 1713. *Backer* n° 3537 Z. en n° 3892 K.

3035. Als boven *Kz. Non sibi servat opes.* (De rijkdommen behoudt hij niet voor zichzelf) *Chambre aux deniers* 1713, *Backer* n° 3538 Z. en n° 3891 K.

3036. Gekroond wapen van Bourgondië met mantel omhangen. Omschr. *Comitia Burgundiae. Kz.* Stralende zon even boven den horizon en boven een bergachtig landschap. Omschrift *Jam quantus in ortu.* (Hoe groot reeds in het opgaan). In de afsnede 1713, *v. Orden Cat.* n° 2557 K. *f* —.30.

3037. Als boven *Kz. Uni servavit amorem.* (Voor één heeft hij de liefde behouden). *Les Estats de Lisle* 1713, *Dugniolle* n° 4810, *v. Hende* n° 456, *v. Orden* II n° 238.

3038. Als boven (*Backer* n° 3893 K.) *Toujours brillant en public. Pour la Paix.* Kz. *Infatigable dans son Commerce. La Rochelle* 1713.

3039. *Vz.* Links-gewend borstbeeld van den Keurvorst voornoemd (n° 3025) te Namen geslagen.

Max Em. Elect. Bav. Dux. Belg. Prin. Com. Nom.)

Kz. Een hooge rots wiens top in wolken is verborgen. *Summa latent.* (De hooge zaken blijven verscholen) 1713, *Dugniolle* n° 4809.

3040. Links-gewend borstbeeld waaronder evenals bij n° 3039 N(*orbert*) R(*oettiers*) (stempelsnijder in Brussel, Londen en Parijs 1672—1720). Omschrift *Max*(*imilien*) *Em*(*anuel*) *El*(*ecteur*) *de Bav*(*ière*) *Princ*(*e*) *dv Pais-Bas.*

Kz. Het monogram van dien keurvorst in schrijfletters, waarboven eene hertogskroon.

Omschrift *Jeton de la Chamb*(*re*) *de S*(*on*) *A*(*ltessse*) *R*(*oyale*) *de Bavière* 1713.

Bij *Dugniolle* n° 4807. In *Revue de la Num. Belge* (1866) pl. IX (8) p. 101, waar de heer *Camille Picqué* narichten over den stempelsnijder en den keurvorst geeft.

3041. *Vz.* Rechts-gewend borstbeeld van Maximiliaan voornoemd. Omschrift *Max*(*imilianus*) *Em*(*anuel*) *El*(*ector*) *V*(*trivsqve*) *B*(*avariae*) *Dvx Belg*(*ii*) *Prin*(*ceps*) *Com*(*es*) *Nam*(*vrci*).

Kz. Eene zon de wolken verdrijvend. In de afsnede 1713.

Omschrift *Nvmqvam mvtatvs ab illo.* (Onveranderlijk of steeds dezelfde).

Bij *v. Orden* I n° 1428 (verbeterd II bl. 143). *Dugniolle* n° 4808 (ald. achter *illo* te schrabben 1713). Vrij zeldzaam. In Kon. P. Kab. en Kab. *Geelhand* (*Jetons*) door den Belgischen Staat aangekocht in 1887. Zie *Revue* 1888 p. 197—198).

Deze vorst had uit vijandschap jegens den Keizer den Hertog van Anjou als koning van Spanje erkend. In Versailles werd hij, in 1711, daarvoor begiftigd met het graafschap Namen, het hertogdom Luxemburg en de rechten van Spanje op de Nederlanden. Na zijne inauguratie (17 Mei 1712) hield hij te Namen er een klein gouvernement op na. Zijne regeering duurde tot aan den vrede van Utrecht. In 1714 verliet hij Namen.

3042. (1713). Algemeene vrede. Penning van Paus Clemens XI, gesneden door *Johannes Hamerani. Vz.* Buste. *Kz.* Mozes leidt de Israëlieten door de Roode zee. Omschrift *In. viam pacis.* (Naar den weg des vredes. Bij *Köhler* XX 419 n° 774, *Löchner* V. Voorrede n° 17. *De Vries* (1884) n° 1470 volgens diens Mm. 39 Z. 29 W. *f* 2.75.

3043. Duitsche zilveren spotpenning op den vrede te Utrecht (11 April 1713) *van* 1713 (blijkens het omschrift op de *Kz.*) beschreven en afgebeeld door *Maurin* graaf *Nahuys* in de *Revue de la Numismatique Belge* (1873) p. 203—206. Groot 19

Vz. (in 8 regels). *Es ist friede und ist keiner*
Das macht mancher und nicht einer.

Zinspelend daarop dat, hoewel te Utrecht door Frankrijk met Engeland, Nederland, Savoie, Pruissen en Portugal een vrede (dus *mit manchen*) was gesloten, *er toch geen vrede voor Duitschland was.* Deze volgde dan ook eerst door den vrede van Rastad gesloten 6 Maart 1714 (*v. Loon* IV bl. 670).

Kz. in het veld in 13 regels
Utrecht den XI April was neues ist der Friede
Ist mann des Krieges mude
Wer hats denn auf Tappet gebracht
Das mann (*man*) *den Fried so schwach und schlechterdings gemacht?*

Omschrift DA WIRD SICH ALLERERST DIE NOTH ANHEBEN

Matthei. 24. 8 [1]). Nu het Duitsche rijk den oorlog *alleen* moet voeren, zal de nood eerst aanvangen. De inneming van Spiers, Keizerslautern, Wolfstein, Worms, Landau en Freiburg nog in 1713 door de Franschen, maakte deze voorspelling tot waarheid.

Links en rechts van het opschrift leest men de namen

TALLART en D'ALLART.

Graaf *Nahuys* zegt er van »Nous ignorons la signification de ces mots. Feraient-ils allusion au nom du comte *de Tallart*, maréchal de France, qui eut une large part aux négociations de la conclusion de la paix? (Zie de noot ald. p. 205 en *v. Loon* op *Tallart.* (*Register.*) Wij gelooven van *ja*! maar *d'Allart*? Misschien eene heerlijkheid of bijnaam zooals *Teissèdre de l'Ange* enz. (*Allart* is bekend als boekverkoopersnaam).

Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3614 K. *f* —.30, *Renesse* n° 36617, *de Coster* n° 619 Z.

3043. Als boven, groot 13. K. *Revue* (1882) p. 296—297, pl. XIII, n° 5. *Vz.* in 6 regels:

Kehr mich vm so kans tu sehen
Was Hinkunftig wird geschehen.

Kz. in 7 regels

DA WIrD sICH aLLERERST DIE NOTH ANHEBEN

Matth. 24. v. 8.

3044. Als boven. Duitsche spotpenning groot 18. (Coll. *Höhn* te Wiesbaden) *Revue* (1878) p. 115—116, pl. 8, n° 28.

Vz. Een voornaam heer gedekt met een lange paruik, een mantel dragend (om zijne schouders geworpen) en met een vel papier in de rechterhand [2]). Omschrift *Pavci non plvres.* (Weinigen niet meerderen). In de afsnede in drie regels *Cavsarvm patroni* (Zaakwaarnemers) 1713.

Kz. In vijf regels tusschen zes bloempjes *Mvlti advocati sed pavci selecti.* Velen geroepenen (of liever *advokaten*) maar weinigen uitverkoren.

---

[1]) Doch al die dingen zijn maar een begin der smarten.

[2]) Graaf *M. Nahuys* zegt, l.l. Waarschijnlijk ZE. de graaf *Philippus Ludwig von Sinzendorf*, burggraaf van Rheineck, baron van Ernstbrun, tresorier van het Duitsche rijk, schenker van Opper-Oostenrijk, heer van Gfoll, Seclowitz, Porliz enz., ridder van het gulden vlies, groot-kanselier aan het hof van Z. Keiz. Majesteit en diens eerstbenoemde plenipotentiaris bij het congres te Utrecht. De twee anderen waren ZE. *Caspar Florens von Consbrüch* en ZE. baron *von Kirchner.*

3045. Duitsch penningje op den vrede van Utrecht. (Goud 33 wichtjes) bij *v. Cleeff* I n° 2586* *f* 6.—.

Vz. Gezicht op de stad Utrecht met het stedelijk wapen er boven tusschen twee palmtakken. Omschrift *Hat Utrecht Frieden hergebracht.* In de afsnede. *D(em)* 11 *April.*

Kz. Eene harp door eene hand uit de wolken vastgehouden; vóór deze een haan met opgeheven rechterpoot. Omschrift *So bald die Harmonie gemacht.* In de afsnede 1713.

De beteekenis of zin is deze. Zoodra Frankrijk (*de haan*) het met Groot-Brittannië (*de harp. Iersch zinnebeeld*) eens was, werd de vrede van Utrecht het noodzakelijk gevolg. Als men *Kz.* tot *Vz.* maakt, is zulks nog duidelijker, dan luidt het: *So bald die Harmonie gemacht.* (Zoodra de Gallische haan op de Engelsche harp tokkelde). *Hat Utrecht Frieden hergebracht.* (Bracht Utrecht den vrede). Aldus dan ook beschreven Kon. P. Kab. *Aanw.* (1863) bl. 13. (Goud) en *Aanw.* (1874) bl. 10 (Zilver).

3046. Z. J. Onuitgegeven spotpenning op den vrede van Utrecht. Kon. P. Kab. *Aanw.* (1871) bl. 9 (Metaal?)

Vz. Een geharnast koning biedt met de rechterhand een olijftak aan en houdt in de linkerhand een keten verborgen. Omschrift PAX VLTRAIECT(i) PACTIO VLTERIOR SERVITVTIS. (De vrede van Utrecht een verder verbond tot slavernij).

Kz. Een man in een harnas gehuld, waarop de zon is afgebeeld (*le roi soleil. Louis* XIV) houdt in de rechterhand een zwaard en ziet door de vingers van de linkerhand, terwijl eene hand geldstukken in zijn gepluimden hoed werpt. Omschrift *Erga socios rigidi, erga hostes placidi.* (Jegens bondgenooten streng, jegens vijanden liefelijk).

3047. 1713 Lodewijk XIV vrede te Utrecht gesloten. Ergens? n° 1416 met verwijzing naar *Museum monetarium* n° 382 Brons (dat wij niet kunnen raadplegen). Welke penning is dit?

3048. Vrede van Utrecht 11 April 1713 [1]).

---

[1]) Bij den vrede van Utrecht was de toestand der Nederlanden zóó uitgeput, dat de Franschen zeiden *Nous traiterons de vous, chez vous et sans vous.* Z. C. *Von Uffenbach* bezocht in 1710 ons land, en uit zijne *Reisen* 3 *Theile* 1753—1754 blijkt zulks duidelijk. Op een schilpadden snuifdoos van 1713. *Cat. Tent. te Zaandam* leest men, als blijk van ontevredenheid over den ellendigen toestand der zaken:

Vz. Buste van Lodewijk XIV onderteekend *De la Haye* (*Revue de la Numismatique belge* (1887) als p. 40 n° 455.

Kz. als p. 44 n° 467. In een lauwerkrans *Quod saevissimo bello feliciter confecto Hispaniarum regnum Philippo nepoti asseruit, et totius Europae tranquillitati consuluit, anno regni* LXXI. Omdat hij na het volvoeren van den hevigsten oorlog het Spaansche rijk voor zijnen kleinzoon Philips wettig verzekerd heeft en voor de rust van geheel Europa heeft gezorgd in het een-en-zeventigste jaar zijner regeering 1713. Zie *M. J. Rouyer* in de *Revue* voornoemd p. 44-45 zijnde een der *Médailles du regne de Louis* XIV *se rapportant à l'histoire des Pays-Bas, et dont les coins existent au musée monétaire de Paris, omises dans le grand ouvrage de v. Loon. Catalogue imprimé de Paris de l'an* 1833 n° 467.

3049. Als boven Médaillon penning 1713.

Vz. Rechts-gewend borstbeeld der Duitsche keizerin *Elisab(eth) Christ.(ina) d(ei) g:(ratia) roman(orum) avgvsta* etc.

Kz. De arke Noachs met de terugkeerende duif. Omschrift (chronogram) = 1713.

tVta DeDIt ConstantI et reDDItVr arCae

Veiligheid gaf hij den standvastigen, en hij werd aan de Arke teruggegeven.

3050. Prijspenning voor de 2de klasse der Latijnsche school te Amsterdam. Vgl. *v. L.* Verv. n° 29, bij *de Vries* (1854) n° 1363 Z. 59 W.

3051. 1713. 2 Aug. 50-jarig huwelijk van *Pieter de Mey en Geertruy van der Hey.* (Goud) *Swellengrebel* n° 2033. *Navorscher* IV bl. 72. In Kab. *Smits v. Nieuwerkerk* te Dordrecht Gest. goud.

Vz. De geslachtwapens. *Kz.*

Dees dag gaf ge ëchte paar
hun goude feest in t vredejaar.

3052. 1713. Legpenning van Bethune. *Vz.* Het wapenschild van Bethune [1]) gedekt met een geciseleerde of muurkroon; daaronder *Be-*

Het was te wense
Dat rijke mense
Wijze kinderen krijgen
Want sij regeren het land
En kalis die moet swijgen
Al het hij goet verstand.

[1]) Van zilver met een balk van sabel.

thune. *Kz*. In een kring op vier regels *Réunie à la France par la paix d'Utrecht* 1713. Bij *L. Dancoisne Numismatique béthunoise* (Arras 1859 p. 117). *Dugniolle* n° 4795.

3053. 1713. Legpenning van Rijssel. *Vz*. Rechts-gewend borstbeeld daaronder *T B(ernard)* Omschrift *Lvdovicvs magnvs rex*.

Kz. Een schitterende zon eene zonnebloem verlichtend. In de afsnede *Les Estats de Lille* 1713. Afgebeeld bij *v. Hende* n° 456, beschreven p. 173, *v. Orden* II n° 238, *Dugniolle* n° 4810.

3054. Z. J. (Op 1713). Legpenning van het eerste corps der kooplieden van Parijs (Lakenhandelaars).

Vz. Op een schip in den vorm van een met sterren bedekten dolfijn, staat *Jason* (der Argonautenvaarders bevelhebber) in de linkerhand het veroverde *gulden vlies* en in de rechter- een zwaard houdend. Hij keert naar Griekenland terug. Omschrift *Pretiumque et causa laboris*. (Zoowel de prijs voor als de oorzaak van het werk of den arbeid, dat is de oorlog om Spanje's kroon).

Kz. Het wapenschild van Parijs, in de afsnede *Le premier corps des marchands de Paris*. (*Dugniolle* n° 4811.)

3054*. Begin van 1714. Legp. bij *Backer* n° 2381 Z. en n° 2900 K., *de Coster* n° 680 Z., *Dugniolle* n° 4816 op de inneming van Landau en Freiburg, beiden in 1713. (Zie v. L. IV 669). Buste *Ludovicus magnus rex*. Rechts-gewend, daaronder *T B(ernard.) Kz*. *Pallas* met een olijftak zwaaiend. Aan de lans, die zij in de rechterhand houdt, zijn *twee muurkroonen* gehecht. Omschrift *Utraque triumphat* (Beide veroverde hij). In de afsnede *Extraordinaire des guerres* 1714 (*de Coster* n° 680 Z.)

EINDE VAN HET JAAR 1713.

VRAGEN.

Spurius. In de 18de-eeuwsche doopboeken eener zekere stad vindt men achter den naam van vele kinderen spurius of spuria. Nu vind ik ook vermeld, dat Spurius een Latijnsche voornaam is, gewoonlijk door *SP* aangeduid, terwijl de Romeinen tevens vóór de namen van hen, wier vader onbekend was, plaatsten *SP*, d. i.

Sine Pater. Begripsverwarring of onkunde veroorzaakte, dat men het laatste *SP* ook spurius uitsprak, waardoor dit woord de beteekenis kreeg van »onecht". Is deze redeneering juist?

H. J. E. t. G.

Congo. Men vraagt eene nauwkeurige beschrijving der zilveren en koperen munten, door koning Leopold II voor Congo geslagen.

Munt. Dezer dagen kwam mij een munt of penny in handen: Vz. het portret van Willem III, met het randschrift Willem III, koning der Ned. G. H. v. L.; Kz. het wapen van Elzas en Lotharingen, en de woorden Elzas en Lotharingen daaromheen. Weet iemand te zeggen, wat dit voor een munt of penny kan zijn.

W. D. te G.

Munten. Men vindt enkele malen munten met eene lelie ingestempeld, t. w. dubbele stuivers van Gelderland, Overijsel en Zeeland, een Groninger flabbe en achtstuivers, een stooter, een Leycesterstuiver van Overijsel en een Fransch muntje. Scheltema (Geschiedkundig Mengelwerk Dl V, stuk II bl. 61) vermeldt, dat dit instempelen in 1672 door de Franschen te Utrecht zou geschied zijn. Is dit eene gissing of eene overlevering? Welke grond bestaat er voor het bericht van Scheltema?

Penningen. Men vraagt naar de beteekenis der volgende roodkoperen penninkjes, elk ter grootte van een cent.

1. Vz. Een bundel staven, gelijk aan den bundelbijl der Romeinsche lictoren, met een hoed er boven, en twee ankers, kruislings over elkander gelegd. Kz. Dezelfde figuur, maar het eene anker vervangen door eén posthoorn.

2. Vz. Royaume de Belgique. Gand. 1833. Kz. Monnaie fictive 5 centimes.

3. Vz. Tot. alle. ghebreck. Eene T tusschen 1582. Kz. Geeft. d. Here middel. Het kasteel van Antwerpen, met de twee handen er boven.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Bogomilisme. Aan deze met die der Paulicianen verwante ketterij van de 12de eeuw, — van b o g (Bulg. = God) en m i l u i (Bulg. = ontferm U !), — omtrent welke zie Hase, Kirch. gesch. 1836, S. 296; Brockhaus, Real-Encycl., — is een hoofdstuk gewijd in een onlangs over Bosnië en de Herzogewina verschenen werk, geschreven door Von Asboth, die den minister Von Kallay vergezelde op zijne inspectiereizen door die gewesten, welke nu sedert ongeveer een tiental jaren onder Oostenrijksch bestuur staan. Het Bogomilisme zal daarin voorgesteld zijn als de oude godsdienst der Bosniërs. Zoowel uit algemeen ethnografisch als uit kerk-historisch oogpunt is dit werk belangrijk.

Overigens verwarre men de Bosniërs niet met de Bosniaken, gelijk onlangs in een nieuwsblad geschiedde. Want deze, later Towarszyc geheeten, en sedert het begin dezer eeuw door de Ulanen vervangen, vormden een door Pruissen's koning Frederik II in 1745 opgericht eskadron lanciers.

J. A.

Monofysieten. In de 12 Juni '88 te Amsterdam gehoudene gewone vergad. der Letterk. Afd. v. de Kon. Acad. van Wet. leverde de hoogl. Land eene bijdrage over de gedenkschriften van den monofysiet Johannes, bisschop van Ephesus, uit den tijd van keizer Justinianus, en deelde hij een groot aantal bijzonderheden omtrent genoemden bisschop, de monofysieten, hunne wijze van leven en de vervolgingen die zij ondergaan hebben, mede.

Itacisme — heet tegenwoordig het streven van sommige geleerden, vooral in Duitschland, naar wijziging in de uitspraak van het Grieksch, en wel om die uitspraak in overeenstemming te brengen met de wijze, waarop thans in Griekenland het nieuw-Grieksch uitgesproken wordt. Daardoor zou tevens, tengevolge van het wegvallen der klanken oi, ai, ê enz., het Grieksch aangenamer voor het

gehoor worden dan het thans is, vooral voor hen die de taal niet verstaan, en dus niet door den rijken inhoud voor het minder welluidende worden schadeloos gesteld. Over dit streven en den stand der kwestie in ons vaderland verschenen Dec. 1887 in het Atheensche blad Hêmera eenige artikelen, in het nieuw-Grieksch geschreven door onzen landgenoot dr. H. C. Muller.

Over de Philhelleensche Vereeniging, zie Haarl. Ct. 22 Juni 1888. In het nummer van 15 Aug. schreef Dom Pedro (pseudoniem): »Ten slotte kondig ik u, waarde lezer, een nieuw schouwspel aan. Ge hebt misschien vernomen, dat men het tegenwoordig meer dan ooit oneens is over de uitspraak van het oude Grieksch. Nu heeft een der voorstanders van de oude richting den paladijn van het nieuw-Hellenisme tot een openbaar twistgesprek uitgedaagd. De Middeneeuwen keeren weder, en weer kan Heine zingen:

> In der Aula zu Toledo [1])
> Klingen schmetterend die Fanfaren;
> Zu dem geistlichen Turnier
> Wallt das Volk in bunten Scharen.

Komt dan allen op ten tornooie! De kampioenen gehoord, zullen wij uitspraak doen, want

> Recht is recht!
> En daarmee uit.

Blauwkousen. Aan mijne aanteekening van *Nav.* XXXIII, 392, kan ik thans toevoegen de eenvoudige duiding van Barbey d'Aurevilly, — aangehaald in L'Intermédiaire XXI, 166, — volgens wien het woord bas-bleu (= blauwkous), eene vertolking is van blue-stocking, in den tijd van Alex. Pope († 1744) te Londen toegepast op dames, die uit geleerdheid haar toilet zóózeer verwaarloosden, dat zij gemakshalve kousen droegen van dezelfde soort waarvan zich de oppassers (cuistres, valets de collége) in Engeland bedienden. Zie ook ibid. col. 284, 5.

J. A.

Aesopus of Diogenes. Phaedrus verhaalt, dat eerstgenoemde, Diogenes Laërtes, dat laatstgenoemde (de cynische wijsgeer D.) de persoon geweest is, die overdag met een brandende lantaarn rond-

[1]) Toledo staat hier voor Amsterdam.

liep, om een »mensch" te zoeken. De (dichter-)graveur Jan Luyken (1649—1712) volgt hier Phaedrus. Onder onze schilders volgen Jan Steen en v. der Werff hier Diogenes Laërtes, evenals in het buitenland Jordaens, Ribera, Carlo, Dolci, Mazerolles (1881); denklijk ook Rubens. Deze opmerking leest men in L'Intermédiaire XX, 640.

Heinrich Heine (XXXVII, 234, enz.). De Débats behelsde Sept. '88 een onuitgegeven brief van H. aan Dubochet, dd. 29 Aug. 1848, aan een ander gedicteerd, maar door hemzelven onderteekend. De dichter begint daarin met de mededeeling, dat zijne beenen geheel verlamd zijn. Hij schrijft voorts over den gang van zaken in Duitschland, en dringt er bij D. op aan, eens bij hem te komen praten. Als zijn adres vermeldde hij Passy, Grand rue 64.

Oude documenten (XXXVIII, 514). Tot toelichting van *Nav.* ibid. bl. 394, strekke de mededeeling van Prof. Verdam in de vergad. der afd. voor de taal-, letterk. enz. wet. der Kon. Akad. v. Wet. dd. 12 Nov. '88. Als volgt. Onder de aankoopen, door de Nederl. Regeering gedaan uit de bibliotheek van Sir Thomas Philipps te Cheltenham, bevindt zich een perkamenten handschrift uit de 15de eeuw van den »Spieghel Historiael" van Van Maerlant. Tal van verbeteringen in den totnutoe bekenden tekst zullen door dit handschrift verkregen worden. Verder bevinden zich bij dit handschrift nog eenige devôte boekjes uit Middeneeuwsche kloosters, en eene Kroniek. Een ander handschrift van den »Spieghel Historiael" kocht de Koninklijke Bibliotheek te Brussel uit de Cheltenhamsche Bibliotheek [1]). Door het bekend worden van die twee nieuwe handschriften treedt de kritiek van Van Maerlant een nieuw tijdperk in. Uitstekende hulpmiddelen vindt men er in, om, evenals spr. vroeger bij den Limborch deed, de waarde van de uitkomsten der nieuwere kritiek te toetsen.

Voorts werd een codex voor de Brusselsche Bibliotheek aangekocht, welke de berijmde historie der »VII Vrouden van Romen" bevat. Totnutoe was die slechts uit incunabelen bekend. Geene noodrijmen

[1]) In die bibliotheek is ook aanwezig een oud-liederboek, afkomstig van Meerman, geschreven in den aanvang der 16de eeuw.

komen er in voor; de maker ziet er niet tegen op, sommige regels niet te doen rijmen. Spr. gaf een overzicht van den inhoud des romans, die in bijna geen enkel opzicht gelijkt op andere dergelijke Middel-Nederlandsche geschriften. Aan Stallaert werd de uitgave opgedragen. Eenige andere stukken van kleineren omvang bevinden zich in denzelfden codex, o. a. eenige »goede boerden", en eene beschrijving van de zeden der Middeneeuwsche dames.

Behalve de genoemde, kon spr. nog andere nieuwe vondsten vermelden: te Brugge van nieuwe bladen van Van Maerlant en van Van Velthem; te Gend van eene bloemlezing uit den Spieghel Historiael; te Maastricht van de fabelen van Cyrillus en van eene Middel-Nederlandsche natuurkunde van het heelal; in het St. James-hospitaal te Cambridge, door den heer Hessels, van een handschrift van den oud-Nederlandschen chirurg Jéhan Yperman.

Physiologus. Aan straksgen. vergadering dd. 12 Nov., toonde Prof. Dr. N. Beets eene onuitgegeven Nederl. vertaling uit den jare 1600 van den Physiologus des bisschops Epiphanius, die in 403 te Constantia gestorven is. Deze vertaling werd gemaakt naar de Latijnsche bewerking van Gonzales de Leon, welke in 1586 verscheen, en is versierd met plaatjes, die aan de oorspronklijke uitgave ontleend zijn. Het bevat eene beschrijving der wonderbaarlijke eigenschappen van sommige dieren (ook van eenige die nooit bestaan hebben), welke als symbolen in den christlijken godsdienst werden beschouwd. De vertaling is van Jan v. Foreest, die zich later als Latijnsch dichter een goeden naam heeft verworven, en munt uit door duidlijkheid en zuiverheid van taal. Hij bewerkte haar op zijn 13de jaar, toen hij reeds student te Leiden was. »Zóóver", betuigde Dr. Beets, »kon men het vóór 300 jaar onder de toenmalige bedeeling van het hooger onderwijs brengen". Een drietal Latijnsche gedichten, die aan de vertaling toegevoegd waren, en het leven van v. Foreest werden door den spreker nagegaan, die zijne bijdrage voor de Verslagen en Mededeelingen afstond. — Prof. Land gaf eenige mededeelingen omtrent den oorsprong van den Physiologus, welke te zoeken is in de Alexandrijnsch-theologische school.

VRAGEN.

M. ten Wijnhave. Wie was Melchior t. W., vervaardiger eens handschrifts van c.c. 60 f[o]. zonder dagteekening, beschrijvend Dat landrecht van Twenthe, met deze opdracht: »Den werdighe Edlen unde vesten Here Berndt vā Schedelich, Der bolleyn (balye) yn Westphalen lanth comenduer. Myne gunstighe heñ entbeide ick Melchior then Wijnhaue alle gheluck uñ heyll eñ myne willige denst zu". Fahne, Westph. Geschl., vermeldt eenen Bernd v. Schedelich zu Oisthoffe 1601—3.

Wieringerwaard. J. P. BACKX.

Stemmatagraphia Buccellini a° 1655. In Bibliotheca Equestris Joh. Gassemeijer (Ulm 1720), is opgenomen eene lijst van familienamen, allen getrokken uit Buccellini Stemmatagraphia 1655. Is dit laatste een handschrift, of een drukwerk; en waar is het te vinden?

V. O.

Pamflet. Welke is de beste definitie van dit woord? Welk verschil is er tusschen pamflet, vlugschrift en schotschrift?

Spreuk.

»Principiis obsta. Sero medicina paratur,
Cum mala per longas invaluere moras".

Van wien is deze wijze spreuk?

MR. R. J. W. F. B[N] VAN HOEVELL.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Dominospel (XXX, 358). Naar uitvinding en naamsreden vraagt *Nav.* I 23. En *Nav.* III Bijblad bl. cxxxix verwijst naar J. Le Francq van Berkhey (Nat. Hist. v. Holland, III, 3 bl. 1431), volgens wien het onlangs, nml. in de 18e eeuw, zou zijn uitgevonden, en wel door predikanten; van waar dan de naamsreden, vgl. *Nav.* IX,

146. *Nav.* I 165, II 62 zoekt de naamsreden in »domino" = maskeradekleed; *Nav.* IX 212 (vgl. II 62) in het gemaskeerd zijn der steenen; waarbij Littré denkt aan den zwarten achterkant der steenen, welke deze bedekt evenals gezegd maskeradekleed het hoofd dekt van den persoon, die het draagt. Brockhaus' Real-Encyclopädie verklaart, dat, terwijl men de Grieken, Hebreën, Chinezen tot uitvinders maakt, slechts zóóveel vaststaat, dat het spel in de eerste helft der 18de eeuw uit Italië naar Frankrijk, en van daar naar Duitschland zich overplantte, — in den uitvindingstermijn dus overeenstemmend met onzen v. Berkhey.

Tot aanvulling dezer berichten sta hier wat L'Intermédiaire XXI, 51, 2, als het gevoelen van Matot-Braine, eenen navorscher te Rheims (a° 1875), nopens uitvinding en naamsreden mededeelt.

Dans un des nombreux couvents entourant le célèbre monastère du Mont-Cassin, fondé par saint Benoit au 6me siècle, deux moines avaient été enfermés dans leurs cellules de pénitence par suite d'une infraction à la règle. Pour passer le temps, ils imaginèrent de tailler en forme de carré des petites pierres blanches (de craie probablement), sur lesquelles ils gravèrent des points noirs en nombre variable pour chacune d'elles. Puis ils disposèrent ces petits carrés de manière à former des séries dont les diverses combinaisons tenaient leur esprit en éveil. — Cette distraction leur fut si agréable que, sortis de leur cellule, ils mirent les frères du couvent dans le secret de leur invention, et tout le monde, depuis le prieur jusqu'au portier, se passionna pour ce jeu. — Celui des joueurs qui avait trouvé le moyen de placer le premier tous ses dés, témoignait sa satisfaction, comme il est d'usage chez les religieux, après un travail ou une recherche quelconque, en s'écriant: »Benedicamus Domino". De sorte que le mot D o m i n o, revenant toujours à la fin de chaque partie, finit par servir à désigner un jeu auquel on ne savait encore quel nom donner.

Volgens dit bericht was Napels de bakermat van dit spel; want Mont-Cassin of Monte-Cassino is eene in 529 door St. Benedictus in Terra di Lavoro, bij Caserta, gestichte abdij, aan de helling van den altoos met sneeuw bedekten Monte-Casino, welke men langs een zeer kronkelachtigen, goed geplaveiden weg in twee uren tijds bereikt, en welker pracht alle beschrijving te boven gaat, daar ze door vele pausen en vorsten rijk werd begiftigd.

Een ander artikel ibid. 206, 7, leidt de benaming van dit spel af van het plank-gereedschap der graveurs in hout, die reeds in 1341 in Frankrijk »dominotiers" genoemd werden. Bestaat er inderdaad verband tusschen deze planken en het bewuste spel, dan moet de benaming van het laatste, als in Frankrijk eerst uit de tweede helft der 18de eeuw dagteekenend, aan het gereedschap dezer dominotiers zijn ontleend geweest. Wederom een ander artikel echter, ibid. 390, 1 acht de naamsreden gelegen in de overeenstemming tusschen dominospelers en de dominotiers, qua fabrikanten van gemarmerd of gekleurd papier, omdat een spel van ongelijke, zwarte en roode punten, op eene tafel uitgestald, den indruk geeft van een blad dusdanig papier. Zijn er nog andere meeningen in omloop?

J. A.

Kerkklokken. Het *Nav.* XXXVIII, 577 medegedeelde opschrift is ontleend aan één der opschriften van twee borden, welke eertijds in de schepenkamer te Zutfen hingen, en thans in het museum dezer gemeente bewaard worden. Op bedoeld bord leest men:

Ghi heren machtich. blijft eendrachtich. ende volget de reden.
Doe ghi dat. soe sal u stat. wael staen in vreden.
In uwen moet. wat ghi doet. God den here voerset.
Alle uwe saken. die sullen raken. voel te bet
Doet bescheit. wicht wat men seit. ende laet nyet varen
Arm ende rijck. doet alle gelijck. God sal u sparen.

Anno Dni 1522.

Zie verder Van Lennep en Ter Gouw, »Het Boek der Opschriften," bl. 100, 28.

Zutfen. J. GIMBERG.

Kerkklokken. Onder de Limburgsche kerkklokken bevinden zich er eenige, die van veel vroegere dagteekening zijn dan de kerkklok te Eagum, van *Nav.* XXXVIII, 642. Eene mededeeling in de Nieuwe Rotterd. Courant van 26 Aug. 1888, 2de blad, zegt dienaangaande het volgende: »Onder de Limburgsche torenklokken zijn de oudste: die van Echt 1272, van Herkenbosch 1273, Vlodrop 1326, Linne 1349, Maasbree 1353, Millen 1303, Sevenum 1369, Venlo 1373, Heel 1380. Uit de volgende eeuw verdienen vermelding: Horst 1405, Hoensbroek 1414, Papenhoven 1416, Bezel 1442, Haelen 1447, Noorbeek 1449, Baexem 1450, Herten 1458, Linne 1458, Venlo 1468,

Ittervoort 1472, Millen 1474, Venraai 1475, Roosteren 1478, Elslo 1480, Nunhem 1492, Urmond 1494, Thom 1495. Te samen dus twee klokken uit de 13e, zeven uit de 14e, en achttien uit de 15e eeuw. Daarbij kan nog gevoegd worden eene klok zonder opschrift uit Buchten, die de oudste van alle schijnt te wezen".

Zutfen. J. GIMBERG.

Kerkklokken. In den kerktoren van het dorp Wormhout in (het hedendaags nog fransche deel van) Vlaanderen, hingen in het laatst der vorige eeu vier klokken, met de volgende opschriften:

N° 1. Refusa et aucta expensis amplissimi Domini Van de Weghe, Abbatis S. Winnoci, Comitis, Toparchae et magni decimatoris de Wormhout, Pastore R. D. P. C. Blanckaert, benedicta sub nomine S. Martini dato a D. Martino Schelle Ballivo et D. Beatrice Duflocq, anno 1774.

N° 2. Refusa et aucta sumptibus Parochiae de Wormhout, Pastore R. D. P. C. Blanckaert, benedicta sub nomine B. D. V. Mariae dato a Domino Carolo Van Amandel collegiali Magist. Berg. et Maria Th. De Langhe uxore Th. Labaeye hooftmanni, anno 1774.

N° 3. Refusa et aucta expensis Parochiae de Wormhout, Pastore R. D. P. C. Blanckaert, benedicta sub nomine S. Winnoci dato a Th. Labaeye hooftmanno et Petronilla Rousseville uxore Lud. Coudeville fabricae magistri, anno 1774.

N° 4. Noviter fusa expensis Parochiae de Wormhout, Pastore R. D. P. C. Blanckaert, benedicta sub nomine S. Josephi dato a Winnoco Van Peene et Joanna Theresia Coudeville uxore Jacobi Blavoet, anno 1774.

Buitendien droegen deze klokken nog alle vier dit opschrift: Deum colo, festa decoro, defunctos ploro.

Van deze vier klokken hangt er tegenwoordig nog maar ééne in den toren van Wormhout. De drie andere zijn in de laatste jaren der vorige eeu door de republikeinen gestolen, en gedeeltelik tot kanonnen, gedeeltelik tot (halve-)stuiversstukken omgesmolten geworden.

JOHAN WINKLER.

VRAGEN.

Gezelschapsspel. Zes en dertig even groote stukjes perkament, in den vorm van kaarten, klein formaat, zijn aan den éénen kant met eene figuur of eene bloem beteekend; aan de ommezijde vindt

men het nummer der kaart, waaronder eene spreuk, de naam van den maker »Fok Harings" en »anno 1765". Spreuken daarop voorkomend zijn o. a.

So moet 't weesen,
So wort elk gepreesen.

Met goede moet
Ik ben altijd soet

De jonge deern
Speelt geern.

Wilt gij speelen
Niet krakeelen.

Dat 's Broeder moort
Dat God verstoort.

Een afzonderlijk blad papier geeft in volgorde de spreuken op, die op de kaarten te lezen staan. Wat is de beteekenis van dit gezelschapsspel?

Zweren bij Sissa (XXXVII, 103). Blijkens *Nav.* XXXVIII, Bladw. bl. xxxiv, noot 2, is of was Sissa ook de naam van een schaaktijdschrift. Naar wien aldus genoemd? Want *Nav.* XXVIII, 371, r. 11 v. o. leert ons, dat Sissa een persoon was.

TAALKUNDE.

Steenharst (XXXVIII, 410). De plaatsnaam Steenharst o. Ausbuurt in Kollumerland, is mij het eerst voorgekomen in 1472, steeds onder denzelfden vorm, en nimmer als Streenharst. Zie Plaatsbeschr. dier gemeente, II, 65 en 165. Misschien is de beteekenis van *steen* hier *stins*; vroeger stond er een burcht.

ANDREÆ.

Tenby. De oorsprong van den naam dezer havenstad in Wales (Engelland), is geenszins zóó, als *Nav.* XXXVIII, 645, noot 5, gegist wordt. Volgens het zaakryke werk van den geleerden engelschen naamkundige Isaac Taylor, Words and Places, London, 1865, bl. 177, is de hedendaagsche naam Tenby slechts eene verbastering van den ouden naam Daneby (gesproken Denebi of Denbi). En de oude

naamsform Daneby is weer een versleten form van den nog ouderen, oorspronkeliken, vollen naam Danebyr (gesproken Denebuur, met noordsche y = hollandsche *u* of hoogduitsche *ü*, *ue*). En deze oudnoordsche en angelsaksische, deze oorspronkelike form van dezen plaatsnaam beteekent eenvoudig: *byr*, *bur*, gebouw, huis, woning der Denen. Zie *Nav.* t. a. pl. bl. 405. In der daad is de stad Tenby oorspronkelik eene volkplanting van Denen, van deensche Vikingen, uitwykelingen, aan de kust van het keltische land Wales, gelijk zoo vele andere kustplaatsen aldaar; b.v. Freystrop (oorspronkelik Freysthorpe, Frey's dorp), Derby, Hasguard, Fishguard, Haroldston, Thornston, Gomfreston, Brotherhill, enz. — Men onderscheide wel de engelsche plaats naamsuitgang *bay*, b.v. in den naam der stede Torbay, van de veelvuldig voorkomende uitgangen *by*, gesproken *bi*, en *bury*. Het eerstgenoemde is in der daad ons woord *baai*, eng. *bay*, zeeboezem; maar *by* komt overeen met onzen plaatsnaamsuitgang *boer*, *buur*, *buren*, en *bury* met *burg*.

JOHAN WINKLER.

Del (XXXVIII, 579). Dit woord is nog niet geheel in onbruik. Ook in Over-Betuwe noemt men pokputten »pokdellen", en zegt »pokdellig" voor pokdalig.

Batavia. JANSSEN VAN RAAIJ.

Donk (XXXVIII, 464). Een *donk* is een hoogte in een laagte, bijv. in eene moeras. De naam *donk* heeft dan niets te maken met eene dongbedekking; en men zal te Donkerbroek de donk moeten zoeken in het broek of zeer nabij het broek, in de laagte, en niet op den hoogen zandigen grond; altijd als daar een *donk* aanwezig was. De naam Donkerbroek — zoo die van een donk is afgeleid — moet toegepast zijn nadat op een donk eene sate gebouwd was, tot welke dat broek behoorde. In Domburg kan donk niet schuilen; ik zou daarbij eerder aan *duin* denken. De donken tusschen Rijn en Maas, in Brabant en in Vlaanderen, liggen allen in eene lage omgeving.

A. J. C. KREMER.

Donk (XXXVIII, 646) — »schijnt in de meeste gevallen een huis of kasteel te beteekenen", zegt De Gids 1887 bl. 180. Evenwel wordt

donk = hoogte bevestigd door »den cloester *op* die kelsdonck" (N.-Brabant) a⁰ 1469 (*Nav.* ibid. bl. 427). Wat beduidt hier de hoofdsylbe? Ook de samenstelling Dillendonc a⁰ 1440 (Herald. Bibl. 1883 bl. 145, te Gendringen?) wijst op »hoogte". Donk = laagte zou insgelijks hier eene onhebbelijke tautologie opleveren (vgl. *Nav.* ibid. bl. 462). Op Donkenb u r g e *rbroek*, [perceel o. Nijmegen, a⁰ 1570 Dunchenburgerbroek (»De Voorouders van Mart. v. Doorninck" door Mr. J. I. v. Doorninck 1885 bl. 2)] past noch kasteel noch laagte, maar »hoogte". Wat is mitsdien de beteekenis der hoofdsylbe van Dom*burg*, in verband tot Donk(er)broek a⁰ 1408 enz., Dum-, Dombroek, van *Nav.* t. a. pl. bl. 465? Mij dunkt, 't oogt op Hoeufft (Taalk. Bijdr. 24) 's *don*, *dun* = hoogte; waarbij de *n* in *m* verkeerde wegens de daarop volgende labiaal. — Groeien distels inzonderheid op de hooge plekken bijv. van weilanden of uiterwaarden: de gesl. Verdysseldonk (Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 276) legt geen bepaald gewicht in de schaal ten behoeve van donk = hoogte; want 1⁰ is 't hoogst onzeker, of dyssel hier wel distel is; 't kan zeer goed verlengvorm wezen der hoofdsylbe bijv. van Diesdonk (buurt te Asten): 2⁰ treft men ook de combinatie Dystel*del* (*Nav.* ib. 463) aan. — Doch het straksgenoemde Dillendonk is opmerklijk genoeg. — Aandacht verdienen nog de composita Donkelaar (Woudenberg), Donkereinde (Vinkeveen), -sloot (*polder* te Ridderkerk), -straat (Maurik), Donkersvoort (Beek in N.-Br.). In sommige dezer kunnen de geslachtsnamen Donk (bijv. in Donkerstraat), Donker (bijv. in Donkersvoort) spelen. — Men ontmoet ook — (den verlengvorm? vgl. echter *Nav.* XXXVII, 245: dunkel, tunkel) — Donkel: te Samarang † 18/29 Sept. 1888 S. A. Donkel, oud 12 jaar; alsmede, v. Lansdonck a⁰ 1450 (*Nav.* XXXIX, 12), Wennekedonk, te Deventer.

De geslachtsnamen Donker en Doncker beschouwt Johan Winkler (Nederl. Gesl. 341) als tegenhangers van den gesl. De Blanke. Daar evenwel het hier besproken aardrijkskundig woord èn als donk èn als donck geschreven voorkomt, kunnen beide gesl. ook misschien wel iemand aanduiden, die eene(n) donk bewoonde. En zoo niet beide gesl., dan toch allerwaarschijnlijkst Doncker. — Onderscheiden van Donk *moet*, naar ik meen, Dong wezen, zoo het N.-Brabantsche *riviertje* de Donge — aldus de Woordenlijst 1884; J. v. Wijk Rzn, Wrdbk 1826 enz., Suppl. 1838, heeft Dongen, — aan het dorp Dongen den

naam gaf; is echter de rivier vernoemd naar het dorp, dan kan dong = donk zijn in den hier boven voorgestelden zin.

J. A.

Hees. Hees, Heeze, wordt in N.-Brabant uitgesproken als hès of heis; maar heide als haai of heèi. Het woord es, esse, voor akker, is daar niet in gebruik. — Hees of Heeze zal wel 't zelfde zijn als es of esse, en oorspronkelijk beteekenen een akker in een bosch of in eene heide; alzoo eene bebouwde plek in eene woestenij; en van daar plaatsnaam geworden zijn. Zoo vindt men dan ook Bruheeze, Beelheeze, Brehees, Milheeze, Maarheeze, Wolfhezen. Ik meen, dat deze verklaring der beteekenis van 't woord hees gevonden wordt in eene oorkonde betreffende het gehucht de Heise (Brehees) onder Hilvarenbeek; welke ik echter nooit heb gezien. Daarin zou 't vertaald zijn door lucus. Relata refero.

A. J. C. KREMER.

[Vgl. *Nav.* XXXV, 380—2, en het daar aangevoerde *Holt*hees.]

Slatgrond (XXXVIII, 568). Ofschoon ik het woord niet kan terugvinden, meen ik weleens gemerkt te hebben, dat *slatten* is *afaarden*, het afgraven en effenen van een grond. Kan dit juist zijn?

DR. E. LAURILLARD.

[Dus dan slatten nauw verwant met slechten? Vgl. *Nav.* XXXVII, 555ª, 6ª. Te Sassenheim ontmoet men den gesl. Sletenhors; dit kan dan etym.-ident. wezen met Slichtenhorst.]

Ville (XXXVIII, 470). Etym.: wallon veie, bourguign. velle, provenç. villa, esp. et ital. villa, du latin villa, qui est diminutif de vicus, archaique veicus, sanscr. vēça, comp.: *οἶκος*, qui est pour *ϝοῖκος*. Zie Littré.

Den Haag. M. G. WILDEMAN.

Zaansche geslachtsnamen. De Friezen hadden in het vroegst der Middeleeuwen de geheele kuststreek langs de Noordzee in bezit, maar werden langzamerhand door de noordwaarts dringende Franken uit menige landstreek teruggedreven. Die Franken kwamen uit het Zuiden, zoodat de zuidelijkst gelegen Friesche streken het eerst

aan hunnen invloed waren blootgesteld. Maar weldra deed deze zich ook gevoelen op de Friezen, die dichter bij het eigenlijk Friesland gevestigd waren. In Holland hebben met Waterland en West-Friesland de door handel en nijverheid zoozeer bloeiende Zaanlanden het langst den veldwinnenden invloed der Franken weerstaan. Langer dan elders bleven de Friesche kenmerken den Zaankanter eigen; en het is daarom, dat de Zaanstreek in zoo menig opzicht voor den geschiedvorscher belangrijk is. De oorzaak dier vasthoudendheid zal men wel moeten zoeken in de ligging dezer waterrijke streek, die vóór het dempen der groote Noord-Hollandsche meren, slechts met vaartuigen bereikt kon worden. Geen wonder dus, dat de oude bewoners van dit waterland meest allen visschers waren. Maar het aantal dorpen vermeerderde; en de inwoners begonnen zich ook op scheepvaart en handel toe te leggen. Van visschers werden zij schippers en kooplieden, en kwamen dus, uit den aard van hun bedrijf, meer dan ooit met elders wonende lieden in aanraking. De gevolgen van dit verkeer met naburige plaatsen bleven natuurlijk niet uit. Het bewerkte den ondergang van de Friesche eigenheden der Zaankanters.

De eigenaardige Zaansche kleeding, die zoozeer de Friesche afkomst verried, geraakte voor goed in onbruik. Ze leeft nog slechts voort in de herinnering, die nog flauw wordt onderhouden door geschilderde afbeeldingen en uit eerbied voor het voorgeslacht bewaarde kleedingstukken, welke zich nog bij sommige oude Zaansche geslachten bevinden. Alleen de oorbeeldig Friesche kap wordt nog door enkelen gedragen; doch ook dit gebruik is aan het uitsterven.

Ook vertoonde de woning van den Zaankanter oudtijds menige eigenaardigheid, zoowel door de bijzondere indeeling van het huis, als door het uiterlijk voorkomen ervan. Geheel van hout opgetrokken, liepen de gevels der oude Zaansche huizen naar boven spits toe, terwijl ze met veel snijwerk waren versierd. Ze maakten een schilderachtigen indruk langs het kalme, weerspiegelende water der Zaan, maar verdwijnen thans vóór en na. Ze moeten wijken voor nieuwerwetsche steenen gebouwen, geriefelijker ingericht, maar jammer genoeg dikwijls smakeloos van bouworde, wat zeer ten nadeele is van het voorkomen onzer streek. Wanneer nu eenmaal ook alle molens zijn verdwenen, en vervangen door vuile, rookende stoomfa-

brieken, dan zal er van het eigenaardig voorkomen der Zaanlanden niets meer overig zijn. De stoffelijke welvaart neemt bij deze veranderingen wellicht toe; maar waarheen dan de Zaankanter zijne blikken zal richten, in zijne woonplaats zal niets meer zijn, waarop zijn oog met welgevallen rusten kan, waardoor zijn smaak en kunstzin worden opgewekt en veredeld. Moge het echter nooit zóó ver komen; moge men bijtijds inzien, dat bij het bouwen niet slechts voor geriefelijkheid, maar ook voor een behagelijk uiterlijk gezorgd moet worden, dan zal onze dierbare streek voor deze ramp bewaard blijven. Wat ik van harte hope.

Het duidelijkst van al komt de verwantschap van Friezen en Zaankanters uit in de Zaansche gouwspraak, zoowel door de wijze waarop sommige klanken en letters worden uitgesproken, als ook door een groot aantal woorden en uitdrukkingen, die klaarblijkelijk van Frieschen oorsprong zijn. Maar allengs geraken deze in vergetelheid, en verdwijnt de tongval, om plaats te maken voor de Hollandsche spreek- en schrijftaal.

Zoo verdwijnt alles wat van de Friesche afkomst der Zaankanters getuigt, alles op ééne getuigenis na. De Zaansche geslachtsnamen blijven. Zij zullen uitwijzen, dat in de Zaanlanden een Friesch volk woont. Over deze namen wil ik in de volgende bladzijden spreken.

Ieder, die met de Zaanlanden bekend is, of wel eens naamlijsten van ingezetenen uit die streek heeft ingezien, zal eene eigenaardigheid der daar inheemsche geslachtsnamen hebben opgemerkt. Hij zal zich namelijk verbaasd hebben over het groot aantal namen van slechts twee, drie of vier letters, die voor een groot gedeelte woorden zonder eenige beteekenis schijnen. Den meesten toch zal de zin van namen als *Foor*, *Ken*, *Pay*, *Vas*, *Ran* en *Sil* wel niet duidelijk zijn.

Welnu, deze namen en honderde anderen zijn niet anders dan mansvoornamen, die vroeger bij onze Germaansche voorvaderen algemeen werden gebruikt, en thans nog gedeeltelijk bij de Friezen in eere zijn gebleven.

Hoe het mogelijk was, dat geslachtsnamen uit voornamen ontstonden, en tevens door middel van welke uitgangen die zoogenoemde vadersnamen werden gevormd, wordt uitvoerig verklaard en aangetoond in »De Nederlandsche Geslachtsnamen" van Johan Winkler. Het kwam ook voor, dat die uitgan-

gen afsleten, of zelfs geheel verdwenen, zoodat de vadersnaam geheel gelijk werd aan den voornaam van den stamvader des geslachts, aan wien het zijnen naam ontleende. Dit nu is met die éénlettergrepige Zaansche geslachtsnamen het geval.

Een groot aantal dezer geslachtsnamen zijn echter in vorm gelijk aan goed-Nederlandsche woorden van allerlei beteekenis. Dit zou dus een anderen oorsprong, dan de zooeven opgegevene, voor die geslachtsnamen doen vermoeden. En wellicht is dit ook met eenigen werkelijk het geval. Allen kunnen echter ook als oude voornamen verklaard worden. Ik wil hier sommige van die namen opgeven, en verdeel ze daartoe in verschillende groepen. Hierbij moet ik mij echter tot het geven van eenige voorbeelden bepalen, want het is overbodig hier alle namen, die er toe gebracht kunnen worden, te vermelden, daar zij toch in het vervolg van dit opstel ter sprake komen.

In de eerste plaats dan zijn er namen, die de verwantschap tusschen verschillende menschen aanduiden, zooals *Vaer*, *Zoon*, *Oom*, *Neeff* en *Broeder*, terwijl door *Vrijer*, *Maat*, *Buur*, *Gast* en *Knaap* andere personen worden genoemd, en als vertegenwoordigers van hoogere en lagere ambten en ambachten kunnen gelden *Keizer*, *Graaf*, *Schout*, *Baas*, *Tolk*, *Boer*, *Ruyter* en *Kok*. Verder noemen ons *Pool*, *Deen*, *Jut*, *Hes*, *Vries* en *Waal* namen van volkeren.

Wij vinden ook vele dieren onder de te behandelen geslachtsnamen, bv. *Valk*, *Havik*, *Haan*, *Hen*, *Hop*, *Vink*, *Duif* en *Pauw*, verder: *Leeuw*, *Lam*, *Kalf*, *Bok*, *Haas*, *Kat*, *Rot* en *Muis*, en de visschen: *Haring*, *Pos* en *Bot*, met *Vis* en *Rhijnvisch*.

Ook levert het plantenrijk ons vele namen, als *Eik*, *Yp*, *Es*, *Beuck*, — *Gras*, *Hooi*, *Stroo*, *Riet*, — *Bloem*, *Roos*, — *Eikel*, *Appel*, *Bes*, — *Kool*, *Raap*, enz.

En behalve de levensmiddelen uit de vorige groep, treffen wij ook nog aan *Butter* (= boter), *Eyer* (= eieren), *Melk*, *Room*, *Honig*, *Wijn* en *Bier*. — Van de vele lichaamsdeelen vermeld ik *Hart*, *Nek*, *Hant*, *Duym*, *Been*, *Kuit* en *Voet*; en van de verschillende soorten van vaartuigen *Bark*, *Boot*, *Botter*, *Buis* en *Schuyt*.

Maar bovenal zijn talrijk de voorwerpen van huishoudelijk gebruik, werktuigen, kleedingstukken, en andere zelfstandige naamwoorden. Hun aantal is uitermate groot, en ik moet uit die vele dus eene keus doen. Het is van allerlei dooreen: *Vat*, *Ton*, *Emmer*,

Kan, *Glas*, *Roemer*, *Bord*, *Byl*, *Mes*, *Schaar*, *Spil*, *Rol*, *Hoed*, *Pet*, *Jas*, *Jak*, *Mantel*, *Doek*, *Schoen*, *Stoel* en *Bank*. Verder nog: *Stad*, *Kerck*, *Huis*, *Stal*, *Kroeg*, *Put*, *Muur*, *Poort*, *Dam*, *Duyn*, *Veen*, *Eyland*, enz.

Ook komen enkele afgetrokken begrippen als geslachtsnamen voor, bijv. *Roem*, *Wil*, *Lust*, *Commer* en *Dood*.

Zeer talrijk en verscheiden in beteekenis zijn ook de bijvoeglijke naamwoorden, die ik hier zou kunnen noemen; als voorbeelden geef ik *Oud*, *Jong*, *Groot*, *Kleyn*, *Dik*, *Mager*, *Vet*, *Kort*, *Breet*, *Kaal*, *Bloot*, *Zoet*, *Fyn*, *Teer*, *Ruig*, *Krom*, *Rond*, *Blank*, *Schoon*, *Reyn*, *Fris*, *Koel*, *Nat* en *Droog*. Verder nog: *Vroom*, *Gul*, *Wakker*, *Loos*, en *Rood*, *Wit*, *Blauw*, *Groen*, *Bruin*, *Graauw* en *Bont*.

Ten slotte kunnen hier nog eenige aardrijkskundige namen genoemd worden, zooals *Hoorn*, *Heilo*, *Hulst*, *Kuik*, *Odyk*, *Tiel*, *Wormer*, *Goy* en *Maas*.

Wellicht haalt menigeen bij het lezen dezer opsomming de schouders op, en vraagt zich af, hoe het mogelijk is, dat al die woorden werkelijk voornamen zijn geweest. Immers hij heeft ze nimmer als zoodanig hooren bezigen. Ik wil daarom in de volgende bladzijden aantoonen, dat, hoe ongelooflijk het bij den eersten aanblik ook moge schijnen, al deze geslachtsnamen werkelijk uit mansnamen verklaard kunnen worden. Vooraf ben ik echter rekenschap verschuldigd van de bronnen, waaraan ik deze menigte, ten deele uitgestorven geslachtsnamen heb ontleend. Vele ervan vond ik in de »Privilegien ende Handvesten van Westzaanden en Crommenie" en in het »Groot Privilegie-Boeck van Kennemerlandt", waarvan het eerste, waarschijnlijk door Soeteboom samengesteld, in 1661 werd gedrukt, terwijl het tweede, van de hand van den Wormer burgemeester Lams, in 1664 het licht zag. Verder deden mij de lijsten van Commandeurs ter Groenlandsvaart, door Gerret v. Sante te Zaandam, menigen naam kennen, en ontleende ik ook het een en ander aan de schrijvers over de Zaanlanden, aan Soeteboom, Loosjes en Honig; terwijl eindelijk ook de »Catalogus" der Zaanlandsche tentoonstelling in 1874 wel iets opleverde, wat mij dienstig was. Mijne voornaamste bronnen bestonden echter niet in gedrukte bescheiden, maar in geslachtslijsten, kerkeboeken, grafschriften en lijsten van graven-eigenaren. Uit deze bronnen vooral putte ik menigen naam, die thans aan De Zaan vergeten is. — De geslachtsnamen,

nu nog in gebruik, heb ik langzamerhand bijeengebracht uit zeer verschillende gegevens. Gedeeltelijk worden ze gedragen door geslachten, die mij verwant of bekend zijn, en wier namen ik telkens hoor noemen; gedeeltelijk ook ontleende ik ze aan lijsten van den Burgerlijken Stand of andere vertrouwbare opgaven. Ik kan dus verzekeren, dat alle in dit opstel behandelde geslachtsnamen gedragen zijn of nog worden gedragen door in de Zaanlanden gevestigde maagschappen. — Zeer vele komen óók voor in naburige streken, als Waterland en West-Friesland; wat volstrekt niet te verwonderen is, aangezien er nauwe verwantschap bestaat tusschen de bewoners dáár en de Zaankanters. De geslachtsnamen in die streken hebben dan ook vele kenmerken met die aan De Zaan gemeen. Ik was echter niet in de gelegenheid, eene lijst van de daar inheemsche namen op te maken; en moet mij dus tot de Zaansche bepalen.

Eerst was ik voornemens de uitgestorvene onder de besproken geslachtsnamen door een † aan te duiden, maar ben daarvan teruggekomen, omdat het mij onmogelijk was van vele in dit opzicht twijfelachtige namen op te sporen, of ze werkelijk uitgestorven zijn, dan wel of er ergens nog een tak van in wezen is. Daarom heb ik, om geene vergissingen te begaan, door uitgestorven geslachten als nog in wezen zijnde, of nog bloeiende maagschappen als verdwenen op te geven, nergens, ook dáár niet, waar bij mij geen twijfel bestaat, eene aanwijzing van dien aard gedaan. — Ook moet ik hier nog meedeelen, dat, daar mijne bronnen over meer dan drie eeuwen loopen, dezelfde geslachtsnaam mij dikwijls in verschillende schrijfwijzen is voorgekomen, wat eenvoudig een gevolg is der onverschilligheid, waarmee onze voorouders bij het schrijven hunner namen te werk gingen. Is dit het geval, dan geef ik natuurlijk niet al die afwijkende vormen op; wel echter als de namen na de regeling van den Burgerlijken Stand in 1811 in twee of meer verschillende gedaanten voorkomen.

Voordat ik nu overga tot de afleiding der korte Zaansche vadersnamen, zij alleen nog opgemerkt, dat ik bij de behandeling de voorkeur heb gegeven aan eene rangschikking volgens de letters van het a b c. Deze volgorde kan echter volstrekt niet streng worden doorgevoerd; want daardoor zouden telkens namen, die volgens de afleiding bij elkaar behooren, van elkander worden gescheiden. In deze

gevallen moet natuurlijk van den regel worden afgeweken; en zal het dus den schijn hebben, alsof ik geene bepaalde volgorde in acht neem. (*Wordt vervolgd.*)

Wormerveer. G. J. BOEKENOOGE.

Jingoïsme (XXXVII, 190; 'VIII, 573). Reeds in The Vicar of Wakefield, die in 1764 geschreven werd, vloeken de »Ladies" ten huize van den jongen Squire, niet karig »by the living Jingo", 't welk altijd voor een eufemisme is gehouden van, en in beteekenis overeenkomt met — óns: Ajazzes, ajakkes, jeus, jezzes, jizzes, ojeetje, en dezulke. Cowan verklaart Jingo aldus in zijne uitgaaf van The Vicar, Amst. 1851.

Amsterdam. J. G. FREDERIKS.

Een hart onder den riem steken. Simon Stijl, Opkomst en Bloei, ed. K. Lett. Panth. bl. 64: »De Raad van State stak haar een hart onder den riem".

A. J. C. KREMER.

Meerle. Z.-Vlaamsch merrelaar (de *e* als de Fransche *ê* uitgesproken. In Roeselaar meerlaan, blijkens twee uithangborden. Heeft men dit in beschaafd Vlaamsch door meerl-haentjes, gelijk in de beschrijving der wapens van Heille en Maldeghem, door Karel Verschelde in zijne geschiedenis der Stede en Graafschap van Middelburg in Vl., willen weêrgeven? Kiliaan heeft merle, murula. Het is de turdus merula. Fransch, de merlettes der heraldiek.

G. P. ROOS.

[Kiliaan kent ook merlaen = merel, meerle.]

Ondervangen. In de dusgenoemde »Collatie der Wandelende Ziele" achter den Lusthof des Gemoeds, van J. P. S. (Jan Philip Schabalie) druk van 1773 bl. 139, trof ik bovenstaand woord aan: »... de Heere, ontfangende den Zoeten Reuk des Brandoffers, gedacht bij zich zelven, wegens zijne barmhartigheyd, de zonde en gebreken der menschen te ondervangen, dewijl zij van Jongs op altijt ten quade genegen zijn, en zeer ligtelijk door de verleij-

dinge van het Vleesch, kunnen weggerukt worden". Dus ondervangen, met het doel om iets te beletten, voor te komen, tegen te houden?

In Z.-Vl. hebben wij een woord dat hiermede min of meer overeenkomt, en wel een woord van tweeërlei beteekenis. Het eerste duidt de taak van den verloskundige aan, als hij den toestand eener hoogzwangere vrouw onderzoekt; het tweede geeft eene meer rechtstreeks heelkundige bewerking te kennen: onderbinden, door middel van zwachtels of banden, teneinde bij zwangerschap of bij breuken, het uitzakken van sommige ingewandsdeelen te beletten.

Zou ons woord niet nagenoeg hetzelfde beteekenen? »Ondervangen" komt zeldzaam voor.

G. P. ROOS.

[Het woord beduidt in het laatstaangevoerde voorbeeld gewis z. v. a. opvangenderwijs tegenhouden; en daaraan denkt men terstond, als men het hoort noemen. In soortgelijken zin komt in Ps. 37 vs 12 (berijmd) vervangen voor. Schabalie evenwel heeft, als men denkt aan Gen. 8 vs 21, waarop hij zinspeelt, het woord gebezigd in den zin van »tegemoet komen door verschooning, vergoelijkende bejegening"; derhalve gebezigd in een zin, welken men schier niet begrijpt, als men Gen. 8 vs 21 niet kent. De begeerte naar een woordenspel met het onmiddellijk voorafgaande »ontfangende" schijnt hem verlokt te hebben tot de keus van een o. i. hier minder passend woord. Hooft heeft, volg. Oudemans, het woord in den zin van 1) beginnen, van weerskanten aanvangen, 2) beantwoorden — gebezigd.]

Sergeant (XXXVIII, 469). Sergent. Etym.: bourguign. sorjan, provenç. servent, sirvent, esp. sirviente, ital. servente; du latin serviens, de servire. Zie Littré.

Ziekzedeus. Dit woord heeft in Z.-Vlaanderen den zin van stellig verzekerend. Is dit of dat wel waar? 't Is bi m'n zieksedeus waar! Men zegt ook: 't is, m'n ziele (d. i. bij mijn ziel), of sterker, m'n ziele-gods, waar. Wellicht is ziekzedeus 't zelfde dus als ziel-gods. *Ziele* wordt ook hier overdrachtelijk, soms bij afwisseling met kadaver, voor lichaam gebezigd: i ei op z'n ziele — op z'n kadaver — g'ad. 't Eerste hoorde ik in een liedje uit den Keezen-tijd:

»'k Ben bij Hattem en Elburg geweest,
'k Heb van de Pruissen op m'n ziel gehad!"

En 't bekende:

Napoleon eit 'n winter(h)iel,
Di eit i van Moskou gekregen,
De Russen spelen 'm op z'n ziel,
Napoleon kan d er ni(et) tegen!

Een leeglooper, of iemand die zich bij gebrek aan werk verveelt, loopt bij ons niet zoozeer lanterfanten, maar i loopt mé z'n ziele onder z'n errem (arm).

Sint-Pieters (bij Calais). G. P. ROOS.

VRAGEN.

IJde, enz. *Nav.* XXXVIII, 582, noot, giste ik: IJde = ade, d. i. water. Ibid. bl. 291 kan echter ook doen vermoeden: IJde = ode. Past dit niet beter op de voormalige lokaliteit? Want de Noord-Willemsvaart (Woordenlijst 1884) of het dito kanaal (Dr. Dornseiffen's kaart) is veel, veel later gegraven; wanneer? De ooievaar, — zie ik thans, — heet bij Kiliaan ook »adebaer". Zoo dit als »water-vaarder" (de over het water henenvarende) moet geduid, dan is dit »adebaer" een uitnemende naam voor een *trek*vogel, die jaarlijks den grooten plas over-vliegt. De varianten der hoofdsylbe are, ari, eari (*Nav.* XXII, 218, noot) oogen echter wellicht eerder op bouwgrond, in casu ode (ib. XXXVIII, 291); vgl. aere = vlakte, plein (ibid. XXXVII, 189). Draagt de vogel eenen dubbelnaam, als water- *en* land-vaarder? Zoo neen, dan ligt, ingeval wij ons aan adebaer = water-vaarder te houden hebben, de gevolgtrekking voor de hand, dat *a*(*de*) = water in *are*, *ari* verlengvormen, in *eare* eenen uitgedegen en tevens verlengvorm — bezitten kan. Is dit laatste inderdaad het geval, dan kan dit van invloed zijn op de duiding van menigen plaatsnaam, of liever, ze somwijlen onzeker maken. Zie hier dan nu eene misschien netelige kwestie.

Het Supplement (a° 1840) op het Aardr. Wrdbk van J. v. Wijk Rzn vermeldt Noordwolden *of* Ygawouden als gedeelte der grietenij Hemelumer Oldevaart [*sic*, ibid. Wrdbk bl. 1247ª, vgl. echter Nom. Geogr. Neerl. I 28; maar waarom niet ferd = voorde? Is dit hier niet

eenvoudiger, dan de veronderstelling van metathese? Te Apeldoorn vloeit immers wel een watertje, de Oude Beek!] en Noordwolde. Daar geen Zuidwolde in de buurt schijnt te liggen, — in gezegd gedeelte ligt een Kouderwoude, — zoo is de vraag, of Ygawouden wel dubbelnaam van Noordwolden zij? Tenzij persoonsnaam, — bekend is de Friesche mansnaam Egge, — kan dit niet hoek-woud — eg, ek = hoek (Plantijn), — beduiden? Zoo ja, dan treffende bevestiging hier van het *Nav.* XXXVII, 544, 7 opgemerkte [1]). — En wat is Kouderwoude? Speelt hier een persoonsnaam Colle?

J. A.

Poortugaal. Wat is de afleiding en de beteekenis van dezen dorpsnaam? *Nav.* XXXVIII, 567 vermoedt, dat die naam niets te maken heeft met Portugal. 't Is zeer mogelijk. Toch verdient opmerking, dat het gemeentewapen van ons dorp de vijf schilden, elk met vijf rozen, van het Portugeesche wapen vertoont. (Die vijf rozen doelen, naar men wil, op de »vijf wonden Christi".)

DR. E. LAURILLARD.

Dordrecht is scheepsrecht. Deze uitdrukking hoorde ik vaak gebruiken, wanneer men zeggen wilde: »het dorde (= derde) recht is scheepsrecht", of, zooals het in andere streken van ons vaderland luidt: »driemaal is scheepsrecht". Hoe komt men aan deze spreekwijzen?

[In den vorm van Zevenmaal is Jodenrecht, zal Driemaal is Scheepsrecht eene volksaardigheid zijn; het laatste dan vooral in den mond van borrelende matrozen. »Driemaal recht" kon in den volksmond worden Dordrecht, slepend uitgesproken, Dorderecht, door bij »Dorde" aan derde te denken.]

Van Maastricht komen. Als iemand bij het whisten met een kaart, die hij *sec* heeft, uitkomt, zegt men: »gij komt van Maastricht". Vanwaar deze uitdrukking?

Gemocht. Is deze vorm als volmaakt-verleden tijd van *mogen* gebezigd, grammatikaal juist?

---

[1]) Voor N als vaak eufonisch, vgl. nog Vernooy (gesl. te Maurik, Neder-Betuwe) = v. der ooi. Naar analogie van Vernède (Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 547). Zie echter ook Oudemans, Mid. Nederl. Wrdbk, op Vernoei, Vernoye (Te), enz.

Godsklop. In eene bespreking vol van de rechtmatigste waardeering van Johan Winkler's boek »Oud-Nederland", in Het Belfort (Gend, S. Leliaert) 1888 bl. 529, leest men: »Nogtans en kan er niemand zeggen dat hij een onkundige is in zake van spraakwetenschap en taalkunde, dat hij geene taalwetten en volgt, een woelgeest en een omwentelaar is, of dat hij straattale schrijft, straattale: het schrikkelijk woord, de Godsklop!" — Wat is Godsklop? Staat het met klappen, klapper in verband?

Sikkepit. »Ik geloof er geen sikkepit van", hoort men dikwijls zeggen; of ook »hij weet er geen sikkepit van". Vanwaar deze uitdrukking?

H.

[Vgl. *Nav.* XXII, 260.]

Tegenwoordig. Welke is de afleiding van dit woord?

Toppa. Wanneer in de omstreken van Alkmaar het polderwater op de vereischte hoogte staat, noemt men dit *toppa*. Wat beteekent dit woord?

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

---

v. der Hoeff v. Kriekenbeek (XXXVIII, 664) — kan ook eene toevallige combinatie zijn van twee familienamen, welke met het stedeke Kriekenbeek bij Geldern als zoodanig niets heeft uit te staan. Immers, gelijk in 1581 Henricus Crieckenbeek predikant was te Zwartewaal (Z.-Holland, ibid. bl. 248), evenzoo komt v. Cr(i)ekenbeke in 1381, 3 reeds in den omtrek van Deventer voor (riddermatig; Over. Arch., Tijdr. Regr I 96; Aanh. 44). — Het zesde kwartier van vaderszijde van Antonetta v. Aeswijn † 1669 (Geld. Volksalm. 1889 bl. 39, 40) was Spruyt v. Kriekenbeek. — Rietstap's Armorial 1e éd. heeft v. Krickenbeck (Kleefsch) en v. Krickenbecke (Westfaalsch), met gansch verschillende wapens en helmteekens. Zijn ze inderdaad niet alleen heraldisch, maar ook genealogisch onderscheiden?

J. A.

Canter (XXXVII, 383). Dit geslacht behoorde oorspronklijk in Groningen en Friesland tehuis; terwijl men het later ook als te Utrecht gevestigd aantreft. Enkele berichten over leden van dit geslacht komen hier en daar verspreid voor, o. a. in het Stamboek v. d. Fr. adel van De Haan Hettema c. s., in de Oorkonden v. h. St. Anth. Gasthuis te Leeuwarden, in het Register v. h. Archief van Groningen, enz. Het volgende heb ik daarover verzameld. In 1489 leefde te Groningen Johan Canter, wiens weduwe Abele in 1516 voorkomt (Ubbo Emmius, Rer. Fris. Hist. fol. 456 en Regr. v. h. Arch. v. Gron. a° 1516, n° 11). Vrij zeker was hij de vader van Andreas, Ursula en Jacobus C., vermeld in het Geogr. Woordenbk van V. der Aa, waar het een en ander over hen staat aangeteekend, en waar o. a. gezegd wordt, dat een Johan C. hun vader was. Verder heeft er in de laatste helft der 15de eeuw vrij zeker in Friesland gewoond een Adam Canter, vader van dien Jacob, die in 1501 en 1526 burgemeester van Leeuwarden was. De bij Emmius, t. a. pl. bl. 825, vermelde Jacobus zal wel de zoon geweest zijn van den eerstgenoemden Johan C. (Inventaris v. h. Archief van Leeuwarden). Hij had een neef Willem C., over wien hierna; terwijl hij, Jacobus, huwde met Lieuwkje Gerritsdr, d. i. dochter van Gerrit v. Belkum, die in 1480 het St. Christophori-leen in de kerk van Oldehove te Leeuwarden stichtte (zie Eekhoff, Gesch. van Leeuw., I, 327). Het Stamboek v. den Fr. adel, op Hettema, aant. 6, is in dezen niet juist; het is blijkbaar, dat men daar met de tijdrekening in de war is. Het Stamboek v. den Fr. adel geeft op Auckama, aant. 21, aan Jacobus drie kinderen, Albertus, Jacobus en Franciscus; vrij zeker heeft hij nog eene dochter Reijnsck, en zeer waarschijnlijk nog een zoon Adam gehad. Albertus stierf z. k.; Jacobus zou J. U. D. en priester te Oldehove zijn geweest, en Frans is gehuwd geweest met Geel v. Humalda, was in 1576 burgemeester van Leeuwarden, en heeft volgens meergemeld Stamboek ook te Driezum, gem. Dantumadeel, gewoond. Sommigen zeggen, dat deze Frans een zoon van Adam is geweest; maar uit de Oork. v. h. St. Anth. Gasthuis, bl. 367 en 919, blijkt duidelijk genoeg, dat Geel v. Humalda in 1592 weduwe was van Frans Jacobsz. C. Frans komt ook voor in 1556 en 1573 (Oork. St. Anth. Gasthuis, bl. 406, 18). Hij overleed Sept. 1581, en ligt begraven in de Galileerkerk ald. Zij testeerden, als echtelieden wonende te Ee,

een dorp in Oostdongeradeel (waar zij zeker op Humaldastate woonden), 2 Maart 1565. Dit blijkt uit Ferwerda's Stam- en Wapenboek, ed. 1785 [1]. »Auck Lieuwes", zoo wordt daar bijgevoegd, »die 't Oud Weeshuis" (te Leeuwarden) gefundeert heeft, was des Testators ouders over Zusterling". Deze Auck Lieuwes, die eigenlijk Auck Petersz. heette en met Lieuwe Lieuwes, schepen te Leeuwarden huwde, stichtte volgens Eekhoff, Beschr. van Leeuw., I, 384, dat Weeshuis bij testament van 13 Nov. 1534, hetwelk ook in het Stamboek v. den Fr. adel, I, 32 is te vinden. Zie overigens aldaar op: Auckama, aant. 17. — In dat testament benoemt zij als eenen der executeuren van haren uitersten wil haar »neef Jacob Adams", zeer zeker den vader van Frans. Wat beteekent de uitdrukking: »over Zusterling"? [2]) Ik vermoed, dat hiermede in dezen bedoeld wordt, dat zij een kind was eener zuster van Adam Canter of diens vrouw. Riensck Jacobs C. huwde Claes Tijmens, die in 1511 als landeigenaar te Driezum (gem. Dantumadeel) voorkomt, en van wien zij in 1534 weduwe was. (Hieruit blijkt genoegzaam de onjuistheid der opgaven in het Stamboek v. den Fr. adel, Hettema, aant. 6; zie voorts Register van aanbreng aº 1511, van Mr. W. W. Buma, op Driezum, en Oork. St. Anth. Gasth. 273). Riensck komt in het Beneficiaalboek van Friesland (1543) te Driezum als eigenaresse van land voor; ald. bl. 65 en 86. Hunne dr Anna Claessen huwde Jacob Adams Canter, wiens vader Adam ik voor eenen broeder van Anna's moeder, en Jacob dus voor Anna's vollen neef meen te mogen houden. Hij schijnt eerst geestelijke te zijn geweest; want in De Vrije Fries, IX, 408 leest men: »Dr. Jacobus Cantor (*sic*), als »jus patronatus hebbende 't beneficie van des scutters oultaer", en in 't Benef. boek van Fries-

[1]) welk exemplaar, helaas, niet verder dan tot letter E gaat, maar uitgebreider is dan de vroegere editie.

[2]) Dit woord roert *Nav.* XXXII, 474 even aan. Oudemans, Mid.-Nederl. Wrdbk heeft: Zusterlingen, d. i. neven en nichten van weerskanten, van moederszijde; dus de kinderen van twee gezusters. Met aanhaling van Hugo de Groot, Inleid. bl. 70: »Maer omdat kinderen van twee Zusters malkanderen indit gelid bestaen, ende de oude Duitschen meer wercs plaghen te maecken van maegschap komende door vrouwen, als vaster gaende, zoo werden de neven ende nichten van dit lid allegader malkanders zusterlingen ghenoemt". Oudemans verwijst voorts naar zijn Wrdbk op Bredero. »Over Zusterling" zal beduiden achterneef (sous-germain), -nicht. Red.

land (1543) wordt op bl. 64 Jacob Adamszoon prebendaris in Leeuwarden genoemd. Zij hadden een zoon Tijmen, vader van Anna Canter, gade van Dr. Otto Swalue, 1586—94 secretaris van Leeuwarden (Inv. v. h. Archief v. Leeuw., n° 319, en Geest. Rekeningen van Oostergo, a° 1580, bl. 14, noot). Voor eene zuster van Tijmen houd ik Lieuwkje Jacobs Canter, *Nav.* XXXII, 303, 586; 'VII, 383 vermeld, als gehuwd met Jan v. Oosten, en van welke echtelieden zeer zeker een zoon is geweest Jacob Canter v. Oosten, die met zijne vrouw Machtelt Aernt Vosdr in 1593 te Driezum woonde (Oork. v. h. St. Anth. Gasth., bl. 952). Volgens het Stamboek v. den Fr. Adel zouden zij de ouders zijn geweest van Geertruy C. gehuwd aan Walter v. Niekerck. Jacob en Machtelt kunnen de grootouders zijn geweest van Machtelt Jacoba C., gade van Tamerus Visscher, omstr. 1690 te Harlingen woonachtig, uit welk echtpaar de tak Canter Visscher is voortgekomen [1]). — Zooals boven is gezegd, had Jacobus, die in 1524 leefde (burgemr van Leeuw.), een neef Willem Canter, wellicht dezelfde, die door U. Emmius t. a. pl. bl. 823 op het jaar 1524 wordt vermeld, terwijl hij ook in het Benef. boek (1543) bl. 61 voorkomt (Willem Cantor, leest men daar) [2]). Zijn zoon Lambert, in 't Benef.bk, bl. 63 als Dr. Lambert C. vermeld, huwde met Wijts v. Auckama, te Leeuwarden, bij wie een zoon Willem, die genoemd wordt in Oork. St. Anth. Gasth., bl. 260 (1534) en in Regr. v. h. Arch. v. Gron., 1ste Vervolg, op 1565, n° 95; terwijl men verder het een en ander over hem vindt aangeteekend in V. der Aa, Biogr. Wrdbk, waarin o. a. gezegd wordt, dat hij zich van Leeuwarden naar Groningen begaf, en elf kinderen had, van welke alleen Lambert tot rijpen leeftijd kwam. Deze werd in 1513 te Groningen geboren, begaf zich naar Utrecht, trad aldaar in het huwelijk met Johanna v. Wijck, en overleed 27 Juni 1553 (Oork. v. het St. Anth. Gasth., bl. 267, 71, als-

[1]) Hun zoon was Jacobus C. Visscher, geb. 13 Nov. 1692, die bij zijne eerste vrouw N. la Haije twee zonen had: 1 Frans C. V. gehuwd met N. Keijser, ouders van Adrianus C. V., gedoopt 2 Febr. 1738, in 1753 grietman van Dantumadeel, † 1781 of '82; — en 2. Hendrik C. V. Omstreeks 1750, leefde Magdalena Adriana C. V. gehuwd met Mr. Daniël Jan Camerling. Zie over al deze V. der Aa, Biogr. Woordenbk.

[2]) Dit Cantor verklaart den naam, als beduidend »zanger". Vgl. ook Johan Winkler, Nederl. Geslachtsnamen, bl. 155. Denklijk oorspronklijk, zanger in de Roomsche kerk. RED.

mede Stambk, op Auckama). Zij hadden drie kinderen: 1. Willem, in 1542 te Utrecht geboren, had vijf kinderen; 2. Dirck, geb. in 1545, huwde Catharina de Swart (bij wie vijf kinderen) en 3. Joanna, Dirck, die in Regr v. h. Arch. van Gron. op 1615, n° 21 als Jr. Diderick te Utrecht voorkomt, overleed te Leeuwarden 12 Maart 1616 (zie *Nav.* XXXVII, bl. 345, belangrijk) [1]. Hij had o. a. een zoon Lambertus, gehuwd met Christina Landscroon; zie *Nav.* XXXV, 138, 630, en over zijne verdere afkoomlingen. Stambk. v. den Fr. adel, Auckama, aant. 21.

Adam Canter
tr.
N. N.

Jacob Canter, burgemr v. Leeuwarden, tr. Lieuwke Gerritsdr.	Zijn neef was Willem Canter 1543 tr. N. N.

Albertus. Jacobus. Franciscus tr. Geel Humalda omstr. 1560.	Adam (?). Riensck (in 1534 wede), tr. Cl. Tijmens 1511.	Lambert C. 1534, '65 tr. Wijts v. Auckama.

Jacob Adamsz. C. tr. Anna Claessen Riensckdr.	Willem C. tr. N. N.; elf kinderen, o. a.

Tijmen C. tr. N. N.	Lieuwke C. (?) tr. Jan v. Oosten. Leefden omstr. 1540.	Lambert. C., geb. 1513 † 1553, tr. Johanna v. Wijck.

Anna C. tr. Dr Otto Swalue 1594.	Jacob. C. v. O. tr. Machtelt Aernt Vosdr 1593.	Willem geb 1542, tr. N. N.	Dirck. geb. 1545, † 1616, tr. Cath. de Swart; vijf kinderen, o. a.	Joanna.
	Geertruy C. tr. Walter v. Niekerck.	vijf kind.	Lambertus C. tr. Christina Landscroon.	

(Cf. Stamboek van den Fr. Adel).

Verder treft men aan Joachim C., die omstr. 1606 te Groningen leefde (Regr v. h. Arch. v. Gron., h. a., n° 4). Wellicht was van dezen een nakoomling Barthold C., gehuwd met N. Syghers ter

---

[1]) Vgl. ook De Nederlandsche Heraut 1888 bl. 33, en Aant. 91, waar ik herinnerde aan den in v. der Aa's (Biogr. Wrdbk 1874) niet voorkomenden Frieschen medicus Joan Canter, omtrent wien zie een paar bizonderheden in *Nav.* XXIV, 3. In 1813 was een Canter de Munck geneesheer te Barneveld. Te Ambarawa beviel 18/24 Juli 1888 C. H. Biegman, geb. Canter Visscher, van eene dr; en te Kuilenburg woont Canter Cremers. Red.

Borch, bij wie een zoon Joachim, gehuwd met Susanna Elisabeth Sickinge, dezelfde waarschijnlijk, die in 1754 volgens Regr. v. h. Arch. v. Gron. h. a., n° 7 admiraliteitsheer te Harlingen werd. Laatstgenoemde echtelieden hadden vier kinderen: Florentina, Sophia, Barthold en Feije. Een broeder van laatstgenoemden Joachim zal geweest zijn Jan Canter ter Borch † 1725, die 20 Aug. 1719 te Wolvega huwde Eduarda Lucia v. Haren (geb. 1693, † 1765), bij wie een zoon Jan Poppe Andrée van Canter, geb. 22 Sept. 1722 en † 24 Maart 1800 ongehuwd. Hij werd in 1742 secretaris van West-Stellingwerf, en woonde te Wolvega. Hij wordt door tijdgenooten zeer geprezen. Belangrijke mededeelingen over hem vindt men in Fr. Volks-almanak 1863, bl. 146—158; zie ook *Nav.* XXXIV, 513. — Overigens vindt men nog op de jaren 1425, 1533 en 1581 telkens eenen Johan Canter vermeld in 't Regr v. h. Arch. v. Gron., 1425, n° 9; 1533, n° 13 en 1581, n° 12. Een Jelmer Canter was omstr. 1504 secretaris van Groningen, V. der Aa, Biogr. Wbk en Regr v. h. Arch. v. Gron. Een Claes C. (broeder van Tijmen voornoemd?) leefde in 1616; Regr v. h. Arch. v. Gron., h. a. n° 54. Volgens datzelfde Register waren N. Canter en Hille de ouders van Alof en Geert C. te Groningen; 1545, n° 19 en 1561, n° 94, en leefden Hindrick C. en Jantien Wiltincks in 1598 als echtelieden aldaar; h. a. n° 76. Omstr. 1640 leefde Isabella C. gehuwd met Julius Verrutius (Stamboek v. den Fr. Adel). — Anna Clara C., geb. 23 Aug. 1654, † 1724, huwde volgens genoemd Stamboek met Ericus Haersma te Harlingen.

Tot de Canter's, die te Utrecht gevestigd waren, zal ook hebben behoord Frans Canter, gehuwd met Martilla Splinters; zij † 26 Oct. 1624; zie *Nav.* XXXVII, 346. Mooglijk een zoon van Dirck en Catharina de Swart: cf. Stambk v. den Fr. adel.

Blijkens het grafmonument van Duco Martna van Burmania (vgl. *Nav.* XXXIX, 3), in de kerk te IJsbrechtum, moet er omstr. 1530 een Panser met eene Canter zijn gehuwd geweest. Het daarop voorkomend wapen van Canter is: rechts, de halve adelaar; links, drie (2, 1) klaverbladeren. Zie Friesche Oudheden, in 1875 uitgegeven door het Friesch Genootschap te Leeuwarden, plaat 5 der grafsteenen.

Bestaat er eene genealogie Panser, welke leeren kan, wie deze Canter was?

Behalve dit wapen, — gedeeld: 1. in goud halve adelaar van zwart, voortkomend uit de deellijn; 2. in zilver drie (2, 1) klaverbladeren van groen [1]), — geeft Ferwerda's Wapenboek (oudste en nieuwste editie) nog twee wapens Canter 1° In blauw drie rozen [2]) van zilver; 2° Doorsneden: 1. in blauw drie sterren [3]) van goud, 2. in rood drie schelpen van zilver [4]).

Voorheen lag onder het dorp Driezum in Dantumadeel, ten oosten van de Driezumerterp, Canterstate, dat op de kaart van Schotanus a° 1662 voorkomt, en in de eerste helft dezer eeuw nog bestond, alstoen bewoond door de familie Knijff.

Kollum. MR. A. J. ANDREÆ.

v. Kerkwijk (XXXVIII, 603). Gerardus Koc de Bruechem behoort onder de edelen, die het contract bezegelen, waarbij graaf Reinald II van Gelre aan zijne gemalin Alianora Oct. 1331 het vruchtgebruik verzekert eener jaarrente uit de inkomsten van Veluwe, alsmede uit zijne goederen te Elst, Angeren en Gent. Hij, »Gherart v. Broechem", is met Otto v. Zoelen 29 Aug. 1337 zegsman van denzelfden Graaf bij de uitspraak door Otto heer van Kuik gedaan tusschen den Hertog van Brabant en den Graaf van Gelre ten aanzien der ruiling van Oud-Heusden, Vlijmen, Hedikhuizen en Engelen, tegen Tiel, Zandwijk en Herwaarden (Nijhoff, Oorkonden, I bl. 268, 362). Volg. Herald. Bibl. 1872 bl. 208, was òf hij, Gerard (de) Cock, ridder, òf zijn gelijknamige vader, een zoon van Hendrik (tot Weerdenburg, Opijnen), † 1312 of '13; vgl. De Nederl. Heraut 1887 bl. 171), uit diens tweede huwelijk, met Elisabeth v. Rossem (Nederl. Heraut 1888 bl. 18). Hij ontving, volg. B^n^ v. Spaen. Inleid. Hist. Geld. III 263, Bruchem bij broederdeeling, na den dood zijns vaders, heer Hendrik; staat in 1294 en 1320 vermeld, en bezegelde in 1321 met zijn neef Gerard v. Rossem den verkoop des molens te Kalbeek. Zijn broeder was waarschijnlijk Willem (de Cock) v. Bruchem, die

[1]) Aldus ook Rietstap's Armorial (Canter, Canterus, Frise, Páys d'Utrecht), die voor helmteeken geeft een adelaarshoofd van zwart. RED.

[2]) Het Armorial noemt de rozen achtbladerig. RED.

[3]) Item, de sterren mal-ordonnées. RED.

[4]) Het Armorial 1e éd. geeft nog een vierde veel meer beladen wapen Canter (Néerlande). RED.

in 1319 de zijde hield van graaf Reinald tegen diens zoon (ibid. bl. 264). Gerard de Cock v. Br., Hendrik's kleinzoon, ridder, amptman van Bommel, Tielre- en Bommelreweerd in 1336, 59, was de echtgenoot der Nederl. Heraut '88 bl. 19 genoemde Aleid de C. v. Opijnen (dr v. Johan bij Aleid v. Averijn, wede Jan v. Immerseel). Johan de C. v. Br. Gerardszn en Beatrix v. der Dussen (Heraut t. a. pl.) waren de ouders o. a. van Gerard de Cock, heer van Bruchem en Kerkwijk, — vermoedlijk dezelfde als Gerit v. Bruechem, knape, mede-bezegelaar des zoenbriefs dd. 2 Nov. 1376 van Jan van Blois en gemalinne Mechteld hertogin van Gelre, uitgevaardigd ten behoeve van een aantal edelen, ridders en knapen, ter zake van het voorgevallene sedert den dood van hertog Eduard van Gelre (Nijhoff, Oork. III bl. 26); één der edelen uit (Over-Betuwe, Neder-Betuwe, Tieler- en) Bommelerwaard, met wie Jan v. Blois en gemalinne 6 Jan. 1377 den Landvrede sloten (ibid. bl. 30); en die 17 Juni 1391 ten behoeve des Hertogs van Gelre afstand deed van zijn recht op de heerl. van Amersooi, welke als verbeurdverklaard goed van Arnold v. Hoemen (voormalig eigenaar er van, door zijn huwelijk met de eenige dr v. Arnold v. Herlaer, heer van Amerzoden), door den Hertog in beslag was genomen, omdat Arnold, zijnen leenplicht jegens den Hertog verzakend, met Brabant's Hertogin gemeene zaak had gemaakt; op welke heerl. Gerrit v. Bruchem, denklijk uit hoofde van verwantschap met het geslacht v. Hoemen, eenig recht kon doen gelden (ibid. bl. 178). Gerit v. Bruechem zegelde als Cock (de drie gevaireerde palen), maar in het schildhoofd uitkomende dubbelstaartige (Rietstap, Handbk d. Wapenk. bl. 173) leeuw. — Gezegde Gerard de Cock, die nog in 1405 leefde, won bij Elisabeth v. Bentrech tot Nederveen, wede v. Valkenburg, Diderica of (Bn v. Spaen III 264) Theodora de Cock, erfdr van Bruchem en Kerkwijk, in 1440, 51 vermeld, omstr. 1410 gehuwd met Johan v. Berchem, ridder, heer van Oostmaal; door welke alliantie Bruchem en Kerkwijk aan dit geslacht, en later aan v. Hamale overgingen. Aan Johan de Cock, man van Beatrix v. der Dussen, voornoemd, wordt nog een broeder Gijsbert de C. v. Br., ridder, toegekend, die eenen bastaard zal gehad hebben, Tonis v. Br. in 1393 vermeld. — Nog trof ik aan Adriaen Cock v. Kerckwijck, burgemr van Zalt-Bommel, als ouderling der gemeente aldaar tegenwoordig op de Geldersche synode te Har-

derwijk i. d. 23—30 Juli 1656 (MS.-acta dier Synode). Zoo de Cock v. Bruchem met Diderica (Theodora) en Gijsbert uitstierf, zal deze Adriaen een nazaat van den Nederl. Heraut '88 bl. 19 vermelden Gijsbert de C. v. Kerkwijk zijn geweest, en dus een loot uit den destijds door aanhuwlijking zóó nauw met de Cock v. Br. verbonden tak de C. v. Delwijnen, die beiden bovendien uit éénen stam sproten. Deze Gijsbert de C. v. Kerkwijk zal dan ook denklijk als de stamvader dienen aangemerkt der thans levende familie v. Kerkwijk, welke het wapen voert der aloude de Cock's, t. w. de gevaireerde palen. De heer A. A. Vorsterman v. Oijen gaf in zijn Stam- en Wapenboek eene genealogie der familie v. Kerkwijk uit.

J. A.

v. Kerkwijk (XXXVIII, 603). Joffr Anna de Kock v. Kerckwijck wed. Sr Johan v. Colenberch geassisteert met mr. Johan Kemp, adv., raad te Gorinchem, Joffr Johanna de Cock v. K. wed. d'Hr Corns v. Scharlaecken, d'Hr Christoffel de K. v. K. voor zich en als gemachtigde v. Huijbert Roseboom, man v. Joffr Digna de C. v. K., allen kinderen van za. François v. Kerckwijck (sic), verkoopen vóór schepenen v. Gorinchem 29 Juli 1652 aan Jan Janss. Sluijmer bakker te G. een huis genaamd »de Vergulde Kop" (Schepenacten-boek). Getr. te Geldermalsen 15 Febr. 1728 Herman Jansz. v. Kerkwijk, j.m., met Maria Rutgerse v. Rijnberk, j.dr. Geh. ald. 12 Juni 1766 Gijsbert Vervoren, j.m. van Hellouw, won. te Loenen, met Sarah Catharina v. K., j.dr, geb. te Gameren. Geh. te Geldermalsen 9 Mrt 1777 Gijsbert v. K., j.m., met Hendrika v. Meteren, j.dr.

V. C.

v. Slijpe (XXXVIII, 600). Fred. v. Vervou vermeldt in zijne Gedenckweerdyge Geschiedenissen, bl. 182. »Den 26 Septembris 1604 is de Lieutenant Regier Slijp, in plaetse van mijnen Neeff Challanzi, Hopman geworden". -- In de proclamatieboeken te Harlingen vond ik: »1619, 3 October, getrout de manhaftige Hopman Rogier Slijp, en de Eerbare Dieuwer Epkes". — En in eene Resolutie der Staten van Friesland dd. 11 Dec. 1623 (medegedeeld in Register van den Aanbreng a° 1511, bl. 131) wordt Rogier Slijp genoemd onder de »Capitainen van 't Regiment van Sijn Genade Graaf Willem Salr Memorie".

MR. P. L. DE GAVERE.

VRAGEN.

Bachu of Backu. Wat is er bekend omtrent deze in de 17de eeuw in Zalt-Bommel aanwezige familie?

Borret. De doopboeken van Dordrecht vermelden 7 Nov. 1686 de geboorte van Johanna, dr v. Huijbrecht bij Anna Walthery. Doopgetuigen: Antoni v. Slingelandt en Maria Loudon. Is deze Johanna gehuwd geweest? Met wien? Wanneer overleden?

Brand v. Someren (XXXVIII, 107). Is dit later geworden v. Someren Brand (ib. 458)? Of zijn ze onderscheiden?

Broekhoff. De heer R. Broekhoff Jzn onderteekent bij advertentie o. a. in 't Nieuws v. den Dag 28 Nov. 1888, het bericht des overlijdens van »de HoogWelgeboren Freule (*sic*) Baronesse de la Bourgois", met het praedicaat van Jonkheer. Kan iemand ook opgeven 't Koninkl. Besluit, waarbij 't geslacht Broeckhoff, of voorn. heer R. Br. Jzn, te Amsterdam, in den Nederlandschen Adel is opgenomen? Mij is dit ontgaan.

V. A. V. W.

Brouwer en v. Oorden. Op een kwartierstaat komt voor Pieter v. den Ende tr. Wilhelmina Brouwer, dr v. Justus Br. bij Anna Christina v. Oorden (17e eeuw). Wie waren de ouders dezer A. C. v. O., en wat is er van deze familie bekend? Het haar op dien kwartierstaat toegekende wapen is In blauw drie zwarte (kan dit zilver geweest zijn?) molenijzers; ht. een zw. molenijzer tusschen eene vlucht v. zilver.

K. C.

Dufour. Wie kan eene volledige verklaring geven van het geslachtswapen?

Fock, enz. Franciscus Fock, geb. te Valburg (Over-Betuwe) 24 Jan. 1696, † 16 Oct. 1748 te Loevestein, waar hij predikant was,

trouwde 1 Dec. 1717 Rinske (Regina) Stellingwerff, dr v. Pierius, pred. te Langweer, later te Stiens, bij Geertruida Hilarius. Rinske was gedoopt te Stiens 3 Apr. 1687 en † 22 Aug. 1750. Waar (vermoedelijk in Friesland) trouwden Franciscus en Rinske, en is daarvan authentiek bewijs te verschaffen? Te Stiens is aangaande het huwelijk niets te vinden. Tot welke der predikanten-familiën Hilarius behoorde Geertruida, en hoe was haar wapen? Dat der tegenwoordige familie is bekend. — Den 12 Juli 1788 tr. te Bergen-op-Zoom Karel Ernst August von Bunge met Johanna Gijsberta Plevier. Hij was weduwnaar van ...? en geboren te ...? in Friesland. Zijn vader Samuel Joachim was als kapitein bij een Badensch regiment hier te lande in 1748 in den Rijksadelstand verheven. Om aanvulling verzoekt

Middelburg. MR. B. F. W. V. BR. FOCK.

Geistman. Ouders, geboorteplaats, wapens, kinderen enz. gevraagd van den in 1696 geboren Willem Hendrik G. en van zijne gade Elisabeth Haack (*Nav.* XXXVI, 269).

v. der Gronde. Te Oosterbeek woont in hoogst-eenvoudigen levensstand een bejaard afstamling dezer in aanzien geweest zijnde familie, geparenteerd aan Moter, Saris, Schermer, de Mol, de Maine, Titsingh, Uijlenbergh, Hellingwerff, Vorster, v. Hoolwerff, de Vries, Gasinjet, Kaiser, v. Dijkhuijzen, Wakker, Pauw, e. a. 's Mans vader (uit wiens 2den echt hij geboren werd) tr. 1° eene dr van generaal Evers [1]) (uit de Graaf?), bij wie een zoon † jong te Tiel; tr. 2° eene dr van den procureur [2]) Hoevenaar (te 's Hage?). Uit dit 2e huwelijk twee kinderen, de hierboven bedoelde genaamd Otto Dijkhuizen van der Gr. [3]), en eene dr geh. met een ambtenaar. — Zijn er nog meerdere leden van dit geslacht in leven?

Hoeflake. Welk wapen voert deze Betuwsche familie, en bestaat er eene genealogie?

---

[1]) Generaal E. had ook een zoon als commandant in Groningen overleden.

[2]) Deze is broeder van de With H. geh. m. Strick v. Linschoten; beiden waarschijnlijk afkoomlingen.

[3]) Hij tr. 27 Oct. 1844, en heeft zes kinderen, waaronder gehuwde.

Hofkens (XXXVII, 379). Te Limmen † 25 Oct. 1888 B. J. Hofkens 87 jr. Is dit de laatst-overgeblevene van dit oude geslacht? Tot wien moet men zich wenden, om de oudere familiepapieren voor een genealogisch doel ter inzage te verzoeken?

Krekel of Cregel. Worden gevraagd wapen en geneal. aant. betreffende deze Betuwsche familie.

Loogen. Men zag gaarne de verwantschap aangetoond tusschen Judith Elisabeth L., geb. 14 Dec. 1725 geh. m. Jacob Cramer v. Veeren, en Christiaan Anthony L. geh. 1757 met Gerarda Alexandrina v. Wachendorff, dr v. mr. Cornelis Anthony, deken van St. Jan te Utrecht, bij Adriana Catharina v. Oort. Hadden zij afstamlingen? Hoe is het wapen? Vgl. *Nav.* XXXV, 621; 'VI, 334, 5.

v. Malsen. Wie zijn de voorouders en afstamlingen van Pieter v. M. geh. met Helena v. der Vliet, bij wie Gillis en Adriaan geb. omstr. 1665.

v. Maurik. Wie deelt eene geneal. dezer Betuwsche familie mede, waartoe behoort Justus v. M. 1660 te Wijk-bij-Duurstede. Hoe is het wapen?

[Zie *Nav.* XXIII, 106 (wapen), 29, 30; 'VI, 92, 412; 'VII, 197; 'IX, 165, 346; enz. Nóg te Maurik. Zie de actenboeken aldaar.]

Schas. Wie zijn de afstamlingen van mr. Johan Schas en Cornelia de Vries, dr v. Johannes, pred. te Asch, bij Johanna v. Delwijnen? Zij hadden tot kinderen Adriana Martina tr. vóór 1728 Nicolaas de Ronde, en Anthony Aernout—Schas.

[Zie omtrent deze familie de Vries eene aanteek. in Herald. Bibl. 1879 bl. 164. Want ook Schas (ik meen, eene Mr. Johan) heeft te Ek gewoond.]

Simon (XXVII, Omslag tegenover bl. 536). Jacob S. geb. den? te? tr. 21 April 1743 te Maastricht Maria Catharina Farber, geb. den? te? Wie vult aan, en geeft de namen zijner ouders en grootouders?

J.

de St. Simon. Wie kan mij het wapen opgeven van dit geslacht uit Frankrijk, liefst met kroon, schildhouders en devies.

G.

v. Steelant. Egidius (Egidiuszoon) en Hugo v. St. bezegelen den brief dd. 7 Nov. 1285, waarbij eenige Zeeuwsche edelen aan 't kapittel v. Oudmunster te Utr. eenen pastoor voorstellen (presenteeren) voor Scherpenissedam (v. den Bergh, Oork. Holl. en Z., II, bl. 253). Gezegde Hugo (Hues de Stenlant) behoorde ook tot de jury van 67 edelen of zegsmannen, 12 Juni 1290 uitspraak doende in de geschillen tusschen graaf Floris V en den Zeeuwschen adel (ibid., bl. 321). Sproten nu uit deze (door bastaardij?) de Her. Bibl. 1879 bl. 320—3 genoemde v. Steelandt's? Of moet men onderscheid maken tusschen v. Steelandt en v. Steenlandt? En geldt deze onderscheiding ook de adellijke Geld. familie v. Steelant?

Udents en v. der Steegh. Welke wapens voerden deze familiën, en wie waren de voorouders van Anthony Joostensz. U. en Hadewich v. der Steegh, echtel., beiden overleden te Tiel vóór 1650?

Verheul of Verhuell. Arent v. de Sande, schepen te Utrecht 1597, tr. Wendelmoed Verheul, ook Verhuell genaamd. Zij voerde de drie haken evenals Ver Huell, doch komt in de geneal. dezer laatste familie door Vorsterman v. Oijen, niet voor. Wie waren hare ouders? Hare moeder voerde een schuinbalk, evenals v. Malsen.

Verbroeck of Verbroek. Bestaat er eene genealogie dezer familie, waartoe behooren: Aart V. burgemr 1514, Martinus V. vroedschap te Schoonhoven 1716, en Henrik V. (wie was zijne vrouw?) vader van Pieter en Aert V. geh. m. Deliana v. Heumen 1637.

Vonck v. Lienden. Aanvulling gevraagd op: N. N.? V. v. L. tr. N. N.? winnen: Dirk V. v. L. kapitein. Anna V. v. L. tr. Anthony Jansz. v. Westreenen. Gerarda V. v. L. tr. Elias v. den Rhijn. Margaretha V. v. L. en Johanna V. v. L. tr. Gerard Wtenweerde, allen levende 1660.

de Vos. Gaarne vernam men gegevens der familie de V., hier te lande woonachtig. Ze stamt af van eenen Pieter de V., geb. Sept. 1698, † Colombo 6 Maart 1734, tr. Chistina Potnels, geb. 1 April 1700, † 17 Maart 1750; bij wie: 1. Johannes, assistent O. I. Cie, tr. 1° Maria Hoepels † 3 Oct. 1757, 2° Sara Catherina Luders; 2. Johanna Maria geb. 9 Oct. 1727, tr. Cornelis Fransz, chirurgijn O. I. Cie, † 18 Juli 1753; 3. Olwier Harmanis, geb. 5 Jan. 1730 † 23 Mei 1730; 4. Pieter, boekhouder O. I. Cie, geb. te Colombo 12 April 1731, † 29 Jan. 1793, tr. 1° Anna Jacoba Warner † 1758, 2° Magdalena Meijer, 3° Isabella Bernharda Martheze. Enz. — Er was op Ceylon (Galle) in 1693 een Reynier de V. (zijne huisvrouw Dorothea Francen). In 1695 ging hij naar het Vaderland met de Retourvloot (zie François Valentijn, Oud- en Nieuw-Oost-Indiën, I, 258). In 1697 en 98 komt hij weder voor, in het doopregister der Hollandsche-Kerk alhier, als doopheffer. Was genoemde Pieter de zoon van Reynier en Dorothea Francen? — Te Nagapatnam leefde in 1709 een Reynier Jacobszoon de V. (zie Valentijn, Beschrijving der kust van Coromandel, bl. 17). Was Reynier dezelfde als Reynier Jacobszoon? Er was te Jaffnapatnam (Ceylon) een Jorefas Vos (Vosch), dissaor in 1663, commandeur 1665—78. Valentijn zegt (Ceylon, bl. 172), dat hij was »adelijk van extractie" enz. Ik bezit eene aanteekening als volgt: »Het schip Uitgeest 1645—7 Jorefas Vosch, geb. Wijk te Duerstede, assistent". Hij moet geweest zijn dezelfde als de dissaor. Men vindt in Lapid. Zeijl. [1]) pl. 83, den naam van een Gerrit de V. Hij was geboren te Nagapatnam; waarschijnlijk een zoon van Reynier Jakobszoon de V.

Galle (Ceylon). J. H. DE VOS.

v. Wijckerslooth. *Nav.* XXXVIII, 238 staat bij Anthonia Gosina v. Benthem Jansdr: v. Attevelde geeft haar, nota bene, het oude graaflijke wapen; lees: voert in rood 21 gouden ballen 6—5—4—3—2—1, waarboven een zilveren kam of kroon. Wie waren hare grootouders? Het Utrechtsche regeeringsgeslacht v. Benthem voerde den wereldbol; zie Rietstap's Armorial.

V. O.

[1]) Zie daaromtrent *Nav.* XXXII, 416 vg.; 'VI, 340. RED.

GESCHIEDENIS.

Oostendorp. *Nav.* XXXVIII, 599 leest men: »Ook o. Sneek ligt eene buurschap van dezen naam". Daar eene buurschap van dien naam mij aldaar niet bekend is, ontving ik gaarne eene nadere aanduiding harer ligging.

Bozum (bij Sneek). S. H.

[De »Woordenlijst voor de Spelling der Aardr. Namen in Nederland", saamgesteld door de afd. »Nederland" van het Aardr. Genp. (Amst., Brinkman 1884), bl. 69, 1e kol., vermeldt een Oostendorp, o. Sneek.]

Putte, enz. Vervolg van *Nav.* XXXIX, 4—14.

Par suite du trépas du chanoine v. Dale, le conseiller Walter v. Orten (Ortten, Notten, etc.) releva le 25 avril 1583, comme »homme-mourant" pour les héritiers les seigneuries de Putte, de Beersel, de Berlaer et de Heijsbroeck, »het Keijserland" et le »Schagermolen" (M. II. 48 p. 68). Receveur au service du défunt, v. Orten remplit les mêmes fonctions de confiance auprès des héritiers. Le 2 nov. 1582 il avait relevé pour eux la moitié »van der schutterijen van Orderen ende van Wilmersdonck", de 13 mesures de terre dite »den grooten hoeck van Orderen", avec quatre hommages et trois autres fiefs. Pierre v. den Dale, fils de messire Pierre (!) en avait été inscrit comme »homme-mourant" (B. 362 p. 98). — Berlaer, Heijsbroeck et le moulin échurent à messire Pierre v. Dale, fils de Paul, chevalier, seigneur de Zuijdland, Lillo, Beirendrecht, Stabroeck etc. (frère du chanoine) et d'Anne de Cocquiel. Dans la notice sur la seigneurie de Berlaer, nous nous sommes occupés de lui et de ses descendants. — Le fief dit »het Keijserland" échut (r. du 2 janvier 1604) à Marguerite v. Dale, femme d'Alaert de Lannoy (et fille de Paul et d'Anne de Cocquiel), qui le fit porter au nom de son fils Paul (M. 48 p. 172). Jossine v. Dale, soeur du chanoine [1]), devint la femme de Gérard Sterck [2]), chevalier, conseiller, receveur-général au quartier d'Anvers

---

[1]) Il en avait encore une autre, Hildegonde, femme de Jean v. Hertsbeke.

[2]) »Sterck est une race honorable, venue du Liége de bons parentz" (Guicciardin, op. cit. p. 172).

(par lettres-patentes du 25 juillet 1536), seigneur de Bucquoi (en Artois), Wijneghem, Casterlé, Hooftvunder, etc. Le 11 janvier 1524, celui-ci fut investi, par suite d'achat de Janin le Grand, du manoir de Nielerbroeck, à Niel, qu'il céda le 24 mars suivant au chevalier Jean Micault et à sa femme Livine de Welle de Cats [1]) (C. 17838). Henri de Witthem lui céda (r. du 22 sept. 1526) une cour féodale, dite »de leene van Antwerpen in het waterland", avec des arrière-fiefs à Lierre, Ouwen, Pulle, Sempe etc., et des bois à Lierre (March. 105). Il possédait à Pulle une cour féodale dite »'t hof van Bautersem", nommée ainsi parce que les biens étaient limitrophes de ceux du seigneur de Bautersem, au quartier de Tirlemont — ou »Sterckhof", qu'il transféra à Hooftvunder où il avait un château [2]). Il se pourrait, toutefois, que cette cour féodale fût identique à celle acquise de Henri de Witthem, ou bien à deux fiefs, relevés le 14 oct. 1545 par suite d'achat d'Henri van den Hove, dit van Echelpoele. Ces deux derniers fiefs comprenaient 45 hommages à Pulle et dans les environs, et un cens de 40 livres, levés à Ghelmele; ils avaient été détachés autréfois des biens de la seigneurie de Pulle (B. 135, 359). Sterck acheta du domaine la haute, moyenne et basse juridiction des villages de Casterlé, près d'Herenthals (r. du 29 mai 1554) et de Wijneghem (r. du 31 juin 1556) [3]). Il était fils de Godefroid Sterck et d'Emerence de Deurne, et eut d'une première femme, Anne de Roover dite de Rode († le 10 oct. 1527) deux enfants: 1° Godefroid, chevalier amman d'Anvers et trésorier-général des finances, époux de Corneille d'Oudshoorn de Sonneveld, et qui vendit Bucquoi le 9 nov. 1580 à Maximilien baron de Vaux, moyennant la somme de 90,000 florins [4]); 2° Emerence Sterck, femme de Philippe Vuesels,

---

[1]) L'acte la nomme Lievine Claes Lievens v. Kets. [2]) Voyez-en la reproduction March. p. 95. [3]) Ce fut son petit-fils messire André, fils de Godefroid Sterck, qui, par le trépas de Gérard, releva Wijneghem le 20 déc. 1564 (B. 358, p. 458 et 109, p. 120). [4]) Le tribunal de Mons confirma cette vente le 31 janvier 1581. Il résulte de cet acte que les enfants de Godefroid, Adrien, gentilhomme de la maison du roi et capitaine d'infanterie, et Jeanne, veuve de Charles Fugger, baron de Kirchberg et Weissenhorn, ont consenti à cette aliénation. (Annales de la Sté Imp. et Royale »Adler", à Vienne, 1883, p. 99). Le 15 oct. 1612, Barbe de Bevere, veuve de Jean Sterck, conseiller et maître de la chambre des comptes à Lille, fils de feu Henri, chevalier, trésorier de l'ordre de la Toison d'or, et d'Isabeau, fille de Marc d'Ocochy) fit le relief de l'usufruit d'une rente sur Gaesbeek, rente qui

maître de la chambre des comptes et, par achat, seigneur de Paddenborg, à Grimberghe. Ces époux eurent 21 enfants [1]). En 1534 Jossine v. Dale fut la marraine d'un de ces enfants, baptisé Marie. Son époux étant décédé le 29 sept. 1564, elle fit relever, en vertu d'un codicille, le 1er déc. par son gendre, messire Ferry de Glymes, seigneur de Grimberghe [2]), ses fiefs brabançons, à savoir: la cour féodale, dite »de leene van Antwerpen in het waterland", la seigneurie de Casterlé, le bien de »ter Donck" (10 bonniers 80 verges), à Borsbeek, les 45 hommages à Pulle avec le cens y joint, une rente sur Aerschot, et une pièce de terre à Pulle (B. 358, 448). Après la mort de Glymes, elle fit renouveler le serment féodal par son receveur Henri v. Ranst le 3 août 1571 (B. 361, p. 125). De son frère Paul, seigneur de Lillo etc., Jossine v. Dale acquit la seigneurie de Stabroeck (r. du 17 oct. 1575), qu'elle céda peu de temps après à son petit-fils, messire Georges de Glymes (r. du 18 déc. 1577). Elle survécut à son mari jusqu'au 17 mars 1580, et fut enterrée auprès de lui à l'église de Notre-Dame, à Anvers, sous une plaque en cuivre ornée des portraits des époux, de leurs armes et de cette épitaphe:

Deo opt. Max.
Dnus Gerardus Sterck eques auratus
Dominus de Bucquoy, Wijneghem,
Casterle, Hooftvundere, obiit 29 sept. 1564.
et
Dña Josina van Dale, Domina de Stabroeck,
eius uxor obiit 17 martii 1580.
R. I. P.

Sterck: d'or à trois têtes de more entortillées d'argent; v. Dale comme ci-dessus. — Anne Sterck, fille des deux époux précités, épousa Ferrij de Glymes, baron de Grimberghe (portant: coupé; au 1er, parti: *a.* de sable au lion d'or (Brabant); *b.* d'or à trois pals de gueules [Berthout]; au 2.d, de sinople à trois macles d'argent), fils de Georges, seigneur de Grimberghe, et de Philippote t'Serclaes

avait été attribuée à son époux, le 24 déc. 1585, au partage avec ses frères et soeurs. Philippe Sterck, conseiller et commis ordinaire des domaines et finances, était le nu-propriétaire de cette rente (B. 371, p. 108).

[1]) Mr. A. Goovaerts, chef de section aux Arch. Générales du Royaume, possède un petit registre en parchemin sur lequel sont inscrits les noms de ces 21 enfants et ceux des parrains et marraines, ainsi que les cadeaux que ceux-ci ont faits à leurs filleuls. [2]) Grimberghe était, toutefois, baronnie.

(fille de Guillaume, bourgmestre de Bruxelles, et de Jeanne Bacx), et petit-fils de Jacques, seigneur de Grimberghe, et d'Elisabeth de Boshuijsen.

Ferry de Glymes [1]) acheta du domaine la haute, moyenne et basse juridiction »in sekeren wijck ende gehuchte", avec 21 maisons sous la commune de Buggenhout, et la haute justice des villages de Maldere, Lippeloo, Sempse et Weerde, qu'il releva le 9 avril 1564 (B. 109, 45). Non content d'avoir ainsi augmenté l'importance de ses domaines, il voulut encore profiter des événements politiques pour les étendre. Lorsque les biens des Nassau furent confisqués par ordre du roi Philippe II, Ferry de Glymes insista à plusieurs reprises auprès du gouvernement des Pays-Bas pour qu'on lui vendit la seconde moitié de la terre de Grimberghe; mais la mort vint l'empêcher de poursuivre l'exécution de ce dessein. La vente aurait d'ailleurs été annulée en 1576, lorsque Guillaume de Nassau, le Taciturne, revint en Belgique, plus puissant que jamais (E. B.). Le 2 oct. 1571 Gérard, seigneur de Poelgeest, releva pour sa belle-mère Anne Sterck, veuve de Ferry de Glymes, par suite du testament de celui-ci, passé le 26 nov. 1549 par-devant le notaire Pierre v. Hamont, tous les fiefs du défunt (B. 361, 132). Le 26 mars 1588 Anne Sterck fut investie, en vertu du testament de son oncle, le chanoine v. Dale, de la haute, moyenne et basse justice des villages de Putte et de Beersel (B. 109, 58 et 364, 60). Par une déclaration des échevins de Grimberghe, datée du 27 oct. 1590, nous apprenons que la baronne de Grimberghe, Anne Sterck, dame de Stabroeck, habitait alors le château de Grimberghe depuis plus de 19 ans, comme l'avait fait son mari, et comme l'avait fait aussi son fils aîné Jacques, depuis son retour dans le pays (E. B.). Elle décéda le 5 mars 1605. Outre plusieurs filles, elle eut ces quatre fils, qui abandonnèrent le nom de Glymes, pour s'appeler »de Berghes", la branche aînée de la famille étant éteinte:

1. Jacques, *qui suit*; 2. Georges, seigneur de Stabroeck; 3. Gérard, gentilhomme de la bouche de l'archiduc Mathias, marié à Anne d'Hamal, qui eurent entr'autres: Godefroid de Berghes, comte de

---

[1]) En 1549 Ferry fut parrain de Ferry Veusels, fils de Philippe et d'Emerence Sterck. Sa femme fut en 1552 marraine de Charles, frère de cet enfant.

Grimberghe (depuis le 15 février 1625) baron de Stabroeck (r. du 25 oct. 1606), seigneur de Sempse et de Weerde (r. du 6 août 1626). Il fut capitaine d'une compagnie d'infanterie wallonne, puis d'une compagnie de cuirassiers; il épousa Honorine de Hornes, dame d'Arquennes, et n'eut pas moins de 21 enfants; 4. Guillaume, évêque d'Anvers et, depuis, archevêque de Cambrai, † le 27 avril 1611.

Jacques de Berghes, l'aîné de ces frères, devint chevalier, baron de Grimberghe, seigneur de Saint-Amand, etc. En qualité de tuteur de son neveu Guillaume de Berghes (fils aîné de Gérard), il fit le 26 mars 1588 le relief de Stabroeck (B. 364, 61). Le 25 oct. 1606 il fut investi comme héritier de sa mère, de la baronnie de Grimberghe et des seigneuries de Putte, Beersel, Maldere, Lippeloo, Sempse et Weerde (B. 109, 45, 56/58). Quant à Putte et Beersel, ces deux seigneuries lui avaient déjà été attribuées antérieurement. En effet le 21 avril 1603 relevant, — par suite du partage d'Anne Sterck avec ses enfants, — une rente hypothéquée sur Aerschot, il se qualifie déjà seigneur de Putte et de Beersel. Le 12 juin 1603 messire Jacques de Berghes, baron de Grimberghe, seigneur de Putte et de Beersel, remboursa au »Damoiseau" Henri de Perreau, seigneur de Lodijck, un capital levé autrefois par son père Ferry de Glymes (B. 367, 541 et 546). Le 27 mars 1613 il releva, par suite d'achat de Jean, fils de Pierre Joranis, le »wersbeempt" à Muijlstede, et le 10 avril 1615 il transporta à son neveu Godefroid une rente sur Rumpst, Willebroeck, etc. (B. 371 p. 146 et 294). Il fut l'un des représentants de l'état noble de Brabant à l'inauguration d'Albert et d'Isabelle. De concert avec son frère, l'archevêque de Cambrai, il fonda en 1608 des bourses pour l'étude de la philosophie, de la théologie et du droit, bourses qui sont aujourd'hui annexées au collége van Dale et dont la collation appartient encore aux possesseurs du château de Grimberghe. Le seigneur assistait autrefois tous les ans à la reddition des comptes de la fondation, et à cette occasion il lui était payé pendant quatre jours, 8 florins par jour. Jacques de Berghes laissa Grimberghe, sous réserve d'usufruit, à son neveu Godefroid (r. du 8 oct. 1624; B. 372, p. 536). Par son testament en date du 29 déc. 1627, Jacques de Berghes, »n'ayant pas de descendants de son corps, ni de frères", institua son dit neveu pour son héritier universel, à la condition de payer différents legs, de ne pas aliéner ou hypothéquer

les biens provenant du testateur et à la condition aussi que ces biens constitueraient un majorat perpetuel. Il laissa entre autres à ses neveux Gérard et Isabelle de Poelgeest, au premier 9600, à la seconde 4800 florins, pourvu qu'ils se soumissent à l'autorité du roi (E. B.).

Environ à la même époque où le chanoine v. Dale se rendit acquéreur de Putte, maître Nicolas v. der Laen acquit du domaine la haute, moyenne et basse juridiction de Schrieck et de Grootloo. Les lettres-patentes relatives à cette aliénation sont datées du 15 avril 1562. Elles comprennent également la vente de tous les revenus, tels que cens, rentes, chapons etc., appartenant au roi sous l'avouerie de Duffel. L'investiture de ces fiefs eut lieu devant la cour féodale de Malines, respectivement devant la cour féodale de Brabant le 19 déc. de la même année (M. II, 104 v⁰). Nicolas v. der Laen, seigneur de Hagelstein etc., fut conseiller, trésorier, receveur général des finances et maître de la chambre d'Eléonore d'Autriche, reine de France. Il épousa le 31 août 1532 Agathe de Huyter, fille du chevalier Jean, écoutète de Delft. Le 5 janvier 1564 il partagea ses biens entre ses enfants, et trépassa le 28 mai de l'année suivante. Il gît auprès de sa femme à l'église Saint-Jean, à Malines. Ces époux eurent au moins six enfants, dont l'ordre n'est toutefois pas bien établi:

1. Nicolas, seigneur de Lassus, Onezies, Hagelstein etc., chevalier, trésorier, échevin et bourgmestre de Malines, † le 17 mai 1629, âgé de 85 ans; il fut marié à Marguerite Peeters v. Cats, dame de Lassus, † le 6 mai 1630. Il fut blessé à la bataille de Lepante contre les Turcs (1571). Le 8 février 1579 la ville de Malines le députa, avec Philippe de Clerck et deux bourgeois, à la cour de l'archiduc Mathias, à Anvers, »alwaer sij verlichtinghe verkregen van de twee vendelen soldaten van de capiteijnen Le Noir ende Cressonière". Le 15 sept. suivant, il fut envoyé, en sa qualité d'échevin, avec le même de Clerck, à Blaesvelt, à l'armée du colonel Philippe de Recourt, baron de Licques, »om te assisteren de cooplieden die onderwegen Aelst afgeworpen waren". Le 9 avril 1580 il se distingua par sa bravoure lors du pillage de Malines pendant la furie anglaise. En qualité de »hoofdman van den ouden cruijsboogh-gilde", il secourut la ville de Lierre avec ceux de sa gilde le 14 oct. 1595. Lors de la joyeuse entrée à Malines de l'archiduc Albert (6 déc. 1599), Nicolas

v. der Laen fut armé chevalier de la main de ce prince (de Azevedo, »Chronijck van Mechelen"). Il eut entr'autres:

Nicolas, seigneur de Hagelsteijn et d'Onezies, bourgmestre de Malines, † le 12 mai 1642 et enterré avec ces quartiers:

v. der Laen Huytter Peeters v. Cats Farrel (B. R. Coll. Goethals, 1510).

Le 24 juillet 1625 damoiseau Nicolas, fils du chevalier Nicolas v. der Laen, releva pour Marie d'Herbais, par le trépas de son père messire Jacques d'Herbais, une seigneurie [1]) avec mayeur, tenanciers et cens, à Berlaer, et la ferme dite »Bertramhoeve", dans la même commune (M. 5, 158). Peu de temps avant, son père, le chevalier Nicolas, avait fait, pour Marie d'Herbais, du chef de la mère de celle-ci, Eléonore Dassa, le relief d'une rente sur le manoir de Nielerbroeck, à Niel, appartenant alors aux héritiers de Pierre Aernouts (M. 5, 41). Le 6 nov. 1637 messire Nicolas v. der Laen, seigneur d'»Ognisiez", fut investi de la seigneurie d'Oppuers pour damoiseau Jean Charles Snoy, dont il était le tuteur, par suite de la mort du père de celui-ci, Philippe (B. 374, 78). Avec Eléonore de Gottignies, dame de Machelen et Neerijssche, il eut:

1. Nicolas Antoine v. der Laen, qui fut aussi bourgmestre de Malines, et laissa postérité avec sa femme Jeanne Marie Boccabella;

2. Marie, † le 7 janvier 1617, femme d'Adrien Dassa, fils de Ferdinand et de Barbe Rockox [2]).

3. Jeanne, qui épousa Jean v. Themseke, écoutète de Bruges (par lettres-patentes du 6 déc. 1572), fils de Georges, conseiller, échevin et écoutète de Bruges († le 5 mai 1580 à Cologne en exil), et de Jacqueline v. Coudenhove [3]).

4. Jean, chevalier, seigneur de Schrieck et Grootloo, *qui suivra.*

5. Pétronille, épousa 1° maitre Jean Wijts et 2° en 1566 Gérard v. der Aa, surnommé »le Bel" (fils de Jean et de Catherine de Borgueval), portant: échiqueté d'or et de gueules; au franc-quartier

---

[1]) dont Jacques d'Herbais avait été investi le 7 nov. 1585.

[2]) Le 22 mai 1576 messire Charles d'Assa (sic!), fils de messire Michel et de Régine Turchi, releva le bien dit »te Hullingrode", à Wommelghem (23 bonniers), qu'il avait acheté de messires Ferdinand et Adrien Dassa (B. 361, 394).

[3]) Gailliard, Bruges et le Franc de Bruges.

d'argent, chargé d'une merlette de sable. Il fut enterré à La Haye, dans la »Groote-Kerk", avec ces huit quartiers:

Randerode	Kerreman	Cuijck	Heymbeecke
Borgenval	Itter	Wter Liminghen	Pypenpoy,

et l'inscription suivante:

»Hier leijt begraven — de Wel Edele — Joncher Gherard van Randerode — gheseijt van de Aa, — sterf 16 Oct. 1600" (Fahne, Salm-Reifferscheid I, 2e partie, 179).

6. Anne, morte le 21 juin 1617, femme de Lancelot de Gottignies, seigneur de La Haye, Borgestein, etc., échevin, trésorier et bourgmestre de Malines, fils d'Egide, chevalier, seigneur de Machelen, bourgmestre de Malines, et de Pétronille de Thienwinckel, fille de Corneille et d'Ide v. der Beken (B. Chron. v. Brab. ende Grimberghe). Le 1 mai 1559 messire Lancelot de Gottignies releva une rente, par suite de la mort de sa parente Marguerite v. der Beken (B. 358, 183). Le 5 avril 1565 il fut investi, pour sa femme, en vertu du testament du père de celle-ci, Nicolas v. der Laen, conseiller de l'Empereur et receveur du pays de Malines, d'une rente de 200 florins d'or Carolus, hypothéquée sur Aerschot (B. 359, 20).

Jean v. der Laen hérita de la seigneurie de Schrieck et de Grootloo et des biens dans l'avouerie de Duffel. Comme il n'avait pas encore atteint l'âge de la majorité, ce fut son cousin et tuteur, messire Jean de Huytere, qui en fit le relief pour lui le 18 juin 1565 (M., II, 113). Il revêtit les dignités d'échevin, de bourgmestre et de trésorier de sa ville natale, et fut nommé commissaire extraordinaire des montres. Il semble avoir été capitaine de la confrérie de l'arc-à-main, à Malines, et avoir pris part en 1595 à l'expédition de son frère à Lierre. Le 26 juin 1599 il releva une prairie d'un bonnier sous Schrieck, qu'il avait acquise de Jean v. Dale et de sa femme Helvige's Winters, fille d'Arnould (M. 3, 14). Nous le rencontrons fréquemment parmi les hommes de fief de la cour féodale de Malines (M. 3, p. 11, 13, 137 etc.). Il paraît avoir obtenu la dignité de chevalier vers la même époque que son frère. En effet, pendant que l'acte de 1599 lui attribue encore le titre de »Joncker", nous le voyons en 1604 qualifié de »chevalier" (M. 3, 68). Le 7 déc. 1618 le chevalier Jean v. der Laen releva une rente, hypothéquée sur cinq journaux de bois à Schrieck, appartenant à Mathieu

et Walter Wouters (M. 5, 70). Il épousa Anne Cijmon († le 13 mars 1614), veuve de Philippe v. der Linden et fille de Domingo et de Claire d'Almaras, — par laquelle il reçut la seigneurie de Diepensteyn. Elle en fit le relief le 22 août 1573, par suite d'achat de sa mère et de sa tante Marie d'Almaras. Son mari transporta Diepensteyn à François de Valinghien (r. du 11 déc. 1595), qui fut mandataire de Pierre Micault (E. B.). Jean v. der Laen mourut le 10 juillet 1633 à l'âge de 87 ans, et fut enterré à l'église Saint-Rombaud à Malines. Sur son cabinet d'armes de la même église, on voyait ces quartiers :

v. der Laen   Assendelft   Huytter   Diepenhorst.

Les armes v. der Laen sont : d'azur au chevron d'argent, accompagné de trois tonnelets de même, cerclés d'or; cimier : un tonnelet de l'écu entre un vol coupé d'azur et d'argent (B. R. Coll. Goethals, 1510, p. 317).

Le monument funéraire portait cette inscription :

»Cy gist mesire Jean van der — Laen chlr. commun mre de ceste — ville de Malines lequel morut le — . . . . — et Dame Anne Cijmon sa compaigne — — trespassée le 13 de mars 1614 avecq — leurs enfans scavoir Jacques van der — Laen escuyer lequel mourut soldat — pour le service de Sa Maté le 17 Decembre — 1601 . . . . ."

Au milieu, les armes van der Laen et Cijmon, à savoir : d'azur à la fleur-de-lys d'or, accompagnée de trois annelets de même. Sur les côtés les quartiers des époux :

v. der Laen [1]	Cymon [6]
Hillegem v. Rietveldt [2]	Aguilon [7]
Assendelft [3]	Figueroa [8]
Persin [4]	Puches [9]
Huytter [5]	Almaras [10]

[1] comme ci-dessus. [2] d'or à la fasce d'azur, acc. de trois fleurs de-lis de gu. [3] de gu. au cheval passant d'arg. [4] d'azur à trois fasces d'or, chargées de neuf (4, 3, 2) flanchis de gu. [5] d'or au château d'az., ouvert du champ, à deux tours sommées chacune d'une bannière, le dit château chargé en pointe d'un écusson de gueules au lion d'arg. [6] comme ci dessus [7] d'or à l'aigle de sa. [8] d'or à trois feuilles (de figuier ?) de sin., rangées en fasce. [9] une cloche. [10] d'az. à deux clefs d'or posées en sautoir, les pannetons en haut, acc. en chef d'une croix de même.

Sonck [1])
Diepenhorst [2])
Dukeling [3])

Gomes [4])
Bochout [5])
Verendael [6]) (ibid. p. 218).

D'après différentes généalogies de la famille v. der Laen, les huit quartiers paternels représentent la filiation suivante:

Henri v. der Laen [1]) écoutète de Lierre; alibi Isbrand v. der Laen, bailli de Kennemerland et de Westfrise; — Emerence v. Hillegom van Reetvelt (alibi Heijltje et Marguerite).	Albert v. Assendelft, seigneur de Veenhuijsen [2]); — Anne Persijn, sa 2me femme	Maître Jean de Huijter, fils de Nicolas et de Clémence de Broue, fille de Pierre, et petit-fils de Guillaume de H. et de Catharine v. Berghen; — Agathe Sonck, fille de Guillaume.	Corneille v. Diepenhorst, fils de Pierre, en Overijssel; — Lucie Dukeling.
Nicolas (alibi Albert) v. der Laen, seigneur de Berendijck, veuf de Marie v. den Poele;	Catherine (alibi Walrava) v. Assendelft, † à Haarlem le 28 août 1534 [3]);	Jean de Huijter, chevalier de Jérusalem, bailli de Delfland. pendant 42 ans; né en 1471, † à Delft le 27 mai 1541; il gît au couvent de Sainte-Agathe [4]);	Pétronille v. Diepenhorst, mariée en 1494, † le 1 déc. 1537, enterrée auprès de son mari.
Maître Nicolas v. der Laen, seigneur d'Hagelstein, Schrieck et Grootloo, chevalier, trésorier et receveur des finances, † le 28 mai 1565;		Agathe de Huyter, mariée le 31 août 1532, † le 12 mai 1547; elle gît avec son mari á l'église Saint-Jean à Malines.	
Jean v. der Laen, chevalier, seigneur de Schrieck et Grootloo.			

[1]) fils de Baudouin, écoutète de Lierre, et de Barbe v. der Dilft. [2]) La »Batavia Illustrata" n'attribue à Albert v. A. qu'une seule femme, Christine v. der Maarn. [3]) Ailleurs on nomme ses parents Gérard v. Assendelft et Pétronille de Persijn de Purmerende. [4]) En 1536 sa maison fut brûlée lors du grand incendie de Delft.

[1]) coupé de gu. et de sin., chargé de trois (2, 1) hérissons de l'un en l'autre. [2]) d'azur à l'écusson d'or, ch. d'un oiseau de gu., ailé d'az. [3]) Trois oiseaux. [4]) d'arg. à la tour de gu. [5]) d'arg. à la croix de gu. ch. en abime d'un écusson de même, à la bordure d'or. [6]) un lion et une fasce brochante.

On voit par ce tableau généalogique que la filiation des v. der Laen est loin d'être établie d'une façon certaine. Malheureusement, il ne nous a pas été donné de consulter des documents authentiques concernant les ascendants du premier seigneur de Schrieck et Grootloo de cette ancienne famille [1]). Par contre, nous avons trouvé dans la riche collection de Mr A. A. Vorsterman v. Oyen, à La Haye, grand nombre d'archives de la famille de Huijter, que leur propriétaire à mis gracieusement à notre disposition. — Jean de Huijter, père d'Agathe, eut un fils naturel Pontus, qui naquit à Delft le 23 août 1535. D'abord chanoine à Gorcum, et ensuite prévôt à Arnhem, il se rendit célèbre par plusieurs ouvrages historiques. Suivant la mode du temps, il latinisa son nom en »Heuterus". Il mourut à Saint-Trond le 6 août 1602. — On cite de Jean v. der Laen et d'Agathe de Huijter ces trois fils:

1. Alexandre, curé de l'église Saint-Jean, à Malines, et ensuite chanoine noble gradué à Saint-Rombaud et archiprêtre.

2. Jacques, qui fut tué le 17 déc. 1601, âgé de 19 ans, au siége d'Ostende, dans les rangs de l'armée espagnole.

3. Théodore, naquit à Huy le 2 déc. 1585. Il reçut la seigneurie de Schrieck et Grootloo. Nous n'avons, toutefois, pas trouvé son acte de relief. Par lettres-patentes du 7 sept. 1623, il obtint la dignité de chevalier. Comme tant d'autres membres de sa famille, il revêtit les plus hautes fonctions communales dans la ville de Malines. Il fut plusieurs fois échevin, bourgmestre et trésorier (entre 1617 et 1644) et devint aussi capitaine de la confrérie de l'arc-à-main. Chrétien Medina de Montoya, chevalier de St. Jacques et »lieutenant du colonel-général" le nomma son exécuteur testamentaire. En cette qualité, m'her Théodore v. der Laen, ancien bourgmestre de Malines, transporta le 12 août 1638 à Jérôme de Mayere la seigneurie et château de Hollaken, sous Rijmenam (M. 7, 163). Le 24 du mois suivant il fit relever des terres à Schrieck et une rente, provenant de la succession de son père; ce fut son fils, damoiseau Jean François, qui fut inscrit comme homme-mourant de ces fiefs (M. 7, 166). Théodore mourut le 13 sept. 1644 et fut enterré

[1]) Zie v. der Laan gehuwd in de Cook v. Delwijnen in Nederl. Heraut 1888 bl. 27. Red.

à l'église Saint-Rombaud à Malines. On y voyait autrefois son cabinet d'armes, orné de ces quartiers :

v. der Laen Huytter Cymon Almaras.

Les armes de v. der Laen portent ici en abîme l'écusson des Assendelft; celles des Almaras sont écartelées de Bouchout (comme ci-dessus; B. R. coll. Goethals, 1510, p. 318).

Théodore v. der Laen s'était allié à Malines le 4 août 1616 à Catherine de Liauckama de Sixbierum, dame dans Merchten, née à Cologne le 2 nov. 1592, qui survécut à son mari jusqu'au 19 juin 1656. Elle portait Parti: 1. d'or à la double aigle de sable mouvant du parti; 2. coupé: *a.* d'azur à l'étoile d'or; *b.* de gueules à la fleur-de-lis d'or. Elle était fille de Georges, seigneur de Liauckama, en Frise, et de Sjouck Tietesdr v. Camminga, et petite-fille de Schelte de Liauckama, grietman de Barradeel, et de Jel Jarichsdr v. Dekema (de Haan Hettema, Stamboek).

Messire Alexandre Joseph v. der Laen, capitaine, fils des époux précités, releva le 22 déc. 1670, par indivis pour lui-même, pour messire Everard (Théodore), Elico Ferdinand, prêtre, et Anne Sophie, ses frères et soeur, la seigneurie de Merchten, que leur parente, Sophie Anne Pipenpoy, leur avait laissée par testament, passé au château de Liauckama les 17/29 nov. de la même année, par devant le notaire Scheijssens. »Ce fut à Evrard Théodore v. der Laen, l'un des frères, que Merchten fut attribué. Il fut échevin de Malines et eut pour femme Claire Marie de Vargas (ou Bargas), fille de Domingo et de Isabelle Claire Pastrana. Il vendit Merchten, hypothéqué de fortes sommes, à Jean v. Eelen, chevalier (14 sept. 1687). Alexandre Joseph, mentionné plus haut, († en 1724), devint seigneur de Liauckama. Il épousa le 28 juillet 1717 Marie Walburge v. Coudenhove († 19 février 1721), dont il eut ces deux filles:

1. Marie Claire Christine, dame de Liauckama, successivement femme de Mathieu-Victor de Cannart d'Hamale, d'Ernest Herman v. Ewssum et de Bernard Alard baron de Hackfort, ces deux derniers étant capitaines au service des Pays-Bas; et

2. Wilhelmine Marie Thérèse, qui se maria avec Barnabé Emmanuel Joseph de Villegas [1]). (*Wordt vervolgd.*)

[1]) B. R. Coll. Goethals, N° 133 manuscrit de Brambilla, intitulé »Oud en Nieuw Merchten"; N° 793 et E. B.

Stepraeth (Steprod) en Stampraede (Stamproy). Vgl. *Nav.* XXXVII, 55. »Het geslacht Stepraedt, ook Stamprade genoemd (*sic*), is van Westphaalschen oorsprong". (Geld. Volks-Alm. 1882, bl. 47) *a*).

Steprod. Stammsitz ist der Hof bei Düren, in der Herrlichkeit Burgau. Ihr Wappen ist der jülichsche, silberne Löwe in einem, mit silbernen Steinen bestreuten, rothen Schilde, und auf dem Helm wachsend wiederholt. A° 1544 wird Heinrich v. St. vom Herzog Wilhelm von Cleve mit Haus und Herrlichkeit Dornich (Dornick of Indornick: vgl. v. Spaen, Inl. III, 419—22) in der Oberbetau belehnt. A° 1833 lebten noch Gebrüder v. St. zu Zeppenfeld, bei Burbach, im Kreis Siegen. Fahne, Köln., Jül., etc. Geschl. II, 147; vgl. I. 412, en de *Nav.* XIX, 211, 212, aangeh. werken. Zie ook Ferber, Gesch. d. Fam. Schenck v. Nyd., Köln u. Neuss 1860, S. 41, 143, u. d. Schlussber.; Slanghen, Markgr. Hoensbroeck, Maestr. 1859, bl. 193, 199; Strange, Nachr. üb. adel. Fam. u. Güter, Cobl. 1879, I. Hft, S. 7, 117; II. Hft, S. 53, 113; Niederhein. Geschichtsfreund 1880 S. 113, 1882 S. 27, 111, 1883 S. 152; Chr. Quix, Die Pfarre zum h. Kreuz in Aachen, A. 1829, S. 6: »Oberhalb des Hauses zum Mohrkopf (das Wohnhaus der Fam. v. Schrick) war das Haus zum Pfau, das jetzt zwei Häuser sind, und ehemals der adeligen Familie Steprath gehörte. Siehe meine Gesch. d. Frankenburg, A. 1829, S. 74: »Von seinem Vetter, Heinr. v. Steprath, kaufte er (Joh. v. Merode-Hoffalise, den 9 Juli 1583 mit Frankenberg belehnt, verm. 1. mit Joh. Elisab. v. Steprath, † 22 Nov. 1575) das Haus gen[t] zum Pfau in der Pontstrasse Lit. B. Nro. 3 und $3^1/_2$, mit den dazu gehörenden Wiesen und Ackerland".

Stockheim (Kreis Düren, Bürgermeisterei Stockheim), ein altes

a) Stamprooi, — aldus de Woordenlijst 1884; zoowel als J. v. Wijk Rzn (Aardr. Wrdbk), die anders nogal getrouw de verschillende hedendaagsche spellingen opgeeft: Stamproy, — ligt in Limburg, arr. Roermond. Komt v. Stampraid reeds in 1392 voor (zie *Nav.* t. a. pl.); men leest in 1394 van Bele weduwe van Gadert v. Stramprade (*sic*), weleer gegoed aan Harselo (o. Ede) op Veluwe (Jhr. Mr. Th. H. F. v. Riemsdijk, »Engelanderholt" 1874 Bijl. B bl. 4). Indien dit een en ander het Limburgsche dorp geldt, dan ziet men, in strijd met *Nav.* XXXIV, 519, dat ook de spelling Stamprode, -rooi, wat de hoofdsylbe betreft, op deugdelijken oudhistorischen grond berust. En deze schrijftrant der hoofdsylbe verdient, als de eenvoudigste, de voorkeur. Vgl. ook het *Nav.* XXXIX, 38 (Steenharst) opgemerkte. — Te Veenendaal ontmoet men de gesl. v. Stempvoort. RED.

Pfarrdorf, dessen schon in einer Urkunde vom Jahre 980 gedacht wird, hat mit dem Gehöfte Stepprath, von welchem sich ein adliches Geschlecht schrieb, 370 Einw. Es ist $1^1/_4$ Stunde von Düren entfernt und gehörte zur jülich'schen Unterherrschaft Burgau [1]). Jac. Offermann, Gesch. d. Städte, Dörfer, Bürgen, etc. i. d. Kreisen Jülich, Düren, etc., Linnich 1854 S. 127.

»Wer mit der Bergisch-Märkischen Bahn von Neuss nach Gladbach fährt, erblickt links bei der Station Kleinenbroich im weiten Flachlande einen einzeln stehenden Bergkegel. Es ist der Liedberg, der letzte Ausläufer der Eifel, ein Quadersandstein von ca. 80 Meter absoluter Höhe. Die Dorfstrasse windet sich den Berg hinan, und führt zu dem finstern, alten Thorweg des Schlosses, welches die Spitze des Berges krönt [2]). Das Amt Liedberg enthielt den Ort und Dingstuhl gleichen Namens, Giesenkirchen, die Dingstühle Holzheim, Gustorf mit Friemerstorf, Kaarst, Kehn, Schiefbahn und Kleinenbroich. In und beim Amte finden wir die Herrlichkeiten, resp. Rittergüter Horst [3]), Schlickum, Vorsterhof, Kelnerei Rath, Pfaffenschlich,

[1]) Unter jülich'scher Landeshoheit gab es mehrere solcher Unterherrschaften, welche früher reichs unmittelbar waren; später aber bei ihrer Schwäche genöthigt waren, durch Auftragung ihrer Güter zu Lehen, sich an mächtigere Dynasten anzuschliessen. Die Herren solcher Herrschaften bezahlten von ihren Gütern keine gewöhnlichen Steuern, sondern nur eine gewisse Summe als Schutzgeld. Ihre Unterthanen leisteten nur ihnen als Grundherren den Eid der Treue. In ihren Besitzungen fanden keine Truppenwerbungen statt. Sie hatten die ganze Gerichtsbarkeit, alle Zölle, Jagd, Fischerei, Patronatrecht, Judensteuer, Polizei, und sie regierten auf ihren Gütern als unumschränkte Herren. Die Bewohner der Herrschaften waren ihnen dienstbar, und gewisse Tagen waren zur Arbeit für den Herrn bestimmt. Ibid. S. 48 Vgl. F. G. Schleicher, Abh. v. Urspr. u. Eigensch. d. Gül.-u. Berg. Lehne, Elberf. 1800, § .6, S. 44; en voor Gelderl., v. Spaen, Inl., o. a. III, 373, 412, 413.

[2]) Liedberg, eene bezitting van het machtige geslacht v. Randerode of Randerath (welks stamhuis in het tegenw. vlek van dien naam, kr. Geilenkirchen, aan den linker Roeroever, lag), werd in 1241 door Lodewijk I. v. R. aan het Keulsche Domkapittel verpand, en, zoo 't schijnt, niet weder ingelost. In 1272 aan Gulik afgestaan en in 1290 wederom aan Keulen, bezaten die v. Limburg-Styrum, 1554—1655, het slot en het gansche ambt in pandschap. Thans behoort het aan Fürstenberg-Borbeck.

[3]) »Fast kein Geschlecht bietet dem Forscher mehr Schwierigkeit, als die Familie, die den Namen von diesem Gute führt, da der Geschlechtsname Horst so vielfach am Rheine vorkommt. Unsere bedeutendsten Genealogen sind ja nicht einmal über

Erprath [1]), Randerath [2]), Stepprath, Fürterhof, Zoppenbroich [3]), Donk [4]), Haus Stockum, Holzbüttgen, etc. — Nördlich von Kleinenbroich liegt Steprath; es kommt, wenn nicht als Rittersitz, so doch als ein ade-

das Wappen einig". Dit goed kwam later door huwelijk, vermoedelijk met het Erfmaarschalksambt van Cleef, aan Pallandt, en daarna aan Dorth, en vervolgens door koop in verschillende handen. Vóór 1851 in het bezit van een Mumm, werd het 10 Juli d. z. j. van een Philipp Kaufmann aangekocht door »ein Hauptm. a. D. Hugo Mundt, Ehegatte der Wittwe Mumm für 80000 Thlr". In 1866 ging het wederom bij koop over aan den groothandelaar Cockerill te Aken.

[1]) Van de Randerode's aan de Virnenburgen gekomen, en door deze in 1405 aan Keulen verkocht. Een ander Erprath, bij Xanten, behoorde in deze en de vorige eeuw aan het Geldersche geslacht v. Haeften, dat meer Cleefsche en keurkeulsche leenen schijnt bezeten te hebben. Vgl. Fahne l. c. II. 52, 220. [Zie ook Nederl. Heraut 1887 bl. 185. Red.]

[2]) »In alteren Urkunden heisst es das Gut zu Kleinenbroiche; der Name R. tritt erst später auf". Zetel van een zijtak der R., later aan Frentz, en van dezen door huwelijk aan Dorth gekomen. »Das Gut R. hat jetzt nach dem letsten Besitzer im Volksmunde den Namen »Dorthhof" oder »an Dorth" Vgl. Fahne, Salm-Reifferscheid, I, 2, S. 81. Het was een Hollandsch leen: »Upten 18. dach in Julio, in 't jair 1417, verliede myn lieve Vrou, die Dalphinne van Vyennen, enz. behoudelic hair, ende enen ygeliken syns rechts, Henric van Hompis (Hompesch), als voecht ende wittachtige Man Joncfrouwen Sophien van Randenrode dat goet tot Cleynenbroeck mit sinen toebehoeren, ende mitter ghifte van der kercken tot Buetegen (Büttgen), alzo die gelegen syn in den Gestichte van Cuelen, ende Joncfrou Sophien voirsz. aengecomen ende besturven syn bi dode Heren Harmans van Randenrode, hoirs vaders, ende die zelve van onsen lieven Here, ende vader, Hertoge Willem van Beyeren, zal. ged., te leen te houden plach". v. Mieris, Charterb. IV, 405, waar t. z. pl. te vinden is, het »Bewys van de goederen, die de heer v. R. in 't Sticht van Keulen van de Graaflijkheid van Holland te leen hielt".

[3]) bij Neuss of Nuys. Een andere ridderhofstad, bij Rheydt, keulsch leen, kwam van het geslacht v. Z aan dat van Hoenselaer (Huntzler, Honseler); van dezen aan v. Goer. In 1615 werd Fred. v. Quadt-Wickrath, wiens vader Wilh., »jülich'scher Thürwärter" (een erfelijk ambt) en drost te Ringenberg, dit goed in 1566 schijnt aangekocht te hebben, met Z. beleend. Na dezen kwam graaf Oxenstierna in het bezit; wiens wede., Anna Isab. v. Limburg-Stirum, het den zoon harer stiefdr Eleon. Magd. gravin v. Bentheim (geh. met grf. Ambros. Frans v. Virmund, zu Nersen, den laatsten van zijn geslacht), † 7 April 1730, vóór zijn vader († 19 Nov. 1744), die daarna eigenaar werd, toegedacht had. »Sammtliche köln. Lehen, die der letzte V. in Besitz gehabt, wurden durch den kurf. Clem. Aug eingezogen". Fr. Verres, das Haus od. Rittergut Zoppenbroich (Niederrh. Gfr. 1880, nos. 16, 18).

[4]) »Das kurz bei Vorst liegende Haus Donk, lag auf der Grenze des Amtes Liedberg". In 1518 in het bezit van Engelbert v. Asselt; later aan Wyenhorst, die ook het naburige goed Raeth bezaten, gekomen, verkochten deze het in 1790.

liger Hof in der Mitte des 15. Jahrh. vor. Nach Strange (Beitr. z. Geneal. d. adel. Geschl. V, 53) soll das Gut vor 1437 in Besitz von Joh. v. Burgau gewesen sein, der es mit dem ihm gleichzeitig zugehörenden Stockum in dem angeführten Jahre seinem Sohne Daem bei seiner Verehelichung mit Marg. v. Drachenfels abtrat [1]). Dagegen bringt um 1550 Christ. v. Quernheim, Tr. von Gerh. und Agn. v. Gevenich, die beiden Besitzungen an Joh. v. Mirbach zu Tegelen. Im Besitz der Familie v. Mirbach wird Stepprath noch um die Mitte des 17. Jahrh. aufgeführt; einer derselben, Joh. Wilh., um 1660, verkaufte dasselbe an die Freifrau v. Elmpt zu Burgau [2]). Dagegen ist Stockum schon 1619 im Besitz eines v. Hasselholt, 1643 eines Hans W. v. Hasselholz und seiner Frau Anna v. Broikhausen [3]).

---

[1]) Deze behoorden tot het geslacht v. Auwe, welks burg bij Niederau, kreis Düren, lag. »Die Söhne Joh. v. A. und Alveradis v. Birgel hiessen Joh. und Adam. Daem oder Adam wurde 1461 mit Schloss, Haus u. Herrlichkeit Burgau vom Grafen Joh. v. Nassau-Saarbrücken, Herrn zu Heinsberg, belehnt und bekennt, das Haus Burgau ein heinsbergisches Erbmannlehn und Offenhaus sei. A° 1437 hat Daem eine Heirath geschlossen mit Marg., Tr. Joh., Burggrafen v. Drachenfels; er brachte die Güter Steprad und Stockum mit in die Ehe". Niederrh. Geschichtsfr. 1881, S. 43. Vgl. Offermann, l. c. S. 127; Fahne, l. c. I, 57; II, 3, 215.

[2]) »Joh. Heinr. v. Elmpt, Herr zu Burgau, † 12 März 1668. Gem. Maria Gudula Elise Freiin v. Nesselrode-Ereshoven, † 1674. Beide kauften vom Freiherrn v. Mirbach die Güter Steprath und Stockum". Zijn broeder Daniel volgde hem in zijne bezittingen op: »Er war vermählt seit 1674 mit Cath. Anna Maria, Freiin v. Wolff-Metternich zur Gracht. Sie heirathete 1708 in zweiter Ehe Joh. Frdr. Graf v. Schaesberg. Ihr Sohn Hieronimus, Frhr. v. Elmpt, war am 12 Juli 1704 unverheirathet gestorben, und so übertrug die Frau v. E. (laut Heirathsvertrag) Burgau nebst Stockum und Steprath an ihren Bruder Joh. Ad., Frhrn. v. W.-M. Dessen Sohn Franz Jos. wurde als kurköln. Gesandter bei der Kaiser-krönung zu Frankfurt 1731 mit dem Beinamen »gent v. E. zu Burgau" und mit Vermehrung seines Stammwappens durch das Elmpt'sche, in den RGrafenstand erhoben. — Es kam zu langwierigen Processen, sowohl mit dem Grafen Schaesberg, als auch mit den Elmpt zu Dammerscheid (1790, 25 Mei, vikariaats RGraven gemaakt), die endlich dahin endigten, dass Burgau an die Elmpt abgetreten werden musste: Stockum und Steprath behielten die Wolff-M., da es Allodialgüter waren. Späterhin erwarben die Grafen Elmpt beide Güter wieder, und gehören dieselben jetzt zu Burgau. Den Beinamen von Elmpt zu Burgau haben die Grafen v. Wolff-M. [thans ook tot den Nederl. adel behoorend en op het huis Arcen (Aerssen) bij Venlo gevestigd] fallen lassen, führen jedoch das E. Wappen weiter fort'. v. Oidtman, Geneal. d. Herren u. Graf. v. Elmpt (Niederrh. Gfr. 1881, n° 8).

[3]) »Wer von Viersen kommend, die Niersbrücke passirt, erblickt links vor sich

Dieser und ein N. v. Stepprath zu Kleinenbroich vergleichen sich 1652 mit Joh. Peter v. Märken zu Gierath über eine Rente von $5\frac{1}{2}$ Malter Roggen [1]). Wer war dieser N. v. Stepprath; gibts vielleicht noch ein Zweites Gut dieses Namens; ist das bei Kleinenbroich liegende also nicht im Besitze der Mirbach gewesen? Auch trage ich Bedenken, die bei Strange (Heft VI, 4—9) erwähnte Familie Stepprode hier unterzubringen. In den Kirchenregistern zu Büttgen wird 1651 als getauft angeführt Arnold Reiner, Sohn von Friedr. v. Stepprath, spanischem Kapitän, und der Irmgard v. Waldoss [2]). Ebenso findet sich daselbst 1666 ein Junker Joh. Wilh. v. Stepprath, vermählt mit Sibilla Schroers, ansässig in Kleinenbroich und Büttgen. In welchem Besitz das Gut sich später befindet, und wer jetzt Eigenthümer ist, konnte ich nicht erfahren". Fr. Verres, Schloss u. Amt Liedberg (Niederrhein. Geschichtsfreund 1881 nos 8, 9, 10, 12, 14, 17, 19, 21, 23; 1882 nos 2, 4, 5).

Het schijnt dus, dat er meer dan één goed van dien naam in 't Keulsche en Guliksche heeft bestaan; 't welk ten overvloede ook blijkt uit Rudolph's Vollständigster Orts-Lexikon v. Deutschl., i. v.: Stepperath, Gehöfte, Pr., Rheinpr., Rgbz. Aachen, Kr. u. $\frac{5}{8}$ Ml. S. O. S.

am Rande des grossen Hofbruches ein alterthümliches Gebäude mit zwei Thürmen. Es ist dies das ehemalige Haus Stockum, in Urkunden auch Stockheim oder zum Dollenhof genannt. Meiner Ansicht nach ist die letztere Bezeichnung der ursprüngliche Name; auf diesem Bauerngute errichtete dann 1619 ein Wilh. v. Hasselholtz ein burgähnliches Gebäude, und so erhielt der Dollenhof den Beinamen der Familie H., welche diesen von ihrem im Kreise Eupen liegenden Gute Stockheim oder Stockum angenommen hatte". Omstreeks 1655, door huwelijk, aan een overste in Spaanschen dienst, v. Mernich, gekomen, bracht zijne dochter dit huis den vrijheer Joh. Wilh. v. u. zu Kessel aan, die 1712 in Anrath een zoon liet doopen, als wiens peten een Adolf v. K., burgemr en schepen te Bonn, en de Neuwerker abdis Anna Marg. van Stepprath genoemd worden. Fr. Verres, Beitr. zur Gesch. d. Amtes Oedt (Niederrh. Gfr. 1883, nr 6).

[1]) »Märken, jetzt Märcken, seit 10 April 1742 Reichsfreiherren. Sie führen ihren Namen von ihrem Stammsitze, dem uralten Dorfe Merken auf dem linken Ufer der Roer, 1 Meill westlich von Düren. Ende des 16 Jahrh. erwarben sie auch den Rittersitz zu Gierath (jetzt Dorf), eine Stunde südlich von Schloss Dyck bei Neuss". Fahne, Salm-Reifferscheid I, 1. S. 29—31.

[2]) »1651 ist getauft Arn. Rein., Sohn von Friedrich v. Stepradt, einem spanischen Capitain, und der Irmgard v. Waldoss. Pathen waren der Abt, Fürst von Corvei, Johann Wilh. v. Stepradt, und Anna v. Hasselholt gen. Stockheim, geb. v. Brochhausen. Niederrh. Gfr. 1881 (Ueber Büttgen), S. 144.

v. Düren, Pfr. Stockheim; 26 Einw. — Steprath, Rittg., Pr., Rheinpr., Rgbz. Düsseld., Kr. u. 1 Ml. W. v. Geldern; 10 E. — Steprath, Hof ebd., Kr. Gladbach, bei Kleinenbroich.

In de Maasgouw, 2de Jrg., 1880 N° 61 bl. 240, wordt naar de Limburgsche familie v. Stamproy [1]) gevraagd; en medegedeeld, dat »bij akte van des donredagh naden heiligen paesch dach 1416 Aernt v. Stamp Raede bekent van Bertolt Mertens zoon, namens de stad Venlo, ontvangen te hebben twintig oude schilden, hem jaarlijks wegens lijfpensioen verschuldigd". Dit oorspr. stuk »is voorzien van het zegel van Aerndt, zijnde een keper vergezeld van drie (2, 1) vogels". Men verwijst in den 3den Jrg. n° 114 den vrager naar de lijst der studeerenden aan de hoogeschool van Keulen, in het eerste studiejaar na hare oprichting (22 Dec. 1388 tot 5 Febr. 1390), op welke zekere »Arnold Muynter, alias Stamproede, Trajectensis Diocesis", misschien dezelfde persoon als bov., voorkomt, en naar Nijhoff's Gedenkw. III, Oork. n° 50, 179, 209, welke een Gadert v. Stamprade (Stampraide) in 1392 als oversten rentmr van Willem hertog van Gulik en Gelre, en die vóór het jaar 1396 overleden moet zijn, vermelden [2]). Zijn zegel aan gen. oork. 179, kan uitmaken, tot welk van deze beide geslachten hij behoorde.

M°.

Wenardt (XXXVIII, 497). Johan v. Mathenesse werd 20 April 1611, o. a. beleend met de vrije heerlijkheid den Wenaard gelegen onder Giessen. Met dezelfde heerl. werden achtereenvolgend beleend de geslachten v. Goor, Pieck, Mathenesse en Valckenaer. Zie Berigten van het Hist. Gen. te Utrecht III, 122; Kroniek van dat GenP, VII, register.

A. VAN DEN BERG.

Nederlandsche Bourbons [3]) (XXXVIII, 373). Op het titel-

[1]) dorp, zuidwaarts van Weert, aan de belgische grenzen. [2]) Als zoodanig komt hij mede voor in v. Hasselt's Roozendaal, 56, en in diens Geld. Oudh. I, 493, waar hij het »Mommegeld, de hertogin op Vastelavont gesant tot Rosendaal, mitter Vrouwe van Borsel te spoelen", verantwoordt. [Blijkens hiervoren bl. 77, noot *a*, was Gadert reeds in 1394 dood. RED.]

[3]) Reeds tweemaal vroeg men mij schriftlijk, vanwaar ik het in »Eigen Haard" 1888 bl. 107 medegedeelde bericht ontleende, dat J. E. de Bourbon 31 Juli 1885 tot luit. inf. hier te lande is aangesteld. Het was een courantenbericht. Weet men er niets naders van? Vergisten zich de dagbladen? RED.

blad van het werk van den graaf Gruau de la Barre: La branche aînée des Bourbons (Veuve et enfants du Duc de Normandie, Louis XVII, devant la Justice), komt de afbeelding voor van twee penningen den dauphin betreffend, en deel uitmakend der zes medailles, welke op last van den Graaf de Provence zouden zijn geslagen ter herinnering aan de voornaamste feiten uit de Fransche Revolutie, en welke penningen zijn gevonden in de Tuileriën op 20 Maart 1815, door koning Lodewijk XVIII bij zijne vlucht achtergelaten. De eerste dezer penningen vertoont aan de voorzijde de borstbeelden van den dauphin en zijne zuster, met omschrift: Louis, Charles et Marie Thérèse Charlotte, enfans de Louis Seize. Op de keerzijde is eene draperie aangebracht, welke iets schijnt te bedekken, met het onderschrift; »Quand sera-t-elle levée?" — De tweede vertoont op de voorzijde de beeltenis van den dauphin, met omschrift: Louis, second fils de Louis XVI, né le 27 Mars 1785. Op de keerzijde bevindt zich eene opgeheven draperie. Een engel graveert in een steen de woorden: »Redevenu libre le 8 Juin 1795", met eenen zijner voeten staande op een brandenden fakkel (symbool van het leven), de andere voet steunt op een grafsteen, waarop een opengeslagen boek met de namen van de vier gestorven leden der koninklijke familie: Louis (de 1° dauphin), Louis XVI, Marie Antoinette, Elisabeth. Als naam van stempelsnijder komt op beiden voor: *Loos.* — Vrage: Zijn deze medailles werklijk op last van Lodewijk XVIII geslagen? De tweede toch vooral is eene bevestiging van het vermoeden betreffende de ontvluchting van den dauphin. Waren het éénige exemplaren, en waar zijn ze gebleven? Welke feiten uit de Revolutie werden op de vier overige vereeuwigd?

Den Haag. M. G. WILDEMAN.

[Nicolas (de) Bourbon, in 1503 te Vandeuvre geb., door Margaretha van Navarre met de opvoeding harer dochter Jeanne d'Albret belast, schreef Latijnsche verzen: »Nugarum libri VIII" (Parijs 1533). Dit boek kwam op den Index; »want", zegt Dr. Chrn Sepp, »Verboden Lectuur" (Leiden, Brill, 1889) bl. 48, »de geestige Franschman had daarin vele schimpscheuten aan de monniken gegeven, en menig getuigenis van ingenomenheid met de Evangelische waarheid afgelegd". Men verwarre hem niet met zijn naamgenoot en vermoedlijken nazaat, terzelfder plaatse in 1574 geb., bekend door zijn Latijnsch gedicht »Dirae in parricidam", 1611—20 hoogl. in het Grieksch aan het Kon. College, † 1664.]

VRAGEN.

Luik. *Nav.* XXXVIII, 447 leest men van Jozef Clemens, vorst van Luik. Moet dit niet zijn vorst- of prins-*bisschop*? Vgl. ibid. bl. 511.

Middelburg. Wat zegt K. Verschelde in het *Nav.* XXXIX, 47 aangehaalde werk, opzichtens de ligging qua »*middel*-burg" ?

Rossem. Wordt *Nav.* XXXVIII, 64 het Bommelerwaardsche dorp Rossum bedoeld? Of wel een N.-Brabantsch (?) Rossum (bij Deurne, vgl. *Nav.* XXXVII, 233). Ook te Weerselo (Overijsel) vindt men eene bp Rossum.

Synode te Hulstijn. Op een der schutbladen van een ouden bijbel (uitg. 1645) vond ik geschreven: »Anno 1665 den 27 Juni is alhier tot Hulstijn in de kerk de inlijdingspredicatie gedaan van het [1]) sinodi door domine de Moor, predicant tot der Gouda alsoo het sijn beurt was, en ..... en is geeyndigt op ten 5 Juli 1665 met een besluit-predicatie gedaen door domine Wijmans, predicant tot Rotterd., tot text hebbende psalm 51 vers 20". Ik zou hier aan eene algemeene synode denken, wist ik wat Hulstijn was of is.

In 1737 was o. a. predikant te Gouda, Bernardus de Moor, die er toen de synode sloot.

Wie kan mij op weg helpen?

N. F.

[Bernardinus de Moor (kleinzoon van Bartholomeus, zoon van Bernardus), geb. 28 Jan. 1709 te Maaslandsluis, stud. te Leiden en Utrecht, gepromoveerd tot Theol. dr. in 1736, als prop. ber. 1 Nov. 1731, bev. 24 Febr. 1732 te Ingen, 28 Apr. lid der Classis Tiel; ber. 18 April, bev. 13 Juni 1734 te Broek-in-Waterland; ber. 3 Sept., bev. 26 Oct. 1738 te Oost-Zaandam; ber. 20 Dec. 1742, bev. 24 Maart 1743 te Enkhuizen. Kwam hij reeds als pred. te Oost-Z. voor hoogleeraar aan de Geld. akad. te Harderwijk in aanmerking, toen daar 19 Juni 1742 Gerhardus ten Cate werd aangesteld (H. Bouman, Geld. Hoogeschool II 149); Franeker (ber. in Maart, intrede Aug. 1744), en daarna Leiden (ber. 7 Apr., intr. 21 Juni 1745) riep hem tot het hoogleeraarambt; ter laatstgen. plaatse tevens tot pred. om eene halve beurt waar te nemen (ber. 22 Aug., bev. 10 Oct. 1745), in 1779 emeritus, † 18 Juli 1780 te Gouda.]

---

1) Het woord synode wordt tegenwoordig, — terecht; vgl. ὁδός, via, — vrouwlijk gebruikt. Maar om welke reden bezigde men het vroeger, en wel juist in

Minka. *Nav.* XXXVIII, Bijlage bl. Q is sprake van »De moderne Minka". Wie was dan de »antieke"?

Kwinkslag. In den 2den druk der Holl. vertaling van Hyrtl's [1]) Leerboek der Ontleedkunde van den Mensch (Tiel, Campagne, 1857) komt bl. 287, r. 5 en 4 v. o., het volgende voor: »Het sleutelbeen »(clavicula, furcula, ligula, os jugili, in het Grieksch κλεὶς, zooals in »den bekenden kwinkslag van den koning van Macedonië), is enz." Welke kwinkslag wordt hier bedoeld?

V. SCH.

Vaderstad. Men schrijft vaderstad, vaderland, moederland; maar waarom ook niet moederstad? Is 't, omdat ze geene kindersteden voortbracht? Dan is 't voorzeker onjuist. Ook als verblijfplaats van onzen vader, zou 't niet altoos juist zijn, want mijn vader was een Rotterdammer; alleen mijne moederlijke familie is uit Aardenburg. Er is zeker dit onderscheid tusschen vaderland en moederland; 't eerste ons geboorteland, het tweede het land in betrekking tot onze koloniale bezittingen. Maar moederstad?

G. P. ROOS.

[Vaderstad = stad der vaderen, waaruit men met zijne vaderen, zijne voorzaten, herkomstig is. Moederstad = stad, welker bevolking de stichteres werd van andere steden].

Graaf Everaert van Ardenburch a° 1474. Ik ben tamelijk vertrouwd met de geschiedenis mijner vaderstad. Ik weet, dat ze hare heeren had, vermoedelijk eene soort van erfelijke »schoutheeten". Ik ken ook een Aardenburger Ambacht, en den ouderen »Pagus Rodanensis" of het land, de streek van Rodenburch; maar een graafschap

---

van Latijn en Grieksch overvolle leefeeuwen, onzijdig? Men heeft »acta van *het* Geld. Synode" in MS.; en Henricus de Jongh, pred. te Zeelst, Oerle en Wintelre, gaf in 1750 zijne lijst der »Predikanten van *het* Geldersche Synode" in het licht. Zelfs in den zin van metgezel, comes itineris, in welken zin de oudere lexicografen het woord niet kennen, schijnt het Grieksche woord meest vrouwlijk te wezen. Dacht men wellicht bij het onzijdig gebruik aan *συνοδικόν*? RED.

[1]) Jos. Hyrtl, in 1811 te Eisenstadt (Hongarije) geboren, in 1837 hoogl. der anatomie te Praag, 1845 te Weenen, 1847 lid der Keizerlijke Akademie. Zijne werken hebben hoofdzaaklijk betrekking tot de anatomie der gehoororganen, de leer der haarvaten en de vergelijkende anatomie. RED.

Aardenburg niet. In het IVe deel der naukeurige Kronieke van Despars vind ik nochtans, onder de bondgenooten van Karel den Stoute, tijdens het beleg van Nuijs, een aantal edelen, en daaronder Grave Everaert van Aardenburg. Daar er niet staat Ev. gr. van A. vermoed ik dat de heer van A. den graaflijken titel verkregen had, zonderdat zijn gebied zelf tot een graafschap was verheven. Wie weet er iets meer van?

G. P. ROOS.

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Fabitatie (XXXVIII, 629). In het Leenregister t. a. pl. staat wel »Habitacie", doch het Leen-actenboek Q 234, waarnaar aldaar verwezen wordt, heeft Fabitacie. En hieraan moet men zich houden. Want het Leenregister is geen anthentieke bron; het werd aanvang 17de eeuw door den secretaris of griffier der Leenkamer saamgesteld of opgemaakt, teneinde het nazoeken in de Leenactenboeken gemaklijker te maken. Deze laatsten, als zijnde het officieele stuk, dient men te raadplegen, zoo men een of ander punt leenzaken betreffend wil uitgemaakt zien. Nog ten huidigen dage spreken de landlieden in den omtrek, van Fabitacie, niet van Habitacie.

A. J. C. KREMER.

Balanskinderen (XXXIX, 17) en kraankinderen. De laatsten, misschien ook de eersten, komen voor in Gebrs Altorffer, Middelb. Naamwijzer. Het waren bedienden aan de waag en loskranen, maar minder dan de balans- en kraan-werkers. Ik hoorde zeggen, dat, bij vacaturen onder de laatsten, deze uit de eersten werden aangevuld.

G. P. ROOS.

Reepmaker (XXXVIII, 451). In 't Z.-Vl. is dit een maker van zeer lange touwen, dienend om de vracht der hoog en zwaar beladen wagens bijeen te houden, ook tot het naar de verlangde plaats

overhalen van gerooid wordende boomen, het kelderen van zware vaten, enz.

G. P. ROOS.

Aranja vieren (XXXVII, 302). Arauna luidt in de oude Bijbeluitgaven, o. a. die van Goetzee a° 1748, 2 Sam. 24 vs 18 bij uitzondering Aranja, hetwelk, — vgl. ook Gesenius, Lex. Hebr. 1847, — een Chethibh is. Insgelijks ibid. vs 16 Oorna [1]), welke vorm nabijkomt aan het 1 Kron. 21 vs 15, 2 Kron. 3 vs 1 voorkomende Ornân, waardoor dezelfde Arauna is aangeduid. Dezes mans door de oprichting eens altaars en de verrichting van offerdienst geheiligde dorschvloer werd vervolgens de plaats, waar Salomo den tempel bouwde (2 Kron. 3 vs 1). Kan nu het »aranja vieren" (van *Nav.* t. a. pl.) = éénmaal in de week Sabbath houden, d. i. den Joodschen eerdienst uitoefenen, ook aan het bovenstaande feit zijn ontleend? Misschien doet hierbij iets af, dat de uitdrukking voorkomt in eene Joodsche verklaring van Est. 3 vs 8, waar men o. a. leest: »zij doen de wetten van den *koning* (Ahasveros) niet"; aangezien Arauna (Aranja) volg. 2 Sam. 24 vs 23 den bijnaam zal gedragen hebben van »de koning" (Arauna-hammèlek, v. der Palm); waarbij men gist, dat hij dien zal hebben gevoerd als afstamling der vroegere Jebusietische koningen. Zoo dit (in de Grieksche vertaling der Sept. ontbrekende) woord »hammèlek" maar geen glos is, welke niet bij den tekst behoort! Het is enkel eene vraag, eene gissing, die ik uit; want alzoo blijft de uitdrukking vreemd, daar zich hier dan de zoo niet gansch ongewone, dan toch gewis uiterst, uiterst zeldzame omstandigheid voordoet, dat de naam van een persoon zou staan in de plaats van de zaak, aan welke de heiliging zijns eigendoms herinnert, of welke van die heiliging het gevolg is geweest [2]). Maar Masorethen en Talmudisten hadden veelszins eene redeneerkunst op hun

---

[1]) Het Wrdbk v. h. Christ. Gezin 1859, art. Ornan, punctueert of leest dit als Awarna, welke punctuatie of lezing door den variant ארנן gevonnist wordt, omdat zich dit toch niet anders laat lezen of uitspreken dan Ornân.

[2]) Kent men meerdere voorbeelden van zulke stoute metonymiae? Of zouden wij hier in casu eenen metaplasmus (verandering van woorden door wegneming) ontmoeten?

eigen hand. Videat prudentior! Wat dunkt den steller der vraag zelven van mijne gissing?

J. A.

Josef Athias. Penning. In het Nieuws-van-den-Dag 27 Sept. 1888 wordt gevraagd, of er ook eene afbeelding bestaat van den gouden penning door de Staten-Generaal geschonken aan den drukker Josef Athias voor zijne beroemde uitgaaf van den Hebreeuwschen bijbel. De afbeelding van dien penning, waarop het wapen der Generaliteit gestempeld was, prijkt op het geplaatdrukte titelblad van den tweeden druk diens bijbels, getiteld: »Biblia Hebraica. Adjecta sunt judicia tum professorum Leidensium, tum Rabbinorum Amstelodamensium. Amst. typis Jos. Athiae, judaei. 1677. 2 vol. 8°. Zie Mr. H. J. Koenen, Geschied. der Joden in Nederl., bl. 326.

W.

Penningen (XXXVIII, 569, 70).

1. Is een reken- of speelpenning gemaakt door Chiliaan Koch, rekenpenningmaker te Neurenberg 1580—1600. Heeft geene historische waarde [1]).

2. Heeft niet het jaartal 16—46, maar dat van 1596 (v. Loon I 487 (1) (op het vergaan der Spaansche vloot) of van 1597 (v. Loon I 501) op den hoogen watervloed in Zeeland.)

3. Is een Zeeuwsche legpenning, op de goede rechtsbedeeling niet bij v. Loon opgenomen, maar bij v. Orden I onder n° 1276 A. Op het boek staat: rekenkamer van Zeelandt (v. Orden II bl. 120).

4. Bij v. Loon II 36 (2). Op den bedendag en de handelingen van het Bestand.

5. Bij v. Loon II 24 (1) op het overgaan van Ostende.

Penningen (XXXVIII, 570). De bedoelde penningen (St. Georgedaalders) met het omschrift: S GeorgiVs EqVitVm PatronVs, aan de keerzijde: Intempestate [sic] SecVritas, worden thans bij dozijnen tegelijk gemaakt, waarschijnlijk in Duitschland, en dienen als

---

[1]) De penning N° 1 is een Neurenberger rekenpenning van Krause. N°'s 2—5 zijn Nederlandsche legpenningen, op het jaartal beschreven bij v. Loon.

J. E. t. G.

versierselen (?) *amuletten* aan horlogeketting of armband. Haast evenveel munten en penningen als tegenwoordig om der mode wil onherstelbaar verminkt worden, om ze aan ketting of armband te bevestigen, of als broche te kunnen dragen, evenveel worden er thans aangemaakt, om daartoe te kunnen dienen. Hier ter stede kan men ze met armband en al voor dertig cents per stuk koopen. Gelukkig zijn ze veelal zóó slecht afgegoten, dat de penningkundige in later jaren ze al spoedig zal weten te herkennen.

Amsterdam. P. J. FREDERIKS.

[Ook in dezen trant beantwoord door J. E. t. G. *Nav.* t. a. pl., die er bijvoegt, dat de munt (Oostersche letterteekens, enz.) in Marokko thuis behoort.]

Penningen (XXXVIII, 636, 7).

1. De penning van Brussel werd gedragen aan een oranjelint, omzoomd met twee smalle groene randen. Het wapen verschilt in kleuren; want het Brusselsche heeft het veld van rood, het genoemde van blauw. St Michiel zal voorkomen in het wapenschild van Middelharnis.

2. Tête communale. lees Fête communale. Gayant et sa famille zullen in den optocht bij gelegenheid van dit feest gehouden in 18..? geparadeerd hebben evenals de Reus en Reuzin, de kameelen, het schip enz. te Antwerpen: Gayant. Gargant?

3. Burgercollegiën zal zijn Buurtcollegien van de stad Amsterdam. Zij werden bij Buurtreglement den 3 Juli 1850 ingevoerd naar aanleiding van het Koninklijk Besluit van 22 Dec. 1849.

4. Is de penning geschonken aan hem die met de kap te Leiden promoveerde, beschreven en afgebeeld door v. Loon, Nederl. Historiepenningen I, 198.

5. Petrus Brahe R(egis) S(ueciae) Droizetius zal zijn Peter Brahe [1], een Zweedsch staatsman † 1680. Welz de Wellenheim heeft een anderen penning, ter zijner eer geslagen (n° 13311). Maar wat beteekent Droizetius? Drost? Kz. Is een zinnebeeld van zich gelijk te blijven waar men ook staat. Zijne wapenspreuk was: Verum decus in virtute positum (Deugd het ware sieraad).

L. J. D.

---

[1] Pehr Brahe, de jongere, ook wel de groote Pehr genoemd, geb. 1602, onder koningin Christina de grondlegger van Finland's bloei. Red.

Penningen (XXXVIII, 636), n° 1. Het wapen van Brussel is, gelijk J. K. te Oud.-Beierland terecht opmerkt, de aartsengel Michael, doch deze niet in gevecht met den draak, daar dit monster al door Sint-Joris geveld wordt, maar met den »duivel"[1]; beide heiligen hebben elk hunne afzonderlijke attributen. De overeenkomst van dit wapen met dat op de raderkast der stoomboot heeft daarin haren oorsprong, dat het dorp »Sint Michiel in Putte, dat men noemt Middel-Harnisse" tot wapen voert in zilver een blauwen paal beladen met een gouden harnas. De schildhouder van dit wapen is de H. Michael, die natuurlijk het schild met het harnas op den linkerarm voert, terwijl hij met de speer in de rechterhand den duivel doorsteekt. Nu wordt gewoonlijk het *zilveren* veld als geheel blauw verbeeld, en de schildhouder zelf weer in een schild, meestal een blauw, geplaatst; waardoor men den aartsengel als hoofdfiguur beschouwt, en het eigenlijke, sprekende wapen[2], het harnas, voorbijziet. Uitvoeriger kan men dit alles nalezen in de »Studiën over Wapen- en Zegelkunde" door J. ter Gouw, bl. 71—73; ook daar de reden vinden, waarom het schild blauw en de engel van goud is.

H. J. E. t. G.

Penning (XXXVIII, 636), n° 4. In 1671 besloot de magistraat van Leiden, kweekelingen der hoogeschool aldaar, die in het openbaar met de meest mooglijke plechtigheid, tot doctoren in deze of gene wetenschap bevorderd werden (met de kap of more majorum) van stadswege met een gouden eere-penning te begiftigen (Siegenbeek, Geschied. der Leidsche Hoogeschool, 1 190). Deze penning vertoonde aan de ééne zijde een leeuw houdend het wapen van Leiden in den éénen, een bloot zwaard in den anderen klauw, met dit bijschrift: Virtutis avitae praemium academia, d. i. de hoogeschool is de belooning der voorouderlijke dapperheid. Onder den leeuw las men: Donum consulum Leidensium = geschenk der Leidsche burgemeesteren. De andere zijde vertoonde Pallas, houdend in de ééne hand haar schild en speer, en in de andere den hoed der vrijheid, ter aanduiding van de vrijheid, welke allen, die met dezen vereerd werden, bekwamen om alom met gedekten hoofde te mogen leeren.

---

[1] Vgl. Brief van Judas, vs 9. Red. [2] Sprekend? Onmooglijk; zie *Nav.* XXXIII, 309. Middelhernisse = middenste hoeknes? Red.

Onder Pallas werd de naam van den candidaat, aan wien de penning geschonken werd, gegraveerd, in eene bijzondere ruimte, welke te dien einde op den stempel opengelaten werd. Op den rand des pennings las men: Pretium non vile laborum pileus, d. i. de hoed is geene geringe belooning voor den arbeid (P. v. den Bosch, Beschr. der plegtigheden bij het 2de eeuwfeest der L. Akademie 1775 bl. 21; Dr. Schotel, De Academie te L., bl. 345).

T. G.

LXXXI.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen van Mr. J. Dirks.

A⁰ 1714. N⁰ 3055—3084.

3055. Z. J. Vroedschapspenning van Rotterdam [1]). 21, 5 W. *v. Orden Bijdr.* pl. XIII (4) bl. 73. Vergelijk Verv. n⁰ 32 met 1720. Bij *Bom* (1873) bl. 67 n⁰ 1435 met 1714. Ook in dubbele zwaarte. Zie *J. H. W. Ungener* Rotterdamsch Jaarboekje 1888, bl. 189—190 pl. n⁰ 5. a.

3056. 1714. Curieuse Duitsche vuile spotpenning op den vrede van Utrecht (11 April 1713) gesloten. In lood bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3613. Bij *v. Cleeff* I n⁰ 2603 Z. *f* 10.25, als voren met verwijzing naar *Renesse* n⁰ 36617 in zilver (slecht aldaar beschreven), *de Vries* (1884) n⁰ 1471 K. *f* —.40, *Revue de la Numismatique Belge* (1862) p. 412—413 in *Bibl. royale* te Brussel door *A(dolphe) Dewismes* verbeterd of aangevuld aldaar p. 507 door *A. du Leau*, en ten slotte afgebeeld en beschreven door *Maurin* graaf *Nahuys* in de *Revue* voornoemd (1878) pl. 8 n⁰ 27 p. 112—115. (Wij volgen de laatste beschrijving, verwijzend naar de varianten t. a. pl. vermeld volgens een zilveren exemplaar in Coll. *Höhn* te Wiesbaden groot 28).

Voorzijde. Drie mannen, een *Engelschman, Franschman* en *Nederlander* met ontbloote billen hunne behoefte doende vóór een muur (Utrechts wal). Uit hunne monden gaan de volgende gezegden. De Engelschman zegt *I am please* [1]), de Franschman *Si vous plait* [2]),

---

[1]) *pleased* te Brussel.

[2]) *Revue* 1862 p. 413. *S'il vous plait, morr bleu* p. 507 alleen Si vous plait (Diemètre 44 millimètres) bij *du Leau* te Parijs.

en de Nederlander (die een pijpje volgens Revue 1878 p. 113 in zijn mond heeft) (*niet zichtbaar op de afbeelding*) zegt *Ik maek mee.*

Omschrift *Concordia res parvae crescunt.*

(Eendracht maakt macht.)

In de afsnede *Noodt breekt* [1]) *isen* (*eisen*, *ijzer*)

Pax ou trec (Vrede van Utrecht)

doch *trec* hier als *drek* te lezen. Daaronder 1713.

Keerzijde. Dezelfde personen, maar nu gekleed; de *Engelschman* en *Franschman* gedekt met steken en gewapend met degens, doch de *Nederlander* als een boer met een pijpje of baardbrandertje [2]) in den mond. Zij staan in opgewonden houdingen weer voor den muur te midden van hun werk dat zij elkander om de ooren werpen. De Engelschman roept uit *Fie* [3]) *what is that?* de Franschman *Sans regard* [3]). De Nederlander *Wat! behaegt u dat.*

Omschrift *Discordia maxima dilabuntur* (Tweedracht breekt kracht.) In de afsnede *Dat sol ie hier bewise.* [4]) (Dat zal hij hier bewijzen) en *Pax. in trec.* 1714. (Alle letters en cijfers zijn *à rebours* en *en relief*).

In Kon. P. Kab. *de Jonge. Notice* p. 69 »que je n'ose décrire ici." *J. Schulman* Z. *f* 12.—.

6 Maart 1714. Vrede te Rastad tusschen den keizer en koning Lodewijk XIV gesloten.

3057. v. L. IV 670 (1). Vz. twee veldheeren elkander onder palmboomen de handpalmen drukkend. *Kz.* De *zon* (*le roi soleil*) en *Jupiter* (*hoofd der Goden*, hier, de keizer) in het teeken der visschen (6 Maart) vereenigd.

---

[1]) *breckt* en *maximae* te Brussel. [2]) of neuswarmertje. RED.

[3]) *A. Revue* 1862 p. 413 heeft *for* en zegt van *sans regard* »Je ne comprends pas bien le sens de ce que dit le Français, à moins que cela ne signifie *sans égard*. Neen! de Franschman wil zeggen: Zonder aanzien voor het werk dat wij verrichten en van de personen met wie wij den vrede sloten!

[4]) *Duitsche* penning »*De fabrication allemande*" zegt terecht graaf *Nahuys* l. c. p. 115 zoodat de uitval van *A.* l. c. p. 412. »Elle offre un exemple du goût relevé que les Hollandais savaient donner dès lors, à la satire," geheel misplaatst is. Ook het jaartal 1714 wijst op de woede der Duitschers, verlaten door hunne bondgenooten, hetgeen hen dwong den voor hen nadeeligen vrede van Rastadt (6 Maart 1714) aan te nemen. De vrede van Utrecht (11 April 1713) was een doorn in hunne oogen. Zie *Nahuys* l. c. p. 115, en de spotpenningen van 1713 boven beschreven.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3615 Z. 29 W. *f* 6.25, *v. Cleeff* II n° 1463 Z. *f* 4.75, *de Roye* n° 2519 Z. *f* 3.—, *Salm* n° 2231 Z. 29 W., *de Vries* (1884) Z. 29 W. *f* 10.50.

670 (2), *Vz.* Borstbeeld van keizer Karel VI. *Kz.* Een olijfboom uit afgelegde wapenen opschietend. Bij *de Vries* (1884) n° 1425 Z. *f* 1.50, *Westhoff* n° 2455 Z. 14 W., *v. Dam* n° 2977 Br. *f* 1.50, *v. Cleeff* I n° 2592 Z. *f* 5.—. *Dugniolle* n° 4817, *Salm* n° 2238 Z. 13 W.

3058 [1]). 670 (2). Als boven. Bij *v. Duren* n° 2035 Z. met ander *geharnast* borstbeeld als *de Roye* n° 2520 Z. *f* 3.50.

3059. 1714. v. L. IV 672 (1). Borstbeeld van *Louis Hector Duc de Villars*, pair de France et Maréchal. *Kz. Mars* en *Pallas* ieder met een lauwerkrans.

3060. 1714. v. L. IV 672 (2). *Vz.* De standvastigheid des keizers. In de afsnede *V*(*estner*) stempelsnijder in Neurenberg. (*Georg Wilhelm V.* geb. in Schweinfurt † 1740).

Kz. Het prachtige Rastadsche hof der princesse-weduwe van Baden, de plaats der samenkomst.

3061. Vz. v. L. IV 672 (2). *Kz.* Hof te Rastad, doch *Vz.* bij *Salm* n° 2234 Z. 57 W. een gepluimde helm waarin twee duifjes hun nest maken. Omschrift [2]) *In galea Martis nidum fecere columbae.* (In den helm van Mars hebben duiven hun nest gemaakt).

3062. Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3617 K. *f* 1.—, *v Cleeff* I n° 2596 Z. *f* 10.50 en in plaats van het borstbeeld van den *Duc de Villars* 672 (1) het borstbeeld van *Ludovicus magnus rex christianissimus.* Bij *de Vries* (1884) n° 1476 Mm. 59 *f* 1.25 Brons.

3063. v. L. IV 673 (1). De borstbeelden van *Eugenius*, prins van Savoye en van den maarschalk *de Villars vis-à-vis.*

Kz. Een genius die den vrede van Rastad onderteekent. In de afsnede *N*(*ürnberger*) (*Georg Friedrich*) stempelsnijder en muntmeester in Neurenberg (1682—1724). Bij *v. Cleeff* I n° 2594 Z. *f* 10.—, *v. Cleeff* II n° 1466 Z. *f* 3.50, *de Roye* n° 2521 Z. *f* 3.50.

---

[1]) Als *J. Rouijer* in *Revue de la Num. Belge* (1887) p. 45 n° 468: »On frappe actuellement à Paris cette médaille avec le buste de Louis XIV, la tête ceinte d'une couronne de laurier et signé *Molart.*"

[2]) *In galea Martis nidum fecere volucres.* In den helm van Mars hebben de vogels hun nest gemaakt. Bij *v. Cleeff* II n° 1465 in tin *f* —.60.

3064. Bij *P. Smidt v. Gelder na* 673 (1) n° 3620, Tin ook bij *de Roye* n° 2522, Tin. Dezelfde met randschrift * *Igneus est illi vigor et cœlestis origo.* (Hem is eigen eene brandende wakkerheid en hij is van hemelschen oorsprong.) (Dit staat slechts op een van beiden, of moet men lezen *illis*? *Neen*! ook alzoo bij *Höhn*, *Revue* 1878 p. 141.

3065. v. L. IV 673 (2). *Vz.* Borstbeeld van Karel VI, waaronder eene zespuntige ster. *Kz.* Gehelmde, vliegende genius een hoorn van overvloed uitstortend. *Dugniolle* n° 4818.

3066. *Vz. Mars* sluit den tempel van *Janus. Janus a marte mense martio clausus.* (Janus in de maand Maart door Mars gesloten). *Pax Rastadiens(is)* (Rastadsche vrede.)

Kz. Een rustende leeuw: FORTI DULCE VENIT FORTI MEL FORTIS AB ORE *Jud(icum) Cap. XIV v.* 14. (Zoetigheid (honig) ging uit van den mond des sterken). *Renesse* n° 36618 K. Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3621 *f* —.60 Gr. 29. Tin, *de Roye* n° 2523 Z. *f* 3.25.

3067. 1714 6 Maart. v. L. IV 674. Vrede van Rastadt. *Vz.* Lodewijk XIV. *Kz.* De gesloten tempel van *Janus.* Veel grooter afgeteekend en in plaat gebracht door *J. Folkema.* Kleiner bij *Salm* n° 2236 Br., *v. Cleeff* I n° 2597 Br. *f* —.80, *Westhoff* n° 2458 *en iets anders* Br.

3068. 1714 7 Sept. v. L. IV 675 (1—2). Nadere overeenkomst na den gesloten vrede tusschen het Duitsche Rijk en Frankrijk door Karel VI en Lodewijk XIV te Baden (in Zwitserland) aangegaan.

675 (1). *Vz.* Met b.b. Karel VI en Lodewijk XIV *vis-à-vis. Kz.* Jupiter (de keizer) en Apollo (*de zon*) hechten door een vredesband de vaneengereten wereld aaneen. Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3622 Z. 44½ *f* 7.—. Bij *v. Cleeff* II n° 1467 K.

675 (2). Met borstbeeld van Karel VI. *Kz.* De vrede verbrandt de oorlogswapenen. Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3623 Z. 29½ W. *f* 4.75, *v. Cleeff* I n° 2599 Z. *f* 10.—.

677 (1). Met borstbeeld van Karel V, waaronder *G(eorg) W(ilhelm) V(estner). Kz.* Het *badwater Bethsaïda* (*Joannes* V. vs 34) in hetwelk een vredesengel nederdaalt. Zinspeling op den vrede te *Baden* 7 Sept. 1714 geteekend. Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3624 Z. 28 W. *f* 4.—, *v. Cleeff* II n° 1468 Z. *f* 4.50.

677 (2). v. L. IV 677 (2). Op het teekenen van dien vrede door Eugeen François, prins van Savoie. *Dugniolle* n° 4822.

3069. 1714. v. L. IV 679. Penning der stad Doornik. *Vz.* Wapenschild der Kastelenye. *Kz.* Het wapen der Generaliteit. *Dugniolle* [1]) n° 4821, *v. Cleeff* II n° 1469 Z. *f* 1.—, *Voûte* n° 638 Z. *f* 1.—, *Westhoff* n° 2462 29 W.. *v. Duren* n° 2982 Z. *f* 3.25.

Vrede tusschen Spanje en de Vereenigde Gewesten te 's Gravenhage gesloten 11 April en 26 Juni 1714.

v. L. IV 680 1—3.

3070. 680 (1). Zeer groote, zeldzame penning door de stad Amsterdam gemaakt en aan de leden van den raad geschonken. Bij *v. Cleeff* II n° 1470 Z. *f* 16.50, *Westhoff* n° 2463 Z. 120 W., *v. Dam* n° 2983 Z. *f* 30. Bij *Stricker* I n° 4272 Z. *f* 27.50, *de Vries* (1884) n° 1478 Z. 118 W. *f* 12.—. *Völcker* n° 1342. Goud 184 W. *f* 2.80, *de Roye* n° 2525, Z. *f* 12.—

Vz. *Pallas*, die in de eene hand een schild houdt, waarop *eene kat* [2]) is afgebeeld, en in de andere eene speer, staat bij den Hollandschen leeuw in zijnen tuin. Voor haar een olijftak uit den grond ontspruitend. *Kz.* Een opschrift van 19 regels.

Deze penning is gesneden. (blijkens het merk *D W* op de *Vz.* door *de Wijs* te Amsterdam (1714 - 1730). Volgens Cat. *Arti* (1880) n° 1459 ontworpen door den hoogleeraar *Petrus Burman.* In Kab. *Smits v. Nieuwerkerk* ook met D W en op de Kz. CIↃIↃCCXIV als in den tekst bl 680. Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3627 Z. 119½ W., *f* 13.50 *Esdré* n° 99 Z. (zeldzaam) *f* 23.50, *de Vries* (1884) n° 1478 Z. 117 W. *f* 12.— (abusief als alleen op den vrede te Utrecht gesloten). In Kon. P. Kab. en bij *J. M. A. Rieke* te Amsterdam, *v. Cleeff* I n° 2604 Z. *f* 26.—.

680 (2). *Vz.* *Colchis* (*Spanje*) en *Argos* (*Nederland*) zijn het eens. *Kz.* Een tuighuis. *Dugniolle* n° 4822, *de Roye* n° 2526. Tin. Zeldzaam.

---

[1]) Z. J. Bij *v. Orden* II n° 239 en *Dugniolle* n° 4819 een andere penning van Doornik. Vz. Geharnast borstbeeld van Karel VI, rechts-gewend; daaronder in schrijfletters F. R.

Kz. De ronde toren met valdeur waarop een donjon met kanteelen, vergezeld (accosté) van een bisschopstaf en helm; ter wederzijden van den toren een korenschoof, en

Z. J. Dezelfde penning, maar iets grooter: zonder letters onder het borstbeeld en met *Catho(licus)* op de Voorzijde. *Dugniolle* n° 4820.

[2]) *Kat* als zinnebeeld der oude Duitsche vrijheid. Zie *v. Loon* III bl. 49 en *Vervolg* v. Loon VIII n° 613 bl. 229 opgehelderd Dl. X *Bijblad* bl. XI onder n° 89.

3071. 680 (3) Op last van Utrecht vervaardigd. *Vz.* Utrecht, afgelegd wapentuig, enz.

Kz. De duif met den vredetak. Omschrift *Vrede met Spangien en den Staat.* Is geteekend *J. Drapentier* bij *de Vries* (1884) n⁰ 1489 13 W. *f* 1.25 in Kab. *Smits v. Nieuwerkerk* en *v. Duren* n⁰ 2041 Z. *de Roye* n⁰ 2327 Z. *f* 2.50, *de Haan* n⁰ 411. *Dugniolle* n⁰ 4823. *Voûte* n⁰ 639 Z. *f* 6.—, *Westhoff* n⁰ 2465 Z. 13 W. *Stricker* I n⁰ 4273 Z *f* 3.50.

3072. Gegraveerd *Kz.* gesneden op de Vz. van eenen thaler van *Ferdinandvs dei g(ratia) archi (episcopus) Col(oniae) pri(nceps) elect(or).*

De *Overvloed* kenbaar aan haren hoorn en geld strooiend, te paard gezeten naar de linkerzijde rijdend. Vóór haar de loopende bataafsche leeuw een palmtak dragend en het paard geleidend.

Omschrift *Vrede baart Over Vloet*
En doet hollant en Spanie goet
1714 *D.* 17 *Juny.*

Zilver: groot 27 (Coll. *Dirks*).

3073. Op het overlijden van koningin *Anna* op 12 Aug. 1714. *Backer* n⁰ 4450 en *v. Orden* Cat. n⁰ 2764 Z. 36 W. *f* 1—75. *Vz.* Borstbeeld van de linkerzijde. *Anna d. g. m. br. fr — et — hib regina.* onderaan *J. D(assier) Kz.* Graftombe met krijgstrofee, faam, enz. Op de tombe *Nata* 6 *febr(uarii)* 1665 — *coronat(a)* 23 *Apr(ilis)-mort(ua)* 1. (12) *Aug(usti)* 1714. Bij *v. Cleeff* II n⁰ 1471 Br. *f* —.60.

3074. 1714 $\frac{1}{12}$ Augustus v. L. IV 682 *George Lodewijk* keurvorst van Hanover, tot koning van Groot-Brittannië en Ierland uitgeroepen.

Vz. Rechts-gewend afbeeldsel, waaronder men leest *E(hrenreich of Ehrenfried Hannibal* (geb. 1678, stempelsnijder in Hannover 1705, in Clausthal 1715 † 1741).

Kz. Groot-Brittannië biedt den Keurvorst de koningskroon aan. De *Vrijheid* bekroont hem, terwijl de *Godsdienst* achter hem staat, zijne bescherming vragend, wordend hij ook de bewaarder van beiden met het oog op den R. C. pretendent genaamd.

Bij *de Vries* (1884) n⁰ 1481 Z. 145 W. *f* 22.—, Kab. *P. H. v. Gelder* (Rijks-Museum), *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3631, Z. 245 W. *f* 16.50, *Stricker* n⁰ 4274 Z. *f* 28, *v. Cleeff* I n⁰ 2606 *f* 25, *de Vries* n⁰ 1481 Z. 145 W. *f* 22.

3075. Als boven. *Vz.* Borstbeeld. *Kz.* Apollo op eene harp spelende Randschrift *Fidium dulcedine mitis.* (Gedwee door de lieflijkheid der snaren). Cat. *Welz de Wellenheim* II n⁰ 4448, *Salm* n⁰ 2245 Z.

3076. 1714 18 Septb. v. L. IV 684. Op de aankomst van dien koning in Groot-Brittannië en de aanvaarding der regeering. *Vz.* Rechts-gewend borstbeeld waaronder *I(ohan) C(rocker). Kz.* De koning als beheerscher der zeeën. — Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3632 Z. 106 W., *f* 14.— *v. Cleeff* I n° 2607 Z. *f* 30.—

3077. 1714 20 Septb. v. L. IV 685. Statelijke intrede van dien koning in Londen.

Vz. Borstbeeld rechts-gewend. Daaronder I. *C(rocker).*

Kz. De koning in een zegekar aan wien de Londensche stedemaagd de sleutels dier stad aanbiedt. Bij *v. Cleeff* II n° 1472 Z. *f* 21.—, *Becker* n° 906 Z. 48.75 W. *f* 25.—, *v. Dam* n° 2986 Z. *f* 28.50.

3078 1714 20 October v. L. IV 686. Kroning van George.

Vz. Borstbeeld rechts-gewend. *Kz.* Groot-Brittannië kroont den zittenden koning. Groot 25. Bij *v. Cleeff* II n° 1473 Z. *f* 2.—, *Voûte* n° 640 Z. *f* 1.50, *Becker* n° 907 Z. 16.20 W. en n° 908 Z. 15.70 W. *f* 1.75, *v. Orden* n° 2987 Z. *f* 2.75.

3079. Dezelfde penning kleiner, groot 20 en met het omschrift: *Georgivs d. g. m. br. fr. et hib. r.*, afgebeeld door *Maurin graaf Nahuys* in de *Revue* 1876 pl. X 38, p. 138 (*Tiré-à-part,* p. 61).

3080. Als voren met den ridder *St. George.* Bij *v. Cleeff* II n° 1474 Z. *f* 5.25.

3081. Als voren met *Regnorum Albionis.* Bij *v. Cleeff* n° 1475 Z. *f* 6.50.

3082. *Vz.* Rechts-gewend borstbeeld. *Georgivs d. g. mag. br. h. r. Kz.* Wapen gekroond, omgeven door den kouseband, met het devies *Honi soit qui mal y pense.* Als tenants eene gekroonde vrouw en een hoorn. Daaronder op een lint *Diev et mon drot (droit)* K. gr. 17. Als boven *Nahuys,* n° 89 p. 158—159 [1]). *T(iré-à-part* p. 61, 62) Jeton.

3083. Gestempeld penningplaatje met borstbeeld van George I. Met G*(eorgius)* R*(ex).* Bij *v. Duren* n° 2143 Z., *de Roye* n° 2532 Z. *f* 1.25

3084 *Vz.* Borstbeeld *Georg. m. br. fr. et hib. rex. Kz. Perseus* te paard enz. Omschrift *Fidei defensor et aequi. Coronatus,* 31 *Oct*[r] MDCCXIIII. (Verdediger des geloofs en van het recht. Gekroond 31 Oct. 1714). Als boven II n° 794. K., *'t Hooft* n° 1361 Z. 30.

EINDE VAN HET JAAR 1714.

[1]) Hiervan zijn nog varianten bij *Appel* II 2 S. 543 (2), *Voûte* n° 641 Z. *f* —.60, *P. Smidt v. Gelder* II n° 793, *de Roye* n° 2530 Z. *f* 1.25. Bij *Becker* n° 2373 Z. *Gorgius d. g. m. b. fr. h. rex f. d.* Kz. *Dieu et mon droit.*

Munt. In 1850 was in Italië de 5 Lire Italica 1848, met »Governo Provvisorio di Lombardia" als randschrift aan de voorzijde en een vrijheidsbeeld met randschrift »Italia Libera Dio se vuole" op de keerzijde, in gebruik als gewone gangbare munt. Nu heeft men in 1850, toen Radetszky Italië bezette, van die stukken er gemaakt, die opengeschroefd konden worden, en vindt men in de éene helft het goed-gelijkend portret van R., in de andere helft de woorden »Radetszky non vuole". Zeer zeldzaam zijn ze, en veel moeite heeft het mij toen gekost, er één machtig te worden.

X.

VRAGEN.

Papennonnen vasten aventdach. Vanwaar die naam? Ik vond hem in het IVe dl der Chron. van Despars »Up Papennonnen Vas»ten aventdach, den laetsten der voorzeider maent (Sporcle), staken te Rijssele ter Spinette Philips de Champ", enz. Het was in het schrikkeljaar 1472, dus 29 Februari.

G. P. ROOS.

[Nonnen (geestlijke zusters) hier m. i. papennonnen genoemd, om ze van eene andere soort van nonnen (uit de dierenwereld, zie Kiliaan) te onderscheiden.]

Gichten. In mijn opstel »De Familie v. Ingen" in Bijdr. Geschied. Overijsel X 9, is sprake van het »Boek van Kamper Gichten". Aldaar schreef ik: Gichten = getuigenissen, en dit wel als antwoord van zeer bevoegde zijde op mijne navraag; hoewel ik in Oudemans' Mid. Nederl. Wrdbk had gelezen: »Ghicht, gychte = gift, geschenk. Thans echter lees ik in het Tijdrekenk. Regr op het Overijs. Archief, Aanh. bl. 21: »1381. Gerhard de goudsmid een boete, omdat hij meer geschreven had, dan Mijn Heer (Utrecht's Bisschop) hem ghichte". Hier toch schijnt het werkw. gichten inderdaad te beduiden »geven, schenken", of liever »toekennen"; de zin toch zal wel wezen, dat die goudsmid met boete werd gestraft, omdat hij meer gevorderd, geëischt had voor zijne kleinooden, dan de Bisschop hem had toegekend of had willen toekennen. Te Kampen bestond ook een »Boek van Recognitiën", waarin volmachten en dergelijke stonden opgeteekend. Hoe strookt een en ander met elkander?

J. A.

Schrikschoenen. Wat waren het? Maria van Bourgondië vermaakte zich in den winter van 1481, met haar hof, druk op de Brugsche meerssche »loopende daer (zegt Despars in zijne Kronijk) metten anderen up »schrickschoens ende schaverdeynen". Schaverdinen beduidt nog bij onze zuidelijke buren schaatsen, en ook schaatsenrijden.

G. P. ROOS.

[Schrickschoenen = schaatsen (Kiliaan), schrikken = schaatsenrijden (Weiland), schricken = wenden, en bij Kiliaan overstappen, voorbijgaan, schrijden; scricken = wijd stappen, wijdbeens loopen (Kil.). Schaverdijn, schavedijn = schaats; schave(r)dijnen = op schaatsen rijden. Henen scha(e)ven = schuiven, verdwijnen, heengaan. Indien er geen tweevoudig soort van schaatsen bedoeld kan wezen, late men Despars zeggen: »schrickschoens *ofte* schaverdeijnen.]

Zoolweer (XXXIV, 189; 'VIII, 626). Wie geeft eene juiste omschrijving van dit woord? In 1726 werd men nog gerekend novaal tiend verschuldigd te zijn van tot saulweeren (*sic*) behoorende landerijen (Registers arch. voorm. Hof van Gelre 276).

Munt. Een half jaar geleden geraakte ik bij het inwisselen van Fransch goudgeld (20-francsstukken) in het bezit van een gouden Napoleon van 1807. Aan de eene zijde leest men rondom het borstbeeld van Napoleon I het opschrift »Napoleon Empereur", aan de keerzijde het randschrift »République française". Tothoelang komt de naam »République française" nog tijdens het Keizerrijk op de munten enz. voor? Ik meende, doch zooals blijkt ten onrechte, dat die reeds veel vroeger in onbruik was geraakt.

V. SCH.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Nederlandsch-Hervormde kerk te Londen (XXXVI, 527—30). Gaf de kerkeraad dezer gemeente [1]) eenige jaren geleden

[1]) in vereeniging met den pred. A. D. Adama v. Scheltema, die te samen reeds veel goeds tot stand brachten, als het laten drukken van bovengenoemden Catalogus, den opbouw van een hofje en herstellingsoord, verfraaiing der kerk, enz.

eenen Catalogus uit der kostbare verzameling boeken en handschriften in haar bezit; einde 1887 verscheen in druk het eerste deel der door den Nederlandschen geleerde, den Haarlemer J. H. Hessels te Cambridge (vgl. *Nav.* XXXVI, 663) bezorgde uitgaaf dier handschriften zelve [1]). Dit eerste deel bevat: 1° brieven door den Antwerpschen aardrijkskundige Ortelius [2]) (1528—1598) aan zijne geleerde vrienden en begunstigers gericht; 2° brieven aan Ortelius [3]); 3° brieven, gericht aan Jacobus Colius, bijgenaamd Ortelianus, een neef van O., en koopman te Londen (1563—1628); 4° eenige weinige brieven en documenten, die waarschijnlijk door Colius voor zijne collectie van autografen zijn bijeengebracht. Daar de Ortelius-correspondentie den voornaamsten inhoud van dit deel vormt, is het, zeer eigenaardig, tegelijk opgedragen aan koning Willem III van Nederland en koning Leopold II van België.

Er is geene enkele aanwijzing ter aanduiding, hoe de geheele verzameling in het bezit der Hervormde gemeente kwam; men vermoedt echter, dat ze daaraan werd nagelaten door Colius, die van 1624 tot zijn dood een der ouderlingen is geweest. Ze bevat niet de geheele correspondentie van O., maar slechts datgene daarvan wat in de verzameling dier Gemeente voorkomt. Onder de autografen van beroemde personen zijn twee brieven van Erasmus, een van Albr. Dürer, een van Budaeus en een van Petrus Gillius sic) [4]). Vooral de brief van Dürer, die overigens weinig merkwaardigs bevat, is eene zeldzaamheid, waarvoor reeds groote sommen geboden zijn. De brieven zijn vol belangwekkende verhalen van betrouwbare ooggetuigen, over hetgeen zij in die veelbewogen tijden beleefden; bijv. in Geeraert

---

[1]) Ecclesiae Londino-Batavae Archivum, tomus I, ex autographis, mandante ecclesia Londino-Batava, edidit Joannes Henricus Hessels. Cantabrigae 1887.

[2]) Vgl. *Nav.* XXII, 268; 'III 51, 506; 'VII, 108, 370.

[3]) »Over de gegrondheid van dit oordeel (door Richard Simon geveld over het meest beroemde der geschriften van Willem Postel) zal wel geen twijfel bestaan bij degenen, die kennis gemaakt hebben met zijne brieven aan Abraham Ortelius, afgedrukt in het boekdeel, waarin de kerkeraad der Hollandsche gemeente te Londen begonnen is haar rijk Archief door den druk gemeen te maken"; zegt Dr. Chrn Sepp in zijn »Verboden Lectuur" (Leiden, Brill, 1889, bl. 57). Zie in dit voor de Bibliografiie inderdaad onschatbaar geschrift, dat niet minder in politiek-religieus opzicht ten leerspiegel strekke voor het Nederland *onzer* dagen, — ook bl. 100 Abr. Ortelius vermeld. [4]) Gellius?

Janssen's brief aan Jacop Cool te Londen, verhaalt eerstgenoemde zijne wederwaardigheden te Antwerpen gedurende de Spaansche furie. Een staaltje slechts eener levenslustige reisbeschrijving van Peeter Heyns in een brief aan O. van 27 Febr. 1577:

»Vrindlycke Compere, na dat ghij van ons te schepe ghescheyden waert, soo werd' ick soo moede, doch niet sonder vermaeck, in ons bedoruen Nederlandt, dat ick stil sittende, sonder vertoeuen, na Westphalen ghinck, daer den oproer van Munster my soo qualyck aenstont, dat ick de vryickeyt van Ditmers ghingh besoecken, van daer my Hertoch Adolff na Denemarcken joech, ende daer siende, dat de see stil was, vreesende d'onghmack dat v, eylaes, onder weghen Vlissinghen ontmoet was (moghelijck om dat uwen Vasten avont, uwen Coninck avont, die v met tantsweir quelde) moeste ghelyck sijn, so scheepte ick terstont, int onbevreesde Pomeren, dwelk mij onversiens langs d'Adere in Sassen bracht. Hier werdt mij thooft mits tbier drincken, door de louter leere soo ontstelt, dat ick door Bhemen, de Slesische boeren met hun goude ketenen ghesien hebbende, na Weenen liep, daer mij wat wonders ghebuerde: want soo ick de hoochde van S. Stevens toren bezach, soo hoord'ick de groote clock van onser Liever Vrouen luyen, wel een uer lanck ende terstont daerna begost S. Diabolus te donderen en vier te spouwen, ende Sint Andries te Deum Laudamus te singhen, hetwelc mij altsamen heel verbaest maeckte, niet wetende oft ick betoovert was, oft dat ick droomde."... enz.

Dierick Volckaert Coornhert (*Nav.* XXXVIII, 455), die van O. eene gravure ontvangen had, geeft zijn hart lucht in een gedicht, waarin hij O. prijzend, in de volgende woorden zijn indruk over de gravure teruggeeft:

»Noyt zach ic (dunct mij) tekening bequamere
Nooh gelyken snee, dan dees droeve camere.
Wat zegg'ic? zach? D'oren hoorden,
(zoo't scheen) dye claechlijke woorden,
Het zuchten, het wenen, het jammerlijc gescal,
Mij docht ic hoorde huylen, steenen en screyen
en 't gorglen der tranen in dit deerlijc schreyen,
Daer hen nyemant con bedwingen
van droeve handen te wringen,
van clagen, van kermen en van stervens verhal.
Dye camer sceen dootlyc, noch docht mij leefdet al".

Peter Heyns schijnt een hartstochtlijk reiziger te zijn geweest. Den 24 Aug. 1588 schrijft hij uit Frankfort aan O., hoe »op eenen Vrijdag snoenens, metten beenen om hooghe ende thooft nederwaerts, om dat hij zijne joodscap niet en wilde verzaken, tusschen twee groote honden, ook metten pooten opwaerts", — een Jood werd opgehangen, die daar van den 16den tot den 22sten hing,

»zonder eenighe laeffenisse; totten lesten toe sprekende, zoo hel ende claer als oft hij gegaen en gestaen hadde". Het is een verschriklijk verhaal. En zoo komen er meer in deze belangwekkende verzameling voor, welker belang nog verhoogd wordt door den uitstekenden Index, dien de heer H. aan zijn werk toevoegde. De uitvoering der exemplaren, — slechts een 250-tal, — is fraai; de reproductie van kaarten, handschriften en portretten in autotype uitnemend geslaagd. Het geheel doet der drukkerij van de Universiteit te Cambridge alle eer aan.

VRAGEN.

Bismark. In 1690 drukte Gaspar Johannes Bismarck een musikaal drama, Italiaansche opera, op het tooneel van Brunswijk-Wolfenbuttel vertoond, en getiteld »L'Ermione raquistata". L'Intermédiaire XXI, 706 vraagt, of hij behoorde tot de voorzaten des beroemden Rijkskanseliers.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Schilderij (XXXVIII, 643). Prof. Jorissen, »Aan het Vaderland. Eene studie", 1872, zegt bl. 7: »Het was in een dezer jaren van stil en landelijk leven, kort na de meerderjarigheid van Willem V, dat Onno Zwier, te Leeuwarden, in een winkel boven de toonbank, eene schilderij vond, waarin 's Lands gesteldheid van zaken sedert het begin der beroerten tot het midden van 1572 werd afgebeeld. In eene der groepen zag hij Nederlanders en Spanjaarden geschaard om Viglius van Aijtta, die het leven van den burgemeester v. Stralen verdedigde. Al de koppen, op deze schilderij voorkomend, oordeelde hij of naar het leven genomen of naar familieportretten geschilderd. Een stroom van ideeën werd door die beelden in hem wakker geroepen. Ginds stond Blois v. Treslong, elders Daam v. Haren. Zij, die voor godsdienst en vrijheid het eerst hun bloed hadden veil gehad, vertoonden zich aan 't oog des beschouwers, juist op het keerpunt van

hun eigen leven en dat der natie. In gedachten verzonken, zat Onno Zwier menigmaal de voorstelling aan te zien; al was de bewerking des penseels ook slechts middelmatig en schraal. De poëtische uitvinding stelde hem tevreden" (bl. 71). Bij den grooten brand van 1776 is de schilderij onbeschadigd gebleven (Hareniana van Mr. H. W. Tydeman in Mnemosyne XIII 193, en Halbertsma, Letterk. Naoogst, II 495). Ofschoon door het bovenstaande de vragen in *Nav.* t. a. pl. niet zijn beantwoord, kan het misschien tot eenige opheldering strekken.

T. G.

Waaiers (XXXVIII, 576). In de dagen der Restauratie, omstr. 1830, waren in Frankrijk waaiers met anagrammen er op, een poosje een door de dames zeer gewild artikel. Vooral die 't anagram »Révolution Française = La France veut son Roi" droegen, vielen bijzonder in den smaak.

A. AARSEN.

VRAGEN.

Geograaf van Filips II. Bestaat het *Nav.* XXXVIII, 279 vermelde boek nog? Weet men, of hij ook kaarten vervaardigde, evenals zijn voorganger Jacob v. Deventer voor Karel V?

G. P. ROOS.

Ganzespel (XXXVIII, 283). Speelden de Grieken vóór Troje reeds op het Ganzebord? Of is 't legende, of eene aardigheid van wijlen onzen Fokke Simonsz.?

G. P. ROOS.

Klooten. Slichtenhorst, Geld. Geschied. bl. 435b, noemt onder »het kostelste huysraad" van hertog Karel van Gelre († 30 Juni 1538) »verscheyden ongeslaeghen goud ende zilver, twee gouden klooten geschat op 12000 goudguldens, zes goude lepels; een goude aerd-kloot ende deksel, beloopende t'zaemen tot 2322 goudguldens". Waarvoor dienden die klooten, en die gouden aardkloot met deksel, als huisraad? Voor ornament?

TAALKUNDE.

Bedde. *Nav.* XXXVIII, 462 vraagt, of Frankrijk in taalkundig opzicht overal en altoos ongermaansch geweest is. 't Komt mij voor, dat de bestuurder er aan twijfelt, en met reden; men neme eene eenigzins uitvoerige kaart van het Dep. du Nord en Pas-de-Calais ter hand, en zal de vraag dan zeker ontkennend beantwoorden.

G. P. ROOS.

Domburg (XXXVIII, 465; 'IX, 39). Ik lees in La Hollande Pittoresque — (Zuid-Holl., Zeel. en Brabant) — door Henry Havard, Paris 1878, zeer loffelijk voor een vreemdeling en meestal zeer nauwkeurig: »Ce burg, construit au milieu des dunes, allait lui donner son nom, Duinburg, devenu Domburg au moyen-age et par corruption". Dit is immers heelemaal onjuist! Oorspronklijk zuiver hedendaagsch Nederlandsch, zou het in de Middeleeuwen bedorven zijn! 't Is immers van dom, oordeel, rechtsspraak, vonnis, vandaar nog ons »verdommen" en het meer statige »doemen", »gedoemd". Oorspronklijk dus Doemburg, Domburg, Gerichtsburg?

G. P. ROOS.

[Domburg komt reeds in 1223 aldus geschreven voor. *Nav.* t. eerstageh. pl. is, meenen wij, veel dichter bij de waarheid.]

Post (XXXVIII, 589). Ergens in eene Kronijk las ik den naam van Buitenpost in den zin van »militaire wachtpost", wellicht de buitenste van Leeuwarden.

Bozum. S. H.

Rijssel (XXXVIII, 344) — is voorzeker Insula, Oud-Fr. Lisle, thans Lille, l'île, het eiland, en wel 't eilandje in de Doule, waarop het oude slot gesticht werd. Zulke eilanden vertoonen en vertoonden ook Aardenburg, Brugge, Gend, Parijs, enz. De Z.-Vl. en Vl. noemen de stad Riisel; de R is uit L ontstaan.

G. P. ROOS.

[Leerrijk is hier de opmerking van Nom. Geogr. Neerl. I, 72: »Rijssel, lat.

Insula, fr. l'Isle, later Lille geschreven, bij ons voorheen ter IJsel, sedert verkeerd afgedeeld en in te Rijsel veranderd". Ze was mij ontgaan. De R ontstond dus niet uit L.]

Slepeldam (XXXVIII, 449). In het charter staat: teutonice dicitur Zeedam, d. i. in 't Nederl. genaamd Zeedam. En dit was het ook, als voorhaven van Aardenburg. Overigens heeft men de latere lezingen. Ten overvloede schrijf ik over van bl. 12 noot 7, uit J. O. Andries, Recherches enz. sur les voyes d'écoulement des eaux des Flandres, enz. Brugge 1838: Slependamme, Sepeldam, Sloepdamme, Slijpendam, (hij had er het Z.-Vl. Slippendamme kunnen bijvoegen) désignent la même chose, et veulent dire: digue de Slijpe, Slepen ou Sloep. Slijpe est un village très-ancien, dont il ne reste plus le moindre vestige, pas plus que de Coxie". Beide plaatsen in West.-Vl. aan zee gelegen, behoorden den Tempelieren, evenals beide plaatsen bij Aardenburg. »Sur le mour de Ardembourg verkocht Guy van Dampierre in 1282, 85 en 89 die gronden aan de Tempelieren, die er reeds in West-Vl. gekregen hadden van Philips van den Elzas in 1171, en evenals de latere, uit de zee gewonnen (Plac. boek van Vl. T. III, p. 38). De Tempelieren bezaten in Z.-Vl. ook de priorij Elmare, waar Isegrim monnik wilde worden. Hier verrees het plaatsje Ozemanskerke of Ozemundekerke of O.kapel, later Normans-kapel [1]), thans de buurt Steenoven (Steenenhof, Steenehoeve. — Wat Andries betreft, hij was geen onfeilbaar kanunnik; de Hanzesteden zijn in zijn oog niets anders dan »aen-zee-steden", door klanknabootsing zeker!

Calais. G. P. ROOS.

Slepeldam, enz. enz. Men spreekt ook wel van Slependam. Is dit een wettige variant? Vgl. Slippendamme a^o 1605 (*Nav.* t. a. pl.) In 1243 werd er eene sluis en een spui aangelegd. Vóór dien tijd was dus waarschijnlijk het kanaal hier afgesloten, en werden de schepen over*gesleept* [2]). Alzoo verklaart zich, wel te verstaan topografisch, maar niet etymologisch, gereedlijk Slepeldam als (latere?) *dubbelnaam* van Zeedam. Kan Slippe als riviernaam, waarmeê toch Slippendamme in 't nauwst verband staat, niet metathetisch geduid zijn als

---

[1]) Vgl. hiermede vooral *Nav.* XXXVI, 181, 512, 658. RED.

[2]) Mededeeling van J. R. v. E.

silpe = silf = sil(le), d. i. sluis? Vgl. *Nav.* XXXVII, 56, en het ald. genoemde Sylvéréal, als kanaalbenaming. Zoo zou Slijpe tevens zijne verklaring vinden.

Zoo de lokaliteit er zich toe leent, laat zich Scheepsdale bij Brugge duiden als gracht, kanaal, vaart (*Nav.* ib. bl. 463, 4, 523); zoodat het nagenoeg etymologisch-identisch kan wezen met het *Nav.* XXXVII, 512, noot 2 aangeroerde Schipluiden, en met De Schipbeek, grootendeels voor schepen bevaarbaar kanaal bij Deventer [1]). Zie voor *dale* *Nav.* XXXVIII, 523. In Z.-Brabant ligt een gehucht Schepdaal (arr. Brussel), in Antwerpen een dito Scheps (arr. Turnhout), z. v. a, Schep (scheep??) -sate? Scheppach (dorp in Beijeren) kan etym. = Schipbeek zijn. Op dezelfde wijs laat zich misschien de hoofdsylbe duiden in Scheppenstedt (Brunsw. kreits), Scheptrup (= Schepturp, -torp [2]), Hanov. kerspel); mooglijk te eerder, daar Schepsi of Sepsi (Hong. vlek) ook Moldava (-dau) heet, en dit laatste is de naam eener rivier, naar welke deze gansche landstreek vernoemd is. Doch misschien ook wijst juist ditzelfde Schepsi of Sepsi op iets anders; vgl. nog Schepze, Scepzé, Septze of Sepcie (Turk. vlek). Zoo hierbij aan een soortgelijken wortel, of denklijk juister, aan éénzelfde begrip mag worden gedacht als aan het Latijnsche saepio of sepio (omheinen), saepes of sepes (heg, heining), septum (sluiting, ingeslotene of omheinde, dus afgezonderde plaats) ten grondslag ligt, en er bij mag worden tepasgebracht schiffen, schiften = schiften, scheiden, afzonderen (Oudemans), — vgl. schiften *en* ziften, — dan kan *schep* als hoofdsylbe laatstgenoemd denkbeeld vertegenwoordigen, dat wellicht het best past op Scheppau (schep-au? Brunsw. dorp), Schepin (Slavon. dorp), Schiphorst (bp in Drente), Schipborg (gehucht ald.), -broek (geh. in Z.-Brabant), Schippenbeil (? stad in Koningsbergen, Pruissen). Opmerklijk hierbij, dat Schiffa (Afrika) een riviernaam is, zoowel als Schi (Rusland), Schie (Z.-Holl,), en dit laatste is gewis z. v. a. (land- of grens-)*scheiding* [3]). Hier ontsluit zich dan mooglijk een gansche cyclus van plaatsnamen, en wel gedeeltlijk of mee-

[1]) Een Deensch vlek heet Schiffbeck. In het Deensch is beek Bæk en schip Skib.

[2]) Vgl. *Nav.* XXXIV, 203; 'V, 246, 7; 'VI, 541.

[3]) Twee gehuchten in Limburg heeten Schey, etym. = Scheidt (ib.), en Schaidt of Scheid ligt in Beijeren. Frankrijk heeft drie dorpen, genaamd Scey. Vgl. Schaidt-, Schod-, Schutz- of *Schott*wien (Oostenrijk).

rendeels die op Schab, Schaf(f), bijv. Schaffhausen, ook Aschaffenburg (Beijeren), — vgl. Schafstedt (Schaafstadt in Merseburg) met het straksgenoemde Scheppenstedt; anders zou men hier ook aan schaap-stede kunnen denken! — Schap, — vgl. Schapen (Han. dorp), Schaupen (? Lux.), — Scheib (?) [1]), Scheif, Schief, Schiev, — Schef-, Schiefel-, *of* Schiffel-, Schievelbein [2]) (in Cöslin, Pruissen), — Schif(f), — Schiffbau (dorp in Dusseldorf) of Schiefbahn (*Nav.* XXXIX, 78), — Schip. Schifenburg (kr. Marburg, Rbz. Kassel) luidde a⁰ 1129 Schiffin-, Schiffenburg (Bn Sloet, Oorkdbk v. Gelre en Z. bl. 249), alwaar destijds een klooster. Te Kerkrade ligt een gehucht Schifferheide [3]). Eenen uitgedegen vorm levert misschien Schiavi (vlek in Napels). — Eene buurt te Assen en een goed bij Doetinchem heeten Schieven (z. v. a. Schie-veen = scheids- of grensveen?) [4]); in 1104 treft men den gesl. v. Scevene aan (in den omtrek van Randerode, reg.dstr. Keulen), item v. Scheven in Overijsel (Tijdr. Regr prov. arch., passim), zoowel als Scheve (ibid.). — In dit gewest ook a⁰ 1394 enz. Scheving, Schieving (ib. II 9, 20 enz.). Is dit laatste een patronymikon? Het komt ook in samenstelling voor als v. Schevinkhoven (te Lienden), v. Schevikhaven (Holland) [5]). Wat beduidt Scheveklap (bp o. Termunten, Gron.)? [6]) Eindelijk kan Scheveningen *of* Schevelingen in zijne hoofdsylbe herinneren aan het straksgenoemde Schievelbein. Wat is er van dien Z.-Hollandschen plaatsnaam bekend?

J. A.

Nederlandsch in Frankrijk (XXXVIII, 466). Uit belangstelling in de zaak, zond mij kort vóór Paschen (1888) een R.-Katholiek,

[1]) Scheibe Hgd. = schijf, doel, glasruit, enz. Te Rukfen, Tilburg en Zundert liggen buurten geheeten Schijf, te Bladel eene van den naam Schijve.

[2]) Schief (Hgd. = schuin(sch), dwars, krom; Schiefer(-stein) = lei(-steen). Ook in 't Mid. Nederl. scheversteen = 1) vuursteen, 2) lei (dakpan) en schrijflei. Een bergtop, behoorend tot het Fichtelgebergte, heet Schieferstein. Een dorp in den Neder-Rijn heet Scheffelsheim, en Scheffel = schepel; maar daarentegen heeten drie dorpen in Baden (Neckarkreits) Schefflens, z. v. a. scheids- of grens-nes?

[3]) Vindt men er soms vuursteenen? Zie hier boven.

[4]) In denzelfden trant kan (v.) Schewijck (a⁰ 1438 in Over-Betuwe, Over. Arch. III 42) scheids- of grenswijk beduiden. Vgl. denklijk Scheiwijk (polder bij Gorinchem).

[5]) Vgl. Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 276, 8.

[6]) Klap is hier blijkbaar een appellativum. Te Etten (N.-Br.) ligt eene buurt Klappenberg, te Alkmaar en te Bleiswijk een Klappolder, te Roggel eene bp Klapvaren.

hoewel wetend dat ik Protestant ben, eene in 't Vlaamsch gestelde uitnoodiging voor de Vlaamsche sermoenen, enz., in de kerk van St. Pieters te Calais. Thans heeft men een hoek dier voor de ongodsdienstige Franschen veel te groote kerk, voor eene Vlaamsche vereeniging afgeschoten, en bouwt men in eene der achterbuurten eene eigene kerk voor de Vlamingen. Jammer, dat de pater zulk ongelukkig Vlaamsch schrijft; het spreken is slechts een weinigje beter. Ik gis, dat hij uit Oost-Vlaanderen is. Het dialekt van Burburg, Bergen, Hazebroek, enz. is wezenlijk lieflijk, welluidend.

G. P. ROOS.

Zaansche geslachtsnamen. Vervolg van *Nav.* XXXIX, 41—47. Het eerst zal ik die namen bespreken, welke van zuiver Germaanschen oorsprong zijn, want oudtijds werden door al onze voorouders zulke namen gedragen; eerst natuurlijk in den vollen, goeden vorm; later, toen men de beteekenis dier toenamen uit het oog verloor, in versleten en verloopen gedaante. Immers allengs bekommerde men er zich niet meer om, dat die woorden eenen zin hadden, en bezigde ze louter om het groote nut, dat men ervan had in de samenleving. Het gevolg was, dat men aan de namen die gedaante gaf, welke in het gebruik het gemakkelijkst was, en dat dus de lange en in het dagelijksch leven lastige namen door kortere, afgesleten of samengetrokken vormen werden vervangen. Alle eeuwen door heeft men zoo gehandeld; en vele onzer voornamen zijn daardoor zóó onherkenbaar geworden, dat men niet dan met groote moeite en groote onzekerheid hun oorspronklijken vorm kan terugvinden. Een uiterst klein gedeelte van den rijken namenschat onzer voorouders is thans nog onder ons in gebruik. Het meerendeel werd verdrongen door namen van vreemden oorsprong, onder allerlei omstandigheden en door velerlei oorzaken, waarover ik hier ter plaatse niet verder kan uitweiden. Alleen de Friezen, vasthoudend aan hetgeen hun door de vaderen werd overgeleverd, als geen andere stam onder ons, bezitten nog een grooter aantal dier oude voorvaderlijke namen, maar in jammerlijk misvormde, vaak onkenbare gedaante. Ze zijn zoo geworden in den loop der eeuwen, door overdracht van vader op zoon, en maken thans voor den naneef een eerbiedwaardig gedenkstuk uit lang vervlogen tijden uit. En al moeten hoe langer

hoe meer vele dier namen wijken voor namen uit den vreemde; overal waar oudtijds Friezen woonden, zijn nog sporen hunner oude namen overig in geslachts- en plaatsnamen, dáár inheemsch. Derhalve zullen wij in de namen, die ik nu ga bespreken, en die, zooals ik zeide, slechts verbasterde en verkorte mansnamen zijn, zeer vele vormen aantreffen, die thans nog bij de hedendaagsche Friezen voorkomen. Niet altijd echter zijn er Friesche namen aantewijzen, die de Zaansche dekken. Ik moet dan mijne toevlucht nemen tot den schat van oud-Germaansche voornamen, dien ijverige onderzoekers en verzamelaars hebben saamgebracht. Door het bestaan dier Zaansche geslachtsnamen wordt dan evenwel bewezen, dat zulk een naam, ofschoon tegenwoordig onbekend, in vroeger tijd ook in deze streken werd gebruikt.

Alfabetisch moet ik nu het eerst spreken over *Ael* en *Al*. Deze beide namen zijn oorspronklijk een. Het is toch dezelfde oud-Germaansche naam A t h a l o, die aan beiden het aanzijn gaf. Dezen naam vinden wij opgegeven in het »A l t d e u t s c h e s N a m e n b u c h" van Dr. E. Förstemann [1]), en wel in Hoogduitsche gedaante; maar omdat de Friezen Nederduitschers zijn, gebruikten zij de zachtere vormen A d a l o of A d e l, E d e l, en weldra ook trokken zij den naam samen tot A l e of A a l, wat gemaklijker was uittespreken. Naast A l e was bij hen A l l e in gebruik, en beide voornamen worden nog heden door vele Friezen gedragen. De neiging van den Noord-Hollander om zijne namen af te korten en eenlettergrepig te maken, was oorzaak, dat de -e, die de Friezen achter de meeste hunner namen uitspreken en die eene afslijting is der Germaansche -o, bij hem wegviel. Als hij dus de namen A l e en A l l e gebruikte, sprak hij van A a l en A l, en zoo schreef hij ze ook, toen ze geslachtsnamen werden. — Geheel op dezelfde wijze ook ontstond uit den Frieschen voornaam A m e de geslachtsnaam A e m.

Het grootste gedeelte der Friesche namen, die thans nog gedragen worden, vindt men bijeen in de »N a a m l ij s t e n" van Leendertz [2]). Wij zullen deze opgaven dus vaak moeten raadplegen; zoo ook nu voor de geslachtsnamen *Bael* en *Bal*. Wij vinden echter alleen B a l l e; want de bijvorm B a l e wordt niet door hem vermeld. Dit is ech-

[1]) Dezen schrijver en zijn geschrift duid ik voortaan kortheidshalve door F. aan.

[2]) In *Nav.* XVIII en XXII. Ik zal hem voortaan door L. aanduiden.

ter volstrekt geen bewijs, dat Bale of Baal niet bij onze voorouders in gebruik was; want eerstens zijn de lijsten van L. niet geheel volledig, en in de tweede plaats zijn lang niet alle wisselvormen der namen onzer vaderen blijven bestaan. Het is voor een goed deel toevallig, welke van die bijvormen in geschrifte zijn bewaard gebleven en aan ons werden overgeleverd. Ook bevestigen verscheidene vadersnamen uit andere streken van ons land den patronymikalen oorsprong van *Bael*. — Zeer dikwijls wisselt de b met eene p. Dit verschijnsel komt door de tweede klankverschuiving in het Ohd. geregeld voor; en wij vinden dus bij F., die zijne namen aan alle Duitsche taaltakken ontleende, naast elkaar vormen met beide letters. Als ik nu bij de verklaring van Nederd. naamsvormen verschoven hoogd. namen aanhaal, dan is dit niet geheel juist, daar men de letterwisseling in onze namen niet op ééne lijn mag stellen met die in het Ohd. Ik wijs dus op die hoogd. vormen, maar onder voorbehoud. — F. vermeldt dan onder den naamstam Ban ook vormen, die met p beginnen. L. geeft den naam Bane op; zie hier dus den oorsprong der geslachtsnamen *Baan* en *Paan*. Bij *Bak* valt niets bijzonders op te merken. Het is afkomstig van den oud-Germaanschen naam Bacco, dien men bij F. vinden kan onder den stam Bag. Dezelfde geleerde vermeldt onder den naamstam Bad de oude mansnamen Bato, Batto, Betto en Petto; en Johan Winkler wijst in zijn belangrijk opstel over Friesche Eigennamen in den »Vrije(n) Fries", deel XIII, aan, dat ook in Friesland de mansnamen Batte en Bette in gebruik zijn geweest. In deze namen moet men den oorsprong zoeken der Zaansche geslachtsnamen *Bat* en *Pet*, die, gelijk men ziet, slechts wisselvormen zijn. Evenzoo is het gesteld met *Band*, *Bent* en *Pant*. In Friesland kent men nog de namen Bante en Bente, die beiden van een ouden naamstam Band afkomstig zijn, waartoe F. o. a. ook de vormen Bando en Panto brengt, zoodat de verwantschap der drie genoemde geslachtsnamen is aangetoond. Bart en Baart zijn beiden zeer gebruiklijke voornamen. Ze kunnen afkomstig zijn van den Germaanschen mansnaam Bardo of Barto, en gaven aanleiding tot het ontstaan der geslachtsnamen *Bart* en *Baart*. Bart kan echter ook een afgekorte naam wezen, want hij is vaak als koozevorm voor Bartel of Bartholomeus in gebruik. Is dit het geval, dan hoort hij

niet hier onder de Germaansche namen tehuis. B a a r t daarentegen is dikwijls eene samentrekking van den bekenden mansnaam B a r e n d, B e r n h a r d. — Duidelijker is de oorsprong der namen *Bas*, *Pas* en *Baas*; want men kan ze afleiden van den Germaanschen voornaam B a s s o of B a s o, dien L. slechts kent in den verkleinvorm B a s j e [1]. *Pas* is waarschijnlijk slechts een bijvorm van *Bas*, gelijk wij reeds meer wisselvormen met *p* en *b* hebben gezien. — Verder komt *Been* van den Frieschen mansnaam B e n e. — Maar niet alle namen, die slechts door eene *a* of *e* van elkaar verschillen, zijn van denzelfden oorsprong; want vele mansnamen met *e* moeten teruggebracht worden tot *i*-, en niet tot *a*-stammen. Zoo is het bv. met de namen *Bek* en *Beek*, die van den Germaanschen stam B i g komen, en niet van B a g, waaruit wij zooeven *Bak* hebben afgeleid. F. noemt nl. onder den eersten stam den mansnaam B e c c o. L. echter vermeldt den vorm B e k k e niet, maar geeft alleen B e e k e op. Evenzeer komt *Bel* van eenen *i*-stam, en niet van denzelfden stam als *Bal*, dat wij straks verklaarden; want het is afkomstig van den Germaanschen naamstam B i l, dien F. opgeeft, en waarvan hij o. a. den mansnaam B i l o, en den verkleinvorm P i l i c h o afleidt. Uit deze vormen zijn weder ontstaan de hedendaagsche Zaansche geslachtsnamen *Byl* (dat oudtijds natuurlijk als B î l werd uitgesproken; want de Hollandsche *ij* is in plaats van de lange *i* getreden), en *Pelk*. Ook houd ik het er voor, dat de geslachtsnaam *Pel* oorspronklijk deze voornaam geweest is, ofschoon volgens Loosjes de afleiding eene andere is. Deze schrijft nl. in »zijne Beschrijving der Zaanlandsche Dorpen", bl. 215: »De Pel»dery heeft op de Koog, zo men wil, in Holland, eenen aanvang »genomen door iemand, die omtrent het midden der voorgaande »Eeuw [2], ter zaake van den Godsdienst, uit Duitschland kwam vlug»ten, en dit werk herwaards overbragt. Het eerste beginzel daarvan »was met een Moolentje, dat op den hoek van eenig voorland van »de Koog, aan de Zaan stondt, welke Moolen deswegen den naam »van de oude Pelmoolen behouden heeft, schoon dezelve naaderhand »veel veranderd en zelfs tot een Olijmoolen gemaakt is. De eigenaar

[1]) Alhier te Ek-en-Wiel is in gebruik Bastiaan, verkort tot Bas, verkleinvorm Basje. Evenzoo Jasper, Jas, Jasje. RED.

[2]) d. i. omstr. 1650, want Loosjes schreef zijn boek in de 18de eeuw.

»daarvan was *Pieter* ****, met den bijnaam *Pel* wegens den aan- »vang van dit werk benoemd, gelijk ook die naam onder zijn Naa- »geslagt is overgebleeven". En Loosjes voegt er in eene noot bij, dat deze mededeeling hem door diens zoon, *Adr(iaan) P(ietersz.) Pel*, is gedaan. Hier wordt dus de naam als »p e l d e r, p e l m o l e n a a r" verklaard; en ik zou niet aan de juistheid twijfelen, ware het niet, dat de naam *Pel* geenszins zeldzaam is, niet alleen aan de Zaan en in Waterland, maar ook in het overige N.-Holland; ja, dat hij zelfs in andere deelen van ons land voorkomt. En is het nu niet zeer onwaarschijnlijk, dat al die geslachten *Pel* van dien Zaanschen *Pieter Pel* zouden afstammen, te meer daar er een andere verklaarbare oorsprong van dezen naam is te geven? P e l l e, P e e l en P î l zijn bekende Nederlandsche voornamen, die nog altijd hier en daar in gebruik zijn [1]). Zou nu niet in *Pel* de voornaam P e l l e tot geslachtsnaam geworden zijn, op de gewone N.-Hollandsche wijze, waarvan wij in dit opstel zoo menig voorbeeld zien? En wordt het dan daardoor niet terstond begrijplijk, hoe de naam zoo verspreid kan zijn, want is dit niet het geval met vele andere namen van dezelfde soort, als *Bas*, *Boot*, *Brand*, *Buis*, enz.? En waarom kan niet de toevallige omstandigheid, dat *Pieter Pel* eigenaar van een pelmolen was, zijnen nakomelingen de meening hebben bijgebracht, dat hij dien naam niet van zijne voorouders geërfd, maar door zijn beroep gekregen had? Hoe menigeen is er, die de namen zijner grootouders niet kent; en hoeveel gemaklijker kon het gebeuren, dat in een tijd, toen geslachtsnamen nog slechts bij uitzondering werden gebruikt, *Adriaan Pel*, niet wetend, dat zijn grootvader dien naam ook reeds gedragen had, dus ook den oorsprong ervan zocht in zijns vaders beroep. Maar genoeg hierover; voor mijne afleiding pleiten nog de zooeven genoemde geslachtsnamen *Bel* en *Pelk* (een verkleinvorm van P e l l e), en *Pilkes*, dat ook aan de Zaan voorkomt. — Ook *Bes* komt van eenen *i*-stam, en wel van B i s, waartoe ook de Germaansche mansnaam B e s s o behoort. L. kent geenen mansnaam B e s s e, en geeft alleen den verkleinvorm B e s s e l op. De naam schijnt dus zeldzaam te zijn; wat zeker ook het geval is met den mansnaam,

[1]) bijv. te Lienden (Neder-Betuwe), met den vrouwennaam Pellina (Ek-en-Wiel), gelijk omstr. 1400 op de Veluwe Pele (Nom. Geogr. Neerl, III, 22, noot 1). RED

die aan *Best* ten grondslag ligt. Ik maak dit ten minste op uit het feit, dat noch L., noch F. eenen naam B e s t e of B e s t vermeldt. Ik vond hem echter opgegeven door Pott in zijne P e r s o n e n-n a m e n, bl. 142; zijn bestaan is dus gewaarborgd.

(*Wordt vervolgd.*)

Overspel (XXXVIII, 589). Men voege bij de noot ook (zich) overeten, overvreten, van dieren, en soms van menschen die lang honger leden. 't Volk noemt dit »z'n eigen verboeft eten". Dit »verboeft" versta ik niet.

G. P. ROOS.

Stechelen (XXXVIII, 410) — in N.-Brabant ook stichelen. Mooglijk staat dit woord in verband met het Engl. to stick, o. a. = versteken, en stickle = ijveren.

A. J. C. KREMER.

V R A G E N.

Herlaar. Hoe komt 't dat deze N.-Brabantsche plaats volg. J. v Wijk Rzn en A. J. v. der Aa, Aardr. Wdboeken, ook Halder heet (Nom. Geogr. Neerl. II 126)? De beteekenis van Herlaar (a⁰ 1243 Heerlar, a⁰ 1306 Heerlaer, a⁰ 1351 Herlar, a⁰ 1359 Haerlaer; zie v. Spaen, Inleid. IV, Cod. Dipl. p. 33) als de laar der haar, hare, ligt toch voor de hand. Hiervan nu is ten eenemaal onderscheiden Halder, zoodat dit als dubbelnaam, niet als variant, is te beschouwen. Wat weet men in N.-Brabant, of ter plaatse, van dit Halder? En staat de beteekenis daar vast?

Holwerd of Houwierd. Waarom wordt de naam van dit Friesche dorp door sommigen (bijv. v. der Aa, Aardr. Wdrbk) als weerd der *heilige* hoogte verklaard? Elke hoogte was toch vóór dezen niet per se heilig. En ontmoet men in Groningerland Holwierda *of* Hiliglo, zoo zal, gesteld dat Hiliglo heilig bosch beduidt, dit laatste toch wel van Holwierda een dubbelnaam, en geen variant wezen. »Weerd der hoogte" ligt voor de hand.

Hoogwoud. Deze N.-Hollandsche plaats, ook wel Hoogtwoud of Hoogstwoud gespeld, werd, volgens v. der Aa, Aardr. Wrdbk, van ouds Holtwalde, Hoichtwaard (-walde ?), ja zelfs Hoogholtwoude geheeten. Mag men hieruit afleiden: Holt hier = Hoog? Want anders levert Holtwalde een pleonasme; — vgl. echter Hon*horster-bosch* (o. Warnsveld). Maar hoe ontwijkt men in ieder geval een pleonasme in de combinatie Hoogholtwoude?

Oudewater. Is van dit Z.-Holl. stadje Oudewaarder de eigenlijke naam? Sommigen spreken echter van *Aquae* Veteres, (Holl.) IJsel. Rudolf Snellius v. Royen, de vermaarde wiskundige, † 2 Maart 1613 als Leidsch hoogl., heet op zijn grafteeken Watricius Veteraquinatus. Een gesl. v. Ouwater a° 1657 zie *Nav.* XXVIII, 249, noot 4.

Strabrecht, Stratum. Wat beteekent de hoofdsylbe in deze plaatsnamen?

A. J. C. KREMER.

[Stratum (Straathem) = heem van Strate. Strabrecht = starbercht (burcht) z. v. a. burcht bij den kruisweg? wegens de metathese liever o. i. dan burcht van Star of Stere (mansnaam, Joh. W., Ned. Gesl. 104.]

Streat, Street. Is er in Engelsche plaatsnamen onderscheid tusschen deze woorden als hoofdsylben? Zoo ja, welk? Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 154, herinnert aan een Frieschen mansnaam Strate, aan een oud-Germaanschen Strato.

Alével — wordt nu en dan in geschrifte, alsook dikwijls in den Neder-Betuwschen volksmond gebezigd, in den zin van »desniettemin". In zijne »Schotsche Ruiten" (Schetsen en Dichten, Amst., D. B. Centen, 1888) bl. 276, bezigt Dr. E. Laurillard »evel" in dezen zin. De Woordenlijst van De Vries en Te Winkel heeft geen van beiden. Is »evel" eene wettige verkorting van »alével"?

Sturmwalze. Waarom heet aldus in 't Hgd. een Spaansche en Friesche ruiter? Het is een krijgskundige term.

IJ.

[Z. v. a. een rolhout (Walze), om mede te bestormen.]

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Driessen [XXXVII, 566a; VIII, 52 (wapen), 171]. Anthonius Dr., hoogleeraar in de godgeleerdheid aan de hoogeschool te Groningen, trad tweemaal in den echt. In 1714 huwde hij te Utrecht Elisabeth Huysinga, in 1685 geboren dr v. J. Huysinga, pred. te Haarlem, die hij Dec. 1719 door den dood verloor. Deze schonk hem één zoon en ééne dr, welke laatste de echtgenoote werd van Johannes Huysinga, pred. te Oldenhove. In 1721 hertrouwde hij Jacoba Cuyck v. Mierop [1]), die hem met één zoon en vijf dochters uit dezen echt overleefde. Zijn oudste zoon was Johannes Petrus Dr., raad en syndicus der prov. Groningen en der Ommelanden; zijn tweede zoon Anthonius Dr. werd hoogleeraar in de Regten te Deventer. — Anthonius Dr., kleinzoon van bovengen. en zoon van Mr. Johannes Petrus, geb. te Groningen, ald. aan de Latijnsche scholen onderwezen, 18 Dec. 1766 tot student aan de hoogeschool in zijne geboortestad bevorderd, 14 Maart 1775 bij de classis van Groningen proponent, werd kort daarna op collatie van A. C. douairière Alberda, geb. v. Echten, beroepen te Rottum (cl. v. Middelstum), waar hij 29 Oct. door den Groninger hoogleeraar P. Chevallier, van wiens godgel. onderwijs hij inzonderheid gebruik had gemaakt, bevestigd werd. Bev. Openb. 3 vs 1; intr. I Cor. 2 vs 2. Slechts kort was hij daar werkzaam. In Jan. 1777 toch te Noorddijk (cl. van Groningen) beroepen, gaf hij aan die roepstem gehoor. Na 27 April van de gemeente te Rottum afscheid genomen te hebben met eene rede over Rom. 16 vs 25—27 werd hij 25 Mei te Noorddijk door J. F. Buning, pred. te Middelbert, bevestigd. Bev. Tit. 2 vs 15; Intr. I Cor. 1 vs 23, 24. In 1785 hield hij de openingsrede op de provinciale synode te Appingadam over Phil. 2 vs 5. In het laatste jaar zijns levens zag hij zich wegens zijne wankelende gezondheid en afnemende krachten genoodzaakt de hulp van den proponent B. Bredée in te roepen. Hij overleed aan de gevolgen eener beroerte, nalatend als weduwe Bertha

---

[1]) Vgl. over den oorsprong van v. Cuyck v. Mierop, o. a. N.-Brab. Volksalm. 1889 bl. 106, 16, 27. Red.

Clara Wichers, met wie hij in 1776 gehuwd was, en drie dochters. Eene lijkrede op hem hield F. Bekius, pred. te Middelbert, over Joh. 11 vs 11. De Nederd. dichtkunst vond in hem geen ongeschikt beoefenaar. Zijne gedichten waren echter inzonderheid bestemd voor zijne familiebetrekkingen en vrienden; weshalve hij daarvan dan ook niets aan het publiek mededeelde, dan alleen een kleinen bundel, die alleen voor deze werd afgedrukt. Zie V. der Aa, Biogr. Wrdbk i. v.; Boeles, »Het 250-jarig bestaan der gemeente te Noorddijk", bl. 93 vg. -- Over eenen Petrus Henricus van Driessen, zie *Nav.* III 359, en over eenen Samuel Drisius, ibid. 131.

J. B. V. IJSSELDIJK.

Eilbracht (XXVII, 311; 'VIII, 154). Adam Jacob Annes Marcus E., geb. Altforst 13 Febr. 1740 is niet één persoon met (Adam) Jacob (Annes Marcus) E., de laatste gouverneur van Coromandel. Deze twee gelijknamige personen bestonden elkander aldus:

Casparis Eilbracht, geb. Horn 27 Sept. 1575, tr. Anna Coenen.

7 kind. o. a. Florens E., geb 11 Oct. 1613, tr. Gerritje Janssen.

5 kind. o. a.

Philippus, geb. 25 April 1634, † Herveld 25 Febr. 1725, tr. Maria v. Amerongen, † April 1733.	Casparis, geb. 27 Oct. 1642, † 18 Juli 1713, tr. 3 Febr. 1661. Catharina Costerman geb. 1640, † 21 Juli 1721.
7 kind. o. a. Florentius Petrus, geb. 10 Febr. 1701 (de vader was toen 67 jaren), pred. te Altforst, † 22 Febr. 1760, tr. 14 Oct. 1727 Gerarda Verheijen [van Heyen] j dr van Nijmegen.	5 kind o. a. Florens, geb. Rotterdam 19 Nov. 1676, † ald 29 Dec. 1762, tr. 8 Mei 1709. Maria Texelius. geb. Rot. 17 April 1676, † ald. 21 Febr. 1759.
10 kind. o. a. Adam Jacob Annes Marcus geb. 13 Febr. 1740; tr. 's Gravenhage in de kloosterkerk als j. m. van Altvorst (in Gelderland, ambt van Maes en Wael) Albertine Detering, j. dr geb. te Emmerick, beide won. alhier, den 21 April 1765. (De afstammelingen schrijven Eylbracht).	5 kind. o. a. Casparus, geb. R. 23 Oct. 1712, † Batavia 26 Sept. 1741. tr. Anna Geel, † 1742.
	2 kind. o. a. (Adam) Jacob (Annes Marcus) [1]) geb Amsterdam 1738? † Palacatta 20 April 1804, tr. te ? 29 Maart 1761 Johanna Maria Immens, geb. Katwijk 1745 † Chinsura 7 Juli 1770.

FRED. CALAND.

Eilbracht, enz. Bij *Nav.* XXVIII, 146 noot 2 dient vooral ibid., bl. 39 vergeleken.

Coenen: Johanna Henriette Coenen † te Ommeren 19 Maart

[1]) Volgens den kleinzoon heette hij alleen Jacob. Zijn doop is te A. nog niet gevonden.

1880 als weduwe van Ds. Wolf, in leven pred. te Leeuwen († 1840), met wien zij in 1808 gehuwd was. Heeft o. a. tot kinderen E. F. H. Wolf, pred. te Utrecht, en M. J. C. Wolf, pred. te Ommeren.

Q u a s t: Johannes Q. (bl. 147) werd 9 Maart 1687 bij de classis Tiel voor gerecommandeerd aangenomen. Mattbijs Hendrikszoon Q. stond in 1639 aan het hoofd der schepen de Engel en Graft, belast met het doen eener ontdekkingsreis naar de Goud- en Zilver-eilanden beoosten Japan; zie over hem en zijn huwelijk eene aanteek. in *Nav.* XV, 248b. Catharina Q († 1717) tr. Nicolaas de la Planque Nicolaaszoon, pred. te Beverwijk, 1657 te Kampen, 1665 te Amsterdam, † ald. 8 Aug. 1702. In het Grafboek te Someren (N.-Br.) staan vermeld 31 Jan. 1742 Jufvr. Odilia Q. en 7 Oct. 1748 Joffer Zebilla Lucia Q, huisvrouw van den secretaris Christoffel Hendrik de Rooij (liet na man en kinders, — Tijdschr. N.-Brab. Geschied. en Letterk. III nº 20 bl. 191). I. J. Beaujon Q., gezaghebber van het eiland Saba (bij Curaçao), † 20 Mei 1880. J. Q. Hzn, cand. te Utrecht, werd Juni '80 beroepen te Maasdam, en als pred. te Nijbroek Febr. '88 beroepen te Utr. [Zie over hem en den door hem te Utr. in te voeren nieuwen Gezangbundel (d. i. den op last der Synode van de Ned. Herv. Kerk in 1868 uitgekomen Vervolgbundel op de Evangelische Gezangen), de Haarl. Ct. v. 30 Juli '88]. Zoon van den volgende? H. Q., mr. schilder te Dordrecht, behoort tot de Commissie, in de algem. vergad. van den Volksbond, Vereeniging tegen drankmisbruik i. d. 26 Aug. '82 te Amsterdam, benoemd, welke belast is met het onderzoek naar de vraag: »Hoe het gebruik van bier als volksdrank 't best kan worden bevorderd" (zie Haarl. Ct v. 26 Febr. '83, en vgl. *Nav.* XXXVIII, 37 enz.). *Nav.* XXXVI, 468 leest men van de Collectio Quastiana (Friesch museum), ibid. XXXVII, 652 als het Kab. Quaestius aangeduid. Quast zie denklijk ook in A. J. v. der Aa, Aardr. Wrdbk op Schatsenburg (N.-Brabant), waar men voor Questius leze Quaestius. Quyst = Quast? Arnoldus quyst te Sumbrienen (bij Emmerik en Kleef) was als bewoner of eigenaar van »Johan Sackes erue", mstr. 1450 tijnsplichtig aan de abdij van Elten (Tijnsboek van Elten, in Nieuw-Archief v. Kerkgeschied. II 146).

Casparus R u p p i u s (bl. 149) verscheen als correspondent der Nijmeegsche classis op de classisvergad. te Tiel v. 12—13 Sept. 1670.

Jacobus E i l b r a c h t (bl. 149) was gehuwd met Geertrui v. de Velde.

Philippus E. (bl. 151) kwam, blijkens art. 50 van de acta der Zutfensche syn. 3—10 Sept. 1657, uit Gulikerland.

Abraham de Vriese (bl. 153), schout van Zuidwolde en Hoogeveen, gedoopt na 1729, vóór 4 Mei 1736, tr. 1° in 1680 Sibilla Eilbracht († 18 Juni 1725); 2° te Zwartsluis 21 Mei 1726 Josina Cornelia v. Dashorst (geb. 25 Jan. 1688, † 1761), dr v. Cornelis bij Maria Siersma.

Had bij de eerste:

a. Florens Caspar de Vr., pred. te Hoogeveen, geb. 13 Jan. 1688 (*Nav.* XXXII, 359), geh. 1° met N. N. Quaede, 2° met Hijlke Vos († te Hoogeveen 30 Maart 1787).

b. Johanna Alberdina de Vr., tr. Gerhardus Rappardus, pred. te Brandligt (*Nav.* XXXII, 360).

c. Geertruida Wilhelmina de Vr., † te Rotterdam 26 Mei 1762, tr. Ds. Dionysius v. Helmond, geb. 1687, † te Haarlem 16 Oct. 1750 (*Nav.* XXXII, 360).

Had bij de tweede:

d. Cornelis Johannes de Vr., geb. te Zwartsluis 11 Aug. 1727, † ald. 19 Nov. 1727.

e. Cornelis Johannes de Vr., ontvanger der convooien en licenten te Zwartsluis, enz., geb. ald. 8 Juni 1729, † te Kampen 27 Juni 1803, tr. te K. 30 Mei 1754 Maria Catharina Roldanus (dr v. Johannes, pred. te K., bij Wilhelmina v. Sevenhoven), geb. te Jisp 24 Nov. 1734, † te K. 18 Dec. 1788. Eene vermoedlijke dochter dezer echtelieden staat bij Mr. J. v. Doorninck, Geslachtk. Aanteek., bl. 696 vermeld.

De kinderen van den Hoogeveenschen pred. Florens Caspar de Vr. († 1763) waren:

bij de eerste:

a. Adriaan Hector Wolter de Vr., J. U. D., geb. 2 Oct. 1717, tr. Egberdina v. Markel, bij wie

Jan de Vr., ged. te Hoogeveen 16 Jan. 1743.

bij de tweede:

b. Geertruida de Vr., ged. te H. 5 Juni 1730, † 28 Maart 1816; tr. ald. 4 Sept. 1778 Johannes Meijer.

c. Sibilla Anna de Vr., ged. te H. 9 Juni 1731, † 30 Sept. 1810, tr. Ds. Johannes Petrus Cappenberg.

d. Abraham de Vr., ged. te H. 28 Mei 1733.

e. Abraham de Vr., ged. te H. 18 Mei 1735.

f. Abraham Jan de Vr., ged. te H. 21 Juli 1737.

g. Johanna Wilhelmina de Vr., ged. te H. 13 Sept. 1739, † 20 Febr. 184..

h. Alberdina Aleida de Vr., ged. te H. 20 Aug. 1740.

i. Johanna Alberdina de Vr., ged. te H. 8 Sept. 1745.

Bovengenoemde Abraham de Vr., schout van Zuidwolde en Hoogeveen, had tot broeders Petrus en Frederik, gezamenlijk kinderen van Jan Andrieszoon de Vr., wiens broeder Willem, gehuwd met Aaltje Quiker, tot zoon had Andries, ged. te H. 8 Juni 1697. Abraham's broeder Petrus had bij Zwaantje v. Hees: Femmigje de Vr. 27 Jan. 1709, Aaltje Peters de Vr. 9 Aug. 1710, Jan 12 Juni 1712, Albertje 11 Febr. 1714, Albertus 8 Sept. 1719, Johannes Jacobus 22 Juni 1721, Roelof Jacob 7 Apr. 1726 (wiens dr Christina, zuster van Judith, met Otto Barentrop in den echt trad), Anna Wilhelmina 7 April 1726 — te H. gedoopt.

De bl. 154 vermelde J. H. P. (Huygens geb.) de Mauregnault en Mr. Willem Johannes Huygens (haar echtgenoot, † 30 Nov. 1884 te 's-Gravenhage) te Loosduinen, dankten 10 Apr. 1878 in zake het overlijden huns behuwdbroeders Mr. J. de Bas Jzn te 's-Gravenhage, en dankten 11 Mei dito in zake het overlijden i. d. 8 Mei 1878 van zuster en schoonzuster H. M. Huygens, wed. Mr. J. de Bas. Jhr. J. C. de Mauregnault, † te Kloetinge 30 Nov. 1877, legateerde aan de Herv. diakonie aldaar 300 gl. Ald. ook † 13 Febr. 1878 douair. L. J. de Mauregnault, geb. v. Hoorn (16 Febr. geadv. door B. V. v. der Bilt). Het overlijden i. d. 23 Nov. 1878 te 's-Gravenhage van Jhr. P. J. A. de Buvry de Mauregnault, geb. 1794, is 26 Nov. bekend gemaakt door zijn executeur-testamentair J. Eilbracht, broeder van H. Eilbracht, gepens. majoor infant., die te Vreeswijk 3 Juni 1880 H. C. Strik van Wijk huwde, van A. M. Eilbr. († 24 Maart '82, oud 70 jaar, ongehuwd, in het Diakonessen-gesticht te 's-Gravenhage), van de *Nav.* XXVIII, 154, vermelde douairière Jhr. W. F. de Mauregnault, van C. C. L. Eilbr. geb. m. v. Rossum, en van de wed^e Kreekel geb. Eilbr. (zie denklijk beneden, bl. 121 haar overlijden). Zijn deze niet allen kinderen van den *Nav.* XXVII, 145, 311; 'VIII, 154, vermelden Joh. Philip E.?

Wat de Mauregnault nog betreft: Caspar de M., kapt. en sergeant-majoor van het Hooge en Lage Sas-van-Gend, verkreeg 23 Apr. 1650 van de Staten-Generaal d. Ver. Nederl. octrooi tot bedijking der schorre, aliàs Canisvliet, gelegen buiten den Austricen-polder (in Axeler-ambacht), om voltooid te zijn binnen drie jaren. — Zie Jhr. Mr. Johan de M., schrijver over Jurisdique Observatiën, in 1715. vermeld *Nav.* XXXVI, 270. — Naar Margaretha de M., wede van Johan v. Hoorn, Commies-generaal d. conv. en lic., ambachtsvrouw van Zaamslag, die een polder onder deze heerl. in 1743 bedijken liet, heet die (calamiteuse) polder de Margarieten-polder, waarvan de geschied. zie bij A. J. v. der Aa, Aardr. Wrdbk. — St. Philipsland (Zeeland), — eene heerl. die in 1642 als een goed Zeeuwsch leen verleid was op Mr. Gerrit v. der Nisse, oud-burgemr van Goes, en Mr. Floris Sas v. Weldam, raadsheer in den Hove-Prov. te Utrecht, — behoorde omstr. 1750 aan de erven van Johan de M., rentmr-gen. bew. Schelde, aan Mevr. de M. wede v. Hoorn en aan den heer de Bye. — Men heeft ook Boreel de M., bijv. Jhr. J. A. Boreel de M., wiens erfgenamen in 1842 als eigenaars vermeld staan van het in 1790 gesloopte oude, en vernieuwde, doch in 1809 weder afgebroken kasteel te Heumen, dat vóór 1790 door aankoop van eenen de Chavonnes, het eigendom was der familie Craan, terwijl Mevr. de wed. Craan het latere huis in 1842 bewoonde [1]). Jhr. A. J. Bor. de M., 1e luit. kav. op non-activiteit, werd 23 Juli 1881 eervol uit den milit. dienst ontslagen, Jhr. H. W. Bor. de M., 1e luit. v. h. 1e reg. huzaren, werd 8 Aug. '82 voor drie jaren gedetacheerd bij het wapen der kav. in Ned.-Indië; een Bor. de M. geh. m. eene Ramaer woont te Grave. — Jhr. P. D. J. de Buvry [2]) de M. werd Juli '82 tot ontvanger te Probolingo aangesteld, en is als benoemd verificateur 4de kl. bij de in- en uitvoerrechten en acc. te Batavia Jan. '86 wegens ziekte uit 's Lands dienst eervol ontslagen; en aan Jhr. P. D. J. de B. de Maur., ambtenaar op wachtgeld te Batavia is Jan. '87 een tweejarig verlof naar Europa verleend. Zie over de M. nog *Nav.* Alg. Regr dl XXI—XXX; XXXIII, 13. Ook bevat het Geneal. Maandblad De Nederl. Leeuw 1886 n° 10 een artikel vermeldend »Huwelijken

1) Geld. Volksalm. 1842 bl. 68.

2) Aangaande den in 1546 geborenen J. de Buvry (ook wel de Buveri en de Bevery), in 1604 commandant van Ostende, enz. enz., zie *Nav.* XI, 2, 66.

tusschen de leden der gesl. de Mauregnault en v. Panhuys" (door Fred. Caland).

Aangaande H u y g e n s , zie mijne aanteekening in Herald. Bibl. 1881 bl. 279—95. Voorts: in 1887 gaf Jeanne H. eene vertolking in het licht eens romans van Rhoda Broughton, getiteld »Doctor Cupido" (Erven F. Bohn te Haarlem), alsmede eene bewerking van »Ivan de Onnoozele" en andere verhalen door Leo graaf Tolstoï (ibidem). — Mr. W. B. Huygens, burgemr van Sassenheim, was in 1848 in 't bezit van een Jacobakannetje, gevonden bij het in 1803 gesloopte slot van Teylingen (in Rijnland). — In 1848 was Jhr. Rutger Bangeman Huygens (vgl. Tijdschrift N.-Brabantsche Geschied. enz. III 169) van Löwendal, woonachtig op den huize Hazeldonk te Vlijmen, eigenaar der heerl. Vl. — W. Huijgens Wzn maakte bekend dat Jacobus v. der Veen Huygens te 's Gravenhage † 1 Oct. 1887, oud 75 jaar.

Van Eilbracht vond ik nog, dat H. Eilbr. te Amsterdam 26 Febr. 1807 bekend maakte, dat haar echtgenoot Henricus Jacobus Coerman (zoon van den Tielschen pred. Arnoldus † 1765), pred. te Monnikendam, 1769 te Kampen, 1775 te Amst., oud 72½ jaar, overleden was. Bijaldien zij één der vele kinderen van Florentius Petrus E. geweest is, bleef zij *Nav.* XXVIII, 153, 4 onvermeld. — H. J. C. G. Eilbracht was 16 Juli '83 student aan de Polytechn. school te Delft, en A. H. Eilbr. werd Juni '84 erkend en toegelaten als vice-consul d. Vereen. Staten v. N.-Amerika, te Padang (Haarl. Ct 9 Juni). — Met het stoomschip Prins-Alexander vertrokken van Batavia naar Amsterdam en kwamen 23 Jani 1887 te Marseille aan G. F. Eilbr., Mevr. C. W. Eilbr., mej. E. Dessauvagie, jongejuffr. E. Eilbr., jongeheeren H. en G. Eilbr., jongejuffr. A. en E. Eilbr. G. F. Eilbr. werd Apr. '88 tot 3den commies bij het depart. v. Fin. in Nederl.-Indië aangesteld. Te 's Gravenhage † 4 Mei '88 J. P. Kreetel (Kreekel ?), geb. Eilbr., oud 79 jaar.

Was Johannes v. N i e u w e n h u y s e n, pred. te Nijmegen, als praeses op de Nijm. syn. van 19—25 Aug. 1658, als synodaal afgevaardigde op die te Arnhem 17—23 Aug. 1659 tegenwoordig; de bl. 155 vermelde Frederik Nicolaas Nieuwenhuijzen, oud vice-presid. v. den raad v. Ned.-Indië, gewezen gouvernements-commissaris in Atjeh, gaf Juni 1879 bij D. A. Thieme te 's Gravenhage, eene brochure in 't licht, waarin hij de ongegrondheid zocht aan te toonen der bedenkingen tegen het beleid van generaal v. Swieten in Atjeh, ingebracht,

alsmede de onrechtmatigheid der aanklacht als zou waarschijnlijk de oorlog niet ontstaan zijn, zoo de onderhandelingen van Maart 1873 beter gevoerd waren. — Otto Hendrik Lambertus Nieuwenhuijzen, 1 Febr. 1878 als kapitein der inf. bij het leger in N.-Indië eervol ontslagen, is thans fabrikant te Leerdam. — Mejuffr. E. D. Nieuwenhuijzen † 5 Maart 1878, oud 82 jaar, te Warmond, geadv. door D. A. Nieuwenhuijzen. J. R. Nieuwenhuijzen, rijksontv. te Nieuwenhoorn c. a., werd 15 Juni 1879 benoemd tot ontvanger der dir. belast., invoerr. en acc. en v. h. vaart-, sluis- en havengeld op het kanaal van Voorne, te Hellevoetsluis, waaraan de ontvangkantoren van Niewenhoorn en Nieuw-Helvoet toen zijn toegevoegd.

Wat eindelijk v. d e r S t e r M o o j e n (bl. 156) betreft, zie Moojen o. a. *Nav.* XXIV, 447 vg. Ziet men aldaar bl. 448 eene alliantie M.—v. Eybergen voor: bij hetgeen in *Nav*. omtrent v. E. is te vinden, voege men, dat achter het in 1796 te Amsterdam verschenen Levensbericht van Jan Floris Martinet door A. v. den Berg, een gedicht voorkomt van A. v. Eybergen op het overlijden (4 Aug. 1795 te Amst.) des auteurs van den Katechismus der Natuur.

Overigens leze men *Nav.* XXVIII, 156 in de beschrijving van het helmteeken »vleugels" in plaats van »vlucht".

J. A.

Coets (Alg. Regr dl XXI—XXX). Ik ben in staat het volgende te melden. Joan v. Lennep, zoon v. Abraham bij Elisabeth v. Schrieck [1]), rentmr der domeinen van het kwartier van Nijmegen en burgemr der gelijknamige stad, geb. in 1602, tr. 1° in 1626 Elisabeth Coets, waarvan één zoon, Joan. Hij hertr. 25 Febr. 1640 Geertruid v. Marckel. Zijne zuster Christina tr. Gijsbert Coets, Med. Dr., stadhouder des Prinsen van Oranje over het kwartier van Veluwe en de stad Arnhem; bij wien deze acht kinderen: Gijsberta, tr. W. Harckman; Hermanus, burgemr te Arnhem, tr. Anna Everhards; Elisabeth, † ongeh.; Abraham, tr.? waarvan twee kinderen (A); Ameldonck [2]), tr. M. Brouwers, waarvan 4 kinderen (B); Peter, Med. Dr.; Jan, Med. Dr.; Jacobus, tr. M. Coets, waarvan één kind (C). *A* =

[1]) Zie over dezen naam en het wapen, Herald. Bibl. 1881 bl. 29, 126, 78; 1882 bl. 329. Red.

[2]) Deze voornaam komt ook in 't geslacht Block voor.

Gerrit, tr. Rachel Everards; en Elisabeth. *B* = Jan Hendrik; Wilhelmina, tr. M. Lamsweerde: Gijsbert Wilhem, pred[t] te Arnhem, en Emilia; *C* = Christina, tr. M. Teulkens. Verdere bijzonderheden geeft mijn geslachtboom niet.

Dat de pred. (in de Vlaamsche taal) Jean Coitsius te Nijmegen in 1607 (*Nav.* XXI, 161) zijnen naam met eene *i* spelde, verklaart zich uit de poging om den *oe*-klank in 't Latijn weêr te geven. *Koets*, *Nav.* XXX, 557, het bekende voertuig, moet afgeleid worden van 't Fransche *couche*, een (van kussens voorzien) rustbed; men denke aan de woorden van den Psalmist: »zoo ik op de koets van mijn bed [1]) klimme". Vandaar een met kussens bekleed rijtuig.

Zeist. J. H. VAN LENNEP.

[Zie ook Herald. Bibl. 1881, bl. 222, 33, 62; 1882 bl. 221.]

Sloet (XXXVIII, 601). Nader bericht geeft Mr. J. v. Doorninck, Geslachtk. Aanteekeningen, bl. 265, 6.

CHR[N] J. POLVLIET.

v. Waveren (XXXVIII, 364). Jacob's kinderen bij M. v. Beekestein waren: 1. Nicolaas, † 28 Jan. 1538 tr. Oetge, dr v. Jan Berendz., bij wie Frans Oetgens v. W. (Stamvader der geslachten Oetgens v. Waveren en Bors v. W.); Geertruid, † ongehuwd; Cornelia tr. Mr. Gerrit....; 4. Maria, tr. Arend Lap (vermoedelijk stamvader der familie Lap v. Waveren) [2]); 5. Nicolaas, president Hof van Utrecht, stadhouder Groningen; 6. Andries, raadsheer te Utrecht.

CHR[N] J. POLVLIET.

---

[1]) Ps. 132 vs 3 = sponde mijner legerstede. Zoo spreekt men van een bed, een nieuw bed in een ledikant of slaapstede, en van »verbedden" (werkw.). Ons »bed-stede" drukt de combinatie bij den Psalmist naar waarheid uit. RED.

[2]) Op de lijst der »liefhebbers van waepenen ende heraldic in deese landen", voorafgaande aan de Memoriën (a° 1652—78) van den bn Philips v. Leefdael, komen voor te Utrecht: »de raadsheer Boot, Jo[r] v. Bueren en de erfgenamen van den advocaat Lappius à Waveren (v. der Lappen v. W.); zie N.-Brabantsche Volksalmanak 1889 bl. 100. RED.

VRAGEN.

Meemeling. Te Middelburg overleed ongehuwd, oud 47 jaren, 27 Jan. 1882, Simon M., geb. te Zaandam, Med. Dr., practiseerend geneesheer te Middelburg, zoon van Hendrik bij Maria Elizabeth Jongewaard. In Europa was hij de laatste manlijke afstamling van zijn geslacht; in Amerika moeten echter nog leden dezer familie gevestigd zijn. Hij zegelde zijne brieven met In blauw drie gouden sterren. Zoover ik kan nagaan, voert geene der aanverwante familiën dit wapen. 't Is intusschen wel opmerklijk, dat enkele leden der familie M. met het wapen der familie Jongewaard zegelden. Zou doctor M. wellicht het cachet van een zijner patiënten geleend hebben? Gaarne zou ik weten, welke familie bovengenoemd wapen voert. Wie kan mij dit zeggen?

Weert (bij Roermond). TH. G. VERSFELT.

Polman, enz. enz. 1. Wapen: in goud liggend geschakeerd kruis van rood en zilver, Wapen Diepholt, gedeeld: *a.* doorsneden: 1. in goud leeuw v. rood, komend uit de snijlijn, 2. in blauw halve adelaar v. zilver gaande uit de deelingslijn; *b.* in goud roodgetongde leeuw v. zwart. Deze waren de wapens der ouders van Anthony Polman tot Ruinen en Nijehove, die tot vrouw had Gesina Alberda, † 3 Juli 1655, dr v. Reynt A. bij Wilmke Coenders.

Welke waren de voornamen der ouders van Anthony Polman?

2. Wie waren de ouders van Barbara v. Warmelo? Hare moeder was uit het gesl. Tenbossche (in blauw linker schuinbalk v. goud). Wapen v. Warmelo: eens gedeeld en tweemaal doorsneden (alzoo zes stukken) van blauw en zilver. Zij was gehuwd met Johan v. Welvelde, zoon van Harm bij Josina v. Barmentlo.

3. Wie was de moeder van Catharina Geertruid Cornelisdr v. de Poll. Zij behoorde tot het geslacht v. Spaen, in zilver drie zwarte molenijzers.

4. Waren Cornelis v. Aerssen † 1627 en Emerentia de Regniers de grootouders van Emerentia v. Aerssen, gade van Philips v. Steenland, wiens ouders Philips van (of de) Steenlant en Margareta v. Mechelen. Of waren dit hare ouders, gelijk men zou opmaken

uit de op een wapenbord voorkomende kwartieren? Ferwerda's Wapenboek en Kok's Wrdbk geven hen aan als hare grootouders, en noemen haar eene dochter van François v. Aerssen en Petronella Borre [1]).

5. De vier kwartieren van Ludolf v. Steenhuys, echtgenoot van Anna v. Randwijck, worden opgegeven, vaderszijde: Steenhuis (in zilver roode keper verzeld in den schildvoet van een rooden ring) en Jeger (in zilver roode jachthoorn waaronder een roode achtpuntige ster); moederszijde: Hunpel (Honnepel, in blauw dwarsbalk v. zilver, op den bovenkant waarvan een omgewend vogeltje v. goud) en Eyckel (in zilver roode schuinbalk beladen met drie gouden ruiten in de richting van den balk). Wie waren zijne ouders en grootouders, volgens deze kwartieren; of zijn ze foutief, omdat ze niet overeenkomen met het in Herald. Bibl. 1879 bl. 14, enz. vermelde bij den kwartierstaat van Godert v. Steenhuis † 1663?

6. Wie was de gade van Thomas Stakenbroek? Zij behoorde tot het gesl. v. den Broek, en voerde in zwart een zilveren kruis, verzeld in het rechter-bovencanton van een klimmenden leeuw v. zilver. Hunne dr Lucretia St. huwde Lamoraal v. der Noot, zoon van Lamoraal bij Anna de Hertaing.

7. Heet de omschrijvende tekst van een kwartierstaat *de legende*? In het Algemeen Nederlandsch Familieblad Oct. 1888 n° 10 bl. 279, wordt, bij eene aanhaling van den kwartierstaat met acht kwartieren van Jr Dr. Tialingh vâ Eysingha, Co. Ma. Raet in den Hove vâ Frieslant 1557, naederhant Monster-Kommissaris etc. in het Leger vâ Graef Lodewych vâ Nassav, gezegd: ..... »de legende in zilveren letters". Zijn er meerdere voorbeelden van, dat het woord »*legende*" gebezigd wordt, wanneer er sprake is van de omschrijving eens kwartierstaats, die in alle opzichten juist en historisch is?

---

[1]) Philip v. Steelant, heer van Grijsoort, drost van Buren, raad van den Prins van Oranje, † te Buren 28 Mei 1623, won bij Margareta v. Mechelen († 1 Maart 1643) Philip v. St., heer van Grijsoort, drost van Buren, kolonel te voet, geb. Sept. 1623, † 8 Juli 1668), die bij Emmerentia v. Aerssen (dr v. Francois, heer van Sommelsdijk, en van Petronella Borre) had Louis v. St., heer van Grijsoort en Oudshoorn, drost van Buren, kapt. te voet, † 1710. Zie Herald. Bibl. 1880 bl. 309. RED.

De bedoelde kwartierstaat is als volgt:

Ente Bolta (in goud drie zwarte vogelpijlen) tr. Fokel Heemstra.	Gerke Eysingha (in zilver drie roode rozen) tr. Jey Starkenborgh.	Ritske Juckama tr. Rixt Hemmema.	Douwe Æsgama tr. Tzied Adelen.
Tialingh Bolta, neemt den naam en het wapen van Eysingha (in zilver drie roode rozen) aan,	tr. Hac Eysingha.	Ritske Juckama tr. Syts Æsgama.	

Æde Eysingha begr. te Oenkerk met zijne vrouw Tzied Juckama. Op hun grafsteen in de kerk aldaar de acht kwartierwapens, waarvan de geslachtsnamen aan het hoofd van dezen kwartierstaat vermeld zijn.

Jr (met Jonkhr) Doctr Tialingh vå Eysingha, Monstercommissaris ende Tresorier-Generael in het Leger van Graeff Lodewyck van Nassav tr. Hylk Harinxma (thoe Slooten).

Van straksgenoemden Tialingh Bolta, een Oostergoosch edelman, stamt het oud-adellijke geslacht v. Eysinga verder af. Zeer ten onrechte is door geslachtkundigen sedert 1846, en 't laatst nog in het Jaarboek van den Nederlandschen Adel 1888, vermeld, dat die afstamming zou zijn uit Æde Jongema. Deze is wel gehuwd geweest met eene Eysinga-dochter, doch overleed zonder manlijke nakoomlingen. Zie ook de Friesche Adelaar nº 4.

Leeuwarden. HEERKE WENNING.

v. Straelen enz. Isabella v. Straelen, geb. te Bergen-op-Zoom 5 Juli 1577, was dr v. Jan en Catharina Duckers. Men vraagt uit Parijs inlichting nopens deze familiën en hare wapens. Onze medewerker Fred. Caland helpe hier!

[Buiten Bergen-op-Zoom komt v. Straelen (*sic*) van moederszijde voor onder de zestien kwartieren van Hendrik v. Brienen tot de Lathmer (o. Wilp), † 20 Dec. 1663, begr. te Echteld (Neder-Betuwe, Gelderland), blijkens eene grafzerk in de kerk aldaar (*Nav.* XXVI, 68). Of op die zerk bij dit kwartier een wapen is gebeiteld, weet ik niet. Maar dan blijft 't nog onzeker, of bovengenoemde Isabella tot deze v. Straelen's behoorde. Men vindt ook v. Stralen (*sic*), bijv. omstr. 1630 te Nijmegen (*Nav.* XXIII, 579), 16de eeuw te of onder Doesburg (ibid. XXIV, 147), 17de en 18de eeuw in N.-Holland (ibid. XXIII, 626, 8; 'IV 545). Rutger Huygens, heer van Klarenbeek (bij Arnhem), huwde Anna Maria v. Stralen, levende omstr. 1650 (ibid. XXVIII, 205), enz. enz. Men zie verder Algem. Regr *Nav.* dl XXI—XXX, en de Bladwijzers op XXXI—'VIII, alsmede *Nav.* XXXIX, 102; maar bedenke, dat v. Stralen nu en dan promiscue geschreven voorkomt met v. Straelen; zoo ontmoet men in 1454 Dirk v. Stralen (*sic*) als richter van Tiel (*Nav.* XXVII, 57), en in 1482 (niet, 1492;

vgl. Geld. Volksalm. 1880 bl. 22) zijn vermoedlijken kleinzoon, den Tielschen burger Dirk v. Straelen (*sic*, *Nav.* ibid. bl. 517). Deze laatste twee waren niet adellijk, de v. Straelen van den grafsteen te Echteld gewis wèl. Tot de straksgenoemde N.-Holl. v. Stralen's behoorde zeker wel de Oct. 1751 te Hoorn geborene Hendrik v. Straalen (*sic*), lid van het Wetgevend Ligchaam onder den Koning van Holland (Lodewijk Napoleon), en † 1822; zie over hem o. a. *Nav.* XI, 4, 228. Nog ontmoet men Joh. v. Straelen (*sic*), te of bij Oldenzaal, die 15 Aug. 1618 met zijne huisvrouw Lientien (Leentje) en namens zijn overleden broeder Peter, twee obligatiën had verkocht (Arch. van Oldenzaal, Tijdr. Lijst, Zwolle 1874 bl. 29); en v. Stralen (*sic*) te Deventer treft men gedurig aan in de Bladwijzers I, II en III der Cameraars-rekeningen dezer stad a° 1337—66, voorzoover die thans zijn uitgegeven (te Deventer). Het vermoeden ligt wederom voor de hand, dat de Oldenzaalsche Johan tot deze laatsten behoord heeft. — Rietstap's Armorial 1e éd. vermeldt eeniglijk van eene Hollandsche familie v. Straalen (*sic*) als wapen Doorsneden: 1. in blauw eene *zon* v. goud, voortkomend uit het schildhoofd; 2. in zilver een kleed (tunique) v. zwart, omzoomd v. goud; derhalve sprekend (naar men geloofde) wat 1. betreft; vermoedlijk het wapen van straksgenoemden Hendrik. Eerstvermelde adellijke v. Straelen's zullen wel hun bakermat gehad hebben in Stralen (stadje in het land van Kleef, aan de Niers), dat ook als Straelen, Strahlen geschreven voorkomt, en als plaatsnaam voorzeker niets van doen heeft met een zon(nestraal). Wat beduidt deze plaatsnaam? Alsmede de gesl. Straalman? Straal (Mid. Nederl.) = pijl, schicht, Strahl (Hgd.) = holte aan een paardenhoef, Straale (Deensch) = vork, Stråle (Zweedsch) = vork, naast (zonne)straal, passen hier evenmin. Liever misschien metathetisch uit starrel, als verlengvorm van starre, sterre = kruisstraat (Belg. Mus. X 108, zie Oudemans, Mid. Nederl. Wrdbk); in casu Stralen = starrelen, hetzij kruisstraat-woning, hetzij als dativ-vorm (starrel'n) bij den kruisweg". Hoe is 't stadswapen?

Duckers (hier z. v. a. Ducker, qua vrouwengeslachtsnaam?) vindt men in Alg. Regr *Navr* I, II en III niet, en evenmin in Jaarg. XXXI—'VIII; maar Dücker staat *Nav.* XXXVIII 233, noot, vermeld, en wel te 's Gravenhage, welke naam in Westfalen als hoog-adellijk voorkomt (zie Rietstap's Armorial).]

v. Varick. Het oude Geldersche geslacht van dezen naam, dat de oudste heeren van Varik (Tielerwaard) heeft uitgeleverd, — heer Steesken v. Vanderick, was in 1343 heer van Varik (v. Spaen), — en ook gewis aan deze aloude heerlijkheid zijn naam ontleende, is bekend uit Nijhoff's Oorkonden en d'Ablaing v. Giessenburg's Rp van Veluwe; in welk laatste werk men eene afbeelding aantreft van het wapen, de drie (2, 1) leeuwenkoppen. Zie ook Mr. J. v. Doorninck's Geslachtk. Aanteek. bl. 45, 58, 195. Nog treft men in dit ons maandwerk enkele leden aan; zie *Nav.* XXVI, 417, 529, 31, 67; 'VIII, 559. Is dit geslacht omstr. de helft der 17de eeuw uitgestor-

ven? Of heeft het voortgebloeid in v. Varick, burggraven van Brussel, markgraven van Antwerpen (vgl. *Nav.* XXXVII, 214), barons de Libersart, die het straksgenoemde wapen voerden, en bestaat dit laatste nog? Welke zijn daarvan de lotgevallen?

Men heeft ook v. Daehne van Varick (zie bijv. *Nav.* XXIX, 630), volg. Rietstap's Armorial eene Nederl. Jonkheeren-familie, welke het wapen voert van een Brunswijksch en Nederlandsch geslacht Daehne, dat, als eerst 1 Juni 1792 geadeld en 26 Apr. 1822 in den Nederl. adel ingelijfd met wapen gansch onderscheiden van dat der aloude heeren van het Geldersche Varik, met deze laatsten alzoo denklijk niets gemeen heeft. Men vraagt, wat dit toevoegsel tot den gesl. Daehne oorspronklijk beduidt?

In Versijde (aldus V. der Aa, — Versijll?) v. Varik, — Mr. Jacob V. v. V. was omstr. 1790 eigenaar van Het Zijlhof of Huis te Zijl, in Rijnland, — zal dit laatste uit een tweeden familienaam spruiten; zoo was bijv. G. à Varijk [1]) in 1586 de eerste predikant te Wageningen.

Zie over de beteekenis des naams *Nav.* XXXVI, 47.

Velckener. *Nav.* XXXVIII, 630 vermeldt Laurens V. a° 1523. Behoort deze tot Valckenaer (*Nav.* ibid. 57, 8, 353) of Valckenier (ibid. bl. 58)? Ibid. bl. 58 spreekt van eene MS.-genealogie Valckenaer. Zijn daarin Velckeners te vinden?

Wichers. Te Welsrijp en Bajum (Friesland) wordt als eerste pred. genoemd Wiggers Dirks, in 1583 aldaar in den dienst gevonden, † 1606. Is deze de stamvader der Gron. fam. Wichers, 27 Dec. 1817 geadeld met den Jonkheerstitel)? Men heeft ook Wiggers van Kerchem.

Wapen. In mijn bezit is een afdruk van het volgende wapen. Gedeeld: 1. in goud drie (2, 1) palingen van ?; 2. in blauw drie boven elkaar geplaatste horizontale pijlen van? Half-aanziende helm, waarop eene kroon van vijf paarlen (Erfridder). Van welk geslacht is dit wapen, en hoe moeten de palingen en pijlen gekleurd zijn?

C.

[1]) z. v. a uit Varik afkomstig; evenals Pieter v. Oy, in 1586 eerste pred. te Warmond, uit Ooij (Rijk van Nijmegen).

GESCHIEDENIS.

Boksmeer. Magdalena de Cusance, Gräfin-Wittwe von Berg, etc. (*Nav.* XXXVI, 90; 'VII, 336) lässt für ihren 2ten Sohn Oswald Albert Franz Schloss u. Herrlichkeit Boxmeer erheben, wovon ihr selbst die Nutzniessung zusteht; 10 Febr. 1657.

(Cour féodale de Brabant, Reg. 375 p. 217).

Actum coram d(omino) locum tenente desen X February 1657, praesentibus D. Michiels, Marcels et Houbart.

Compareren heere Joan van Wavre Licentiaet inde rechten ende advocaet postulerende inden Raedt van Brabant, als procur speciael ter saken naerbeschreven behoorel geconstitueert bij Vrouwe Magdalene Gravinne vanden Bergh Marquise van Bergen, Gravinne van Walhain en Champlite, Baronne de Boxmeer, Bijlant, Wisch, Peruwez, Vrouwe van Dixmuijden, Haeps, Hambeeck [1]), Beersel, Braine La Lœu [2]), Homet [3]), Millinghen, etc., Enderingen [4]), Etten, etc., Vrouwe Regente ende hebbende de Garde noble van haere kinderen die zij behouden heeft van wijlen haeren heere ende man heere Albert Grave vanden Bergh, Marquis van Bergen-op-Zoom etc. wyens Siele Godt genadich, de selve procuratie gepasseert op hun huijs en casteel van Boxmeer, onder het hantteecken en Segel der Vrouwe Gravinne opden xxvij octobris lestleden, daervan de teneur hieronder sal worden geinsereert, ende in dyer qualiteijt heeft inden naem en van wegen Oswald Albert Francois vanden Bergh haeren tweeden sone bij doode des vsz heere Grave vanden Bergh sijns vaders en ingevolghe van zijn testament en ordonnantie van vijttersten wille met voorgaende brieven van Octroij gemaeckt opden xij Julij xvjc ende sessenvijfftich te leene verheven het huijs casteel heerlijckheijt en goeden van Boxmeer voorsz metten *Roode lande* daertoe behoorende, heerlijckheden, renten, cheijnsen en alle andere aenclevende gerechticheden in alder vuegen en mannieren alle deselve heerlijckheden en goeden van zijne coninel matijt als hertoghe van Brabant bij den voorsz wijlen heere Graeve sijn verheven geweest mits der afflijvicheijt van wijlen heeren Fredericx Grave vanden Bergh sijns heeren Vaders seventwintich daghen inde maent van Junio des jaers xvjc ende negenentwintich, behoudel aende voorsz vrouwe Gravinne Douagiere v Bergh haer tocht en bijlev.— Doen, betaelende voor thergeweijde en rechten ordinaris Lviij £ ij β.

Folgt eine Abschrift der Vollmacht für »nre tres cher et loyal conseillier Jean de Wavre", um im Lehnshofe von Brabant Boxmeer zu

---

[1]) [2]) [3]) [4]) Man lese Sambeeck, Braine l'Alleud, Homoet, Gendringen.

erheben. Mit Patent vom 8 Juni 1630 erhält Graf Hermann v. Berg, Colonel eines niederdeutschen Infanterie-Regiments, einen Monats-Gehalt von »90 écus (à 10 réaux") (Chre des comptes, Reg. 45873 p. 232).

Graf Heinrich v. Berg, »du conseil d'estat et de guerre du Roy, Gouverneur et Capitaine général du pays et duché de Gueldres et conté de Zutphen, Overijssel, Linghen etc., baron de Bautersem, Hedel etc., maître général de l'artillerie", bezieht (als conseiller d'Estat) (ib. p. 14) einen Jahrgehalt von 1200 Pf. in Gemässheit eines kgl. Patents vom 15 Septbr 1625.

JOH. THEOD. DE RAADT.

Bruchem (XXXIX, 14). Vgl. *Nav.* III, 187 en Bijblad bl. cxxxv, vi, waar de familiën, die tot deze Bommelerwaardsche heerlijkheid in betrekking hebben gestaan, worden opgeteld; en tevens herinnerd wordt, dat er in Limburg, O.-Vlaanderen enz. plaatsen liggen van den naam Brouchem, Brouckem, Brockum. Uitte reeds *Nav.* II, 187 den wensch, iets meer van Jan v. Gorcum, — eerst een der bevelhebbers op het fort Jacatra, daarna landvoogd van Amboina, en vervolgens der Molukken, — en zijne heerl. Broekom te vernemen; men leest aldaar tevens, dat, volgens hetgeen Valentijn, »Oud en Nieuw Oost-Indië V 457 meldt, niet v. den Broeke of Coen (die toen afwezig was), maar gezegde bevelvoerders als de eigenlijke stichters van Batavia zijn aan te merken. Is dit zoo, dan zal deze omstandigheid de geestdrift voor Coen's monument (vgl. *Nav.* XXXVII, Bijlage bl. N) niet versterken.

Harreveld. Freule (XXXVIII, 498). Omtrent haar, dr v. Johan Adolf Hendrik Sigismund bij eene Schimmelpenninck v. der Oye, vindt men als bijlage in Vonk's Landing van het Engelsch-Russisch leger in Noord-Holland het volgende: »Vonnis gepronuntieerd den 21 Nov. binnen Winterswijk door de Militaire Rechtbank en verders geexecuteerd even buiten Winterswijk 22 Nov. 1799, 5de jaar der Bat. Vrijheid des morgens tusschen 10 en 11 uur. Johanna Magdalena Catharina Judith v. Dorth tot Holdhuizen, oud 52 jaar, woonachtig op Harreveld onder Lichtenvoorde. Zij stak 5 Sept. des morgens de Oranjevlag van Harreveld uit. Reed met haar broeder naar Lichtenvoorde met Oranje versierd, en meer andere zaken aldaar genoemd . . . en

condemneert dezelve met den kogel gestraft te worden tot er de dood na volgt". Haar lijk te Lichtenvoorde bijgezet.

Willemstad. J. D. WAGNER.

Den Mussenberg. Eene eenigzins andere redactie der legende van dit voormalig kasteel, dan *Nav.* XXXVII, 287, 8 voorstelt, ontmoet men in de vloeiende verzen van M. L. Quack, onder den titel »Woensdrecht van den Mussenberg", voorkomend in Geld. Volksalm. 1889 bl. 135—42.

Ooltgensplaat. De eerste predikanten. Dat deze gemeente reeds in 1574 een leeraar had, blijkt uit de volgende artikelen, voorkomend in de Class. Acta. »De classe van den Briell sall versorgen an de overheit van den Plaet, dat den dienair des Woorts aldair van een huijsinge besorget werdt, zoo het des dienairs schult is, sal men hem van dair nemen ende een ander stellen, zoo het des overheits schuldt is, sal men het deur requeste zijn Excellentie aendijnen" (Acta 5 Jul. 1574). »Is besloten dat Gerardus Treslong aenspreken ende bidden sal, dat hij aen de stadthouder van de Plate schrijve, hem biddende dat hij doch de predicant van husinge ende oock de reparatie der kercke versorgen wil (Acta 15 Jul. 1574). »Gerardus heeft sijn devoir bij Treslong ghedaen in de sake van den dienaer van Oeltkensplaet, also hem op den 15 Julij opgheleijt was, maer niet uutgerecht (Acta 16 Aug. 1574).

De naam des leeraars was *Joes Emels* (aldus schreef hij zelf zijn' naam); anderen noemden hem Jodocus of Joost Emels. In 1576 vertrok hij naar Beijerland. In de Acta Class. van 14 Mei 1576 staat: »Is besloeten om te scriven an die overheijt van Oelkenplaet ofte zij souden Jodocum willen geven een brieff om te mogen vertrecken, twelk soo zij doen sullen, soo sall die classe tevrede zijn dat hij vertrecke binnen die classe". Daarna volgt een artikel, geschreven door een andere hand, luidende: »Alsoe Joest Eemelsze in de Plate vertoonde dat die van Dordrecht an hem hadden geschreven, dat sij toelieten hem in Beijerlant te trecken, wanneer die van Beijerlant haer eerst hadden genuechsame redenen gegeven waerom dat sij niet wilden tot een dienaer annemen dien die van Dordrecht aldaer gesonden hadden, ende ten anderen, wanneer hij, Joest, brochte

bescheit van sijn classe dat sij hem sulcx toelieten. Ende want de classe hierinne niet wilde besluijten sonder advijs van sijne overheijt ende ghemeente, is een brieff geschreven als boven geschreven, ende soe sij hem los lieten, dat men met hem lieffelick handelen soude ofte het niet moegelick soude wesen, dat hij bij ons in de classe bleve, ende dat hij oock in Beijerlant niet conde trecken, voor ende aleer dat sij der begheerte der broederen van Dordrecht genoech gedaen hadden". In de Acta van 18 Jun. 1576 leest men: »Aengesien Joos Eemels geen bescheit en heeft gebracht van de brief, die de classe gesonden heeft aen de Overheit van de Ooltkensplaete, zo en hebben de broeders niet wider in de saecke konnen handelen. — Op den brief die de broeders aen die van de Plate gescreven hadden ende gheen antwoort weder van is gecomen, hebben die broederen besloten dat als Joos Emels attestatie getoont sal hebben van den Gouverneur van de Plate aen die van den Briel (om welcke te verwerven van den Gouverneur vorn. Joannes Horst hem sal behulpelick sijn) van sijn afscheijt aldaer, dat hem consent van sijn aftrecken van de Plate in de naem des Classis van Voorn met gegeven sal worden".

In 1577 beloofde de Classe hare hulp ter voorziening in de vacature, door 't vertrek van J. Emels ontstaan, maar zonder haar toedoen kreeg Ooltgensplaat in 1578 een leeraar in den persoon van *Theodorus* (*Theodoricus*) *Siliginius.* In de Acta van 27 Sept. 1577 staat: »Is beslooten dat men die van Oeltgensplaete zall antwoorden op haeren brieff, haer bedanckende van dat zij noch op d' ordeninghe der kercken acht hebben, ende dat men, soe haest als moghelick zall zijn, met behulp verzien zall ende een goeden dienaer seinden". In de Acta van 16 Febr. 1578; »Heeft Theodorus Siliginius, die van die van Dordrecht in de Plate gesonden was, van de broederen aengesproken sijnde, verhaelt hoe dat hij in de Plate gecomen was, ende attestatie laten sien, die hij uut den Pals met hem hadde gebracht. Is denselfven Theodorus van de broederen aengenomen als een dienaer van Ooltges Plaet, hoewel sijn attestatie soe heel volcomen nijet en was, met treffelicke vermaninge dat hij hem voortaen gelijck in leere soe oock in leven ende wandelinge oprechtelick soude dragen, datter gheen clachte quame".

In 1580 werd Siliginius (Rogge) beroepen naar Hulst; de Classe

bepaalde eerst, dat hij te O. zou blijven, maar zij bleef niet bij haar besluit. In de Acta van 20 Jun. 1580 leest men: »Op het beroep scriftelijck aen de broeders gedaen van die van Hulst in Vlaenderen, luijdende op Theodorum Siliginium, dienaer in de Plaet, is van de broederen geantwort, dat hij in deser groter noet der dienaren sal blijven". In de Acta van 25 Jul. 1580: »Op versouck van die van Hulst is besloten bij de gemeijne broderen dat Theodorus Siliginius in de Plaet bliven sal, bijaldijen dat Jan Commersze, rentmeester, raet weet om hem meer te betalen ende sijn alementatie helpen vermeerderen, also hij met sijn grote famelia in de Plate op XL pont niet kan toecomen; mer soe de voorn. rentmeester tot het ghene voors. is gheen raet en weet, dat die voorn. Theodorus alsdan op Hulst sal mogen vertrecken, welverstaende nochtans dat hij erst eenen anderen bequamen dienair den claesse sal presenteren, die nu niet in den claesse woondt, door welcken die Plate christelick bediendt mach worden".

S. ging naar Hulst en kon slechts voorwaardelijk terstond eene attestatie van de Classe krijgen. In de Acta van 29 Aug. 1580 komt het volgende voor: »Op versoeck van Theodoro Siliginio om zijnder attestatie, is bij den broeders voer goedt gevonden, dat men noch ter tijt egeen attestatie hem en sal naer seijnden oft laten volgen, ten waer doer versoeck van die gemeente van Hulst, omdat wij voer seker gehoert hebben, dat hij zijnen kercke dinstdach (?) 3 oft 4 weken van huijs reijsende heeft laten ledich staen, dat hij op eenen sondach naer den dinst Goeds uut der kercke comende privatim in een huijs gedoopt heeft, ende dat wij achten hem ombehoerlijcken vertogen te zijn, ende dat hij sommige van onse dienaers beschuldicht door zijne scrifften van curioesheit, als dat (omdat?) men haer niet en can genoch doen, dwelck hij mit levendige exempelen soude betuijgen; welcke beschuldichde broederen versoeken bewijs van dien".

De vacature te O. was spoedig vervuld. In de Class. vergadering van 29 Aug. 1580 werd »vertoent een brief van de gemeente binnen Oelkensplaet, inhoudende een beroep op eenen dienaer, bij namen Albertum Joannes, van Haerlem, mit noch eenen van de Magistraet van Oelkensplaet voersz., vervangende de gemeente aldaer, aen den broederen tot versoeck van denselven". De BB. gaven ten antwoord, dat de beroepene moest »exhiberen goede brieven van attesta-

tie van de broederen ende classe van Harlem aengaende zijn leere ende leven mitsgaders een brieff van zijn vreedsamige affscheit uut Beverwijck", en dat hij vóór de vertooning van die brieven »hem niet en soude vervorderen in den dinst van O. te begeven oft in te treden." Den 5 Sept. 1580 stond Albert Jansze met de vereischte attesten vóór de BB., één van den kerkeraad te Haarlem, één van de schepenen te Beverwijk, één van de burgerij aldaar en nog één van eenige lidmaten aldaar. De BB. konden daaruit »anders niet verstaen dan dat Albert Jansze als dienaer in Beverwijck eerlick geleeft had ende Godes woort reijn geleert in tijden dat hij aldaer geleeft ende gewoent" had, en zij namen hem aan als lid der Classe »om naevolgende syne beroepenge in O. den gemeente Christi met Godes woort te spijsigen ende met een goet leeven voor te gaen", maar niet dan nadat hij schriftelijk de belofte gedaan had, dat »hij hem alle kerckelicke ordinantien onderwerpen ende sonder advijs der broederen deses classis O. niet en verlaeten" zou.

O. kreeg dus tot leeraar *Albertus Johannis Schageus* (aldus schreef hij zelf zijn' naam). In 1583 verlangde hij van O. te vertrekken. Acta 3 Maart 1583: »Op het begeren Alberti om thoe vertrecken van Oelskenplaet, oorsake dat sijn schoolmeester nijet thoe kercken kompt, oock nijet den kijndrn wijl die catechismum leren, oock om dije quade gelegenheit des huijses, end die huijr van het huijs, als dat hij daerthoe een pont groot moet geven, end oock van wegen dije vele aenlope end onkosten, dije hij dagelijxs heeft: so ijs hijr op geresolviert dat Simon Jansze van wegen den classe end ijn harer aller name sall handelen end spreken met den schoelmeester, ijn tegenwordigkeit Alberti [1]); op het versoeck belangende die wonunge

[1]) Den 30 Sept. 1585 committeerde de Classe twee BB. naar Ooltgensplaat »omme te handelen metten scholmeester aldaer, updat hij subscribere den cathechismo, want hij moet ghesont wesen in de leere, die de juecht tot godsalighe leere zoude beweghen." In 1586 kwam er te O. een andere schoolmeester, Merten van der Biest. Deze vertoonde den 2 Jun. 1586 aan de Classe zijn attestatie, »gepasseert bij Johannem Milium nomine fratum binnen der stede van Delft." De Classe keurde die att. goed en hem »bequaem tot een schoolmeister in O." Later was ze van eene andere meening. Ze besloot 18 Aug. 1586, dat twee broeders zouden »aenhouden an den Balliu van Putten, dat de schoolmeester op de Plate van daer genomen mocht werden ende een ander in den dienst der schole bevesticht."

end huijr desselvigen end oock die augmentatie van het stipendio, so hebben dije broeders geresolviert, om aen mijn heern dije Staten te supplicieren ijn name des Classis, dat ijn dese voorsch. klachten, van Alberto voorgestelt, mach geremedieert worden." Dat men op het blijven van Alb. te O. gesteld was, blijkt ook uit Acta 25 Apr. 1583: »is geresolveert op die vorighe aenstelling, die Albertus Johannis in verlopen classi heef aengegheven, dat men vertoeven sall, bet op die anthwoort van Johan Commersze rentmeester ende des Magistratus in Oelkensplate, dewelck gebeden hebben Albertum dat hie wijlle patientie hebben bet tot op den naestkomende Septemb." Den 9 Apr. 1584 gaf Albertus wederom zijn verlangen te kennen aan de Classe om O. te verlaten en hij somde toen 3 »swaericheden" op: »1° die groten aenval dier tijt ende die cleijne gaegie oft aelmentatie zijns dinsts, 2° dat zijn huijsvrouwe daer niet en can leven in goeder gesontheijt, 3° dat hij geen huijsinge en can becomen dan tot zeer hoogen prijse." De BB. antwoordden hem dat zij tot hun leedwezen zijn bezwaren niet weg konden ruimen en dat zij wel mochten lijden dat hij O. verliet, »bijaldien zijne Magistraet ende gemeijnte sulcx mede verwilligde." Drie leden der Classe werden afgevaardigd naar O. om aan Magistraat en gemeente te vragen of zij Alb. zouden willen laten vertrekken en om voorts te informeeren naar 's mans leer en leven. De informatiën waren allerongunstigst en hadden ten gevolge dat Albertus afgezet werd. Acta 28 Mei 1584: »De Broeders des classis gehoort hebbende de aenclachten beijde van de gecommitteerde dienaren ende over dander zijde van Jacop Pieterszе, ouderlinck in O., nopende die swaricheden van Alberti Johannis, ende nadat zij de zake wel ende rijpelijck onder elcanderen gehandelt hebben ende aenghemerckt die leelicke ende schandelicke stucken, daervan hij overtuycht (is) ende oock selfs mondelicken bekent ende beleden heeft: so vinden de broeders dat zij voor Godt ende zijner ghemeijnte niet connen verantwoorden hem langher in den dienst te lijden, overmits den naem Godts daerdoor schandelicken ghelastert wort ende allen vromen dienaren te schande zoude commen; derhalven zo wort Albert Jansze door authoriteijt der broederen des Classis van zijnen dienst afghestelt, ende onweerdich bekent den naem eens dienars te draghen ende het predicampt voor desen tijt te bedienen. Voorder dat hij oock voor gheen broeder

bekent zal werden noch metten ghelovighen der tafel des Heeren deelachtich worden, alleer hij ghenoechsame boetveerdicheijt bewesen zal hebben ende hem metter kerke van Ooltkensplate versoent ende behoorlicke satisfactie ghedaen zal hebben van alles daervan hij beschuldicht is ende met zijnen monde selfs beleden heeft". — Waaraan hij zich had schuldig gemaakt, blijkt uit hetgeen onmiddellijk volgt: »Aelbrecht Jansen, gehoort hebbende de sententie der broederen, heeft hem begheven tot versoeninghe met de classe ende zijnen ouderlinck van de ghemeijnte van de Plate ende doort tusschenspreken van de broederen is met ouderlinck voorschr. overcommen op dese navolgende conditie: dat Albert Jansen, tot restitutie van tghene dat hij den armen zoude moghen te cort ghedaen hebben, zal gheven den armen van O. 30 gulden, daermede hij hem zelven is purgerende van alle lasten ende suspitie, ende dat van nu voortaen niet meer eenich verhael van dezelve zake zal ghemaeckt worden, welcke penninghen zullen ghelicht worden bij den ouderlinck uut handen van den eersamen Jan Commersze, alst hem ghelieven zal, ende belooft mits desen Albert Jansen dat hij het register van de begravenen in de kercke metter eerster ghelegentheijt zal oversenden, alleer bij Albertum eenighe penninghen zullen ghelicht worden uuter handen van den rentemeester." Zijne boetvaardigheid bewees Albertus »met tranen ende knieval voor de gantsche classe", maar de Classe gaf hem op zijn verzoek nog geen »attestatie ende afscheijt". Eerst moest »bij den ouderlinck zijne boetveerdicheijt aengegeven worden aen zijne kercke" en moest »de kerke van de Plate overschrijven aen den classem of haer door de versoeninghe ende satisfactie ghenoech ghedaen" was. Zonder attestatie vertrok Albertus, zooals uit de Acta van de partic. Synoden, in 1587 te Delft en in 1593 te Brielle gehouden, blijkt, naar Ouderkerk aan den IJssel, waar hij zich als leeraar zocht »in te dringhen". De Classe van Gouda nam informatie bij die van Den Briel. Deze besloot »de waerheit rondt over te schriven" en haar oordeel over den man was nog niet veranderd. In de Acta van 18 Maart 1585 staat: »Ende want die van Oelkensplaete noch clachtich sijn ende niet genoech doen (lees gedaen sijn) nopende een register van de begravenge der doden in der kercke, welcker gelt Albertus alleen ontfangen heeft, ende alsoe hij hem daerbeneffens tegen het ordeel der broederen op den pre-

dichstoel begeven heeft, soe ist dat wij hem alsnoch niet weerdich kennen om den naem eens predicants te dragen, ende achten oeck dat hij hem van de tafel des Heeren sal onthouden ende kennen hem oeck niet voor een broeder ter tijt ende wijlen hij genoechsaeme boetveerdicheit sal hebben bewesen, ende dijen van O. genoech gedaen, ende doeraff bescheit hebbende, sullen die broederen onses classis eerst conen seggen waervoor sij hem houden ofte niet". In Mei 1585 vroeg Albertus vergeving en herhaalde zijn verzoek om een attestatie. De Classe outving tegelijkertijd van Chr. Sinapius en Everardus Bommelius eene missive met verzoek de zaak »broederlick te schicken" en aan Alb. een »goet afscheijt" te geven. De BB. verklaarden »willich" te zijn aan Alb. te vergeven hetgeen hij tegen hunne personen misdaan had, maar toonden zich niet bereid hem een attestatie te geven, voor en aleer hij boetvaardigheid getoond en die van O. »genoech gedaen" had. Den 30 Sept. 1585 was het geld nog niet gerestitueerd aan de armen van O., en de BB. vonden goed dat die van O. het van hem zouden eischen, des nood »met justicie". Den 5 Mei 1586 werd er te Delft een vergadering gehouden, waarin de Classe van Voorne enz. vertegenwoordigd was en »den dienaren van de classe van den Briel" werd opgelegd met Alb; »te procederen naer behoren, tenzij dat hij boetvaerdicheijt bewijsen" zou. Den 2 Jun. 1586 verscheen Alb. te Brielle, »sonder enich teecken der boetvaerdicheijt maer wel ter contrarie met groeter halsterckicheijt ende ombeschaemde versakinge der betuijchder ende bekender waerheijt", waarom de BB. oordeelden »dat men hem voertdaen voer geenen kerckendienaer mocht bekennen" en besloten »te procedeeren totter excommunicatie, soe hij in zijn voernemen persevereerde". Van Oudewater vertrok Alb. naar Rotterdam, waar hij weer »groote scandale" bedreef. De partic. Synode, in 1587 te Delft gehouden, verstond dat aldaar door hem »zekere ongegronde propoosten der leere somwijlen uutgestroijt" werden en zij belastte de Classe van Rotterdam hem uit naam van de Classen van Gouda en Brielle te vermanen, met de bepaling dat »bij faute van beterschap" die van Brielle »teghen hem kerckelick procederen" zouden. In 1588 werd die last andermaal gegeven door de part. Synode, te Schiedam gehouden, en de Classe van Brielle, van oordeel dat »die groote scandale, te Rotterdam bedreven, niet sonder die uutterste

remedie conde geremedieert werden", machtigde den 29 Mei 1589 de BB. te Rotterdam »met die saecke voort te vaeren ende nae behooren". De part. Syn., in 1589 te Gouda gehouden, besloot dat »de kercke van Rotterdam met Alberto Johannis voortvaren" zou »met de censuere". Eindelijk werd door de Synode, in 1592 te Leiden gehouden, Albertus, die zich intusschen naar Vianen begeven had, verklaard voor »incapabel des ministerij" en »gedestitueert", en overeenkomstig den haar door de Synode gegeven last, besloot de Classe van Voorne enz. op 3 Mei 1593 daarvan eene »opentlicke verclaringhe" te laten doen door Joos de Neve, pred. te Ooltgensplaat. Aan de Synodale verklaring stoorde zich Albertus niet; »niettegenstaende alle sijne voorgaende ongeregeltheden" drong hij zich in »in den dienst te Leerdam en persisteerde hij daarin »tegen den wille des classis van Gorchum". De part. Syn., in 1593 te Brielle gehouden, nam naar aanl. daarvan een krachtig besluit, en Albertus verscheen weldra voor de Classe van Voorne enz. in boetvaardige stemming. »Op huijden den 1 Nov. 1593 ijs Albert Jans voer de broederen ende dienaeren onses classis gecomen ende heeft overgegeven 18 guld. 4 penn., den armen in O. toecoemende, ende biddende dat men hem om Christi wille vergheven wilde, waerinne hij delinqueert hadde, bij ons wonende, met de belofte hem van harte te willen beteren ende christelick draegen: soe syn die broederen met christeliken ijver nae eysch der lieffde ontsteken ende hebben hem alle voergaende feijlen vergheven ende houden ons tevrede gestelt".

Ter voorziening in de vacature werd er te O. gepreekt door Nicolaes Tijckeman, maar hij werd niet beroepen. Acta Class. 28 Mei 1584: »Aengaende die van de Plate die zeer noodich hebben van eenen goeden, godsalighen ende gheleerden dienaer voorsien te werden: de broederen des classis, verstaen hebbende dat in de Plate in de teghenwoordicheijt van de ghemeijnte een dienaer, met name Niclaeys Tijckeman, een predicatie ghedaen zoude hebben, ende dat zij geen manghel in dezelvighe predicatie en wisten anders dan dat zijn stemme cleyn ware ende dat hij niet ervaren ware in de latijnsche sprake (!): so hebben de broederen des Classis aenghesien de ghelegentheijt van de Plate ende datter wel behoefde te wesen eenen godsalighen ende geleerden man, daerdoor die gegheven ergernisse

van den voorgaenden dienar mochte wechghenomen werden, zo achten zij noodich, dat darin met den ersten zoude voorsien worden ende in de plaetsen, daer men eenighe ghevluchte dienaren weet te wesen, te schrijven; ende also datzelvighe niet can met der eerster ghelegentheijt gheschreven, so is raetsaem ghevonden dat de voornoemde Tijckeman uut last des classis beschreven zal worden met de eerste ghelegentheijt te commen in den Brijel, opdat zijne gave mach gehoort worden bij den dienaren aldaer ende de naest liggende dienaren, ende zijn gave gehoort hebbende, zal alsdan de voorn. Tijckeman ghestelt worden in zodanighe plaetsen, dart de broederen, daertoe ghecommitteert, zullen stichtelick bevinden".

Evenmin als de genoemde Tijckeman kwam te O. Jacobus van Aken [1]), die den 30 Jul. 1584 aan de classe zijne attestatie vertoonde, maar de vacature was toch spoedig vervuld. Reeds den 23 Oct. 1584 had de gemeente van O. een leeraar. Immers in de Acta Class. van de toen gehouden vergadering staat als absent vermeld de pred. van O. Wie hij was, blijkt uit volgende Acta. In de Acta van 1585, 1586 en 1587 komt gedurig voor *Erasmus Puttaert* (aldus schreef hij zelf zijn naam), en dat deze man leeraar te O. werd, leeren ons niet alleen de Acta Class. van 20 Jun. 1588, die als absent vermelden »Erasmus Puttart in de Plaet", maar ook de Acta van den kerkeraad der Herv. Gem. te Brielle d.d. 8 Nov. 1586, waarin staat: »Is bij ons verschenen de schoolmeester in de Plate, op ons versouckende dat zeeckere oneenicheijt tusschen hem ende Erasmum, den dienaer aldaer, deur eenigen goeden raedt ende middel zoude mogen te neder geleijt worden; is hem voor antwoort gegeven dat, nadijen dese zaicke voorgaende im classe is voorgevallen ende daervan gehandelt, dat wij sonder den classe daerin nijet doen en kunnen, ende zullen ter eerster gelegenheijt de nagebuer: die-

[1]) Acta Class. 30 Jul. 1584: Alsoe ons Jacobus van Aken vertoent heeft zijne attestatie, gescreven bij den kerckenraet van Antwerpen, dat hij in suijverheijt der leeringe ende leven gedint heeft de kercke van Melse, soe hebben die broederen zijn attestatie voer goedt bekent ende authorizeren de dienaren van den Briele mit den naestgeseeten, dat zij zullen, zijne gave in den Briele gehoert hebbende, stellen op een soedanege plaetse, daer hij bequaem sal bevonden worden, soe verre die alimentatie, daertoe dienende, zij te vijnden bij den rentemeester ofte elders",

naren over deze zaicke beschrijven". In de Acta Class. van 6 Aug. 1590 vond ik dezen Erasmus P. nog vermeld, maar daarna niet meer [1]). Zijn opvolger was *Joos de Neve*, in de Acta Class. van 3 Mei 1593 vermeld als »diennaer in de Plate". Deze leeraar, eerst te Bommenede werkzaam, kwam in 1591 of 1592 te Ooltgensplaat. In 1593 had hij »woorden" met den baljuw van Geervliet. Acta Class. 26 Jul. 1593: Is opgeleijt Heenvliet ende Abbenbroeck te spreken mijn heer den Baeliou van Geervliet van seecker woorden met Joost de Neve gehadt, en seecker abuse in de saecke des houwelicx aengaende sijn officie".

Brielle. H. DE JAGER.

Oostappen (XXXVIII, 440) — bij Asten is mij onbekend. Wel ligt daar Oostade of Ostade; dit zal zijn het huis of de buurt beoosten de Aa. Ik heb altijd gedacht, dat de beroemde schilder aan dit Ostade zijn naam ontleende.

A. J. C. KREMER.

[De Woordenlijst 1884 heeft beiden, Oostappen en Ostade, als buurten te Asten. A. J. v. Wijk Rzn vermeldt enkel Ostade. Evenals te Zundert (N.-Br.) eene buurt Ostaaien, ligt bij Pultawa (Europ. Rusland) een vlek Ostape. Volapük?!]

Utrecht Overluidingen. Vervolg van *Nav.* XXXVIII, 378.

1628. II Jan. in ob. et fun. Jacobi a Medenblick, scabini civ. Traj.

VIII Jan. in ob. et fun. Frederici Gerardi.

XI Jan. in fun. Dnae Hendrinae a Schoordijck de Rijnauwen, dnae in Pijlsweert, ux. Dni Florentii de Meverden a Venne; ob. Calcar.

XII Jan. in ob. et fun. nobilis Dni Alberti de Hulsen.

XVI Jan. in fun. Bonaventurae de Bodeck, filiae Dni Friderici de Bodeck, capitanei.

XXV Jan. in ob. et fun. Wilhelmi Ambrosii, mercatoris Rotterodamensis.

XXVII Jan. in ob. et fun. nobilis Dnae *Beatricis de Voocht a Rijnevelt*, viduae quondam nobilis Dni *Caspari de Brakel.*

XXIX Jan. in fun. Henrici a Duverden, filii Mri Arnoldi a Duverden.

X Febr. in ob. et fun. Dni Ragheli Oliven.

XX Febr. in ob. et fun. Dni Jois Jacobi ab Eden.

---

[1]) In de Acta van de part. Synode, in 1589 te Gouda gehouden, komt onder de aanwezigen voor Erasmus Puttaert, pred. te O.

1628. IV Mart. in ob. et fun. Gulielmi Tentenier.

VIII Mart. in ob. et fun. Rudolphi de Leeuw, quondam procur. cur. prov. Traj. Eod. d. in adventu regis Bohemiae.

XVI Mart. in ob. et fun. Mri Jacobi Nelthorp, chirurgi generalis nationis Angliae, hic militantis.

XXIV Mart. in ob. et fun. Corneliae ab Haeften, viduae quondam Georgii a Lamsweerde; est mater confratris nostri Lamsweerde.

XXV Mart. in fun. Dnae *Willeminae ab Arckel*, ux. Dni Jacobi a Paffenrode, satrapes civitatis Gorinchemiensis et dominii de Arckel; est matertera confratris nostri Duyck.

Ult. Mart. in adventu regis Bohemiae.

I Apr. in ob. et fun. Caeciliae Wouteri a Steenbeeck, ux. Cornelii Thomae de Pol.

XVI Apr. in ob. et fun. Mariae, filiae Cornelii a Royesteyn, ux. Jois de Velst.

XVII Apr. in ob. et fun. Dni *Anthonii Proeys.*

XX Apr. in ob. et fun. Dnae Josinae de Hecke, viduae quondam Roelandi Carpentier, dum viveret syndici in IJperen.

XXVIII Apr. in ob. et fun. *Catharinae de Gendt*, innuptae.

VII Maii in fun. Dni *Henrici de Baexen*, filii Dni Friderici de Baexen, dum viveret dni in Coninxvrij et Kersbergen [1]); obiit in domo Kersbergen; est frater confratris nostri Baexen.

VIII Maii in fun. Nicolai de Eggen, secretarii legati .... [*sic*] Hagae; obiit Constantinopoli.

IX Maii in ob. et fun. Corneliae filii [*sic*] Christiani, viduae quondam Rochi ab Hardixvelt, dum viveret procuratoris cur. prov. Traj.

XV Maii in fun. *Francisci Poeydt*, filii Rutgeri Poeydt.

XIX Maii in ob. et fun. Jacobi Swardt, executoris statuum Traj.

XXIII Maii in ob et fun. Josinae a Someren, ux. Mri Michaelis de Noordt.

XXVII Maii in fun. Dnae *Petronellae a Baern de Schonauwen*, Matsvelt, etc., viduae quondam Dni Arnoldi Raedts van Trenten.

XXX Maii in ob. et fun. Mariae a Lamsweerde, viduae quondam Bernardi a Beeck, dum viveret receptoris landtcommendatoris Trajectensis; est matertera confratris nostri Lamsweerde.

XXXI Maii in ob. et fun. Elisabethae Leonardi de Becker, viduae Gerardi Jois de Bildt.

VII Junii in ob. et fun. Dnae Gertrudae, filiae Jois a Horingen, ux. Mri Jois Crap, Medecinae Doctoris.

XVI Jun. in ob. et fun. Jois a Bogaert, coctoris cerevisiae.

---

1) »Koninksvrij ligt in het land van Kuik; zie Matth. de Jure Glad. p. 353 sq." zegt Tegenw. Staat v. Utrecht (1772) (XXII) XII, 351, die er bijvoegt, dat de ridderhofstad Kers- of Carsbergen (prov. Utrecht) ook wel Catsbergen heette. RED.

XVII Jun. in ob. et fun. Mariae a Leeuwen, viduae Jacobi Reineri Vervoorn, dum viveret consulis civitatis Gorinchem.

XXIII Jun. in fun. Dnae *Barbarae Duyck*, ux. Dutley Carrolton, militis,
1628. legatis [*sic*] regis Angliae; est soror confratris nostri Dni Duyck.

XXVI Jun. in ob. et fun. Dni *Florentii Foeydt*, dni in Emelaer.

XXIX Jun. in ob. et fun. Dni Arnoldi Goudt, dni de Heen [1]).

XII Julii in ob. et fun. Dni *Gisberti de Boetzelaer*, dni a Boetzelaer.

XXIII Jul. in ob. et fun. Dnae Joae Pels, filiae Dni Pauli Pels.

XXVIII Jul. in ob. et fun. Dnae Barbarae de Potter, viduae quondam Dni Joachimi Gillis, dum viveret consiliarii civit. Bredae.

...... [*sic*] Jul. in fun. Dnae *Annae Duyck*, filiae Dni Duyck, consiliarii ordinu Hollandiae; est soror confratris nostri Dni Duyck.

XXX Jul. in ob. et fun. Magri Wilhelmi a Nellesteyn, Medecinae Doctoris et quondam scabini et consiliarii civit. Traj.

II Aug. in ob. et fun. Elisabethae a Goch, viduae Jacobi a Medenblick, dum viveret scabini et consiliarii civit. Traj.

VI Aug. in fun. Gertrudae Sandelincx, filiae militis Sandelincx, dni in Slamman.

XXVII Aug. in ob. et fun. Dni *Jois a Renesse de Baer.*

XXXI Aug. in ob. et fun. Dnae Joae Ooms, filiae quondam Mri Cornelii Ooms, dum viveret consiliarii curiae Hollandiae.

VI Sept. in ob. et fun. Dni *Georgii de Boetzelaer*, dum viveret capitanei in expeditione ...... [*sic*].

X Sept. in ob. et fun. Annae Lamberti de Rijck, ux. Magri Petri Jodoci a Schagen, chirurgi civ. Traj.

XI Sept. in ob. Arnoldi a Leeuwen, dum viveret receptoris bonorum comitis in Buuren et Cuylenborch.

XIX Sept. in ob. et fun. Mariae Brouwers, ux. Timanni a Galen.

XX Sept. in fun. nobilis Dnae Seynae a Steynwijck, ux. nobilis Dni Rudolphi de Snetlag, dni in Laenen.

XXIII Sept. in ob. et fun. Dnae Barbarae de Warmelo, viduae quondam Dni Barck, consiliarii civitatis Traj.

III Oct. in ob. et fun. Joae a Sijll, ux. Jois Rudolphi a Cuylenborch.

VI Oct. in ob. et fun. Dni Jois Steenhuys, militis, Teutonici ordinis commendatoris balyae Traject.

VIII Oct. in ob. Dni Mauritii, comitis, et Dnae Elisabethae, comitissae Nassau, Catzenellebogen, Vyanden, Dietz, etc.

XII Oct. in adventu regis Bohemiae.

---

[1]) Vgl. misschien hiermede *Nav.* XXXV, 357; VII, 80. Goudsdonksche Munnekekampen. RED.

1628. XIII Oct. in ob. et fun. Dollae Carolet de Logier, ux. Dni Friderici Bodeck, capitanei.

x Nov. in ob. et fun. Florentii a Bongaert, filii Jois a Bongaert, dum viveret receptoris bonorum conventus doarum [1]).

XXVI Nov. in ob. et fun. Odiliae Sem, ux. Gerardi a Schayck.

XXX Nov. in fun. filiolae Dni Jacobi ab Hove.

I Dec. in ob. et fun. Mariae a Goch, viduae quondam Mri Gisberti de Jonge.

III Dec. in ob. Gulielmi de Bree, qui obiit Hagae Comitis.

v Dec. in ob. et fun. Dolli Cornelii a Bijlert.

x Dec. in ob. et fun. Francisci ab Asch, canonici Sti Salvatoris.

XIX Dec. in ob. Dllae Mechtildis a Doornick a Walbeeck.

XXVII Dec. in ob. et fun. Catarinae Rutgeri a Royen, viduae Jois a Rijn.

(*Wordt vervolgd.*)

Baxius (XXXVIII, 247, noot). Godefridus B. (ook Back, Bacus genoemd) werd in 1577 de eerste predikant te Roon en Pendrecht (Schieland) vanwaar hij omstr. 1580 naar Overschie (cl. Delft) vertrok. In 1589 daar uit den dienst ontslagen, werd hij in 1592 pred. te Asperen (cl. Gorinchem), en genoot in 1595 wegens zijn hoogen ouderdom een pensioen van *f* 200. Hij moet in of kort vóór 1597 overleden zijn. Zie v. der Aa's Aardr. Wdbk IX, 463; J. W. Regt, de Zwijndr. waard, 271; v. Alphen, N. Kerk. Handbk. 144; *Nav.* III, 57. — Uit de aanteek. van Dr. P. A. Borger medegedeeld door

J. B. VAN IJSSELDIJK.

Hortense de Beauharnais. Grafplaats. Naar aanleiding van het *Nav.* XXXVIII, 372, 494 en Bijlage bl. H (prins Willem V) gezegde, meen ik iets te mogen mededeelen aangaande de laatste rustplaats van Holland's eerste koningin. In een grafkelder onder de oude kapel der heeren van Buzenval in de kerk te Rueil — bij Parijs, aan den voet van den Mont Valérien; niet minder bekend door de kasteelen Malmaison, Buzenval en Boispréau, welke er in liggen, dan als wijkplaats der koninklijke familie tijdens de Fronde — werd 9 Jan. 1838 het lijk van Koningin Hortense bijgezet, naast dat harer moeder, de ongelukkige Joséphine. Beider graf is met een fraai gedenkteeken versierd. Op de buitenste der drie kisten, die het lijk besloten, was eene zilveren plaat bevestigd, met het volgende opschrift:

[1]) Dominarum. De Vestaalsche maagden van *Nav.* XXXVIII, 198, 311? RED.

Ici repose
Hortense-Eugénie de Beauharnais
reine de Hollande, duchesse de Saint-Leu
Née à Paris le 10 avril 1783
fille du premier lit de Marie-Rose-Joséphine Tascher
de la Pagerie
Impératrice des Français
et du vicomte Alexandre de Beauharnais
Belle-fille et belle-soeur de Napoléon Ir. Empereur des Français
Mariée à Paris le 2 janvier 1802 à Louis Napoléon, roi de Hollande
Proclamée reine le 24 mai 1806
décédée en son château d'Arenenberg, le 5 octobre 1837 à 5 heures du matin.

Amsterdam. P. J. FREDERIKS.

Bommen-Berend (XXXVIII, 494) en Jan de Witt. Als men het werk leest van Dr. Karl Tücking. »Geschichte des Stifts Münster unter Christoph Bernard von Galen", dan krijgt men eene geheel andere voorstelling van den man, jegens wien de Nederlandsche geschiedschrijvers niet rechtvaardig geweest zijn, en ook van den raadpensionaris. Hoe weinig handig de raadpensionaris was, blijkt uit zijn gedrag jegens den Bisschop. Zijn grootste roem bestaat in het bevorderen der belangen van de anti-stadhouderlijke partij, der speciaal-Hollandsche regenten-familiën. Laf hebben zich de Witt en de aan zijn leiband loopende Staten gedragen in den twist tusschen den Bisschop en de stad Munster. Volgens Tücking had de Bisschop volkomen recht, als hij aanspraak maakte op Borkelo; met hem zou zeer goed een modus vivendi te vinden geweest zijn. Laf gedroegen zich de Staten in de Oost-Friesche kwestie; hier had de Graaf het recht op zijne zijde. In de Bentheimsche kwestie was het recht bepaaldelijk en ontwijfelbaar aan de zijde der jonge Graven; maar deze werden ook door de Staten in den steek gelaten. De slotsom is, dat de Witt en de Staten in den regel de partij opnamen van het onrecht, en die van het recht verwaarloosden; dat zij er eene tergende politiek tegenover den Bisschop op na hielden, en het algemeen landsbelang verwaarloosden, door hem als vijand niet onschadelijk te maken, wanneer zij hem niet begeerden tot vriend. Het is hunne schuld, dat toen niet Oost-Friesland en Bentheim Nederlandsch zijn geworden, en Munsterland een vasalstaat, die mettertijd ook zou zijn geannexeerd.

A. J. C. KREMER.

Doco v. Martna (vgl. *Nav.* XXXIX, 3, 4). In de bijeenkomst van het Friesch Genootschap (23 Febr. 1888) trad Mr. A. J. Andreæ op, herinnerend, dat onderscheidene schrijvers en geschiedvorschers wel eenige bijzonderheden hadden medegedeeld uit het leven en omtrent de werken van Doco v. Martna, maar dat die arbeid, hoe verdienstlijk ook, verre van volledig is. En toch is volledigheid in dezen zeer gewenscht; want er is wellicht niemand, wiens leven rijker is dan het zijne aan daden en lotwisselingen, die in onmiddellijk verband staan met die van zijn vaderland. Eene biografie van v. Martna is voor een belangrijk deel de geschiedenis van dit gewest uit die tijden.

Doco, geboren in 1527 op Martna-state bij Kornjum, behoorde tot de oudste en aanzienlijkste geslachten van Friesland. In 1554 voor het eerst in het openbare leven optredend, sloot hij zich aan bij hen, die zich toen reeds in de bres stelden voor de handhaving der rechten en privilegiën des volks; maar ging daarbij steeds met veel overleg te werk, beleid aan voorzichtigheid parend; zoodat hij het volkomen vertrouwen genoot zijner medestanders en aller anti-Spaanschgezinden. Zoo zijne tegenpartij hem al niet volkomen vertrouwde, toch achtte zij hem hoog om zijne bekwaamheid, gematigdheid en rechtvaardigheid. Hoewel overtuigd, dat het Verbond der Edelen eene rechtvaardige zaak diende, toch behoorde hij niet tot de onderteekenaars van het Smeekschrift. Hij was zeer verknocht aan den Prins van Oranje, wiens volkomen vertrouwen hij genoot. Tegenover Aremberg en Margareta nam hij steeds de grootste voorzichtigheid in acht. Dit maakte, dat hij rustig en veilig hier blijven, en aan dit gewest groote diensten bewijzen kon, in een tijd, toen de meest invloedrijke landgenooten slechts in het buitenland veilig waren. In het gedenkwaardige jaar 1572 koos v. Martna openlijk de partij der anti-Spaanschgezinden, en droeg de Prins van Oranje hem gewichtige betrekkingen op, om Friesland geheel voor de vaderlandsche zaak te winnen. Robles voorkwam hem echter; de aanvanklijk behaalde voordeelen gingen spoedig weder verloren, en kort daarop was hij genoodzaakt, zich te Emden in veiligheid te stellen. Lang duurde zijne ballingschap niet. De Prins droeg hem het bevel op over eene flotille, die in last had de Friesche kust te bezetten en de Spaansche macht op de Zuiderzee verdeeld te houden. Dit gelukte hem, en, hoewel hij geen werkzaam aandeel aan den slag op de Zuiderzee

heeft gehad, toch heeft hij middellijk medegewerkt tot de daar behaalde overwinning. Belangrijke bijzonderheden deelde Mr. Andreæ omtrent dit Admiraalschap mede; waaruit bleek, hoe slecht het met de weêrmiddelen was gesteld. Kleine en slechte schepen, nog slechter of geheel niet ten oorlog toegerust, slecht bemand met ervaren zeelieden en overbevolkt met ongedisciplineerde soldaten! 't Getuigt zeker van veel moed en volharding, om onder dergelijke omstandigheden nog succes te hebben en orde te bewaren, en toch gelukte hem dit. In 1577 vinden wij hem te Leeuwarden terug, en werd hij bevestigd in het vroeger door hem bekleede ambt van Gedeputeerde-staat. Kort daarna aangewezen, om het bevel over het Blokhuis te Harlingen op zich te nemen zag hij zich het drossaartschap opdragen. De zeer dubbelzinnige en toen reeds van verraad getuigende houding van Rennenberg stond de uitvoering dezer opdracht zeer in den weg.

Martna behoorde tot de trouwste aanhangers der Unie van Utrecht. Tot het tot stand komen daarvan had hij krachtig medegewerkt. Toen de Spanjaarden Steenwijk belegerden, ondernamen zij een inval in het zuidelijk deel dezer provincie, en werd Martna aangewezen, om dien inval af te slaan. Door zijne troepen verlaten, werd hij bij die gelegenheid gevangen genomen, en naar Groningen overgebracht. Met moeite slaagde men er in, den losprijs van *f* 3150 bij elkander te krijgen; het gelukte echter en, op vrije voeten gesteld, ging hij voort met raad en daad dit gewest te dienen. Uit officieele stukken blijkt, dat hij nog tot 1599 aan het openbare leven deelnam.

In 1605 maakte de dood een einde aan zijn veel bewogen en werkzaam leven, dat geheel aan zijn vaderland en aan dit gewest was gewijd geweest. Leven en veiligheid stelde hij in de waagschaal, en de groote financieele moeilijkheden, waarmede hij dikwijls had te worstelen, waren het gevolg hiervan, dat hij goederen en bezittingen verpandde, om zijn land des te beter te kunnen dienen. — De heer A. vestigde de aandacht nog op een en ander, dat hij had medegebracht, betrekking hebbend op v. Martna, o. a. een eigenhandig door dezen geschreven brief, zijn hopmansstaf, zijn portret, en de afbeelding zijner woning, gelegen over de Duco-Martna-pijp [1]) te Leeuwarden. Dat huis, later verbouwd, wordt thans bewoond door Mr. J. Minnema Buma.

[1]) pijp, pîp = boogvormig gebouwde steenen brug in Friesland (Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 273, 481. RED.

De geachte referent onthoude toch niet aan het geschiedvorschend publiek van Nederland eene biografie met portret van dezen Frieschen vrijheidsheld, in den trant als zulks van dezen geleerde, — zie bijv. *Nav.* XXXII, 277, 8, — is te verwachten.

VRAGEN.

Bierazijn. In het verhaal eener reize in een gedeelte van Noord-Nederland, door eenen Vlaming in de laatste jaren der vorige eeuw gedaan, wordt eene plaats, een dorp vermeld, liggend tusschen Alfen (zuidoostwaarts van Breda) en Tilburg in Noord-Brabant. Ook op de landkaart, waarop de reisweg van den Vlaming aangeteekend is, en by zijn reisverhaal gevoegd, staat die plaats, ter aangewezen stede, vermeld als het dorp Bierazin. Welke plaats kan dat wezen? In onze aardrijkskundige woordenboeken zocht ik het te vergeefs.

ARCADIUS.

Parck. *Nav.* XXXIX, 6 is sprake van den abt van Parck. Wordt er meê bedoeld Chapelle-du-Parcq, dorp in Henegouwen, distrikt Ath, gemeente Forest? Hiervan onderscheidt J. v. Wijk Rzn, Aardr. Wrdbk, Suppl., le Parcq, als gehucht in hetzelfde distrikt en gemeente.

Reinald II. Marguérite, fille ainée de Renaud II de Gueldre et femme, par contrat de mariage du 1/3 mars 1333, de Gérard, fils du comte Guillaume de Juliers, mourut.....? Sait-on si elle est entrée en religion vers la fin de sa vie? Sa soeur Isabelle devint abbesse de Grevendael. Une autre soeur, Mathilde, épousa en troisièmes noces Jean de Châtillon, comte (depuis quand?) de Blois, mort en 1382 ou en 1387? fils de...? et de...? (fille de...? et de...?) et petit-fils de...? et de...? — A en croire un vieux manuscrit il serait décédé en Juin, le jour de la Saint-Firmin, à son château de Schoonhoven, et enterré à Valenciennes aux Récollets, auprès de son grand-père.....? Qu'en est-il?

X.

[Slichtenhorst, Geld. Geschied., zegt bl. 438, dat zij in 1344 »haer maeghdom int graf gebraght" heeft; en bl. 133: »Op den vierdagh van H. Frans is Margriet van Gelder, dochter van Sophie (v. Berthout, dr v. Floris, laatsten heer van

Mechelen) in de bloem van hare jeughd geheemeld (in den hemel opgenomen), als nu hare moederlyke nalaetenschap en de staetige landstreek van Mechelen door verkoopinge aen vreemde handen was gekoemen". Aan Isabella, † 1376 als abdis te 's Gravendaal, wordt als gemaal toegeschreven Adolf graaf van den Berg, hoewel ze, naar de verklaring van Slichtenhorst bl. 438 in de »Stamrolle" dezer Graven niet wordt aangetroffen; (als diens weduwe?) ondertrouwd met Frederik hertog van Oostenrijk, is zij »wt spijt en hertzeer in een Clooster geloopen". Mechteld † 1380.]

Dalphinne van Vyennen (XXXIX, 79, noot 2). Welke titel of waardigheid was dit *hier*?

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Apenstert. In den Gelderschen Volksalmanak, jaarg. 1887, bl. 204 knoopt de heer H. M. Werner aan een citaat uit Wolfgang Menzel [1]) de opmerking vast, »dat o. a. in de stad Zutfen nog eene Roodetorensteeg aanwezig is, blijkbaar aldus genoemd naar een vroeger daar aanwezigen »rooden toren", waarop het boven aangehaalde [1.] van den Duitschen geschiedschrijver wel toepasselijk zal zijn". Aan deze woorden wordt de volgende noot toegevoegd: »Vgl. *Nav.* XXXVI, 518, waaruit evenwel volstrekt nog niet blijkt, dat daar, waar een huis heeft gestaan, en nóg staat, voorheen niet een toren stond, waaraan het huis later zijn naam ontleende". Dit laatste houd ik met den schrijver voor niet onmogelijk; maar, zoo er al in bedoelde steeg een roode toren gestaan heeft, dan was daarop het aangehaalde van den Duitschen schrijver niet toepasselijk. Wanneer men nl. weet, dat de Zutfensche archieven herhaaldelijk en slechts van ééne gevangenis »de Apenstert" [2]) gewagen (van het begin der 14de eeuw

[1]) Geschichte der Deutschen, Stuttgart 1855, B. II, S. 100: »mit der eigenen Gesetzgebung verband sich die eigene Gerichtsbarkeit. Sie wurde bezeichnet durch die sogenannten Rolandssäulen und durch die rothen Thürme" (in eene noot): Roth als die Blutfahne bezeichnete den Blutbann oder das Blutgericht. Rothe Türme dienten zur Aufbewahrung der Verbrecher, daher bei wachsender Grausamkeit die Folterthürme, Hungerthürme, Hexen- und Ketzerthürme, die fast in allen Städten vorkommen".

[2]) De straat, waarin deze gevangenis stond, heet nu nog Apenstert. [Ook een blok landerijen te Ek-en-Wiel heet Den Apenstaart; zie verder Nom. Geogr. Neerl. III 21, 2. RED.]

tot lang nadat de herberg »de Roode Toren" reeds bestond), dan blijkt daaruit, dat de Apenstert, ook wel toren of stadsgevangenis genoemd, van den beginne af en eenige eeuwen aanéén uitsluitend de gevangenis binnen Zutfen was. Schreven we hare geschiedenis, dan zouden we daartoe in de archieven dezer gemeente genoegzame stof voorhanden vinden; voor heden is dit echter ons doel niet. Alleen dit nog: in Pijnacker Hordijk's »Rechtsbronnen der stad Zutphen" komt bl. 8, § 15 eene verbodsbepaling voor, waaruit blijkt, dat de Apenstert reeds in 1311 bestond. Zie tevens t. a. pl. bl. 33 § 118, 9, bl. 34 § 121, bl. 109 § 1, bl. 110 § 2, bl. 115 § 15, bl. 117 § 24.

Zutfen. J. GIMBERG.

Monster (XXXVIII, 525). Dat niet alleen kathedrale, doch ook andere kerken soms Munsters geheeten werden, getuigt du Cange, Glossarium (ed. L. Favre), V, p. 457, col. 3, en staaft het met voorbeelden. De kerk van Monster kon in vroege tijden beschouwd worden als eene voorname kerk, zijnde alstoen, met uitzondering der kapel op 's graven hof te Zande, de eenige aan den heiligen eerdienst gewijde plaats in de uitgebreide parochie Monster, welke van den mond der Maas langs de zee tot minstens aan de N. O. grens van de latere parochie 's-Gravenhage strekte; zooals blijkt uit de afscheidingen in de 13de eeuw, eerst van Zande (Oorkdbk v. Holl. en Zeel. I nº 368) en later van den Haag (Invent. oud-Archief v. Zeel. III nº 147), van het grondgebied der parochie Monster. Hoever ze zich landwaarts-in uitstrekte, valt moeilijk te zeggen. In 1006 paalden de parochieën van Monster en de Lier, beiden in de *Nav.* t. a. pl. aangehaalde oorkonde van dat jaar vermeld, wellicht aan elkander. — Het schepenzegel van Monster, gelijk het reeds in 1296 (Oorkdbk v. Holl. en Zeel. II nº 951), en sedert, met vernieuwingen van den stempel, tot in den aanvang dezer eeuw gebruikt is, ziet op eene naamsafleiding van de kerk. Deze is daarop afgebeeld met het randschrift: Sigillum scabinorum Monasterii ad Mosam. Het verband tusschen de afgebeelde kerk en het »monasterium" in het randschrift, waaruit de benaming »Monster" is ontstaan, ligt m. i. voor de hand. Dat de plaats haren naam ontleend heeft aan de kerk, lijdt m. i. geen twijfel. Die afgebeelde kerk, waarmede schepenen

minstens ruim vijf eeuwen hadden gezegeld, had m. i. aan de gemeente als wapen moeten zijn toegekend, in plaats van dat der heerlijkheid Polanen, waaronder Monster weliswaar in vroeger tijd ressorteerde, doch welker wapen nooit, voorzoover ik heb kunnen nagaan, door het bestuur van Monster werd gevoerd.

Van een klooster te Monster is aldaar niets bekend, terwijl kronieken en oorkonden er niet van schijnen te gewagen. — Met betrekking tot de uitdrukking »ad Mosam" teeken ik aan, dat de Maas in vroege tijden op veel korter afstand der Monstersche kerk liep dan na de 13de eeuw het geval was, terwijl het Maaswater destijds door de Poel achterom 's Gravenzande, tot betreklijk zeer dicht bij die kerk moet hebben gevloeid.

Vraag: vóór veertig jaren bevond zich nog bij eene tuinderswoning onder Monster, een klein oud poortje. Boven den doorgang was een steen ingemetseld, waarop een ovaal wapenschild was uitgehouwen, bevattend een band of baar van links naar rechts afdalend, gelijk aan dien welke, beladen met de letters S. P. Q. R. op het Romeinsche schild wordt aangetroffen, hier echter met de letters D : S : Q : F : voorzien. De letters werden destijds door mij opgeteekend; ze waren zoo duidlijk zichtbaar, dat men zich daarin niet wel vergissen kon. Het schild was (doch dit zal eene fantasie van later tijd zijn geweest) in kleuren geverfd, het veld rood, de baar wit, en de kanten van de baar, de letters en de puntjes, blauw. De beteekenis van het schild zou het gebruik van het (veel vroegere ?) gebouw, waartoe dit poortje placht te behooren, kunnen doen kennen of waarschijnlijk maken. Ik houd mij aanbevolen voor mededeeling van den zin dier letters.

JAMES DE PREMERY.

De Roompot (XXXVII, 377, 551) — wordt bij Lud. Smids, Schatkamer d. Nederl. Oudhh. bl. 294, vermeld als eene voormalige Roomsse (Romeinsche) sterkte aan de Schelde; met aanhaling van Smallegange, Kron. I 3, 6, en van v. Leeuwen, Bat. Illustr. bl. 130, waar sprake is van eenig steenwerk alsmede van een afgeknotten toren in het water ter plaatse. Ook *Nav.* ibid. 494 zien wij een ouden burcht »de Pot" genoemd. En dit laatste is zeker wel verbasterd uit port(a). De voormalige lokaliteit van die »Roompot" blijft dan

nog in heugenis doordat de burchtnaam overging op eenen der monden van de Ooster-Schelde (tegenover Veere). Dit is alzoo een speciaal geval, en iets dergelijks geldt gewis niet van de *Nav.* ibid. 377 genoemde Moes-, Pluim- en Strooppot, als waternamen. Op (*sic*)-den-Strooppot is ook de naam eener herberg te Asch (o. Buren).

Schouwenburg (XXXVII, 671). Schotenburg *of* Schouwenburg geeft de *Nav.* ibid. bl. 419 voorgestelde duiding aan de hand; *tenzij* dan dat men hier met eenen dubbelnaam te doen hebbe. De *Nav.* ibid. genoemde huizen Olde en Nye Schouwenborgh a[o] 1453 te Arnhem herinneren echter gereedlijk aan wachttorens; Schouwbergh = wacht-toren of verhevenheid om als wachtplaats te dienen (Kiliaan). Ook opzichzelf beduidt schouwe o. a. kijktoren, vuurtoren, ja, toren in 't algemeen (idem). — De *Nav.* XXX, 478 voorkomende varianten dienen, wegens het aldaar voorkomende Scho(e)mberg, bij *Nav.* XXXVII, 419 ook in rekening gebracht. Zoo tot die varianten inderdaad behooren Schurnbergk, Schornburg, dan kan 't hier, minstens gedeeltlijk, ook iets anders gelden, t. w. schor, bijv. in den zin van aanwas, aangeslibt land, onbedijkte grond (Cats) = schuere, scure (*Nav.* XXXI, 92). Bijgevolg kunnen sommige met Sc(h)o(o)n(en) aanvangende plaatsnamen in hunne hoofdsylbe insgelijks dit woord »schor" vertoonen, welks *r* dan vervloeide. — Schauburg (Schaubroek), waaraan het gesl. Snouckaert een gedeelte van zijn naam ontleent, ligt in Vlaanderen, tusschen Gend en Brugge. — Men vindt als geslachtsnaam ook Schouwenburg, zonder voorzetsel: te Amsterdam schonk J. E. Th. v. Hoorn, geb. Schouwenburg, 2 Nov. 1888 de geboorte aan eene dochter.

J. A.

Hamrik (XXXVIII, 449) — schijnt, zooals Hoeufft opgeeft, in Friesland in den uitgebreidsten zin hetzelfde beteekend te hebben als elders marke, maalschap; in engeren zin kan hamrik geweest zijn een erf bij een huis, ook voorwerk. Ham, hem, heim, heimr, haims beteekent huis, maar ook dorp (villa en vicus); alzoo kan hamrik ook zijn dorps-marke, -gemeente, want *rik* zal wel zijn 't zelfde als rijk = gebied; van rijken = zich uitstrekken. Hamrik = het gebied dat binnen

de marke (marke-grens) gelegen was. Von Maurer verklaart hamrik door marke.

A. J. C. KREMER.

[De slotsylbe van hammerick, hamrik, hammerke (Kiliaan) is blijkbaar mer (grenspaal) of marck (grens).]

Tragel (XXXVIII, 506). Waarom v. Dale trachel schreef op 't voorbeeld van Dr. Callenfels in eenen der jaargangen van Nehalennia, — kon ik nooit begrijpen. Dat Dr. C. zoo schreef, wijd ik aan zijne uitspraak; alle g's waren bij hem ch's; hij zei zelf brenchen, cheven, voor brengen, geven enz. Intusschen heeft het woord ook de beteekenis van lichte dijk, de zomerkade der Noord-Nederlanders. Op een plan van Sluis leest men: »tragel houdende de groote inundatie". Ook heeft men het werkw. »betragelen" = eene lichte bedijking maken. Die van Eecloo, Caprijke en Lembeke, uitmakend de gelanden der Slippendamme wateringhe, waren, volgens een charter van Jan van Borgondië, gehouden, de tragels van hunnen watergang in Beooster-Eede te verhoogen, als waterkeering.

G. P. ROOS.

Tragel. Dit woord brengt mij het Veluwsche »trôa" of »traa" te binnen, d. i. een weg, doorgaans een nog al breede, tusschen verschillende bosschen gelegen, bijv. tusschen de Uddelerheegde en het Elspeeterbosch, tusschen de Meervelder- en Hoog-Soerensche bosschen. In dien zin dient de »troa" langs die bosschen tot scheidings- of grensweg. Ook loopt door vele bosschen een »brand-troa" of een brandweg vaak meer dan één. Zoo'n weg mag (met heide of gras of biezen) niet begroeid raken. De grond er van wordt door jaarlijksch »omzetten", d. i. omspitten, »roew", d. i. ruw, ruig, zanderig gehouden; opdat, ingeval van brand in eenig vak of op de bijliggende heide, de vlammen vóór het zand »bliiven stôan", en dus niet tot andere vakken kunnen overslaan. In de tot de heerlijkheid Het Loo behoorende bosschen wordt aan dat »roew" houden der »brand-trôa's" flink de hand gehouden.

Uddelermeer. A. AARSEN.

[Oudemans, Mid. Nederl. Wrbdk. heeft: tra = tred. — Daar in het boven-

staande van Veluwsche bosschen sprake is, sta hier wat men in het Leenregr, afd. Veluwe, art. Ermel(o) a° 1667 aantreft: »Voorts twee deelingen holts in het Speulder bosch aangecocht van de Curateuren van Juffr. Elisabeth Brincks, weduwe Dompselers in *'t Hont dorpel deel* met alle haer recht en gerechticheiden van heide, weide, rijs, twijch en andere gerechticheijt; als oock noch vier deilingen in het selve Speulder bosch aengekocht van Vrouwe Gertruijt v. Linteloo, weduwe van wijlen de Heer gouverneur Goltstein, sijnde in het *dolderdeel, lotende* met Willem Veer tot Braemel, met heijde, weide, rijsch, twijch, turff en alle andere recht en gerechticheijt, mitsgaeders twee *honderden* in den Elspeter bosch enz. enz. Wat beduidt het cursief gedrukte? Ziet ook »lotende" op toedeeling door het lot? En is »honderden" de bekende vlaktemaat, in Neder-Betuwe bekend als »hont", meerv. »hont" en »honden", d. i. z. v. a. als *honderd* roeden, nml. het 7de gedeelte van een bunder, het zesde deel van een morgen — lands?]

LXXXII.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen van Mr. J. Dirks

A° 1715. N° 3085—3112.

3085. 1714. De aartsbisschop *Joseph Clemens* in zijne rechten hersteld. *Dugniolle* n° 4824, *v. Orden* n° 1429, *de Coster* n° 681 Z., *v. Cleeff* II n° 2476/77 K. en Z. *f* 2.25. Rechts-gewend borstbeeld van *Joseph Clemens*, aartsbp. van Keulen enz. in keurvorstlijk gewaad. Daaronder H. *B(ernard)*. Omschrift. *Jos(ephus) Clem(ens) Arch(iepiscopus) Col(oniae) S(acri) R(omani) I(mperii) Archicam (erarius) et elect(or) dux Bav(ariae)*.

Kz. Een gekroonde zittende leeuw In de afsnede 1714. Omschrift *Subditis Clemens* (Zachtmoedig voor zijne onderdanen.) Brons D. 30 Koper in *Revue de la Numismatique Belge* (1851) p. 239—240 n° 42—43 alwaar p. 225—246 n° 1—60 een *Catalogue des Médailles et des jetons historiques de l'ancien pays de Liége par J. Petit de Rosen*, met deze opmerking (p. 240): Ce jeton, dont la légende renferme un calembour ironique, facile à saisir, fut jeté au peuple à la rentrée de *Joseph Clemens*, à Liége, après le traité de Rastadt.

v. Orden I n° 1429 bl, 376 zegt: »Deze is geslagen op den gesloten vrede te Rastadt, waarbij *Joseph Clemens* van den rijksban ontheven en in alle zijne rechten hersteld werd". Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3629 K. *f* —.60, *de Coster* n° 681 Z. en 682 Goud, *Pinchart* p. 72.

3086. Als boven, *zonder jaartal. Dugniolle* n° 4825, *v. Orden* II bl. 143 met deze aanteekening: »Behalve in meest alle Duitsche

penningwerken, vindt men de afbeelding ook bij *C. G. Weraus*, *Bildnisse der regierenden Fürsten* pl. 39 n° 28 (Neue Ausgabe) Wien 1828.

3087. 1714. Types als n° 3085 en 3086, maar op de keerzijde *staat de leeuw, is niet gekroond en houdt het schild van den keurvorst vast.* Vz. Borstbeeld als boven *Joseph Clemens* Z. Dim. 49. *Revue* l. c. p. 240 (44) volgens *Beschreibung der Kölnischen Münzsammlung von Merle* S. 410 n° 96.

3088. 1714. *Vz.* Op de getrouwheid van *Joseph Clemens* aan Frankrijk. Vz. *arch. col. et s. r. i. elect. Bav. dux.*

Kz. Het *Geloof* zittend bij eenen pilaar, rust met den rechterarm op een altaar bij een rots door stormwinden aangevallen. In de afsnede *Fide sua probatus Eccl.(esiastes)* 46. (?) 17 (?) *Prediker* (1714). (Door zijn geloof beproefd of voortreflijk). Bij *de Jonghe* n° 2805 en *Michiels v. Verduynen* n° 2461 Br.

Omschrift *Fides inconcussa* (Ongeschokt geloof), *v. Orden* n° 1430, *Dugniolle* n° 4826.

3089. Bij *v. Orden* n° 1430 als legpenning, doch *Revue* 1851 p. 240—241. D. 29 en bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3630 als gedenkpenningen G. 29. Verguld Zilver 44 W. *f* 4.75, ook bij *Salm* n° 2249 Mm. 43. Z. 37 W.

3090. 1714. 13 Aug. Groote zilveren penning op de voltooiing van het stadhuis te Luik D. 54. *Revue* 1851, p. 238—239 n° 40, afgebeeld bij *Renesse* pl. 56 (1) en beschreven I p. 160—161 met *Vz.* Een groot *perron* van Luik. Wapens der burgemeesters v. *de Voordt Cortenac* en *Thier de Walhorne.* Het jaartal 1714 en op een banderol *Fide fidelitate et concordia.* (Door Geloof, Trouw en Eendracht) en Omschrift *Joseph Clemens* enz. enz.

Kz. Het nieuwe stadhuis van Luik en opschrift in 12 regels zilver en goud, wegende 50 dukaten, koper en lood bij *Renesse* I en variant II p. 161. *Michiels v. Verduynen* n° 2460, *Pinchart* p. 71. »En 1727 le graveur *Jean Duvivier* a publié une série de planches intitulée *Plans, coupes et élévation de l'hôtel de ville de Liége.*

Bij *v. Cleeff* I n° 2609 Z. *f* 6.25.

Fransche legpenningen.

3091. 1714. Buste *Ludovicus Magnus rex.* Kz. *Pacato plenius*

alveo. Trésor Royal. De *trog (schatkist) in rust is voller* (dan wanneer hij geschud wordt).

3092. 1714. Vz. als n° 3091 Kz. *Non jam fatalia terrent.* (Zelfs het noodlottige verschrikt hem niet). *Parties Casuelles* 1714. *Backer* n° 3540 Z.

3093. 1714. Vz. = *Dignum Hercule robur* (Een kracht Hercules waard) *Ordinaire des guerres* 1714. *Backer* n° 3544.

3094. Z. J. *Backer* n° 2377 Z. *Ludovicus magnus rex. Orbe pacando iterum.* (Lodewijk de groote koning door ten tweeden male de wereld te bevredigen. Kz. *Tuetur et ornat* (Hij beschermt en versiert of strekt tot sieraad).

3095. *Backer* n° 2378 Vz. Het geharnast borstbeeld van 's konings natuurlijken zoon *L(ouis) Alexa(ndre) de Bourbon C(omte) de Toulouse Admiral de F(ran)ce. Kz.* Neptunus op zijne zeekar met den drietand in de hand. *Praestat componere fluctus.* (Het is beter de golven te stillen). *Marine* 1714. K. en n° 2379 Zilver gegoten.

3096. Dezelfde penning maar op de *Vz.* Buste en Omschrift *Ludovicus magnus rex.* Bij *de Coster* n° 675 Z., *Dugniolle* n° 4813. Vergelijk v. Loon IV 666.

3097. *Backer* n° 3543 Z. Buste *Louis Aug. de Bourbon, Duc de Mayne. G(rand) M(aitre) de l'Art(illerie).*

Kz. Pristinus est ollis vigor. Artillerie 1714. De oude kracht is nog in de potten (steenen stukken, mortieren).

3098. 1714. Rechts-gewend gelauwerd borstbeeld van keizer Karel VI, met allonge-paruik. Daaronder *Ph. Roett(iers) jun(ior) (fecit).* Omschrift in chronogram sItMagNe CaroLo seXto tIbI gLorIa Daphnes. Aan u, den grooten Karel VI, zij de glorie van *Daphne* (die, vervolgd door *Apollo*, in een laurierboom veranderde). *Kz. Minerva*, draagt een schild versierd met het wapen van het Duitsche rijk, zet haren voet op een krijgsman en bedwingt hem door een speer op diens borst geplaatst. Naast haar de kastelleny van Kortrijk, gezeten met de linkerhand op een schild, voorzien van haar wapen, leunend en in de rechterhand een olijftak houdend. Omschrift in chronogram VIrgInI paCIferae CeDe MaVors. (Wijk o Mars! voor de vredebrengende maagd).

Afgebeeld en beschreven door den baron *H. Surmont* in de *Revue de la Num. Belge* 1871 pl. V n° 2, p. 160, *Pinchart* p. 66 (7), *Piot* n° 470/472 p. 51.

3098*. *Pinchart* p. 68 (2): Je n'ai pas retrouvé deux médailles de la chatellenerie de Courtrai qui rappellent le traité d'Utrecht et de Baden conclus en 1713 et 1714 gravés par *Philippe Roettiers* »door *Philip Roettiers* .... twaalf gouden medaillien .... ter causen van den pays .... gesloten tot Utrecht .... (*Rekening* 1714).

3099. 1714. Gedenkp. van *Joseph Clemens*, aartsbisschop van Keulen, en het tractaat van Baden.

Vz. Borstbeeld. Omschrift *Jos. Clemens arch(iepiscopus). col(oniae) et s(acri) r(omani) i(mperii) elect(or) bav(ariae) dux.* Daaronder *J. du Vivier.*

Kz. Landschap met regenboog. Op de rots ter rechterzijde het monogram van den graveur D. V. Omschrift *Recordabor foederis.* (Ik zal aan het verbond gedachtig zijn). *Pinchart* p. 69.

3100. 1714. Sterfpenning van *Clara Waresquiel*, weduwe van *Charles Cailles*. Cat. Gand 4 Sept. 1854 n⁰ 452 K.

3101. 1714. Dood van *Anton Ulrich* hertog van Brunswijk en Luneburg. Kz. *Coelesti flamma* etc. *Oosterdijk* n⁰ 906. Tin *Cat. Welz de Wellenheim* II 2 n⁰ 4873. Z. 14. Bij *Salm* n⁰ 2250 Z. 14, *v. Cleeff* I n⁰ 2610 Z. *f* 1.25, *de Vries* (1854) n⁰ 1898. Z. 14 W., *v. der Chijs* n⁰ 355. (*Kantschrift*) Z. 14.

3102. 1714. Begraafnispenning van *Pieter Blankers.* »*Geboren primo Januarii* 1664. *Is gestorven Den* 24 *Februarii* 1714." Beschreven door C. G. B(oonzajer) in de *Nav.* VI, 1856, bl. 71 – 72 Ovaal.

3103. 1714. 8 Juni. Dood van *Sophia* hertogin van Brunswijk, kroonprinses van Engeland. Zie *Brunsw. Chronicon* Tab. LV n⁰ 5 en *Brunsw. Luneb. Münz Cab.* S. 226 n⁰ 994, doch kleiner in kabinet *Smits v. Nieuwerkerk.* Bij *v. Dam* n⁰ 2993 Z. *f* 30.

3104. 1714. 28 Juni. Buitengewoon groote onuitgegeven zilveren, gegraveerde penningplaat van 18 duim middellijn op het overlijden van *Cornelis Chastelein* ordinaris raad van Nederl. Indië te Batavia. *Kon. Kab. Aanw.* 1859, bl. 18—19. *Nav.* XVI bl. 138. *Tijdschrift N. Ind.* XIV bl. 30 (33) *Cat. Bataviaasch Genootschap* 1877 n⁰ 12.

Merkwaardig als bijdrage tot de kennis der graveer- en teekenkunst in Indië te dien tijde. (*J. F. G. Meyer*).

3105. 1714. Ter eere van den steensnijder (*lithotomus*) *Jacques de Beaulieux* geb. in 1651 en overleden in 1714.

Vz. Zijn borstbeeld. Omschrift *Frater Jacobus de Beaulieux Lithotomus.* I. *Goeree d(elineavit).* Op het armstuk *N(icolaus) C(hevalier) f(ecit).*

Kz. Een krans of snoer van blaassteenen- en steensnijders-werktuigen, waarbinnen

Beset dit met geen diamant
Een snoer aan een geregen steenen,
Den mens onttrokke door mijn hand,
Sal beter luister mij verleenen.
L. Smids
N(icolaas) C(hevalier) f(ecit).

Index Rudolphi Ed Berolini 1829 p. 12 n⁰ XXVIII.

3106. *Vz.* als n⁰ 3105. *Kz.* Een ongekleed kind zittend op een kussen, houdend in de opgeheven linkerhand een blaassteen en in de rechter een stokje of staafje. Daarvóór liggen twee haakjes, een tangetje enz. Omschrift

Deus nobis haec otia fecit.
(God gaf ons deze rust).
N(icolaas) C(hevalier) cum c(aesaris) p(rivilegio).

Overgenomen uit *G. v. O(rden)* (1840) *Tijdschrift voor Alg. Penning- en Muntkunde* II bl. 510—511 afgebeeld *vis-à-vis* bl. 668 op het einde van Deel II tweede stuk.

3107. 1714. Karel XII van Zweden uit de gevangenschap van Bender terug. Borstbeeld

Kz. *Was sorget Ihr doch,*
Gott und Ich leben ja noch.

Cat. *de Groot-Kooiman* (1888) n⁰ 1021 Z. 7 W. Kabinet *Smits v. Nieuwerkerk*, *Becker* n⁰ 902 Z. 7, 15 W. *f* 1.—. (Medegedeeld om het merkwaardig opschrift).

3108. 1714. 12 October. Bij de aanvaarding van het muntmeesterschap van Gelderland door *Hendrik Cramer*. Bij *de Vries* c. s. pl. II (8) I, bl. 34—35. Cat. *de Vries* (1854) n⁰ 1908, Z. 17 W., *v. Orden* n⁰ 2766 Z, 18 *f* 1.50.

3109. 1714. 25 Januari. Zilveren bruiloft van *Joan Anthony de Normandie* en *Catharina de Greef*. In 1860 (*Nav.* X, bl. 186) bij Mr. *G. B. Emants* te 's-Hage († 7 Maart 1871) Cat. *Quintus* n⁰ 1417* Mm. 48 Z. 46.

3110. 1714. 5 Maart. Zilveren bruiloft van *Jan v. Wieringen* en *Amarante Meermans* bij N. T(*etteróde*) (*Nav.* VI,) bl. 258, *de Roye* n⁰

2528 Z. *f* 4.25 als *Meerman*. Bij *de Vries* (1854) n° 1908 Z. 28 W. ook *Meerman* [1]).

3111. 1714. Op de rampen te Weenen. *Vz*. Gezicht op de stad met »*Sie ist jezt unter dem Schutz Gottes sicher*", in de afsnede »*Wien ohne W.*", *Kz. Gott liess den Kaiser nicht wie er nicht liess die seinen : die Pest liess nach in Wien, das Best wird bald erscheinen.*

In Kab. *Smits v. Nieuwerkerk.*

3112. 1714. Fraaie en uiterst-zeldzame bronzen penning op het 25-jarig huwelijk van *Jacob* en *Hanna Bassan* (Portugeesche *rabbi* ?), te *Naarden* ? ? gewoond hebbend volgens den heer *J. Schulman.*

Vz. Op den achtergrond eene groote stad met wallen en *vele* torens : (Amsterdam van de landzijde gezien.) In de gracht een scheepje Perspectief tusschen een palmboom en een wijnstok, waartusschen *Amor* eenen boom plantend of snoeiend. Op den voorgrond een landman ploegend en kippen. Omschrift, gesneden

** Soo bloeyt de trou als man en vrou,*
haer plight betraghten en op Godt wachten.

(Door de kruin van den palmboom een kroon en scepter (*man*). Op den wijnstok eene duif (*vrouw*). Beiden verbonden door een keten met daaraan hangend △ slot, vastgehouden door eene uit de wolken komende hand. In de wolken *Jehovah* (Hebr. letters)

Kz. Tableau waarop gegraveerd

Houd hierbij 't zilverfeest
In achting. Laat uw geest
Tot dankbaarheid zich uiten.
Acht waarde spruiten,
Leeft steeds in waare deugd
Tot uwer Oudren vreugd.

Daarboven op een mansschild *Anno* 5449. Op een vrouwenschild *den* 3 *Sivan* [1]) *getrout.*

Onder het tableau

IACOB BASSAN
HANA BASSAN
A° 5474 den 3 Sivan [2]).

---

[1]) 23 Jan. 1714 *So kroont de vree en t recht*
Hier 25 jarig echt (Wapens).
Op een glazen beker. *Nav.* XXIII, n° 4. Omslag.

[2]) Aldus Ester 8 vs 9, in het apok. boek Baruch (1 vs 8) tot Sival verbasterd

Omschrift *De vreese Gods met liefd gepaardt*
Ist schoonste pronkjuweel op aardt.

Bij *J. Schulman* te Amersfoort 18⅞83.

EINDE VAN HET JAAR 1714.

Penningen (XXXIX, 29). 2. Fictieve munt in de strafgevangenis te Gend. Afgebeeld bij Guioth pl. XXI n° 174 tusschen n° 173 van 20 centimes en n° 175 van 1 centime. Zie aldaar p. 161—162.

3. Turfloodje van Antwerpen, afgebeeld bij G. v. Orden, Bijdragen pl. XXI n° 6, beschreven bl. 58.

VRAGEN.

Heerlijkheid (XXXIX, 1). Wat was het onderscheid tusschen eene vrijheerl., baronie *en* eene hooge heerl.? Was eene baronie (vgl. *Nav.* XXXVIII, 635) wel iets anders dan eene *hooge* heerl., die den titel van baron schonk aan den er mede beleende? En was eene hooge heerl. als zoodanig, niet per se eene vrijheerl. of vrije heerl.? Uit *Nav.* XXXIX, 2 (n. 1, Kruiningen) schijnt te blijken, dat eene baronie soms den rang had eener bannerij. Maar hoe dan, dat men de oude bannerijen niet (nooit?) baronieën ziet getiteld? Vgl. nogmaals *Nav.* XXXVIII, 635. Werden de latere baronieën van Gent (Over-Betuwe) ook als baanderheeren aangemerkt?

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

N. C. Brinkman. In de pas verschenen tweede aflevering van het Biografisch Wrdbk der Noord- en Zuidnederl. Letterk. konden geene levensbijzonderheden omtrent deze zoo vruchtbare schrijfster worden

---

benaming der derde maand van het burgerlijk jaar der Joden na de ballingschap. RED.

medegedeeld, hoe vele pogingen ook aangewend werden om iets anders omtrent haar te kunnen geven dan eene droge opsomming harer werken. Opmerklijk is 't, dat zij zich steeds op de titels harer boeken N. C. (Naatje?) noemde, en daarom ook steeds dus heet. Het doopboek der Luth.-kerk te Amsterdam leert ons echter, dat: 21 Oct. 1760 in huis gedoopt [werd] Anna Catharina Brinkman. Volgens het Puiboek te Amsterdam is 12 Nov. 1784 ondertrouwd Coenraad v. Streek, uit Amsterdam, oud 19 jaar, wonende Egelantiersgracht, met Anna Catharina Brinckman, Luthersch, oud 22 jaar, wonende als voren. Den 4 Juli 1828 eindelijk, is te 's-Gravenhage overleden Anna Catharina Brinkman, zonder beroep, oud 50 jaar, geboren te Amsterdam, weduwe van Van Streek, »zijnde overigens niets bekend".

Het feit, dat zij bij haar ondertrouw 2 jaar, bij haar overlijden niet minder dan 18 jaar — te jong werd aangegeven, moge andermaal tot waarschuwing strekken voor hen die »uit de officieele registers" willen besluiten tot de identiteit van een en denzelfden persoon.

Amsterdam. P. J. FREDERIKS.

A. Fokke Simonsz. In het Amsterdamsch jaarboekje voor 1889 van Mr. N. de Roever vindt men bl. 190 een opstel van J. A. Heuff Az., getiteld Focke Simons en Versteegh te Amsterdam, waarin sprake is van een avond-bezoek, gebracht in eene vereeniging bij Arend Fokke Simonsz., zonder melding waar die bijeenkomst gehouden werd. 't Was in een klein buitenverblijf aan het Noordelijk Zaagpad buiten de Utrechtsche poort, waarheen Fokke in 1804 verhuisd was. Daar richtte hij een letterkundig genootschap op, dat des woensdags-avonds vergaderde, en waar hij als verhandelaar optrad. Het was eene soort van Platonische akademie, waar het nut met het vermaak ging gepaard. De bijdrage was per persoon twee dukaten in het winter-saizoen. Zie H. Frijlink, »A. Fokke Simonsz, zijn leven, denken en werken", bl. 52.

W.

Dr. H. Hartmann en zijne werken. Reeds vroeger had ik het genoegen, in dit maandwerk (XXI, 555) te wijzen op Dr. Hermann Hartmann, te Lintorf in Hanover, bij Osnabrück — op dien wel ge-

leerden en zeer verdiensteliken volksaardigen beoefenaar en kenner van de geschiedenis, de oudheidkunde en de volkseigene zaken (*folk-lore*) zijns vaderlands, bepaaldelik van het noordelike deel van Westfalen, de omstreken der stede Osnabrück. Ik deed dat naar aanleiding van zijn werk »Bilder aus Westfalen", Osnabrück, 1871, toenmaals juist verschenen. Sedert dien tijd heeft Dr. H. zijne onderzoekingen in die richting aanmerkelik voortgezet en uitgebreid, en den uitslag daarvan in eenige belangrijke werken openbaar gemaakt. Zoo verscheen er van genoemd werk in 1884 te Minden een vervolg, als »Bilder aus Westfalen. Neue Folge", nadat reeds in 1876 te Preussisch-Oldendorf zyne »Wanderungen durch das Wittekinds- oder Wiehengebirge" in het licht gekomen waren. In dit werk leidt de opsteller op aangename en onderhoudende wyze ons rond in het Wittekinds- of Wiehengebergte, ook den West-Süntel genoemd, en dat zich in noordelik Westfalen tusschen de steden Osnabrück en Minden uitstrekt — in eene bergachtige landstreek die zoo rijk is aan liefelik natuurschoon als aan merkweerdige gedenkteekenen en herinneringen uit de geschiedenis, vooral uit de oudste geschiedenis des lands. Vooral ook rijk in herinneringen is deze landstreek aan den grooten Hertog der Saksen, aan den dapperen Wittekind, den welvermaarden tegenstander van keizer Karel den Grooten, den laatsten der roemruchtige aanvoerders van het aloude volk der Saksen, in den heidenschen tijd. En juist met het oog op Wittekind en wat er van hem en de zynen nog overig is, in bouwvallen van oude burgen en schansen op de bergen, in zyn nog ongeschonden praalgraf te Enger in de overoude kerke, in oude volksliedjes en rymen, in talryke sagen en volksverhalen, die ten deele nog heidensche oorsprongen aanduiden, — juist met het oog op deze zaken is dit werk geschreven. Zoo zegt dan ook de opsteller zelve in zyn »Vorwort": »Es sind aber hauptsächlich Tradition und Geschichte in Beziehung »auf Wittekind, welche dieses Buch nachweisen und fixiren möchte".— De rechtmatige vereering, ja de geestdrift, die Dr. H. voor hertog Wittekind gevoelt, nevens de ongemeene rijkdom zyner kennis aangaande dien edelen en dapperen aanvoerder der Saksen, komt echter nog meer aan het licht in een werk dat hy, in vereeniging met Dr. O. Weddigen, in 1883 te Minden uitgaf, onder den titel »Das Buch vom Sachsenherzog Wittekind. Sage und Dichtung, nebst historischer

Einleitung". Alles wat er nog van Wittekind bekend is en overgebleven, vindt men in dit werk byeengebracht, en dat in liefeliken, aangenamen form, zoodat het een lust is dit boek te lezen, een lust voor iederen Germaan in 't algemeen, maar voor den Nederduitscher, voor den Saks in het byzonder, die een der roemrijkste en byzonderste mannen zyns volks, een der schoonste en merkweerdigste gouen van het oude Saksenland, in dit werk door meesterhanden geschilderd ziet. Dat het werk op de fraaiste wyze gedrukt is en gebonden in prachtband, dat het versierd is met eene allervoortreffelikste titelplaat van Wilhelm von Kaulbach, eene zinnebeeldige voorstelling van keizer Karel den Grooten en hertog Wittekind t' aanschouen gevende, en daarenboven nog met 18 afbeeldingen in lichtdruk, grootendeels zoo liefelike als trotsche landschappen voorstellende — dit alles kan slechts ten grooten voordeele en ter meerdere aannemelikheid daarvan strekken. — Welk een degelik geschiedvorscher Dr. H. is, en hoe de zeer ryke kennis, hem eigen, van de plaatselike aardrijkskundige gesteldheid van zyn byzonder vaderland hem daarby te stade komt, toonde hy ook en bewees hy in menig belangryk opstel, in verschillende tijdschriften geplaatst, of ook afzonderlik uitgegeven. Onder dezen moeten genoemd worden: »Welchen Weg nahm Germanicus von der Ems nach der Weser? en Die Uebersetzung der Vita Bennonis vom Abt Norbert (Osnabrück, 1866), enz. Een aangename, bloemryke, dichterlike stijl maakt de lezing van Dr. H.'s werken byzonder aangenaam. En geen wonder! Dr. H. toch is een verdienstelik dichter, een man wien de benijdbare gave eigen is, in schoone, verhevene taal, in liefeliken rijm en maat te kunnen uitspreken en weergeven wat hem het gevoelvolle hart doet kloppen, wat hem de ziele beroert. Zoo wel in zyne »Volksbilder" als in zyn »Buch vom Sachsenherzog Wittekind" heeft hy eenigen zyner schoonste gedichten doen afdrukken, die betrekking hebben op de onderwerpen, in die werken behandeld. In het laatstgenoemde werk vinden wy nevens H.'s eigene gedichten, ook eenigen van zynen medewerker Dr. Weddigen, en van andere hooftsakelik westfaalsche zangers, de roem en eere van Wittekind, zyn tijd, zyn volk en zyn land bezingende. In dezen schoonen bundel toont H. reeds hoe goed hy zyne keuze weet te doen in deze zake. Dit blijkt nog meer in eenen anderen, grooten bundel gedichten, overrijk, schoon en degelik van

inhoud, dien hy in 1885 te Minden in het licht gaf onder den titel »Schatzkästlein Westfälischer Dichtkunst, in hoch- und plattdeutscher Sprache", een werk ook voor den taalvorscher van groot belang, wegens de nederduitsche, de nedersaksische gedichten daarin voorkomende, in de verschillende gouspraken des lands. Dit werk is als een gedenkboek van de eere des alouden saksischen volks, van het schoone land Westfalen, van al het eigenaardige dat beiden vertoonen. — Het laatst verschenen werk van Dr. H., waar mede deze bespreking van zynen arbeid moge besloten worden, is nog een bundel gedichten, ditmaal allen van hem zelven, waarvan eene derde, vermeerderde uitgave in 1889 te Osnabrück verschenen is onder den titel »Mythe und Sage". En deze titel duidt reeds aan dat de dichter hier bij voorkeur het pad betreden heeft, waar langs hy het liefst door de bergen en bosschen, over de heuvels en heidevelden en langs de breede korenakkers van zijn vaderland wandelt, — t. w. het pad waar hem zoo schoone bloemen bloeien, bloemen die hy in allerlei volkseigene zaken, volksverhalen, rymen, deuntjes, bygeloovigheden, zeden, enz. te vinden weet. Ook deze bundel gedichten, ofschoon het jammer is dat hy, wat het uiterlike aangaat, niet zoo fraai en degelik voor het licht komt als H.'s andere werken, zy hier den nederlandschen navorscher, byzonderlik ook den volkskundigen man uit de oostelike, de saksische gouen onzes vaderlands, aanbevolen. — Met den navorscheren in het algemeen, den geschied- en oudheidkundigen in volkseigenen zin in het byzonder op hem en zyne werken gewezen te hebben, wordt door my een plicht vervuld, dien ik zoowel tegenover H. als tegenover de belangstellende Nederlanders te vervullen had. Een plicht? Ja, maar vooral een lust, eene vreugde, een genoegen was my het schryven dezer kleine bekendmaking, waarvan ik van harten hoop, dat zy haar doel bereiken moge.

JOHAN WINKLER.

M. ten Wijnhave (XXXIX, 34). Zonder twijfel is de bedoelde persoon niemand anders dan Melchior Winhoff, die in 1559 het Landrecht van Auerissel uitgaf. Is het HS. vroeger geschreven, dan bevat het waarschijnlijk niets, dat niet in zijn Landrecht opgenomen werd. Is het jonger, dan is er meer reden tot belangstelling. Dat het eerste

het geval zal zijn, wordt aannemelijk, omdat Berend v. Schedelich Landcommandeur van Ootmarsum was van 1550—1555, en het HS. dus uit dien tijd moet zijn. Dit neemt echter niet weg, dat eene nadere kennismaking er mede mij aangenaam zou zijn. Wil de heer Backx mij daartoe in staat stellen?

Zwolle. MR. J. I. VAN DOORNINCK.

De Pastor van Lapschure. In de blauwe-Bibliotheek komt onder dezen titel een boekske voor, dat de oorzaak was van eene der poëtische zonden mijner jeugd. Nu lees ik dezer dagen in »Le Protestantisme Belge, avant, pendant et après les troubles du 16me siècle (Brussel en Amsterdam 1856): Hilaire Besthoff, né à Gand en 1478, était lié intimement avec Charron et Rabelais. — On lui attribue le conte Flamand, écrit dans le genre burlesque intitulé »Le curé de Lapschure", ouvrage qui tient le premier rang après Thijl Uylenspiegel, mais qui est devenu très-rare. Vrage: Is dit hetzelfde werkje als dat der blauwe-Bibliotheek? Zoo ja, — dan ziet dit »très-rare" zeker op de oorspronklijke uitgave? De ongenoemde schrijver van Le Protestantisme Belge noemt B. den vertegenwoordiger in Vlaanderen van de »école Satyrique", door Erasmus gesticht. Het prul der blauwe-Bibliotheek bevestigt deze uitspraak niet.

G. P. ROOS.

VRAGEN.

Fouant. Dr. Chrn Sepp in zijn merkwaardig geschrift »Verboden Lectuur" (Leiden, Brill, 1889) bl. 70, noemt als op den Index Librorum Prohibitorum van keizer Karel V voorkomende »Walsche nieuwe testamenten", op: »En Anvers par Guilielmum de Montes es Ans XL et XLIII. En Anvers par Henricum Petri aut fouant; Lan XLIII. En Anvers par Jacques Richart; Lan XLIII". En betuigt voor den toenaam »fouant" van Willem v. Bergen's confrater, Hendrick Petersen, geene verklaring te weten. Wie weet zulks?

Marat. S'il faut en croire différents passages de »l'Ami du Peuple", — le journal qui peut être considéré comme l'autobiographie la plus sincère de Marat, — celui-ci, après un séjour de dix années en Angle-

terre et en Ecosse, aurait fait voile vers la Hollande. Il aurait habité la Haye, Utrecht, Amsterdam pendant quelques années; et nul doute qu'on pourrait retrouver les désiderata, que j'ai l'honneur de soumettre aux savants Néerlandais de ces villes capitales, qui sont priés d'apporter toute diligence dans les archives publiques ou privés, — trace de ce séjour dans les Pays-Bas. Y écrivit-il quelques opuscules ou ouvrages scientifiques? Y exerça-t-il la médicine? Autant de points obscurs de cette biographie, que ni Chèvremont ni Rougeart n'ont pu éclaircir, dans leurs ouvrages, pourtant si fouillés. Est-ce-que des érudits hollandais ont déjà traité cette question? Pourrait-on m'indiquer s'il existe dans les dépôts publics des Pays-Bas quelques documents relatifs à ce séjour du célèbre tribun? Et dans le cas où les recherches dans les bibliothèques soient infructueuses, ne pourrait-on pas résumer en une petite note la communication de tous documents inédits. Mille remerciments d'avance!

Paris (Rue Lacépède 17). A. CABANÈS, publiciste scientifique.

[Allgemeine deutsche Real Encyklopädie für die gebildeten Stände, Conversations-Lexikon, 10te Aufl (Leipzig, F. A. Brockhaus), X (1853), S, 173: Marat Jean Paul), berüchtigter Charakter der Französischen Revolution, geb. 1744 zu Baudry im Fürstenthum Neufchatel von protest. Aeltern, widmete sich der Arzneikunst und Physik, und besasz geistige Mittel und ausgebreitete Kenntnisse, ging aber auf Reisen, um sein Fortkommen zu suchen. Zu Edinburg nährte er sich als französischer Sprachlehrer und gab daselbst 1774 eine revolutionäre Schrift »The chains of slavery" heraus, die er später auch in franz. Sprache (»Les chaînes de l'esclavage", Paris 1792) und öfter erscheinen liesz. Ein anderes Werk »De l'homme, ou des principes et des lois de l'influence de l'âme sur le corps et du corps sur l'âme" (3 Bände, AMSTERDAM 1775) verwickelte ihn in einen langen Streit mit Voltaire und dessen Partei. *In dieser Zeit* veröffentlichte er nacheinander mehrere physikalische Schriften über das Feuer, das Licht und die Elektricität, durch welche er Newton widerlegen und die Wissenschaft umgestalten wollte. Er liesz sich als Arzt zu Paris nieder", etc. etc.]

Notulen. Berusten nog elders, dan in de Rijksarchieven van 's Hage, Utrecht, Arnhem en Groningen, het Prov. archief van Middelburg en de stedelijke archieven van Gend en Antwerpen, kopieën van gedeelten der Notulen van het College van Gedeputeerden ter nadere Unie van Utrecht? Men bedoelt natuurlijk de Notulen Jan. 1579—Juli 1581.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Jan Memlinc (XIX, 590; XXXVI, 172; 'VIII, 120). Geboorteplaats en sterfdag. Het brugsche weekblad »Rond den Heerd" brengt in zyn nummer van 17 Jan. l.l., een belangryk bescheid aangaande de bovengenoemde zaak, waarover men nog steeds in het onzekere verkeerde. Pater Henri Dussart, S. J., namelik vond ter boekerye van de oud-nederlandsche stad St.-Omaars, thans St.-Omer in Frankrijk, in handschrift n° 730, zijnde een »Dagboek van de Doppere", op fol. 109 de volgende aanteekening: »Die XI Augusti Brugis obiit magister Joannes Memmelinc, quem praedicabant peritissimum fuisse et excellentissimum pictorem totius tunc orbis christiani. Oriundus erat Mogunciaco, sepultus Brugis ad Aegidii". Verder vermeldt »Rond den Heerd" nog: Deze aanteekening staat in het jaar 1494. Wat leeger staat er: Zaterdag, 23 Oegst. Deze melding neemt allen twyfel weg wegens het jaar. Zoo dat Brugge op den Maandag 11 Oegst 1494 dezen grooten kunstenaar zou verloren hebben".

JOHAN WINKLER.

Waterdruk, enz. Toen ik *Nav.* XXXVIII, 520, 1 de beantwoording waagde der door mijzelven ibid. bl. 284 herhaalde vraag van ibid. XXXIII, 325, wist ik niet, — en kon ook niet weten, daar men èn in den Bladwijzer van dl XIII èn in Algem. Regr II het artikel onvermeld liet, — dat *Nav.* XIII, 276 reeds naar de reden dezer uitdrukking gevraagd, en ibid. bl. 345 eene gissing ter beantwoording geuit is. Die gissing kwam neder op »waterdruk" z. v. a. waterachtige, d. i. bleekere druk. De referent zelf achtte ze onvoldoende, en dat is ze gewis, omdat ze van gezochtheid niet is vrij te pleiten. Blijkens *Nav.* XIII, 276, was de uitdrukking in 1863, — misschien is ze 't nog heden — ook in de prov. Utrecht in gebruik, en wel, evenals in Gelderland, bepaaldlijk op het platteland. Mij dunkt, dit verschijnsel zal, zoo mijne verklarings-poging steek houdt, tot oorzaak hebben de omstandigheid, dat men juist op het platteland de meeste, denklijk wel de eerste, waterpapiermolens aantrof. Gezegd verschijnsel blijft echter raadselachtig, om niet te zeggen, onverklaarbaar, bij de

opvatting: waterdruk = waterachtige druk. — En nu, een tweetal vragen.

1° Diende de uitdrukking, als samenstelling van twee zuiver Nederlandsche woorden, en als in minstens drie onzer provinciën (Geld., Utr., N.-Brabant) gangbaar, daarbij niet aan dialekt-vorm(en) onderhevig, niet eigenlijk in de Woordenboeken onzer taal te zijn opgenomen? De Woordenlijst van de Vries en te Winkel verzwijgt ze.

2° Is de in 1811 door Gerard v. Hasselt zelven voorbereide uitgaaf zijner aanteekeningen omtrent papierfabrieken en papiermerken (met afbeeldingen) reeds geschied? In 1862 was dit, blijkens *Nav.* XII 46, nog niet het geval. — Overigens zie in het Algem. Nederl. Familieblad 1888 bl. 247—50 G. J. Honig's artikel over »De fabrikeurs van wit papier in de Nederlanden a° 1740".

J. A.

TAALKUNDE.

De patronymikale uitgang ing (XXXVIII, 466, 348) in beiersche plaatsnamen. Reeds dikwijls heb ik in dit maandwerk en elders beweerd en bewezen, dat de uitgang *ing* (*inga*, *inghe*, *ink*, *ynck*) in geslachtsnamen en in plaatsnamen anders niet is als een patronymikale uitgang, en dat mansnamen (vóórnamen, doopnamen) daar aan ten *eenigen* grondslag liggen. En ook even dikwijls is in dit tijdschrift die stelling weersproken, en de oude meening dat *ing* veld zoude beteekenen [1]), gehandhaafd geworden. Die *ing*-namen, die in verschillende formen in alle gewesten van Nederland voorkomen, ontbreken ook nergens in alle andere germaansche landen. In sommige landen en landstreken, b. v. in Engelland, en in Zuid-Duitschland komen ze zeer menigvuldig voor. Vooral in Zwaben (Würtemberg) en Beieren, liggen in sommige gouen de plaatsen, wier namen op *ing* of *ingen* eindigen, als in geslotene ryen of samenhoopingen, by elkanderen. Een dier gouen is de landstreek rondom de beiersche hoofdstad München. De plaatsnamen van die landstreek zijn

[1]) lees: somwijlen, ja meermalen »veld" zoude beteekenen. RED.

onlangs door den geleerden namenkundige Ober-Bibliothekar Dr. Riezler, te München, naukeurig onderzocht en verklaard, en in een opstel behandeld. Dat opstel, »Die Ortsnamen der Münchener Gegend", door Dr. Riezler in 1886 in eene zitting van de Anthropologische Gesellschaft te München voorgelezen, is »mit rauschendem Beifall aufgenommen", en zal in »Zeitschrift des Historischen Vereins von Oberbayern", in het »Oberbayerische Archiv" opgenomen worden. (Dit is misschien reeds geschied.) In het duitsche Aardrijkskundige tijdschrift »Globus" van Dr. Richard Kiepert (jaargang 1887, bl. 45), en in de münchener »Allgemeine Zeitung" (n° 349, 2e Beilage), is deze verhandeling, die terecht in de geleerde wereld veel opzien baart, nader aangekondigd en besproken. Het doet my genoegen, de volgende regelen uit de Globus bovengenoemd, onder de aandacht der nederlandsche navorscheren brengen te kunnen. Immers myne overtuiging aangaande den oorsprong en de beteekenis der *ing*-namen, wordt daarin volkomen bevestigd.

»Besonderes Interesse bieten die Namen auf *-ing*, aus denen der »Vortragende die historischen Sätze folgert, dass die Baiwaren bei »der Einwanderung bereits ein vorwiegend ackerbauendes Volk, und »dass der Geschlechterverband, diese Vorstufe einer staatlichen Ver»fassung, damals unter ihnen noch so lebendig war, dass die Sippen »als geschlossene Massen ihren Einzug hielten und Wohnsitze grün»deten. Die auf *-ing* benannten Orte und die Bodenbeschaffenheit »stehen in Causalzusammenhang; denn diese Ansiedelungen liegen »nur da, wo Getreidebau möglich ist, wo der Boden am meisten zur »Bewirthschaftung einlud. — — — Diese auffällige und unbestreit»bare Thatsache erklärt sich durch die Annahme, dass da, wo der »Bodem am meisten zur Bewirthschaftung einlud, die eingewanderten »Sippen sich niederliessen und die ältesten germanischen Ansiede»lungen gründeten. Diese wurden einfach mit dem Namen der Sippe »bezeichnet. Wie die Agilolfinga im bayerischen Volksrecht die »Agilolfinger, so heissen auch die Ortsnamen Sentilinga, Kysinga, »u. s. w. nichts anderes als die Sentilinger, die Kysinger, d. h. die »Nachkommen, die Sippe des Sentilo, des Kyso".

JOHAN WINKLER.

Patronymikale plaats- en geslachtsnamen (XXXVIII,

348, 466). Zoo het waar is, dat Harleveen (= Aarlanderveen, Z.-Holl.) sproot uit de Har, Harago a° 1003 (volg. v. der Aa; zie *Nav.* XXXV, 107); dan levert zulks, in verband met Haarlo *of* Harl (bp o. Geesteren), tegen de opvatting van Harlingen als patronymikaal, naar mijne bescheidene meening, een groot bezwaar. Als men Harns (= harn-sate? *Nav.* XXXVIII, 201)[1]) vergelijkt, neigt men er toe in de hoofdsylbe (harl) van Harlingen eenen verlengvorm (harel) van »haar" te bespeuren. Haarlem [a° 960 Haralem, a° 1168, 1204 Harlhem (*Nav.* XXXV, 108, noot), a° 1603 Harelem (Dr. J. I. Doedes, Rariora 1887 bl. 40)] biedt misschien ook zulk eenen verlengvorm aan. En als Haar *of* Haerdt, Harde [Groningen; aert, aart = landstreek, oord (Oudemans), aerde = korenmarkt (Kiliaan), hard = harde grond] er zich niet tegenkant, duid ik »haar" liefst als hoek[2]). Haarlem wordt in casu eenvoudig hoek-heem, denklijk etymol.-ident. met Arnhem, wegens den variant Harnehem a° 1222 (Bn Sloet 470)[3]). Ook Haarlo a° 1188, 1244 Harlo is misschien zulk een verlengvorm; zoo niet, dan: hoekbosch[4]). — Eene patronymikale opvatting verbiedt ook bijv. Tijginghbraech naast (op) den Tijge, in 1426 benamingen van perceelen o. Oldenzaal (Inventaris arch. O. 1874 bl. 8). En Bennekom, door Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 28, als een oorspronklijk Benninkheim aangemerkt, uit welke bron? — luidde in 1334 Berichem, in 1402 Bernichem (Slichtenhorst, Tooneel 112a), in 1390 Benichem (ibid. 104b), 1396 Berynchem, Berinchem, enz., enz. (zie Nom. Geogr. Neerl. III 43); wijst mitsdien eenen persoons-

[1]) Bij het daar opgemerkte te voegen, dat naast van Maasdijk ook een gesl. v. Waasdijk bestaat. Naast Benzel bestaat Menzel.

[2]) Indien Herberghe a° 1235 (? Geld. Volksalm. 1877 bl. 71) een wettige variant is van Eibergen a° 1188 *Ec*berghe(n), — zie Nom. Geogr. Neerl. III 91, waar men aan het slot leze: v. Ecberghen a° 1347, — bevestigt zulks de stelling: haar = hoek, omdat Ec niets anders dan »hoek" schijnt te kunnen beteekenen. Zoo ja, dan predikt ook dit voorbeeld, — het worde hier in 't voorbijgaan gezegd, — behoedzaamheid opzichtens sommige plaatsnamen op *Ei*, *Ey*, waarbij men gemeenlijk aan »water" denkt. Vgl. *Nav.* XXXVIII, 291 (*ei*, *ea*).

[3]) Misschien is deze variant beslissend voor de naamsreden van Gelderland's hoofdplaats. De andere varianten, — zie Nom. Geogr. Neerl. III, 24—6, — zouden anders voor »heem der aerene" (= omgeploegd en bezaaid land, Kiliaan; bouwland, Meijer) kunnen pleiten.

[4]) Dat het bovenstaande de *Nav.* XVIII, 484 voorgestelde duiding uitsluit, behoeft niet nader aangewezen. Zie ibid. bl. 374 het wapen der stad Haarlem.

naam Benno af, en laat zich het geschiktst als »brink-heem" duiden.

Dat de hier boven als stelling nedergeschrevene beweering: »de uitgang *ing*, *ink*, *ynck* is in geslachtsnamen en in plaatsnamen anders niet als (dan?) een patronymikale uitgang, en mansnamen (vóórnamen, doopnamen) liggen daar aan ten *eenigen* grondslag", — in geenen deele onvoorwaardlijk doorgaat, leere, behalve het bovenstaande, vooral Doornik of Indoornik (Over-Betuwe) a⁰ 970 THORNAK (Bn Sloet 99, 1156b), a⁰ 1318 Dornick (Bn v. Spaen, Inleid. III 416), enz.; waaraan vrij zeker geen mansnaam ten grondslag ligt. Desniettemin luidde deze plaatsnaam in 1507 Daernynck (Nijhoff, Oork. VI, 1, bl. 389), Doornijnck (v. Spaen, a. w. IV Cod. Dipl. p. 94), enz. enz. Eveneens luidde de geslachtsnaam zoowel v. Dorinc, v. Doernynck, Doering, Doeringe, v. Doernijng, Dorninge, Dorijnge, v. Doringen, als v. Dornecke, -nick, -nike, v. Dornicho, -niche, v. Doornick. Daartegenover luidde de thans nog bloeiende geslachtsnaam v. Doorninck in 1412 v. Doernic, 1417 v. Daernic, 1428 v. Daernick, 1438 v. Dairnick, 1570 v. Doirnick, 1665 v. Doornigh; terwijl deze gesl. in 1654 Doorning luidde. Zie de bewijsplaatsen en meerdere varianten in Nom. Geogr. Neerl. III 81, 2; aan het slot van welk artikel ik dan ook meende te mogen zeggen, dat met Doornik (Indoornik) etymologisch-identisch is de Denekampsche bp Deuringen, waarvan een blik op de varianten in Nom. Geogr. Neerl. I 88, 9 (vgl. bl. 117) terstond overtuigt. Aan dezen buurschapsnaam ligt casu quo dan ook geen mansnaam (Dure, Ture, Thuro, Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 47) ten grondslag.

Enserink [voormalig leengoed te Vorden, a⁰ 1453 Enserick (Geld. Volksalm. 1881 bl. 7), m. i. metathetisch voor nesser-ink; vgl. Ens (tout-court, Schokland), Entink [goed te Varseveld, a⁰ 1284 domus Entinch (Bn Sloet, Oorkbk. bl. 1037), — in verband tot Entel, in 1545 goed te Lochem (Geld. Volksalm. 1882 bl. 168), waar men in 1552 Rentelerslag ontwaart, met den gesl. ten Entel (Deventer)], Geestink [goed te Almen, a⁰ 1188 domus Ghestinc (Bn Sloet, Oorkbk bl. 370), — vgl. Joh. Winkler, Nederl. Gesl., op Geestman, Geestra, Geesteranus, en denk er bij aan Hooge Geestel [1]), goed te Angerlo,

[1]) Geestel zal verlengvorm wezen van geest (geist, gast), evenals Greffel van gref greve graef = groeve, gracht, kuil), Hagel van haag, Harel van haar, Heeker van heek, enz.

in 1379 vermeld (Herald. Bibl. 1883 bl. 114)], Gerverdink [erf te Gerven, o. Putten op Veluwe, met den gesl. v. g(h)erwerding(h)en, gerwerdinc omstr. 1450 (Tijnsbk v. Elten bl. 136, 7, 9, 61)] [1]), Greffeling [gehucht te Alfen in Maas-Waal, a° 1368 Greffelingen (*Nav.* XXVI, 527) met de Griffelinksche sluis (a° 1649, Regrs arch. voorm. Hof v. Gelre 144)], Greffelink [te Hummelo, — in verband tot Greffelkamp o. Didam, a° 1420 Grefflichem (Herald. Bibl. 1883 bl. 146, waar bl. 234 sprake is van Grefflichen tusschen Emmerik en Kleef, dat vermoedlijk aan het Didamsche gehucht den naam gaf], Grevink [erf te Borne, Grevinkhof, goed te Aalten, in verband tot Greve, buurt te Laren in de Grp Z.]; deze en dergelijke maken bijv. Elverkink [goed te Rheden, a° 1256 bona que dicuntur Elverkinc (Bn Sloet, Oorkdbk bl. 767); hofstede o. Ootmarsum, a° 1387, 1457 Elverkinc, -ing (kl Enschede, Over. Arch. IV 59, V, 156), a° 1497 Elwerking (te Losser, V 61)], Essink [goed te Halle (o. Zelhem) a° 1750 (Regrs arch. voorm. Hof v. Gelre 303), — gesl.: Eessingh (Utr. diocese) a° 1486 (Over. Arch. IV, 447), — vgl. Joh. W. 38, 489], Scheiding (geh. te Drunen), — als vertegenwoordigers van persoonsnamen minstens ernstig-bedenklijk. Om van Eltink [goed te IJzenvoorde (ambt Doetinchem), a° 1230, 4, 1470 domus Eltinck, -ink Geld. Volksalm. 1872 bl. 2; Bn Sl. 576; Invent. arch. Doesburg 101)] te zwijgen; want ja, men kan hierbij mooglijk eenen mansnaam Aalt, Aelt te pas brengen; mij komt zulks echter bezwaarlijk voor, als ik denk aan het niet ver verwijderde Elten [a° 944 Eltnon

[1]) Zoo dit Gerverdink niet juist te Gerven lag, — een goed te Wehl (Grp Z.) Het Gervenslag luidde in 1448 het Gerwen-, Gewenslag (Invent. oud-arch. Doetinchem 1867 bl. 4); dus voorwaar geen persoonsnaam in dit Gerven! — zou men gevoeglijk aan eenen mansnaam Gervert voor Gerbert (= Herbert?) denken; wat men anders natuurlijk en gereedlijk doet bij: (het huis te) Gerberting [a° 1457 te Eepe, op dezelfde Veluwe, Over. arch. IV, 72)], erve Gerbertinck [a° 1465, 1522 te Ulzen, in Twente (ibid. bl. 172; V 492, met dito gesl.], erve Gherberdinck (in 1466 te Diepenheim, ibid. IV, 182). Woonde toch te Hasselt als schout in 1402 Bertolt Gherberdijnck (ibid. II 101): men treft den als familienaam gebezigden mansnaam zelven aan in Theodericus (filius) Gherberti a° 1351 (Dev. Camer.-rek. II 112) en Bata (filia) Gherberti a° 1360 (ib. 754) te Deventer; ook als compositum in Martinus Gerbertshagen a° 1598 (Bijdr. Geschied. Overijsel, III, 7). Vgl. nog Herverskop (bij St. Maartensdijk, a° 1386 Herbertscoep) *en* misschien (aangezien gerwer looier beduidt) Gerverskop (of Gerwerskoop, bij Harmelen — in Utrecht (Tegenw. Staat v. Utr. 1772 bl. 164, 88).

(Bn v. Spaen II 30), a° 963 Eltene (v. den Bergh, Mid.-Nederl. Geogr. 186), a° 968 locus Eltena (Bn Sl. 97), a° 970 curtis Heltnon (v. den Bergh, Oorkdbk Holl. en Z. I 43), a° 996 Altenae [1]) (-narum) (ibid.), a° 1025 Eltna (Bn Sl. 151), a° 1083 abbatia Altene (v. Spaen I 206, noot), a° 1142 Elthena (Bn Sl. 270)], in verband tot Elt(tout-court, bp o. Ewijk) [2]) en Eltinge, bp o. Duiven [in de Lijmers: a° 838 villa Alathinge, -tinge (Bn v. Spaen, Inleid. III, 376; Bn Sloet 36), a° 1003 curtis Altinge (ib. II Cod. Dipl. 21 en bl. 127), a° 1019 Eltingen (Bn Sl. 146), a° 1134 Aladinge (v. Sp. III 377) [3]), a° 1155/65 (villicus de) Eltinga, -ge (Bn Sl. 128, 293), a° 1256 Elthingen (ib. 766), a° 1256 Eltungen (v. Sp. III 377) [3]), — gesl.: v. Eltingen a° 1256 (Bn Sl. 765)]. Voeg er denklijk ook bij Badijk (erf te Twello): a° 1336 Bedinc, Baedinck, a° 1412 Bading, a° 1558 Badick, enz. enz. (zie Nom. Geogr. Neerl. III 34); want de vraag rijst, of — om dit hier alleen te releveeren, — de uitgang *ink*,

[1]) Opmerklijk, dat bij het oude Aquileja (in het tegenwoordige Carniole of Krain, Illyrië) eene zeer bloeiende stad Altinum heeft gelegen. Is hiermeê soms verwarring gepleegd, als men in een door A. Fahne, »Das Fürstl. Stift Elten", Bonn 1850, S. 13 gebruikt document afkomstig uit het Elter archief, de beweering aantrof, dat de Elterberg reeds a° 9 v. Chr. als Mons Altinus bekend en door Drusus van een kasteel voorzien was?! Dit bericht zal steunen op hetgeen men wil, dat L. Annaeus Florus (Epit. Rer. Roman. IV 12) omstr. 120 na Chr. bericht nopens Altinum of Mons Altina; zie Nieuw-Arch. voor Kerkgeschied. II 16, 7, noot 1. Eerst in 970 ziet men den Elterberg met zekerheid vermeld, en wel als mons Altina, Altinensis (Bn Sl. 99). Voorts, a° 990 mons Eltnensis (ib. 107), a° 1002 mons Eltnae (ib. 126). Het adject. Altinensis stond ook op het groot- en het kapittel-zegel der abdij (Tijnsbk van Elten, bl. 183). Andere adjectiva zijn: a° 1241 Eltensis, Althynensis (Bn Sl. 629, 30), a° 1255 Althenensis (ib. 761), a° 1275 Altanensis (ib. 913), omstr. 1400 altensis (Memoriebk van E. 80). Zie in de Aardr. Wrdboeken de namen op Alt(e, en) Halt(e, en), Elt, Helt; en vgl. Aalten in Nom. Geogr. Neerl. III 12.

[2]) Aldus de Woordenlijst 1884. Nijhoff's kaart a° 1859 heeft den Elt (gewaarmerkt als heerenhuizing). De Tegenw. Staat a° 1741 verzwijgt het. Denklijk schuilt het achter den Aelts a° 1747 (Registers arch. voorm. Hof v. Gelre 301).

[3]) Bn v. Spaen, met aanhaling der Eltensche archieven, vindt hier abusieflijk Laag- of Neêr-Elten, in tegenstelling van Hoog-Elten of den Elterberg. Ook Mr. L. Ph. C. v. den Bergh getuigde in Nijhoff's Bijdragen Vaderl. Gesch. en Oudhk. V, dat de gissingen van dien geleerde, Inleid. I, 129, 32; III, 376 geuit, dienen te vervallen. Hij heeft óf aan Eltinge o. Duiven niet gedacht, óf verwarring gepleegd met dit laatste. 't Is den varianten van Elten en Eltinge duidlijk aan te zien, dat voor de identificeering van Bn v. Spaen geen reden bestaat.

ing, zoo hij hier patronymikaal ware, ook wel *ijk* zou kunnen luiden. Opzichtens *ick* vgl. misschien Joh. Winkler, Nederl. Gesl. bl. 61, en misschien ook niet (zie hier beneden, bl. 173, 4). In elk geval wordt het pad dan toch soms glibberig, als men denkt bijv. aan Geerdik (goed te Angerlo), in 1700 Geert*dick* (Invent. oud-arch. Doesburg 123) in verband tot de Geer*graaf* [te Nijbroek, a° 1401 Gheergrave (waard) (Overijs. Arch. II 92)], en er bij rekening houdt bijv. met Bodendick = Boden*teich* (Hanover, in een m o e r a s s i g oord).

Ten aanzien van sommige geslachtsnamen zij men niet minder behoedzaam, als men bijv. denkt aan Borchgrevinc, -ijnck (a° 1413, 75; Nom. Geogr. Neerl. III 68; vgl. Joh. W., a. w. 76), Horsting (Doetinchem, vgl. Joh. W. 250, 86). Liggen hieraan mansnamen ten grondslag? Immers neen! Speelt ook in Liefterinck (a° 1649 te Baar en Lathum, Regrs arch. voorm. Hof van Gelre 145) wel de mansnaam Lijffert, Lieffert (metathetisch)? Tiberinck (goed o. Deventer) en Aaltje wede Tiberincks a° 1650 (ibid. bl. 151) herinnere daarentegen aan den mansnaam Tibe, Tijbe, — Tibbo was in 1322 schepen van Hasselt (Over. Arch. I 41); te Mastenbroek lag in 1456 een erve Tijbenkamp (ib. IV 15), en eenen gesl. v. Tijbencampe ontmoet men in 1322 (ib. I 41), zoowel als Tijbes in 1482 (ib. IV 367). In 1482 treft men in Twente den gesl. Wendelinck aan (ibid.), die aan den persoonsnaam Wendel kan herinneren; maar zijn de gesl. Harmelink (in 1724 bij Borkelo, in 1736 te Lichtenvoorde, Registers 271) en Wamelinck (in 1645 te Winterswijk (ibid. 113) wel als patronymika aan te merken, bijv. in den trant van Hondelink (Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 53)? Insgelijks schijnen mij de gesl. Wilderink (in 1745 te Eibergen, Registers 300) en Wilterdink (Deventer) als patronymika verdacht, al was of is ook Wilt (Joh. Winkler, a. w., 38) een bekende persoonsnaam. Hurnijnck a° 1542 = Huerlinck a° 1550 te Deventer (Cat. arch. Dev. gasth. n° 968a, 1020), in 1641 Huirlinck, in 1603, 17 Huijrninck, Hurnijnck, Huirning (Mr. J. v. Doorninck, Geslachtk. Aant. 40, 108, 437) schijnt evenmin patronymikale opvatting dezes geslachtsnaams te begunstigen. Stellig valt dit te verzekeren, naast v. *der* Dullink (a° 1739 te Apeldoorn), nopens den gesl. Oosterink (te Amstelveen); dit kan niets anders wezen dan »oostelijke eng"; vgl. den Oesterinck a° 1409, nota bene te Ingen (*Nav.* XXXIV, 132

noot 1); hier is geen mans- of vadersnaam mooglijk; en evenmin in de plaatsnamen Oosterik (geh. te Leende), Oostering (geh. te Ruinen en Weerselo). Hetzelfde geldt van het tegenovergestelde Westerenk (bp te Eepe), -ing (it. te Maasbree) = Wester*ik* (it. te Weerselo) met den Zwolschen gesl. Westrik; blijkbaar etymol.-id. met Westeneng (bp te Eede, Geld.), die den Deventer gesl. Westenenk opgeleverd heeft. Dat de bewuste beweering geenszins altoos opgaat, blijke denklijk nog uit Haef(f)*enck* (goed te Twello) a° 1594, 1611 = het goed te Averenck, -eng, *-ing*, *-engh* a° 1457, 65, 97 (Nom. Geogr. Neerl. III 29), terwijl een goed Averenk in Borkelo a° 1462 Avering luidde. Hier toch schijnt de duiding »hof-enk" buiten kijf. Maar hoe lastig soms de schifting is, toone Avink [a° 1559/79, 85, 6 Auynckx *Nav.* XXIV, 147), als patronymikale gesl. van den persoonsnaam Ave (Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 98), waarnaar zich vormde de saamgestelde plaatsnaam Avinkhof (te Brummen), omstr. 1450 dat gued to Auenchaue (Tijnsboek van Elten, bl. 142, 3; Auenthaue bl. 141 zal wel verschrijving zijn, omdat in het oude schrift *c* en *t* malkander sterk gelijken)] naast den patronymikalen gesl. Hav*inga*, -v*enga* (Joh. W. bl. 58).

De slotsom van het bovenstaande is, dat gezegde beweering zóóvele uitzonderingen moet gedoogen, dat men geenszins kategorisch zeggen mag: geslachtsnamen, — om thans deze alleen te noemen, — als bijv. Gigink, Lansink, Mastink, Noerink, Noordink (Noirdinck), Smelinck, Stederink [1]), Stenderink, Warnsink (Warntzinck), — allen afzonderlijk opgegeven, als vermoedlijk tehuis behoorend in de Graafschap Zutfen [2]) (het land der *inken*, evenals Twente) in *Nav.* XXIV, 147, — *moeten* wegens hun uitgang in hun hoofdsylbe eenen persoonsnaam vertoonen, die persoonsnaam *moet* hebben bestaan; en trof men hem nimmer als zoodanig aan, dan verdween hij spoorloos, doch bestaan *heeft* hij. Neen en nogmaals neen, zoo redeneere men niet onvoorwaardlijk!

J. A.

[1]) Joh. Wler, bl. 65 eenen mansnaam Stede, Stade, bij Förstemann Stad, vermeldend, noemt bl. 40, Wilbrenninck ook een patronymikon, van Wilbrand. Maar, indien men uit Herald. Bibl. 1881 bl. 221, noot, mag opmaken, dat Wilbrenninck een uitgedegen vorm is van Wilbrinck (= veldbrink ?), dan heeft dusdanige vadersnaam hier geen reden van bestaan.

[2]) grootendeels het oude Hameland, door Sigebert v. Gemblours eenen pagus Saxoniae getiteld.

Zaansche geslachtsnamen. Vervolg van *Nav.* XXXIX 108—12. Onzeker ben ik omtrent den oorspronklijken vorm van den geslachtsnaam *Beuck*. Komt deze van den oud-Germaanschen mansnaam Bauco (st. Baug), dien F. mededeelt; of is het een bijvorm der voornamen Bokke en Boeke, die men afleiden kan van de stammen Boc en Bug, door F. in het 2de deel van zijn Altdeutsches Namenbuch vermeld? Ik kan hier niet beslissen; maar in elk geval is de bekende mansnaam Beukel een verkleinvorm van Beuke, dat wis en zeker ook als mansnaam bij onze voorouders in gebruik was. Van Bokke en Boeke komen de Zaansche geslachtsnamen *Bok* en *Boek*. — Ook Bire wordt niet in de Naamlijsten van L. genoemd. Toch komt deze mansnaam in Friesland voor. Ik acht hem afkomstig van den oud-Germaanschen naamstam Bera (men vergelijke vormen als: Biricho, Pirard, enz., die F. er onder brengt). Hieruit ontstond de geslachtsnaam *Bier*. — Van *Blank* is de bijbehoorende mansnaam te vinden in het Altdeutsches Namenbuch onder den naamstam Blanc. — Geenszins zeldzaam is aan de Zaan de naam *Blauw* of *Blaauw*, die door eene deftige familie werd gevoerd. Maar nergens vond ik Blau als mansnaam gebruikt. Toch is het zeker, dat hij eertijds als zoodanig dienst heeft gedaan, gelijk door Winkler (Geslachtsnamen, bl. 342) wordt aangetoond. — Ook Bly moet vroeger een mansnaam zijn geweest. Ik vermoed, dat hij eene samentrekking is van eenen oud-Germaanschen mansnaam Blido, van den stam Blid, dien men bij F. vindt. Immers geheel op dezelfde wijze wordt ons bijv.nmw. blijde saamgetrokken tot blij. Alsdan is van dezen naam de geslachtsnaam *Bly* afkomstig. De lange *i* werd evenals in *Byl* door Hollandschen invloed eene *ij*, en nog later is door onkunde een tak dezer maagschap zijn naam als *Bley* gaan schrijven. — De geslachten *Bloem* en *Blom* ontleenen hunnen naam ook aan een zelden voorkomenden mansnaam. Bij F. kan men eenen naamstam Blom vinden, en in een hiervan afgeleiden naam ligt de oorsprong dezer patronymica. In geschrifte trof ik dezen mansnaam niet aan. Evenmin ontmoette ik ooit mansnamen Blok en Bloot. Ik houd mij echter van hun bestaan overtuigd [1].

---

[1]) Sedert vond ik (Dieriex, Mém. s. l. ville de Gand. II 134) eenen »Bloc Pou-

Zijn ze wellicht door letterkeer uit Bolk en Bolt ontstaan? Bolk is een verkleinvorm van den mansnaam Bole, Boele, Bolle, terwijl Bolte een bijvorm is van Baldo (van den zeer bekenden oud-Germaanschen stam Bald). Dit houd ik voor den waarschijnlijksten oorsprong der geslachtsnamen *Blok* en *Bloot*. — De genoemde mansnamen Boele en Bole worden opgegeven in Leendertz' Naamlijsten. Ook noemt hij nog Pol. Ongetwijfeld behooren deze Friesche voornamen tot den oud-Germaanschen naamstam Bol, waartoe F. o. a. ook nog de namen Bollo en Puolo brengt. Eene gansche groep van geslachtsnamen dankt aan dezen stam zijn ontstaan, want *Boel*, *Bol*, *Bool*, *Poel*, *Pol* en *Pool* moeten alle hiervan afgeleid worden. Voorzeker een bewijs, dat deze naam geliefd was bij onze voorvaderen. — Uit den mansnaam Boere of Bure (bij F. Buri) [1]) moet men de geslachtsnamen *Boer* en *Buur* verklaren. En ook *Bon*, *Boon*, *Boontje* en *Poen* hebben een gemeenschappelijken oorsprong. Dit is nl. de naamstam Bun, waaronder F. vele vormen vermeldt. Bonne, Bone en Boontje komen bij L. voor, Punno (met Hoogduitsche *u*) in het Namenbuch. Ook wordt in dit laatste werk een mansnaam Ponto opgegeven, die zonder twijfel samenhangt met den in Leendertz' Naamlijsten vermelden mansnaam Bonte en de geslachtsnamen *Bont*, *Pont* en *Punt*.

Wij hadden reeds verscheidene malen gelegenheid op te merken, dat mansnamen, die weinig op elkander gelijken, toch van denzelfden naamstam afgeleid kunnen worden. Maar bij geen der behandelde groepen was de afwijking zoo sterk als bij die, welke ik nu ga bespreken. Een zeer bekende en ook aan de Zaan veel gebruikte mansnaam is Booi of Boie. Het is een naam van oud-Germaanschen oorsprong; en hij wordt dan ook als Boio vermeld in het Altdeutsches Namenbuch onder den naamstam Boi. Maar van dezen zelfden stam leidt F. nog vele andere mansnamen af, o. a. ook Beio en Paio, die een geheel anderen klank hebben dan de oorspronklijke vorm. Zoo zijn dan ook de geslachtsnamen *Booi*, *Booy* en *Boy* met

---

wels sone de beeldsnidere". — Vgl. voor den mansnaam Bloot nog den Zaanschen geslachtsnaam *Bloetjes*.

[1]) Vgl. Winkler's verklaring van den Frieschen plaatsnaam Burum in de »Nomina geogr. neerl." (Tijdschr. Aardrijksk. Genootsch. 1888).

Bey, *Bay*, *Paay* en *Pay* allen van éénzelfden oorsprong, hoe ongelooflijk het eerst schijne. Het is echter ook mogelijk, dat Booi eene samentrekking is van Bode, welke mansnaam straks wordt genoemd. — Ook het geslacht *Boom* voert ongetwijfeld eenen vadersnaam; want dat Boom in ons land als mansnaam in gebruik was, kan men opmaken uit verscheidene hiervan gevormde patronymica. In geschrifte zag ik echter dien naam in dien vorm nooit; hij is dus waarschijnlijk zeldzaam geweest. Maar F. vond eenen mansnaam Pumi, waarin ik eenen bijvorm van ons Friesche Boom of Bome zie. — Van *Bord* en *Poort* is de oorsprong ook niet met zekerheid aan te wijzen. Zeer waarschijnlijk moet men ze als bijvormen beschouwen van den mansnaam Boord, dien L. vermeldt; en deze naam hangt wellicht samen met eenen van den ouden naamstam Bord afstammenden, samengestelden mansnaam. — In het Altdeutsches Namenbuch wordt een naamstam Bos opgegeven. Onder de hiervan afgeleide mansnamen vinden wij o. a. Boso en Buso, en ook vormen met *p*, als Poso, Puoso, enz. Het valt dus niet moeilijk in te zien, dat de geslachtsnamen *Bos*, *Bus*, *Boes*, *Pos* en *Pus* hieraan hun oorsprong kunnen danken. Evenmin, dat dit het geval is met *Buis* en *Buys*; want deze zijn uit Buso ontstaan, op dezelfde wijze als bv. Huig uit Hugo en Bruin uit Bruno, beiden zeer gebruiklijke en bekende mansnamen. Evenzoo zijn de Zaansche geslachtsnamen *Bosch*, *Busch* en *Posch* hoogst waarschijnlijk slechts verbasteringen van *Bos*, *Bus* en *Pos*. — Dezelfde wisseling van *o* en *u* treffen wij aan in de namengroep, waaraan de oud-Germaansche stam Bud ten grondslag ligt. F. brengt hiertoe o. a. de mansnamen Bodo, Botto, Boto, Buddo, Poto en Puto, terwijl de door L. opgegeven voornamen Bote, Botte en Boete natuurlijk ook bij dezen stam behooren. Uit deze mansnamen ontstonden de geslachtsnamen *Bot*, *Boot*, *Boet*, *Boedt*, *Boetje*, *Pot* en *Put*, nevens *Buyten*, dat zijn patronymicalen uitgang nog behouden heeft. — F. geeft verder eenen mansnaam Brado op. M. i. is deze verwant met de Zaansche geslachtsnamen *Braadt*, *Brat* en *Breet*. Dat F. geen anderen vorm dan Brado opgeeft, sluit geenszins het bestaan van andere vormen uit. Betreklijk gering is het aantal Germaansche voornamen, dat ons bewaard is gebleven; immers de eenige bronnen, waaruit het nageslacht ze kan opsporen,

zijn geschreven stukken uit de Middeleeuwen. Het spreekt vanzelf, dat zeer vele dragers van oud-Germaansche namen niet in geschrifte werden vermeld, en dat hunne namen daardoor voor ons zijn verloren gegaan. Wanneer nu van den mansnaam Bodo in oude geschriften bijvormen Botto, Boto en Buddo gevonden worden, maar Brado alleen staat, dan is dat derhalve nog geen bewijs, dat de vormen Bratto en Breto nooit bestonden. Integendeel, ik meen, dat de geslachtsnaam *Brat*, dien men op geene andere wijze kan verklaren, bewijst, dat eertijds bij onze voorvaderen een mansnaam Bratto heeft bestaan. — Ook de sporen van den mansnaam, waaruit *Braak* en *Brak* gevormd zijn, werden bijna uitgewischt. Winkler noemt in zijn opstel over Friesche eigennamen, dat ik reeds vroeger aanhaalde, eenen mansnaam Brake, en F. geeft den vorm Brachio op. Maar dit is ook alles wat ik van dien naam ontdekken kon. — Daarentegen is het bestaan van den mansnaam Brand aan niet den minsten twijfel onderhevig; hij wordt nog op den dag van heden door velen gedragen. Men kan hem regelrecht afleiden van den Germaanschen naamstam Brand; maar ik acht het waarschijnlijker, dat onze huidige naam eene afkorting is van eene der vele samenstellingen met dien stam, van Ysbrand of Wybrand of een anderen dergelijken naam. Hoe dit zij, het geslacht *Brand* draagt eenen vadersnaam. — Ook *Broeder*, met de saamgetrokken vormen *Broêr* en *Broer*, is gemaklijk te verklaren. Het is de hedendaagsche gedaante, waaronder de Germaansche mansnaam Brothar nog onder ons voortleeft. Broer en Broeder worden ook door L. vermeld. — Evenmin valt er iets bijzonders aan te teekenen bij de geslachtsnamen *Bruin* en *Bruyn*; want Bruin komt nog dikwijls als mansnaam voor, en is natuurlijk slechts een bijvorm van Bruno, dat ook nog bestaat.

Evenzeer als de *b* wisselt met de hardere *p*, is dit het geval met *d* en *t*. Zoo verklaart zich, dat b.v. *Daan*, *Taan* en *Deen* uit denzelfden naamstam Dan ontstaan kunnen zijn. De bijbehoorende mansnamen kan men nog bij L. vinden [1]. — Ook *Daas* en *Tas* vertoonen deze eigenschap; doch de stam, waaronder F. de mans-

[1]) Daan kan echter ook eene verkorting zijn van den bijbelschen naam Daniël, en behoort dan niet hier.

namen Dasso, Taso, Tasso brengt, begint met *t*, en luidt Tas. Bij L. evenwel zoekt men Daas en Tasse te vergeefs. Ook wordt in zijne Naamlijsten de naam Damme niet gevonden, die toch zekerlijk bestaan heeft, zooals Winkler (Geslachtsnamen, bl. 28) bewijst door de aldaar opgenoemde vadersnamen. Damme zal wel een bijvorm zijn van Tamme (Tammo bij F.) en Tame, die L. wel vermeldt; de geslachtsnaam *Dam* is er uit ontstaan. — Insgelijks geeft hij Deke en Dekken op, met den bijvorm Taco, die allen van den oud-Germaanschen naamstam Dag afkomen, waaronder F. ook Tacco brengt. De geslachtsnamen *Dek* en *Tak* moeten hiervan worden afgeleid. Misschien komt *Deke* echter van denzelfden stam als de Friesche mansnaam Dike, en wel van dien, welken F. in den Gotischen vorm Thih opgeeft; zoodat dan *Dek* en *Dik* van éénen oorsprong zijn. Hoe dit zij, weet ik niet. — *Dil* en *Tiel* komen van de mansnamen Dilke, Diltje en Tiele, die men bij L. kan vinden, en Thilo, dat F. van den stam Dil afleidt, en die te samen eene namengroep vormen. — Aan *Dood* en *Doodt* ligt de mansnaam Dodo of Doede ten grondslag. L. zoowel als F. geeft hem op. Nog andere namen, maar met patronymikalen uitgang, zijn er van afgeleid: *Doets* en *Duits*, en waarschijnlijk ook *Doos*, *Does* en *Duys*, waaruit dan eene *t* is uitgesleten. Doch misschien zijn ook de laatste vijf namen patronymica zonder uitgang, evenals de overige totdusver in dit opstel behandelde geslachtsnamen. Is dit zoo, dan moeten ze worden afgeleid van bijvormen van den mansnaam Tozo (de *z* = *ts*), die een verkleinvorm is van Dodo (stam Dod) en in het Altdeutsches Namenbuch wordt opgegeven. Welke dezer verklaringen de juiste is, weet ik niet. Ik meld alleen nog, dat in den Tijdspiegel van Oct. 1886, bl. 182, een *Jacob Doesz.* voorkomt. In ieder geval hangen de genoemde namen samen met den naamstam Dod, en dit is evenzeer het geval met *Doek*, dat afgeleid is van den mansnaam Doeke. Immers de oud-Germaansche verkleinvorm Dodico, Dudico, Dudike werd saamgetrokken tot Dûke of Doeke. — Ik leid *Doon*, *Duyn*, *Tuyn* en *Ton* af van de mansnamen Dono, Duno, Tuno, die F. bij den naamstam Dun vermeldt. L. geeft van deze namen slechts de verkleinvormen Donke en Tonke op, maar toch kunnen ze eertijds in ons land niet zoo zeldzaam zijn geweest. Ook den voor *Dop*

vereischten mansnaam D o p p e vinden wij niet bij Leendertz. Wij moeten ons tevreden stellen met den bijvorm T o p p e. Deze namen zullen oorspronkelijk wel samenhangen met den oud-Germaanschen naamstam D u b, dien F. opgeeft bij den mansnaam D u b i en waarvan allerwaarschijnlijkst ook de Friesche mansnaam D u i f afkomstig is. Deze laatste gaf het aanzijn aan vele Zaansche vadersnamen, waarvan ik hier alleen *Duif* vermeld, daar de andere elders in dit opstel ter sprake zullen komen. — Over *Droog* en *Droogh* valt niets bijzonders te zeggen. Ze komen van den mansnaam D r o g o (st. D r o g), dien F. opgeeft. — Evenzoo is in een bijvorm van T u m o, door denzelfde vermeld, gemaklijk de oorsprong van *Duym* aan te wijzen.

De naam *Eg* komt niet van den Frieschen mansnaam E g g e, gelijk men zou verwachten, maar is daar wel zeer na aan verwant. De Zaansche geslachtsnaam is nl. eene afkorting van E g b e r t, gelijk uit het volgende blijkt. In zijne Geschiedenis der Zaanlanden (1ste deel, bl. 293) maakt Honig melding van een zekeren *Egbert Claesz*, die in de wandeling »l a n g e E g" werd bijgenaamd, om 's mans ongewone lengte. Daarbij vermeldt de geschiedschrijver, dat deze reus de grootvader was van *Jacob Eg*, den ongelukkige, die in 1647 door »Stiers wreetheyd" zoo jammerlijk om het leven kwam [1]), en geeft ons zoodoende een treffend voorbeeld, hoe mansnamen in geslachtsnamen konden overgaan. — Aan *Eik* ligt de mansnaam E i k e ten grondslag. Maar waaruit is deze ontstaan? Wellicht is E i k e een bijvorm van A i k e, en sproten deze beide Friesche namen uit het oud-Germaansche A g i c o of E g i c o, verkleinvormen van den stam A g. De letter *g* slijt zeer dikwijls uit tusschen twee klinkers. Men denke slechts aan z e i l (Hoogd. S e g e l), en zoovele andere Nederlandsche woorden. A g i c o en E g i c o werden dus A i c o en E i c o, en zijn als A i k e en E i k e in Friesland blijven bestaan. Maar misschien ook is E i k e eene verbastering van I k e, I c o (stam I c), welk I k e eertijds als Y k e werd geschreven. Dit gaf aanleiding, dat men die lange *i* als een Hollandsche *ij* = *ei* ging uitspre-

[1]) Wie meer van dit ongeval, dat aan de Zaan zulk eene buitengewone belangstelling wekte, weten wil, kan uitgebreide mededeelingen vinden bij Honig, als ook bij Schotel in zijn boekje »Zeden en Gebruiken aan de Zaanstreek".

ken, en was men eenmaal zóóver, dan is het begrijplijk, hoe men Y k voor eene wanspelling van den boomnaam e i k begon aan te zien en dus veranderde in *Eik*, welke schrijfwijze is blijven bestaan. Eene dergelijke vergissing is tenminsten begaan bij den geslachtsnaam *Ykel*, oorspronkelijk een verkleinvorm van den mansnaam Y k e, I k e, die door eenen tak van het geslacht verbeterd (?) is in *Eikel*. Maar zoo werd die naam dan toch een voor ieder verstaanbaar woord.

(*Wordt vervolgd*).

Overspel. De afleiding van dit woord is op *Nav.* XXXVIII, 589 reeds voldoende toegelicht. Ter uitbreiding van het aldaar medegedeelde, nog het onderstaande. Dat *spelen* in het Middelnederlandsch eene zeer bepaalde beteekenis had, blijkt uit:

Dus laghen sy in groter weelden
Lieflic mit malcander ende speelden.

der minnen loep.

So lange speelde si mitten broeder
Dat si wert eens kints moeder.

Ibid.

Bedenkt men daarenboven, dat *over*, gelijk nog in overmoed, zich overwerken, enz., vroeger o. a. de beteekenis had van »te veel" »te vrij", en daarna die van »verkeerd", — vgl. overtreden = zijn recht te buiten treden, te ver treden, overrecht = onrecht, — dan biedt de verklaring van het woord »overspel" geene moeilijkheden meer aan. Nòg spreekt men van dieren laten spelen, d. i. laten paren.

Zutfen. J. GIMBERG.

[Ook in Neder-Betuwe wordt »spelen" wel gebezigd in den zin van »in den echtlijken staat minvermaak plegen".]

V R A G E N.

Heille. Waarom leidt men den naam dezer buurschap bij Sluis, ook als Heile, Hijle voorkomend, af van Hei-Elle, in den zin van

»afloop naar het Ee, IJ, Hij of Hey"? Immers in Drente ligt Ter Heyl (Heil), dat eertijds ook als De Helle zal zijn bekend geweest. Speelt hier dus niet »verhevenheid, hoogte, heuvel"?

Kleinevent. Welke is de naamsreden van dit gehucht in O.-Vlaanderen, distr. Eeclo, gem. Bassevelde?

Hagelschot = uitschot. Wat is hier hagel? Hetzelfde als in jan*hagel*? Is dit janhagel wellicht eene afknijping van janhagelschot? *Nav.* III, 174, Bijblad bl. CXVIII bevredigen niet.

Oksaal. Aldus de Woordenlijst van de Vries en te Winkel, en wel, onzijdig. Oudemans, Mid. Nederl. Wrdbk, heeft: »Ocsael = verhevene plaats in (*sic*) het koor eener kerk, van waar men tot de gemeente spreekt, ook preekstoel". Met aanhaling van Guic. (vgl. *Nav.* XXXIX, 7) f° 286, a.: »Oock d'ocsael voltoyt in Sint Jans kercke"; en van v. Vaernewyck, Hist. van Belgis, 1665 bl. 406: »Daer inne staet een ocsael van marbre". Ook ibid. bl. 361, v. o. Hier dus Oksaal, en wel eerst vrouwlijk, daarna onzijdig (naar het schijnt). Oudemans biedt echter, letter D (dus als een afzonderlijk opzichzelf staand woord), in geheel dezelfde beteekenis, docksael, doxael; met aanhaling van denzelfden v. Vaernewyck, a. w. 1574 f° 95, b.: »Een schoone kercke, waer inne een poortael, docsael ende orghel is"; evenals zijn »ocsael" van straks, onzijdig. En daarnaast voert hij aan v. Brabant, Die excellente Cronike 1530, r, iiij, b.: »Na deuangelie hebben si den Keiser geleyt op den doxael, daer hi gedaen heeft sinen eedt"; hier manlijk. — **Hoe staat** het met dit doxael? Is 't een afzonderlijk woord, welke is dan de etymologie en beteekenis der hoofdsylbe? Is 't geen afzonderlijk woord, dan is »*de*(*n*) doxael" bepaald af te keuren, als zijnde dan dit doxael uit d'oxael ontstaan; immers ocksael = hooghsael, d. i. het hoogste gedeelte van het koor, het orchest van het koor (Rink, Beschr. van Tiel 1836 bl. 194, noot 2) ligt voor de hand.

Pet. Wat is de etymologie dezer benaming van het bekende hoofddeksel?

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

v. Andel (XXXVIII, 532, 3). De familie heet Kantz, en niet Kant; of al hunne advertenties zijn verkeerd [1]).

H.

v. Hoeckelom (v. Heukelom, *Nav.* XXXVIII, 664). Wat dit thans in manlijke linie uitgestorven Nijmeegsch patricisch geslacht betreft: hoewel het reeds lang vóór de Reformatie in aanzienlijke betrekkingen te Nijmegen en Arnhem gevestigd was, vond ik onder mijne papieren slechts genealogische aanteekeningen van nà dien tijd. Deze zijn als volgt. Willem v. Hoeckelom, geb. te Nijmegen 21 Mei 1602, heer van Croonensteijn, burgemr van N., gecommitteerde ter admiraliteit op de Maze en ter Staten-Generaal, had tot gade 2 Jan. 1635 Agneta Fagel, dr v. Mr. François, raadsheer in den Hove van Holland, en zuster der beide bekende staatslieden Gaspar en Hendrik F. Hunne kinderen waren:

1. Margaretha, geb. 9 Mei 1638, tr. 25 Mei 1662 Coenraad Klerck, griffier der Staten van Gelderland, bij wien Agneta tr. Mr. Keijzer, burgemr van Groll.

2. Maria, geb. 1639, † 1684.

3. Frederik, geb. 23 Jan. 1641, secretaris van N. en der Geldersche Staten; tr. 29 Jan. 1688 Martina Goris, bij wie

a. Willem, geb. 1689, schepen van N. en afgevaardigde ter Staten-Generaal, ongehuwd.

b. Agneta Elisabeth, geb. 1690, tr. N. N. b^n v. Balveren [2]).

c. Justinus, tr. Agneta v. Panhuijs, bij wie Johanna tr. den over-

---

[1]) behalve die advertentie der Tielsche courant dan toch, blijkens welke te Tiel † 8 Juli 1888 A. v. Andel, geb. Kant (*sic*), oud 66 jaar. Kant bestaat ook te Schagen; ald. † 1 Nov. 1888 Jb. Kant Pz., oud 67 jaar. RED.

[2]) Adolf v. Balveren, heer van den Oldenhof te Driel, zie Herald. Bibl. 1879, bl. 22, 3, waar Agneta Elisabeth's acht kwartieren vermeld staan. RED.

ste v. Neukirchen genmd v. Nijvenheim, en Martina tr. N. N. bn v. Inn- en Kniphausen.

4. François, geb. 1643, schepen en raad der stad N., ongehuwd.

5. Elisabeth, geb. 1647, tr. 23 Mei 1675 Justinus de Beijer, heer van Hulsen, burgemr van N., bij wien

a. Jacob de Beijer van Hulsen, burgemr te N. en afgevaardigde ter Staten-Generaal; tr. 1704 Geertruida Cuper, bij wie

aa. Justinus de B. v. H. tr. 1735 Maria de Casembroodt, bij wie

aaa. Elisabeth de B., ongehuwd.

bbb. Charlotte Geertruida de B., tr. 1758 Willem Carel bn de Rode v. Heeckeren.

ccc. Leonard de B. v. Hulsen, tr. 1769 Alida v. der Goes (van Dirxland), van wie afstamde de in 1867 overleden Mr. Justinus de B., burgemr van Renkum.

ddd. Wilhelmina de B., tr. 1768 Egbert Sjuck v. Burmania Rengers.

6. Willem v. H., geb. 15 Nov. 1649, luit.-generaal en eenigen tijd bevelhebber van het Staatsche leger onder den Hertog van Marlborough, tr. 12 Febr. 1683 Margaretha Huijgens, wier kinderen geene descendenten hebben nagelaten.

7. Cornelia v. H., geb. 6 Dec. 1651, tr. 1685 Johan de Beijer, kinderloos.

8. Johan Bn v. H. (Duitsch diploma), landrentmeester der Geldersche domeinen, tr. 1679 N. N. Paggenstegger [1]), kinderloos.

9. Abigaël v. H., geb. 7 Mei 1657, tr. 1689 den brigadier (brigade-generaal) Eduard Godfried v. Benthem, colonel-chef van het regiment v. Benthem, bij wien

a. Mr. Christiaan Willem v. Benthem geb. 28 Oct. 1699 [2]), burgemr van Nijmegen en afgevaardigde ter Staten-generaal, kinderloos.

b. Anna Martina, geb. 17 Jan. 1700, tr. 8 April 1725 Mr. Christoffel v. den Bergh, ontvanger-generaal van het Nijmeegsche kwartier; van wie de bestaande familiën v. den Berch (Bergh) van Heemstede en v. Benthem van den Bergh afstammen [3]).

F.

---

[1]) Pagenstecher, vgl. *Nav.* XXXVII, 127, enz. Red. [2]) 1690? Red.

[3]) Vgl. *Nav.* XXXVIII, 154. Red.

[Vernuftig is de gissing van Mr. W. v. de Poll in »Gelderland" 1853 bl. 207, dat in het door Frethebold ridder, 20 Sept. 996 aan de Kerk te Utrecht geschonken U k e l e (Bn Sloet, Oorkdbk v. Gelre en Z. bl. 112, 3), waarachter men anders allicht op den klank af H e u k e l u m bij Leerdam zoeken zou, metathetisch het latere Uleke schuilt, zijnde het perceel waarop nog tegenwoordig de kerk te Waardenburg (Tielerwaard) staat, en behoorend tot een blok landerijen, thans meest onder den naam van Uyleke bekend. Is dit zoo, dan bestond reeds destijds aldaar eene toen vermoedlijk onlangs gebouwde kerk, en kunnen de in den giftbrief t. a. pl. tevens vermelde plaatsen Here en Ine, Hiern (omstr. 1265/83 Waardenburg) en Neerijnen (met Opijnen) zijn; vgl. Bn Sloet, a. w. bl. 860—2. En vervalt in casu de door dezen geleerde bl. 113 uitgesproken meening, dat de in dien giftbrief voorkomende plaatsen in de omstreek van het (Bommelerwaardsche Driel) zullen moeten worden gezocht. Te Varik ligt echter ook een perceel, Haar geheeten.]

Hoeufft (XXXVIII, 665). De genealogie komt voor in den Annuaire généalogique des Pays-Bas, van A. A. Vorsterman v. Oijen en G. D. Franquinet, Jaarg. 1875.

A.

[Ook beantwoord door Chrn J. Polvliet.]

Holland. Holland (Henry Fox, Lord), geb. 1705 † 1774, zoon van Stephen Fox. — Lid Parlement 1735, secretaris v. oorlog 1746. Werd 1762 door George III benoemd tot Pair, en verkreeg tevens den titel van Lord Holland. — Holland (Henry-Richard-Vassall-Fox-3e Lord) geb. 1772 † 1840. In 1806 maakt hij deel uit van het ministerie Fox en Granville. — In 1814 en '15 bekend, wegens zijne afkeuring in het Hoogerhuis geuit, over de handelwijze van het gouvernement ten opzichte van keizer Napoleon I.

Testament van Napoleon I d.d. 15 April '21, — 2o ged.: 1o Je lègue, etc.; 2o Je lègue à Lady Holland la camée antique, que le Pape Pie VI m'a donné à Tolentino. Opdracht van »Napoléon dans l'exil", par O'Meara": »Dédié à Lady Holland dont les intentions bienveillantes envers Napoléon à St. Helène arrachèrent de lui, dans les derniers moments, ces expressions de reconnaissance: »Satisfaction et estime".

Holland (George-Jonathan), duitsch wijsgeer, geb. 1742 te Rosenfeld Wurtemberg) † 1782, was een tijdlang onder-gouverneur van den lateren Koning Friederich Wilhelm. Hij schreef o. a.: Réflexions

Philosophiques sur le système de la nature de d'Holbach. — In den catalogus van de Heraldieke tentoonstelling, in 1880 te 's-Gravenhage gehouden, komt o. a. voor, onder n⁰ 3850: Geslachtregister der familie Holland, afstammende van Floris V en Catharina v. Teijlingen. Inzender de Heer R. W. P. de Vries te Amsterdam.

Den Haag. M. G. WILDEMAN.

Holland (XXXVIII, 665). Deze familie is van Engelschen oorsprong, en behoort tot denzelfden stam als de hertogen van Exeter. Ze voerde in blauw leeuw v. zilver omringd van zilveren sterren. Een der leden kwam omstr. 1584 naar Nederland, vestigde zich aldaar en nam tot wapen aan In zilver eene zon, maan en vier sterren. Aug. 1789 werd het oorspronklijke wapen weder aangenomen. Tot dit geslacht behoorde:

Adolf Holland, 26 Juli 1741 gehuwd met Lucretia Elisabeth Groon, dr v. Jacob, schepen te Hoorn, bij Anna Swaan. Zij waren ouders van Samuel H., † 10 Maart 1807, tr. 1⁰ Johanna de Zee, 2⁰ Lucretia Elisabeth Dekker. Uit het eerste huwelijk vijf, uit het tweede één kind, t. w. 1. Elisabeth, 2. Neeltje, 3. Adolf *volgt*, 4 Hendrik, 5. Pieter, 6. Jan Hendrik.

Adolf H., schout-bij-nacht, geb. Medemblik 15 Jan. 1764, † Egmond 12 Mei 1829, tr. Alkmaar 14 Febr. 1796 Henriette Elisabeth v. Vladeracken, geb. Alkmaar 2 Mei 1772, † ald. 3 Maart 1837 (dr v. Hendrik bij Maria Elisabeth Kloeck), bij wie:

1. Johanna Lucretia Elisabeth, geb. te A. 18 Febr. 1798, † Rotterdam 9 Febr. 1885, tr. te A. 1821 B. A. Versfelt.

2. Maria Elisabeth, geb. en † 1799.

3. Maria Elisabeth, geb. te A. 10 Nov. 1800, † Utrecht 14 Jan. 1888, tr. te A. 2 April 1827 Jacobus Lambertus Crap Hellingman.

4. Samuel Cornelis Simon, *volgt*.

5. Adolfia Hendrica, geb. te A. 5 April 1807, † ald. 10 Dec. 1841, tr. Egmond 28 Aug. 1829 Geldolf Adriaan Ouwens.

6. Hendrik Gerard, *volgt*.

Samuel Cornelis Simon H., burgemr van Egmond, geb. te A. 26 Nov. 1802, † Egmond 20 Febr. 1886; tr. te A. 26 Jan. 1842 Aleida de Vries, geb. te A. 1 April 1813, † Egmond 16 Dec. 1884; bij wie

1. Adolf, officier Indisch leger, geb. Purmerend 23 Juli 1843, † in Indië ongehuwd.

2. Anna Jacoba, geb. te A. 12 Sept. 1845, tr. Batavia 18 April 1867 D. B. v. Vleuten.

3. Jacob Hendrik, geb. te A. 23 Mei 1848, tr. te Castricum Grietje Spaan.

4. Jacobus Cornelis, 1e luit. inf. Ind. leger, geb. te A. 17 Maart 1850, tr. Egmond 26 Jan. 1883 zijne volle nicht Johanna Titia Holland.

, Hendrik Gerard H., ontvanger der belastingen, geb. te A. 17 Dec. 1808, † Purmerend 18 Maart 1860, tr. Terschelling 26 Nov. 1840 Cornelia Doekzen, geb. ald. 20 Dec. 1814, † Naarden 9 Dec. 1883; bij wie

a. Adolf, geb. Terschelling 11 Nov. 1842, † Purmerend 29 Mei 1852.

b. Jan., geb. ibid. 28 Sept. 1844, tr. Rotterdam 15 Sept. 1875 Joha Cornia Frerichs, geb. ald. 17 April 1846, dr v. Johan Diederik bij Sara Hedel.

c. Hendrik Cornelis, koopvaardij-kapt., geb. Purmerend 11 Oct. 1848.

d. Hendrika Elisabeth, geb. ibid. 27 Juli 1850, tr. Padang Pandjang 10 Febr. 1886 J. J. Kraft.

e. Samuel Cornelis, 1e luit.-kwartiermr, geb. Purmerend 8 April 1852, tr. Amsterdam 10 Mei 1882 Henriette Maria Elisabeth v. Dorth, geb. ald. 30 Sept. 1852, † 's-Hage 29 Nov. 1887.

f. Adolf, 1e luit. inf., geb. te P. 24 Juli 1854.

g. Johanna Titia, geb. te P. 1 Juli 1856, tr. 26 Jan. 1883 Jacobus Cornelis Holland, bovenvermeld.

CHRN J. POLVLIET.

Casembroot (XXXVIII, 301). Juffr. Anna Schade, huisvr. van den raadsheer C., was getuige bij den doop van Heyndrick v. Hogendorp in de Geref.-kerk te Rotterdam 9 Sept. 1622. (Scheffer en Obreen, »Gesl. v. Hogendorp" bl. 19 noot 2).

J. B. V. IJSSELDIJK.

[Den 11den Juli 1888 was het 25 jaren geleden, dat Zr. Ms. stoomkorvet Medusa onder het moorddadig vuur van zeven batterijen en twee schepen, geheel alleen en onophoudlijk vurend, den gevaarvollen doortocht door de Straat van Simonoseki in Japan bewerkstelligde. Bij die gelegenheid werd het schip getroffen door 32 projectielen, waaronder drie granaten, die in het schip sprongen en brand veroor-

zaakten. Ter herinnering aan dit roemrijk wapenfeit, waarbij de eer der Nederlandsche vlag op zoo schitterende wijze werd gehandhaafd, bood de oud-vice-admiraal Jhr. F. de Casembroot, die destijds de Medusa commandeerde aan de nog in leven zijnde leden van den toenmaligen état-major en aan enkele andere genoodigden te zijnen huize een gastmaal aan. De voorzitter der straks te noemen Vereeniging (Reedijk), overhandigde uit naam der Vereeniging, den vice admiraal, haren eere-voorzitter, een souvenir, bestaande uit een inktstel, met zilver gemonteerd, in het midden een onklaar anker, en het voetstuk gedekt door eene zilveren plaat, waarop gegraveerd de Militaire Willemsorde en het wapen der familie de Casembroot, en daartusschen de volgende inscriptie: »Souvenir, aangeboden door de Kon. Vereeniging »Het Eereteeken voor belangrijke krijgsverrichtingen" te 's-Gravenhage aan haren eere-voorzitter, den vice-admiraal Jhr. F. de Casembroot, als aandenken aan het roemrijke heldenfeit als commandant v. Zr. Ms. korvet de Medusa bij het forceeren der wateren van Simonoseki (Japan) 1863--11/7—1888".]

Collot d'Escury (XXXVIII, 666). Zie voor antwoord J. B. Rietstap, Wapenboek van den Nederlandschen adel, art. Collot d'Escury.

A.

Collot d'Escury Volg. 't Vaderl. Woordenboek van Kok (art. Collot d'Escury, in dl X) schijnt het toevoegsel van 't adellijk huis d'Escury, bij Amiens gelegen, afkomstig te zijn.

A. AARSEN.

v. Lawick (XXXVIII, 667). Neen, het geslacht is niet uitgestorven. Zie de geslachtlijst bij A. A. Vorsterman v. Oijen, »Stam- en Wapenboek van aanzienlijke Nederlandsche familiën".

A.

v. Persijn (XXXVIII, 667). Ja. Doch het is onnoodig de genealogie in dit Maandwerk te plaatsen, want ze komt reeds voor bij Simon v. Leeuwen, Batavia Illustrata, bl. 1047 vg., wat de oudere generatiën betreft; en bij A. A. Vorsterman v. Oijen, Stam- en Wapenboek van aanzienlijke Nederlandsche familiën, wat betreft de latere generatiën tot den huidigen dag.

A.

[Ook beantwoord door Chrn J. Polvliet.]

Sanderson (XXXII, 351). Uit de genealogie Bourse (tot 1782). Anthony Boursse [1]), geb. 25 Juni 1652, † Amsterdam 1690; tr. Sara Walraven, geb. 1655 (bij wie zes kinderen), die hertr. Isak Wijmershoff, geb. 1670, bij wien

1. Maria Wijmershoff, geb. 1696, † ongehuwd.

2. Anna, geb. 1697, tr. Cornelis Pennewart, geb. 1715, bij wien

a. Hendrina Sara P., geb. 1739, tr. Thomas Johannes Sanderson, geb. 1741 (die hertr. Carolina Wilhelmina Rost, geb. 1750, wede van Jacobus v. Barneveld). Hij wint

aa. Joris Sanderson, geb. 1763, tr. Johanna Maria Hogeveen, bij wie Hendrina Cornelia Sara S.

bb. Cornelis Jacobus, geb. 1764, tr. Anna Maria Vlasvat, geb. 1763; bij wie Hendrina Cornelia Sara en Adriaan Jacob S.

cc. Johanna Elisabeth S., geb. 1765, † jong.

dd. Thomas Johannes S, geb. 1766, tr. Sara de Bie.

ee. Johannes S., geb. 1769, † jong.

ff. Anthony Johannes v. B. [2]), geb. 1772.

gg. Jacobus Thomas v. B. [2]), geb. 1778.

hh. Bernardus Johan Christiaan S., geb. 1781.

ii. Carolina Johanna Sophia S., geb. 1782.

jj. Bernard Jan Christiaan S.

kk. Frederik Ferdinand S.

ll. Johannes S.

mm. Jan Christiaan S., geb. 1788, † Amsterdam 2 Febr. 1870, tr. Eva v. der Dussen, geb. 16 Mei 1790, † 9 Nov. 1880 te Amst.

nn. Catharina Maria S.

oo. Carel Benjamin S.

pp. Maria Christina S.

b. Cornelis P., geb. 1740, tr. Sara de Kok, geb. 1742.

Uit de genealogie Enschedé:

---

[1]) zoon v. Jaques B., boekverkooper te Amst. geb. 12 Dec. 1624 ald., † 1687; tr. 1° 1648 Clara v. Breen, geb. 26 Jan. 1618, † 1659, dr v. Anthony bij Maria ...?; 2° 6 Jan. 1660 Elisabeth de Quekere, geb. 1634, † 10 Nov. 1679, dr v. Carel Pieterse de Qu. Kramm, Levens der Holl. en Vl. Kunstsch., vermeldt twee graveurs v. Breen. Zie ook »Oud Holland", 1885 bl. 70 (Biografische aanteekeningen betreffende voornamelijk Amsterdamsche schilders).

[2]) v. Barneveld Sanderson? Red.

Sara Jacoba Susanna Sanderson, geb. 1803, † 25 Dec. 1869 te Amsterdam, tr. Dirk Leuveling Tjeenk, bij wien Sara Carolina, geb. Amst. 11 Mei 1834, tr. 24 Nov. 1859 ald. Frederik Eduard Enschedé, koopman ald., geb. Haarlem 4 Jan. 1825, zoon van Jacobus, boekdrukker ald., geb. ald. 16 Maart 1787, † ald. 3 Juni 1865, geh. ald. 5 Oct. 1806 m. Johanna Christina Abbensets, geb. te Rio de Berbice 22 Febr. 1792, † te Haarlem 20 Febr. 1866, dr v. Lodewijk Christoffel bij Maria Elisabeth Heytmeyer.

[Volgens de »Evénement legde de Fransche componist Massenet Aug. 1888 de laatste hand aan een nieuw werk voor de Opéra Comique te Parijs. Het libretto is van de heeren Blau en de Gramont, getiteld »Esclarmonde". Het stuk speelt in de eerste eeuw te Byzantium en in Gallië. De hoofdrol was bestemd voor mej. Sybil Sanderson].

Snethlage. In 1885 verscheen te Amst. bij v. Langenhuijsen eene genealogie dezer familie, bewerkt door den heer Chrn J. Polvliet, kapt.-ing. te IJmuiden. Op bl. 7 wordt onder het opschrift »Oorsprong en wapen", allereerst beweerd, dat »de" familie Sn., d. i. die familie Sn., welker genealogie gepubliceerd wordt, afkomstig is uit Westfalen en tot den Osnabrückschen adel behoorde. Waar is het bewijs van dit laatste, nl. dat de eerst-bekende persoon (Ds. Wilhelmus Sn. † ongeveer 1630) tot de adellijke Osnabrücksche von Snethlage's behoorde? Ondertusschen zij opgemerkt, dat met de stellige beweering op bl. 7 niet precies overeenkomt het »vermoedelijk" op bl. 8. Nadat er eenige adellijke v. Sn.'s zijn opgenoemd, wordt er gezegd: »Geheel hetzelfde wapen voerende, was »vermoedelijk" een bloedverwant van hen Wilhelmus Sn. . .". Ik ga verder, zijn er gronden voor het vermoeden, dat die predikant het gemelde wapen voerde? De nederigheid van dien pred. om zijn adellijk en in Duitschland zoo aanzienlijk klinkend »von" weg te laten, is althans niet in overeenstemming met het blijven voeren van het adellijk wapen. »Mogelijk" is het, dat de eerst-bekende persoon uit de familie Sn. afstamt van het adellijke geslacht von Snethlage in Westfalen; »bewezen" is het niet; er is zelfs geen »schijn" van bewijs, alleen een *vermoeden*; doch wat geeft dan recht op de »beweering" van bl. 7? Even »mogelijk" is het, dat eene op een der goederen van het adellijke geslacht von Sn. levende familie den naam Sn. bekomen of aangenomen heeft, en dat deze familie, »later", als priesterlijk ge-

slacht in aanzien zijnde, het wapen der von Snethlage's heeft aangenomen. De laatste veronderstelling is wellicht aanneemlijker dan die des auteurs op bl. 8, wanneer men denkt aan het weglaten van »von" en het *blijven* voeren van het adellijke wapen.

Utrecht. H. J. S.

[*Nav.* XXXIX, 142 komt i. d. 20 Sept. 1628 te of bij Utrecht een adellijke Rudolph Snethlage voor; en de voornaam Rudolph is nóg in zwang bij de jongste leden dezer oude familie. Maar wat is Laenen t. a. pl.? Verschrijving voor Loenen (Utrecht)? Te Limmen (N.-Holl.) en Pijnakker (Z.-Holl.) liggen buurten, Laan geheeten. — De hoofd-ingenieur Snethlage. die zich naar de Transvaal begaf wegens den spoorwegbouw, keerde 1 Nov. 1887 naar Nederland terug.]

Udents (XXXIX, 63). Vgl. *Nav.* XXXVI, 104, 282.

v. Wely. *Nav.* XXXIX, 16 verzuimde ik bij de verwijzing naar de gegevens van Herald. Bibl. 1879 bl. 182, 3, nadruk te leggen op de personen van Richard en Leonora v. Rensselaer a° 1696; hetgeen de *Nav.* t. a. pl. vermelde schenking van Jhr. v. Renselaer Bowier toelicht.

J. A.

Wilbrenninck (XXXVIII, 152, noot 3). Wijnand of Wynolt W., zoon v. Petrus, pred. te Hengelo 1605, † Jan. 1613 (zoon van Hermanus, burger te Zutfen), tr. 1° ald. 19 Juni 1631 Hendresken ter Haer, dr v. Dirk, burger te Zutfen (zoon van Hendrik, den beroemden dichter Henricus Harius Sicamber, bij Agnes of Nieske v. Os). Uit dit huw. werden drie kinderen geboren. Hij tr. 2° te Zutfen 4 Mrt 1638 Odilia v. Hemert, ged. aldaar 16 Febr. 1620, dr v. Jan, kwartiermr in 't regiment van Obdam, bij wie hij nog een zoon verwekte. Waarschijnlijk is hij nog een 3e maal gehuwd, en is hij dezelfde Wijnand W., die 3 Mei 1640 te Ampsen tr. Geertruid Willems Stoesack. Zijn vader Petrus was de oudere broeder van Hendrik, geb. 1569, ontvanger van de Veluwe, gehuwd met Veronica de Raey (zie Geld. Volksalm. 1881 bl. 17).

Zutfen. H. M. WERNER.

VRAGEN.

v. Arnhem. *Nav.* XXXVII, 690 is sprake van eene MS.-genealogie v. Arnhem. Zijn daaruit ook op te sporen de ouders van Margaretha v. A. gehuwd met Popcke Ruurds Roorda, grietman (van wege den Gelderschen Hertog) van Idaarderadeel, en in 1511, '39 te Grouw, een dorp in die grietenij, woonachtig. Volgens Petrus v. Thabor, Kroniek, III, 243, kwam Wijnolt (Wijnand) v. A. in 1519 te Sneek. Ferwerda in zijn Wapenboek, gesl. v. Arnhem, gener. 11, vermeldt hem; maar geeft op, dat zijn broeder Albert in 1516 in Friesland ongehuwd overleed en te Sneek begraven werd. In de eerste helft der 17de eeuw schijnt eene v. Loo met een Gerrit Jansz. v. Arnhem gehuwd geweest te zijn. Wat vermeldt bedoelde genealogie over deze personen?

Kollum. MR. A. J. ANDREÆ.

Broersma. Hotze v. Aysma v. Lauta is getrouwd geweest met Anna Broersma. Wie waren hare ouders, en welke de data van haar geboorte, huwelijk en overlijden? Dit huwelijk wordt aldus bij Ferverda opgegeven, alwaar ook alliantiën van Scheltinga en Broersma vermeld staan, edoch zonder nadere opgaven omtrent het laatstgemelde.

H. SL.

Emstel. Heronymus of Jeroen Rattaller, van omstr. 1531 tot omstr. 1544 grietman der Friesche grietenij Tietjerksteradeel, was gehuwd met eene Emstel, wier wapen, volgens »De Friesche Adelaar" 1887 bl. 14, bestond uit twee dwarsbalken, elk beladen met drie liggende kruisjes naast elkaar; helmt.: »Rattaller". Het wapen van de Rattallers wordt aldaar ook vermeld. (Zie mijne aant. over de gesl. Rattaller, Loo, Lezaen en Uhlenburg, allen aan elkander verwant, in De Nederlandsche Leeuw" VI, nº 4 en 6. Hun zoon Johan, ook grietman, voerde een gekwart. wapen: Rattaller en Emstel. Hoewel dit wapen Emstel veel verschilt van dat des geslachts v. Aemstel, Amstel, zoo vraag ik nochtans of de Emstels v. Amstels waren, en of iemand ouders en voornaam kan opgeven van Jeroen's vrouw, en waar vandaan?

Kollum. ANDREÆ.

GESCHIEDENIS.

Hulstijn. Synode (XXXIX, 84). Kan soms bedoeld zijn Hulst (thans Zeeland) in het voormalige Staats-Vlaanderen? Die plaats was voormaals bekend en belangrijk genoeg om er eene synode te houden. — Zoo ja, dan blijkt uit dezen variant, dat de plaatsnaam is op te vatten als »heuvelstins", en niet als »heuvelstede", hetgeen men anders denken mocht. Zou *st* aan 't eind van plaatsnamen in casu altoos zóó dienen geduid? Beteekent Hulst »heuvelstins, — 't was oudtijds een sterke burcht, die in de 12e eeuw voor eene stad werd gerekend, — dan leiden de hulsttakken waarmede het stadswapen is bezet, tot misverstand [1]). Trouwens, zoo menig stadswapen berust op curieuse volks-etymologie. — Men heeft ook een geslachtsnaam Hulstijn (te Echteld, vroeger te Varik), zoowel als v. Holstijn (Armorial).

J. A.

Keerbergen. In strijd met *Nav.* XXXIX, 9, heeft volg. Herald. Bibl. 1872 bl. 217, Lodewijk v. Berthout gezegd Berlaer, opvolger van zijn vader Jan (gehuwd met Maria v. Zubborch, vrouwe van Hamaiden) als heer van Helmond [door dien Jan (neef van Floris v. Berthout, heer van Mechelen) als eigendom van Jan III hertog van Brabant in 1314 geruild tegen al zijne goederen te Lier], in 1329 van zijn neef, hertog Jan gekocht de heerl. Keerbergen, en huwde hij in ditzelfde jaar Johanna v. Dinter Dirksdr, bij wie o. a. Walraven v. Berthout gezegd Berlaer, heer van Helmond, gemaal van Elisabeth Jansdr Uit den hoeve [In goud dwarsbalk v. zwart, uit welken een zwart-getongde roode leeuw opkomt; helmt.: de uitkomende leeuw, — dus gansch verschillend van dat der Utenhove's], weduwe van den heer van Batenburg (bij wien zij eenen zoon Gijsbrecht had). Walraven won bij haar Jan, heer van Helmond en Keerbergen, die, gehuwd met?..., naliet Elisabeth v. B. gez. B., in 1433 in den echt verbonden met Jan v. Cortenbach Gosewijnszn. De steller van dat artikel in Herald. Bibl. t. a. pl., Helmond's archi-

[1]) Opmerking verdient hierbij, dat v. Hulst evengoed hulst-takken of steekpalmen voert, als Hulst en v. der Hulst (vgl. Rietstap's Armorial).

varis, Aug. Sassen, voegt er bij, dat dit zijn geneal. fragment misschien eenig licht kan verspreiden over de bekende Maria v. Berlaer, op wier aansporing Lodewijk v. Velthem het slot van den »Spieghel Historiael" vertaalde. J. A.

Oostendorp (XXXIX, 65). In Heringa's Aardrijkskundig Handwoordenboek komt viermalen die naam voor, — eens, als naam eener buurt, vijf kwartier van Doornspijk; eens, als naam van een huis bij Haaksbergen; eens, als naam van een huis, vijf kwartier van Winterswijk, en eens, als naam eener buurt bij Sneek.

DR. E. LAURILLARD.

Putte, enz. Vervolg van *Nav.* XXXIX, 65—76.

Ce fut du temps de Jacques de Berghes que la seigneurie de Putte fut rachetée par le fisc. Celui-ci ne la conserva, toutefois, pas longtemps. Pour couvrir les frais élevés des guerres, le roi Philippe de Castille, de Léon, d'Aragon, des deux Siciles, de Jérusalem etc. résolut d'aliéner de nouveau une partie des domaines de la couronne. Cette résolution fut prise de concert avec »son cousin bien aimé", Léopold Guillaume, archiduc d'Autriche, duc de Bourgogne, Styrie, Carinthie, Carniole et Wurtemberg, administrateur général de l'ordre teutonique de Notre-Dame en Prusse et son grand-maître en Allemagne, en Italie et dans les pays d'outre-mer, évêque de Strasbourg, Halberstadt, Passau, Olmütz, etc., gouverneur et capitaine général des Pays-Bas et de Bourgogne. Le conseil d'Etat et le conseil des finances s'étaient également ralliés à cette mesure. Par lettres-patentes, datées à San-Lorenzo, le 28 octobre 1644, le roi fit parvenir à Son Excellence le marquis de Castel-Rodrigo les ordres nécessaires. Dans la vente à l'encan de seigneuries brabançonnes qui eut lieu, à Bruxelles, le 9 avril 1650, messire Thierry v. der Nath, seigneur de Gestel [1]), devint acquéreur des seigneuries de Wavre-Notre-Dame, Berlaer, *Putte*, Schrieck et Grootloo. Les prix furent:

	pour Wavre-Notre-Dame	16100	livres gros,	monnaie de Flandre.
	pour Berlaer	30000	»	»
	pour Putte	11100	»	»
et	pour Schrieck et Grootloo	10200	»	»

[1]) Gestel »quod à domo de Berges emerat" (March. 258).

L'aliénation comprenait, outre la haute, moyenne et basse justice, le droit de planter le long des grands chemins et sur les places vagues, le vol des oiseaux, la pêche, la chasse, les amendes criminelles et civiles, la confiscation des biens des bâtards et des coupables de sortiléges, les biens vacants ou lagans, aubains, mortemains ou, à faute d'héritiers, les épaves, la treune des mouches à miel (ou découverte d'essaims), les droits seigneuriaux et d'autres casuels. Etaient résérvés au souverain : le son de la cloche, la levée d'aides et de subsides, les reliefs, les légitimations, les rémissions, les octrois, tant d'eau que de vent, les confiscations pour rébellions, félonie, crime de lèse-majesté divine et humaine, ainsi que »toute sorte de minéraux, de terres propres à faire tourbes ès bruyères et lieux publics, appartenant à Sa Majesté et généralement toute autre régale, et le revenu domanial non compris en la déclaration".

Les prix devaient être versés, au plus tôt, entre les mains d'Ambroise v. Oncle, chevalier, conseiller et receveur général des domaines et finances. L'acheteur ne pourrait rétrocéder les biens ni à des églises, couvents, ni autre morte-main, ni à des villes, ni aux ennemis du roi. L'acte de vente, daté du même jour, fut dressé en présence du comte d'Isenburg, chevalier de la Toison d'or, Jacques d'Ennetières, chevalier, seigneur d'Harlebois, trésorier-général, Louis Rogier Clarisse, chevalier de Saint-Jacques, Pierre Roberti, seigneur d'Aisne, Philippe le Roy [1]), chevalier, seigneur de Broechem, etc. — L'investiture devant la cour féodale de Malines eut lieu le 9 juillet 1650. Pierre van Sint-Truijen, drossard de Gestel, prêta le serment de fidélité pour l'acquéreur (M. 8, 111 et suivants) [2]). Le 20 février 1652, Martin v. den Driessche fit connaître devant la cour féodale

[1]) père du célèbre historien brabançon, Jacques le Roy. [De Lager-Catalog n° 233 van Joseph Baer u. C° te Frankfurt am Main 1889, S. 8 n° 122 vermeldt: J. Le Roy, Le grand théâtre sacré du Duché de Brabant, contenant la description de toutes les églises, abbayes, prévôtez et couvents. 2 tomes en 4 parties. La Haye, 1734. Alsmede Le grand théâtre profane du Duché de Brabant, contenant la description des villes, châteaux et maisons seigneuriales, le tout représenté au naturel, dessiné par les meilleurs artistes. Ibid. 1730, 5 vols in-fol., avec un grand nombre de planches". Prächtiges Ex. in 4 Holländ. Schwsldrbdn. mit vortreffl. Abdrücken. Red.]

[2]) Par suite de la mort de P. v. St Truyen, Grégoire Hordez devint »homme-servant", ou »besetman", des quatre seigneuries, le 25 février 1662 (M. 12 p. 59).

précitée que messire Thierry v. der Nath, seigneur de Gestel, Putte, Schrieck et Grootloo etc., »colonel d'un régiment de cavalerie au service du duc de Lorraine", avait reçu de son frère, messire Gérard v. der Nath, seigneur de Seneffe etc., grand-veneur et lieutenant de la garde-du-corps du prince d'Orange, la somme de 366432 florins 17 sols. Il déclara que, sur cette somme, son mandant devait encore 182650 florins et qu'il avait promis à son frère de lui servir de ce chef une rente annuelle de 9133 florins. En garantie de cette rente, v. den Driessche engagea au seigneur de Seneffe toutes les seigneuries de Thierry relevant de la cour féodale de Malines. Il augmenta cette garantie par l'engagement, devant la cour féodale de Brabant, du château et seigneurie de Gestel (M. 10, 75). Une déclaration de Gérard v. der Nath, seigneur de Seneffe et »d'Enghien", faite, sous serment, le 14 octobre 1655, devant le notaire Corneille de Bie, à Lierre, prouve que le décompte intervenu entre lui et son frère était simulé et que celui-ci ne lui avait jamais dû les sommes énoncées. Cette déclaration fut présentée devant la cour féodale de Malines, par le notaire Claessens de cette ville, le 2 novembre 1672. (M. 13, 396v°). Thierry v. der Nath avait à soutenir un grand nombre de procès. Il ne sut conserver longtemps les seigneuries citées ci-dessus. Le 3 août 1660, le comte Thierry v. der Nath, baron de Cortessem, seigneur de Dessenaer, Wintershoven etc., »général de bataille et colonel de cavalerie et d'infanterie au service de l'empereur", donna, devant le notaire Hartius, à Vilvorde, à Jean Taveniers, ses pouvoirs afin de transporter à Guillaume, seigneur-banneret de Bronkhorst, seigneur d'Oudorp, et à sa femme Julienne Catherine v. Aebinga, les seigneuries de Gestel et de Berlaer. Le relief de Berlaer fut fait par les acquéreurs le 1 octobre 1661 (M. 12, 22). Le 9 octobre de l'année suivante, Thierry vendit, devant le notaire Guillaume v. Nuys, à Saint-Trond, au notaire Pierre Martine, mandataire du chevalier Antoine Ferdinand de Brouchoven [1]), échevin de la ville de Bruxelles, moyennant la somme de 20240 florins, les seigneuries de Putte, Schrieck et Grootloo. Il se réserva, toutefois, les rentes hypothéquées sur la commune de Schrieck et les sommes données à cens. Il fut stipulé que le prix

---

[1]) Les actes disent Broeckhoven, Brouckhoven etc. Nous avons adopté l'orthographe moderne qui est Brouchoven.

d'achat serait payé dans la quinzaine à la comtesse v. der Nath. Le 12 du même mois, Brouchoven fit le relief de ces biens (M. 12, p. 81). Le lendemain, Jacques Verbeecke fit connaître devant la cour féodale que le fisc élevait des prétentions sur les seigneuries et intentait un procès à ce sujet au comte. Il ajouta que ces biens étaient, en outre, engagés à la comtesse de Lamboy du chef d'une créance de 10000 patagons (au paiement desquels le comte avait été condamné le 9 mai 1662), ainsi qu'à d'autres créanciers. Ceux-ci, dont les créances passaient avant celle de la comtesse de Lamboy, furent: Maître Charles de Grouseliers (fl. 975, 15 sols); messire François Robert de Tiras, seigneur de Norderwijck (fl. 828, 4 sols et fl. 154, 10 sols) et le procureur Godloret (fl. 220, 17 sols). Brouchoven lui-même fut créancier pour la somme de 99 fl. 12 sols. Il fut convenu que ce dernier reprendrait les biens avec toutes les charges, mais qu'il serait rendu indemne par le comte v. der Nath (M. 12 p. 71v° et 82). Celui-ci obtint, le 31 octobre, du conseil de Brabant la main-levée des seigneuries de Putte, Schrieck et Grootloo. Le 2 novembre, la cour féodale de Malines prononça la levée de la saisie opérée par les créanciers particuliers. Quant aux prétentions du fisc du chef de »pont-penninge" et des frais de procès, on consentit à libérer les seigneuries de Putte, Schrieck et Grootloo et à s'en tenir exclusivement à la seigneurie de Wavre-Notre-Dame. Le conseiller Stalins se porta garant du comte pour la somme de 5000 florins (M. 12 p. 115v°). Pour couvrir le fisc des 3372 florins qu'il réclamait, il fut procédé en 1666 à la mis à l'encan de Wavre-Notre-Dame. Ce fut le chevalier Jean François de Bouchout, seigneur de Lorengem, qui s'en rendit acquéreur. Le prix d'achat s'élevait à 16492 florins, non compris 412 fl. 6 sols de frais. Bouchout fut investi le 24 septembre (M. 13 p. 113v°). La commune de Berlaer avait aussi intenté un procès au comte v. der Nath. Elle lui réclama 3900 florins. En vertu d'un jugement rendu en leur faveur, le drossard, les échevins et le bourgmestre de Berlaer firent saisir les 20240 florins, déposés au greffe de la cour féodale de Malines par Antoine Ferdinand de Brouchoven, baron de Putte. Mais, le 2 août 1670, Guillaume, seigneur-banneret de Bronkhorst, seigneur de Gestel, Berlaer, Oudorp etc., et sa femme Julienne v. Aebinga, dame desdits lieux, promirent, devant le notaire Jean v. Paesschen, à Gestel, de payer eux-mêmes la dette, plus 701

florins de frais de procès. En garantie de cette promesse, ils engagèrent leur seigneurie de Berlaer, achetée au comte v. der Nath au prix de 28000 florins (M. 13, p. 358 et 378). Lorsque, après la mort de Don Diego de Bohorques — en faveur de qui le roi Philippe IV avait érigé en comté la seigneurie de Saint-Remy, le 13 novembre 1662 [1]) — les biens de celui-ci furent vendus, le 27 octobre 1674, aux instances de Barbe Goffin et du procureur Oostens, le comte Thierry v. der Nath acheta Saint-Remy, avec les seigneuries d'Herbais et de Pietremeau. Il les releva, devant la cour féodale de Brabant, le 15 décembre de la même année (B. 377, 355v°). Au sujet de ces biens et du château et seigneurie de Dessenaer, il eut à soutenir un procès contre Georges Frédéric de Renesse, baron d'Elderen [2]).

Les v. der Nath sont une ancienne famille, qui semble avoir emprunté son nom à la commune de Ternath en Brabant [3]). Les armes des comtes v. der Nath sont: écartelé; aux 1er et 4e, d'azur au chevron d'or, accompagné de trois étoiles de même (v. der Nath); aux 2e et 3e, parti-émanché, de gueules et d'or, de dix pièces (Adriaensen van Duijveland); en abîme, d'or à l'aigle éployée de sable, surmontée d'une couronne impériale (Saint-Empire); supports : deux lions d'or.

Thierry et ses frères, Gérard, seigneur de Seneffe etc., et Léonard, seigneur de Pethem — époux de Lidvine Catherine Sasbout — furent créés comtes du Saint-Empire Romain, par lettres-patentes dépêchées à Vienne, le 20 novembre 1655 [4]). Ils eurent un autre frère, Corneille, seigneur de 's Gravenambacht, qui fut marié à Wilhelmine de Witte van Haamstede. Gérard précité s'établit en Saxe. Il eut pour femme Christine (ou Catherine) d'Ahlefeld, et devint seigneur de Schierhagen et d'Hasselburg. Ces frères étaient fils de messire Thierry et de Jeanne Adriaensen van Duijveland. Nous avons trouvé une généalogie établissant la descendance suivante, mais dont nous n'avons pu vérifier l'exactitude :

Albert v. der Nath, ayant pour femme Jeanne v. Delft.

Guillaume, marié à Catherine v. Landtscroon.

Gérard, marié à Marguerite v. Vlierden.

---

[1]) Le Roy, »Erection de toutes les terres", p. 63. [2]) Correspondance de la cour féodale de Brabant, N° 507. [3]) Z.-Br., arr. Brussel. Red. [4]) Le Roy, »Erection" etc., p. 45.

Jean, marié à sa parente Cornélie v. der Nath.

Léonard, marié à Isabelle v. Swieten.

1° Corneille (grand-père du comte Thierry), qui eut deux femmes: *a*) Claire v. Steensel et *b*) Wendeline v. Opmeer;

2° Elisabeth, qui épousa le seigneur de Hoeckelingen.

Le comte Thierry se maria à Marie Constance Françoise Invrea, qui releva, comme héritière de son père, la seigneurie de Releghem (20 juillet 1648), fille de Nivio Mario, gentilhomme génois, et d'Anne Marie Helman (mariée en 1637; morte à Anvers, le 8 janvier 1658), qui était fille de Ferdinand, échevin d'Anvers, et d'Anne Hellemans. A en croire le chanoine Hellin, Nivio Mario Invrea descendait d'une maison ducale de Gênes [1]). L'épitaphe de Vincent Invrea, dans la cathédrale d'Anvers, nomme celui-ci »Patricius Genuensis" (Inscr. funér. d'Anvers). Le comte Thierry v. der Nath et sa femme furent enterrés dans l'église de l'abbaye de Cortenberg. Leur monument funéraire fut orné de leurs armes: v. der Nath, comme ci-dessus; Invrea: d'azur à la tour d'argent, touchant la pointe de l'écu, ladite tour enfermant un arbre au naturel, dont la cime remplit le chef de l'écu, et dont les racines se voient par la porte ouverte de la tour. Hellin [2]) remplace la tour par une muraille touchant les flancs de l'écu. Dans Jacques le Roy, »Castella et Praetoria Nobilium", nous avons trouvé, sur la gravure du château de Releghem, une troisième variante des armes Invrea. Ici, la tour ne touche pas la pointe de l'écu, tandis que les racines de l'arbre descendent dans le champ. Cette gravure est également ornée des armes v der Nath.

Voici l'épitaphe des deux époux:

»D. O. M. Sépulture de Noble et tres illustre Seig^r Sr Dieterick Comte de vañ Nath et St Remy, Baron de Corteshem, Franc Seign^r de Dessenaer et Wintershove, Colonel d'Infanterie et Cavallerie au service de Sa Ma^té Impériale, décédé 11 Nov^bre 1693 [3]). Et Dame D. Maria Constantia Invrea, sa compagne, dame de Relegem, Wolput & c^a, décédée le 21 de mars 1680. Priez Dieu pour leurs âmes" [4]).

Ils eurent dix enfants:

1. Gérard Constantin, seigneur de Releghem (r. du 23 août 1681),

[1]) MSS. t. VI in-f°, ad vocem Helman.

[2]) loco cit. [3]) et non pas 1698. [4]) (B. R. Coll. Goethals, N° 1510).

capitaine de cavalerie et chambellan de l'empereur ; il épousa Anne Bertholden (Bertholten, Berchtold), veuve d'un comte de Schrotenbach. Il est l'auteur de la branche aînée, qui reçut l'indigénat en Bohême et, ensuite, en Hongrie, en reconnaissance des actions d'éclat d'un ancêtre lors du siége de Vienne par l'armée turque. En dépit de l'étymologie du nom, cette branche a modifié son nom en »von Dernath" [1]).

2. Anne Marie, religieuse.

3. Anne Catherine, qui prit le voile à l'abbaye de Roosendael.

4. Barbe Elisabeth, morte en célibat.

5. Christine Dorothée, religieuse à Cortenberg.

6. Jean Baptiste, mort à Amsterdam.

7. Charles.

8. Jean Théodore, marié à Jeanne Pétronille, baronne de Prekejansheide (nommée ailleurs Picard tout-court).

9. Hyacinthe.

10. Philippe Ferdinand, capitaine au service de l'empereur, mort, en 1708, sans alliance.

Le 23 août 1681, les enfants du comte Thierry, furent investis, par suite de la mort de leur mère, de sept bonniers de terre arable et de deux et demi bonniers de prairies, etc., à Hombeek, dits les biens de Woelputte (B. 378, 48). Leur tuteur fut messire Philippe Rubens, échevin d'Anvers. Il acheta pour ses pupilles, à messire Pascal Ignace v. den Cruyce, seigneur d'Aertselaer, ancien-trésorier et actuellement échevin d'Anvers, pour 8000 florins, une rente de 500 florins Carolus, qui fut hypothéquée sur la seigneurie de Cleijdael, à Aertselaer (M. 14, 361). Il vendit cette rente (relevée le 2 mai 1681) à messire Corneille Bosschaert, agissant en qualité de tuteur des enfants de Jacques t'Santele et d'Anne v. der Piet (16 août 1686 ; M. 15 p. 162).

(Wordt vervolgd).

[1]) Armorial Général de Rietstap, 1e ed.: Dernath (van) [van der Nath], Hongrie, originaire de Flandre. Red. — Il serait facile de citer un grand nombre de changements de nom analogues. Ainsi, une branche des v. de Wall s'appelle maintenant von Dewall. Les Verschuer (contraction de van der Schuer) portent, de nos jours, le nom de »Von Verschuer" etc. etc. — Releghem fut relevé, le 26 septbr. 1738, par Gotthard Joseph Casimir, comte von der Nath (fils de Gérard Constantin), qui mourut, en 1742, comme chambellan de l'empereur et conseiller aulique (E. B.).

Bosniërs en Bosniaken (XXXIX, 30). De namen Bosniërs en Bosniaken beteekenen oorspronkelik geheel het zelfde. De eerste naam is op nederlandsche wyze geformd van den naam van het land Bosnië, gelijk b. v. ook de naam van het volk der Serviërs geformd is uit den naam van hun land Servië; maar de tweede naam is op slavische wyze geformd. In de slavische talen immers dient het achtervoegsel *ak* om eenen volksnaam te formen; en deze slavische form is in andere, ook in onze taal overgenomen. Zoo hebben wy nevens den volksnaam Bosniak of Bosnak (zie mijn Geslachtsnamenboek, bladz. 197) nog den volksnaam Polak, voor een man uit Polen, een Pool, gelijk men thans zegt. Deze oudtijds algemeen gebruikelike form Polak leeft nog in den geslachtsnaam Polak, zoo veelvuldig voorkomende onder de afstammelingen der poolsche Joden in Nederland. Verder in Slovak (Slovaken) voor Slavoniërs; Hannak voor een man uit den slavischen volksstam die de landstreek Hanna in Moravië bewoont; Morlak, de naam van een slavisch volk, in Dalmatië, aan de oevers van de Adriatische zee gezeten. Deze laatste naam is afgeleid van het slavische woord *mor* = zee, een woord dat ook nog voorkomt in den naam van het oorspronkelik slavische, nu pruissische gewest Pommeren, aan de Oostzee (oorspronkelik *po more* = aan de zee). Verder geven de Duitschers den Czechen wel den naam van Böhmaken, omdat dezen in Bohemen (Böhmen) wonen, enz. — Dat de pruissische Ulanen vroeger Bosniaken genoemd werden, heeft zyne reden in d' omstandigheid dat deze speerruiters oorspronkelik louter Bosniërs waren, even als de Husaren oorspronkelik Hongaren, en de Heidukken oorspronkelik Slavoniërs, Croaten waren.

JOHAN WINKLER.

Jeanne d'Arc. Zie *Nav.* XIX, 392; XXII, 276, 441; 'VIII, 51. En vgl. »Dissertation sur Jeanne Darc, dite la pucelle d'Orléans", par A. de Cousson de Kerdellech, in Giornale Araldico 1888 n° 9—12. Tot de *Nav.* XXXVII, 482 aangekondigde »Rariora" [1]) be-

---

[1]) Bl. 73, 4 van dit voor bibliografie zoo hoogst belangrijk geschrift, dat in Dr. Sepp's Indices (*Nav.* XXXIX, 100, noot 3) een treffend surrogaat erlangde, had *Nav.* XXXVII, 642 (vóór en tegen Pausin Johanna) aangehaald moeten zijn. Item bl. VI en VII »Inleidend" voor litteratuur van »Boekdrukkunst" en »Boekbinderij" bij *Nav.* ib. 663, 7.

hooren (zie ald. bl. 73): Notice sur Jeanne d'Arc, surnommée la Pucelle d'Orléans, par M. M. Michaud et Poujoulet, Paris, chez Beauvais, Delaunay, Dentu, 1837, 8°; Histoire de Jeanne Darc et Réfutation des diverses erreurs publiées jusqu'aujourd'hui, 3e Ed. revue par l'auteur (N. Villiaumé), Paris, Libr. Nat. 1864, 8vo. Procès de condamnation de Jeanne Darc, dite la Pucelle d'Orléans, Traduit du Latin par M. Vallet (de Viriville), Paris, Firmin Didot 1867 8vo. Waarbij de hooggeleerde verzamelaar aanteekent: Deze drie werken zijn in egale half rood marok.banden gebonden; afkomstig uit de Bibliotheek L. Veydt (Gend).

Ten betooge dat het volksgeloof in sommige streken van Frankrijk de feeën en heksen op Donderdag (den Thunars-, Thonresdag) vergaderen deed, voert L. Ph. C. v. den Bergh in zijn Wrdbk d. Nederl. Mythol. (Utrecht 1846) bl. 267 eene plaats aan uit de proces-acte tegen de Maagd van Orleans, 30 Mei 1431 door eene geestlijke rechtbank tot den brandstapel veroordeeld, en op de markt te Rouaan levend verbrand. Die plaats, ontleend aan Delrius, »Disquisit. Magicae" III, 215, luidt: »que près de Domprein (*sic*, Dompremi of Domremy la Pucelle, hare geboorteplaats, waar in 1826 haar huis nog aanwezig was) y a un grand et vieux arbre, qu'on nomme l'arbre charnime (*sic*, surnommé?) Fée de Bourlemont, et que après (auprès) de cest arbre y a une fontaine, près laquelle on dict que fréquentent les malins esprits", enz. Art. 5. que le susdict arbre et fontaine sont surnommez des Fées. Aussi luy demandayent, si elle auoit cognoissance de ceux ou celles, qui certains jours de la sepmaine vont au Sabbat avec les Fées. Respondit, auoir oui dire, qu'on y alloit le *jeudi*".

Het portret der Maagd is bewaard gebleven, doordat de griffier van het parlement, tijdens haar proces, haar afbeeldde op den rand van zijn »registre" (L'Intermédiaire XXI, 712).

Te Crotoy (departement Somme) werd 28 Aug. 1881 met allerlei feestlijkheden en tal van zeer republikeinsch-getinte redevoeringen een standbeeld dezer heldin onthuld. Dit beeld, waarvoor van Staatswege het brons verstrekt was, vervaardigd door den bekwamen Fossé te Amiens, was op de daarna volgende schilderijen-tentoonstelling te Parijs te zien geweest. — Vanwege de bekende Patriotten-Liga te Rouaan had in den zomer van 1888 eene plechtigheid plaats

ter inwijding van een aldaar opgericht gedenkteeken voor de in 1870/1 gesneuvelde soldaten, en het leggen van den eersten steen voor een gedenkteeken ter eere van Jeanne d'Arc. De bijdragen voor dit laatste zamelde het bestuur der Liga in, ingevolge opdracht van Rouaan's gemeentebestuur. De te Orleans bewaarde banier der Maagd ging men van daar in plechtstatigen optocht afhalen, en trok er meê over Parijs naar Rouaan. — Ook bij Castillon werd 23 Sept. '88 met veel plechtigheid een gedenkteeken onthuld voor den aldaar door Jeanne d'Arc geleverden slag.

Onder de geschenken door den Hertog van Alençon Paus Leo XIII als jubilaris (*Nav.* XXXVIII, 251—4) aangeboden, zag men opgeteld een zilveren beeldje van Jeanne d'Arc. Bevroedde de argelooze schenkster (de gemalin des Graven van Parijs) eens, welk eene satyre hierin gelegen was! Haars ondanks gaf zij er aan het Pausdom als hoogste vertegenwoordiging der R.-Kath. kerk een veelbeteekenenden wenk mede, nopend tot Historisch herdenken [1]. — Overleed op

[1] Niet minder veelbeteekenend was de wenk, welken het Pausdom ontving op den herinneringsdag (27 Febr. 1888), gewijd aan den Napolitaanschen wijsgeer Giordano Bruno (geb. te Nola in 1548), wiens hoofd-misdaad bestond in zijn vrijzinnig priesterschap; weshalve hij op verraderlijke wijs naar Venetië gelokt, daar 23 Mei 1592 (volg. anderen, 1598) op last der Inkwisitie gevangen genomen, 27 Febr. '93 aan het H. Officie te Rome overgeleverd, en na eene vreeslijke gevangenis van 7 (volg. anderen, 2) jaren ter dood veroordeeld, 17 Febr. 1600 op den Campo de' Fiori, — nota bene het Bloemenplein!! — als »doortrapte, onboetvaardige, hardnekkige ketter" (hereticus pravus, inpenitens, pertinax, gelijk het vonnis luidde) levend verbrand werd. Aan dien Bruno dacht gewis het congreslid niet, dat op het 20ste Letterk. Congres te Amsterdam (Sept. '87), — dus in het hart van dat Nederland, waarin Roomsch en Onroomsch zich juist terwille van de Inkwisitie tegen Spanje verzette, — in de zaal der Histor. afdeeling, waar over die Inkwisitie werd gehandeld, luidkeels uitriep: »Ik tart ieder, te bewijzen, dat er ooit een Paus geweest is, die een ketter heeft laten verbranden". En het talrijk in die zaal vereenigd Historisch gezelschap hoorde, uit zucht tot tijd-besparing, die onhistorische beweering zonder de geringste tegenspraak aan. Toch is men niet altoos even gelaten. Immers de »protest-meeting, door het bestuur der Leo-Vereeniging »Pro Petri Sede", ten gunste van den Heiligen Stoel 9 Dec. 1888 in de concertzaal van »Maison Stroucken" te Amsterdam gehouden, eindigde in eene hachlijke vechtpartij, waarbij de woordvoerder, de heer pastoor J. W. Brouwers (Bovenkerk, o. Nieuwer-Amstel) in den kelder moest worden in veiligheid gebracht, en waardoor het doel der vergadering, eene betooging voor het herstel van des Pausen wereldlijk gezag, van den aanvang af alleronstuimigst werd verijdeld.

eenen der laatste dagen van Mei 1886 kolonel Herbinger: »de Figaro" deelde destijds een stamboom mede, volgens welken deze een nakomeling in rechte lijn was van Jeanne d'Arc's broeder Pierre. De familie Jacquemin in Champagne wordt gezegd af te stammen van Jacquemin, den neef der Maagd.

v. Nassau (XXXVIII, 498). Maria v. N., dr v. Willem Hendrik [1]) (zoon van Frederik bij Maria Killegrew), heer van Zuilestein, en van Jane, dr v. Henry Wroth [2]) de Durans en Loughton, bij Anna Mainard; † 8 Juni 1765, oud 79 jaar, tr. 18 Aug. 1708 Godert Adriaan bn v. Reede [3]), heer van Herreveld (of Harreveld), geb. 18

Men zegt, dat de Socialisten in die verijdeling de hand gehad hebben (zie nadere bizonderheden in Haarl. Ct van 11 Dec.) Hoe het zij, 't is een teeken des tijds voor Nederland. Het strekke tot opening van veler oogen, in den aanvang van 1889, welk jaarcijfer ons aan 1789, het jaar van Revolutie, denken doet. Want kwamen er einde 1888, — zie Haarl. Ct 8 Dec. bl. 1, 4de kol., — van verschillende mogendheden bij de Curie te Rome klachten in over de woelingen der bisschoppen, die Congressen deden beleggen ten gunste van 't herstel van gezegd wereldlijk gezag: 't zou treurig zijn, zoo Europa zich te dezen aanzien ook over Nederland te beklagen hadde, èn wegens ons historisch verleden, èn ter wille van de voor onzen Staat zóó noodige onzijdigheid, aangezien dergelijke woelingen inbreuk beoogen op de onschendbaarheid eener bevriende mogendheid (Italië). Krenkend, naar men meent, voor de gekroonde hoofden van ons werelddeel, moesten ze zulks ook vooral voor onzen Willem III zijn. Treffend, onomstootlijk waar en zuiver onpartijdig waren te dezer zake de opmerkingen in de Arnh. Courant nº 749, tot wederlegging eens arguments door pastoor Brouwers in een letterkundig genp te 's Gravenhage aangevoerd, in een artikel, dat niet honderd-, niet duizend-, neen, tienduizendvoudig *in* ons vaderland en daarbuiten diende bekend gemaakt en verspreid te worden. Zie Haarl. Ct van 18 Dec., welke de mededeeling bevat der in Tivoli te Utrecht in dato gehouden protest-vergadering ten gunste van dat herstel, waarin ons Tweede-Kamer-lid, Dr. Schaepman, more suo, d. i. schitterend en geestdriftvol het woord voerde *a*). — In dien Campo dei Fiori te Rome richtten de Romeinen een door den beroemden beeldhouwer Hector Ferrari meesterlijk gewrocht standbeeld voor Bruno op, waarvoor de gemeenteraad kosteloos grond afstond. Een kort, maar veelzeggend verslag der door den senator Moleschott bij die gelegenheid gehouden rede kan men in Haarl. Ct 7 Maart '88 lezen.

[1]) Willem v. N.-Zuilestein, zoon van Frederik Hendrik. CHRN J. POLVLIET.

[2]) de Wroth. IDEM. [3]) landdrost der Veluwe, commandeur der Duitsche orde. IDEM.

---

a) Zie Dr. Schaepman als orator in het Feuilleton der Haarl. Ct 17 Dec. geestig geschetst door den Haarlemschen letterkundige F. Smit Kleine.

Oct. 1674, † op Clingelbeek 2 Mei 1730, zoon van Godert, graaf van Athlone, enz., bij Ursula Philippota v. Raesfelt, vrouwe van Middachten, Herreveld, Roenburg en Nijenburg. Zie d'Ablaing van Giessenburg, »de Duitsche Orde" en »de Ridderschap van Veluwe".

J. B. VAN IJSSELDIJK.

v. Nassau. Maria, geb. 1686, had bij Godard Adriaan drie kinderen: — één zoon († ongehuwd), en twee dochters, de oudste gehuwd met Frans Steven Carel v. Randwijck, de jongste met Goossen Geurt Bentinck. Maria was dus niet de wed^e^ v. Dordt (lees, Dorth) en niet de moeder der doodgeschoten freule; gelijk in het onderschrift t. a. pl. reeds opgemerkt is.

's Hage. A. C. SNOUCKAERT V. S.

v. Nassau-la-Leck (XXXVIII, 498). De naam Testas komt tweemaal voor in de geslachtlijst v. Nassau-la-Leck; nml. Jan Nicolaas Floris † 1782, 7e kind van Maurits Lodewijk II, had in 1e huwelijk Cornelia d'Yvoy en in 2e huwelijk Maria Anna Testas. Zijn broeder Lodewijk Theodoor Paulus † 1748 was in 1733 voor de 2e maal gehuwd met Geertruida Crommelin, bij wie vijf kinderen, waarvan het jongste, Josina Geertruida (geb. 1743, † 1816), tr. 1° Jan Testas, kapt t. zee, wedr van Louise Constantine de Famars, 2° 1783 Gerrit Maurits v. Dieren.

Het is misschien van nut, te herinneren, dat nog steeds de inkomsten worden getrokken der heerlijkheid van de Lek, enz. Hier volgt eene opgave van de daartoe gerechtigde familiën. Om echter het verband te begrijpen, moet eerst een stap achterwaarts worden gedaan.

Bij codicil van 5 April 1625 legateerde prins Maurits aan zijn bastaard Willem »de Heerlyckheit van de Lecke, met hare praerogativen, appendentien, dependentien, alsmede de gerechtigheid en visscherijen van de Merwede, conform de laetste reykeninge daervan zijnde, en ook met de confiscatie van Stormpolder, leen van de heerlijkheit van de Lecke"; aan zijn 2en (bastaard-)zoon Lodewijk de heerlijkheden Beverwaard en Odijk. Aangezien Willem in 1627 kinderloos overleed, erfde zijn broeder Lodewijk, die bij zijn dood 28 Febr. 1663 de Lek en Stormpolder naliet aan zijn oudsten zoon Maurits Lodewijk I, † 1683; daarna kwamen de heerlijkheden aan diens eenigen

zoon Maurits Lodewijk II, † 26 Dec. 1740, nalatend zeven kinderen, die te zamen deelgerechtigd werden in het vruchtgebruik, nml.:

1. Willem Hendrik, tr. Hadriana Jacoba Noirot, bij wie *a.* Elisabeth † 1798, *b.* Agnes Jacoba tr. Alexander Sweder bn v. Spaen-la-Leck.

2. Hendrik Karel, tr. 1° 1739 H. M. Hageton, 2° 1753 Johanna Gevaerts van Geervliet; bij wie Henriëtte Johanna Suzanna Maria tr. Ernst Frederik bn v. Heeckeren van Enghuizen, heer van Beverwaard.

3. Anna Isabella, † 1765, tr. Mattheus Hoeufft van Oijen.

4. Lodewijk Theodoor Paulus, † 1748; tr. 1° 1729 Christoffeline Marie Casimire gravin v. Schlippenbach [1]), bij wie

a. Mauritia Ludovica, tr. Werner Ernst bn von Mirbach (Koerland).

b. Henriette Carolina, tr. Ulrich Gutthard bn von Nolde von Krothen (Koerland).

Tr. 2° 1733 Geertruida Crommelin, bij wie

c. Catharina Elisabeth Wilhelmina, tr. Coenraad Schuur, bij wien Wilhelmine Theodore Conradine († 1806) tr. Johan Hendrik Clement Kuyper van Wäschpenning.

d. Lodewijk Benjamin, † 1739.

e. Lodewijk Theodoor, † 1797, tr. 1° J. E. T. Cruzas, bij wie Geertruida Françoise Elisabeth († 1837) tr. Carl Friedrich grave von Rehbinder (Lijfland).

Tr. 2° Anne Marie Adrienne Pauline markiezin de Chaudieu-Villars, bij wie Lodewijk † 1794.

f. Hendrik Karel, † 1745.

g. Josina Geertruida, geb. 1743, † 1816, tr. 1° Jan Testas, bij wien Jan Lodewijk Testas; 2° 1783 Gerrit Maurits v. Dieren, bij wien Johanna Louise Theodora tr. 1805 Matthijs Koentz.

5. Jan Willem Maurits, † 1783.

6. Elisabeth Amelia, † 1766.

7. Jan Nicolaas Floris, † 1782; tr. 1° 1736 Cornelia d'Yvoy, bij wie Maurits, † 1768; 2° Maria Anna Testas, bij wie

a. Isabella Charlotte Amelia † 1842, tr. Willem Karel Pieter bn de Geer van Oudegein.

---

[1]) Vgl. over dezen naam *Nav.* XXXV, 129; 'VI, 569. Otto graaf von Schl. † 4 Mei 1888 te Berlijn, oud 81 jaar. Red.

b. Maria Wilhelmina, † 1809.

c. Carolina Wilhelmina Ultrajectina, † 1840.

d. Jan Floris, tr. Maria Lemmers, bij wie

aa. Barbara Arnolda Flora, † 1855, tr. Govert Bijl de Vroe.

bb. Maria Wilhelmina Isabella Carolina † 1856.

cc. Geertruida Johanna Abrahamina, † 1861.

8. Charlotte, in 1724 dood, vóór haren vader.

Uit 1. spruit dus v. Spaen-la-Leck. De zoon van Agnes Jacoba, Willem Anne, liet na:

a. Alexander Willem Jacob v. Spaen-la-Leck, wiens dochter Anna Wilhelmina († 1836) tr. Frederik August Alexander Karel b[n] v. Lijnden van Sandenburg.

b. Anna Henriëtte Wilhelmine Adelaïde † 1853 tr. Pieter Willem Lodewijk b[n] Quarles de Quarles.

c. Louise Frederique † 1849.

d. Francina Charlotte Gerardina Maria † 1861.

Uit 2. v. Heeckeren van Enghuizen, waaruit drie zoons en drie dochters. De laatsten gehuwd met: Jan Lubbert Onder de Wijngaard Cansius; Hendrik Anthonie Zweer b[n] de Vos van Steenwijk gen[d] Essen; en Abraham Willem v. der Staal van Oud-Beijerland.

Uit 4. von Mirbach, von Nolde von Krothen, Kuyper von Wäschpenning, von Rehbinder, en Koentz. Matthijs Koentz († 1840) liet na zeven zoons en twee dochters, welke laatsten gehuwd waren met Frederik Jan ten Raa en Willem Schreuder.

Uit 7. de Geer van Oudegein en Bijl de Vroe.

De afstamlingen van Lodewijk Theodoor Paulus hebben hunne aandeelen echter verkocht, en wel:

von Mirbach in 1766 aan Hendrik Karel (broeder van Lod. Theod. Paulus), von Nolde v. Kr. in 1849 aan den b[n] v, Heeckeren van Enghuizen, Kuyper v. W. in 1843 gedeeltlijk aan b[n] v. Lijnden van Sandenburg en gedeeltlijk aan de douairière v. Pallandt van Oud-Beijerland, v. Rehbinder in 1843 aan genoemde douairière, Koentz-ten Raa in 1855 aan den b[n] v. Heeckeren van Enghuizen.

Ook van de afstamlingen der broeders en zusters van Maurits Lodewijk I, heb ik de geslachtlijsten in mijn bezit. Bij allen ontbreken echter vele jaartallen en datums.

T. R.

VRAGEN.

Stephanus, koning van Engeland. Zooals bekend is, stierf Steven van Blois, graaf van Mortain en Boulogne, die in 1135 zijn oom Hendrik I als koning van Engeland opvolgde, in 1154 na eene 19-jarige regeering, die eene aaneenschakeling van oorlogen was. Wanneer was hij geboren? L'Art de vérifier les Dates, Paris 1770, zegt (p. 777): L'an 1154 Etienne meurt le 25 Octobre (andere schrijvers spreken van 28 Oct.) dans la 50e année de son âge. Dus zou hij denklijk in 1104 geboren zijn. »De Nederl. Heraut" (III, 156) zegt ook: in 1104, en vermeldt er bij, dat hij te Blois geboren werd. Stephanus was evenwel zoon van Steven (ook wel Hendrik gend) VI, graaf van Blois, qui fut tué dans un combat contre les Sarrazins, l'an 1102 (L'Art de vérif. les Dates, p. 655), bij Adela of Alix, prinses van Engeland, dr v. Willem den Veroveraar. »Ned. Heraut", t. a. pl., stemt ook in met dit sterfjaar 1102 des vaders; maar dat gaat niet samen met het geboortejaar 1104 van den zoon. Waar zit de fout? In De Ned. Heraut t. a. pl. staat nog eene zinstorende fout; bl. 156, r. 11 v. o. leest men: als Hendrik I; dit moet natuurlijk zijn: ná Hendrik I.

Zutfen. H. M. WERNER.

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Ameland – Hameland. Op de kaart der hertogdommen en gouwen voorkomend bij Hofdijk, »Geschiedenis des Nederlandschen volks", vindt men dit eiland onder den naam Ambla vermeld. Waarop is die naam gegrond? Vindt men in charters of andere stukken dat eiland aldus genoemd? En wat is er de afleiding van?

In het geschrift getiteld: »Lebuïnus en zijne stichting te Deventer gedurende den eersten tijd van haar bestaan", door Mr. J. Ph. Ver Loren, uitgeg. door de Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis, dat ik dezer dagen met veel genoegen las, vond ik een antwoord op mijne *Nav.* XXXVIII, 331 geuite vraag,

»of Hameland oorspronklijk Chamaveland is". Naar het den schrijver voorkomt staat het voldoende vast, dat in Hamaland in de drie eerste eeuwen na Christus de Chamaven hebben gewoond, wat z. i. gedeeltelijk is op te maken uit den naam van dat landschap, maar bovendien leiden de berichten betreffende de Germanen aan deze zijde van den Rijn er toe (zie a. w. bl. 43). Evenals de Batten of Batavi hunnen naam hebben gegeven aan de Betuwe of Batouwe, zoo zullen dan de Chamen of Chamavi den hunnen hebben gegeven aan de Chamouwe of Hamouwe, gelijk de schrijver aanneemt, dat Hameland vroeger waarschijnlijk werd genoemd.

MR. R. J. W. F. B^N^ VAN HOEVELL.

[L. Ph. C. v. den Bergh, Mid.-Nederl. Geogr. 1872 bl. 138, heeft: »Ambla (Ambland ?), thans Ameland", als voorkomend in de Traditiones Fuldenses. Dat amb z. v. a. am(m)e is, blijkt klaarlijk uit de varianten van Aam (bp te Elst bij Arnhem) in Nom. Geogr. Neerl. III, 12. *Am* = weiland (Tegenwoord. Staat van Drenthe, bl. 10, noot). Dus kan Ameland weide-land beduiden. Uit dit *am* leidt Rink, Beschrijv. v. Tiel (1836) bl. 27, noot 3, »amptman" af, als zijnde oorspronklijk geweest »am-man", d. i. iemand die over landerijen het opzicht of rechtsgebied had. — Voor »Betuwe" vgl. *Nav.* XXXV, 492: »niet gegeven, maar ontleend". Chamouwe of Hamouwe zal wel enkel vernuftspeling zijn. Immers de oudst-bekende benamingen zijn Hammolant, Hammelant a° 837, Hamarlant [1]) a° 839, Hamulant a° 855, Hamaland a° 891/2, 953, 64, comitatus in *Amelande* a° 1046 (Bondam 117; Br Sloet 160). Hoewel zelfs een L. Ph. C. v. den Bergh, a. w. bl. 182, van meening is, dat de naam dezer oudtijds aanzienlijkste, ook buitenslands zeer bekende gouw »terecht" wordt afgeleid van het volk der Chamaven, dat hier ten tijde der Romeinen moet hebben gewoond; achten wij voor ons het opzichtens Ameland door ons opgemerkte geheel toepaslijk op den naam dezer gouw; temeer dewijl het daar aangevoerde Aam ook Hamme luidde; zie Nom. Geogr. t. a. pl., en vgl. Cleverham in de Duffel, waaraan denklijk Haemmi a° 720 herinnert (v. den Bergh, a. w. 205)].

Morsati, enz. (XXXVIII, 633). Zie Melis Stoke door Baltazar Huydecoper. Uit zijne aanteekening op B. I vers 292, blijkt, dat de pagus *Morseti* gelegen was in Oost-Friesland. Hij haalt aan den Scoliast op Adam Bremensis; en deze zegt, dat er zeventien Friesche

[1]) Deze variant leefde nog tot 1742 voort in ha(e)mervoet, voormalige vlaktemaat in de Gf^P^ Zutfen (Stadrecht van Zutfen a° 1638, Tit. 34, Art. 1). In 1742, bij ampliatie en reformatie van dit stadrecht, verving men die benaming door Rijnlandsche voet; 36 hamervoeten = 30 Rijnlandsche. Zie hiervan voorbeelden bij Bondam, Charterbk bl. 24, noot *c*.

pagi bestonden, waarvan zeven onder den Bisschop van Bremen, vijf onder dien van Munster, en vijf onder dien van Utrecht. Hij noemt de zeven onder Bremen op, en onder deze *Morseti*. Ze zijn nl. »Ostraga, Rustringa, Wanga, Diesmeri, Herloga, Nordi atque Morseti". Adam van Bremen stierf in 1072; dus heeft de Scoliast later geleefd. De Marsen woonden in 't Romeinsche tijdperk in Munsterland, de Marsatii of Morsatines toen in Zeeland of Vlaanderen (mor, Keltisch = zee). Destijds woonden in Z.-Holland de Kaninefaten, die in Tacitus' Germania hoogst-waarschijnlijk Mattiaken genoemd worden; want in dit geschrift spreekt hij niet van Kaninefaten, maar zegt, dat de Madiaken met de Batavieren van éénen stam waren, in woester noordelijker streek woonden, aan de Batavieren in zeden enz. gelijk. Men kan daarbij vergelijken wat hij in zijne Annales van hen schrijft bij gelegenheid van den opstand onder Claudius Civilis. Mogelijk is Matilo en Made bij Leiden eene herinnering aan dat volksken [1]).

Over het zoogenaamde markgraafschap Vlaardingen zie zijne aanteekening op vs 722. Dat markgraafschap is onhoudbaar. Dirk II wordt in eene echte of valsche oorkonde genoemd Graaf van »Kinhem, Texele ende Maeslant" of liever gezegd, dat hij het graaflijk bewind in die graafschappen uitoefende, hetwelk volstrekt niet uitsluit, dat hij graaf van Holland was. Maar wat was toen Holland? — In het land tusschen IJssel en Lier (laat dat zijn Maasland) ligt, en lag toen misschien, Vlaardingen. Mogelijk woonde hij daar, maar dit geeft geen recht het bestaan van een markgraafschap Vlaardingen aan te nemen; ook meenen anderen, dat Vlaardingen toentertijd het land was omstreeks Dordrecht. Noemde men hem markgraaf, zoo zal dit geschied zijn wegens zijne groote macht, en omdat hij graaf was over verscheidene graafschappen, gelijk men later den Graaf van Holland weleens Hertog van Holland noemde.

Is nu Marsum gelijk aan Maasland? Het bewijs zal moeilijk te leveren vallen. Zou Marsum volgens onze uitspraak luiden Meersem of Mersem, laat het zijn moeras-heim; maar Maasland heette naar de Maas, zooals Rijnland naar den Rijn, en dat de riviernaam Maas in verband zou staan met moeras, is ronduit-gezegd ongerijmd, want

---

[1]) Made = hooiland (*Nav.* XXXVIII, 468). Matilo z. v. a. bosch daarbij? Red.

de Maas heette reeds zoo vóórdat ze door moerassige streken liep, en de Mosella, de Kleine Maas, loopt nergens door moerassen.

Arnhem. A. J. C. KREMER.

[Maas — a° 709 Mosa, omstr. 800 flumen *More* [Mose] (Bn Sloet, Oorkdbk v. G. e. Z. bl. 3, 24), — k a n o. i. niets anders beduiden dan »slijkerige plek". Het Veluwsche gehucht Mossel luidde weleer zoowel Morssell als Moessel. Dat de Kleine Maas *thans* nergens door moerassen loopt, bewijst niets voor de lokaliteit van een grijs verleden. — Bn Sloet's Plaatsnamen-regr heeft (bl. 1144) De Maasgouw, Maasland onder één hoofd, met aanhaling van charters, waarin men vermeld ziet pagus Mosariorum a° 714 (ib. bl. 5), a° 800 p. Mosaus (ib. 23), a° 837 Mosagao (ib. 35), a° 858 in pago Maso (ib. 50), a° 966 p. Moselanus (waarin Echt, ib. 96), a° 1053/71 in pago Masao (ib. 165), a° 1128 p. Maselant (waarin hetzelfde Echt, ib. 241). Ibid. bl. 6 teekent de geleerde schrijver aan: De Maasgouw lag ter wederzijden van de Maas, van de Demel tot Maastricht; bij de Rijksverdeeling a° 870 gescheiden in Masau supterior en Masau superior. — Mosella kan met Moezel (Mosel, Moselle) etymol.-identisch zijn. Eene rivier in Zwitserland heet Moeza.]

Cule, enz. *Nav.* XXXVI, 355 moge de ibid. bl. 509 gegevene verklaring gelden; de gesl. *Op* den Coul (Maastricht) is denklijk alleen verklaarbaar uit »coele *of* boord (en dijk)" van *Nav.* XXXVIII, 582, waarop men turf stak en plaggen maaide. Coele in dezen zin ligt denklijk wel in de hoofdsylbe van Kuilenburg, — hoofdplaats der voormalige heerlijkheid, sedert 21 Oct. 1555 onafhanklijk graafschap, sedert 1801 bij Gelderland gevoegd, — gesticht omstr. 1281, want 4 Juli van dit jaar is sprake van mansum nostrum (nml. van het kapittel van St. Salvator te Utrecht) situm in *Kulenburg*, in quo castrum Huberti de Bosinchem est fundatum. Laatstgenoemde spreekt 21 Nov. van hetzelfde jaar van »castrum meum dictum *Culen*burgh (Bn Sloet, Oorkdbk bl. 1001, 7). Ook vervolgens is de schrijftrant meesttijds aldus; slechts eene enkele maal Kuylenborch [1]); soms ook wel, vooral later (16de eeuw en vg.) Cuylem-, Kuylem-, Culemborch, waarbij de vervanging van *n* door *m* enkel wegens de daarop volgende lipletter is geschied. Is men dus in de plaats zelve van »Kuilenburg" (Woordenlijst 1884) afkeerig, en wil men beslist naar »Culemborg" terug [2]), dan bezige men het hiervan nagenoeg niet afwij-

[1]) In 1750 vond men te Utrecht achter den wal eene herberg Kuilenburg.

[2]) Vóór mij ligt de einde 1888 verzonden proefaflevering eener nieuw uit te geven »Geschiedenis van C u l e m b o r g. Bewerkt naar Voet v. Oudheusden, v.

kende, oud-historische KULENBURG, dat in de oudst-bekende oorkonde voorkomt. — In denzelfden zin zal de hoofdsylbe wel geduid moeten worden van den gesl. Koelemeyer (Haarlem). In casu misschien gansch onderscheiden van den gesl. Koelemey (Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 416), als spotnaam gegeven aan iemand, die het woord »'t is 'n koele Mei"(maand) in den mond had; maar wellicht evengoed op te vatten als toegekend aan eenen (hanneke)maaier, die verklaarde een »koelemey" te hebben. Onzeker schijnt de beteekenis van Kühlmann (Constantinopel, Haarl. Ct 23 Nov. 1888). Te Lienden, op de grens van Ommeren en Ingen, ligt eene oude, groote hofstede, de Kulenkamp. — Zie ook beneden (rubriek Taalkunde) de uit den naamstam Col afgeleide namen, niet toepaslijk trouwens, met 't oog op de stichting, op den naam van het Geldersch stedeke.

J. A.

Hoed (XXXIX, 90, 1). Welke vrijheid en welk voorrecht was er in gelegen, »alom met *gedekten* hoofde te mogen leeren"? [1]) Was die pileus wel de hoed der vrijheid? Niet eerder die (d. w. z. het zinnebeeld) van souvereiniteit op het gebied der wetenschap (waarin men promoveerde); evenals in de Heraldiek eene muts oorspronklijk het zinnebeeld was van souvereiniteit in zake heerlijk recht; van hier bonnet de principauté geheeten? Of ziet pileus hier op den hoed der vrijgelatenen? Van hier het gezegde servos ad pileum vocare (= de vrijheid schenken). Maar in dit laatste geval was dan hier de (doctorale) hoed het zinnebeeld van eervol ontslag als student aan de Akademie, en wees hij niet op het voorrecht om met gedekten hoofde te mogen leeren. Misschien herinnert de doctorale hoed, — zonder eenig bepaald zinnebeeld, — enkel aan de omstandigheid, dat Pallas geheel gewapend, dus ook met een helm op, (uit Jupiter's

---

Lennep en Hofdijk, Nijhoff, Schotel, en a., door J. D. J. Kalkhoven. Met platen en stadsgezichten". *Culemborg.* Druk en uitgave van A. H. v. Dam. Deze onderneming, — ongeveer 50 aflevv. à 10 of 12 cents de aflev., — waarvan prospectus en proefplaat (Watervloed te Culemborg 25 Febr. 1825) iets goeds doen hopen, worde aanbevolen in ruimen kring.

[1]) Ook uit een fysisch oogpunt alles behalve een voorrecht; want die zijne hersens flink gebruikt kan kwalijk onderwijl een hoofddeksel, — zelfs geen dik haar boven de hersenpan, — verdragen.

hoofd) zal zijn te voorschijn getreden. Maar het »pretium non vile laborum pileus" schijnt op souvereiniteits-hoed te oogen in den eerstgenoemden zin.

J. A.

Uil. »De kat [1]) was een zinnebeeld der oude Duitsche vrijheid", zegt *Nav.* XXXIX, 95, noot 2. In welken trant en in welk verband? Immers men zou zeggen, dat op Minerva's schild beter eene uil paste, als zijnde aan deze godin dit dier gewijd geweest. Hoewel zij anders op hare Aegis eenen Medusakop vertoont, zal Prof. Burman een uil hebben verkozen, omdat deze nachtvogel, juist als aan Minerva gewijde, weleens zelf voor een type van wijsheid geldt. Een daarmede prijkende penning was dan ook toenmaals een geschikt geschenk voor raadsleden, wien de stad Amsterdam er juist een compliment wegens hun wijs beleid door wilde maken. In overeenstemming hiermede staat te Deventer sedert jaren een deeglijk leesgezelschap onder den naam van »De Uil" bekend. Deze vogel komt dus in twee lijnrecht tegenovergestelde beteekenissen ter sprake; want bij de uitdrukking »'t is een uil" (= domkop) staat de *nacht*vogel op den voorgrond. Ook is »nachtuil" wel een spotnaam voor een predikant, dien men voor een »domper" aanziet.

J. A.

LXXXIII.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen van Mr. J. Dirks.

A° 1715—1716. N° 3113—3165.

3113. 1715. 13 November. v. L. IV 687. Overwinning bij Dumblain in Schotland op de aanhangers van den Prins van Wallis behaald. Onder het borstbeeld *I(oh). C(rocker)*. Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3636 Z. 35½ W. *f* 6.25, *v. Dam* n° 2995 Z. *f* 8.75, *v. Cleeff* I n° 2612 Z. *f* 9.25, *Salm* n° 2551 Z. 36 W.

[1]) Le ronron des chats provient de la gorge, et n'est autre chose qu'un petit grognement de satisfaction. Comment M. de Buffon, à qui on vient d'élever une statue, a-t-il oublié de mentionner le murmure caractéristique appelé ronron? — vraagt L'Intermédiaire XXI, 638).

3114. 1715. 13 November (Engelsche tijdrekening zegt v. Loon IV 688). v. L. IV 689. De rebellen te Preston gevangen genomen (zeldzaam).

3115. 1715. *Max. Emanuel* van Beijeren bij de overeenkomst van Baden van den rijksban ontheven en als keurvorst in zijne Staten hersteld. Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3638 Gr. 33 Z. 44 W *f* 6—, *de Roye* n⁰ 2534 Z. *f* 2.—, *Salm* n⁰ 2253 Z., *v. Cleeff* II n⁰ 1480 Z. *f* 6.—.

3116. 1715. 2 April. v. L. IV 690 (1—2). Strooipenningen op den vrede tusschen Spanje en Portugal te Utrecht onder het doen eener wandeling in de Maliebaan, evenals het verbond van koophandel, uitgewisseld.

690 (1). *Vz.* Borstbeeld van *Johan* V, koning van Portugal. *Kz.* Olijfboom. Gestrooid door den geheimschrijver van den afgezant van Portugal (18 Aug. 1715) bij zijne intrede in Parijs. *Dugniolle* n⁰ 4827, *v. Orden* n⁰ 2996 K. *f* 2.25, *Stricker* I n⁰ 4275 Br. *f* 1.50.

690 (2). Als boven. *Vz.* Wapenschild van *Lodewijk van Camara*, graaf van *Ribeyra*. *Kz.* Een pantser waaruit een olijfboom opgroeit. *Dugniolle* n⁰ 4829.

3117. v. L. IV 690 (3). Zeer zeldzaam Fransch penninkje ter eere van *Louis XIIII né* 1638, *succède* 1645, *duels abolis* 1662, *édit de Nantes revoqué* 1685 .... *paix générale* 1715. *Dugniolle* n⁰ 4831.

Fransche legpenningen op den algemeenen vrede.

3118. 1715. *Vz.* Rechts-gewende buste. *Ludovicus magnus rex. Kz. Pallas* onder een olijfboom gezeten. Omschrift *Haud exarmata quiescit.* (Niet wapenloos rust zij). In de afsnede *Ordinaire des guerres* 1715. *Backer* n⁰ 2390, *de Coster* n⁰ 6842 Z.

3119. 1715. *Vz.* Als boven. Daaronder T. B(*ernard*). *Kz. Hercules* op zijn Nemeaschen leeuwenhuid zittend, aan wien nymfen vruchten aanbieden. Omschrift *Ea cura quietum sollicitat* (Door zulke verzorging ontrust men den rustenden). In de afsnede *Tresor Royal* 1715. *Cat. Backer* n⁰ 2391, *de Coster* n⁰ 685. Z. *Dugniolle* n⁰ 4844.

3120. 1715. Rechts-gewend borstbeeld. Omschrift *Louis Aug(uste) de Bourbon Duc de Maijne G(rand) M(aître) de l'Art(illerie)*. Daaronder *D(uvivier.)*

Kz. Allerlei soort van wapentuig ter aarde geworpen. Omschrift

Parta labore quies. (Rust door arbeid verkregen). In de afsnede *Artillerie* 1715. (Tegenhanger van de legpenningen van denzelfden opperbevelhebber der Artillerie van 1712 (v. L. IV 646 (2—3) met twee vurende kanonnen. *Backer* n° 2385, *de Coster* n° 683 Z.

3121. *Joseph Clemens* keurvorst keert terug (*Backer* n° 2386 Z.)

Vz. Jos. Clem. Arch. Col. S. R. I. Archicam. & Elect. Dux Bav. (Buste). *Kz. ELeCtorI serenIssIMo siT reDeVntI saLVs.* (Den doorluchtigsten vorst terugkeerende heil !)

3122. 1715 Legpenning der Lakenhandelaars van Parijs.

Vz. Jason keert naar Griekenland terug na het Gulden Vlies veroverd te hebben. Omschrift *Pretivmque et causa laboris.* (Prijs en oorzaak van den arbeid). (Zie boven A° 1713 n° 3054, bij *Dugniolle* n° 4811). In de afsnede I. *Perdrigeon* 1713.

Kz. Een schip onder het oog der Voorzienigheid naar de rechterzijde stevenend.

Omschrift *Ut coeteras dirigat.* Zie boven t. a. pl. In de afsnede *Le premier corps des marchands de Paris.*

Bij *de Coster* n° 670 in zilver, die verwijst naar een legpenning van het jaar 1653 met dezelfde *Kz.* en aanhaalt *Magasin pittoresque, Jetons des corporations* pp. 248 et 260. »Les jetons d'argent étaient sans doute distribués aux echevins, aux maîtres jurés et aux dignitaires ..... Les types des pièces varient mais presque toutes portent à l'exergue le nom d'un marchand avec date" [1]).

Legpenningen op het overlijden van Lodewijk XIV.
Op 1 September 1715.

3123. 1715. *Louis le grand* rondom een gelauwerd en gedrapeerd rechts-gewend borstbeeld.

Kz. Een genius zittend op den aardbol en op den *sokel* van een gedenkteeken schrijvend *Roi de France et de Navarre M(ort)* 1715. Bij *Dugniolle* n° 4836.

3124. 1715. Gelauwerd en gedrapeerd borstbeeld, rechts-gewend.

---

[1]) Zeer interessant is de *Numismatique des corporations parisiennes, métiers etc. d'après les plombs historiés trouvés dans la Seine et recueillis par Arthur Forgenis* Paris 1874 314 pp. 8°.

Omschrift *Ludovic(us) XIV. d.(ei) g.(ratia) m(agnus) fr.(anciae) et nav.(arrae) rex chr.(istianissimus).*

Kz. Omschrift *Homo fui, humani nihil a me alienum putavi* (Ik ben een mensch geweest en ben in niets van het menschelijke vervreemd geweest. (*Terentius*). In het veld *Div vixi: div vici: div lvxivi* (voor *luxuriavi*) (Lang heb ik geleefd: lang heb ik overwonnen: lang ben ik brooddronken geweest of heb ik uitgespat.) *Dugniolle* n⁰ 4837.

3125. *Backer* n⁰ 2389 (Z.) L. *Alex. de Bourbon C. de Toulouse Admiral de Fce.*

Kz. Vis augenda Quiete. (Kracht door rust te vermeerderen). *Marine* 1715.

3126. *Backer* n⁰ 2393 (Z.) *Ludovicus magnus rex.* Borstbeeld. *Kz. Ditat agros populosque beat* (Hij verrijkt en is een zegen voor landen en volken) 1715.

3127. *Backer* n⁰ 2394 (Z.) Als boven. *Kz. Consociare amat.* (Hij bemint te vereenigen) 1715.

3128. *Backer* n⁰ 2392 (Z.) Als boven. (Waarschijnlijk op zijn overlijden 1 Sept. 1715). *Mutavit incertos honores* (Hij verwisselde onzekere eer.) Evenwel kan dit ook op de oorlogskans slaan en den eervollen vrede beter dan onzekeren oorlogsroem aanduiden.

3129. 1715. Legp. van den Maréchal *de Tesse, Grande d'Espagne, général des gallères de France. Vz.* als v. L. IV 643. *Kz.* met 1715. *v. Cleeff* II n⁰ 1481 ; 3 stuks van 1714, 1715 en 1716. Vz. als 643. (K. —.30).

3130. 1715. Van denzelfde. *Kz. Agiles si postulat usus. Galères* 1715. Vlug als het noodig is. *Backer* n⁰ 3546.

3131. 1715. Legp. Conventie met de Gallicaansche kerk. *Vz.* Het dragen van de ark des verbonds. *Kz. Conventus Cleri Gallicani.* Bij *v. Iddekinge* n⁰ 759 Z. 8 W., *v. Dam* n⁰ 3000 Z. 8 W. *f* 1.75.

3132. Z. j. Bij *'t Hooft* n⁰ 1365 (op 1715). Z. 15 W. Een edelman een ander een knip voor den neus gevend. Omschrift *Faites-vous cela pour m'affronter? Kz.* Een edelman met een lantaarn en een degen in een mesthoop zoekend. Omschrift *Je cherche du courage pour mon maistre.*

Legpenningen van Gend.

3133. Ter eere van keizer Karel VI als graaf van Vlaanderen.

Z. j. *Dugniolle* n° 4838. Gelauwerd borstbeeld ter halver grootte rechts-gewend. Daaronder R(*oettiers*). Omschrift *Carolus VI d(ei) g(ratia) Rom(anorum) Imp(erator) Flandriae Comes.*

Kz. Ganda Virgo. De Gendsche maagd in eene omheining of *tuin.*[1]) dragend een vaandel gemerkt *S(enatus) P(opulus) Q(ue). G(andavensis).* Aan hare voeten de leeuw van Vlaanderen. Op de poort der omheining het Vlaamsche wapenschild.

3134. Z. j. *Dugniolle* n° 4839. Geharnast en gelauwerd borstbeeld van Karel VI, ter halver grootte, rechts-gewend; daaronder R(*oettiers*) Omschrift als n° 3133.

Kz. De gekroonde leeuw van Vlaanderen links-gewend. Omschrift *Pro Scabinatu Gandavense.* Voor het Gendsche schependom.

3135. Z. j. *Dugniolle* n° 4840. Rechts-gewend gedrapeerd en geharnast borstbeeld. Omschrift *Carolus VI: Imp: Comes Flandriæ. Kz.* De oude Gendsche burcht. Omschrift *Castellania veteris burgi Gandensis.*

3136. Z. j. *Dugniolle* n° 4841. *Vz.* Als de laatst-voorgaande, doch onder het borstbeeld R(*oettiers*).

Kz. Het Antwerpsche handje en verschil in den ouden burcht en den daarop geplaatsten leeuw.

3137. Z. j. *Dugniolle* n° 4842. *Vz.* De Gendsche leeuw in loofwerk; in de afsnede *S. P. Q. G.* Omschrift *Ut Leo custodit Gandam* (vervolgd op de *Kz.*) *Sic Ganda leonem.* Gelijk de leeuw Gend beschermt zoo beschermt Gend den leeuw. Aldaar de Gendsche maagd in eene omheining gezeten: Daaronder P H R(*oettiers*).

3138. Z. j. *Dugniolle* n° 4843. Vz. = als *Vz.* 3137. *Kz.* De Gendsche maagd in een *tuin* gezeten, legt hare linkerhand op den leeuw en houdt in de rechterhand het Gendsche vaandel. Daaronder R(*oettiers*).

3139. 1715. 1 September. v. L. IV 692. Op het overlijden van Lodewijk XIV, koning van Frankrijk, veel kleiner voorkomend; deze door *J. Folkema* in afteekening en plaatgravure vergroot. Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3639. Kleiner K., *de Roye* n° 2614 Br. *f* —.70 = *v. Duren* n° 2047, *v. Orden* n° 2771 Br. *f* 1.25, kleiner met *J. Mauger f.*

---

[1]) *Tuin,* hollandsche *tuin. Dugniolle* heeft ook bij n° 4843 »La pucelle assise dans un *thuin*".

3140. Als boven door *Dassier*. Bij *de Vries* (1884). N° 1492 Z. 10 W. *f* 1.—, *v. Dam* n° 2998 Z. *f* 1.50.

3141. 1715. v. L. IV 693. *Philips van Orleans*, regent van Frankrijk gedurende de minderjarigheid van Lodewijk XV.

Volgens *J. de Vries Jerz.* (Cat. *Arti* 1880 n° 1456 en *de Vries* (1884) n° 1498 Z. 36 W. *f* 3.50) gemerkt op de *Vz.* en *Kz.* I. LE BLANC F(*ecit*). Deze was stempelsnijder te Parijs (1715—1732), doch deze penning had aldaar een ander costuum. (Veel kleiner en met afgebroken omschriften bij *de Roye* n° 2537 Z. *f* 1.75, *Westhoff* n° 2472 Z. 9 W). Bij *v. Orden* n° 2772 K. *f* —.50. *Vz.* D. G. in het omschrift door den lauwerkrans gescheiden; het hoofd niet zoo opgeheven en breeder. *Kz.* Omschr. *Philippus Aurelianensium Dux Regens.* Onder het borstb. *J. le Blanc f.* Bij *de Coster* n° 688, onder het hoofd der Kz. D(*u*) V(*ivier*). Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3640 Z. 39 W. *f* 6.— (zonder opmerking) doch bij *v. Duren* n° 2050 Z. *iets anders* als in coll. *de Vries* en veel grooter en fraaier met geharnaste borstbeelden bij *v. Cleeff* II n° 1478 Z. *f* 14.—, *Voûte* n° 642 Z. *f* 14.25.

3142. Als boven bij *G. R. Fleurimont, Médailles du règne de Louis XV depuis* 1715 *jusqu'à* 1748. (Sans lieu et sans folio et 75 planches). N° 1. Brons. Ook als Jeton. G. K. bij *de Vries* (1884) n° 1494—1495 *f* —.50, *v. Duren* n° 2648 Brons, *de Roye* n° 2535 Br. 30 cent, *Dugniolle* n° 4845.

3143. Als boven op het overlijden. Onbeschreven bij *v. Duren* n° 2047 K., *Salm* n° 2255 K. Randschrift *Causa laboris eram* enz. (Ik was de oorzaak van moeite enz.)

3144. 1715. 22 December. Gegraveerde penning op het overlijden van *Antonius Smits*, geboren te Nijmegen 1648, oud 68 jaren.

Vz. Het geslachtswapen, zijnde een groen veld (*sinopel*) beladen met eene vierkante tafel met vier pooten van goud, dragende drie gebladerde koornaren van goud, het veld beladen met zeven leliën van goud, aan beide zijden drie en een onderaan, met het randschrift *Antonius Smits Natus Neomag(ii) A°* 1648 *Denatus* 22 *Dec(embris)* 1715 *Aetat(is)* 68.

Kz. Zinnebeelden des doods met het bijschrift *Pulvis et umbra sumus.* (Stof en schaduw zijn wij). Bij *de Roye* n° 2533 Z. *f* 12.—, *v. Duren* n° 2044 Z., *de Vries* n° 1907 (1854) Z. 52 W., *v. Cleeff* II n° 1497 Z. *f* 9.25, *Oosterdijk* n° 901 Z., *Iddekinge* n° 758. Mm. 63 Z. 53 W., *Posthumus* n° 766, fraai, Mm. 63 Z. 54 W.

3145. Op dezelfde gebeurtenis. Geheel als voren; alles gegraveerd doch veel kleiner. Beiden in Kabinet *Smits v. Nieuwerkerk.*

1715. Begrafenispenning van de N(*ieuwe*) B(*rouwers*) D(*wars*) S(*traat*) B(*uurt*) te 's Gravenhage. *Dirks*, *Revue* 1859 p. 508 n⁰ 39 K.

3146. 1715. Begrafenispenning van de *Coetsiers busse* te 's Gravenhage. *Revue* 1859 p. 514 n⁰ 52* en 52** Z. 53 W. *Dirks*, *Gildepenningen* I blz. 258 pl. XLVI n⁰ 19—20.

3147. 1715. 30 Aug. *Vz. Den Mensch gaat na sijn Eeuwigh Huys en de Rouwklagers sullen in de Straaten omgaan. Pred.* 12 *V.* 5. *Kz.* Doodshoofd op twee kruiswijze liggende beenderen. *Ter Gedagtenis van Dogter Gerarda Penterman, geboren den* 11 *Maart* 1684 *overleden den* 30 *Augusti A⁰* 1715 *oud* 31 *jaar* 5 *m.* 19 *d.* Bij *J. le Francq van Berkhey. Nat. hist. v. Holland* III 1919 Z. plat stuk.

3148. Opvolging van Lod. XV tot den troon van Frankrijk. Bij *Fleurimont* n⁰ 1.

3149. 1716. Aanvang der regeering van Lodewijk XV. Goede verwachting van den jongen koning. *Fleurimont* n⁰ 6, doch bij *de Roye* n⁰ 2540 Z. 4.50 anders met *Kz.* Omschrift *Jubet sperare.* (Hij beveelt te hopen.) *Salm* n⁰ 2251 K.

3150. 1716. Gelukkige toestand in Frankrijk. *Fleurimont* n⁰ 8, *de Roye* n⁰ 2541 Br. *f* —.70.

3151. 1716. Groote gedenkp. met borstbeeld en op het overlijden van *Johan Wilhelm,* Palzgraaf aan den Rijn. Mm. 82 Z. 164 W. bij *v. Dam* n⁰ 3004 Z. *f* 17.—.

3152. Als voren. Kleiner Mm. 43 Z. 100 W. Bij *v. Dam* n 3005 *f* 10.—.

3153. Als voren. Anders en kleiner Mm. 17 Z. 4 W., *v. Dam* n⁰ 3006 *f* 4—.

3154. 1716. v. L. IV 694. Groote gedenkpenning der stad *Gouda* [1]) ter gelegenheid van den algemeenen vrede te Utrecht gesloten en de overeenkomst den 15 Nov. 1715 te Antwerpen wegens de grensscheidingen in Braband met den keizer en Engeland aangegaan.

Zeldzaam. In Kon. P. Kab. Bij *P. H. v. Gelder* (Rijks-Museum) Cat. *Arti* 1880 n⁰ 1421 geteekend I DRAP(*entier*) op de *Vz.*nop den

---

[1]) *Bruno van der Dussen*, burgemeester van Gouda, nam deel aan de commissie daartoe van 30 leden.

sokel. Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3641 Z. 129 W. *f* 19.—. In Kab. *Smits v. Nieuwerkerk*. Bij *v. Dam* n° 3001 Z. *f* 20.—, *v. Cleeff* I n° 2616 Z. *f* 15.—, *de Roye* n° 2538 Z. *f* 20.—, *de Vries* (1884) n° 1500 Z. 134 W. *f* 29.—.

3155. 1717. v. L. IV 695. Op de overlevering der overwonnen landen aan den Roomschen keizer. Gesneden door *Maarten Holtzhey*, volgens *v. Loon*, t. a. p. Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3642 Z. 46½ W. *f* 6.25. Bij *v. Cleeff* I n° 2617 Z. *f* 14.— met *M. Holtzhey f* = *v. Duren* n° 2054 Z. op de *Vz*. doch variëerende stempel als *Salm* n° 2259 Z. 46 W., *v. Dam* n° 3003 Z. *f* 14.—, *Stricker* I n° 4276 Z. *f* 12.—, *v. Cleeff* I n° 2617 Z. *f* 14.—.

Stadhuispenningen van 's-Hertogenbosch (1714—1720).

3156. *Palier* n° 15. *Jhr. Snoeck* n° 15. *Vz*. als bij beiden n° 14 op den vrede van Utrecht. *v. Loon* IV 657 (4) *v. Orden* pl. XIX (5).

Kz. als *v. Orden* pl. XIX (6) *Palier* n° 3. *Jhr. Snoeck* n° 3.

3157. Z. j. *Palier* n° 16. *Jhr. Snoeck* n° 16. *Vz*. als n° 14 (*Repertorium Vrede te Utrecht* n° 3019 (1713). *Kz*. Het stadhuis tusschen eenige andere huizen, op den voorgrond eenig voetvolk aan de rechter- en ruiterij aan de linkerzijde. Boven: *Hanc tuemur*. (Dit (huis) beschermen wij). Afsnede *S(enatus) C(onsulto)* in een versiersel.

Inventaris voornoemd bl. 1634 28 Nov. 1714—8 Januari 1715. Zilveren *f* 219.—1.

3158. *Vz*. als *Palier* n° 17. *Jhr. Snoeck* n° 17 (Vrede te Utrecht).

Z. j. *Palier* n° 4. *Jhr. Snoeck* n° 4 van 1705 (*Repert*. n° 3019) zonder banderol, doch daarvoor. Boven: *Vincat amor Silvæ* (Moge de liefde voor den Bosch zegevieren).

Kz. Het stadhuis tusschen andere huizen, op den voorgrond een man en vrouw met een hond, rechts een koetsje en links eene kar, en eene fruitvrouw. Zie *v. Orden* pl. XIX (n° 10). Boven: *Sancti delubra senatus*. (Tempels van den heilige raad) Afsnede: S. C. in een versiersel.

Inv. bl. 1634. Zilveren (11 Febr. 1715 tot 24 Juni 1715) en gouden aan de Hoog Mogenden *f* 447—8 st. 14 penningen.

3159. Z j. *Palier* n° 18. *Jhr. Snoeck* n° 18. *Vz*. als n° 3158 *Palier* en *Jhr. Snoeck* (17). *Kz*. Het stadhuis en onder lofwerk. Boven: *Sancti delubra senatus*. Ter zijde *S. C.*

Inv. bl. 1639. Zilveren (25 Febr.—25 Sept. 1716) *f* 674—17—4.

3160. Z. j. Bij *Jhr. Snoeck* n° 19. Vz. als n° 14 (1713) *Rep.* n° (3019) Kz. als n° 3159.

3161. Z. j. *Palier* n° 19. *Jhr. Snoeck* n° 20. Gezicht op de stad van de noord- of oosterzijde, en op de Dieze met twee scheepjes: op den voorgrond het gekroonde stadswapen, met twee pijlbundels en twee palmtakken, tusschen de letters S. C. Boven: *Vincat amor Silvæ.* Afgeb. bij *v. Orden* pl. XIX (n° 9).

Kz. Het stadhuis tusschen andere huizen, op den voorgrond vier personen, een hond, een bierwagen, eene koets en eene fruitvrouw aan een stalletje. Boven: *Sancti delubra senatus.* Afsnede. In een versiersel. S. C.

Inv. bl. 1641. Twee gouden aan den heer hoogschout *f* 30.— = Zilveren (17 Dec. 1716—13 Nov. 1717) en Gouden *f* 463—19—14.

3162. Z. j. *Jhr. Snoeck* n° 21. Vz. als *Repert.* n° 3160. *Jhr. Snoeck* n° 19. Kz. als *Rep.* n° 3158. *Jhr. Snoeck* n° 17.

Inv. bl. 1644. Zilveren en gouden (27 Dec. 1717 tot 24 Mei 1718) *f* 631—5—6.

3163. Z. j. *Jhr. Snoeck* n° 22. *Palier* n° 20.

Vz. als *Repertorium* n° 3159. *Jhr. Snoeck* n° 22, *Palier* n° 19, *v. Orden* pl. XIX (9).

Kz. Het stadhuis tusschen andere huizen; op den voorgrond vier gaande en twee buigende personen, twee koetsjes, eene fruitvrouw aan een stalletje, en aan de rechter- en aan de linkerzijde een loopende hond. Boven: *Sancti delubra senatus.*

Afsnede S. * C. in een versiersel.

Inv. bl. 1644. Zilveren en gouden penningen (9 Sept. 1718 tot 1 April 1719) *f* 352—9—6.

3164. *Vz.* als *Jhr. Snoeck* n° 20, *Palier* n° 18, *Repertorium.* n° 3161.

Kz. als *Jhr. Snoeck* n° 5, *Palier* n° 5, *Repertorium* n° 2798 (1705)

3165. *Vz.* als *Jhr. Snoeck* n° 9, *Palier* n° 9, doch het stadswapen tusschen vaandels, pijlen en vuurwapenen.

Kz. als *Jhr. Snoeck* n° 17, *Palier* n° 17. *Repertorium* n° 3158.

Inv. bl. 1646 Zilver en goud (17 April 1719 tot 21 Febr. 1720.) *f* 752—17—4.

EINDE VAN VAN LOON.

VRAGEN.

Valkenswaard. De Tegenw. Staat v. Staats-Brabant (XII) II 97 spreekt van Valkensweerd *of* Weerd, en zegt, dat het zoo genoemd is naar de Valkeniers die er wonen. (Over Valkeniers-adel zie *Nav.* XXV, 373; 'VII, 44, 396.) Maar voegt er bij, dat men het ook wel Verkensweerd noemde, t. w. in 1740. Wat weet men van dezen laatsten variant?

Coninck avont. Wat wordt *Nav.* XXXIX, 101 daarmede bedoeld? De dag vóór Drie-Koningen (6 Jan.)?

Schutterij. Beduidt dit woord *Nav.* XXXIX, 65, recht van »veeschutting" in den trant van ibid. XXXVIII, 632?

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Genealogische kwartierstaten van Nederl. geslachten, onder redactie van M. A. v. Rhede v. der Kloot en Raimond Bär, met medewerking van onderscheidene geslacht- en wapenkundigen. De wapens naar teekeningen van J. M. Lion, wapenschilder van den Hoogen Raad van Adel. Gewijzigd plan van uitgaaf, volledig in 72 tabellen, uit te geven in 24 maandel. aflev. ad *f* 1.—, bevattend elk drie kwartierstaten in f°. Bij W. P. v. Stockum en Zoon te 's Gravenhage 1887, 8.— Besprak de heraldicus J. A. Koopmans (Nijmegen) in »Eigen Haard" het verschenen gedeelte van dit werk voornamelijk uit het oogpunt der »wijze van uitvoering", hier worde een en ander in 't midden gebracht betreffende de genealogisch-heraldische beteekenis en waarde er van. Als men de thans verschenen 54 tabellen beziet, valt aanstonds de groote volledigheid van den tekst in 't oog. Ligt het voor de hand, dat de kwartierstaten van tijdgenooten het volledigst zijn, kortheidshalve worde verwezen naar de tabellen v. Bylandt, Beelaerts v. Blokland, v. Pallandt, v. Tets, v. Heemstra, v. Nagell, Melvill v. Carnbée, v. Welderen Rengers, Witsen Elias,

en Gevers Deynoot. Bij oudere tabellen heeft het dikwijls heel wat moeite gekost algeheele volledigheid nabij te komen. Met voldoening mag de aandacht gevestigd worden op de resultaten nedergelegd in de tabellen v. Heemskerck, v. Hoogenhouck, Marcus, Tromp, v. Blijenburgh, v. Bloys v. Treslong en Heinsius, waarin men tal van gegevens aantreft, die men tevergeefs zal zoeken in v. der Aa, Smallegange, v. Leeuwen, de Heraldieke Bibliotheek, enz. Het behoeft nauwlijks betoog, dat het hier gegevene grootendeels berust op authentieke bescheiden; zoo zijn, om slechts één voorbeeld te noemen, gegevens voor den kwartierstaat van v. Bloys v. Treslong, ontleend aan de leenregisters aanwezig op het Rijks-archief. Treft men hier aan den kwartierstaat van den *Nav.* XXXIX, 120 genoemden Jhr. P.(ieter) (D.(aniel) J.(oan) de Buvry de Mauregnault: de in dien staat vermelde Angenita Theodora Eilbracht, zijne moeder (geb. te Londen 21 Juni 1801), overleed 10 Dec. 1888 te 's Gravenhage. Den kwartierstaat van Mr. Pierre François Besier († te Deventer 22 Sept. 1862) inziende, begrijpt men niet, welk systeem gevolgd zij in *Nav.* XXXII, 397 (andere sterfdata), 8, opzichtens de 32 kwartieren van dienzelfden Deventer-patriciër; immers zijne moeder was eene Clignett, en van vaderskant zijne grootmoeder eene Reminck, zijne overgrootmoeder eene Jordens, terwijl de moeder zijner grootmoeder Mariënburgh heette; van moederskant was zijne grootmoeder eene v. Gangelt, zijne overgrootmoeder eene v. der Meulen (wier moeder eene de Hennion), en heette de moeder zijner grootmoeder Dozy. Jammer, dat de gelijknamige kleinzoon van *Nav.* t. a. pl. dezen kwartierstaat niet heeft kunnen kennen! Met genoegen staart men ook op dien van Mr. Mattheus Smallegange († 4 Jan. 1710), die als schrijver van de »Nieuwe Cronyk van Zeeland" het devies en de spreuk zijns familiewapens: »Per angvsta ad avgvsta", »Candor qvi tenebris fvlget dat sidera cœlo", zoo goed staafde. Al stierf hij ongehuwd, zijn familienaam leeft voort: A. Smallegange, geb. Dalhuisen, te Almelo, schonk 22 Nov. 1888 de geboorte aan een zoon.

Bij het vaststellen der juiste wapenafbeeldingen is met de meeste nauwgezetheid te werk gegaan, en zijn steeds de oudste wapenteekeningen geraadpleegd; zoodat vele thans bestaande onjuistheden door dezen arbeid aan 't licht kwamen. Tot voorbeeld strekke het wapen Wijckerheld Bisdom. De totdusver verschenen afbeeldingen van dit

wapen gaven: in het 1e en 4e kwartier in goud 3 zwarte vogels achter elkander op een groen terras (Bisdom), en in het 2e en 3e kwartier, eveneens goud, drie bogen en daaronder loopenden aanzienden leeuw, alles van zwart (Wijckerheld). Dit laatste kwartier komt ook voor met eene deelingslijn tusschen de bogen en den leeuw. En wat bleek uit eene oude teekening waarop de wapens Bisdom en Wijckerheld nog niet vereenigd voorkomen? Dat de vogels van Bisdom niet anders zijn dan witte ganzen met roode pooten en bek, en dat vooral het wapen Wijckerheld geheel anders was dan de moderne teekeningen het teruggeven. Volgens bedoelde teekening stelt het toch voor: in goud een liggende natuurlijke zwarte leeuw, op groenen grond, en daarboven drie (2, 1) bogen met de kolven naar beneden. Vergissen wij ons niet al te zeer, dan heeft men hier te doen met een der zoogenaamde »armes demi-parlantes"; de bogen in rust en naar boven gekeerd, dus van den leeuw afgewend, hebben klaarblijklijk hun werk verricht, namelijk den leeuw gewond, die daar nederligt, en uit welken de kracht (de *held*) *geweken* is. Het wapen Zegers heeft een blauw schildhoofd (in stede van rood, zooals bij Rietstap), en komt aldaar voor op een beker van Carel Zegers (zie tabel Wijckerheld Bisdom) in het Zeeuwsch Genootschap van Oudheden te Middelburg. Het wapen Sleght wordt bij Rietstap anders van kleur en kwartileering beschreven. De thans gegeven afbeelding van dit wapen (naar het schijnt eene combinatie van de wapens Visscher en Bonte, zie Zelandia Illustrata I, 267) berust op een grafsteen der familie in de Groote-kerk te Rotterdam, en is bevestigd door een lid der familie. Ziedaar drie verbeterde wapens op ééne tabel, die van Wijckerheld Bisdom. — Op de tabel Boogaert vertoont het wapen »de Kokelaer" eenen kokosboom, welken Rietstap's Armorial als gewonen boom beschrijft; op de tabel v. den Brandeler zijn in het wapen »v. Naerssen" de manen »non figuré" (in strijd met Balen, doch volgens alleszins betrouwbare familie-opgaven); op de tabellen Fabius en de Casembroot geeft het wapen »v. Stralen" naar eene oude teekening (in het bezit der familie), natuurlijke vergeet-mij-nieten in stede van blauwe rozen (Rietstap); op de tabel v. Eijsinga ziet men het wapen Sixma, gelijk het voorkomt op alle wapenborden der familie, enz. Opzichtens de laatstgenoemde tabel zij nog vermeld, dat men de kleuren der dekkleeden van het hoofd-

wapen (Tromp) enkel aantreft in een afschrift van het diploma door Karel II van Engeland gegeven aan den admiraal Tromp, een van wiens nazaten de goedheid had dat afschrift ter inzage te geven.

Onder aanteekening, dat men de wapens de Chaufepié, v. Vloten (kwartierstaat de Kempenaer) en Immens (kw. de Mauregnault) denklijk nergens nog beschreven vond, en evenmin de meeste wapens in de tabel Kymmell; sta hier nog eene bijzonderheid omtrent het wapen Valtersen op de tabel v. Blijenburgh. Balen geeft in zijne bekende beschrijving van Dordrecht in de gen. Cool, zelfs den familienaam Valtersen niet op, en spreekt eenvoudig van Joffr. Helena, dr v. Gerrit Michaëlis. Met dit onvolkomene gegeven ware de kwartierstaat bijna mislukt, hadden de beroemde glazen in de kerk te Gouda niet het noodige licht nopens familienaam en wapen verschaft.

Met belangstelling worden nieuwe kwartierstaten tegemoet gezien, waarvan voortaan summiere opgaaf in dit Maandwerk zal geschieden.

Stemmatagraphia (XXXIX, 34). De door Gassemeyer opgenomen lijst van familie-namen zal genomen zijn uit het werk van G. Bucelinus, getiteld: Germania topo-chrono-stemmato-graphica sacra et profana. Ulmae 1655—78, 4 dln, f°. Dit werk bevat geheel genealogische staten met verschillende portretten en de wapens der geslachten. Het bevindt zich in de bibliotheek der Kon. Akademie van Wetenschappen te Amsterdam.

F. H. L.

Stemmatagraphia. Het bedoelde boek is »Germania topo-chrono-stemmatographica sacra et profana". Opera et studio R. F. P. Gabr. Bucelini, ord. S. P. Benedicti, 4 dln in f°. Met platen. (I, Aug. Vind., 1655; II, ibid., 1662; III, Francof. ad. M., 1671; IV, Ulm, 1678). Zie, voor eene beschrijving van dit zeldzaam volledig voorkomend werk, D. Clément, Bibliothèque Curieuse, V, 346 vg. Hierbij zij echter aangemerkt, dat Clément, bij vergissing, het 4e deel beschouwt als te zijn het 2e gedeelte van het 3e deel.

Gend. TH. J. I. ARNOLD.

VRAGEN.

Volapük. In welke maand en op welken dag des jaars 1888 verscheen n° 95 van het »Volapükabled zenodik"?

Predikatie. Kan iemand mij zeggen, van wie onderstaande dichtregelen zijn?

Die de schoen past trekke hem aan.

De preek was gedaan en de spreker zei Amen,
Doch 't was als voorheen, de snoek ging op buit,
De aal kroop in 't slijk en de kreeft achteruit.
Zij vonden 't voortreflijk, en riepen te zamen:
»Hoe schoon was de preek, en hoe heerlijk van pas";
Doch zij lieten de zaak net precies als ze was.

MR. R. J. W. F. B^N V. HOEVELL.

KUNSTGESCHIEDENIS.

St. Petersburg. Probleem. Volg. L'Intermédiaire XX 678, 9 gaf het dagblad le Temps 10 Nov. 1887 verslag van eene zitting der Académie des Sciences, en zegt in zake Mathematica: Mr J. Bertrand présente quelques explications relatives au caractère paradoxal de ce qu'on nomme le »problème de Saint-Petersbourg" dans le calcul des probabilités. Il rappelle la solution proposée par Bernouilli, et montre comment on peut essayer de mettre les calculs relatifs à ce problème en accord avec le bon sens". L'Intermédiaire stelt daarna deze vragen: 1° wat was dat probleem v. St. P.? 2° welke oplossing gaf Bernouilli er van? 3° in welk opzicht was die oplossing in strijd met het gezond verstand? — Zie ter beantwoording L'Interméd. XXI, 49, 50.

Jeux de table. *Nav.* XXIV, 13, 218 herinnert aan tafelspelen of worptafelen (waarop men met dobbelsteenen wierp), ook quaec-borden geheeten, en gelijk aan tiktak- of verkeerborden, a° 1342, 67. Zie aangevoerde schrijvers, en andere benamingen van het trik-

trakspel in *Nav.* XXV, 630, waaronder de oude benaming quaekelbord. In 1457 stond te Leiden de quake op het raadhuis (ibid. XIII, 173). De vraag van *Nav.* III Bijblad bl. CIII, of dit spel één was met het ganzebord, wordt ibid. bl. CXXXIX, CIXXIII, ontkennend beantwoord, en eveneens, dat quaeck(el) hier op ganzengekwaak zou oogen. Hierin is men het eens, dat bij quaecbord van een t(r)ikt(r)akbord sprake is. En zoo vertolkt Oudemans (Mid. Nederl. Wrdbk) quakelborde, quecbert, quekebarde, queckspel regelrecht door triktrakbord, -spel; geeft ook als waarschijnlijken variant queetbert, en noemt de spelers op dit bord quekeers. *Nav.* III Bijblad bl. CXXXIX, v. Hasselt (op Kiliaan)'s afleiding van qua(c)ken = dissipare, betwijfelend, vermoedt, dat de volledige formule was »queecken verkeeren"; maar alzoo komt de onmiddellijk volgende vraag min te pas, of het woord soms samenhange met het Engelsch to quake (vgl. het Mid.-Nederl. quacken, quackelen = beven, bewegen, schudden); want »queecken verkeeren" doet in queecken een zelfst. nmw. zien, waartoe ook noopt de variant »quekenpuysen", onder welken naam dit hazardspel insgelijks bekend was, volg. de »Inleiding tot de Dev. Cameraarsrek. a° 1337—66" (Dev., 1888) bl. LV. Daarin wordt ook verwezen naar een artikel van de hand van Mr. W. H. Cost Jordens in het 5e stuk der Verslagen en Mededeel. van de Vereen. tot beoef. v. Overijsselsch Regt en Geschied. In die rekeningen treft men de queecbrede sedert 1366 te Deventer aan; als waarvan destijds een post voorkwam onder de stads-inkomsten [1]; zie Cam.-rek. III, 586: »Van den ghelde dat ouer jaer ghecomen is van den queecbrede", en ibid. bl. 610: »Des zonnendaghes vp s. Margreten auont Dyrike van Zittarden die hi tween mannen hadde ghegheuen die eyn deel holtes ghevleghen had-

[1]) Tot die stads-inkomsten behoorde ook de pacht of tijns der in 1353, 5 voorkomende casae (woninkjes) dictae Scullenboden (Cam.-rek. II, 200, 318; vgl. »Inleiding" bl. LVII). Hiermede kunnen bedoeld zijn scholkraampjes. — Het afsnijden van de rokken der schutters (»Inleid." bl. LXXXIV), dat blijkens den post eener rekening a° 1361 in tegenwoordigheid der kameraars geschiedde (Camer.-rek. III 17), wordt m. i. opgehelderd door dezen anderen post a° 1366: »Vor eynen roc die Heynen ton Ouer afghesneden weert..... den zeluen Heyne daer af ghegheuen vor dat hi *den roc hadde laten maken*" (ib. bl. 559), als zullend beduiden het afsnijden van de balen van zooveel ellen stofs als voor elken rok benoodigd was.

den van der stede daer s. Joh. misse sine queecbredes bede (bode? = vertrekje, hier, kraam hadde ghestaen .... v s."

J. A.

Hoepelrok. Wat deze een dertigtal jaren geleden, als crinoline, nog was, ditzelfde was in de Middeleeuw het fardegalijn, t. w. een baleinen hoepel of wrong in de vrouwenrokken, om daaraan een ruimeren omvang te geven. In den »Almanak voor het Schoone en Goede" [1]) 1832, bl. 118 leest men in 1518 van »het wulpsche fardegalijn, dat, door ronding der heupen, de fijne leest (eener Arnhemsche rijke burgerdochter, afkomstig uit Vlaanderen) bevalliger deed uitkomen, en aan het naauwe keursje geen' ondienst bewees". Eng. farthingale (= hoepelrok).

J. A.

Stoelen (XXXVIII, 317, 8). Tot de aan het Museum van Kunstnijverheid te Haarlem Nov. 1888 ter afvorming toegezonden voorwerpen (waarover zie Haarl. Ct 29 Nov.) behoorde o. a. een eikenhouten stoel van Louise de Croy, hertogin van Aerschot, gemalin van Maximiliaan van Borgondië; met gesneden paneelen, waarop het wapen der Hertogin en de monogrammen M. L. (Maximiliaan Louise) en L. C. (Louise de Croy), uit het midden der 16de eeuw, afkomstig uit de kerk te Gapinge.

VRAGEN.

Tomba. In sommige tijdschriften komen afbeeldingen voor van schilderstukken van den nog levenden schilder Casimir Tomba. Is hij een Berlijner?

H.

Spinette. Wordt *Nav.* XXXIX, 98 bedoeld een spinet of virginaal, d. i. een muziek-instrument, vroeger algemeen in gebruik;

[1]) aangeroerd door Prof. Dr. Nicolaas Beets in zijn »Na vijftig Jaar" door Hildebrand (1887) bl. 66, 7.

in casu dus reeds in 1472? Het had gewoonlijk eenen omvang van drie octaven, en werd bespeeld door toetsen, waaraan pennetjes verbonden waren, die de snaren tokkelden. Zoo ja, hoe dan op te vatten: *steken* ter spinette?

Schiedammer. *Nav.* XXXIX, 50 vindt men als Nederlandsche uitdrukking voor het Engelsche »singleton spelen" bij het whistspel »van Maastricht komen" aangevoerd; is 't ook bekend waarom dit in Holland, te Rotterdam bv., een Schiedammer heet?

TAALKUNDE.

Berlaar, enz. Dat in plaatsnamen B = M (*Nav.* XXXV, 493, enz.) veeltijds doorgaat, blijke denklijk ook uit Berlaar (Antwerpen), omstr. 1288 Barlar, a° 1567, 82 (grafzerk) Ballaer (*Nav.* XXXIX, 10, 2). Immers Ber = mer(e) d. i. (grens)paal, en Bal = mal(e), mael d. i. paal, bestek, wijzen op hetzelfde denkbeeld. Merlo a° 1381 kan in casu een wettige variant zijn van Markelo (Bijdr. Gesch. Overijsel II 79), welken men alzoo in Nom. Geogr. Neerl. I 114 noode mist. Daar Berlaar in 1440 Berlair luidde (ib. bl. 6), kan de slotsylbe woning (v. den Bergh, Mid. Nederl. Geogr. 1872 bl. 262), of ook onbebouwde plaats, vrije weide (Kiliaan, Meijer), beteekenen, en het geheel dus grens-woning, of grensweide aanduiden. — Voeg er, met het oog op *Nav.* XXXVI, 68, Bodenstein *of* Pottenstein (landgericht in Beijeren, Opper Mainkreits) bij; dit Boden toch *of* Potten sluit m. i. eenen persoonsnaam uit. Vgl. ook Paddenborg (*Nav.* XXXIX, 67)[1]) naast Beirendrecht (ibid. 65), Berendrecht in Antwerpen en Berendijck (ib. 74); door welk laatste Berendonk qua Ursidongus van ibid. XXXVIII, 646

[1]) Deze plaatsnaam, — te Leiden woont v. Paddenburg, — in verband met Batenburg (Nom. Geogr. Neerl. III, 37), doet mij in den Haarl. gesl. Bottenburg ook liever B = M toepassen, dan dat ik hierbij aan eenen Frieschen mansnaam Botte (Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 33, 398; *Nav.* XXXIX, 177) denken zou. Hetzelfde gelde wellicht van de ibid. bl. 398 vermelde plaatsnamen, uitgenomen Botniahusen en misschien ook Bottens (= Botten-sate).

meesterlijk wordt neêrgeveld, terwijl het nog een lanssteekje bekomt vanwege het etymol.-identische (den) Barendonk (oud edelhuis in N.-Brabant, te Beers), alsmede vanwege Barendrecht (Z.-Holl.) *of* Berendrecht (J. v. Wijk Rzn, Aardr. Wrdbk I 321a, die de tot misverstand leidende spelling Beerendrecht gevolgd heeft [1]). Wel treft men op de Veluwe den gesl. Hazeleger(s) aan, gelijk eene hofstede te Kootwijkerbroek (o. Barneveld) Klein Hazeleger heet; dat men echter hieruit niet tot Be(e)rendonk = berenleger mag besluiten, blijke uit HAZELdonk [erf te Lunteren, op dezelfde boschrijke Veluwe, a° 1408 (cleyn) Haseldonck (Tijnsboek van Eede), Hazelendonk (tiendblok te Barneveld), waarnevens de gesl. v. Hazendonk (te Wijk-bij-Duurstede). Ook te Vlijmen ligt een huis Hazeldonk, gelijk te Kapel-Avezaat eene hofstede Hazendonksbouwing. In denzelfden trant komen Hazelkamp (huis te Horssen) en (erve en goed) De (Groote en Kleine) Hazelt [te Terwolde, a° 1500, 17, 25 Haselt (Over. Arch. V 115, 329, 516)] voor. Geen uit zijn »leger" opgeschrikte »haas" verschuile zich dus bij Hazendonk. De steller van het geleerde artikel in Nom. Geog. Neerl. II 190, 2, 4 staat veel te hoog, om zich door monnikenlatijn te laten verschalken. En ik begin zeker te gelooven, dat men in donk, dunk niets anders te zien hebbe dan een *versterkten* vorm van Hoeufft (Taalk. Bijdr. 24) 's don, dun = hoogte, waaruit óns *duin*; vgl. Domburg = don-burg, naast Donkbroek = dum-, dombroek (*Nav.* XXXVIII, 465). *M* in plaats van *n*, wegens de volgende lipletter.

J. A.

Igawouden (XXXIX, 48). Betreffende den oorsprong van den naam dezer landstreek in Hemelumer Oldefert, de dorpen Oudega, Nyega, Elahuizen en Kolderwolde omvattende, bestaat geene onzekerheid. Ieder Fries weet, dat deze naam, dien men ook als Igawolden, Igewouden, Ygewouden, enz. geschreven vindt (in de friesche taal als

[1]) Zelfs Barenlöh (Saksen) kan hier passen, als »grens-bosch" of »bosch bij de grenspaal"; hoe gepast overigens de samenstelling »beren-woud" zou wezen als benaming eens vleks, dat in het Erts*gebergte* ligt. Is 't echter oorspronklijk Bärenlöh of iets dergelijks, — hoe luidt »beer" (ursus) in 't Oud-Hgd.? — dan zal 't mooglijk »beren-bosch" wezen. Opmerking verdient hier nog Bareryd (kerspel, Zweden) = mare-rode (?), Baresund (ibid.) = grens-water (?). Baren (watertje, dat in de Roer valt) kan barn = born (bron) zijn.

Igawalden), ontstaan is van den naam des beroemden Potestaats van Friesland Igo Galema, die hier zyne bezittingen had, als 't ware hoofdling dezer gau was. *Iga* is in het Oud-Friesch de tweede naamval van Igo; dus beteekent de naam Igawouden letterlik: de wouden van Igo (Galema).

JOHAN WINKLER.

Ygawouden (XXXIX, 49). Deze ontleenden hoogstwaarschijnlijk hun naam aan den bekenden »Iga Gales of Galema, bijgen. »het woudzwijn", die er zijne bezittingen had. Paulus R. v. Rixtel, Proelacius of Strijdboek (uitg. Friesch GenP 1855) zegt bl. 10: »heeft het wilde zwijn uit de wouden de voorzeide Iga"; en bl. 15: »Nadat »al deze dingen zoo wreedelijk bedreven waren, zijn noch Iga van »de Wouden, met zijne broeders en makkers noch ook Heer Aggo ..... »want hunne huizen en sloten in de Wouden, als te Koudum, Warns »en Kolderwolde, zijn geheel verwoest".

S. H.

Kouderwoude (Ibidem), vroeger Colderwolde. 't Komt mij niet aannemelijk voor, hier aan een persoonsnaam Colle te denken. — P. J. van Thabor in zijne Kroniek zegt »ende die Slachte" (tusschen Focko Uckinga en de Friezen onder Sicco Sjaardama A° 1420) was ter Colze". Visser en Amersfoordt (Archief 1e St. 1824) gissen, dat hieronder moet worden verstaan de omtrek van Koudum (ouder, Coldum). In verband ook met de plaatsbepaling van dezen veldslag, door andere geschiedschrijvers, komt mij de veronderstelling niet gewaagd voor, dat meer bijzonder moet worden gedacht aan »de Collens", een water bij Koudum, langs welks kant »de pastorie in Coldum" land had; vgl. Benefic. boek v. Friesl. bl. 448, waar een dier stukken wordt aangeduid: »ende streckt op die Collenswall". De naam »Kollens" komt zelfs nog voor op de in 1875 herziene Waterstaatskaart, blad Sneek; maar is bij latere herzieningen verdwenen. De landen aan en bij het water »de Collens" worden in het Beneficiael boek t. a. pl. ook aangeduid als Coldera-pondematen en C-cijnzen, en bestonden uit hooilanden. En wanneer nu ook hier de uitgang »um" van Coldum of Koudum eene samentrekking is van het Friesche woord »hem", dan laat m. i. de oorsprong des naams van dat dorp, en

diensvolgens ook van het nabijliggend Kolderwolde, of gelijk vroeger »Colderwalt", weinig twijfel over.

S. H.

[Kollens = Kollense, smgetr. Colze (Petrus v. Thabor) z. v. a. meer van Colle? Vgl. Kollum a° 800 Collehem.]

Del (XXXIX, 39). Familie van »del" is »delven", een gat maken, graven, en tal van varianten.

A.

[Voeg bij de voorbeelden van *Nav.* XXXVIII, 462—4, 521—3 nog, naast de Dyle (riv.) en Dylen of de Dijlerschans (Gron.), de Doule (water bij Rijssel, *Nav.* XXXIX, 104), en »de Dollenbergsche weerd" te Lienden a° 1451 (Nederl. Heraut 1889 bl. 123, 4). Deze laatste behoorde bij den Tollenburg in de (laaggelegen) Marsch ter plaatse; welke variant dus leert, dat de benaming dezer oude havezate, als sterke burcht (castrum) door Utrecht's bisschop Guido van Henegouwen gesticht, geenszins oogt op de »dolle" geweldenarijen, waarmede de invordering van schatting in deze landstreek dikwerf gepaard ging (Geld. Volksalm. 1880 bl 90), in geenen deele aan eene »arx furoris" herinnert (Heda, ed. Arn. Buchelii p. 231). Was in de dagen v. A. v. Buchell de ware naam Thollenburch, terwijl Beka van »Dullenburch", Heda van »Dollenburch" gewaagt; men ziet uit dit merkwaardige voorbeeld, dat menige met T(h)ol aanvangende of saamgestelde plaatsnaam, waarachter men totdusver een tol [t(h)eloneum, ook wel tolonium] zocht, uit hetzelfde *del* (ook »dol") dient verklaard. Eene uitzondering echter maakt T(h)olen (Zeel.), indien dit stadje door de oude schrijvers terecht Tolna of Telonium genoemd is. Ook indezervoege Adrianus Hofferus, hoewel hij van »Thola" spreekt, — is dit eene licentia poëtica? — in een Latijnsch gedicht:

Thola Brabantinae nimium contermina Terrae
A *veteri* priscum *munere* nomen habet.

Zie Tegenw. Staat v. Zeel. 1753 (XX) X, 71. In 1291 Tholne.

Voor den versterkten klanktrap in dit woord vgl. den *Nav.* XXXIX, 173 aangevoerden gesl. v. der Dullink, daar delling in het Mid.-Nederl. laagte beduidt.]

Del (XXXVIII, 579; 'IX, 39). Zijn pokputten in Over-Betuwe »pokdellen", dan begrijp ik, waarom delle, ook wel »dille", in Zeeuwsch-Vlaanderen in gebruik, meestal met het bijvoegsel »smerrige" (smerige), als verachtelijke naam aan vrouwen van verdacht allooi gegeven wordt; vooral wanneer zij zeer onzindelijk zijn, of zichtbare sporen van haar slordig leven dragen.

G. P. ROOS.

[Men spreekt ook wel van »morsdel" in den zin van »morsebel" = onzindelijke (maar niet daarbij onzedelijke) vrouw. Mors = morsig, bij Cats.]

Gastel, Gestel (XXXVIII, 524). Bij Ptolemaeus ligt Fleoum (Flevo) op 54° 45′ Pt. B. en 29° 50′ Pt. L. Siatoutanda 54° 20′ Pt. B. en 29° 20′ Pt. L. Mediolanion op 53° 40′ Pt. B. en 28° 40′ Pt. L. Teuderion op 53° 20′ Pt. B. en 28° 20′ Pt. L. Navalia op 53° 10′ Pt. B. en 28° 10′ Pt. L. — Daar hij den Noorder-Rijnmond plaatst op 50° Pt. B. en 28° Pt. L., Manarmanis Limen op 54° 55′ Pt. B. en 27° 30′ Pt. L., en den mond der Overijselsche Vecht (Ouidros) op 54° 20′ Pt. B. en 28° Pt. L.; is het duidelijk, dat zijn noordelijke (of oostelijke) Rijntak is onze Geldersche IJsel, dat de door hem opgegeven uitmonding dezer rivier, evenals van de Vecht, is die in de Zuiderzee, en dat men onder Manarmanis Limen moet verstaan de uitmonding van het meer Flevo of der Middenzee in de Noordzee. Maar dan ook, dat zijn Navalia is ons Deventer, en zijn Fleoum, — den mond der Eems (Amasios) plaatst hij op 55° Pt. B. 29° Pt. L., — gelegen heeft bij Warfum. — De plaatsen tusschen Fleoum en Navalia waren ongetwijfeld door eene heerbaan verbonden. Van Groningen tot Koeverden is die nog aanwijsbaar. Ze loopt over Anlo, Borger, Odoorn en Dalen. Langs dien weg zijn vele oudheden gevonden. Van de Romeinsche legerplaats bij Weerdinge (Odoorn) zijn de sporen aanwezig en een Veenweg in de richting van Bourtange, die vermoedelijk oostelijk doorliep naar Reide of Assendorp, naar het land der Kwekken (Cauchen). Vindt men nu aan de heirbaan van Groningen naar Koeverden, een Gasteren bij Anlo (eene oude rechtsplaats) en Gasselte; dan is er geen historisch bezwaar, beide plaatsen te beschouwen als gelegen op of bij voormalige Romeinsche castella. Een van beiden kan geweest zijn het Siatoutanda van Ptolemaeus; tenzij dit bij Odoorn lag. — Oud-Gastel bij Rozendaal (Noord-Brabant) moet gelegen hebben op of nabij de plaats, waar Ptolemaeus zijn Castellon opteekent. Van St. Michiels-Gestel, Luiksgestel, Gestel bij Eindhoven en Gastel bij Budel, vind ik geen spoor in stukken uit het Romeinsche tijdperk; doch die plaatsnamen behoeven niet zoo oud te zijn; ook de Franken bouwden kasteelen [1]).

Wat de verandering van C of K in G betreft, kan ik verwijzen

[1]) Vgl. *Nav.* XXXVII, 618. Men hechte echter aan *Nav.* XXXVIII, 524 wellicht in zóóver zijn zegel, dat men in Gastel, Gestel verlengvormen van gast, geest bevroede; vgl. *Nav.* XXXIX, 170, noot. Red.

o. a. naar het Etymologicon van Gerard Vossius, die daarvan talrijke voorbeelden opgeeft.

A. J. C. KREMER.

Slatgrond (XXXIX, 41). Slatten is een friesch woord, by alle Friesen nog in volle gebruik, en beteekent: het uitdiepen van sloten, vaarten, enz. Slataarde, slatgrond is de modder die daarby te voorschijn komt, van den bodem der wateren opgehaald. Het woord is verwant aan het woord *sloot*, in het Friesch *sleat*, in de friso-sassische gouspraken van noordwestelik Duitschland *slate*. In het middenfriesch der 16e eeu komt het woord slaten, in verleden deelwoord sletten voor, in de beteekenis van sloten graven; *affslate* is sloten graven om een stuk lands heen, dat land *afsluiten*. Zoo lezen wy in eene oorkonde, voorkomende in de Beneficiaelboeken van Friesland, bl. 141, waarschijnlik dagteekenende van den jare 1543, en opgesteld door Lieue Jelles, pastoor van den dorpe Blya in Ferwerderadeel, Friesland: »ende als ick wal weet dattet land in foertyden is affslaten, by een genoempt Tyepke, die welcke my ende salige Juke ende Douwa to Bannerhuys baede, datter" (bad, dat hy) »dat land most slate van die fenne, dyr Jacob nuu bruckt, hy hede soo fulle dyer naet" (hy had zoo veel vee niet) »datter byslaen mochte, 't welck wy voorsz, ouwermits zyn beed, habbe gund" (hebben gegund) »om zyn schamelheyt, ende ik heb dyer bystyen" (daar by gestaan) »dattert aeff hadt sletten" (dat hy het heeft afgeslat), enz.

JOHAN WINKLER.

(v.) Regemorter (XXXIX, 15). Deze geslachtsnaam komt in de zuidelike Nederlanden veelvuldig voor, en is daar, ook in verschillende formen en spelwyzen, eigen aan verschillende maagschappen. Enkel reeds in het adresboek van Brussel vind ik lieden die v. Regelmortel, v. Regemoorter, -morter en v. Regemortere heeten, als hedendaagsche inwoners dier stad. Verder in de vlaamsche gewesten v. Regenmoorter, v. Regemoortel, enz., eigen aan hedendaagsche maagschappen.

JOHAN WINKLER.

Zaansche geslachtsnamen. Vervolg van *Nav.* XXXIX, 175—81.

Over de namen *Elf* en *Endt* behoef ik niet uit te weiden; ze ontstonden uit bijvormen der oude mansnamen A l b o (stam A l f) en A n d o, A n t o (stam A n d), die men in het Altdeutsches Namenbuch vindt opgegeven. Men houde in 't oog, dat ook hier weder *a* en *e* wisselen. — Nog duidelijker ziet men, dat *Engel* een vadersnaam is, want E n g e l is een zeer gebruiklijke mansnaam, die ook aan de Zaan lang niet zeldzaam is. Bij F. luidt hij A n g i l o (stam A n g i l). — Ook E s s e, waaruit zich de gesl. *Es* heeft gevormd, is een bekende voornaam. En evenals wij boven zagen bij *Doos*, *Does* en *Duis*, is in E s s e eene *t* uitgevallen. De Germaansche mansnamen E s s o, E t z o, A t z o (Friesch: E s s e, A t s e) zijn nl. ontstaan uit den naamstam A z, gelijk men in het Altd. Namenbuch zien kan.

Merkwaardig genoeg, is het aantal éénlettergrepige gesl., die met *f* beginnen, aan de Zaan uiterst klein. Het is toch algemeen bekend, dat deze oud-Germaansche letter bij de Friezen nog in volle gebruik is, ofschoon zij elders meestal door de zachte *v* werd vervangen. Nu heeft de Hollandsche invloed aan de Zaan dit Friesche kenmerk bijna ganschlijk uitgewischt. Slechts zeer zelden hoort men nog in de volkstaal die krachtige *f* gebruiken, en zoo is zij ook uit de meeste Zaansche gesl. verdreven, en vervangen door de Hollandsche *v*. Ik zal hier dus slechts spreken over de *f*-namen; de overige vindt men ter hunner plaatse. — Vooreerst dan *Fyn*. In de Naamlijsten van L. worden opgegeven de mansnamen F i n e en F e n e, met den verkleinvorm F i n k e; en deze namen zijn afkomstig van den oud-Germaanschen naamstam F i n. Ze gaven op hunne beurt aanleiding tot het ontstaan van gesl., waarin echter de *f* door de *v* werd vervangen, behalve in *Fyn*, dat haar behield. Hieruit ontstonden nl. *Vyn*, *Veen* en *Vink*. — De mansnaam, waaruit *Fray* is gevormd, valt minder gemaklijk aan te wijzen. Waarschijnlijk is deze saamgetrokken uit den oud-Germaanschen naam F r a i d o (stam F r a i d), op dezelfde wijze als wij hierboven bij *Bly* aangaven. Maar misschien ook luidt de oorspronklijke naamstam F r a w; want hieronder brengt F. de mansnamen F r o i a en F r o j a. — *Fris* en *Vries* daarentegen zijn weder duidelijk. F r i s o werd, hoewel ten onrechte, door de Friezen als de naam huns stamvaders beschouwd [1]), en was daarom

[1]) Vgl. hierbij *Nav.* XXXVI, 45, 184; 'VII, 427, 8. RED.

zeer in trek. *Fris* is ontstaan uit eenen bijvorm Frisso, en bij *Vries* werd door Hollandschen invloed de *f* in *v* veranderd. De *f* bleef slechts in de drie behandelde namen behouden; voorwaar veel minder dan men verwachten zou bij een volk van zuiver Frieschen oorsprong.

Ik moet nu gaan spreken over namen, die met *g* beginnen, welke letter in sommige gevallen uit *c* (of *k*) of *ch* ontstaan is. Nu loopen in onze namen deze verschillende keelletters zóó zeer in elkaar, dat het uiterst moeilijk valt uit te maken, in welke gevallen de oorspronklijke vorm de een of de andere letter bevat. Natuurlijk ook zijn niet alle schakels van overgang in geslachtsnamen versteend; en staan wij zoodoende dikwijls voor het feit, dat van stammen met *c* alleen namen met *g* bleven bestaan, of omgekeerd. Het komt mij dus het verstandigst voor, in de namen, die met *g*, *k* of *c* beginnen, geene scheiding te maken, maar ze door elkander te behandelen, en dan naar de 2de en 3de letter te rangschikken. Als wij dit doen, komen het eerst aan de beurt de namen die zich uit den naamstam Gab hebben ontwikkeld. Het zijn *Gaaf*, *Kef*, *Kip* en *Kiep*, die al heel weinig op elkaar gelijken, maar toch van denzelfden oorsprong zijn. Immers de naamsvormen Gabo, Kebo, Kippo en Givo worden alle door F. onder den stam Gab gebracht; en deze en dergelijke namen legden weêr den grond tot de genoemde gesl. Van den verkleinvorm Gabilo (d. i. Gabele, Kabele) komt nog de maagschapsnaam *Kabel*, terwijl samenstellingen als Gebaheri en Gibert de namen *Kaper*, *Kapper* en *Kipper* deden ontstaan. — Van *Gaal* bestaan in onze streek vele bijvormen, doch toevalligerwijs alle met *a*-klank; want voorzoover ik weet, komen de gesl. *Geel* en *Giel*, die van denzelfden oorsprong zijn, niet aan de Zaan voor. Wel vond ik er *Kaal*, *Cael*, *Kal* en *Kall*. Gaal of Gale is een bekende Friesche voornaam, die als Galo in het Altd. Namenbuch opgegeven wordt onder den naamstam Gail. De overige namen zijn bijvormen. — Ook de namen *Gaan*, *Kaan*, *Kan* en *Ken* hebben éénen oorsprong, nl. den naamstam Gan, door F. vermeld. Wel trof ik Gane, Kane, Kanne (F. noemt alleen den vrouwenaam Ganna, en samenstellingen als Ganefard) nimmer als mansnamen aan; maar het bestaan van Gene, Kene, en Kenne, die ik in de Naamlijsten van L. vond, doet veronderstellen,

dat ook de overige vormen van dezen mansnaam werklijk in gebruik zijn geweest. — De naam *Gaer* levert geene moeite op; hij is afkomstig van den mansnaam G a r o, dien F. afleidt van den bekenden naamstam G a r of G e r. — Evenzoo moeten wij voor *Kaat*. *Kat* en *Keet* het Altd. Namenbuch inzien, waar wij onder de naamstammen G a d en C h a d vinden G a d d o, C h a t o, C a t t o, K e t t o en G e t o. Men ziet, niet alle bijvormen zijn meer voorhanden, maar het bestaan van den mansnaam blijkt toch voldoende. Tot deze namengroep behoort nog een andere naam, eertijds gevoerd door een aanzienlijk Zaansch geslacht, dat wijd en zijd bekend en geacht was, doch thans is uitgestorven tenminsten wat den hoofdtak [1]) betreft. Ik bedoel het geslacht *Calff*, dat bevriend was met Czaar Peter den Groote en uitgebreiden handel dreef op »Oostland", en waarvan men op de Amsterdamsche beurs zeide: »Z o o w i s a l s C a l f f". De naam leeft aan de Zaan nog slechts voort onder den arbeidenden stand, in den vorm *Kalf*. — Deze naam dan is, naar ik meen, eene samentrekking van den oud-Germaanschen mansnaam C h a d-w o l f, C h a d o l f, op dezelfde wijze als H r o d w o l f, R u d o l f, R o e l o f dikwijls tot R o e l f en R o l f wordt saamgetrokken. — Een andere Germaansche naam, C a i o of G a i o, van den stam G a w, deed den gesl. *Kaay* ontstaan; terwijl *Garn* ontstond uit C h e r n o (stam G e r n), en *Gast* uit den mansnaam G a s t o (stam G a s t). — Verder ontwikkelden zich uit verkleinvormen van den naamstam G a u d, zooals G a u s o, C a u z o, K o z z o, K o z o, door uitslijting der tongletter, *Gaus*, *Geus* en *Kos*. De naam *Goos* zal wel afgekort zijn uit G o o s s e n, G o z e w i n, dat van dezen zelfden stam is. — Ook voor *Keek* en *Keg* moeten wij het N a-m e n b u c h opslaan; wij vinden dan in C a c o en C h a g o (stam C h a g) [2]) den mansnaam, dien wij zoeken. In den naam *Kakes*, die ook aan de Zaan voorkomt en den patronymicalen uitgang behield, is de oorspronklijke *a* bewaard gebleven. — *Kiel* en *Kit* vertoonen beiden het verschijnsel, dat de *g* van den stam

---

[1]) Het schijnt, dat het hedendaagsch geslacht *Kalff* (te Zwolle, Amsterdam, enz.) afstamt van eenen zijtak dezer maagschap. Eene briefwisseling over deze zaak berust in de verzameling-Honig te Zaandijk.

[2]) Past hierbij ook Gigink van *Nav.* XXXIX, 174, als patronymikale geslachtsnaam? RED.

tot *k* is verhard; want bijvormen van G i l o (stam G i l) en G i d d o (stam Gid) liggen er aan ten grondslag. K i e l, als mansnaam bij L. vermeld, kan ook eene afkorting zijn van den heiligennaam K i l i a a n [1]), in welk geval hij niet onder de Germaansche namen thuis behoort. — Of in *Glas* werklijk een voornaam gezocht mag worden, is twijfelachtig. Nergens toch vind ik G l a z e als zoodanig opgegeven, en alleen de Friesche gesl. *Glazema* wekt het vermoeden van zijn bestaan [2]). Ook is het niet duidelijk, welke mansnaam in *Klees* gezocht moet worden, maar zeker schuilt er een voornaam in; anders toch is de naam onverklaarbaar. Moet men dezen nu afleiden van den Germaanschen naamstam G l i s, dien F. opgeeft, of is K l e e s slechts te bschouwen als een bijvorm van den mansnaam K l a a s, d. i. N i c o l a a s? In den Zaanschen tongval spreekt men dikwijls de *a* uit als *e*, in K l a a s heb ik echter die verwisseling nooit gehoord; maar hieruit volgt nog volstrekt niet, dat ze nimmer plaats vindt of vond. — Zeer waarschijnlijk acht ik het, dat men eertijds eenen mansnaam K l e i n e heeft gebruikt, en dat hieruit de gesl. *Klein* en *Kleyn* ontstonden. Immers er zijn verscheidene namen met het uiterlijk van vadersnamen, in wier eerste lid dit K l e i n of K l y n voorkomt. Ik ben echter niet in staat het bestaan van eenen mansnaam K l e i n e met zekerheid aan te toonen, en moet mij vergenoegen met te wijzen op de mansnamen G l y n en G e l e i n, in de Naamlijsten van L., die wel ontstaan zullen zijn uit de oude vormen G i s l i n, G e s e l i n (stam G i s a l) en op K o l ij n, eenen Franschen vorm voor N i c o l a a s. — Ook houd ik *Knoetje* voor eenen vadersnaam. Immers F. vermeldt den saamgestelden mansnaam C h n o d o m a r, en zegt in het 2de deel van zijn Namenbuch, dat in den stam C n o d waarschijnlijk een mansnaam schuilt. Welnu, hiervan is *Knoetje* een verkleinvorm, en ook de Zaansche

---

[1]) In 1703 komt Kiliaan als mansnaam voor (bij v. Steenler, te Arkemede, bij Nijkerk, op Veluwe); zie Nederl. Heraut 1889 bl. 163. Als geslachtsnaam bestaat Kilian te Samarang, waar C. Nieuwenhuyzen, geb. Kilian, als hulponderwijzeres aan de 1e op. lagere school B, Sept. 1888 eervol ontslag verwierf. Red. — K i l i a a n is nog heden ten dage als mansnaam in gebruik. Als geslachtsnaam is *Kiljan* in N.-Holl. volstrekt niet zeldzaam. Aan de Zaan trof ik hem echter niet aan. B.

[2]) Johan Winkler, a. w. bl. 562, 334, ziet hier eenvoudig toespeling op het glazenmakers-bedrijf. Red.

gesl. *Gnodde* hangt er meê samen. — Nog veel onzekerder is de mansnaam Knolle. Nergens trof ik er een spoor van aan; maar het Friesche patronymicum *Knollema* doet vermoeden, dat ook *Knol* een vadersnaam is. — Doch bij de namen *Koek*, *Kok*, *Kuik*, *Kuyk*, *Koog* en *Koogje* behoeven wij geen twijfel te koesteren; ze zijn wis en zeker afkomstig van oud-Germaansche namen Kugo en Kogo, die thuis behooren onder den naamstam Gug. Kuik als mansnaam vinden wij ook nog in den vadersnaam *Kuiken*, terwijl bijvormen met eu schuilen in *Keuken* en *Geugjes*. Verder ontstonden uit dezen naamstam ook nog *Koks*, *Kogge*, *Koogjes* en *Koogies*. — Ook de Germaansche naamstam Col leverde een ruim aandeel in onze Zaansche namen; *Kol* en *Kool* met *Koel* en *Kuyl* zijn er uit gevormd. *Gul* daarentegen komt van den naamstam Gol. — Van *Koorn* vermeld ik slechts, dat wellicht de mansnaam Coorn, dien L. mededeelt, er aan ten grondslag ligt. — Aan *Koot*, *Kuit* en *Kuyt* beantwoorden de oud-Germaansche namen Cot, Gotho en Cudo, die in het Namenbuch onder den stam God te vinden zijn; in *Goy* en *Kooy* zie ik samentrekkingen van de bijvormen Godo en Kodo, evenals men dikwijls bode tot booi en kade tot kaai samentrekt. De mansnamen Goje en Koie zijn nog bij de Friezen in gebruik. — In *Korff* ontmoeten wij weêr een twijfelachtigen naam. Misschien hangt hij samen met Corbus, dat F. noemt. Het niet aan de Zaan voorkomend patronymicum *Korving* wijst aan, dat Korf eertijds als mansnaam werd gebruikt. — Den gesl. *Gout* acht ik afkomstig van den Germaanschen naamstam Gald. Dit is een Hoogduitsche vorm, maar F. noemt onder dezen stam ook namen, die met Golt- en Cold- beginnen. Vergelijken wij nu overgangen als »Wald, wold, woud", dan wordt het ons duidelijk, hoe *Gout* afkomstig kan zijn van den naamstam Gald. *Kous*, dat men ook in onze streek aantreft, is misschien een verkleinvorm van dezen naam, door het uitslijten eener *t*. Misschien ook is hij afkomstig van den naamstam God, dien ik zooeven vermeldde. — De oude mansnaam Crai, waaruit de gesl. *Kraai* en *Kraay* [1]) ontstonden, is al sedert lang niet meer in gebruik. Ik houd hem voor eene samentrekking van Crado, waarvan F. onder den stam Grad eenen bijvorm Crato ver-

---

[1]) Ook Craayo te Buren, enz., zie *Nav.* XXXVI, 246. RED.

meldt, en vanwaar ook de Friesche mansnaam Grate met den Zaanschen gesl. *Graat* afkomstig is. — Desgelijks komen van een oud-Germaanschen stam Gras de namen *Graas* en *Gras*, en van Kraft de gesl. *Kraft* en *Kracht;* want het is bekend genoeg, dat de *f* vaak wisselt met *ch*. Men denke slechts aan graft en gracht, heft en hecht, en zoovele andere woorden. Den nieuweren vorm Kracht vindt men ook in de Naamlijsten van L. — Waarschijnlijk komt de gesl. *Graauw* van den Germaanschen mansnaam Grawo, Grao (stam Graw). Maar er bestaat nog eene andere mogelijkheid, die ik te harer plaatse zal mededeelen. — Ook *Grin* en *Gryn* zijn oorspronklijk mansnamen, die ik echter nooit in dezen vorm aantrof. Hebben wij misschien te doen met eene afslijting van den oud-Germaanschen voornaam Grim, Grimmo, of eenen hiermeê saamgestelden mansnaam? Men vergelijke de vormen Grimbert, Grinbert, Grinepert, Grinfrid, Grinifrid, die F. onder den stam Grim vermeldt. — Den mansnaam Krite of Kryt vond ik nimmer als zoodanig gebezigd, maar de door F. genoemde samenstelling Critbraht doet ons zien, dat men den oorsprong des gesl. *Kryt* in eenen mansnaam mag zoeken. — *Groen* en *Groon* zijn afkomstig van den ouden voornaam Gruno of Grono (stam Gron) en eenen bijvorm daarvan Crono, terwijl waarschijnlijk uit eenen mansnaam van den stam Graus (waarvan F. o. a. de vormen Grauso en Croso afleidt) de gesl. *Gruys* is ontstaan. — Zeer bekend is de voornaam Kuno, van den naamstam Chun, die van Kuun in Kuin overging, en zoo den geslachtsnaam [1]) *Kuyn* heeft gevormd. Met denzelfden stam is Coenraad saamgesteld, een naam, dien men vaak tot Kort samentrekt. Beide vormen, *Coenraad* en *Kort*, komen aan de Zaan als gesl. voor.

Thans moet ik spreken over een aantal oud-Germaansche naamstammen, die met *hl*, *hn* en *hr* aanvangen. Ik bespreek deze vóór de andere stammen met *h*, en wel om de volgende reden. In het oud-Germaansch begonnen vele woorden met *hl*, *hn*, *hr*, welke letterverbinding de nieuwe, daaruit ontstane talen niet meer kennen. Die woorden moesten dus eene verandering ondergaan, en daarbij viel bij sommigen de *h* geheel weg, terwijl ze bij anderen tot eenen

[1]) Men vindt ook Kuyntjes; zie *Nav.* XXXVI, 313, noot. RED.

k-klank werd versterkt. Ja, bij enkele hadden beide verschijnselen plaats, en ontwikkelden zich dus uit het oorspronklijk woord twee vormen, die naast elkaar bleven bestaan. Dit is b.v. het geval met onze Nederlandsche woorden r i n g en k r i n g, die beiden uit het Germaansche h r i n g zijn ontstaan. Het gevolg hiervan is natuurlijk, dat uit naamstammen, met deze *h* beginnend, een aantal mans- en geslachtsnamen van zeer uiteenloopenden vorm moesten ontstaan; en dat dit zoo is, zal hierna blijken.

(*Wordt vervolgd.*)

Bonze (XXXVIII, 589) is in 't Fransch bonse, om dezelfde reden waarom het in 't Nederl. een Bonze is, en wel omdat het uit het Chineesch zal zijn overgenomen. Ik trof het bij vele onzer oude reizigers aan, en bij den vertaler van Trenk's leven in den »Nieuwjaarswensch voor heel de wereld":

Den Bonzen en Brachmannen
Moog wijsbegeerte eerlang de blindheid bannen.

Of zoo iets. Ook ontmoette ik het woord in een foliant: »Gesantschap naar de Kaizaren van Japan"; meer herinner ik mij van den titel niet.

G. P. ROOS.

[In Oudemans, Mid.-Nederl. Wrdbk leest men o. h. w., dat door bonze, bonzie bij vele Oostersche volken, zooals bij de Tartaren, Japannezen, Chinezen een priester wordt aangeduid. Met aanhaling van Vondel door v. Lennep X, 495: »Het Apostolische licht der waerheit hadde in zijnen opgang niet alleen de Oostindien, maer ook Tartarye, naer de getuigenis van hunnen eigen keizer bescheenen, doch was sedert telckemaele door den haet en de nijdigheit der waerzeggeren, afgodische B o n s i e n en guighelaeren benevelt en verduistert".]

Koenen, verdijen. Deze *Nav.* XXXVIII, 410, 1, voorkomende woorden hebben in Z.-Vlaanderen eene geheel andere beteekenis. Ik teeken ze aan, om verwarring te voorkomen, die uit sommige H.S. zou kunnen ontstaan. Koenen zijn bij ons de kieuwen der visschen. — Verdije, verdijen, verdijd beteekenen bij ons 'tzelfde als elders de (helaas!) nationale vloek, ook verdoemen, vervloeken, enz., alles van het Vlaamsch en Oud-Nederl. vermaledijd, waarin de booze, malus, schuilt, en dus z. v. a. den satan overgegeven, den satan gewijd enz.

G. P. ROOS.

[Coen, (meerv.) = koeien, te Deventer; Cam.-rekeningen, »Inleiding tot de Rekeningen 1337—66" (Dev., 1888) bl. XLV: »Van der gheenre c o e n die gheen burgheren en zijn". Ibid. bl. LIV: »ende onsen burgheren an horen c o e n noch an anders horen beesten ghenen scaden en sal doen" a° 1365. Ibid. bl. LXX: »Voert mach hy hoelden vp onser stad weyde tyen k o e n mit oren ionghen calueren" a° 1403. Ibid. bl. LXXII: »dat he vp der weide hebben sal x k o e n mit horen zookalueren ende vj. perde" a° 1408.]

Sikkepit, tegenwoordig (XXXIX, 51). In dit woord is de hoofdsylbe een verbasterde uitspraak en schrijfwijze van »sec, secce", droog, uitgedroogd. Is de »pit" eener vrucht al niet veel, de verdroogde of »sikkepit" is nog minder. Met deze aan den tuinbouw ontleende uitdrukking wordt volslagen onbekendheid met deze of gene zaak te kennen gegeven. — Aan de woordenlijst op Sinte Franciscus Leven door Jacob van Maerlant uitgegeven door J. Tideman (Leiden, du Mortier en Zoon, 1848) zij ontleend de aanteekening: »Jegen worden (ten), te jegen worden, *tegenwoordig*; van hier jegenwoordige, tegenwoordigheid".

A. AARSEN.

VRAGEN.

Hilversum. Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 176, duidt dezen plaatsnaam als Hilwarthisheim, d. i. Hilwart's woonplaats. Staat deze variant historisch vast? Zoo ja, waar, en in welken tijd? L. Ph. C. v. den Bergh, Mid. Nederl. Geogr. 1872 bl. 241 kent alleen Hilferssom a° 1344 uit eene Amsterdamsche rekening.

Dotje. Vanwaar dit woord tot aanduiding van een lief kindje? Kan het niet eene verkorting zijn van »Cupido'tje" = engeltje?

v. d. s.

Klaffeciin — heet in Zeeuwsch-Vlaanderen de omslag van een boek, gelijk men mij onlangs schreef. Vanwaar dit? Claf (Mid. Nederl.) = klapper, snapper. Dus synoniem met blaffert? En is klaffesiin = kaffestoor (*Nav.* XXXII, 568) dan eene vergissing?

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Napoleon I. Kwartierstaat. (XXXVI, 624). Op bl. 310 v. den Catalogus der Heraldieke Tentoonst. te 's Hage gehouden in 1880, komt sub n⁰ 3716 voor: »Les 32 quartiers des Souverains en Europe, et des princes d'Allemagne, en 1809. H. S. fol.", ingezonden door het Ministerie v. Justitie. Het is toch niet waarschijnlijk, dat ook hier, evenals in Mr. G. Dornseiffen's in 1840 uitgegeven »Geslachttafel der Koningen in Europa 1500—1840", de Napoleontische familie met opzet is weggelaten!

's Hage. M. G. WILDEMAN.

Brand. *Nav.* XXXVIII, 107, leest men, dat in het testament v. Lucia van Kerpen, abdis van Elten († 1443), »Arnt Borre en Brant (zonder vóornaam) als hare pachters op Veluwe vermeld staan". Voor »zonder vóornaam" zal men liever moeten lezen »zonder geslachtsnaam", daar Brand een niet ongewone vóornaam op de Veluwe was, b. v. in het geslacht v. Delen [1]). Nog thans komt hij voor. Zoo maakte G. P. Brinkhuis uit naam der zijnen 2 Maart 1888 uit Veenendaal bekend, dat dien dag na eene korte ongesteldheid was overleden hun broeder, behuwdbroeder en oom Brand Albertus Brinkhuis, rijksontvanger te Zeist, op bijna 54-jarigen leeftijd. Waarschijnlijk ontstond Brand bij verkorting uit IJsbrand, Wybrand of een dergelijken naam, van welke soort namen in G. v. Hasselt's uitgave van Kiliaan's Etymologicum (bl. 908) wordt gezegd: »Haec nomina incensorem notant, & impulsorem. Hiltebrand, Hiltebrandus, amoris titio [2]). Later werd Brand een geslachtsnaam, evenals de er van afgeleide patronymica Brantsen [1]), Brandzen, Brants, enz. — In het 35e deel van Kok's Vaderlandsch Woordenboek (1796) leest men, i. v. Zutfen (Het Graafschap), bl. 25, »Van aangenaamer vermeldinge [dan doorbraken] is de werkzaamheid, vooral zedert de laatste groote

---

[1]) Vgl. mijne Historie van dit merkwaardig geslacht in De Nederl. Heraut 1889 bl. 122, 4, 6, 31, 4, 9, 40, 5, 8, 56; en voor Brantsen, ibid. bl. 135, 75. RED.

[2]) Zie daarentegen *Nav.* XXXV, 379, 552. RED.

veertig jaaren, in het Graafschap Zutfen aangevangen of voortgezet. Behalven de IJzergieterijen, in Gelderland en elders niet ongemeen, waarin het oud IJzer van nieuws gesmolten, en tot Potten, Plaaten en andere gereedschappen of werktuigen wordt gevormd, leidde de Heer Joan Koenraad Brand eenen IJzeroven, of, om ons van het algemeen aangenomen kunstwoord te bedienen, eene IJzerhutte aan, te Ulft, niet verre van de Kleefsche Grenzen". Was deze J. K. Br. dezelfde als Johan Coenraad Brandt, geb....?, † Amsterdam lente 1836 [1]), geh....? met...? geb....? †...? Kan men beider ouders, voorouders en wapen opgeven? Zij verwekten Eva Elisabeth Brandt, geb. te..... in 1763 of 1764, † Amst. 24 Maart 1829, tr....? 1° Jan Adam Hahn, geb...? †...? ouders? wapen...?; 2° (ingeschreven te Amst. 13 Oct. 1784, 1e geboden te Arnhem 15 Oct.) te Amst....? Mr. Alardt Gerrit v. Meurs, geb. Arnhem 14 Aug. 1758, † Amst. 8 Dec. 1833, advocaat en wethouder aldaar, lid der staten van Holland, staatsraad in buitengewonen dienst, zoon van Mr. Frans en zijne 1e vrouw Hermina de Greve.

A.

Brantsen v. de Zijp. Het Herald. Bibl. 1881 bl. 153, 4; 1882 bl. 211, noot, voorgestelde bekomt toelichting uit het navolgend mij goedgunstig toegeschikt fragment.

Gerard Br. (zn v. Mr. Derk Willem Abraham bij Gerardina Abigaël Agatha Brantsen (zie Herald. Bibl. 1881, bl. 151), geb. te Arnhem 2 Aug. 1772, † op de Zijp 9 Febr. 1814, ritmeester caval.; tr. Rotterdam 11 Maart 1800 Andrea Helena Mossel (dr v. Jacob bij Margaretha v. Herzeele), geb. Rotterdam 24 Dec. 1774, † op Rhederoord 8 Aug. 1840. Bij wie

1. Mr. Derk Willem Gerard Johan Hendrik Baron Brantsen van de Zijp, *volgt*.

2. Mr. Jacob Pieter Johan Theodore Brantsen van Rhederoord, geb. op de Zijp 14 Juli 1803, † op Rhederoord 29 Maart 1880, lid der Provinciale Staten van Gelderland, burgemr van Rheden.

3. Johanna Maria Leopoldina Catharina Brantsen, geb. op de Zijp

[1]) Als dit juist is, moet hij wel zeer oud zijn geworden; vgl. het geboortejaar zijner dochter.

22 Oct. 1805, † Zwolle 17 Dec. 1881, tr. op de Zijp 25 Oct. 1826 Jhr. Mr. Cornelis Backer (zn v. Jan Willem Jacob Backer bij Josina Petronella Sichterman), geb. Groningen 20 Nov. 1798, † Zwolle 30 Juni 1864, oud lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, Commissaris des Konings in de provincie Overijsel, van af 1850 tot aan zijn dood (Herald. Bibl. 1881 bl. 154, 5, noot).

Mr. Derk Willem Gerard Johan Hendrik Baron Brantsen van de Zijp, geb. Rotterdam 26 Maart 1801, † op de Zijp 19 Sept. 1851, lid der Gedeputeerde Staten van Gelderland en waarnemend Commissaris des Konings in die provincie in 1846, Staatsraad i. b. d., lid van den Gemeenteraad en wethouder van Arnhem; 24 Juni 1828 tot den Nederlandschen adelstand verheven [1]; tr. Ruurlo 30 Nov. 1827 Jacoba Charlotte Julie Bare v. Heeckeren v. Kell, dr v. Willem Hendrik Alexander Karel v. Heeckeren v. Kell, heer van Ruurlo en Kell († 24 Juli 1847) bij Sara Geertruida Agatha v. Pabst v. Bingerden († 15 Jan. 1866), geb. 2 Dec. 1802, † 23 Juli 1882 op de Zijp. Bij wie

1. Gerardina Andrea Helena Br., geb. Arnhem 9 Sept. 1828, † Driebergen 26 Sept. 1882; tr. op de Zijp 6 Juni 1851 Arend Jacob Unico Bn v. Wassenaer, zn van Otto, heer van de beide Katwijken, 't Sandt, Valkenburg en Hoekelum († 23 Febr. 1858) bij Jacqueline Cornélie Bare v. Balveren († 11 Jan. 1858) [2], geb. Nijmegen 26 Sept. 1825, † Driebergen 18 Jan. 1876; burgemeester en secretaris van Driebergen en Rijsenburg 1850—1875, commissaris der Ned. Rijnspoorwegmij en eere-ridder van de Johanniterorde van Pruissen (Balije van Brandenburg).

2. Wilhelmina Agatha Br., geb. Arnhem 4 Juni 1830, † Arnhem 20 Mei 1831.

3. Mr. Willem Gerard Bn Br. van de Zijp, geb. Arnhem 24 Oct. 1831, kamerheer des konings i. b. d., lid van 't bestuur der Geldersche mij v. Landbouw, lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal; tr. op Bekesteijn te Velzen 25 Aug. 1865 Alwina Agnes Clementina Bohlen, dr v. William Henry Charles bij Emilie Marie Bovie, geb. Philadelphia 10 Aug. 1841. Bij wie

[1] Volg. Rietstap's Armorial 1e éd., 1 Mei 1824 Jonkheer, 24 Juni 1828 Baron.

[2] Vgl. mijne geneal. v. Balveren in Herald. Bibl. 1879 bl. 25.

a. Julie Emilie Br., geb. 's Hage 30 Mei 1866, † ald. 7 Juni 1866.

b. Derk Willem Gerard Johan Hendrik Bn Br. van de Zijp, geb. ald. 5 Juni 1867, † ald. 8 Juni 1867.

c. Alwina Br., geb. ald. 18 Nov. 1868.

4. Jhr. Théodore Leopold Br. van Rhederoord, geb. Arnhem 15 Juli 1833, luit.-t.-zee 1ste klasse 1862—1871, ridder 4de kl. Militaire Willemsorde.

5. Jhr. Karel Marie Br. van Wielbergen, *volgt*.

6. Geertruida Sara Agatha Br., geb. op de Zijp 6 Juli 1836, tr. ald. 9 Oct. 1856 Mr. Frederik Jacob Willem Bn v. Pallandt van Keppel, heer van Keppel en Barlham, Commandeur van 't Duitsche Huis (Balije van Utrecht), oud lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal; oud-burgemr van Doesburg, oud-burgemr van Keppel en Hummelo, lid der Provinc. Staten van Gelderland; zn v. Adolph Werner Karel Willem bij Jeanne Adelaide Bare Torck, geb. 3 Juni 1825, † op Keppel 17 Mei 1888.

7. Jhr. Alexander Adolf Eduard Johan Reinard Br., *volgt*.

8. Julie Henriette Br., geb. op de Zijp 14 Sept. 1842: woont op den huize Rhederhof bij de Steeg.

Jhr. Karel Marie Br. van Wielbergen, burgemr en secretaris van Angerlo, lid der Provinciale Staten van Gelderland, lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, geb. op de Zijp 30 Oct. 1834, tr. op de Wierse 18 Sept. 1873 Jacqueline Sophie gravin v. Limburg-Stirum, dr v. graaf Jules Bernhard (geb. 26 Mei 1815) bij Jacoba Louise Bare v. Heeckeren van Kell (geb. 7 Febr. 1811). Wint

a. Amélie, geb. Angerlo 26 Aug. 1875.

b. Jules Bernhard, geb. 24 Oct. 1877.

c. Vivien, geb. 18 Juni 1880.

d. eene dochter, geb...... (wanneer ?)

Jhr. Alexander Adolf Eduard Johan Reinard Br., geb. op de Zijp 9 Mei 1838, tr. op Hackfort 4 Aug. 1864 Everdina Charlotte Jacoba Wilhelmina Wilbrenninck, dr v. Mr. Wilt Adriaan bij Charlotte Elisabeth Louise Marie Bare v. Westerholt, geb. Vorden 26 Jan. 1844, † Velp 22 Nov. 1875. Wint

a. Jhr. Willem Jules Br., geb. op de Boggelaar (te Warnsveld) 4 Juli 1865.

b. Jhr. Louis Br., geb. ald. 2 Sept. 1866, † ald. 6 Dec. 1866.

c. Elisabeth Charlotta Louise Marie Adrienne Br., geb. Velp 20 Oct. 1867.

d. Jhr. Théodore Leopold Br., geb. ald. 3 Apr. 1869.

e. Wilhelmina Catharina Christina Everdina Br., geb. ald. 16 Mei 1870.

f. Eduard Br., geb. ald. 4 Dec. 1872.

[Dit voorbeeld vinde navolging opzichtens de andere geneal. fragmenten in Herald. Bibl. 1881 achter Tulleken gevoegd. Want vooral in de hoop op aanvulling werden ze daar geplaatst.]

Enklaar. Het wapen, waarnaar *Nav.* XXIX, 439 vraagt, is In zilver drie (2, 1) leeuwen van rood; helmt.: de leeuw uitkomend; dekkleeden: zilver en rood.

IJ.

Pagé (XXXVI, 336, 559; 'VII, 256, 566 (lees 466). Tot deze (later) N.-Brabantsche familie, — immers *Nav.* XXXVIII, 234, 5 vermeldt Jacob Pagez geh. m. Eva Sauvé, in 1701 schoolmr te Erp, — behoorde ook Maria Anna Pagées (*sic*), huisvrouw van Daniel Sauvé, in 1731 koster en schoolmr te Hoogeloon, — destijds kerklijk vereenigd met Vessem, cl. Peel- en Kempenland, onder Ds. Neomagus [1]), die te V. zijne pastorie had. Zie dit echtpaar, waarop zeer veel aan te merken viel, vooral op den man, geschetst in N.-Brab. Volksalm. 1889 (Helmond, red. Aug. Sassen), bl. 45—60.

J. A.

Portier (XXXVIII, 483). Gedurende eene reeks van jaren bekleedde bij de toenmaals nog bestaande rechtbank te Appingedam de betrekking van griffier E. J. Portier Koning; immers vóór 1838 was deze er reeds commies-griffier, en bij de jongste organisatie was hij griffier. Sedert is hij overleden.

W. d. R.

v. Sandick (XXXVIII, 363). Elisabeth v. Haren, 2e vrouw van Haro Fridag, was dochter van Herbord von Haren auf Haus Osten,

[1]) Zijn broeder was destijds pred. te Nunen; Ds. Flodrop pred. te Aarle-Beek, en Klaas v. Ravesteyn schoolmr te Stiphout (N.-Brab. Volksalm. 1889 bl. 56.)

en van Margarethe von Schade. Hare dochter was Margaretha Beata Fridag, geb. 19 Juni 1621, tr. 1° 1643 Wilhelm van Ewsum, heer van Nienoort en Vredewolt, drost en overste; 2° Rudolf Wilhelm von Knyphausen-Lützburg.

V. BR. FOCK.

v. Sandick-Freitagh. Franz Fridag [1]) ist der erste dieses westphäl. Geschlechts in Ostfriesl. gewesen, und 1574 im Novbr. mit Almuth v. Oldenbockum (Tr. Johann's u. Almuth v. Oldersum [2]), geb. 6. Oktob. 1557, † 4. Sept. 1601, verheirathet, wodurch er Herr von Gödens und Loppelt wurde. Nachher kaufte er auch Ueterstewehr (een goed onder Eilsum in Greetmer-Amt) [3]). Er starb 1606, 1. Januar.

Haro Fr., herr in Gödens, war 12. Jan. 1578 geb.. u. ist Deputirter der Ritterschaft und Drost zu Leer gewesen. Er starb zu Oldersum 15. Jan. 1637. Seine erste Gem., Cath. v. Kniphausen, hatte er 1602 am 13. Okt. geh.; da diese am 7. März 1609 starb, verh. er sich 1615 am 6. Jan. mit Elisab. v. Haren auf Osten, einer Tochter Herberts v. H., Herrn in Hoepen u. Margaretha Schade (met den helm).

Melchior Ernst, hat Ueterstewehr zu seinem Erbtheil bekommen, und dadurch eine eigene Linie gestiftet. Geb. 24. Jan. 1579, † 24. Juli (Juni) 1641. Gem. 1. 1610, Agnes v. Westerholt, † 1611; 2. Beata Sophia v. Boineburg, gen. Honstein, † 14. Jan. 1650.

Geneal. fragment in hs. Vgl. Fahne, Köln., Jül. etc. Geschl. II, 184—87, die de stamlijst mededeelt, maar verkeerdelijk de heerlijkheid Gödens (kortweg Goens) in 't Oldenburgsche plaatst; Denz., Westphäl. Geschl., 161; Kneschke, Adelslex. III, 346; Wiarda, Ostfr.

---

[1]) Dit geslacht, ook Freytag, Vrytag, Vridach, Vrydag, enz., thans Fridagh genaamd, komt uit Dortmond, en herhaaldelijk voor in Fahne's beschrijving dier voormalige rijksstad: »Sie erscheint schon in Urkunden von 1245, 1257 und 1287. In den Lateinischen Urkunden des 13. und 14. Jahrhunderts wird sie de Sexta feria genannt (v. d. Knesebeck, Taschb. d. Ad. im Kön. Hannov., S. 131).

[2]) Dr van Haro, hoofdling te Goedens, den broeder van Hero, hoofdl. van Oldersum.

[3]) Die Herrlichkeit Goedens gränzet an das Friedeburger Amt und Oldenburgische und Jeverische Gebiet. Darinnen liegen: Goedens, Goedena, ein Schloss; Dyckhusen, ein Dorf, nebst Silland, Loppelt, etc. Bertram's geogr. Beschr. v. Ostfr., ed. Normann, Aur. 1787, S. 146, 232; Gittermann, Geogr. v. Ostfr., Emd. 1842, S. 65, 91—93; Harkenroth, Oostfr. Oorspr., 2e dr., bl. 71, 74, 812—17.

Gesch. VI, 254, I: Stammtaf. IXa, XV; Eilh. Loringa, Geneal. nob. Fris. Orient. (MS.): Hövetlingen v. Gödens.

Dit geslacht v. Haren, dat in zilver drie roode wevers- of garenklossen [1]) voerde, en waarvan Fahne, Westph. Geschl., 195, den stamboom levert, is uit Eemsland herkomstig, waar het slot Haren, een roofnest, gelegen was; 'twelk Nicolaas v. H. in 1340 met alle zijne overige goederen in Eems- en Hummelingerland aan den bisschop van Munster verkocht (v. Diepenbroek, Gesch. d. Amtes Meppen, Münst. 1838, S. 136—141), doch dat, zoo 't schijnt, later weder aan zijn geslacht is gekomen. Fahne noemt als ouders van Herbert of Herbord: Caspar zu Hopen und Lahr [2]) en Anna v. Langen zu Lonne (in 't Osnabrugsche) und Crollage (in 't Mindensche?), en van zijne vrouw: Henrich Schade zu Ihorst (Amt Vechte, kersp. Damme) en Anna Stael zu Suthausen (in 't Osnabrugsche); maar geeft hier verkeerdelijk beider dochter Elisabeth, geb. 1589, haar stiefzoon Frans Iko, eersten rijksvrijheer v. Fridag (3 Febr. 1649) tot vrouw: »Dieser, geb. 1606, 6. Jan., wurde Herr zu Gödens, Drost zu Leer, Assessor am Hofgericht 1639, und vom Kaiser 1646 (*sic*) in den Freiherrnstand erhoben. Er starb 1652, 12 Nov. Seine Gem. war Marg. Elisab. v. Westerholt, vom Hause Hakfort. Sie war eine eifrige Katholikinn, und lies ihre Kinder in der kath. Religion erziehen, wovon einige geistliche Orden annahmen". Drie hunner zonen, werden 2 Jan. 1692 Rijksgraven gemaakt (v. d. Knesebeck, Archiv. f. Gesch. u. Geneal. I. (Hann. 1842, S. 9).

M°.

v. Sandick. Als gedurende de Belgische Omwenteling eenige Overijselsche schutters de stelling van den Zandberg (gehucht in Hulster-

[1]) Fahne noemt ze »Spindeln" (spitsruiten, weverspoelen), doch volgens de door hem gegeven afbeelding zijn het klossen, van onderen van een scherpe pin voorzien. — Het ging in Eemsland als in het naburige graafschap Lingen, waarvan Pastor Schickedanz (geogr. Beschr. d. kön. Hannover, H. 1819, S. 128) zegt: »Die Bewohner sind fleissige Spinner, treiben Garn- und Linnenhandel". Vandaar, dat men zeker in die streken veelvuldig dergelijke voorwerpen in de wapens zal aantreffen. — Deze v. Harens vermeldt ook het »Osnabrückisches Lehnregister von 1556 sq.", afgedrukt in de Mittheil. d. histor. Ver. zu Osnabr., III, 1853, op bl. 157.

[2]) In 't Munstersche Amt Vechte. Hopen, in 't kerspel Lohne, kwam later aan 't geslacht v. Oyenhausen. Driver, Beschr. d. Amt. Vechte, Münst. 1803, S. 176.

Ambacht, Zeeuwsch-Vlaanderen) bezetten, brandde, in den nacht van 22 op 23 Mei 1832, de woning van zekeren Joos de Valck af, waardoor die man met zijn huisgezin, van alles beroofd, tot de uiterste armoede verviel. De manschappen der bezetting, met 's mans lot bewogen, besloten, met toestemming hunner oversten, voor eigen rekening, het afgebrande huis te herbouwen, hetgeen te gemaklijker ging, daar de compagnie allerlei ambachtslieden onder hare manschappen telde. Men bouwde op de plaats van het verwoeste huisje eene nieuwe, fraaiere en grootere woning, en om deze menschlievende daad in aandenken te houden bracht men eene witte arduinsteenen plaat in den voorgevel aan, waarin gebeiteld:

Afgebrand den 22 Mei, herbouwd den 28 Juni 1832, door de 4e comp., 2e bataillon, 1e afdeeling schutterij van Overijsel, Kapitein O(nno) Zwier van Sandick.

De latere bewoner, Pieter, zoon van gezegden Joos de Valck, bewaarde eene achter glas geplaatste lijst, vermeldend de namen der officieren, onderofficieren en manschappen, die de bewuste compagnie uitmaakten, en aan den opbouw van het huisje medewerkten of daartoe bijdroegen. De hier genoemde Onno Zwier v. Sandick was een zoon van zijn naamgenoot, den kolonel-kommandant der Kon. Militaire school te Honsholredijk, omtrent wien zie Herald. Bibl. 1882 bl. 324; waarbij kome dat hij ook de oprichter dier school is geweest, ridder van de Holl. Kon. Unie en van de Keiz. Fransche Reunie. Het zesde kind, de vierde zoon van dien kolonel-kommandant en luit.-generaal was de in Herald. Bibl. t. a. pl. insgelijks vermelde Johan Christiaan Frederik v. S., pred. te Terborg en Etten, die de voornamen droeg van zijn stief-grootvader, den Zwitserschen edelman Schmid zu Malang, General-Lieutenant des Holländischen Bündner-Regiments en tweeden echtgenoot van Amelia Henriette Wilhelmina v. Haren [1]) (dr v. Friesland's geschiedschrijver en dichter, Jhr. Onno Zwier), douair. Johan Alexander v. Sandick, welke laat-

[1]) geb. Leeuwarden 1 Aug. 1738, geh. 's Gravenhage 10 Jan. 1758 (met J. A. v. S.), † Maastricht 26 Juni 1800. Deze data uit Herald. Bibl. t. a. pl. hier herhaald wegens de Henriette Amélie v. Haren-de Nehra van *Nav.* XXXVI, 143. De gelijkluidende voornaam kan deze laatste voor eene bastaarddochter hebben doen doorgaan van Onno Zwier (zie *Nav.* XXXV, 9), die toch waarlijk, gesteld dat hij eene zoodanige dr hadde, aan deze niet de voornamen zijner wettige dr zou hebben gegeven.

ste in 1727 te Paramaribo was geboren, hoewel zijne voorzaten reeds langer dan eene eeuw te Wijk-bij-Duurstede gevestigd waren (vgl. Herald. Bibl. t. a. pl. met *Nav.* XXXIV, 234). De predikant van Terborg, — die eene bewaarschool, — de eerste in dat deel van Gelderland, — stichtte in zijne gemeente, en aldaar in 1855 het initiatief nam van een adres aan de Tweede Kamer tot wering van het drankmisbruik, — betoonde ook werkdadige belangstelling in dit ons maandwerk, door inzending nu en dan van vragen en antwoorden (vgl. bijv. *Nav.* XXXIII, 291). Want de genealogie trok hem als emer.-predikant sterk aan, en dreef hem tot opsporing der familie-bijzonderheden zijner voorzaten, — een ruim veld van onderzoek voorwaar, indien dit geslacht zijn naam wellicht ontleende aan Zandijk bij Veere; immers reeds in 1247 hield Simon v. Zandijk tienden te Z. van de abdij van Middelburg ter leen. Dit zou het wapen der familie v. Sandick doen vermoeden, ingeval de oude Zeeuwsche v. Zandijk's ook het achtspakig rad, — vgl. Herald. Bibl. t. a. pl. met Rietstap's Armorial, — hebben gevoerd; wat mij onbekend is. Vóór mij ligt van zijne hand een geschreven lijstje van aanvulling en toelichting eener door mij bijeengebrachte reeks van grafschriften uit Deventer's kerkgebouwen, welke in het Tijdschrift der Vereeniging tot beoefening van Overijselsch Recht en Geschiedenis, jaarg. 1883, 2e afd. 13de st. bl. 56 vg. welwillende opneming vond. Dat lijstje getuigt van v. Sandick's zorgvuldigheid; hij vergeleek mijne opgaven met de in het archief der St. Lebuinus- of Groote-kerk ter stede aanwezige vijf registers der groeven, waarvan het oudste is een Protocol a° 1681. Overleed hij 20 Febr. 1886 op bijna 78-jarigen leeftijd te Deventer, welks orgaan »De Koerier" in n° 83 (24 Febr.) eene kolom aan zijne nagedachtenis wijdde: bij zijne eerste gade S. L. bare v. Dedem (huize De Rollecate) (zie Herald. Bibl. t. a. pl.) won hij vier, bij de tweede, M. C. A. Mees (zie ibidem), die hij overleefde, zes kinderen, allen te Terborg geboren, t. w.:

1. Henriette Engelina, geb. 15 Juli 1841.

2. Willem Jan, geb. 14 Aug. 1842, ging als technicus naar Indië, en tr., teruggekeerd, 4 Febr. 1875 Joha Geertruida Losecaat Vermeer (dr v. Mr. Leonard Hendrik Willem, kantonrechter te Terborg, en G. J. S. M. Noortbergh v. Brandwijk), bij wie drie zoons.

3. Jenny Louise, geb. 12 Aug. 1843, tr. 7 Mei 1867 Dr. Johan

Reitsma, kerkelijk hoogleeraar der dogmatiek en kerkhistorie te Groningen, bij wien zes kinderen.

4. Johan Frederik, geb. 11 Jan. 1845, vertr. 16 Juli 1866 naar Indië, bij de bosch-cultuur.

5. doodgeboren dr, 13 Nov. 1854.

6. Rudolf Adriaan, geb. 6 Dec. 1855, civiel ingenieur, ingenieur 3e klasse bij den Waterstaat en 's lands burgerlijke en openbare werken in Ned.-Indië, thans met verlof in Europa, leeraar bij het middelbaar onderwijs te Deventer; tr. ald. 10 Apr. '88 A. S. v. Schilfgaarde, dr v. den Med. dokter ald.

7. Emilie Henriette Wilhelmine, geb. 13 Dec. 1857.

8. Margaretha Agatha, geb. 30 Jan. 1859, † 13 April 1859.

9. Onno Zwier, geb. 9 Febr. 1861, vertr. 16 Apr. 1879 als employé der Afrikaansche Handelsvereeniging naar Banana, nam 17 Sept. 1880 zijne demissie, vertr. 28 Maart 1881 naar Suriname, † als boekhouder der plantage Château-Margot bij Georgetown op Demerary, ald. 7 Oct. 1881 aan de geele koorts.

10. Hendrik Willem, geb. 19 Dec. 1865.

J. A.

Turk of Turck (XXXVII, 391, 509; 'VIII). Johan Turcq (niet Turk of Turck), geb.... ? burgemr en raad van Tholen, gecommitteerde raad ter admiraliteit van Zeeland wegens Tholen, † 15 Maart 1748, geh.... ? met Petronella Dorothea Pottey Pietersdr, was zoon van Itelius Fredericus T., ged. B.-o.-Z. 20 Oct. 1651 (get. markiezin van B.-o.-Z., naar wier echtgenoot [1]) hij zijn' eersten naam zal ontvangen hebben), burgemr v. B.-o.-Z., later pensionaris van Tholen, bij Maria v. Vrijbergen, met wie te Tholen 24 Mei 1684 ondertrouwd, dr v. Johan v. Vr. bij Cornelia Jacobsdr v. Vrijbergen. Noch Nicolaas, noch Hugo Turk behooren, zoo ver ik kan nagaan, tot de B.-o.-Z.sche fam. Turcq, waarvan totnutoe geene genealogie bestaat. Kan ik den vrager O. met mijne aanteek. uit B.-o.-Z. behulpzaam zijn, zoo ben ik bereid hem te helpen, want ik ben vooreerst nog niet in de gelegenheid, ze voor dit of eenig ander tijdschrift gereed te maken.

's Gravenhage. FRED. CALAND.

[1]) Vgl. *Nav.* XXXVI, 90; 'VII, 209, 10. RED.

Turck. In eene collectie handteekeningen van Zeeuwsche regeeringsleden op het museum van 't Zeeuwsch Genp te Middelburg, leest men bij die van Mr. Johan Turcq: »Burgemeester en Raad der stad Tholen, beëedigd wegens die stad als gecommitteerde Raad (van Zeeland) den 8 Dec. 1730, en overleden den 15 Maart 1748". Bij Petronella Dorothea Pottey († 1763, dr v. Pieter, gouverneur op Curaçao), won hij Justinus en Mr. Willem Hendrik Turcq, burgemr van Tholen, beëedigd wegens deze stad als gecommitteerde raad van Zeeland 25 Apr. 1763. (Aldus bij zijne handteekening in gezegde Collectie). Deze laatste won bij Catharina de Lange Petronella Theodora, Cornelis Johan Jacob, Mr. Bonaventura Johan [in 1755; werd 13 April 1781 wegens Tholen tot rekenmeester van Zeeland aangesteld (Collectie handteek.)], Itel Frederik Pottey Turck (in 1756) en Catharina. — Eerstgenoemde Johan Turcq, zoon van Ytel Frederik, pensionaris van Tholen, bij Maria v. Vrijbergen, had eene zuster geh. m. Pieter v. Rosevelt. — Deze geneal. gegevens zijn ontleend aan eene MS.-genealogie de Jonge, opgemaakt op last van den raadpensionaris Mr. A. Steengracht.

Middelburg. VAN BRUCKEN FOCK.

[Vgl. een belangrijk artikel over Dr. Pasc. Justus Turcq uit de dagen van Prins Willem I, in *Nav.* XIX, 552, 3.]

Versfelt. In aansluiting aan *Nav.* XXXVIII, 601, 2, het navolgende. In 1260 gaf Sweder, miles (burggraaf) de Ringelberge aan het klooster Bethlehem het tiend der groote curtis te Versevelde, met het smalle tiend en 25 Xantensche denariën, uit Grootschalking, die Bernardus v. Velen van hem in leen had, met toestemming van Theodericus, »miles suus". (Bn Sloet, Oorkdbk v. Gelre en Z. bl. 807). Deze laatste wordt niet nader aangeduid; men bedenke echter, dat Theodericus miles de Versevelde in 1260 het goed Marscalchinc in leen had van het klooster Bethlehem.

Omstr. het laatst der 14de eeuw heeft het geslacht zich verplaatst naar Doetinchem. De eerste, dien wij hier ontmoeten, was Theodericus de Versevelde, vermoedelijk een kleinzoon van straksgenoemden Theodericus, miles (burggraaf de Versevelde). Omtrent hem vindt men o. a. aangeteekend, dat hij in vereeniging met Joh. de Haze, Theod. ten Stocke, Theod. Gruter, Nik. Tickerand e. a. 9 Aug. 1400

stichtte eene broederschap ter eere der heilige maagd Maria in de kerk te Doetinchem, waarbij ook de regelen en het bestuur dier broederschap worden opgegeven [1]). Op dezen Theodericus de Versevelde volgen in de registers te Doetinchem een aantal naamgenooten; te veel en onnoodig om hier te vermelden.

Navorschingen hebben aan het licht gebracht, dat leden van dit geslacht van Doetinchem naar Hasselt, en van daar weder in het laatst der 17de eeuw naar 's Hertogenbosch vertrokken zijn. Een der eersten, die wij te Hasselt aantreffen, is Arent Verssevelt, in 1666 commies van oorlogszaken aldaar (MS. Staten van Oorlog, 1666—68). Met hem als stamvader [2]) begint de geregelde genealogie, geheel samengesteld uit authentieke bescheiden, familiepapieren en biografische werken, voor het meerendeel aanwezig in het familie-archief. In de registers van Hasselt vindt men aangeteekend, dat deze Arent Versevelt tweemaal gehuwd is geweest. Uit zijn eerste huwelijk met Willempien Ronsen van den Belt, zijn aldaar vier kinderen geboren, t. w. 1. Jannes (Johannes), gedoopt 22 Oct. 1665 (*volgt*); 2. Koenraat, ged. 13 Nov. 1670; 3. Albert, ged. 25 Apr. 1677 (*volgt*); 4. Frenst Gerrit, ged. 8 Juli 1681. Hij hertrouwde Willempien Vrensen, bij wie te Hasselt Hendrikus, ald. ged. 5 Apr. 1685. — Verder maken deze registers nog melding van het huwelijk van Berent Versevelt (waarschijnlijk een broeder van Arent) met Kristyna v. Raesvelt, gesloten aldaar 6 Apr. 1678, waaruit vijf kinderen sproten, allen in deze gemeente geboren, nml. 1. Joost, ged. 27 Sept. 1680; 2. Konrat, ged. 30 Juli 1682; 3. Helena, ged. 15 Juli 1683; 4. Aeltien, ged. 24 Maart 1686 (*volgt*); 5. Femmegien, ged. 29 Juli 1688.

Nog wordt er in aangetroffen, dat 22 Nov. 1707 attestatie is afgegeven om te Zwolle te trouwen, aan Berent Versseveld, weduwnaar tot Hasselt, en Allegonda Struijk, weduwe Arent Herks tot Zwolle.

---

[1]) Oorspronkelijke perk. notarieel gewaarmerkte brief n° 234, met het oude stadszegel in groen was, in loket 24. Zie blz. 2 n° 5 van den inventaris van het Oud-Archief der gemeente Doetinchem, opgemaakt (volgens besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland dd. 5 Oct. 1858 n° 30) door P. Nijhoff (Arnhem, Is. An. Nijhoff en Zoon 1867).

[2]) De afstamlingen zijner achterkleinzonen Ds. Gerrit Versfelt en van Willem Versfelt, den stamvader van den in Afrika gevestigden tak, zullen hierna vermeld worden.

In het begin der 18de eeuw, vinden wij drie der bovengenoemden te 's-Hertogenbosch terug, nml. Jannes (Johannes), hopman van het Admiraliteits-Collegie, in garnizoen te 's-Hertogenbosch, waar hij bij zijn huwelijk met Janetta Verbeeck, zich vestigde, den dienst verlatend. Van hem is nog in de familiepapieren aanwezig een transportbrief »opgemaakt inne 's-Herthogenbossche den 13en September 1732, (getuijgen waeren hierover Abraham Hubert ende Nicolaes De Blankendael, schepenen), waarbij Johan Varsfelt, inwonenden burger alhier wettelijk ende erffelijk opdraagt ende overgeeft aan Sr. Arnoldus Varsvelt alhier, sijnen soone, in minderinge van desselfs filiale portie verscheijde goederen soo gelegen onder Berlicum, Alem als Venloon" (Loon op Zand). In dit stuk komt de naam tweemaal voor, en wel verschillend geschreven; dit gebeurde niet slechts in vorige eeuwen, maar zelfs in het begin dezer eeuw wordt hij zeer verschillend aangetroffen. Wij vinden hem niet alleen in de registers van doop, trouw en overlijden, maar zelfs in testamenten, notarieele akten, benoemingen en andere officieele stukken vermeld, nu eens als Verseveld of Varsseveld, dan weder als Varsfeld, Varsvelt, Versfelt enz., met en zonder de voorvoegsels *de* en *van*. Zoo is in A. A. Vorsterman v. Oyen, Stam- en Wapenboek van aanzienlijke Nederlandsche geslachten bij v. Beilanus aangeteekend, dat Geertje Varsvelt (sic), geb. 1576, gehuwd met Hendricus v. Beilanus, predikant te Franeker, 31 Maart 1651 overleed. Volgens familie-overlevering behoort hij geschreven te worden Versfelt; dit wordt bevestigd o. a. door eenige brieven, ongeveer twee eeuwen geleden geschreven en onderteekend door leden van dit geslacht. Zeer ten onrechte maken hierop eene uitzondering de in Afrika gevestigde nakomelingen van Willem Versfelt, die zich Versfeld schrijven. — Nopens Albert Arentszoon, bovengenoemd, vindt men in de registers van 's-Hertogenbosch en Alem: »5 February 1707 ondertrouwt te 's-H. Albertus Varsevelt, j. m. van Hasselt, luitenant van het Admiraliteits Collegie, Maria v. der Poll, j. dr van 's-Bosch, gehuwd 20 Febr. op het fort Isabel". Den 13 Nov. 1709 is te 's-Hertogenbosch nog gedoopt Arnoldus, zoon van Aelbert Versevelt en Maria v. der Pol; daarna heeft Albert den dienst en 's-Hertogenbosch verlaten, en zich gevestigd te Alem, alwaar hij de betrekking van drost en secretaris bekleedde, en waarschijnlijk ook overleed. In deze gemeente werd 5 Juni 1718 ge-

doopt Arnoldus (in 1781 president-schepen ald., '86 schepen te Maren), zoon van Albert Versfelt en Maria v. der Pol. Meerdere kinderen zijn hem daar waarschijnlijk geboren, o. a. Nicolaas Versfelt, in '81 secretaris van Alem en Maren, wonende te Alem, en Coenraad Versfelt in '53 schepen te Maren, en '81 drost te Alem. Verdere opgaven kunnen niet met zekerheid verstrekt worden, daar Ds. Keuchenius, ten jare 1795 voor de Franschen vluchtend, een gedeelte van het archief der gemeente Alem medenam en niet teruggaf. — Van Aeltien (Aaltje) Berentsdr, straksgenoemd, is in de familiepapieren nog voorhanden eene akte »opgemaakt ten overstaan van Johan Hibelet ende Jacob Laurens Chatvelt, schepenen inne 's-Herthogenbossche", i. d. 14 Maart 1740, waarbij zij, laatst wede van Dirk Fredrikse v. Loon, wonende te 's-Hertogenbosch, »verklaarde te constitueren ende volmagtig te maaken D' Hr en Mr Anthony Versfelt, advocaat binnen deese stad". Eindelijk vond ik nog, dat 11 April 1686 te 's-Hertogenbosch gedoopt is Cornelia Magdalena, dr v. Anthony Versvelt (vermoedelijk een broeder van Arent en Berent) en van Gabriël de Messière de Fouquet. Van deze familie is niets meer ontdekt; zoodat Anthony waarschijnlijk overleed zonder manlijke nazaten.

Weert (bij Roermond). TH. G. VERSFELT.

VRAGEN.

v. Doesburgh. Waarom voert v. D., Doisburgh, enz. afwisselend 1° drie roode zuilen in gouden veld, met of zonder rand. 2° een zilveren X vergezeld van 4 zilveren sterren in een blauw veld. 3° drie zilveren kandelaars in een rood veld? Tenminsten voorzoover het deze wapens nog niet vereenigd voert met die van aangehuwde familiën, als v. den Bergh, Brandts, Koumans, de Vries enz., waarvan de namen ook overgenomen zijn. — Wie kent met jaartallen en plaatsen de verwantschap met Koumans?

GESCHIEDENIS.

Brunsbergen (XXXVIII, 548). Tadama zegt in zijne »Geschiedenis der stad Zutphen", bl. 33 het volgende over de afleiding van den naam: »Reeds Bondam giste, dat Brunharus of Bruncharus, de vader van graaf Wracharius [1]), de stichter van het slot Brunsberg bij Wichmond zal zijn geweest. In Overijs. Almanak 1838 bl. 1, meent de heer Molhuijsen hetzelfde; en wij vertrouwen daarvoor eenige bouwstof te kunnen aanbrengen. In een brief a° 1316 (archief te Zutfen), houdend opdracht van het goed Swegerhorstink of Harenberg, in de bp Hazewolde te Wichmond, komt onder de getuigen voor Fredericus de Brunesberghe. Het wordt dus door oude oorkonden bevestigd, dat de voormalige Bronsbergen en het evenzoo verdwenen slot van dien naam eigenlijk Brunesbergen heetten, en dat de afleiding van Baronsbergen eene echte pedanterie uit onzen leeftijd is".

Zutfen. J. GIMBERG.

[Vgl. het bezwaar van *Nav.* XXXV, 590, en voeg er bij Bronsveld, bp te Zelhem en Ambt-Deutekom. Dankt deze ook aan dien Brun(o)harus haro benaming?!!]

Parck (XXXIX, 147). De hier bedoelde was zonder twijfel de Premonstratenser abdij van Parc, Parck of Parcq, gelegen onder Heverle, niet ver van Leuven. Deze abdij werd in 1129 gesticht door Govert met den baard, en opgeheven in 1796. Een gedeelte der oude gebouwen wordt tegenwoordig weder bewoond door geestlijken van dezelfde orde.

Gend. TH. J. I. ARNOLD.

Putte, enz. Vervolg van *Nav.* XXXIX, 193—200.

Le chevalier Antoine Ferdinand de Brouchoven [2]), seigneur de Riethoven, le nouveau seigneur de Putte, Schrieck et Grootloo, bourgmestre de Bruxelles, qui avait d'abord été écoutète de Lierre, fut gratifié, par le roi Philippe de Castille, par lettres-patentes, datées à Madrid, le 4 avril 1664, du titre de baron, avec application à la seigneurie de Putte. Cette distinction fut motivée par »le bon

---

[1]) Vgl. *Nav.* XXXV, 590; 'VI, 457. RED.

[2]) Ferdinandus Antonius de Broeckhoven, Silveducensis, nobilis, fut immatriculé à l'université de Louvain, le 31 déc. 1641 (Matric. reg. N° 41 Arch. Général. Brux.).

rapport, que fait nous a esté, de nostre cher et bien amé etc. et qu'il seroit issu en ligne directe et masculine de la noble et ancienne famille de Roovere, Seigneur de Staeckenborch, par les branches de Boisschot et de Brouckhoven, du chef de Messire Herlach de Roovere, Chevalier, Seigneur de Staeckenborch [1]), au terroir de Sommeren, duquel seroient sorty plusieurs nobles Chevaliers et Escuyers, en la Mayeurie de Boisleducq, mesmes aussy des Comtes et Barons, lesquels de temps en temps, et spécialement ceux de la branche dudit de Brouckhoven, auroient faict des bonnes et nobles alliances, si comme, aux familles de Cuijck, de Boisschot, de Henegrave, de Veenhuijse, de Bruhese, de Berckel, de Dintre, de Back, de Dongelen, de Melissen, d'Aerle, de Doerne, de Weert dict v. der Stegen, de Maes et de Ravilles, et que ledit Anthoine Ferdinand de Brouckhoven et les siens nous auroient rendu de bons et agréables services" (C. 147 p. 128; March. et Tr. Suppl. II).

En vertu d'un édit royal du 26 janvier 1663, les barons aux Pays-Bas devaient justifier d'un revenu d'au moins 6000 florins [2]). En conséquence, Antoine Ferdinand de Brouchoven présenta en la chambre des comptes de Brabant l'état de ses biens, »staet of denombrement ter somme van sesse duysent guldens ende meer des jaers, de welcke hij affecteert voor denombrement van zijne Baronnie":

1° une grande maison à Bruxelles, habitée par lui-même, avec jardins, écuries et autres dépendances; valeur locative .	fl.	900.
2° une grande maison dans la même ville, habitée par le baron de Wemmel, avec écuries, etc.; valeur locative	»	700.
3° quatre maisons de derrière près des deux maisons ci-dessus; valeur locative: 50, 60, 48 et 90 florins .	»	248.
4° une maison avec une grande grange	»	350.
5° huit rentes	»	1565.
6° les seigneuries de Putte, Schrieck et Grootloo, avec environ 80 bonniers de bois, de terre et de prairies. .	»	2000.
7° et 8° diverses rentes	»	1021.12
total	fl.	6784.12

[1]) Nous nous bornons à citer le texte du diplôme, sans entrer dans un examen critique de ce document.

[2]) Les comtes et marquis devaient justifier d'un revenu de 12000, les princes et ducs de 24000 florins. Tous étaient tenus d'accomplir cette formalité avant d'être admis au serment, et il leur était défendu d'aliéner aucune partie de la dotation de leur titre, sous peine de déchéance (Lettre du roi Philippe IV au marquis de Caracena du 26 janvier 1663; Secrétairerie d'Etat, 97 p. 64; Arch. Gén. du Royaume).

(C. 147, p. 130). Le relief de la baronnie de Putte eut lieu devant la cour féodale de Brabant le 5 septembre 1664 (B. 378 p. 174). Le père du baron de Putte, Gérard de Brouchoven, et ses frères Pierre, licencié en droit, Chrétien, Rogier [1]) et Gilles, avaient reçu, le 13 février 1620, des archiducs Albert et Isabelle, des lettres-patentes leur confirmant leur position nobiliaire et leurs armes, conformément à d'autres lettres datées de Prague, le 10 février 1607. Dans leur requête, ces frères avaient relaté que leurs ancêtres avaient vécu honorablement et servi fidèlement leurs princes dans des emplois importants; qu'ils étaient originaires de Bois-le-duc, où leur famille avait existé au-delà de deux cents ans et joui de la noblesse. Ils ajoutèrent que leur père avait prêté à plusieurs reprises de fortes sommes d'argent pour le paiement de la garnison de la ville, afin de mieux défendre celle-ci contre »les hérétiques et les rebelles". (C. 144, 73). Ce fut en suite d'une requête d'Antoine Ferdinand de Brouchoven au trésorier général et aux commissaires des domaines et finances, que ce conseil décréta, le 13 août 1666, la levée de la saisie des seigneuries de Putte, Schrieck et Grootloo (M 44). Devenu baron de Putte, Brouchoven porta: d'azur à trois anilles d'or, à la bordure engrêlée de même; supports: deux lions, tenant chacun une bannière, la première aux armes de l'écu, sans la bordure; la seconde aux armes de Putte, qui sont, au métal du champ près, celles de Louis III. Berthout, dit de Berlaer, savoir: d'or (*sic*) à trois pals de gueules; à la bande d'azur, chargée de trois coquilles d'or, brochant sur le tout.

Jean Baptiste de Brouchoven, le frère aîné du baron de Putte, fut créé, le 1 juin 1665, baron et le 9 décembre 1676, comte de Bergeijck. Il eut des descendants avec Hélène Fourment, dame d'Attenrode et de Steen (en partie), veuve du célèbre peintre Pierre Paul Rubens. Voici les ascendants du premier baron de Putte:

---

[1]) Messire Rogier de Brouchoven releva, le 12 sept. 1621, par achat de Bernard de Mérode, baron du Saint-Empire et de sa femme Catherine de Brederode, seigneur et dame d'Asten, une rente de 750 fl. du Rhin, hypothéquée sur Asten (B. 405, p. 40).

Catherine v. den Troncke, mariée en 1557 (fille de Michel et d'Elisabeth v. Oudenhaghe).

Jean Baptiste de Boisschot, chevalier, conseiller-pensionnaire de Bruxelles, puis conseiller au conseil de Brabant et, ensuite, au conseil privé; † à Anvers, le 4 novbr. 1580 (fils de Jean Bapt. et d'Elisabeth de Doerne);

Aleyde de Tassis (fille de Jean Bapt., chevalier, seigneur en Hemixem, maître général des postes, et de Christine de Wachtendonck, dame de Verlaerejjcke à Aertselaer).

Jacques Maes, docteur en droit, pensionnaire de la ville d'Anvers, puis conseiller au Conseil de Brabant; † à Bruxelles en décbr. 1589 et y enterré à l'église Ste Gudule;

Sophie v. den Oever portant de Châtillon, le chef chargé d'un lion naissant de sable).

Chrétien de Weerdt dit v. der Steghen (fils de Jean et d'Elisabeth de Polanen);

Judith v. Doerne, † le 13 septbr. 1593 (fille de Rogier et de Mathilde v. Henexthem, dite v. Delft).

Pierre de Brouchoven, † le 6 mai 1570 (fils de Gilles et d'Henriette v. Aerle);

Marie de Boisschot; le 3 **septbr 1619, elle fit le relief de terres à** Schrieck (M. 4, p. 65).

Jean Baptiste Maes, seigneur de Bousval (r. du 26 janvier 1607), Laloux, ten-Hoeve: **avocat fiscal au conseil de Brabant; il testa avec sa femme, le 19 mai 1618, devant le notaire v. den Kerckhove, à Bruxelles;**

Jeanne de Weerdt dite v. **der Steghen, † le 10 octbr. 1605; elle gît avec son époux à** l'église de Rumpst. (armes: de **Châtillon, le chef chargé de trois coquilles de sable).**

Henri de Brouchoven, pre**mier échevin de Bois-le-Duc, ensuite conseiller, receveur général des aides du quartier de** Bois-le-Duc, † le 19 juil**let 1604, âgé de 59 ans et** 9 **mois;**

Catherine Maes, mariée par contrat du 13 mars 1617; elle releva, le 8 août 1625, les seigneuries de Bousval et Laloux et le manoir „ten-Hoeve" (à Uccle); elle testa le 25 sept. 1658 et mourut le 22 novbr. 1660; ses héritiers firent un accord, le 8 octbr. 1668, devant le notaire de Blicque.

Gérard de Brouchoven, seigneur de Bergeijck, Westerhoven, Rithoven, etc., échevin de la ville (1618) et receveur général du quartier de Bois-le-Duc; il obtint, le 13 février 1620, confirmation de sa noblesse et de ses armes; † à Lierre le 7 février 1638;

Antoine Ferdinand de Brouchoven, premier baron de Putte, seigneur de Schrieck, Grootloo, Rithoven etc.

Antoine Ferdinand de Brouchoven eut pour femme Marie de Caluart dite de Sassignies (d'or à trois merlettes de sable), fille de Jacques, chevalier, premier conseiller au grand conseil de Malines, seigneur de Busermate († le 23 octobre 1657; son épitaphe le nomme: »Jacques de Sassigny dict de Caluaert"), et de Catherine v. der Goes († le 19 décembre 1631; elle est de la famille portant de sable au puits d'or, et gît, à Malines, à l'église Saint-Jean, avec son mari, sous une pierre ornée des huit quartiers de celui-ci. — Jacques de Caluart testa plusieurs fois. Son dernier testament fut fait le 28 mars 1652, devant le notaire de Neve, à Malines. Jacques était fils d'un autre Jacques de Caluart, seigneur de Severen (fils de Guillaume et d'Anne de Bevere). Celui-ci sollicita du roi Philippe de Castille des lettres-patentes de noblesse. Il motiva sa demande en exposant que ses ancêtres étaient d'origine noble et avaient servi fidèlement les ducs de Bourgogne, notamment Charles-le-Téméraire, dans les guerres de ce prince; qu'ils avaient fait de grands sacrifices d'argent, qui les auraient forcés d'aliéner leurs seigneuries de Coutre et de Gontière et d'autres fiefs, près de Lille et de Werny. Lui-même, dans sa jeunesse, se serait occupé de négoce à Séville, à Lisbonne et à Anvers, tout en rendant des services au roi. L'archiduc Albert lui aurait accordé, le 28 octobre 1600, une »exemption de guet et garde". Le suppliant aurait toujours porté ses armes de noblesse, sans avoir jamais rencontré la moindre contestation. Il aurait épousé successivement Marguerite de la Croix († le 2 août 1602) et Anne de Wijchuijs. Sur ces entrefaites, il se serait retiré des affaires. Etant âgé, maintenant, de 80 ans, il désirerait laisser à ses enfants »quelque marque d'honneur". Son fils aîné, Guillaume, aurait été longtemps militaire à Séville; le second, Jacques, après avoir été échevin d'Anvers, serait, en ce moment, secrétaire ordinaire et greffier du grand conseil de Malines. — Le monarque accueillit favorablement cette demande et conféra à Jacques de Caluart la noblesse héréditaire, par lettres-patentes du 18 mai 1629 (B. R. Coll. Goethals, Portef. 615). Lorsque, en 1662, il fallut nommer à Bruxelles un nouveau bourgmestre, on répandit dans la ville ces vers:

Anglia si poscit, crescet de *sepe* [1]) cupressus;

---

[1]) sepes (saepes) = cloison, *haie*; en flamand: h a a g.

Si Caracena jubet, de *Monte* exurget Olympus [1]:
Si plebis voto standum, pandenda *vacerra* [2] est;
Si fortuna favet, vertentur in arva *paludes* [3];
Sed *Mars e lare* ne cedat, politia susurrat [4].

Mr A. Wauters, dans son excellente »Histoire des environs de Bruxelles", donne de ces vers la traduction libre que voici: »Si l'Angleterre le demande, c'est le cyprès qui sortira de la h a i e (allusion à Henri d'Eesbeke, dit van der H a g h e n); si Caracena (le gouverneur général) l'ordonne, le m o n t (Charles François de Spoel b e r c h, seigneur de Lovenjoul) égalera l'Olympe; si l'on écoute les désirs du peuple, on ouvrira la b e r g e r i e (le chevalier Jean van den H e c k e); si c'est la fortune qui en décide, les p â t u- r a g e s (Antoine Ferdinand de B r o e c khoven, seigneur de Rithoven) deviendront des champs fertiles; mais la politique demande que M a r s (Gilles Frédéric de M a r selaer, seigneur de Perck) ne quitte pas nos foyers". Ajoutons que ce fut Marselaer qui fut nommé bourgmestre.

Le 2 juin 1649, messire Antoine Ferdinand de Brouchoven reçut de sa mère Catherine Maes, par donation entre vifs [5], une rente sur la ville de Helmond. Le 22 février 1661, il partagea, devant le notaire Carrion les biens maternels avec son frère, Jean Baptiste, seigneur de Bergeijck. Le 15 novembre 1666, les deux frères (créés barons sur ces entrefaites) tirèrent au sort [6] des biens provenant de la succession de dame Catherine Clockman. Marie de Caluart tenait de son père une rente hypothéquée sur la baronnie de Duffel. Accompagnée de son mari (alors premier trésorier de Bruxelles), elle reconnut [7] avoir reçu de messire Phillippe Helman, seigneur de Leefdael et Vossum, 15359 florins 9 sols, la moitié du capital de cette rente. Cette rente avait été constituée, autrefois, par Florent de Mérode, marquis de Deijnze. Elle incombait, maintenant, à Maximilien de Mérode, baron de Duffel, etc. Walter Bals, écoutète de Duffel,

---

[1]) exurgo (exsurgo) = surgir; textuellement: l'Olympe surgira du *mont*; en flamand: b e r g. [2]) vacerra = pieu; au pluriel: vacerrae = enclos, *bergerie*; en flamand: h e k. [3]) palus = *marais*; en flamand: b r o e k. [4]) susurrare = murmurer; lar, pluriel lares = dieu lare; au figuré: la maison, le foyer.

[5]) devant le notaire de Neve. [6]) devant le notaire de Vadder. [7]) devant le notaire de Carrion.

la fit lever, dans la cour féodale, le 22 avril 1664 (M. 13 p. 6). Brouchoven eut avec la marquise douairière de Mérode-Deijnze un procès qui fut terminé par un accord, intervenu le 14 juillet 1665 (M. 13 p. 56). Il eut également des démêlés judiciaires avec le procureur v. Langenhove (en 1670). Il testa avec sa femme, le 21 mars 1652, à Lierre, devant le notaire Georges Berckmans. Marie de Caluart fit des codicilles, devant le notaire Crooy, de Malines, le 21 juillet 1653 et le 18 novembre 1658. Les époux eurent trois enfants :

1. Jean Jacques, *qui suit.*

2. Jean Baptiste, qui releva la seigneurie de Schrieck et Grootloo, en septembre 1687 (M. 48 p. 84). Il semble n'avoir pas laissé d'enfants de sa femme Agathe Hélène Bont.

3. Gommarine Hélène, qui épousa, à Gand, paroisse de Saint-Michel, le 25 octobre 1685, Jean Pierre Christijn (de sable, au chef d'argent, chargé de deux losanges d'azur), secrétaire du conseil de Brabant, chevalier de l'ordre du Christ, créé chevalier par le roi Charles II d'Espagne le 10 avril 1693; fils de Pierre, auditeur à la chambre des comptes, et de Marie v. den Hove (fille de Libert, substitut du procureur général du Brabant, et d'Eléonore de la Couture), et petit-fils de François et de Catherine de Smet. Gommarine Hélène de Brouchoven mourut sans laisser d'enfants. Son époux, qui se remaria avec Marie Barbe Lodewijck, lui survécut jusqu'au 24 mai 1717.

Jean Jacques de Brouchoven, trésorier de la ville de Bruxelles, seigneur de Rithoven, releva la baronnie de Putte, devant la cour féodale de Brabant, le 5 avril 1687 (B. 378 p. 174). Il l'engagea, le 9 décembre 1688, en garantie d'un capital de 5600 florins, levé devant le notaire v. der Moesen, à Bruxelles. Sur la demande de Jean Jacques de Brouchoven, baron de Putte, seigneur de Rithoven, de Jean Baptiste de Brouchoven, seigneur de Schrieck et Grootloo, et leur soeur Hélène, ce même notaire dressa, le 6 mai 1691, par suite de la mort de leur mère, »Dame Marie de Sassignies dict de Caluart", un inventaire des lettres et documents trouvés dans la mortuaire, sise dans la Longue rue des Chevaliers [1]. — Le 8 du mois suivant, les héritiers reçurent, devant le notaire Corneille v. Aken,

[1]) Il nous a été donné de consulter cet inventaire et un grand nombre des documents y consignés. Nou sy avons puisé quantité de détails intéressants.

à Malines, un capital de 2000 florins, que leur grand-père maternel avait prêté à Pierre Wauters et à sa femme Lucie Drossaert. Le lendemain, Guillaume v. den Hauten et consors leur remboursèrent un capital, avancé par Jacques de Caluart à Jacques Matheijs. — Le 30 janvier 1692, les héritiers firent un accord, devant le notaire v. der Moesen, au sujet de la succession de leur père. Ils promirent à Alard Adrien de Rietwijck, baron de Rocquigny, de le rendre indemne du chef de l'engagement, à Guillaume v. den Hauten, de sa maison sise au »nieuwen Brul", à Malines. Le 4 février suivant, ils partagèrent les derniers biens restés à l'indivision. Le 20 mai de cette année, le baron de Putte vendit à Marie Anne Thérèse, fille de Jean Charles de Cordes, seigneur de Ter-Meiren, des bois »op de Dongelberghe", à Laeken. Le 9 juin, il constitua, de concert avec sa femme, une rente de 187 florins 10 sols en faveur de messire Jean Baptiste de Cordes, seigneur de Ter-Meiren. Par suite de la mort de son frère Jean Baptiste, Jean Jacques de Brouchoven, baron de Putte, seigneur de Rithoven, Linghem, Fontaines, Poddeghem, etc., trésorier de la ville de Bruxelles, releva, le 6 août 1701, la seigneurie de Schrieck et Grootloo (M. 18 p. 169). Il les céda, toutefois, le 20 du même mois à sa soeur Hélène et au mari de celle-ci, le chevalier Jean Pierre Christijn (ibid. p. 165).

Jean Baptiste de Brouchoven épousa, par contrat du 21 décembre 1690, Marie Claire Louise de Rietwijck, dame de Poddeghem etc. (écartelé, aux 1er et 4e de sable au chevron d'argent (Rietwijck); aux 2e et 3e d'or à quatre pals de gueules, à la bordure engrêlée d'azur (Merode); en abîme, de gueules (semé de billettes d'argent et au lion de même).

(*Slot volgt.*)

Reinald II (XXXIX, 147), — laatste graaf en eerste hertog van Gelre, † 12 Oct. 1343, was 30 Sept. 1319 gehuwd met Sophia v. Berthout, † 3 Mei 1329, dr v. Floris, heer van Mechelen, bij Gertruida, dr v. Guido graaf van St. Paul. Zij hadden tot kinderen:

1. Margriet, geb. 1320, † 4 Oct. 1344, in 1333 [1]) verloofd aan

[1]) 1 Maart. A. v. den Berg, uit A. du Chesne, Hist. de la Maison de Chastillon p. 137—65; L'Art de Vérifier les Dates XI 595—7; L. A. Cohn, Stammtafeln 211, 2, 8.

Gerard, zoon van Willem van Gulik, welk huwelijk nimmer tot stand kwam [1]).

2. Mechtelt, tr. 1° in 1338 Godfried, heer van Millen en Maaseijk, eenigen zoon van Dirk graaf van Loon, heer van Heinsberg, † 1342; 2° Jan graaf van Cleve, na wiens kinderloozen dood 19 Mei 1368, zij in 1372 [2]) hertr. Jan van Châtillon, tweeden zoon van Lodewijk I graaf van Blois en Soissons [3]), uit diens huwelijk met Johanna, dr en erfgename van Jan van Henegouwen, heer van Beaumont [4]), tweeden zoon van Jan II graaf van Holland, Zeeland en Henegouwen, bij Philippa, dr v. Hendrik V de Blonde, graaf van Luxemburg en Margareta van Bar [5]). Hij was groot van aanzien en vermogen; want uit de erfenis zijner moeder bezat hij de heerlijkheden Tholen in Zeeland, Gouda en Schoonhoven in Holland; daarenboven werd hij in 1378 [6]) de opvolger van zijn ongehuwd overleden broeder Lodewijk II in het graafschap Blois en de heerlijkheid Avennes. Hij † 1380 [7]) te Schoonhoven, begraven te Valenciennes; zijn grafschrift vindt men bij de Lange v. Wijngaerden, Geschied. der heeren van der Goude, I, 142. Mechtelt † 1382 te Huussen.

---

[1]) want reeds 16 Aug. 1336 komt hij voor als gemaal van Margareta, erfdr v. Otto graaf van Ravensberg bij Marg^a van Berg. Bij een tornooi 18 Mei 1360 sneuvelde hij. Idem. [2]) te Arnhem 14 Febr. Id. [3]) Dunois. Id. [4]) en Soissons. Johanna's moeder was Margareta, dr en erfgename van Hugo de Nesle, graaf van Soissons. Haar gemaal had Guy v. Châtillon, graaf van Blois en Dunois en Margareta de Valois tot ouders. Idem.

[5]) Hendrik V de Blonde, graaf van Luxemburg, † 24 Dec. 1281, tr. Margareta van Bar, † 23 Nov. 1275.

Philippa † 1310 tr. Jan II, graaf van Holland, Zeeland en Henegouwen, † 22 Aug. 1304

1. Willem III de Goede, graaf v. Holl., Zeel., Heneg. † 7 Juni 1337.

2. Jan van Beaumont.

Johanna tr. Lodewijk I graaf van Blois en Soissons.

1. Lodewijk II graaf van Blois, † 1378.

2. Jan van Châtillon † 1380, tr. Mechtelt van Gelre † 1382.

[6]) volg. Idem in 1372 graaf van Blois en Dunois. [7]) Juni 1381 op het slot aldaar. Id.

3. Isabella [1], abdisse van Gravendaal, alwaar zij † 14 Febr. 1376.
4. Maria, huwt Willem hertog van Gulik. Hij † 13 Dec. 1393.

W.

Dalphinne van Vyennen (XXXIX, 79 noot 2, 148). In 1415 werd het huwelijk voltrokken tusschen Jacoba van Beijeren, eenige dr v. Willem VI, met Jan hertog van Touraine en graaf van Ponthieu, tweeden zoon van Karel VI van Frankrijk bij Isabella van Beijeren. Weinige maanden later kwam zijn oudste broeder Lodewijk te sterven; toen volgde Jan hem op in de waardigheid van Daufijn en naasten erfgenaam der Fransche kroon. Daar zijn verscheidene hier te lande verleende brieven voorhanden, in welke Jacoba, zijne gemalin, den naam draagt van Dolphijne van Vyenne. Zie o. a. Burman, Utr. Jaarb. I 209. — Vienne is een departement van Frankrijk, met de hoofdplaats Poitiers, die 30.000 inwoners, eene universitèit en vele fabrieken heeft.

W.

[Ook beantwoord door J. E. t. G.]

Jan van Châtillon, graaf van Blois (zie Reinald II in *Nav.* XXXIX, 147, 265). Volg. Slichtenhorst (bl. 154) was hij zoon v. Lodewijk, graaf v. Blois, heer v. Avesnes, en van Johanna erfdr v. Jan van Henegouwen, heer v. Beaumont in Henegouwen, van der Tolen in Zeeland en van Schoonhoven, Woerden en Goyland in Holland. Rietstap (Wapenb. v. d. Ned. Adel I, 27, art. Bloys v. Treslong) zegt verder, dat evengenoemde Lodewijk v. Châtillon was graaf v. Blois, Chartres en Dunois, en oudere broeder van Karel v. Ch., die om het bezit van Bretagne streed; dat Johanna van Henegouwen was dr v. Jan heer van Beaumont, en van Margareta, dr v. graaf Hugo van Soissons, en dat Jan v. Ch. eerst gehuwd was met Sophia v. Dalem (uit het Huis Arkel), bij wie hij twee zoons Jan en Guy verwekte, en daarna met Isabella (lees Mechteld) v. Gelre, dr v. hertog Reinald (II). Jan v. Ch. stierf 1381, erfde in 1372, toen zijn oudere broeder Lodewijk ongehuwd overleed, van dezen de vaderlijke goe-

[1]) volg. IDEM het tweede kind; vóór 27 Maart 1335 non, vóór 9 Aug. 1368 abdis — te Gravendaal, † *nà* 14 Febr.

deren, en zal dus toen ook graaf v. Blois zijn geworden. Na Jan's dood kwamen deze goederen aan zijn jongeren broeder Guy v. Ch., die ze aan den Koning v. Frankrijk verkocht. — Du Chesne (Hist. de la Maison de Chastillon, p. 187—9) spreekt evenwel dit eerste huwelijk van Jan v. Ch. tegen, en zegt, dat hij vóór zijn huwelijk met Mechteld van Gelre, twee bastaardzoons Jan en Guy had, waarvan Jan met bedoelde Sophia v. Dalem huwde, en stamvader werd van het gesl. Bloys v. Treslong, en Guy in den echt trad met Claire de Botland, waaruit het gesl. v. Haeften sproot (a. w. p. 199 en 200). Lodewijk en Karel v. Ch. straksvermeld waren zoons van Guy de Ch. en Marguerite de Valois (ibid. p. 145). Vgl. o. a. ook v. Leeuwen (Bat. Ill., 1123), die, ofschoon de wettigheid van een eerste huwelijk van Jan v. Ch. ontkennend, toch Sophia v. Dalem als de moeder der beide bastaardzonen Jan en Guy noemt, en dezen laatsten Jan tot vrouw geeft Maria v. Heemstede; waarin hij door latere schrijvers is gevolgd.

Zutfen. H. M. WERNER.

[Zie vooral Herald. Biblioth. 1872 bl. 227, 8 (op Bloys v. Treslong). Met het oog ook op *Nav.* XVI, 632 (v. Haeften) beware toch M[o] hier het stilzwijgen niet!]

Elisabeth, koningin van Engeland. Zoon. Volgens de Gartenlaube moet in eene school te Shrewsbury een register worden bewaard, in 't welk een zoon van den Graaf van Leicester en Koningin Elisabeth is ingeschreven. Het manuscript is tamelijk goed bewaard gebleven, en heeft aan eenen priester der R.-Kath. kerk te Shrewsbury behoord, die onder de regeering van Koningin Anna, in 1555 het priesterambt aldaar verkreeg. Hij verbleef daar zestig jaren, en was genaamd Sir John Drychur. Het ingeschrevene laat, door overschrijving van andere woorden, wat duidelijkheid aangaat, veel te wenschen over, doch leesbaar is toch nog het volgende: »Henry Roido Dudley, futher Plantagenet filius O. E. Reg, et Robt Comitis Leicestr." Deze woorden zijn gesteld op de eerste bladzijde van het register, en oogenschijnlijk heeft op dat blad meer gestaan. Doch juist onder bovenstaande regelen is een vierkant stuk uitgesneden, waardoor het geheim bewaard bleef. Volgens overlevering moet werklijk een geheimzinnig personnage, wat afkomst betreft, de school

te Shrewsbury hebben bezocht; terwijl het tevens opvallend is, dat de jonge Sir Robert Dudley, na den dood van zijn oom, zijns vaders erfdeel willende in bezit nemen, van het Hoogerhuis de aanwijzing ontving daaromtrent de bevelen des Konings af te wachten. Hij bekwam daarop bevel om drie jaren te gaan reizen, terwijl de Koning de goederen in beslag nam ten behoeve van de Kroon. Later vereerde hij er zijn zoon Hendrik mede, die den intusschen in ballingschap levenden Sir Robert voor het bezit van Kenilworth £ 14500 afstond. Verder leefde Robert van een pensioen van den Hertog van Toscane, bij wien hij in hoog aanzien stond, en door wiens bemiddeling keizer Ferdinand I hem den Hertogstitel verleende. Zijne vrouw, eene dochter van Sir Thomas Leigh, verbleef in Engeland, waar zij den leeftijd van 90 jaren bereikte. Aan het slot van het artikel wordt de vraag gedaan, of deze geschiedenis ook in verband zou kunnen staan met het feit, dat Elisabeth geen opvolger heeft willen benoemen, en of Robert al of niet volgens eigen wil in ballingschap is blijven leven.

Den Haag. M. G. WILDEMAN.

Vrijwilligers (XXXIX, 14). De Huguenot Society te Londen is voornemens de lijsten dergenen, die met en voor Willem III streden, uit te geven, uit de Londensche archieven.

W. N. d. R.

Nederlandsche Bourbons (XXXVIII, 373; 'IX, 82). Volg. de Naam- en Ranglijst der Officieren van het Ned. Leger a° 1889, bestaat er geen luit. de Bourbon. Wel vertoeven twee zoons des overleden kapiteins Adelberth de Bourbon op de Kon. Mil. Academie, nml. L. C. J. P. de B., in het 4de studiejaar inf. hier te lande, en H. J. E. de B., in het 3de id. id.

's-Hage. M. G. WILDEMAN.

Bilderdijk (vgl. *Nav.* XIII, 280, 320; XXXVII, 516). Te Scherpenzeel † 22 Dec. 1888 de oud-kapt. inf. Lodewijk Willem B., eenig overgebleven zoon des grooten dichters. Zijn zoon is thans student aan de universiteit te Amsterdam.

Klabakken (XXXVIII, 3). Te Berg-Ambacht heeten de nachtwachts nog steeds klapwakers.

Teuten (XVIII, 278, 484; XXXII, 547; 'III, 7). Onder eenige in de Meijerij van den Bosch gebruiklijke woorden noemt *Nav.* IX, 328 teut = inlandsch in den vreemde reizend koopman, die tevens beren kastreert.

Huwelijk van 72 jaar. Anne Willem Carel baron v. Nagell, heer van Oud- en Nieuw-Ampsen, geb. 4 Jan. 1756, † 6 Febr. 1851, dus 95 jaar oud, tr. 1778 (ondertr. 6 Sept.) Anna Catharina Elisabeth barones du Tour, gedoopt 25 Maart 1761, † 19 Dec. 1853, dus bijna 93 jaar oud. Hun zoon Christiaan Jacob Adriaan baron v. Nagell, heer van Oud- en Nieuw-Ampsen, † 1883, bijna 100 jaar oud. Is er langduriger huwelijk, dan dit van 72 jaar, bekend?

A.

Leiden. Buskruitramp (XXXV, 195). De *Nav.* XXXIII, 22 [1]) vermelde Magdalena de Vroede († Dec. '87 te Leiden), wede J. Knotter, blijkt thans niet de eenige in 1883 nog levende van de bij die ramp geredde personen geweest te zijn. Werd toch de zuigeling Jacobus Cornelis Teyken in zijne wieg, ongedeerd van onder de puinhoopen weggehaald, deze overleed te Amsterdam einde Maart '89, in den ouderdom van 82 jaren.

VRAGEN.

Stommelenbosch. De Courrier de Scheveningue gaf 2 Sept. 1888 in zijne Vreemdelingenlijst o. a. op: F. W. Breuer, de Stommelenbosch. Waar ligt dit? Witkamp heeft het niet. Of moet hier aan eene heerlijkheid gedacht worden?

's-Hage. M. G. W.

Corps des nobles te 's-Hage. Ik lees bij Dresselhuis. De

---

[1]) De aldaar aangestipte buskruit-ontploffing te Muiden viel 19 Juni 1883 voor.

Waalsche Gemeenten in Zeeland, te Bergen-op-Zoom 1848, dat de geleerde Isaac Jaquelot [réfugé] in 1686, op aanbeveling te Aardenburg was gevraagd, maar de voorkeur gaf aan het leeraarambt bij het Corps des nobles te 's-Hage, hem tegelijk aangeboden. De edelen hadden tengevolge van de verloochening van het bekende compromis door velen hunner, grootendeels hun vroegeren invloed verloren; wat beteekende alzoo bedoeld lichaam? Is de Hooge Raad van Adel er de opvolger van?

G. P. ROOS.

Jansenisten. Paus Innocentius XII verbood in zijne breve aan de Bisschoppen der Zuidel. Nederl. dd. 6 Febr. 1694 dien »hatelijken secte-naam" te gebruiken. Hoe komt het, dat de Ultramontaansche bladen steeds tegen dat verbod handelen, en de gemeenteleden der oud-bisschoppelijke clerezij of oud-Roomschen voortdurend met dien naam aanduiden? Is die breve ingetrokken? Ongeveer vier jaar geleden wees de »Oud-Katholiek" hierop, tot de redactie van »De Tijd" de vraag richtend, waarom deze aan die breve ongehoorzaam was. En kreeg tot antwoord, dat het alléén verboden was aan de Belgische bisschoppen. Dit antwoord is natuurlijk eene uitvlucht. Wie weet eene andere verklaring?

U. H. J. S.

Wolter (?) Messing. Wie kan mij eenige inlichtingen geven aangaande dezen zeeman, ergens in den Gelderschen Achterhoek geboren, en vermoedelijk in het laatst der 18de eeuw overleden te...? nalatend eene vrij aanzienlijke geldsom, welke, naar het zeggen zijner familie, onder het beheer der Indische Weeskamer staat, waarvan echter aan het Ministerie van Koloniën niets bekend is. Twee zusters van Wolter (?) Messing zijn dienstboden geweest bij een R.-Kath. geestelijke te Amsterdam; zij moeten in het begin dezer eeuw aldaar overleden zijn

Zutfen. J. GIMBERG.

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Lammensvliet (XXXVIII, 500) — is eene bedorven lezing voor Lamminsvliet, dat mij voorkomt uit Lambinsvliet ontstaan te zijn. In een Graaflijk stuk, — ik ben buiten de mooglijkheid het nader aan te duiden, doch weet zeker, dat men het in den bekenden Inventaire van wijlen Baron Jules de Saint-Genois, die een register van plaatsnamen heeft, vinden zal, — leest men: »Lambinsvliet, geseijd ter Sluus". Wie nu Lambin was? Misschien de heer van »de stede van der Sluus", later door Jan van Namen verkregen. Vandaar dan, dat Sluis even vroeg voorkomt als Lammensvliet. Sint Pieter heeft er niets mede te maken. De heer v. E. vergunne mij nog een paar opmerkingen. Zeker heeft de naam niets uit te staan met St. Lambert; dit was vóór 1377 een dorpje op het schiereiland van Wulpen. Maar dan heeft ook de naam niets te maken met stroombelemmering of waterdam. 't Is niet zonder voorbeeld, dat vlieten, tochten, enz. persoonsnamen droegen, zelfs straten: onder Eede Van-Zeles, watergang, Sara Beheijtsweg (Biezenpolder) Dierkinsdreve (drijfweg) onder St. Laurens, Mijnheer-van-Oorscampsstraatje (Sluis en Aardenburg).

Nieuwvliet is nooit St. Pier geworden. St. Pier is een volksnaam, naar eene oude heerlijkheid, leen van St. Pieters-abdij te Gend.

Cadsandria is (schande genoeg!) niet Retranchement geworden, maar tot Retranchement verkort; de oorspronklijke naam is het Retranchement (de verschansing) van Kadzand of van Cadsandria. — Schoondijke in plaats van Vulendike? Maar men had tegelijkertijd met Vulen (mij dunkt ontstaan uit het Vl. vullen, d. i. vollen-dijke) [1], ook Sconendike.

Calais. G. P. ROOS.

[Sluis heet bij Kluit in 1293 Lumminsvliet.]

Lammensvliet, enz. *Nav.* XXXVIII, 501, noot, staat een zinstorende

---

[1]) Vulendyke liever, dunkt ons, z. v. a. velddijk; vgl. Vollenhove (Nom. Geogr. Neerl. I 132), denklijk z. v. a. veldhoeve. Voor de hoofdsylbe van Schoondijke vgl. misschien *Nav.* XXXIX, 151 enz. RED.

drukfeil. Men leze: »Maar ook Lamminksvliet was in de 14de eeuw in zwang". De Tegenw. Staat v. Staats-Vlaanderen bl. 441, was hier mijne eenige bron. Men vergelijke er mede de opmerkingen van den archivaris van Sluis, onzen medewerker J. A. Dorrenboom in Nom. Geogr. Neerl. I 15, 6, die den variant Lamminksvliet niet opgeeft; wèl Laminsvliete a° 1290, Lamminsvliete (Zegel), Lamnisvliete a° 1293. En verklaart, dat nà 1331 deze naam voor Sluis niet meer voorkomt. — In gezegd artikel bespreekt de archivaris tevens Heille (vgl. *Nav.* XXXIX 181, 2) en St. Anna-ter-Muiden.

J. A.

Monster (XXXIX, 149). Een kroniekschrijver a° 1720 is van meening, dat Monster een kasteel der Romeinen is geweest, en dat het later een soort van klooster zou zijn geworden, toen het pastoorsambt werd waargenomen door Norbertijner monniken uit Middelburg. Dat niet alleen kathedralen munsters werden genoemd, bewijst hij door eene aanhaling uit Lib. 1 Memor. S. S. cap. 1 van St. Eulogius, die van dezelfde kerk sprekend, nu eens monasterium, dan weêr basilica gebruikt. Eveneens in Vita St. Prosadii, waarin wordt verhaald, dat zijn lichaam is overgebracht naar B. Petri monasterium te Besançon, welke kerk nooit anders dan eene parochie-kerk was.

's-Hage. M. G. WILDEMAN.

St. Anna-ter-Mude (XXXVIII, 439). De heer v. Eerde gelieve op te slaan Boek A n°. 1; dan zal hij op 28 Mei 1527 vinden: »als hedent zoo was gheedt (ge-eed, beëedigd) Andries Janssone Coppins (Andries, de zoon van Jan Coppin) ende Gilles de Vlieghere, als damwasschers van den Mude, ende ook als meters van den woesteren (huîtres, oesters), enz. Damwasschen (schuren) en oesterkeuren bij 't lossen, kon heel goed samengaan, evenals vroeger met den mosseltrap te Rotterdam. *Hoe* kan men zoo »blijkbaar" nachtwachts in bewaarders van den wassche vinden? — Staat er bewaarder van de bulle, of is 't wellicht belle (schel), en dus de openbare omroeper, ook bij afslag van visch?

Calais. G. P. ROOS.

Stoutej-polder (XXXVIII, 259, noot). De bestuurder heeft gelijk; het is Stoute-polder. De familiën de Bette, Stoute, de

Baenst, St. Joris en Metteneye met de Laureyns, allen verwant, waren eigenaars of leenbezitters; ook de Adornis of Adorens [1]) onder Kadzand, Nieuwvliet en Groede. De vierde naamval, bij Z.-Vlamingen en Vlamingen zoo geliefd, deed mij dolen.

G. P. ROOS.

Koddenleen (XXXVIII, 504). Dat men hieronder te verstaan heeft een leen, waaraan de verplichting was verbonden, van eene »kodde" voorzien ten strijde te trekken met den leenheer, leest men in Racer's Overijss. Gedenkstukken III, 57. Die kodde was eene knots, aan het dikke eind van ijzeren prikkels voorzien.

MR. J. I. VAN DOORNINCK.

De karos van Staat [2]). In het Haagsch Jaarboekje 1889 onder redactie van A. J. Servaas v. Rooijen, deelt L. Wichers bl. 39, een afschrift mede van het door Mr. J. Scheltema 26 Juli 1796 aan het committé tot de algemeene zaken van het bondgenootschap te lande, ingediende rapport over de karos van Staat. Het oorspronklijke handschrift was door Scheltema aan dezen en genen ter lezing gegeven, waardoor er afschriften ontstonden, die weleens verminkt waren. Dit deed Dr. P. Scheltema besluiten, het op te nemen in Oud en Nieuw uit de Vad. Gesch. en Letterk. I 119—33. Deze zegt bl. 131: »Als de steller van het rapport zich 12 Oct. 1802 te Amsterdam bevond, had hij het geluk toevalligerwijze de geschilderde zijpaneelen, voorstellend de Hoop, het Geloof en de Liefde, bij eenen uitdrager te ontdekken; ook vond hij buitendien een afgebroken stuk der Eendracht, hetwelk alles door hem voor drie zesde-halven werd aangekocht. Gaarne was hij tevens in het bezit der Vrijheid gekomen, doch deze scheen reeds vroeger eenen kooper gevonden te hebben". Scheltema liet deze paneelen afzagen, zoodat ze eene regelmatige gedaante erlangden. Na zijn dood in 1835 zijn ze verkocht, en in eene verzameling van oudheden op onze Vaderl. Geschiedenis betrekking hebbend, te Amsterdam geplaatst. Zie nog Leven en

[1]) Rietstap's Armorial 1e éd. heeft Adorno [Adornes]. Italië, België. Het wapendevies is Italiaansch. RED.

[2]) In Relation du voyage de S. M. Britannique en Hollande 1691 (la Haye 1692) is op de derde en vierde plaat de koets afgebeeld.

Letterk. Verrigtingen van Mr. J. Scheltema, door Dr. P. Scheltema, bl. 31.

T. G.

Aranja vieren (XXXIX, 87). Op de mij gestelde vraag moet ik antwoorden, dat ik de gissing niet aanneemlijk acht. Dat Sabbathvieren zou genoemd zijn »Aranja vieren", omdat Salomo den tempel bouwde op een grond, die eens aan zekeren Arauna toebehoorde, — die gissing is mij *te* stout. Trouwens, de geachte bestuurder vindt het zelf ook wel wat kras.

DR. E. LAURILLARD.

[Soms gaat een metaplasmus, als die van Rabbijnen en Talmudisten, gelijk een kemel door het oog eener naald. Mij dunkt, men moet toch altoos bij dezen Arauna terecht komen, zoo nml. de uitdrukking zich aansluit aan eene omstandigheid uit het O. T. Wie weet er iets beters op?]

Gichten (XXXIX, 98). Hierbij een paar plaatsen uit Der Leken Spieghel, die, in zake de beteekenis van dit woord, met onzen bestuurder kloppen. Beiden worden gevonden in Cap. 36 van 't 2e Boek.

De eerste luidt:

Souden wi so dwaes wesen
Dat wi gheloven souden desen,
Die hoedden Jhesus graf?
Si ghinghen haers woords af,
Om dat wi hem gaven *ghichten*.

De andere:

Doe riep die prophete Ysaias:
Doe ic op aertrike levende was,
Propheteerde ic van desen lichte,
Dat des soons vader teenre *ghichte* [1])
Mids sinen sone nu heeft ghesint [2]).

De variant »ghifte" komt in 't werk een paar maal voor. Aan de Verklar. Woordenl. van J. Tideman op Sinte Franciscus Leven van Jacob v. Maerlant ontleen ik de bijzonderheid, dat »ghichte" in den 8398en versregel van dat werk gevonden wordt, en alweder in den zin van gift, geschenk.

A. AARSEN.

[1]) tot een geschenk. RED. [2]) verl. deelw. van sinden = zenden. Vgl. Jes. 9 vs. 1, 60 vs. 1. RED.

[Ook Oudemans, Mid.-Nederl. Wrdbk, haalt een drietal voorbeelden aan, waarin ghicht, gychte zonder twijfel geschenk, vereering, en gichten begiftigen beduidt. Alzoo, ghichte = gift, evenals ghoruft (Mid. Nederl. = gerucht), graft = gracht; schaft (Mid.-Nederl.) = schacht. Het Mid.-Nederl. bezigde kraft evengoed als kraght, cracht; vgl. het Hgd. Kraft. Evenals graf (Mid.-Nederl.) gracht (kanaal) beduidt, beteekende gracht weleer omgekeerd grafstede. Ghifte is mitsdien niet als een variant van ghichte, maar omgekeerd dit laatste als een variant van ghifte aan te merken. En ghichte = gift (in den zin van begiftiging, vereering) laat zich bijgevolg etymologisch rechtvaardigen.]

Gichten — zijn giften of gaven. In het Leven van Jezus, een Nederlandsch handschrift uit de 13de eeuw, met taalkundige aanteekeningen voor het eerst uitgegeven door G. J. Meijer, hoogleeraar te Groningen 1835, leest men Caput 48: »Of ghi dan die quaet sijt. Cont goede ghichten gheven uwen kindren, en sal dan uw vader die in den hemele es nit gheven goede ghichten denghenen die hem bidden?" [1]) In het register van woorden en spreekwijzen wordt het woord ghichten verklaard door giften, gaven.

W.

Gichten. De *Nav.* XXXIX, 98 aangehaalde plaats bewijst niet wat ze schijnt te bewijzen. Eene vergelijking met andere plaatsen uit hetzelfde register kan het aantoonen, b. v. Aanh. bl. 206, 7: des Richters gicht; bl. 25: an die ghicht gaen, en dergelijke. De beteekenis der aangehaalde plaats is, dat de goudsmid meer geschreven had, dan de bisschop verklaard had dat in het register geschreven stond, of iets dergelijks. Van eene gift is er geen sprake. De uitdrukking komt bovendien telkens voor in den zin van »in rechten getuigen"; bijv. »de pander ghicht", dat hij de wasteekens gebracht heeft, enz.

MR. J. I. VAN DOORNINCK.

Gichten. Gichten is die handeling van den bode, roededrager of peinder, wanneer hij op zijnen eed verklaart wat hij in zijne ambtsbetrekking heeft verricht. Hij relateert dan, evenals heden de deurwaarder of veldwachter doet. In het archief van Zutfen bevinden zich nog vele zoogenaamde Gichte-boeken; in andere archieven komen ze voor onder den naam van relaasboeken van deurwaarders. Gichten

[1]) Vgl. Matth. 7 vs 11. Ev. Luk. 11 vs 13 ontmoet men een kleinen variant. Red.

vetus est verbum, quod nihil aliud significat quam confiteri, testari, adstipulari (A. Matthaeus, De auctionibus Traj. 1653 pag. 72). Bij Kiliaan vindt men Ghichten = fateri, confiteri, agnoscere. Ook komt voor ghieden = bekennen, belijden, in Nijhoff, Oorkonden I 222; Rink, Beschr. v. Tiel 168. »Soe dat ick Alphert Schimmelpennynck, scholtus bynnen en buten Zutphen 1450, vor my dede kommen in 't gerichte, Gerijt van Hamijnkel enen geswaeren boden der stat Zutphen, die daer aepenbaer bi synen ede gichtden, dat hie de vorss. persoenen elken voor syn hoeft der vermaene brieven enen gebracht hadde, ende want dan de vorss. gezwaere boede alsoe gichten, dat hie" enz. (Mr. R. W. Tadama, »Geschied. van het Veemgerigt" in Werken Mij Letterk. Leiden 1857 bl. 191).

H. T. G.

[Gichte = (gerechtelijke) getuigenis; gichten = (gerechtelijk) getuigen, bekennen, — dus in een gansch anderen zin dan gicht(e) = gift, — heeft mitsdien een anderen wortel dan dit laatste. Het hier bedoelde gichten zal dan een versterkte vorm zijn van het straksvermelde ghieden, waarvoor Oudemans ghiën (1. spreken, zeggen; 2. belijden, erkennen, bekennen) heeft, — verl. tijd giede, verl. deelw. gegied, — met aanhaling van meerdere bronnen. Rink t. a. pl. vermeldt ook een zelfst. nmw. gieding = deurwaarders-verklaring in zake executie op ongereede goederen. — Ghichte = jicht (Kiliaan) heeft al wederom een anderen wortel.]

Médailles a° 1793, 5 (XXXIX, 83). In Gruau de la Barre's »Intrigues dévoilées" vindt men: »Description de six médailles frappées pour monsieur le comte de Provence (Louis XVIII), pour consacrer les principaux événements de la Révolution Française, et trouvées dans sa Chambre aux Tuilleries le 20 Mars 1815 après sa fuite précipitée:

1°. Image de Louis XVI, couronné de palmes. Autour on lit: »Louis XVI Roi de France, immolé par les factieux". De l'autre côté: Une femme assise, accoudée sur une urne funéraire; autour de la tête de la femme un nuage d'où sort la foudre, qui vient frapper l'urne; à ses pieds on voit une couronne et les attributs de la royauté. Autour on lit: »Pleurés et vengés-le". Enfin sous l'urne »le XXI Janvier MDCCXCIII".

2°. Image de Marie-Antoinette, Reine de France. Au bas: Loos (nom du graveur). De l'autre côté: une furie, tenant d'une main une torche allumée, de l'autre les balances de la justice. Dans l'un des bassins on voit une couronne enlevée par le poids d'un glaive,

qui se voit dans l'autre bassin. Pour exergue on lit: »J'accuse, je juge, j'extermine". Enfin au bas: »Le XVI Octobre MDCCXCIII".

3°. Image de madame Elisabeth. Autour on lit: Elisabeth de France, soeur de Louis XVI"; au dessous »Loos". Au revers on voit un vautour qui déchire une colombe enchaînée; avec cet exergue:

Ces loups sans s'émouvoir regardent les faucons
Du sang de la colombe arroser les vallons.

4°. Image du duc d'Orléans. Autour on lit: »Philippe Joseph Egalité, ci-devant duc d'Orléans"; au dessous: Loos". Au revers on voit un serpent enlaçant dans ses noeuds un glaive et une main de justice, et cherchant à atteindre une couronne. Autour on lit:

De sa montagne, enfin le monstre sur la cime,
Reçoit par ses égaux le prix du dernier crime.
Le VI Novembre MDCCXCIII.

5°. Image du Dauphin et de sa soeur. Autour on lit: »Louis Charles et Marie Thérèse Charlotte enfans de Louis XVI". Au revers on voit une toile qui semble cacher quelque chose; au dessous on lit: »Quand sera-t-elle levée?"

6°. Image du Dauphin. Autour on lit: »Louis, second fils de Louis XVI, né le 27 Mars 1785". Au dessous: »Loos". Au revers on voit la toile de la médaille précédente enlevée, et le temps ou le génie de l'histoire, qui écrit sur le marbre: »Redevenu libre le 8 Juin 1795".

Jules Favre, de verdediger der Nederlandsche Bourbons, deelt in zijn pleidooi voor den »Cour d'appel de Paris" 1874 mede, dat deze medailles in 't bezit waren van M. Sauquère de Souligné te Perpignan; tevens zijn ze voorhanden in het Penningkundig Kabinet te Berlijn, te Weenen, en worden ze vermeld in de »Histoire Numismatique de la Révolution Française", Paris 1826.

In »Appel à la conscience Publique, Gruau de la Barre", p. 299 komt een brief voor van M. Sauquère de Souligné, die o. a. het volgende mededeelt. »Un procès verbal, ou inventaire très-minutieux de tout ce que le royal fugitif avait pu laisser dans son appartement, fut dressé par ordre de Napoléon le 20 Mars 1815, avant qu'il pénétrait de sa personne dans cet appartement. Cet inventaire décrit jusques dans ses moindres détails, l'une des six médailles, celle de Louis XVI; et porte un ruban noir plus que fané, qui témoignait

que cette médaille avait dû être suspendue journellement au cou de quelqu'un, et probablement au cou du roi".

Rotterdam. W. H. CROOCKEWIT.

LXXXIV.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen van Mr. J. Dirks.

Bijvoegsels op Repertorium I—LXXXIII.

v. Mieris I—II bl. 323.

6. (1). 1415 [1]. *Jan Huss, v. Mieris* I (29 (1). Zeer fraaie penning ter grootte van een thaler met het monogram van *Hieronymus Magdeburger* [2]) Goud *f* 110.—, Zilver in kabelrand *f* 12.— bij *J. Schulman* IX n° 761.

8. 1434. Bij *Völcker* n° 6. Verg. Z. 114 W. *f* 14.— met *Fortitvdo mea dominvs* als *de Jonghe* n° 2692 bis. *Philips de goede en de broederschap van den drooghen boom.* De hertog van Bourgondië, Filips de Goede met uitgetogen zwaard op een galoppeerend paard, rechts-gewend en waarvan het rijke dekkleed is bezaaid met vuurslagen en vonken. Onder het loofwerk merkt men *den droogen boom* en *het vuurslag,* zinnebeeld van de orde van het Gulden Vlies op. Omsloten door bloemboogjes. In de afsnede

Anno domini mil
CCCC. XXXIIII.

Omschrift * *Phs* ⁑ *dei* ⁑ *gra* ⁑ *dux* ⁑ *Burgundie* ⁑ *Brabâcie* ⁑ *Limburg* ⁑ *co* ⁑ *Flād* ⁑ *Arte* ⁑ *Burg* ⁑ *Holla* ⁑ *Zela* ⁑ *Na* (in monnikschrift).

Keerzijde. Het wapenschild van Filips de Goede samengesteld uit zeven schilden liggende op een versierd kruis.

Omschrift (monnikenletters) *Eripe* ⁑ *me* ⁑ *inimicis* ⁑ *meis* ⁑ *domine* ⁑ *ad* ⁑ *te* ⁑ *confugi* ⁑ *doce* ⁑ *me* ⁑ *facere* ⁑ *volv(n)tatem* ⁑ *tvam* ⁑ *qvia* ⁑ *devs* ⁑ *mevs* ⁑ *es* *tv* ⁑

Ontleend aan Psalm CXLIII vers 9 en 10 (Red mij, Heer! van

---

[1]) 1386. Bij *Hooft v. Iddekinge c. s.* 1883 n° 1. Zilv. gegr. penninkje. Mm. 24 Z. 2 W. op het uitvinden van het haringkaken (is natuurlijk modern)

[2]) Niet bij *Schlickeysen* op H. M. tenzij *H. M. Munt, Münzmeister in Magdeburg* 1567—1593?

mijne vijanden: bij U schuil ik. Leer mij Uw welbehagen doen, want Gij zijt mijn God (Staten-Vertaling).

Goud 105. Gr. 26. *Jules Rouijer* in *Revue Belge de Numismatique* 1882 pl. XV, p. 421—425. Groot 61 millimeter.

14—17. *v. Mieris* I 100 (1) bij *Völcker* n⁰ 12 Cuivre? doch woog 22 grammen *f* 70.—.

18. Vergelijk *Revue Belge de Numismatique* 1885, p. 372—373 over de *barbacane* met den penning (*v. M.* I 78) nog afgebeeld pl. XI n⁰ 1—2.

N⁰ 14—18. Werken over de Italiaansche en andere medailleurs uit de tijden der Renaissance.

a) *Alois Heiss Les Médailleurs de la Renaissance, Paris chez Rotschild* 13, rue des Saint Péres Vol. II (zie *Annuaire* 1882 p. 141—142) bevat de monografieën van *Francesco Laurana* en *Pietro di Milano*, twee Italiaansche kunstenaars, die vooral in Frankrijk voor den koning *Renatus* (*René*) I van Anjou en onder zijn bestuur werkten, II f⁰ 56 pp. V pl. met 60 vignetten.

b) *Dr. J. Friedländer, die Italienische Schaumünzen des fünfzehnten Jahrhunderts* (1430—1530) I. Met 7 platen (42 S.) II met 11 platen (55 S.) III met 12 platen (56 S.) IV met 12 platen (70 S.) = 42 Tafeln 223 S. (1883) 52 Mark.

c) *Alfred Armand. Les médailleurs italiens des quinzième et seizième siècles* 2me Edition Paris 1883 (*E. Plonz* Cie, Rue Garancière 10) 2 Vol. XVIII et 308 et 368 pages, 30 francs (zie *Numism. Literatur Blatt* 1883 n⁰ 16, S. 180).

19. 1470. Groot medaillon. Ovaal. Eenigzins rechts-gewend borstbeeld van eene dame gedekt met eene weduw-kap, houdend in hare rechterhand een *vergeet-mij-nietje*. Omschrift

Isabel(*la*) *Portvg*(*alliae*) *Phi*(*lippi*) *Pii* (overleden in 1467) *Bvrg*(*vndiae*) *D*(*vcis*) *Vxor* 1470. (In afb. in Coll. *Dirks*). Over deze *Isabella van Portugal*, gemalin van *Filips de Goede*, zie *v. Mieris* I 47, 53, 58, 61, 62. Zij overleed den 16 Dec. 1471 te Arie. (Ald. I bl. 113).

26. *v. Mieris* I 152 (1). Schauthaler. Bij *Völcker* n⁰ 20, (*Madai* 1) Z. 20 *f* 73.— en aldaar als n⁰ 23.

26 (1). Halve thaler van hetzelfde type. *Maximilianvs magnanimv*(*s*) *archidvx Avstriae Bvrgvnd*(*iae*). *Madai* 6694 Z. 11 gr. *f* 16.—. (Uiterst zeldzaam).

28 (1). *v. Mieris* I 174. Bij *Völcker* n⁰ 29 in goud 21 gr. *f* 400.— aldaar wordt verwezen naar *Evelijn, Discours of medals* 86.

28 (2). Dezelfde penning, doch kleiner (als voren n⁰ 30) 49 Millimeter Vgld Z. 20.5 gr. *f* 16.—.

29 (1). 1485. Overlijden van *Rudolf Agricola*, hoogleeraar te Heidelberg, Mm. 47. Door *Simon* Br.

31. 1486. Bij *Völcker* n⁰ 31. Verg. Z. 16 gr. *f* 9.— met *Maximi Frid. III*,

39. Ook bij *de Vries* (1884) n⁰ 35 Mm. 109 Br. *f* 5.25.

39 (1). (*Nav.* 1880 bl. 352). *Repert.* n⁰ XVII. Vz. *v. Mieris* I 277 doch bij *de Vries* (1884) n⁰ 34 zonder binnenrand en met gladden buiten- in plaats van parelrand. *Kz.* in zes regels *Ma-ximi-liani-imperatoris-manus MDCCCLXXXX-III* bij *Völcker* n⁰ 37 Brons *f* 8.50.

39 (2). *v. Mieris* I 285 (1) (1452—1516). Triumfen van Ferdinand den Katholijke, koning van Spanje op de Mooren behaald. Bij *Völcker* n⁰ 9. Goud 34-5 gr. *f* 265.

40. *Quentin Metsys. Sa vie.* (*Portrait magnifique*) *Messager des sciences historiques.* Gand 1869 p. 60—86.

La moglie di Quintin Metsys p. 64 par *Edw. v. Even.*

43. v. M. I 299. *Cat. de Vries* (1884) n⁰ 37 *f* 13.50, *Völcker* n⁰ 40 Brons (met gat!) *f* 67.—. *Savonarola, Eene historische studie.* (*Gids* 1852, I bl. 727—754, II 62—89) door *Mr. P. A. J. v. Limburg Brouwer.*

45. v. M. I 308 (1). Bij *Völcker* n⁰ 41. Brons *f* 65.—

45 (1). v. M. I 308 (2). Deze kwam ons voor (18$\frac{1}{26}$87) (in goud *f* 50.— goudswaarde) in handen van een houthandelaar te Zwartsluis.

53. v. M. I 366 (1). Cat. *de Groot-Kooiman* (Febr. 1888) n⁰ 9 met kleinere letters Z. 31 W., *Völcker* n⁰ 45 Z. 29.5, *f* 5.— Catal. *Schulthess* n⁰ 9. Ald. 366 (2) n⁰ 46 Z. 31.5, *f* 17.50. *Schulthess* n⁰ 5.

56. *A. Dürer.* Vergelijk *A. Ermann in Zeitschrift für Numismatik.* Berlin XV S. 28 »Es sind vier Medaillen, die ernstlich Anspruch »auf Dürer's Arbeid machen können".

56 (1). *Hans Sebald Beham.* Maler und Kupferstecher (geb. 1500 zu Nürnberg † 1551 zu Frankf. a/m.) und seine Zeit. Von *G. K. Wilhelm Seibt* in zijne *Studien zur Kunst und Culturgeschichte* I (Frankf. a/m. 1882. Verlag von *Heinrich Keller* S. 1—45. 8⁰.

56 (2). *Penningplaat.* Bij *de Vries* (1884) n⁰ 42. *Welz de Wellen-*

heim n° 13587 Mm. 54 K. *f* 1.50. Ald. n° 43. Eenigzins anders met oog. Lood *f* 2.50.

59. *Vz.* Omschrift *Jacobus de Moor Aetatis* XXX rondom een rechts-gewend borstbeeld in Spaansche kleeding. *Kz.* Een altaar waarop een offer van vruchten door een bliksemstraal in brand wordt gestoken. Omschrift *Rien sans amour* Z. gr. 32 (Rijks-Museum Kab. *P. H. v. Gelder*).

63. *v. M.* I 445 (1—2). Iets grooter bij *de Vries* (1884) n° 44. en 445 (2). Z. 7 W. *f* 2.25.

65. »*Das alteste Steinmodel" Zeitschrift* XII S 19 bij *Völcker* n° 55 (Tin) *f* 27.— met verwijzing naar *Will. Nürnberg Münz-Belustig.* I S. 321. Afgebeeld bij *Bolzenthal*, Taf. IX S. 120.

66 (1). (1516). v. M. II 27 (2). *Opvolging van Karel V.* Eenzijdige penning. Zijn borstbeeld *en face*, het hoofd iets links-gewend. Omschrift als *v. M.* II 27 (2) doch variant op het slot *Naveere ceilis* in plaats van *Cecilis* (voor *Sicilie*). Bij *Völcker* n° 58 Z. 41 W. *f* 4.50.

60 (4). Bij *Völcker* n° 59 K. met *Naverre Ceilis*). *f* 3.50 *Kz.* met de

inscriptie *Aswereus van Es als broer*
van het Smeden Gilt.

rondom een rechts-gewenden gekroonden voorslaghamer en 1684.

(Verz. *Dirks*) reeds vermeld in mijne *Gildepenningen* II bl. 377.

Vergelijk dezen met dien op pl. CXXXIII, n° 1 en 2 aldaar en dien bij *J. Schulman* (Cat. IV Aug. 1883 n° 216) met *Johannes van Hiltrop. Als Broer Anno* 1719. *Van het Smedegilt* (vroeger koper slager en kunstgraveur te Utrecht alwaar deze lange omgezworven hebbende penningen te huis behooren [1]).

---

[1]) Een welwillend schrijven aan mij gericht door den heer *F. W. Klokke* (commies bij de Rijksmunt en in betrekking staande tot het *Eloyer Gasthuis* te Utrecht d.d. 11 Aug. 1882) gaf daarvan de zekerheid. *Aswereus van Es* werd regent 1684 (overl. 1712) *Balthazar Lobe* (zie pl. CXXXIII (2) werd regent 1707 (overl. 1708) *Daniel Rengers* (zie pl. CXXXIII (3) werd regent 1789 (overl. 1793). Den 26 Januari 1789 werden de regenten om politieke redenen ontslagen. *Rengers* was een dergenen die in de plaats der wederrechtelijk ontzette regenten benoemd werd. Die regenten zijn echter den 6 Februari 1795 gerechtelijk weder uit hunne betrekkingen ontslagen. *Willem Strangh* werd regent te Utrecht in 1736, bedankt 1764 en *Everd Voskuyl* in 1749 regent geworden, overleed in 1769 (Stedelijk Museum te Haarlem, zie *Gildep.* II bl. 309). *Willem v. Watering(e)* (II bl. 377 (*d*) werd regent in 1796, overleed in 1850, en *Wijnand Johannes v. Woerden* (II 377 *c*)

67. v. M. II (18). Ook aldus bij *de Vries* (1884) n° 46 en grooter Mm. 54. Brons met verwijzing naar *Tresor de Numismatique.* (*Méd. Franç*) I pl. *VI* p. 2.

68. v. M. II 28. Is een munt *Schauthaler.* Cat. *Schulthess* n° 32, *Madai* n° 5, *Völcker* n° 60. Z. 25, 5 gr. *f* 43.—.

69 (1). v. M. II 68. Bij *Völcker* n° 65. Andere type dan de afbeelding bij *v. Mieris* van het borstbeeld van Frans I. Z. 55 gr. *f* 36.—. Bij de *Groot-Kooiman* (Febr. 1888) n° 12. Het borstbeeld zonder baard. Met stempelscheur. Z. 63 W.

69 (2). v. M. II 71 (1) *Albert van Brandenburg.* Bij *Völcker* n° 107 Z. 31 gr. *f* 105 en n° 108 Kleiner. Z. 14, 5 gr. zeer zeldzaam *f* 47.—, en n° 109 K. *f* 38.— alsmede n° 110 *Thaler* van denzelfden 1536. *f* 31.—.

69 (3). 1538, *Völcker* n° 111. Penning van dezen prelaat maar veel kleiner, het borstbeeld links-gewend en met AETAT(is) XLVIII in Z. 3 gr. *f* 16.—.

69 (4). *Völcker* n° 112. *Halve Thaler* van denzelfden prelaat 1536. Z.

72. Bij *Völcker* n° 64. Z. 10, 3 gr. *f* 31.—.

73 (1). v. M. II 80 (1) Keizer *Maximiliaan.* Gesneden door *Antonis Abondis* volgens *Völcker* n° 66. Tin *f* 18.—.

73 (2). v. M. II 82 *Melchior Pfintzing.* Bij *Völcker* n° 67 Z. 20,5 gr. *f* 109.

74 v. M. II 94 *Erasmus.* Bij *Teding v. Berkhout* n° 16. Z. 98, *Völcker* n° 68 Z. 94 gr. *f* 21.—.

74 (1). *Desiderius Erasmus van Rotterdam.*

Deez heeft de vrijheit in de Christi kerk geleit
Deez zocht de waarheit maar door geen oproerigheit
Wat was hij vijant van dat preken met den degen
Hoe stont hem het geloof dat bloet dorst plengen tegen
Wie sedert reed'lijk, zacht en vreedzaam is geweest
Geeft desen meester d'eer van zulk een Christen geest

---

werd regent in 1803 en bedankte in 1826. De oudere deze groote penningen voorafgaande (Utrechtsche) Smeden gildepenningen bestonden in achtkante. (Zie II bl. 376 n° 49 h) of ronde (gr. 37 Mm.) koperen plaatjes, vertoonend een gekroonde smidshamer tusschen de letters D(*er*) S(*meden*) G(*ild*) en aan de *Keerzijde* een naam zooals *Egbertus Wils* 1653 die in het Resolutienboek van voornoemd Gasthuis echter reeds als regent in 1650 voorkomt. Daarop volgden de namenlooze rood koperen, fraai gestempelde penningjes van 1670 (pl. CI n° 4). II bl. 152).

'T rechtmatig onderscheit der zaken kon hij leren
Een Rotterdammer leert de wereld reformeren.
G. Brandt. Poezy 1688, bl. 44).

76. *Hans Walhart* bij *Völcker* n° 337 Br. *f* 6,50.

77. Karel V (type jeune) bij *Völcker* n° 77. Z. 158 gr. *f* 35.—.

Munten van Kardinaal *Mattheus Wellenburg*. A. B. van Salzburg.

78 (1). v, M. II 87. *Halve Thaler* bij *Völcker* n° 75 van 1522. Z. 135 gr. *f* 17.—. Cat. *Schulthess* n° 3699 en n° 76. Thaler maar op de *Kz. Rudbertus* en *Virgilius*, Bisschoppen van Salzburg. Bij *Schulthess* n° 3693. Z. 28 gr. *f* 18.50 en n° 77. *Dubbele Thaler. Vz.* Zijn borstbeeld. *Kz.* Tafereel uit het leven van de Heilige *Badiana. Sancta virgo Badiana ora pro nobis devm.* Z. 26 gr. *f* 22.—.

78 (2) v. M. II 89 *Frederik* III. Bij *Völcker* n° 86 Z. 56, 5 W. *f* 25.— een andere Schaudoppelthaler van dezen Vorst als *Madai* 2913 Z. 86.5. Draagt niet het jaartal 1514 als bij v. *Mieris.*

78 (3). v. M. III 108. Is een *Dickthaler* Cat. *Schulthess* n° 2800 *Madai* n° 901 *Völcker* n° 69, Z. 28, 5 gr. *f* 70.—.

78 (4). v. M. II 123 heeft *Vtrivsqve anno* XXI-M.D.XXIV doch bij *Völcker* n° 70. Huwelijk van Ferdinand v. Oostenrijk en Anna van Hongarije met *Vtrivsqve anno* XX-M.D.XXIII.

Kz. Het oordeel van *Paris.* Geteekend IO. F. F(ecit). Zie *Nagler Monogram* IV, 46. Zilver 55, 5 gr. *f* 20.—.

78 (5). v. M. II 130 (1). Augsburg (1521) ontvangt het muntrecht. Bij *Völcker* n° 71 als *Breiter Batzen* van 1532. Z. 3, 4 W. *f* 3.—.

78 (6). v. M. II 140 (2). Milaan erkent den Keizer. Bij *Völcker* n° 72, drie varianten *f* 3.—.

79. Bij *Völcker* n° 80 Z. 11, 5 gr. *f* 41.—. Het opschrift der *Kz.* in 8 regels.

81 v. M. II 153. Bij *Völcker* n° 57. Z. 37, 5 gr. *f* 5.50 met verwijzing naar *Köhler Münz-Belust.* VIII, 33.

83. v. M. II 158. Gr. p. pl. *Paus Adriaan.* Bij *Venuti* 62 (2). In *Gids Ned. Museum* bl. 108 ingelegd in een kistje.

83 (1). v. M. II 177 (1). Overlijden van *Paus Adriaan.* Bij *Völcker* n° 87, kleiner borstbeeld. Z. 12 gr. *f* 10.50.

83 (2). *Paus Adriaan* van Utrecht: *G. Brandt Poesy.* Amst. 1688 bl. 448.

De Schuitemakers zoon zat dus op Romens stoel.
Hij zag daar t geen er was een grouwelijk poel
Het ingekankert quaat van t hoofd door al de leden
Was t geestlijk ligchaam krank. De zonden waren zeden
Daar blonk zijn deugt door heen, Erasmus was hem waart
Hij riep zijn pen te hulp, den Keizer liet hij t zwaart
Maar t boze Pausdom viel den vromen Bisschop tegen
Toen wierdt dat hooft gewaar hoe zwaar dry kroonen wegen.

83 (3). Vz. van v. M. II 163 (2) maar het borstbeeld links-gewend en het omschrift anders verdeeld. *Kz.* De aanbidding der herders *Mathei* II *Ca(pvt) natvs est nobis Davit.* (Z. verg. 33 gr. bij *Völcker* n° 85 *f* 5.—.

85 (1). Z. j. Koper. Eenzijdig. Eene zittende spinnende vrouw, links-gewend. Omschrift *Dabit his. devs. qvoque. finem.* (God zal ook hieraan een einde maken). Op den voorgrond: STE H (*Steven van Holland*) die als graveur van 1548—1562 vermeld wordt.

In het Kabinet van wijlen *P. H. v. Gelder* (Rijks-Museum).

85 (2). (1525). v. M. II 224 (2). *Catharina de Bora.* Bij *de Vries* (1884) n° 55, 26 W. *f* 6.—, als bij *Juncker, Vita M. Lutheri.* Tab. XIII n° 40.

86 (1). v. M. II 248 (1). Bij *de Vries* (1884) n° 56 Z. 41 W. *f* 10.75 met verwijzing naar *Madai* n° 1873. Bij *Völcker* n° 99. Schaustück Cat. *Schulthess* n° 5001 Z. 35.5 W. *f* 70.—.

88. (1). (*Rep.* VI). *Toevoegsels. Bilibaldus Birkeimer of Wilibald Pirkheimer. Durand* p. 160—161 beschrijft drie penningen ter eere van dezen geslagen.

90. Bij *Völcker* n° 126 Z. 7 gr. *f* 31.—, aldus beschreven. Pillage de Maarten van Rossum. Médaille frappée de l'argent du butin. La Vierge et St Jean debout, *Rev.* La surprise d'une ville.

91 (1). *Pestthaler* (v. M. II 203) (1). Bij *Völcker* n° 123. Grooter. Het kruis versierd, het aantal der aanbidders vermeerderd. *Madai* n° 2369 Z. 29 W. *f* 10.—.

92. *R. Serrure Le poète et le médailleur Jean-Second* (*Bulletin mensuel de Numismatique et d'Archéologie*) Paris 1885 IV p. 177—178.

93 (1). Penningplaat met het borstbeeld van *Alexander van Bruchsee.* Mm. 48 K. (*J. Schulman* 18$\frac{1}{12}$83).

95 (1). 1529. *Völcker* n° 128 Brons *f* 305. Eenzijdige penning. (*Afge-*

beeld) van *Ferdinand Cortez.* Borstbeeld (3/4 *en face*) rechts-gewend. Omschrift *Don Fernando Cortes. MDXXIX. Anno etatis. XXXXII.*

95 (2). v. M. II 323 (1). Bij *Völcker* n° 134 get. *Leo,* (*Leoni* of *Leone Aretino*) *f* 1.50. Bij *de Vries* (1884) n° 61 Vz. *f* 3.—.

95 (3). v. M. II 323 (2). *Völcker* n° 135 get. *Herard* 1673 Z. 108 W. *f* 21.—.

95 (4). Bij *de Vries* (1884) n° 62. *Kz.* Omschrift *Labor: omnia: vincit f* 2.75. *Mazzuchelli* 73 (1). Door *A(ntonio) S(egni)* Pauselijk Muntmeester in Foligno (1500—1516).

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Nederland en zijne bewoners, Handboek der Aardrijkskunde en Volkenkunde van Nederland, door Dr. H. Blink. Met kaarten en houtsneefiguren. Prijs per vel druks à 16 pagina's slechts *f* 0.15, terwijl de Illustratiën en Kaarten er gratis bij geleverd worden. Amsterdam, C. L. Brinkman, uitgever van werken voor Kunsten en Wetenschappen (Leliegracht n° 22).

Nederland, de voedsterplaats der geografie, waar men in de 16de en 17de eeuw geografische werken schreef, die in geheel West-Europa bestudeerd werden, waar men in het midden der 18de eeuw nog een werk uitgaf als de »Tegenwoordige Staat der Vereenigde Nederlanden", — Nederland is sedert geheel achtergebleven in de bewerking eener Geografie van het eigen vaderland. Wel verschenen er tal van schoolboeken; doch eene uitvoerige geografie ontbreekt sedert de vorige eeuw. Nederland heeft geene geografie van Nederland naar de bronnen bewerkt. Dat er dus groote behoefte bestaat aan een uitvoerig Handboek der Geografie van Nederland, zal ieder moeten toestemmen. Groote moeilijkheden en kosten zijn er aan eene dergelijke uitgave verbonden. Evenwel het groote belang, dat ieder hierbij heeft, doet eene algemeene deelneming verwachten, nu Dr. Blink deze leemte in onze nationale literatuur poogt aan te vullen. Eenige kaarten worden aan deze uitgave toegevoegd. De belangrijkste zijn: Algemeene hoogtekaart in kleurendruk; Kaart der stroom-

gebieden van de Nederlandsche rivieren (deze kaart geeft een overzicht in reliefbeeld van hoog en laag en van de waterleidingen); Geologische kaart; Historische kaartjes; Kaartjes van handel en verkeer, enz.

Dit standaardboek, hoewel op wetenschaplijken grondslag rustend, zal geschreven worden in een vorm, die ook voor niet-deskundigen gemaklijk valt te verstaan. Voor iederen bewoner van ons land, voor regeerders, officieren en ambtenaren, voor leeraren en onderwijzers, in één woord, voor ieder Nederlander is de kennis van ons eigen land van het hoogste belang. Daarom zal dit handboek zoodanig ingericht worden, dat het door ieder, die van een deel van ons land iets meer wenscht te weten, gemaklijk kan worden nageslagen. Daartoe zullen de uitgebreide registers aan het einde van ieder deel dienen. Voorzoover grondige bewerking dit toelaat, zal eene deeglijke uitvoering en beknoptheid van het werk gepaard gaan met eene spoedige en geregelde uitgave. De naam des schrijvers, die op geografisch gebied en als redacteur van het tijdschrift »Vragen van den Dag" bij ons publiek gunstig bekend is, waarborgt een deeglijken inhoud.

De eerste, onlangs verschenen aflev. (86 blz.), — waarin men de straksgenoemde Hoogtekaart (op 1 : 1.500000), met verschillende kleuren en tinten voor de ligging van het terrein, aantreft, — behandelt 1. de grenzen, 2. den algemeenen oro-hydrografischen toestand des bodems, 3. het Maasgebied (gedeeltlijk). De tweede en derde aflevering zal o. a. bevatten: 1. de Beersche Maas en verdere inundatiën en overlaten (met kaartje). 2. historische opmerkingen over de overlaten. 3. de oro-hydrografische gesteldheid van Noord-Brabant en beschrijving der verschillende wateren (de Aa, de Dommel, de Dieze, de Donge, de Mark, enz.). 4. de verlegging van den Maasmond. 5. eene nadere beschouwing van de rivier de Maas en haar natuurkundige eigenschappen (uiterlijke vorm van de Maas bij hoogen en lagen waterstand; diepte der rivier de Maas; neemt hare diepte af of toe? verhang, stroomsnelheid en waterafvoer van de Maas; haar slibgehalte, enz.).

Elk nieuw hoofdstuk of onderwerp wordt geopend met eene eerbiedwekkende bronnenlijst, getuigend van des schrijvers streng-wetenschaplijken zin. Hierdoor ontvangt men tegelijkertijd eene bibliografie.

Bilderdijkiana. Alvorens er toe over te gaan, om een vervolg op mijne »Bilderdijkiana" [1]) te schrijven, wensch ik eene misstelling te verbeteren, welke in de aangehaalde bijdrage geslopen is. Men gelieve aldaar bl. 63, r. 18 v. b. het jaartal 1839 in 1830 te veranderen. — *Nav.* XXXVIII, 517 wees ik er reeds op, dat Jonckbloet zich vergist, wanneer hij beweert [2]), dat B.'s Elius in 1788 voor het eerst uitgegeven werd. Immers reeds in 1786 schreef B. aan zijn vriend Uylenbroek een brief [3]), waaruit duidelijk blijkt, dat Elius, toen reeds gedrukt was; want de dichter haalt er o. a. telkens bladzijden uit aan. Zonderling mag het heeten, dat Jonckbloet, die t. a. pl. naar bovengenoemden brief verwijst, niet beter met diens inhoud kennis maakte; ware dat niet het geval geweest, dan had zijn oog op de noot (onderaan bl. 148) moeten vallen: »Van den Eersten druk in klein 8vo, volgens welken hier ook de bladzijden aangehaald zijn". Die eerste uitgave is niet van 1788, gelijk Jonckbloet ten onrechte meent, maar van 1785. Een exemplaar er van komt o. a. voor in de boekerij der Koninklijke Akademie van Wetenschappen, en wordt ook bij Klinkert [4]) aldus vermeld: »E l i u s. Romance 1785, 12°. Zonder naam van uitgever. Met eene zeer kleine letter. Herdrukt met vignetten. Amst., P. J. Uylenbroek, 1788, gr. 8°". Hieronder volgen twee brieven van Bilderdijk, welke (voorzoover ik weet) tot heden nog niet in druk verschenen. Beiden, thans in mijn bezit, zijn afkomstig uit de bibliotheek [5]) van Mr. H. J. Swaving [6]), die eene uitgebreide verzameling van Bilderdijk's werken naliet. De catalogus [7]) der boekerij van Swaving beschrijft beide brieven als volgt: »N° 951. Een eigenhandige brief van B. aan den

---

[1]) In de Bibliotheek (62—64) van het taalk. tijdschr. »Noord en Zuid", jaarg. 87.

[2]) Gesch. der Nederl. Letterkunde, VI, 16.

[3]) Brieven van Bilderdijk, I, 144—150.

[4]) Lijst der Werken van Willem en vrouwe Katharina Wilhelmina Bilderdijk, bl. 7, kol. 2.

[5]) Sept. 1881 werd deze onder den hamer gebracht.

[6]) Mr. H. J. Swaving, geb. 4 Maart 1815, † 25 Jan. 1881 te Zutfen, bekleedde aldaar eenige aanzienlijke betrekkingen, was o. m. een zeer bekwaam medewerker van het Groote Woordenboek en lid der Mij. van Nederl. Letterk. te Leiden. Voor deze schreef Prof. Kern in 1881 het levensbericht van Swaving. Zie ook Nederl. Spectator 1881 bl. 157, 187.

[7]) door A. E. C. v. Someren, boekhandelaar te Zutfen.

dichter J. v. Walré, met zegel en naamschrift; waaronder een versje van J. v. W. en naschrift van dezen over den Yslandschen stok met Runische letters, beschreven door B. in zijne Taal- en Dichtk. Verscheidenheden, IV, 195. Deze brief komt niet voor in de verzameling van B.'s brieven, 5 dln, uitgeg. door W. Messchert. Copie [1]) van een brief van B. aan Mr. de Vos v. Steenwijk genaamd v. Essen". De brief luidt als volgt.

[adres:] WelEdelgeb. Heer
De Heer J. van Walree
salv. tit.
te
Haarlem.

Waarde Vriend!

Zie hier mijne Verklaring van Uwen stok, doch ik verzoek mijn opstel terug voor mij zelven om weg te leggen. Ik vertrouw dat Gij ze vrij volledig zult vinden; zoo het U op een enkele heilig (sic) 2 of 3 niet aankoomt, en in dat geval hebt gij mij slechts een complete Lijst van die Heeren en Dames te zenden om U verder te berechten.

Ik had den stok-zelven hierbij gezonden, maar vertrouw hem niet met elken schipper, en wacht dus op goede gelegenheid daartoe. Ontfang mijnen dank intusschen voor het gebruik, en geloof mij steeds (sans complimens).

Uwen oprechten Dr. en Vriend,
Bilderdijk.

Leyden, 5 April 1822.

dolor!) men gelooft nog aan boeken en is wijs op krediet van anderen, even gelyk velen bij ons rijk op 't krediet van Engeland zijn. 't Is niet anders — valé. [2])

Bovenstaande brief bevat nog het volgende handschrift:

Het zegel van den Bard, en 't *Naam-schrift* van zijn hand,
Die gouden verzen schonk aan 't dichtrijk Vaderland.

J. van Walré.

De Yslandsche stok met *Runische* letters, over welken de voorzijde dezes handelt, en welken ik in Aug. 1882 aan het Koninkl. *Kabinet* van *natuurl. zeldzaamheden, op het Maurits huis in 's Hage* ten geschenke gegeven heb. Zie den Catalogus p. 110) is door Mr. W. Bilderdijk beschreven in zijne Taal- en Dichtk. Verscheidenheden IV, 195.

v. Walré.

De kopie heeft dezen inhoud:

[adres:] HoogWelgeboren Heer,
De Heer Mr. de Vos van Steenwijk
genaamd van Essen,
te
Zwolle

[1]) Naar het mij toeschijnt, is deze copie door Swaving geschreven.

[2]) Dit naschrift is met de pen doorgehaald.

HoogWelGeboren Heer.

Daar ik mij nooit met geldzaken bemoeid heb noch meen te bemoeien weet ik niets van Huurpenningen of lasten of wat dergelijken is. Ik verschoon voor het overige, volgens Uw verzoek, Uwe vrijpostigheid, als van een onbekende jegens een onbekende, schoon het (inderdaad) dezelve wat verr' gedreven is, iemand in zijne studien met zoodanige kleinigheden te storen. Ik teeken wijders met alle betamelijke hoogachting,

HoogWelGeboren Heer,
Uw dw. dienaar.
(*get.*). Bilderdijk.

De volgende aanteekeningen, door Swaving gemaakt, zijn aanvullingen op Klinkert's Lijst, welke mij belangrijk genoeg voorkomen, om ze hier eene plaats te verleenen.

Klinkert, bl. 6, kol. 1:

Twee fransche Brieven van het jaar 1811, medegedeeld door Dr. A. H. Israëls, in *Nav.* IX, 263, 4.

Brief aan Ds. P. Chevallier van 27 Maart 1824, geplaatst vóór »Eene Stemme uit den Jare 1823. Ter aanprijzing der Bijbelverspreiding" (Amst. 1859).

Brieven (Twee) 7 Sept. 1786 en 10 A. 1787, achter »Aanspraak aan alle welmenende Nederlanders 1787").

Vijf brieven van Bilderdijk aan Mevr. Elter, geb. Woesthoven, en aan Mevr. Schweickhart, geb. v. Hulst, medegedeeld door Dr. A. De Jager in Vaderl. Letteroefeningen, Mengelwerk 1861, I, 1—11.

Brief aan den heer v. Haersma, ambachtsheer van Nederhorst-den-Berg, van 29 Januarij 1815 (behelzende de verklaring van een oud opschrift) geplaatst in Nijhoff's Bijdr. voor Vad. Gesch., Nieuwe Reeks, I, 313—14.

Een fransche brief van 26 Augustus 1816 aan den Heer J. R— F—, medegedeeld door Dr. De Jager in Vad. Letteroef. 1860, Mengwk bl. 356, 7.

Id., bl. 7, kol. 2:

»Gedachten (Erotische)". Van dit bundeltje, waarvan de juiste titel luidt »Galante dichtluimen", schijnt alleen de »Inleiding" aan Bilderdijk te kunnen worden toegeschreven. Zie De Jager, Vad. Letteroef. 1860, Mengelwerk bl. 323 en volg. [1])

---

[1]) Vrij algemeen wordt thans dit dichtbundeltje aan H. Riemsnijder toegeschreven. Dr. J. v. Vloten, die er eene tweede uitgave van bezorgde, wil (vooral op getui-

Id., bl. 12, kol. 1:

Request, door Bilderdijk gesteld voor Philippus Verbrugge, Geweezen predikant te Koedijk, schrijver van den Post naar den Nederrhijn en den Hardloper van Staat, in »Copien van echte stukken betrekkelijk zekere onderhandeling tusschen Willem den Vijfden, Prins van Oranje, en Philippus Verbrugge", enz. In Holland MDCCLXXXVII, 8vo, bl. 36—39.

Id., kol. 2:

»Stort frissche Wijn", enz. Twee zesregelige coupletten ten vervolge van het Anakreontische zangstukje in de Nalezingen 1, 30, medegedeeld door Dr. A. De Jager, Vad. Letteroef. 1860, Mengelwerk bl. 338.

Id., bl. 30, kol. 1:

Dr. A. De Jager (Tweede Bijdrage tot de Lijst van Bilderdijk's werken, door) in de Recensent, Alg. Letterl. Maandschrift, 1857 n° 3.

Dr. A. De Jager (Nadere bijdrage tot de lijst van Bilderdijk's werken, door). Vaderl. Letteroef. 1860 n° 5, Mengelwerk bl. 321—57.

Zutfen. J. GIMBERG.

Leekedicht misverstaan. Honderdmaal zijn de woorden »zoo'n middenman, wat heb je er an?" aangehaald als eene door de Genestet geuite afkeuring van »het staan in 't midden". 't Komt mij voor, dat, integendeel, de Genestet de uitersten geeselt. De dichter zegt niet, dat men aan een middenman niets heeft, maar hij zegt, dat de gedecideerde lieden dit zeggen, de hoogwijzen, die zich verbeelden de zaken te weten, en dat daardoor wie in 't midden staat als een sukkelaar in 't gedrang komt. Dat de aangehaalde woorden niet *zijn* oordeel uitdrukken, bewijst ook de regel die er op volgt:

Inkonsekwent! zoo luidt het heden.

Bovendien, 't is veel natuurlijker in de Genestet, die immers altijd vragend, zoekend, tastend is, den verwaande te tuchtigen, die beweert: »ik weet het", dan den man, die zich door die machtspreuk niet

genis van tijdgenooten uit B.'s jongelingsjaren), dat ook Bilderdijk er niet geheel vreemd aan was. Een eerste druk van »Galante Dichtluimen" komt voor in de Bibl. der Koninkl. Akademie van Wetenschappen. In dat exemplaar bevinden zich tevens aanteekeningen van H. J. Koenen e. a. over den vermoedelijken schrijver.

laat overbluffen, en nóch bij de eene partij in dienst treedt, nóch bij de andere.

DR. E. LAURILLARD.

Ach, mein lieber Augustin! Aan dit een 50-, 40-tal jaren geleden nog zeer bekende lied, waarvan de eerste regel, bij wijze van uitroep, destijds in scherts dikwijls werd gebezigd, wordt een veel vroegere oorsprong, dan *Nav.* XXIV, 317 geschiedt, toegekend door Dr. N. Beets in zijn »Na Vijftig Jaar" door Hildebrand (Haarlem, Bohn, 1887) bl. 131, waar men leest: »Ach, du (*sic*) lieber Augustin!" (Camera Obscura, 16de uitg. bl. 66). Dit lied dagteekent, volgens de overlevering, van het jaar 1697, waarin de stad Weenen aan de pest ter prooi was, en zou door den volkszanger en doedelzakspeler Max Augustin († 1705) gedicht zijn".

J. A.

Fouant (XXXIX, 164). De woorden aut fouant (lees au fouant) beteekenen »in den Mol"; de mol was het uithangteeken van Henrick Peetersen van Middelborch, boekdrukker, binnen die Camerpoorte, te Antwerpen. Op de vlaamsche uitgaven van dezen drukker leest men steeds »in den Mol", op de latijnsche »in intersignio Talpœ", en op de fransche »au Fouant". Zie over het oud-fransche woord fouant, voor het nieuw-fransche woord taupe, Fr. Godefroy, Dictionnaire de l'ancienne Langue Française, Parijs 1880 en volgg., IV, 108.

Gend. TH. J. I. ARNOLD.

[Aangenaam zal 't gewis Dr. Sepp zijn, hieromtrent uitsluitsel te bekomen van den Conservator der Universiteits-bibliotheek te Gend, door hem in zijn »Verboden Lectuur" bl. 71, 132, 42 met zóóveel ingenomenheid geciteerd.]

VRAGEN.

Marat (XXXIX, 165). Wie was te Amsterdam de uitgever van zijn geschrift (en)?

KUNSTGESCHIEDENIS.

Sturmwalze (XXXIX, 114). Een Spaansche of Friesche ruiter dient niet om mede te bestormen, maar is een »chicane". Want men bedoelt er mede eenen met ijzeren punten beslagen paal, welken men in nauwe toegangen plaatst, om den vijand het doordringen te beletten.

A. J. C. KREMER.

[Nu dan, een rolhout (Walze), om bestorming te keeren.]

VRAGEN.

Kerkramen te Zevenhuizen (ben. Rotterdam). In 't begin der 18e eeuw hebben eenige inwoners van dit dorp aan de Herv.-kerk aldaar geschilderde glazen geschonken (zie v. der Aa, Aardrijksk. Wrdbk). Onder hen ook de schout Pieter v. Dueren (vgl. »Tijdschrift v. Noord-Br. Gesch. Taal- en Letterk." II, 160 en Intermédiaire des chercheurs et curieux 25 juillet 1888). Heeft iemand van die glazen eene teekening? In 1868 zijn ze te Parijs verkocht door den antiquaar A. D. Hamburger, toenmaals te Utrecht, thans te Amsterdam, die ze in 1867 van de Herv.-gem. te Z. gekocht had.

H.

Uperken. Ik lees: »het Uperken Honichs vijf Realen; d'olijven, een Uperken voor twee stuyvers". en Vraag: hoeveel of hoe groot is een uperken?

[Volg. Kiliaan is een upecken (*sic*, in Oudemans, Mid. Nederl. Wrdbk) = de helft van een kan.]

TAALKUNDE.

Strabrecht, Stratum. De verklaring van *Nav.* XXXIX, 114 voldoet mij niet. Strabrecht is eene buurt in Heeze bij Eindhoven, en daar meent men, dat Strabrecht zou zijn »gerichtsplaats" [1]). Stratum is een dorp bij Eindhoven. Op het einde van Strabrecht stond waarschijnlijk »de Leers", het stamhuis van 't geslacht Bier. Een thans daar staand huis is nog in 't bezit eener familie Bierings; maar van een burcht bij een kruisweg is geen aandenken; zelfs een kruisweg bestaat daar niet, en kan er nooit bestaan hebben [2]).

A. J. C. KREMER.

IJde (XXXIX, 49). Eene zaakryke en ongetwyfeld zeer juiste verklaring van dit woord, als samenstellend deel van nederlandsche plaatsnamen, vindt men in een allerbelangrijkst en allermerkweerdigst opstel van den verdiensteliken vlaamschen geschiedenisvorscher Eduard Vlietinck, te Oostende, getiteld Walravensijde, en voorkomende in jaargangen 23 en 24 (1888 en '89) van het brugsche weekblad »Rond den Heerd". Dat opstel bevat veelvuldige gegevens en bronnen uit middeneeusche oorkonden voor de geschiedenis van Walravensijde, eertijds een belangrijk visschersdorp, thans een klein gehuchtje in het duin, aan de Noordzeekust van West-Vlaanderen. Tevens komt daarin eene verklaring voor van den naam dier plaats, bestaande uit den oud- en algemeen germaanschen mansnaam Walraven, en het algemeen-aardrijkskundige woord *ijde* (gesproken *ide*). Na den mansnaam voldoende verklaard te hebben, vervolgt de welgeleerde opsteller aldus (»Rond den Heerd", 1888, bl. 387): »De ijde

[1]) Dus Strabrecht = Strab-recht, dat dan »strafrecht" moet beduiden!?! Volks-etymologie, te dwaas, om er bij stil te staan. — Zelfs in den oud-Germaanschen mansnaam Berg, Barg, Bercht, Barcht, Brecht, Bracht (zie Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 132) heerscht metathese. RED.

[2]) Wie kan zulks beweeren, van zóó vele eeuwen herwaarts! Maar gesteld, dat deze allerstoutste beweering doorgaat, dan kieze men den mansnaam Star. En in elk geval, die er iets beters op weet, zegge het. 't Zal ons verheugen. RED.

van Walrave(n), wat wil dat zeggen? Er zijn langs onze kust verscheidene plaatsen, wier naam op ijde eindigt: Coxijde, Lombarsijde, Walravensijde. In de latijnsche teksten komt men Lombardiida en Wilraphiida tegen. Ducange legt het woord *hyda* uit als zijnde eene plaats op de zeekust, waar geene zandbanken zijn, en diep genoeg om vaartuigen te ontvangen. Alzoo zou Coxijde de ijde of haven van Coks (naam van den voornaamsten inwoner der plaats) beteekenen; Lombaertsijde, de haven van Lombaard of van de Lombaarden, en Walravensijde, de haven van Walrave(n) [1]). Maar heeft er op die plaatsen waarlijk eene haven bestaan of iets dat daaraan gelijkt? Voor wat Lombaertsijde betreft, zulks kan moeielijk in twijfel getrokken worden. Maar hoe zulks bewezen voor Walravensijde? Volgens teksten die wij verder mededeelen, denken wij dat het woordje ijde of yde mettertijd voor eene breedvoerigere beteekenis vatbaar moet geworden zijn, en toegepast aan plaatsen op de kust gelegen, waar men ter zee uitvaarde, 't zij dat de gedaante der kust daar eenig gemak toe bood of niet [2]). (Immers de sloepen of schuiten van meest al die kleine visschersplaatsen waren met platte kiel, en hadden geene haven van noode om ter plaats te komen of in zee te gaan) [3]). Wenduyne schijnt niet, ooit eene haven gehad te hebben; nogtans was er voortijds sprake »van de ijde van Wenduine: »..... vichtich ponden grooten .... gheleent tot uutreeden »van eenen vischboot varende ter yde van Wendune" (Rekening van de Sint-Donaasproostdij, 1578). Verordening op de zeevisscherij te Wenduine, 1514 (Précis analyt. des Arch. de la Fl. Occ., par F. Priem, 2 §, T. v, p. 285): »Item dat nu voortan niemende van de stiermans ten Proosche en gheoorloven met hunlieder vissche die zy vangen zullene verzeillene of eldere haerlieder visch te vercoopene,

[1]) Wat de eerste gedeelten dezer namen, *Cox* of *Koks* en *Lombaart* aangaat, ben ik het met den geachten inzender niet geheel eens. (J. W.)

[2]) »Alhoewel het woord *yde* uitgelegd wordt, als beduidende eene eenvoudige huttenverzameling van zeevisschers, zoo als men op duizend stappen van Nieupoort dicht bij Oost-Duinkerke tegenkomt", zegt J. Blaeu, »denk ik dat het woord *ijde* van *ijdel* afstamt, dat *ledig* beteekent, en plaatsen bediedt op de zeekust gelegen die voor het inkomen van vaartuigen geschikt zijn, of zoo gemaakt". (Het geval schijnt my toe juist andersom te zijn; *ijdel* komt eer van *ijde*. (J. W.)

[3]) Juist zoo is het nog heden ten dage het geval te Scheveningen, Katwijk, Zandvoort en elders aan de hollandsche Noordzeekust. (J. W.)

dan te huerer yde daer zy ghecostumeert zyn of te vaerne ende aen te commene". — »Ook dicht bij Nieupoort was er eene streek of plaats, op het laatste der veertiende eeuw alzoo genoemd: Rekening van Nieupoort, 1394. Rubriek betreffende 't gene dat gewrocht is geweest aan de havenwerken, erg door den vloet beschadigd en op andere plaatsen daar 't noodig was geweest:

»Dese weke cam inden XXXen dach van maerte, ende wrochten »enighe van desen naghenoomden personen ter zee ande Rys inde »zaden ende reededen ter yde steenen inde verwayde hofsteden ende »syn delvers". — »Wellicht is zulks de zelfde plaats die later den »naam kreeg van *Nieuwerhyde*, wier inwoners door eene akte van »1246 onder het rechtsgebied van Nieupoort gesteld wierden. By »gevolg zou Walravens-ijde niets anders beduiden dan de ijde van »Walrave(n), die ofwel de eerste bewoner dier plaats moet geweest »zijn, ofwel een der eerste zeevaarders van het visschers- of zeemans- »dorp was, ofwel nog als de aanzienlijkste der inwoners wierd aan- »zien. De visschersschuiten en haringbuizen vaarden van de ijde »van Walrave(n) ter zee in". Tot zoo verre de heer Vlietinck. Volgens dit betoog zoude het woord ijde in beteekenis vry wel overeenstemmen met het gene de hedendaagsche visscherlieden van Scheveningen en Zandvoort »de werf" noemen; t. w. de breede, van duin geslechte, dus van duin ijdele plaats tusschen het dorp en het strand, waar de schepen afvaren en aankomen.

Indien men uit de woorden en namen der friesche Vlamingen aan de zeekust, een besluit mag trekken tot de woorden en namen van het sassische volk op de heide in Twente en de Graafschap Zutfen, — en waarom niet, waar het twee zoo na verwante volksstammen geldt? — dan zoude ik mogen vragen: treffen wy dit woord *yde* ook niet aan in de plaatsnamen Geerdingsijde en Helminksijde, twee gehuchten by den dorpe Usseloo in Twente. De ijde der Geerdingen, der nakomelingen van Geerd, Geerhard; en de ijde der Helminks of Helmingen, der afstammelingen van den man die den oud- en algemeen-germaanschen vóórnaam van Helm droeg? Of heeft de algemeene schryfwyze en opvatting als Geerdingszyde en Helminkszyde, de zyde of kant waar de Geerdingen en die waar de Helmingen wonen, hier reden van bestaan en gelding? Het Aardrijkskundig Woordenboek van Heringa vermeldt deze namen als Geerdinckzijt

en Helmerzijde. Ik heb ze genomen zoo als zy voorkomen op J. Kuyper's Kaart van Overijssel (Leeuwarden, 1875.)

JOHAN WINKLER.

Zaansche geslachtsnamen. Vervolg van *Nav.* XXXIX, 234—41. Vooreerst dan moet ik spreken over den naamstam H l o d, waaruit door versterking der *h* tot *k* de gesl. *Kloet*, *Klut* en *Kluyt* ontstonden. Ook *Klots*, *Klos*, *Kloos* en *Kluys* (waarin de *t* vóór de *s* is weggevallen) zijn van dezen zelfden oorsprong; en misschien ook *Luyt*, waarbij dan de begin-*h* is weggevallen; maar men kan dezen laatsten naam ook verklaren uit den mansnaam L i u t o (st. L i u d). Verder kunnen wij van dezen stam de geslachtsnamen *Klok* en *Clouck* (= *Kloek*) afleiden; want ik beschouw ze als samentrekkingen van eenen mansnaam H l o d i c o, C l o d i c o, die, evenals D o d i c o tot D o e k e is vervormd (zie bl. 179), in K l o k k e en K l o e k e overging. Evenzoo is *Lodel* naar mijne meening afkomstig van den verkleinvorm L o d i l o, die ook tot dezen stam behoort. — Maar wij hebben nog niet afgedaan met den naamstam H l o d. Door samenstelling ontstond de mansnaam H l u d b e r a h t, L u d b r e c h t, L u b b e r t of L o b b e r t, en deze werd door de Friezen nog verder afgekort tot L u b b e, L u p p e en L o p. Ziedaar den oorsprong van den gesl. *Lop*, en tevens van *Klop*. Immers naast L u b b e r t en L o b b e r t zijn ook vormen met *k* in gebruik geweest. Men was in de uitspraak steeds zeer slordig met de *t* aan het eind der namen. Nu eens werd ze verwaarloosd, dan weêr werd ze toegevoegd aan namen, waarbij ze oorspronklijk niet behoorde. Zoo komt het, dat naast L o b b e r t ook K l o p p e r, K l o p p e heeft bestaan; waaruit zich de gesl. *Klop* en *Klopper* ontwikkelden. — Een andere bijvorm is K l u i v e r, een zuiver Nederduitsche vorm. K l u i v e r, K l u i v e r t, K l u i b e r t, K l u b e r t, H l u d b r e c h t is geheel op dezelfde wijze vervormd als H u i v e r, H u i v e r t, H u i b e r t uit H u b e r t, enz. Zonder twijfel moet de gesl. *Kluyver* aldus verklaard worden. — De namen, die uit den naamstam H n a b i ontstonden, zijn niet zoo talrijk en niet zoo verscheiden. Het zijn *Knaap*, *Knap*, *Kneepje*, waarbij de *h* in *k* is overgegaan, en *Nap* met *Neeff*, waarvoor ze is weggevallen. Dit verschijnsel doet zich ook weêr voor bij den ouden mansnaam H r a b a n of R a b o, waaruit zich zoowel de gesl. *Raap* als

Krap ontwikkeld heeft. Naar ik vermoed, is ook de mansnaam Grave[1]) afkomstig van dit Hraban, maar in den Nederduitschen vorm Hravan, Graven. Is dit zoo, dan behoort ook de gesl. *Graaf* tot deze groep, en misschien ook *Graauw* [2]). En stellig is dit het geval met *Kraan*, want de eertijds gebruikelijke mansnaam Krane is eene samentrekking van Hrabano, Crabano tot Crano, Krane; wat bevestigd wordt door eenen vorm Chrannus, dien F. onder den naamstam Hraban vermeldt. — Hier moet ook de geslachtsnaam *Kriek* besproken worden, al vindt men in het Altdeutsches Namenbuch geenen naamstam Hric. Maar nevens Rico geeft F. onder den stam Ric den vorm Hrico op; en hieruit heeft zich *Kriek* ontwikkeld. — Eene rijke verscheidenheid van namen dankt haren oorsprong aan den naamstam Hrod; want uit de mansnamen Rodo, Roto, Ruodo, die F. noemt, ontstonden *Rood*, *Root*, *Roet*, *Rot* en *Roth* en het saamgetrokken *Rooy*, terwijl de *h* tot een *k*-klank werd versterkt in de namen *Grood*, *Groot*, *Krood*, *Kruit*, *Kruyt* en *Krooy*. — Van den naamstam Hroc leidt F. o. a. de mansnamen Hroggo, Rocco, en de verlatijnschte vormen Rochus, Crocus, Cruccus af; en hieraan zijn weder de gesl. *Rog*, *Rogh*, *Ruig* [2]), *Crok*, *Krook*, *Kruk* en *Kroeg* verwant. — In Hrom is de gemeenschaplijke oorsprong te zoeken van *Room*, *Roem* en *Krom*, want de beide eersten beantwoorden aan den mansnaam Ruomo, dien F. van dezen stam afleidt, terwijl *Krom* van eenen nevenvorm Hrommo, Crommo afkomstig is [2]). — Eindelijk zie ik in den oud-Germaanschen naamstam Hrund den oorsprong van den gesl. *Rond* [2]).

Nu keer ik weder tot de gewone volgorde terug, en wil de gesl. bespreken, die met eene *h* beginnen. *Haak*, zoowel als *Haan* en *Hen*, leveren niet de minste bezwaren op; want Hake, Hane en Henne zijn bekende Friesche mansnamen, die dan ook door L. worden vermeld. *Heek* komt van eenen bijvorm van Hake. Evenzoo werden de gesl. *Haas*, *Has* en *Hes* ontleend aan de voornamen Haso, Hasso, Hesso, die alle drie door F. worden opgegeven. Hiervan vindt men bij L. alleen Hesse genoemd, maar ook de beide andere

[1]) In het »Groot-Privilegieboeck" van Lams, bl. 721 wordt een Pieter Gravesz genoemd, te Oost-Zaandam in 1644. [2]) Vgl. hiervoren, bl. 45, 239.

zijn eertijds in ons land gedragen. Ook bij *Half*, *Ham*, *Hant*, *Harp* en *Hart* valt niets bijzonders op te merken, want uit de mansnamen Halbo, Hammo, Hanto, Harbo en Harto zijn ze gemakkelijk te verklaren. Men kan ze in het Namenbuch vinden, en Hamme met Hart ook in de Naamlijsten van L. Onder den naamstam Haid noemt F. o. a. de mansnamen Haido, Heito, Aito en Eito, en hieruit ontstonden weêr de gesl. *Heydt* en *Ayt*. Of men echter ook *Hey*, met de Friesche mansnamen Heie en Haie, van dezen stam moet afleiden, is onzeker. Het kunnen samengetrokken vormen er van zijn. Maar even goed kunnen ze op diezelfde wijs ontstaan zijn uit Hato, Hado, Hedo en Heto (st. Hath), die ook in het Namenbuch worden vermeld. — *Heil* komt van den Germaanschen mansnaam Heilo. — Gelijk ieder weet, is Hein eene afkorting van den zeer algemeenen mansnaam Hendrik, Henrik; en dus behoef ik over *Hein* en *Heyn* niet verder uit te weiden, terwijl ook voor den gesl. *Helt* niet veel woorden noodig zijn. Door den voornaam Helido (st. Helid) wordt hij voldoende verklaard. Evenzoo doet de bekende Friesche voornaam Hille, eene afkorting van Hillebrand, Hildebrand, ons den oorsprong kennen van den maagschapsnaam *Hil*; en vindt men den naam, die aan *Hoed* ten grondslag ligt, in de vormen Huodo en Hodo (st. Hud). Ook trok men dit Hodo samen tot Hoio, en ontstonden daaruit de gesl. *Hooi* en *Hooy*. — Langer moet ik verwijlen bij den naamstam Hun. Hieronder brengt F. den mansnaam Huno, met den verkleinvorm Honico; waaruit weêr de gesl. *Hoen* en *Honigh* of *Honig* zijn ontstaan. Deze laatste naam beteekent dus de kleine of de jonge Hoen, en heeft niets te maken met het zelfst. nw. honig [1]), al is een bijenkorf het zinnebeeld van dit geslacht, en al spreekt men den naam als honing uit. Deze eigenaardigheid in de uitspraak heeft hij gemeen met den gesl. *Emmerig*, die ook als Emmering wordt uitgesproken. Het is ook mogelijk, dat *Honigh* (d. i. de oudste vorm, waarin de naam voorkomt) eene afslijting is van Honingh, dat dan een door middel van den uitgang -ing(h) van Hono ge-

[1]) Vgl. Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 387, 423. De vorm Heuninck wijst de spijs van den naam beslist aan. Zie eene andere duiding voorgesteld *Nav.* XXXVI, 243. Red.

vormde vadersnaam zou zijn. Welke dezer uitleggingen de ware is, doet aan de beteekenis van den naam niets af. In beide gevallen duidt hij den zoon, den afstammeling van eenen man, die Hoen of Hono heette, aan. — Emmerik is een voornaam, die ook door L. opgegeven wordt, en beantwoordt aan den ouden mansnaam Emmerich [1]), dat een verkleinvorm is van den saamgestelden naam Emheri of Emmer, waaruit de geslachtsnaam *Emmer* ontstond. — Van *Hof* en *Hop* is de oorsprong te zoeken in eenen mansnaam van den stam Hof, dien F. vermeldt. Als Hobbe komt hij nog in Friesland voor. — *Hol* kan gemakkelijk verklaard worden uit den Frieschen voornaam Holle, dien men bij L. vinden kan. — Huig is eene algemeen bekende afkorting van Hugo (st. Hug), dat met de bijvormen Huco en Hogo de oorsprong werd der maagschapsnamen *Huig*, *Huyk* en *Hoog* [2]), terwijl nevenvormen der Friesche mansnamen Homme en Horne de gesl. *Hoom* en *Hoorn* [3]) deden ontstaan, en *Hos* en *Huis* zich hebben ontwikkeld uit den mansnaam Huso, dien F. onder den naamstam Hus mededeelt. — Ook behooren *Yf Yff*, en *Yp* bij éénzelfden naamstam thuis, en F. geeft dan ook onder Ib de mansnamen Ibo, Ivo en Ipo op, die in den vorm Ibe, Ive, Ipe bij de Friezen voorkomen. De lange *i* werd vaak *y* geschreven, en later als *ij* uitgesproken; vandaar de vorm dezer namen Yf is als mansvoornaam nog heden ten dage aan de Zaan in gebruik. — *Ytt* komt van den Frieschen mansnaam Ite, dien L. vermeldt, *Jak* van een naam Jakke, dien ik echter in dien vorm niet vond, maar wel als Jake en Jakkele bij L., en als Jacco bij F. — De gesl. *Jas* en *Jes* komen misschien van de oud Germaansche namen Jazo en Jezo, die in het Altdeutsches Namenbuch worden vermeld. In dat geval is ook hier weêr de *t* voor de *s* uitgesleten. Waarschijnlijker acht ik het echter, dat *Jas* eene afkorting is van den aan de Zaan dikwijls voorkomenden naam Jasper [4]), Gaspar, en *Jes* van Jesse, dat men in de Naamlijsten van L. vindt, hetzij dit Jesse dan de Bijbelsche

[1]) In 1337 woonde te of bij Deventer dominus Hemericus (Dev. Camer.-rek. I 20). Alhier te Ek-en-Wiel is de mansnaam Heimerik in zwang. RED.

[2]) Joh. Winkler, a. w. bl. 339 denkt o. i. gepaster aan Hoog tegenover Laag; vgl. de Hoogh(e). RED. [3]) Hoorn kan eenvoudig »hoek" beteekenen, ook als gesl. Te Tilburg woont v. *der* Horn. RED. [4]) Zie hiervoren, bl. 111, noot 1. RED.

naam is, of wel een oud-Germaansche. — De afleiding van *Jong*, *Jongh*, *Jonck*, *Joon*, *Joop* en *Jut* uit mansnamen levert volstrekt geen moeilijkheid op. Men denke slechts aan de Friesche mansnamen J o n g e, J o o n en J u t, die afkomstig zijn van de Germaansche naamstammen J u n g, J u n en J u d. Maar J o p e vind ik niet opgegeven. Het is echter niets dan een bijvorm van J o p p o, dat men in het A l t d e u t s c h e s N a m e n b u c h vindt. — Bij *Laan* moeten wij ons vergenoegen met den oud-Germaanschen naamstam L â n, dien F. opgeeft; en ook van *Laat* kon ik niet meer vinden, dan den stam L a t h, met eenige daarvan afgeleide mansnamen. — *Lak* komt van den voornaam L a c c o (st. L a g), maar *Leek* houd ik niet voor eenen nevenvorm van dezen naam. Ik zoek zijnen oorsprong in den mansnam L a i c o, van den stam L a i c. — Ook *Lam* is gemakkelijk te verklaren. Immers L a m m e is een bekende mansnaam, en hoogst waarschijnlijk eene afkorting van den samengestelden naam L a m m e r t, L a m b e r t, L a n d b r e c h t. Evenzoo is L e e n een kozevorm van den mansnaam L e e n d e r t, L e e n e r t, L e e n a r d, L e e n h a r d, L e o n h a r d, waaruit de Zaansche gesl. *Leen*, *Leenard* en *Leenhart* verklaard moeten worden. Het eerste deel van dezen voornaam is de naamstam L e w o n, die ook buiten samenstelling is blijven voortleven in de vormen L e w e, L i e u w e, enz. En hieruit weer kon de gesl. *Leeuw* ontstaan [1]). — Ook voor *Licht* moeten wij eenen oud-Germaanschen naamstam ophalen, en wel L i h t [2]). Hierin is de *h* weder in eene keelletter overgegaan, gelijk wij reeds zoo dikwijls zagen. Ik vermoed, dat ook *Lugt* tot dezen stam teruggebracht moet worden. — Ook *Lyn* was aanvankelijk een Friesche mansnaam; maar den oorsprong ervan kan ik niet met zekerheid noemen. Misschien is het slechts de oud-Germaansche naam L i n o (st. L i n), die door F. wordt opgegeven, misschien ook is het eene afkorting van G e l e i n, dat L. vermeldt, en dat zelf eene verbastering is van het Germaansche G i s e l i n (st. G i s a l).

---

[1]) Kan Leeuw (tout-court) ook niet »bosch" beduiden? Zie *Nav.* XXXIV, 152, 3; 'V, 299; Nom. Geogr. Neerl. II, 157—9. RED.

[2]) De plaatsnaam Lichtenvoorde (Grp Zutfen) luidde in 945 Libdanfurt (Bn Sloet, Oorkdbk v. G. en Z. bl. 84). Men houde echter bij dezen en soortgelijke plaatsnamen rekening met het Angelsaksisch werkw. lêdan (lâd) = leiden, factitivum van lijden, leed (gaan). RED.

Aan *Loen* en *Loon* ligt de naamstam Laun ten grondslag [1]). F. brengt er o. a. den mansnaam Launus en den verkleinvorm Lonico toe, terwijl ook Lune, dat L. opgeeft, er ongetwijfeld meê samenhangt. — Van den Frieschen mansnaam Loos en eenen nevenvorm daarvan komen de gesl. *Loos* en *Los*, die men beiden aan de Zaan vindt; en *Lust* wordt verklaard door den Germaanschen naam Lusto, dien F. opgeeft. Een mansnaam Luro daarentegen wordt niet in het Namenbuch vermeld. Maar men vindt dezen naam in het werk van Pott, »Die Personennamen", S. 175, met vele er van afgeleide vadersnamen. Hierin zoeke men den oorsprong der namen *Luur* en *Leur*. — Maas is een in ons land dikwijls voorkomende mansnaam; Mes echter niet. Nu noemt F. onder den naamstam Maz de voornamen Mazo en Mezzo; en hieruit kan de maagschapsnaam *Mes* zijn ontstaan. *Maas* zoowel als *Mes* zijn Zaansche geslachten. — Verder ontstond de gesl. *Maat* uit den oud-Germaanschen mansnaam Mato; en is *Man* afkomstig van den Frieschen naam Manne, waarvan ook de vadersnaam *Mans* kan komen, evenals *Mens* van den bijvorm Menne of Menno. Maar ze kunnen ook zonder patronymicalen uitgang gevormd zijn van de oude mansnamen Manso en Menso, en daarom moet ik ze hier vermelden. — Uit eenen mansnaam Marso, dien F. noemt, hebben zich *Mars* en *Maars* ontwikkeld; en uit den oud-Germaanschen naamstam Mathal ontstond de gesl. *Matal.* — Verder beantwoorden *Mai*, *May* en *Mey* aan de voornamen Maio (in het Namenbuch) en Meie (bij L.), en *Meyn*, met het verbasterde *Mijn*, aan den bekenden Frieschen mansnaam Meine, eene verkorting van Meindert, Meinert, Meinhard, Meginhard. — Moen is ook een mansnaam, en wordt door L. opgegeven. F. vermeldt hem in den vorm Muno (st. Mun). De gesl. *Moen* is er uit ontstaan.

Uit den oud-Germaanschen naamstam Mil ontwikkelde zich o. a. de naam Mello. Deze bleef bij de Friezen bewaard in den vorm Melle, en is zoo nog bij hen in gebruik. *E* en *o* wisselen vaak in Frieschen mond. Zoo komt het, dat ook de bijvorm Molle be-

[1]) Niet onvoorwaardelijk. Men vindt bijv. Loen (tout-court) als gesl. te Grijpskerke (Zeeland). Loen en Loon beteekenen o. i. vrij zeker »bosch"; immers men heeft v. Loen, v. Loon. Vgl. ook noot 1 der vorige bladzijde. RED.

staat. Maar de naam vervloeide nog verder, en werd ook wel M u l l e uitgesproken, juist zooals d r e m p e l met d r o m p e l en d r u m p e l wisselt. En uit deze mansnamen ontstonden weder de gesl. *Mol* en *Mul*. Van dien naamstam M i l geeft F. o. a. ook den verkleinvorm M i l i k e op, en uit eenen bijvorm hiervan is *Melk* ontstaan. — *Mooi* en *Mooy* komen van den mansnaam M o o i, dien men in de Naamlijsten van L. vindt vermeld. — Maar over den oorsprong van *Moos* ben ik in twijfel. Men moet dien misschien zoeken in den mansnaam M o z o, eenen verkleinvorm van M o d o (st. M o d), dien F. vermeldt. De tongletter is dan weêr in verloop van tijd uitgesleten. Deze voornaam gaf wellicht ook aanleiding tot het ontstaan der gesl. *Mosch* en *Musch*, die ook als mansnaam in gebruik zijn geweest [1]), en op dezelfde wijs als *Bosch* uit *Bos* (zie hiervoren, bl. 177) uit eenen mansnaam M o s, M u s, M o o s, M o e s verbasterd kunnen zijn. Doch de mansnamen M u u s en M u i s hebben niets te maken met dezen twijfelachtigen voornaam M o o s, want ze zijn van geheel anderen oorsprong, en afkomstig uit den Bijbelschen naam B a r t h o l o m e u s [2]). — Over *Muur*, dat ontleend is aan den oud-Germaanschen mansnaam M o r o (st. M a u r), valt verder niets bijzonders mede te deelen. — De gesl. *Nan* komt van den bij L. opgegeven Frieschen voornaam N a n n e, waarvan Pott in zijne »Personennamen", bl. 166, eenen bijvorm N e n n e noemt. Naast *Nan* bestaat dan ook de maagschapsnaam *Nen*. Deze mansnaam N a n n e is echter eene afslijting, eene bekorting van N a n n i n g, dat oorspronkelijk zelf weêr een vadersnaam is van N a n n e, N a n n o, waarvan het gevormd werd door den uitgang i n g. Hij heeft derhalve eenen kringloop gemaakt, en is weêr tot zijn uitgangspunt teruggekeerd. Ten bewijze, dat N a n n i n g en N a n dooréén werden gebruikt, strekke het feit, dat in het G r o o t P r i v i l e g i e b o e c k van Lams, bl. 267, iemand nu eens *Nanningh Dircksz*, dan weêr *Nan Dircksz* wordt genoemd. *Nanning* komt ook als gesl. aan de Zaan voor. — *Nas* is afkomstig van den mansnaam N a s s e (st. N a s), en *Nat* van N a t t o. Beide namen geeft F. op. Verder leid ik *Nek* af van den Frieschen mansnaam N e k, die bij L. wordt ge-

---

[1]) Men vergelijke Winkler's Ned. Gesl., bl. 396. [2]) Zie *Nav.* XXVI, 361, 561; XXVII. 387, 408, 11, 2. RED.

vonden, en thuis behoort onder den Germaanschen stam N a c. *Nooi*, *Noom* en *Nool* met *Nul* vinden hunne verklaring in de mansnamen N o y, N o o m en N o l l e, die allen worden opgegeven in de Naamlijsten van L. Gelijk men weet, is N o l l e eene bekorting van A r n o l d of van A r n o l f, welke namen zeer dikwijls onderling verward worden.

(*Wordt vervolgd.*)

V R A G E N.

Woordenlijst de Vries en te Winkel. Bedenklijkheden. Op *Nav.* XXXVIII, 589 kwam nog geen antwoord in. Wijlen de kundige taalvorscher P. Leendertz Wzn breekt *Nav.* XXX, 133 over »krachtens, luidens, tijdens" den staf, noemt ze alle drie regelrecht »monsters". Gezegde Woordenlijst vermeldt »krachtens" en »tijdens", beschouwt deze derhalve als »goed Hollandsch"; maar verzwijgt »luidens". Is dit in casu niet inkonsekwent? In »naar luid van" is »luid" toch evengoed een znmw., als »kracht" en »tijd" het zijn. En hier tegenover, hoe staat het met dat »monsterachtige" van Leendertz? Zijn degenen, die deze drie woorden bezigen, inderdaad »taalbedervers"?

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Aldringa (XXX, 324 enz.) In dit maandwerk zijn reeds meermalen vragen gesteld over dit geslacht. Toevalligerwijze vond ik in de Gron. Bijdragen, IX, 43 vermeld, dat in het aldaar aangehaalde Album van Jhr. Eiso Jarges, 1565—69 voorkomt Habbo Aldringa, met zijn wapen en de spreuk: »Pietas ad omnia frugi". »In het Heidelberger album", zoo wordt t. a. pl. opgemerkt, »schreef hij zich 9 Apr. 1567 »in, met de bijvoeging Groninganus. Hij behoorde tot eene oude adelijke »familie, van welke verschillende leden voorkomen in stukken op »het Gron. Archief". Zie Register v. h. Arch. v. Gron. door Mr. Feith, in 't Register. Uit »Saecken van Staet en Oorlogh" door Lieuwe v. Aitzema, II, 315, 6, 944, blijkt, dat een Jebbe Aldringa ook »Groningamus", gedurende de jaren 1636 en 1643 een werkzaam

aandeel had in de destijds hangende Amelander kwestie [1]). Misschien moet dat *Habbo* in 't album wel *Jebbo* zijn, of omgekeerd.

Jebbe v. Aldringa, tot Feerwerd en Esinge, tweede man van Franske v. Cammingha, geb. 5 Maart 1591. Hare zuster Catharina tr. Ernst Zuhm, een Duitscher, die, zooals bekend is, zooveel drukte er van maakte, om in 't bezit te komen van de heerlijkheid Ameland. — Zie Stambk v. d. Fr. adel op Cammingha, 7de gener., en Friesche Volks-almanak, 1855, bl. 51, 8.

Het Stam- en Wapenboek van Ferwerda geeft als wapen v. Aldringa, in blauw adelaar van goud [2]).

Kollum. A. J. ANDREÆ.

v. Doornick en **Foyert** (XXXVII, 86, 695; 'VIII, 56*). Hendrik v. Doornick, Doernik, Doirnick, 1551 schepen van Tiel, 1552 kerkmeester der St. Maartenskerk [3]), 1553 burgemr [4]), geh. met Hillegonda v. den Berch, die hij in 1538 begiftigt met 1000 Brabantsche guldens [5]), † 1577; zijn boedel werd 29 April van dit jaar verdeeld. Hunne kinderen waren:

1. Wilhelmina, tr. Willem Foyert, 1570 schepen te Tiel; zij weduwe 1596 geeft volmacht aan haren zwager Hendrik Foyert, † 1616, nalatend: *a*. Hendrik Willemszn, die 1605 zijn oom Hendrik v. Doornick machtigt † 1623. *b*. Cornelis, erfgenaam van zijn oom Hendrik v. D.

2. Hendrik [6]), 1566 gedeputeerde uit de burgerij naar den raad

[1]) Vgl. *Nav*. XXXVII, 333, 4. RED.

[2]) Het Armorial noemt den adelaar gebekt en gepoot van rood. RED.

[3]) Chronicon Tielense, p. 557. [4]) Rink, Beschrijv. v. Tiel bl. 312. [5]) Schepensignaat. [Bij transport van Lambert Schuldeman(s) werd hij 16 Nov. 1563 beleend met eene hofstede te Kerk-Avezaat en met een tiend te Oud (Kapel)-Avezaat, waarmede zich, als zijn erfgenaam, zijn zoon Hendrik 25 Mei 1579 beleend ziet. Laatstgenoemde vernieuwt 10 Dec. 1581 den leeneed, tocht 1 Juli 1586 zijne vrouw Wanna Schaesen (lees, Winna de Haes) er aan, en bekomt 29 Juli 1594 acte van diligentie. Zie verder *Nav*. XXVII. 580. RED.].

[6]) heeft niet in eerder huwelijk tot gade gehad Marij Foyert, gelijk *Nav*. XXXVII, 86 vermoedde; want. na 3 Aug. 1575 door haren man getocht te zijn, komt zij 7 Jan. 1579 voor als weduwe van Hendrik v. Doornick, testeert zij in 1598 en is in 1599 dood. Er is voor dit echtpaar geen plaats, tenzij men stelle, dat deze Marij Foyert de tweede gade is geweest van Hendrik van D., wedr van Hillegonda v. den Berch.

der stad ter zake van ontstane troebelen [1]), tr. 25 Maart 1583 Winna die Haes, dr v. Gerrit, 1576 schepen van Tiel, bij Helena Geritsdr [2]), koopt 26 Juli 1591 een huis in de Gasthuisstraat, is 1597 gasthuismeester, † 1611.

3. Maria, komt 1577 voor als weduwe van Willem Verweij, nog 1604 (Schepensignaat van Tiel).

4. Alijt, 1577 weduwe Reinier v. de Zande, verkoopt 1580 aan haren zwager Willem Foyert een thijnsbrief.

5. Margareta, tr. Gijsbert die Raedt; bekent 11 April 1582 met haren man, voldaan te zijn van een rentebrief verschuldigd door Nicolaas Wolboker [3]) aan Hendrik v. Doornick, haren vader; treedt 29 Nov. 1599 met haren man, als haar momber, in een geding met Digna Foyert, wed. Gerrit de Haes den ouden, wordt 1626 getocht door haren echtgenoot.

6. Nalida? omstr. 1550 gehuwd met Jan Sluysken. Woonden misschien niet te Tiel (maar te Arnhem?), omdat er van hen geene melding geschiedt in de Schepensignaten.

7. Anthonis, 1583 diaken, doet 10 Sept. 1586 den eed als secretaris van Tiel; tr. Adriana v. Mözel of Moesel, die hij 14 Nov. 1586 tocht; hij † 1605, zij † 1608. Laten na:

a. Hendrik, getuige bij het huwelijk zijner zuster Elisabeth, tr. 3 Mei 1595 Gijsberta v. IJsendoorn. Hij werd bijgen. de jonge, terwijl zijn oom Hendrik (geh. m. Winna de Haes) de oude werd genoemd. In 1602 weeshuismeester. Uit hem Anthonis, uit wien Hen-

---

[1]) v. Hasselt, Stukken Vaderl. Hist. I 94. *Hij* moet de gedeputeerde geweest zijn, omdat zijn vader destijds in de regeering zat.

[2]) Gerrit die Haes, weduwnaar van Helena Geritsdr (vgl. het *Nav.* XXXVII, 88 aangehaalde geschrift betr. »De Voorouders van Mart. v. Doorninck" bl. 9 n° 7), hertrouwt 1582 Digna Foyert, die 5 Jan. 1598 als zijne weduwe voorkomt, en afrekening houdt met Gerrit die Haes Gerritsz. en Winna huisvrouw van Hendrik v. Doornick, na inhalt der huw.voorwaarden van 1582. Door dit gegeven worden duidelijk de in straksgenoemd geschrift bl. 8 r. 15 v. b. voorkomende woorden van het huwlijkscontract tusschen Hendrik v. Doornick en Winna de Haes: »oder ennige kijnderen bij sijn huijsfr. geprocreert achter liete". Men vindt dan ook, dat 5 Jan. 1598 Hendrik v. D. en zijne vrouw Winna, en Gerrit de Haes Gerritsz. hebben uitgereikt aan Digna Foyert wed^e Gerrit de Haes de helft des boedels na inhalt der huw. voorw. van 1582.

[3]) Zie hem en zijne vermoedlijke zuster *Nav.* XXVII, 475 vermeld. RED.

drik Anthonisz., die 25 Oct. 1668 tr. Aletta Verweij, en 15 Sept. 1676 hertrouwt Agnieta de Raedt, wede Jan Hack.

b. Elisabeth, tr. 24 Jan. 1607 Johan v. Maesacker, weduwnaar van Jenneke Jansse, burgemeester van Zantwijk; zij hertrouwt 16 Jan. 1636 Arien Hendriksen, weduwnaar van Luitje Aerts.

c. Johanna of Jenneke, geb. 7 Nov. 1583, † 1 Dec. 1638; tr. 24 Juni 1609 Herman v. Leeuwen, † 8 Aug. 1660, Janszn bij Johanna v. Ackerveld, geb. 3 Sept. 1578, burgemr van Tiel.

d. Margareta, tr. 4 Febr. 1615 Hendrik Willemsz, 1620 luitenant der burgerwacht, wonende in de Kroon in de Vleeschstraat te Tiel.

e. Hendrica, tr. 20 Febr. 1617 Jan v. de Camp.

H. J. V. W.

[Foyert komt reeds vroeg voor: Gerrit Foyaert, bijv., vaardigde als aanhanger van Sweder v. Culemborg 8 Febr. 1427 met vele anderen eenen ontzegbrief uit aan Rudolf v. Diepholt, postulaat-bisschop van Utrecht (Tijdr. Regr oud-prov. arch. Overijsel, Aanh. 251). Zie verder ao 1566 Foiert (v. Hasselt, Stukken Vaderl. Hist. I 97; ao 1714 Willem Foyert (Bijdr. Geschied. Overijsel X 16), behalve *Nav.* passim. In Bergen te Dreumel en te Wamel ligt Foeyers- of Voijerskamp, te Deil een weiland De Fooijert. Wat mag deze naam beduiden? Iemand die een ander afscheid geeft of toedient? Zie Oudemans, Mid. Nederl. Wrdbk, op Foy (fooy, foye), alwaar ook de Middeneeuwsche spreekwijs »iemand zijn foye, voye of leste geven.]

Berewout (XXXVIII, 354). Het schijnt, dat een tak dezer familie in 't begin der 17e eeuw te Dordrecht woonde. Althans er werd uitgegeven: »Oordeel van het Synode Nationael ghehouden binnen Dordrecht. Tot Dordrecht bij Jan Lenaertz Berewout ende zijne Medestanders 1619".

H.

[Omdat het niet in den handel is, teeken ik uit Dr. A. M. Ledeboer, »De Boekdrukkers enz. in Noord-Nederland" (Deventer, Ter Gunne 1872), bl. 322, 3 en 135 aan: Jan of Joannes Leendertszn Berewout, werkzaam te Rotterdam 1596—1616, woont op de Hoogstraat; heeft tot uithangteeken »Int Schrijfboeck, benevens een zinnebeeldig vignet op den naam van zijn geslacht, dat tot den adel behoorde. In 1596 gaf hij zijn »Novus Orbis", in 1613 zijn »Leven van den grooten Tamerlanes", in 1615 »Houwaerts Pegasides plein" uit. In 1618, 9 is hij werkzaam te Dordrecht, waar hij, Jo. Leonardus Berewoytus ao 1618 een werk uitgaf van Nicolaus Barnaudus (volg. aant. van David Clement, Bibliothèque Curieuse II 438).]

Berkhout (XXXVIII, 594). Reinier B. gehuwd met Aeltgen Merens

was een zoon van Jan B. bij Levina Huybrechts van Duivendrecht (*Nav.* XXXVII, 262). Jan B. was de zoon van Jan Pieterszn B., en de kleinzoon van Pieter Janszn B. (ibid. XXXVIII, 595). Reinier B. en Aeltgen Merens waren de ouders van Jan Reyndertszn B. † 28 Aug. 1667 (ibid. XXXVIII, 595.)

A.

Berkhout. Weet men iets naders nopens den voornaam, de afkomst, het wapen, de woonplaats, enz. van den *Nav.* XXXVIII, 591 genoemden Jager, den vader van Johanna, gade van Joannes Junius? — Is het aldaar vermelde wapen een groene uitgerukte boom in een veld van goud? Het is mij toch voornamelijk te doen om de dit wapen voerende personen te kennen. — Naar aanleiding der ibid. bl. 593, regel 1 en 2 voorkomende vraag kan ik mededeelen, dat Jacob B., raad en boekhouder te Hoorn, een zoon was van Jacob bij Maria v. Hoolwerff, gedoopt 5 Juni 1766, † 27 Oct. 1842, gehuwd met W. C. A. Hachenberg.

De kinderen van Mr. Herman B. en Debora de Vries waren *a.* Gerard geb. 6 Mei 1730, *b.* Maria geb. 1 Mei 1731, *c.* Hercules ged. 7 Febr. 1734, *d.* Margaretha ged. 1735, *e.* Joan ged. 11 April 1738, *f.* Jacob ged. 28 Juni 1740, *g.* Agatha Elisabeth ged. 25 Maart 1742, *h.* Jacob ged. 10 Jan. 1744, *i.* Agatha Elisabeth, ged. 28 Mei 1747.

Amsterdam (2de Parkstraat 154). J. J. BERKHOUT.

Emstel. Als antwoord op de eerste vraag van *Nav.* XXXIX, 192, verwijs ik naar »Geschiedenis van Amsterdam" door J. ter Gouw, I, 71, 4, waar men leest, dat in Brabant Amstels gewoond hebben [1]), die voerden: twee fazen (= dwarsbalken) elk beladen met drie schuine (= St. Andries-) kruisjes. Deze Amstels beweerden af te stammen van Otto, achterneef van Gijsbrecht IV, Vondel's held. De dichter neemt de vrijheid dezen Otto tot Gijsbrecht's broeder te maken:

En heb
Mijn' broeder Ot gequetst zien sterven in mijn' schoot.

[1]) bijv. te Schijndel, zie in N.-Brab. Volksalmanak 1889 het keurig opstel »Jan van Amstel" († 29 Sept 1669) van onzen medewerker J. G. Frederiks, vooral bl. 21—23. RED.

Hij is niet in Amsterdam gestorven, maar werd in 1296 wegens medeplichtigheid aan de samenzwering gebannen, en ligt te Antwerpen begraven. Al wijkt het wapen van Amstel in Brabant te veel af van dat der heeren van Amsterdam, om op dien grond tot verwantschap te besluiten, zoo is toch de overeenkomst met de wapens van Ouder- en Nieuwer-Amstel in 't oog vallend.

J. E. t. G.

Fremeaux (XXIV, 123, 34, 377; 'V, 144, 257, 514; 'VI, 52; 'VII, 131*, 312). Aan de vriendelijkheid van den Hr. Fréderic de Hochepied Larpent te Londen ben ik het onderstaande uittreksel verschuldigd uit een HS., betiteld »Memorie van de Famillies de Fremeaux en de Hochepied, gecopieert uyt een Bijbel door Jacobus Fremeaux", waarvan het oorspronkelijk in 't bezit is van den Wel-Eerw. Heer Thomas Cooke Thornton van Brookehall in 't graafsch. Northampton.

»Op den 7de October van 't jaar 1702 zijn alhier in 't privaat te Smirna in den Huwelijken Staat vereenigt Pietro Fremeaux, geboortig van Leiden [op den kant staat »in 't jaar 1676"] & Neederlantse Koopman hier ter plaatse met Jufvw Adriana Raffaelli, geboortig van Zante, welke Trouw alhier voltrokken is met Toestemminge & Licentie bevoorens daar toe genoomen van den Aards Bisschop Daniel Duranti door den Roomse Pater van 't Convent der Ciocolanten [1]) [*sic*] Fabiano Hinckelmann, in presentie van de Hrn Daniel Gluck, Antonio Guerin & Gio Chapman als getuygen daar toe verzogt. Uyt welk Huwelijk de volgende kinderen zijn gesprooten:

1. Catherina Elisebeth Fremeaux, gebooren te Smirna op zondag den 8 April van 't jaar 1703 's morgens met den Daageraad en alhier gedoopt, hebbende als getuygen gestaan de Hr. Daniel Gluck & Jufvr Isabella Guerin.

2. Giacomo Fremeaux, gebooren te Smirna op Dinsdag den 16 September 1704 ten 4 Uuren na de middag alhier gedoopt, hebbende als getuygen gestaan de Hr. Giacomo Bourgois & Mevrouwe Clara Catherina Colyer Baronessa de Hochepied.

3. Nicolaas Fremeaux, gebooren te Smirna, op Woensdag den 22

[1]) Soccolanten of Observatiners.

Junii 1707 ten 10 Uuren 's avonds & aldaar gedoopt, hebbende als getuygen gestaan de Hr. Dionissio Housset & Mevrouwe Clara Catherina Colyer Baronessa de Hochepied.

4. Isaac Fremeaux gebooren te Smirna op Woensdag den 26 February 1710 & aldaar gedoopt zijnde; als Peeter geweest de Hr. Isaac Fremeaux Jaquen [1]) & als Meeter Elisabeth Fremeaux, beyde te Leiden woonagtig en zijn hier gerepresenteerd door de Hr. Giacomo Outshoorn.

5. Daniel Fremeaux, gebooren te Smirna op Maandag den 14 May 1714 & aldaar gedoopt; hebbende als getuygen gestaan de WelEd. Hr. Daniel Jan Baron de Hochepied met zijn WelEd. Dogter Jonckvrouwe Constantia Geertruyda de Hochepied.

Op den 4de July van 't Jaar 1727 's morgens omtrent 3 Uuren is alhier tot groote droefheyt van zijne gantsche Famille onze Waarde Vader de Hr. Pietro Fremeaux alhier te Smirna in den Heere ontslaapen, oud circa 54 Jaaren, nalaatende zijne Wedw Jufrw Adriana Raffaelli met de vijf hier bovengenoemde kinderen en in den volgende Dag hier met alle de Statie hier ter plaatse gebruykelijk begraaven op de Neederlandsche begraafplaatse — zijnde 't Lijk door zijn Schoon zoon de WelEd. Hr. Daniel Alexander Baron de Hochepied, haar H. M. Consul hier ter plaatse en de geheele Nederlandsche Natie met diverse ook der anderen Natiën vergezelschapt geworden. — Op den 27 December 1728 is alhier overleeden Mevrouwe Catharina Elisabeth Fremeaux Baronessa de Hochepied, volgens memorie daar van genaamt [2]) door haar Echtgenoot de WelEd. Hr. Daniel Alexander Baron de Hochepied & in 't boek te zien is op F°. 12. — Op den 29 September 1746 is alhier overleeden omtrent ten Twee Uuren na de Middag onze Waarde Moeder Jufrw Adriana Raffaelli, Wedw Pietro Fremeaux oud circa 74 Jaaren, nalaatende de vier zoonen hier vooren genaamt, en is den volgende Dag met alle de Statie hier ter Plaatse volgens de Roomse kercke gebruikelijk begraaven in de Kerke van de Paaters Ciocolanten van d' Order van S. Franciscus, en 't Lijk geaccompagneert geworden door haar Schoon zoon, haare kinderen en de geheele Neederlandse Natie. — Op den

[1]) Jacqueszn? [2]) gemaakt?

24 November 1771 is t' Amsterdam overleeden mijn waarde Broeder Isaac Fremeaux".

Zeist. J. H. VAN LENNEP.

Havelaar. Wapen, zie Rietstap's Armorial. Gedoopt te Breda 20 Juni 1685 Willem zoon v. Hendrik Lauwenburg en Maaiken Havelaar Jacobsdr. Item 15 Jan[i] 1758 Pieter Simon, zn v. Zeger (?) Boomer (?) en Elisabeth Haack; getuigen de grootouders Pieter Boomer en zijne vrouw Sara Havelaar. — Jan H. Jr. geb. 13 Juli 1758 † 18 Febr. 1812 tr. 13 Mrt 1781 Sara v. der Pot geb. 4 Oct. 1762. Jan Jacob H., geb. Rotterdam 5 Febr. 1785 † ald. 11 Apr. 1870 tr. Amsterd. 12 Sept. 1809 Adriana Catharina de Wit (zie haar wapen beneden, bij Bousquet) geb. ald. 21 Nov. 1791 Abraham Everardsdr bij Maria Catharina Titsingh, † te R. 11 Apr. 1872, bij wie te R. geboren:

a. Sara Adriana Petronella 25 Juni 1810 tr. te R. 13 Oct. 1832 Thomas Theodorus Gleichman geb. R. 31 Dec. 1805 † ald. 13 Mrt 1865.

b. Catharina Maria Everdina 18 Jan. 1812 † R. 15 Nov. 1834 tr. ald. 23 Oct. 1833 Anthony v. Hoboken geb. 22 Oct. 1807 † R. 6 Febr. 1872 na hertr. te zijn met .... Twiss.

c. Jan H. 19 Oct. 1815, *volgt.*

d. Izaak Eduard 15 Juni 1817, *volgt.*

e. Anna Jeanne 5 Mei 1819 † Haarlem 9 Aug. 1858 tr. R. 17 Sept. 1840 Jan Willem Enschedé geb. Haarl. 19 Jan. 1818.

f. Pieter 15 Febr. 1821 tr. te R. 16 Oct. 1850 Cornelia Elisabeth Dunlop geb. te R. 10 Dec. 1830, bij wie ald. geboren:

aa. Adriana Catharina 31 Juli 1851, tr. te R. 23 April 1873 Adriaan v. Stolk.

bb. David Hendrik 19 Nov. 1852.

cc. Jan Jacob 29 Mei 1855.

dd. Hendrika 15 Dec. 1857.

ee. Pieter 26 Dec. 1861.

ff. Samuel 12 Nov. 1863.

g. Adriana, † jong.

h. Johanna Maria Catharina, 3 Febr. 1825, tr. te R. 16 Sept. 1846 Willem Johan Hoffman geb. te R. 2 Nov. 1821.

i. Jacobus Pieter 2 Juni 1830, tr. te R. 4 Juni 1856 Catharina

Albertina Rueb geb. Rott. 31 Mrt 1831, bij wie te R. geboren:

aa. Jan Jacob 20 Mrt 1857.

bb. Johanna Maria 27 Juni 1858.

cc. Adriana Catharina 25 Apr. 1860.

dd. Anna Jeanne 25 Febr. 1863.

ee. Catharina Albertina 25 Mrt 1868.

ff. Jacob Petrus 17 Jan. 1870.

gg. Willem 14 Apr. 1874.

Nog 'n zoon Jacob † jong.

k. Adriana Catharina geb. 2 Juni 1830 tr. te R. 28 Mei 1851 Jacobus Aernout Petrus Pit geb. te Soeterwoude 27 Dec. 1827.

Jan H. geb. R. 19 Oct. 1815, tr. 1° te R. 19 Mei 1841 Anna Sieuwerts v. Reesema geb. R. 20 Nov. 1818 † ald. 7 Aug. 1856, bij wie ald. geboren:

a. Anna Christina Louisa 14 Mrt 1842 † ald. 15 Apr. 1873 tr. ald. 25 Febr. 1869 Jacques Bunge.

b. Jan Jacob 1 Jan. 1846 tr. R. 7 Mei 1874 Joanna v. Stolk geb. ald. 14 Juli 1850; hij 24 Sept. 1874 1e luit. dd. schuttij ald.; bij wie ald. geboren:

aa. Jan 5 Febr. 1875. *bb.* Gerrit 20 Mrt 1876. *cc.* Joan 6 Nov. 1877.

c. Sophia Elizabeth, 13 Sept. 1850.

Jan H., geb. ald. 19 Oct. 1815, tr. 2° te R. 24 Mrt 1858 Anna Christine Louise Haan geb. 18 Aug. 1826 † ald. 4 Febri 1865 bij wie ald. geboren:

a. Jan Hendrik Lucas 7 Apr. 1859.

b. Jan Lodewijk 18 Jan. 1865.

Hij tr. 3° te Haarlem 13 Jan. 1870 Sara Jacoba Dolleman wede de Fremery geb. 30 Juli 1830. Kinderloos.

Izaak Eduard H. geb. te R. 15 Juni 1817 tr. ald. 26 Juli 1843 Wilhelmina Jacoba v. Vollenhoven geb. 12 Sept. 1822; bij wie te R. geboren:

a. Adriana Catharina 12 Juli 1844.

b. Abraham 21 Aug. 1846.

c. Jan Jacob 30 Dec. 1848 tr. R. 3 Juni 1875 Emmerentia Johanna v. Vollenhoven geb. R. 19 Mrt 1855.

d. Eduard Willem 29 Juni 1852.

e. Sophia Elizabeth [1]) 14 Jan. 1855 tr. R. 13 Nov. 1873 Lodewijk Adriaan Gleichman geb. R. 9 Apr. 1842, Adrianuszn bij Caroline Louise Marie v. Heel.

f. Joost 30 Dec. 1856.

g. Sara Lydia 18 Oct. 1858.

h. Willem Jacobus 4 Juni 1861.

i. Elizabeth Sophia 26 Febr. 1863.

k. Catharina Adriana 8 Oct. 1864.

Nog troffen wij aan:

Sara Francina H. † 28 Mei 1851 tr. 29 Juli 1849 Adriaan de Monchy.

Pieter Louis H. tr. te R. 20 Juli 1865 Anna Ives Browne.

P..... Hav. J.zn 13 Jan. 1871 majoor dd. schuttij te Rott. Een H. 1882 lid van den gemeenteraad te R. Een Hav. tr. Jane Henriette Anny Herklots geb. R. 28 Febr. 1851. Johanna Maria H., tr. R. (23 jr oud) 27 Apr. 1882 Jacob v. Stolk. Jacob Pieter H. tr. Jvr. Françoise Anna Marie Emilie Andrea des Tombes bij wie te Utrecht geboren Theodorus Marinus Emilie 28 Jan. 1872 en Margareta Elisabeth Marie 22 Aug. 1873. — J. Hav. J.zn tr. eene v. der Hoop, Adriaansdr bij Sara Ledeboer.

V. O.

[Te Dirksland woont een v. Weel, geh. m. eene Havelaar. En te Rotterdam tr. J. Havelaar 23 Aug. '88 eene C. F. M. Schadee].

Hennequin (XXXVIII, 531). In Brouwer's Geïllustreerde Encyclopaedie trof ik aan Philippe Auguste H., met de bijvoeging »Fransch Historieschilder, 1762—1833". — Verwoert spreekt in zijn Vaderl. Woordenboek van Gualterus H., burgemr van Rotterdam, »door wiens tusschenkomst in 1706 het Fransche hof vredesvoorslagen aan de Staten deed, welke tot vele onderhandelingen aanleiding gaven, doch niet tot stand kwamen".

A. AARSEN.

Joly (XXXVII, 683). Mijne aanteekeningen uit Hulst nog eens opslaande, zie ik, dat de doopdatum van P. Joh. July 1 Sept. 1741

[1]) Zij schonk te Rott. 19 Aug. '88 de geboorte aan eene dr. RED.

juist is. Ik heb die aanteekeningen jaars- en maandsgewijs ingericht, zoodat ik onmooglijk een doop van 1 Sept. 1741, zetten kan op 30 Jan. 1740. Bij gelegenheid schrijvend aan mijn vriend, den secretaris van Hulst, J. Rottier, die een groot beminnaar van de geschiedenis zijner vaderstad is, en het oude schrift goed kan lezen, vroeg ik hem naar dien datum, en ontving ten antwoord : »de door U opgegeven datum doop P. J. Joly 1 Febr. 1741 is goed".

's Gravenhage. FRED. CALAND.

Romp (XXXVII, 571). Te Haarlem schonk A. M. Romp, geb. Dammiaan 22 Oct. '88 de geboorte aan eene dochter.

Rumpf (XXXVIII, 356, enz.). »Pieter Wright, Lacqueij, heeft volghens attestatie van den Heere Doctoor R o m p h ende met kennisse van den Stalmeester monsr Le Moire betaelt aan den Chirurghyn die hem ghekureert heeft een wonde int hooft, en hem verscheyde malen Aader gelaten, daeraan by denzelven verdient was de somme van *f* 27,17,8". Aldus *Nav.* XIV, 200a, in het artikel »Reize van Willem II naar Engeland tot voltrekking van zijn huwelijk" a0 1641.

J. A.

Rumpf. Gijsbertus R., pred. te Leeuwarden, zegende daar 19 April 1715 het huw. in tusschen den toenmaligen kapitein, lateren generaal-majoor Rumpf met Gesina Hamerster.

Den Haag. M. G. WILDEMAN.

Sanderson (XXXII, 351 ; 'IX 189). Vóór mij ligt een zegel (in rood was) met omschrift »Christiaen Sanderzon". 't Wapen is doorsneden ; boven : in rood drie naast elkander geplaatste knollen van ? beneden : in goud aanziende ossenkop van ? Helmt. de ossenkop. Dirk Gerrit Weigardus v. Voorthuysen en Elisabeth Anna Geertruida S. wonen te Rotterdam. Hun zoon trouwt 1885. Pieter Hendrik Smalt, koopman te R., en Alette Elisabeth Adriana S. gaan 1888 te Utrecht wonen. Zie verder *Nav.* XXXVII, 204 vermaagschapping met Knipschaer en Koenen. De *Nav.* XXXIX 189 onder *ff* en *gg* gemelde kinderen kunnen nòch v. Barneveld nòch v. B. S. geheeten hebben. Immers hun vader hertr. eene Rost, wed. v. B.

Die kinderen hebben toch niet aangenomen den naam van den eersten man hunner moeder? Voor het nieuwe kanaal Amst.—Gorinchem zijn ten zuiden van de stad Utrecht indertijd gronden onteigend van een minderjarigen S.

H.

Sanderson. Hoewel Anthony Johannes v. Barneveld en zijn broeder Jacobus Thomas v. B., *Nav.* XXXIX, 189, tusschen de kinderen van Thomas Johannes Sanderson gerangschikt zijn, en dus schijnbaar daarbij behooren, is dit echter niet het geval; het waren vóór-kinderen van Carolina Wilhelmina Rost, wede Jacobus v. Barneveld. In de door mij gebruikte MS.-genealogie waren zij aldus in eene doorloopende rij geplaatst.

J. B. VAN IJSSELDIJK.

[Dus is dan Thomas Johs S. omstr. 1780 hertrouwd met Cara Wa Rost.]

Snouck v. Loosen (XXXVIII, 604). Zie de volledige geslachtlijst van Snoeck (gedeeltelijk geadeld), Snouck v. Loosen en Snoeck v. Tol (beide takken niet adellijk) in het Jaarboek van den Nederlandschen Adel, 1e jaargang.

A.

[Ook beantwoord door Chrn J. Polvliet.]

Wapen (XXXIX, 128) — is van Schneither (Holland). De palingen zijn van natuurlijke kleur, de pijlen zilver.

Willemstad. J. D. WAGNER.

Heraldieke bijzonderheid. Kanon als wapenfiguur (vgl. *Nav.* XXXV, Bijlage, bl. L). I. Armes de la famille ducale Santa Severina (Calabre-Ultérieure). Ecartelé: 1. de gueules aux trois fleurs de lis d'argent; 2. d'argent au canon d'or; 3. d'argent aux trois chaînes d'or surmontées de trois étoiles du même; 4. de gueules aux lions qui rampent sur un chêne. II. Armes de la famille princière Schahowskoy-Glebow-Strecknew (issue en ligne mâle directe et légitime de Rürik, prince normand d'origine, premier souverain de la Russie 862—879). Couronne princière et manteau d'hermine; sur le

tout l'ours noir portant une lance; champ d'azur au guerrier normand; champ d'argent au canon de sable.

Uit den Alm. de Gotha.

's Hage. M. G. WILDEMAN.

[Zie een ganschen ander wapen Glébof Strechnef in Rietstap's Armorial 1e éd.]

VRAGEN.

Delff. Rochus Jacobsz. D., zoon van Jacob Willemsz. D. bij Maria Nagel Johannesdr, portretschilder, † 1617, tr.....? en won Clasina († Nov. 1694 tr. Oct. 1650 Gerrit Jochemsz. Wijttenhorst) en Jacob, notaris te Rotterdam 1634—70, tr. 1° Rotterdam 6 April 1636 Apollonia Boudewijns, wede Pieter Croon; 2° Margareta Steuker. Dit huwelijk was kinderloos. Het eerste ook? — Te Rotterdam † 13 Juli 1670 Elisabeth Bouwens, vrouw van kapitein Jacob Delphius? Wie was deze Jacob?

Rotterdam. W. H. CROOCKEWIT.

Geesteranus. Men vraagt genealogische opgaven over dit geslacht vóór den aanvang der 19de eeuw. Wat bij v. der Aa te vinden is, is bekend.

Janson, enz. Wie kent het wapen dezer familie, die omstr. 1600 uit Nederland naar Duitschland is vertrokken? — Wat was het wapen van v. Jelckema, 't welk niet in het Stamboek van den Frieschen Adel voorkomt, doch wel de genealogie. — Georg Wolfgang baron thoe Schwarzenberg en Hohenlansberg, tr. te Voorburg 10 Apr. 1729 Françoise Wlson de St. Maurice, dr v. Jacques Wlson de St. M. bij eene jonkvre v. Leyden. Wie kent de ouders van Jacques en die zijner gade? Welke was de voornaam dezer laatste? — Kent iemand de wapens der familiën Vercuiner (Vercwiner) en ter Wischga of v. Terwischge, welke in de 15de en 16de eeuw in de Stellingwerven in Friesland bloeiden? Ter-Wischga moet een sterk bemuurd slot geweest zijn onder Appelscha (thans gemeente Ooststellingwerf)!

L.

Semeyns (vgl. *Nav.* XXXVII, 336). Bestaat er eene eenigzins volledige genealogie S.? Wie verzamelt er gegevens? Waarom noemde de admiraal Jacob Semeyns zich, wonderlijk genoeg, »Til"?

Selie. Zie de vraag *Nav.* XXXV, 518, welke hier herhaald wordt. Wil een der lezers van dit Maandwerk, te Schoonhoven woonachtig, de goedheid hebben na te zien, of aldaar in 1767 (10 Nov.?) gedoopt is Dirgiena Jacoba S. uit Dirk en Helena Nielen. — Stephanus S., geb. in Overijsel, oud 24 j., wordt 8 Sept. 1634 te Leiden ingeschreven als theol. stud. Wat is er van hem bekend? Selie wordt in een testament ook Ceelie gespeld.

H.

Vapoer. Arent Hendriksz. V., geb. 25 Aug. 1618, † 9 Juni 1675, burgemr van Rotterdam, tr. 28 April 1648 Catharina Arentsdr v. der Wolff, geb. 26 Apr. 1628. Bij wie:

1. Geertruida, geb. 23 Juli 1649, tr. eenen Pagel.

3 Hendrik, ged. te Rotterdam 30 Maart 1664.

2. Arent, geb. 7 Aug. 1652 schepen ibid., tr. Anna du Bois, bij wie, allen ald. gedoopt:

Arent 11 Juli 1683, Pieter 17 Sept. 1684, Geertruida 17 Nov. 1686, Catharina Geertruida 26 Dec. 1688, Anna Martina 17 Mei 1690, Anna Martina 1 Nov. 1693, Arent 11 Mrt 1696, Maria 27 Juni 1697, Arent 13 Sept. 1699, Petronella Geertruida 31 Aug. 1702.

Wie kan mij verdere inlichtingen verschaffen?

Rotterdam. W. H. CROOCKEWIT.

[De ridderhofstad Wulven, in 1696 verkocht aan den heer v. Bonnefont, kwam van dezen in 1719 aan Henricus v. der Graaf (*sic*) de Vapour (*sic*), die er vijf jaren later, nml. 28 Oct. 1724 mede beleend is. (»Tegenw. Staat v. Utrecht" 1772, II, 389). In Herald. Bibl. 1880 bl. 334 (vgl. ald. bl. 303) deelden wij eenen leenbrief mede dd. 28 Aug. 1780 vanwege Mr. Lodewijk v. Toulon, raad in de vroedschap en schepen der stad Gorinchem, enz., heer van Wulven krachtens zijn huwelijk met Johanna Helena v. der Graaff (*sic*) de Vapour (*sic*). Ibidem vermeldden wij eenen Henricus v. der Graaf (*sic*) de Vapour (*sic*), Phil. doct, als prop. 19 Dec. 1695 ber. te Herwijnen en Hellouw; ber. Sept., bev. 7 Oct. 1705 te Benthuizen, † ald. 8 Nov. 1723 (H. de Jongh, »Naamlijst der Predd. v. h. Geld. Synode" 1750 bl. 433).]

GESCHIEDENIS.

Hulstijn. Synode (XXXIX, 84, 193). Blijkbaar heeft men hier met eene verkeerde lezing te doen, wellicht door onduidelijk schrift; en moet ongetwijfeld gedacht worden aan IJselstein. Het kerkelijk ressort van Zuid-Holland omvatte in de 17de en 18de eeuw niet alleen de negen classes binnen die provincie, maar ook nog twee classes daar buiten, nml. die van Buren en van Breda. De classis van Buren bestond uit de drie graafschappen Buren, Leerdam en Kuilenburg en de baronie IJselstein, met al derzelver onderhoorige dorpen. Elk jaar werden toen in al de provinciën onzes vaderlands Provinciale synodale vergaderingen gehouden, behalve in Zeeland, waar men een Coetus had; en Drente, waar men slechts om het derde jaar eene synodale vergadering hield. De jaarlijksche synoden hadden alzoo plaats in Gelderland, Utrecht, Friesland, Overijsel, Groningen en Ommelanden, Noord-Holland en Zuid-Holland. De vergaderplaatsen dier synodale bijeenkomsten waren in elk gewest, volgens eenen rooster, bij toerbeurten bepaald; en zoo kwam dan in Zuid-Holland ook IJselstein soms aan de beurt, hetgeen in 1665 het geval zal geweest zijn, evenals zulks in 1784 heeft plaats gegrepen. De provinciale synode van Zuid-Holland, gehouden te IJselstein 27 Juni—5 Juli 1665, is geopend door Bernardinus de Moor, pred. te Gouda (van 1661 tot 1680, zijn sterfjaar), en gesloten door Henricus Weimans, pred. te Rotterdam (van 1658 tot 1667, zijn sterfjaar).

Wolfaartsdijk. J. VAN DER BAAN.

Keerbergen (XXXIX, 193). Le fragment généalogique de la Hérald. Bibl. m'était connu. Si les renseignements fournis par moi (p. 9) sont en contradiction avec ce fragment, c'est que je m'en suis rapporté exclusivement aux chartes et diplômes que j'ai pu consulter. D'ailleurs, comme j'ai eu soin d'indiquer mes sources, ceux qui doutent de l'exactitude de mes affirmations, se trouvent à même de contrôler celles-ci. — Au surplus, le travail annoncé sur la seigneurie de Keerbergen est en voie de publication. Il parait dans »le Mes-

sager des sciences historiques". En son temps, j'en tiendrai des tirés-à-part à la disposition des intéressés.

DE RAADT.

Lei-Lieve (XXXIV, 252). Hierdoor wordt niet hetzelfde water bedoeld. De Leye (fransch: la Lys) is eene nog al belangrijke rivier, die te Lisbourg (Pas-de-Calais) ontspringt, en na een weg van 210 kilom. te hebben afgelegd, waarvan 90 in België, zich te Gent in de Schelde werpt. De Lieve daarentegen was een oud kanaal, dat Gent in verbinding stelde met het Zwin. Door de verzanding van het Zwin hield echter deze gemeenschap op; en aangezien de Lieve later ook op verschillende plaatsen werd droog gelegd, bestaan thans van het oude kanaal nog slechts gedeelten.

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

Orleans. Universiteit. Duitschers, Nederlanders en Schotten. In de Nouvelle Revue historique de droit français et étranger, 12e année, Juillet-Août 1888, no 4, komt bl. 386 en vg. een artikel »La nation allemande à l'université d'Orléans au XIVe siècle" voor, van de hand des heeren Marcel Fournier. Hierin wordt betoogd, dat de universiteit van Orleans niet minder dan die van Bologne in de Middeleeuwen door vreemde en vooral Duitsche studenten werd bezocht. Ik ontleen er dit een en ander aan. Bologne n'était pas la seule (école) à posséder des nations étrangères. Il y avait aussi à Orléans une nation allemande et une nation d'Ecosse, qui étaient constituées depuis le XIVe siècle et dont on peut faire remonter l'existence jusqu'au XIIIe. — Ainsi disparaît encore une partie de la légende bolonaise et de la légende de la nation allemande à Bologne. Dans une publication récente, on s'attache à faire ressortir qu'il y a eu à Bologne près de 10.000 étudiants allemands jusqu'en 1796 (Friedländer et Malagola, »Acta nationis germanicae universitatis Bononiensis", 4o. 1888, p. XXXVII, ... Je dois dire ici que les archives de la nation allemande de l'université d'Orléans me semblent beaucoup plus importantes que celle de la même nation conservées par les comtes Malvezzi de Médici [1]. Elles sont un peu moins anciennes, mais forment

[1]) In eene aankondiging van genoemd werk van Friedländer et Malagola op bl. 484 en vg. van hetzelfde nommer dezer *Revue* leest men: Les documents qui

une série complète et ininterrompue de documents extrêmement précieux pour l'histoire généalogique de l'Allemagne, pour l'histoire d'Orléans en particulier et l'histoire de France en général. Voici d'une manière sommaire l'énumération de ces archives importantes: [volgt eene opsomming van registers en liassen van 1378 tot de 18e eeuw]). Si on énumérait les noms qui se trouvent sur les nombreux registres de la nation allemande à Orléans, on en trouverait au moins autant.

. . . .

— J'ai prétendu que l'existence des étrangers à Orléans pouvait être prouvée même au XIIIe siècle. En effet, les statuts de 1378 et 1382 [die achter de bijdrage staan afgedrukt] fournissent déjà de précieuses indications en ce sens. Ils font souvent allusion aux temps anciens de la nation; et, en 1378, tous les membres de la nation allemande se cotisèrent pour faire rédiger un »novellum librum", qui devait comprendre les statuts de l'université et ceux de la nation. La nation allemande existait dans la première moitié du XIVe siècle. On peut aller plus loin. Dans une ordonnance du 17 juillet 1312 le roi supprima les nations à Orléans. Elles existaient donc et rien n'autorise à penser que celle des Allemands ne fonctionnait pas. Au contraire, certains faits permettent de croire que les relations entre Orléans et l'Allemagne ou le Nord étaient fort anciennes. — Ainsi, vers la fin du XIIIe siècle, le roi de Bohême eut à envoyer un étudiant à l'étranger pour le préparer à l'aider dans la réforme des lois. Est-ce sur Bologne qu'il fut dirigé? Non, il alla à Orléans..... Ainsi, plusieurs documents inédits signalent des professeurs qui sont ou flamands ou allemands: »Alanus de Valle, clericus Leodiensis dyocesis", mentionné comme professeur à Orléans en 1301; »Johannes de Unistinga, utriusque juris professor", envoyé par l'université d'Orléans à Clément V en 1306; »Johannes Vehein", compté comme professeur dans un statut de 1320, me semblent être des personnes d'origine allemande, qui ont dû professer à Orléans. Les statuts de la nation disent formellement que leurs anciens ont successivement nommé pour »doctor" de leur nation »prius Jacobum de Ravenniaco; Petrum

ont donné lieu à cette publication étaient conservés dans les archives des comtes Malvezzi de Médici, à Bologne.

de Bella Patica; post Petrum, Reginaldum de Remis; dein, Johannem de Feritate, dominum Johannem Nicoti, episcopum Aurelianensem; demum Bertrandum Caprioli; modo Johannem de Matiscone; pro nunc vero dominum de Mantiscone, Baudet". Rien ne permet de mettre en doute ce que disent les statuts sur ce point, et rien ne nous interdit de croire que de jeunes allemands dûrent aussi devenir »regentes" à Orléans. Enfin, s'il fallait une dernière preuve de l'influence de l'université d'Orléans dans le Nord, en Flandre et en Allemagne, je la tirerais des deux faits suivants.

. . . .

Ce qu'on doit conclure surtout des textes publiés, c'est que les étrangers venaient en France, aussi bien qu'ils allaient à Bologne, c'est que les Allemands, dès le XIIIe siècle, vinrent à Orléans y étudier le droit. Ils constituèrent une nation qui fut prospère au XIVe siècle. En 1378, les statuts affirment qu'il y avait 10 »licentiati", 21 »baccalarii" et 27 »scolares". Plus tard, au XVe siècle, on trouve les Allemands aussi nombreux; jusqu'à ce que, au XIVe siècle, ils arrivent à être près d'une centaine dans la nation. § VIII van de Statuten van 1378. die achter deze bijdrage zijn afgedrukt uit den »Liber statutorum inclyte Nationis germanice", fº. 60 tot 65, luidt: »Sequuntur nomina illorum qui, sumptibus suis, presentem novellum librum, et argentea bina sigilla fieri procurarunt". Et primo — nomina Licentiatorum.

Onder de 10 licentiati komen voor:

Petrus Bloem.
Arnoldus Pot.
Everhardus Foec. } Traiectensis d(iocesis.)
Hugo Wilhelmi.
Johannes Marse.

Onder de 21 bacallarii:

Nobilis vir Reynaldus de Vyanen, Traiectensis d.
Theodoricus de Hoeswic.
Wesselus de Ravenswaede.
Rodulphus de Ysendorn.
Rodulphus de Sleen.
Robertus Wisch. } Traiectensis d.
Egiduis Brune.
Johannes Grutere.
Henricus Boest.
Gerardus Foec.

Petrus de Heynsberch, Leodiensis.

Onder de 27 scolares:

Henricus Spronc.
Henricus Bloem.
Martinus de Delft. Traiectensis d.
Albertus Hœsch.
Walterus Yseren.
Petrus Pes.
Lambertus de Roede, Leodiensis.

A.

Putte, enz. Vervolg van *Nav.* XXXIX, 257—64.

Jean Antoine, fils aîné de Ferdinand de Brouchoven, releva le 13 décembre 1710, la baronnie de Putte. Il devint aussi seigneur de Rithove, Linghem et Fontaines. Jean Pierre Christijn, usufruitier de Schrieck et Grootloo, étant venu à mourir (le 24 mai 1717), Jean Antoine de Brouchoven reçut également cette dernière seigneurie (M. 49). Par son testament du 9 avril 1713, il institua Marie Claire Louise de Rietwijck pour son héritière universelle. Ce fut le 10 février 1718 que cette dame releva la baronnie de Putte et la seigneurie de Schrieck et Grootloo. Elle avait alors environ 50 ans et était domiciliée à Bruxelles. (M. 23, p. 312). Elle décéda, dans cette ville, le 24 avril 1739 et y fut enterrée aux Chartreux. De ses enfants, Marie Madeleine Claire Nicole (né le 13 août 1698) seule semble lui avoir survécu. Elle épousa, le 1 juin 1725, Charles Louis van der Stegen (d'or au lion de sable, armé et lampassé de gueules, la queue fourchée et passée en sautoir), d'abord cornette au régiment de cavalerie Marquis de Westerloo, et, ensuite, lieutenant-grand veneur et drossard de Brabant. — Il eut un procès contre sa belle-mère. En vertu d'une sentence du conseil de Brabant, il fit relever la seigneurie de Schrieck et Grootloo, le 28 juin 1727 (M. 25, p. 403). Voici les quartiers de ces deux époux:

Jean v. der Stegen, conseiller, maître et, ensuite, président de la chambre des comptes de Brabant (fils de Nicolas, bourgmestre de Bois-le-Duc et conseiller au conseil de Brabant et de Marguerite d'Ocoche);

Catherine de Favre (fille de Jean et de Lucie v. der Noot), portant de gueules à trois chevrons d'or);

Daniel v. Assche (fils de Daniel, échevin de Louvain, † en 1588, et de Barbe v. Schore, † 9 février 1579) échevin et bourgmestre de Louvain: portant échiqueté de sable et d'argent;

Jacqueline Switten (fille de Guillaume, avocat au conseil de Brabant, et de Marguerite v. den Kerckhoven); portant d'azur à trois fleurs de-lis d'argent.

Philippe v. der Meere, seigneur d'Huijsgavere, Clessenaere, Voorde, etc., bourgmestre d'Audenarde, † le 25 octbr. 1661; portant d'azur à trois feuilles de murier d'or, la tige en haut;

Jeanne de Croix (fille de Pierre, seigneur de Fresnoy, Malannoy, Bourech), portant d'argent à la croix d'azur.

Jean François (alibi Jacques) Peeters dit Stommelincx, seigneur de Westerghem, conseiller au conseil de Flandre; écartelant Peeters, qui est: d'or à trois étoiles de sable, d'or (ou d'argent) à la croix de gueules;

Jossine Lucie Stalins, née le 14 décbr. 1606, † le 25 juin 1678 (fille de Jean, seigneur de Lembeke, Ter-Burcht, etc., et d'Isabelle Harduin); portant d'or à trois fusils de la toison d'or de sable.

Philippe v. der Stegen, licencié en droit, échevin et trésorier de Bruxelles;

Elisabeth v. Assche.

Maximilien v. der Meere, seigneur d'Huijsgavere, Voorde, etc., † le 27 avril 1699 (marié, en 2des noces, à Gabrielle v. Hulst);

Marguerite Thérèse Peeters dite Stommelincx, † le 12 avril 1672.

Jean Adolphe v. der Stegen; créé comte par lettres patentes du 30 janvier 1698; seigneur de Sainte-Waudru, Bibelaer, Wachene, etc.; grand drossard de Brabant;

Marie Françoise v. der Meere, † en 1723.

Charles Louis v. der Stegen, seigneur de Schrieck et Grootloo [1].

---

[1]) Une autre famille v. der Stegen, dite van Os, portait: Châtillon, brisé en chef de trois coquilles de sable, rangées.

Gérard de Brouchoven, seigneur de Bergeijck, Westerhoven, Rithoven, etc échevin de la ville, conseiller receveur du quartier de Bois-le-Duc ; † à Lierre, le 7 février 1638 ;	Catherine Maes, dame de Bousval, Laloux etc. ; † le 22 novembre 1660.	Jacques de Caluart dit de Sassigny, seigneur de Busermate ; premier conseiller au grand conseil de Malines ; † le 23 octobre 1657 ;	Catherine v. der Goes, † le 19 décembre 1631 (fille de Jean, seigneur de Bautersem, à Contich, et de Catherine Scholiers, et petite-fille de Pierre et d'Alexandrine Balbani).	Helenus Mancius de Rietwyck, né, à Bruxelles, le 9 mai 1606, † en 1654 (fils de Charles [1]) et d'Hélène Mancie de Mérode) ;	Louise de Bernaige, dame de l'oddeghem, à Oijenbrugghe, et de Ten-Berghe, à Grimberghe, † le 14 juin 1686. Elle fit devant le notaire Frédéric Redel un codicille en faveur de sa petite-fille Marie Claire Louise.	Guillaume Absolons, licencié en droit (fils de Godefroid, conseiller de la ville de Louvain, et d'Ide van Nieuwenhuijsen, fille de Dominique) ;	Isabelle de Brouchoven.

Antoine Ferdinand de Brouchoven, écoutète de Lierre, bourgmestre de Bruxelles etc., chevalier, premier baron de Putte, seigneur de Schrieck et Grootloo, Rithoven etc. ;	Marie de Caluart dite de Sassigny.	Alard Adrien de Rietwijck, baron de Rocquigny, seigneur de Poddeghem, Ten-Berghe, Linghem, Fontaines ; † le 8 octobre 1694 ;	Antoinette Marie Absolons, † le 10 juin 1715 ; enterrée avec son époux et les parents de celui-ci à l'église Sainte-Catherine à Malines [2]).

Jean Jacques de Brouchoven, baron de Putte, seigneur de Schrieck et Grootloo, Rithoven, Linghem, Fontaines etc., trésorier de la ville de Bruxelles etc. ;	Marie Claire Louise de Rietwijck, dame de Poddeghem etc. ; † le 27 avril 1739 ; enterrée, à Bruxelles, aux Chartreux.

Marie Madeleine Claire de Brouchoven.

---

[1]) Le 22 octobre 1616, Messire Charles de Rietwijck releva pour sa femme, Hélène Mancie de Mérode, sœur, de père et de mère, de Philippe, baron de Mérode et de Pietershem, comte d'Oolen, seigneur de Westerloo etc., une rente hypothéquée sur Gaesbeek ; il reconnut, le même jour, que René de Renesse, comte de Warfusée etc., baron de Gaesbeek, lui avait remboursé le capital de cette rente. (B. 371, 438). [2]) sous un monument orné des 32 quartiers d'Alard Adrien de Rietwijck ; voyez les Inscript. funér. de la Prov. d'Anvers, et Provintie, Stad ende Land van Mechelen, I p. 375).

Le père du nouveau seigneur de Schrieck et Grootloo, Jean Adolphe v. der Stegen, avait été créé comte, par le roi Charles de Castille, par lettres-patentes données à Madrid, 30 janvier 1698, avec faculté d'appliquer ce titre à une de ses terres. Cette faveur lui avait été accordée pour récompenser des services rendus, pendant 21 ans, comme drossard de Brabant, et en reconnaissance des mérites de ses aïeux. Le diplôme constate que le père du nouveau comte avait été trésorier de Bruxelles, le grand-père président de la chambre des comptes de Brabant et le bis-aïeul conseiller au conseil souverain de Brabant, après s'être démis, pendant la révolte, de ses fonctions de bourgmestre de la ville de Bois-le-Duc. A en croire le diplôme, la famille aurait joui de la noblesse depuis quatre siècles et contracté un grand nombre d'alliances avec des familles nobles. La mère du comte aurait conclu une seconde union avec le comte Delval, ancien ambassadeur d'Espagne en France. Jean Adolphe serait entré dans l'armée comme volontaire; après avoir été cornette, il aurait, comme capitaine, entretenu, à ses frais une compagnie d'infanterie wallonne „au terce du maistre de camp Jean Geys", jusqu'en 1677, époque où il fut nommé drossard de Brabant (Tr. Suppl. I, 415).

Jean Adolphe comte v. der Stegen et sa femme Marie Françoise v. der Meere furent enterrés avec leur fils aîné, Philippe Norbert comte v. der Stegen [1]), grand drossard de Brabant, seigneur de Sainte-Waudru, Wachene, Babelaer, Bousval, Lodyck, Rommerswael, Nieustrijen, et la femme de celui-ci, Anne Antoinette de Man, fille de Jacques, vice-chancelier de Brabant, à Bruxelles, aux Pauvres-Claires, sous un superbe monument, orné de 32 quartiers [2]).

[1]) Philippe Norbert v. der St. releva le 28 avril 1729, par suite de la mort de son père, le titre de comte et le fit appliquer à ses seigneuries de Bousval et de Laloux, dont il avait été investi le 9 novbr. 1726 (B. 383 p. 198). Après sa mort, son fils aîné Jean Bte Joseph Chrétien fit, le 5 mars 1744, le relief du titre de comte, des seigneuries, respectivement du comté de Bousval-Laloux et des seigneuries de Bourdeaux et de la Motte (B. 385 p. 499). Philippe Norbert avait acheté, en 1739, d'Isabelle Marg. de Man, dame de la Baillerie, douairière de messire Pierre Cupis de Camargo, colonel d'infanterie, la haute justice de la Baillerie, dans le village de Bousval, mais ne semble pas en avoir fait le relief devant la cour féodale de Brabant. Le 27 janvier 1756, son fils précité, étant alors grand drossard de Brabant, reçut l'investiture de ce fief (B. 387 p. 216).

[2]) Voyez la reproduction de ce monument dans le Grand Théâtre Sacré, II, 284. Les 32 quartiers sont mal ordonnés

Messire Charles Louis v. der Stegen, seigneur de Schrieck et Grootloo, acheta, le 18 septembre 1739, devant le magistrat de Malines, à Hélène Catherine v. Roosendael et à son mari, messire Simon Joseph de Heuvel, échevin d'Anvers, respectivement dame et seigneur d'Uijtberghen et d'Overmeir (ce dernier agissant également en qualité de tuteur de Marie Reine Thérèse Josèphe de Witte, en vertu du testament de messire Balthasar v. Roosendael, passé le 13 octbr. 1736, devant le notaire Pierre Gerardi, à Anvers), moyennant la somme de 844 florins, un livre censal, dit la seigneurie 's Gortters [1]), comprenant des cens sous Putte et relevant de la cour féodale de Malines. Il en fit le relief le 25 juin 1740 (M. 27 p. 115). Après la mort de sa femme, Charles Louis v. der Stegen contracta le 17 juin 1743 une seconde alliance avec Florence Charlotte v. der Meere (baptisée le 22 février 1705, décédée à Bruxelles, paroisse de Ste-Gudule le 14 juin 1776), fille de Jacques Maximilien, seigneur d'Huijsgavere, Voorde, etc., et de Florence Charlotte de Grass, fille de Ferdinand Alphonse baron de Nokeren, et de Florence Isabelle de Masin. Pour prévenir des différents qui pourraient surgir après sa mort entre ses enfants du 1er lit d'une part et sa seconde femme et les enfants de celle-ci d'autre part, le baron de Putte résolut en 1747 de disposer de ses biens sous forme de testament. Une grave maladie semble avoir été la cause de cette résolution. Les époux testèrent

---

[1]) Cette seigneurie était appelée d'après la famille de Gortter ou Sompeek-Gortter, qui faisait déjà partie du magistrat de Malines au 14e siècle et qui portait: d'argent à trois chevrons de gueules. Georges de Gorttere fut investi, le 6 septbr. 1475, d une seigneurie à Gheel (C. 17837). Le 15 décbr. 1618, Elisabeth v. den Eijnde, veuve de Florent de Gorttere, releva, par le trépas de son mari, pour elle même et pour ses enfants, des terres à Putte (M 5, 71). Ces terres passèrent peu de temps après à la fille de cette dame, Catherine, femme d'André v. den Nieuwenhuijsen (ib. p. 155). François de Gortter, aumônier, † le 7 avril 1729, git dans l'église Saint-Rombaut, à Malines. Sa pierre funéraire est ornée de ses armes, qui sont: un chevron, accompagné de trois annelets; cimier: un oiseau issant et essorant (Inscript. funér. de la prov. d'Anv). Antoinette Madeleine Frédérique de Bruijn, âgée de 23 ans, habitant Malines, fut investie, en 1744, comme héritière de sa tante, Barbe Antoinette de Bruijn, de la seigneurie »de Hovel'. comprenant des arrière-fiefs à Putte, Keerbergen et Schrieck, et d'une maison de plaisance, entourée d eau et munie de ponts, dite Huijlenborgh, sous Schrieck, éclissée autrefois de ladite seigneurie (B. 385 p. 496).

conjointement, devant le notaire J. B. Don Roy, à Bruxelles. La permission de disposer de leurs fiefs leur avait été accordée par un octroi du conseil de Brabant du 23 octobre 1747. Après avoir exprimé la volonté d'être enterrés sans pompe auprès des parents du mari, au couvent des Pauvres-Claires, à Bruxelles, les testateurs ordonnent qu'il y soit célébré pour chacun d'entre eux 200 messes de Requiem, à 7 sols, et trois annuaires avec »De profundis" et »Miserere", pour eux-mêmes et la première femme du baron de Putte. De ce chef, le dit monastère recevra une rente de 16 fl. Le survivant des deux époux aura la propriété des meubles et effets et l'usufruit de tous les biens. Les deux enfants du premier mariage du testateur, Philippe Norbert Marie et Marie Charlotte, auront toutes les fermes, terres, bois, prairies etc. à Schrieck, Grootloo et Haecht, en parts égales. Le fils prendra, toutefois, par préciput le château avec le grand et le petit jardin, le verger, la ferme avec sa basse-cour, le tout entouré d'eau et situé à Schrieck, ainsi que la cour féodale et censale de Schorter (lisez: 's Gortters), sous Putte. L'intéressant document que nous analysons nous apprend que le dit château à été construit par le testateur lui-même. Les deux enfants du second mariage de celui-ci et ceux à naître de cette union recevront une rente hypothéquée sur la seigneurie de Mellet, dans le Brabant wallon. Le paiement irrégulier de cette rente semble avoir donné lieu à un procès contre les propriétaires de Mellet. Toujours est-il que dans la prévision de ce que ces biens pourraient être mis à décret et rachetés par eux-mêmes, les testateurs, ceux-ci stipulent que leur fils aîné, ou, à défaut de fils, leur fille aînée hériterait du titre seigneurial, du château, des terres, de la juridiction et de tous les revenus de Mellet. Il en serait de même de tout autre seigneurie qui pourrait être acquise avec les deniers remboursés du chef de l'hypothèque sur Mellet. Charles Louis v. der Stegen déclare laisser ses biens immeubles à ses enfants des deux lits; sa femme dispose des siens en faveur de ses propres enfants. Les époux signent:

»Chr. van der Stegen baron van Putte &c."

»F. C. van der Meere de van der Stegen" (sic!)

Ce testament date le 5 mars 1748. Charles Louis v. der Stegen mourut le 22 juin suivant. Sa veuve convola en secondes noces, le 29 juillet 1749, à Bruxelles (Finisterre), avec messire Jean Hyacinthe

de Cannart d'Hamale, seigneur de Boortmeerbeek et de Schoonenberghe († le 13 octbr. 1771).

Le baron de Putte laissa quatre enfants, savoir :
du premier lit :

1. Philippe Norbert Marie, qui suit.

2. Marie Charlotte, femme de Joseph François de Man, baron d'Attenrode-Wever.

Du second lit :

3. Françoise Philippine, morte en bas âge, et

4. Jeanne Louise, qui épousa d'abord, François Philippe Honoré Ghislain de Ruijsschen, comte d'Elissem, et, ensuite, Isidore Marie Jean de Lados, dit comte de la Deuse de Beaulaincourt, seigneur d'Orp-le-Grand et d'Orp-le-Petit. Agé de 9 ans, celle-ci fut investie, le 24 octobre 1752, de concert avec sa sœur germaine, de la rente sur Mellet (B. 386 p. 395). Cette rente avait été constituée à leurs parents, pour des sommes avancées par eux en 1744 et 1745, par Maximilien Ferdinand Joseph comte de Clauwez-Briant, et sa femme Marie Antoinette Joséphine Pauline baronne de Spangen, propriétaires de Mellet. Les fonds ayant été remboursés sur ces entrefaites, Florence Charlotte v. der Meere et son second époux de Cannart d'Hamale firent casser la rente le 29 mars 1754. (B. 387 p. 184). Apres le décès cette dame et son second mari furent investis de la seigneurie et du château de Boortmeerbeek (le 16 juillet 1776 ; B. 392 p. 51).

Phillippe Norbert Marie v. der Stegen, né à Bruxelles et y baptisé (Finisterre) le 7 mai 1726, hérita en vertu d'un codicille de sa grand' mère Marie Claire Louise de Rietwijck (passé, le 17 novembr. 1738, devant le notaire v. Potvliet) de la seigneurie et baronnie de Putte. Guillaume Reijntiens, greffier de la grande vénerie de Brabant et administrateur de la succession de la défunte, prêta pour lui le serment de fidélité, le 7 juillet 1739 (M. 27, p. 52). Le 27 septembre 1744, Philippe Norbert Marie releva devant la cour féodale de Brabant le titre de baron (B. 385, p. 532). Il devint lui-même hommeservant (besetman) du chef de Putte le 15 avril 1749 (M. 27, p. 49) ; ce même jour, il releva, comme héritier de son père, les seigneuries de Schrieck, Grootloo et 's Gortters (ib. p. 9). — Il fut admis, à Bruxelles, au lignage des Serroelofs et devint échevin de Louvain.

Il se maria deux fois; 1°., à Bruxelles, le 22 décembre 1753, à Marie Françoise baronne de Gruutere, dame d'Yedeghem (fille de François Joseph Bruno Grégoire, et d'Isabelle Françoise Joséphine de Bois de Fiennes), qui mourut à Louvain, le 24 novembre 1771, des suites de ses 15èmes couches; 2do, à Louvain, par contrat du 21 mai 1773 à Thérèse Françoise Bols d'Arendonck, née à Turnhout, le 26 août 1732, veuve, de Jean Baptiste de Herckenrode, seigneur de Steenberghen, etc. et fille de messire Norbert François et de Marie Isabelle Joséphine v. Laer, dame d'Arendonck, Draeckenhoff, en Lille-Saint-Pierre, de Beerse, Gierle, Lichtaert, dame libre en Turnhout, d'Arendonck et Schoonbroeck, (fille héritière de Pierre, alibi Jean v. Laer et d'Isabelle Proost) [1]). Ledit Norbert François Bols (né le 14 mai 1691, de Jacques et d'Elisabeth Verbraeckeie), licencié en médecine, veuf de Claire Catherine Rinquet, fut anobli par l'empereur Charles, par lettres-patentes, datées de Vienne, 7 novembre 1733. Cette famille est originaire de la franchise de Welde, au quartier d'Anvers. Elle porte, d'après les lettres-patentes précitées: de gueules à deux lions (affrontés) d'or, sur une terrasse de sinople, tenant chacun une boulette (sic!) de même, au chef (cousu) d'azur chargé de trois besans d'or; cimier un lion (de

---

[1]) Messire Jean Proost, seigneur de Vorsselaer, Lichtaert, Rielen etc., releva, le 18 janvier 1681, la seigneurie de Vorsselaer, comme héritier de son père, le chevalier Jean, seigneur desdits lieux, membre du conseil de Brabant (B. 378 p. 37). Au lieu de van Laer, les actes de relief portent quelquefois Verlaer. Isabelle v. Laer fut investie en 1732, en vertu du testament de François Pauli, seigneur d'Arendonck, receveur de Sa Majesté de Grande-Bretagne (testament passé le 11 juin 1732, devant le notaire F. Corvé) d'une habitation avec 53 bonniers de terre op 't Stock, à Turnhout, et d'un livre censal comprenant des redevances à charge de biens, sous Lille et constituant, avec certaines terres, le bien dit Draeckenhoff (B. 384 pp. 111 et 143). Par suite de la mort de leur mère, les enfants de messire Norbert Bols et d'Isabelle v. Laer, dame d'Arendonck, furent investis conjointement, le 10 mai 1742, de ces deux fiefs, de la seigneurie d'Arendonck et de trois autres fiefs (B. 385 p. 265). Enfin le 4 mars 1769, messire Norbert Joseph Bols, seigneur d'Arendonck, fit pour son frère, messire Jean Bte »Bols de Draeckenhof", par suites du décès de leur père Norbert François, le relief de la part que celui-ci avait eue dans l'ancienne dime de Gierle (B. 390 p. 252).

l'écu) issant (tenant une »boulette"), entre un vol, d'or et de gueules. Devise: »Indefessus agendo" [1]).

Un obit de la famille Bols porte les quartiers suivants: Bols, v. den Berghe, Verbraken (sic!), Kinschot; v. Laer, Wouters, Proost, Pauly.

Le 17 avril 1754, Philippe Norbert Marie v. der Stegen reçut, par donation entre vifs de Cornélie Françoise de Rietwijck, la terre de Ten-Berge, à Grimberghe, avec sa cour féodale, son échevinage et une cour censale, comprenant 60 bonniers de terre, ainsi que la moitié des biens dits »den Haese" (E. B.). Le 17 mai 1765, il acheta avec sa 1ère femme, devant le notaire Lindekens, à Bruxelles, à Norbert François v. Steijnemeulen, à Gand, et aux sœurs de celui-ci, Suzanne, Marie Elisabeth et Marie Thérèse, domiciliées à Malines, une terre avec un manoir (ou ferme), écurie, grange, citerne (»borreput"), terres et bois situés sous Schrieck, Grootloo, Keerbergen, Putte Beersel, etc. Il en fit faire le relief le 17 août suivant, par Charles Wijns, mayeur de Beersel. L'acte notarial le qualifie »M'ber Philippe Norbert v. der Stegen, baron de Putte, seigneur de Schrieck, Grootloo, Poddeghem, Linghem, Fontaines, Beijghem, Tambergen (sic) etc." Le 14 avril 1768, le baron de Putte vendit à Elisabeth Schroijens, veuve de Jacques Lambaerts, une maison avec 10 journaux de terre, dite Sneusheijde, et sise à Beersel (M. 31) [2]). — De sa première femme, il eut quinze enfants. Son fils Joseph François Philippe v. der Stegen de Putte [3]), licencié en droit, avocat au conseil souverain

[1]) Comp. B. R. C. G. N° 636; Annales de l'Académie d'Archéol. de Belgique, III p. 403.

[2]) Elisabeth Schroijens transporta cette propriété, le 7 mars 1772, à Gilles Thijs (ibid.).

[3]) J F. P. v. der Stegen de Putte releva, le 22 janvier 1785, en qualité de curateur des biens du baron François de Waes, les seigneuries de Kessenich et de Bruijnshoren (B. 393 p. 22). Nous empruntons à un ouvrage moderne le passage suivant: »Ami de l'étude des sciences naturelles, il exerça dans le pays, à leur égard, toute influence qui était possible, à une époque difficile et désastreuse. Président de la Société d'histoire naturelle à Bruxelles, il accepta une chaire des sciences naturelles à l'école centrale. C'est sous ses auspices que le jardin de l'ancienne cour fut transformé en jardin botanique. A cette même époque il déploya une activité funeste à sa santé. Durant l'impression du 27e cahier de son cours d'histoire naturelle, qui devait se composer de dix volumes in-octavo, il tomba malade et succomba peu de temps après" J. F. P. v. der Stegen de Putte

de Brabant, échevin et puis bourgmestre de Bruxelles, marié à Marie Françoise de Cannart d'Hamale, eut deux fils et deux filles, qui ne semblent pas avoir laissé de postérité. Un autre fils de Philippe Norbert Marie, Gaspar Joseph Marie, est l'auteur des comtes v. der Stegen de Putte modernes. Un frère de ce dernier, Joseph Constantin Philippe, né à Louvain, y baptisé (à St Pierre) le 6 décembre 1768 et y décédé le 14 janvier 1828, reçut le château et les biens de Schrieck et fut créé, à titre personnel, comte v. der Stegen de Schrieck par le roi Guillaume Ier [1]). Il épousa, à Louvain, le 27 septembre 1793, Catherine Isabelle Ghislaine d'Onijn, née en 1766 et décédée à Louvain le 24 novembre 1842, fille de Jacques François Joseph d'Onijn de Chastres, bourgmestre de Louvain et de Marie Catherine de Herckenrode. Ces époux eurent deux enfants, un fils et une fille: Adèle Gérardine Thérèse, qui s'unit à Ferdinand d'Udekem, bourgmestre de Louvain. Le fils, Philippe Norbert Marie, né à Bruxelles, le 25 juillet 1796 et décédé le 2 juin 1874, hérita du château de Schrieck, avec ses appendances. Il devint membre du corps équestre de la province d'Anvers et fut gratifié, le 8 juin 1871, du titre de comte, respectivement de comtesse, pour lui et tous ses descendants des deux sexes de son nom. Il se maria deux fois; 1° à Bruxelles, le 9 septembre 1816, à Fulvie Caroline Antoinette de Longpré, et 2° à Bois-le-Duc, en juillet 1828, à Justine Anne Ghislaine v. der Fosse, fille du vicomte v. der F., gouverneur des provinces du Brabant Septentrional et d'Anvers, et d'une comtesse d'Affaytadi de Ghistelles. Il eut trois enfants de chacune de ses deux femmes. Le château et les terres de Schrieck passèrent à l'aînée des enfants du premier lit, Julie Marie Joséphine, comtesse v. der Stegen de Schrieck, née le 13 juin 1817, qui est la propriétaire actuelle de ce domaine.

Le château, bâti, ainsique nous l'avons dit, par Charles Louis v. der Stegen, baron de Putte, est une construction de très grande simplicité, d'environ 15 mètres de facade. A en croire un millésime placé au plafond du corridor du premier étage, il date de 1731. La façade de derrière fait face à la chaussée qui conduit à Malines. Les communs, écuries, remises etc. se trouvent dans deux bâtiments placés

mourut, le 17 floréal an VII, d'une fluxion de poitrine, aggravée par son assiduité au travail.

[1]) Voyez la liste des nobles du 17 nov. 1825.

derrière le château en forme d'ailes. Celui de droite renferme une orangerie [1]).

(*Wordt vervolgd.*)

V R A G E N.

Brisemontagne. Camera Obscura 16de uitgave bl. 275. »Ik ben waarlijk vergeten", zegt Hildebrand in zijn »Na Vijftig Jaar. Opheldering" 1887 bl. 141, — aan welken sprook- of legendenschat deze reus of wildeman ontleend is. Verzoeke opsporing en bericht". Men voldoe hieraan!

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Erfburggraafschap van Antwerpen (XXXVIII, 635). Over den burg te Antwerpen, die in 1410 op last van hertog Antonie werd vernieuwd, was door de hertogen van Brabant een slotvoogd aangesteld, onder den titel van burggraaf. Bij afwezigheid des Hertogs, ontvingen deze burggraven de hulde van alle vasallen en den eed van trouw der ingezetenen. Zij hadden het beheer over den steen, in welke gevangenis zelfs een deel der burchtmuren tot in onze eeuw gespaard bleef. Overigens was hunne macht zeer beperkt; en deze ging bijna geheel te niet, nadat de hertogen de burgerij van Antwerpen met vrije instellingen hadden begiftigd. Evenwel bleef de titel van burggraaf behouden tot op de groote omwenteling van het einde der vorige eeuw. Oorspronklijk was de titel van burggraaf van Antwerpen geschonken aan de heeren van Diest, en wel aan heer Arnold, die in eene oorkonde van den jare 1268 voorkomt. Maar het Diesterhuis stierf in den mansstam uit, ten jare 1432 met het overlijden van Jan v. Diest, heer van Sichem en

---

[1]) Nous remercions vivement M. le comte Louis v. der Stegen de Schrieck des renseignements qu'il a bien voulu nous donner des archives de sa famille.

Zeelhem. Zijne dochter Johanna bracht de waardigheid van burggraaf van Antwerpen over in het huis van Nassau, door haar huwelijk met Jan graaf van Nassau-Saarbrücken. Vervolgens door koop aan Willem hertog van Gulik gekomen, verbleef het burggraafschap aan den Gulikschen hertog, totdat deze het in 1490 in ruil afstond aan graaf Engelbert II van Nassau, heer van Breda en de Leck, † 1504, voor de goederen door hem geërfd van zijne moeder Maria gravin van Loos en Heinsberg. Zijn geslacht bekleedde deze waardigheid gedurende ruim drie eeuwen; het huis van Nassau behield tot op den tijd van prins Willem V het burggraafschap van Antwerpen (Witkamp, Geschied. der Zeventien Nederl. II, 360).

T. G.

Drost. Volgens »Der Deutsche Herold" XIX (1888) S. 103, 4, was een drost oorspronklijk een truchses (dapifer), — d. i. trug's Essen, vgl. *Nav.* XXXVI, 195, noot 1; 'VII, 336, — de adellijke tafelmeester aan een Hof; en werd deze in het Nedersaksisch steeds »drost" geheeten. Von Malortie (Beiträge zur Geschichte des Braunschweig-Lüneburgischen Hauses und Hofes", Heft V) omschrijft »drost" door »herrschaftlicher Vorgesetzter", en leidt het woord van het Frankische drott (= heer) af. Een zegel uit de eerste helft der 14de eeuw, van den Lüneburgschen truchses Gebhard Grote, — voorzaat van Freiherr Emmo Grote te Trier, den schrijver van het artikel in »Der Deutsche Herold" t. a. pl., — vermeldt den variant »drotsatus, waaruit licht »drost" kon ontstaan (*sic*). Zooveel gaat zeker, dat, als het woord drotsatus de brug heeft moeten zijn om van »truchses" tot »drost" te komen, de afleiding van een »frankisch" drott vervalt. In 't Deensch toch beduidt *Drot* evengoed eenen regeerder, bestuurder, zelfs koning, vorst; in 't Zweedsch Drottning evengoed koningin (ook in het schaakspel). Oudemans (Mid. Ned. Wrdbk) heeft echter niet alleen de vormen drossaet, drossate, maar ook drussate; welke laatste variant, dunkt mij, in natuurlijken trant henenwijst naar tru(ch)ses, samgetr. drus(t), dros(t), metathetisch »drots", met in het Mid.-Latijn [1])

[1]) Is mijne woord-afleiding, drost uit truchses, juist, dan heeft het Mid.-Lat. dristin, dristum = tribunale, elpenbeenen gerichtsstoel (Diefenbach's Glossarium) een anderen oorsprong. Zoo niet, dan ontstond het uit *drost*.

de uitgedegen vormen drossatus, drotsatus, zelfs droizetius (*Nav.* XXXIX, 89, waarin de *i* nog een overblijfsel is van de *g* (of *ch*) van het oorspronklijk woord). Hieruit werden dan de Mid.-Nederl. vormen bij Oudemans geboren. Deze getuigt er van: »In 't algemeen was het een zeer voornaam hofbeambte, die nu eens voorkomt als *tafelmeester*, welke de oorspronkelijke beteekenis was, dan weder als opperhofmeester, rentmeester, inner der belastingen, krijgsoverste, landvoogd en stedehouder. Onze woorden *drost* en *drossaard* zijn daarvan afgeleid". Bij de door mij thans voorgestelde afleiding nu komt het oorspronklijk tafelmeesters-ambt geheel tot zijn recht. In Geld. Volksalm. 1880 bl. 73 schreef ik aangaande de voormalige drosten ter Lede [1]): »Een drost of drossaard, — dit laatste, volksetymologie, of verfransching, — was een waardigheids-bekleeder, gewoonlijk uit den adelstand; hij werd door den Graaf aangesteld, was hoofdofficier in strafzaken, tevens dijkgraaf en stadhouder der leenen van het graafschap Kulenburg), en had daarin vrije jacht". Aldus was het in de 16de en 17de eeuw. Zweden heeft nóg zijnen Riks*drots* (*sic*, grand-chancelier de justice), vgl. *Nav.* XXXIX, 89; Denemarken zijnen Drost (*sic*) = drossard, welk Fransch woord men omschreven ziet door baljuw (bailli), schout en drost, terwijl baillive (Fransch) drostin beteekent. Dit bailli zie ik in een Zweedsch woordenboekje omschreven als amtman, landtfogde, en baillive als amtmansfru. En evenzoo in een Deensch dito; doch hier ook Landsdommer = juge provincial, sénéchal. De benaming »baljuw" zag ik in die woordenboekjes niet vertegenwoordigd; maar, terwijl het Deensche bailliage omschrijft als Amt, Amtmandstab, Amthuus, geeft het Zweedsche hiervoor — opvallend genoeg! — aan: amt, fögderi, härad; äfvhuset der baillifen, håller seszioner".

Geslachtsnamen als Drost (Beijeren), Droste [zu Hülshoff (gezegd Kerkering v. Stapel), (zu) Senden, zu Visschering, v. Schweckhausen] zijn derhalve etymologisch-identisch met Truchsess (v. Rheinfelden, Waldburg, Wetzhausen); zie Rietstap's Armorial. Ze worden uit den aard der zaak door oud-adellijke familiën gevoerd. Drost zu Senden is nog heden bezitter van het erftruchses-ambt in Munster. Ook in

[1]) Voeg bij de daar genoemden Joachim v. Hoemen, een der verbonden edelen, drost ter Lede, echtgenoot van Geertruid of Gerberich v. Wijhe; zie *Nav.* XXV, 490.

ons vaderland zijn de familienamen Drost, Drossaard, zeer gewoon. De aanvangsletter der geslachtsnamen Trost (Beijeren), Troste (Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 326) moet, zoo ze oud zijn, nog herinneren aan de beginletter van het oorspronklijke woord (truchses).

J. A.

Veluwsch bosch-gebruik (XXXIX, 153). Uitgenomen het Soerensche bosch, dat, als deel van het Kroondomein, in den Koning éénen eigenaar heeft, het Uchelsche, en een enkel ander bosch met éénen bezitter dier eigendommen, hebben de meeste Veluwsche bosschen gemeenschaplijke, d. i. elk voor zich velerlei eigenaren. Die aandeelen worden hier »loten", daar »deelen" of »deilingen", ginds »honderden", verder »vierels", genoemd. Zoo wordt de Uddelerheegde in loten verdeeld, het Speulderbosch in 56 deilingen, het Elspeeterbosch in honderden en 't Meervelderbosch in 28 vierels of zeven stukken van vieren. Zoo kon, om een voorbeeld te geven, 't laatste bosch 28 eigenaren of bezitters hebben; wat evenwel niet zoo is, daar er personen zijn, die twee of meer vierels bezitten. Daar zijn er zelfs, die op een half vierel of een achtste recht hebben; zoo'n onderdeel is meestal door splitsing uit eene nalatenschap ontstaan. Maar vierels zijn de hoofddeelen; en bij den jaarlijkschen verkoop van geregeld zeven perceelen akkermaalshout zijn er premiën aan verbonden, bestaande in boomen, in 28 perceeltjes voor 't vallen aangewezen, d. i. voor elk vierel of voor iederen eigenaar een boom of wat, 't zij tot timmer- of brandhout; 't eene perceeltje soms beter of geschikter dan 't andere. Om der eerlijkheidswille loot men om die perceeltjes, en de eigenaars kunnen ze zelven laten hakken, of verkoopen al naardat ze verkiezen. Onderlinge ruiling is gewettigd; maar 't trekken gaat vooraf. Zoo kunnen in 't Speulderbosch de genoemde personen met elkander *lotende* geweest zijn, d. w. z. hunne loten of deelen geruild hebben; de een heeft misschien liever bergroeden, en de ander wat te branden gehad. Ook worden de deelen (in 't Meervelderbosch de vierels) wel met elkaar in combinatie gebracht; en moet de loting uitwijzen, aan welke onder de 28 stukken de perceeltjes zullen ten deel vallen. De derde zes en de vierde zeven »loten" dan, om nog een voorbeeld te geven, met elkander, of worden nevens elkander gelegd. 't Is werklijk belangrijk, met

de velerlei gebruiken bekend te zijn, die omtrent de huishouding der bosschen bestonden, en nog bestaan. De verschillende aan de vakken hout gegeven benamingen en hun geschiedenis openen almede een ruim veld voor onderzoek en gissing. Zoo heeft 't »Houtdorpeldeel" in 't Speulderbosch, als 't gedeelte dat aan de buurschap Houtdorp grenst of in de richting er van gelegen is, weinig verklaring noodig; maar het in 't zelfde bosch gelegen *dolderdeel* laat omtrent ligging en naamsoorsprong, als vele namen, nog vrij wat te wenschen over.

Aan 't Uddelermeer. A. AARSEN.

[Hont dorpeldeel is dus verschrijving. — In 1215/6 (5 Febr.), — niet 1225, zie Bn Sloet, Oorkdbk van G. e. Z. bl. 1120 noot 1, — geschiedt gewag van Dholre in Tuenta en Dholre in Velua (ibid. bl. 450, 86). Is het eerste Dulder in Weerselo, — zie Nom. Geogr. Neerl. I 91, waar, ondanks het duidlijk sprekende charter, alsmede het door Bn Sloet in zijn Bladwijzer (bl. 1130b) gemaakte onderscheid, in 1059 op de Overijselsche plaats wordt toegepast wat van de Veluwsche geldt, — het andere is dan een Dulder of Dolder op Veluwe, dat als Tholre reeds in 1059 voorkomt [Bn Sl. bl. 172b, die bl. 1156b, 57a aan de Toldijk te Steenderen denkt, — waarom? Orden (bij Apeldoorn) behoorde toch ook tot de daar opgetelde plaatsen]; en in 1249, 69 Dolre super Veluam (ibid. 705, 890) luidt. Men vindt er in 1215/6 (vgl. ibid. 1120 noot 1) eene curtis (ibid. 486), evenals in het Overijselsche; maar van kerk en tiende (ib. bl. 450, 1130b) kan ik er geen spoor ontdekken, als ik de oorkonden n° 445 en 480 samenkoppel. Dit laatste punt valt denklijk uit te maken door vergelijking van n° 250—2 bl. 144 vg. in Van den Bergh's Oorkdbk v. Holl. en Zeeland. Gezegd Veluwsch Dolre, waarvan men totdusver de ligging niet wist, zal mitsdien schuilen achter Dolder (-deel) in het Speulderbosch van *Nav.* XXXIX, 153. Onze getrouwe medewerker van het Uddelermeer vorsche dit te Speulde of in den omtrek eens uit! Naar deze Veluwsche curtis noemde zich een geslacht; want, de gebroeders Hugo en Reiner v. Dolre a° 1178 (Sloet bl. 343, 6) mogen misschien Twentenaars geweest zijn: Gerard v. Dolre a° 1213/6 (ibid. bl. 443) wordt tusschen Geldersche edelen opgeteld, zoowel als dominus Elbertus de Dolren a° 1231 (ib. 549)). Vgl. misschien ook v. Hasselt, Geld. Bijzonderhh. bl. 25. 't Moet dus eene aanzienlijke buurschap zijn geweest. — Opmerklijk is de variant v. Delre a° 1200 (Sloet bl. 401). En aangezien Dolre (Dolder, Dulder) onmiskenbaar met *del* samenhangt (vgl. *Nav.* XXXVIII, 521, 80), hetzij in den zin van »laagte-hoek", hetzij als bloote verleng- of uitgedegen vorm; zoo is misschien de vraag niet ongerijmd, of met Delre (= Dolre) per metathesin Driel (zie in Nom. Geogr. Neerl. III, 85, 6 de varianten) etymol.-identisch kunne zijn.]

Zoolweer (XXXIV, 189; 'VIII, 626; 'IX, :9). In de oudhistorische plaatsbeschrijving Meerveld en Meervelderbosch van Dr. W. Pleyte c. s. komt in daarin opgenomen acten de (eigenlijke)

benaming Saelwher of Zaalwheer nu en dan voor, en dan altijd in den zin van landgoed, buitengoed, heerengoed, boerenplaats, eigendom in landerijen, rechten in velden en bosschen. 't Woord saelwehr is, volgens Dr. Pleyte, waarschijnlijk afgeleid van wehr, wara, als naam van het erf, een gewaard of volwarig erf, waaraan rechten en plichten waren verbonden; de eigenaar heette gewaard of volwarig. Dan volgen ter verklaring van *saal*, dat aan de Salische wetten herinnert, een paar aanteekeningen, die we hier opnemen. »Weiber konnten Ziegenschaften gemeinschaftlich mit ihren Brüdern erben..... So wird terra salica jener Grundbesitz gewesen sein der sogleich zum ererbten Hofe gehörte. Diesen nannte der Salfranke *alach* [= sors, loos] oder *Sali*, welches Wort zwar von zweifelhafter Grundbedeutung, jedoch als sprachgebrauchlich im Sinne von Bauernhof, Wohnsitz durch zahlreiche Salfränkische Ortsnamen sicher gestellt ist.... Der Name »terra salica" schickte sich somit für die zum ererbten Hofe gehörende Grundstücke vortrefflich" (Dr. Karl v. Amira, Erbenfolge und Verwandschaftsgliederung nach den Alt-Niederdeutschen Rechten, S. 13, 4). »Es ergiebt sich so ein Gegensatz zwischen der Hufe des Herrn und denen welche an anderen ausgethan sind. Das Land welches jener von seinem Hause (Sala) aus bewirthschaftet, wird" terra salica salaritia, Selland [1]). Die Hufe welche er selber bewohnt und bebaut, hoba salica, curtis salica, seli hova genannt. Gleichbedeutend steht mansus, curtis (ebenso terra) dominicus, dominicatus, indominicatus, der Herrenhof, Fronhof [2]), in späterer Zeit bei grösseren Grundbesitzern, Kirchen und Klöstern der Hof, dem eine Anzahl Bürger Hufen unterlegt sind, um hier die Zinse zu zahlen, die Dienste zu leisten welche ihnen obliegen" (Georg Waitz, Die Verfassung des Fränkischen Reiches, Band I, 1e Abtheilung, Deutsche Verfassungsgeschichte, S. 284). Volgens Ducange was eene »terra salica" behoorende bij de hoeve, zulke bezitting die slechts overging op den oudsten zoon bij erfenis, niet op de dochters. Zoo beweerde Aart Versteeg [een landbouwer te Meerveld] op onze navraag, dat »zaalweer" eene bezitting was, die slechts over-

[1]) Dus dan ook het Seli-, Syal-, Sie(l)-, Syel-, Seyl-land van *Nav.* XXXVI, 606, in den zin van (tiendplichtig) heerenland? Te Twello ligt een oud goed De Ziele. RED.

[2]) Dit Fronhof = Herrenhof staaft de *Nav.* XXXVIII 323, van vroon gegevene historische verklaring. Ald. bl. 325 bij te voegen: Vroon, gesl. te Doorn. RED.

ging op den oudsten zoon. Totdusver Dr. Pleyte, a. w. bl. 11, 2. Als bronnen worden vervolgens opgegeven: Sloet, Oorkbk. III, 1045 (?); Ordelbk van den Etstoel, 68—104; Schrassert, Cod. Gelr.-Zutph. II, 379, ibid. p. 24—196 n° 6; (Onjuist) Nijhoff, Gedenkw. III, 108 n° 3; Bondam, Charterboek 509; Lamswerde, Geld. Consult. II, 42.

Ten slotte nog vermeld, dat vroeger heerengoederen met een zaalweer waren de boerderijen Groot-Soll bij Garderen, Emelaar te Meerveld en Huizererf te Uddel, alle drie onder de »Hoge en vrye Heerlyckheyt 't Loo" gelegen, dus burgerlijk behoorend tot Apeldoorn.

A. AARSEN.

[Derhalve zoolweeren inzóóver gelijkbeduidend met de in de Middeneeuw op de Veluwe voorkomende sedel- of sadel-, saalhoeven (huba of hova salica), saalgoederen (selguth, -guut), dat sedelhoeve het geheel, zoolweer een gedeelte van dusdanig geheel, aanduidde? Het kapittel van St. Marie te Utrecht bezat op de Veluwe een vier- of vijftal sedelhoeven of saalgoederen, op welke dan het hierboven aangevoerde citaat van Waitz passen zal.]

Uithangteekens. Gelijk de wisselaars binnen de Vereenigde-Provinciën, bij plakkaat der Staten-Generaal, verplicht waren een houten bord met de wapens der zeven provinciën daarop geschilderd boven hun winkel te plaatsen (zie »Uithangteekens" I, 87); zoo waren hunne collega's in Brabant evenzeer verplicht op last des Konings »eene houte schotel voor hun deure te hanghen, met onse wapenen ende het Bourgoens cruijs daer op gheschildert, op welcke gheschreven sal staen Wissele des Conincks, naer oude ghewoonten". Ieder, die geene koninklijke aanstelling had, en zulk een bord uithing, werd tot 200 gulden boete veroordeeld. (Volgens de »Ordonnantie des Coninghs", Antwerpen 1652).

Hilversum. J. E. t. G.

LXXXV.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen van Mr. J. Dirks.

Bijvoegsels op Repertorium I—LXXXIII.

97. *Pieter Breughel*, genaamd de *Boeren of de Oude Breughel*, schilder te Breda geboren, bloeide in 1530. Door *de Grave* Mm. 47 Br. *de Vries* (1884) n° 63 *f* 2.50.

98. *Nicolas Grudius et Anna Cobella, par R. Serrure* (*Bulletin*, IV p. 175—176).

102 (1). *Völcker* n⁰ 140 Z. 10 gr. *f* 10.— : *Vz.* Naakt borstbeeld van Karel V rechts-gewend, geflankeerd door twee schildjes. *Kz.* Naakt borstbeeld van Ferdinand rechts-gewend.

102 (2). 1531. Vgl. n⁰ 199—200. Penning van *Ursula Seifried Pfintzing.* Haar borstbeeld links-gewend met hoed gedekt *Anno (aetatis) XXXIIII* (A⁰) MDXXXI. *Kz.* Haar wapenschild Z. 14 W., *Völcker* n⁰ 141 *f* 3.50 (Fraaie penning).

104. *J. Wolters Notice historique sur l'ancien Chapitre de Chainoinesses à Thorn.* Gand 1850. Avec carte et 7 planches 8⁰. In n⁰ 104 staat: *gebaren* lees: *geboren.*

105 staat: 68 lees: 60.

105 (1). v. M. II 351 (1) en 353 (2) geteekend H S (*monogram*) is *H Stampfer te Zurich* (1531—1579.) (*Völcker* n⁰ 146). Z 15,5 W. *f* 26—

108 (1). v. M. II 367 (1). *Völcker* n⁰ 147 Z. 40.5 W. *f* 106 geslagen te Dordrecht.

114. *Charles-Quint et les colonnes d'Hercule* (*Bulletin de R. Serrure* IV p. 180—181).

114 (1). Penningplaat gesneden door *Janus Secundus* ter vereering van zijnen vader *Nicolaus Everardi* in 1531 in staal gegraveerd als pl. VIII voor het *Bulletin* voornoemd (1885, IV p. 174—175). *Claes Everaerts.* Borstbeeld rechts-gewend, gedost in een lang kleed met hermelijnen halsboord; het hoofd gedekt met eene muts, onder de keel met een dubbelen band vastgehecht. Omschrift MDXXXI. IO.SE.F (Blad). Op de *Kz.* gegraveerd *Praeses Everardus.*

Hij was president van den Grooten Raad te Mechelen en stierf in 1531. De hermelijnen halskraag is nog het distinctief van den voorzitter van den Hoogen Raad te 's-Gravenhage. Komt ook voor op de penningen van *Viglius*, enz.

114 (2). *Jean Carondelet.* Penning van *Janus Secundus. Bulletin* IV p. 179.

114 (3). *Neaera* ook aldaar p. 178.

1. *Kusjens, nevens het oorspronkelijke van Janus Secundus. Vrij gevolgd door mr. A. W. Engelen* 2de druk XII en 84 bl. in 12⁰. Groningen bij *W. v. Boekeren* 1839. *Gids* 1839 bl. 393—399 door *mr. W. J. C. V(an) H(asselt)* te Amsterdam Juli 1839. *Vad. Let-*

teroef. 1839 I bl. 546 (1ste druk *Vad. Lett.* 1831 I bl. 406—409).

2. *Het geslacht der Nicolai en de portretten van Janus Secundus* door Mr. *W. J. C. v. Hasselt* Amst. Aug. 1839 *Gids* 1839 bl. 357—375.

3. *Reis van Janus Secundus van Mechelen naar Bourges in den jare* 1532. Uit het Latijn vertaald door *mr. J. G. la Lau*, *Gids* 1839 bl. 497—508.

4. *Joh. Secundi. Opera* Ed. *P. Scriverius.* L. Bat. 1631 12mo (fr. 10).

5. *Jean Second. Les Baisers, Traduction par V. Develay*, Paris 1872 in 8° avec portrait du poète (fr. 3.).

6. *Jean Second. Elégies. Traduction par V. Develay* Paris 1872 in 8° avec planche représentant la médaille de *Julie* (fr. 5.)

119. *Cat. Arti* 1880 n° 1074 (*P. H. v. Gelder*) met STE.IFE *Völcker* n° 279 *f* 11.50.

125. *Lucas van Leiden* † 1534 *f* 1.50.

128 (1). 1539. *H. Reitz* (*Rietz*). Bij *Völcker* n° 176. *f* 38—. (Vergelijk v. M. II 447 1—2). (Bijbelsche voorstellingen). *Vz.* De offerhande van Abraham geheel verschillend van de volgende voorstelling er van op n° 128 (2). *Abra : Sacrifi : Isac.* 1539 en de voorletters op beide zijden van *H.* (*Rietz*). *Kz.* als *v. M.* II 447—2 met eenig verschil.

128 (2). 1536. Penning van de Hervormden, door denzelfden stempelsnijder, maar zonder zijne initialen. *Vz.* Abraham's offerande. *Pater. mi. ecce. ignis* enz. *Kz.* Jezus Christus aan het kruis. *Peccata nostra ipse pertvlit* enz. Bij *Völcker* n° 177 Z. *f* 19—.

130. *A. Erman Deutsche Medailleure der sechzehnten und siebzehnten Jahrhunders* (*Zeitschrift für Numismatik* Berlin XII S. 51) vermeldt NF (N. F) als graveur van een penning met het rechtsgewende borstbeeld van *Wolfgang von Roggendorf* (Nieder-österreichischer Landmarschall) (*Bergmann* T. 13,64.)

131 (1). v. M. II 457 (2) (2 varianten). *Völcker* n° 180. Samen 28 W. *f* 7.50 *Romanorvm inperatvr.* Bij *de Vries* (1884) n° 1923 *f* 7.50.

131 (2). *Völcker* n° 181 kleiner van dezelfde type, doch met *Romanorv : inperat* Z. 10.5 W. *f* 7—.

132 (1). Vgl. v. M. II 469 (2) bij *de Vries* (1884) n° 89 Z. 26 W. *f* 12.—. *Paus Paulus* III. Wapenstilstand tegen de Turken. *Vz.* Borstbeeld links-gewend. Omschrift *Pavlvs III Pont(ifex) Max(imus)*

An(no) XII daaronder *ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΕΠΟΙΕΙ.* (Alexander heeft het gemaakt). *Kz.* De beelden van 469 (2) juist omgekeerd en het omschrift van onderen beginnend.

132 (2). 1537. *Hertog Georg van Saksen.* Borstbeeld rechts-gewend met krans getooid en omhangen met het gulden vlies. Omschrift *Semper. lavs. ejvs in ore. meo. aet. LXV.* (Altijd is zijn lof in mijnen mond. Oud 65 jaren).

Kz. Wapenschild. Omschrift. *Georgivs. d(ei) g(ratia) Dvx. Saxonie An(no). M. D. XXXVII.* (*Zeitschrift für Numismatik XI.* Berlin (1884). *A. von Sallet Deutsche Guss-Medaillen.* S. 137. Taf. V (3). Z. 21 Mm

Hertog George van Saksen. (Zie *Repert.* n° 52) was de zoon van *Albert of Albrecht der beherzte,* (geb. 1471). Regeerde sedert 1500 en stierf in 1539. Van 1500—1515 was hij *Gubernator Frisiae.*

133. Staat. 467 lees 466. Bij *Schulman* XI n° 909 *f* 40.—, *H. Reinhart?* *Völcker* n° 182 Z. verg. 63.5 W. *f* 7.—. Door *H. Rietz.*

134 (1). (1538). v. M. II 479. Bij *Völcker* n° 186 Brons. *f* 3.25 Het omschrift is niet *ΙΑΚ* enz. maar *ΙΩ Ο ΚΑΡ. ΣΑΛΒΙΑΤΟΣ.*

137. III. Bij *de Vries* (1884) n° 84 Brons *f* 4.—.

142 (1). 1540. Gedenkp. van Oost-Friesland. *Vz.* Geharnaste ruiter. Op den achtergrond gezicht op Emden. *Deo * confid(ens) * non * timebo * Q(uid) * faciat * mihi * homo.* (Op God vertrouwend zal ik niet bevreesd zijn, wat de menschen ook tegen mij mogen doen). *Kz.* Eene zittende vrouw met palmtak en Mercurius-staf in de handen. *Da * pacem * domine * in * diebvs * nostris.* (Geef vrede Heer in onze dagen). (*Schauthaler*) *Madai* n° Z. 2327. Cat. *Hooft van Iddekinge* n° 11 Z. 43 W.

143 (1). Looden penning. *Vz.* Het hoofd van den Heiland. *Kz.* De aanbidding der herders omgeven door een Vlaamsch omschrift. Op de fries van een boog staat *MICH(ael) V(enlonianus?)* hetgeen niemand anders dan *Michiel Mercator van Venlo* kan zijn. *R. Serrure Bulletin* II p. 89. (In Kon P. Kab. te Brussel. *Aanw.* 1881).

149. Bij *de Vries* (1884) n° 87 Z. 18 W. *f* 20.—:

150*. 1542. *Franciscvs Florvs pictor ae(tatis) XXXII.* Borstbeeld van dezen Antwerpschen schilder. Tin. Eenzijdig. »Le revers n'est pas venu à la fonte" luidt het bij *Völcker* n° 197. *f* 41.—.

151*. v. M. III 50 (1). *Pietro Arezzo* geteekend A(*gostino*) *V(eneziano)* Bij *Völcker* n° 194. Brons. *f* 54.—.

152. *Friedrich Hagenauer.* Zie *Bleimedaillien von F. H.* in *von Sallet's Deutsche Guss-Medaillen* (*Zeitschrift für Numismatik.* Berlin 1884 XI S. 133—136 en *A. Erman Deutsche Medailleure der* 16ten *en* 17ten *Jahrhundertes* XII S. 44—47.

153. In Cat. *Hooft van Iddekinge* n° 12. Gestempelde penning. Eenig bekend exemplaar van dezen penning van *Jonker Christoffel van Ewssum.* Op den penning *ab ev-vsum* en 7 *Aprilis.*

154. *Geslacht Omphal.* Zie *Nav.* XXVI, 588 VII, 133 XXXIV, 117.

155. Bij *Völcker* n° 199 Z. 3.8 W. *f* 3.—.

156. Ald. n° 202. Z. 19 W., *f* 60.— *Luckius* p. 106 n° 1.

158. *Hans Reinhart.* In *R. Serrure Bulletin* 1885, p. 83 leest men: »*M. Wustmann* communique à la Kunstgewerbeblatt, un article sur »les orfèvres leipzigois, *Hans Reinhart le vieux et Hans Reinhart* »*le jeune*, dans lequel il fait connaître un certain nombre de leurs »oeuvres".

159. Cat. *de Vries* (1884) n° 95 Z. verg. 35 W. *f* 6.25 met MDXXXXIII.

161. *Völcker* n° 210 Z. 12.5 W. *f* 1.25 n° 211. Andere stempel Z. 14.5 gr. *f* 2.—, *J. Schulman* Cat. XII (1887) n° 2 leest, * *Letabitur ivstvs* ✓ *in virtvte tva* alsmede *svper. omnem. terram. constitves. eos. principes* (Mm. 29 W. 12. Verg. Zilv. *f* 9.—). Zoo ook in Cat. *van der Niepoort* (1888) n° 15. W. 29 Mm. Verg. Z. *f* 2.—.

164. *Holbein-Erasmus. Lof der Zotheid.*. In de Engelsche vertaling van *Charles Patin's Itinera.* (London 1697 12mo, p. 158—159) leest men dat Holbein deze teekeningen op den kant der uitgave in quarto van 1514 (door *Falenius*, met de pen, 83 in getal, binnen tien dagen, maakte; dat *Erasmus* daarmede zeer in zijn schik was, en nog eenige deviesen bij sommige van die kleine teekeningen voegde. Hij geeft daarvan drie voorbeelden. Zie ook aldaar p. 162—163.

Cat. *de Coster* A° 1540 n° 54. *Vz.* Hoofd van een kardinaal en een zot. Omschrift *SO. I(ck) K(eer) VM. Kz. St. George* te paard, rechtsgewend. *Help. ons. cristvs. vt. al. n(ood).* In de afsnede 1540. Zilver.

In 's-Hage Kon. Penn. Kab. ($18\frac{6}{1\,9}85$) gezien. Groote koperen penning. *Vz.* Fraai gesneden, links-gewend borstbeeld met twee aangezichten onder elkander, links- en rechtsgewend. *Jvs in captvs* (*capite?*) *Sapientia in cvlo* 1603 F. R. F. *Kz.* Bacchus op een met wijnranken omkransd vat. (Hoog-uitkomende figuren).

In 1678. enz. *de Vries* (1884) n⁰ 975 Mm. 38 Z. 28 W. *f* 6.25 Tin. *E. Godfrey*, vrederechter te Londen, tegenstander der Roomsch Katholieken, heimelijk geworgd. *Vz.* Borstbeeld *Moriendo restituit rem E. Godfrey.* (Door te sterven (voor het Protestantisme) bracht *E. Godfrey* de (goede) zaak weder in orde). *Kz.* Omschrift *Ecclesia perversa tenet faciem diaboli.* Met kantschrift *Pinkerton* n⁰ 35 (3). *De Groot-Kooiman* Febr. (1888) n⁰ 667. *Teding v. Berkhout* (1885) n⁰ 31 (*als spotpenning?*)

164 (2). In 1686. Zie *Alg. Geschiedenis des Vaderlands* IV 2 (1879). De plaat bij bl. 360 met de vier koppen en den tekst aldaar bl. 360—361.

166 (1). Soms ook 66. Bij *J. Schulman* IX n⁰ 768. Zonder 66 ald. n⁰ 769.

167. Bij de *Coster* Z. n⁰ 53. † *Mali Corvi Malvm Ovvm Kz. Et stvlti aliqvando sapite psal* XCIII.

171. Cat. *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 380 Z. 18 W., *de Vries* (1884) n⁰ 90 Z. 13 W. *f* 6.— . Als toegeschreven aan *Nicolaas Armsdorff* en ald. n⁰ 91 K. door *H. Krammer f* —.60. Toegeschreven aan denzelfde ook aldus bij *Völcker* n⁰ 208 Z. 18 W. *f* 6.—.

174. Bij *J. Schulman* IX p. 30 n⁰ 770. Met *Redde Rationem de Luce* X—VI. *Kz. Stulti va(lde) cor(d)a deo* Z. 27.7 W. *f* 3.—.

176. Bij *Völcker* n⁰ 209 Z. 17.5 W. *f* 6.50 *Vader. der. werelt. is. en. dvivel. bei. Godt.*

181. *Joh. Sturm. Zeitschrift* (Berlin) XII S. 47. (*Trésor* 16.4).

187 (1). 1547. v. M. III 170. Gedenkp. op de overwinning bij Muhlberg en de gevangenneming van *Johan Frederik* hertog van Saksen (Heléotypie *Ch'D'hvy* à Gand) bij het stuk, *La victoire de Muhlberg décrite par Charles Quint et celébrée à Gand* en 1547 (*Messager des Sciences historiques* Gand 1874 p. 343—368 par le Baron *Kervyn de Volkaersberge.*

190. *Pietro Bembo.* v. M. III 188. *Durand* p. 16—17 heeft zes penningen op dezen kardinaal.

I. Als *v. Mieris* III 188 door *Benvenuto Cellini* gesneden. *Mazzuchelli*, pl. 57 n⁰ 1. *Numismatica Veneta* f⁰ 42. *Köhler Münz Bel.* III S. 417 (56 M.)

II. Penn.pl. *Petrus Card. Bembus.* Rechts-gewend borstbeeld met de kardinaals-baret. *Mazzuchelli* pl. 57 n⁰ 2.

III. Ppl. *Petri Bembi car.* Rechts-gewend borstbeeld met langen baard en gedekt met de kardinaalsbaret. Lood 42 M. *Köhler Münz Bel.* III S. 233.

IV. *Petri Bembi.* Ongedekt baardeloos hoofd. *Kz.* Zonder omschrift Een man (*Bembo*) in antieke kleeding liggend onder een woud van laurieren aan den oever van een stroom (35 M.). Ook beschreven door *A. von Sallet*, *Zeitschrift* X S. 194—195 die zegt: »Die Figur galt, »so viel ich weiss [1]) als der Arno. Auf guten Exemplaren erkennt »man aber, das dass Köpfchen mit dem Brustbild der Hauptseite »grosse Aehnlichkeit hat: *es ist der Dichter Bembo selbst*, mit dem »deutlich erkennbaren Griffel in der Hand, am Saume des dichten Waldes am Bache liegend, also genau nach der Schilderung des »*Horaz* (*Odar.* IV 3 (10—12).

Sed quae Tibur aquae fertile praefluunt
Et spissae nemorum comae
fingent Aeolio carmine nobilem.

»Die »*spissae comae*" (het dicht ineengedrongen loof) sind recht »absichtlich und übertrieben auf der Medaille hervorgehoben. — *Bembo* »lebte seit 1512 als Secretär des Papstes in Rom, sodass Verse und »Darstellung auch örtlich sehr passend sind. Wer die Medaille ge»macht, wissen wir nicht; einige Aehnlichkeit mit den sterilen Wer»ken des *Valerio Belli* ist vorhanden, der in späteren Zeit (1532), wie »*Bembo* selbst bezeugt, eine Medaille auf ihn gemacht hat. (*Armand les médailleurs Italiens*, p. 70).

V. *Petrus Bembus.* Rechts-gewend borstbeeld, met langen baard, blootshoofd. In de afsnede *P. Girometti f(ecit).* *Kz.* In een lauwerkrans een kardinaalshoed. *Italici Eloquii restitutori latini et graeci aemulatori.* (Den hersteller der Italiaansche welsprekenheid, den opzijdestrever der Latijnsche en Grieksche). *Zeitschrift für Münzkunde.* Th. V. S. 238 K. 41 M.

VI. *Petrus·Bembo.* Rechts-gewend borstbeeld met een langen baard

---

[1]) *Von Sallet* schreef dit in 1883, doch *Durand* had reeds in 1865 er *Bembo* in herkend. Deze vermeldt nog dat het stuk als frontispies van *Köhler* T. III gegraveerd is en dat *Mazzuchelli* (pl. 57 nos 2 en 4) twee stukken van dit type, (groot 37 M. en 31 M.) geeft.

en de *Kardinaalsbaret*. In de afsnede *Veyrat f(ecit)*. *Kz*. In het veld *Natus Venetiis An. M.CCCC.LXX obiit an. M.D.XLVII.* (*Series. Durand* 1823). K. 41 M.

190 (1). v. M. III 190 geteekend *F(riederich) H(ogenauer)*.

190 (2). 1547. *Völcker* n° 232. Het Smalkaldische verbond verbroken. »*Siegesthaler*". Zeer zeldzaam. *Madai* 18 Z. 37 W. *f* 3.35

191 (1). 1548. *Völcker* n° 233. Karel V overwinnaar in Duitschland. *Vz*. Links-gewend borstbeeld. Omschrift *Lvmina. et. ora. Caroli V imperatoreis germaniae MDXLVIII.* (Afbeeldsel van Karel V keizer van Duitschland 1548). *Kz*. Arend en keizerlijke kroon Z. 38 W. *f* 42.—.

191 (2). 1548. v. M. III 179, doch aldaar van 1547, *Völcker* n° 236 Z. 7.25 W. *f* 1.25.

194. *Bij Völcker* n° 237 Br. *f* 13.—.

196. *Enzinas. F. de Enzinas Mémoires* (1543—1545). Texte latin avec traduction française. Publiées par *C. A. Campan*, Brux. 1862, 2 tomes 3 Volumes.

200 (1). 1550. *Kz*. als v. M. II 258 (3). *Cat. de Vries* (1884) n° 103 Z. 33 W. *f* 6.50. Paus Paulus III op het jubelfeest door hem uitgeschreven, doch na zijn dood door zijnen opvolger gevierd. *Vz*. Borstbeeld in monnikspij en met calotje. Omschrift *Paulus III Pont. Opt. max. An XVI* (*Venuti pag.* 89 (1).

205 (1). 1552. Bij *v. Mieris* III 397 is een penning ter eere van *Antonius de Taxis, aetatis XLII.* Doch het borstbeeld duidt een veel ouderen dan 42-jarigen persoon aan. Men zal op dien penning alzoo moeten lezen LXII. (Een pendant van dien penning is een bronzen penning met het borstbeeld van *Reinart v. Busdaal* aangekocht door het K. P. Kab. te Brussel in 1881. Zie *R. Serrure, Bulletin* p. 89. (Zie n° 206* Rep. XXXII.)

206 (1). *Medaille van Reinart v. Busdal. Vz*. links-gewende buste met langen baard. Omschrift *Reinart. v. Bvsdal Aetatis* XXXV en onder de mouw 1552. *Kz*. Een wapenschild, gehelmd met vogelvlucht en lambrequins, doch zóó gesleten dat men de figuren (*meubles*) niet kan onderkennen.

R. Serrure in zijn *Bulletin* II p. 97—98 (Belgisch Staats-Kabinet) *Vz*. is afgebeeld door *C. Picqué* in zijn *Médailles et médaillons des anciennes provinces belges* in het werk *L'art ancien à l'Exposition nationale*

belge publié sous la direction de C. de Roddaz. Bruxelles 1882. 4° p. 116 [1]).

207. (1553). Andere stempel vierk. (op het verbranden van *Servetus*) bij *de Vries* (1884) n° 111 Z. 9 W. *f* 4.25.

209. v. M. III 348 (In het Register staat abusief (384) *Antonio Moro*. De *Vz.* is ook afgebeeld in de *Utrechtsche Volksalmanak* van 1848 bl. 32 bij het stukje *De Ridder Antonio Moro* door *C. Kramm* (ald. bl. 32—42).

209 (1). *Völcker* n° 253 Brons geg. *f* 33.—. (Kooper *Picqué*) *Vz.* Rechts-gewend borstbeeld. *Christof. Volckmar. sein. alters XXX. Kz.* Zijn wapen.

EINDE DER BIJVOEGSELS OP V. MIERIS I—III.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

N. C. Brinkman. *Nav.* XXXIX, 160 leest men, dat deze schrijfster *te* 's-Gravenhage, ibid. XIII, 166, dat zij *bij* 's-Gr. overleed. Dit en een paar andere bizonderheden, volg. Verwoert's Handwoordenboek. Over haar portret zie ibid. bl. 135a. In dienzelfden jaargang *Nav*r (a_0 1863) bl. 202a verklaart een jonger tijdgenoot, dat zij, wede C. v. Streek, in 1812, 3 te Amsterdam woonde, enz.

J. A.

De Brou (XXXVI, 653). Charles de Brou stierf te Brussel 13 Juli 1877. Eene levensbeschrijving van hem, door Ad. Siret, is te vinden in Le bibliophile belge, 1877, bl. 187, en eene lijst van de door hem

[1]) *R. S* geeft p. 98 nog deze opheldering. *Reinart v. Busdal* huwde *Catherina d'Armory*, dochter van *Jan*. Hun zoon *Reynart v. Busdael* huwde *Francisca Cambier* geboren 1542, dochter van *Simon Cambier* en *Anna Leclercq*. In de Carmeliter kerk te Valenciennes (waar deze familie te huis behoorde) vond men weleer een grafschrift »*Chi gist Regnier van Busdal, en son tems bourgeois de la ville de Valenchiennes, lequel trepassa le 3e jour du mois de decembre de l'an* 1606.

gegraveerde werken komt voor bl. 213 en volgg. van den jaargang 1872 dierzelfde verzameling.

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

Geldersche Volksalmanak 1889. Met genoegen mochten wij weder eenen jaargang van dit jaarboekje doorbladeren. In de voorhoede staat terecht Mr. A. baron Schimmelpenninck v. der Oye v. Nijenbeek, de beleeningen mededeelend van Appeltern 1379—1790, van het goed Enserink [1]) te Vorden 1326 tot na 1725, het goed Heijink te Voorst 1379—1695, den hof te Minkveld 1379—1786, het huis en slot Zwanenburg te Gendringen 1462—1742, de hofstad Walvoort te Bredevoort en andere goederen in den omtrek a⁰ 1402—1754. Waarbij wederom, ouder en gelukkiger gewoonte, komen »Genealogische aanteekeningen op oude Geslachten", als v. Asbeck (a⁰ 1184—1338), v. Dedem (a⁰ 1155—1346), v. Gelre (uit bastaardij der Geldersche hertogen Willem I van Gulik en Reinald IV) (a⁰ 1398—1440), v. Rhemen (a⁰ 1252—1345), Sloet a⁰ 1292. Hier eventjes halt! Enkel wordt vermeld Jan dictus Sloet, — aldus derhalve de mooglijk oudste variant, geheel overeenkomend met den tegenwoordigen schrijftrant, terwijl men daartusschen vaak Slote(n), Sloeten, enz. aantreft; hij bezegelt eene overdracht van land aan het klooster te Ruinen in Drente. Is hij de oudst-bekende? Bn Sloet's tot a⁰ 1288 loopend Oorkondenboek noemt geenen Sloet; en de eerste, dien men in het Overijselsch Archief aantreft, is Johan Sloet, die 28 Maart 1381 zijn eerste wasteeken neemt tegen Henric Machoris voor 800 oude schilden (Tijdr. Regr oud-prov. arch. v. Overijsel, Aanh. bl. 21). Voorts ontmoet men in die Aanteekeningen Schimmelpenninck (a⁰ 1323—1443, daarna Sch. v. der Oye), alsmede v. Wijnbergen (a⁰ 1105—1397) en v. Wisch (a⁰ 1159—1295). — In zijn bekenden historisch-genealogischen trant handelt de heer H. M. Werner over de havezate de Kemnade, aan den Ouden IJsel, bez. Doetinchem, het eerst vermeldend, als hier behoorende, Johan v. der Kemnade in 1345, 51 (als vijand van Gelre's hertog Reinald III). Daar deze havezate een Kleefsch leen was, en er nog andere havezaten van dezen naam bestonden, bijv. de Kemna(de) te Terwolde

[1]) Te Tiel woont J. W. Groot Enzerink.

(Veluwe), een Geldersch, de Kemnade te Didam, een Keppelsch, dus ook een Geldersch leen, naast de Kemnade in Wisschel (land van Kleef), een Kleefsch leen, — zoo kan met de eerste in verband staan Hermannus de Kaminata, in 1203 getuige bij het verdrag, krachtens hetwelk Otto I van Gelre aan Hendrik I hertog van Brabant o. a. zijn allodium te Oosterbeek (o. Renkum) afstaat, en dit van dezen weder in leen ontvangt [1]). Met de Didamsche havezate kunnen, of wel zullen in betrekking staan Theodericus de Caminata in 1231, 2 schepen van Zutfen [2]), en Wescelus (Wessel) (v.) de Kemnade, in 1262 getuige bij de opdracht door Konrad v. Velen der hoeve (mansus) Erpesveld in het kerspel Winterswijk aan het klooster Mariënborn te Koesveld (Munsterland) [3]). De lotgevallen, huwelijken, enz., der verschillende bezitters (uit de geslachten v. der Kemnade, v. Baer, v. Ulft, v Aeswijn) deelt hij mede. Reinier v. Aeswijn († 1555) 's schoonvader Steesken v. Broeckhuysen komt voor als heer van Brakel en Willige Langerak, maar niet van Waardenburg. Dit laatste was a° 1401—95 in 't bezit van Broeckhuysens, doch a° 1496—1599 het eigendom der Arkels [4]). Het portret van Reinier's achterkleinzoon Antony, door zijne grootmoeder (Mechteld v. Isendoorn) ook eigenaar der ridderhofstad Sterkenburg (te Driebergen), en Juni 1647, weinige maanden nà zijn huwelijk, als laatste mansoir van zijn geslacht, in het bosch van Sterkenburg vermoord, werd mij etlijke jaren geleden nog vertoond door den toenmaligen eigenaar en bewoner Mr. Karel Jan Frederik Cornelis Kneppelhout van Sterkenburg; denklijk hangt het nog wel op dezelfde plaats, in de vestibule van het goed onderhouden en deftig bewoonde kasteel, al behoort, helaas, die kundige, werkzame, gastvrije patriciër niet meer onder de levenden [5]). Daarin treft men ook, als ik mij wel herinner, de afbeelding aan van Gijsbert v. Mathenesse, den echtgenoot van des vermoorden eenige na zijn dood geboren dochter Antonetta († 1669), die de Kemnade verkocht hetzij aan Johan Bentinck of dezes zoon Frederik Hendrik B. (dood 20 Mei 1675). Vervolgens

[1]) Bn Sloet, Oorkdbk v. Gelre en Z. bl. 411. [2]) Ibid. bl. 554, 9. [3]) Ibid. bl. 832.

[4]) Vgl. »De Navorscher" XXVI, 537 met Geld. Volksalm. 1874 bl. 7—10.

[5]) Overleden te Utrecht 17 Aug. 1885, oud 66 jaar, vrouwe S. E. Drabbe als weduwe met kinderen achterlatend. Dr. W. N. du Rieu schreef zijn levensbericht in de Bijlage 1888 (bl. 176—84) tot de Handelingen der Mij. v. Letterk. (Leiden, Brill).

zien wij Willem Frans v. Doetinchem tot Rande, in 1711 (door koop) Alard Schimmelpenninck, in 1722 Dithmar v. Wijnbergen [1]), in 1728 Anthon Theodor de Lalane de Duthay [2]), in 1749 L. H. B. S. v. Heeckeren — als eigenaar optreden. Op het verzoek des laatsten werd de Kemnade, in de plaats van Waliën, 16 April 1750 opgenomen onder de 36 havezaten, aan wier bezit van-ouds het recht van beschrijving in de Ridderschap der Graafschap Zutfen kleefde. Zijn kleinzoon W. R. E. v. H. verkoopt in 1806 het goed aan den vice-admiraal Carel Hendrik graaf Ver Huell (geb. te Doetinchem 4 Febr. 1764, † 25 Oct. 1845 te Parijs als pair van Frankrijk), op welken veelszins miskenden Gelderschman van groote beteekenis de heer Werner eene welsprekende lofrede houdt, met aanwijzing der rijke literatuur betreklijk het leven en de krijgsbedrijven van den oud-vlootvoogd, na het overlijden van wiens weduwe M. J. de Bruijn († 12 Jan. 1858) het goed in 1860 verkocht is aan J. A. Insinger († 25 Aug. 1879). De weduwe van dezen, C. W. von Hemert is nog heden eigenaresse van den ondergrond der kort daarop gesloopte havezate, aan welker voormalig bestaan slechts een oude toren, benevens een jammerlijk overblijfsel der vroegere brug herinnert. Dien toren zien wij aan het kasteel a° 1730, en aan de gemoderniseerde fraai uitgebouwde huizing a° 1843 prijken; goed-uitgevoerde afbeeldingen toch uit beide jaren versieren het Jaarboekje. — Genealogische fragmenten (v. Baer, v. Doetinchem), een extract uit het Geldersch leenregister, een leenrevers dd. 7 Juli 1475, een leenbrief der visscherij van Wiel en Wals (aan beide zijden van de Kemnade) dd. 27 Dec. 1715 [3]), een verkoopbrief dd. 21 Jan. 1749 — verhoogen de wetenschaplijke waarde van dit opstel, waaraan blijkbaar veel zorg werd besteed.

Uit erkentlijkheid en uit piëteit nam de Redactie een uitvoerig opstel van den sedert overleden inwoner van Ruurlo Jacob Vis Pz. op. Zijne hier geplaatste novelle: »Hoe hij aan zijne vrouw kwam. Een verhaal van mijn vriend Hulling. Uit den Achterhoek", staat echter beneden zijn »Herfstdag in den Gelderschen Achterhoek" [4]),

[1]) Vgl. *Nav.* XXXII, 195. [2]) Vgl. Herald. Bibl. 1881 bl. 46, 262.

[3]) »Hier sijn over en aen geweest als mannen van leen Johan Verbeek ende Jelis van de Wal".

[4]) door ons herdacht in »De Navorscher" XXXVIII, 277, 8.

dat specifiek Graafschapsch mocht heeten. De novelle daarentegen, op zichzelve alledaagsch en nagenoeg zonder intrigue, mist, — eene enkele uitdrukking, als »jachtweide" (gelagkamer), »Christ-kindel" [1]) (Kerstkindeke), »Friesche klompen" (schaatsen), »opleggen" (streekrijden op de schaatsen) [2]), uitgezonderd, — iedere rechtstreeksche Achterhoeksche kleur, en zelfs eene bepaalde Geldersche tint. Want »wat een reisje, een Kerstfeest en een ijspartijtje al niet kunnen doen", vermag elke provincie in ons vaderland op te schaffen, past dus in iederen Volksalmanak, of, beter gezegd, in »De Huisvriend" of »Eigen Haard". Er komen wel aardige tafereeltjes in voor, gelijk dat van den Kerstboom. Maar dat dusdanige, niet specifiek Geldersche novelle een klein vierde van het gansche Jaarboekje beslaat, is wel wat kras, vermits blijkens het »Voorbericht" meerdere stof voorhanden was.

Een veel flinkeren indruk geeft »Nijmegen 6—9 November 1794. Een brief uit die stad en uit die dagen; ingeleid en meêgedeeld" door A. Aarsen. Wat hielden de Engelschen toen deerlijk in »de stad der Batavieren" huis!

Datzelfde Nijmegen, »die milde bakermoeder van veele edele verstanden, hebbende schier alleen meer geleerden ter wereld gebraght als wel menighe heele landschap" [3]), boezemt ons te meerderen eerbied in, nu Gomarius Mes een 33-tal kunstenaren, meerendeels beoefenaars der schilder- en teekenkunst, in de oude Rijksstad geboren of er woonachtig geweest, aan het oog onzer verbeelding laat voorbijgaan. Kan deze auteur uit den aard der zaak slechts kort bij elk verwijlen; in breede, gespierde trekken daarentegen schetst ons Mr. Peter A. N. S. v. Meurs de manhaftige, veelzijdige persoonlijkheid van den Arnhemer Bernardus Johannes Cornelis baron Dibbets (geb. 7 Sept. 1782, † 29 Maart 1839), die tot de hoogste rangen in het leger opklom, van vaderlandsliefde blaakte, en o. a. in 1830 voor Nederland Maastricht behield. Aan zijne rijke levensschets, met por-

---

[1]) Hoogd. Christ-Kindlein.

[2]) In Overijsel spreekt men ook van »opleggen", alhier in de Neder-Betuwe van »streek-rijden", wanneer twee of meerdere personen achter elkander oprijden, terwijl men zijne (of hare) hand in de achterwaarts gebogene hand van den voorrijder legt.

[3]) Slichtenhorst »Tooneel des Lands van Gelder" bl. 37b

tret, voegde de heer v. Meurs eene beknopte genealogie toe der voorzaten des beroemden veldheers, en bespreekt ook zaakkundig diens wapen.

Onbillijk zou het wezen, de flinke dichtstukken, het eene getiteld »Arnhem's Rijn" door H. Mohrmann, het andere, ten titel voerend »Woensdrecht van den Mussenberg", stilzwijgend voorbij te gaan. Getuigen beiden van poëtisch talent, van ongedwongen dichtergave; het laatste wekt ook vooral daarom de aandacht, dewijl de heer M. L. Quack, wien wij reeds zóó dikwerf in dezen Almanak als vloeiend poëet welkom heetten, er de legende van den Mussenberg in bezingt. De volksoverlevering toch luidt, dat de laatste heer en bewoner van dit voormalig kasteel te Valburg (Over-Betuwe) zijne echtgenoote verstiet, haar in een ijzer-gestaafden kelder opsloot, en zijn leven in losbandige weelde sleet, terwijl zijne diep ongelukkige gade hare dagen jammerlijk moest eindigen; maar dat de wraak eindelijk verschriklijk op den misdadiger neerdaalde. Dit bericht ons A. J. v. der Aa in zijn Aardr. Woordenboek (VII, 1116). De laatste eigenaar nu zal denklijk geweest zijn Hendrik Frederik v. Neukirchen genmd Nijvenheim, geb. in 1747, kapt.-luitenant op Malakka, als gerepatrieerde 8 Juli 1802 overleden, en gehuwd met Johanna Josina Hellepeth (vgl. *Nav.* XXXVII, 288), van welk echtpaar geene kinderen vermeld worden. Geldt dezen edelman die overlevering? Men weet het niet; maar 't is, dunkt ons, zeer onwaarschijnlijk. Evenmin weet men, wat hij met zijn kasteel heeft gedaan. Maar dit staat vast, dat het vóór of kort na zijn dood gesloopt is. Wanneer? De dichter volgt echter in zijn dichtstuk eene andere lezing, de legende verplaatsend in den vroegen Middeneeuwschen riddertijd. En verhaalt, hoe Woensdrecht, — een historische aan het slot verbonden naam? — Of fantasie? — zijnen burcht verlaat, ter jacht op de velden der Veluwe, waar hij eene maagd ontmoet, die Egbert, haren minnaar, een eenvoudigen jonkman van den Dorenwerd (Doorwerth), is wachtende. Met behulp zijner jachtgezellen en ridderknapen schaakt hij haar, en als hij haars ondanks kort daarop met haar bruiloft houdt, weet de als meistreel (troubadour, minnezanger) verkleede Egbert zich onder de gasten te mengen, met oogmerk, om op zijne beurt, bijgestaan door hoplieden van den Duno, haar te ontvoeren. De ridderlijke bruidegom achterhaalt hen met de zijnen, en brengt de schuchtere maagd op

den Mussenberg terug, waar hij hare beproefde liefdetrouw vergeldt en zijn eigen misdadig gedrag verergert door hare levenslange opsluiting in eene ijzeren kooi. Inderdaad gelijkt de overlevering bij Van der Aa sterk op een gemoderniseerd ridderverhaal uit de woeste, bandelooze Middeneeuw. Want ware iets dergelijks als zij bericht, werklijk met den laatsten heer van den Mussenberg, en dus omstreeks het jaar 1800 gebeurd, men zou er m e e r van weten. Daarbij komt, dat dorpsoverleveringen vaak jammerlijk verminkt, voorvallen van vroeger en later dagen soms deerlijk dooreengehaspeld worden. Zulks leeren ons legenden als die van »de duivel van Tuil" en »de Faust van Waardenburg", waar Goethe's Faust met de haren bijgesleept, op de zonderlingste manier naar een vreemdsoortig gebied overgebracht wordt, op den blooten klank van namen en van woorden [1]).

De afwisselende, grootendeels deeglijke inhoud van dezen jaargang make menigeen naar kennismaking met den Gelderschen Volksalmanak 1889 begeerig.

JAC. ANSPACH.

TAALKUNDE.

Pol. In het Geldersch Leenboek vindt men op Ooij (kwartier Nijmegen): »Een huys, staende op de plaats omtrent de Pol van het afgebroken casteel, tot de voormalige Hooge en Vrije Heerlijkheid Ooij gehoord hebbende cum annexis, enz. Hier is dus *pol* de plaats waar het kasteel gestaan heeft, en zal aanduiden »een binnen grachten gelegen stuk grond".

A. J. C. KREMER.

Pol — zal in de meeste plaatsnamen wel z. v. a. poel zijn; zoodat te Ooi de uitgegraven fondamenten van het (volg. Tegenw. Staat v. Geld. bl. 246, in 1741 nog van zware torens voorzien) afgebroken kasteel eenen poel deden ontstaan, in wiens nabijheid een huis stond. Vgl. Poel (Z.-Holl.) a° 1205 Pole, a° 1223, 35 Poel (v. den Bergh, Oorkdbk v. Holl. e.

---

[1]) Zie »Nederlandsche Heraut" 1887 bl. 38.

Z. I 122, 3); Poelgeest a° 960 Polgest (ib. 24), a° 1258 Polegeest (ib. II 28). Een erf te Angerlo, geheeten De Ganzepoel, luidde a° 1389 de(n) Gansepol (Invent. oud-archief v. Doesburg 56), a° 1402/37 slach en erue Gansepoel (ib. 64). De Hanepol [voorm. heerenhuis, thans hofstede, te Eede (Veluwe; v. der Aa, Aardr. Wrdbk, Aanh.)] luidt ook Hanenpoel, en, bij wanspelling in de hoofdsylbe *a*), Haanenpoel (Tegenw. Staat v. G., kaart en bl. 489; Geogr. Beschr. v. G. 253). Te Wijk (en Aalburg, N.-Br.) ligt een gehucht Polstraat. De Polstraat te Deventer heette in 1297 platea pollonis (Cat. arch. Dev. gasth. bl. 782), in 1339 platea Polonis (Cam.-reken. I 62), in 1340, enz. platea Polstraten (ib. 81, enz.), in 1361 in dezelfde rekening *Pol*strate, en vervolgens kort op elkander driemaal *Poel*strate (ib. III, 11—14); welke laatste variant voor de beteekenis ook van platea pollonis of Polonis beslissend schijnt, als uitsluitend eenen mansnaam, aan welken men anders licht hier denken zou. Dit pol(l)o [genit. pol(l)onis] als een verlatijnscht »poel", is dan denklijk eigen fabrikaat geweest van Middeneeuwsche cameraars; tenminsten Diefenbach's Glossarium Lat. med. et infimae aetatis 1857 biedt polon = polum, in de beteekenis van »rond", ook van »het ronde" of »hemel"; wat hier blijkbaar nergens past. — Vgl. ook de gesl. Toepoel (Haarlem), v. de(r) Poel en v. de(r) Pol, naast Poolmeijer, Poelman a° 1390 (Cat. arch. Dev. gasth. n° 95, 6), Polleman a° 1397 = Polman a° 1400 (Tijdr. Reg^r arch. v. Overijsel), Poleman a° 1404 (ib. 119) = Poelman a° 1497, 1517 (ib. V 28, 344) = Poilman a° 1500, 4 (ib. 139, 90) = Polman a° 1426 (Aanh. 248). Te Deventer vindt men nóg Poolman. Vgl. Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 197, 281. Eenen verlengvorm van Pol, Poel, Poil leveren de plaatsnamen Pulle (Antwerpen), Pullenhofen (Beijeren), Pully (Zwitserland), enz.; eenen uitgedegen vorm er van vertoont Poyel (geh. in Antwerpen, arr. Turnhout). — Over-talrijk is in de Nieuwe-Wereld het aantal met Pulo (Poulo) aanvangende namen; verweg de meesten van *eilanden*; wat beduidt dit pulo (poulo)? Behoort het hier? Een eilandje is somtijds ook een »poel". Vgl. hier vooral *Nav.* XXXIV, 131, noot 4. — Aan een Frieschen mansnaam Polle of Pol, die aan verschillende geslachtsnamen ten grondslage ligt, herinneren Joh. W., a. w. bl.

a) Immers eenen gesl. *te* of *tho* Haen a° 1567, zie bij v. Hasselt, Geld. M^k II 383, 6.

419, en *Nav.* XXXIX, 175, 6. Draagt Pol de Mont, leeraar aan het Kon. Athenaeum te Antwerpen, ook dezen voornaam niet? — Overigens, dat Spoel = poel *Nav.* XXXVIII, 582 goed verklaard is, toone Neckerspoele a° 1296 (*Nav.* XXXIX 9) = Neckerpoel a° 1559 (land van Mechelen; Dr. Chrn Sepp, »Verboden Lectuur" bl. 85), d. i. hoek-poel; derhalve, zoo hier volapük mag heerschen, etym.-ident. met Nepaul [1]); vgl. ibid. 161, noot 2, waar men bij de varianten der hoofdsylbe nog Neipal [2]) (J. v. Wijk Rzn, Aardr. Wrdbk, Suppl. III 398a) voege, en in aanmerking neme, dat Opper-Egypte ook zijn dorp Nekke heeft. Neckerspoel vertoont dus beide in zijn hoofd- en slotsylbe eene eufonische letter. — Bij de voorbeelden van *Nav.* XXXVII, 546 nog te voegen Ten Nelleken (geh. bij Brussel) = ten helleken, hilleken (heuveltje).

J. A.

Zaansche geslachtsnamen (Vervolg van *Nav.* XXXIX, 296—303). Van *Ok* valt niets te melden, dan dat het afkomstig is van den Frieschen mansnaam Okke, dien L. opgeeft, terwijl *Oom* beantwoordt aan Ome, welks bijvorm Ummo (st. Um) in het Namenbuch wordt vermeld. Daar vinden wij ook, onder den naamstam Aud, de mansnamen Audo, Oudo, Outo, Otto en Oto opgegeven, waaruit de gesl. *Oud*, *Out* en *Oot* met *Oude*, *Outjes*, *Otte*, *Otges* en *Ottjes* zijn ontstaan. — *Peyt* is eene verbastering van den oud-Germaanschen voornaam Bito of Pito (st. Bid); want Pito werd achtereenvolgens Pît, Pyt, Pijt, Peyt. Een verkleinvorm hiervan bleef in den gesl. *Beytel* bewaard. — Zeer voor de hand ligt de mansnaam, waaruit *Pop* ontstond; L. toch vermeldt

---

[1]) In die provincie ligt een berg Polihou of Pulihoo. Zou dit »poelhoogte" kunnen zijn? Zoo ja, dan weder treffende volapük!

[2]) In geval van geografische volapük is deze variant zeer opmerklijk, omdat Eibergen oorspronklijk Ecberghe(n) luidde (zie Nom. Geogr. Neerl. III, 91, waar men in plaats van v. Eeberghen (a° 1347) leze v. Ecberghen), en Eschoten (buurt te Eede, Veluwe) in 1339 eenen geslachtsnaam v. Eich-, Eychscote (Bondam, Chrtbk 511a, 2b) heeft uitgeleverd. Zie andere varianten hiervan in Nom. Geogr. Neerl. III 101, 2 door mij opgegeven; varianten, die doen zien, hoe hoogst-onzeker soms de duiding van A(s). *E*, *En*, *Een*, *Ees*, *Ens*, zelfs van *Em*, — als hoofdsylbe in plaatsnamen wezen kan; inzonderheid bij vergelijking der varianten van Ewijk, bl. 103 aldaar.

Poppe en F. Poppo (st. Bub), terwijl *Post* van eenen bijvorm van den Germaanschen mansnaam Pusto komt, en *Prys* den ouden naam Priso bevat, die beide ook in het Namenbuch worden genoemd. — Ook vinden wij daar de namen Rano (st. Ran) en Racco, Reccho (st. Rag), waaruit zich de gesl. *Ran* en *Reek*, met *Reck* en *Rek*, hebben ontwikkeld. — Uit den zeer bekenden en algemeen gebruikelijken mansnaam Rein, eene afkorting van Reinhard Reginhard, is de gesl. *Reyn* ontstaan, terwijl *Rem* uit Remme, Remmert gevormd is. — L. vermeldt in zijne Naamlijsten de mansnamen Reep, Repke, Ripke; maar den vorm Rep, die aan den maagschapsnaam *Rep* ten grondslag ligt, trof ik nergens aan [1]). Deze is echter, zoowel als de andere hier genoemde namen een koozevorm voor Rippert, Repprecht. — Van oud-Germaansche namen uit de naamstammen Rid en Ris zijn de gesl. *Riet* en *Ris* afkomstig, terwijl de Friesche mansnaam Rolle de verklaring geeft van *Rol*. — De gesl. *Ros*, *Roos*, *Roes*, *Reus*, *Ruis* en *Ruysch* komen van eenen naamstam Ros, dien F. vermeldt. Hij houdt het er voor, dat deze stam samenhangt met het woord hros, d. i. ros, paard; als dit zoo is, dan acht ik het aantal mansnamen, uit dien stam gesproten, veel grooter dan het kleine getal, dat F. er toe brengt. Maar hiervan is wellicht de reden, dat in het Namenbuch alleen namen worden vermeld, die vóór het jaar 1100 gevonden worden. Welnu, Winkler toont aan [2]) uit een groot aantal vadersnamen, dat er mansnamen Kroese, Kruise, Kruse hebben bestaan. Zouden die namen nu niet van dezen naamstam (h)ros afkomstig zijn? Mij komt dit zeer waarschijnlijk voor. In dit geval behoort ook de geslachtsnaam *Croes* tot deze groep.

Wij hebben nu eenige namen te bespreken, die met sch beginnen. Ze hebben door Frankischen (hier: Hollandschen) invloed dien vorm gekregen, want de Friezen spreken altoos van sk, gelijk men ook in den Zaanschen tongval hooren kan. De oud-Germaansche namen, die ik zal opgeven, beginnen dus ook met sc. — Aan *Schaar* beantwoordt de verlatijnschte mansnaam Scarius, dien F. opgeeft; doch de naam werd nergens elders door mij aangetroffen. Zoo ook

[1]) Wel vond ik Rip. In het Privilegieboeck van Lams wordt nl. (bl. 566) een Jan Ripsz genoemd, te Jisp in 1591.

[2]) »Nederl. Geslachtsnamen" bl. 57.

vond ik ter verklaring van *Schaft* en *Schilp* niet anders dan de oud-Germaansche naamstammen S c a f t en S c i l f. Die namen schijnen dus zeer zeldzaam geweest te zijn. — Meer gebruikelijk waren S c h o n e en S c h o e n e, zooals uit verscheidene patronymica blijkt. Toch heb ik ze nergens in geschrifte aangetroffen, maar aan hun bestaan valt niet te twijfelen. Men moet ze afleiden van den naamstam S c a u n i, die in het N a m e n b u c h wordt opgegeven. De gesl. *Schoen*, *Schoon* en *Schuyn* zijn er uit ontstaan. — Bij L. vindt men de mansnamen S c h o l t e, S c h o u t e, S c h u t t e, die allen onder den oud-Germaanschen naamstam S c u l d thuis behooren. O l gaat in het Frankisch altijd over in o u (men denke slechts aan w o l d - w o u d, h o l t - h o u t, enz.), en met o u wisselt in deze namengroep u en u i; waardoor het duidelijk wordt, dat de gesl. *Schout*, *Schut* [1]), *Schuit* en *Schuyt* [1]) van denzelfden oorsprong zijn. — *Sem* wordt verklaard door den mansnaam S e m m e in L. N a a m-l ij s t e n. Dit S e m m e is misschien afkomstig van den Germaanschen naamstam S a m [2]), en heeft eenen nevenvorm S e m e gehad. S e m e, S e e m heeft later door Hollandschen invloed de scherpe s voor eene z verruild en zoo ontstond de geslachtsnaam *Zeem*. — Op dezelfde wijze is de z ontstaan in *Zij*, eene verbastering van den Frieschen mansnaam S y of S i e, en in *Zeyl*, dat naast den goeden vorm *Sil* bestaat. S i l is een naamstam, dien F. opgeeft, doch waarvan L. alleen den vorm S i e l kent. Dit S i e l, dat men liever S y l moet schrijven, omdat de Friezen i e niet als eene lange i, maar als een werkelijken tweeklank uitspreken, is door onkunde verbasterd tot Z y l en Z ij l, waarbij men nog slechts één stap verder behoeft te gaan om den slechten vorm Z e i l te krijgen, waaruit de gesl. *Zeyl* ontstond. — Van *Sint* valt niets bijzonders te vertellen. De mansnaam S i n t is nog heden in gebruik, al geeft L. hem ook niet op, en is afkomstig van den Germaanschen naamstam S i n d, dien F. noemt. — S i p p e vinden wij wel bij L. Het is een bijvorm van S i b b e, S i b e, S y b, die óók in Friesland voorkomen, en evenals deze eene

---

[1]) Vgl. *Nav.* XXXVIII, 632, 3, met ibid. XXVIII, 76, 82; XXXII, 120, 1, 386–90. RED.

[2]) Sam is ook weleens de verkorting van den Bijbelschen, dus Semietischen naam Samuel, evenals Daan van Daniël (*Nav.* XXXIX, 178 noot). RED.

afkorting en verbastering van S i b e r t, S i b r e c h t, S i g b r e c h t. Hierdoor worden de gesl. *Sip* en *Zyp* verklaard. — Maar de oorsprong van *Slap* is bij lange na zoo zeker niet. Het elders voorkomend patronymicum *Slabbinck* wijst op het bestaan van eenen mansnaam S l a b b e, dien ik echter tot dusver nergens heb aangetroffen. Hij schijnt dus uiterst zeldzaam te wezen. Is *Sleep* nu uit eenen nevenvorm S l e b e ontstaan? Dit S l e b e en S l a b b e hangt zeer in de lucht, en ik zet hier dus vraagteekens. Toch kan ik voor *Slab* en *Sleep* geene andere redelijke verklaring vinden, dan dat het oorspronklijk mansnamen zijn geweest. — *Smit* zal zeer waarschijnlijk wel een beroepsnaam wezen. Toch moet ik hier aanteekenen, dat *Smido* oudtijds ook als mansnaam in gebruik is geweest. Het moet echter afgeleid worden van den naamstam S m i d, die dezelfde beteekenis heeft als ons hedendaagsche woord S m i d. Bij onze Germaansche voorouders stond, gelijk men weet, de smid in hoog aanzien; men kende aan zijne kunst een goddelijken oorsprong toe. En hieruit laat het zich verklaren, dat een Germaansche vader zijnen zoon met dezen eervollen naam benoemde. — *Zoet* en *Zutt* vertoonen weêr de verandering van s in z, want ze zijn eene verbastering van den Germaanschen mansnaam S u d o. Ook de vorm *Soet* komt voor. O. a. noemt Zaanland's bekende geschiedschrijver Hendrik Jacobsz. Soeteboom zich nu eens zoo, dan weêr Soet. Of nu »Soet" de oorspronkelijke vorm van zijn naam is, en deze eerst later om de een of andere reden tot »Soeteboom" is uitgedijd, of dat juist het omgekeerde heeft plaats gehad en »Soeteboom" tot »Soet" werd afgekort, is mij onbekend. Maar in ieder geval weet ik volstrekt niet, wat Soeteboom beteekent [1]). Reeds vóór Hendrik Jacobsz komt de

[1]) Soete-boom = zoethout (Kiliaan). Is dit niet eene vingerwijzing, om den gesl. Soet adjectivisch op te vatten als »lief, vriendelijk, mooi, schoon", in al welke beteekenissen het bij Oudemans (Mid. Nederl. Wrdbk) voorkomt? Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 356 wil ook dezen weg uit. Vgl. den gesl. Soetmont (*Nav.* XXXV, 633) tegenover Suermont. Men ziet H. Soet (*sic*) vermeld als beschrijver van Stavoren in *Nav.* XXXIV, 504 noot 1. In 1675 woonde te Rhenen Elisabeth Soet (ibid. XXXVI, 62). Maar wat mag de gesl. v. Opsoet (a° 1627 te of bij Utrecht, *Nav.* XXXVIII, 378) beduiden? Z. v. a. v. Opsate? Red.

Ik dank voor deze mededeeling. Ik had toen ik het bovenstaande neerschreef verzuimd Kil. na te slaan. Deze bedoelt echter met »zoethout" geen zoete stof, maar wat wij ook wel heeten »bitterzoet". Hij omschrijft o. a. »lignum odori

naam Soet in Zaansche oorkonden voor, maar Soeteboom tref ik nergens aan, dan bij hem. — Ter verklaring van *Sol* en *Son*, met de nevenvormen *Zon* en *Zoon*, wijs ik op de oud-Germaansche naamstammen S o l en S o n, die men bij F. vindt, evenals S p a n, waaruit de gesl. *Span* ontstaan is. — *Spat* komt overeen met den ouden mansnaam S p a t t o; terwijl men S p i l uit den naamstam S p i l en *Stad* met *Staet* uit S t a d o kan verklaren; welke vormen allen in het N a m e n b u c h worden opgegeven. — Verder komen *Stal* en *Staal* van de mansnamen S t a l l e en S t a l e, wier bestaan Winkler op bl. 104 van zijn »Geslachtsnamen" aantoont. Ze komen overeen met S t a l l o, dat F. opgeeft onder den stam S t a h a l. Ook is S t a m m e een oud-Friesche mansnaam, die echter niet door L. wordt vermeld. Uit dezen en den bijvorm S t e m m e zijn de gesl. *Stam* en *Stem* ontstaan. — Voor *Starck* moeten wij het N a m e n b u c h weêr raadplegen, waarin de mansnaam S t a r c o wordt genoemd. Evenzoo vindt men daar den naamstam S t a l d opgegeven. Uit een hieruit ontwikkelden voornaam is *Stelt* ontstaan. Verder is de verklaring van *Steur* en *Stor* te vinden in de oud-Germaansche mansnamen S t i u r i en S t u r. — *Stijn* is in vorm gelijk aan de vrouwennaam S t ij n, S t ij n t j e, C h r i s t i n a. Toch is dit niet de oorsprong van dezen geslachtsnaam. Immers ik houd S t ij n hier voor eene verbastering van S t e i n, eenen mansnaam, dien zoowel L. als F. vermeldt. — Een mansnaam S t o e l is, slechts onzeker aan te wijzen. Ik acht zijn bestaan zeer waarschijnlijk, doch kan geen ander bewijs bijbrengen dan den vadersnaam *Stoelenga*, die elders in ons land voorkomt. *Stoel* is een N.-Hollandsche gesl., en

---

incundissimum, sed gustu amarum." De naam van Hendrik Soet of Soeteboom kan dus niet als patronymicum worden verklaard. Waarschijnlijk was het oorspr. de bijnaam van een drogist. Maar hiermede vervalt nog niet, dat *Zoet* en *Zutt* als vadersnamen verklaard *kunnen* worden. Ik herhaal hier nogmaals, dat ik in dit opstel alleen zoek aan te toonen, dat onze korte geslachtsnamen patronymica *kunnen* zijn. Ik beweer volstrekt niet, dat die uitlegging *altijd* de ware, of zelfs maar de waarschijnlijkste is. In vele gevallen hebben andere duidingen veel meer recht van bestaan, doch ik laat ze steeds onvermeld, omdat ze in *dit* betoog niet thuis behooren en slechts storend zouden werken. De lezer zij zoo vriendelijk dit bij de lezing niet te vergeten. — De vele werken van Soeteboom vindt men opgegeven in de »Studien" van Honig. Aldaar wordt natuurlijk ook vermeld zijne beschrijving van Stavoren. B.

ook aan de Zaan te vinden. — Ook S t o l p wordt in dien vorm nergens als mansnaam genoemd. Het kan echter voor eene samentrekking zijn van den een of anderen oud-Germaanschen naam op -o l f, -w o l f, doch ik kan niet zeker aanwijzen van welken. F. noemt o. a. S t a d o l f (st. S t a d), S t e i n o l f, S t a n g o l f, S t u r o l f, enz. Misschien heeft ook S t o d o l f bestaan, van denzelfden stam als de verkleinvorm S t o d i l o, dien F. noemt. Hieruit kan zeer gemakkelijk door samentrekking de gesl. *Stolp* zijn ontstaan. Ook wijs ik nog op het patronymicum *Stolpinga*. — Uit nevenvormen van S t o-d i l o kunnen zich *Stut* en *Stuyt* hebben ontwikkeld. — De maagschapsnamen *Stroo* en *Stroe* houd ik voor samentrekkingen van den Germaanschen mansnaam S t r o d o, terwijl *Strop* uit een nevenvorm van S t r o b o en S t r u p o is ontstaan. *Struis* is wellicht verbasterd uit S t r u z. — *Suyk* komt van een bijvorm van S o g o, en *Swan* met *Zwaan* van den naamstam S v a n (d. i. = S w a n). Al deze oude vormen vindt men bij F. opgegeven.

Boven, bl. 178—80 gaven wij reeds de verklaring van verscheidene namen met t als beginletter. Dit kwam, doordat van die geslachtsnamen wisselvormen met d bestonden. Er blijven echter nog eenige over, waarbij dit niet het geval is. Deze vinden thans eene plaats. Evenals bij die andere namen beginnen de oorspronklijke naamstammen met *d*. Sommige echter geeft F. afzonderlijk op, zonder ze onder eenen naamstam te plaatsen. Over de meeste valt niets bijzonders mede te deelen. *Teel* en *Tel* zijn afkomstig van de mansnamen T e e l en T e l l e, die in dien vorm door L. worden vermeld. F. kent deze namen ook, en brengt ze als T e l o en T e l l o onder den naamstam D a l. *Teer* behoort bij den stam D a r, waarvan F. o. a. T a r r o, en den samengestelden naam T e r n o d afleidt. Ook de mansnaam, waaruit *Tim* ontstond, vond ik niet in den hier vereischten vorm; maar hij is een nevenvorm van T i e m e, dat L. opgeeft, en T i m o, T h i m m o, waarvan F. melding maakt. Ik denk, dat deze namen vervloeid zijn uit de volle vormen T i d e-m a n, T h i u d m a n (st. T h i u d a) [1]. — *Tip* is eene afkorting en verscherping van den mansnaam T i b b e, en dit is weer verbasterd

[1]) Vgl. Leendertz in *Nav.* XV, 336: Timan uit Tiedman, evenals Diemer uit Diedmar; en zie hiervoren, bl. 179. RED.

uit Tibbout, Dietbold, Thiotbold (st. Thiuda). — Van *Tol* valt niets te vermelden, dan dat het afkomstig is van den naam Tollo, dien men in het Namenbuch kan vinden. *Tolk* beantwoordt aan eenen nevenvorm van Tulcho (st. Dulg). Men kan er echter ook eenen verkleinvorm van den vorigen naam in zoeken [1]). — Ook *Trip* houd ik voor eenen mansnaam, die dan wellicht behoort bij den oud-Germaanschen naamstam Drib, door F. vermeld. De lijsten in het »Belgisch Museum" geven ook werklijk den voornaam Trip op, maar L. trok zijn bestaan in twijfel en heeft hem in zijne Naamlijsten niet overgenomen. Naar mijne meening ten onrechte. — Den oorsprong van *Troet* zal men ook wel in een mansnaam moeten zoeken; men vergelijke den Germaanschen naam Truto, dien F. opgeeft onder den naamstam Drud. — Voorts kan *Tulp* zeer goed eene samentrekking zijn van den Germaanschen mansnaam Thiotleip (stam Thiuda).

Boven bl. 235, heb ik reeds gesproken over het zonderling verschijnsel, dat bijna overal in de Zaansche gesl. de Friesche *f* vervangen is door de Hollandsche v. Die namen, waarbij dit is geschied, moet ik nu bespreken. Natuurlijk zullen de oud-Germaansche namen, die ik vermelden moet, ook met *f* beginnen; want de oud-Germaansche *v* bij F. is gelijk aan de Hollandsche *w*, terwijl de *f* aan onze *v* beantwoordt. Al dadelijk vinden wij bij *Vaer* een Frieschen mansnaam, die hem volkomen dekt. Het is Fare, dat L. vermeldt, maar ook F. geeft onder den naamstam Far den vorm Faro op. — Ook Falke is een bekende Friesche naam, die zijne wederga vindt in Falco, dat in het Namenbuch wordt vermeld. Het is eene samentrekking van Falacho, en afkomstig van den naamstam Falah. In den vorm Valck tref ik dezen voornaam aan in Zaansche oorkonden uit het begin der 17de eeuw, en hieruit blijkt, dat toen reeds de Friesche *f* aan het uitslijten was. De gesl. *Valk* vindt in dezen mansnaam zijne verklaring. — Ook *Vas* is een voornaam, en weêr in zeer versleten vorm, daar het eene afkorting is van Vasterd, Fasterd, eene samenstelling met den oud-Germaanschen naamstam Fast. Merkwaardig is het feit,

[1]) Vgl. den ouden gesl. Tulleken, a⁰ 1233 Tolken, a⁰ 1267 misschien Tulken, a⁰ 1374. Tullken, a⁰ 1464 Tolleken, a⁰ 1484 Tolkens, Tollijken. a⁰ 1568 Tolliken, a⁰ 1579 Tollieken — in Herald. Bibl. 1881 bl. 1, 2, 6 (noot 1), 8, 10, 14, 70. Red.

dat in het Zaansche geslacht *Vas* de mansnaam V a s t e r d in gebruik is gebleven. — F a t t e is, naar het schijnt, reeds lang bij de Friezen in onbruik. Toch toont ons de oude vorm F a t t o (stam F a d), dien het Namenbuch vermeldt en de Zaansche gesl. *Vat*, dat hij heeft bestaan. — Of F e t t e en F e d d e, die nog wel in Friesland voorkomen, nevenvormen}hiervan zijn,' weet ik niet; maar ik trek het in twijfel. Misschien behooren ze bij den stam F a i d. of bij F i d, dat F. aarzelend als stam opgeeft. Wat hiervan zij, weet ik niet, maar van dit F e t t e komt de gesl. *Vet*. — Ook over den naamstam, waaruit *Vel* ontstond, ben ik in het onzekere. De Friesche voornaam F e l l e is hoogstwaarschijnlijk slechts een wisselvorm van F o l l e en F u l l e (evenals wij boven, bl. 301, 2 zagen van M e l l e, M o l l e en M u l l e), en kan dus zeer goed afgeleid worden van den oud-Germaanschen naamstam F u l. Maar evenals M e l l e en M o l l e van den stam M i l komen, kan ook aan F e l l e, F o l l e een *i*-stam ten grondslag liggen, en dan zou de naamstam F i l i kunnen passen. Maar ook in deze zake kan ik geene beslissing geven.

(*Wordt vervolgd*).

Brand (XXXIX, 243). Deze mansvóórnaam, nog heden by alle germaansche volkeren als zoodanig in gebruik (in ons land byzonderlik in de friesche en sassische gewesten), is geenszins een verkorte form van Ysbrand, Wybrand, Hildebrand of dergelyken, met *brand* samengestelden naam. Het is integendeel een oorspronkelike, algemeen-germaansche, enkelvoudige (niet samengestelde) naam, op zich zelven. Hij bestaat enkel uit den naamstam *brand*, een naamstam waarmede ook de samengestelde mansvóórnamen Hildebrand, Hadebrand, Ysbrand, Sybrand, Wybrand, Wilbrand, Gerbrand, Albrand of Adelbrand, Brandolf, en vele anderen gevormd zijn. De naamstam brand, en dus ook de mansnaam Brand, beteekent »zwaard" (vgl. *Nav*. XXVII, 386). Behalven de patronymicale geslachtsnamen, ter aangehaalder plaatse genoemd, zijn van den mansnaam Brand nog vele andere maagschapsnamen, en ook plaatsnamen, in alle germaansche gouen, ontleend. Zie hier eenigen daarvan Geslachtsnamen : Branda (eigen aan een thans uitgestorven oudfriesch geslacht); deze naam is eenvoudig een oudfriesche tweede-naamvals-form, en beduidt : (zoon) van Brand ; Brandinga, Brandsma, Brantsma, en het eenigszins versletene Bransma,

allen aan friesche maagschappen eigen. Verder Brands, Brandes, Brants, Branting in Engelland (overeenkomende met het friesche Brandinga), Brantung en Brandung in Duitschland, Brantinghe in Drente, Brantink in Twente en de Graafschap Zutfen, enz. Plaatsnamen: Brantgum (oorspronkelik Brantinga-heim, dorp in Dongeradeel, Friesland); Brandemeer, (by Sloten, Friesland); misschien Brandwijk (dorp in Zuid-Holland); verder Brantrup (d. i. Branda thorpe, Brands dorp, dorp by Bochum in Westfalen); Brantingham (in Yorkshire. Engelland); Brantigny (oud-burgundisch duitsch: Brantingen, in Champagne, Frankrijk), enz.

JOHAN WINKLER.

Moederstad (XXXIX, 85) — is de letterlijke vertaling van het Grieksche metropolis. Dit laatste woord wordt echter gebezigd van eene stad die hoofdplaats en een middelpunt is. Aldus in »Na Vijftig Jaar. Opheld. der Camera Obscura door Hildebrand" 1887 bl. 177.

Oudemans' Bijdrage (XXXVIII, 583). Nalezing:

Labbekak, vinde ik er niet onder [1]), voor lafaard, in Z.-Vlaanderen in gebruik.

Lanteren, in Z.-Vl. lanterfanten.

Lapsalven, *lapsalver*, in Z.-Vl. voor een onkundig geneeskundige, of een dillettant-arts, paarden-dokter, enz.

Lebben, in Z.-Vl. lurken, zuigend drinken. Ook, dikwijls drinken.

Lekkertanden, nog in Z.-Vl.; doch meestal zegt men lekkebaren voor likkebaarden, zich den baard likken na iets lekkers gegeten te hebben. Waarom schrijft men gegeten, en niet geëten? 't Z.-Vl. trekt dit laatste samen tot »g'eten".

Leuk, Z.-Vl. luuk, West-Vl. beluuk. Beloken Paschen, het Pâquesclôses der Franschen. Beluik is omtuining, omheining, ook voor het afgesloten erf.

Leuteraar, *leuteren*, nog in Z.-Vl.

Lichterloo. Laage moet zeer oud zijn, en eene tintelende of waaiende beweging uitdrukken: »de schure branden, en ze kunnen de laage van verre in de lucht zien" [2]).

G. P. ROOS.

[1]) natuurlijk, niet; want Oudemans heeft dit woord. RED. [2]) Laghe, laeye = vlam, gloed (Oudemans).

Alével, (XXXIX, 114).

Al is ons prinsje nog zoo klein,
Alevel zal hij Stadhouder zijn.

Zongen onze voorzaten van Willem III. In mijne jeugd was dit woord nog zeer in gebruik, in de beteekenis van »evenwel nochtans en desalniettemin"; en in de Meijerij van den Bosch is het nog, naar ik meen, zeer gangbare munt. *Evel* is eene verkorting van evenwel.

A. J. C. KREMER.

[Dan is de vraag, of zoodanige verkorting (der »spraakmakende gemeente"?) geoorloofd zij in classieken stijl, gelijk dien, waarin gezegd voortreflijk boek van Dr. E. Laurillard geschreven is.]

Kulders (XXXV, 142). Deze naam, te Gent aan de weesjongens dier stad gegeven, vindt zijnen oorsprong in den naam van een kleedingstuk weleer door hen gedragen: een geel lederen »kolder" of »kulder". Ofschoon de smakelooze kolder reeds sedert lang is vervangen door een fraaier en gemakkelijker opperkleed, blijft toch de onwelluidende naam »kulders", tot aanduiding der weesjongens, nog altijd in gebruik.

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

VRAGEN.

De Klepperheide. In v. der Aa's Aardr. Wdbk leest men, dat dit blok landerijen o. Buren en Erichem dien naam zal dragen, omdat het eertijds eene eenzame heide was, welke vervolgens door bebouwing redelijk vruchtbaar is geworden. Hoe verklaart men dan dit Klepper? Te Op-Hemert ligt eene Klepper- of Klapperweide, en te Hien-en-Dodewaard een uiterwaard De Klepwaard.

Beijer. In »Het Oud-Burger-Gasthuis te Nijmegen, Een stedelijk gesticht en Het eigendom der Burgerl. gemeente" (Nijm., C. A. Vieweg en Zn, 1867), — alwaar bl. 5 sprake is van Derk v. Leeuwen als Rentmeester in der tyd van die goederen, competierende tot die Regulieren binnen Nymegen" (in de Molenstraat), in welk klooster a° 1592 de bevolking der twee gasthuizen, St. Nicolaas (aan de

Grootestraat) en St. Jacob (aan de Hezelstraat, een Pesthuis) door den magistraat is verlegd, — leest men bl. 8 : »Eindelijk, dat die van voors. Gasthuis op eene bekwame, daartoe uitgeziene plaats zullen doen timmeren en maken eene andere Beijer of vertrek voor Kranken, naar behooren geapproprieerd, om hetzelve vertrek, in tijd van nood, te kunnen gebruiken". Aldus in eene Raads-resolutie d.d. 14 Aug. 1739. Het woord »beijer" (vrouw.) komt dus laat voor. Is 't een overblijfsel uit het Mid. Nederl.? Oudemans vermeldt het niet. Etymologie?

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Bousquet. In zilver vier boomen van nat. kleur naast elkander op grasgrond. Sommigen voerden bovendien een schildhoofd van blauw beladen met drie 5-puntige sterren naast elkander.

Gedoopt te Breda 9 Juni 1715 Jean Antoine zn v. Pierre Bousquet (of Bouquet?) en Maria de Vrom get. mr. Lubac.

Aaron de B. emigreerde met zijn vader tijdens de herroeping van het Edict v. Nantes. Zijn kleinzoon heette Louis Bousquet, koopman geb. te Amsterdam 2 Aug. 1746, † aldaar 1 Nov. 1781, huwde ald. 3 Mrt 1771 Johanna Catharina de Wit of Johanna Adriana de Wit, dr v. Izaak, makelaar te Amst., bij Margaretha Dudok, geb. Amst. 14 Aug. 1748, † 10 Nov. 1827 na 20 Juli 1794 hertr. te zijn met Hendrik v. Dijk genaamd van 't Velde.

Wapen van dit geslacht »de Wit", vroeger »le Blanc", doorsneden: 1. in goud halve dubbele zwarte adelaar uit de snijlijn opkomend; 2. in blauw gouden keper verzeld van drie 6-puntige sterren v. goud.

Kinderen allen te Amsterdam geboren:

1. Jan B. 12 Juni 1773 † ald. 2 Dec. 1809.

2. Louis B. 12 Juni 1773 † ald. 8 Jan. 1846 tr. Amersfoort 14 Febr. 1801 Johanna Frederika Harderwijk geb. ald. 3 Oct. 1780, † ald. Kinderen zie A.

3. Izaak B. 11 Juli 1776 † Pekalongan (Java) 3 Nov. 1831 Juris dr., in 1795 secretaris der Ambassade naar de Fransche repu-

bliek, als zoodanig overbrenger van het met die republiek gesloten verdrag, waarvoor hij met het gebruiklijk geschenk van gouden keten en penning werd begiftigd. Zie Wagenaar, Vaderl. Hist. 55 f° 61. Vervolgens benoemd tot landsadvoaaat, nam hij zijn ontslag uit den dienst der Bataafsche republiek, en werd zeepzieder te Delft. Na de restauratie werd hij naar Indië gezonden, waar hij als lid in den Raad van Indië overleed. Ridder van den Nederl. leeuw en zesde grootmeester-nationaal van de orde der vrijmetselaren 1810—12. Huwt te Urschkau (Silezië) 12 Apr. 1798 Jeanne Françoise Marianne Monod de Froideville geb. Aubonne (Waad) 21 Jan. 1771 † Djokjokarta (Java) 22 Mrt 1847, dr v. Isaac Samuel, Hauptmann der Cavalerie van den keurvorst v. Saksen, Erb- und Gerichtsherr van Balens en Yens en heer van Froideville in Waadland (Pays de Vaud, Zwitserland), bij Louise Marianne de Filliettaz.

Kinderen zie B.

4. Pierre Henri B. geb. 11 Dec. 1778 † Amsterdam 16 Oct. 1817 huwt ald. 1° 18 Oct. 1801 Anna Carolina de Wit, Abraham Everardsdr. bij Maria Catharina Titsingh, geb. Amst. 20 Oct. 1780 † ald. 29 Juli 1813. Hunne kinderen zie C.

Huwt 2° te Haarlem 30 Mrt 1816 Johanna Helena Enschedé, wed. v. Pierre Jacques Gerlings, geb. Haarlem 18 Nov. 1780 † Bloemendaal of Haarlem 25 Dec. 1855 bij wie Jeanne Caroline Henriette B. geb. Amst. 19 Jan. 1817 † Haarlem 10 Jan. 1857, tr. ald. 1° 25 Apr. 1844 Petrus Adrianus de Wilde † 1845, tr. ald. 2° 29 Juli 1852 Abraham v. Stralen.

5. Jan Karel B., geb. 12 Dec. 1782 † ald. 5 Aug. 1828 ongehuwd. Theol. Dr. en Waalsch proponent, officier bij de Franschen, daarna Jur. dr. en adv. te Amst., schrijver van het tooneelstuk: »Amsterdam in 1672".

A. allen geboren te Amsterdam:

a. Johanna Adriana Henriette B. 12 Aug. 1806 † Amersfoort 17 Sept. 1868 tr. ald. Jhr. Willem Pieter v. Iddekinge † Utrecht 1844 kinderloos.

b. Cornelis Antonie B. 6 Juli 1811, † 6 Oct. 1864.

c. Johanna Gijsberta B. 2 Nov. 1813 † ald. 14 Mrt 1865, huwt te Amersfoort 7 Juni 1837 Willem Pieter Jacobus Maas Geesteranus geb. Delft..... † Amersfoort.

B. allen te Delft geboren.

1. Henri Adrien Louis B. geb. 8 Mrt 1800, luitnt kolonel der Genie; directeur der burgerlijke openb. werken te Batavia, ridder Milit. Willemsorde, † ald. 12 April 1853, tr. 1° Maastricht 9 Juli 1823 Helena Antoinette Louise Charlotte Otterbein, geb. ald. 1807 † Batavia 20 Febr. 1839.

Kinderen zie D.

tr. 2° Batavia 2 Jan. 1840 Joséphine Mathilde Albertine Sylvie Guex de Goudray geb. Lausanne 5 Mrt 1810 † Magelang (Java) 12 Nov. 1873, na te Batavia hertr. te zijn 27 Mrt 1858 met Carel Marinus Hubertus Kroesen gesneuveld vóór Boni als majoor der infantie en ridder Milit. Willemsorde 15 Dec. 1859.

Kinderen zie E.

2. Reinier de Filliettaz B. 2 Sept. 1801 gouverneur v. Makassar enz. ridder Ned. leeuw, command. Eikenkroon, huwt te Batavia 2 Sept. 1828 Louise Marie Bekking geb. ald. 18 Aug. 1813.

Kinderen zie F.

3. Frédérique Jeanne Louise B. 7 Dec. 1802 † Soerabaya 30 Juni 1839, tr. Batavia 5 Dec. 1819 Willem de Vogel directeur v. fin. op Java, ridder Ned. leeuw enz., geb. Rotterdam 4 Juli 1792 † Samarang 27 Juli 1869.

4. Caroline Henriette B. 24 Sept. 1804 † Delft 28 Mrt 1875, huwt Batavia 14 Oct. 1821 Pieter le Clerq [1]) resident van Samarang ridder Ned. leeuw geb. 's-Gravenhage 26 Juni 1790 † Tjandjoer (Java) 20 Febr. 1839. (Zeven kinderen).

5. Louis Izaak François B. 26 Dec. 1805 † Soerabaya 10 Nov. 1818.

6. Abraham Marie B. 30 Juli 1807 † 's-Gravenhage 29 Mei 1861 resident van Banka, tr. Batavia 24 Apr. 1833 Olivia Ambrosina Gesina Hendrina Meijer Timmerman Thijssen, geb. Batavia 25 Juli 1813.

7. Charles B., 11 Febr. 1810 † ald. 19 Apr. 1812.

8. Emile Jules Ferdinand B. 19 Juli 1811 † Magelang (Java) Sept. 1877, tr. 1° Batavia 22 Mei 1836 Wilhelmina Anna v. Barthold geb. Batavia 1820 † Banjoemaas 2 Apr. 1840.

Hunne kinderen zie G.

---

[1]) in zilver staand zwart lam op grasgrond.

tr. 2° Samarang 23 Dec. 1840 Amalia Georgina Bestelmeyer, geb. Samarang 13 Jan. 1825; bij wie

Reinier Marie B., geb. Samarang 2 Sept. 1843 † Djokjokarta 23 Aug. 1864.

Abraham Marie B., geb. Samarang 9 Febr. 1845.

Emile Jules Ferdinand B., † te Klamboe (Koedoes) 1849.

9. Caroline Eugenie B., 23 Juli 1814 † Batavia 21 Aug. 1836 huwt Batavia 23 Juli 1831 Jan Jacob v. Braam, ridder Ned. leeuw, geb. Batavia 29 Mrt 1804. Hertr. 's-Gravenhage 7 Sept. 1842 Catharina Theodora Baud, geb. Batavia 15 Apr. 1820.

C. allen te Amsterdam geboren:

Jeanne Adrienne B., 28 Aug. 1802 † 15 Apr. 1803.

Abraham Everard Dudok B., geb. 6 Sept. 1803 † Pella (Jowa, N.-Amerika) 8 Sept. 1856 huwt te Rotterdam 26 Nov. 1834 Henriette Marthe Chabot, Jan Josephsdr bij Johanna Maria Catharina de Wit, geb. Rotterdam 13 Oct. 1800.

Kinderen zie H.

Louis Charles Henri B., 27 Aug. 1804 † 22 Oct. 1804.

Jean B., 29 Dec. 1805 kassier Nijmegen, tr. Bemmel 20 Mei 1835 Jeanne Ermine Frédérique Rom (van Poederojen) geb. 7 Apr. 1803 wed. v. Herman Jacques de Mey (van Streefkerk). Kinderloos.

Isac Pierre Henri B., 16 Mrt 1807, te Utrecht als student der godgeleerdheid 24 Juli 1837 door een ongeluk verdronken.

Louise Adelaide B., † jong.

Herman Louis Frédéric B., 6 Dec. 1810 † Amst. 9 Nov. 1826.

Jean Charles Joseph B., 19 Apr. 1813 † ald. Juni 1826.

D. allen te Maastricht geboren:

Louise Marie Elize Adolphine B., 24 Dec. 1826, tr. Ambarawa 17 Sept. 1849 Jan Douwes Dekker † te Grissé 11 Sept. 1864. Zeven kinderen.

Henri Adrien Louis B., 19 Oct. 1828 1e luit. der Genie gesneuveld te Sambas-eiland (Borneo) 11 Apr. 1854.

Abraham Henri Reinier Emile B., 25 Apr. 1834 † Batavia 5 Dec. 1871 Jur. dr., officier v. justitie te Padang, tr. Delft 22 Jan. 1862 Anna Christina Billé v. den Dungen, geb. Batavia 21 Dec. 1831. Kinderloos.

Reinier de Filliettaz B., 8 Jan. 1837, vendumeester te Makassar,

tr. 1° 's-Gravenhage 28 Dec. 1858 Camille Marie Charlotte Jeannette Lespirt, geb. Brussel 9 Juli 1834 † Pattie (Java) 8 Sept. 1865, bij wie te Leiden geboren:

Ernestine Malvina Reneé de F. B., 5 Mei 1860.

Alice Regina Mathilde de F. B., 20 Mei 1861.

Gaston de F. B. † jong.

tr. 2° Djokjokarta 17 Juli 1867 Caroline Marie Lempe, geb. te Leiden 19 Febr. 1846 † Brussel 24 Aug. 1875, bij wie Eugène de F. B., geb. Djokjokarta 26 Mei 1868.

E.

Camille Albert François Adrien B., geb. Batavia 16 Juni 1840 † Magelang (Kadoe) 15 Febr. 1867.

Eugène Marie Henri B., geb. Ambarawa 16 Mei 1841 tr. te Magelang 16 Aug. 1873 Anna Maria de Kanter, geb. Banjoemaas 25 Juni 1851; bij wie Camille Eugène B., geb. Magelang 19 Mei 1877.

Marie Mathilde Adeline Henriette B., geb. Ambarawa 30 Aug. 1843, tr. Samarang 12 Oct. 1859 Jacobus Gerardus Thooft, geb. Rotterdam 25 Mei 1823.

Adeline Frédérique Caroline Eugénie B., geb. Ambarawa 9 Apr. 1845, tr. 1° Samarang 16 Aug. 1862 Evert Willem Pfeiffer geb. Nijmegen 17 Apr. 1836 † Delft 1 Aug. 1870 kapitein inf. O.-Indie, ridder milit. Willemsorde, tr. 2° Delft 1872 Pieter Wilhelm Pfeiffer, geb. Utrecht 1 Juni 1840 kapt. art.

F.

Marianne Louise de F. B. geb. 's-Gravenhage 27 Oct. 1841.

Louis Antoine de F. B. geb. Djokjokarta 5 Oct. 1843.

Marguerite Caroline de F. B. geb. Djokjokarta 10 Mei 1845 tr. 1° 's Gravenhage 12 Aug. 1869 Clement Alexandre de Favauge wedr v. Anna Elizabeth baronesse v. Isselmuden, geb. 2 Juli 1832, † 's Hage 8 Nov. 1869. Tr. 2° 's Gravenhage 6 Mrt 1873 Jan Mees wedr v. Joanna Maria Cornelia v. Stolk [1]), geb. Rotterdam 13 Oct. 1822.

Henriette Eugénie de F. B. geb. Djokjokarta 12 Febr. 1846 tr. 's-Gravenhage 16 Aug. 1877 Heinrich Friederich Morbotter wedr v. Charlotte Josephine Smulders, geb. Arnhem 18 Nov. 1819.

---

[1]) had bij deze eene dr Johanna Ida Mees, gade van N. de Giers, voor de bij wier overlijden betoonde deelneming de vader en behuwdmoeder te Rotterdam 11 Juni 1885 hun dank betuigden. Red.

Pauline Marie de F. B. geb. Baglen Poerworedjo (Java) 17 Sept. 1849.

Marie Emilie de F. B. geb. ald. 25 Mei 1851 tr. C.... L.... Wurfbain.

G.

Izaak B. geb. Buitenzorg 2 Mei 1837 † Kleef 17 Mei 1875 tr. Londen 23 Apr. 1859 Charlotte Elizabeth Doornik geb. Pekalongan 19 Nov. 1837. Kinderloos.

Henri Louis Joseph B. geb. Buitenzorg 6 Oct. 1838.

Frédéric Charles Eugène B. geb. Banjoemaas 24 Mrt 1840 tr. Djokjokarta 7 Aug. 1863 Johanna Elizabeth de Kanter geb. Banda 29 Sept. 1843; bij wie: Frédérique Caroline Eugénie B. geb. Pattie 20 Mrt 1865, Scipio Emile B. geb. Pattie 12 Apr. 1867 † Klamboe 17 Apr. 1868, Wilhelmina Berthje Amalia B. geb. Magelang 23 Nov. 1872, Alida Johanna B. geb. Magelang 27 Febr. 1874,.... B. geb. Magelang Oct. 1875.

H. allen te Zalt-Bommel geboren:

Pierre Henri Dudok B. 23 Dec. 1835 tr. Pella (Jowa) 1 Dec. 1864 Sara Maria Scholte geb. Utrecht 6 Juni 1839 † Pella 14 Jan. 1876; bij wie Anna Carolina D. B. geb. Pella 15 Sept. 1871 en.... D. B. geb. ald. Jan. 1876.

Jean Joseph D. B. geb. 23 Mrt 1837 tr. Ames (Jowa) 9 Oct. 1868 Anne v. der Linden geb. Vuuren Dec. 1844, bij wie Henriette Martha D. B. geb. Pella 28 Nov. 1869 en Louise Everdina D. B. geb. Ames (Jowa) 30 Juli 1873.

Henri Louis D. B. geb. 14 Febr. 1840 tr. Knoxville 12 Jan. 1873 Harriet Jane Briggs geb. Troy (Jowa) 10 Oct. 1848, bij wie Cutts D. B. geb. Pella 26 Oct. 1873.

Herman Frederik D. B. geb. 16 Aug. 1841 tr. Pella 16 Mei 1867 Sara Catharine Reynolds geb. te van Buren County (Jowa) 30 Sept. 1848; bij wie Abraham Everardus D. B. geb. Pella 27 Sept. 1869 en Mary Hermine D. B. geb. ald. 20 Oct. 1871. [Berichtte in Haarl. Ct 1 Dec. 1884 uit Pella de geboorte eener dr i. d. 3 Nov. Echtgenoote niet genoemd. Red.]

[Wede Samuel Bousquet geb. v. Engelen † Jan. '86 te Amst., legateerde aan de Herv. diaconie te Amersfoort duizend gl. — Een curieus proces kwam Aug. '88 te Nizza in behandeling, en wel tegen zekeren mgr. Bousquet, bisschop in partibus, die zich uitsluitend scheen bezig te houden met handel in ridderorden,

vooral in de niet erkende Melusina-Orde, welke door zijne tusschenkomst verleend wordt door eene zich noemende prinses De Lusignan. Een fotograaf, dien de prelaat met deze Orde voor gedane leveringen wilde betalen en die liever geld ontving, was de man die hem vervolgde. — Te Nijmegen † 22 Aug. '88, oud 82 jaren, Jan Bousquet, wedr van Jeanne Ermine Frédérique Rom. W. C. Böhtlingk. Exec.-Test. Onder de »Gens de lettres employés d'administration", telt L'Intermédiaire XXI, 725 Georges Bousquet verbonden »à l'instruction publique". — »Stemmen voor Waarh. e. Vrede" XXV (1888), bl. 1189: »Zeer karakteristiek is de beschrijving van een halven dag, dien hij [de improvisator Willem de Clercq, 15 Jan. 1795 – 4 Febr. 1844; vgl. over hem *Nav.* XXIV, 242, 92, 447 (Portret)], met zijn vriend (Mr. Isaak da Costa) ten jare 1828 doorbracht. Hij ontmoette ten zijnen huize Chevalier, Messchert, *Bousquet*, Dirk v. Hogendorp, Pauli, een proseliet uit Israël, » »den jongen Schouten" (aldus de Clercq zelf in zijn »Dagboek", Haarlem. H. D. Tjeenk Willink 1888), en Kohlbrugge, »den bekenden beschuldiger van Uckermann in de Luthersche kerk" " (item). Wie was deze Bousquet?]

v. den Ham. Zie ook *Nav.* XXXVIII, 115 (wapen), 421, 2, 71. Bevallen van een zoon L. C. J. Heydanus geb. v. den H., te Bussum 21 Aug. 1884. Bij de papieren Scheltus v. Kampferbeke was nog eene aant., dat er vermaagschapping is van v. den H. met v. der Meulen, Costerus, v. Wijk en Smits.

H.

v. Höevell (XXXIV, 118 en 476). De vader van Dina Petronella Ribbens, heette Hermanus; werd luit. 9 Dec. 1744, kapt. 18 Aug. 1747, majoor 6 Juli 1766 en luit.-kol. 24 Aug. 1772 (regt. Bentinck in Zeeland). Zij was geb. 19 Aug. 1739, en stierf te Deventer 28 Mei 1821. Het huwelijk op 22 Dec. 1803, had plaats te Groningen. — Rudolf v. Höevell tot Nijenhuis werd 24 Oct. 1798 ritmr in het regt. Bataafsche dragonders, in welke kwaliteit hij 28 Junj 1805 met $^2/_3$ tractement den dienst verliet. In de gedrukte genealogie v. Höevell en in de militaire stamboeken en naamregisters heet hij alleen R. of Rudolf (ph), en niet R. Anne. — De zuster van A. M. Grosse, genaamd Gerhardine huwde Graaf Frans Blücher, eenigen zoon van den veldmaarschalk Prins Bl. von Wahlstadt.

's-Hage. A. C. SNOUCKAERT V. S.

v. Hompesch, v. Pallant (XXXVIII, 666). De stamvaders zeker niet, want beide geslachten zijn veel ouder. — Vincent Willem (misschien dezelfde, die elders, o. a. bij Bachiene, Gustaaf Vincent genoemd

wordt) graaf v. H., heer van Genderen, raad en rentmr genl der abdij van Leeuwenhorst, meesterknaap der Houtvesterij van Holland, generaal der Cavallerie, kolonel van 't regt gardes te paard, en gouverneur van Sluis (Staats-Vlaanderen), beschreven in de Orde der Ridderschap van Holland, overleed, volg. de Nederl. Jaerb. van Maert 1765, bl. 198, den 25sten dier maand, te 's Gravenhage. — »Parijs, 3 April. Alhier is overleden de graaf de Hompesch, neef van den laatsten grootmeester der orde van Maltha en gehuwd met de gravin van Overschie. Hij bezat een aanzienlijk vermogen, hetwelk hij in de kolonisatie van Guatimala had gestoken en verloren. Hij stierf in de gevangenis voor schuld te Clichy. Zijn proces met de Belgische regering is bekend". (Alg. Handelsbl. v. 6 April 1853). — A. M. C. F. (elders F. C. of K. (Karl)) von Hompesch-Rurich, wonende te Ohé en Laak, Nov. 1868 in den Nederl. adel ingelijfd, met den titel van graaf, en thans op het kasteel Walburg bij Stevensweert verblijf houdend, is de vader van mevr. v. Dirking-Holmfeld, wier moeder uit het hoogst-aanzienlijk geslacht der Freiherren Riedesel von und zu Eisenbach stamt.

M^O.

v. Hompesch (XXXVIII, 666). Mij zijn twee historische personen bekend, nml. Reinhard Vincent Baron v. Hompesch, een Guliksch edelman, Nederl. generaal in den Spaanschen Successie-oorlog, levende tusschen 1660 en 1735, en Ferdinand vrijheer van Hompesch (1744—1803), grootmeester der Johannieter-orde, toen Napoleon I Malta veroverde.

A. AARSEN.

Kaeks. Jan Willem Caaks (of Kaeks), luit. in 't regiment van den gen.-majoor de Béarn te Deventer, en later kapitein, tr. 17 Aug. 1735 te Nijmegen Godefrida Fock Simonsdr bij Elisabeth v. Megen. Uit dit huwelijk o. a. Maria Catharina Kaaks † 14 Dec. 1762, tr. Leonard Benjamin de Casembroot Emants [1]). Omstr. 1771 was Isaac

[1]) Men vindt: geh. te 's-Hage Mr. Cornelis Emants met Petronella Casembroot, ondertr. aldaar 26 Juli 1716. Ged. te 's-Hage Groote-Kerk 10 Maart 1762 Petronella Cornelia, dr v. Leonard Benjamin de Casembroot Emants bij Maria Cathª Kaecks (get.) Petronella Casembroot wede Mr. Cornelis Emants en Mr. Gerard Nicolaas Ruijmvelt.

Kaecks gouverneur van Berbice. Vrage : het wapen der familie Kaecks.
Middelburg. V. BR. FOCK.

Crauwel (XXXVIII, 117). In de trouwregisters van Wijk-bij-Duurstede, door den heer Croockewit gepubliceerd [1]), leest men : »Anthoni v. Sandick tr. 29 Juli 1655 Aaltje Crauwel j. dr van Wijck. — 1656, Nov. getrouwd Jonkr Johan Crauwel, j. m. van Wijck, met juffr. Adelina v. Wesel, wed. van Aert v. Schuylenborch, getrouwd te Delft". Anderen vond ik niet. Deze familie blijkt dus tot den adelstand te behooren [2]); misschien was dit den inzender onbekend.

H. W. VAN SANDICK.

Crouwel, Krouwel. Te Wijk-bij-Duurstede vindt men nóg Krouwel. — Een kraeuwel is een kromme gaffel, een soort hooivork. Hieraan denk ik, bij dezen ouden familienaam liever, dan aan een vleeschvork, bijv. den drietandigen kraauwel (Statenbijbel 1845, 50, 74), in gevoeglijker spelling krauwel (Bijbel van Nicolaas Goetzee ao 1748, Woordenlijst de Vries en te Winkel 1872) — van 1 Sam. 2 vs 13, 4. Zie meerdere bijbelplaatsen in Trommius' »Concordantie", die »kraauwel" heeft. De Nom. Geogr. Neerl. II, 3 voorgestelde duiding dezes geslachtsnaams, metathetisch = Clauwer, Klouwer, samenhangend met den ouden mansnaam Klauwert, wilde er bij mij nooit in. En nu, de Pruissische familie Kraewel voert, ja, twee kanon-pijpen. Maar in 1587, 94 was Cordt Krawel burgemeester van Rendsburg (Deutsche Herold (XIX) 1888 S. 137) ; en zijn wapen bestond, blijkens nevensgaande afbeelding uit de kerk aldaar, in twee gekruiste k r o m v o r k e n, met de handvatsels omlaag. Ziehier dus een sprekend wapen in den vollen zin des woords.

J. A.

Polman enz. enz. (XXXIX, 124). Anna Haijena, dr van Hompo, burgemr te Emden 1472—1511, door keizer Maximiliaan geadeld, en van Fossa Reersna, vrouwe van Midlum, wede van Wiltet van Visquart, tr. Otto v. Diepholt, natuurlijken zoon van Rudolf graaf v. Diepholt, een vermaard veldoverste : ouders van Jolst v. D., in

---

[1]) waar? RED. [2]) behoord te hebben. RED.

Groninger- en Oost-Friesland, waar hij het huis Midlum aankocht, gegoed, † ca 1577, bij Almuth of Moetke Circsena, vrouwe van Haisfeld (dr van Rudolf, bastaard van graaf Uko van Oost-Friesland, burgemr 1526, 27, en daarna drost te Emden, † 15 Maart 1533)[1], vader van Margaretha, vrouw van Anthon of Antonie Polman tot Nienhof, of Nyenhove, bij Ruinen, † 23 Jan. 1607 en te Ruinen begraven. Uit dit huwelijk o. a. Antonie P. tot Nienhof, geb. 15 Nov. 1576, † 21 Oct. 1662, kapt van eene komp. te voet, tr. Gesina Alberda, † 3 Juli 1655: ouders van Willemina, geb. 10 Nov. 1616, † te Gron. 10 April 1690, vrouw van Egbert Rengers ten Post. (De nakomel. v. Haijtetus Capit. in Uterstewehr, van Otto v. Diepholt, enz., HS. in 4°; Möhlmann, Stammtaf. einiger Ostfries. etc. Famil., Leer 1832; Series Cons. Embdan. achter Ravinga's Neije Ostfr. Chron., Embd. 1661; Wiarda, Ostfr. Gesch., II, 205; Ostfr. Mannigfaltigkeit. III (Aur. 1786), 90.

M°.

Roëll (XXXVIII, 668). Deze familie stamt uit Westfalen; volg. sommigen uit den Elzas. Ze was in de 17de eeuw gezeten te Wiedenbroek en te Dölberg bij Unna, en is meermalen in dit Maandwerk ter sprake gebracht. Bij Duitsche genealogen komt ze ook als Roell, Roehl voor. Men vindt hier te lande adellijke en, zoo ik wel heb, niet-adellijke Roëll's, misschien tot ééne en dezelfde familie behoorend. — In het Nieuws van den Dag v. 17 Jan. 1888, 2e blad, maakt W. N. A. Roël bekend, dat hij de Lood- en Zinkwerkzaak van de Erven A. Broens, te Amst., Heerengr. bij de Brouwersgr. N° 5, heeft overgenomen.

M°[2].

[In 1361 wordt vermeld »Rueel onsen boden" (Dev. Cameraars-rek. III 52). Hij was dus stadsbode te Deventer.]

Ruts (XXXVIII, 599). Nog vind ik vermeld bij Rijkhuijzen (Leidsche Bibliotheek): »20 Jan. 1605 Jan Gerritz Ruts te Leiden, tr. Anneke Rykaerts Claesdr". Verder op een ouden kwartierstaat: »Su-

[1]) † 1593. Ihr Wappen war ein getheilter Schild. Zur rechten Seite war eine halbe Harpie mit 2 Sternen, zur Linken ein Balken.

[2]) die *Nav.* IX, 391 van eene Schotsche familie Röewell gewaagt. RED.

sanna Ruts tr. Jan Boddens (zn van Pieter en Mayke v. de Putte.) Zij hertr. 14 Maart 1636 Pieter van der Hagen". Het wapen van Ruts is aldaar In blauw drie halve manen v. goud; met vrijkwartier, doorsneden: 1. in goud halve leeuw van rood, 2. in zwart drie eikels van zilver. Kan iemand mij de ouders van Susanna Ruts opgeven?

H.

Tielen (XXXVIII, 544). Tot het kennen der ouders van Hendrik T. kan wellicht dit aan het doopregister van Willemstad ontleende, op het spoor brengen. 17 Juni 1646 gedoopt Geertruydt, dr v. burgemeester Hendrik Tielen en van Maria v. Bonckelwaert; getuigen: Adriaan v. Bonckelwaert, schout, Jacob Jansz T., Maertgen Jans, huysvr. van Cornelis T. te Rotterdam. 18 Oct. 1665 komt als doopgetuige voor joff. Maria v. Bonckelwaert wede wijlen de hr Borgemr Thielen.

Willemstad. J. D. WAGNER.

v. Vlierden [XXI, 1 (Omslag), 161 (dito); XXIV, 73 (dito), enz.]. Nopens het adellijk, in zilver drie zwarte molenijzers voerend gesl. v. Vl. zie *Nav.* IX, 367, in verband met ibid. 340b (Sweers). Jhr. Karel v. Vl., heer van Eckart (te Woensel), bewoonde in 1683 het omstr. 1840 gesloopte kasteel, het Huis te Zeelst (bij Eindhoven). Vgl. ook *Nav.* XXXIX, 198 (Margta v. Vl. Dit gesl., waarvan ook Rietstap's Armorial 1e éd. het wapen opgeeft, stierf in de Meijerij van 's-Hertogenbosch in het manlijk oir omstr. 1718 uit met Richard v. Vl., heer van Eckart. Zie de belangrijke aanteekening van Herald. Bibl. 1876 bl. 222; alwaar bl. 245 eene alliantie v. Vl. met v. Gemert (met de meerbladeren) staat vermeld. — Evenals t. d. pl. sprake is van een tweede, in rood drie gouden hanen voerend, in het Armorial verzwegen (adellijk) gesl. v. Gemert, bestaat er nóg een in 't Armorial 1e éd. niet genoemd gesl. v. Vl., voerend ster en lelie; zie Herald. Bibl. 1882 bl. 374, noot 3, waar sprake is van eene genealogie. Tot deze familie behoorde A. E. R. v. Vl., gade van den roemruchten Mr. Herman Willem Daendels, † 2 Mei 1818 als oud-gouverneur-generaal van Ned. O.-Indië, laatst gouverneur der Nederl. bezittingen op de kust van Guinea. Zie over hem o. a. Herald. Bibl. 1881

bl. 266, 7 [1]). De ibid. 1881 bl. 65; 1882 bl. 374 vermelde J. A. J. v. Vl. † 27 Dec. 1855 (begr. met zerk te Heerde) als eerste, kinderlooze gade van den vermoorden Mr. Oswald Tulleken [2]) (begr. met zerk ibid.), had eene zuster, gehuwd met den heerenboer Bischoff te Word-Rheden, bij wien o. a. Karel C...., boomkweeker te Heerde, die wegens de kinderloosheid (staande zijn eersten echt) zijns ooms Oswald den naam Bischoff Tulleken bekwam. Van hier deze combinatie, ook aanwezig bij zijn zoon J. A. J., 23 Sept 1883 tot 2den luit. bij het 2de Bat. der rustende schutterij in Gelderland benoemd. Tegelijkertijd werd W. J. P. C. O. Tulleken in denzelfden rang aangesteld bij het 5de Bat. [3]). — D. P. T. v. Vl., kapt. inf. O.-Ind. Leger, werd Juli 1882 overgeplaatst naar Padang. C. P. J. v. Vl., kapt. inf. (Haarl. Ct. 26 Jan. '87), is denklijk één persoon met den *Nav.* XXII (1872) bl. 191 voorkomenden medewerker. M. J. W. v. Vl. te Hoog-Keppel † 8 Aug. '87, oud 48 jaar. J. P. v. Vl., 1e luit.-adj. inf., werd 8 Mrt '88 tot kapt. bij het 8ste regt benoemd.

Onze medewerker J. Th. de Raadt plaatste »Eenige oorspronklijke aanteekeningen over het gesl. v. Vl." in het Geneal. Herald. Archief van A. A. Vorsterman v. Oijen ('s-Gravenhage 1886).

J. A.

Oude wapens. Ik heb mij laten gezeggen, dat er in onzen tijd eene nieuwe soort van wapensmeden onstaan is, die, niet in staal of ijzer, maar in perkement en papier werken, zich bezig houdend met het vervaardigen van geslachtwapens, welke sommige familiën heel duur betalen. Is dit zoo, dan mocht men, zich het »noblesse oblige" herinnerende, het »vanitas vanitatum" er wel bij bedenken. Vooral, zegt men, worden uit de wapens van uitgestorvene geslachten, ondergegane steden en heerlijkheden nieuwe wapens gesmeed. Men zal het

[1]) De ald. bl. 265, noot, vermelde Andreas Daendels stichtte te Heerde omstr. 1737 het heerenhuis Borggraave (de Burggraaf); Zie Tegenw. Staat v. Geld. bl. 501. Vgl. over D. ook Herald. Bibl. 1881 bl. 57, 67, 157, 82; 1882 bl. 227. Mej. H. G. F. Daendels † Febr. '87, oud 82 jaar (ten huize der Bare douair v. Ittersum, geb. Grenfell, te Apeldoorn).

[2]) die bij zijne tweede, Herald. Bibl. 1882 bl. 374 vermelde vrouw kinderen had.

[3]) Deze aanteekening omtrent Tulleken bleef lang in portefeuille, omdat ik altoos nog hoopte op de mooglijkheid der uitgave van een, Herald. Bibl. 1882 bl. 377 door mij toegezegd, Register II. Wie biedt mij hiertoe de kans?

wel met mij eens zijn, dat deze ijdelheid zachtst genomen hare schaduwzijde heeft. Vooreerst is het eene beleediging voor den waren adel, die in Nederland zulk eene belangrijke plaats in de geschiedenis inneemt; ten andere moet het de Historie, waarvan de heraldiek toch eene hulpwetenschap is, benadeelen, door het veroorzaken van verwarring. Ik geef daarom een lijstje uit een werkje van Cornelis Gaillard, wapenkoning van Vlaanderen onder Karel II (V) omstr. 1520 te Brugge, † ald. 17 Nov. 1563, en uit handschriften van 1350 en 1557, uit eene Notice bij de kaart van Pourbus (Brugsche Vrije, verkleinde kopie) te Brugge in 1852 uitgegeven [1]). Die op de kaart van Pourbus voorkomen teeken ik met P.

P. Ardembourg (ville et Ambacht). Or, tour de gueules à trois donjons en tout crénelée, et la porte ouverte. Dit wapen is indertijd door den Hoogen Raad van Adel bevestigd; doch het diploma geeft de afbeelding met twee roode klimmende leeuwen als schildhouders, 't geheel gedekt met eene gravenkroon à cinq fleurons. Vanwaar deze bijvoegsels?

Aardenburg (Heer van): d'Or à la poerte, a troes toerettes couvert et fremet (fermez?) tout de gueulles. Vgl. Rodenburg, hieronder.

† Aardenburg (Lanc-). Gyronné d'or et de sable de dix pièces. Intusschen deelde wijlen E. A. Gheldolf, kenner bij uitnemendheid van al wat Vlaamsch heet, in Janssen en v. Dale's Bijdragen V, vóór 1860 eene geheel andere afbeelding mede; doch dit is het gemeente-zegel, t. w. de gewone burcht, maar boven de schietgaten met een vlak gedekt waarop een zonderling saamgestelde toren met eene kleine, met kogel gedekte pyramide aan weerszijden, en een torentje op elken hoek van dat dekstuk. Een kleiner (contra?) zegel voerde eene spade in dubbelen rand waarin de letters S. S. E. D. R (?) D. T. J.

Axel. d'Or, au chevron de gueulle à trous cleefs en pal de sable.

† Axel (Heer van). d'Or au chevron de gueulle.

Baef (St.) (oostelijk deel van het oude Coensdike, thans Eede) (Heer van) d'Or à la fesse essequeté, d'argent et de gueulle.

Baenst (Geslacht van). Hetzelfde als Tolijnk. Zie beneden.

† Benghaerskerke. Zie Coxyde.

---

[1]) Vgl. *Nav.* XXIII, 159; VII, 371. RED.

Biervliet. Partij en pal; le d'extre de gueulle, a la croes et vingt besans, tout d'or, le semestre d'or au lyon de sable. (Dus na de verovering van Konstantinopel door de Kruisvaarders, want:) »Paravant leurs anchienes armes estoient de sable, a la fesse ondé d'argent".

† Boudens. Zie Schoonewalle.

† Bruwaen (Huis van). d'Argent a troes feuills de Vivier (Nenuphar) aux cœurs de gueulle.

Cadsandt (Huis van). de Sable, a l'aigle a deux testes d'argent membré d'or et crye: Casandt! Casandt!

Intusschen is er nog een ander wapen, waarvan ik eene afbeelding bezit, geteekend met roode aarde, en dus voor de kleuren onherkenbaar. 't Is eene poort met kanteelen, en daarnevens een gedeelte muur; boven de poort is een koepeldak. De poort is voor twee-derde open; het bovendeel heeft een valhek met aan weerszijden een langwerpig hoog schietgat; uit de poort loopt een nagenoeg geheel zichtbaar hert. Daaronder staat: Cadzandt. Wellicht het wapen van het Leenhof, indertijd zeer aanzienlijk met onderscheidene daarvan afhangende en uitgaande achterleenen.

P. heeft dezelfde beschrijving van Cadzand als boven, doch met het bijvoegsel: Ce sont les armes particulières de la famille Breskens. Dit begrijp ik niet. Wel komen voor als heeren van Breskens Ravesteijn-Kleef en Keur-Paltz, doch overigens ken ik er geene.

† Coxy (gezegd Benghaerskerke), de Gueulle a la fesse et dix-huit billettes tout d'argent. Dit is van den heer van Coxy.

† P. Coxy of Coxyde. Gueulles, trois fasces dentelées et crenelées d'argent. Coxyde lag benoorden Aardenburg; doch een ander Coxyde bestaat nog bij Nieuwpoort.

† Hugovliet. D'argent a troes Croissans de gueulle.

† Huyghersluis (Heer van). d'Argent a fesse et trues Cleefs en pal au chief, tout de sable.

† Huyghersluis (Heer en Baron van den lande van), grand admyrael de Flandres, portoit d'argent a la fesse et troes Cleefs en pal, au chief tout de sable.

† Heille (Heer van). de Gueulle, a la Croix et douze merlettes, a l'ourelet, tout d'argent, et Crye: Son nom.

Karel Verschelde, Geschiedenis van de Stad en Graafschap van Middelburg in Vlaanderen, — waartoe Heille vroeger behoorde, en dat

thans met Sluis en St. Anne vereenigd is, — (Brugge 1867) vermeldt: Heeren van Heille, in rood zilveren kruis en twaalf zilveren meerlhaentjes rondom den boord. Hij zegt, dat de heeren van Maldeghem hetzelfde voeren, doch met andere kleuren, t. w. goud met rood kruis en twaalf roode Meerlhaentjes om den boord.

Hulst: d'or au lyon de sable, a la bordure de gueulle. (oud stadswapen).

P. Ysendijke (Stad en Ambacht). Vair au nombre de six en fasce.

Ysendijke (Heer van), vóór 1604. De sable a la Croes et douze merlettes, tout d'argent et Crye son nom.

Ysendijke (1520/63). Voirije [1]) d'argent et de sable.

P. Kruis (St.). Hetzelfde als Male: Or, Lion de Flandre Chargé d'un sautoir de gueulles. (Dit zal wel St. Kruis bij Brugge wezen).

Mude (P. Termude), St. Anna-ter-Muiden. de Gueulle a ung ancre en pal d'argent, le bois en hault d'or, a ung solleil et ung Croissant au chief, d'essoubst le dict bois d'or. P. omschrijft: »accompagné sous la trabe d'un soleil a d'extre, d'un croissant a sénestre le tout d'or, bijna als Nieuwpoort''.

† P. Nieuwkerke. Or, a trois fleurs de lys de sable.

Oostburg. d'Argent a la poerte a troes tourettes et sur la dicte poerte ung espée en fesse, tout de sable.

P. Oostburg. Argent, tour a 3 donjons de sable surmontée d'une épée en fasce de même étoffe.

P. Oostkerke (Ambacht van). Gueulles trois croissants d'argent.

P. Praet. Or, sautoir de gueulles. Valsch wapen.

(N.B. Axel en Hulst zijn met Peereboom de eenige plaatsen beoosten den Braakman; al de overige zijn bewesten, en behooren meerendeels tot het grondgebied van het tegenwoordig kanton Oostburg).

Peerboom (Heer van). De gueulle, a la fesse d'argent fretté de quatre fréseaulx d'asur, au chief troes besans d'argent.

Rodenburg (Rodanborch). Dit Art. naar de afbeelding der oude zegels in J. ab Utrecht Dresselhuis, Oud-Aardenburg enz., Nieuwe Werken der M. van Ned. Letterk. (bl. 10 v. den overdruk). Een zilveren veld, beladen met een rooden burcht met 2 torentjes, één rechts in 't midden en één op de rechterzijde des burchts, onder dit

---

[1]) Vairé? Red.

laatste een (scheeps?) trap, daar schuins-boven op den burchtmuur twee verticaal boven elkander liggende ankers? (van 1425).

Een kleiner gelijk aan het vorige.

Een nog kleiner heeft alleen een burcht met een torentje en open poort.

Reijghersvliet (Heer van). d'Asur a la croix dentelée d'argent et crye son nom.

Roeselaar (Nieuw). Coupée en fesse au chief d'or et au pied d'asur, au saultier de gueulles sur le tout.

† Schooneveld (Heer van). de Gueulle a dix Coquilles d'argent.

† Schoonewalle (Heer van). d'Asur au chevron d'argent, au premier Canton d'or au lyon de sable, lampassé et armé de gueulles et crye: »Schoene-Walle!"

Sluis, Gueulles a deux fesses ondé d'argent.

P. Sluis, Gueulles a deux fasces ondulées d'argent.

Sluis (Heer van). d'Or, au Lyon de sable Coronné, lampassé et asuré de gueulles, au baston dentelée de gueulles, sur le tout et cryoit: Flandres! Flandres, au noble lyon.

P. Sluis, d'or au lion de Flandre, chargé d'une bande dentelée de gueulles, ayant un filet d'or au milieu. Ce sont les armes de Jean de Namur, fils de Guy de Dampierre (1297).

† Tolijnc. Sable a la fesse et au chief troes Merlettes tout d'argent.

Vrije (Land van den). d'Argent a la bande d'asur. Thans het wapen van Groede. (Schildhouders: Wilde man en vrouw).

P. Watervliet (het oude 's Gravengoede). Gueulles, fascé de 5 pièces, ondulées d'argent; au chef une étoile a d'extre, un croissant a sénestre, en pointe une fleur de lys, en tout d'or.

P. Watervliet (Oude Heerlijkheid van). d'Or au sautoir de gueulles, chargé de cincq anneaux d'argent.

† P. Westende (Wulpen). Asur fascé d'argent. Verwoest, bij Nieuwpoort ligt een ander.

† Wulpen (Heer van). De sable, a la fesse et troes estoles au chief d'argent et crye: Borsele, Borsele! (*sic*).

De met † geteekenden liggen thans in zee of zijn door oorlog verwoest. Tolijnc is Tolins brugge, vroeger een huis tusschen Aardenburg en O.-L.-Vrouwe-bezuiden de-Eede. Van Bruwaen heeft men nog onder Oostburg eene hofstede de Bruaneberg, en van Schoonewalle eene hoogte bij eene hofstede dicht onder Groede.

Thans een paar vragen. De familie v. den Broecke (Middelburg en Aardenburg) voert twee gekruiste zwaarden van Bantam; men zegt dat de Nederl. Regulus Pieter van den Broeck dit wapen verkreeg. Kan men zijne afstamlingen tot heden nagaan?

Behalve het straksgemelde wapen van Kadzand bezit ik nog een vel papier met dat wapen er op, tusschen een oud folio-register gevonden. Op dit vel staan twee horizontale rijen wapenschilden:

N° 1. Boven zilver, onder goud, in 't midden gescheiden door een blauwen balk. In 't zilver rechts en links eene roode bloem (rozen?), waartusschen eene roode achtpuntige ster (of bloem?); in 't goud ligt een boomtakje, schuins, met den steel naar boven, drie bladeren boven en drie bladeren onder dien steel, die uitloopt in een twijgje met drie vruchten; dit alles blauw. Onder het veld staat Ockerse.

N° 2. Blauw veld met 3 zilveren visschen, evenwijdig boven elkander (zalmen?), ieder met een gravenkroon boven den kop. Daaronder staat Hubert.

N° 3. Wit veld. Boven, drie zwarte verticaal liggende blokken; midden twee zwarte verticaal loopende zeebaren; onder, twee zwarte blokken. Daaronder staat Stavenesse [1]).

N° 4. Veld, boven rood, onder geel, gescheiden door een blauwe zeebaar. In 't rood twee gouden kwasten met de handvatsels naar beneden, onder het takje als bij n° 1, en daaronder de naam Ockersen.

N° 5. Geel veld, door eene zwarte, dunne, verticale lijn in tweeën gedeeld; boven de lijn een zwart dier (otter?), beneden het takje als 1. en 4. Daaronder, Ocker.

N° 6. Een veld, het bovenste één-vierde deel, wit, waarin drie bloemen, rood, (rozen?); het benedenste drie-vierde deel rood, waarop drie witte schapen, 2 boven, 1 beneden. Daaronder staat Vrijbergen.

Zijn het takjes van okkernoten? Behoort het alles te zamen aan de familie Ockerse, Hubert of de Huijbert te Stavenisse, Vrijbergen en op Tholen tehuis?

Calais. G. P. ROOS.

VRAGEN.

Lambert Melisz. Geslachtregister. In »Vervolg op v. Loon" VI, 7,

[1]) Zie Rietstap's Armorial 1e éd., die nog twee andere wapens v. Stavenisse opgeeft. RED.

staat: »Het geslachtregister van Lambert Meliszoon, van wien al de Regeerings-familiën van Hoorn door de vrouwen schijnen af te stammen, is in het bezit van Jhr. P. Opperdoes Alewijn, oud-lid der 2de Kamer en lid der Staten van Noord-Holland, te Hoorn". Wie kan opgeven waar dit register zich thans bevindt, of mededeelen waar over Lambert Meliszoon of zijne afstamming iets gevonden wordt.

[*Nav.* XXIII, 622—32 staat het geheel afgedrukt.]

Royaards. Wat is het wapen dezer bekende familie? Rietstap's Armorial geeft het niet.

Wapens van Bent, Frijkenius, v. Grasveld en Pijnacker Hordijk. Bedoeld worden de familiën waartoe behooren: Frederik Lambertsz. Bent, geb. Enkhuizen, † Batavia Oct. 1682, als commissaris-generaal over al de kantoren in Indië. — Simon Hendrik Frijkenius, tr. Utrecht 10 Maart 1717 Anna Maria Clara v. Berck, geb ald. 11 Oct. 1692, dr v. Daniël bij Anna Clara De la Tour; Lambertus Barnardus Fr., 1767 burgemr te Wijk-bij-Duurstede; Amelia Geertruid Susanna Fr., † oud 61 j. en bijna 6 m. te Zutfen 16 Nov. 1795 als weduwe van Izaäk Schluiter; Mr. Jan Jacob Fr. Szn, kanunnik in het kapittel van Oudmunster, † Utrecht 16 Febr. 1807, oud 24 j.; Henrica Sabina Fr., echtgenoote van Daniël Borgstein, in 1786 predikant bij de Hervormde gemeente te Batavia; en Simon Hendrik Fr., in 1791 luit.-kol. en kapt-ter-zee ten dienste der Bataafsche Republiek, commissaris-generaal over de Compagnies-bezittingen in Indië en van de Kaap-de-Goede-Hoop, commandant-en-chef van 's Lands en Compagnie's navale macht in Indië. Kan iemand dag en plaats zijner geboorte en de namen zijner ouders opgeven? — Charles Henri v. Grasveld, geb. 's Gravenhage 19 Sept. 1766, † 's-Hertogenbosch 26 Mei 1841, minister op het congres te Rastadt (1798), minister-plenipotentiaris aan het hof van Portugal, benoemd commissaris-generaal en gouv.-generaal van Ned.-Indië, voorzitter der permanente commissie, belast met het dagelijksch beheer der zaken van het Amortisatie-syndicaat, ridder Ned. Leeuw. — Mr. Cornelis Pijnacker Hordijk, thans gouverneur-generaal van Ned.-Indië.

V. R. V. D. K.

GESCHIEDENIS.

Keerbergen (XXXIX, 193, 317). Mijn opstel in Herald. Bibl. 1872 bl. 217, en mijn boekje »de Heeren van Helmond" is, wat betreft de geslachtslijst v. Berlaer, niet te vertrouwen. Ik heb indertijd te zeer gesteund op bestaande genealogieën, — dingen waarvan ik later zooveel afschrik heb gekregen »als de duuvel van 'n kruiske", om eene Meierijsche uitdrukking te gebruiken. »Mon Dieu", mag ik met Molière (Les précieuses ridicules) wel uitroepen, »l'étrange embarras, qu'un livre à mettre au jour, qu'un auteur est neuf la première fois qu'on l'imprime". Want dat opstel en dat boekje waren mijne eerstelingen ; dit strekke mij tot verschooning. Te zijner tijd en te zijner plaats zal ik verbeterde genealogieën der Helmondsche heeren het licht doen zien; dàn enkel steunend op gelijktijdige oorkonden. De genealoog, die zich door andere dingen laat leiden, moet dwalen; ik zelf ben daarvan het duizend-en-eerste voorbeeld.

Helmond. AUG. SASSEN.

Luik (XXXIX, 84). Jozef Clemens, hertog van Beijeren en keurvorst, 1671 † 1723, was tegelijkertijd aartsbisschop van Keulen, bisschop van Freising, van Hildesheim, van Regensburg en prins-bisschop van Luik. Als bisschop van Luik was hij de 92ste.

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

Simonshaven. Eerste predikanten. De eerste leeraar dezer met Biert gecombineerde [1]) gemeente was *Jakob Loeff*, of, zooals hij zelf schreef,

[1]) In 1579 kwam er bij de Classe eene missive in over het combineeren van gemeenten. Den 24 Aug. 1579 nam ze die missive in behandeling, en besloot 't volgende: »Is besloten bij de broederen op tversouck der Staten aengaende de repartytie ende combyenatie van de steden ende plaetsen, hoe dieselvighe ten minsten costen van den lande bequamelicken souden moghen bedient werden, ende dat in maniere als hier volcht: Ten eersten in den Briel twe dienaren, die ghehouden sullen wesen buijten de stat mede te dienen de parochie van Rugghe, de parochie van Nieulandt ende Cleijn Oosterlant. — Item de dienaer tOestvorn met Rekaenghe. — Nieuwenhoorn met Hellevoet. — Item Heenvliet met Abben-

Jacobus Louff Johannis, ook wel eenvoudig *Jacob Jansze* genoemd. Hij was te Simonshaven in functie, vóórdat hij de vereischte attestatie getoond en zijn examen vóór de Classe gedaan had. In de Class. Acta van 13 Sept. 1574 leest men: »Alsoe Jacob Loeff onse broder heeft gepresenteert bij de broderen toenende seeker besegeltheijt van die kercke van Wesel, waermede die broderen tevrede geweist sijn, behoudelick dat deselleve brengen sal attestatie van de classe van Dordrecht, dair hij onder lestmael gediendt heeft, mits dat deselleve doen sal een propositie in de naeste tesamencompste van de broderen". Ondanks herhaalde aanmaning duurde het lang, eer de vereischte attestatie aangaande 's mans leer en wandel ter tafel kwam. Den 10 Oct. 1575 besloot de Classe zelf te schrijven aan de dienaars te Dordrecht, en den 9 Apr. 1576 werd het verlangde attest in de Class. vergadering voorgelezen, waarna bepaald werd dat Louff in de volgende samenkomst geëxamineerd zou worden. Het examen had plaats, en in de Acta van 14 Mei 1576 staat er het volgende verslag van: »Jacobus Loeff is geexamineert ende, also hij nu alrede een tijt lanck gepredict heeft, toegelaeten te

---

brouck, so die Jonckers tevreden sijn, so niet, sal Swartewael met Heenvliet moghen bedient werden ende den Audenhorn met Abbenbrouck; maer so een yghelick Joncker niet soude willen toelaten dat haren dienaer in der plaetse mede bediende, so sullen Swartewael ende Audenhorn, hoewel swaerlic, moghen bedient werden. — Item in Gheervliet de stat een dienaer. — Spijkenisse ende Hequelijnghe. — Item Sijmishaven ende Biert. — Item Suijdtlant. — Item den Cornedijck ende Piersille. — Overvlackee. Ooltgisplaet een dienaer alleen. — Auwe ende Nieuwe Tonghe een. — Middelhernis ende Stat een. — Item Dierixlant, Mellisant ende Herkinghe een. — Item Ghoederede ende Oudtdorp een.

Aengaende die belonijnghe naer die moyte ende distantie der plaetsen, is besloten dat men de vermeerderijnghe stelle in mijner heeren discretie".

In 1581 kwam er weer een »versoeck der Heeren Staeten des lans van Hollt. nopende die combinatie der dorpen, opdat se alle bequamelijck met Gods Woert mochten gespijst worden", en den 18 Sept. 1581 besloot de Classe dit: »also dij doerperen in Overflacke nijt wel coennen combinert woirden overmijts dat sij verr van mencanderen gelegen sin, so suellen den dieneren van dem Briel met den belwen (baljuw) van Voerne, den dieneren van Geervliet, Siemonshave ende Sueudlaendt met den belwen van Pueten (Putten) sich beraetsaemen, oft in haer quartiren voir en tydt lange allent twe doerperen te samen bequamelick ende wel souden mogen bediennet woirden, welverstande dat men alle middelen soude anwenden dat elcke kercke en diner mochte hebben".

prediken op hopenghe dat hij hem voortan naerstich oeffenen sal int lesen der heijliger schriftuer, maer soo hij sulcx niet soude naecomen, soo soude hij qualicken het predickampt bedienen conen". De man bleef in dienst, waaruit we mogen besluiten dat de naarstige oefening niet achterwege is gebleven. Op de particuliere Synode van Z.-Holland, te Delft gehouden den 24 Aug. 1587, kwam het aftreden van J. L. ter sprake, en in de Acta dier Synode komt daarover het volgende voor: »Belangende Jacobum Loef, diener tot Symonshaven, die doer ouderdom ende anderssins onbequaem is om langer den dienst des Woorts Gods te bedienen, is geachtet bij den Synode dat de Classe, daeronder hij sorteert, sal haer officie aen hem doen, ende indien hij alsdan onbequaem sal zijn ende hij een conventuale ghewest is eertijts, dat hij met hulpe zijns Classis om alimentatie bij de HH. Staten aenhoude". Den 5 Oct. 1587 werd de zaak door de Classe behandeld, en in de Acta van de toen gehouden vergadering staat: »Die saeke Jacobi Luff, ons van weghen des particulier Synodi opgelecht, is vorhandelt worden, also dat Jacobus Luf vermaent is, dat hie noch sall diesen wynter verbliven in Symonshaven, mytsdien dat hie mydlaertyt sall ahnhouden ahn myn H: Staten om enighe tractament te hebben wt sine clostergoederen, opdat hie volgens darnae (dit verkregen hebbende) dies te gerusteliker van sinen kerckendienst met consent van die broderen des Classis moecht ontslagen worden, ende wat hie hierynne gedaen sall hebben, sall gehouden sin in den naesten Classe in te brengen. Ende soe het alsdan van nooden sall sijn, sullen die Classis met Jacobo ahn mijn H: Staten ahnhouden om onderhout te vercrigen wt vorgen. goederen. Wyllen oock die broders des Classis darbeneffens Jacobum vermaent hebben om naerstich te studeren ende een beginsell van een kercke te bouwen in Symonshaven, opdat sie niet verorsaket en worden hem van sinen dienst te deporteren, maer viell meer, soe syet vor goet bevynden, op een ander platze te transfereren". Den 20 Jun. 1588 droeg de Classe aan twee harer leden op om »an te houden aen den Rentmeester Coolwijck om te becomen voer Jacobo Loeff zijn behoerlijcke gagie ende onderhoudt", en den 15 Aug. 1588 kon J. Loef aan de Classe berichten, dat de Staten hem »een alimentatie van 300 gulden gegunnet" hadden. De Broeders zegden hem aan, dat zij redenen hadden om hem tot

bamis te Simonshaven te laten blijven en dat zij na 1 Oct. de gemeente »van een ander dienaer voorsien" en hem eene behoorlijke attestatie geven zouden. Den 10 Oct. 1588 gaf de Classe hem zulk eene attestatie; dat hij naar Delft vertrok, mag men opmaken uit Act. Class. van 20 Sept. 1593, waarin men leest: »Alzoo Jacob Jansze Loef door een brief heeft versocht een attestatie van de Classis van de tijt die hij tot Symonshaven heeft gedient, maer alssoo de broederen hem eenmael hebben een attestatie gegeven, soo hebben de broederen doen Egidius Jo. bidden, dat hij Jacob Jansze wille scrijven antwde dat hij beter hem sal mogen behelpen met een attestatie die hij mach versoecken aen de kercke van Delft".

Den 10 Oct. 1588 verzocht Johannes Hasevelt aan de Classe aangesteld te mogen worden te Simonshaven. De Broeders vonden zulks niet raadzaam, en lieten hem niet toe derwaarts te gaan; waarop hij »met vele scheltwoerden is vuijtgevaren, daerover hij naderhant heeft gebeden dat hem tselve soude mogen ten besten gehouden worden". In 1589 bleek aan de Classe uit een brief van J. Loef, dat Joh. Hasevelt hare vlaamsche leden beleedigd had door hen o. a. te verwijten dat zij verraders van hun land waren. Er werd over geschreven aan de Classe van Gorkum, en Hasevelt verontschuldigde zich en bood de hand der verzoening aan (Acta van 10 Apr. en 29 Mei 1589).

Den 10 Oct. 1588 besloot de Classe, dat er in den dienst te S. zou worden voorzien door »de naeste gesetenen", totdat er »een goede ende bequame diennaer" zou gevonden zijn, en den 29 Nov. dat door de dienaars van Den Briel »Joannes Hertman beschreven ende beroepen" zou worden »op Sijmonshaven". De beschrevene schijnt geen lust gehad te hebben. In de Acta Class. van 10 Apr. 1589 vindt men toch: »Is bij de broederen gecompareert Nicolaeijs Adriaensze, medebrengende attestatie van de classe van Schielandt, mette welcke hij bekent wort voor een dienaer gesont in leere ende vroom in leven, met welcke attestatie dese vergaderinghe haer vergenoecht ende tevreden is, ende hebben hem mits desen den dienst van Sijmonshaven ende Biert vertrauwet ende bevolen, biddende Godt den almachtige dat zijne dienst mach gesegent worden, welcke dienst bij denselven met hantgevinge aen dese vergaderinghe aengenomen is, ende zal dije van Sijmonshaven gepresenteert worden door Aegidius Notheus op Sondaghe toecomende".

In 1589 werd dus de vacature vervuld door de overkomst van *Nicolaes Adriaensze*, wien in 1592 toegelaten werd te vertrekken naar Warmenhuizen. Men leest in de Acta Class. van 22 Jun. 1592: »Is geremonstreert ofte geexibeert een requeste van Nicolao dienaer in Simonshaven ende Biert, waerin hij versoeckt aen die dienaers der vergaederinghe een attestatie omme met dieselve hem in tijts van een andere bequaeme dienst te voorsien, causseerende sijn continuele ongesontheijt, diewelcke spreuijt uijt die swaericheijt des luchts (soe die medecijns seggen), dies te meer omdat hij als van de kercke ende overicheijt alreede gedemitteert is, gelijck die sedullen ofte briven, aen die requeste aengehecht, uytwijsen: soe ist dat die vergaederinge resolveert hem suppliant egeene attestatie te weijgeren, indien Godt hem egeene gesontheijt en geeft, als hij sal eenighe beroepbrieff getoont hebben van eenighe andere plaetse, midtsdien dat hij oock sijne neersticheijt doen sal om in zijne plaetse een goeden, vromen ende godsaligen dienaer nae zijn vermoegen te crigen met believen des classis". In de Acta van 17 Aug. 1592: »Alssoo oock verschenen zijn 2 broederen met een beroepinghe van de kercke van Warmenhuijsen op onsen broeder Claes Ariensze ende alssoo de classe hebben aengesien de attestatie van de kercke ende overheijt van Sijmonshaven, ende gehoort hebbende de continueelle swackheijt onsses broeders, soo hebben de broederen besloten denselven onsen broeder een attestatie te geven, ende is geschiet".

In de Class. vergadering van den 21 Junij 1593 werd bepaald, dat in de vacante gemeente van Spijkenisse ook door »den dienaer in Simonshaven" zou worden gepredikt. De door het vertrek van Nicolaes Adriaensze ontstane vacature was dus toen vervuld. Uit de Class. Acta van 25 Jul. 1594 blijkt dat de opvolger van Nicolaes genaamd was *Wouter* (of *Walterus*) *Hendriksze Pannekoeck*. Met dezen man ging het niet te S., en op verzoek der gemeente werd de band tusschen haar en hem weer losgemaakt. In de Class. Acta van 13 Jun. 1594 staat: »Is besloten dat men in Sijmonshaven sal vernemen door den scriba hoe het aldaer staet met de kercke ende dienaer, ende sal sulx in den Briele raport doen, ende men sal daerna besluijten wat voirts te doen staet". In de Acta van 25 Jul. 1594: »Die gecommitteerde Broeders in de saecke van Sijmonshaven, D. Reijnerus Donteclock ende Tijckmaecker, hebben haer rapport

gedaen vant tgeen haer wedervaren is ter weersijde van beijde partijen, ende sijn van haere diligentie bedanct, ende is goetgevonden beijde partijen elck apart te verhooren, om dan voorts in de saecke te besluijten ende te handelen na behoren". — »Opt versoeck van die van Sijmonshaven, mits sij aenhielden om van Wouter Henrickse, haeren tegenwoordigen kerckendienaer, ontslagen ende weder met eenen anderen diener versien te werden, so der eenige onlust tegens den persoon van Wouter Henrickse voorsz. verresen was, is op hetselve na langwijlige deliberatie met rijpen raedt geavijseert, dat men in haere saecke also sal handelen, dat ment met goede conscientie verantwoorden ende tselve tot meeste stichtinge der kercke geschieden mach, salvo datter behoorlicke reconciliatie tusschen hen ende haren kerckendiener sal geschieden, die oock tot desen tijt in presentie der broederen geschiet is". — »Is oock geaviseert, dat Walterus so lang in S. sal blijven, bist dat die van S. weder versien sijn van eenen anderen bequaemen diener, nochtans dat de broeders des Classis middelertijt sullen arbeijden dat Walterus wederom met een ander plaetse magh versien worden ende dat men sal voor denselven beneerstigen een beroepinge te becomen".

Het Classikale boek, waaraan 't bovenstaande ontleend is, heeft nog één artikel betreffende Simonshaven, aldus luidende: »Alzoo oock heeft geproponneert Pieter Zegers, schoelmeester tot Dordrecht [1]),

[1]) Reeds in 1574 verklaarde de Classe van Voorne enz. zich bereid bekwame schoolmeesters toe te laten als predikanten. Acta Class. 16 Aug. 1574: »Is besloten dat die schoolmeesters, van denwelcken een hope is om tot predicanten in toecomende tijden te verkiesen, sullen tot den Classis toeghelaten worden". — In 1583 liet zij een paar schoolmeesters opwekken om zich voor te bereiden voor den dienst des Evangelies. Acta 25 Apr. 1583: »Is besloten dat men aenhouden sall ahn den scholmeester in Spijckenisse ende oock ahn den scholmeester in de Oude Tonghe, naedien sie mannen sijn van goeder discretie, oft sie haer niet en sullen wijllen begheven tot propositien te doen ende also tot den dienst der verkondinge des Euangelij, soe sie bequaem bevonden mochten worden, souden wijllen laten gebruiken; Symon Jansze sall den scholmester in die Oude Tonge darvan aenspreken ende Henricus Coesvelt dien van Spikenisse". Van één dezer is nog sprake in Acta 29 Aug. 1583: »Nadijen het Classis te voorn hadde versocht Gisebartum, schoelmeester ijn dije Oude Tonge, om hem te wijllen onderwerpen het examen end te doen sommige propositiones, end nadien dat onse broeder voorn. Gisebertus hem doe ter tijt beswaerde van wegen die grote last der schoelen, maer van wegen die oogst gelegenheit gekregen hebbende, heefft verwijllijcht

vuijt Mat. 16 : 13 ende is redelick geoordeelt ende sijn hem sommige dingen aengeseijt, die tot verbeteringhe dienden, als onder anderen te vermijden alle geschuijmde woerden ende Latijnsche termen, die niet eijgentl. bij hem connen gepronunchieert worden. Voirts is hem aengeseijt, dat hij sal verwachten het scrijven van de broederen des Classis, hem een texst voorgevende om in den Briel denselven te comen verclaeren, om daer te hooren sijne beteringhe ende bequaemheijt. Ende soo hij bequaem gevonden wort, sal hij die van Sijmonshaven naer haer versoeck toegesonden worden" (Acta 19 Sept. 1594) [1]).

In 't volgende Classikale boek leest men: 3 Oct. 1594. »Is goetgevonden dat men de gecommitteerde van den Sinode zoude beschrijven om te staen over de examinatie niet alleen van Cornetio, maer oock van Pr Segers, schoelmeester tot Dordrecht, waertoe deselve proponenten mede sullen verschreven wordden, mits haer een texst gevende, daerop sij alsdan een propositie sullen doen". 7 Nov. 1594. »De twee proponenten Jacobus Cornetius ende mr. Pr Segers hebben voor de vergaderinghe ende de twee gecommitteerde van de Synode elck een propositie gedaen op deselve texst, namelick Jo. 3: alzoo lief heeft Godt de werelt gehadt etc., ende zijn daernaer geexamineert geworden. Maer alzoo de vergaderinghe ende insonderheyt de voorsz. gecommitteerde geen genoegen en hadden gehadt aen haere pro-

---

om te proponieren, is hem sulxs bij dem classi op die naeste vergaderunge der broederen te doen thoegelaten". — Er is niet genotuleerd, dat hij proposities gedaan heeft. — Dat het den BB. leed deed, als zij iemand moesten afwijzen, blijkt uit Acta van 10 Jul. 1581: »Hermanus Wilmsze, gevraecht zijnde, hoe hij hem bereijt vijndt tot dat hoechlofflijck ampt des worts Gods, oft hij wel alle weken soude een predicatie den volcke voerdragen ende hem daertoe bequaem vijnden, heeft geantwoert als dat hij hem dat niet en derf vermeeten, overmits hij met groeten arbeijt vier, vijff oft zes weeken over een predicatie heeft gestudeert ende noch qualijck heeft, zonder hetselve te leesen, bequamelijcke connen vercondigen, alzoe oock die dienaeren midt droeffnisse tselve wel hebben bemerckt ende geconsidereert, waerom hem den broederen necessario niet en connen tot den godlijcken dienst des Evangelij dringen oft voerder raeden, overmits hij finalijcken antwoerdt daer genen moet toe te hebben".

[1]) In de Acta van den Kerkeraad der Herv. Gem. te Brielle dd. 3 Jan. 1595 is vermeld, dat met kerkelijke attestatie aankwam »Pieter Seghers francoische schoolmeester ende proponent van Dordrecht".

positien nochte oock aen haer antwde op de examinatie, soo en zijn se voor die reijse tot den dienst niet toegelaten geworden; maer is goetgevonden dat se in den Briel metter woone souden comen ende aldaer haer noch drye oft vier maenden souden oeffenen, om alsdan wederomme geexamineert te worden. Ende hebben de broeders beloeft den rentmeester Jan Commersze aen te spreken, ten eynde zij middelertijt onderhout mochten trecken". In de vergadering van 10 April 1595 deed Pr Segers eene propositie over Matt. XI : 28, welke door de gedeputeerden van de Synode en de BB. overwogen en geapprobeerd werd. Bij 't examen, dat toen plaats had, antwoordde Pr Segers, evenals Cornet, beter dan bij 't eerste examen, maar de BB. verklaarden toch dat zij een »grondiger ende prompter antwde in vele stucken" hadden gewenscht. Intusschen vonden de BB goed Cornet en Pr Segers toe te laten »tot den ministerie des Evangeliums" met eene vermaning, welke aldus is genotuleerd: »dat se den Heere herttel. bidden om vermeerderinghe zijnner genaden, oock dat se neerstich sullen haeren tijt waernemen, opdat se alzoo met eeren ende stichtinghe de kercke Godts mogen diennen ende oock bequamer zijn te verantwoerden de leere der waerheyt, oft geviel dat se teynden het verloop eenes jaers na datum deses weder tot believen der broederen privatim in Classe geexamineert souden werden; tselve sij oock goetwillich aengenomen hebben". In de Acta, die den uitslag van 't examen vermelden, leest men nog: »Is opgeleyt Petr. Berck deerste reyse voor te stellen Petrum Zegeri in die kercke van Simonshaven, Albertus Selcaert de 2e reyse, ende Nicolaes Tyckmaker de confirmatie, ende dese voorstellinge sal gescieden op drij achtereenvolgende sondaghen, daervan den eersten wesen sal den 16 dach Apprilis". I. m. staat: »factum est."

In plaats van Pannekoek, die naar Nieuw-Helvoet vertrok, kwam dus in 1595 te S. als herder en leeraar *Pieter Zegers*; aldus schreef hij zelf zijn naam.

Brielle. H. DE JAGER.

Stommelenbosch (XXXIX, 269), enz.. Is 't soms gelegen in Limburg? Men leest toch van Sophia v. Stommel, die, blijkens Geld. Volksalm. 1881 bl. 115, door haar huwelijk met Hendrik v. Isendoorn à Blois (3 Sept. 1563 lid van het Appellations-gericht te En-

gelanderholt, Jhr. Mr. Th. H. F. v. Riemsdijk, Engelanderholt, Bijl. Bb bl. 36), dezen tot »heer van Stockum en erfmaarschalk van Limburg" maakte. Hier is dan Stokkem (bp te Wijlre) in deze provincie bedoeld. In casu zou niet alleen de ligging van St. blijken, maar ook de herkomst der benaming, t. w. van een lid der familie v. Stommel. Zij, dr v. Steven bij Margareta v. Ruitenborch, was wede Johan v. Groesbeek, toen zij met Hendrik v. I. in den echt trad. — Deze staat in Geld. Volksalm. t. a. pl. getiteld als heer van den Hof (lees: *het* Hof, te Yzendoorn), Lathem, Waessen, toen hij, door testament zijns broeders, in 1563 heer van den Cannenburg te Vaassen werd. Dit testament maakte hem derhalve eerst tot heer van Vaassen. Is dan nu hier Waessen = Vaassen, bij anticipatie gezegd? Of soms verschrijving voor een Limburgsch Walem (o. Schin-op-Geul)?

J. A.

Utrecht. Overluidingen. Vervolg van *Nav.* XXXIX, 143.

1629. II Jan. in fun. Catharinae Boede, viduae quondam Nicolai a Ceulen.

XIV Jan. in fun. Jacobi de Leeuwen, quondam procuratoris scabinatus Traj.

XXIII Jan. in fun. Dni *Jois ab Asperen*, dni in Vueren.

XXIV Jan. in ob. et fun. Mri Gualteri a Middelcoop, J. U. Doct.

XXVI Jan. in ob. et fun. Bernardi Swardecroon, quondam rectoris schol. Hierosolym.

XXVII Jan. in ob. et fun. Elisabethae de Rijnevelt, viduae quondam Egidii a Cauwenhoven.

XXVIII Jan. in fun. Elisabethae a Goch, filiae Antonii de Goch.

IV Febr. in fun. filiolae Dni Christiani de Cupre, confratris nri.

XII Febr. in ob. et fun. Jois Henrici Spijcker alias de Veer.

XIII Febr. in ob. et fun. Dlli *Stephani de Zuylen ab Haer*, canonici Sti Petri.

XIX Febr. in fun. *Jacobi Ploos*, filii Dni Adriani Ploos, militis, dni in Thienhoven et Oudegijn, confratris nostri.

XXI Febr. in ob. et fun. Elisabethae Knijff, ux. Jois Bogaert.

VIII Mart. in ob. et fun. Dllae *Agnetis a Zuylen a Drakenborch*, filiae Dni Theodorici a Suylen a Drakenborch.

XVII Mart. in ob. et fun. Dni Gerardi Ruempst.

XVIII Mart. in ob. et fun. Dollae Mariae van den Henvele [1]), viduae Petri de Valence.

---

[1]) *Sic*; Heuvel?

1629. xxii Mart. in fun. Dni Adolphi de Rutenberch a Quichem et Cranenborch, dni in Staverden.

Eod. d. in fun. filii Dolli *Ottonis de Gelder.*

xxvi Mart. in ob. et fun. Dni *Friderici de Voocht a Rijnevelt.*

xxvii Mart. in ob. et fun. Dni Henrici Hermans, dni in Manegem, canonici Sti Salvatoris.

xxviii Mart. in ob. Dllae *Ursulae van der Capellen*; est soror Dni Goltsteyn, confratris nostri.

ii Apr. in ob. et fun. Henricae Staelen, ux. Arnoldi a Naerden.

vii Apr. in ob. et fun. Mri Jois a Mynden, advti curiae Traject.

Eod. d. in ob. et fun. Dollae Judith a Lent, viduae Caroli a Geel, quondam Doctoris Medicinae.

xiii Apr. in ob. et fun. Christinae, filiae Petri ab Halen, ux. Joachimi Antonii Wtte Wael.

xvi Apr. in ob. Dnae Annae ab Hollant, viduae Antonii a Meerlant.

xxiii Apr. in ob. Dni *Cornelii a Lockhorst*, dni a Lier et Alckmaer [1]).

xxvi Apr. in ob. et fun. Dni *Gulielmi ab Alendorff*, filii Dni Adolphi ab Alendorff.

xxviii Apr. in ob. et fun. Antonii a Nijkercken, receptoris bonorum Sti Bartolomaei.

Eod. d. in fun. infantis Dni Egidii Manart, confratris nostri.

xxx Apr. in fun. Dni Jois a Ledebur.

ii Maji in ob. et fun. Mariae van der Eem, ux. Eliae ab Oudeweert.

viii Maji in ob. et fun. Annae Schulten, viduae Mri Jois Baecx van der Tomien, quondam graphiarii bonorum Dominii Traj.

x Maji in fun. infantis Jacobi Croesse, commissarii gnralis electionum militum.

xii Maji in ob. et fun. Dni Petri Cammaecker, vicarii hujus ecclesiae.

xviii Maji in ob. filiolae Dni Egberti a Boecop.

xxvii Maji in ob. Dni *Jois de Cock a Delwijnen.*

xxx Maji in ob. et fun. Jois Ricch a Leerdam.

iii Jun. in fun. Margaretae a Milanen, filiae Mri Gulielmi de Milanen, Doctoris.

v Jun. in fun. et ob. Annae a Bossche, viduae Henrici a Sambeeck.

ix Jun. in fun. et ob. Fredericae, filiae Gerardi a Dijck; est soror Henrici Dijck.

xv Jun. in fun. et ob. Clarae van Burch.

xvii Jun. in fun. Margaretae a Westrenen, ux. Everhardi a Staveren.

xxv Jun. in fun. et ob. Dnae *Joae a Renesse a Baern* [2]).

---

[1]) Hierbij is geschreven: Alckemade. [2]) Lees: Baer.

1629. III Jul. in fun. et ob. Dnae Margaretae a Lent, viduae Dni Samuelis Pappert.

VI Jul. in fun. Sarae a Poll, filiae Francisci a Poll.

XII Jul. in fun. et ob. Annae a Ketel, ux. Mri Antonii a Bloelant, advti cur. Traj.

XV Jul. in fun. et ob Dnae Annae Elisabethae Mosbach, ux. Samuelis a Schurman.

XIX Jul. in fun. et ob. Dnae Hillegundae a Westervelt, ux. Francisci a Duverden.

XXIII Jul. in fun. et ob. Dnae Evae Meyster, filiae Dni Petri Meyster.

XXVIII Jul. in fun. Cornelii a Westrenen, filii Arnoldi a Westrenen, advti curiae Traj.; est filius Dni Westrenen.

IX Aug. in fun. et ob. Dnae *Mariae ab Hardenbroeck.*

Eod. d. in fun. *Reyneri Ploos*, filii Dni Adriani Ploos, dni a Tienhoven.

XV Aug. in fun. et ob. Mri Nicolai a Burch, advti curiae Hollandiae.

XVI Aug. in fun. Abrahami ab Hatting.

XIX Aug. in fun. et ob. Dnae Magdalenae le Vignon, viduae Dni Anthonii Longaert.

XX Aug. in fun. et ob. Adriani Nelturp, filii Mri Jacobi Nelturp.

XXIII Aug. in fun. et ob. Mri Simonis, conrectoris Sti Hieronymi.

XXIV Aug. in fun. et ob. Margaretae a Dompselaer, viduae Jois a Mansvelt.

XXV Aug. in fun. et ob. Dnae *Margaretae Deedel*, filiae Dni Jacobi Deedel.

XXVII Aug. in fun. et ob. Dnae Winderniae D'Eedel, filiae Dni Jacobi D'Eedel.

XXVIII Aug. in fun. et ob. Annae van Meere, ux. Antonii ab Haeften; est amita Dni Lamsweerde.

XXXI Aug. in fun. et ob. Dnae Margaretae Luciano, viduae Francisci a Peer.

VI Sept. in fun. et ob. Dni *Cornelii de Wael a Vronesteyn.*

VII Sept. in fun. et ob. Dni *Jois de Canter.*

VIII Sept. in ob. et fun. Dni Jois Duyck; est pater Dni Duyck.

IX Sept. in ob. et fun. Mechtildis a Millingen, ux. Egidii Hattem.

XI Sept. in ob. Gertrudis, filiae Egberti Doesvelt, filiae Jois Nicolai a Westrenge.

XIV Sept. in ob. et fun. Cornelii Henrici a Bockhoven.

XV Sept. in ob. et fun. Mri Henrici a Detten, advti curiae Traj.

Eod. d. in fun. infantis Henrici a Leeuwen.

XIX Sept. in ob. et fun. Dni *Maximiliani a Baexen*, confratris nostri.

XXI Sept. in ob. et fun. Vincentii Reyneri a Brederode.

XXIV Sept. in ob. et fun. Gertrudis a Ruwiel, ux. Mri Nicolai a Dierhout, advti cur. Traj.

1629. xxvii Sept. in ob. et fun. Dnae *Guilelminae de Wachtendonck*, viduae dni de Oyen et Dieden; est mater confratris Gent.

xxviii Sept. in ob. et fun. *Adrianae Uten Eng*, viduae Petri Toeyt.

xxix Sept. in ob. Dlli *Gulielmi Pinssen van der Aa*, filii Dni Gulielmi Pinssen van der Aa, dni in Deyll.

i Oct. in ob. et fun. Dllae *Machtildis de Jong*, ux. nobilis Dni Davidis de Zuylen de Natewisch.

xi Oct. in fun. filii de Swart, capitanei.

xii Oct. in ob. et fun. Dnae Catharinae de Perre, ux. Dni Petri Evesant.

xviii Oct. in ob. Gulielmiae Rijnevelt, filii Jois a Rijnevelt.

xxii Oct. in ob. filioli Francisci de Poll.

xxvii Oct. in ob. et fun. Pauli Everardi a Cleynlandaet; fuit faber ferrarius h. eccles.

xxviii Oct. in fun. Florentii a Dompselaer, quondam monetarii h. provinciae.

ii Nov. in ob. et fun. Mariae de Vianen, ux. Gulielmi Clementis de Roy.

iii Nov. in ob. et fun. Beliae Berekers, viduae Mri Egidii a Gall.

vi Nov. in ob. et fun. Odiliae a Duverden, ux Gisberti a Wijckersloot.

ix Nov. in ob. et fun. Mri Petri de Leeuwen, consiliarii et procuratoris gnralis h. provinciae.

x Nov. in ob et fun. nobiliss. Dni *Bernardi a Bongaert*, dni in Nijenrode, Ter Lucht, etc.

xi Nov. in ob. et fun. Dllae Annae Luciae a Stemmeshoorn, ux. nobilis Dni Asini a Platho.

xii Nov. in ob. et fun. Mri Jois a Cootwijck, militis Hierosolymitani, et advti cur. provinc. Traj.

xiii Nov. in ob. et fun. Anthonii Henrici a Donroy.

xxi Nov. in ob. et fun. Josinae de Roy, viduae quondam Cornelii ab Otterspoor, advti curiae hujus provinciae.

xxvii Nov. in ob. et fun. Bernardini Ormeae.

i Dec. in ob. et fun. Dlli Theodorici de Waes, signiferi.

vi Dec. in ob. et fun. Dnae Annae Varius, ux. Dni Gerardi de Bourghel, dict Semerpont, dni in Lovacquerie, capitanei.

vii Dec. in ob. et fun. Werneri Jacobi a Velthuysen.

viii Dec. in fun. *Catharinae Ploos* filiae dni Jois Ploos.

xii Dec. in ob. et fun. Dnae *Mariae Catharinae a Paris a Suydoort*, dnae in Gripskercke, Poppendamme et Suydoort.

xiii Dec. in ob. et fun. Jois Fonteyn, can. Sti Joannis.

xiv Dec. in ob. et fun. Christinae Sas, viduae Bernardi Uten Engh, olim secretarii hujus civit.

xv Dec. in ob. et fun. Mariae ab Heusden.

Eod. d. in fun. filiolae Dolli *Alberti Provys*

1629. XVI Dec. in ob. et fun. Dnae Dinae a Camerick, viduae Jois a Straten, quondam scabini h. civitatis.

XX Dec. in ob. et fun. Sophiae a Schadijck, viduae quondam Cornelii Bernardi a Schade.

XXVII Dec. in ob. et fun. Jois a Butendijck, filii Everhardi a B.

(*Wordt vervolgd.*)

Reinald II (XXXIX, 147, 264). Een wapenboek vermeldt het volgende. Guy de Ch., 2d du nom, Comte de St Paul, Seigneur d'Encre, Leucu, d'Aubigny en Artois et autres terres. Epousa Mathilde de Brabant, fille de Henry premier Duc de Brabant, et Vefve de Robert de France, comte d'Artois; il trepassa l'an 1289, elle 1288.

Hugues de Ch., 2d du nom, Comte de Blois et Dunois, Seigr d'Avesnes, Guise, Novion, de Landrescies et Trelon, apres la mort de sa cousine Jeanne, il étoit auparavant Comte de St Paul, qu'il ceda à son Frère Guy. Epousa Beatrice de Flandres, Fille de Guy, Comte de Flandre.

Guy de Ch., 3e du nom, Comte de Blois et Dunois, Seigneur d'Avesnes, Guise, Novion, Landrescies et Trelon. Epousa Marguerite de Valois.

Louis de Ch., 1r du nom, Comte de Blois, Dunois, et Soisons Seigneur d'Avesnes, Novion, Landrescies, Trelon, Chimay et autres terres. Epousa Isabeau de Hainaut, Comtesse de Soissons, Dame de Baumont, Chimay, Schoonhoven, Goude, Tertolen et Dargies. Il fut tué en la Bataille de Crecy 1346; elle mourut 1350 et gissent en l'Abbaye de Guise.

Jean de Ch., 2d du nom, Duc de Gueldre, et Comte de Blois et Dunois, après son frère aisné, Seignr de Landrescies, Avesnes, Schoonhoven, Goude, Tholen et Trelon, etc. Epousa Marguerite, duchesse de Gueldre, et comtesse de Zutphen, Fille de Renaud, 2d du nom, 8me Comte et premier duc de Gueldre et de Sophie Berthout de Maline, il mourut l'an 1381, sans avoir procrée des enfants legitimes, mais laissant deux fils naturels, lesquels il avait suscité avant ce mariage, auprès de Sophie de Dalem, de l'illustre maison d'Arckel, savoir Jean et Guy, qui suivent.

Uit het bovenstaande blijkt: 1o dat niet Mathilde, maar Margué-

rite huwde met Jean de Ch. [1]; 2° dat deze niet stierf in 1382 of 1387, maar in 1381; 3° dat hij zoon was van Louis de Ch. en Isabeau de Hainaut; 4° dat hij kleinzoon was van Guy de Chatillon en Marguérite de Valois.

Stephanus, koning van Engeland (XXXIX, 208). Etienne-Henri le Sage, comte de Meaux et de Brie, comte de Blois et de Chartres, 1089, se croise 1096 et 1101, † 1102, ép. vers 1085 Adèle de Normandie, fille de Guillaume le Conquérant, roi d'Angleterre, † 1138. Fils: Etienne, né 1097, comte de Mortain et de Boulogne, roi d'Angleterre 1135, † 1154, ép. Mahaud comtesse de Boulogne, fille d'Eustace III comte de Boulogne, † 1152 (M. N. Bouillet, Atlas Universel d'Histoire et de Géographie, p. 452).

A. VAN DEN BERG.

Cornelis Haga [XXXIX, 141 (8 Mei)], — geb. 1587 te Schiedam, was de eerste gezant, die door de Staten-Generaal in 1611 te Constantinopel bij de Ottomannische Porte werd aangesteld. Hij sloot in 1612 een voordeelig verdrag met sultan Achmet I, waarbij dezelfde voorrechten, die de Engelschen en Franschen in het Turksche rijk genoten, aan de inwoners der Ver. Nederlanden werden toegestaan (Wagenaar, Vad. Geschied. X, 49). Na te Constantinopel 28 jaren werkzaam te zijn geweest, keerde hij in 1638 naar het vaderland terug, werd in 1645 voorzitter van den Hoogen Raad, en † 1654, na gehuwd te zijn geweest met Aletta Brasser.

W.

VRAGEN.

Arie (XXXIX, 279). Ubi? Is 't Aries, dorp in de Opper-Pyreneeën (Frankrijk)? Of de stad Arien of Aire in 't depart. Pas-de-Calais?

Teut — is of was de benaming eener mijn in het rgdst Aken (J. v. Wijk Rzn, Aardr. Wrdbk 1821, o. h. w.). Naamsreden?

[1]) Uit Nijhoff's Oorkonden; — en betrouwbaarder kan het niet! — blijkt het tegendeel. RED.

Elisabeth, koningin van Engeland, zoon (XXXIX, 267, 8). Zij regeerde a° 1558—1603, keizer Ferdinand I a° 1556—64. Wordt hier derhalve niet bedoeld Ferdinand II (a° 1619—37)? Was de koning, die den jongen Sir Robert Dudley beval te gaan reizen, Jacob I (1603—25), of Karel I (1625—49)?

Adellijke predikanten. Onder de, ten gevolge der strenge sedert 1685 tegen de Fransche Calvinisten genomen maatregelen, uitgeweken Fransche predikanten bevonden zich leden van den Franschen adel. Was dit het geval met de volgenden, in Zeeland geplaatst [1]), bij wier namen ik een vraagteeken stelde?

Jeremie du Pours? reeds in 1606 te Middelburg.
Louis Wolzogue de Meningstorf? ald. 1662.
Jean de Labadie? item 1665.
Pierre de Joucourt? item 1677.
Arnould de la Casa Mayor? 1686 ald.
Jean Jaques Brutel de la Rivière? it. 1733.
Jean David d'Estandeau? it. 1769.
Nicolas de la Bassecourt? 1639 te Vlissingen.
Charles de Rochefort? 1650 ald.

Van Ephraïm de Rallemont, ald. 1686 buitengewoon, blijkt het, hij schreef zich seigneur de la Voute. Hij was uit Normandië gekomen.

Jean Cambois du Roc? Vlissingen 1695.
Jonas Faucherau de Vouillat? it. 1705.
Jaques Georges de Chauffepié? it. 1725.
Pierre de la Brune? item 1728.
Jean des Fontaines? it. 1773.

Jaques de Saint-Amand, dit Marcheville? reeds in 1587 te Zierikzee.

Jean du Quesnel? ald. reeds in 1593.
Jean Balguerie de Chautard? ald. 1716.
Alexandre de la Rochette? ald. 1750.
Joseph Louis Etienne de Martines? ald. 1758.
Gabriel Biel de Romieu? Goes 1719.

---

[1]) Vgl. *Nav.* XXIII, 529; IV, 201. RED.

Jean Claude de Marisy? it. 1725.

Otto Henri de la Broué? it. 1753.

Alexandre Charles du Nant? Veere 1785.

Jean Louis Guilleaume Winter de Voorburgh?

Mijne moeder heeft hem nog zeer goed gekend; men noemde hem in de wandeling Dominé Wintertje; hij was de laatste vaste Waalsche pred. te Aardenburg in 1785 en te Tholen in 1805.

Josias de Villeneuve? te Bergen-op-Zoom (toen als kerkgemeente Zeeuwsch) 1724.

Abraham du Pon de Freytag? B. op Z. 1799.

Chrétien du Blocq? en Job du Rieu? beiden reeds 1584 en 1605, voor beide talen te Sluis.

Abraham de Lanoy? [1]) te Aardenburg 1645.

Pierre du Bois? (Sylvius) en Petrus du Bois? beiden (1677 en 1681) te Aardenburg.

François de la Reseguerie? Aardenburg 1685.

Pierre de Salve? ald. 1687.

Simon d'Albiac? ald. 1693.

Abraham Louis du Lignon? Groede 1738.

Guillaume de Rochemont? ald. 1750.

Jean de la Londe le Bas? Kadzand 1688.

Jean Balguerie de Chautard? Oostburg 1715.

Charles de Chardevenne? Sas-van-Gend 1654.

Daniel de la Vigne? l'Olive 1608.

David de la Haye? ald. 1618.

Daniel de Rantre? ald. 1647.

Jean de la Place? ald. 1650.

Jean Burger de Raffius? ald. 1730.

Calais. G. P. ROOS.

Etienne Corsol. Het »Bulletin de la commission pour l'histoire des églises wallonnes" II bl. 335 (1887) maakt gewag van dezen doopsgezinde uit Londen, in 1672 te Haarlem woonachtig. Wie kan iets nopens hem mededeelen?

Breslau (Schweidnitzer Stadtgraben 10). O. PRINGSHEIM, Dr. phil.

---

[1]) De Almanak voor Vrouwen door Vrouwen a° 1802 (Amst., Wed. J. Doll, in 12mo, zijde, in koker, pl., ƒ 3 50) bevat o. a. het portret van Mevr. Lannoy. RED.

Oosterdijk. In het Penningkundig Repertorium is meermalen sprake van den catalogus van Oosterdijk, b. v. *Nav.* XXXIX, 218. Wie was deze Oosterdijk ? Wat is er van hem en zijne verzameling bekend ?

A.

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Papennonnen vasten aventdach (XXXIX, 98). Papen- of Papen-en-nonnen-vastenavond heette eertijds de zondag genaamd Quinquagesima, d. i. de zondag voorafgaand aan dien genaamd Quadragesima, welke laatstgenoemde de eerste zondag is in de vasten. De naam vindt waarschijnlijk zijn oorsprong daarin, dat op dien dag de vastenavondvreugde ook eenigermate in de kloosters werd gevierd. Zooals bekend is, begint ook thans nog de vastenavondpret op denzelfden dag, om te eindigen op den daarop volgenden dinsdag, die, als zijnde de vóóravond van Aschwoensdag, de eigenlijke vastenavondsdag is. Te Dordrecht was het verboden te »spelen met teerlingen, quaertspelen, cruysmunten, ten ware van pape vastelavont tot groote vastelavont" (zie Kiliaan, Etymologicum ... cur. G v. Hasselt, 1777, p. 480, 696 noot).

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

Hoed (XXXIX, 212) — zinnebeeld van souvereiniteit. Vgl. »de Hollandse Maagt in den Tuin met Speer en Hoed" a° 1791 van »Nederl. Heraut" 1889 bl. 244. Vgl. ook den »vorstlijken hoed" van Job 29 vs 14, Jes. 62 vs 3; naast Ezech. 21 vs 26: Die doen hoed weg en leg die kroon af; Ik zal (verhoogen dengeen die nederig is en) vernederen dengeen die hoog is"; benevens de »koninklijke hoeden" der Openb. Joh. 12 vs 3, 13 vs 1, 19 vs 12. Dus doctorale hoed, als pretium non vile *laborum*, zinnebeeld van souvereiniteit op 't gebied der wetenschap, waarin men promoveert of gepromoveerd is. — Deze eenvoudige duiding: hoed symbool van souvereiniteit, past ook, — vgl. *Nav.* XXXII, 474, — 't best op de Venus van

ibid. XXIX, 31, die als meesteres *van* en *door* de min, hoeddraagster is; zoodat de twee redenen van ibid. waarschijnlijk tot ééne kunnen worden teruggebracht.

J. A.

Amman (XXXIX, 209). De verklaring, die Rink, Beschr. v. Tiel, bl. 27, noot 3, geeft van »amptman", als zijnde oorspr. geweest »am-man" (d. i. iemand, die over landerijen het opzicht of rechtsgebied had), van een woord »am", dat weiland zou beteekenen, is natuurlijk onjuist. Ambtman is niet uit amman ontstaan, maar omgekeerd amman uit ambtman. Amman met ampman, amtman en ambachtman zijn één van oorspr., al heeft het laatste ook eene andere beteekenis aangenomen. Oorspronklijk duiden de woorden iemand aan, die een *ambt* (*ambacht*) in dienst van zijn heer bekleedt, d. i. dus dienaar, ambtenaar, »doch bepaaldelijk gezegd van den landsheerlijken ambtenaar, wien de uitoefening der rechtsmacht en de waarneming der rechten van den vorst waren toevertrouwd". Het ambt van den amman stond gelijk met dat van den schout, die ook een ambacht bekleedde, het schoutambacht. Zie verder over dit woord en de taak van dezen ambtenaar: de Vries, Mid.-Nederl. Wrdbk 233; Verdam, Mid.-Nederl. Wrdbk, I 401 (beiden op amman); Franck, Etym. Wrdbk 26 op ambacht; Kluge, Etym. Wrdbk (4de dr.), 7 op Ammann, enz.

GIBO.

Wijf, vrouw, dame. De Geld. Volksalm. van den jare 1873, bl. 162, berichtend, dat destijds in den Bommelerwaard (inzonderheid te Brakel) nagenoeg elke man zijne huisvrouw bij voorkeur zijn »wijf" noemde, en van de betiteling »vrouw" niets weten wilde, — in de Neder-Betuwe was toenmaals de benaming »wijf" (= echtgenoote) alleen onder den geringen stand soms gangbaar, — bespeurt in die voorliefde voor »wijf" ingenomenheid met het Christendom, omdat »vrouw" aan (de Heidensche) Frouwa, »wijf" aan Eva (Ief, Yf), de moeder aller levenden van Gen. 3 vs 20 [Eva, Heva = chavva, chajja, d. i. leven], doet denken. Dit heeft, wat de etymologie van »wijf" betreft, veel van een canard [1]). Vgl. het Hgd.

[1]) Even groot schijnt die canard, als deze andere, van den door-geleerden Wil-

Weib, dat nog minder van Eva heeft. Welke is die etymologie? — De voorliefde voor »wijf" bij den landelijken stand (nog wel in ónze dagen) kan eerder spruiten uit den, helaas, tegenwoordig sterk verminderenden Bijbelzin van het voorgeslacht, omdat in de oudste en oudere Bijbeluitgaven steeds van »wijf" (voor »huisvrouw") sprake is. — Was »wijf" eertijds de benaming van adellijke gehuwde-vrouwen (vgl. bijv. *Nav.* XXIV, 145); men duidde met »vrou-mensch" in de dagen van Karel van Borgondië eene »dame of edele vrouw" aan (zie Oudemans, o. h. w.). En het is opmerklijk, dat beide benamingen tegenwoordig juist schimp-namen zijn; waarin enkel grilligheid van het spraakgebruik schijnt te heerschen, omdat in de (ook zelfs meer beschaafde) volkstaal »(kloek, flink, knap) wijf" en »(aardig, mooi, lief) wijfje" evenzeer in gunstigen zin gebezigd worden [1]. Ten tijde van Bredero en later sprak men van eene »meer", als men in smadelijken zin een »vrouw-mensch" bedoelde. In de Neder-Betuwe gewaagt men van een knap »vrouws-persoon" (= meisje of vrouw uit den geringen of eenvoudigen stand; maar met verachting van »dat" of »zoo'n vrommes" (= vrouw-mensch). Met »vrouws-persoon" loopt »mans-mins" er evenwijdig. Vgl. *Nav.* XXIX, 212.

helm Gesenius, wanneer hij in zijn Lexicon Manuale Hebr. et Chald. (Leipzig 1847, Vogel) p. 294, de bewering neerschrijft, dat, gelijk chavva = chajja in tweede beteekenis »vicus" (wijk) beduidt (a vivendo alicubi, i. e. habitando, commorando, angl. to live), evenzoo »leben" voorkomt als uitgang van tallooze plaatsnamen, b. v. Aschersleben, Eisleben! Vgl. *Nav.* XXXIV, 150—3, waaruit blijkt, dat de taal-geleerde Dr. Ernst Förstemann in 1872 dezen zijnen beroemden landgenoot hier wel dicht nadert; maar tevens, dat, om maar iets te noemen, Gardeleben *of* Gardelegem beider zienswijs, — 't worde met diep besef van groote minderheid gezegd, — schijnt omver te werpen.

[1]) Hetzelfde geldt opzichtens »(moeder) Eva", waarmede men soms eene vrouw aanduidt, die als eene rechte huismoeder onder haar (talrijk) kroost zit (vgl. Gen. 3 vs 20), soms een vrouwlijk persoon, die zich goed weet te verontschuldigen (vgl. Gen. 3 vers 13); maar ook wel eene verleidster (feeks, of slangevel; zie bijv. Born, »Pius IX", vertaald door Dr. Pleyte, I 360) op het oog heeft. Eufemistisch gewaagt Dr. N. Beets van den »matriarchalen naam", als hij in zijn »Na Vijftig Jaar. Noodige en Overbodige Opheldering van de Camera Obscura door Hildebrand" (Haarlem, Bohn, 1887) bl. 10 Eva (Evaatje) = kort hulpschortje, morsboezeltje (Bouman, »Volks-taal in N.-Holland", Purmerend 1871) ter sprake brengt. In dezen zin is Eva gewis uit de Gen. 3 vs 7 verhaalde omstandigheid (»zij maakten zich schorten") ontstaan.

Ten bewijze, dat de Noorsche Freya [1])-dienst ten onzent weleer in zwang zal zijn geweest, zegt L. Ph. C. v. den Bergh, Wrdbk Nederl. Mythol. (Utrecht, Bosch, 1846) bl. 66: »Het foem. *vrouwe*, genit. *vrouwen*, komt bij onze oude schrijvers met de kracht van eenen eernaam, vooral bij aanspraken voor, en beteekent domina, niet blootelijk gelijk thans mulier; vandaar werd Maria onze lieve Vrouwe genoemd [2]), in het Fransch nostre Dame, Eng. our Lady. Vandaar ook de titels vrouwe, jonfrouwe, aan adelijken gegeven, en ons huidige Mevrouw, Jufvrouw". Vgl., — naast »vrouw" = gebiedster, vooral duidlijk in »Mijn vrouw" (Oudemans) en »Vrouwe" = meesteresse; in 't algemeen een eeretitel, later een beleefdheidsvorm" (idem), — »(Dirc v. Engehusen), Vrou Johan syn wyff" van *Nav.* XXIV, 145. »Mevrouwe" (a° 1467, 71, 3 enz., -vrauwe a° 1483; ibid. XXXII, 65, 6, 8, enz.) lijkt contractie van mijn(d)er vrouwe, omdat men a° 1454 geheel in denzelfden trant »mindervrouwe" (ibid. bl. 65 noot) gebezigd ziet [3]).

L'Intermédiaire des Chercheurs et Curieux XX [4]), 706 vraagt, »quand le mot d a m e a été introduit pour remplacer celui de f e m-

[1]) Frouwa, Friga, Freda (v. den Bergh).

[2]) Hgd. Unsere liebe Frau, die Jungfrau Maria. Van Frouwa (Freda, Ferda), Germaansche oogstgodin, leidt Geld. Volksalm. 1872 bl. 20 óns »vrouw", zoowel als het oude »ver", ook »Onze-Lieve-Vrouw" af. Oudemans, a. w. op het woord v e r, staaft met voorbeelden, dat dit »ver" = vrouw, soms tot versterking diende, — evenals »heer" ter versterking van »ridder", en »her" ter versterking van »heer" in gebruik was, — aangezien men meermalen »vrouwe ver" saamgekoppeld ontmoet. F e r (voor *ver*) doet hem denken aan de tweede sylbe van J u f f e r = Jonk*ver*, jonover of joncvrouwe. Vgl. Joncfer Aleit syne wiue; Joncfrow Elisabet zyn wyf (*Nav.* XXIV, 145, 6). Oogt deze combinatie niet op minder aanzienlijken adeldom, dan die van zoo even: »Vrou Johan syn wyf"? *Ver* werd voorheen ook wel veranderd in *vore* en *voren*, waaruit onmiskenbaar metathese blijkt

[3]) Ibid. bl. 65, 6, 9 ziet men »mer", »mine heer" en »meer" afgewisseld bij denzelfden persoon.

[4]) Aldaar kol. 705 wordt herinnerd aan »froid de canard", parce que les p r e m i e r s froids sont signalés par des vols de canards sauvages. Un »froid de loup" se comprend à la rigueur. En gevraagd naar »le rapport entre un abaissement de température et le palmipède canard". Dit sta hier niet zoozeer om het belangrijke der vraag, als wel om de uitdrukking zelve, welke men in de alledaagsche woordenboeken niet aantreft, en die men toch wel kennen mag in ons vaderland, dat tijdens de Spaansche beroerten door den hooghartigen vreemdeling gekenschetst werd als van »canaux, canards, canaille" overvol.

m e dans la langue usuelle, et quand l'emploi fréquent de ce mot a recommencé à disparaître. Dans quel cas doit-on aujourd'hui encore dire une d a m e, les d a m e s, sans être prétentieux ou arriéré dans son langage? »Daar het gebruik van dit, door onze spoorweg-conducteurs vooral gevulgariseerde, woord ten onzent daaglijks, onophoudlijk voorkomt, is een onderzoek naar de geschiedenis er van niet van belang ontbloot. Eén der ibid. XXI, 55—7 gegeven antwoorden dan luidt: »Jamais autrefois, en parlant du sexe, on ne disait: les femmes; on aurait proféré une expression grossière (Mercier, Tableau de Paris, 1783, III 146). Cette nouveauté que Mercier déplore, ne daterait donc que du règne de Louis XVI. Jusque-là le terme exclusivement en usage était les dames". Een ander antwoord zegt: »Avant le XIXe siècle, le mot de dame s'appliquait seulement et uniquement aux femmes de condition *noble*. Les femmes légitimes des bourgeois étaient appelées d e m o i s e l l e s. Aujourd'hui on appelle madame toute femme respectable, depuis sa concierge jusqu'à une duchesse. On dira indifféremment: »J'ai rencontré dans la rue une dame (ou une femme) que je connais". »Dans telle réunion, les femmes brillaient par leur absence". Sauf ces cas particuliers, le mot femme désigne une personne »du commun", dame, une personne de condition plus relevée". Een derde antwoord leert: »En principe, le mot femme est du domaine de la physiologie: c'est l'espèce féminine, opposée à la masculine [1]; au point de vue social (état civil), c'est le nom plus familier qui s'est substitué à celui d'*épouse* [2]. On distingue la femme d'atelier et la dame de salon [3]. Dans le patois du Midi femo (provençal), fenno (languedocien), désignent la femme de condition inférieure". Dit laatste heldert misschien den vrouwennaam Fenna op, als mooglijk uit »femina" ontstaan; in casu staat hij,

---

[1] Het Latijnsche femina geldt in de menschenwereld, en eveneens in het dieren- en plantenrijk; zie voorbeelden bij Samuel Pitiscus, die niet alleen »vrouw (-mensch, -spersoon), wijf", maar ook »beminde, vrijster, liefste, meestresse" (maîtresse) voor beteekenis opgeeft. Eene aanzienlijke vrouw werd als »femina primaria" of »femina princeps" gekenmerkt.

[2] Abt Olinger: Femme, i. e. femelle de l'homme; celle qui est ou qui a été mariée.

[3] »*Dames* de la halle" is ironisch. Ook ten onzent wordt dame, opzichtens demi-monde, enz., in soortgelijken trant gebezigd, zoowel als »heer". In de Neder-Betuwe: 't is mii'n 'n *jurk*!" (de *u* uitgesproken met een klank tusschen *eu* en *ui*).

wat het gebruik betreft, op ééne lijn met den eerzamen Bijbelnaam Eva. Overigens blijkt de grilligheid van 't spraakgebruik uit de wijze van beziging des woords in Frankrijk vóór de 19de eeuw, dus vóór het tijdperk der Révolutie, toen de adel nog in 't volle bezit was zijner prerogatieven en titulaturen. Immers d a m e gold toen uitsluitend de adellijken; en zoo spreken ook wij nog van eene »adellijke dame". Daarentegen heetten de gehuwde burgervrouwen demoiselles; alsof dit laatste niet uit domicella = adellijke jonkvrouw (in de Middeneeuwen, domicellus = jonker) ontstaan ware, evenals d a m e uit domina. De hedendaagsche woordenboeken geven onderscheidenlijk op: damoiseau of damoisel (eertitel) jong edelman eer hij ridder werd (want dan was hij »heer"); ook saletjonker [1]; d*a*moiselle (eertitel) jonkvrouw, freule. Daarentegen d*e*moiselle = juffer, jufvrouw, jonge dochter, door Abt Olinger in deze beteekenis omschreven als fille d'honnête famille, hoewel hij elders zegt, dat d*a*moiselle = adellijke vrouw of juffer, in de praktijk (gewone taal) d*e*moiselle luidt. En dat dit zoo is, blijke uit *Ma*demoiselle [2] (meerv. *Mes*dem.), naast *Ma*dame (meerv. *Mes*d.), als evenwijdig loopend met *Me*juffer, -vrouw, naast *Me*vrouw, d. i. »Mijne juffer, Mijn vrouw" in den boven aangegeven zin. — De Duitscher gebruikt één en hetzelfde woord, *Fräulein*, in beide beteekenissen, zoowel van (Me)jufvrouw, als van *freule* of (ongehuwde) edelvrouwe.

J. A.

Den beer jagen. »Alle boose conversatie en bitterheid, welke dikwils den grond leid tot verlaatinge en wegloopingen van malkanderen, sal na de kennisse van saaken bij preventie van hooge en laage justitie daartoe gequalificeert of geauthoriseert zijnde, ernstelijk worden gestraft met geldboete, gevangenisse, en andersins na Regten, sonder dat de Jeugt of de gemeene Man, met geraas of complotterije, of eenige handdaadigheid, onder de naam van den Beer te jaagen, of andersins eenige insolentien teegens soodanige sullen pleegen"

[1] Olinger is hier onvolledig, als die voor »damoiseau, -sel" enkel opgeeft »homme qui fait le beau, le galant auprès des dames" d. i. saletjonker (langue familière).

[2] Ook wel saamgetrokken tot »Mamsèl", maar dan ironisch: »'n rare, vreemde, wonderlike, opgedirkte mamsèl", enz.

(Egt reglement, over de steeden en ten platten Lande, in de Heerlijkheeden en Dorpen, staande onder de Generaliteit, Anno 1656, Art. 92).

Hilversum. J. E. t. G.

Modesheir. »Er zijn gevaarlijke overblijfselen uit het Heidendom, die tot het gebied van het slaafsch-vreesachtig bijgeloof behooren. Vele lieden zijn erg bevreesd voor het Modesheir, wanneer de stormen over het land gieren en de regen zich in stroomen ontlast Alsdan denken zij aan den wilden jager, die met zijne woedende en tierende schaar door het luchtruim vaart, de boomen ontwortelt, en de menschen, die zich niet aanstonds op den grond nederwerpen, gruwzaam om 't leven brengt. Modesheir is verbasterd uit Wodansheir. Wodan of Ohdin was de oppergod der oude Germanen, die, gekerstend zijnde, hunne goden in booze geesten veranderden. En op die wijs werd Wodan de Wilde Jager. Aldus de »Stemmen voor Waarheid en Vrede" 1888 bl. 465. Vgl. er mede v. den Bergh, Mythol. Wrdbk 1846 bl. 375.

Volksbijgeloof omtrent het tellen van gewijde gedenkteekenen (vgl. *Nav.* XXXVI, 586). Toujours des bouddhas en granit, de très vieux bouddhas, assis de distance en distance sous les buissons et les épines. En voici maintenant un vrai régiment, au moins une centaine, tous pareils, et très bien alignés, formant une courbe qui suit la direction du torrent; sans doute ils regardent les eaux courir et bondir au fond de leur lit sombre.... Je me rappelle à présent qu'on m'avait parlé de ceux-ci; il y a même sur eux cette légende qui circule a Yeddo: personne, paraît-il, n'a jamais pu savoir leur nombre; les différents pélerins qui ont essayé de les compter n'ont pas réussi à tomber d'accord, et il en est résulté des disputes, des rancunes (Pierre Loti, »La Sainte Montagne de Nikko", in »La Nouvelle Revue", Tome LIV, p. 685).

Zeist. J. H. VAN LENNEP.

Penningen (XXXIX, 29, 159). N° 2. Ten bijzonderen gebruike in de groote eenzame opsluitings-gevangenis De Zeven Gemeten, te Gend, worden de gevangenen voor hun arbeid in bijzondere munten

van 5 c^s enz. betaald. Natuurlijk worden ze, voorzoover ze door de gevangenen niet voor bepaalde geoorloofde uitgaven gebezigd zijn, tegen gewone munt verwisseld.

G. P. ROOS.

LXXXVI.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen van Mr. J. DIRKS.

Bijvoegsels op Repertorium I—LXXXIII.

(v. LOON I).

228. v. L. I 4 (1). Bij *Völcker* n° 270 Z. 82 W. *f* 15.—. v. L. 4 (2) n° 271 Br. *f* 8.—.

235. Cat. *de Vries* (1884) n° 177 Br. *f* 8.25, *Völcker* n° 268 Br. *f* 30.—.

235. (1). 1556 Penningplaat met borstbeeld en omschrift A. GEBORNE. V. IVIT ZV SOLMS AE.TATIS 34. Cat. *de Groot-Kooiman* (Febr. 1888) n° 57 Mm. 26 Z. 4 W.

239. v. L. I 5. Bij *Völcker* n° 213. Br. *f* 10.—. Bij *P. H. v. Gelder* duidelijk 1556.

240. Staat 1850, lees 1870.

240. Bij *de Vries* (1884) n° 66 Lood.

242. Bij *Völcker* n° 274. *Kz.* Eene Vestaalsche maagd offerend *Caste et svppliciter* (Kuisch en deemoedig) door *Jacopo da Trezo.* Brons *f* 6.—.

242 (1). 1557. Philippus II als verdediger van het recht. *Vz.* Rechtsgewend borstbeeld. *Kz.* De rechtvaardigheid. *Dilygite Ivsticam* (*sic*) *qvi ivdicatis terram.* Verg. K. Met rand en ring. Bij *Völcker* n° 278 Z. 32.5 W. *f* 26.— (Inédit).

257 (1). (1559). *Kz.* als v. L. I 35 (2) en I 36 (1). Dood van *Hendrik II* in een tornooi. Borstb. van *Diana van Poitiers.* Bij *Völcker* n° 291 Z. 54 W. *f* 11.—. *Vz.* als de penning beschreven door *Köhler* VI 209, maar zonder parelsnoer.

257 (2) (1559). *Margareta van Oostenrijk* Landvoogdesse der Nederlanden. *Kz.* Eenige bloemen door eene zon beschenen. Omschrift *Vt inter sidera* (Als tusschen de sterren) Mm. 38 Z. 27 W. Cat. *Teding v. Berkhout* (1885) n° 40.

262. v. L. I 41. *Joost Damhouder.* Bij *Völcker* n° 311 Z.verg 275 W. *f* 87.—.

268. Veertien penningen ter eere van *Antonius Perrenot* (v. L. I 48 (1) bij *Völcker* n° 295 Z. 195 W. *f* 20.—.) (v. L. I 48 (4) aldaar n° 296 Z. 35 W. *f* 3.— (v. L. I 59 (1) ald. n° 297 Z. 47.5 W. *f* 55.— (gek. door *Hess*) aldaar n° 298 ter eere van hem als bisschop van Arras is *Repertorium* n° 371 (eigenlijk 271) Z. 43.5 W. *f* 61.— (*Hess*). Ald. n° 299 (v. L. I 59 (2) Z. 21 W. *f* 2.75 en n° 300 (v. L. I 59 (3) Z. 14 W. *f* 6.25.

Durand (p. 152—156) heeft *negentien* penningen waarvan n° 7 en 8 op pl. X zijn afgebeeld, en ook andere bij *Mazzuchelli* pl. 86 en 87.

Over den in n° 268 aangehaalden diplomaat zie J. *A. v. Gennep*, *De Simone Renardo* Groningae 1858.

380. Afgebeeld bij *Völcker* onder n° 293. Groot 67 millim. Brons *f* 41.—. Het sterfjaar van *Steven van Hollant* wordt aldaar op 1583 aangegeven.

380 (1). (1560). Medaillon, rechts-gewend borstbeeld van *Johannes Battaglinos* Br. 36 Mm. Cat. *v. d. Niepoort* 1881 n° 22.

384. *Repertorium* IX *Viglius-penningen.*

398. Bij *Durand* p. 223—226 zijn dertien stuks beschreven, en twee op pl. XVII onder n° 4 en 5 afgebeeld [1]). *Durand* beschouwt dien bij v. L. I, p. 43 (1) als den zeldzaamsten. Bij *Völcker* n° 284 en 285 v. L. I 43 (1) Z. doch 42 (2) Goud *f* 152.— (Koper *Hamburger*) n° 286 v. L. I 42 (2) Zilver *f* 13.— n° 287 met oog = *f* 3.25 n° 268, 26 W. 43 Z. *f* 1.—, n° 289 Grooter. (Douteux) *f* 1.50 n° 290 (v. L. I 44 (1) Z. 31 *f* 63.—, (Koper *Egger* te Parijs). Verder n° 301 (v. L. I 55 (1) Z. 11, 5 W. *f* 25.—. (*Hess*) W. 502, 55 (2) Z. 9 W. *f* 1.75, n° 303 (v. L. I 36 (1) Z. 40.5 *f* 20.— n° 504, 56 (2) 36.5 W. *f* 65.

399. In K. P. Kab. Vz. als 399. *Kz.* Hostie (door afslijting zeer onduidelijk).

399 (1). *St. Bavo.* Vergelijk den penning bij *C. A. Serrure*, *Vaderlandsch Museum* II van 1544 ook van het kapittel der Sinte Baafskerk beschreven bl. 237—239. *Vz.* De *H. Bavo* in vorstelijk gewaad in een zetel. Hij houdt in de rechterhand een zwaard en in de linker een schepter als eigenschappen zijner graaflijke waardigheid. Naast hem staat het jaartal 1544. Het omschrift luidt *Sig.·.(illum)*

[1]) Bij *Durand* 1 staat bij 1 pl. XVII 2, lees 4 en bij n° 3 te schrappen pl. XVII 3. Zie de *Errata.*

cap(ittu)l(i) ∴ sancti ∴ bavonis ∴ ganden(sis). (Zegel van het kapittel van den H. Bavo te Gend). Eenzijdig.

402. (In de noot 2) *Jan Taffin*. Hij schreef en gaf uit: »*Van de merckteekenen der kinderen Godts ende van de vertroostingen in hare verdruckingen, een seer troostelijck boexken. Aan den gheloovighen Nederlanderen. Amst. bij Laurens Jacobsz* 1598. (Cat. *Beyers* te Utrecht, Juny 1883 n° 123).

414. *Elbert de Leeuw* (*Leoninus*). Zie over dezen *Nav.* XXVI, 376; 'VIII, 559; XXXI, 255; XXXV, 201.

420 (1). 1564. Onuitgegeven gedenkpenning van *Karel van Berlaimont* (*Cat. Oudh. tentoonstelling* te Brussel n° 721). Groote penning met het borstbeeld van *Karel van Berlaimont*, ridder van het Gulden Vlies. Omschrift: *Carolus a Berlaymont Baro, Gubern(ator) Comit(atus) Namurc(ensis)*. (*Karel van Berlaymont*, vrijheer, gouverneur van het graafschap Namen). Onder het borstbeeld 1564. *Kz.* Het wapen van de familie *de Berlaymont* omgeven door den keten van het Gulden Vlies. Zilver groot 0.061. Inzender de graaf *de Berlaymont de Bormenville* te Hamois (Luik). Mededeeling van den graaf *Maurin Nahuys* te Brussel (Oct. 1888).

424. Bij *J. Schulman* XI n° 922 op 1566 Tin *f* 1.— onder de buste IAC.ZAG (Rijks Mus. Collectie P. H. v. Gelder).

Rep. n° X. *De Geuzen- en Antigeuzen-draagpenningen.*

427. Bij *Völcker* n° 314 Z. 135 W. *f* 26.—. Ald. n° 315 Grooter en zwaarder Z. 29 W. (Moderne) *f* 3.—.

428. *Völcker* n° 316 Z. 11.5. W. Met twee kalebassen en het napje *f* 13.—. Ald. n° 317. Drie latere variaties Z. 62 W. *f* 12.—, en n° 318 een ander exemplaar van v. L. I 85 (3) waarbij het napje vervangen is door een met pijlen doorboord hart. Z. Verg. 16 W. *f* 15.50.

430. Bij *Völcker* n° 320 Z. *f* 8.—, (bis) *f* 7.50 (ter) *f* 1.—.)

430 (1). Ald. n° 321 gegraveerd. *Vz.* als v. L. I 84 (4) V. L. G. maar de halskraag van het harnas verschilt; de letters van het omschrift zijn kleiner en gegraveerd. De twee geuzen op de keerzijde zijn blootshoofd met het jaar 1567. Goud met ring en keten. Authentiek en zeer fraai stuk *f* 120.—, (*J. Schulman*).

431. Bij *Völcker* n° 322. Met kalebas en napje. Z. verg. 10.5 W. *f* 17.— en n° 323 met oog *f* 7.50.

433. v. L. I 105, bij *Völcker* n° 324. Goud 20.50 W. *f* 40,—

(*Hamburger*) en n° 325 Drie varianten Z. 20, 50 W. *f* 16.—, *de Vries* (1884) n° 155 Z. 9 W. *f* 5.—.

433. (1) *Cat. de Vries* (1884). Z. 22 W *f* 17.—. Geuzenpenning zonder ornamenten. Met *fidelles*, omgewend omschrift en kleiner dan bij *Bizot* bl. 1. Ook bij *Teding van Berkhout* (Nov. 1885) p. 3 n° 51.

454. v. L. I 99 (1). *Cat. de Vries* (1884) n° 154 Z. 10 W. *f* 27.—, *de Groot-Kooiman* (1888) (Febr.) n° 41 Z. 16 W. beide met JUL. C. F. F. onder het armstuk.

454. (1) v. L. I 99 (2). Bij *Völcker* n° 329 Z. 20.5 W. *f* 6.75 met *Aeta* 46 en n° 330 (1567). Andere penning van *Margareta van Oostenrijk*. *Vz.* Borstb. als v. L. I 99 (2) en *Aet.* 46 *maar* het omschrift in grootere letters. *Kz.* Het borstbeeld van Karel V als bij *v. Mieris* III 378 (1). Verg. Z. 13.5 W. *f* 6.—.

455. Vermeld als een gedenkpenning op *Alberic Graaf van Lodron* door den directeur van het K. P. Kab, *J. F. G. Meyer* in de *Alg. Konst- en Letterbode* (1859) bl. 179—180.

458. Ook bij *Bom* (18 Maart 1884) n° 21 van 1567. Ovaal Mm. 98 en 96 Z. 30 W.

464. In Kon. P. Kab. te 's-Hage. Verslag 1861. *Aanw.* bl. 25—26.

470. Zeldz. legp. ter eere van Prins Willem I. Cat. *Becker* n° 152 *f* 43.—, *Salm* n° 429 *f* 40.—, *de Vries* (1884) n° 158 Z. 11 W. *f* 36.— (Kabinet *P. J. v. Dijk van Matenesse* te Schiedam).

471. Is afgebeeld in *le Moniteur de la Numismatique. Paris K. Versnaeyen*. Dec.—Jan. 1881/82 p. 113. Gr. 35.

474 (1). Bij *Völcker* n° 336. Eenzijdige bronzen penning, borstbeeld ¾ rechts-gewend. Omschrift *Jacob Mvffel v. Ekenhaid aetat. LIX anno MDLXIX* *f* 5.—.

474 (2). Zonder jaartal. Bronzen penning. *Vz.* Rechts-gewend borstbeeld in hooge halskraag. *Phi(lippus) d(ei) g(ratia) p(rinceps) c(omes) Arnbvrg dvx Arschot.* *Kz.* Een uit wolken ter rechterzijde komende hand die een veder of palmtak (omringd door een krans of bouquet) vasthoudt. Omschrift *Quocvnqve. loco. stet* (Moge ze overal staande zijn). *K. Versnaeyen* voegt er bij: »La pièce mentionne le nom du graveur *V. P.* et f(ecit). Afgebeeld in den *Moniteur* (p. 114) pl. XXVI Gr. 26.

476. *Henricus Goltzius* door *C. Vosmaer Over Kunststudien en Schetsen* Leiden 1882 bl. 70—84 (Geb. 1558 † 1 Jan. 1617). Ald. bl.

79 ontving een gouden keten en penning van den hertog van Beijeren wegens de opdracht aan dezen van de meesterstukken, van zijne gravures, 201 groote composities (1593—1617).

476 (1). v. L. I 132 Gemerkt *A(ntonio) A(bondio)* bij *Völcker* n° 338 Vg. Z. 24 W. *f* 27.— (*Hess*).

477. v. L. I 136 (1). Bij *Völcker* n° 340 Z. 21.5 W. *f* 49.—.

480. *Kon. P. Kab. Aanw.* 1874 bl. 9. Verg. Z. met oog en ring.

483. v. L. I 137. Bij v. L. met een * geteekend als later gesneden door *Chevalier*. Cat. *de Vries* (1884) n° 166. Z. 31 W. *f* 12.—, *J. Schulman* XII n° 3 Z. *f* 20.—, *Völcker* n° 331 Z. 30.5 *f* 9.—.

484 v. L. I 139. Bij *Teding v. Berkhout* (1885) n° 54 met 1569 op het armstuk als bij *v. Loon*.

485. v. L. I 140. Bij *de Vries* (1884) n° 168 Z. 34 W. *f* 11.—, met verwijzing naar *Venuti* pl. 124 (3).

486. v. L. I 141 (1) ook modern als 141 (2) bij *Völcker* n° 342 Z. 39 W. *f* 3.—.

492. v. L. I 148. Als hoogst-zeldzaam bij *de Vries* (1884) n° 169 Z. 26 W. *f* 23.— (zonder oog).

492 (1). (1691). v. L. I 151. Vroedschapspenning van Gouda Z. 9 W. Andere stempel Z. 10 W. bij *de Groot* n° 84.

492 (2). v. L. I 156. Bij *Völcker* n° 346 Z. 63 W. *f* 17.—.

492 (3). Bij *Völcker* n° 345 Br. *f* 1.25. *Lumey, Bronckhorst* enz. Herhaling der vraag wie waren die *Hoofden*?

493. Bij *de Vries* (1884) n° 177 Z. 22 W. grooter Mm. 35 *f* 4.75, *Völcker* n° 348 Z. 21 W. *f* 3.50.

494. In Kon. P. Kab. Aanw. 1872 bl. 10.

498 (1). (1572). Bij *Teding v. Berkhout* (1885) n° 56. Penningplaat met borstbeeld van Prins Willem I. Mm. 26. Zie *Chevalier* bl. 52 n° 1 Koper. Bij *Chevalier* l. c. op 1679 zijn zes medaillons?

500. *Litteratuur.* 1. *J. Buys, Alkmaar belegert den* 21 *Augustus en ontset* 3 *October* 1573. Alkmaar bij A. Ylst. 1759 4to *f* 1.—.

2. *J. Malden. Belegering en verlossing der stad Alkmaar in* 1573. In *heldendicht* beschreven. Leyden bij *Jongslyn* 1742 4to met titelvignet van *Fr. v. Bleyswyck* *f* 1.—.

3. *S. Eikelenberg. Alkmaar en zijne geschiedenissen.* Alkmaar bij *S. van Hoolweg* 1739 4to. Met portret door *C. Pronk*, platen en kaart *f* 3.—.

4. *C. v. der Woude, Kronyk der stad Alkmaar met hare dorpen, benevens privilegien, handvesten* enz. Amst. 1715 kl. 8° *f* 1.—.

502. Bij *de Vries* (1884) n° 183 Z. 15 W. *f* 2.50. *Vz.* Admiraliteitswapen. *Kz.* Een schip met volle zeilen [1]).

503. Wapen van *Bossu* in een compartiment als in *Cat. de Vries* (1884) n° 184 Z. 183 W. *f* 30.—. Gecombineerde wapens van Monnikendam en West-Friesland met de aanteekening. »Dit stuk is waarschijnlijk vereerd aan den Westfrieschen Admiraal *Korn. Dirksz.* burgemeester *van Monnikendam, die op* 11 Oct. 1573 *Bossu versloeg.*"

506. Deze penning was op de *Geschiedkundige Overijsselsche Tentoonstelling* n° 2783 (Inz. Baronesse *van Haersolte van Jutphaas* te Zwolle) met *meis vulneribus curo vulnera vestra.*

510. Bij *de Vries* (1884) n° 193 Z. 19 W. *f* 5.25.

515. Vgl. v. L. I 184 (3) (1574). *Vz.* als v. L. 184 (3) doch in plaats van den muur of steenen krans (cercle mural) een loofkrans en ook loofwerk rondom het schild zonder het aanziende hoofd. *Revue* (1884) p. 446 en 1885, p. 237—238 pl. IV (3). (Kabinet van den heer *P. J. v. Dijk van Matenesse*).

518. *Cat. Stedelijk Museum te Leiden. (zesde Supplement)* (1885) bl. 11, 1199, a). Gouden ruitvormige draagpenning geslagen op de stempels van de noodmunt volgens overlevering gedragen door *Pieter Adrsz v. der Werff* (Hoog 53 cM. Breed 46 cM.) (Eig. de heer *N. J. v. der Worm*, afstammeling van *P. A. v. der Werff*) vroeger burgemeester van Schiermonnikoog. — Hemelumer Oldephaert en Noordwold. Bij de feestelijke onthulling (3 Oct. 1884) van het gedenkteeken voor *P. A. v. d. Werff* (*Nav.* (1884) bl. 491 en vgl. *Nav.* 1884, 313 O., 376 O.). *Programma Haarl.* Cour. 29 Sept. 1884. Bij de *Uitvoering ibid.* 7 Oct. stond deze die medaille af.

521. *Völcker* n° 334 *f* 11.— 522. *Ald.* n° 355 *f* 10.—.

524. *Völcker* n° 358 met ring Z. 9 W. *die. prins. getrov f* 16.—.

530. (1) v. L. I 198 Promotiepenning bij *Bom* n° 4552 bl. 192 Z. 27. W. Bij *J. Schulman* XI n° 924. Emission postérieure à 1574) avec IO. DRAP(entier). Draagt het opschrift *Donum consulum Leydensium.*

---

[1]) 183 W. met inbegrip van een penninkje. Vz. *gegraveerd* het wapen van West-Friesland. Kz. Een vol schip (d. i. met volle zeilen) Z.

M. Siegenbeek [1]) laat den penning door de regeering van Leiden in 1671 voor het eerst slaan, en verwijst voor de beschrijving naar *v. Mieris en v. Alphen*. Beschrijving van Leiden II bl. 578.

534. v. L. I 206. Bij *Völcker* n⁰ 366 Z. 28 W. *f* 32.—, *Pieter v. Abeele*. In *Oud-Holland* III 1, bl. 57, leest men:

»Ondertrouwd te Amsterdam 19 May 1638 *Pieter v. Abeele* van Middelburgh. Juwelier out 30 Jaer, woonende in de Langebrughstraat en *Catharina de Boudoes* van Amsterdam out 18 jaer, geassisteert met *Robbert de Boudoes*, haer vader wonende op de Verwerij."

Gedoopt 25 Aug. 1639, hun zoon *Pieter* enz. III 1 bl. 57.

536. Bij *Völcker* n⁰ 367 Z. 28 W. *f* 15.—.

538. Staat *v. Loon* I 121, lees 221.

538. (1) 1575. *Alexander Card(inalis) Farn(esius) S(acrae) R(omanae) E(cclesiae) Vicecan(celarius)* rondom zijn borstbeeld, rechts-gewend. *Kz.* De voorgevel van een paleis te Rome, *Fecit anno sal(utis) MDLXXV*. Bij *v. der Niepoort* (1888) n⁰ 32. Verg. Brons. Vergelijk *Repertorium* n⁰ 473 alwaar een dergelijke penning van 1568.

VRAGEN.

Baronie. »Bannerij onderscheiden van, — hooger dan? — baronie" (*Nav.* XXXIX, 159)? De omstandigheid, dat (volg. Kiliaan) »banderye" de oude benaming was van »baronie", zou doen besluiten tot: bannerij = baronie. Is dit, wat etymologisch-waarschijnlijk klinkt, ook historisch-waar? Zie nogmaals *Nav.* XXXVIII, 635, en vgl. *Nav.* XXIV, 241, 316. Baron, Spaansch barón = Sp. varón, d. i. manlijk persoon; uit het Latijnsche vir; Mid.-Lat. (liber) baro (= vrije man, Hgd. Freiherr), wordt in Diefenbach's Glossarium o. a. door bander-, banerherr omschreven. Bandon (Arab., uit het Persisch) = vexillum magnum.

J. A.

Lob. Lobman, kraagman, — zegt *Nav.* XXXVIII, 649, — is de naam van den dukaton, waarop een man met een lob of kraag voorkwam. Vrage: welke dukaton wordt hier bedoeld? De Nederlandsche

[1]) Geschiedenis der Leydsche Hoogeschool Leiden 1819, I bl. 190.

zeker niet, evenmin de Spaansche; mogelijk de Luiksche? En dan, *lob* (*lub*) beteekent: 1° manchette, kanten handlubbe; 2° zaadlob; 3° deel van een groot blad, zooals een eikeblad, een wingerdblad; ook een deel der long; — maar sedert wanneer *kraag*? — In de aangehaalde verzen wordt gesproken van *gouden* lobben: de dichter bedoelde dus gouden munten; een gouden dukaton deed in 1735 vijftien Hollandsche guldens buiten 't opgeld, en in 1820 *f* 15,75. De gouden dukaton is eigenlijk de dubbele soeverein; maar hoe is de naam »lobman" daarop toepasselijk?

[Vgl. ook *Nav.* XXXV, 600.]

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Vader Enfantin (XXXVIII, 379). »L'histoire du saint-simonisme serait, en effet, très-intéressante, mais il n'est pas encore possible de l'écrire d'une façon complète. Les archives saint-simoniennes, actuellement déposées à la Bibliothèque de l'Arsenal, ne seront livrées au public qu'au mois de septembre 1894, c'est-à-dire, trente ans après la mort du Père Enfantin. Or, ces archives contiennent les documents intimes et secrets, les correspondances, les projets, les travaux préliminaires et théoriques du percement de l'isthme de Suez, les confessions, etc., etc., en un mot, les éléments constitutifs d'une histoire sérieuse". Dit getuigt »un ami du Père" in »L'Intermédiaire des chercheurs et curieux" (Paris, Lucien Faucou, directeur, Rue Cujas 13), XXII (10 Févr. 1889), col. 85.

Huygens (zie Algem. Regr, dl XXI—XXX). Dr. J. C. G. Boot deelde in de 13 Nov. 1888 te Amsterdam gehouden vergad. der afd. Taal- en Letterk. d. Kon. Akad. v. Wet., eenige bizonderheden mede over een paar Latijnsche gedichten door Constantijn H., die ten bewijze strekken van de vroegtijdige ontwikkeling van diens dichtertalent (zie Haarl. Ct 15 Nov.). »De Librye" 1889 n° 8 bl. 63b brengt twee »portraiten" der ouders van Const. H. ter sprake.

De naam van H. J. Eymael is gunstig gekend door zijne in 1886

verschenen »Huygens-Studiën. Nalezingen met critische aanteekeningen op uitgaven van C. Huygens' werken door Dr. Verwijs, Prof. Verdam, Bilderdijk, Van Vloten en A. W. Stellwagen (Kulenburg, Blom en Olivierse, *f* 1.90). De beoordeelingen van bevoegde personen in verscheidene tijdschriften hebben te recht gewezen op de uitgebreide en grondige kennis, welke de heer Eymael bezit van Huygens' werken. Door deze kennis kon de geleerde uitgever den geestigen, maar soms al te gekunstelden dichter door hemzelven uitleggen; en dit is in het algemeen de beste weg om door een schrijver te doen zeggen hetgeen hij heeft willen zeggen. Dezelfde lof wordt in hooge mate verdiend door het thans aangeboden werk (C. Huygens' Hofwijck, door denzelfde, ald., *f* 2.50). Na eene korte en geleerde inleiding over het ontwerp van Huygens' buitenverblijf Hofwijck en over de latere lotgevallen van dezen eigendom, volgt de tekst, gedrukt naar de uitgave der Korenbloemen van 1672, die door Huygens zelven bezorgd werd. Aanteekeningen, welke 105 bladzijden beslaan, eindigen het werk en zijn er het voornaamste sieraad van. Ophelderingen van taalkundigen of geschiedkundigen aard, uitleggingen der realia, vergelijkingen van den dichter met hem zelven zijn de bestanddeelen, welke de uitgever samensmelt om al de moeielijke plaatsen des gedichts met degelijke nota's op te luisteren, en niet alléén voor den lezer den zin van den tekst te vergemakkelijken, maar tevens zeer dikwijls de verkeerdheid te bewijzen van vroegere uitleggingen. De uitgave van den heer Eymael zal derhalve aan de studie van Huygens den grootsten dienst bewijzen (Prof. Willems, Verslagen en Mededeelingen der Kon. Vlaamsche Akademie, afl. 1, 1888).

Leekedicht misverstaan (XXXIX, 290). Ik geloof zeker, dat de G. met dezen vragenderwijs gestelden volzin lieden heeft bedoeld, omtrent wie, hoewel zij zeggen of voorgeven een overtuiging of beginsel (?) te hebben, men toch altijd moet raden welke die overtuiging of dat beginsel is; m. a. w., lieden, die altijd hunne eigenlijke gevoelens verbergen, uit vrees dat zij in d' een of andere zaak schade zullen lijden. Eertijds zeide men »de huyck naer den windt hangen" of »hij huilt met de wolven die in 't bosch zijn". Daarmede stemt dan ook overeen wat de G. in hetzelfde vers zegt: »Inkonsekwent! zoo luidt het heden". Zulke menschen kan men zeer wel vergelijken met dezul-

ken, die in de druk bezochte straten van groote steden, waar men leest: »men wordt verzocht rechts te houden", om ook aan dat verzoek eenigzins te voldoen, juist tusschen rechts en links doorscharrelen, teneinde niet hetzij rechts of links op hunne likdoorns te worden getrapt. Het woord »Inkonsekwent" (zichzelven niet gelijkblijvend, naar twee zijden hellend), hetwelk de G. hier bezigt, geeft juist den sleutel op zijn vraag »Zoo'n middenman, Wat heb je er an?" in tegenstelling met hen, van wie men kan zeggen, dat ze menschen zijn uit één stuk, niet dubbelhartig, dus ook niet ongestadig in hunne wegen. Op de zoodanigen is dit vers van den dichter niet toepaslijk.

Amsterdam. JOH. F. STIELER.

Predikatie. De *Nav.* XXXIX, 226 aangehaalde zes regels zijn het slot van het gedicht vervaardigd door W. J. v. Zeggelen, getiteld »Een Sermoen van Pater Brom".

Amsterdam. JOH. F. STIELER.

Chineesche gedichten. De vader des Keizers van China, prins Chun, eerste minister en admiraal, trad Aug. 1887 als schrijver op met een aantal gedichten, door hem vervaardigd naar aanleiding van een tocht langs de kust van het Chineesche Rijk. Opzichzelf was die tocht reeds een »evenement"; want totdusver waagde zich geen Prins van den bloede op zee. Zijne gedichten geven getuigenis van de verbazing van iemand, die nooit buiten Peking gekomen was, over hetgeen hij zag en hoorde. Zoo trof hem de taal der buitenlanders in de havenplaatsen, hun kort geknipt hoofdhaar zonder den Chineeschen staart, het afnemen van den hoed als voornaamste, zoo niet uitsluitend teeken van beleefdheid, enz. De »Times" verklaarde, dat de Europeanen er niet al te best afkomen in dezen versbundel, die zich voor het overige niet door helderheid van uitdrukking onderscheiden moet.

Genealogische kwartierstaten. Het strekt ons ten genoegen, reeds thans summiere opgaaf, — zie *Nav.* XXXIX, 225, — te kunnen doen. Vóór mij liggen aflevv. 20 en 21, van dezen inhoud.

Lodewijk Leopold graaf v. Randwijck, geb. 's-Gravenhage 12 Mei 1871 (v. Randwijck, v. Hogendorp, v. Vredenburch, v. Limburg-Stirum, v. Zuylen v. Nyevelt, Clifford, v. Zuylen v. Nyevelt, Rengers).

Joost Pieterszn v. Hoogenhouck, geb. Delft 3 Maart 1644, † Leiden 24 Sept. 1714 (v. Hoogenhouck, v. Ruyven, v. der Burch, v. Ruyven, v. der Dussen, Schinkel, v. Santen, v. Santen).

Mr. Gaspar de Roo [1]), heer van Oud- en Nieuw-Rosenburgh en Blankenburgh, geb. Delft 11 Oct. 1732, † ald. 8 Sept. 1788 (de Roo, v. Kinschot, v. Savelsteyn, v. Kinschot, v. Elst, Tromp, Houdijk, Pauw).

Mr. Rugier v. Alderwerelt, heer van Oud- en Nieuw Rosenburgh en Blankenburgh, geb. Delft 6 Juli 1754, † 's-Gravenhage 20 Apr. 1820 (v. Ald., de Roo, v. Savelsteyn, v. Kinschot, v. Weert, v. Savelsteyn, Hooydorsser, v. Kinschot).

Hendrik Casteren v. Cattenburch, geb. 's-Hertogenbosch 28 Febr. 1722, † Grave 21 Febr. 1787 (v. Catt., Godin, Copes, Boddaert, v. Casteren, Luycx, Schade v. Westrum, v. den Helm).

Samuel de Wilde, ged. 's-Grav. 30 Aug. 1684, † Delft 17 Maart 1738 (Sauvage later genmd de Wilde, v. Huls, Tack, le Maire, Cuyk v. Mierop, v. Huckelhoven, Rijkers, Cocquiel dit le Merchier).

Cornelis Avenhorn, geb. Hoorn 25 Maart 1752, † ald. 18 Mei 1758 (laatst manlijk oir) (Avenhorn, Rijser, v. Akerlaken, Zegers, Coninck, Colms, Merens, Gribius).

Willem Graswinckel des Villates, geb. Delft 17 Jan. 1782, † ald. 23 Mei 1834 (Gr., des Villates, v. Slingelandt, v. Heemskerck, Cadel, v. Eck v. Panthaleon, v. Overschie, v. Schuylenburch).

Jhr. Hendrikus Octavius Wichers, geb. Winschoten 5 Mei 1831, † Amsterdam 23 Jan. 1889 (W., Feith, Smith, Meurs, Bertling, Groeneveld, Schmidtmann, Sibinga).

De wapen-afbeeldingen zijn keurig.

V R A G E N.

Huygens. In de Zee-straet leest men vs. 414 vlgg.:

»Wy weten, hoofd voor hoofd, dat elck een sterven moet.
En van dat sterven sprak een' Wijs' in oude dagen,

[1]) Zie eenigen van dezen naam *Nav.* XXXVI, 287, 8 noot 2 (en Bladw. bl. xxx, noot *b*).

Is 't sterven niet te swaer, soo kan ick 't licht verdragen ;
Soo 't swaer om dragen is, ten minsten is het kort".

Wie is die wijze? Wie weet waar deze uitspraak staat? In Cicero's de Senectute? Of in Plato's Phaedo? Of elders? Wie helpt hier?

GIBO.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Kerkklokken (XXXIX, 37). In den zomer van 1885 schreef ik het opschrift der kerkklok te Hindeloopen af. Het luidt aldus:

S. P. Q. H.

Door de Burgemen Abbe Albarts Cromhout, Douwe Hartmans Moye, Vroetsman Jorit Jacobs Ende Secris Nicolaus van Idzerdt, als Gecommiteerde, is deeze Klock besteedt en gegooten.

Rondom den rand leest men: Petrus Overneym fecit Leovardiae Anno 1685.

Meteen deel ik hier het kreupelrijm mede, dat boven de zuiderpoort derzelfde kerk te lezen staat:

Des Heeren Woort
Met Aendacht Hoort
Komt Daer Toe Met Hoopen
Als Hinden Loopen.

Deze poort draagt het jaartal 1658.

GIBO.

Cristal de Montagne (XXXV, 240). Hier kan, naar het mij voorkomt, van niets anders sprake zijn dan van Rots- of Bergkristal (cristal de roche, Quartz). Deze stof, zeer moeilijk te klieven en te bewerken, werd, reeds vóór eeuwen, vervangen door kunstkristal uit glas vervaardigd, dat zuiverder, minder kostbaar en gemaklijker te bewerken is.

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

Hoepelrok (XXXIX, 228). Zie over de verdegale of fardegalijn

eene belangrijke aanteekening van Dr. E. Verwijs op Huygens, Costelick Mal vs. 47 (Nederl. Klassieken, III), waar o. a. wordt verwezen naar de afbeelding in de Brune's Emblemata, 101.

GIBO.

TAALKUNDE.

Bottens (XXXIX, 299). De naam van dit gehucht in Jeverland, een der friesche gouen van Oldenburg, is niet eene samentrekking van Botten-sate. Deze oorbeeldig en eigenaardig friesche plaatsnaam is, gelijk honderden andere soortgelyke, op *ens* eindigende plaatsnamen, die men in alle friesche gewesten verspreid vindt, anders niet als een versleten patronymicon. Oorspronkelik en voluit is deze naam *Bottingen*, dat is: Bottinga in den derden naamval. Die hiervan overtuigd wil zijn, leze wat wylen onze geleerde medewerker Aem. W. Wybrands en ik zelve aangaande deze zaak hebben geschreven in *Nav.* XXVIII, 525, 600, 609, en XXIX, 259.

JOHAN WINKLER.

[Vgl. *Nav.* XXVIII, 603 (: »Maar door dit aan te nemen, zoo wil ik daarom nog geenszins beweren", enz.), 4 (Stiens = steensede) *met* ibid. XXXVIII, 201 (Peasens) en ook eenigermate bl. 161. Zou men, daar de vormen op (*en*)s vermoedlijk jonger zijn dan die op *inga* (ib. XXVIII, 617), minstens in sommige gevallen ook niet kunnen zeggen: wat eerst »veld" was van dezen of genen persoon, werd, bij toenemende beschaving, eene »sate"? Vgl. ibidem: »Merken wij op, dat het juist datzelfde gedeelte van Friesland is, waarin wij de namen op *heim* aantreffen".]

Les, lis, lus, enz. Le(e)se beteekent voor, groeve, spoor [1]. »De Lis in Brabant en Artois heet in het Nederlandsch, eigenlijk de

---

[1]) Van hier wagenlese = wagenspoor (zie Oudemans). Jammer, dat de villa Waganlose a° 891/2 (Bondam 43b; Bn Sloet 65) dient gezocht in de Over-Betuwe, in Waganleisero marca, waar ook Watlarero marca lag. Want zoo dit Waganlose Wageningen kon wezen, zou nopens de beteekenis der hoofdsylbe in dezen stadsnaam geen twijfel bestaan, en ware ook het oude stads-wapen (eene kar op twee wielen) in zekeren zin sprekend.

Leije, Lat. Lega [1]), welken naam ook de rivier Leigh of Lea, bij Middlesex, draagt. Zelfs in Frankrijk heet de rivier de Lez, bij Montpellier, ook L e d e, naar haren Latijnschen naam Ledius" (Hoeufft, Taalk. Bijdr. bl 75). Vgl. ook *Nav.* XXXIX, 318: de Leye = la Lys, ontspringend bij Lisbourg. Dit licht menigen plaatsnaam toe. Doch evenzeer dient rekening gehouden met lies(ch) = bies, lis(ch), rietgras (Kiliaan); bijgevolg de Lisch-zee z. v. a. de Roode-zee of Schelf-zee (Exod. 10 v/s 19, Jez. 19 v/s 6), als letterlijke vertaling van 't Hebr. jâm sûf; vgl. het Hoogd. Schilf. En zulks kan in de keusbepaling twijfel baren, bij menigen plaatsnaam, aanvangend met Les(ch), Lies, Lis(ch). Zoo is Lesbos een bekende eilandsnaam. Is dit niet les-mose = lies-moeras? Vgl. Lismore (een der Hebriden, ook stadje in Ierland). Lisse (Z.-Holl.) heeft zijn Lisserpoel, door welker ringsloot eene de Graft genaamde haven nog in 1746 hare uitwatering had [Tegenw. Staat v. Holl. (XVI) VI, 331]. Lissa, stad in Boheme, luidt in dat land Lysá; het Pruissische Lissa, evenals het Russische Liesna, staat ook als Les(z)no bekend. Lissa, vlek op een gelijknamig eiland [2]) in de golf van Venetië, is eene havenplaats, evenals Liscia (Sardinië); Lesina, Lezina of Lessina is een eiland (Dalmatië); Lesse (Luik), Lissa (Engeland, Lis of Lys (W.-Vlaand.), Lison (Frankr.), Lisos (ibid.), Lizau en Lize (ibid.), Lisie Afrika) zijn riviernamen, zoowel als Leser (Pruissen), Lesha (Rusl.) [3])) Leza (Spanje). Waarbij dient opgemerkt, dat Leza (Spanje), Leze (Luik), Lison (Frankr.), Lys (ibid. en O.-Vlaand.) ook dorpsnamen zijn, en dat wel, zonder voorzetsel, evenals L(h)ee (gehucht in Drente). Hetzelfde bespeurt men in Lisle (Frankr.). Dit laatste komt ook aldaar in samenstelling voor, in Lisle- *of* Lillebonne (Neder-Seine).

---

[1]) Dit leije, lega bevat denklijk den sleutel, hoe Leiden (= leede, d. i. waterleiding, vaart, kanaal) in Lugdunum kon verlatijnscht worden. In denzelfden trant werd Lihdanfurt a° 945 (Bn Sloet bl. 84) dan Lichtenvoorde. De keus of schifting wordt echter dikwijls moeilijk, als men naast *Nav.* XXXV, 443 (vgl. ibid XXXVI, 23, 314, 5, 605) rekening houdt met de omstandigheid, dat L y d e in 1260 voorkomt als benaming van een bosch bij Susteren (Limburg, Bn Sloet bl. 822).

[2]) Het namenlijstje achter het Boh. Wrdbk van Josef Rank (Praag 1882) geeft voor Lissa als eiland de Boheemsche benaming Vis op. Is dit list (rand, boord) = vasen (zoom)? Of speelt hier wase = slib, slijk? In 't laatste geval dubbelnaam; wat niet waarschijnlijk is.

[3]) L(h)assa is ook een meer in Rusland.

Komt bij deze laatste twee *Nav.* XXXIX, 104 in aanmerking? Eene groote rivier in Zweden heet Lilla *of* Lulea.

Aldus belanden wij bij *Lissabon*, oorspronklijk Olisippi of Ulisippo, als Romeinsche volkplanting Felix Julia [1]), bij de West-Gothen Olisippona geheeten, — door de Arabieren als Aschbuna of Lischbuna (waarmede geheel overeenstemt Lissabon) gestempeld. Ass(asson) nu is in 't Arabisch zekere boom (in Freytag's Lex. niet nader aangeduid), en lasch (laschschon) de verwboom. Dit laatste woord duidt ook eene soort groene erwt aan, welke (volg. Garçias ab Horto Aromat. histor. libr. II cap. 21, aangehaald door Jac. Golius in G. W. Freytag's Lex. Arab.) juist bij de Portugezen onder den naam van mungo bekend is. En bawn, bown (bownon) = bien (bienon) beteekent in 't Arab. tusschenruimte van land, ook in den zin van »confine", ook meer algemeen terrae spatium quantum prospiciunt oculi, terrae tractus, zelfs locus elatus in terra dura. De vraag is, of Lisbóa, gelijk de stad bij de Portugezen en Spanjaarden heet, in zijne eindsylbe niet eenen dubbelnaam vertoont; want dit b o a kan verbasterd zijn uit báhia, in beide talen = baai (vgl. *Nav.* XXVIII, 83). Het Nederduitsch, Duitsch, Deensch, Zweedsch (Lissabon), het Boheemsch (Lisabon, Lisbona), het Fransch (Lisbonne), Ital. (Lisbona) [2]) bewaren nog den ouden naam. Beide eindsylben zijn in zwang in het Engelsch (Lisboa, zoowel als Lisbon). Aschbuna en Lischbuna kunnen hetzelfde beduiden, als men in aanmerking neemt, dat het Arabische asson, behalve eene boomsoort, ook »vestigium viae" beteekent. En straks vestigden wij op le(e)se = voor, groeve, spoor, de aandacht, als in plaatsnamen nauw verwant met »lede". Maar A. en L. kunnen ook dubbelnamen zijn. Lissabon, bij de Westgothen Olisippona [3]), bij de Romeinen tot Olisippo afgeknot, kan derhalve lieswijk (liever m. i. dan »lede-wijk") beteekenen; bon(ne) = wijk, oord. Bij Lissabon ligt een dorp Luz. — In de XIde eeuw, zegt men, deed eerst de landsnaam Portugal den ouden L u s i t a n i ë geheel verdwijnen. »Ibi habitabant Lusitani" getuigen Strabo lib. III, en Pomponius Mela II 6, III 1. Ook deze volksnaam kan uit

[1]) Aldus Brockhaus' Real-Encyclopädie. Het Compend. Geogr. Antiq. van F. A. Bosse (Leiden 1826, Honkoop) p. 10 geeft enkel Olisippo als Rom. benaming.

[2]) In 1693 Lissabona, naar 't schijnt: zie *Nav.* XXIII, 222.

[3]) Opmerklijk, dat Alessio *of* Lesch (Albanië) ook eene havenplaats is (aan de Adriatische zee). Volapük!?

lues (= lies, wier, zee- of rietgras, in versterkten vorm lust: Lusani, Lustani, Lusitani) verklaard, in den zin van wier-bewoners, of liever dito-omwoners. Wat hebben anderen over dezen stads- en volksnaam verhandeld?

(*Wordt vervolgd.*)

Zaansche geslachtsnamen. Vervolg van *Nav.* XXXIX, 353—60. Nu moet de geslachtsnaam *Vis* besproken worden. Als bij de andere korte Zaansche namen, is ook hier een mansnaam aanwezig. Dit lijdt bij mij geen twijfel. Maar welke is de oorsprong er van? De Naamlijsten van L. noemen ons geenen mansnaam V i s s e, maar de Groninger patronymica *Vissinga* en *Vissenga* bewijzen, dat men daar dien naam heeft gedragen. Het Altd. Namenbuch geeft ons evenwel geen licht over den oorsprong. Geen naamstam F i s wordt daar vermeld, en evenmin kunnen de afzonderlijke namen ons op het spoor brengen. Indien wij dus den stelregel, dat de Hollandsche v altoos gelijk is aan de f en nooit aan de v (= w) uit het Namenbuch, hier doorvoeren, dan ben ik niet in staat den gezochten mansnaam nader aan te wijzen. Maar ik geloof niet, dat dit noodig is; want er bestaat geen regel zonder uitzonderingen. Wanneer wij, eenmaal van deze mogelijkheid overtuigd, nader gaan onderzoeken, blijkt dit ook hier werkelijk het geval te wezen. F. zelf noemt onder sommige naamstammen met v (= w) vormen met f (= v). Het zijn er wel niet vele, maar dit is ook niet noodig. Ik vond dan onder den naamstam V u l f (d. i. w o l f) o. a. de mansnamen V u l f r a d, W o l b e r a d, F o l b e r a d, terwijl bij W a l a n d, V a l a n d (st. V a l a h) en W i l i m a r, W i l m a r (st. V i l j a) verwezen wordt naar de huidige Duitsche geslachtsnamen *Fahland* en *Vilmar*. Voorts zegt hij, dat V o l c zoowel van den stam F u l c, als van V a l a h kan komen; en verwijst hij bij V a s t naar F a s t. Hieruit blijkt dus, dat er uitzonderingen bestaan. Welnu, zulk eene uitzondering zie ik ook in onzen geslachtsnaam *Vis*, die, wanneer men hem als een nevenvorm van W i s beschouwt, terstond duidelijk wordt. Hij is dan afkomstig van den oud-Germaanschen naamstam V i s, dien F. opgeeft. Deze verklaring wordt nog waarschijnlijker gemaakt door dezelfde verwisseling van v en w in de geslachtsnamen *Langewis* en *Langevis*, die naast elkander aan de Zaan voorkomen. — Ik moet

hier tevens spreken over den maagschapsnaam *Rhijnvisch*, en aantoonen, dat er werkelijk een mansnaam in schuilt. Immers men heeft beweerd, dat Rhijnvis door misverstand als zoodanig in gebruik is gekomen. Ik spreek dit tegen, en wel omdat ik vermeen te kunnen aantoonen, dat hij van goed-Germaanschen oorsprong is. De naam heeft eene zekere vermaardheid gekregen, doordat de dichter *Rhijnvis Feith* hem droeg, maar is overigens ongetwijfeld zeldzaam. Ook is het niet wenschelijk, dat hij in zijn tegenwoordigen, treurig verbasterden vorm blijft voortbestaan. Ik zie dan in Rhijnvis(ch-eene vervorming van een oud-Germaanschen mansnaam Regin)wis[1]). Vooreerst is, zooals gewoonlijk gebeurde, de g tusschen de beide klinkers uitgevallen en veranderde Reginwis dus in Reinwis. Hierin verliep de w tot v, en trad door misverstand rijn in de plaats van rein (juist zooals bv. in den geslachtsnaam *Rijnders*, d. i. de zoon van Reindert, Reinhard, Reginhard). Reginwis werd dus Rijnvis. Nu dacht men bij het hooren van dezen naam allicht aan een bijzonder soort visch uit den Rijn[2]), en daar deze rivier ook wel Rhijn geschreven werd, verknoeide men onzen naam nog meer, en luidde hij voortaan Rhijnvis of Rhijnvisch[3]). — Ook de mansnaam, waaruit *Vlak* ontstond, schijnt weinig gebruikt te zijn. Ik vond er geene andere sporen van, dan de plaatsnamen, die F. in het 2de deel van zijn Namenbuch onder den stam Flac opgeeft en van eenen mansnaam afkomstig acht. — Verder zoek ik den oorsprong van *Voert* in een nevenvorm van Forti; terwijl *Voet* verklaard kan worden uit den oud-Germaanschen mansnaam Futo. *Vos* (en misschien ook *Fusch*) zal wel verwant zijn aan Fussio en Fussinc, die evenals de andere zoo even genoemde oude namen door F. worden opgegeven. Men vergelijke ook den Frieschen vrouwenaam Fosse, waarvan ik den mannelijken vorm nimmer heb aangetroffen. Fusch kan ook eene verbastering zijn van Fusk, Fuske, en moet in dat geval afgeleid worden van den oud-Germaanschen naamstam

[1]) In het Namenbuch wordt Reginwiz opgegeven, doch als vrouwenaam. Daarnaast kan echter zeer goed de mansnaam Reginwis voorkomen, want vele der namen op -vis duiden mannen aan.

[2]) Vgl. echter ook *Nav.* XXXI, 93: aan rijen geregen visch. RED.

[3]) *Nav.* XXXIII, 36 is hiermede in strijd. RED.

F u s c, waarvan in het Namenbuch o. a. de vorm F u s c o wordt afgeleid. Ook *Vriend* wordt verklaard door een daar genoemden naam, nl. F r i n t van den stam F r i u n d. En *Vroom*, dat nog in ons land als voornaam wordt gebruikt, al kende L. het niet, komt klaarblijkelijk van den naamstam F r u m, terwijl *Vuyk* zich ontwikkeld heeft uit eenen bijvorm van F u c c o, F o c c o (st. F u g).

Evenmin levert *Waal* moeilijkheden op, want het is afkomstig van den Germaanschen mansnaam W a l o. Hiervan is W a l i c o een verkleinvorm, die in de nieuwe voornamen W a l i g en W a a l k e is overgegaan. De eerste kwam ook aan de Zaan dikwijls voor, en is ook bewaard in den geslachtsnaam *Walig*. — *Way* ontstond uit den mansnaam W a a i e, die door L. wordt vermeld. Het is eene samentrekking van den Germaanschen mansnaam W a d o (st. V a d). Ook kan men den oorsprong van *Went* gemakkelijk vinden, want W e n t o (st. V a n d) wordt opgegeven in het Namenbuch. Verder worden *Wil*, *Wyn* en *Wit* voldoende verklaard door de Friesche namen W i l l e, W i n e en W i t t e, waarvan men bij F. onder de naamstammen V i l j a, V i n en V i d de overeenkomstige oud-Germaansche mansnamen vindt. *Worp* is de Friesche mansnaam W o r p, dien L. vermeldt. *Woud* en *Woudt* ontstonden uit den Germaanschen naam W o l d o, W a l d o (st. V a l d), door overgang van o l in o u. *Wuis* eindelijk is vervormd uit W u z o, eenen verkleinvorm van den stam V o d, die in het A l t d e u t s c h e s N a m e n b u c h wordt vermeld.

Hiermee heb ik van die eenlettergrepige, Zaansche namen, waarvan ik dit met meer of minder zekerheid kon doen, aangetoond welke Germaansche mansnamen er aan ten grondslag kunnen liggen. Ik beweer natuurlijk niet, dat ze allen werkelijk uit mansnamen zijn ontstaan; maar toch acht ik het zeer waarschijnlijk, dat dit met de meesten w e l het geval zal zijn. Immers een groot gedeelte ervan is alleen aldus verklaarbaar, aangezien het anders woorden zonder eenige beteekenis zijn. En niemand zal toch willen volhouden, dat ze slechts aangenomen werden in navolging der korte namen, die wel wat beteekenen. Neen, iedere geslachtsnaam is uit eene aanleiding ontstaan, en beduidde oorspronkelijk wat. Maar die aanleiding is dikwijls niet meer op te sporen. Terwijl het nu zeker is, dat vele dier korte namen uit voornamen zijn ontstaan, vraag ik, waarom dit ook niet het ge-

val zou wezen met vele andere, die wel wat anders beteekenen kunnen, maar die men toch ook als mansnamen kan verklaren. Ik voor mij ben overtuigd, dat dit zoo is. Doch eene andere vraag is, of ik er in geslaagd ben, juist de goede mansnamen aan te wijzen. Welnu, daarin heb ik ongetwijfeld zeer dikwijls misgetast. Ook heb ik mij bij de namen, die ik door F. vond opgegeven, meestal tevreden gesteld met de verklaring, die hij er van geeft, zonder mij aan een zelfstandig onderzoek te wagen. Dit had ook veel meer kennis vereischt, dan waarover ik bij het schrijven van dit opstel beschikken kon. En het was niet mijn hoofddoel den oorsprong van onze voornamen op te helderen. Ik wilde alleen aantoonen, dat het aantal patronymica veel grooter is, dan wel schijnt, en dit is mij, hoop ik, gelukt; ook al heb ik hier en daar een naam onder een naamstam gebracht, waarbij hij niet behoort, omdat hij slechts een sterk-vervloeide koozevorm, en niet een volle, onverbasterde Germaansche naam is. Ik hoop dus, dat de lezer welwillend zal wezen. Het pad was vaak zoo glibberig, dat het mij onmogelijk was er altijd op te blijven.

Wij kennen de namen onzer voorvaderen slechts zeer onvolledig. Het grootste gedeelte is voor ons verloren, en deze verliezen in onzen namenschat zijn oorzaak, dat menige naam niet meer verklaard kan worden, waarvan anders zou blijken, dat hij uit een mansnaam is ontstaan. Voor de volledigheid wil ik die namen hier nog opgeven. Ik ben verzekerd, dat in de meesten een verloren mansnaam schuilt. Ze zijn weêr gerangschikt naar de letters van het a b c. *Broek* (met *Brok* en *Prook*), *Dral*, *Dray*, *Grol*. *Klem*, *Klik*, *Knerf*, *Knip*, *Kwak*, *Kwist*, *Ley*, *Naal*, *Plaan*, *Prang*, *Prul*, *Rie*, *Scharn*, *Schoe*, *Schol*, *Schoo*, *Schroom*, *Schul*, *Schyf*, *Sladt*, *Slegt*, *Slob*, *Slom*, *Slooff*, *Sloot*, *Slop*, *Slot*. *Sluyk*, *Sluis*, *Sluys*, *iSman*, *Spoel*, *Stok*, *Tump*, *Vlaar*, *Vley*, *Vlind*, *Vloed*, *Vloon*, *Vonk*, *Vroon*, *Vrugt*, *Zaal* en *Zalm*. Sommige van dit lijstje kan men uit Nederlandsche woorden verklaren, maar het meerendeel is geheel onverstaanbaar.

Ik heb totdusver alleen gesproken over éénlettergrepige Zaansche namen, en slechts van langere vormen melding gemaakt, als dit om de een of andere reden wenschelijk was. Thans wil ik nog wijzen op eenige dezer gesl., die ook uit Germaansche voornamen, zonder patronymicalen uitgang, zijn ontstaan. Ze sluiten zich zóó nauw aan bij de zooeven besproken namen, dat ik ze niet stilzwijgend voorbij-

gaan mag, al zijn ze niet eigenaardig Zaansch, en ook elders in ons land veelvuldig in gebruik. Ik zal, om plaatsruimte te sparen, de oud-Germaansche naamvormen tusschen haakjes achter de gesl. plaatsen. Het zijn: *Dieuwer* (Deotwar, st. Thiuda), *Dubbelt* (Dietbold, Dibald, st. Thiuda), *Eyland* (Agiland, Egiland, Eiland, st. Ag), *Goedhart*, *Goedhardt* (Godhard, st. God), *Goetschik* (Godschick), *Hartland* (Hartaland, st. Hard), *Herman* (Heriman, st. Hari), *Lebert* (Libwart, st. Liub), *Liwyn* (Libwin, st. Liub), *Olof* (Odolf, st. Aud), *Robert* (Rodbert, Hrodbrecht, st. Hrod), *Walraven* (Walaraban, st. Valah), *Warnaar* (Warinheri, st. Varin), *Wilment* (Willmant, st. Vilja) en *Zewald* (Sewald, st. Sew).

Er zijn een paar oud-Germaansche naamstammen, die meer dan andere tot het vormen van samengestelde mansnamen werden gebruikt. Hierbij heb ik vooral het oog op de stammen gar, hari en mar, waaruit het tweede lid van vele gesl. op er is gevormd. Ook hier mogen enkele voorbeelden volstaan. Gar ontmoeten wij in *Oetger*, *Rogaar* en *Zwikker*, want *Oetger* beantwoordt aan den mansnaam Otger of Outger (st. Aud), die ook tot *Outgert* verbasterd als gesl. voorkomt; *Rogaar* is gelijk aan Hrodgar, Rochar, Roger (st. Hrod), en in *Zwikker* is -gar achter den naamstam Svind gevoegd, terwijl de n is uitgesleten. F. heeft deze verbinding in verscheidene vormen aangetroffen, en geeft hiervan in het Namenbuch o. a. de volgende op, die den overgang van Swindgar tot *Zwikker* mogen verduidelijken. Het zijn Swidger, Swigger, Svicker en Swickher. — Van het overgroot aantal gesl. op -er (= hari) wil ik hier verklaren *Ayer*, *Balder*, *Botter*, *Butter*, *Eyer*, *Mager*, *Otter*, *Ruyter*, *Volger*, *Vryer*, *Freyer*, *Wakker*, *Winter* en *Wouter*. *Ayer* en *Eyer* zijn door de gewone uitslijting der g ontstaan uit Agiheri en Egiheri (st. Ag). *Balder* komt van Baldher (st. Bald), evenals *Botter* en *Butter* van Botthar (st. Bud). *Mager* wordt verklaard door het oud-Germaansche Magher (st. Mag), gelijk *Otter* door Otheri (st. Aud). In *Ruyter* schuilt de mansnaam Ruther, Rodheri (st. Hrod), terwijl *Volger* afkomstig is van den mansnaam Folcger, Folger (st. Fulc) en *Freyer* met *Vryer* (door samentrekking) van Friduheri, Fridehere (st. Frith). Verder is *Wakker* uit Wagheri,

W a c c a r (st. V a c), *Winter* uit W i n t h e r i (st. V i n i d) en *Wouter* uit W o l t e r, W a l t h e r (st. V a l d) ontstaan.

Waarschijnlijk behooren ook *Keizer*, *Keyzer*[1]) en *Vechter* tot deze groep. Immers het waren ook oorspronkelijk mansnamen. K e y s e r wordt wel in geen der naamlijsten opgegeven, maar ik kan zijn bestaan aantoonen uit de P r i v i l e g i e n e n d e H a n d v e s t e n v a n W e s t z a a n d e n e n C r o m m e n i e. Daar wordt namelijk op bl. 369 een *Keyser Garbrantsz* genoemd als lidmaat der Gereformeerde kerk te West-Zaandam in 1634, en diezelfde persoon komt op bl. 395 voor onder de inwoners van dat dorp, door wie in 1635 bij de Staten van Holland een verzoek tot scheiding van West- en Oost-Zaandam werd ingediend. Omtrent de afleiding van dezen mansnaam ben ik in het onzekere. Veel bekender is de mansnaam V e c h t e r. L. vermeldt hem, en ook aan de Zaan trof ik hem dikwijls aan. Maar ik kan zijnen oorsprong al evenmin verklaren. Men vergelijke echter den mansnaam F e c h t o, dien F. zonder naamstam opgeeft. — In *Adelaar* en *Wiethaar* is de oorspronkelijke a van h a r i nog bewaard gebleven. Ze zijn nml. ontstaan uit de Germaansche namen A d a l a r, A d a l h a r (st. A t h a l) en W i t h a r (st. V i d). —

---

[1]) Zooals bekend is komen hooge wereldlijke waardigheden, als *Keizer*, *Koning*, *Prins*, *Hertog*, *Graaf*, in grooten getale onder onze Nederlandsche gesl. voor. Dat men deze namen niet in letterlijken zin moet opvatten, zal men wel toestemmen. Er zijn dan ook verscheidene oorzaken, waardoor deze namen ontstaan kunnen zijn. Men kan hierover Winkler's boek over de Geslachtsnamen raadplegen, waar ik echter eene afleiding mis, die in sommige gevallen de ware kan wezen. Ik bedoel die van mansnamen.

Dat *Keizer* en *Graaf* als zoodanig verklaard kunnen worden, wordt hierboven (bl. 297 en 424) reeds aangetoond, waarheen ik dus verwijs. Maar ook *Koning* kan een patronymicum zijn. Het is in dit geval door middel van den uitgang -i n g gevormd van den Germaanschen mansnaam C o n o (st. C h u n). Evenzoo kan *Prins* een vadersnaam zijn, afgeleid van den voornaam B r i n n o, dien F. opgeeft, en dus beteekenen: zoon, afstammeling van iemand, die B r i n n o of P r i n n o heet. Het zou mij verwonderen, als niet van eenig geslacht *Prins* en *Koning* de naam aldus verklaard moet worden. Eindelijk komt ook H a r t o g als mansnaam voor, ik meen echter alleen bij Israëlitische geslachten. Maar juist ook onder deze is de geslachtsnaam *Hartog* alles behalve zeldzaam; en het is dus zeer wel mogelijk, dat ook hier eenig verband tusschen mans- en geslachtsnaam bestaat. Wat de niet-Israëlitische geslachten *Hartog* en *Hertog* betreft, hun naam kan verbasterd zijn uit den Germaanschen mansnaam H a r t o n g, H e r t o n g.

Aan *Commer*, *Diemer*, *Eymer*, *Filmer*, *Roemer*, *Siemer*, *Timmer* en *Volmer* eindelijk liggen mansnamen ten grondslag, die met den naamstaam m a r zijn samengesteld. Hiervan worden C o m m e r, D i e m e r, R o e m e r en F o l m a r in de N a a m l ij s t e n van L. vermeld; maar met de overigen vindt men ze ook in het Namenbuch, en wel in den vorm K u m m e r (st. G u m a), T h i o t m a r, T h i o m m a r (st. T h i u d a), E g i m a r (st. A g), F i l i m e r, F i l m e r (st. F i l i), H r o d m a r (st. H r o d), S i g i m a r, S i m e r (st. S i g) en F o l m a r, F o l m e r (st. F u l c).

(*Wordt vervolgd*).

Het land hebben als een stier (XXXVII, 494). Geheel in overeenstemming met *Nav.* ibid. 185, 6, ontmoet men »stierlijk het land hebben" in den veel opgang makenden roman »Kippeveer" door Cosinus (Amsterdam, Elsevier-Vereeniging 1888), I, 183, — een roman, die in menig opzicht is te beschouwen als een waarschuwend teeken des tijds voor het Nederland *dezer* dagen, met zijn onheilspellend monsterverbond (tusschen Anti-revolutionnairen en clericalen, ultramontanen).

Oksaal (XXXIX, 182). Zeker, hooghsael. Het woord is nog in N.-Brabant in gebruik, om aan te duiden eene verhevene plaats in eene kerk waarop de koorzangers zich bevinden. Nooit wordt het gebruikt in de beteekenis van preekstoel. Nooit vindt men de oksaal in het koor der kerk; altijd zag ik het *tegenover* het koor, boven den hoofdingang in het westen der kerk. Meest vindt men thans op de oksaal een orgel. Het is mogelijk, dat men vroeger geen preekstoelen in de kerken had, en de toespraken van de(n) oksaal gehouden werden, maar daardoor wordt de duiding oksaal = preekstoel niet gewettigd.

A. J. C. KREMER.

Oksaal. Dit woord wordt uitvoerig besproken en verklaard in het Ned. Wrdbk (2de reeks, bl. 106/7), waarheen ik dus verwijs. Ik laat hier alleen het noodigste uit dat belangrijk stuk volgen, in de meening, dat belangstellenden het artikel zelf wel zullen nalezen. Oxaal, oorspr. doxaal, is het Mid.-Lat. doxale, »odeum ecclesiae"

(du Cange). De *d* viel weg, doordat men haar voor het lidw. hield. Om deze reden ook is in Vlaamsch-België het m. gesl. nevens het onz. in gebruik [1]). Doxale was eene veranderde schrijfwijze voor dossale, dat weêr oorspr. dorsale luidt, en afgeleid is van dorsum (m.lat. dossum), rug. Het gold oudtijds in den zin van een *tapijt*, eershalve achter den *rug* van hooggeplaatste personen opgehangen. Van die tapijten, waarmee men koor en koorzetels der kerken versierde, verkreeg allengs de dus versierde plaats den naam van dossale. Die doxalia veranderden in den loop der tijden van inrichting, en eindelijk verkreeg vooral de zangersgaanderij den naam van oxaal, oksaal. Het vreemde w. werd niet verstaan, en de volks etymologie herschiep het, op gelijkheid van klank af, in een ndl. w. *hoogzaal:* eene schijnbare verklaring, die voor de hooge zangersgaanderij niet kwaad paste. Zie verder vooral het aangehaalde stuk, en voor eenige plaatsen uit Mid.-Nederl. schrijvers: Verdam, Mid.-Nederl. Wrdbk, II 271, op d o c s a e l.

GIBO.

V R A G E N.

Barbier. Waarom draagt op vele plaatsen, ja ik geloof over het algemeen in ons land, een »baardscheerder" in de wandeling den naam van »barbier"? De man is toch geen tochtplank, die men vooral aan deuren bezigt om trekking of tocht af te sluiten?

Amsterdam. JOH. F. STIELER.

[Barbier zal wel van barba of barbe afkomen. In het Mid. Latijn beduidt barba mannen-, barbas dierenbaard. Dit laatste kan den geslachtsnaam Barbas ophelderen. Is dit zoo, dan behoeft in den gesl. Baert nog veel minder een mansnaam te schuilen.]

---

[1]) »De Brugsche Beiaard" 2 Maart 1889 bevat een artikel »Broodrooverij. Kerkzeden te Brugge", aldus aanvangend: »Wie zijn brood eten moet uit clericale handen, weet aan welken prijs en ten koste van welke vernederingen hij het eet", enz. Daarin leest men ook: »Tooneelzangers, concertmuziekanten treden 's avonds in den schouwburg op, en bij dage in de kerk. Men zal hun dit nooit verwijten of ten laste maken, omdat men genoeg weet, dat de Kerk alleen er hare zangers bij verliezen zou, daar deze nog andere snaren aan hun boog hebben dan enkel *het* doxaal". RED.

Hommeles. Dit woord wordt in vertrouwlijke taal dikwijls gebruikt voor twist, oneenigheid: »'t is tegenwoordig hommeles tusschen hen". Is het afkomstig van het Grieksche πόλεμος, oorlog, of het deponens ἁμιλλᾶσθαι, kampen, strijden? Onze voorouders, die de classieke oudheid beminden, hebben ook wel aan het Latijn eenige woorden ontleend, die echte »household words" geworden zijn: de dagen van olim, mores leeren, enz.

A.

[Sprenger v. Eyk, in zijne Handleiding voor Spreekwoordelijke Bijbeltaal 1844, denkt, ni fallor, aan zekeren Homulus. Vrager gelieve hier mede te deelen wat die schrijver er van zegt.]

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Chevallier (XXXVIII, 118, 9, 70, 1). Bl. 52 leze men Chevallier, niet Chevalier. Eene Meyer geb. Chevallier, te Soko-Djengkeloong, beviel 28/30 Maart '88 van een zoon. Te Ermelo woont M. J. Chevallier.

Eeck (XXXVIII, 58, 239). Zie omtrent dit Groninger geslacht *Nav.* XXXIII, 137; 'IV, 89; 'V, 16. Waarbij ik nog vermeld, dat, blijkens eene MS.-gen. Wichers, Wicher Wichers, geb. 1622, † 1715, lid der prov. rekenkamer, later der hooge justitiekamer van Stad en Landen, raadsheer, later burgemr der stad Groningen, lid der admiraliteit te Harlingen, lid van den raad van State, tr. 13 Maart 1658 (waar?) Margaretha Eeck. Vrage: wie waren de ouders van laatstgenoemde, waar en wanneer is zij geboren en overleden?

VAN WAGENINGEN THOE DEKEMA.

Elsevier. Het waepen van de de Haroo is twee wolven op een blauw veld, dat van Barbara Verdun is thans van de Elseviers. Don Pedro Lopes de Haro Gebooren Edelman in Spagne uijt het seer adelijk en doorlugtigh huijs van Lopes de Haro Ridder van de gulde ordre en van Het H. Graft tot Jerusalem was meede onder de Hove-

lingen van de Princesse Isabella van Oostenrijk in Spagne suster van den Groot Magtigsten Prince Keyser Karel den Vijfden doen Sij In Denemarken kwam en aldaar met Christernus Coninck van dat rijck trouwde, alwaer Don Pedro in seer groote aansien kwam, dat selfs den koninck sijn lijff en Leven aen hem vertroude voornamentlijk doen hij met sijn onderdanen in oorlog verviel, waer door den konink eijndelijk genootsaekt wert te vlugten met sijn coninginnen en sijn getrouwe vrienden naar brabant waaronder meede don Pedro hem bevand; den konink heeft hem bij een deploma gedagteijk. den 7 Junij 1519 op de Burg binnen Coppenhagen vereert met een goude caron met 5 Fleurons op den helm van sijn blason te voeren door hem en alle sijne naarkomelingen ten euwigen dagen tot Dankbaarheijt voor sijne vrome daeden die seer wijtlooping in de Deploma [1]) staan uijtgedruk onder aen de Deploma hangt het Coninx Zegel aen een roode en wit sijde snoere beslooten in een blecke doose, troud in brabant met Juffrouw Barbara Verdun, sterft den 24 Januarij 1554 begraeven tot Loven. [Wint]

Pieter Lopes de Haro trouwd den 14 Januarij 1554 tot Loven in de Parochie kerk van St Jacob met vrouwe Catharina van den Berge volgens een attestatie daer van sijnde bij deese attestatie is meede een attestatie dat den voorgenoemde Don Pedro de Lopes de Haro is gestorven den 24 Januarij 1554 en begraven inde Kerk onder een seer schoonen sark. [Wint]

Matthijs Lopes de Haro Dit Elsevier, welke naem hij heeft aengenomen doen hij met sijn huijsvrouw en kinders uijt Brabant om de Religie naer Hollant vlugte hij verliet meede sijn Stam Wapen en nam dat Blasoen van sijn *grootmoeder Barbara Verdun* trouwt met juffrouw ..... [Bij wie]

Isaacq Elsevier was capitain op zee ten diensten vande Staeten Generael der vereenigde nederlanden, trouwt juffrouw Jacomina van Swieten. [Heeft]

dhr Isaac Elsevier was eerst secretaris tot St Michiels Gestel, daer naer ontfanger Secretaris Rentmr en dijkschrijver werdt 1674 voor de Belegeringe der stadt Grave met een canons koogel het hooft aff geschooten trouw 1 juffrouw Johanna Pels daer bij geen kinders,

---

[1]) NB. dese diploma's sijn aen neeff Elsevier tot Rotterdam overgegeve. Memorie.

ten 2e Juffrouw Johanna Meyers geboortig van Maestrigt haer moeder was Mauris. Des selfs soon was

De Heer Isaacq Elsevier, was eerst Capt-Leut. van de Infanterie ten diensten van deesen staet daer naar Drossaart van St Michiels Gestel, raad schepen collonel capt der Borgerije en secretaris van de trouw Camer der stad shertogenbosch geboore 1654 trouwt vrouw Johanna de Jong uijt Gelderlant wede van den Hr ..... van Beest sterff den 5 October 1742 outsten raet en vice president tot sBosch begraven tot Gestel. Des selfs soon was

Dhr Isaacq Hermanus Elsevier, cornet van de cavelerie ten diensten van deesen Staat trouwt juffrouw Elisabet Verster, dogter van de heer en mr Pieter Verster Raad en scheepen der stad van sHertogenbosch sijn beijden overleeden dogh Des selfs kinderen sijn

1. DHeer Isaacq Willem Elsevier, Luijtt ten dienste deeser Landen, getrouwt te Grave met Juffr Cornelia Bockx als krijsgevangene te gent gestorven en begrave, nalaatende twee soons met naeme Isacq Hermanus, en Jacobus Elsevier.

2. Catharina Elsevier, op den 3e Juny 1742, getrouwt met mr Antt Versfelt, advt en Nots. tot sBosch mitsgrs. griffier Dijk schrijver en penning meester des polders van der Eijgen.

(des selfs kinderen sijn thans: 1. Jannetta, 2. Jan, 3 Isacq Hermanus, en 4. Arnoldus).

3. Pieter Elsevier, is ongetrouwt en leeft nog tot geldermalse.

4. Jan Cornelis Elsevier is in 1746 ongheuwt overleden tot sBos en aldaer in de cruijskerk begraven.

Overgeschreven door Mr. Antony Versfelt, advocaat, notaris en auditeur-militair te 's Hertogenbosch, gedoopt ald. 17 Febr. 1708, † ald. 6 Febr. 1781, gehuwd ald. 3 Juni 1742 met Catharina Henrietta Elsevier, gedoopt te St. Michel-Gestel 18 Mei 1715, † te 's Hertogenbosch 24 Sept. 1767.

Weert, Juni 1889. *Medegedeeld door* TH. G. VERSVELT.

Grauwert (XXXVII, 10, 381, 583). Rudolf Gr., ridder van 't Sticht, was gehuwd met Margriet, natuurl. dr v. Reinoud III heer van Brederode, ridder en deken van 't Gulden Vlies, burggraaf van Utr., enz.

A. AARSEN.

Grauwert. Vgl. *Nav.* XXXVI, 202. Had Gijsbrecht v. Vuilcoop 5 Dec. 1413 de heerl. Vuilkoop (o.-Schalkwijk) aan Zweder v. Oostrum Eliaszn opgedragen, deze droeg ze des woensdags na Thomasdag 1444 weder op ten behoeve van Pieter Grauwert, op wien gevolgd is zijne dr Woutera, die, met bewilliging haars echtgenoots Hendrik Gerritzn v. Culemborg, ze 30 Juni 1467 opdroeg ten behoeve van Jan v. Tyel [1]). — Uit handen van Cornelis v. IJsselstein (zn v. Arent bij eene v. Zuilen) kocht Roelof Grauwert de hofstad Weerdestein (o. Nederlangbroek), wiens zoon Roelof eigenaar er van was, toen de Staten van Utr. ze in 1538 voor riddermatig erkenden. Daarna aan v. Wijck en Witte v. Werestein [2]) gekomen, behoorde ze wederom omstr. 1640 aan de familie Grauwert. Denklijk is deze ridderhofstad dezelfde die bij Heda (Hist. episcoporum Ultrajectensium p. 244) Wredestein [3]) luidt. Zie Tegenw. Staat v. Utr. (XXII) XII, 322, waaraan zich sluite wat ibid. 320 nopens het zuid-westlijk aanpalende Hinderstein vermeld wordt, nml. dat Willem v. Hinderstein in 1459 deze havezate overgaf aan Berndt Grauwert, de weduwe van wiens zoon, Geertruid v. der Eem ze in 1538 bezat, toen de Staten van Utr. het huis voor riddermatig erkenden. Jonkvr. Bernardina Grauwert, na den dood haars ongehuwd overleden broeders in 1567 met H. verleid, droeg deze hofstad op aan haren zoon Frederik v. Zuylen v. Nyveld.

Wat het wapen der Utrechtsche Grauwerts betreft, de verwijzing van *Nav.* XXXIV, 168 naar ibid. XXIII, 107, is niet rechtmatig, bij vergelijking van Rietstap's Armorial 1e éd., dat aan Gr. (Utr.) en Gr. v. Hinderstein zoowel als aan Ouderidder gezegd Grauwertt

---

[1]) Zoowie er belang in stelt, zie de verdere bezitters dezer heerl. in v. der Aa's Aardr. Wrdbk, art. Vuilcoop. De laatste t. a. pl. vermelde eigenaar was Mr. Jan Jacob Godin, vroedschap der stad Utrecht, sed. 1754; vgl. Tegenw. Staat v. Utr. (XXII) XII, 402.

[2]) Weerdestein? Immers hetzelfde, ook *Nav.* XXXVIII, 238 (art. v. Wijkerslooth) bedoeld landgoed, te Neerlangbroek?

[3]) Bij Nijkerk, op de Veluwe, lag omstr. 1450 een perceel die Wredermaet (Tijnsboek van Elten. in Nieuw Arch. voor Kerkgeschied. II 138). Grawert was destijds ook een mansnaam in die buurt; ibid.: »Arnt bertolts soen en grawert sijn broeder" waren »serfs (van het erve) van Veltwic (Veldwijk te Ermelo) ellic enen haluen aelden groten" tijns verschuldigd aan de abdij te Elten. En Graeuwert ter Molen was in 1426 oordeelwijzer in een geding vóór de Klaringbank te Engelanderholt.

drie rozen toewijst. Buddingh heeft denklijk indertijd rozen voor (droogscheerders-) scharen aangezien. Of waren (zijn ?) er soms Grauwerts, die scharen voer(d)en? Uit het Armorial blijkt het niet. Gr. v. H. heeft daarenboven een vrij-kwartier.

J. A.

Jelckema (XXXIX, 315). Wapen, in blauw een gouden 6 p. ster en een zilveren liggende wassenaar onder elkaar, gedeeld met den halven adelaar. (Zie ook »Friesche Adelaar" bl. 6). Zoo komt dit wapen ook voor onder de 4 kwartieren (Douma-Luersma en Abbema-Jelckema) op het geschilderd portret van Teth v. Douma, zich bevindend in het Museum v/h Friesch Gen. voor Geschied.-, Oudh.- en Taalkunde te Leeuwarden. Tot helmteeken heeft dit wapen de liggende wassenaar, waarboven de ster.

Leeuwarden. HEERKE WENNING.

v. Couwenburg—Swalmius (XXXIV, 478, enz.). In 1467 wordt heer van of in Bommenede genoemd Claas v. C. Zijn zoon Lob of Job Claesse v. C., heer in Bommenede, Bridorpe en Capelle en burgem^r van Brouwershaven, tr. Maria v. Duiveland (Te Water, voorrede bl. 76.) en † 1523, begr. te Brouwershaven. Zijn zoon Cornelis bezat dezelfde ambachtsheerlijkheden, en had dezelfde betrekking als zijn vader; tr. Petronella v. Arkesteyn (Herkesteyn), vrouw van Arkesteyn en Belois, die hem († 1568) veertien jaren overleefde. Hun zoon Mr. Cornelis C. van Belois, heer derzelfde ambachten, was gehuwd met Johanna (volg. de genealogie de Fremery door Scheltus v. Kampferbeke, bl. 182, Maria) v. Noordhoeck. Zij overleden in 1591 en werden te Niewerkerk (in Duiveland) begraven. Van hunne acht kinderen was Mr. Pieter v. C. van Blois, raadsheer in het Hof van Holland en Zeeland; Vincent v. C., vermoedlijk Oct. 1609 geh. m. Catharina dr v. Paulus Pz. v. Hertsbeke, heer van Bruinisse, bij Elisabeth v. Zuidland; Cornelis v. C., getr. m. Elisabeth Voyer (?). Volgens straksgen. genealogie heette deze laatste Elisabeth Catharina de Boyer, wier vader procureur-generaal van Hendrik IV, dr van een in den St. Bartholomeusnacht vermoorden Hugenoot; de dochters huwden in de familiën v. Laren, v. Pere, Miverius en v. Rheen. Eene der dochters van laatstgen. Cornelis v. C. tr. Ds Abraham Swalmius, en eene

kleindochter Elisabeth v. C. Marcus de la Palma de St. Fuentes. Hieruit blijkt de onnauwkeurigheid der opgaaf in Smallegange, a. w., bl. 524. Overgenomen uit: »Zelandia Illustrata", 2 Dl. 1e Afl., bl. 264.

v. Bleiswijk-Swalmius. Uit eene MS. gen. v. Driel.

Marijtje Adriaans Beyens heeft met Hugo v. Bl. Burgemr der Stad Schiedam geprocrt

Maria v. Bl.; heeft met Elant du Bois Captn ter Zee, haar eerste man, en met Petrus Swalmius, Predicant tot Edam [1]) haar tweede man geprocreert

Cornelia du Bois.	Martha Swalmius, obiit.
Maria du Bois.	Elizabet Sw. obiit.
	en Hugo Sw. [2]), Scheepen tot Hoorn

Nahuijs (XXXVIII, 243). Die afstamming is door den Koning erkend geworden bij de inlijving in den Nederlandschen adel van leden dier familie, zie L. A. v. Weleveld, »Handboek van den Nederlandschen Adel", bl. 111; en J. B. Rietstap, »Wapenboek van den Nederlandschen Adel" op »Nahuijs", alwaar eene stamlijst er van, met vermelding der oorkonden, die de filiatie bewijzen. Dat die afkomst op de volkomenste wijze is bewezen, blijkt bovendien uit een brief van Mr. F. G. baron v. Lijnden van Hemmen, president van den Hoogen Raad van Adel dd. 14 Apr. 1835, aan Mr. J. J. Nahuijs, en in zijn geheel afgedrukt bij Rietstap, Bijvoegsel bl. 322 vg., waarin o. a.: »In uwen brief zegt gij, dat ik erkend heb uwe wet- »tige afstamming van Otto dynast van Horstmar en Ahuis, die met »Aleid of Adelheid getrouwd was. Dit is zoo, daar van hebt gij de »volledigste bewijzen overgelegd en tot een graad van evidentie »gebragt zoo als welligt aan weinigen zal te beurt vallen dat te

[1]) Petrus Couwenburg Swalmius, zoon van Abraham, pred. te Kethel, bij Martha Couwenburgh van Beloijs Philosophiae dr., als proponent in den dienst gekomen tot Hellevoet 1667, tot Suydland 1670, Maestricht 1671, Edam 1674, in April, Leyden 1684, in September, en daer gestorven 1693. Hij was ingeschreven te Leyden als student in de Philosophie 10 Juny 1661, oud 20 j.

[2]) Mr Hugo Couwenburg Sw., tr. 1705 zijne nicht Maria v. der Vorm.

»kunnen doen; maar een adelijke titel is slechts bij gunst te beko-»men, hoewel gij bewezen hebt duitsch graaf te zijn".

A.

Vos, Vosch. *Nav.* XXXI, 418, leest men van Arnoldus dictus Vos de Driell; m. i. wijst dit op verwantschap met het oude (Kemp noemt het onder de oud*sten*) Gorcumsche regeeringsgeslacht van dien naam, waarvan bekend zijn: Marcelis Aarntsz. Vos de Driell schepen te Gorinchem 1349, waarschijnlijk dezelfde als Marcelis Aarntszn Vos schepen ald. 1355, 58, 62, 65, 72 en 76, misschien broeder van Frans Aertszn V. bekend ald. 1357, schepen ald. 1367, 74, 77 en 79. Claes V. was gasthuismeester ald. 1366, 71. Aarnt V. Jansz. schepen ald. 1397 en 1401, evenals Aart V. Franszn 1428. Terzelfdertijd ald. een Aart V. Evertszn, wiens dochter Heylwich V. tr. Egbert de Kemp Janszn, bij wien Aart K. ald. geb. 1 Aug. 1485. Alard V. Janszn schepen ald. 1472, 74, 85 schepen van Dalem 1485; is hij dezelfde als Aarnd V. Janszn schepen te Gor. 1487, 89, 91, 96 en 1501? Gijsbert V. Aardszn schepen ald. 1497, 1500, 01, 07, 09, 11, 13, 15, 17, 18, 21, 23 en 25, tresorier 1500, burgemeester 1508 en 16. Is het dus waarschijnlijk, dat het Gorcumsche en Utrechtsche geslacht Vos van één stam is, zoo zal denklijk de bijnaam (Vos) van Driel wijzen op afkomst, óf uit het geslacht van Driel, óf uit de omstreken eener plaats van dien naam. — Te Utrecht bestond tevens nog een geslacht Vosch, waarvan er ook te Amersfoort in de regeering zaten, als: Cornelis V. 1435 raad ald. en Cornelis V. Dirkszn datzelfde jaar raad ald. Dirk V. raad ald. 1466 en 73, Henrik V. raad 1474 schepen 1480. Dirk V. Hermanszn schepen 1475, 77 en 82, Dirk V. Hermanszn de oude, schepen 1485, en Dirk V. de jonge, raad 1485, Adriaen V. raad 1640—49. Willem V. raad te Harderwijk 1568 behoort misschien tot dit geslacht [1]).

Het is echter moeilijk, die beide geslachten te Utrecht, scherp uit elkander te houden, daar beiden voorkomen als Vos, Voss, de Vosse etc. Thans volgen eenige personen, van wie het onbekend is, tot welk dier geslachten zij behooren: Jacobus Oliven aliàs Vos, wordt 16

[1]) Den 28 Febr. 1652 besliste het Hof van Gelderland een geschil tusschen Dirk Vosch en Cornelis Thonissen, bij de betaling van zekere jaarrente, over de waarde van den rijdergulden (Registers arch. van dat Hof bl. 160). RED.

Aug. 1432 kanunnik van St. Marie te Utrecht, † vóór Mei 1438; Tielman V. 11, 13 Dec. 1521 kanunn. v. St. Marie (zoon v. Willem Willemszn Voss) † na 6 Apr. en vóór 15 Dec. 1522, broeder v. Truijtje V. geh. m. Bouwen Janszn en zwager van Jan Thin Henrikszn; Mr. Jan V. 1527 kanunn. v. Oudmunster; Mr. Anthony Vosch kanunn. v. St. Pieter † Utrecht 15 Jan. 1625; Bruno V. raad ald. leeft nog 1610. Gerard V. heeft bij ....? o. a.:

1. Nicolaas V. overluid te Utrecht 18 Jan. 1619, tr. Agneta Arnoldi, overluid ald. 26 Jan. 1624 waaruit: (behalve wellicht Anna V. geh. 21 Sept. 1619 m. Jor. Jacob v. Gameren Janszn) Gerard V. † 1636 hebbend bij...?: *a.* Cornelia † 21 Mrt 1635, *b.* Maria † Jan. 1637, *c.* Andries † 14 Sept. 1638.

2. Heylwich V. overluid ald. 5 Nov. 1623, tr. Florentius v. Nypoort Johanszn overluid ald. 13 Jan. 1627.

3. Johannes V. overluid 7 Mrt 1627, tr. Elisabeth v. Portengen Cornelisdr † ald. 2 Apr. 1624, bij wie: Aleida V. † ald. 3 Juni 1623 als huisvr. v. Gerard v. Schadijck.

Balthazar Vosch † 1633 heeft bij ....? o. a.

Bartha † Utr. 27 Apr. 1622 als wed. v. Pieter v. Sypenesse architect ald. † 2 Nov. 1621, Christina overluid 24 Nov. 1632 en Cornelia overluid 13 Sept. 1634; denklijk ook Cornelis procureur 's hoofs v. Utr. overluid 2 Juli 1643 en Balthazar geh. 1611 met Anna Hollandt Jansdr bij wie: Balthazar Vosch tr. 1° Willemina ter Stal, waarbij: Sibilla ged. 30 Jan. en Sibilla ged. 18 Febr. beiden 1644 en Catharina ged. 4 Mei 1645; tr. 2° 24 Apr. 1649 Hadewich de Ruever Cornelisdr bij Geertruida v. den Sande, bij wie: Balthazar ged. 25 Juni 1650 † dat jaar, en misschien ook Jurriaen geh. m. Helena v. Stavenisse waaruit: Anna Cornelia ged. 15 Aug. 1675 en Balthazar Anthoni ged. 27 Sept. 1677, stud. ald. 1698.

Luman Vosch tr. Cornelia v. Voorst, overluid als zijne wed. 31 Dec. 1626, winnen: Johan overluid 24 Mei 1648, misschien dezelfde als Jan geh. m. Elisabeth v. Groeningen overluid 31 Jan. 1648 bij wie misschien Johannes V. geb. ald. stud. 6 Mrt 1662.

Nog komen voor als overluid te Utrecht: 29 Aug. 1618 Anna V. Pietersdr huisvr. v. Philip Ram, 27 Sept. 1622 Jacomina V. Alexandersdr huisvr. v. Johannes v. Heusden, 11 Sept. 1630 Aletta V.,

14 Sept. 1639 Catharina V. geb. 15 Sept. 1622 m. Hendrik v. Wijckerslooth raad in de vroedschap ald.

Mr. Hendrik V. tr. 1° Hester....? waarbij: Albert ged. 27 Juni 1655 en Hendrik ged. 23 Dec. 1656; tr. 2° Josina (Roseniol ?) waarbij: Geertruida ged. 28 Febr. 1658 en Johanna ged. 8 Mei 1662.

Thomas V. v. Avesaeth tr. Adriana v. Wijckenburch bij wie: Maria Anna ged. 4 Febr. 1694 † 19 Febr. 1782 geh. m. Abraham Bouman maarschalk v. h. Nederkwartier, wedr v. Margaretha Schouten [zijn behuwdzoon (hoe ?) Johan Bouman Boddens tr. Johanna Wijnanda Vos zooals later volgt], wonend op Wittenstein onder Nigtevecht † Utrecht 11 Dec. 1746.

Het nu volgende geslacht Vos voerde In goud een springenden rooden vos, helmt. uitkomende roode vos tusschen eene vlucht van goud en rood.

Johannes Vos Johanneszn bij Isabella de Coussemaecker ged. te Utrecht 23 Oct. 1660 tr. Jacoba Zypema of Zypman, waarbij: Johannes V. geb. 1680 of 81, pred. te Maastricht, vervolgens 1722 te Utrecht † ald. 13 Aug. 1741 tr. 26 Juli 1717 te Westbroek Jacoba Susanna de Ruever, mr. Cornelisdr bij Hendrina v. Benthem, geb. Utrecht 8 Mrt 1687 † ald. 1 Juli 1767 bij wie zes kinderen, waarvan mij alleen bekend:

1. Johanna Jacoba V., blijkens haar eigen zegel voerend haar wapen gekwartileerd 1. en 4. Vos, 2. en 3. de Ruever (in zilver rood-getongde en -genagelde zwarte leeuw), helmt. als gewoon; † Utr. 20 Dec. 1788 begr. Jacobikerk tr. ald. 18 Juni 1743 Joannes du Sart Isaacszn bij Helena du Sart geb. Amsterdam 1712 pred. † Utrecht 16 Juli 1784 begr. Jacobikerk grafkelder Vos; er bestaan over hen »Huwelijks-zangen", (gedrukt bij Cornelis Nieuwoudt te Amst. 1743).

2. Cornelis Anthoni V. stud. te Utr. jur. Utr. dr. ald. 1739, raad 1749 en schepen ald. secretaris der Staten 's lands v. Utr. 1770, tr. Anna Maria Schorer Danielsdr bij Maria de Bas? bij wie Sara Maria V. geb. Utr. 1750 of 51 † ald. 6 Dec. 1784 met deze kwartieren:

Vos	Zypman (*sic*)	Schorer	de Vicq
de Ruever	Benthem	de Bas	de Man (?).

tr. Utr. 24 Mei 1768 mr. Jan Jacob v. Westreenen v. Sterkenburg zn v. mr. Johan André kanunn. v. St. Marie extra-ordinaris raad

in het Hof v. justitie, geéligeerde in den 1en Staat v. d. lande v. Utrecht, bij Cornelia Anna v. Ommeren, geb. Utr. Aug. 1741 schepen, raad en burgemr ald. † Florence 23 Sept. 1827.

3. Dr. Jacob Albert V. geb. Utr. 24 Nov. 1723 pred. te Montfoort 1745, te Zalt-Bommel 26 Juni 1768. theol. prof. te Utrecht 1769 † ald. 20 Mrt 1795 begr. Jacobikerk, tr. Jacoba Maria de Joncheere dr v. Jhr. (*sic*) Jacobus raad in de vroedschap ald. bij Lydia Maria Boddens, geb. Utr.? 6 Sept. 1737 [1]) † Utr. 15 Juni 1761, waarbij negen kinderen (hoe geheeten?) als:

J.... C..... V. † Utr. 24 Febr. 1801 als echtgenoote v. Gerard Johan de Joncheere. Zij voerde het gewone wapen Vos.

mr. Cornelis Anthoni V. secretaris v. Montfoort (heeft deze een zoon gehad H. Vos burgemr van Amerongen 1850 en geh. m. Johanna Petronella v. Kruijne?). Wellicht behoort hier Cornelis Johannes V. geb. te Montfoort, die te Utr. promov. als med. dr. 1791.

4. Johanna Wijnanda V. ged. Utr. 24 Aug. 1727 tr. ald. Jan Bouman Boddens (zie boven, Janszn bij Anna Cornelia Both?)

5. Johannes V. ged. Utr. 6 Juli 1732 gouverneur en directeur v. Java's Noordoostkust 1765, extra-ordinair, 1777 ordin. raad van Indië. tr. Ida Wilhelmina Bake dr v. David Johan ordin. raad van Indië bij Ida Dudde wier wapens in de Binnen-Portugeesche kerk te Batavia werden opgehangen; bij wie: Petronella V. tr. baron v. Reede tot den Parkeler ordin. raad van Indië en gouverneur te Batavia [2]); Sara Jacoba Hester V. tr. mr. Isaäc Scheltus † vóór 1850; en.... V. geh. m....? Behooren hier mr. Pieter V. 1773 en mr. François Jacob V. 1766 lid der justitie te Batavia?

Nog komen voor: J... L... V. kerkmeester der Geertekerk en secrets der momboirkamer te Utr. Josinus Martinus V. 1790 kanunn. v. Oudmunster ald. Benjamin V. 1798 regent v. h. Bartholomaei-gasthuis ald. en commiss. der Aalmoezenierskamer. Aleida V. wed. Jonker Jan Baskies (?) uit Utr. dr v. Maria V. tr. Breda 6 Mrt 1639 Jacques de Bons waarbij: Franciscus ged. ald. 30 Dec. 1639 get.... v. Renesse en Maria V. grootmoeder.

---

[1]) 1727? Red. [2]) Johan Frederik v. Reede, heer tot de Parkeler (te Twello), geb. 6 Oct. 1757, resident te Soerakarta 1794, raad v. Ned.-Indië, † 11 Sept. 1802, tr. J. P. J. Voss (*sic*), dr v. Johan, raad v. Ned.-I., kinderloos. Red.

Tegenwoordig bestaat de combinatie Vos Uytterlimmige. Butkens in zijne Trophées de Brab., Suppl. II, 106, zegt: Uytenlimingen [1]) is eene familie van den eersten rang onder de patriciërs van Leuven; terwijl onder de schepenen dier stad verscheidene malen, van de vroegste tijden af, de naam Vos voorkomt. Men vraagt daarom, zijn de dragers der bovengenoemde gecombineerde namen, van die aanzienlijke Leuvensche geslachten afkomstig? Welk wapen voert Vos Uytterlimmige? En welke is de stamnaam?

Terwijl uit het bovenstaande alzoo blijkt, dat Vos en Vosch onder de oude aanzienlijke geslachten mogen gerekend worden, is het des te meer te betreuren, dat nog geene behoorlijke genealogie er van bestaat. Bijdragen daarvoor blijven dus gevraagd.

V. O.

Wichers (XXXIX, 128, 427). De Groningsche familie Wichers komt, volg. de stamlijst, die vóór mij ligt, af van »Wicher Rotgers, geb. 1584, † 29 Dec. 1648, koopman in lakens en andere manufacturen, mitsgaders vaandrik des Borgerlijken Regements en gesworen der stadt Groningen" (vgl. *Nav.* VIII Omslag nº 9, en IX Omslag nº 1). — Dit wordt bevestigd door onderstaanden, oorspronkelijken, perkamenten brief, van 17 Nov. 1646, dus luidend: »Botte Ausma [2]) Juncker en Hovelinck t' Vthusen betuge met desen openen versegelde brieve voor mij en mijne arfgen., dat ick oprecht schuldich en plichtich ben, de Erbare veendrich Wicher Rotgers, Beertien sijn huesfrou en haer arfg., de summa van 900 Carol. gulden, heerkomende van 615 gulden gecochte en geleuerde winckelwaren tot mij, mijn huesfrou en kinderen standes geboerde ick bekenne voor dato deses, tot mijn goede genoegen wel en duechlijck hebbe ontfangen en genoten, als ock noch 285 gelijcke gulden in gereet gelt ontfangen tot vultr(e)ckinge van opgem. 900 gl." — In een voorgaanden schuldbrief, d. d. Groningen 5 Dec. 1643, bekent dezelfde Botto A. [2]) »ontfangen ende opgenomen te hebben van den Erbaren Vaendrich Wicher Rotgers ende Beerta Schonincks echteluijden de somma

[1]) Zie eene alliantie l'Empereur-Uitenlemmingen v. Keinoogen in Herald. Bibl. 1881 bl. 140 noot 1. RED.

[2]) Deze familie, ook wel Aulsema en Awelsum genaamd, woonde op Engersma, ook Engersum, te Uithuizen (Matthijs v. der Houve, Handv. Chron. I, 171), en zegelde met hetzelfde wapen als Alberda.

van 500 Car. gl. na ses ten hondert in 't jaer te rekenen" [1]. — Dat deze Wicher R. en zijne vrouw vnmd, »om het geloof voor de vervolging door den Bloedraad uit Antwerpen gevlugt waren en zich te Groningen hadden neergezet", als Jac. Scheltema, in Staatk. Nederl. II, 2e St., bl. 475, beweert, is minder juist: 1°. is de Bloedraad in 1567 ingesteld, en hij in 1584, zeer waarschijnlijk te Groningen, waar de familienaam zijner vrouw reeds in 1528 [2]) voorkomt, geboren; 2°. maakt de geslachtlijst, volgens de eigen opgaaf van een lid der familie (zie *Nav.* IX Omslag 2), van die herkomst uit Antwerpen geene melding. — Wicher R. komt in 1629 voor het eerst als lid van de »Geswoorne meente" te Groningen voor; vervolgens als zoodanig in 1630, 32, 33, 35, 36, 38, 39, 41, 42, 44, 45, 47, 48; in welk college zijn zoon Abraham hem in 1650 opvolgde. — De stamvader dezer familie moge nog niet tot de aanzienlijken behoord hebben, toch hebben zijne nakomelingen bijna onafgebroken regeeringsposten bekleed en hunne plaats onder de aanzienlijke Groningers ingenomen. Of die stamvader reeds een wapen had, en of dit ontleend is aan een uithangbord, 't welk zeer waarschijnlijk voor zijn winkel prijkte [3]), blijkt niet.

OMMEL.

---

[1]) Beide brieven, ingesneden, dus tot de afgedane zaken behoorende, dragen 't volgende op den rug: »Dit binnen gementioneert capital is mij onderges. van de weledele heer Schotto Tamminga als holder van de coopschats penningen van Vrou Lamme Broersema weduwe Ausma betaelt. Actum den 21 en 26 Augusti 1649. (Get.) A. Wichers in 9te." — Of hier van Botto's of van zijns zoons wede sprake is, is twijfelachtig, daar reeds in stukken van 1641 en 42 (bij Feith, Gron. Beklemr. II, 383, 428) eene »Vr. Lamme B., wede Ausma", voorkomt.

[2]) Regist. v. het Arch. v. Gron. I, 376, waar Willem Schoenijnck in 1528, en II, 84, 148, 218, waar Johan en Claes Schoeninck, ook Schoeningh, in 1554, 58 en 62 voorkomen. — »Op een naamlijst der uitgeweeken en verdreven Ballingen uit Groningen, Appingedam en Ommelanden (bij Rennenberg's verraad), welke zig in den jaare 1581 te Emden en op Valderen nog ophielden" (medegedeeld door Harkenroht, in zijne Oostfr. Oorspr., 2e dr., Gron. 1731, bl. 136—39), treft men ook eenen Johan Schoeninck en eenen Johan Rotgers aan. — Dat deze Johan R. tot de latere familie Wichers in betrekking stond, is mogelijk, doch niet waarschijnlijk, omdat deze familie toen nog geen vasten geslachtsnaam had, en zoowel de naam R. als die van W. gevormd of afgeleid is van een doop- of voornaam; 't geen ten overvloede nog blijkt uit den naam van den kleinzoon van meergenoemden Wicher Rotgers: Rotger Wichers.

[3]) Tal van familiën hebben hare namen aan haar beroep en haar wapen aan

VRAGEN.

Schultens. Wie waren de ouders van den *Nav.* XXXV, 578 ge-

uithangborden ontleend. Menage (Menagiana t. 2, p. 211), aangehaald in Vallemont's Historiesaal 1, 261, wil: »Dat de wapenen van die nieuwe edelluiden meest uithangborden zyn van haar ouders winkelen. Boccalini, in sijn boek genaamt *la Secretaria di Apollo,* zegt van deselve, dat indien zy te degen in hare kleerkassen sogten, dat sy misschien daar nog zouden vinden de kleederen die haare voorouders in hare winkels hadden gedragen, wanneer sy haar olie en speceryen verkogten, want dat sy daar sekerlijk de reuk nog van behouden hadden". Dit geldt hier echter louter Italië. — Op het art.: »Plemp (Cornelis Giselbertszn), geb. te Amst. 25 Aug. 1574", zegt Witsen Geysbeek (Biogr., anthol. en crit. Wrdbk. V): »Zijne voorouders woonden te Zaandam, en schijnen visschers geweest te zijn, die hunnen naam ontleenden van de visschuiten, in dien tijd *Plempen* genaamd. De geslachtsnamen werden in dien tijd doorgaans ontleend van het beroep der voorouders, of van de uithangborden en figuren der gevels van de huizen, die zij bewoonden: (Cromhout, de Graef, Reael, Spiegel, enz. Herald. Bibl. 1873 bl. 199, 216; de Rijksarchiv. v. d. Bergh, in de Gids 1862, II, 177 vlgg.); de benamingen der Roomsche kerken te Amst. zijn evenzoo van de uithangborden der voormalige daartoe verbouwde huizen oorspronglijk". — »De stedelingen, die, meer bemiddeld zijnde, in hunne eigene huizen woonden, hadden de gewoonte, een of ander voorwerp of zinnebeeld, dikwijls met een toepasselijke spreuk of bijbeltekst daarbij, in den gevel te plaatsen en, zoo zij eenen winkel hielden, boven de luifels der huizen. Deze gewoonte was reeds zeer oud, en men kan die tot in de 13de eeuw hier te lande aanwijzen; nog ziet men daarvan vele overblijfselen, en onze uithangborden zijn van gelijken aard. Het zijn, als het ware, de burgerlijke wapenschilden, en daaruit zijn dan ook vele familiewapens en geslachtsnamen gesproten. Nog heden voeren een aantal lieden van verschillenden stand en vermogen beroepnamen, die zij van een hunner voorouderen hebben ontvangen, die dat bedrijf oefende, en daarom die benaming voor zich en zijne kinderen behield. In gedrukte stukken van vroegeren en lateren tijd zijn mij de volgende voorgekomen: *Bakker, Bikker, Timmerman, Snijder, Schreuder, Kannegieter, Muller, Zoutman, Appelman, Modderman, Huidekooper, Valkenier, Kraaivanger* (ook *Craeyvanger*), *Beeldsnijder, Rademaker*, enz. Daar vroeger een groot getal huizen bijzondere namen droegen, laat zich daaruit opmaken, dat vele toenamen hunnen oorsprong aan die kenteekens te danken hebben Van eenige geslachten weet men dit zeker, b v. van de bekende Amsterd. familiën *Reael* en *Spieghel;* nog anderen zijn mij in Wagenaar Beschr. dier stad voorgekomen (b.v. in 1568 *Laurens Jacobsen* in de *goude Reael, Adriaen* in 't *Cromhout, Hendrik* in de *Hoppezak, Andries Boelesen* in 't *gulde Hooft*, enz.), en elders was het even zoo, hoewel die afleiding zonder ander bewijs niet altijd doorgaat. Het komt mij voor, dat men tot deze klasse brengen mag de namen van waardigheden: *Keizer, Koning, Prins, Ridder, Kardinaal, Bisschop*". (v. d. Bergh, cit., in de Jager's Taalk. Magaz. IV, 323, 26, 27.) [Vgl. Johan Winkler, Nederl. Geslachtsn. bl. 308 vg., 323 vg. RED.]

noemden Johan Hendrik Sch., raad-ordinaris in den Hove van Friesland, begr. in de Westerkerk te Leeuwarden. Bij Allegonda Recalff had hij Jan Jacob, geb. 30 Aug. 1711 † 21 Sept. 1711 en Attie Elisabeth geb. 10 Febr. 1713 † 11 Oct. 1741. Bij zijne 2de vrouw won hij Barold — zie *Nav.* XXXVII, 400, 1, — † 23 Dec. 1791, wiens gade Anna Maria v. Nispen † 17 Jan. 1781. Johan Hendrik's moeder, † 8 Dec. 1717 te Franeker, werd den 12 d. a. v. overgebracht naar Groningen en aldaar in de Groote-kerk in het graf van haar man zaliger bijgezet. — In welke familiebetrekking stond Johan Hendrik tot Albert Sch. (*Nav.* XXXV, 578; 'VI, 430, 1), gedoopt te Groningen 21 Juli 1685, † 1750? Zie Bouillet, a. w., p. 1623 (Hachette & Co, Paris). Met opheldering van een en ander zal men zeer verplichten

's-Hage. M. G. WILDEMAN.

Wapens gevraagd. *Von Esch*, van welke familie mij bekend: Johann Daniel, Or. Nass. Kammerrath, geb.? †? tr. 4 Aug. 1711 Charlotte Elisabeth Humanns, geb.? †? (dr van Levin, kanselier in Anhalt-Schaumburg, vroeger in Nassau-Siegen, geb.? † 1695, bij Anna Casandra Heppe, geb.? †?) Uit welk huw. bekend: 1. Johannette Marie Leonore, geb. 13 Juni 1719, † 9 Juni 1747, tr. 4 Oct. 1739 Friederich Hermann Raht, geb. 10 Sept. 1700 †. 1763 (zn van Christoph bij Johanna Elisabeth Faber); 2. Christine Charlotte, geb. 9 Mrt 1723 †? tr. den? eenen von Smurfeld, geheimraad, bij wien vijf kinderen, waarvan Charlotte, geb.? †? tr. eenen Freiherr von Stein, majoor bij de Hessische Garde, geb.? †? 3. Thalmann Friedlieb, geb. 30 Juni 1730, † 1761 ongehuwd.

Humanns. Van welke familie mij bekend: Johann Jacob Levin H., pred. in 't Graafschap Lippe, geb.? †? huwt den? met? Uit welk huw. Levin, kanselier in Anhalt-Schaumburg, geb.? †? tr. 20 Apr. 1682 te Dietz Anna Casandra Heppe, bij wie, 1. Elisabeth Charlotte, geb.? †? tr. 4 Aug. 1711 Johann Daniël von Esch, Kammerrath, geb.? †? 2. Maria Casandra (zie *Nav.* XXXVIII, 123, 4). 3. Wilhelm Moritz Carl, luitenant in Hessen-Cassel, geb.? tr. 12 Sept. 1728 te Dietz Charlotte Leibenroth geb.? †? (dr van Matthias, reservat-commissär te Rothenburg. 4. Anne Gesine, geb. te Dietz 5 Juli 1695, †?

's-Hage. M. G. WILDEMAN.

GESCHIEDENIS.

Bruchem. Ook in Oost-Friesland ligt Broekmerland offte Brocum; zie *Nav.* VIII, 116a. Of dit bij *Nav.* XXXIX, 14 (vgl. ibid. bl. 130) in aanmerking kunne komen, weet gewis onze gewaardeerde medewerker M° te zeggen.

de Kemnade. In het »Nieuws van den Dag" van 3 Juni 1889 wordt aangekondigd de veiling op 12, en de verkoop op 25 Juni van »de oud adellijke havezathe De Kemnade, waaronder behooren de beide kapitale bouwplaatsen De Bleumer en Groenendaal en het zeer vischrijke Walsche Water, gelegen onder de kadastrale gemeenten Ambt-Doetinchem, Zeddam en Etten", enz.

A.

Lillo en Liefkenshoek. Predikanten. (XXXVI, 5—11, 135—140). Te Rilland-Bath worden in het kerkelijk archief der Herv. gemeente aldaar bewaard: 1° een doopboek van Lillo a° 1706—1785, en 2° een kopie-doopboek van Liefkenshoek a° 1622—1706. Uit deze ontleen ik de volgende aanteekeningen:

1° van Lillo. David Coutry werd 12 Nov. 1713 aldaar bevestigd. Hij was 1° gehuwd met Anna Maria v. der Gughte, 2° met Sara Huybrechtsen.

Ds. Josua v. Iperen had bij Maria Catharina de Waal, te Lillo, deze zes kinderen:

Isaäk Jacobus, geb. 8, ged. 10 Juli 1757; get. Isaäk Stangeniete en Josina v. Iperen.

Joanna Catharina Adriana, geb. 17, ged. 21 Oct. 1759; get. dhr. Mr. Pieter Bernard de Beaufort en Mevr. Joanna Catharina Schorer.

Dina Francina, ged. 31 Mei 1761; get. Joannes de Waal, Dina de W., wed. Janssen, en Catharina v. de Woestijne.

François, ged. 19 Sept. 1762; get. Christoffel Gaaswijk en Jannetje Ghijzen.

Francina Maria, ged. 25 Dec. 1763; get. dhr. Thomas v. Rhee en Jonkvr. Maria Jacoba v. Vrijbergen.

29

Maria Thomasia, geb. 12, ged. 17 Febr. 1765; get. de beide laatstgemelden.

Ds. Joan Adriaan Toelaer (geb. 8 Juni 1734 te Nijmegen) won bij Angelina Adriana Gaaswijck, te Lillo deze vier kinderen:

Christina Adriana, geb. 9, ged. 11 Jan. 1767; get. dhr. Adriaan Toelaer, koopman, in dienst van de Ed. O. Ind. Compagnie, Christina Toelaer, echtgen. van dhr. H. Verheik, rector der Lat. scholen te Amsterdam.

Reinhart, geb. 9, ged. 12 Maart 1769; get. Cornelia Gaaswijck.

Robbertus Reinhart, geb. 5, ged. 11 Maart 1770; get. Johanna Rosendaal, wed. van dhr. Robbertus v. Texell.

Johan Cornelis, geb. 26 Febr., ged. 1 Maart 1772; get. Abraham du Mont en zijne echtgenoote Cornelia Jacoba Gaaswijck.

Uit het huwelijk van Antonius Marant, pred. te Liefkenshoek, en Adriana v. Toulon, werden aldaar drie kinderen geboren, gedoopt te Lillo, nml.

Adriana, geb. 31 Juli, 1 Aug. 1773; get. Adriaan 't Hooft.

Cornelia, geb. 8, 9 Oct. 1774; get. ds. Izaäk Marant, pred. te Aardenburg.

Antonia, geb. 2, na zijns vader's dood, 5 April 1776; get. Izaäk Marant, pred. te Aardenburg, en Justina Elisabeth Jeannette Gernand, echtgen. van dhr. G. H. Lanfreman.

2° van Liefkenshoek. Marinus Huyghens, pred. te Liefkenshoek, won bij Anna v. Grijpskerke, aldaar vier kinderen, t. w.:

Huybertus, ged. 3 Oct. 1649; get. Huybertus Huyghens en Sara Buidens.

Jacobus, ged. 20 Nov. 1650; get. Jacobus v. Grijpskerke en Apollonia Huyghens.

Huybertus, ged. 3 Dec. 1651; get. de commissaris Johan Kooman en Sara v. Grijpskerke.

Sara, ged. 26 Maart 1653; get. Nicolaas v. Grijpskerke en Juffr. Isabella ..... Winkelman.

Cornelis Bruynvisch was zoon van Adriaan (niet van Rochus) Br. laatst pred. te Zierikzee. Bij Abigaël de Ridder won hij te Liefkenshoek deze acht kinderen:

Isaäk, ged. 11 Jan. 1682; get. de commandeur Anthony de Valck; Charles Rassart, pred. te Noordgouwe, en Catharina Rassart, gade van dhr. Isaäk de Ridder.

Adriaan, ged. 14 Maart 1683; get. de commandeur Anthony de Valck, Jacobus Drabbe, Levina Munnincx, gade van Cornelis Mulock, burgemr van Zierikzee.

Isaäk, ged. 6 Juli 1684; get. Dr. Corns Mulock, burgemr van Z., de vaandrig Johan de Ridder, en Catha v. Leeuwen, vrouw van Jacob Snoeck.

Adriana, ged. 30 Juni 1686; get. Charles Rassart, pred. te Noordgouwe, Mevr. Dina Kievits, echtgen. van den commandr Anth. de Valck, Juffr. Martina Munnincx, wed. van dhr. Hubertus Boeije, en Johanna Sabina de Ridder.

Cornelia, ged. 24 April 1689; get. Jacobus Drabbe en Joha Sabina de Ridder.

Abigaël, ged. 20 Sept. 1691; get. Pieter Bruynvisch en Cathalina Spierinkx.

Cornelia Abigaël, ged. 7 Juni 1693; get. Johan de Ridder, Jacobus Drabbe, Mevr. Dina Kievits en Juffr. Joha Sabina de Ridder.

Jan Isaäk, ged. 17 Maart 1697; get. Dr. Pieter Kouwenbergh, Jacobus Engelsen Vercouteren, echtgen. van Johanna Sabina de Ridder, en Mevr. Sabina de Ridder, echtgen. van dhr. Melchior Charles.

Wolfaartsdijk. J. VAN DER BAAN.

Poelwijk. In de Arnhemsche Ct van 1 Juni 1889 wordt aangekondigd de aanbesteding op 8 Juni van het afbreken van het kasteel Poelwijk bij Zevenaar en het bouwen eener woning met landheerskamer, enz., aldaar.

A.

Putte, Schrieck & Grootloo, et leurs seigneurs. Vervolg van *Nav.* XXXIX, 321—31.

Il existait à Putte, à Schrieck et à Grootloo un grand nombre de fiefs plus ou moins importans, châteaux, fermes, bois, terres, cens etc., relevant, pour la plupart, de la cour féodale de Malines. Nous allons esquisser à grands traits l'histoire des quatre plus considérables de ces fiefs, pour autant que les registres féodaux nous en fournissent les documents.

Waesbeke. Le château ou »ridderlijke hof" de Waesbeke, à Putte, situé à la chaussée conduisant à Louvain (»neven die gemeijne her-

strate daer men van Putte te Loewen wert rijdt"), constituait un fief du pays de Malines. Il comprenait environ 25 bonniers de terre arable, de bois, de prairie et de bruyère, et un certain nombre de tenanciers (laten) dont la direction était confiée à un mayeur, nommé par le seigneur.

Le premier feudataire de Waesbeke que nous avons rencontré est le chevalier Philippe Kerman (Kerreman, Kermans, Kerremans), seigneur de Gestel (fils de Henri, seigneur de Steen, échevin de Malines, et d'Elisabeth v. Voesdonck [1]). Il remplit pendant de longues années les fonctions de magistrat à Malines. Le livre féodal de 1473 le cite comme seigneur de Waesbeke, qu'il garda jusqu'en 1500, année précédant celle de sa mort. Son fils Jean, engendré avec Marguerite Raduwaerts. dame de Baerdegem, en fit le relief le 8 avril de cette année. Il fut écoutête de Malines et eut pour femme Elisabeth Vleminckx, dite van Oosterwijk. Après sa mort, Waesbeke fut relevé, le 4 décembre 1515, par messire Jean v. der Aa [2]), au profit de damoiseau Guillaume, fils mineur de ces époux. Celui-ci devint chevalier et commune-mestre de Malines. Il s'allia à Barbe Azeniers, ou Ageniers (fille d'Alexandre et de Marguerite v. Heffene). qui, après le décès de son mari, fit relever, le 17 janvier 1550, pour son fils mineur, Arnould, la seigneurie de Waesbeke, dont elle devait avoir la jouissance sa vie durant [3]). Un autre de ses fils, Philippe, eut de sa femme, Jeanne v. der Hert, une fille Anne, qui épousa messire Robert de la Tour, seigneur de Moriencourt, Laer (à Reeth) etc. Le fils de ceux-ci, Arnould, reçut le fief par donation entre vifs. Robert de la Tour prêta le serment de fidélité pour son fils, qui avait alors environ neuf mois (17 décembre 1609). L'enfant mourut jeune. Le 23 juin 1629, Anne Kerremans fit faire le relief de Waesbeke pour son autre fils Charles Kerremans, dit de la Tour, âgé d'environ onze ans. Celui-ci étant entré dans les ordres, messire René de la Tour,

[1]) La famille v. Voesdonck a fourni plusieurs magistrats à la ville de Malines. Elle scellait de trois besans, ou tourteaux, au chef chargé de trois merlettes rangées.

[2]) Jean v. der Aa, chevalier, était l'oncle du jeune homme; il avait épousé Barbe Kerman, fille de Philippe susmentionné. Les Kerman portaient d'or à trois merlettes de sable.

[3]) Messire Arnould Kerremans fit constituer, le 29 nov. 1600, une rente de 48 fl. 17 sols au profit de messire Robert de la Tour et de sa femme Anne Kerremans

seigneur de Morieucourt, le plus jeune et le dernier des frères, fut investi de Waesbeke le 9 avril 1644. Il était alors capitaine de cuirassiers au service du roi. Le château de Laer fut vendu par lui à Jacques de Raet, seigneur de Reeth et de Waerloos (1650). Waesbeke passa, par achat, à Jérôme Helman, chevalier et, depuis le 28 janvier 1651, lieutenant de la cour féodale de Malines (rel. de 8 mai 1668). Celui-ci mourut le 30 octobre 1687. Il avait donné la seigneurie à sa fille Constance Cornélie, femme de Jean Nicolas Rubens, petit-fils du grand peintre, et qui, en 1684, fut nommé lieutenant de la cour féodale de Malines, à la place de son beau-père. Plus tard, il acheta du fisc la charge de conseiller et receveur général des domaines de Brabant au quartier de Bruxelles. Les époux vendirent Waesbeke, moyennant 11620 fl., au duc Léopold d'Arenberg et d'Aerschot, qui en donna la jouissance au couvent des Célestins à Héverlé, près de Louvain, dont il était le fondateur et le protecteur (rel. du 4 juin 1698). La terre avait alors une étendue de 38 bonniers. Ce prince étant décédé à son château d'Héverlé, le 4 mars 1754, son fils, le duc Charles Léopold Marie Raymond, âgé alors d'environ 32 ans, releva Waesbeke le 9 du même mois. De sa femme, Louise Marguerite, comtesse de la Marck, celui-ci laissa, entr'autres, Louis Pierre Englebert, duc d'Arenberg, etc., chevalier de la Toison d'Or, qui fut investi de Waesbeke le 10 juillet 1784. Il fit rendre foi et hommage pour ce fief par Charles Alexandre Aloïs Picard, qui paya, outre les droits du relief, ceux dus du chef de l'usufruit des Célestins, droits que ceux-ci n'avaient jamais acquittés, mais qui venaient à cesser par suite de la suppression du couvent [1]).

La seigneurie de Gortter ou 's Gortters. La famille de Brecht qu'on dit descendre des anciens ducs de Brabant et dont elle portait les armes — de sable au lion d'or — brisées d'une bande échiquetée d'argent et de gueules, brochant sur le tout, possédait à Putte un manoir avec seigneurie, ayant un mayeur, des tenanciers et des hommes de fief. Les frères Jean et Godefroid de Brecht vendirent, des cens annuels attachés à cette seigneurie, 18 poules, 35 vieux gros, 9 sols, 8 deniers de Louvain, à Jean v. de Poerte, Henri de Moer et

[1]) ... gesuppleert de langh vervallene rechten van de ten minsten twee openstaende verheffen der tochte van het selve Waesbeke, die de selve Celestinen als tochtenaers hadden moeten doen, ende nu mits hunne extinctie cesseert.

Elisabeth Rombauts. A quelque temps de là, ils cédèrent la propriété à prix d'argent à Jean de Gorter (Goerter, Gortter, — etc.), dont le fils, Antoine, en fut investi le 13 décembre 1470. Le fils de ce dernier, Georges, la releva le 30 septembre 1475. Il la transporta, le 23 juillet 1496, à Michel Daneels, ou Neels, qui possédait, à Putte, au lieu dit Kintscruijce, un fief consistant en 3 à 4 bonniers de bois et de bruyère et nommé Weijnsheije. Un document de cette époque établit que les cens annuels de la seigneurie, y compris ceux éclissés par les frères de Brecht, représentaient: 6 livres, 8 sols, 8 deniers de Louvain, 60½ vieux gros, 7 oude Coeninck grooten et 55 poules.

Par suite de la mort de Michel Daneels, son fils, maître Jean, releva la seigneurie, à laquelle resta attaché le nom de ses anciens feudataires de la famille de Gortter (rel. du 4 mai 1527). Celui-ci eut pour héritier féodal son frère Corneille (1535), qui possédait déjà le fief de Weijnsheije. Ce dernier passa à Catherine, fille dudit Corneille (rel. du 12 décbr. 1538) et femme de Jean Bernaert. La fille de ses époux Jeanne Bernaert reçut cette terre à la mort de sa mère; Elisabeth Daneels, autre fille de Corneille, hérita d'un fief de six bonniers, également situé à Putte. La seigneurie de Gortter passa à Jean Daneels, frère de ces deux dames. Elle fut vendue par celui-ci à maître Henri de Clercq, greffier de Putte (rel. du 18 juillet 1547), qui, à son tour, la céda à maître André Roussel [1]), avocat, et à sa femme Cécile Roelants, fille de Joachim et de Cornélie Pels (rel. du 5 octbr. 1554). Maître André Roussel mourut avant le 21 janvier 1587. Ce jour, son fils, messire André fut investi de la seigneurie de Gortter. Il eut pour successeur son fils mineur Marc, dont le tuteur, messire Jacques de Ridder, prêta le serment de fidélité le 19 avril 1603. Son »homme-servant" étant décédé, messire Marc Roussel renouvelle lui-même le serment le 2 juin 1623. Après lui, le fief passa à messire André Roussel, écoutète de Heijst (rel. du 22 mars

---

[1]) André Roussel, qualifié aussi de seigneur de Vlemborch, est dit fils de Jacques, seigneur de Horuettes, Laval etc., conseiller au grand conseil de Malines et du conseil d'Etat, à La Haye, et de Marguerite Luijtens de Boulois. — Un Jean Roussel (-elle, -eau) fut nommé conseiller — procureur général du grand conseil le 22 janvier 1503, conseiller et maître aux requêtes surnuméraire le 18 mai 1511 et, enfin, conseiller et maître aux requêtes ordinaire le 25 juin 1512. Il mourut en septbr. 1522. (Arch. génér. du Roy., Cartul. et M. 860).

1652), qui le laissa, par testament, à Marie Jacqueline v. der Hoeven [1]). Le père de celle-ci, messire Jean v. der Hoeven, ancien bourgmestre de Malines, en fit le relief; messire Jean Pascal v. der Hoeven rendit foi et hommage pour sa soeur (16 mai 1665). Elle fut succédée dans cette propriété, le 27 août 1672 par Jean Baptiste Courtois, licencié-ès-lois, natif d'Anvers, où il avait épousé, le 14 novembre 1668, Jeanne Marie de Barlaimont [2]). Il fut anobli par lettres-patentes du 7 janvier 1676. Nous connaissons à ces epoux quatre enfants, tous baptisés à Anvers, à l'église St. Jacques: 1°. Susanne Jeanne, baptisée le 15 juillet 1670; 2°. ét 3°. Jean Baptiste et Isabelle Claire, jumeaux, baptisés le 15 janvier 1672, et 4°. Jean Baptiste, baptisé le 15 juillet 1673. Ce dernier fut investi de la seigneurie de Gortter, le 4 mai 1680, après la mort de son père. Il la céda, donation entre vifs, à messire Balthasar v. Roosendael (rel. du 3 janvier 1739), qui mourut peu de temps après. Hélène Catherine v. Roosendael, fille de Chrétien et de Marie Catherine Lunden, la releva le 8 août 1739. Elle eut pour mari Simon Joseph de Heuvel, seigneur d'Uijtberghen et d'Overmeir, (né le 27 novembr. 1691 et décédé le 28 octobre 1757) veuf en premières noces de Marie Joséphine Schut et fils de Jean François et de Marie Thérèse Lamberti.

Comme on l'a vu, les époux de Heuvel-v. Roosendael vendirent leur seigneurie à Putte à Charles Louis v. der Stegen, seigneur de Schrieck et de Grootloo (rel. du 25 juin 1740), qui la transmit à son fils Philippe Norbert Marie v. der Stegen, baron de Putte, etc. (rel. du 15 avril 1749).

La seigneurie de Broeckerleen. Messire Jean de Mérode, avoué de Duffel, âgé de 13 à 14 ans, fils de Guillaume, seigneur de Rummen, Fologne etc., vicomte héréditaire de Looz, et de Jeanne v. der Aa, fut investi, le 8 novembre 1483, de la seigneurie de Broeckerleen,

---

[1]) D'après un fragment généalogique imprimé, Marc Roussel aurait été fils de maître André et de Cécile Roelants. Les documents analysés ci-dessus prouvent qu'il était leur petit-fils. On voit donc que le généalogiste en question a supprimé une génération. Marc précité est dit avoir épousé sa servante, Anne Moreels. A en croire le même auteur, son fils André serait mort célibataire, en laissant une fille bâtarde.

[2]) Les témoins au mariage furent: Thomas François Courtois et Théodore v. Roosendael. Le futur était fils de Balthasar Courtois, dont une sœur, Marie, avait épousé Chrétien v. Roosendael, aumônier d'Anvers, en 1647.

comprenant un mayeur, un lieutenant, des tenanciers, des arrière-fiefs, des »keuren" et des »pontpenningen", et située à Putte. Il devint chanoine à Maestricht et à Liége. Sa mort eut lieu en 1501. Son frère Guillaume, seigneur de Fologne etc., releva Broeckerleen en 1502. Par sa femme, Catherine Bau, il reçut les seigneuries de Gossoncourt, Kersbeek, Hollogne, Muggenberg et Royenborg. Après sa mort, survenue en 1525, son fils Richard fit le relief du fief sous Putte, le 4 novembre de la même année. Richard épousa Jeanne de Berlo d'Hozémont, dont il eut, entr'autres, Guillaume qui reçut Broeckerleen en 1540. Cette terre passa, ensuite, à Arnould de Mérode, chanoine à Liége, et à Nicolas de Salmier, seigneur de Melroij, qui, tous deux, négligèrent d'en faire le relief [1]). Le 5 juillet 1608, la veuve de ce dernier, Anne de Marbais fit relever l'usufruit de Broeckerleen; elle dut payer deux »hergeweijden" pour ses prédécesseurs et un demi pour elle-même, à titre d'usufruitière. Son fils, Philippe de Salmier, chevalier, seigneur de Melroy, investi le 24 novembre 1612, après la mort de sa mère, céda sa seigneurie sous Putte, le même jour, à messire Charles de Bruxelles, seigneur de Grandreng, Giessendam, Heysbroek et Guntersteijn, fils de Gaspard, président du conseil d'Utrecht, et de Christine Monnix, dame de Guntersteijn, et dont les quartiers étaient:

de Bruxelles	Monnix (ou Monincx)
de Locquenghien	de Nijenrode
de Longueville	Potter van der Loo
de Nieuwenhove	Lap van Waveren (comp. B. R. C. G. 1512 p. 389).

Il mourut le 2 avril 1650 et fut enterré à Anvers, à l'église St Paul. Son fils Jacques releva Broeckerleen le 28 du mois suivant. Il devint aussi seigneur de Giessendam et de Rijmenam, et vicomte de Dormael. N'ayant pas fait à temps *l'aveu* de Broeckerleen, il fut condamné à une amende, mais il interjeta appel de la sentence. Le procès pendait encore en 1651, après sa mort [2]).

Jacques de Bruxelles eut de sa femme Eléonore Oem de Wijn-

---

[1]) Ce Nicolas de Salmier était fils d'Evrard, seigneur de Melroy, Brumagne, etc., et d'Anne de Mérode, fille de Richard. seigneur de Fologne et d'Agnès de Warfusée, dame de Waroux. Sa soeur Jeanne fut enterrée à Namur avec ces quartiers: Salmier, Wariseul, Stradio, 't Seraerts; Mérode, v. der Aa, Warfusée, Bacx [2]) Procès plaidés à la cour féodale de Brabant, N° 818—2130.

gaerden (fille de Jean, »marchand riche et noble" [1]), et de Cornélie Grijph) — qui se remaria successivement à Philippe Daneels, depuis, baron d'Attenrode-Wever, et à Charles Liévin de Caudenhove, dit du Quesnoy, seigneur et, depuis 1668, baron de Lelooie, marquis de Casteau etc. — un fils Jean Baptiste de Bruxelles, qui fut investi, à l'âge de sept ans, le 21 août 1652, des seigneuries de Broeckerleen et de Rijmenam. Il reçut aussi la vicomté de Dormael et les seigneuries de Grandreng, Heijsbroek etc. Ce seigneur, étant décédé célibataire, sa soeur Catherine Thérèse, femme de Pierre de Duijvelant de Roode, seigneur de Rhoon, Pendrecht etc. recueillit sa succession. Elle fit relever Broeckerleen le 26 mars 1672. Son fils Pierre François Xavier devint l'héritier des immenses biens de la famille de Bruxelles (rel. 24 février 1680). En 1692, il fit l'achat d'une compagnie au régiment du général-major Weede. Il passa de vie à trépas peu de temps après. Sa succession fut disputée par Gaspard v. der Borcht, seigneur de Velthuijse, Rosweijde etc., et Jean Ferdinand Daneels, baron d'Attenrode etc. (rel. des 18 avril et 22 août 1693). Par suite d'un accord, les seigneuries passèrent à ce dernier. Resté célibataire, celui-ci se retira au couvent des carmes déchaussés à Nethen, auquel il abandonna une partie de ses biens. Broeckerleen fut du nombre. Les religieux le firent relever le 1er décembre 1699, mais se virent forcés de l'abandonner, la cour féodale de Malines ayant décidé qu'ils ne pouvaient conserver le fief. Il fut acquis, ensuite, par l'avocat Jean Bernard Henricy [2]) qui le fit porter au nom de son fils Auguste Antoine, âgé de $2^1/_2$ ans (rel. du 22 février 1718). Par suite de la mort de l'acheteur, l'avocat Josse Horace Henricij devint »homme-servant" pour son parent mineur (10 juillet 1734). Auguste Antoine entra en religion. Il mourut le 22 juillet 1782. En vertu de son testament, sa soeur Jeanne Caroline, dame de Schoonenaerde, veuve de messire Jean André Lapostole, ancien commune-mestre et premier échevin de Malines, fut investie de

[1]) Collection v. Spaen, à La Haye, manuscrit intitulé: Genealogien XIII.

[2]) Jean Bernard Henricy, avocat au grand conseil de Malines, eut pour femme Marguerite Michiels; il était fils de Josse Hendrickx, dit Henricij, natif de Haesdonck (Waes) avocat au même conseil et pensionnaire de Malines, et de Thérèse Jeanne Martine v. der Zype, qui était fille de Rogier Bernard, également avocat au grand conseil de Malines.

Broeckerleen (rel. du 19 octobre 1782). Le gendre de cette dame, François Louis Joseph de Wargny, chevalier, avocat au grand conseil de Malines, mari de Catherine Jeanne Jossine Lapostole, en opéra le relief en qualité d'homme-servant. Il devint, par la suite, membre de la seconde chambre des Etats généraux. Sa descendance s'est perpetuée.

Voesdonck (Voijsdonck, Voosdonck, Boesdonck etc.) *Bruckelijn* et *de Sack*. Le dernier des quatre fiefs dont nous avons parlé plus haut, consistait en trois parcelles de basse futaie, de bruyère et de marécages, le tout d'une étendue de 50 bonniers et situé sous Putte. Elles avaient nom *Voesdonck*, *Bruckelijn* (*-lin*, *-lijnck* etc. et *den Sack* (ou *Sac*) et formaient une seigneurie avec un mayeur et des tenanciers. En 1473, le feudataire de ce fief était Florent Colibrant, fils de Guillaume. Le rapport des tenanciers était évalué alors à 9 livres de gros de Flandre, par an. Colibrant vendit cette terre à la commanderie de Pitzenbourg, à Malines, succursale de la Maison Teutonique. Le chevalier Henri d'Ursel [1]), alors commandeur, fut inscrit comme *homme-mortuaire* du fief (relief du 26 novembre 1485). Pitzenbourg resta en possession de cette seigneurie jusqu'à la fin de l'ancien régime. La monographie de cette célèbre commanderie n'ayant pas encore été écrite — on ne peut considérer comme telle les quelques notes publiées à ce sujet par A. Sanderus, dans sa »Chorographia Sacra Brabantiae", p. 373 et suiv. — nous allons donner la liste des chevaliers qui furent nommés successivement »hommes-mortuaires" du fief dont il est question ici [2]).

Cuno Cratz de Scharffenstein (Scherfensteijn, Scherpenstein), d'une ancienne famille rhénane, et cité déjà en 1565 comme chevalier, le releva, en qualité de commandeur, le 30 janvier 1571. — Son successeur fut Jean Frédéric de Syburg, chevalier du bailliage de Coblence (rel. du 15 décbr. 1605), appartenant à une grande famille de Westphalie, originaire du château fort de Hohensyburg. Il était — d'après Fahne — fils de Georges, qui assista, en 1585, à la célèbre noce de

---

[1]) Sanderus le cite déjà comme chevalier de Pitzenbourg en 1471 et 1484.

[2]) Outre les reliefs que nous allons mentionner, il en fut opéré d'autres par des hommes servants. Les noms de ceux-ci étant, toutefois, sans intérêt historique, nous nous abstiendrons de les relater.

Juliers, et de Marguerite von der Recke de Hövel, et petit-fils de Walter, seigneur de Wischlingen, et d'Anne de Romberg de Massen. Il mourut en 1639, ou l'année suivante. Le 26 novembre 1640, le chevalier Gossuin Scheijffaert de Mérode, âgé de 25 ans environ, fut nommé homme-mortuaire de la seigneurie. Celui-ci, fils de Waleran Scheijffaert, baron de Mérode, seigneur d'Alner et de Vervoz, et d'Elisabeth Spies de Büllesheim, avait été reçu chevalier le 23 du mois précédent. Il devint administrateur de la commanderie de Pitzenbourg, à la place du baron Henri de Ruijsschenberg, seigneur de Setterich. Plus tard il fut nommé grand commandeur du bailliage de Coblence. Il était seigneur d'Elsen, Herrn-Mühlheim, Oetinghoven et . Sa mort survint le 16 août 1684.

Le 10 mars de l'année suivante, Charles Godefroid [1]), baron de Loë de Wissen, commandeur de Pitzenbourg, fit relever la seigneurie sous Putte. Il était fils de Degenhard Bertrand, seigneur de Wissen, etc., chambellan de l'Electeur de Brandebourg et baron du S. E. R., par lettres-patentes de Ferdinand II, du 20 octbr. 1629 — titre qui lui fut confirmé par son souverain, l'Electeur, le 15 octbr. 1661 — et d'Anne Françoise, baronne de Nesselrode. Il assista comme ministre plénipotentiaire au traité de paix de Rijswijk [2]) et mourut, commandeur du bailliage de Coblence, le 22 mars 1715. Son nom et ses armes figuraient sur la grande cloche de l'église de Berlaer, cloche coulée en 1687 par le fameux fondeur Jean v. den Gheijn, à Louvain, et détruite par les Français en 1798 [3]). La seigneurie sous Putte fut relevée le 13 juillet 1715, au nom de Jobst Maurice, baron de Droste, chevalier teutonique et commandeur du bailliage de Coblence. Il était issu d'une antique maison westphalienne, empruntant son nom à sa charge héréditaire de sénéchal, en latin dapifer, allem. Truchsess, par corruption Droste, Drost.

---

[1]) Un Godefroid de Loë, docteur en théologie, fonda le couvent des Carmes à Louvain, il érigea un collége pour eux en 1431 et fut préfet du couvent du même ordre à Malines. La famille de Loë, ancienne famille chapitrale de Westphalie, a été, naguère, incorporée dans la noblesse belge, en la personne de notre excellent confrère et ami, le Bon Alfred de Loë, le savant secrétaire de la Société d'archéologie de Bruxelles, bien connu par ses nombreux travaux se rattachant aux époques préhistorique, franque et romaine.

[2]) Communication de M. le Colonel de Patoul à Bruxelles.

[3]) J. Th. de Raadt, Les seigneuries du Pays de Malines. Berlaer et ses seigneurs.

Par suite de la mort de ce commandeur, le baron Frédéric Chrétien de Mengerssen, chevalier et grand capitulant de l'Ordre Teutonique, bailliage de Coblence, et commandeur de Pitzenbourg, fut investi du fief sous Putte, le 20 décembre 1754. Il semble avoir été fils de Burchard Bruno de Mengerssen, seigneur de Rheder et de Borcholtz, drossard de Schwalenberg, dans l'évêché de Paderborn, et de Marie Dorothée Thérèse de Hörde. La généalogie de Mengerssen publiée par Fahne nous fait l'impression de n'être pas en tous points exacte. Le commandeur de Mengerssen mourut avant le 15 décembre 1770. Ce fut ce jour-là que la seigneurie sous Putte fut relevée au nom de Son Exc. Felix Ignace, baron de Rol de Bernau, commandeur du bailliage de Coblence etc., conseiller intime de S. A. R. le Prince Charles de Lorraine, grand-maître de l'Ordre Teutonique. Il appartenait à une famille originaire de Suisse.

Bruxelles, rue Masui, 176. J. TH. DE RAADT.

Reimerswaal. Volgens mijne aanteekeningen staat boven den rondboog op den steen van Adriaan v. R. en Johanna v. Glimes niet »ts heden deert" (*Nav.* XXXVIII, 185), maar »tsheyden, deert" en aan den voet des steens niet »Weidene", maar »Weldene". Volgens Smallegange was deze Adriaan zoon van Nicolaas en van Anna v. der Sickele Claasdr. In »Zel. Ill." I, 79 wordt van Antonie of Antheunis v. der Sickelen, gevolmachtigde der Staten van Zeeland tot het sluiten der Pacificatie van Gend, gezegd: ils ont possedé par deça plusieurs nobles et riches terres, comme celle de Nazarette, de *Weldene*, de Zeeuweghem et autres etc. Deze twee bezittingen zal Adriaan dus van zijne moeder geërfd hebben. — De fam. le Sage ten Broeck zal wel niets te maken hebben met de Zeeuwsche fam. le Sage, heeren van Reimerswaal. In 1631 huwde te 's-Gravenhage een Samuel le Sage soldaat; in 1644 werd er eene dr gedoopt van Andries le Sage en Anneke Haselmans, waarbij een Jan le Sage getuige was. Jan Jacob le Sage ondertr. te 's-Hage 16 Febr. 1710 Johanna v. Deventer, j. dr van Amsterdam; hunne dr Alida Maria werd er ged. 18 Dec. 1715 (get. Hendrik en Alida le Sage). Zij ondertr. te 's-Hage 22 Jan. 1741 Suerius ten Broek wedr, denklijk kleinzoon van David ten B., trompetter van H. Hoog Mog. Staten-Generaal († 1664), die als j. m. 14 Mei 1662 ondertr. Gratiosa

Swaen. Het oudste kind van Swerius ten Br. en A. M. le Sage was Jan Jacob, ged. in de Groote-kerk te 's-Hage 4 Febr. 1742 (get. Johanna v Deventer, wed. J. J. le Sage); deze is de in Van der Aa, Biogr. Wdbk. genoemde Groningsche hoogleeraar, die den naam zijner moeder vóór den zijnen voegde, Jan Jacob le Sage ten Broek, de stamvader van het thans levend geslacht. — Onder de verdronken dorpen vermeldt *Nav.* t. a. pl. bl. 128 Steenhope, dat niet voorkomt op de lijst van Tegenw. Staat v. Z. II, 269, echter wordt daar weder een Onwaardinge genoemd; »Ouweninge", zegt Kruger in zijne Potamochorographie van Zeeland. Als ik al die namen zoo lees, vraag ik mij zelven af, waar al die plaatsen dan toch wel moeten gelegen hebben in dat thans zoogenaamd »Verdronken Zuid Beveland". — Eene opmerking vinde hier nog hare plaats: er staat in de oude rek. van B.-o.-Zoom niet vēle (*Nav.* t. a. pl., bl. 131, r. 15 v. b.), maar »rēle", — zoo dat dit rēle wel verkorting van Reimerswale, en niet van Wale (Waal), wezen zal.

's-Gravenhage. FRED. CALAND.

v. Dodingweerd (XXXVIII, 662). Henricus de Borclo stierf tusschen 1286 en 1288. Zijne weduwe Agnes, vrouwe van Koeverden, had in laatstgenoemd jaar bij hem: 1. Hendrik, heer van Borculo, die in den slag bij Woeringen nog in dat jaar sneuvelde; 2. Reinald, heer van Koeverden; 3. Godfried, heer van Dodingweerd door zijn huwelijk met Betha weduwe van Steven v. Anholt, dochter van Otto v. Dalen bij Cunegonda v. Bronckhorst; 4. Otto; 5. Johannes, geestelijke [1]). In 1324 kocht Godfried v. Borculo de heerlijkheid Emlichem met verscheidene andere goederen, van graaf Jan van Bentheim. Goddert v. Borculo geheeten van Dodingweerde, verkocht aan zijn zwager Gijsbert v. Bronckhorst, Borculo. Gijsbert was gehuwd met Henrica v. Borculo genmd van Dodingwerde, eene zuster van Goddert, die Borculo in 1397 geërfd had van zijne nicht Henrica v. Borculo. Heymerick v. Borculo gen. van Dodingwerde, Jutte, zijne vrouw, en Hendrik zijn zoon bij afwezigheid zijner andere kinderen, bevestigen den verkoop door hun oom Goddert gedaan, in 1398.

A. J. C. KREMER.

---

[1]) Vgl. Bn Sloet, Oorkdbk v. G. e. Z. nº 1142 enz. RED.

Willem v. Egmond.

Willem broeder t egmonde heer tot IJsselsteyn doen cond allen luyden dat wij verlyt eñ verleent hewen, verlyen eñ verlenen mit desen brieue claes Jacobs zn alsulke twee margen lands als hem angecomen eñ bestoruen syn by dode catryn geryt Jantje Willems soens dochter daer die gelegentheyt eñ bepalinge off is in Weerder Ambacht gelikewys die oude hantveste die daer off is dat in hout en begrypt welke twee margen Lands voirscr te leen houden sall van ons eñ van onsen nacomelingen heñ tot ysselsteyn die voirscr. Claes eñ synen eruen tot alle alsulken leen eñ rechten als die zelve hantveste dat wtwyst dat is ten onsterffeliken leen behoudeliken altyt ons en enen yegeliken syns rechts — hier waen by aen eñ ouer als onsen leenmanne Jan van Spaernewoude Claes zn onsen neue Willem de Weldich geryt korn Streeuel heynricx zn meer andere goede mannen Des t oirconde hewen wy onsen zegel hier aen gehangen gegeven int Jaer ons heñ dusent vier hondert eñ viertich opten vyftiensten dach in Junio.

Willem broeder t egmonde her tot IJselsteyn doen condt allen luyden dat voir ons ende voir onse manne hiernae besereuen gecomen is Claes Jacops zoen ende heeft ons vp gedragen ende quyt gescouden als onse manne wysden dat Recht was, die leenweer van twee margen lands gelegen in weder Ambacht bepaelt als die hantveste wtwyst die dae of is, welke twee margen lands voirscr wy weder verlyt ende verleent hewen, verlyen ende verlenen mit desen onsen gegenwoirdigen brieve pieter adryaens zoen tot sulken Rechten ende leen als die hantveste wtwyst dat te weten tot enen onversterffeliken erfleen, hier waen ouer als onse manne Jan van Spernewoude geryt korn, geryt vrancken zoen ende meer ander goeder manne Ende hewen des t oirconde onse zegel hier aen gehangen. Gegeven int Jaer ons heñ Duysent vier hondert ende zess ende viertich opten dertiensten dach in Augusto.

In dorso staat: een brijff vañ ij merge lants tot Waerder leggen.
Waar lag Weerder of Waerder-Ambacht?

Wieringerwaard. J. P. BACKX.

[»Waarder legt met deszelfs Ambagt ten Noorden aan Bekenes en Barrewoudswaarder, ten Westen aan de Lange Weide in de Provincie van Utrecht, aan welke het ook met de Ambagten de Ruige Weide, Papekoop en Diemerbroek ten Zuiden paalt; ten Oosten legt het aan Kromwyk en Bullewyk onder 't Regtsgebied der Poortery van Woerden". Aldus de Tegenw. Staat van Holland (XVIII) VIII, 23, waar men ook vermeld ziet het Hof te Waarder, in 1750 niet van »groot aanzien", en mooglijk herkomstig van de Maltezer-ridders, die ter plaatse weleer eene kommanderie bezaten, staande onder het Landkommandeurschap van St Catharina te Utrecht, waardoor dat huis den naam van het Hof kon verkregen hebben. Deze gissing van Tegenw. Staat t. a. pl. is alleszins aanneemlijk, als men bedenkt, dat

Ingen nevens zijne voormalige kommanderie ook eene Hofsche bouwing of Het Hof heeft (*Nav.* XXXIV, 130).]

v. Waerden- of Weerdenburg. Onno Tamminga toe Bellingeweer, Obbega, Marna, ende int Halue Ampt [1]) Joncker ende Hoevelinck, doe kundt ende betuige met desen openen versegelden brieue, dat voor mij in eegener persoone gecompareert ende erschenen sijn, de E. Erentrijcke Juffrouw Tijda van Wijnbergen tot Harderwijck [2]), ende Pieter Colijn [3]), boeckholder wegen de Westindische Compagnie tot Amsterdam, voor hem selven ende sijn huisvrouwen twee ongetroude susteren, namentlick Agata ende Elijsebeta van Weerdenborch, als vercooperen ter eener zijde, ende den E. E. Joncker Euert Leeuwe toe Asiga (*sic*) cooper ter ander sijden, bekenden ende beleden de vercooperen mits desen voor haer ende haere erfgenaemen in een steden vasten en onwederroepelicken arfcoop, vercoft ende opgedragen te hebben, an den E. E. Jr. Euert Leeuwe toe Asinga [4]) soodane twee derde parten van de halue heert landes, onder de clockenslach van Middelsum (*sic*) gelegen, groot sijnde dartich grasen ende een half gras vrij van becleminge, met alle de gerechticheiden ende heerlickheiden daerof vallende, met noch daerenbouen twe darde parten van t'halue huis op voorschr. landt staende, so haer van haer

---

[1]) Districten in de Gron. Ommelanden, waar T., die te Bellingeweer, bij Winsum, verblijf hield, als Hoveling gezag oefende en als bijzonder persoon heerlijke rechten (wel te onderscheiden van heerlijkheden, die in de Ommelanden niet bestonden) en gerechtigheden bezat.

[2]) dr van Willem, bij zijne tweede vrouw, Judith v. Wijnbergen (Sweersdr ex Judith v. Laer tot Laerwolde), getr. met N. N. Verdelst (*sic*). Geneal. W., bij Kok, Vad. Wrdbk. [Vgl. *Nav.* XXIX, 163, 385 (Omslag), 639 (Omslag). RED.]

[3]) Eene mij onbekende familie. Men treft dien naam echter aan onder de Welgeboren Mannen van Rijnland, bij S. v. Leeuwen, Costum., keuren, enz. v. h. Baljuschap v. Rijnl., Leyd. 1667, bl. 94—97: 1627, 8, 33, 4, 9, 40 Jan Jansz. Kolijn, tot Soeterwoude (misschien dezelfde die 1622 als Jan Jansz. Kolen, uyt Soeterwoude, voorkomt); 1629 Pieter Kolijn, Schout tot Soetermeer. — Mr. Jan Colyn wordt 1654 als advocaat te Amst. vermeld, in 't »Berigt a. d. onzydigen leeser" vóór Loenius' Decis. en observ.

[4]) Asinga, heerenhuis of zoogenaamde »borgh", in het dorp Middelstum, oudtijds in het bezit van het geslacht Entens, en door koop in dat van Lewe overgegaan; daarna in dat van Veelker, en in de vorige eeuw gesloopt. Vgl. o. a. Gron. Volksalm. 1844 bl. 124.

sall. Ouerbestevader Gerrit Jansen Verdelff is angeerft ende nagelaten ende beshero meijerwijse bij Jan Jacobsen is worden gebruickt, aan welcke halve heert landes, de ander helfte de E. E. Joncker Euert Lewe wegen sijn kinderen, in eijgendom is toecomende. Welcke voors. twee darde parten van de halue heert landes sij vercooperen bekennen vercoft te hebben voor de somma van hondert seventnegentich car: gul: tijn stū ijder gras, tot so minich grasen, als de twee derde parten sullen cunnen uijtbrengen, ofte vercooperen cunnen leueren. Belooueu voorts sij comparanten ..... Alles voor een somma van pennigen die de E. E. Jr. Euert Lewe op twee termijnnen annempt ende belovet te betaelen, waer van het eerste ter somma van 2000 car: gul: datelick sal worden betaelt ende in dorso van desen geteykent, ende het andre termijn, voor so veel als na t'uijtbrengen van grastallen sal worden bevonden ..... In oorconde ende vestenisse der waerheijt hebbe ick Joncker ende Hoevelinck opgemelt uijt begeerte ende versoeck van vercooperen ende cooper voor genoempt, mijn angebooren zegel beneden an desen brief gehangen beneffens onderschrivinge mijns names. In den Jaere 1636 den 26 October.

(get.) O. Tamminga.

In dorso: Wij ondergeschreven bekennen dese 2000 gl. daer dese brief van spreekt deugdelick ontfangen te hebben den 26 October 1636

(get.) tyda van wynbergen
Adrijana van Werdenburch.

Op de vouwen: Ick ondergeschreven bekenne mits desen, dat de resterende penningen van dit binnengeschreven koopschatt, wegen mijn derdepart aen mij ten vollen van den E. E. Heer Evert Lewe entrichtet ende betaelt sijn. Actum d. 6 Maij 1637.

(get.) Tyda van wynbergen
wevede (*sic*) van peter verdelf.

Ick ondergesn Adriana van Waerdenburgh huijsfrou van Pieter Colijn voor mij selven ende mede als volmacht mijner twee gesusteren Agatha ende Elisabeth van Waerdenburgh, bekenne mits desen, dat de resterende penningen van dit binnengesn koopschatt wegen mijner ende mijner susteren derde part, aen mij ten vollen van d'E. E. Heere Evert Lewe entrichtet ende betaelt sijn. Actum Groningen den 26. Maij 1637.

(get.) Adriana van Werdenburch
huisfrou van pieter colijn.

Oorspronkelijk stuk, op perkament, in mijne verzameling. — Hebben wij hier met leden van het bekende Geldersche geslacht v. Weerdenberg of Weerdenburg te doen?

M⁰.

[Te Sloten bestaat nóg v. Weerdenburg; zie Haarl. Ct. 2 Dec. '84.]

Broekhoff (XXXIX, 60). Er bestaat geen besluit van dezen aard: het Jonkheerschap van gezegden R. Br. is even denkbeeldig, als het bestaan of het overlijden van zekere Baronesse de la Bourgeois. Gezegde persoon, onlangs te Leiden gearresteerd als verdacht van grove oplichterijen, heeft thans gelegenheid om zijnen geslachtsboom bij te werken in het Huis van Arrest te 's Gravenhage.

V. O.

[Uit Leiden schreef men einde Maart '89 post alia quaedam: »De gewezen Utrechtsche winkelbediende, die eenvoudig R. Br. heet, doch in den laatsten tijd zich Jhr. Br. de la Bourgeois titelde, heeft veel in zijn voorkomen, dat aan Pieter Stastok (uit Hildebrand's Camera Obscura) denken doet", enz. Voorts wordt hij in de dagbladen afgeschilderd als een »millioenenheer" (*sic*), in den trant der befaamde »millioenenjuffrouw" (Jannetje Struik, uit Vuren-en-Dalem) van weinige jaren geleden.]

Bokkenrijders (XXXIII, 58). Wie iets naders wenscht te weten aangaande de B., eene beruchte rooverbende, die omstr. 1730 de geheele landstreek tusschen Aken en Maastricht onveilig maakte, leze het werkje: »De Bokkenrijders in het land van Valkenberg, door Ecrevisse, 2e verbet. en vermeerd. uitg., Brussel, C. J. A. Greuse, 1854. De eerste druk is minder volledig.

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

Paarden. Plakkaat tegens den uitvoer der Paarden (Zie Europische Mercurius D. I, bl. 80) January 1690. De Staaten verstendigd, dat, niettegenstaande het Plakkaat tegens den uitvoer van de Paarden, door d'Emissarissen van Vrankryk, alwaar men groot gebrek aan de zelven had, en de Ruitery niet geremonteerd kon worden, nu en dan noch al eenige Paarden uit het land gevoerd wierden, deeden omtrent het midden der Maand January (1690) een ander Plakkaat op hetzelve onderwerp afkondigen [1]).

[1]) Zie over de »Placaten verbiedende den uytvoer van Paerden": Cau & Scheltus Groot Placaet-boeck D. IV, bl. 1270; o. a. Placaet, ordonnerende dat de At-

In verband hiermede staat de volgende missive, geadresseerd aan »de Admiraliteit tot Rotterdam".

De Staten Generael der Vereenighde Nederlanden

Edele, Erentfeste, Eersame, Vrome, Lieve, getrouwe:

Wat wy Huyden geresolveert hebben, in 't reguarde van de moeyelyckheden en kosten dewelcke de jngesetenen en jnwoonderen, soo ten platten Lande, als elders subject en onderworpen syn, door de praecautien die deselve door het nemen van attestatien en certificatien ontrent hare peerden moeten gebruycken, sullen Ul: konnen vernemen uyt de hierby gevoegde resolte (resolutie) daertoe wy ons gedragen, waermede eyndigende bevelen U. L. in Godes H: protectie, jnden Hage den 11 April 1690.

Was get: Gisb: Cuper vt

Ter ordonnantie van de hooghgeme Heeren Staten Generael

Aan de voet van de bladzijde (links) stond: was get: F. Fagel [1]).

Admirt tot Rotterd:

Het papier heeft tot watermerk de letters BB.

VRAGEN.

v. den Bolck. In den jare 1700 moet als pred. te Montfoort (prov. Utrecht) hebben gestaan G. v. den Bolck, die zich teekende »Georgius Bolck". Omtrent hem is niets in het kerklijk archief terplaatse te vinden. Wat weet men nopens zijne geboorte-, sterfdata, geboorteplaats, vroegere of latere gemeenten, huwlijksverbintenis, enz.?

---

testatien die de Ingesetenen ten platten Lande van nooden hebben voor hare Paerden, sullen wesen ge-eximeert van het recht van 't kleyn zegel, in date den vierentwintighsten Mey 1690.

[1]) François Fagel, opvolger zijns vaders Henric F. als griffier der Staten-Generaal. Dat Henric Fagel Febr. 1690 overleden is, blijkt uit de »Europische Mercurius, Eerste Deel Begrypende »de Maanden January, February en Maart van het jaar »1690", bl. 157, reg. 7 v. b. »En belangende d'andere byzonderheden dezer Maand »(Febr. 1690): den ouden Heer, de Griffier Fagel, was in den Haag overleeden, »en zijn oudste zoon, die al over eenige jaaren de survivance had gehad, in zijn »vaders plaats gesucceedeerd, mitsgaders deszelfs jonger Broeder tot Commis der »Griffie van haar Hoog-Mogende in zijn steê aangesteld". Zie ook v. der Aa, Biogr. Wrdbk o. h. w.

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Deinum. Grafzerken. De kerkvoogdij te dezer plaatse liet Sept. '88 den vloer in het kerkgebouw opbreken, teneinde de kostbare grafsteenen, die zich daaronder bevonden, te doen opgraven en in den muur der kerk te plaatsen. Er kwamen zes steenen voor den dag, waarvan de meesten met fraai-geteekende beelden, allegorische voorstellingen en wapens; welk een en ander bijna geheel ongeschonden gebleven was. De zwaarste dezer steenen weegt 7000 kilo. Ze bevatten o. a. de volgende randschriften:

An DNI 1556 de 16 Octobris sterft di Edele — Riverd Teitsma olt 80 jaer en vrouwe Aijemck Eminga tot Sijrd; Rijvrds Teijt huisvrov. ———

A° 1557 di ——— Aprilis sterft de Edele en ——— M: Hessell vā Teiitsma.

A° 1580 din 25 Octobris sterft ——— Luts van Mellema ziin wiiF.

A. 1613 den 11 Februarij sterf den ——— OFKO VA Teytzma. In jaar ons heeren 1579 den 19 February sterf den ——— Homme vā Kamstra (waarvan de steenhouwer is Claes Iilles.)

A° 1620 den 13 September stāf de ——— Ielger ver Raet en Rentmeester Generael vā Bilt.

Anno 1613 den 8 Avgvsti sterfe de Edele eerbare ——— Avck van Heerma Ielger vā Teizma wyF.

A° 1666 den 30 Avgvsty sterf den Edelen Ivlivs vā Eysincha Luytenant onder ——— Capityn Dovwe van Sytsma olt 16 jaar.

De steenen zijn voor het Friesche Museum van Oudheden afgeteekend door den heer M. Martin te Leeuwarden.

Zuideras. *Nav.* XXXIII, 368, 9 bekomt toelichting uit Geldersche Volksalmanak 1888 bl. 13: »'t Goed te Suderaes te Zutphensen regten en te dienstmans Leene. Item het goed ten Velde, helt Hendrik v. Suderaes a° 1326. Albert v. de Suderaes ontfinck dat ½ goed te S. tot eenen dienstmansgoed 1378. Gerrit v. S. by transport syns vaders Alberts 1424. Henrik v. S. 1465. Derk v. S. ontfinck dat

halve goed geheyten Suderaes gelegen in den lande van Zutphen in den Kerspel van Warnsfeld, in der Buurschap van Vierakker, met synen toebehoren daer die van Hackfort de wederhelfte van hebben tot Zutphenssen regten 1492. Evert v. *Zuytehuys* die olde vernyt Eed van den goed geheyten *Zuytehuys* 1538". En zoo gaan de beleeningen van Zuideras voort tot 1764, als wanneer een v. Heeckeren (August Robbert) voor het eerst er heer van wordt. Vergelijkt men nu met het bovenstaande de varianten van *Nav.* t. a. pl., dan ziet men, dat »Zuideras" zuider-hof beduiden zal. Die zuiderhof werd dan in 1538 een zuider-huis. Want met dat goed geheyten Zuytehuys wordt, in deze reeks van beleeningen, blijkbaar niets anders dan Zuideras bedoeld. Een gesl. v. der, tor Aues (a° 1337, 62 te Deventer, Camer.-rek. I, 3, 6; III, 147) sta hier alleen ter wille van etymologische toelichting.

J. A.

Paard als windwijzer (XXI, 440; 'VIII, 56, 157, 8). In 1040 werd eene bezitting (praedium) in de villa (het dorp) Groningen, waarvan het middelpunt naast den Martini-toren (huis waar mevr. v. Slooten woont), door keizer Hendrik III aan de geestelijken van den Dom (Sint Maarten) te Utrecht, gegeven. In denzelfden tijd werd de Bisschop van Utrecht, waarvan St. Maarten de heilige is, landsheer of graaf van Drente. Groningen behoorde toen tot Drente, en men noemde dan ook de Groningers Sint-Maartensmannen als onderdanen van den Bisschop. Het is dus geen wonder, dat de hoofdkerk van Groningen gewijd werd aan St. Maarten of St. Martinus, en vandaar nog haar naam Martini-kerk is. St. Maarten nu wordt en is altijd afgebeeld, zittend op een paard, terwijl hij zijnen mantel geeft aan een voorbijgaanden bedelaar. Op die afbeelding galoppeert het paard van St. Maarten wel niet, doch staat het stil; maar men mag zich voorstellen, dat deze veranderde houding eene dichterlijke vrijheid van den smid geweest is, die denklijk een galoppeerend paard mooier vond dan een stilstaand paard.

De Karos van Staat (XXXIX, 273). Vgl. *Nav.* V, 305; VI, 93; VII, 142. Zie over Karossen van Staat in de 17de eeuw, ibid. XVIII, 337—48 een uitvoerig, degelijk verslag van wijlen den oud-

majoor P. A. Leupen, den »Laboranter", die zich omtrent ons Maandwerk vroeger en later zoo verdienstlijk heeft gemaakt.

J. A.

LXXXVII.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen van Mr. J. Dirks.

Bijvoegsels op Repertorium I—LXXXIII.

(v. Loon I).

538 (2). † 1575. *Hadrianus Junius*, geschiedschrijver van Holland door *Simon*.

538 (3). *Cornelivs Cort. Belga Coelator Imaginvm aet.*(*atis*) XLXX *anno* 1575. Borstbeeld, rechts-gewend *Coen*(*raad*) *Bloc fecit* (Tin). Bij *Völcker* n° 364 *f* 29.—. (Kooper *Picqué*, Penn. Kabinet te Brussel).

538. (4). v. L. I 221. 1576. Legp. van *Berlaimont*. Volgens *Revue Belge de Num.* (1884) p. 447 zijn in het Kabinet *v. Dijk v. Matenesse* te Schiedam drie varianten. a) Als v. L. I 221 *Berlaimont* nog jong. b) Met ouder borstbeeld. c) Met het oudere borstbeeld doch met *Carol—us* in plaats van *Carolus.*— In de collectie (te Leuven) *Van der Auwera* is nog een vierde, p. 447) (1) variant »consistant dans le different classement des lettres de l'inscription. *v. Orden* n° 811 vermeldt nog een vijfde met *Berlamont* in plaats van *Berlaymont* als *Dugniolle* n° 2689.

545 (1). 1577 (v. L. I 230) Cat. *Quintus* Dec. 1882 n° 1014. Noodmunt van Groningen, verguld, gezet op eene vierkante zilveren plaat met gegraveerd opschrift

T is weert to onthol-de en to verhalen.
Gronningen is bev-rit vā de Walen
Dou men 1578 *sch(r)eef*
S Martens torens nee onver-brant en bleef

Op de tegenzijde geschilderd een damesportret (Beschadigd) In omgezetten vergulden rand. Z. 37 W.

545 (2). Kon. P. Kab. *Aanw.* 1884 bl. 12. Noodmunt van Groningen van een daalder (v. L. I 230 (1). Op de *Kz.* staat gegraveerd.

A° ⁑ 67 ⁑ *Ivn-gro*(*ninga*) ⁑ *mil it*(*es*) ⁑ *oppres*(*si*)
68 ⁑ 26 ⁑ *apri-a* ⁑ *com* ⁑ *Lod* ⁑ *Wed*(*da*) ⁑ *capt*(*a*)

-26 ⁑ *may* ⁑ *com(es)* ⁑ *Arenb(erg)* ⁑ *coes(vs)-*

-21 ⁑ *Jvl*, ⁑ *la(ri) Lodi(vicvs) vict(vs)*

76 ⁑ 21 ⁑ *novem- Robl(es)* ⁑ *a* ⁑ *svis* ⁑ *captvs*

77 ⁑ 15 *mar- Gro(ninga)* ⁑ *redep*⁑ *tvr* ⁑ *ingen* —

78 22 *feb* ⁑ *Ent(ens)* ⁑ *cap' a* ⁑ *cov(ordia)*

A⁰ 80 ⁑ 3 *mar* ⁑ *fidel- ihrv* ⁑ *cissi (christi ?) capti- post* ⁑ *e* ⁑ *pvl(si)*

546. v. L. I 234 (1). Bij *Völcker* n⁰ 372, en encadrement travaillé à jour Z. 19.5 W. *f* 10.—.

555 (1577). Bij *Völcker* op 1579 n⁰ 373. Brons *f* 3.—.

555 (1). Ald. n⁰ 374 = Met onuitgegeven *Kz.* Een staande engel, houdend in de rechterhand een boek en in de linker- een hoofdstel van een paard (tetière). Zijn voet is op een masker gezet. Omschrift *Religio.* (Tin). Zeer zeldzaam *f* 4.—.

555 (2). Ald. n⁰ 375. Medaillon met het borstbeeld van *Antonius. Mvyes: aet.* 68. rechts-gewend. *Kz.* De engel met boek en hoofdstel, op een lijk staande. *Religio.* Ovaal Z. 25 W. *f* 20.—. Zeer zeldzaam met deze aanteekening: Cette pièce prouve que *de Vries et de Jonge* (pl. VII, (7) p. 27) ont eu tort en attribuant cette médaille à un *Muys* mort à l'âge de 41 *ans.*

556 (1). 1577. *Sebastiaan Schertlin von Burtenbach*, oud 87 jaren overleden. v. M. III 94 op 1544. Bij *P. H. v. Gelder* (Rijks-Museum) zeer fraai in lood, het borstbeeld links-ziende en omschrift *Dvlce bellvm inexperto* (*v. Mieris* heeft *inexpertis*). Zonder *Kz.* als bij *Völcker* n⁰ 376 doch aldaar in zilver 14 W. *f* 19.—.

561*. 1578. Bij *de Groot-Kooiman* Febr. 1888 n⁰ 124. Legp. Lood. *Vz.* Abraham gereed Isaak te offeren. Omschrift IN HART RA-RA-VEH IR NI *Kz.* Eene vrouw die een tegen haar opspringenden hond aanhaalt. Omschrift *Patiencia. Patiencia.*

564. v. L. I 254. Amsterdam begiftigd met het wapen door graaf Willem (A⁰ 1342) en met de keizerlijke kroon door Maximiliaan (A⁰ 1485). Hiervan 4 stuks bij *de Vries* (1884) [1]).

---

[1]) *Mr. Jer. de Vries Jerz.* teekende hierbij aan »Het begiftigen van het stadswapen met de keizerlijke kroon, geschiedde niet alleen om de verleende hulp bij het dwingen van Rotterdam en Woerden, maar ook in dank voor de verworven genezing van den Roomsch-koning Maximiliaan ten gevolge der gedane bedevaart naar de Heilige stede, en het Amsterdamsch mirakel. Hieraan is ook de religieuse

nº 240. Z. 144 W. *f* 82.—. Had een oog en ring als draagpenning en bovenaan een banderol, vastgehouden door een gevleugeld engelenkopje. Op de banderol *Ter gedachtenis van 3 ovatiën tot Kevelaar gedaan door Anna Christina Steenbergen van Amsterdam in den jaaren* 1772, 1773 *en* 1774.

nº 241. *Als doos.* Met de scheur in den muur Z. 114 *f* 18.—.

nº 242. Als gedenkpenning. Op den kant gegraveerd *Gegeven ter gedachtenis van den Trouwdach van Adriaen v. Loon en Cornelia Hunthums, den* 21 *November A*º 1656. Z. 108 W. *f* 28.—. (Bestond dus al in 1656. Zie Vraag in nº 564).

nº 243. Als voren zonder kantschrift. Met de beide verzen van *P. Dubbels* Z. 104 W. *f* 21.—.

566. *Balthasar Wyntgens* (1). In *Jacobi Adamaei poetae brabantiae Epigrammatum liber primus.* (Franekerae 1595, 12mo) vindt men p. 55. *In obitum D. Balthazari Wintgens Monetarii suaeque conjugis Annae*, qui cum multos annos concordissime vitam una agitassent tandem una mortem obiére, haec quidem IV (12) ille vero III (13). Idus Octobris Anno salutis CIↃIↃXXCIX (1589). Volgen twee grieksche versregels et quia Graeca non leguntur, volgt daarop de vertaling Id est: (Anachrosticum).

VIR MVLIER FVITI PARITER FATALIBVS ANNIS.
HoC PAR ITER FATIS oCCVBVERE LoCo.

Ald. p. 55. In symbolum perhumani viri ac Domini D. *Henrici Wintgens* Monetarii. *Fortunam vince ferendo* ad eundem *Henricum Wintgens.* Vierregelig Grieksch vers.

578. *Jo. Stadius.* Ook schrijver volgens *de Vries* (1884) nº 250 over »astrologie judiciaire".

580. In Cat. *de Vries* (1884) nº 246) 1579 met *Conr. Blok. Vz. v. Loon* I 472 en *Vz.* van v. L. I 240 (2) Z. 29 W. *f* 10.—.

Willem I *Kz.* Het nest van de *alcyon* te midden der baren.

584. (1). v. L. I 284 (1) bij *Völcker* nº 396. Goud 10, 5 gr. *f* 60.—.

585. (2). Aldaar nº 397. Dezelfde penning maar ovaal en de achtergrond met lofwerk. »Enchassée dans un superbe encadrement émaillé à enroulements et à têtes de Cherubins. Avec oeillet et anneau style renaissance ∴ afgebeeld *f* 1400 ∴ (Weenen).

---

wijding toe te schrijven, die aan het feit en aan dezen penning (nº 240) door *A. C. Steenbergen* in 1772—1774 is toegekend.

585 (3). n° 398. Vz. als 396—397. *Kz.* Buste van *Charlotte de Bourbon.* Met ketting en ring. Goud *f* 200.

(Deze penningen zag ik aldus 10 April 1888 verkoopen met het opgeld 10% er bij =*f* 66.—, *f* 1540, *f* 220.— : Vroeger n° 397 Zie Rep. n° 634 verkocht voor *f* 41.15 en n° 398 voor *f* 125.— nu *f* 1400.—.

586. *G. Brandts* Poëzy (1688) bl. 453. *Philippus van Marnix*, heer van *St. Aldegonde.*

Hier zien wij *Marnix* noch, dien Brussel bragt in 't leven
Den schrandren Edelman, die 't Papendom deê beven
Den tolk der bijbeltaal, op maat en zonder maat,
Den Predikant voor 't Hof, den Raetsman van den Staat.

587. *A. C. Texeira de Aragâo Descripçao geral e historica das Moedas cunhadas em nome dos Reis, Regentes e Governadores de Portugal pl. XXIII n° 11 Quatro reaes di Antonio I* 1580. Zie *Th. M. Roest Monnaies Portugaises qui font partie du Cabinet Numismatique de l'Université de Leyde.* Bruxelles 1885, p. 43, n° 46.

589. 10de regel v. o. staat: *solsen* lees: *sols* en

591. Bij *Völcker* n° 393 Zvg. 16 W., *f* 1.25.

595. Bij *de Vries* (1884) n° 252. Z. 8 W. *f* 11.

596. Bij *Völcker* n° 392. *Gillis Hooftman* Z. 56 W. *f* 39.—.

598. (1). v. L. I 289. Zegevierende intocht van *Philips* in Madrid na de verovering van Portugal, door *v. Loon* alleen bij *Willem Lormier* in 's-Hage gezien. Bij *Völcker* n° 400. Z. 95 W., *f* 40.—.

603. v. L. I 293. Bomsterzyl. Bij *Völcker* n° 401 Z. 47.5 *f* 9.—.

603. (1). v. L. I 300 △ *Anjou en Kamerijk*, *Völcker* n° 402. Z. 9 W. *f* 6.50.

614. De aldaar beschreven beker en penning waren op de Overijselsche tentoonstelling van 1882 onder n° 1989—1990 bl. 163, 164. Inzender de heer *W. F. v. der Muelen* te Goor.

Het inwendige der coupe vertoont een in verheven werk gedrevene voorstelling eener kudde schapen, die door wolven aangevallen, doch door herdershonden worden verdedigd. Verder op den voorgrond eene vrouwenfiguur verbeeldend de Stedemaagd, met zinnebeelden van handel- en nijverheid, en een met het wapen van Antwerpen versierd altaar, waarvan drie rookkolommen opstijgen. Op den achtergrond de stad Antwerpen. De achterzijde der coupe, het voetstuk en de baluster, die beiden verbindt, zijn rijk met vrucht- en andere or-

namenten, engelen- en leeuwenkoppen, eveneens in verheven werk gedreven voorzien 1585.

614. (1). 1582. v. L. I 307. Invoering van den Gregoriaanschen Kalender, Bij *Völcker* n° 403 Z. 9 W. *f* 18.—.

627. (3). Van dezen n° 3 bestaat een duitsche navolging, in zilver, doch *grooter* en *dikker* en 1583 niet door de voelhorens van den vlinder of kapel gescheiden. Ook is deze kapel grooter waardoor de *krab* lager ligt. De omschriften zijn ook anders geplaatst zoowel op *Vz.* als *Kz.* Op de Kz. is het bovenlijf der slang losser (*dégagé*) *J. Schulman* 18¼84 *f* 6.—.

630. (1). (1583). Bij v. L. I 337. Penningplaat van *Gebhard Truchses* A. B. v. Keulen. Bij *Völcker* n° 406 Brons *f* 5.50. Bekeering en huwelijk van dezen. *Vz.* Zijn borstbeeld. *Kz.* Zijn wapen. Omschrift *Conversus converte fratres.* (Bekeerd zijnde, bekeer de broeders).

631. Ook grooter bij *de Vries* (1884) n° 279. Op diens muntmeter gr. 47 Z. 34 W. *f* 7.25. Bij *J. Schulman* IX n° 778 Z. *f* 15.—.

634. (1). (*Revue Belge* 1884, p. 235 par *R. Chalon*). *Le Musicien Philippe de Mons.* Médaille gravée par *Conrad Bloc*, 4 pages in 8° avec une planche (par M. *Edouard Fetis*) M. *Fetis* est d'avis que ce *Philippe* est bien de Mons en Hainaut malgré les prétentions flamingantes qui voudraient en faire un *van Bergen.* Pourquoi pas un *Du Mont* nom très répandu dans le Hainaut?

635. Nederl. Rijks-Museum lees: *Kon. P. Kabinet.*

636. Bij *Völcker* in brons n° 408 *f* 6.—. Lees *bel(lvm)* en *Jahve.*

637. v. L. I 350 (1). *Parma Dvx.* In 1722 verkocht voor *f* 43.—. *Groebe* in *Alg. Konst- en Letterbode* 1838 II bl. 73. Bij *Völcker* n° 413 Zvg. 30 W. *f* 15.—.

638. 356 (2) ald. n° 414 Z. 28 W. *f* 31.—. *Parma Princeps.* Bij *de Vries* (1884) n° 287. *Kz.* van 356 (1) en *Vz.* van 356 (2). Z. 20 W. *f* 23.—.

652 (1). 1587 v. L. I 377 (1). Zeldz. Nagemaakt in Duitschland in zilver. Iets grooter, dikker en met binnenranden op de *Vz.* en *Kz.* en met *Frangimvr si col = lidimvr.* Bij *J. Schulman* 18$\frac{1}{1}\frac{0}{6}$84 *f* 10.—.

856. v. L. 1385 (1—2). In 1722 verkocht voor *f* 40.— *Groebe Alg. K. en Letterbode* 1838 II bl. 73.

656 (1). *Bizot* p. 53 (*S) bij *de Vries* (1884) n° 302. Mm. 41. Br. *f* —.90.

659. v. L. I 390 (1). Bij *Völcker* n° 416 Z. 47 W. *f* 31.—.

663 (1). Vgl. v. L. I 257. *Joh. Casimir*, paltsgraaf van den Rijn, doch deze van 1588 met veel ouder type van borstbeeld. Bij *Völcker* n° 386 met ring Z. 16 W. *f* 5.—.

664. Het tweede *ook* te schrappen, en voor 1604 te lezen 1605 en 1585 voor 1583.

666. v. L. I 403. Bij *Völcker* n° 418 *Scudo* van Piacenza van *Alexander van Parma*. Cat. *Rossi* n° 3497 Z. 46.5 *f* 49.—. Heeft geen betrekking tot Keulen.

671. Bij *de Vries* (1884) n° 318 Z. 18 W. *f* 3.50 en *Teding v. Berkhout* (1883) n° 75 heeft de leeuw *zes* pijlen.

671 (1). (Omstreeks 1590). Cat. *J. Schulman* XI n° 221. (Cat. *van der Niepoort* (1888) n° 39 Z. 21, 5 W.) Ovaal Mm. 36/45 Z. 21.5 W. *f* 65.—. Rechts-gewend borstbeeld met halskraag * ADAM * HENRICK * ZO(ON) * Æ(tatis * SV(ae) * 45.

Kz. Weegschaal uit de wolken komend. Omschrift * *Doet* * *Als* * *Behoort. Cort* * *leven* * *is* * *hier.* Hoog opgewerkt fraai medaillon van een zeer bekwamen hollandschen of vlaamschen medailleur.

672. v. L. I 409. Breda verrast. In goud met ring 31 W. bij *Völcker* n° 419 *f* 71.—.

Dr. B. Glasius. Iets over de verrassing van Breda door middel van een Turfschip in 1590 (*Vad. Lett.* 1838 (Oct.).

679. Bij *de Vries* n° 322 als penning, grooter dan 418 (1) Mm. 39 en met een wolk boven het jaartal Z. 18 W. *f* 3.—.

De naslag met *u* voor *v* heeft dan ook een jonger voorkomen.

686. *A Ghislen de Busbec de Comines.*

687. (1592). Bij *de Vries* (1884) n° 335 Z. 45 W. Mm. 50.— *f* 7.25 werd vroeger zelfs door *Schoemaker op den inval der Munsterschen in* 1672! *toegepast.*

689. Bij *Völcker* n° 425 Z. 24 W. *f* 5.— genaamd *Jacob Jansze de Jonge — Herwinning van Geertruidenberg. Een Historiael gesangh inhoudende de Victoria welcke God heeft gegheven . . . Gheduerende de belegeringhe ende overwinninghe der stadt Geertruijdenbergh ende bij 't Fort Crevecoeur. Anno* 1593. In 's-Gravenhage A° 1595. Zie den inhoud in de *Nav.* (1885) XXXV, bl. 287—289.

692. v. L. I 443 (1) als legpenning. *Völcker* n° 427 Z. 6 W. *f* 11.—. Inédite.

699. *Gerardus Mercator* (*aliàs Kremer*). Aardrijkskundige.

708. (1). 1596. Penning met het borstbeeld van *Frederik IV*, Paltsgraaf, verschillend van dat bij v. L. I 439 (1593) van de jaren 1599 en 1602 *zijnde dit zonder baard. Völcker* n° 435. Zvg. 14 W. *f* 18.— gesneden door C. D. v. C. (niet bij *Schlickeysen* te vinden).

715. Ook in Cat. *Hooft van Iddekinge* n° 41.

718. (2). 1596 Gouden Schoolprijs. *Vz.* Een wijngaard *Obstacvla cedant.* (De hinderpalen mogen wijken). *Kz.* op 3 regels *Diligentiae merces.* (Belooningen van vlijt) A. M. D. XCVI Mm. 18 met oog G. 5,4 W. bij *Teding v. Berkhout* n° 81.

721. Staat *nationib*, lees *nationibv.*

723. Als draagpenning op *Overijss. Tent.* (1882) bl. 236 n° 2773.

723 (1). Aldaar n° 2775. Waarschijnlijk ook op de overwinning bij Turnhout *Madai* 4725. *Transisulanos et Deus et labor promovet.* (De Overijselaars brengt en God en de arbeid vooruit) is dezelfde als bij *Verkade* en bij *Völcker* n° 443 Z. 285 W. *f* 9.— te vergelijken met de vierkante 136 (4) (1644) v. L. I 494 (4) en *Repert.* n° 723. Vz. Maurits te paard omgeven met het omschrift *Intrepidvs tyrannis* en de 17 schilden der 17 steden van Overijssel als bij v. L. I 494 (2).

Kz. De vier schilden van Overijsel, Kampen, Deventer en Zwol. Omschrift. *Et deus et labor promovet Transisulanos.* (Verz. van *Mr. J. I. v. Doorninck* te Zwolle).

724. Cat. *v. d. Niepoort* (1888) n° 43 Z. 30 W.

727. Staat v. L. I 494 (9) lees 497 (9). Verkocht in 1722 voor *f* 77.—. *Groebe* in *Alg. K. en L. bode* 1838 II bl. 73, *Völcker* n° 445 Z. 29 W. *Rare f* 5.—.

731. 1598. Als zeer zeldzaam bij *Völcker* n° 446 Z. 21, 5 W. *f* 17.—.

735. Afgebeeld bij *v. Heeckeren* pl. I n° 1, bl. 2—3. Cat. *de Groot-Kooiman.* (Nieuwe slag) Z. 160 W.

737. Bij *Völcker* n° 447 Z. 32.5 *Lutkins. Sylloge Numism. elegant*, p. 372.

738. Bij *Völcker* n° 449. Zvg. 27 W. *f* 12.50. Zeer zeldzaam.

739 (1). *Abraham Ortelius*, Geograaf en Numismaat, door *Simon.* Mm. 47 Br.

750. *G. Brandt's Poesy* (1688) bl. 460 *Justus Lipsius.*

Aanschouwt het doode beelt des hooghgeleerden mans
Die Romen toonde in d'asch en buiten d'asch in glans

En buiten glans in Mis, in misverstant in mist
Bij 't yverig goechelspel der afgerichte list.
Hij viel het Pausdom toe en voor twee beelden neer.
Godt eischt geen vrouwendienst:
Wij hebben eenen Heer. — 1660.

770 (1). 1601. Bij *Verkade* pl. 125 (1) bl. 152 als *Driedubbel Koggerdaalder* genoemd om de overeenkomst met n° 2 en 3 is een gedachtenis- of belooningspenning van Friesland ook in 1652, 1668 en 1707 varieerende geslagen. Deze is de minst-zeldzame bij *Keer* n° 1665 zwaarte Z.53.74 *f* 20.—. Enkele zwaarte Z. 7.13 n° 1666 *f* 3.—. Bij *Stricker* I n° 1348 *f* 22.—.

Een exemplaar er van vergroot met een ring, waarop een Hebreeuwsch opschrift, werd in Drente in 183 ? gevonden. De ring met het kettingje maakte deze tot 56 W. Verk. voor *f* 12.—. (In afteekening bij mij).

770 (2). v. L. I 558 *v. Orden* (bij *v. der Chijs* II 250) berispt. *Bizot* bl. 83, doch deze legpennning op het innemen van Rijnberk is in 1882 als een koperen uit de hand gewerkte penning aangekocht voor het Kon. P. Kab. (Zie Verslag *Aanw.* 1882 bl. 20).

773 (1). v. L. I 566. Legp. Bij *Teding v. Berkhout* (1885) n° 93 in Z. 68 W. als fraai uit de hand gewerkte gedenkpenning op de toenemende scheepvaart naar O.-Indië. Mm. 60. Voorstellingen en omschriften als op den legpenning.

774. Ook bij v. L. I 569 (3) met *Aet.* 34 op het armstuk *de Vries* (1884) n° 411 Z. 10 W. *f* 4.25 en *Teding v. Berkhout* n° 96. Z. 15 W.

Einde der toevoegsels op VAN LOON.
Eerste Deel.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Batenburg (XXVII, 91; 'VIII, 297—9; 'X, 605—8; XXXI, 22—7, 550, enz.). Vgl. Nom. Geogr. Neerl. III, 37, 8, waarbij te voegen, dat men te Antwerpen eenen gesl. v. Baeten aantreft, en ibid. 47, 8, bij Betuwe, dat Passau (Beijeren) bij de Romeinen als Batava castra bekend stond. — »De Librye" (Rotterdam, Eeltjes) 1889 n⁰ 8 bl. 63 noemt sub n⁰ 3 een geschrift (zeldzaam boekske) van Aemilius v. Cuilemborgh, praedic. tot Batenburgh, getiteld »Gheoorlofde tiit-kortinghe of geestelicke mengel-dichten, op Verscheide Ghelegentheden van Tijden, Plaetsen en Persoonen Tot stichtinghe Van De Christelicke Sangh en Rijm-Lievende gherymt, en op nieuwe Voisen gesongen". Hierin o. a.: Bruiloftsdicht voor Wilhelm v. der Meulen en Elisabeth Kooimans; Op het Verjaren van de Godtsalige Matrone... Lucia Spruit, huisvrouw van Andreas Essenius tot Utrecht; Jaergetyts vermanigh aen Jonckh. Adr. Henr. v. Rossem; In tristissimum obitum D. Adriani ab Amerongen, SS: Th: Studios.; Op het onverwachte Over-liiden van .. Jacobus Gentman, Advoc. te Uitrecht; Op Baronesse v. Heiden, Gravinne v. Hoorn; Op... Daniel Beuckelaer... Predic. binnen Ter Tholen; Op een gierighe en wrecke Jode ghenaemt: Elias, Tot Amsterdam; Op het laetste Academ. Disput van D: Joh. a Doesburgh, Onder den... Heer Voetius; op de Brulloft van de Heer Wilhem v. Oever en Christina v. Essen; Uitdaeghbrief Aen de Heer Matheus Luls tot Strasb(urg); In Celeberrim. Domin. Joannem Leusdenium.. apud Ultrajectinos Prof.; Op het uitnemend Bloemborduersel Gewroght door... Hill. Essenia (dr v. prof. Essenius); Op de vraegh, waerom het Dorp Vreelandt sulck een laghen Tooren hadde [1]). In het »Aenhangsel" achter het register, zijn nog twee gedichten van den auteur opgenomen, die hij »soo als hij eeven uyt de Triviale Schoolen ghekoomen was" rijmde

[1]) Vreeland, omstr. 1250 tot eene stad verklaard, in 1637 nog aldus, maar in 1674 eene vrije hooge heerl. getiteld, had in 1772 eene kleine, nette kerk, met laaggespitsten trans-toren (Tegenw. Staat v. Utr. (XXII) XII, 130).

op den dood van Aleida Barthols en van Antonius ter Smitten, beiden te Deventer. De bundel zag te 's Hertogenbosch bij St. du Mont, in 8vo, perk., in 1676 het licht, en is thans voor *f* 7.50 verkrijgbaar.

Gent (XXXIII, 201). Eene lijst van alle schepenen — die »van der kuere" en die »van ghedeele" — der stad, a° 1301—1793, vindt men in »Memorieboek der stad Ghent a° 1301—1793" (uitgegeven door P. C. v. der Meersch), Gent, 1852—1861, 4 dln. Het werk vormt het 15e nr der 2e serie, der uitgaven van de maatschappij der Vlaamsche bibliofilen.

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

Talrijke nakomelingschap (XXXIII, 144 omslag), verg.: Pinès (l'Anglais) bizonderheden (XXXIII bladwijzer, XLVII). Zie hier de geschiedenis (of de fabel?) van Pinès, en van het eiland waaraan hij zijnen naam heeft — of, zou hebben — gegeven, afgeschreven uit D. v. Hoogstraten, M. Brouërius v. Nidek, e. a., Groot algemeen hist., geogr., geneal. en oordeelk. Wrdbk ... Amst. enz. 1725—1733. »Pines, een eilandt aan de andere zyde van de Linie Equinoctiaal, ten Zuiden, op 28 graden breedte" [de lengte wordt, jammer genoeg, niet opgegeven!] »wierdt door de Hollanders ontdekt in den jare 1667. Een schip van die natie voorby de kaap de Goede Hoop zyne reize vervorderende, wierdt door een stormwindt op de rede van dit eilandt gevoert. Het scheepsvolk aan landt gegaan zynde vondt inwoners in deze plaats, welke belydenisse deden van den Christelyken Godsdienst, en die Engelsch spraken. Zy hadden zich aldaar neêrgeslagen in den jare 1590, en hadden na dien tydt geen eenig vreemdeling gezien. De bewoonders van dit eilandt verhaalden hunne historie, welke wonderlyk is. Vier Engelsche schepen in den jare 1589 naar Oost-Indië zeilende, wierden omtrent het eilandt Madagascar van een storm overvallen, welke drie schepen verstrooide of deedt vergaan, en die het vierde, de Indiaansche Koopman genoemt, naar eene kust over den oever voerde, die vol klippen was. Men zette de boot in zee, en elk trachtte het landt te winnen. Daar bleven in het schip niet meer dan een man en vier dochters, die zich niet in de boot konden werpen, en die niet zwemmen konden. Alle die op het schip geweest waren verdronken, uitgezondert

deze vyf personen, die zich redden op planken van het gebroken schip. Zy vonden dit eilandt onbewoont, zonder eenig wild gedierte, en vol van vruchtboomen, en van een groot getal van vogelen, die overvloedt van eieren leiden. De dochters waren de dochter van den kapitein van 't schip, hare twee dienstmaagden, en eene zwarte slavin. De noodzakelykheit om te voorzien in de vermenigvuldiging, in een eilandt buiten den gewonen loop der schepen gelegen, deedt dezen man besluiten om de Mars te zyn van deze vier dochters, en hy hadde by haar zulk eene talryke nakomelingschap, dat'er in den jare 1667 zich in dit eilandt elf of twaalf duizend personen bevonden. Deze vermenigvuldiging was geschiedt in den tydt van 77 jaren, sedert de schipbreuk van 't jaar 1589, tot in 't jaar 1667, wanneer de Hollanders daar kwamen".

Dit verhaal, door de schrijvers van het aangehaalde Woordenboek getrokken uit de Dictionnaires historiques van Moreri, de la Martinière, e. a., is oorspronkelijk een uittreksel uit een brief over dit onderwerp, in de nederlandsche taal geschreven uit Amsterdam, den 19n Juli 1668. Reeds in 1674 vond Frederik Wolpman, uit Bremen, in dit verhaal stof voor eene disputatie. Over welk onderwerp werd niet door eenig Duitscher eene dissertatie of eene disputatie geschreven! Dit boekje, waarvan een exemplaar voorhanden is in de bibliotheek der Hoogeschool te Gent, is getiteld: Disputatio juridica desumpta ex relatione de insula Pine, quam ... sub praesidio ... Dn. Henrici Meieri ... in illustri Bremensium Athenaeo professoris publici ... publicae disquisitioni exercitii gratia subjiciet Fridericus Wolpman, Brem., die 3 octobr. .. Bremae, Herm. Brauer, 1674, in-4°. In dit werkje worden door Wolpman de navolgende vragen behandeld: 1° Ad quemnam jure spectet haec insula? 2°. An haec dicti Pinis consociatio cum quatuor foeminis fuerit legitima?

Ter aanvulling van het bovenstaande uittreksel voeg ik hier nog bij, uit Moreri: dat Pinès tijdens zijne schipbreuk dertig jaren oud was, en uit Wolpman: dat zijn voornaam Georges was, en dat hij bij zijne vier vrouwen acht en veertig kinderen verwekte. Deze laatste berichten zijn waarschijnlijk ook ontleend aan den oorspronkelijken brief uit Amsterdam. Dat deze brief werkelijk bestaat, en in druk is verschenen, is zeker. Een twintigtal jaren geleden zag ik daarvan een exemplaar, het eigendom van den heer Mart. Nijhoff,

boekhandelaar te 's Gravenhage. Of echter het bericht echt is, blijft eene vraag. De lezing er van gaf mij destijds den indruk dat het boekje eene plaats verdiende onder de »Voyages imaginaires", of misschien ook wel onder de »Facéties".

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

Jaarboek van den Nederlandsche adel, onder redactie van A. A. Vorsterman van Oijen, J. C. v. der Muelen en G. J. Honig, 2e jaargang. 's-Gravenhage, Genealogisch-heraldisch archief, 1889, 332 8o-bl. De samenstelling van een werkje als dit, waarvan de inhoud voor een groot deel bestaat uit namen en cijfers, vereischt zeer veel nauwkeurigheid, — reden om bij de beoordeeling toegeeflijk te zijn. Ook is het debiet van dergelijke geschriften gering, waardoor niet aan alle wenschen kan voldaan worden. In het belang der uitgave echter mogen hier eenige aanmerkingen eene plaats vinden.

De behandeling der geslachten is drieërlei. In den regel worden alleen zij, die in den Nederlandschen adelstand werden opgenomen, met hunne afstamlingen vermeld. Van andere familiën daarentegen wordt ook een kort overzicht gegeven, in hoofdzaak de rechtstreeksche afstamming behelzend van hem, wien adeldom werd verleend. Eindelijk wordt van sommige geslachten de volledige genealogie medegedeeld. In de beide laatste gevallen ontvangt men ook de afbeelding van het wapen. Wil men echter weten, welke familiën op eene dezer vollediger manieren zijn behandeld, zoo moet men het boekje doorzien, of op het denkbeeld komen, er het Voorbericht voor na te lezen, waarin die familiën genoemd worden; want in den Inhoud (die wonderlijkerwijse na het Voorbericht is geplaatst) wordt er geen melding van gemaakt, hoewel dit daar gemakkelijk geschieden kon. Wanneer de uitgave eenige jaren ouder is geworden, kan dit den zoeker moeilijkheid opleveren; vooral, omdat de redactie er geen bezwaar in blijkt te zien, dezelfde geslachten in verschillende jaargangen te behandelen. In den 1en jaargang toch werd de familie d'Ablaing van Giessenburg op de eerstbedoelde wijze behandeld, in den 2en komt het kort overzicht voor; zal nu in den 3en de volledige geslachtslijst verschijnen? Deze handelwijze is misschien voor den uitgever van belang, maar niet wenschelijk voor den belangstellende, die nu genoodzaakt wordt, drie jaargangen voor één geslacht te raadplegen. Natuur-

lijk is het mogelijk, dat de redactie eerst later in staat wordt gesteld tot eene vollediger behandeling, die zich te voren niet liet voorzien; doch dit zal bij de bedoelde familie wel niet het geval zijn geweest.

Bij de keuze der geslachten is met onpartijdigheid te werk gegaan; men vindt er onder zoowel Nederlandsche als vreemde, Groningsche als Limburgsche, Nederlandsch-Hervormde als Roomsch-Katholieke. Dat adellijke Joodsche geslachten nog niet voorkwamen, is te begrijpen, omdat er slechts drie bestaan; evenals Doopsgezinde, waartoe ik meen, dat slechts eenige weinige Amsterdamsche familiën (Hartsen, v. Lennep) behooren. Gelukkig komen in dezen jaargang geen familiën voor, wier geslachtlijst reeds in het Jaarboekje van den Frieschen adel verscheen, zooals het vorige jaar met v. Eysinga het geval was. Bij het zoo groote aantal adellijke geslachten schijnt het mij wenschelijk, dat vooreerst alleen die worden behandeld, waarvan nog (althans in den laatsten tijd) geen geslachtlijst gedrukt werd. Om die reden had ik hier liever d'Aulnis de Bourouill gemist, waarvan reeds eene extract-genealogie verscheen in Herald. Bibl. 1880 bl. 344—51, en de lijst van den in den adelstand erkende met zijne afstammelingen bij J. C. v. der Muelen, De Nederlandsche Adel, sedert het uitkomen van welk werk nog maar tien jaren zijn verloopen; hetzelfde geldt van v. der Feltz (Annuaire de la Noblesse et des familles patriciennes des Pays-Bas, 1871), Berckmans de Weert (Van der Muelen) en v. der Wijck (Her. Bibl. 1872 bl. 135—62).

Onpartijdigheid is echter niet op te merken, waar het geldt uitgestorvene of nog bestaande geslachten; van de eersten komt er geen enkel voor. Het billijk verlangen om zich den steun van leden der behandelde geslachten te verzekeren, is hiervan misschien gedeeltelijk de oorzaak. Wanneer echter volgens het Voorbericht de redactie wenscht, dat »de geheele Nederlandsche adel zoo langzamerhand geheel (zal) beschreven worden", dan zal het bereiken van dit doel steeds moeielijker worden, hoe langer men wacht met de opneming van uitgestorven geslachten, waarvan het getal thans reeds zeer groot is. Daar onze adel eerst driekwart eeuw bestaat, zullen ook in de meeste gevallen nog wel aanverwanten of andere personen in leven zijn, die in de uitgave belang stellen. Mogen daarom ieder jaar althans van eenige dusdanige geslachten als de Beyer, de Boer, Chassé, enz. de lijsten het licht zien.

Achter de geslachtlijsten vindt men eene opgave van Addenda et Errata op den 1en jaargang en van Addenda en [sic] Errata op den 2en. Het zal zeker velen verwonderd hebben, dat in de eerste ook zijn opgenomen de geboorten, huwelijken, enz., die na het uitkomen van den vorigen jaargang hebben plaats gehad. Wanneer de redactie op deze wijze de eenmaal geplaatste genealogieën wil bijhouden, zou het misschien gemakkelijker zijn, wanneer dit anders kon geschieden, b. v. in rubrieken, zooals voorin in den Almanac de Gotha. Onder de Addenda en Errata 1889, bl. 314, komt er abusievelijk een voor (»bl. 81 regel 13 v. o."), dat onder die van 1888 behoort.

Aan het einde vindt men eene Alfabetische lijst van Familienamen. Deze omvat ook de namen van schrijvers, wier werken in den tekst werden aangehaald; konsekwent geschiedt dit echter niet; voor den naam van een schrijver wordt b. v. verwezen naar bl. 11, 21, enz., maar niet naar 13, waar ook naar zijn werk werd verwezen. Onvolledig echter is de lijst in één opzicht, nml. inzóóver niet is aangeduid, wanneer een naam meer dan eens op dezelfde bladzijde voorkomt. Als nu iemand opgaven zoekt b. v. van de familie Modderman, en in de lijst vindt: Modderman 13, zal hij waarschijnlijk daar niet langer zoeken, wanneer hij er Mr. Wiardus Modderman met zijne echtgenoote en ouders heeft gevonden; een weinig hooger op dezelfde bladzijde komt echter ook eene Catharina Modderman met haren echtgenoot voor. Dit verzuim treft men meer in naamregisters aan (b. v. ook in die op den Navorscher), terwijl toch de aanduiding, dat een naam twee of meermalen op eene bladzijde voorkomt, gemakkelijk kan geschieden en ontegenzeggelijk van nut kan zijn.

Taal en stijl van het boekje laten veel te wenschen over; wat de eerste aangaat, teekende ik bij het doorzien het volgende aan:

Voorbericht, bl. V. »De tweede jaargang van het Jaarboek van den Nederlandschen Adel is hiermede voltooid en zouden wij gaarne den belangstellenden lezer eerder hebben aangeboden"; hier doet »De tweede jaargang" beurtelings dienst als onderwerp en voorwerp, hetgeen in strijd met het Nederlandsch taaleigen is; in den tweeden zin had dus het woordje »dien" behooren gevoegd te zijn. — Als voren, bl. VI, »hiervan kan getuigen het in dezen jaargang afgedrukte Addenda et Errata"; lees: hiervan kunnen getuigen de. — Als voren. »Zijne wensch ..... achten wij niet gelukkig gekozen";

lees: zijnen wensch. — Als voren, »voor zijne zijdelingsche lof"; lees: voor zijnen zijdelingschen lof. — Als voren, »(wij) hopen dat deze moeitevollen arbeid weder de goedkeuring van velen zal wegdragen"; lees: moeitevolle. — Als voren, bl. VII. »Eene meer spoedige terugzending"; lees: Eene spoediger. — Als voren. »Zooals uit den inhoud blijkt [uit den inhoud blijkt het juist niet] wordt dit jaar de meer breedvoerige familie-geschiedenis behandeld der geslachten...., allen opgeluisterd door het familiewapen in kleurendruk"; lees: worden dit jaar de breedvoeriger familiegeschiedenissen behandeld der geslachten...., alle. — Bl. 9, 10. »Hieronder volgen de leden van dit geslacht met hunne afstammelingen, die in 1814 in de ridderschap zijn toegelaten"; lees: Hieronder volgen de leden van dit geslacht, die in 1814 in de ridderschap zijn toegelaten, met hunne afstammelingen. — Bl. 14, 15, »maakte.... de Tiendaagsche-veldtocht mede"; lees: den Tiendaagschen. — Bl. 15 en 201, »werd hem den titel van baron verleend"; lees: de titel. — Bl. 17, »dochter van baron Lamoraal Ulbo, laatste president"; lees: laatsten [1]). — Bl. 18, 23, 40, »lid van de tweede en eerste (of »eerste en tweede") kamer der staten-generaal"; lees: van de tweede en de eerste (of: de eerste en de tweede). — Bl. 25, »de eerste heeft zijnen knods bij den voet gezet"; lees: zijne knots. — Bl. 34, »waarvan den ouden adel erkend is"; lees: de oude adel. — Bl. 35, »wien bij diploma van 1868 eveneens adeldom verleend werd, en hieronder alsmede.... zullen volgen"; lees: en die hieronder. — Bl. 44, »printed vor private circulation"; lees: for. — Bl. 45, »goud gekroonde"; eenige regels verder staat »goudgekroonde". — Bl. 138, huwde te Beek en Ubbergen"; lees: Beek-en-Ubbergen. — Bl. 156, »ijver die hun vader Johan betoond had"; lees: dien. — Bl. 227. »Jörg of George Spengler, geboren te Wiesbach in het Markgraafschap Anspach, schenker bij Godfried, bisschop van Würzburg en kanselier van Keizer Frederik Barbarossa, wordt als eerste van dit geslacht genoemd". Zooals het hier staat, kunnen de woorden »kanselier van Keizer Frederik Barbarossa" alleen slaan op den bisschop; wordt echter, zooals ik vermoed, Jörg Spengler bedoeld, dan had eene komma achter Würzburg moeten staan. Nauwkeurigheid

---

[1]) Lees denklijk ook: Lamoraal baron Ulbo. RED.

kan allerminst in geslachtlijsten gemist worden. — Als voren, »ter kruistocht"; lees: ten kruistocht.

Voorts vindt men het geheele boek door geschreven baronnes, in plaats van barones. Afwisselend wordt gesproken van geslachtlijst en geslachtslijst; beide schrijfwijzen zijn te verdedigen, doch men behoort konsekwent de eene of de andere te volgen. De klinker y en de uitsluitend Nederlandsche tweeklank ij worden herhaaldelijk verward; zoo vindt men op bl. 22 Lewe v. Nyenstein, elders Nijenstein; op bl. 187 Overyssel; op bl. 248 Wijborgh, doch 249 en 250 Wyborgh; bij afwisseling v. Lynden en v. Lijnden; in de Alfabetische lijst de Vos van Steenwyk, doch in den tekst Steenwijk; in dezelfde lijst de namen IJssel de Schepper en v. IJsseldijk verkeerdelijk met Y geschreven en onder die letter gebracht, in plaats van met IJ en onder de I geplaatst; enz.

De stijl, waarin het boek geschreven is, doet soms denken aan koopmans- of slechten dagbladstijl. Reeds in den eersten zin van het Voorbericht, boven afgeschreven, komt het germanisme voor, om het onderwerp na het gezegde te plaatsen; men leze daar »en wij zouden dien gaarne" voor »en zouden wij gaarne". Dezelfde zinwending wordt gebezigd op bl. 156, regel 1 en 2 v. b.

Even weinig fraai is eene andere gewoonte in koopmansbrieven, n.l. die om het onderwerp weg te laten, wanneer dit »ik" of »wij" is; ze wordt op blz. VI van het Voorbericht gevolgd, waar men leest »De overige beoordeelingen van den eersten jaargang waren zeer gunstig, en hopen dat" enz., in plaats van: »en wij hopen dat". Op dezelfde bladzijde staat: »zijne(n) wensch ..... achten wij niet gelukkig gekozen". Men kan zeggen (en dit heeft den schrijver waarschijnlijk voor den geest gestaan), dat een voorbeeld niet gelukkig is gekozen; wenschen echter doen zich voor, zonderdat daarbij van kiezen sprake is. Als men in aanmerking neemt, dat een werk als dit uit den aard der zaak hoofdzakelijk uit namen en getallen bestaat, is het toch waarlijk niet te veel verlangd, dat het weinige, dat er verder overblijft, in behoorlijk Nederlandsch zij geschreven; vooral wanneer het boek bestemd is voor een standaardwerk van den »Nederlandschen adel".

Hoewel nog eenige zaken van algemeenen aard ter sprake konden gebracht worden, bewaar ik die liever voor een volgenden jaargang;

om thans nog enkele bijzondere opmerkingen te maken. Blz. 4. Hier vindt men abusievelijk 2 noten (1), terwijl in den tekst slechts naar ééne wordt verwezen; de eerste betreft dan ook grootendeels het geheele geslacht en niet den hier behandelden persoon, zoodat ze beter in het begin van het artikel ware geplaatst geweest. — Blz. 7. Jr. de Boodt; 10. Jkvr. Aldringa; 19. Jkvr. en Jr. de Hertoghe van Feringa. Waren zij van adel? — Blz. 12. Jr. Johannes Theodorus Franciscus de Rotte; hij was, vermeen ik, niet van adel. — Blz. 16. Jhr. Mr. M. A. de Savornin Lohman, advocaat-generaal bij het gerechtshof van Zuid-Holland; lees: bij het gerechtshof te 's-Gravenhage, daarna bij den Hoogen Raad der Nederlanden, vervolgens gouverneur van Suriname. — Blz. 49 en 50. E. M. A. de Villers de Pité, dochter van Ae. A. Villers de Pité; is dit verschil in den geslachtsnaam juist? — Bl. 72. Jan (v. Hoogenhouck Tulleken); lees: Jhr. Jan. — Blz. 114 en 115. Mr. W. D. J. baron v. der Feltz, overl. 5 Januari 1874, bij Koninklijk besluit van 21 Januari 1882 ingelijfd in den Nederlandschen adelstand met den titel van baron en barones, overgaande op al zijn wettige afstammelingen. Al was het mogelijk, dat aan iemand na zijn dood adeldom verleend werd, gelijk een overledene nog in de registers der Militaire Willemsorde kan worden ingeschreven, zoo is bovenstaande opgave toch feitelijk onjuist. De kinderen van genoemden persoon zijn nog jonkheeren en jonkvrouwen. Op blz. 294 daarentegen is voor Jkvr. en Jhr. v. der Feltz te lezen barones en baron. — Blz. 146. Dr. H. L. Sels; bij te voegen: hertr. Jkvr. Cornelia Johanna Versluys, weduwe van Johannes Radermacher Schorer, overl. te Elburg 27 Oct. 1844 des morgens omstreeks 4 uur, oud ruim 49 jaar. — Blz. 237. J. Ph. Schluiter; bij te voegen: weduwnaar van .... v. Ingen [1]. — Blz. 281. Jhr. W. F. van der Wijck; lees Jhr. Mr. — Blz. 290. Jhr. Conrad van der Wijck; bij te voegen: gehuwd te Zutfen Mei 1882 met H. G. v. der Worp, dochter van G. v. der Worp. — Blz. 292. H. F. Nobel; bij te voegen: gescheiden echtgenoote van Hendrik Otto graaf van Limburg Stirum.

A.

[1] In mijn opstel: »De Familie v. Ingen. Eene bijdrage tot de kennis van het voormalig Kamper patriciaat" (Bijdr. Geschied. v. Overijsel X, 21) vindt men: Jacoba Sophia v. Ingen tr. Jean Philippe Schluiter, geb. 1805, † te Amersfoort 3 Dec. 1875. RED.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Het getal 666 (XXXVII, 182, enz.). Tegenover de beweering van Dr. G. J. Weijland in zijne dissertatie, »Omwerkings- en compilatie-hypothesen, toegepast op de Apocalypse van Johannes" (Gron. 1888): »Het getal 666 (Openb. 13 vs 18) beteekent niets anders dan q i s r r o m i m (Keizer der Romeinen), en heeft dus voor eene nadere tijdsbepaling geene waarde", — stelt prof. J. Offerhaus Lzn (Leiden), dat de woorden (Openb. 13 vs 18): »het is een getal van een mensch" meer één bepaald persoon, dan onbepaald eenen waardigheidsbekleeder schijnen aan te duiden; zie »Geloof en Vrijheid" (Rotterdam, Storm Lotz) 1889 bl. 233. Die bepaalde persoon zal dan wel Nero zijn.

J. A.

Scharlaken (XXXV, 106). Het woord is een verbastering van escarlate, ook escarlette, ascallate, eskallaste, esquerlate, esquerlatte, aschallette, enz., oude benamingen voor eene bijzonder fijne soort van laken. Ofschoon escarlate veeltijds rood was, waardoor de benaming van de stof op de kleur is overgegaan, vond men het in alle kleuren: escarlates sanguines — escarlate peonace (= paonaz, levendig violetblauw, aan de kleur der vederen van den pauw herinnerend) — escarlate blanche — aschallette rouge — escarlette vermeille — escarlatte blanche — escarlate noire morce — escarlatte verte. Fred. Godefroy (Dictionn. de l'anc. langue francaise, Par. 1881 en volg. III, 354) haalt oude stukken aan, waarin van escarlate in de bovengenoemde kleuren sprake is. — Door »den Oversten Burman" bedoelde G. v. Hasselt (Geldersch Mk, II. 460) niet »den oudsten Burman", maar den luit.-kol. Frans Burman, oudsten zoon van Pieter Burman de oude, en Eva Clotterbooke. Deze gaf in 1757 uit: »Eenige aanmerkingen de Nederduitsche taal aangaande", waarop hij in 1761 een Vervolg in het licht zond, getiteld: »Nieuwe aanmerkingen, de Nederduitsche taal aangaande", door F(rans) B(urman) L(uitenant)-C(olonel). De plaats bij G. v. Hasselt moet dus

gelezen worden: »In de N(ieuwe) A(anmerkingen) de N(ederlandsche T(aal) aang(aande).

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

[Men kan dus ook te kort zijn in zijne aanteekeningen van boektitels, vooral van oudere.]

TAALKUNDE.

Donk (XXXIX, 230) = don, dun, d. i. hoogte [1]). Blijkt zulks onwederlegbaar uit het *Nav.* XXXVI, 667; 'VIII, 646 aangevoerde Baarsdonk: a° 1200 Bersedunc (Bn Sloet, Oorkdbk v. G. e. Z. bl. 401), a° 1224 Barsdunc (ib. 480), a° 1230 Barsdonck (ib. 532), a° 1233 Barsdunch (ib. 574), a° 1286 (Evrars de) Barsendon (ib. 1071) = (Evrars de) Bars*donc* (ib. 1077): bij de composita van *Nav.* XXXIII, 277 noot 3, 278 [2]); 'VII, 245; 'VIII, 646; 'IX, 40, 230, voege men nog Bareldonck (O.-Vlaanderen) etymol.-identisch met Barendonk (bij Kuik), — vgl. (v.) Wachtendonk a° 1224 (v.) Wachteldunc (Bn Sloet bl. 480), — Haesdonck (Land van Waes), Mardonk, Wilmersdonck (prov. Antwerpen, *Nav.* XXXIX, 65); naast de gesl. v. Asdonk ('s-Gravenhage), v. Gastendonk a° 1275 (Bn Sloet bl. 930), Lindonk, v. Meerendonck a° 1631, 3 (Herald. Bibl. 1876 bl. 303), Meynendonk, v. Middeldonck a° 1546 (Dr. Chrn Sepp, »Verboden Lectuur" bl. 90), v. Standonck (»De Librye" 1889 n° 8 bl. 63a), Verspaendonk (te Tilburg). Ook het *Nav.* XXXIX, 40 aangevoerde »den cloester *op* die Kelsdonck" a° 1469 is beslissend. Zoo was de plaats, waar in den Elshout te Oud-Heusden (bij de stad Heusden), in 1749 de ruïne lag van een oud monnikenklooster, »Kloosterdonk" geheeten [Tegenw. Staat v. Z.-Holland, (XVII) VII, 277]. Kloosters nu werden veeltijds op »hoogten", minstens vloedvrij, gebouwd. De *Nav.* XXXVI, 237 voorgestelde duiding der hoofdsylbe in Kel(s)donk: Kel = hel d. i. heuvel, klinkt, bij onze opvatting van donk (= verhevenheid in

---

[1]) Bij Lugdunum (= Lyon) teekent F. A. Bosse, Compend. Geogr. Antiq. (Leiden, 1826) p. 13 aan: Terminatio dunum lingua Celtica significasse videtur »montem", fortasse conjunctum cum graeco vocabulo θίν, i. e. acervus, collis.

[2]) Aldaar, r. 5 v. b. voor Roerdonk te lezen Boerdonk, en r. 6 v. b. Luiksche in plaats van Duitsche.

eene lagere streek), ietwat tautologisch. Maar misschien wijst de variant Keeldunch (vgl. ibid. XXXVII, 245) naar k e e l, dat minstens op de Veluwe, misschien ook in N.-Brabant, eene bepaalde beteekenis heeft. Immers »men spreekt", — zegt Dr. Pleyte in zijn »Meerveld en Meervelderbosch" 1886, bl. 29, — »van Ceel- of Keelboschjes. Keelholt zal eiken-hakhout zijn geweest, hetwelk tusschen andere bosschen in groeide op smalle strooken of gleuven, op de Veluwe keelen genoemd". Zie eene bp Kelerbroek (*Nav.* XXXVII, 217) vermeld. Van de keel eener rivier = riviermond, gewaagt Hooft. Joh. Winkler (Nederl. Gesl. 285) heeft eenen gesl. Kilsdonk. Voor donk in den zin van verhevenheid, zie nog Grammaye in Nom. Geogr. Neerl. II, 117. En misschien doet Kellekamp (weiland in 1745 te Gent, OverBetuwe, Rgrs arch. voorm. Hof v. Gelre 300) naast Kulekamp, soms naar Coele (zie *Nav.* XXXIX, 211, 2) heenzien.

J. A.

Geerdinkzijde, Helmerzijde (XXXIX, 295). Aldus de Woordenlijst voor de Spelling der Aardr. namen 1884. De Bladwijzer op de eerste vijf Gedeelten en op het Aanhangsel »Tijdrek. Regr oud-prov. arch. v. Overijsel (Zwolle, Tijl 1875) vermeldt erven Geerding te Albergen, Dalfsen, Dulder, Geesteren, Hasselo, Holthoen, Ovenhusen, Steenwijkerwold, Woolde; mitsgaders eene Gherdinges hofstede en Geerdinkmaat. Hierbij als geslachtsnaam Geerding, Gherdinck. Daarnevens een erve Helmerting in de bp Belteren o. Groenlo (a° 1457, IV 72), alsmede een gesl. Helm (a° 1257, 75, 1459) te Deventer (Aanh. 4, 5, 346), — naast een erve Helming (Helmijnch a° 1456) o. Enschede (IV, 5) en een gesl. Helmink (a° 1476 Helmijnx; IV, 279). Best mooglijk, dat men, naar de gissing van onzen Joh. Winkler, de aan het hoofd dezes genoemde plaatsnamen aan te merken heeft als Geerdinks-ijde, Helmers-ijde, omdat het in de buurt van Groenlo gelegen Neede = Ede(n), Eerde(n) (*Nav.* XXXVII, 544) op ijde wijst. *Dit* ijde (= heyde?) drukt alzoo éénzelfde denkbeeld uit als e(e)rde, aerde. Voor het laatste heeft Kiliaan korenmarkt; voor aert, aart vindt men bij Oudemans (Mid.-Nederl. Wrdbk) land (-streek), oord, grond, land in tegenstelling van water, ook markt, korenmarkt, opgegeven. In het Tijdrek. Regr oud-prov. arch. v. Overijsel I 45, zie ik een door O. verzwegen »aartland" a° 1327

omschreven als »terra arabilis"; vgl. e(e)ren = (be)ploegen, landbouwen. Voor heide, heyde ziet men bij O., behalve 't hier bijgevolg niet in aanmerking komend bosch, aangegeven »wijd en open veld" [1]), soms »korenveld"; en dit »open veld" dan, blijkens de citaten, geen heide-, maar welig veld. »Heideveld" zou trouwens voor het Veluwsche Ede uitnemend passen. — Ternauwernood behoeft gezegd, dat zoo een »ijde" hier tepaskomt, het Geerdinkzijde, -zijt, Helmerzijde, van Heringa's Wrdbk en der Woordenlijst 1884, wanspelling is.

J. A.

Hees. *Nav.* XXXIX, 41 drukt de meening uit, dat Hees wel 't zelfde zal zijn als e s of e s s e. Mijns inziens volkomen juist, ook met het oog op de uitspraak. Hier spreekt men den naam Heeze uit als »his", beter gezegd misschien nog enkel als »h's", zoo kort mooglijk; voor Maarheeze zegt men Maaris, voor Milheeze Mil-is. Huis in Brouwhuis (onder Bakel) wordt eveneens als *is* uitgesproken; men zegt Brauwis. Onder Helmond lag een goed, genaamd den Vehuze (aldus o. a. in eene oorkonde van 1374), waaraan het later aanzienlijke geslacht Wtenvehuse zijnen naam heeft ontleend. Een tiendklamp onder Helmond heet nog altoos Veehuisakkers, spreek uit Vee-is-ekker. De *i* in *is* zweemt naar eene toonlooze *e*, en is nauw hoorbaar. Eene enkele *s* zou wellicht de uitspraak nog het nauwkeurigst weêrgeven.

Helmond. AUG. SASSEN.

[Nogmaals worde naar *Nav.* XXXV, 380—2 verwezen!]

IJde (XXXIX, 49, 293). Dank den heer Johan Winkler voor Yde, met vriendelijk verzoek om zijne gedachten te zeggen over IJdewalle. Het was voorheen eene heerlijkheid, ook het goed Ter-ijde genoemd; thans is er nog van overig eene hoogte, met sporen van grachten er omheen. Op deze hoogte staat thans eene aanzienlijke boerenwoning; een en ander kan men nog vinden in den hoek, welken de grenzen tusschen Eede, Aardenburg en Sluis (wijk Heille) vormen, in den Praatpolder, aan den Stinkaert, een sprankel van den Praatvliet (nu deels Meulen-, deels Stiens-hoekkreek genoemd),

[1]) An die heyde(n) = in het open veld.

die ze van Sint-Joris buiten Aardenburg en Steendamme (later Elderschans) scheidde. De hofstede is nog eigendom der Brugsche familie v. Outryve d'IJdewalle. Dr. H. A. Callenfels en na hem v. Dale, verklaarden het door Eede-walle, wal aan de Eede. In mijn woordenboek enz. van West-Zeeuwsch Vl. ben ik hen onbedacht gevolgd. Zij lieten zich waarschijnlijk ¡van 't spoor brengen door de Vl. uitspraak Eede-Wale; wat altoos gevaarlijk is. Zij opgemerkt, dat de vroegere en latere Eede, bijna een half-uur beoosten het goed stroomden, en niet zoo breed waren als de Praatvliet. Praat, de Praat(-polder), wijk van Bewesten-Eede, bezuiden St. Pietersdijk, ontleent zeker wel zijn naam aan het bekende Vlaamsche geslacht v. Praet; doch wat is Praat of Praet? — IJdewalle zal dus beteekenen aanlegplaats aan den wal van den Praatvliet.

Bij andere »ijden", voeg ik nog Couderijden, in 1280 reeds als buurt, tegenover Gaternisse, vermeld.

G. P. ROOS.

[Praat, metathetisch voor paart = ma(a)rt, d. i. mark (*Nav.* XXXV, 493 noot 3)?]

Les, lis, lus, enz. Vervolg van *Nav.* XXXIX, 416—9. Indien de *Nav.* XXXVIII, 479 vermelde geslachtsnamen geene verhaspeling van den volksmond, maar inderdaad onderling minstens eenig etymologisch verband vertoonen [1]), en van ouden datum zijn, kunnen ze licht spreiden. Immers terwijl lietse, lijts(e), litse (ook strijdperk), lytse, lijdse in 't Mid. Nederl. verschansing, verschanste legerplaats beduidt, herinnert het daar genoemde Lutzel- of Litzel-burg volkomen aan Luxemburg. De hoofdsylbe toch van dezen provincie-naam luidde: a° 1064 Lucelem- (v. Spaen, Inleid. I 219), a° 1064 Lucelen- (Bn Sloet, Oorkdbk bl. 174), a° 1105/18 L i c e l e n- (ib. 205), a° 1122 Locele- (ib. 235), a° 1131 Lutzelen- (ib. 255), a° 1166 Luscele- (ib. 311), a° 1215 Lutcelen- (ib. 449), a° 1253 Lussem- (ib. 737), a° 1264 Lucze- (ib. 851), a° 1271 L u x e m- (ib. 898), a° 1280 L u t-

[1]) Dit zal bepaald noodig zijn, want lets(e), litse beduidt strik, lis, lus (koord); hetgeen bij v. Lissen misschien in aanmerking kan komen; doch nooit bij v. Litzel-, Lutzelburg. Te Leiden trof men in 1850 den gesl. Lus aan. Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 480, herinnert aan een Friesch woord lits = klein, waarvan bijv. de gesl. Liets zal zijn afgeleid.

zel- (ib. 994), a° 1283 Lutzellen- (ib. 1033), a° 1284 Lucele- (ib. 1045), a° 1286 Luxcel- (ib. 1077), a° 1286, 7 Lucem- (ib. 1078; Nijh. Oork. I 35), a° 1288 Luthsen- (Jan v. Heelu), a° 1364 Luccem- (Nijh. II 199), a° 1436 Lutzem- (ib. IV, 128), a° 1469 Lutsen- (v. Hasselt, Hof v. Geld. 4), a° 1473 Lutzen- (Nijh. V, 37), a° 1473 Lutze- (v. H., Geld. Bijzond. 48), a° 1474, 1578 Luxenburch, -bourg (Nijh. V, 41; v. H., Stukken Vaderl. Hist. III 346). Voor de eindsylbe verdient Locelenberg a° 1244 (Sloet 652) naast Lutcelenburc a° 1215 (ib. 449) de aandacht. Die hoofdsylbe nu laat zich uit het *Nav.* XXXV, 283 [1]) vermelde castrilucium [2]), als »boschburcht" verklaren, en is in casu eigenlijk van Romaanschen oorsprong (lucus = bosch). Luxemburg is inderdaad een land vol bosschen, — maar ook vol bergen. Men neme er dus bij in aanmerking, dat Luisenburg, voorheen Luxburg eene partij rotsen is in Beijeren (bij Sichersreuth), in welk land ook een hooge berg ligt Lusen geheeten (Neder-Donaukreitz); en bedenke, dat Lus-la-Croix-Haute (Frankr., dep. Drôme) met zijn rotskristalgroef, oudtijds Lucium heette. Luxemburg kan dan met Lissberg (Gr. Hert. Hessen) etymol.-identisch zijn. Vgl. nog Letzeburg = Luxemburg, van *Nav.* XXXVII, 173.

Maar veel verder ga men niet! Want, om van Luck of Luzk(o), bizonder-moerassige kreits in Rusl. te zwijgen, — in Friesland moet een poeltje liggen Luyzenburg genaamd; terwijl in Groningen eene plaats Luizeborg wordt opgegeven, Rijnland zijn polder Luizenmarkt (= -marke), Bokstel zijn gehucht Luissel *of* Liessel [3]), Maas-Bommel zijn weiland de Luisbeemd, Voorst zijn goed de Luisbosch [a° 1405 den Lusbosch (Bn Sloet, Van-Al's 251), a° 1601 terra die Luysbosch (ib. 207)] heeft; vgl. ook *Nav.* XXXVIII, 368, noot 2. Voorzoover nu

---

[1]) Bij het aldaar genoemde Echt (Eht) vgl. Ath (Henegouwen), en voor de *l* van Hechtel, Hekel als uitgedegen vorm, ook Bingelrade (Limb.) a° 1268 Bingerade (Mr. L. Ph. C. v. den Bergh, Handbk Mid-Nederl. Geogr. 2de dr. 254, 66). Voor 't *Nav.* XXXVI, 68 vermelde Ochten, Ogden, vgl. Agde (Frankr.) = heegde (*Nav.* XXXIV, 424).

[2]) Castrilucium levert in de rangschikking der sylben een soortgelijk compositum als Castrolacus, volg. Heda de oorspr. benaming van Kuilenburg; waarin hij dus een soort van »poelenburg" ziet. Vgl. echter, omdat men toch geen burchten in »kuilen" bouwt, *Nav.* XXXIX, 211.

[3]) Woordenlijst 1884: Liesel te Bokstel en te Deurne.

hier geen persoonsnaam speelt, — gelijk misschien in Lous- of Louwsmeer (polder in Friesland, dat echter ook bosch-meer zou kunnen beduiden), en hoogstwaarschijnlijk in Laus- of Luisberg [Rgbz. Arnsberg, a° 997 Luovesberc (Bn Sloet, Oorkdbk 118), a° 1096 Lo̊vesberc (ib. 196)], de mansnaam Loef (oudtijds Lo̊f), — dan neemt men hierbij gereedlijk l ū ē s = lisch, in moerassen groeiend rietgras te baat. Iets van dezen aard, als allernauwst met water in verband staand, kan dus ook passen op Loessoë (eiland in het Kattegat) enz.; op Luz (havenplaats op Fogo, Kaap-Verdische eil.), Lusa (riv. Rusl.), Luso (riv. in Italië en Spanje), Luzin of Liuzin (Russ. kreits, vol rivieren en meeren), Luschnitz (riv. in Boheme), zoowel als misschien op Lus (Frankr.), Luz (Portugal), Luze (Boheme), enz. enz. Ook denklijk Leuze (Namen), Leussen of Leuzen (Dalfsen, ter wille van zijne varianten Lusen, Luesen, Luisen, Nom. Geogr. Neerl. I 111), dat wegens zijne varianten Loesen, Losen, de rietgras-rubriek nog veel verder vermag uit te breiden. Met Leuzen staat gewis Leusden [Utr., a° 777 Lisiduna (Bn Sloet 13), a° 838 Lisidinon (ib. 37), a° 1006 Loysden (ib. 132), a° 1028 Lusdin (ib. 154) in nauw etymol. verband; hier zien wij dan l i s en l u s in éénen naam vereenigd. Soms wordt de zinsbepaling dubbel lastig, ingeval men ook met het Nom. Geogr. Neerl. I 155 vg. verzwegene, door Mr. L. Ph. C. v. den Bergh in zijn Handbk Mid.-Nederl. Geogr. 2de dr. bl. 263 vermelde laōs, lôs (= bosch) rekening houden moet [1]). Men verlieze ook l e s e = l e i s e, l o s e in den hier boven, bl. 416, noot 1 vermelden plaatsnaam niet uit het oog.

Een weiland te Huiseling (o. Ravestein, in eene lage streek) heet De Luisters, waarin een geslachtsnaam Luister (Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 444) spelen kan; maar Henegouwen heeft zijn gehucht Lustre, Zweden en Napels hebben hun Lustra; waarbij een versterkte vorm van datzelfde l ū ē s (dat ook zeewier beduidt), niet ongepast mag geoordeeld; hoewel Lustry *of* Lutri (Zwits. stadje aan 't meer van

[1]) Een geslachtsnaam als Luysman [a° 1432 op Veluwe (Bn Sloet, »Van-Al's" bl. 288)] laat zich ontbinden in luyse (luie) man. In het Land van Kleef ontmoet men a° 1167/74 Arnoldus Luzo dapifer (vgl. *Nav.* XXXVII, 336); zie Bn Sloet, Oorkdbk bl. 318, 9. Dit Luzo, — hier natuurlijk geen mansnaam (vgl. Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 34, noot), — kan ook een verlatijnscht »luyse" wezen. Maar denklijk evengoed »bosch" beduiden.

Genève) die toepassing misschien wankel maakt [1]). Geheel te onpas is dit woord bij Luistre (dorp in Frankr.), niet zoozeer omdat het ook Luitre, Luitré luidt, als wel vooral dewijl het insgelijks L'huitre [2]) of Huitre klinkt. Dit laatste toch kan volks-etymologie wezen, waarbij men ten onrechte aan huître (oester) dacht; maar ook inderdaad kan hier eene huîtrière (oesterbank, -plaats, -pakhuis) zich bevonden hebben of nóg bevinden; immers het departement Ille-en-Vilaine, waarin het dorp ligt, is vermaard door de teelt van oesters, die de Engelschen er zelfs gaan halen. Daarbij komt, dat er in de baai van Castries (Chineesch Tartarije) eene »Isle aux Huitres" ligt, welke eilands-benaming Fransche bedrijvigheid aldaar, te kennen geeft, niet minder dan de naam der golf zelve. Frankrijk toch heeft ook een vlek, van den naam Castries [3]) (dep. Hérault, arr. Montpellier).

J. A.

Zaansche geslachtsnamen. Vervolg van *Nav.* XXXIX, 419—25. Reeds enkele malen heb ik in dit opstel geslachtsnamen verklaard door verkleinvormen van mansnamen. Maar het grootste gedeelte dezer soort bleef nog onbehandeld. Daarvoor is hier de plaats. De verschillende wijzen, waarop verkleinvormen werden gemaakt, zal ik achtereenvolgens bespreken. Allereerst het achtervoegsel -i c o, waarmeê wij reeds kennis maakten bij het verklaren van *Honig(h)*, *Emmerig* en *Walig*. Op dezelfde wijze als deze geslachtsnamen, kunnen ook *Luttik* [4]) en *Odyk* ontstaan zijn. *Luttik* beantwoordt dan aan den oud-Germaanschen mansnaam L u t t i c o (st. L i u d) en *Odyk* aan O d i c h, O d d i k (st. A u d), welke vormen in het N a m e n-b u c h worden opgegeven. De mansnaam H a v i k, die nog heden als zoodanig aan de Zaan voorkomt, en die ten grondslag ligt aan den gesl. *Havik*, zal ook wel op deze wijze gevormd zijn.

Zeer gemakkelijk sleet de i in den uitgang -i c o uit, en de daarmee gevormde mansnamen werden dan eene lettergreep korter. Wij zagen hiervan reeds voorbeelden in *Melk*, *Pelk* en *Vink*. Bij deze voeg ik nog *Balk*, *Bark*, *Berk*, *Kaayk*, *Kayk*, *Relk* en *Ronck*.

---

[1]) Ook hier soms oesterteelt?

[2]) J. v. Wijk Rzn. Aardr. Wrdbk. Suppl. III, 213 *zonder*, II 538 *met* accent.

[3]) Bij dezen naam wordt ook verwezen naar St. Alusia. Dubbelnaam? Quid?

[4]) Vgl. echter Winkler, N e d e r l. G e s l a c h t s n a m e n, bl. 492.

Balk komt van den mansnaam Balke, eenen verkleinvorm van Balle (st. Balu), dat hiervoren, bl. 109 werd vermeld, en *Bark* met *Berk* van Barke, Berke uit Baar, Baro (st. Bar) of Bericho van den stam Bera, Berin. Evenzoo zijn *Kayk* en *Kaayk* verkleinvormen van den oud-Germaanschen mansnaam Caio, Gaio (st. Gaw), en dus bijvormen van Gaike, dat L. vermeldt. *Relk* houd ik voor eenen verkleinvorm van den mansnaam Rele, die door L. wordt opgegeven, en ook aan de Zaan voorkomt; terwijl Ronck overeenstemt met Ronic (st. Run).

Een ander middel om verkleinwoorden te vormen, is de uitgang -ilo. Deze gaat over in -el, zooals wij reeds zagen in de gesl. *Beytel*, *Ykel* en *Eikel*, *Kabel* en *Lodel*. Op dezelfde wijze zijn ook de namen *Abel* [1]), *Auwel*, *Hobbel*, *Mantel*, *Ringel* en *Wezel* ontstaan. Immers *Abel* is een verkleinvorm van den mansnaam Abe (st. Ab), gelijk *Auwel* van Auwo, Ouwo (st. Aw). Van dezen mansnaam Auwel, die zeer veel voorkomt, treft men aan de Zaan ook nog de patronymica *Ouweltjes* en *Houweltjes* aan. Ook komt de vorm *Houwertjes* voor, maar ik weet niet, of dit eene verbastering is van *Houweltjes*, dan wel een verkleinvorm van den mansnaam Houwer. *Hobbel* en *Mantel* zijn ontstaan uit de voornamen Hobbe (st. Hof) en Mante, Manto (st. Mand). *Ringel* beantwoordt aan Ringilo, dat F. onder den naamstam Hring brengt, terwijl *Wezel* ontstaan kan zijn uit Wisilo (st. Vis).

Ook de gewone verkleiningsuitgang -je komt in gesl. voor, zooals ons gebleken is uit *Boetje*, *Boontje*, *Kneepje*, *Knoetje* en *Koogje*, die allen hierboven verklaard zijn. Deze uitgang -je, in de Hollandsche gouwspraak zeer dikwijls als ie uitgesproken, werd vroeger ook aldus geschreven. Misschien zijn dientengevolge de gesl. *Parlie*, *Sebie*, *Sibie*, *Siby* en *Sely* ontstaan. Het zouden dan verkleinvormen zijn der mansnamen Parl (Parilo, Barilo van den stam Bar), Sebe, Sibe en Sele, Selle. Dat *Parlie* in dat geval een verkleinvorm van eenen verkleinvorm is, kan niet als een bezwaar tegen deze uitlegging beschouwd worden, want iets dergelijks komt zeer dikwijls voor, b. v. in den zooeven genoemden gesl. *Ouweltjes*. En daar men bij het geven van dergelijke mansnamen er niet meer aan

[1]) Wanneer nl. Abel niet verklaard moet worden uit den O.-Testamentischen Abel.

dacht, dat het eigenlijk verkleinvormen waren, is het gemakkelijk te begrijpen, dat zulke gesl. konden ontstaan. De verklaring dezer namen op -ie als verkleinvormen, bevredigt mij echter niet. Waarschijnlijker is het, dat de genoemde geslachten uit andere streken naar de Zaan zijn gekomen. In dat geval zijn hunne namen wellicht afslijtingen van vadersnamen op -ing, en behooren ze thuis bij de maagschapsnamen, die men op bl. 73, 74 van Johan Winkler's Nederl. Geslachtsnamen besproken vindt. — *Olie*, *Oly* en *Lely* kunnen ook anders worden uitgelegd en dat zal wel de ware verklaring zijn. Maar wellicht moet men ze op de bovenstaande wijze verklaren uit de mansnamen Ole en Lel. — De naam *Klitsie* is voor mij geheel onverstaanbaar. Eenen mansnaam Klits heb ik nergens kunnen vinden en deze zal ook wel niet bestaan. Wat deze naam kan beteekenen, is mij ten eenenmale onbekend [1]).

Was de verklaring dezer laatste namengroep reeds twijfelachtig, nog onzekerder ben ik omtrent de beteekenis der volgende gesl. Ze hebben met elkaar gemeen, dat ze op eene t eindigen, en zonder die letter gelijk zijn aan mansnamen. Ik bedoel *Bindt*, *Doft*, *Fust*, *Kluft*, *Last*, *Leest*, *Neeft*, en *Saft* waarmee men de mansnamen Binne, Dove, Fosse, Kluf of Kluve [2]), Laas [3]), Neef en Saaf [4]) vergelijke. Wat die t echter beteekent, weet ik niet. Johan Winkler zegt a. w., bl. 138 noot, dat vele Friesche mansnamen door willekeurige toevoeging eener t worden vervormd. Men vindt hiervan in de Naamlijsten van L. talrijke voorbeelden. Ook achter andere woorden wordt door het volk nog wel eene t uitgesproken, ofschoon ze er niet bij behoort [5]), en eertijds kwam

---

[1]) Klitsie, verbastering, of verkleinwoord van klitse = teef (Kiliaan, Plantijn)? Dus oorspronklijk spot- of schimpnaam? Klitsie kan ook als geslachtsnaam aan iemand gegeven, of mooglijk door iemand uit bizondere aanleiding aangenomen zijn, die het woord »klits" (klets) gedurig in den mond had, die schuld in winkels of kroegen (klets) maakte, enz. Te Ek-en Wiel hoort men wel zeggen: hij heeft dien winkelier een heele klets »angezet", een groote klets in dien winkel staan. RED.

[2]) Een bestaanbare nevenvorm van Klop, Kluver, Kluiver, zie bl. 45.

[3]) Mits deze naam van Germaanschen oorsprong is, en niet eene verbastering van Nicolaas.

[4]) Ook komt *Saaf* als geslachtsnaam aan de Zaan voor. Ik heb verzuimd dit te zijner plaatse te vermelden, en doe het daarom hier.

[5]) Vgl. ook »Meppelt, Zutfent" in den Overijselschen volksmond. RED.

dit verschijnsel zeker niet minder voor dan thans. Wellicht is dus ook de t achter bovenstaande geslachtsnamen zulk eene willekeurige uitbouwing, en moeten deze dus als mansnamen verklaard worden. Ik ben echter geenszins zeker, dat dit juist is; verscheidene dezer namen kunnen zonder bezwaar anders verklaard worden.

Even twijfelachtig is de beteekenis der letters -s t achter eenige mansnamen. Bij L. vinden wij slechts E r n s t, H o l st, L y n s t en R e i n s t, maar er hebben meerdere namen van dien aard bestaan. F. geeft er ook een aantal op, maar weet ze niet te verklaren; alleen vermoedt hij, dat de s t bij sommige dier namen den overtreffenden trap aanwijst (bij H e r o s t a, L i e b e s t a, N e o s t a). Wanneer men deze letters van de namen afneemt blijft er een bekende mansnaam over. Hoe nu deze uitgang -s t ontstaan is, kan ik niet met zekerheid aanwijzen; want twee opvattingen zijn mogelijk. Als voorbeeld kies ik den mansnaam L y n s t, eenen naam, die, voorzoover mij bekend is, alleen aan de Zaan voorkomt. Lynst Tewiszn Rogge heette de scheepsbouwmeester en reeder aan wiens werf Tsaar Peter de Groote in 1697 te West-Zaandam als timmerman heeft gewerkt. Nu kan dit L y n s t eenvoudig eene zoogenoemde uitbouwing [1]) wezen van L y n s, en dit weêr van L y n, welken mansnaam ik reeds vroeger vermeldde. In dit geval is dus L y n s t volkomen hetzelfde als L y n. Maar er is nog eene andere mogelijkheid. L y n s t kan ook eene omzetting zijn van L y n t s = L y n t j e, eenen verkleinvorm van L y n; en deze opvatting komt mij het waarschijnlijkst voor. De zoons van Lynst Tewiszn Rogge worden L y n s z. genoemd; slechts eenmaal vind ik eenen hunner Tewis *Lyntse* Rogge geheeten [2]). — Deze uitweiding was noodig ter verklaring der Zaansche gesl. *Ernst*, *Garst*, *Herst*, *Hulst*, *Kunst*, *Walst* en *Wilst*; want zonder dat waren *Walst* en *Wilst* onverstaanbaar. Nu kan men die namen beschouwen als op dezelfde wijze gevormd uit W a l l e

[1]) liever, versterkte vorm. RED.

[2]) Ook in Vlaanderen is de omzetting van t s in s t gewoon. Ik geef hier uit de talrijke voorbeelden slechts eenige, die men vindt in het 18de deel der *Annales de Soc. d'émul. de Bruges*, nl: Lambrecht Lambrechst (bl. 158), Lucas Gheraerst (bl. 171), Cornelys Bernaerst neve (bl. 175), Claykin Lenaerst (bl. 192), Nelkin Verheeke, f. Arnoust Verheeke (bl. 196), voor Lambrechts, Geraerts, Bernaerts, Leenaerts, Arnouts. Bl. 192 vindt men zelfs Copkyn Arianst. Is dit valsche analogie?

en Wille, als Lynst uit Lyn. En ook de overige kunnen aldus ontstaan zijn. Ernst is een bekende oud-Germaansche voornaam, en F. geeft reeds Arnust op. Hij acht dit echter ontstaan uit het woord ernust = ernst, en niet uit den naamstam Ara, Arin. De mogelijkheid bestaat evenwel, en daarom vermeld ik den naam bij deze groep. — *Garst* zal waarschijnlijk ontstaan zijn uit het woord gerst, dat men hier gewoonlijk als garst uitspreekt. Maar het kan ook door den uitgang -st gevormd zijn van den mansnaam Gar, Garo (st. Gar). *Herst* komt overeen met den mansnaam Herosta, dien F. vermeldt, en voor een overtreffenden trap houdt. Dit is zeer wel mogelijk en geeft een goeden zin. Toch is Herst misschien eene uitbouwing of een verkleinvorm van den Frieschen mansnaam Herre. — *Hulst* kan zoowel plaats-, als plantennaam zijn. Ik houd het echter voor een bijvorm van den mansnaam Holst, dien L. kent, en die door -st van Holle is gevormd. En zou *Kunst* niet op dezelfde wijze ontstaan zijn uit Kunne, dat L. vermeldt? Ook noemde ik nog den mansnaam Reinst. Welnu, deze hangt evenzoo samen met Rein.

Voordat ik eindelijk afstap van de bespreking der Zaansche vadersnamen zonder patronymicalen uitgang, moet ik nog eenige namen noemen, die, omdat ze de sluitletter o behouden hebben, volkomen gelijk zijn aan Germaansche mansnamen. De bedoelde gesl. zijn *Dico*, *Eyto*, *Heilo*, *Modoo*, *Mijno* en *Silo*, die geene verdere bespreking behoeven, omdat de bijbehoorende mansnamen reeds genoemd zijn bij het verklaren van *Dik*, *Ayt*, *Heil*, *Moos*, *Mein* en *Sil*. Verder behooren hierbij ook nog *Heero* en *Ero*, die beiden slechts bijvormen van den mansnaam Heere zijn.

En hiermee zijn deze geslachtsnamen van Germaanschen oorsprong afgehandeld. Ik moet nu nog spreken over die, welke uit andere talen afkomstig zijn. Ze zijn in veel kleiner aantal aantal aanwezig, doch evenals de andere Zaansche namen sterk afgekort. Eerst geef ik eene plaats aan eenige bijbelsche namen, en wel aan de oud-testamentische Abel, Jacob en Daniel, en de nieuw-testamentische Paulus, Simon, Petrus, Thomas, Bartholomeus, Matthias en Casper. Deze namen zijn verbasterd tot: *Abel* [1]); *Kop* en

[1]) Men vgl. echter bl. 486.

Koop; *Daan* [2]); *Pauw*; *Zym* en *Moen* [3]); *Piet*; *Taams*; *Bart* [4]), *Barthel*, *Meeuwis*, *Muus*, *Muis* en *Muys*; *Matthys* en *Kas*. — Verder vinden wij de namen van verscheidene kerkheiligen in zeer afgesleten gedaante, en wel: Alexander als *Sander*, Antonius als *Teun*, Blasius als *Blees*, Bonifacius als *Faas*, Christianus als *Carst*, *Kars* en *Kors*, Christophorus als *Foor* en *Stoffel*, Clementius als *Clement*, Cornelius als *Krel*, *Kee*, *Nel* en *Nelis*, Florentius als *Floor*, Gregorius (Joris) als *Joor*, Hadrianus als *Aris*, Laurentius als *Lou*, *Louw* en *Rens*, Nicolaus als *Laas*, Quintinus als *Quintyn* en *Kwint* en Servatius als *Servaas*. Deze namen behoeven geene verdere toelichting.

Wij hebben gezien, dat de oud-Germaansche mansnamen meerendeels eindigden op eene *o*, die later in *e* overging, of wegviel. In deze vormen worden de namen door L. opgegeven. Het zal dus wellicht verwondering gewekt hebben, dat ik in het vorenstaande slechts mansnamen heb genoemd, waarbij dit laatste verschijnsel zich vertoont, en die, waarbij de *e* behouden bleef, volstrekt niet heb vermeld. De reden hiervan is zeer eenvoudig. Ik wenschte die vadersnamen te bespreken, waarbij de geslachtsnaam geheel gelijk is aan eenen mansnaam, met andere woorden die, waarbij de patronymicale uitgang niet meer aanwezig is. En dit is niet het geval bij de gesl. op *e*, al zijn ze ook geheel gelijk aan Friesche mansnamen van twee lettergrepen.

Het is algemeen bekend, dat de Hollandsche gouwspraak ook dit eigenaardige heeft, dat eene *n* aan het einde van een woord niet uitgesproken wordt. Deze eigenaardigheid heeft op vele gesl. invloed uitgeoefend, en veroorzaakt, dat namen, die op *en* behoorden te eindigen, eene *e* als slotletter hebben gekregen. Ik zal van deze gesl., omdat ze elders in Holland even talrijk voorkomen als aan de Zaan, slechts enkele noemen, en daartoe eenige kiezen, waarvan de ten grondslag liggende mansnamen reeds hierboven zijn vermeld. Komt de oorspronkelijke vorm op *en* ook nog aan de Zaan voor, dan geef ik dezen er bij op. Als voorbeelden mogen dan gelden: *Beye*, *Biere*, *Boeke*, *Boose*, *Eyte*, *Goede*, *Groote*, *Gyze* (*Gysen*), *Jutte* (*Jutten*), *Kuine*, *Loose*, *Louwe* (*Louwen*), *Muusse* (*Muyssen*), *Neeffe* (*Neven*), *Nome* (*Nomen*), *Oome*, *Remme*, *Reyne*, *Rogge*, *Roode*, *Schoute* (*Schouten*) en

---

[1]) id. bl. 178. [2]) id. bl. 301. [3]) id. bl. 110.

Tamesse. — Over éénen vadersnaam, tot deze groep behoorende, moet ik wat uitvoeriger zijn. Het is de naam van den bekenden vrijbuiter *Goezinnen* [1]), die tegenwoordig aan de Zaan voorkomt in de vormen *Goezinne* en *Goezinnen*. Naar ik vermoed, is in dezen gesl. eene w uitgesleten en luidde hij vroeger *Goeswinnen*, d. i. de zoon van G o e s w i n, G o s e w y n [2]). — Een andere uitgang, waardoor vadersnamen gevormd worden, is *s* of *es*. Daar ook deze namen algemeen zijn, moeten ook hier enkele voorbeelden volstaan, nl. *Baerts*, *Duifs*, *Meyns*, *Pels*, *Sons*, *Spaens*, *Vets* en *Zoons*, waaraan mansnamen ten grondslag liggen, die reeds hiervoor vermeld zijn. Op *es* eindigen *Ales*, *Alles*, *Gastes*, *Grootes*, *Jonges* (waarvan ook de verbasterde vorm *Jongens* bestaat), en *Louwes*. Ook over deze gesl. behoef ik niet verder uit te weiden, daar de bijbehoorende mansnamen reeds elders in dit opstel zijn genoemd.

(*Wordt vervolgd.*)

Beijer (XXXIX, 362). De afleiding van het woord ken ik niet. De beteekenis is een ruim vertrek. Inzonderheid werd zoo genoemd de gezelschapskamer in een herberg of logement. Het woord is op 't platteland nòg niet geheel in onbruik. En oude menschen zeggen nòg wel, ter aanduiding van een onzindelijken en onordelijken boêl: »'t lijkt daar wel een poepenbeijert", waarmeê zij bedoelen de gelagkamer van een logementje, dat de bekende Duitsche grasmaaiers herbergt.

DR. E. LAURILLARD.

[Beijer wellicht verlengvorm van beide = verblijf, vertoefplaats (Oudemans, Mid.-Nederl. Wrdbk) ?]

---

1) Vgl. Honig, G e s c h. d e r Z a a n l a n d e n, 1ste deel, bl. 113.

2) Het is mij sedert gebleken, dat G o s i n, G o e s i n (= G o s w i n) tallooze malen voorkomt in middeleeuwsche Vlaamsche geschriften. Vgl. o. a. de straks aangehaalde *Annales*, dl. 25, bl. 244, 247, 254, 257, 261, 285, 300, (a° 1342 te Oudenaarde); dl. 35, bl. 10, 45, 46, 59, 69, 78, 121, 123 enz. (a° 1303 te Brugge); *Vad. Mus.* 4, bl. 333 (a° 1308). Zie ook Verdam, Mnl. Wdb. II 2077 op G o s i n. In dezen Vlaamschen naam is de i toonloos, en ligt de klemtoon op de eerste lettergreep. Onze Zaansche gesl. *Goezinne* daarentegen heeft de stemsate op de tweede.

VRAGEN.

Emmerik (XXXIX, 299) = Hemericus, Heimerik (ald. noot 1). In 1273 bestond te Beusichem (bij Kulenburg) de persoonsnaam Hemerisus (Bn Sloet, Oorkdbk v. G. e. Z. bl. 915). Toch geen verschrijving of verkeerde lezing, voor Hemericus?

Billard-royal — leest men dikwijls als opschrift op koffiehuizen van tweeden of minderen rang, enz. Wat is hier de beteekenis van royal?

A.

[Royal beduidt in figuurlijken zin »grand, magnifique".]

Opperen. Is er verwantschap tusschen opperen = het werk des oppermans verrichten; opperen = het hooi op hoopen zetten (Kil. o. a. en 't meest juiste: foenum in pyramides exstruere), en opperen = een denkbeeld opperen, eene zwarigheid opperen, enz.?

G. P. ROOS.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Donckers. Vgl. *Nav.* XXXIX, 326, 7. In mijne genealogische aanteekeningen vind ik: Melchior D. — wie waren zijne ouders? — † 31 Oct. 1647, tr. Helena Govairtse v. de Graef † 5 Oct. 1631, bij wie o. a. Martinus D., tr. Mechtildis v. Boxsmeer † 4 Juni 1689. De portretten dezer echtelieden berustten nog onlangs in eene kapel onder Gemert. Hun zoon was Jan Baptiste baron de Donckers, kolonel in dienst van keizer Karel VI, tr. Maria Theresia Kropf, bij wie o. a. Jan Charles baron de D., schepen van het Vrije van Brugge † 19 Sept. 1780; tr. 1°. te Br. 6 Sept. 1734 Françoise de la Villette † 16 Febr. 1742 z. k., 2°. Marie Josine Warnier, bij welke laatste zeven kinderen, waaronder

Marie Therese Eleonore de D., tr. eenen Graaf v. der Stegen, Baron de Putte. — Ik bezit nog meerdere gegevens omtrent de aanzienlijke familie D.; maar kan ze moeilijk samenkoppelen.

TH. VAN RIJCKEVORSEL.

v. Eck. Merkten wij *Nav.* XXVIII, 203, XXXIV, 479 op, dat de *Nav.* XXVI, 163; XXVII, 473 vermelde v. Eck's bij vergissing als v. Eck's v. Pantaleon zijn getiteld: dat onderscheidene familiën v. Eck verschillende wapens voerden of voeren, kan behalve het »Armorial", ook »Herald. Bibl." 1873 bl. 337 leeren. Aldaar zegelt Coen v. Eck (1560) met een klimmenden windhond, verzeld van eene zespuntige ster in den rechterbovenhoek van het schild; terwijl aan Joachim v. Eck, schepen te Zutfen (1595), vijf (3, 2) leliën, met wrong waarop drie met eene lelie beladen pluimen tot helmteeken, als zegel worden toegekend. Een Joachim van Eck, — toch gewis een ander dan de Zutfensche schepen? — staat in de »Registers op h. archief v. h. voorm. Hof v. Gelre" (bl. 368) vermeld als conventuaal, later procurator van het klooster Monnikhuizen (bij Arnhem), wien het Hof v. G. 5 Febr. 1594 drie achtste deelen van het tiend te Kesteren, behoorend onder de goederen van dat klooster, tot alimentatie bewees. De voornamen Coen en Joachim nu zijn in den stamboom der v. Eck's v. Pantaleon ten eenemale onbekend, naar wij meenen. Gezegde wapens mist men in het Armorial, 1e édit. Of ze in de 2de éd. vermeld zijn, is mij onbekend.

J. A.

v. Eck (vgl. *Nav.* XXXVII, 327, 8). Lambertus v. Eck, zoon van Johan bij Margaretha Udents, geb. 2 Maart 1627, burgemr van Tiel 1652, momber van Gelderland 1659, huwt 24 Oct. 1649 Gijsberta Croese uit Asch, bij welke gelegenheid onder den titel van »Venus Thyela-Gelrica", te Leiden in 4to Hollandsche en Latijnsche huwlijkszangen door B. v. Lynden en anderen, uitgekomen zijn; stierf op een landdag te Nijmegen 16 Juni 1667, en werd te Tiel in de St. Maartenskerk vóór het orgel begraven, waar men op de zerk het volgende chronogram vindt:

Honor eCkeorVM. IVrIs arbIter,
ConsVL. fIsCo patronVs. haC
qVIetVs eXpeCtat Vrna
ae VI ternas aetherIs VoLVptates.

J. VAN AELHUYSEN [1]).

Medegedeeld door H. J. V. W.

[1]) Jan v. Aelhuysen was in 1652 conrector der Latijnsche school te Tiel, in 1654 rector, en 19 April 1657 gehuwd met Johanna Cook Bernardsdr uit Zoelen.

v. der Laen. *Nav.* XXXIX, 76 leest men, dat Alexander Joseph v. der L., zoon van Diederik bij Catharina v. Liauckama 28 Juli 1717 tr. Maria Walburga v. Coudenhoven, en bij haar twee dochters won. Dit is niet juist. Hij tr. in 1672 Ael v. Hiddema, † 6 Mei 1706, oud 70 jaar, dr v. Goslick bij Jel v. Dekema, en stierf kinderloos 15 Juli 1702, Liauckama-state en Merchten nalatend aan zijn neef en naamgenoot Alexander Joseph v. der Laen, geb. te Mechelen 5 Sept. 1681, † 4 Maart 1724, zoon v. Erard Theodoor bij Clara Mentia de Bargas y Montiocka. Deze Alex. Joseph is de bovenbedoelde, die met M. W. v. Coudenhoven huwde, uit welken echt drie dochters geboren werden, waarvan er *Nav.* t. a. pl. twee worden vermeld. Zie o. a. Nederl. Heraut II (1885), bl. 214 en vg. Kwartierborden op Liauckama-state; en Jaarbk v. den Frieschen Adel 3° (helaas! laatste) jaarg. (1885) Liauckama-State te Sexbierum, enz.

Zutfen. H. M. WERNER.

v. Oosten (XXXVII, 384). De Friesche namen aldaar vermeld luiden verbeterd aldus: Tiete v. Peyma, Catharina v. Liauckama en Worp v. Peyma.

Kollum. ANDREÆ.

v. Oosten. De *Nav.* XXXVII, 382 vermelde Ricold staat met Brustene de Drile (Brustijn v. Driel) en Joan v. Gotkeford, over het 22 Jan. 1200 ontworpen verdrag van Otto I van Gelre met den Hertog van Brabant (Bn Sloet, Oorkdbk bl. 399). Hij was dus een edelman. — Nicolaas Pleijsier († 28 Febr. 1888) en A. v. Oosten te Bennebroek vierden 27 Aug. '87 hun 50-jarige echtvereeniging, omringd van kinderen, behuwddr en kleinkinderen. — F. L. Th. v. O. te Leiden verwierf voor teekeningen medailles bij de 20 Apr. '88 ald. in de stadszaal gehouden 103de algemeene vergadering en tevens opening der tentoonstelling van teekeningen en werkstukken der school van het GenP »Mathesis Scientiarum Genitrix". — Waarom plaatst Joh. Winkler, Nederl. Gesl. bl. 634 v. Oosten onder de uitgestorven namen?

Hij heeft verscheidene werken uitgegeven in usum scholae Tylanae, bij Gosuinus v. Duyn, boekverkooper in de Vleysstraat tegenover het stadhuis te Tiel. [Vgl. *Nav.* XXVI, 423; 'VII, 523, 30. RED.]

v. Oostendorp (XXXVIII, 598, enz.). Eene dr van Geert v. O., raadsheer van Filips II in Overijsel, tr. Arent v. Haersolte, zoon van Jurrien (beleend met den hof te Langenholte 1557) bij eene v. Twenhuisen.

Willemstad. J. D. WAGNER.

v. Oostendorp. Men treft ook den naam zonder voorzetsel aan. J. Wielheesen geb. Oostendorp † 10 Oct. 1888 te Doetinchem, oud 84 jaar.

J. A.

v. Regemorter (XXXVIII, 563). Blijkens de genealogie-Dekema in het HS. Doys en in het Stambk v. d. Frieschen Adel, was Reinsck v. Dekema hofdame van de gemalin des frieschen stadhouders graaf Ernst Casimir v. Nassau, en dr v. Rienck v. D. bij Maximiliana gravin v. der Marck, echtgenoote z. k. van Petrus de Regemortes, ridder en hofmeester van gemelden stadhouder; laatstgenoemde is ongetwijfeld de t. a. pl. sub 3 genoemde.

VAN WAGENINGEN THOE DEKEMA.

Royaards (XXXIX, 380). Zoover ik kan nagaan, voert de familie Royaards Gevierendeeld: 1. en 4. in zilver molenijzer van blauw, 2. en 3. in goud groene schildvoet, waarin een zwarte eend (?) zwemt. Aanziende helm. Helmt.: zwarte eend (?) tusschen eene vlucht van zilver. In de Boeksaal der Geleerde Werelt a° 1739, December, bl. 675, vindt men eenige opgaven betr. deze familie.

Haarlem. J. C. GIJSBERTI HODENPIJL.

Romp (XXXIX, 313). Sedert eenige jaren is te Arnhem woonachtig C. H. Rump, iemand van een goede 70 jaar; gekomen uit Duitschland (oostkant); zijne voorouders waren Nederlanders.

[Was Romp, Romph, Rump, Rumpf oorspronklijk één?]

Ruts (XXXIX, 372). In eene MS.-genealogie vind ik als Susanna's ouders, vermeld Niclaas R., geb. te Keulen 2 Febr. 1573 en zijne eerste vrouw Cornelia Ranson, geb. te Antwerpen 15 Nov. 1575. Zij zijn 18 April 1594 te Elberfeld gehuwd. Volgens de mededeeling

van H. voerde Susanna ongeveer het wapen, waarnaar ik *Nav.* XXXV, 520 vroeg. Is er nu eene alliantie de Vicq-Ruts bekend?

Leiden. RUTGERS VAN ROZENBURG.

Schull. Wapen (XXIX, 278). In aanteekeningen betr. deze familie, opgemaakt in 1776, vind ik het wapen aldus beschreven: Op een blaauw veld drie baarsen boven elkander, natuurlijke kleur, roode vinnen en staarten, en zwarte oogen. Helmt.: drie gelijke baarzen, van welke de middelste met den kop naar beneden op den helm rust, en de twee andere ter zijde anders-om, met den kop naar boven staan, en met de staarten op den helm rusten.

H. T. G.

Schull. Noemt *Nav.* XXXVII, 327 een paar leden in de Grp Z.: Geld. Volksalm. 1888 bl. 6 vermeldt uit het Leenregr. »Styne Lansinks Huysvrouw Johan Schullen by transport harer moder Stijne" (v. Bransenborch, gade van Gysbert Lansink) als in 1511 beleend met »het goet to Bransenborgh" te Steenderen. Welk goed eerstgenoemde Styne in 1539 op hare dr Catrin Schullen overdroeg. Dat deze Catrin een broeder Johan had, geh. m. Ermgard Lansing, wiens dr Elisabeth, erfdr van Brandsenburg, met Renze (Reint) v. Mekeren in den echt trad, valt denklijk uit Herald. Bibl. 1874 bl. 28 op te maken. Renze's dr Aleid v. M. was dan in casu eene achternicht van die Catrin, in het Leenregr hare »moije" geheeten.

J. A.

Sloet (XXXIX, 346). Het charter van 1292, gevonden in het archief van Drente, onder de rubriek »blaffer van Dijckeninghe (vroeger Runen)" [1]), is aldaar aanwezig in den vorm eener copia. Het authentiek afschrift dier copia luidt »in fine": »Acta sn̄t hec in Rune In festo Cecilie vgt [2]) Anno dn̄i m° cc° nonagesimo sc̄do Datū p. Copiam sub sigillis discrety Dn̄i Johis̄ Curati ecclie in Yhorst Reynoldi de Claustro et Johis dū Sloet In testīonū [3]) Veritatis". Deze Johannes (dictus) Sloet, — de lezing dū = dicti [4]) is van wijlen den

[1]) Vgl. *Nav.* XXXV, 587; 'VI, 294, 640; 'VII, 2, 3, 72. RED.

[2]) vgs = virginis? RED. [3]) testimoniu? RED.

[4]) dn = domini? Bij den cureet (pastoor) van Yhorst staat dnus vóór den persoonsnaam, omdat hij geestelijke was.

archivaris van Drente, Kymmel) [1], — totdusver de oudst-bekende van den naam, is in eene MS.-genealogie in de 1e generatie opgenomen. Maar meer is er nog niet van hem bekend.

Daarna volgt (2e generatie) Johan Sloet geb..... † vóór 30 Dec. 1387 uxor Jucte [2]..... de afstamming van dezen Johan van den voorgaanden Johan (dictus) Sloet is niet bewezen, maar wel aanneemlijk: 1° met het oog op eene acte van 1358, waarbij hij jonghe Johan Sloet wordt genoemd, (hetgeen veelvuldig voorkomt wanneer vader en zoon denzelfden vóórnaam hadden), 2° in verband met het feit, dat beiden in dezelfde landstreek woonden, tot hetzelfde convent (Runen, later Dyckeninghe) en met nagenoeg dezelfde personen in betrekking stonden, uit de geslachten v. den Clooster, v. Ruinen enz. »Jonghe" Johan's huwelijk blijkt uit meerdere charters; het tijdstip van zijn overlijden uit de beleening i. d. 30 Dec. 1387 van Volckier, Johan Sloets-zoon met dezelfde leenen, die deze gehad had. Hij werd beleend tusschen de jaren 1350–1387: »dit siin de manne in Drenthe", »item Jan Sloet hout", enz. Registrum feodalium bonorum ecclesiae Trajectensis. Auth. afschrift, ook vermeld bij Magnin: Besturen van Drenthe II, 1, bl. 118—123). Een charter van 1351 behelst eene verklaring ten aanzien van goederen, die hij in leen ontving van »minen here Greve Otten van Benthem"; van welk charter het origineel aanwezig is in het archief van Bentheim, en afgedrukt bij Jungius, Codex diplomaticus II, p. 161, alwaar men omtrent het zegel vermeld vindt: »Appendit sigillum Johannis Sloet »in cera viridi, cujus scutum triquetrum continet lunam bicornem »stella superaddita". Dit is de oudste afdruk van het wapen, hetwelk (behoudens de stella superaddita, n. f. een bijkomend iets) steeds aldus gevoerd is. Volgen: een charter van 1355, een dito van 1358: »Egbert van Echten ... enz. en j o n g h e Johan Sloet en Jucte [2]) sijn wijf (n.b. toen nog geen kinderen), een dito van 1365: »Johan Sloet, Jucte [2]) sijn echte wiif »Volkier, Yde en Beerte oer kinder".

Uit de vergelijking der twee charters van 1358 en 1365 blijkt, dat de geboorte dier kinderen tusschen die jaren moet hebben plaats gehad, hetgeen ook met het sterfjaar van Volckier overeenstemt. Volgen: een charter van 1368 en een van 1372. Eerst dan komt

[1]) Zie over hem *Nav.* XXXVII, 530. Red. [2]) Jutte? De *c* en *t* gelijken elkaar sterk in het oude schrift. Red.

men tot de charters uit het Tijdr. Register op het oud-prov. archief van Overijsel, beginnend a⁰ 1381. De voorgaande zijn allen authentieke afschriften uit het klooster-archief van Dyckeninghe. Den 5n Dec. 1387 stelt Johan Sloet nog een proces in tegen Geryt Stippen over 20 oude schilden; maar den 30n dierzelfde maand volgt zijn zoon Volkier hem reeds op in de leenen. Zijn overlijden valt dus in dien tusschentijd. Nagenoeg gelijktijdig met deze twee hebben geleefd: in 1345 de olde heere Henric Sloet ridder, die met andere Geldersche Edelen, onder garantie van Harderwijk eene geldsom leent aan hertog Reynout van Gelder (origineel archief van Harderwijk, loquet 83, n⁰ 1, afgedrukt door het Utr. Genp Jaarg. 1853, p. 328); en in 1367 Evert Sloet, die met Hildegond, siin echte wiif,..... ende Dyderic, oire twien echte Sone" ouerdraget aan de »jongfrouen van der hospitale te Zutphen »den gude to Hasewolde dat ghelegen is in den Karspele to Wichmonden" (origineel in het archief te Zutphen.) Van beiden, zoowel de olde heere Henric Sloet, als Evert Sloet met zijn zoon Dyderic, is aangaande hunne afkomst of betrekking tot de bovenvermelde Sloet's, wier afstamming totnutoe geregeld te volgen is, niets hoegenaamd bekend.

Wanneer men met het catalogiseeren der Geldersche, Stichtsche en Drentsche archieven eindelijk eens iets gevorderd zal zijn, zal er denklijk wel meer aan het licht komen. In ieder geval is door bovengenoemde gegevens de genealogie van het oude geslacht, bij volslagen afwijking van de bestaande oude stamtafels, belangrijk vooruitgegaan.

XIJ.

Snethlage (XXXIX, 190). Op bl. 7 van mijn werkje staat: »De »familie Sn. is herkomstig uit Westfalen, en behoorde tot den Osna»brückschen adel. Haar wapen is... enz." Vervolgens worden eenige leden van »dit" geslacht genoemd; en dan volgt op bl. 8, dat ik »vermoed", dat Wilhelmus Sn. († 1630) de stamvader der Nederlandsche familie Sn., tot dit geslacht heeft behoord. Nu schrijft *Nav.* t. a. pl., dat ik met dit Osnabrücksche geslacht Sn. bedoel de tegenwoordig levende Nederlandsche familie, en, — na mij die bedoeling toegedicht te hebben, — dat daarmede het »vermoedelijk" van bl. 8 niet overeenstemt. Dat die bedoeling intusschen geenszins de mijne is geweest, blijkt, dunkt mij, duidlijk uit de mededeeling van de

reden waarom ik »vermoedde", dat voormelde Ds. Wilhelmus Sn. tot dit Osnabrücksche geslacht behoorde. Immers, anders zou ik als »feit" vermeld hebben, wat ik nu slechts als een »vermoeden" (niet eens als eene waarschijnlijkheid —) opperde. Voor dit vermoeden pleit m. i. de overeenstemming in de voornamen (Rudolf) en in het wapen. Dat reeds deze Wilhelmus Sn. hetzelfde wapen heeft gevoerd, wordt meer dan waarschijnlijk door de omstandigheid, dat de beide door zijne zonen gestichte takken dit wapen voeren.

's Hage. CHR^N J. POLVLIET.

Wlson de St. Maurice (XXXIX, 315). Volgens een wapenbord met 16 kwartieren behoorde de moeder van Jacques Wlson de St. M. tot het geslacht l'Olivier, was zijne grootmoeder van vaderszijde eene v. Dyse, en die van moederskant eene de Bonne. Op bedoeld bord zijn die kwartieren:

Rechts, Schwartzenberg—Böselager,
Schwartzenberg—Starckenborgh;
en
Goslinga—Ockinga,
Cammingha—Grovestins.
Links, Wlson de St. M.—Dyse,
l'Olivier—de Bonne;
en
Leyden—Moucheron de Corbu,
Paedts—v. Beveren.

Zie betreffende de ouders en grootouders van Suzanna v. Leyden (de vr. van Jacques Wlson de St. M.) o. a. Jac. Kok, Vaderl. Woordenboek, XXII, 86 enz.

Leeuwarden. HEERKE WENNING.

Oude wapens (XXXIX, 379). In de oudheidskamer te Sluis berusten geschilderde wapenborden zooals beschreven in N° 1—4, met de volgende verschillen. N° 1. roode zespuntige ster, twijgje met vruchten groen, aan weerszijden van den stengel drie blaadjes. Onderschrift: Ockers (afkomstig van Zierikzee). N° 2. Drie zwarte visschen, ieder gedekt met gouden kroontje. N° 3. Drie horizontale blokken, twee horizontale zeebaren, twee horizontale blokken. N° 4.

In rood twee gouden vegers; takje als boven. Onderschrift: de Jonge.

Verder o. a. een alliantiewapen de Jonge—de Vager: in goud een blauwe baar; vr. in rood drie (2, 1) gouden vegers, met de handvatsels omlaag.

Ik vermoed dat deze en andere wapenborden afkomstig zijn van eene verzameling kwartieren der familie de Jonge—de Vager. — 6 Juli 1756 tr. Pieter Hennequin Cornelia de Jonge.

Sluis. J. A. DORRENBOOM.

[Zie Rietstap's Armorial voor N° 1 op Ockers, voor n° 2 op de Huybert.]

VRAGEN.

v. der Haer. Bestaat er eene geneal. der Utrechtsche v. d. H.'s? waartoe behooren Willem v. d. H. (geh. met v. Zuylen?) vader van Frederik v. d. H. † vóór 1595 (geh. met Walborch v. der Aa?) vader van Geertruida v. der H. † vóór 1595 geh. met Melchior Ver Huell te Utrecht. Het wapen v. der H. is in rood drie ruiten v. zilver.

v. Heemstede (XXXIX, 267) — moet toch niet v. Haemstede zijn?

Vonck v. Lienden (XXXVIII, 228). Wie waren de ouders van Joffr. Geertruida V. v. L. wed. 1659 van Jonker Floris v. Brederode? Was zij eene zuster van Joffr. Johanna V. v. L. vrouwe van Jo^r^ Gerardt Wtenweerde, adjunct-scholtis van het Nederquartier aan den Rijnkant 1658? Zoo niet, wie waren dan de ouders dezer laatste? Te Schoonhoven ondertr. 18 Jan. 1674 kapitein Huybert Vonck v. L., heer v. den Tollenburg (te Lienden), Mechteld v. Rheede tot Nederhorst.

B.

Wapens gevraagd der familiën Beverly, Binema, Eeckhout en Holland, alsook eenige bizonderheden omtrent het huis Akerendam of Axerendam bij Beverwijk, voornamelijk omtrent zijne bewoners in 1767. De geringste mededeeling zal in dank ontvangen worden door

Weert (bij Roermond). T. G. VERSFELT.

GESCHIEDENIS.

Bemmel. Het in een gracht gelegen kasteel te B., stamhuis van het thans uitgestorven R.-Kath. adellijk geslacht v. Bemmel, laatst bewoond door Jhr. A. L. v. Spengler, wordt in het Nieuws van den Dag van 5 Juli 1889 te koop aangeboden, en genoemd de »heerboerderij Het huis Bemmel, bestaande uit een goed heerenhuis en zeer ruime stallingen; gelegen midden in den tuin; 1 Ha. groot, waarbij weide- en bouwland wordt gehuurd; door de groote kelders zeer geschikt voor eene wijnzaak, als vroeger".

A.

Gebennae (XXXV, 140). Naar mijne meening kan hier slechts de stad Genève bedoeld zijn. Onder de vele latijnsche benamingen toch, waardoor deze stad wordt aangeduid, behoort ook: Gebenna (zie J. G. Th. Graesse, Orbis Latinus. Dresden, 1861, bl. 54). Weliswaar doet de naam Gebennae ook denken aan Gebennesium, of Gebennensis ducatus (het oude graafschap, later hertogdom, Genevese of Le Génevois), en tevens aan Cebenna, Cebenna mons of Gebennici montes (de Sevennen); maar het is toch moeilijk aan te nemen, dat de Paus zijnen brief zoo onjuist en zoo onbepaald zou hebben gedagteekend.

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

De Kemnade (XXXIX, 441) — kocht Pierre Landry, vroeger bankier te 's-Gravenhage, sedert eenige jaren te Doetinchem woonachtig, waar hij 16 Juli 1889 tot lid van den gemeenteraad werd gekozen, en 15 Juli 1880 in het huwelijk was getreden met Johanna Maria Coops, uit welk huwelijk 22 Jan. 1884 in Den Haag een zoon geboren werd. Zij is gesproten uit een oud en nog zeer talrijk Doetinchemsch geslacht, en had tot ouders Peter Coops, grossier te Doetinchem, † 5 Juni 1855, en Geertr. W. S. Kindermann; tot grootouders van vaderszijde Willem Coops [1]), koopman (houtzaagmolenaar?) te

---

[1]) Zijnen broeder Wolter Coops DJzn, lid der Staten v. Geld., burgemr. (en houtzaagmolenaar?) te D., vermeldt *Nav.* XXXIV, 45.

D. en lid der prov. Staten van Gelderland, † aldaar ruim 77 jaren oud 30/31 Aug. 1850, en Johanna Maria Evekink, † ibidem 68 jaren oud 9 Nov. 1839.

A.

Les seigneuries de Putte, de Schrieck et de Grootloo. Addenda et Corrigenda.

En traitant, au commencement de cette notice (*Nav.* XXXIX, 4) des quatre filles de Renaud II, comte et, depuis 1339, duc de Gueldre, nous avons dit: »Quoiqu'en disent quelques auteurs, le mariage de Gérard de Juliers avec Marguerite a été parfaitement consommé, ainsi que nous le prouverons dans l'histoire du pays de Malines". Si nous n'avons pas hésité à nous exprimer de la sorte, c'est que nous nous sommes basé sur des textes formels qualifiant Gérard de *mari et tuteur* de la fille aînée du comte de Gueldre. Ayant lu, depuis, dans le *Nav.*, (XXXIX 264 et suiv.), l'article intitulé »Reinald II" où il est affirmé que Gérard de Juliers figure comme époux de Marguerite, fille héritière du comte de Ravensberg, dès le 16 août 1336, nous avons cru devoir faire de nouvelles recherches pour élucider définitivement la question de savoir si, oui ou non, le mariage de Gérard et de Marguerite de Gueldre a été accompli. Pour ne pas être absolument positif, le résultat de nos dernières investigations est, cependant, de nature à nous faire admettre la possibilité que la fille de Sophie Berthout n'ait jamais partagé la couche du fils du comte Guillaume de Juliers. On sait que les jeunes gens ont été fiancés en 1333. M.M. Piot, dans sa »Notice historique", servant d'introduction à l'Inventaire de la cour féodale de Malines, et Nijhoff (I, n° 268) ont reproduit leur contrat de mariage. Or, dans plusieurs chartes de la fin de 1333, ayant trait à l'aliénation de la seigneurie et de l'avouerie de Malines, Gérard et Marguerite de Gueldre sont désignés comme époux [1]). Mais nous venons de trouver le *vidimus* d'une charte du 15 décembre 1333, qui prouve que ni l'un ni l'autre n'étaient majeurs à cette époque, et que Marguerite n'avait même alors que »treze ans ou environ de son eage". Par cet acte, l'évêque de Liége, Adolphe de la Marck, investit le comte Louis de Flandre

[1]) Chambre des comptes de Flandre; Archives générales du Royaume, à Bruxelles.

de l'avouerie de Malines — qu'il doit tenir de l'église de Liége en un seul et même fief avec la *ville* de Malines, dont il avait déjà fait le relief précédemment — et ce en vertu de la convention intervenue entre ledit comte de Flandre d'une part et le comte de Gueldre et *damoiselle Marguerite, sa fille, avec noble et puissant homme monseigneur Guillaume, comte de Juliers, père du noble damoiseau Gérard de Juliers, mari de ladite damoiselle Marguerite, tuteurs et curateurs de ladite damoiselle Marguerite et de Gérard, son mari, de l'autre part.* Cette convention devra être ratifiée ultérieurement par Marguerite, *au temps où elle sera venue à son âge suffisant*, c. à. d. quand elle aura atteint la majorité.

La pièce inédite que nous venons d'analyser brièvement étant d'une grande importance historique, nous ne croyons pas pouvoir mieux faire que de la publier *in extenso* [1]).

A tous ceulz qui ces lettres verront, Guillaume Gormont, garde de la prevosté de Paris salut. Savoir faisons que nous, l'an de grâce mil trois cens quarante et un, le samedi après l'ascention, dix neuf jour au mois de may, veismes un instrument scellé si comme il apparoit du seel de révérend père en Dieu l'Evesque du Liége et d'un autre petit seel contenant la fourme qui s'ensuit: In Nomine Domini Amen. A tous ceaux qui ces présentes lettres verront ou orront. Adolf par la grâce de Dieu évesques de Liège salut et congnoissance de veriteit. Saciez tout que comparans en nostre présence nobles et poissans princes nostres chiers cousins et féaulz monseigneur Loys conte de Flandre, de Nevers et de Réthel del une part monseigneur Renald conte de Ghelre et de Zutphane et damoisielle Marguerite, sa fille, avec noble et poissant homme monseigneur Guillaume conte de Julei, père à noble damoisel Gérard de Julei, mari de la dite damoiselle Margrite, tuteurs et curateurs de la dite damoiselle Margrite et de Gérard son mari del autre part. Là nous fu dit et senesnet que lidit messire Lois conte de Flandres pour li, pour ses hoirs et ses successeurs contes de Flandres, avoit bien et *loyaument* acquis et acateit l'avoerie de Malines à tout ses appendices envers ladite damoisielle Margrite et son mari, del auctorité, consent et conseil des diz conte de Ghelre et de Juley en tant comme il touche et puet touchier à chascun d'eaux et sour ce à la prière et requeste des dites parties nous tournasmes en droit et en jugement comment ladite damoisielle Margrite en devoit faire et aler avant pour acomplir les convenenches seur ce faites sour les queles coses raportet, su et ensegnet par nos hommes chi dessous esscrips, que li diz contes de Flandres comme sire heritiers de la ville et advoerie de Malines par nostre congiet pooit et devoit ouvrer de ces coses et priier avons que nous li vousistions prester aucuns de nos hommes de fief là présens et pieche de terre pour parfaire les coses qui s'ensuivent en la manière que nostre

[1]) Elle se trouve parmi les chartes provenant de la Chambre des comptes de Flandre; carton 60.

homme jugeroient et conseilleroient, et nous, descendans begninement et favorablement à la prière doudit conte de Flandre, nostre cousin, et par le jugement et rapport de nostres diz hommes à ce acordans expressément, li prestasmes et octriasmes de nos hommes de fief chi dessous nommez et terre pour faire le adhéritement del advoerie devant dite à oes doudit monseigneur Loys conte de Flandres, ses hoirs et ses successeurs, et puis tournasmes à l'un de nos diz hommes que il par son serment nous desist et raportast par droit et par jugement comment ces coses se pooient parfaire et estre poursuites, liquels sour ce conseilliés à noz hommes là présens, nous dist, enseigna et raporta par droit et par jugement et par plainne science de nos diz homme que ladite damoisielle pooit et devoit prendre un mambour teil qu'il li plasoit et audit monseigneur Loys livrer par sa main et pour son viestement, et après elle et ses diz mambours devoient par une main relever ladite advoerie de Malines à tout ses appendices doudit monseigneur Loys conte de Flandres et elle tantost fu si conseillié del auctoritet, consent et volentet de son dit père et de monseigneur le conte de Julei, père à Gerard son mari deseure dis, quelle prist à son manbour, noble homme nostre cher oncle et foiable monseigneur Gerard de la Marke, seigneur de Radinche, chevalier, li quels, ladite manburnie emprise et acceptée, releva doudit conte de Flandres la dite advoerie de Maline à tout ses appendices pour la dite damoisielle et en son nom et en fist féauté et hommage audit conte de Flandre qui le rechuit à sains, à mains et à bouche, selone la loy et la coustume dou pais sicomme homme de fief de mambournie et la meismes dit fu et raportet par un de nos hommes la présens et par de plainne science d'eaux que la dite damoisielle et ses diz manbours estoient si bien en la dite advoerie sicomme en leur boin héritage que deshériter et desviestir s'en pooient, se il voloient pour autrui adhériter et sour ce ladite damoisielle fu si conseillié à son dit manbour que elle et ses diz manbours par le conseil consent et auctoritet dou dit monseigneur son père et de monseigneur de Julei, père à son mari raportèrent sus en la main et à oes [1]) doudit conte de Flandre, ses hoirs et successeurs, contes de Flandres, ladite advoerie de Malines et ses appendices et après le werpirent et effectukièrent ensemble par une verghe que il tenoient en lors mains et par poil pris à lor draps de lor poitrines sans riens ens à retenir ne réserver pour eaux ensemble ne pour autruy, selonc la loy et la costume dou pais, et apriès à la semonce doudit conte de Flandres, dit, raportet et enseigniet fu par droit, par loi et par jugement et par plaine suite [2]) de nos hommes là présens que la dite damoisielle et ses diz manbours avoient tant fait et tout ce fait que il devoient et pooient de la dite advoerie et de ses appendices parquoy riens ny avoient et que ce estoit boins héritages doudit conte de Flandres, à tenir et relever de nous évesque et de nos successeurs évesques de Liége, qui seront pour le temps l'un après l'autre par dedit conte de Flandres et ses hoirs et successeurs deseure diz, et tout ensi recognus et confessa publiquement lidiz conte de Flandres pour lui, pour ses hoirs et ses successeurs deseure diz, que ladite avoierie à tout ses appartenanches moet et descent et doit mouvoir et descendre de nous évesque de Liége et de nostre église de Liége

[1]) oes = besoin, utilité (opus), [2]) lisez: science.

avoec l'autre fief de la ville de Malines que nous avons transporteit audit conte de Flandres, selonc nostres autres lettres sour ce faites et que tout ce doit estre et sera de ce jour en avant uns seuls fiez, (!) à relever et recevoir par un seul hommage et après là meismes li diz contes de Flandres tourna à un de nos diz hommes là présens et le soumonst sour sa féautet que il li raportast se la dite damoiselle et ses diz manbours en avoient plus avant à faire et non à présent et *au temps que elle sera venue a son eage souffisant comme celle qui avoit treze ans ou environ de son eage*, si comme li diz contes de Ghelre dist et tiesmogna et sour ce li diz hommes conseillant à noz autres hommes là présens dist, raporta et ensigna par droit, par loy, par jugement et par plainne science de noz autres hommes là présens que ladite damoisielle et ses diz manbours nen avoient riens à faire plus avant ore, ne autre fois à nul temps à venir, non pour quant li devant dit conte de Ghelre et de Julei promisent en boine foy, loyalment à garandir la dite advoerie audit conte de Flandres, à ses hoirs et ses successeurs et que à la prière et requeste doudit conte de Flandres, il avoit teille la dite damoisielle et Gérard son dit mari quant il seront parvenu à lor eages que il recognisteront et renouveleront, loeront et appueront toutes ces oevres et ces coses pardevant, nous si avant et en la manière que il appartenrra à faire par droit, par loy et par jugement de noz hommes de fief qui de ce porront et devront jugier et congnoistre, et là meisme ladite damoisielle recognut et confessa que elle de son boin gré et de sa spontaine volenté sains force et sains destrainte estoit là venue pour faire ces oevres devant dites et que faites les avoit de certaine scienche et volenteit en la fourme devant dite, lesqueles coses nous évesques et li diz contes de Flandres, en tant comme il nous touche et puet toucher ensamble et cascun par lui meismes et mist en la garde et memore permenable de nos hommes de fief là présens, assavoir sunt noble homme et poissant nostre feyable monseigneur Jehan de Hainnau, seigneur de Biaumont, monseigneur Gérard de Grand Pret, signeur de Hustilise, notre chiers cousins Conrard de la Marke, signeur de Heurde et de Ahêne, nostre chier frère Jehan de Bailleul, signeur de Moriamuels et de Saunoir, Robert son frère, Bauduin, signeur de Pract, Jehan, signeur de Ghistelle, Willaumes, dis Bloc de Steland, Guy de Flandres, frère dudit conte Jehan de *Alshoven* (sic!), Godefroit de *Nithuse*, [1]) chevaliers, avec vénérable homme Engheram de Fiefes, Lenol de Norhof, Jehan Gillard, Jehan Bastin de Cassiel, canoine de Liège, Reiner de Gore, canoine de Coulogne et Coustoec do Walcourt, Godescal Dorueu, del église nostre Dame de Tourneit, Gille le Clokier, Faquemin le Hourier, Henri le Soris, Gérad Tile, Huard Harduin, Colard dou Perron et Persaud de Generech, et pour ce que ce soit ferme cose et estable, nous évesques dessus diz à l'instance et requeste des dites parties avons ces présentes lettres et instrument publique fait mettre en ceste publique fourme par nostres notaires chi dessous escrips et seeller de nostre seel avec les seaux des parties devant dites. Et nous Loys contes de Flandres dessus nommez pour tant comme avons touche et appertient, et nous Margrite dessus dite de l'auttorité, conseil et consent tant de monseigneur Gerard de la Marke, nostre manbourth à nous bailliet par jugement pour parfaire les oeuvres dessus escriptes comme de nos très chers

[1]) ou de Nichuse (Nieuwenhuise?)

seigneurs père monseigneur Reinals, conte de Ghelre et Zutphane et de monseigneur Guillaume conte de Julei, père à Gérard nostre mari, et nous Gerard de la Marke manbours bailli et par jugement à la dite damoisielle Margerite, nous Renauls conte de Ghelre et de Zutphane et nous Guillaume conte de Julei, deseure dit, avons à ces présentes lettres et instrument publique fait mettre nostres seaulx. en cogniscance de veritei, et dabondant pour plus grand seurteit et memore permenable de ces choses. Nous Adoulf évesques dessus diz et les devant dites parties avons priiet et prions ensamble communément à nos diz hommes de fief que il veullent leur seauz faire mettre à ces présentes lettres et instrument avec les nostres, et nous li homme de fief dessure nommeit, qui présent fumes as oeuvres devant dites, et qui les recogniscons estre vraies et faites sicomme dit est, avons, à la requeste et prière tant de nostre cher signeur monseigneur l'évesque, comme des parties, dessus diz, nostres propres seaulz pendus à ces présentes lettres et instrument, avecques les seaulz des deseure nommeys en tiesmongnage de veriteit. *Che fu fait et donné à Oschen en Condros de le diocèse de Liège l'an de la nativitey nostre signeur mil trois cens trente trois le quinzième jour dou mois de décembre environ heure de vespres, le seconde indiction le dus et witisme an dou pontificat de nostre tressaint signeur en Dieu, monseigneur Jehan par la divine providence pape vintedeusime.* Présens nous et les personnes devant dites et plusieures autres tesmoings à ce requis et apellés spécialement, lesquels lettres et instrument estoient signez des signes de deux notaires publiques et dudit évesque du Liège selonc ce que ci dessouz est contenu et après luy des signez diceux notaires estoit escript de sa main si comme il apparoit ce qui s'ensuit: Ego Johannes dictus de Spiere, clericus tornacensis publicus autoritate apostolica et imperiali dictique reverendi patris domini leodiensis episcopi notarius premissis una cum personis testibus ac Guidone notario supradictis presens interfui hoc instrumentum publicum pluribus aliis prepediens per quemdam notarium scribi feci et in hanc publicam formam de mandato dictorum dominorum et parcium redegi meoque signo solito signam vocatus et rogatus, et après le signet de l' autre notaire estoit escript ce qui s'ensuit. Et ego Guydo Guiardi, clericus cameracensis dyocesis publicus imperiali autoritate et dicti reverendi patris notarius premissis una cum Johanne de Spira, notario publico personisque et testibus antedictis presens interfui et idcirco hinc publico instrumento me subscripsi et illud meo consueto signo signavi rogatus. Et parmi lesdites lettres ou instrument estoient annexées et fichiées unes lettres seellés si comme il apparoit du seel dudit évesque de Liége contenans les dites lettres annexeés la fourmes qui s'ensuit. Universis presentes litteras inspecturis, Adolfus dei gratia leodensis episcopus vicedecanus totumque capitulum ecclesie leodiensis sempiternam in Domino salutem cum noticia veritatis Noveritis quod nos attente considerantes alienacionem seu venditionem advocaciae oppidi machlinensis, cameracensis diocesis, cum suis pertinenciis, appendiciis, bonis et juribus universis a nobis episcopo seu ecclesia leodiensi in feodum descendentis ac moventis de quibus et prout mentio fit in litteris hiis annexis pro utilitate nostre leodiensis ecclesie factum esse, tamque possumus et in nobis est autoritate nostra tamque dominus feodi predicti laudamus, approbamus et etiam confirmamus decretum nostrum interponentes et defectum, si quis

sit, supplentes ex certa scientia et expresse quibuscunque pactis, conventionibus praemissis et obligationibus inter nos et illustrem ac potentem principem dilectum fidelem nostrum dominum Ludovicum Flandriae, Nivernensem ac Regitestensem comitem factis et hactenus habitis ut in litteris ob hoc confectis plenius est expressum. In suo robore permanentibus et per omnia semper salvis nobis et ecclesie superdicte presentium testimonium litterarum, quibus sigilla nostra duximus opponenda. Datum Anno domini millesimo trecentesimo trigesimo tertio, vigesima die mensis decembris. En tesmoingage de ce, nous a ce transcript avons mis le seel de la dite prevosté de Paris l'an et le samedi dessus diz. (En-dessous) Peblegue. Collation faite.

S'il est acquis que Gérard de Juliers fût le mari de Marguerite de Berg et de Ravensberg dès l'an 1336 [1]), il est évident que son mariage avec la fille de Renaud II est resté à l'état de projet, car celle-ci était encore en vie alors. Au témoignage de Fahne (Salm-Reifferscheid), il était comte de Berg dès 1348.

Dans une note, ayant paru dans la 3e livraison de cette *Revue* (XXXIX p. 147), nous avons posé la question : Sait-on si elle (Marguerite) est entrée en religion...? Aucune réponse précise à cette question n'a été publiée. Aucun des auteurs, anciens et modernes, que nous avons consultés à ce sujet, ne relate la prise de voile de Marguerite. Tous, à peu près, sont d'accord pour placer sa mort en 1344. C'est, sans doute, parce que sa sœur Mathilde prend, vers cette époque, possession de ses biens principaux, que les historiens ont supposé que l'aînée des filles de Sophie Berthout était passée alors de vie à trépas. Il n'en est rien, cependant ; on va le voir.

Nous avons trouvé chez M. de Bertouch, veneur de la Cour de S. M. le Roi de Danemark, résidant à Malines, la copie d'un cartulaire, provenant de l'abbaye d'Averboden et contenant, à la page 321, l'inscription suivante :

»Ghetrocken wt het outste register berustende ter Secretarie van Mechelen, begonst sieht dat den grooten brandt aldaer geschien Anno 1342. Domina Machtildis de Ghelre et domicella Isabella, eius soror, *soror Margareta, monialis in s' Gravendale*, cum tutore obtulerunt

---

[1]) Le Bon v. Spaen se serait donc trompé en disant de Gérard de Juliers, après avoir rapporté ses fiançailles de 1333 : *toen op zijn best zes of zeven Jaeren oud zijnde?* Cet auteur affirme que Marguerite serait morte le jour de la St. François, 4 octobre 1344, *eer dat het Huwelijk voltrokken was.* Ajoutons qu'il ne cite que trois filles du premier mariage de Renaud II. (Oordeelkund. Inleid. tot de Hist. v. Gelderl. II, 259).

ad opus domicelle Marie, earum sororis, in promissione ipsius mansionem te Blidenberghe prout Dona Adelissa, Dona de Blidenberghe, possidebat ab ...... [1]) a Beato Rumoldo et sine warandiâ in festo Luce Evangeliste. Datum Anno MCCC.XLV". Désireux de savoir si le registre en question existe encore à Malines, nous nous sommes adressé à ce sujet à l'aimable archiviste de cette ville, Mr. V. Hermans, qui a bien voulu nous écrire ce qui suit: »Le plus ancien registre de notre dépôt, contenant le texte de la copie ci-jointe, a dû prendre la clé des champs, il y a un siècle environ, vu que l'archiviste feu Mr. Gijseleers-Thijs ne le mentionne pas parmi les nombreuses sources consultées par lui pour son Indicateur chronologique en 99 vol. in-fol., commencé en 1802"... A notre regret, il ne nous est donc pas possible de vérifier l'exactitude de la copie que nous venons de reproduire, mais il n'y a aucune raison de la révoquer en doute. En effet, toutes les autres pièces contenues dans le manuscrit de M. de Bertouch (17e siècle) sont d'une authenticité manifeste. Nous avons tenu à nous en assurer: les unes sont déjà publiées, les autres se confirment par celles-ci.

Il nous semble donc parfaitement établi que Marguerite de Gueldre s'est faite religieuse. Peut-être la rupture de son mariage n'a-t-elle pas été étrangère à son entrée dans un monastère.

Nous émettons le vœu que ces quelques observations engagent un chercheur hollandais à faire des investigations sérieuses pour reconstituer d'une façon plus complète qu'on ne l'a fait jusqu'à présent, l'histoire des descendants de Renaud, premier duc de Gueldre. Mais, ce n'est pas dans les vieilles chroniques et dans les ouvrages généalogiques, manuscrits ou autres, qu'il faudra vouloir trouver les éléments de ce travail. Les documents authentiques seuls, c. à. d. les chartes, diplômes, comptes, obituaires etc., devront les fournir [2]).

---

[1]) Il y a ici trois ou quatre mots tronqués qu'il est impossible de reconstituer.

[2]) A ce propos, nous nous permettrons d'attirer l'attention de nos lecteurs sur les nombreuses contradictions que l'on trouve dans les réponses au sujet des filles de Renaud II, de leurs époux et des renseignements biographiques et généalogiques concernant ces derniers. On va même, sur la foi d'un vieux manuscrit quelconque, jusqu' à dire que Marguerite aurait épousé Jean de Châtillon alors que, comme la Rédaction l'a déjà fait remarquer (*Nav.* XXXIX, 394, note), Nijhoff et d'autres ouvrages sérieux établissent parsaitement la vérité à ce sujet!!!

p. 70. Il existe de maitre Nicolas v. der Laen, seigneur de Schrieck et Grootloo (1562—1564), un jeton dont nous avons trouvé un exemplaire au Cabinet des Médailles de la Bibliothèque Royale à Bruxelles. Face : les armes des v. der Laen, un chevron accompagné de trois tonnelets; casque avec cimier: un tonnelet de l'écu entre un vol. Légende: *Nicola. va. Laen. Tresorir. Gn. D. La. Roie.* Revers: écusson de la reine, sommé d'une couronne. Légende: *Leonor. Royne. De France.* Un »Nicolaus v. der Laen, Mechliniensis", fut immatriculé à l'Université de Leyde, comme »Litterarum studiosus", le 16 février 1581.

A la p. 7. nous avons reproduit un passage de Guicciardini qui rapporte que la *Cour de Befferen* aurait eu son siége à Putte. C'est une erreur. Ce tribunal se trouvait à Bonheijden, au lieu dit Pasbrugge ou Pasbrug.

p. 7. à la dernière ligne, lisez: »1264", au lieu de »1246".

p. 8. 1ère ligne, lisez: »Walter Berthout VI", au lieu de »V".

p. 9. 28e » , lisez: »au champ d'or au lieu d'argent", et non pas: »au champ d'argent, au lieu d'or".

A la p. 10, nous avons dit que, sur le moulage d'un sceau de Henri III Berthout, nous n'avons pu découvrir le franc-quartier d'hermine figuré par Butkens. Le moule N° 3443 de la collection sphragistique du Musée royal d'antiquités et d'armures permet de constater ce franc-quartier.

p. 11, 19e ligne, lisez: »Oosterhout", au lieu de »Oesterhout".

p. 11, 27e » , lisez: »Bonheijden", au lieu de »Omheijden".

p. 12, 4e » , lisez: »C. N° 11898", au lieu de »C. N° 11, 898".

p. 13, 14e » , lisez: »partagea", au lieu de »partageait".

p. 66, 18e » , lisez: »autrefois", au lieu de »autréfois".

p. 66, 25e » , lisez: »Cornélie", au lieu de »Corneille".

p. 68, 12e » , lisez: »vendit", au lieu de »vendit".

p. 71, 20e » , supprimez: »1". De Nicolas v. der Laen et d'Eléonore de Gottignies, nous n'avons cité qu'un seul enfant. Les personnages indiqués ad 2. à 6. sont les enfants de maitre Nicolas et d'Agathe de Huijter.

p. 72, 13e ligne, lisez: »B. R. Chron.", au lieu de »B. Chron."

p. 73, 9 » , lisez: »Rombaut", au lieu de »Rombaud".

p. 75, 16 » }
et p. 76, 1ère » } même observation.

p. 76, 10e ligne, lisez : »demi-aigle éployée", au lieu de »double aigle".

p. 262, 27e » , lisez : »Philippe", au lieu de »Phillippe".

p. 263, 1ère ligne, lisez : »casser", au lieu de »lever".

p. » 12e » , lisez : »Agathe Hélène Eléonore", au lieu de »Agathe Hélène".

p. 264, 26e ligne, lisez : »de gueules au lion d'argent, le champ semé de billettes de même".

p. 322. Le père de Marie Françoise v. der Meere s'appelait »Maximilien François".

p. 326, 35e ligne, lisez : »Ce testament date du".

p, 327, 22e » , lisez : »Après le décès de cette dame, Jeanne Louise et son second mari" etc.

p. 328, 15e ligne de la note, lisez : »par suite", au lieu de »par suites".

p. 329, 5e » , lisez : »le 19 avril", au lieu de »le 17 avril".

p. 330, 15e » , lisez : »Marie Norbert", au lieu de »Norbert Marie".

p. 444. Philippe Kerman, seigneur de Waesbeke, fut enterré, a Malines, dans l'église Notre-Dame-au-delà-de-la-Dyle, sous une pierre, ornée de ses armes (cimier une tête d'homme barbu) et de quatre quartiers, savoir : Heijmbeke, Keerman, Voosdonck, Vleminck, dont la position est évidemment irrégulière. Le quartier Voosdonck n'est pas comme nous l'avons décrit à la page 444, d'après des sceaux ; c'est un écu écartelé, aux 1 et 4 à trois besans, ou tourteaux, aux 2 et 3 à trois têtes de maures. Epitaphe :

»Hier leet begraven Her Philips Keerman Ridder Heer van Ghestele sterf int jaer ons Heen MDc VIJ (?), iij April".

Le petit-fils de ce personnage, Guillaume, fut enterré dans la même église. Sa tombe était ornée, au milieu, des armes de Kerman et d'Azeniers, sommées d'un casque ayant pour cimier un buste d'homme barbu. Elle portait dans les coins ces quatre écussons : 1°. trois merlettes (Kerman) ; 2°. un palé au rais d'escarboucle brochant sur le tout (Vlemincx) ; 3°. parti, a. tranché d'argent sur gueules b. d'azur à la demi-tour d'or, ouverte du champ et mouvante du parti (Azeniers) ; 4°. trois merlettes ; en abîme, d'hermine à trois pals de gueules (v. Heffene). Inscription :

»Hier leet begravē Heer Willē — Kereman Riddere Heere van —

Wasbeke in ziinen levene — Borghemeester deser stede — vā Mechelē die sterf Aō. XVcL — dē XX Julio (!) — ende Jonfrouwe Barbele — Azeniers ziin huijsvrouwe — die sterf ano. XVc ende ... — dē ... dach ... — Bidt voer die zielen —".

Voici l'épitaphe du dernier (?) descendant mâle des Kerman :

»Heer Arnoult Keerman — Heer van Waesbeeck den lesten van dien naem — sterft den 2 Mey 1628" [1]).

Liste des principales familles, citées dans cette notice :

Aa	Cijmon	Huijter	Rol
Arenberg	Dale	Invrea	Roussel
Arkel	Daneels	Juliers	Salmier
Auvergne	Dassa	Kerremans	Syburg
Berghes	Droste	Laen	Stegen
Berthout	Duijvelant	Liauckama	Sterck
Bols	Duvenvoorde	Loë	Tour
Bouchout	Egmond	Looz	Ursel
Brecht	Gavere	Maes	Vargas
Bouchoven	Glymes	Meere	Vianen
Bruxelles	Gorter	Mengerssen	Vuesels
Caluart	Gottignies	Mérode	Welle dit de Cats
Cannart d'Hamale	Gueldre	Micault	Wesemael.
Châtillon	Heinsberg	Monnix	
Christijn	Helman	Nath	
Clèves	Henricy	Oem v. Wijngaerden	
Courtois	Herbais	Rietwijck	
Cratz de Scharffenstein	Hoeven		

J. TH. DE R.

Moerlanden. Acte van cessie van obligatiën betreffende Exploitatie van Moerlanden.

Par devant Willem Jacobus Huygens et son confrère, Notaires publics à la résidence de la Haye, royaume des Pays-Bas, soussignés, fut présent Monsieur Hendrik Verwey Mejan, banquier demeurant rue Wagestraat, section S, numéro 76, porteur d'une copie de l'obligation fesant partie constitutive de l'emprunt de quatre cent mille florins, levé en Hollande, d'après délibération votée le 8 octobre mil

[1]) Inscr. funér. de la prov. d'Anvers.

sept cent soixante onze et homologuée par arrêts des conseils de Leurs Majestés le Roi de France et de l'Impératrice-Reine, des 22 octobre et 25 novembre 1771, de M. Gabriël Bourcourd, par Mrs. François Demery Darcy. Ecuyer, Directeur de la compagnie des Indes de France, demeurant à Paris, et Louis Antoine Hardy de Merville ancien échevin de la ville de Dunkerque et conseiller de la chambre de commerce de la-dite ville, aussi demeurant à Paris, agissant en leur qualité tant pour eux, que pour toute la communauté des co-propriétaires des terres des moëres de Flandres, situées entre les villes de Dunkerque, Bergues et Furnes, suivant contrat passé devant Van Meerbeek et Marteleux, qui a gardé la minute, Notaires à Bruxelles, en date du 30 novembre 1771; ledit emprunt hypotéqué limitativement sur lesdites moëres en vertu des oeuvres de loi passées devant Messieurs les Grand-Baillis et Echevins des jurisdictions du château des moëres et du moerland, respectivement les 6 et 7 decembre 1771, étant ladite copie de l'obligation duement timbrée, légalisée par Adriaan van Wijck, notaire à la Haye, sous la date du 16 du même mois de décembre et portant chacune quittance imprimée au dessous d'icelle datée du même jour n° 160, signée par Mrs. Demery Darcy et Hardy de Merville, en leur dite qualité et contresignée par Mr. Gabriël Bourcourd le tout conformément audit contrat constitutif du 30 novembre 1771.

Le sieur comparant a déclaré, comme il déclare par les présentes céder et transporter sa (*sic*) obligation ci-dessus specifiée et désignée formant un capital de mille florins, ensemble tous les droits, noms, raisons, causes, actions, priviléges et hypotèques résultant de sa dite obligation, à et au profit de messieurs Riat Lefèbvre et fils, négocians, demeurant en la ville de Tournay ci acceptant pour eux Monsieur Benoit-Josse-Louis van de Wynckel, avocat demeurant à Dunkerque, ici présent et soussigné, en vertu de leur procuration spéciale à l'effet des présentes passée devant Monsieur Charles Français Joseph Simon, qui a la minute et son collègue Notaire Royaux à Tournay, en date du 24 mars dernier, duement enregistrée et dont une expédition légalisée est déposée parmi les minutes dudit Notaire Huygens soussigné duement enregistrée suivant acte du 20 avril suivant sous n° 2056.

Pour Mrs. Cessionaires jouir de la dite obligation et des droits en résultant, les faire valoir et en poursuivre le recouvrement par toutes et telles voyes et moyens qu'ils trouveront convenir.

La présente cession et transport faits moyennant la somme de 25 florins, ou $2\frac{1}{2}$ % du capital primitif de la dite obligation cédée; laquelle somme a été réellement comptée, nombrée et payée en espèces ayant cours, en présence des notaires soussignés par ledit Sieur van de Wynckel ès nom et reçue par ledit cédant qui le reconnait et en passe quittance, ledit payement fait à valoir sur le capital entier de la créance cédée par le forme d'à compte de la moitié du produit net éventuel de la dite obligation. — Se fesant en outre la dite cession et transport aux stipulations suivantes.

Primo. Que les cessionnaires payeront au premier comparant cédant, six mois après recouvrement et liquidation opérés, la moitié de toutes les sommes, qui proviendront et pourront provenir des dites créances en capital et intérêts, déduction

préalablement faite des frais et débourses généralement quelconques, qui auront été faits pour parvenir au recouvrement d'icelles, d'après le compte qui en sera donné en due forme.

Secondo. Que les cessionnaires ne pourront rien réclamer ni répéter contre le cédant des $2^1/_2$ %, ni des frais et débourses dans le cas, où le résultat des poursuites en recouvrement sera nul ou sans effet.

Tertio. Que dans ce dernier cas ladite obligation restera audits cessionnaires sans qu'ils soient tenus envers le cédant à aucune indemnité.

Reconnaissant ledit sieur Van de Wynckel ès nom avoir reçu du cédant ladite copie d'obligation ainsi qu'elle se trouve décrite en tête des présentes, dont acte.

Fait et passé à l'étude dudit notaire Huygens soussigné à la Haye le 15 mai 1821 et ont les comparus signés avec nous notaires, lecture et explication faite en langue Hollandaise de la présente minute, qui est restée sous la garde du dit notaire Huygens.

Signé: H. Verwey Mejan, van de Wynckel, J. Leesberg, notaire 1821, W. J. Huygens, notaire 1821.

Plus bas était: Geregistreerd zonder renvooi te 's Hage den 19 Mei 1821, fol. 82 v. C 3. ontv.: met de verhoogingen f 12 52.

Signé: Muller. — Délivré pour expédition. — (get.) W. J. Huygens notaire 1821, v. Leesberg, notaire 1821, en E. Verwey Mejan.

Ingesloten is een coupon blad voor 14 jaren. De derde coupon is reeds opgespeld; zoodat klaarblijkelijk het derde jaar reeds geen rente werd uitbetaald.

Op de 3e coupon staat:

Coupon nº 591. Op of na den 16 Juni 1776 zal door mr. Hendrik van der Mey Justuszoon, in 's Gravenhage, in qualiteit als gesuccedeerd in de Directie der negociatie, in de Jaeren 1771 en 1773 door den Heere mr. Gabriel Bourcourd ondernomen, op de zoogenaamde Moerlanden, tegen intrekking van dit coupon, betaald worden f 50.— Hollandsch voor een Jaer Interessen van f 1000.— alsdan verschenen.

's Gravenhage den 31 Mei 1774. (get.) van der Mey [1]).

Vrage: Zijn de in bovenstaande acte gerelateerde gronden nog verder geëxploiteerd, en is het bekend, of de latere uitkomsten meer bevredigend waren?

M. G. Wildeman.

Honderdjarigen (Alg. Regr I, II, III, enz.). Onder den titel: »Un cas intéressant de longévité" vond ik in een blad van 't laatst van 1883 wat ik hier vertale. Aron Lisbonne (waarschijnlijk dus van oorsprong een Portugeesch Israëliet) gezegd Canan, oom van moederszijde van den heer Lisbonne, afgevaardigde voor het departement der

[1]) Dit slot is *Nav.* XXI, 485, 6 reeds aangehaald, ten bewijze, dat men in 1772 hier te lande c o u p o n s uitgaf. Red.

Herault, overleed 106 jaren oud. Père Lisbonne, gelijk men hem gemeenzaam noemde, behield tot het laatste oogenblik zijne lichaams- en geest-vermogens. Hij was in 1778 uit Israëlietische ouders in het Pauslijk graafschap Venaissin [1]) geboren, op een tijdstip toen het onverdraagzaamste fanatisme het volk Israëls als paria's behandelde, en het des nachts in eene bijzondere wijk deed verwijlen, door poorten afgesloten van de overige stedelingen. De eerwaardige grijsaard had vroeger veel van de vervolging te lijden; vandaar dat hij zich zoo gelukkig rekende, toen hij zijne kleinzonen en vrienden uit zijn verdrukt geslacht nog aan 't hoofd der grootste Fransche handelshuizen zag. Aron Lisbonne was vader, grootvader, over- en betover-grootvader, en laat o. a. na eenen zoon van 80, en te Nyons een jongeren broeder van 96 jaren.

Hooge onderdom. Der ehemalige Ober-Hoff-und Hausmarschall, sowie Ober-Stallmeister des verewigten Kaisers Wilhelm, Graf Hermann von Pückler [2]), vollendete am Mittwoch, den 19. d. M. sein 91. Lebensjahr. Vor einigen Jahren traf den alten Herrn, nachdem der Tod ihm zuvor seine Gattin entrissen hatte, das traurige Schicksal, zu erblinden. Auch nach seiner Pensionirung wurde ihm die Dienstwohnung im Schlosse belassen. An schönen Tagen sieht man den greisen Grafen in geschlossenem Königlichen Wagen noch Spazierfahrten machen. (Deutsches Adelsblatt VI, 30 Dez. 1888 Nr. 53 S. 858.)

M[0].

VRAGEN.

Maarten v. Rossem. In 1528 plunderde dit Geldersch legerhoofd 's-Gravenhage, waar zij »schier Koninglijke schatten in goud, kleederen, zilver ende andere cieraeden wegh gesleept" hebben (Slichten-

---

[1]) Le Comtat Venaissin was met le Comtat Avignon tot 1791 een domein van den Paus, hetwelk paus Clemens VI in 1348 van Johanna, koningin van Napels en gravin van Provence, kocht voor de nooit uitgekeerde som van 80.000 florijnen RED.

[2]) Hermann Constantin Erdmann, Freiherr von Groditz, geb. 24. Decbr. 1797 zu Holstein. Gräfl. Taschenb. 1873. Dat van 1859 heeft 23 Dec., het Geneal. Jahrb. d. deutsch. Adels IV, 1847, 22 Dec. 1798.

horst, Geld. Geschied. bl. 399b). In 1543 Amersfoort, Helmond en Eïndhoven veroverd hebbend, verliet hij weldra deze »stedekens als kleyn van om-loop en gewicht; na dat hy al het goud en zilver zoo gemunt als ongemunt en andere kostelijkheyd als met een bessem daerwt geveeght hadde" (ibid. bl. 461a). Is *Nav.* XXXIX, 284 n° 90, 's-Gravenhage bedoeld?

Abondis. *Nav.* XXXIX, 282 staat vermeld Antonis Abondis, ibid. bl. 408 Antonio Abondio, — blijkbaar dezelfde graveur. Hoe moet het zijn?

Groen van Prinsterer. Is »Prinsterer" de aanduiding van een heerlijk recht — of heerlijkheid van dien naam? Of van eenig landbezit? De vader van Groen van Prinsterer [1]) was Medicinae Doctor, praktiseerde te 's-Gravenhage, en voerde dien bijnaam niet [2]). Wie is thans gerechtigd die benaming te voeren?

Schandjongens. Waren in vroeger dagen aan zekere hoven »schandjongens" in den dienst der koningen of vorsten, tot ontuchtpleging door deze gebezigd, verbonden; en aan welke hoven dan? Is dit schandelijk gebruik *thans* nog aan hoven of elders in zwang? Gaarne vernam ik hieromtrent meer, b. v. hun leeftijd, hunne behandeling, hun loongeld (zoo zij dit ontvingen). Bij barbaarsche vorsten, meen ik, was dit kwaad algemeen; is dit zoo?

H. J. R. V. E.

[Zie Deuter. 23 vs. 17; 1 Kon. 14 vs. 24; 15 vs. 12; 22 vs. 47; 2 Kon. 23 vs. 7; Job 36 vs. 14. En de Bijbel-uitleggers. Zie ook Bijbelsch Wdbk. voor het Christel. Gezin (Amst., P. N. v. Kampen 1852) I 577b; enz., enz.].

[1]) Mr. G. Groen van Prinsterer teekende zich onder zijne afbeelding vóór het titelblad van zijn Handboek d. Gesch. v. h. Vaderl. 2de dr. 1852 »Groen v. (*sic*) Prinsterer". RED.

[2]) Dan heeft zich V. der Aa's Biogr. Wrdbk. d. Nederl., hoofdred. Dr. Schotel, ook hier, vergist; want èn in voce Groen èn in voce Prinsterer, — eene eigenaardige manier van lexicografie! — staat vermeld Petrus Jacobus Groen van Prinsterer, geb. 1764 te Heusden, Med. dr. te 's Hage, staatsraad in b. d., lid der staten v. Z.-Holl. en van den raad der stad 's-Gravenhage, † ald. 2 Mrt. 1837. Zie ook hier beneden, bl. 549 ('t Hooft). Men mag misschien vermoeden, dat eene aangehuwde familie Groen eenen v. Prinsterer tot Groen van Pr. heeft gemaakt. Kan òf Verwoert òf Algem. Konst- en Letterbode X (1793) bl 186; I (1837) bl. 146, ook uitsluitsel geven? RED

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Pol (XXXIX, 353). Ik weet niet, of Pol in den naam van den dichter Pol de Mont voornaam of geslachtsnaam is. Maar als het een voornaam is, dan zal hij wel niet gelijk zijn aan den frieschen mansnaam Polle, Pol, gelijk t. a. pl. wordt gegist, doch aan den heiligen-naam Paulus, die vaak voorkomt in den vorm Pol.

BOEKENOOGE.

Baronie (XXXIX, 410). Wat de bet. betreft zijn baanderie en baronie vrij wel aan elkander gelijk, etymologisch echter volstrekt niet. Baanderie komt van baander, en dit is, met banjer, ontstaan uit ofra. bannière, banière, van een ouder mlat. banderia, baneria, dat weêr gevormd is uit bandum (= vexillum), een woord van germ. oorsprong [1]), en verwant aan ons *band*. Van dit bannière is afgeleid fra. banneret (mlat. banneretus), dat door ons in de Middeleeuwen werd overgenomen in den vorm banrits, waaruit zich vele andere verbasterde vormen ontwikkelden, van welke baenrots en baenrootse de meest gewone waren. Hiernaast kwam *baanderheer* in gebruik. Door deze benamingen worden die edelen aangeduid, wier recht het was »baniere te binden", d. i. onder eigen banier hunne welgeboren mannen ten strijde te voeren. Vgl. v. Heelu, vs. 4543 vlgg.:

Waelhem, Waelcort, Rotselaer,
Dese hadden alle banieren daer;
Daer toe si twee van Wesemale,
Dit syn die baenroetse altemale,
Die proefst van Nivele was daer mede,
Die daer oec als baenrots dede;
Want hi hilt leen ende lant,
Daer hi af baniere bant
Alse heere ende alse vrie.
Daer waren, sonder alle die,
Banieren meer nochtan:

---

[1]) Bandon (Arab., uit het Perzisch) = vexillum magnum (Freitagh, Lex. Arab.). Namen dan de Perzen dit woord van de Germanen over? RED.

Van Bruessele die amman,
Ende die daer syn in sine stede;
Van Antwerpen die scouthede,
Ende die meyer van Thienen:
Van den ambachte, daer si af dienen,
Dede elc ene baniere binden.

De banier of vierkante vaan was het teeken hunner rechtsmacht over vrije mannen, en bannerie of baanderie werd dus de naam der vrije heerlijkheid, waarover zij de hooge rechtsmacht bezaten.

Baronie heeft echter een anderen oorsprong. Het komt van het fra. baron, waarvan de verklaring nog niet vaststaat. Sommigen willen het afleiden van ofra. ber, acc. baron, dat van Keltischen oorsprong is en verwanten heeft in lat. vir en got. vair; anderen brengen het terug tot ags. beorn, dat verwant is aan ags. bearn, eng. barn, bairn, fri. barn, bern, o. en mhd. barn, mnl. baren, enz. In ieder geval beteekende het woord in het algemeen »man". En hieruit ontwikkelden zich de beteekenissen: leenman, edelman, rijksgroote en baron (in hedendaagschen zin). In de Middeleeuwen wordt baroen nog meesttijds als algemeene benaming gebruikt, zoowel voor wereldlijke als voor geestlijke heeren, b.v. Heelu, vs. 726.

Daer toe quam menich baroen
Van leeken ende van papen beide.

Ook werd »Gods baroen" gebruikt voor Gods dienstknecht, zijn man, leenman, b.v. Boetpsalm 25, 51: »Ic wil doen als dyn cnape ende dyn baroen" (in de Vulg. Ps. 143, 12: quoniam ego servus tuus sum). Tegenwoordig wordt baron in bet. geheel gelijkgesteld met vrijheer, en baronie met vrije heerlijkheid.

De bronnen, waaraan deze opgaven werden ontleend, zijn: Franck, Etym. Wdb. 41 (op baanderheer) en 57 (op baron); Verdam, Mnl. Wdb. I 514 (op baenrotse), 559 (op baniere), 583 (op baren) en 586 (op baroen); Kluge, Etym. Wtb. 19 (op Baron); v. Dale, 204 (op baron en baronie) en Huydecoper op Stoke, dl. III, bl. 322 vlg. Voorts zie men Dietsche Warande, V 332, 348, 350 en 542.

BOEKENOOGE.

Drost (XXXIX, 332). Het is onnoodig aan te toonen, dat de nederl. woorden, die in vorm met hoogd. overeenkomen, verkeerd verklaard worden door te zeggen, dat ze uit die hoogd. woorden zijn

ontstaan; dat b.v. ons *man* van het hoogd. *Mann* komt. Dat deze verouderde taalbeschouwing niet de ware kan zijn, wordt sinds geruimen tijd algemeen erkend [1]), en ik zou dit hier ook niet in herinnering brengen, wanneer niet op bl. 332—334 van dit tijdschrift *drost* werd voorgesteld als vervormd uit hgd. *truchsess;* alsof de *d* van *drost* vervloeid zou zijn uit de verschoven hgd. *t*, en wij het woord van de Hoogduitschers hadden overgenomen! Liever wil ik even mededeelen, wat men tegenwoordig voor den oorsprong van dit algemeen Germaansche woord houdt. Het laatste gedeelte van het woord is verwant aan *zetten*, en duidt aan dengene, die zet. Het eerste deel (*drocht*) beteekent waarschijnlijk troep, schare, gevolg; zoodat *drochsate*, *drossate* dan de naam is van den hofbeambte, die het gevolg zijne plaats aan tafel aanwees en met de zorg voor hun onderhoud was belast. De verklaring van *drocht* als dat, wat gedragen wordt, en dit opgevat als opgedragen spijzen, is minder aannemelijk [2]). Naast de opgegeven beteekenis heeft het woord ook die van opzichter en voornaamste der beambten (ministeriales), en als zoodanig is de drossate ook in den krijg hun aanvoerder. Aan den anderen kant wordt hij bij afwezigheid van den vorst diens plaatsvervanger, stadhouder en rechter, — welke bet. ons *drossaard* en *drost* hebben bewaard. — D r o s s a a r d is door invloed der andere woorden op *-aard* vervormd uit mnl. *drossate;* d r o s t is ontstaan uit den vorm *drossete*, *droste*.

Wie meer wil weten dan het hier medegedeelde, zie Franck, Etym. Wdb. 210 (op d r o s s a a r d), Verdam, Mnl. Wdb. II, 420 en 440 (op d r o c h t y n en d r o s s a t e), Kluge, Etym. Wtb. 361 (op *truchsess*), en de bronnen, waarheen daar verwezen wordt.

Verder kan ik niet beter doen dan ieder, die inlichting verlangt over de verhouding der aanvankelijk onvrije hofbeambten (ministeriales) tot hunnen heer, over de ontwikkeling hunner macht en de wijze, waarop zij zich tot ridderboortigen adel wisten op te werken, te wijzen op het boek van Dr. Ludwig Schmid, »Des Minnesängers Hartmann von Aue, Stand, Heimat und Geschlecht" (Tubingen, 1874), dat ingeleid wordt door eene allerbelangrijkste verhandeling over den

---

[1]) Op welken grond? RED. [2]) Vgl. echter Gebhard Truachses a° 1583 (*Nav.* XXII, 444). RED.

stand der ministerialen (bl. 1—33), waarin natuurlijk ook menige zaak ter sprake komt, die ter verklaring kan dienen van de uiteenloopende ambten der drossaten.

BOEKENOOGE.

Stedemaagd (XXXIII, 424). Misschien is het al te dwaas; maar op het gevaar af dat het werkelijk zoo is, zal ik mededeelen wat ik mij eens heb laten vertellen. Mijn zegsman beweerde namelijk dat alle steden het recht hadden eene maagd als zinnebeeld te voeren, zoolang ze nog nooit door een vijand waren ingenomen, d. w. z.: zoolang ze nog steeds weder ongerept uit doorgestane belegeringen waren te voorschijn getreden, en hare privilegiën hadden weten te bewaren. De omstandigheid dat sommige steden voortgingen het zinnebeeld te voeren, zelfs nog lang nadat ze niet meer aan de oorspronkelijke beteekenis van het symbool konden voldoen, is geen bewijs voor de onjuistheid dezer meening. Hoe dikwijls zag men nog den Nederlandschen leeuw met een bundel van zeventien pijlen, lang nadat de noordelijke en de zuidelijke gewesten waren afgescheiden.

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

Doode hand (XXXVIII, 28). Door goederen in de »doode hand" worden verstaan bezittingen, aan gestichten of instellingen in eigendom toebehoorend en daaraan vermaakt, als: landerijen, bosschen, huizen enz., wier opbrengsten aan die gestichten ten goede kwamen. Om de kosten van successie- en overgangsrechten te ontduiken, werden die goederen op eene andere manier of onder een anderen naam dan door wettig erfrecht, aan de bevoorrechten overgedragen. Men wist daar wel wat op te vinden.

A. AARSEN.

[Men mag sterk betwijfelen, of *Nav.* XXXVI, 588, waar eenvoudig van schuldvordering onder levenden sprake is, deze algemeen bekende beteekenis van (goederen in de) »doode hand" wel past].

Hoefijzers (XXXVII, 19). De tweede kerstdag werd gewijd aan Stefanus, den eersten martelaar des Christendoms; die dag is tevens een der oudste christlijke feestdagen. Reeds de kalender van Polemeus Silvius of P. Annejus Silvius, die in 448 werd geschreven, vermeldt onder de zes gedenkdagen, welke in de vijfde eeuw door de

R.-Kath. Kerk ter eere der heiligen werd gevierd, den St.-Stevensdag, of, zooals het volk dien noemt, Sint-Steffensdag. St. Steven was de patroon der steenhouwers; en tot deze keuze gaf aanleiding de omstandigheid, dat steenen dezen heilig den dood aanbrachten. Maar het volk beschouwde hem, zelfs nog heden ten dage, veel meer als beschermheilig der paarden, zonderdat er evenwel iets in zijn leven deze betrekking tusschen hem en genoemde dieren aanwijst. In een oud kalendarium staat bij 26 December (St. Stefanus) vermeld: »Groszer Pferdstag", volgens verklaring van Weidenbach in zijn »Calendarium Historico-Christianum medii et novi aevi", weil an diesem Tage Hafer und Heu für die Pferde geweihet wurden. Niet slechts haver en hooi werden gezegend, maar ook de paarden zelve, en deze in vele staten van Duitschland, in België en Engeland op dien dag adergelaten. In Westfalen zet men des nachts karren met haksel buiten, opdat de hemelsche dauw er op valle, waarna het in de krib gedaan wordt. Bij voorkeur werden op St. Steven hoefijzers tegen de huis- en staldeuren — soms zijn drie nagels met drie hamerslagen noodig — gespijkerd; en deze, zoo ze op den openbaren weg gevonden zijn, weren de heksen, beschutten tegen bliksem en brand, en trekken, als het huis een winkel is, vele koopers er in. Ook dronk men op dezen dag St.-Stefanusminne, soms wel wat al te véel; althans Karel de Groote zag zich verplicht, behalve de toovermiddelen, ook de dronkenschap op dien dag te verbieden.

Op St. Steven hielden voorheen in geheel Duitschland de edelen steekspelen, de boeren harddraverijen. Ieder die maar kon, zat te paard, en maakte zijn St.-Stevensrit [1]). In het vroegere vorstendom Hohenlohe in Zwaben is het een overoud gebruik, dat op St. Stefanus de knechts van de boeren verlof krijgen om op hunne beste paarden rond te rijden. Aan den Neder-Rijn rijdt men van dorp tot dorp; en iets dergelijks heeft nog op tweeden Kerstdag in Drente plaats. Daar draagt dit gebruik den naam van Steffenen, Sint-Steffenrijden".

Naar alle waarschijnlijkheid klimmen deze gebruiken tot eene hooge oudheid, tot den vóórchristelijken tijd op, en ontleenen ze hun oorsprong aan een feest ter eere van den God Fro, wien de paarden

[1]) Mr. L. A. J. W. bn. Sloet, De Dieren in het Germaansche volksgeloof en volksgebruik, 1e Gedeelte, in de Rheinsberg-Duringsfeld Calendrier Belge II, 344.

gewijd waren. In zijne plaats is St. Steven gekomen, en van daar dat dien dag de naam van »groote paardendag" bijbleef.

Hieruit mag zich ook wel het gebruik van een hoefijzer als uithangteeken laten verklaren. Uit een »hoeckhuijs daer het hofijsen uithangt", te Arnhem, ging vóór 1709 op Victoris (10 Oct.) een tijns van 8 st. 8 penn. aan de Commanderie van St. Jan aldaar.

Voet (XXXVII, 22, 376). In Jhr. Mr. Th. H. F. v. Riemsdijk's De Hooge Bank v. h. Veluwsch Landgericht te Engelanderholt 1874, bl. 122 [1]), leest men: «Het schelden van een oordeel (in hooger beroep komen van een vonnis, zie bl. 120, 1), moest plaats grijpen vóórdat het uitbrengen van een ander oordeel werd opgelegd; en was toegelaten, niet alleen nadat de wijzing door de overigen gevolgd was, maar ook wanneer hare bevestiging nog niet aan hen allen was gevraagd. De schelding moest dus in dezelfde terechtzitting onmiddellijk op het oordeel volgen. Vandaar dan het voorschrift om haar te doen »uf stapfinden fuze", of, zooals vóór de hooge bank in Overijsel, »standes of onverwantes voets", vóórdat de terechtzittenden waren opgestaan, of in den landbrief van Twente (art. X »als hij gheet ende steet". Ook op de Veluwe schijnt het »wederspreken" (= scelden, beroepen) dadelijk na de wijzing te hebben moeten geschieden. Men vindt althans in de klaarboeken geen voorbeeld of bewijs van het tegendeel. Eerst in het landrecht van 1593 treft men het voorschrift aan, dat zulks binnen tien dagen zou mogen plaats hebben". Wie zou gedacht hebben, dat, blijkens het bovenstaande, het alledaagsch, overal bekend en gebezigd gezegde op staanden voet aan eene Middeleeuwsche rechtsgewoonte ontleend zal wezen. Immers ook in deze uitdrukking kan de voet voorkomen als »rechts-symbool", en de spreekwijs zeer oud zijn. In het Mid. Nederl. bezigde men in dien zin »over voet".

Barrevoets (*Nav.* XXXVIII, 45). Spreekt de grensbewoner inderdaad hiervan, als hij »te voet", in tegenoverstelling van »per as",

---

[1]) A. w. bl. 97 leest men van eene terechtzitting in 1426, waarin de gedaagde zich voor de eerste maal deed »vernootsynnen" (vgl. *Nav.* ibid. 89), d. i. met aanvoering eener wettige verhindering afwezig was.

wil uitdrukken? Zoo ja, dan is dit misbruik; want b a r, b a e r beduidt bloot, naakt; vgl. Vondel (door v. Lennep, VIII, 374, vs. 521:

Ich nam hem al beroit en bar op uit het stof.

Ook heeten de barrevoeters onder de monniken niet aldus, in tegenoverstelling van monniken, die zich van rijtuig bedienen, maar omdat zij op nagenoeg bloote voeten loopen. In elk geval is dus het *Nav.* t. a. pl. bijgebrachte voorbeeld dezer barrevoeters daar kwalijk gekozen.

In de vergadering der afd. voor de taal-, letterkundige enz. wetenschappen der Kon. Akad. van Wet. dd. 12 Nov. 1888 bracht Prof. Land ter sprake een zeer zeldzaam werk over het d a n s e n, van Jean Tabourean, kanunnik te Langres uit het begin der 16de eeuw, waaruit men ziet, dat zij die thans te Parijs de oude dansen weer willen invoeren, niets van die dansen kennen. Het boek, door den kanunnik uitgegeven, om eerbare dansen weder in eere te brengen, waarvan niet meer dan drie of vier exemplaren bekend zijn, is onlangs door een geleerden dansmeester te Danzig in het Duitsch vertaald en toegelicht door beschrijvingen, zooals men die van gymnastische bewegingen geeft. Eenige nieuwe woordafleidingen gaf spr. hieruit ten beste. De Pavane is niet afkomstig van het Spaansche woord voor pauw, maar beteekent hetzelfde als Padouane; Pazzemessa is 1½ pas (één pas vooruit en dan den anderen voet bijtrekken); de u i t n o o d i g i n g o p e e n v o e t j e beteekent niet, gelijk in het woordenboek op Brederoo staat, »op een vierendeel van een rund", maar op een dans, die *voetje* genoemd werd. J. A.

Lob (XXXIX, 410). Lob beteekent wel degelijk »kraag". Reeds v. Dale had den vrager hiervan kunnen overtuigen. Ook wordt lobman of kraagman daar als Spaansche dukaton verklaard; Kiliaan vermeldt lobbe als ornamenti genus crispum et sinuatum, in extremitate colli aut brachii. En sinds komt het herhaaldelijk voor, ook in den zin van kraag. De bet. is oorspronkelijk: iets dat slap neerhangt. Wie meer van het woord en zijne verwanten weten wil, leze wat Franck er van zegt in zijn Etym. Wdb. bl. 582 op lob, lubbe.

BOEKENOOGE.

Lob. Het penningkundig gedeelte der vraag laat ik onbesproken, om mij slechts even bezig te houden met de vraag: »maar sedert

wanneer *kraag*? Het woord *lob* of *lobbe*, in den zin van kraag, schijnt zeer oud te zijn, en afkomstig van het middel-nederlandsche woord *hoetslope*, ook *hooftslope*. Jan v. Ruusbroec (Dat boec van den gheesteliken tabernacule, uitgeg. door J. David, Gent, 1858, II, 176) zegt: Nochtan maken se [de vrouwen van zijnen tijd] groote wide hoetslope, opdat men den vulen sac [het bovenlijf] wel besien moghe"; en Laur. Surius (D. Joannis Rusbrochii . . . opera omnia) vertaalt: »Interim nihilominus pallia superius laté patere volunt . . " Jan Boendale bezigt hetzelfde woord:

»Haer hooftslop zo wide
Dat men in elke zide
Hare lijf scouwet an."

(zie Lekenspiegel, uitgeg. door M. de Vries, Leiden, 1844 en volgg. 2e boek, blz. 53, 54), en elders:

»Die hoedslope, die si oec dragen,
Moghen niemen wel behagen,
Want si sijn soe uutgesneden
Dat men se sien mag tote beneden,
Vorder verre dant is bequamen".

(zie: Van der wive wonderlijcheit werdt u hier een deel geseit. Een gedeeltelijk onuitgegeven hekeldicht van Jan Boendale, door K. Stallaert, in: Dietsche warande ., . 1889, bl. 166). De geleerde uitgever geeft daarbij voor »hoetslope" de volgende verklaring: »Hoedslope, de hals van een vrouwenkleed, waardoor het hoofd gestoken werd, en wijd genoeg was om den boezem, links en rechts, aan den blik der nieuwsgierigen te toonen". Naar mijne meening is deze verklaring echter niet geheel juist. De straks aangeh. woorden van Jan Boendale: »Dat men in elke zide, Hare lijf scouwet an", moeten, naar ik geloof, niet verklaard worden door »links en rechts", maar door »van achteren en van voren" [rug en borst]. Kiliaan (Etymologicum ... cur. G. v. Hasselt, 1777, blz. 245) geeft het woord: »Hoofd-slop. Orificium indusii aut tunicae: foramen vestis cui caput inseritur"; welk woord echter reeds in zijnen tijd schijnt afgesleten te zijn geweest tot *lobbe*; want op blz. 355 van zijn werk zegt hij: »lobbe ... ornamenti genus crispum et sinuatum, in extremitate colli aut brachii". Er bestonden dus ook toen reeds halslobben (kragen) en handlobben.

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

Uitgevers-merken en vignetten (XXXVIII, 26). N° 96. P. Gouda Quint, te Arnhem. Medaillon. Een schip in volle zee met gezwollen zeil, naar het oosten koers zettend, met een vuurtoren in zicht. Op het dek twee beeldjes. Op den voorsteven een anker, en in den spiegel eene figuur, welke de fortuin voorstelt. Aan den rechterkant een bootje in het water. Een lint onder en naast het medaillon bevat de woorden »Peritia Gratiaque", de eerste letters den naam des uitgevers vormend. Fraaie houtsnee. De jongste roman van Mej. Catharina F. v. Rees, »De Parel van het Hof van Gelre", heeft ze in twee vormen, de eene iets grooter dan de andere; op den omslag en het titelblad.

A. AARSEN.

VRAGEN.

Putgeld enz. Een »Lagerboek" van de goederen der Commanderie van St. Jan binnen Arnhem, gerenoveerd 19 Febr. 1709, vermeldt »een brieff, waeruit te sijen, dat de Commanderie met half püttgelt konne bestaen te betaelen, alsmede de 10. huijsen, en dat de inwooners ider pro rato (te) betalen. Noch een request wegens het kloppergelt, — misschien staat er »klappergelt", — van de Commanderie Huijsen, waerover een tijdtlicker rentemr is aengesproken worden; en is op dit request gedecretert, dat niet den tijdtlicken Commandeur, maer de Inwooners van de Huijsen hetselve betaelen souden. Waernae sig den rentmr in het toekoomende moet reguliren. Noch een Sententie, die door myn(heer) Commandeur (en Grootprieur) vrijheer van Mervelt 1709 (te Munster) uitgebragt, waeruit te sijen, dat een tijdtlicken Commandeur niet verpligt is het hooft en paerden oer (of oor)-gelt te geven". Met »putgeld" schijnt hier bedoeld te zijn de bijdrage door de bewoners der huizen verschuldigd voor het gebruik van een openbaren, gemeenschaplijken put. Maar wat was klopper- of klappergeld? De bijdrage door de bewoners der huizen te betalen ten behoeve van de klapwakers (bl. 3)? — Item, hoofd- en paarden-oergeld? Z. v. a. bijdrage tot de kosten, welke doortrekkend paardenvolk aan de stad (hier, Arnhem) veroorzaakte? Vgl. oeren = in haast of ijlings voorttrekken; zie Oudemans, Mid.-Nederl. Wrdbk, die verwijst naar Roquefort op »oirrer" en Ziemann op »hürten".

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

De Librye. In aflev. 7 (1889) bl. 49 vg. wordt de reeks van titels van Almanakken met summiere inhouds-opgaaf, — zie *Nav.* XXXVIII, 455, 6, — voortgezet, en wel over de jaren 1726—1802. Daarin o. a. »Almanach des franc-maçons Pour l'année 1751, A la Haye" (*f* 4.50), met vijf stukjes muziek, zangwijzen van de er in voorkomende liederen. Item, item voor 1791 [1]). In den »Nieuwen Almanack der Konst-schilders, vernissers, vergulders en marmelaers Voor het Jaer 1777" (Gend 1776) is een der negen hoofdstukken gewijd aan »het schilderen op Glas, gezeyd de zwarte Konst" [2]), ofte den middel om Schilder te worden in d r y uren tyd, opgestelt in Saemenspraeke tusschen Mevrouw de Marquise*** en myn Heer Vispré", terwijl het laatste hoofdstuk bevat eene »Levensbeschryvinge van den adelen ende berugten Konst-Schilder Petrus Paulus Rubens, Prins der Vlaemsche Schilders". Mag het woord m a r m e l a e r = nabootser van marmer op hout niet wederom burgerrecht bekomen ten onzent? De »Almanac curieux et utile de l'état" voor 1782 (Amsterdam T. en J. A. Crajenschot *f* 4) beschrijft o. a. den »Convoi funèbre du Contre-Amiral Messire W. J. G. Baron de Bentink" (met twee plaatjes). In den »Historische, Geographische, Konst-en-Reis Almanach" voor 1787 en '88 (Amst., W. Holtrop, *f* 2.50) stellen gravures van C. Brouwer enz. o. a. voor eene »Promotie met de Kap, op het tweede Eeuwfeest der Utrechtsche Akademie", het Gedenkteeken voor J. D. Capellen tot den Poll" [3]), de »Begrafenis van Falck", en »Het Geschrift de Post van den Nederrhijn door beulshanden te Arnhem verbrand". — Belangrijk zijn de Almanakken uit den Keezentijd. Ontmoet men in den hier degelijk besproken uiterst-zeldzamen,

---

[1]) Voor Vrijmetselarij zie ook N° 8 bl. 59ª sub n° 15; bl. 60ª sub n° 31.

[2]) Bl. 55ᵇ vermeldt: Portret van Jan v. Huysum; Zwarte kunst door A. v. Halen naar A Bonen.

[3]) Jhr. Mr. Joan Derck v. der Capellen tot de beide Pollen; zie Nederl. Heraut 1889 bl. 241, noot, en vooral Bijdr. Geschied. v. Overijsel I 306 vg. (Correspondentie), II 125 vg. (Bibliografie), enz. Chalmot's Biografisch Wrdbk moet een (uitstekend) levensbericht bevatten.

ter stads-bibliotheek van Rotterdam aanwezigen »St. Nicolaas Almanach voor het jaar 1789" ('s-Gravenhage, J. F. Jacobs de Agé, Boekverkoper in de Vlamingstraat, *f* 20) eene »Lijst van de Geplunderde Huizen in 's-Hage": ze geeft of ontleent misschien toelichting aan het artikel »Een rampspoedige Kees" (a° 1787) van *Nav.* XXI, 439, een Haagschen Bataaf, lid van het »Vaderlansse Genootschap". Hierin ook »De van den hemel afgebeden, door God tot heeden bewaard en beschermde Oranjeboom; of verzaameling van eenige liederen Ten dienste en gebruik der Ouwerwetse Patriotten, Beminnaars van Prins Willem de Vyfde en 't doorlugtig Oranjehuis, En ten spyt van een partye Zotte, Windbuilen, noemende zich ten onrechte Patriotten; Eerste vervolg". (Een liedboekje). Wij schrijven dezen titel af, om nog eens te kunnen wijzen op Dr. J. Hartog's voortreflijk geschrift (a° 1882), »De Patriotten en Oranje a° 1747—87", waarin het onderscheid tusschen de eerste en de latere Patriotten zoo uitnemend is uiteengezet. Vertoont »De Haagsche, Princelyke en Koninglyke Almanach voor het Jaar 1791 (*f* 6) een zestal door H. Roosing gegraveerde portretten van het toenmalig Koninklijk Gezin; de »Nieuwe Nederlandsche Staat en Stadhouderlyke Almanach, opgedraagen aan alle waare oude Constitutie en Oranje Vrienden, voor het Jaer 1794" (Utrecht, in 12mo, *f* 10) eenige in Frederik Muller's merkwaardigen Catalogus onvermeld gebleven Historieplaten: niet minder belangrijk voor de geschiedenis van dien tijd zijn de »Revolutions-Almanach 1794—1802" (5 dln, 3 bandjes in 8vo, Göttingen, *f* 6) en de »Friedens-Almanach von 1803" (Gött. 1803, in 8vo, *f* 2.50) met meer dan 37 portretten van beroemde en beruchte personen. De vermelding door »De Librye" van deze Almanakken-reeks komt vooral thans ter snede, nu Frankrijk 5 Mei jongstl. (te Versailles) de viering van het eeuwgetijde van zijn Revolutietijdperk aanving. Men vergelijke er mede de Politieke Zak- en Belangboekjes van *Nav.* XXXII, 377. — Wie op oude kapsels belust is, raadplege den »Nieuwe Almanach voor den Jaare 1785 (Amsterdam, in 16mo, *f* 16) met twaalf schoone kostuumplaatjes; den »Almanac de Gotha pour l'année 1791 (Gotha, C. G. Ettinger, in 12mo, *f* 6), alsmede n° 37, 38 en 40 dezer aflev. In d'Erve Stichters Maan-Almanach, Op 't Jaar 1791" (voor Joannes Meet, Boeckverkoper in de Begynestraat, tot Haarlem, in 12mo, *f* 4.50) kan men lezen de »Klugtige historie Van Nieuws-

gierige Aagje van Enkhuijsen", de »malle Aagt" van *Nav.* XXVI, (401; XXX, 361. Uit n° 10 (a° 1788), 20 (a° 1790) en 39 (a° 1802) leert men A. Fokke Simonsz kennen, o. a. in zijne »Vaderlandsche Historie-Plaatjes naar C. Brouwer. Met het oog op *Nav.* XXXIX, 320 (Nederl. studenten te Orleans), sta hier, dat n° 36 (a° 1801, *f* 6) bevat eene »Naem-Lyste der philosophen die Primus zyn geweest in de generaele Promotie van de Universiteyt van Loven", sederd haer beginsel in 1426; waarbij vele Noord-Nederlanders uit 's Bosch, Breda, Amsterdam, 's Hage, Haarlem, enz. Item naamlijsten der »vóór desen Forestieren en Graeven van Vlaenderen", der »vóór desen Presidenten van den Raede van Vlaenderen", der »vóór desen Hoog-Baillius van Gend". Vgl. *Nav.* XXXIII, 201; 'IX, 470.

Voorts treffen wij in deze aflevering den afdruk aan van een met veel moeite ontcijferden perkamenten brief dd. 22 Juni 1511, behelzend de Haarlemsche oorkonde van de oplossing der »camer van rethoryckē van den pellicanisten" (metten auyse Trou moet blycken) in die vant kyndeken Jhūs in die wijndrūijven (metten auyse Lieft bouen al), waarbij men den naam der laatste en het devies der eerstgenoemde behield, onder het patronaat van St. Catharina. Men ging hiertoe over, omdat tweedracht eñ discoert doet steden en landen vergaan, maer eendracht heeft Godlike cracht eñ hout landen eñ steden in vreden". Hieraan paart zich eene opsomming van Rederijkersspelen en Tooneelstukken a° 1596—1659, besloten door de inhouds-opgaaf der 16 dln in 4to van B. Ruloffs, Tooneelpoëzij (Amsterdam, 1771—99, f 75), en door A. Fokke Simonsz,» De genealogie van Thomas Vaer" 2e dr., Amst. 1809 in 8vo, f 2.50), waarin deze mededeelt, dat de klucht »Kloris en Roosje" in 1704 door Thomas v. Malsem vervaardigd werd [1]). De Vlamingen vinden hier hun gading in J. Lambrecht's »Vlaemsche vrede-vreucht Naer een pijnlijcke droefheyt door den grouwelijcken Oorlogh, nu verandert in een aengenaeme peys, — bestaande in Vlaemsche Maeght (Blij-einde-spel, met muziek), Mey-droom (met muziek), Goddelycke Vredes-Lof (met berijmde vertolking van het Te-Deum), Vorstelycke Minne-Lusten (met keurige portretten van Lodewijk XIV en Maria Tereça, Infanta d'espana),

[1]) Over den maker was men het niet eens; zie *Nav.* XIV, 77, 141; XXV, 496. De heer J. ter Gouw schreef er over in »De Oude-Tijd" 1871 bl. 336 vg.

Trouwe ende Bruyloft-Liedt (met muziek), — in 's Gravenhage Gedruckt by Adriaan Vlack 1659 (in 4to, f 8); de gravures zijn van A. v. Diepenbeeck of, naar dezen, van Corn. v. Caukercken.

In de rubriek »Zeldzame Kaarten enz." ontwaart men, naast éénen van 1773, twee platte gronden a° 1570 in vogelvlucht, en éénen a° 1667, — alle vier van 's-Gravenhage; de laatste versierd met de wapens van Holland en 's-Gravenhage, en die van Q. de Veer, W. v. der Does, J. en M. v. der Hoeve, E. Brand, A. Pieterson, C. Soutelande, D. v. der Lisse I. v. Bancken, J. Maes, P. v. Groenevelt, A. v. Persijn, G. Graswinckel; zoodat de wapenkundigen hier ook nog worden gebaat. De kaart werd uitgegeven door C. Elandt. Eene kaart van den Haarlemer-hout c. a. a° 1769 naar Jan v. Varel door H. Spilman, vertoont, behalve het stedewapen, de wapens van V. Zanen, Testart, De Raet en Kuits. Fiere weemoed over Neerland's grootsch verleden en uitwendig zoowel als innerlijk dalend heden, vervult het vaderlandsche hart, als het hier herinnerd wordt aan »Totius Neobelgii nova et acuratissima tabula. Carte de la Nouvelle-Néerlande (New-Netherland) plustard New-York. Dans le coin droit en bas une vue de »Nieuw-Amsterdam onlangs Nieuw jorck genoemt, en nu hernomen bij de Nederlanders op den 24 Aug. 1673", eaux-forte par Romeyn de Hooghe (Amsterdam, Carolus Allardt, omstr. 1690), — vermeld in Asher, Bibliogr. Essay on the Dutch books relating to New-Netherland". Kan men over Coenraad Zumbag van Coesfelt naslaan J. T. Bodel Nyenhuis in Handel. der Mij v. Nederl. Letterk. 1865, Mededeel. bl. 41—58: hier staan twee geometrische teekeningen (Ephemerides sex Planetarum) uit de jaren 1725 en '42 van dien Leidschen medicus opgegeven. De eerste wordt f 20 waardig geschat.

Aflev. 8 (1889) bevat 52 nummers van »Spectatoriale en politieke Geschriften" a° 1718—1796, met Jacob Campo Weijerman, den ontwikkelden avonturier, aan het hoofd. Hieronder wordt sub n° 13 de *Nav.* XXV, 481 vermelde »Vreedecourier" ('s-Gravenhage, Scheurleer, a° 1732/33), in 't breede besproken en, — zie bijv. n° 14 en 20 — een en ander aangestipt tot aanvulling van Mr. W. P. Sautijn Kluit's studie in Nijhoff en Fruin's Bijdragen voor Vaderl. Gesch. en Oudheidk. N. R. dl. VII, over »Jacob Campo W. als Journalist". N° 24 vermeldt W. v. Swaanenburg's »Vervrolykende Momus, of koddige

berisper, opgedragen aan Hans Christoffel Ludeman, Doctor zonder Promotie" [Amsterdam 1727, in 4to, f 2, — vgl. *Nav.* XXI, 548—50; XXXIII, 145 (Omslag), 92 (item); 'V, Bijlage bl. N]. In die reeks komt ook voor, sub n° 41, »De politieke kruyer" (Amst. 1783/87, 10 dln, f 12) van welk zeer patriottisch tijdschrift J. C. Hespe (vgl. *Nav.* XXI, 281) redacteur en grootendeels auteur was. Zie nog n° 43 en 44. N° 45. De Menschenvriend (Amst. 1788/97) wordt goeddeels aan Petronella Moens (*Nav.* XXV, 170, 260, 346, 435; 'X 515), en niet aan Mart. Nieuwenhuyzen toegeschreven.

Hierop volgt eene rubriek van »Personalia", waarin sub n° 2 een handschrift (13 blz. in 8vo, f 4): »Dit sijn de trou dage en geboorte van alle de kinderen en kints kinderen van Juriaen Fackel ende Lucretia Floris v. Buren [1]); haren troudagh is op den 26 desemb. 1656. Voor Kleyn-Ockersse (*Nav.* XXII, 123,4; 'IX, 25) zijn de (eigenhandige) brieven van n° 5—8 in deze rubriek van aanbelang. Vincent Loosjes (*Nav.* XXXIV, 32, — vgl. ibid. 'V, 33) leert men nader kennen uit het sub n° 9 aangeduide pseudo-nummer van de »Konst- en Letterbode" a° 1815. Hoe luidde de familienaam zijner echtgenoote Suzanna? P. Loosjes Az. was medewerker aan »De Denker" (Amst. 1764/75), zie bl. 61a sub n° 35. — De rubriek van bl. 64 stipt den arbeid aan van eenige leden der Dicht- en Taellievende genootschappen einde 18de eeuw (a° 1773/96).

Summa summarum, op het gebied der Bibliografie laat zich kwalijk iets belangrijkers uitdenken, dan — »De Librye".

Temple (XXVIII, 119). Is *Nav.* XXI, 170 sprake van de Histor. Gedenkschriften van Sir William Temple: Jan. 1888 zagen bij de firma Griffith, Farran en C° te Londen de brieven 't licht, door Dorothy Osborne 1652—54 aan dien beroemden staatsman geschreven. Deze correspondentie doet eene »amourette" kennen, en opent zoowel hierdoor als anderszins een blik op sommige sociale toestanden der 17de eeuw.

---

[1]) Als aangehuwden komen voor: Damnis Bisschop; Jan Fransoeys v. den Bergh, Jan Sterck; Pieter v. Standonck, Christoffel v. Koeverde, Catha de Geer.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Vélocipède (XXXVI, 170). Voert *Nav.* ibid. 37, 8 getuigenissen van L'Intermédiaire aan: men leest daarin (XXI, 18, 9) nog het volgende. »Ce qui suit est extrait de l'»Annuaire de l'Aisne, des Ardennes et de la Marne" 1884, 26e année. Chez Matot-Braine, à Reims. Un document trouvé récemment démontre l'existence d'un vélocipède à Paris à la fin du 17me siècle. Il s'agit, bien entendu, d'un vélocipède marchant à l'aide des pieds, le vélocipède à bras étant connu bien antérieurement. On voit en ce moment (1690), dit-il, un carrosse assez semblable à une chaise à porteurs supporté par quatre roues, deux grandes et deux petites, qu'un laquais monté derrière fait marcher en appuyant alternativement sur deux pièces de bois formant pédales. Le carrosse s'avance avec la vitesse d'un homme au pas; il tourne, vire dans tous les sens et fait l'admiration de tout le public de Paris".

Het mechanisme van twee- of driewielers werd Mei 1887 door een Duitsch ingenieur op trapmachines toegepast. Zijn naam is Hönicke, en hij vertoonde kort daarop in het Polytechnisch Genootschap te Berlijn eene slijpmachine, waarop de werkman als op een bicycle plaats nemen, en zijne machine aan het draaien brengen kan, gelijk een wielrijder zijn voertuig in beweging brengt. De uitvinder meent, dat dit veel minder vermoeiend voor den werkman moet zijn, en acht zijne uitvinding vooral ook van belang voor het in beweging brengen van naaimachines. — De heer Kiderlen uit Delft won bij den vélocipède-wedstrijd te Berlijn, ook in den wedstrijd op tweewielers, Juni '87 den bokaal. Voorshands verwierf hij den titel van »Zweirad-Herrenmeister-fahrer von Europa". Hij legde de 10000 meters op zijne vélocipède af in 23 minuten en $^4/_5$ sec. De tweede en de derde prijs, zilveren medailles, werden gewonnen door Spitzig uit Berlijn in 23 min. $1^1/_5$ sec. en door Huysser uit Maastricht in 23 min. $1^3/_5$ sec.

Uperken (XXXIX, 292). Van Dale vermeldt dit woord nog als Zuid-Nederlandsch, en verklaart het door een »halve pint".

BOEKENOOGE.

[Dus zal upecken wel drukfeil zijn.]

Ghescheye cruysen (XXXV, 105). Zou men hier niet moeten denken aan een merk van een handschoenmaker: gescheye 5 cruysen = het merk »5 cruysen", met vingers, in tegenstelling van »niet-ghescheye 5 cruysen = hetzelfde merk, maar zonder vingers, d. i. wanten of vuisthandschoenen? De omstandigheid dat de »ghescheye 5 cruysen" in verschillende kleuren en bij dozijnen verkrijgbaar waren, versterkt, dunkt mij, mijn vermoeden.

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

TAALKUNDE.

Kleinevent (XXXIX, 182). De slotsylbe vindt misschien toelichting uit »(eenen goeden) Bravenschen of eenen vierling" a° 1425 (Tijdr. Regr. oud-prov. arch. v. Overijsel III 9); waarin Bravensch = Brabantsch. Luidde de gehuchtsnaam soms oorspronklijk Lutticke, Luttijcke, Lutteke Vent? In casu kan vent = bant wezen, hetzij in den zin van »beemd", of wel in dien van »rechtsgebied". Zoo de benaming van ouden datum is, vallen er licht wel varianten op te sporen. *Nav.* XVIII, 534, 5 gewaagt van een Mid.-Lat. woord venta, venda = emporium, marktplaats. En misschien komt »wende" van *Nav.* XXXVI, 607 in aanmerking. Oude varianten kunnen hier wellicht beslissen, zoo ze er zijn. In elk geval dient denklijk rekening gehouden met Oostervant als benaming der omstreek van Bouchain (Douay, Frankr.), welke omstreek door vele te B. liggende sluizen grootendeels onder water kan worden gezet.

J. A.

Valkenswaard (XXXIX, 222). De vraag is, of de variant Verkensweerd, zoo hij historisch is, wel iets met varkens (cochons) hebbe uit te staan. Zou dit Verkensweerd geen volks-etymologisch misverstand wezen voor Verkeweerd? Blijkens Nom. Geogr. Neerl. II, 29 heette de plaats oorspronklijk »Weerd"; de variant Verkensweerd, zoo hij historisch vaststaat, sluit in »Valkenswaard" valken (faucons) uit. Reeds meer dan eens is bij mij twijfel opgerezen, of Valk in plaatsnamen wel steeds op den bekenden roofvogel of op valkenjachten oogen zou. Valkenswaard, als zijnde oorspronk-

lijk »Weerd" genaamd geweest, sluit insgelijks een oud- Germaanschen persoonsnaam Falco, Falke (vgl. Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 394) uit. Want Woerd, *later* en nog heden Munnikenwoerd (Nom. Geogr. Neerl. II 146) levert een ander geval op. Dat er (eene trouwens onmiskenbare) overeenkomst is tusschen Maurik, Varik, Woudrichem (14de eeuw Woudrighen; gesl. v. Woerdekom, te Rhenen) en Workum, heeft de ijverige verzamelaar der varianten van Nom. Geogr. Neerl. II, 134, 43, 146, ook gevoeld; zij het al, dat hij bij Varik en Woudrichem aan eenen persoonsnaam Valdric of Waldric denkt. Maar, gesteld dat deze naam ook in (het Friesche) Workum (a° 1333 Woldrichem) schuile, hoe kan hij bij mogelijkheid aanwezig zijn in Maurik? Terloops zij hierbij aangemerkt, dat de varianten Manderic en Vanderic geenszins verschrijvingen zijn voor Mauderic en Vauderic, gelijk Nom. Geogr. t. a. pl. blz. 134 wordt verondersteld. Deze vormen komen in onderscheidene charters voor, gelijk uit ibid. III staat te blijken; vgl. voorloopig (Saffatin heer van) Mandrich (in Neder-Betuwe) a° 1286 (Bn Sloet, Oorkdbk bl. 1080). Ook laten ze zich etymologisch rechtvaardigen, evenzoowel als Mannaritium = Maurik; doch niet bij toepassing van eenen of anderen persoonsnaam, dit gaat niet aan; maar bij toepassing van den *Nav.* XXXVI, 41 aangeboden sleutel: V, W = M. Men overwege derhalve het *Nav.* t. a. pl. bl, 46, 7 voorgestelde, om denklijk met mij tot het resultaat te komen, dat, indien de variant Varkensweerd *historisch* vaststaat, Valk en Valkenswaard niet op de valkenjacht zal oogen, maar z. v. a. malk = mark wezen zal; vgl. (Evrars de) M e l k e, M i e l k e a° 1286 (Bn Sloet Oorkdbk. bl. 1071) = a° 1286 (Evrars de) M i e r k e (ib. bl. 1077). De sterke (ver)buiging der hoofdsylbe in Valkens-, Varkenswaard zal in casu een uitvloeisel van volks-etymologisch misverstand zijn.

Nog dit. Bij het *Nav.* t. a. pl. bl. 46 genoemde Vorchten, kan als adject. behooren Forgtenius (Wierus) van *Nav.* XXVII, 272) [1]), omdat

[1]) Zijne erfgenamen woonden te Renkum, dus ook op de Veluwe. In 1744 bestonden daar nog naneven van hem. Omtrent hem, door de Jongh bl. 57 verzwegen, en na 18 Juli 1618 (destijds nog als pastor tot Rijswijck in de Ms.-acta van het Geld. Synode vermeld) afgezet, bestaat onzekerheid. In 1619 te Rijswijk en Ravenswaai opgevolgd door Johs. Brandolphus, bleef hij wonen te Rijswijk, waar hij in 1623/6 overleed en begraven werd. Art. 14 der Ms.-acta v. h. Arnh. Synode 26—28 Juli 1604

(Wierus) Vrechtenius (beroepen in 1601, tot 1606 als eerste pred. te Zetten, wordt vermeld bij H. de Jong, Predd. v. h. Geld. synode bl. 44). Dit Forgtenius, Vrechtenius zal dus op de plaats van herkomst zien, en »van (d. i. uit) Vorchten" beduiden. Terwijl Wierus (= Wiërus, Wiër, Wijer?) hier vóórnaam schijnt, was Wier (insgelijks = Wiër?) reeds veel vroeger als geslachtsnaam in zwang; immers de stadsmedicus te Arnhem a° 1545—52, (v. Hasselt, Kron. v. A. bl. 107), wiens verdiensten als bestrijder der heksenprocessen Jac. Scheltema heeft gehuldigd, heette Johannes Wier, en Dr. Chrn Sepp (»Verboden Lectuur" 1889 bl. 29) noemt hem Dr. Johan Weyer. Omstr. 1450 waren Henrick en Jan Wyerssoen te A. tijnsplichtig aan de Kommanderie van St. Jan aldaar.

J. A.

Zaansche geslachtsnamen. Vervolg van *Nav.* XXXIX, 485—91. Uitvoeriger moet ik wezen over de gesl. op -i s, die veel zeldzamer zijn, en aan eene bijzondere uitspraak hun ontstaan hebben te danken. Ze zijn oorspronkelijk volkomen gelijk aan de mansnamen op -e s, doch daar men, bij het uitspreken, tusschen de uitgangen - e s en - i s bijna geen verschil kan hooren, zoo werd de uitgang ook afwisselend e s en i s geschreven. Dientengevolge bestaan er heden ten dage nog enkele gesl. in dezen bijzonderen vorm. Hiertoe behooren de namen der geslachten *Avis*, *Dovis*, *Duivis*, *Duyvis*, *Glynis*, *Grinnis*, *Heinis*, *Heynis*, *Kanis*, *Keuris*, *Nomis*, *Steynis*, *Sweris*, *Tymis*, *Veenis* en *Wennis*, die tegenwoordig nog aan de Zaan voorkomen. Al deze namen zijn op de zoo even verklaarde wijze ontstaan uit goede Friesche of oud-Germaansche mansnamen, waarvan verscheidene reeds vroeger in dit opstel zijn vermeld. Immers de oorsprong der gesl. *Dovis*, *Duivis* en *Duyvis* is natuurlijk in dienzelfden mansnaam D u b i te zoeken, waaruit hierboven de gesl. *Duif* verklaard is, en waarvan ook *Duifs*, *Duyve*, *Doves*, *Doeves* en *Doeven* afkomstig zijn. Evenzoo moeten *Grinnis*, *Heinis*, *Heynis*, *Kanis*, *Nomis*, *Steynis*

luidt: belangende eene supplicatie Wieri Vorchtenii, pastor tot Maurijck (*sic*) van sijner translation (verplaatsing) ofte blijvinghe spreeckende, is tot erkentenisse des classis van Nymegen gestelt geworden. Was Wiërus Vrechtenius, volg. (den soms onnauwkeurigen) de Jongh eerste pred. te Zetten, niet één persoon met hem?

en *Veenis* natuurlijk afgeleid worden van de mansnamen, die de gesl. *Grin*, *Hein*, *Heyn*, *Kaan*, *Noom*, *Stijn* en *Veen* deden ontstaan, en die ik vroeger aangewezen heb. In *Avis* schuilt de voornaam A v e, A a f, die als verkleinvorm ook in *Aafjes* voorkomt, terwijl ik in *Sweris* den samengetrokken mansnaam S w e d e r zoek. Of is S w e r i s soms eene verbastering van A s s u e r u s, A h a s v e r u s, en behoort hij dus niet tot deze groep? *Glynis* komt van den mansnaam G l y n, G e l e i n (bij L.), dat samengetrokken is uit den Germaanschen voornaam G i s e l i n, G i s l i n (st. G i s a l). *Keuris* moet afgeleid worden van den mansnaam K e u r, die ik echter nergens vermeld vind. Doch ongetwijfeld hangt hij samen met de namen C o r y n, C o r i n u s en het vr. K e u r i n a, welke vormen door L. worden opgegeven. *Tymis* komt van T y m, T y m e n, T i d e m a n, en *Wennis* van den mansnaam W e n n e.

Behalve deze thans nog bestaande gesl. op - i s, zijn er verscheidene, die, voorzoover ik weet, tegenwoordig niet meer aan de Zaan inheemsch zijn, maar het eertijds waren. Van deze noem ik vooreerst *Dieuwis*, *Galis*, *Makkis*, *Rasis*, *Schelvis*, *Segglis* en *Veeris*. Sommige der hieraan ten grondslag liggende mansnamen zijn gemakkelijk aan te wijzen, nl. G a a l, R a a s en F e e r, waaruit *Galis*, *Rasis* en *Veeris* zijn ontstaan; moeilijker is het met de andere. Zoo weet ik b.v. met *Dieuwis* geen weg. Staat het in verband met den oud-Germaanschen naam D u b i, of met een verkorten vorm van den mansnaam D i e u w e r, dien ik hiervoor op bl. 423 heb vermeld? Ik weet het niet [1]). Ook ben ik omtrent den oorsprong van *Segglis* in het onzekere. Hangt deze naam soms samen met den naamstam S i g, waarvan S e g i l o een verkleinvorm kan zijn? Of is het geen patronymicum? Evenzeer is *Schelvis* twijfelachtig. Wellicht komt het van een van den naamstam S c i l f afgeleiden mansnaam. Of is het de naam van den visch? [2]) Wat *Makkis* betreft, hiervan levert de oorsprong niets moeilijks op; want natuurlijk is deze te vinden in den mansnaam M a k k e, die algemeen verspreid is en ook door L. in zijne N a a m l ij s t e n wordt opgegeven. Ik noem dezen naam echter afzonderlijk, omdat hij in deze eeuw alleen in den vorm *Makkes* voor-

[1]) Dieuwis verbasterd uit Teeuwis? RED. [2]) Te Deventer bestaat een gesl. Schilf*gaarde*. RED.

komt. In de vorige eeuw echter schreven de leden van dit geslacht hem meestentijds *Makkis*, en in dien vorm komt hij b.v. ook op grafzerken voor.

Verder geef ik nog eenige namen op, die in oude Zaansche oorkonden worden gevonden. Vooreerst dan wordt op eene lijst der eigenaars van graven in de Kruiskerk te West-Zaandam een *Kees Schodis* vermeld. Deze naam hangt zeker samen met de mansnamen S c h o t t e, S c h u t t e, die hiervoren reeds zijn genoemd, en waaruit ook nog *Schots*, *Schotten*, *Schut*, enz. zijn ontstaan. Voorts vond ik in het G r o o t P r i v i l e g i e b o e c k van Lams de volgende: bl. 386 *Cornelis Baertsz Gellis*, schepen van Wormer in 1619, en bl. 391 diens zoon *Bruyn Cornelisz. Jellis*, schepen van Wormer in 1648. Deze wordt in diezelfde hoedanigheid ook genoemd bl. 388 en 399; zijn naam wordt dan echter gespeld *Bruyn Cornelisz Jelles* (1643) en *Gelles* (1648). Deze voorbeelden toonen zeer duidelijk, hoe onstandvastig onze voorouders waren in het spellen hunner namen. Aan al deze vormen ligt de bekende Friesche mansnaam G e l l e of J e l l e (st. Gail) ten grondslag. — Op bl. 678 wordt een *Cornelis Jansz. Hillis* genoemd als gecommitteerde van Oostzaanden in 1625, wiens geslachtsnaam natuurlijk afkomstig is van den mansnaam H i l l e. Die van den Oostzaner burgemr *Symon Jacobsz Koppis* (1664) komt van K o p, eene hiervoren reeds genoemde verbastering van J a c o b. In 1592 was *Claes Dircksz Siilis*, zooals hij bl. 567 genoemd wordt, schepen en waarschap van Krommenie; bl. 147 echter heet hij *Claes Dirck Silles* en in de P r i v i l e g i e n e n d e H a n d v e s t e n v a n W e s t z a a n d e n e n C r o m m e n i e, ook op bl. 147, *Claes Dirckszn Cillis*. Deze naam is natuurlijk uit denzelfden mansnaam ontstaan als *Sil*, en hij werd dus bij de verklaring daarvan besproken.

In het zooeven genoemde Oorkondenboek van Soeteboom vond ik nog de volgende voorbeelden van i s-namen. Op bl. 174 wordt een *Willem Jansz. Gavis* genoemd als waarschap van Krommenie in 1604; en als zijn ambtgenoot wordt aldaar *Cornelis Baertsz. Gavis* vermeld. Deze is weder een zoon van *Baert Gavesz*, die in 1569 waarschap van Krommenie was, en op bl. 115 wordt genoemd. Uit dit voorbeeld blijkt dus duidelijk, hoe vadersnamen in gesl. zijn overgegaan; of is *Gavis* hier nog geen geslachtsnaam? Ik kan het niet zeker zeggen, want men kan verscheidene voorbeelden geven, dat iemand

de voornamen van vader, grootvader en overgrootvader nog meedraagt, zonder dat een dezer mansnamen geslachtsnaam is geworden. Zoo vind ik in ditzelfde boek. bl. 93, eenen *Pieter Jan Willem Garbrantsz.* (1539), d. i. P i e t e r, zoon van J a n, den zoon van W i l l e m, den zoon van G a r b r a n t, bl. 131 eenen *Willem Pieter Jan Heynen* (1589), bl. 220, 222, 462 eenen *Pieter Heyn Claes Jannen* (1642), bl. 523 eenen *Pieter Kees Pieter Willems* (1635), bl. 527 eenen *Jan Claes Jan Garmets* (1641), enz.

Verschillende malen wordt in oorkonden melding gemaakt van *Pieter Cornelisz Bois*, die 1648—51 schepen was van West-Zaandam. Oogenschijnlijk is zijn gesl. een tweede naamvalsvorm van den bekenden mansnaam B o i, die aan de Zaan zeer algemeen was. Dit schijnt echter niet het geval te zijn. Op bl. 536 wordt zijn naam afgebroken als *Bo-is*, en in een stuk van 1643 (bl. 544 en 545) heet hij in het korte opschrift boven de oorkonde *Bois*, doch in het stuk zelf *Boosjes*. Deze gesl. *Boosjes* komt ook voor op bl. 424, waar een *Symon Pietersz. Boosjes* wordt genoemd als vroedschap van West-Zaandam in 1640. Of dus *Bois* werkelijk tot de i s-namen behoort, of dat de afbreking *Bo-is* door onnauwkeurigheid van den drukker is ontstaan, weet ik niet. Eenen mansnaam B o heb ik echter nergens ontmoet. Is nu misschien *Bois* slechts eene andere spelling voor *Boos*, evenals men bv. o i r k o n d e schreef, maar o o r k o n d e uitsprak? Dân ware meteen verklaard, hoe *Bois* en *Boosies* dezelfde naam kunnen zijn, want dat een vadersnaam oudtijds nu eens in verkleinvorm, dan weêr niet verkleind voorkwam, daarvan zijn de voorbeelden niet zeldzaam; en om er ten bewijze slechts één aan te halen, vermeld ik, dat *Dirck Jansz. Niesen*, die tegen het midden der 17de eeuw herhaaldelijk schepen van West-Zaandam was en zeer dikwijls in oorkonden voorkomt, ook genoemd wordt *Dirck Jansz: Niesges* (zie H a n d v. bl. 446). [1])

Een andere merkwaardige naam is *Mataris*. In de P r i v i l. e n d e H a n d v. v a n W e s t z. e n C r o m m. worden drie personen met dezen naam genoemd, nl. *Aris Cornelisz Mataris* (in 1618), *Jan Mataris* [2])

---

[1]) De mansnaam N i e s, die hieraan ten grondslag ligt, is natuurlijk slechts een bijvorm van N y s, d. i. D e n y s, D i o n y s i u s.

[2]) Op bl. 451 der H a n d v. wordt hij ook *Jan Matares* geheeten.

(in 1633, 1635, 1637) en *Aris Jansz. Mataris* (in 1651 en 1656). Ik acht het zeer waarschijnlijk, dat zij behooren tot het geslacht *Mats*; immers in aanteekeningen door *Claes Arisz. Caescooper*, van de Koog, van het overlijden en huwen in het geslacht zijner moeder (eene dochter van den genoemden *Jan Arisz.* (of *Ariansz.*) *Mataris* (of *Mats*) gemaakt, vind ik deze drie personen terug. Hij schrijft den naam echter overal *Mats*. Ook vind ik in 1622 eenen *Gerrit Cornelisz. Matis* (of *Mates*), oud 56 jaar, genoemd, die wel een broeder van *Aris Cornelisz.* kan zijn geweest. De stamvader, aan wien zij hunnen gesl. ontleenden, heette ongetwijfeld M a t a r, M a t t a r, dat ontstaan is uit den vollen oud-Germaanschen vorm M a t h a r i (s t. M a t h), waarvan F. ook de vormen M a t h e r e en M a t h e r opgeeft. In de N a a m l ij s t e n van L. komt deze naam niet voor; maar ik vond den bijvorm M e t t e r nog in de 17de eeuw te Amsterdam gebruikt. Uit dit M a t a r, M a t t a r ontstond op de gewone wijze de vadersnaam *Matares* of *Mataris*, en de dragers van dien naam zijn zich ongetwijfeld van den oorsprong nog bewust geweest. Wij merkten reeds herhaaldelijk op, dat de Noord-Hollanders niet van lange namen houden. Wat was dus natuurlijker, dan dat zij M a t t a r, M a t t e r in het dagelijksch gebruik afkortten tot M a t, en hiervan weer eenen vadersnaam *Mats* vormden, die naast den langeren werd gebruikt. De kortere vorm heeft den langeren overleefd, en bestaat tegenwoordig nog.

Dikwijls werd de uitgang i s als y s geschreven, en ook hiervan zijn voorbeelden in de P r i v i l. e n d e H a n d v. v a n W e s t z. e n C r o m m. te vinden. Immers op bl. 395 wordt genoemd een *Gerrit Jansz. Roelys* (1635), en op bl. 512 een »*Pieter Heyndricksz.* alias *Pieter Belys*" (1639), wier namen natuurlijk afkomstig zijn van de mansnamen R o e l en B e l e.

Van geheel anderen aard is de uitgang - i e s, die in sommige Zaansche gesl. voorkomt. Wij hebben namelijk te doen met verkleinvormen, die elders op - j e s zouden eindigen, en alleen ten gevolge van den Hollandschen tongval dien vorm op - i e s hebben gekregen. Ik zal mij slechts tot het geven van een paar voorbeelden bepalen, daar ze niet zoo heel zeldzaam zijn, en kies daartoe *Akkies, Jaapies, Koogies* en *Koppies*, die van de mansnamen A k j e, J a a p j e, K o o g j e en K o p j e afgeleid moeten worden.

Slechts een klein gedeelte der gesl. op -jes vertoont deze verbastering. Het meerendeel komt nog in den oorspronkelijken vorm voor. Ik vermeld er dus slechts enkele van, en wel *Heertjes*, *Loosjes*, *Lopjes*, *Neefjes* en *Outjes*, die geene verdere verklaring behoeven.

Vóórdat ik de bespreking der vadersnamen eindig, wil ik nog eenige gesl. opgeven, die door samenvoeging van eenen mansnaam met een bijv. naamwoord zijn ontstaan. Van de zoodanige vond ik aan de Zaan de volgende: *Jongekees*, *Jongeneel*, *Jongewaard*, *Ouwehand*, *Ouwejan* en *Auwejan*, *Ouwekees*, *Ouweryk*, *Grootebroer*, *Langewis*, *Langevis*, *Besleben* en *Bestevaer*, en eindelijk nog *Jongejans*, en *Oudejans*. Over deze namen kan ik zeer kort zijn. Ze spreken voor zichzelf. De mansnamen, die er in besloten zijn, heb ik bijna alle reeds vroeger in dit opstel genoemd, en daarenboven zijn het meest zeer gewone afkortingen, als Kees en Neel van Cornelis, Jan van Johannes, Ryk van Rykhard, Richard; terwijl aan de overige de mansnamen: Benne, Broer, Fare, Hante en Wisse beantwoorden, die ook, gelijk reeds hiervoren is gebleken, aan de gesl. *Been*, *Broer*, *Vaer*, *Hant* en *Vis* ten grondslag liggen. Ik reken ook *Jongewaard* tot deze groep; want Ward, Waard is de oud-Germaansche mansnaam Wardo; dit neemt echter niet weg, dat men waard hier misschien in de beteekenis van hospes moet opvatten. *Bestevaer* behoeft ook niet onvoorwaardelijk van eenen mansnaam te komen. Het is de vroeger algemeen gebruikelijke toespraak voor een oud man.

Hiermee beschouw ik de Zaansche vadersnamen als afgehandeld; en wil nu spreken over eene tweede soort van namen, die ook uiterst talrijk is. Ik bedoel die, waaraan plaatsnamen ten grondslag liggen. De wijze, waarop zulke gesl. zijn ontstaan, is natuurlijk iedereen duidelijk. Wanneer iemand zonder vasten gesl. zijne geboorteplaats verliet en zich elders metterwoon vestigde, noemden zijne nieuwe buren hem allicht ter onderscheiding van andere personen, die denzelfden naam droegen, naar de stad of het dorp, vanwaar hij gekomen was. Het is dus geen wonder, dat zoovele plaatsnamen ook als gesl. voorkomen, en dat deze over het algemeen weinig merkwaardigs opleveren. Ik zal hier dan ook geen overzicht geven van alle gesl., die tot deze groep behooren. Ik wil alleen maar spreken over die, welke afgeleid zijn van Zaansche plaatsnamen.

In de Middeleeuwen telde iedere streek, ja bijna ieder dorp een adellijk geslacht, dat er heer en meester was. Geen wonder dus, dat er ook in de Zaanlanden eenige kasteelen stonden, wier bezitters den adel dezer streek uitmaakten. De geschiedenis leert ons drie van zulke geslachten kennen, n.l. de heeren van Z a a n d e n en A s s e n d e l f t, en de Jonkers van d e n B u s s c h e, alle drie reeds sinds eenige eeuwen uitgestorven. Zaanden werd, nadat heer *Willem van Zaanden* aan den moord op graaf Floris V had deelgenomen, verbrand, en de inwoners vluchtten deels naar Oost- en Westzaanden, deels noordwaarts, waar zij den grondslag legden van Zaandam. Assendelft ontwikkelde zich tot een belangrijk dorp. De naam van den Busch bleef nog slechts bewaard in een klein gehucht nabij Krommenie. Deze adellijke geslachten droegen hunne namen dus naar de plaatsen, waar zij gebieders waren. Anders is het gesteld met de namen, welke ik nu opgeven zal; ze zijn van jonger dagteekening, en werden gedragen door lieden, die in die plaatsen hadden gewoond, doch zich later elders vestigden. De meeste dier namen komen echter uitsluitend aan de Zaan voor. Als zoodanig vond ik *Wormer* [1], *Wessanen, Zaandijck, Saenredam* en *v. 't Calf*. De naam *van Zaanen* (met de bijvormen *van Zanen, van Zaane* en *van Saane*) is zeer algemeen, en wordt niet alleen aan de Zaan gevonden; of hij echter wijst op Oostzanen of Westzanen, kan ik niet beslissen, want in beide plaatsen komt hij voor. Niet aan de Zaan, maar elders, zijn gesl. *van Wormer, van Oossanen*, en *van der Zaan* [2]) gevestigd; aan hunnen oorsprong uit

---

[1]) *Wormer* wijst echter niet onvoorwaardelijk op afkomst uit het dorp Wormer; want W o r m e r komt ook als mansnaam voor. In de lijst van Burgemeesters en Schepenen achter Velius' Cronyk van Hoorn (4de druk 1740) worden opgegeven, bl. 41 Jan Worm(er)sz. v. Schoonen (schepen in 1652), bl. 44 en 46 Mr. Wormer v. Schonen (schepen in 1666 en 1673), bl. 49 en 50 Mr. Wormer Groot (schepen in 1689 en 1693) en bl. 77 Mr. Jacob Wormertsz. v. Schonen (weesmeester in 1663), en in de Cronyk van Hoorn, uitgegeven door Feyken Ryp in 1706, vond ik als commissarissen van de kleine zaken genoemd: bl. 113 Claes Wormersz. v. Schonen (in 1645), bl 115 Mr. Wormer v. Schonen (in 1665) en bl. 117 Mr. Wormer Groot (in 1683) Deze mansnaam wordt niet in L.'s Naamlijsten vermeld, maar F. geeft hem op onder den naamstam V u r m, in de vormen W o r m h e r e en W o r m e r.

[2]) Merkwaardig is, dat deze naam reeds in de 15de eeuw in Vlaanderen voorkomt. In de lijst der leden van het St. Lucasgild te Brugge (medegedeeld in het 18de deel der *Annales de la Soc. d'Emul. de Bruges*) wordt eenige malen vermeld

deze streek zal echter wel niemand twijfelen. Eindelijk moet ik hier nog de namen *van Assem* (met *van Assum*) en *van Neck* vermelden, die men beide ook aan de Zaan vindt. De gehuchten, waaraan deze geslachten hun naam ontleenen, liggen op de grens der Zaanlanden, het eene in het Westen, het andere in het Oosten. Andere Zaansche plaatsnamen hebben, voorzoover ik weet, geene aanleiding tot het ontstaan van geslachtsnamen gegeven.

(*Slot volgt.*)

Oudemans' Bijdrage. Nalezing. Vervolg van *Nav.* XXXVIII, 649—52.

Mael. Vlek. — Westerbaen, Gedichten, II, 26:

— de wratjes en de *maelen* —
Te kussen in syn Lief, waer of dat oock uyt spruyt?

Maer ... en. Maar, slechts. — Vlaerd. Redenr. bergh, 40: Voorrede, 1: De Poësie, die sommighe, doch oneygentlijck, Rhetorijcke (een naem die *maer* het gheringste deel harer waerdigheyt uyt *en* [1]) druckt)... gewoon zijn te noemen.

Maeren. ? — A. Rodenburgh, Trouwen Batavier, 32:

Wat is 't daer ghy om wenscht? waer haeckt ghy na? zeght wat
Is 't dat uw hert begheert? wilt vry'lijck my verklaeren.
Ick gheef u. Theodoor, twee duyfkens die nu *maeren*,
Of mijnen besten Pauw, ontfanght het gheen men bied.

Is dit *maeren* misschien eene drukfout voor *paeren*, of beteekent het mogelijk geluid geven, kirren, van *maar* of *mare*, tijding?

Maerschalck. Vrouwelijke geneesheer. — De Casteleyn, De Konst van Rhetoriken, 102:

Onlancx my vindende in der kortsen allende,
Ten tijde als ick dichte dijns vaders legende,
Petronella schoon kerssauwe,
Ghebeurdet dat ick eerst dijn virtuten kende,

Pieter van de Zane, meester behangselschilder (cleederscriver) in 1462; gest. 1510. Zijn naam wordt ook anders opgegeven, nl. van Zane en van Zanen, maar daaronder wordt dezelfde persoon aangeduid. — Verder wordt in het 20ste deel der *Annales*, bl. 190, gesproken van eenen Marck van der Zanen, nachtwacht te Aalst in 1577. — Zijn deze lieden uit onze streek afkomstig, of moet men denken aan de fransche rivier Saane, die 2 uur van Dieppe in het Kanaal uitmondt?

[1]) Dit *en* staat o. i. niet in verband met *maer*. RED.

Hoe ghy van den korts gheeft boete en emende,
Als *maerschalck* ende vrauwe.

De *Bijdrage* vermeldt het woord uit Kiliaan en Meyer, met den zin van »paardendokter"; en uit Kiliaan, met de beteekenis van »zekere godheid, die, bij ziekten, het gevaar afwendt". In de aangetogen plaats laat het verband zoowel de beteekenis van geneesheer als die van godheid toe.

Maetse. Metselaar. — Maerlant, Spieghel Historiael, III, 339:

... staerf ende wart al daer begraven
In dat graf van groter haven,
Ende besloten van den *maetsen.*

Maf. Sukkel. — Wolsschaten, De Dood vermaskert, 28:

— dat Matthijs was recht een *maf*
En dat syn vader was een geck.

Van Swaanenburg, Arleq. Destelateur, 33:

— bruijen Vorst Jupijn, gelyk een Boere *maf*
In 't aanzien zelfs der Goôn van zynen kakstoel af.

Maf. Krachteloos, loom. — Van de Venne, Sinnevonck:

d'Oogen stonden als een Dollen,
Bey de koonen opgezwollen,
Lippen naeuw, gelijck een slot,
Maf en muf, en bol en bot.

Westerbaen, Gedichten, I, 241:

Nu streck ick over zee dees handen, moe en *maf,*
Door slaegen, die ick my op mynen boesem gaf.

Maggher. Makker, tafelvriend. — Antw. Spelen van Sinne, 610:

Ghy *Magghers* fray, hebt uwē dray, drinckt vrij den bay,
Laet wringhen den craen,
Weest nu verblijt, tis wel den tijt, vroukens verwijt
Is haest ghedaen.

De *Bijdrage* heeft het woord uit Kiliaan.

Maken (*Moet*). — Moedig zijn, zich fier aanstellen. — Vlaerd. Redenrbergh, 15:

Hebben, is hebben, het *maeckt moet,* en speelt den Heer,
Wat vraaghtmer dan oock na, hoe dat het is verkreghen.

Maken (*Eenen moet*). Zich bemoedigen. — Antw. Spelen van Sinne, 224:

O werck Gods zijt ghetroost en *eenen moet maect* .
Port u tot consten.

Maken (*Dmolleken*). Zich verbergen. — Antw. Spelen van Sinne, 575:

Eygen sinnelijckheyt.
IJ ghans doot wy hebbe de Eere verloren
Ons boelken vercoren craut vast zijn bolleken.
Ledicheyt.
Comt gaen wy wat schuylen en *maken dmolleken*
Wy spelen trolleken bousen iolijte.

Mallaert. Gek, dwaas. — Negenthien Refereynen, 17:

Ghy wort hier niet verwacht blijft wech men sou u plaghen
Dat ghy zijt veel te wijs hout dit in u ghedacht
Maer comt doch allegaer die treckt aen *mallaerts* waghen.

De *Bijdrage* heeft het woord als adjectief in gelijken zin uit Kiliaan. In de *Verscheiden Gedichten* en bij Huyghens vindt men de uitdrukking *malle wagen* voor pakwagen.

Mangel. Ruil. — Krul, Minnesp. Faustina, 86:

Al waert dat my een Hof van Marmor opgebout,
Voor dees myn rosekrans in *mangel* wierd geboden.

Manghier. Wuft, ijdel? — De Casteleyn, Konst van Rethoriken, 158:

Broosch is haer (Venus) lijf, wat baet dat ict hele?
Lichtveerdich, *manghier*, is al haer bedrijf.

Ik bepaal de beteekenis van het woord bij gissing slechts. De *Bijdrage* heeft het werkwoord *mangiren* voor verminken. Zeker is ons woord met dit werkwoord één.

Manierig. Zooals het betaamt. — Vlaerd. Redenr. bergh, 84:

Want als gy Liefde tot Godt draegt *manierig*,
Dat 's maer een kleen erkenn' van sijn liefde tot u vierig.

Mancken. 1° Missen, feilen. — Marnix, Psalmberijming, Psalm 112, vers 6:

— wie recht wandelt sonder *mancken*
Sal goeden name nae hem laten.

2°. Verminken, kwetsen. — Leydsch-Vlaemsch Orang.-Lely-hof, 39:

Want, doent langh had' geduert 't geswaey van dese vlercken,
Ja langhs soo grooter wiert, veel dood, verminckt, *gemanckt*,
De Spaensche namen voor (die sochten geen verpercken)
Te trecken 's Keysers sin tot haren selfs versterckèn,
Dat al de Duytsche wacht sou wesen afgedanckt.

De *Bijdrage* vermeldt de eerste beteekenis, doch zonder voorbeeld.

Mannen. Van mannen, van manschappen voorzien. — Vlaerd. Redenr. bergh, 203:

> Pharo met Paerden starck, ende dapperlijck *gemant*,
> Vervolchd' Gods volck zeer wreet om die al te verslaen.

De *Bijdrage* heeft dit woord in meer dan éénen zin, doch niet in den bovenstaanden.

Mannich ? — Antw. Spelen van Sinne, 616:

> Rhetorica.
> Hoe wel Italia was met Consten verlicht,
> Twas seer haest geslicht deur Catilina tyrannich.
> Musica.
> Doen viel deen broeder teghen dander wederspannich,
> Niemant en bleef *mannich* nae des wijsen tracktaet.

Mapp'. Wereld, werelddeel. — Vlaerd. Redenr. bergh, 125:

> — Mijn Soon die 'ck oyt beminde,
> G'omringt de ronde aard' om d'nieuwe *Mapp'* te vinde;
> G'ontdeckt door Ferdinand de rijcke Chilis kust;
> Ghij doot den Peruaen uyt goud' vervloeckte lust.

Marling. Boei, kluister. — Van Focquenbroch, Werken, I, 113:

> Wijl dat, ô Koningin, myn handen
> Gelijk gy ziet, geboeiend zijn,
> Des bid ik, wil doch kommandeeren,
> Dat men decz' *marling*, die my prangt,
> Komt van myn handen dechargeeren.

Marringh. Bestendigheid. — Bijbel van 1477, 1 Chronieken 29 vers 15: Onse daghen sijn als een scae op ter aerden: ende gheen *marringh* is hier.

Martelarighe. Martelaar. — De Casteleyn, Pyramus en Thisbe, 40:

> Of anders moet ick verflaut en kranck
> Besitten eer lanck, Atropos erven,
> Ende Venus *martelarighe* sterven.

Massel. Roode beenvlek. — Horae Belgicae, XI, 128:

> Hi heeft so veel *masselen* aen zyn beyn,
> Ende dan moet ic hem gaen verwermen
> Den leeliken ouden man.

Zeeuwsche Nachtegael, I, 49:

> Een vel is al myn lijf, heel vol van blinde ooghen,
> Versteven door het vier, met *masschels* overtogen.

De *Bijdrage* heeft het woord uit Kiliaan overgenomen.

Matroel. ? — De Casteleyn, De Konst van Rethoriken, 128:

Eet ghij kaud warmoes, met kauden *matroele*,
Gommaert deedt, neemdt van al de pacientie.

(*Wordt vervolgd*).

Woordverklaringen. *Bonze* (XXXIX, 241). In P. J. Veth's: »Uit Oost en West", 87, leest men: »Bonze is in de talen van het hedendaagsch Europa de naam der Boeddha-priesters in China en Japan, en wordt overdrachtelijk gebruikt om alle priesters aan te duiden, die bijgeloof en fanatismus dienen. Omtrent den oorsprong van dit woord ontving ik van wijlen Prof. Hoffmann, onzen uitstekenden kenner van het Japansch, de volgende inlichtingen: »Het woord Bonze voor Boeddha-priester beantwoordt aan het Japansche Bo-nzi, en werd door de Roomsche zendelingen in het meerv. »Bonzii", genit. »Bonziorum", geschreven. Het is de algemeene naam aan Boeddhistische geestelijken gegeven, en de Japansche uitspraak van den Chineeschen naam »Fā-szi", die »wetmeester", leeraar der wet beteekent. Bij onze oude schrijvers leest men telkens het woord »Bonze", ook Bonziër, waar van Japan en China sprake is. Ik zal slechts enkele voorbeelden bijbrengen. S. de Vries, »Curieuse Aenmerckingen", II, 592: Hij voeghden er bij hoedaenighe cierlycke redenen de welspreeckende en hoogst voorname secte der Bonziërs bij de Japanners hielden". Valentijn, V, 2 bl. 145: »De Japanders hebben daartoe ook hunne bijzondere priesters, Bonzes genaamd." »Batavia in derzelver gelegenheid", III, 27: »Deeze afgodt Fo werdt uit de Indiën naar China overgebragt door zijne priesters, gewoonlijk Bonzen genoemd, omtrent in 't twee en dertigste jaar onzer tijdrekening".

Bokkenees. In bovengemeld boekje vermoedt prof. P. J. Veth, dat de scheldnaam bokkenees uit Boeginees verbasterd is. Ik vestig hierbij de aandacht op het feit, dat J. ter Gouw (De Volksvermaken, 457) reeds dezelfde afleiding gegeven heeft. Aldaar leest men: »Toen in 1825 de Nederlanders den oorlog op Celebes voerden en Boni innamen en verwoestten, kwamen hier terstond de Boegineezen (in de kermistaal »Bokkeneezen") opdagen, die levende kippen aten. In denzelfden tijd was er ook heel veel liefhebberij voor meerminnen, — denkelijk opgewekt door 't voorbeeld van Londen, waar er in 1824 eene te zien

was geweest, die reeds den eersten dag door meer dan 150 »distinguished fashionables" bezocht werd [1]). En haar volgden de Herkulessen en de Sterke Vrouwen, die molensteenen aan heur haarvlechten hingen. Hoe men al die merkwaardige wezens bijeenkreeg? Door de kunst der metamorfose. De »Bokkeneezen" hadden de vorige week nog met den schoenenbak op de Muntsluis gestaan, waar niemand hen aankeek, maar zoodra ze in een tent zaten een kip te plukken, paste elk zijn dubbeltjes om die wildemannen te zien".

Marolde.

Olde marolde!
Ik hebbe de kolde,
Ik hebbe ze now,
Ik gève ze ow,
Ik bindem hier neer,
Ik kriegem neet weer.

In »Onze Volkstaal", I, 124 deelde prof. Gallée bovenstaand rijmpje mede, dat, naar wij t. a. pl. vernemen, in de Saksische streken van ons land als eene tooverspreuk geldt tegen de koorts (kolde), en uitgesproken wordt, terwijl men een wisch stroo om een boom bindt. Eene geheel andere lezing van dat rijmpje geeft de dichter Staring in Mnemosyne 1829 bl. 325 [2]). Aldaar leest men: »Dit een en ander helpt zoo zeker als wanneer men, met de koorts geplaagd, 's ochtends vroeg (op zijn goed heidensch) naar een ouden »wilg" gaat; »drie" knoopen in een takje slaat; en deze woorden (weder »drie" regels) spreekt:

Goê morgen, Olde!
Ik geef oe de kolde, (de Koorts)
Goê morgen, Olde!"

Waarna men zich omkeert, en zonder weder om te zien schielijk wegloopt. Zooals men bemerkt, verschillen de twee aangehaalde rijmpjes zeer veel van elkaar. Bij het woord »marolde", dat bij Staring geheel ontbreekt, plaatste Gallée een vraagteeken. Toch geloof ik niet dat men lang behoeft te zoeken, om achter den zin van dat woord te komen. De vorming er van gunt ons weer een aardig kijkje op de wijze, hoe het volk nieuwe woorden smeedt; en door daarop de aandacht te laten vallen, verruimen we in groote mate onzen taalkundigen gezichteinder. Om kort te gaan, »marolde" is niets anders

[1]) (The) History of Signboards, from the Earliest Times to the Present Day, by Jacob Larwood and John Camden Hotten, London 1866) p. 225.

[2]) Hierin schreef hij over »Sporen van heidensch Bijgeloof in het Zutphensche"; een opstel, dat zijne waarde nog lang niet verloren heeft.

dan een rijmklank [1]), gelijk men er zoovele in onze volkstaal aantreft. Immers niemand zal zich b. v. de beteekenis afvragen van »ommerommerellen", »arrien" en »halve maon", welke uit zucht naar maat en rijm ontstonden, en in de hieronder staande deuntjes [2]) voorkomen.

Ommerommerellen.
Wie zal tellen?
Mietje van der Kaa
Lust geen sla,
Lust geen spek;
Mietje van der Kaa is hallef gek.
»Arrien, tien, twintig, enz. — tot honderd.

Wie van de kinderen »honderd" krijgt, moet vangen of grijpen (bij het krijgertje spelen, enz.).

Klikspaon, »halve maon".
Durft niet aover straote te gaon,
't Hundjen zal ow bieten,
't Kätjen zal ow krabben,
Dat kump van al ow labben [3]).

Hondeweer. Dr. Jan te Winkel vermoedt in zijne »Grammatische Figuren", dat dit woord oorspr. geene *h* gehad heeft, en verbasterd is uit »onte weer" of »ontweer" d. i. vuil, morsig weer. In verschillende gouwspraken is het woord »ont" in den zin van »vuil, morsig" bekend [4]). Deze verklaring komt mij gezocht voor; want uit de vrij talrijke uitdrukkingen en zegswijzen, waarin hond eene verachtelijke, min gunstige beteekenis heeft, kunnen wij veilig besluiten. dat het eerste lid dezer samenstelling »hond" (canis) is. Vgl. iemand als een hond behandelen, een hond van een kerel, eene hondsche bejegening, een hondenleven, hondewerk; — temps de chien, Hundewetter, hündisch d. i. onbeschoft, enz. enz.

Zutfen. J GIMBERG.

---

[1]) Marolle = meerkoet (kat?) Anna Marolle is dood (kinderspel). Zie *Nav.* XXXVII, 318 Kiliaan heeft marotte = aap, meerkat. RED.

[2]) Beide worden o. a. in het Zutfensche gehoord: het eerste is een aftelrijm, het tweede een versje tegen het labben (kwaadspreken; zie ook *Van Dale.*

[3]) Of: Dat kump van al 't labben. [Vgl. *Nav.* XXXVIII, 583. De vraag rijst, of zulke deuntjes, — in tooverkatten (zie bijv. *Nav.* XXIV, 558, waar ook *Morolt* voorkomt, 9; XXXI, 151; VI, 71 noot 2) en maandienst, — niet een echo doen hooren uit den Germaanschen voortijd. Arrien = Er één. RED].

[4]) Zie een ander Duyfjen *Nav.* XXXVIII, 254 vermeld.

Pijpstellen enz. (XXXVI, 401) = den baas spelen? Oudeman's (Mid. Nederl. Wrdbk.) heeft, behalve een znmw. pypestelder (= den-baas-speler), een verbaal »de pypen-stellen", ook »de-pijpe-stellen" in denzelfden zin, met aanhaling van Joost v. Breen, »De Swarte Minnaers" bl. 19): »Gaen wy na Duyfjen [1]) toe en stellen daer de pypen". Vgl. het hier tegenoverstaande »naar eens andermans pijpen dansen". *Nav.* t. a. pl. kan echter misschien ook passen pijpsteelen = pijpen (pypen, pipen), d. i. door een pijpsteel zuigen = drinken, brassen, zuipen; vgl. Oud. o. h. w. — Klossen = kaatsen; vgl. Oud. op Klos, Klosbaen, -poort. — Trokken, hoewel *Nav.* t. a. pl. van »tiktakken" onderscheiden, zal wel nauw verwant wezen met triktrak (zie Alg. Regr. XXI—XXX), minstens als saamgetr. vorm van dit woord. — Wat pelp (*Nav.* ib. 403) betreft, ik meen ergens (waar?) te hebben aangetroffen pijlf = priesterlijk gewaad of iets dergelijks. Is dus hier wellicht het kleed genoemd in plaats van den drager er van? Alzoo, z. v. a. priester of paap? Vgl. »zwartrok", »steek", als voormalige schimpnamen van predikanten. Maar misschien is Pelp hier verschrijving voor »Help"; wat uitnemend passen zou.

J. A.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

v. Boschuysen (XXXIII, 45). Het »Protokol van Getrouwden in de Herv. kerk te Bedum (Gron.)", beginnende A° 1629, geeft op het jaar 1674 (in Aug. of Sept.): »D'Ed. Eerentveste Hindrick van Bushuisen, Leutenant van de Compangie van d'Hoog Ed. Geboorn en Manhaffte capitein Gerlacus Verrucij [2]): Ende d'Hoogh Ed. geboorn Deu(g)denrijcke Juffr. Heijlina Doenga [3]), dochter op Folkerda."

[1]) In Neder-Betuwe »onnut", »onnuttigheid", saamgetr. tot »ont", »ontigheid" = onzindelijk(heid.) RED.

[2]) Eene bekende Gron., later geadelde familie, welker stamlijst in het Stamb. v. d Frieschen adel voorkomt.

[3]) Een aanzienlijk Gron. gesl., ook Donga genaamd: in groen eene gouden lelie

In het Gron. Arch. (zie Regist. IV, bl. 286, n° 8) berust (bl. 443, dl. 22, Verzamel. v. stukken) eene »Resolutie der gedeput. st. van Stad en Lande, d.d. 22 April 1697, op het request van den overste Walrich in qlté, voor het kind van den solliciteur Bushuisen, om den gerigtsweijbel te gelasten niet ten uitvoer te leggen een vonnis van het krijgsgerigt, bevorens de zaak nader zal zijn onderzocht".

Misschien behoorde deze Hindrick v. B. tot den N.-Brab. tak dezer familie, welke te Berlicum en te Dinter gegoed was, en waarvan een der afstamlingen, jonker Evert v. B., in 1626 het huis te Croy verkreeg (Herald. Biblioth. 1876 bl. 260). Ook in Zeeland waren de B. nog in de XVIIe eeuw bekend (Te Water, Adel. Zeel., bl. 177), en herhaaldelijk komen zij onder de Welgeboren Mannen van Rijnland voor, o. a. 1534 Iakob v. B. ende Henrik zijn soon; 1550 Dirk v. B., schout van Alphen; 1559 Dirk; 1565 Jacob (S, v. Leeuwen, Costum. enz. v. h. baljusch. v. Rijnl., Leyd. 1667, bl. 83—85). Deze B. vindt men terug in hunne stamlijst, bij Kok, Stam- en Wapenb., die ontleend is aan de »Généal. d. fam. nobl. et anc. d. 17 Prov. d. Pays-Bas", s. l., 1781, waar echter, p. 112. Hendrik, dien Kok »Schout tot Alphen" en kleinzoon van Jacob noemt, als diens zoon voorkomt. Jan Cornelisz. (van) Boshuisen werd den 8 Nov. 1618 door den Prins-Stadh. tot vroedschap van den Haag aangesteld (de Riemer II, 132).

Vermoedelijk waren Hindrick v. B. en Heijlinga Doenga de ouders van Walborgh, den 27 April 1706 gehuwd met Jan Hendrik Wichers.

M°.

---

voerend; in den omtrek van Bedum gegoed en aldaar op het huis Folkerda gezeten. Voornoemd »Protokol" heeft: »A° 1670. De Wel Ed. Eerentveste Joncker Johan Cannegieter toe den Weidenburch: Ende de Wel Edele Deugentrijcke Juffer Siaddina Doenga, erfdochter op Folckerda, den 8 Julij. Het »Protokol van Gedoopten in de Herv. kerk aldaar: A° 1633 den 21 Aprilis wesende paesche maendach heft die E. Juncker Johan Doiingha een kindt ter doepe laeten brenghen end is genoempt Schaddichien (denkelijk genoemde Siaddina): A° 1642 den 6 Sept. wesende den 13 Sundagh nae Trinitatis heeft de Ed. Eerentv. Juncker Johan Doeinga een kind ter doop laeten brengen end is genoempt Heiltien (denkelijk Heijlina, die later de vrouw werd van Hindrick v. B.)

Hellendooren. Getr. te Arnhem in de Groote-Kerk 9 Febr. 1639 Alert Hellendooren der beyden rechten doctor, J. G., Soone van Alart Hellendooren, licentiaat in de rechten, met Maria Kempings dochter van wijlen Reynder Kempinck, secretaris tot Doesburgh, wed. van Sal. Bernard v. Bergen; testis soror sponsae.

A. J. C. KREMER.

't Hooft. Sedert het *Nav.* XXXV, 510 meêgedeelde omtrent het wapen, is in een lang door dit geslacht bewoond geweest huis te Dordrecht, een gebeeldhouwde schoorsteengevel gevonden. In het midden bevinden zich de wapens 't H. en de Soete (in blauw zes (3, 2, 1) 8-puntige sterren v. goud), door een gouden kroon verbonden. Het wapen 't H. stelt aldaar voor In rood een gouden Brutus-kop met gouden lauwerkrans. Dit alliantie-wapen betreft N. 't H. tr. N. de Soete, bij wie Gerardus 't H. tr. Susanna Francina Groen v. Prinsterer bij wie Cornelis Gerardus 't H. geb. 1791 tr. Sophia Kluit (moeder, Hering), bij wie Gerardus 't H. tr. A. M. v. Oordt.

Crauwel (XXXIX, 371). Aaltje werd als Anthoni's wed^e 25 Maart 1723 begraven. Juffr. v. Wesel heette Odelina. Crauwel, Crouwel, Krouwel wordt, voorzoover ons bekend, tegenwoordig niet (meer) tot de adellijke familiën gerekend. De trouwregisters van Wijk-bij-Duurstede zijn in het Algem. Nederl. Familieblad 1885 bl. 185 vg. gepubliceerd.

Manriquez (XIX, 106; XXVII, 362; 'VIII, 320; XXXIII, 46, 7; 'V, 118). Thomas Gramay, après avoir rempli sous Charles-Quint les fonctions de commissaire général des vivres, et, sous Philippe II, celles de proveedor del armada à Amsterdam en 1572, fut nommé président de la chambre des comptes du duché de Gueldre. Il eut beaucoup à souffrir durant les troubles; ses biens furent confisqués par les rebelles et il fut retenu prisonier à Arnhem pendant trois ans. Plus tard il fut exilé pour avoir cherché à favoriser le retour des provinces de Gueldre et de Zutphen sous l'obéissance du gouvernement espagnol et mourut au pays de Clève. Marié en premières noces avec Jacqueline Stalpaert van de Wiele, soeur de la femme de son frère, il épousa en secondes noces Claire Cools, fille de Jacques,

bourgemestre de Dordrecht, et de Sophie IJdo; enfin en troisièmes noces Anne Gillis (dont la mère était Marguerite Moys). Cette dernière mourut veuve à Bruxelles le 18 Janvier 1620, et fut enterrée à Notre-Dame du Sablon [1]) sous une pierre tumulaire ornée des armoiries de Gramay, des quatre quartiers de Thomas et des quatre quartiers de Claire Cools, sa seconde femme: Gramay, Gervesi, Pels, Etten. — Cools, Overstege, IJdo, Liedekerke.

Thomas eut de sa première femme, e. a.: (2.) Anne, mariée, 1°. à don Jacques Manriquez, 2°. à Jacques della Chiesa, Italien. Elle mourut sans enfants. (Annuaire de la Noblesse de Belgique 1872, p. 193, 4).

In verscheidene genealogieën door den heer Scheltus van Kampferbeke opgesteld, wordt melding gemaakt van Manrique(s) de Lara, o. a. op een kwartierstaat met de wapens van V. Middelhouck, V. der Dussen, Manriques de Lara en V. der Chijs; als volgt: »'t geslacht van Don Antonio M. de L., vrijheer van Maesdam (in huwelijk gehad hebbend Theodora v. der Chijs), afstammend van Gonsalvez, graaf van Castiliën, die in 900 leefde, behoorde tot de grandes van Spanje; zijn vader Don Jacques, een geboren Spanjaard, telde onder zijne jongste voormoeders dochters uit de geslachten d'Aguilar en de los Rios, en vestigde zich tijdens de Kerkreformatie in Nederland, ter vrouwe genomen hebbend Jonckvrouwe Catharina de Gindertaele van Brussel, van moederszijde eene afstamlinge van den Ridder Mr. Vincent van Myerop Heer van Ketel, Spalant, Cabau, Spiêrinshoek, Dortsmonde en in Ruyven, Thesaurier-generaal van Keyser Karel de V^e^, voor de Nederlandsche gewesten". »Theodora v. der Chijs, welker moedersnaam »van Melisdijck" was, had eene zuster, gehuwd aan Jonker Willem v. der Merwede van Muylwijck, Raad in den Hove van Holland". — »Antonio M. de L., vrijheer van Maasdam geworden zijnde, verkreeg successievelijk eene echtgenoote uit Zeeland en uit Holland, uit welk laatste huwelijk hij kinderen won, waarvan het manlijk oir uitstierf, maar uit zijn eene dochter bevinden zich door voormoeders afgestamd de familiën v. der Heim en Fagel, en door eene andere dochter de oudste tak der familie Scheltus en wijlen de Lt. Generaal V. der Dussen, indertijd Gouverneur van

[1]) Vgl. *Nav.* XXXVII, 291. Red.

's-Hertogenbosch. Deze dochter, genaamd Adriana, huwde met Doctor Nicolaas v. Middelhouck (wiens vader Pieter, zoon van Zieren, in huwelijk had Alida, dochter van Jan v. der Dussen; zij overleed in 1659, alstoen Regentes of moeder, zooals het toen heette, van 't oude mannen- en vrouwenhuis te Delft); hij was 20 Mei 1649 ingeschreven als student in de geneeskunde aan de Hoogeschool te Leyden, oud 20 jaren. Hun dochter Alida, geb. 7 Juli 1658, † 28 Mei 1742, huwde 23 April 1681 met haar neef Gillis Grommé, geb. 29 April 1659, † 13 Sept. 1710". — »Het geslacht Manrique was een der beroemdste van Europa, en in 't bijzonder, van Spanje, in 't welk de Grafelijke en Hertogelijke titels niet alleen bezeten werden, maar 't welk zelfs verscheidene malen met het koninklijke bloed van Castilië geallieerd geweest is, zijn oorsprong haalt van de eerste graven van Castilië, die van Ramisis I, Koning van Asturië en Gallicië afstamden. Men zie deswege 't gemelde bij den beroemden genealogist »V. Imhoff', en anderen".

Men vindt ook genealogieën van dit geslacht in Moreri, Dictionnaire Historique, T. VI, p. 101—107; Hubner, Genealogische tabellen 4e deel; en Hoogstraten en Schuer, Woordenboek. In »de Reiffenberg, Histoire de l'ordre de la Toison d'Or", in verscheidene biografische dictionnaires, kronijken en historische werken, worden leden van dit geslacht vermeld, o. m. in Brockhaus, Conversations Lexikon, 11 B., 1885: Jorge [1]) Manrique (*Nav.* XIV, 46), beroemd dichter, in de 15e eeuw. — In »La Grande Chronique par J. F. le Petit", T. 2, pag. 276, leest men: »Traitte de l'accord de Middelbourg (capitulatie van Middelburg 18 Febr. 1574 [2]). Sortiront samblablement tous vivendiers, canoniers, ensamble les commissaires Manriques, Joan Loppes, & Jaques Padille, avec leurs serviteurs, papiers et hardes"... De commissaris Jacques Manricques in 1576 bij het leger van Mondragon [3]) in Zierikzee, is waarschijnlijk dezelfde als bovengenoemde, en ook dezelfde als Jacques M., vader van Antonio M. de L., vrijheer van Maasdam; hij was zeer in aanzien bij dat legerhoofd, door

---

[1]) Jorge = George. [2]) Zie ook »Tweede Eeuw Gedachtenis der Middelburgsche Vrijheid enz., door Adrianus 's Gravezande 1774, I, 409, 10, en Middelburg's Beleg en Overgang door Joh. v. Vloten.

[3]) Mondragon fut seigneur de Remercicourt, d'Elne, etc., gouverneur de Zélande, et du grand chasteau de Gand pour sa Majesté, coronnel de dix huict enseignes

wien hem in overleg met den Raad van State te Brussel, de moeielijke taak werd opgedragen om de oproerige soldaten van zijn regiment te bevredigen, zooals blijkt uit de briefwisseling in Juli en Aug. 1576 van dien bevelhebber met dat college, en uit brieven van den Raad van State aan die soldaten. Zie »Gachard, Correspondance de Philippe II sur les affaires des Pays-bas", T. 4, Appendices, pag. 683. In T. 1, pag. LVI wordt vermeld Juan Manrique de Lara, grand trésorier de Castille, général de l'artillerie, ancien ambassadeur à Rome, die zitting had in den raad des Konings van Spanje Filips II.

In 1700 was D(on) Rodrigo Mannel Manrique de Lara een van de gouverneurs des Pays-bas aux états de ces provinces, p. 175. Ook waren er vele leden van het geslacht M. in 1588 op de Spaansche Vloot (zie P. Bor, Ned. Oorl. Derde stuk, 25e Boek, bl. 316). De wapens op voormelden kwartierstaat zijn aldus geteekend. V. Middelhouck; in groen drie (2, 1) klimmende leeuwen van goud. V. der Dussen, gevierendeeld: 1. in rood loopende doghond v. zilver; 2. in zilver twee beurtlings gekanteelde dwarsbalken v. zwart; 3. in zwart drie versmalde kepers v. goud; 4. in zilver beurtlings gekanteelde dwarsbalk v. zwart, over alles heen een St. Andrieskruis v. zwart. Manriques de Lara, gevierendeeld: 1. en 4. in rood twee ketels, geschakeerd. V. goud en zwart, en vier slangen aan beide zijden van de ketels uitkomend v. goud; boven elkander geplaatst geopend en gehengseld van goud 2. en 3. in blauw zes penningen (besants) v. goud. V. der Chijs, in groen drie (2, 1) ganzen v. goud.

In Genealogie Duyck bij Ferwerda 12e Generatie vindt men Caesar Duyck, zoon van Adriaan bij Clara v. Berchem, geb. 1619, was Capitein in 1661, en wierd 7 Maart 1675 aangestelt tot St. Majoor of Wagtmeester der Stad. Grave. Hij is getrouwt geweest met Clara Manriques, dr v. den heer M. de L., Heere van Maasdam, dog stierf zonder kinderen. De Magistraat van Arnhem besluit 28 Nov. 1646, met sterke hand hulp te bieden aan Vrouwe Theodora v. der Cijse (Chijs)

---

d'infanterie wallonne (Gachard, Correspondance de Philippe II). Den 3 Januari 1596 is Christoffel Mondragon, Gouverneur van het kasteel van Antwerpen en Gouverneur van Camerijk, overleden, zijnde 92 jaer oud, hebbende omtrent 30 jaren den Koning van Spanje in de Nederlanden gedient; hij liet eene dochter na, hij was gehuwd geweest (P. Bor, 5e D. 33e B. Fol. 167, 2e kolom).

wede. van Anton Maurique (Manrique) heer van Maasdam, wier zeventienjarigen zoon door de beide dochters van Gerrit Dijkman te 's Hage ontvoerd geworden en met de jongste van welke Hester genoemd, hij reeds huwelijksgeboden te Overveen had doen inschrijven (Nijhoff, Inventaris van het oud Archief van Arnhem bl. 449). — Jhr. Antonie M., Heer van Maasdam, weduwnaar, huwt te Delft 13 Oct. 1618 Jvr. Theodore v. der Chijs j. dr aen de Corenmarckt. (Familieblad 1e jaargang n° 141, 5 b.) — Grafsteen in de oude kerk te Delft: Rustplaatse van Jhr. Antonio M., in zijn leven heer van Maasdam, met het wapen van M. en het vrouwelijk wapen van v. der Chijs, komt voor bij Timareten I, 55 zonder de wapens (ibid. n° 107 2 b —) André M. de L., gouverneur van Lier, tr. Cornélie Ido, bij wie Alphonse, drost van Bruggenhout, tr. Susanne Bogaerts, bij wie Cornélie Isabelle † 25 Mei 1744, tr. (huwlijksvrw. 31 Jan. 1688) Imbert de Hornes, heer van Geldorp en Niel, geb. te Antwerpen 9 Aug. 1652, † te Niel 30 Juli 1703 (Goethals, Dictionnaire généalogique, gesl. Hornes). — De schorren, uit welke St. Filipsland ontstond, werden waarschijnlijk in 1601 verkocht; daar in Augustus van dat jaar met $^1/_3$ verleid werd Maria v. Burg (Geneal. v. Adrichem bij v. Leeuwen, bl. 828), terwijl $^1/_3$ van $^3/_4$ aan Jhr. Pieter, $^1/_4$ aan Jhr. Daniel Suys, en $^1/_3$ aan Jacques Mauriques (Manriques) en Mr. Floris Sas van Weldamme, ieder voor de helft, ten goede kwamen. De helft van Maasdam kwam in 1615 aan Anthonis Maurique van zijn broeder Jacques, en in 1639 aan Jacob v. Maasdam bij den dood zijns vaders Anthonie Mauriques. In 1698 en 99 werden deze aandeelen door Abigaël Mauriques verkocht aan Jacobus v. de Luyster (Zelandia Illustrata 1878 II bl. 382, 3).

J. B. VAN IJSSELDIJK.

Manrique. In den kerktoren te Piershil (Z.-Holl.) hangen twee klokken, van welke de eene ten opschrift heeft:

Piersil wouw klockgeslach,
't Was noodig wel vervooren,
Manrique Grodt (mijn eer,) [1]
Vergunde mij haar tooren.

---

[1]) *Sic.* Lees: Manrique ('n groote meneer!).

Cornelis Ouderogge fecit
D. I. O. Rotterdam 1642.

Op de andere, die kleiner, in 1753 door den toenmaligen ambachtsheer Gevers geschonken werd, staat: Johannis Specht, Rotterdam 1753.

J. A.

v. Orten (XXXVI, 271). Men wenscht te weten, op welke bewijzen de beweering van oud-adellijkheid v. het gesl. v. Orten berust. Wellicht op de aanhalingen van v. Oudenhoven uit den onbetrouwbaren Butkens? Behoort bijv. tot dit ridder? geslacht Deen (Daniël) v. O. die in 1508 met »Nagelgat", elk met een paard, de schietbussen van het krijgsvolk naar den Ham (Betuwe) vervoerde (v. Zuijlen, Invent.)? En zijn de te Driel bij Zalt-Bommel voorkomenden oud-adellijk? Bijv. Peter v. O. † ald. vóór 1583 nalatend deze zes kinderen: 1. Claes, 2. Jenneke tr. Claes Marceliss (bij wien Claes Claesz, zie hier onder), 3. Aernt ging te IJperen wonen tr. 1° N. N. [bij wie Jenneke tr. Jan Oliviersz, »boertich" (geboortig) van Grevelingen], tr. 2° Francina Peterss. v. de Walle (bij wie Clasina v. O.), 4. Oda tr. Jacob Dirksz, 5. N. v. O. tr. Wouter N. (bij wie Egbert Wouterss), 6. Agnes tr. Egon Peterss Bock. — Claes Claess. Marceliss, straksgenoemd, neemt den naam v. Orten aan, en tr. Beelken dr v. Jan Gerritss Lodewijck, bij wie Peter v. O. en Jan v. O. tr. Neesken Claes. — Thomas v. O. zn v.? tr. Cornelia Verboom (Leonards dr bij Maria Schets), bij wie: *a.* Willem tr. Cornelia Kellenaer, *b.* Maijken tr. Adriaan Brane, *c.* Geertruy tr. Jan Hulshout, *d.* Elisabeth, *e.* Johanna, *f.* Leendert ouderling te Dordrecht 1676 tr. Hester Verhout (bij wie Maria, Willem, Anna en Cornelis v. O.).

V. O. n° 2.

de Pagniet. De *Nav.* XXXVIII, 667 genoemde barones v. Tuyll was van zich zelf eene de Pagniet, blijkens Rietstap's Wapenb. v. d. Nederl. Adel, art. v. Tuyll van Serooskerken, waarnaar ik verwijs.

V. W. TH. D.

Roëll (XXXVIII, 668). Rietstap (Wapenb. Nederl. Adel) vermeldt, art. Roëll, — dat men dit geslacht uit den Elzas herkomstig acht, en zegt dan verder: »Joan von Roëll trad in 1620 in Hessischen en in 1642 in Keurbrandenburgschen krijgsdienst, en sneuvelde in

1656 in den driedaagschen slag bij Warschau aan de zijde van den Grooten Keurvorst. In de kerk te Lünern bij Unna in Westfalen, vindt men zijn wapen, met het volgende omschrift: »Anno 1656, 26 May. ist der Wol Edel und Gestreng. Joan v. Roël zum Dölberg Churf. Brandenb., der hochgräfl. Exc. von Waldeck Wolbestlr. Obr. Lentenant zu Pferd, säl. in Gott entschlafen". Hij genoot zoozeer de gunst van den Keurvorst, dat deze het goed Wickebrock (elders Wiedenbrock genoemd), hetwelk hij met zijne tweede vrouw Elisabeth Bruggenau betrouwd had (zijne eerste echtgenoote was Clara Gockel geweest), van belasting vrijstelde. In 1649 kocht hij het bij Unna gelegene riddergoed Dölberg, dat hij bestemde tot eene duurzame bezitting voor zijne familie, waarin het ook zeer lang bleef, totdat het in het laatst der vorige eeuw met toestemming der agnaten, bij gedeelten verkocht werd", enz.

V. W. TH. D.

Tissot v. Patot. Het volgende verzamelde ik.

Deventer-trouwboek. Ondertr. 31 Maart 1714 Simon T. v. P., professor [1]), wedr van Anna Philippe de Bisie (Belli), met Sara Louise Bex won. Alkmaar attestatie afgegeven 8 April 1714. Uit het eerste huw. de volgende negen kinderen te Deventer gedoopt:

[1]) Simon T. de P. werd in 1706 aangesteld te Deventer tot hoogleeraar der Mathesis, niet als opvolger van een ander in deze wetenschap. Hemaangaande verklaart Mr. P. Bosscha in »Het Tweede Eeuwfeest van het Athenaeum Illustre te Deventer op den 16 Februari 1830 plechtig gevierd" (Deventer, J. de Lange 1830) bl. 105, niet te weten van waar hij afkomstig was, en hoe hij te D. kwam. Uii het bovenstaande blijkt, dat hij reeds minstens sedert 1681 ter stede woonachtig was. Mr. P. B. deelt den titel mede eener Oratio sive disputatio qua S. Tissot de Patot, Matheseos Professor, mathematice demonstrare contendit, quapropter fieri nequaquam possit, ut homo eodem temporis puncto, pluribus quam uno suorum sensuum utatur aeque perfecte ac natura illos concedere potest". Voorts was hij de schrijver van een berucht werk »Voyages et Aventures de Jacques Masse" (of Massé), in 1704 te Bordeaux verschenen, in 1710 ald. en te Keulen, in 1734 te Rouaan herdrukt, en door J. F. Reimmannus in »Hist. Univ. Atheismi" p. 558 als een »liber atheisticus et scandalosus" gebrandmerkt, daar het de schandelijkste spotternijen met de leer des Christendoms bevatte. In 1727 schreef Patot zijne »Lettres Choisies" van dezelfde strekking, zóó dat de stadsregeering hem van zijnen post ontzette, tot tijd en wijle hij zijne stellingen zou hebben herroepen; vgl. Ypeij en Dermout, Geschied. d. Herv. Kerk III 349, aangevuld door *Nav.* XI, 113, 67, 207, 37; XII, 175, 335; XIII, 15, 205. - RED.

Louis Gerardus 18 Aug. 1681, Catharina 26 Oct. 1684, Bartolt 15 Dec. 1685, Anna Elisabeth 16 Mei 1687, Pierre Corneille 15 Juli 1688, Odilia Maria 29 Sept. 1689, Jan Salomon 22 Oct. 1693, Cornelia Sophia 27 Jan. 1695, Daniël François 21 Mei 1696.

Doopboek Bergen-op-Zoom. 11 Maart 1792 Simonette Wilhelmina Johanna, dr van Willem Hendrik Jan Storm v. 's Gravesande en Sara Adalaïde de Tizoni de Tissot de Patot (get. Simon Joh. de Tizoni de T. de P. en Wilhelmina Haren. Te Sas-van-Gend werd uit deze ouders (de moeder heet daar echter alleen Tissot de Patot) ged. 8 Aug. (geb. 30 Juli) 1793 Sibranda Mepsche Storm v. 's Gravesande. Te Gorinchem (?) huwde P. L. Tissot v. Patot Sept. 1781 Cornelia Antonia Coel, dr v. Mr. Pieter en M. C. v. Steeland.

FRED. CALAND.

Viervant (XXXVIII, 482). Getr. te Arnhem 17 Sept. 1637 Aalbert Hendrix Viervant, jongen soone van Arnhem, en Claerken Kersten, jonge dochter van Nijmegen. Testes mater sponsi et pater.

A. J. C. KR.

v. Vondel. Arnhem. Copulati 2 Mei 1680. Jacob v. Vondel, j. m. van Philippijne, soldaet onder de Hr. Coll. Schotte, met Sara ten Hert, j. dr. woond tot Arnhem, testis sponsae mater sponsae; testis sponsi Jan Missiel.

A. J. C. KR.

VRAGEN.

Gijsberti. Was de *Nav.* XXXIX, 386 (noot) vermelde Gisebertus te Oude-Tonge, a° 1583, een voorzaat van den ibid. VIII, 100, 1 genoemden Carel Gijsberty a° 1644 te Delft, thans Gijsberti Hodenpijl?

Wapen. Eene grafzerk in de kerk te Baarn vertoont Gedeeld: 1. linkerschuinbalk (of misschien dito schuinstaak), verzeld boven (herald. rechts) van eene zesp. ster, in 't midden en beneden (herald. links) van twee leliën. 2. boven, twee leliën naast elkander, in 't midden, zesp. ster; beneden, eene lelie. Het schild schijnt rood te zijn. Van welke familie was of is dit wapen?

GESCHIEDENIS.

's-Hertogenbosch. Illustre Lieve-Vrouwe Broederschap. Uittreksels uit de rekeningen 1370—1581 dezer br., berustend in de boekerij van het N.-Brabantsch Genootschap, deelt Dr. C. R. Hermans mede in Bijdr. tot de Gesch. en Oudh. van N.-Brabant I 88. Men leest daar: 1526—27. »Want mit consente ende avise van sommige gesworen bruederen geordineert is, omme die oude drinckpotte der broederschap toebehoorende, te laten vermaken, datte 't samen één fatsoen soude sijn, alsoe laten vermaken LIV oude drinckpotte ende dair af sijn gemact LXXII nyeuwe drinckpotte, costen dese nyeuwe potte XIII gl. XII½ st. Noch gegeven om te steken op dese LXXII potte onse divise: Sicut Lilium — XXVIII st. Noch die namen en de wapenen daerop te steken XXXII st. 1580—81. Item noch aan vijff jongers, die met de silveren candelers (mer doir dit oorloge, coper geworden sijn, Godt betert) voir onser Vrouwenbeeld gingen enz. — De rekeningen van St. Jan 1558 — St. Jan 1570 worden gemist. — In Tijdschrift voor N.-Brabantsche Gesch. enz. van Aug. Sassen, I, 92 enz. vindt men, dat in 1615, teneinde het te kort in de kas te dekken, 34 oude drinkkannen zijn versmolten, en te gelde gemaakt, en dat er thans nog een achttiental zijn overgebleven. Aldaar wordt de afbeelding gegeven van één der tinnen drinkkannen door den graaf van Bueren aan de broederschap geschonken, en van de deksels van allen. — Een paspoort naar den hemel, afgegeven door de proosten dezer broederschap aan Gerrit Utenhamme des vrydachs naest St. Pietersdach ad Vincula 1456, is afgedrukt in Nijhoff's, Bijdr. Vad. Gesch. enz. II, 79. — Zie nog Mengelwerk over de prov. N.-Brabant door C. R. Hermans II, 50, 122; Ned. Familieblad 1889 bl. 63, 95, 138, waar, voor Roelof de Bever, provisor der broederschap te Tiel 1476, vermoedelijk gelezen moet worden Roelof de Roever. — Uit een oud boecxken, gedruckt in de stadt van den Bossche in die kerckstraet teghen die schole over bij Laurens Haegen in 't jaer 1514, heeft Jacob v. Oudenhoven in zijne Beschrijvinge van de stadt van 's-Hertogen-Bossche, gedruckt bij Jan Scheffers 1670 bl. 103, de bepalingen overgenomen omtrent »den godts-dienst der broederschap,

de aelmissen, de eden ende kiesinge des proest en de gesworen broederen, de utvaert en begravinge eens gesworen broeders, de maeltijden der broederschap", de confirmatiën, de vermeerdering der broederschap, de verkiezing van den biechtvader, de aflaten van de cardinalen en de bisschoppen, de confirmatie, privilegiën des heeren van Luik.

G.

[Zie in Herald. Bibl. 1876 bl. 284 den insteller, Gerard v. Uden a° 1318, dezer 36 leden groote adell. broederschap vermeld, en bl. 221—87, naar een oud handschrift, tal van adell. en voorname geslachten besproken, te 's-Hertogenbosch en in de Meijerij, die er leden aan verschaft hebben.]

Megen. Jan Dicbier a°. 1465. Vgl. *Nav.* XXXVIII, 425 enz.

Philips by der gracien goids htoge van Bourgen van Lothr van Brabant ende van Lymborch Greue van Vlaenden van artois van bourgen palatyn van Henegouwe van Hollant van Zeellant en van Namen marcgreue des Heilichs Rijcx her van Vrieslant van Salins en van Mechlen doen cond allen luden Also als in eenre saken van onsen wegen by onsen procureur geuordert voir onse lieue en getruwe Cancellr en Raedslude geordint in onsen lande van Brabant tegen Her Janne greue te meghen op sekre syne misgripen. Die selve hr. Jan greue te meghen mitten sterkken vonnisse van onsen voirsz cancellr en Raedsluden onder Dande gecondempneert is geweest in die somme van twee duysent ponden te viertich grooten onsz vleemsche munten elc pont gerekent tot onsen behouf en in die kosten van Dien processe tot heure taxacien. Reseruende Die voirsz onse Cancellr en Raedslude die weduw en kinden magen en vrienden van wilen thomase van Wytvenne en Henricke en Willeme van Wytvenne synen brueden en allen anden Interest hebbende In den saken van des voirz greuen mesgripe In den processe dair op belydt merkeliken verclaert, huen actien aenspraken en Rechten beyde van den goeden die hen afgenomen waen geweest ende oic van huen scheempten scaden costen en interesten, om die te vorden voir onse voirsz cancellier en Raedslude beyde opten voirsz greue en hmanne kuyst synen knecht en elken van hen, ende op hue goede, Ende denzelven greue en Hermanne huer verantwerden en deffensien Bliuende des niet te min alle des voirsz greuen goede en syns voirsz knechts in onsen lande van brabant gelegen In onsen hande totter tyt toe Dat die voirsz somme van twee duysent ponden betaelt zouden syn mitten costen van de voirsz saken ende Dat van huen wegen behoirlike borchtocht soude syn geset voir alle tghene dat die voirsz weduw kinden mage en vriende des voirsz wilen thomaes, henrick en willem van Wytvenne en ander op hen souden

konnen gewynnen Die voirsz saken aengaende, mit meer woirden in den voirsz vonnisse begrepen eñ merkelic verclaert, Dat wy by handen van onzen lieuen ende getruwen Raed eñ Rentmeest̃ quaĩ van brabant die ons dair af schuldig sal syn Rkeninge eñ bewys te doen ontfangen hebben van den voirsz greue die voirsz somme van twee duysent ponden ten prise voirscr. Desgelycx by onsen procureur die kosten in der voirsz saken gedaen so als onze voirsz cancellier en Raedslude die getaxeert hebben, Ende hebben dairom voir ons onse eruen en nacomelingen hertogen eñ htoginnen van brabant den voirsz. greue van de voirsz sommen quyt gescouden ende schelden quyt mit dezen onzen brieve. Dat oic optendach van huden comen syn voir onse voirsz cancellr̃ ende Raedslude Ude tallot Jan Die Ruyter van haren in den lande van megen eñ Willus Cock en hebben aldus in precien van Dericke Weert in de Symme In onze stat van bruessel in den name eñ als procur̃ des voirsz weduwen en kindeñ des voirsz wilen thomaes eñ henrick van Wytvenne voir hen eñ Willeme synen brueder geloeft in handen onss voirsz cancelliers van brabant te voldoen ende elck heurer voir al alle tghenen der die voirsz weduwe kinder̃ mage eñ vriende des voirsz wilen thomas henrick eñ willem van Wytvenne eñ andẽ op ten voirsz greue sulen konnen gewynnen des voirsz saken aengaende soals Dat by der voirsz onsz cancelliers eñ Raedsluden vonnisse geordint is te geschien ende te verborgen, verbindende dairvoir henselven en alle huẽ goedẽ gegewoirdige ende toecomende, vertyende op alle exepcien eñ vrıheiden Die hen dair tegen enichsins souden mogen dienen Mids welcken geloften verbintenissen eñ vertijene die voirsz Derick eñ Henrick inder name als voẽ hen tevreden hebben gehouden eñ dair op geconsenteerd eñ gewillecoert also verre als hen eñ denghenen des procureurs sy syn dat aengaen mach dat der voirsz greuen goede ontslagen eñ uten arrestemente dair inne sy syn by den voirsz vonnisse anderssins gedaen wordden. Ende hebben dairom wy ter oitmoediger beden van den vrienden des voirsz greuen desen achtvolgendo eñ by Reden dat wy en oic die voirsz x̃tien so elken dat aengheet vernueght syn eñ voldaen van den inhouden ende des ons by den voirsz onsz cancells eñ Raedsluden vonnisse gevuert onse hande gedaen ende gelicht geheelic eñ altemalo van alle den goeden eñ hlicheiden des voirsz greuen in den voirsz onsen lande van Brabant om hem die te gebruycken pryssselic eñ vredelic also als hij dede vor der tijt van den geschiedenissen der voirsz mesgripe eñ dat die voirsz goede eñ blicheiden in onsen handen waẽn gecomen sonder argelist. Ontbiedende eñ bevelende onsen Drossẽt eñ allen andeñ onsen eñ der smaeke heñ officieren onss voirsz lants van brabant eñ allen andeñ dien dat eenichsins angaen mach dat sy deze onsz hantlichtingen achter uolgende den voirsz greue en synen dair toe gecomitteerden der voirsz synre goede eñ hlickheiden doen eñ laten gebruycken afdoende also alsulken belet also hem

enichsins by hen oft enigen van hen aengedaen mach syn ter contrarien, want wyt aldus gedaen willen hebben Des toirconden hebben wy onsen segel aen desen brief doen hangen. Gegeven in onsze stad van bruessel ach en̄ twintich daige in meye in 't jair onss heñ Duysent vier hondert viue ende tsestich.

By mynen he̅ den h̄toge
Ter Relatien van zynen
Raede dair̄ Hr Henrick magnus Ridder
Symon van H̄bays, meester
claes clopp, geldolph van
der noot ē̄n meer andē
want (*sic*).

(*get.*) Stoep.

geschonden zegel.

Wieringerwaard. *Medegedeeld door* J. P. Backx.

Ommeren en Ingen, enz. *Nav.* XXXIV. Nalezing. De kerk te Ommeren (ald. bl. 7) was, volg. A. J. v. der Aa, Aardr. Wrdbk, aan St. Lambert gewijd. Opzichtens de kerk te Ingen, bestaat hieromtrent meer zekerheid; aangaande O. bleek het mij tothiertoe niet. De verkoop der heerl. O. (ibid. bl. 8) had 28 Apr. 1698 plaats, — zie *Nav.* 'V, 457, — Anna's zoon Mr. Arend v. den Steen werd eigenaar in 1713, haar vermoedlijk sterfjaar. Zijne grootmoeder heette Lucretia Craeyvanger; zie de Errata achter dl 'IV. En voorts ib. 'VIII, 559, 60. De geneal. data van ibid. 'IV, 18 ('V, 662—4; 'VI, 125) worden nog ietwat aangevuld door: A. M. v. den St. te Amst. 15 Nov. 1888 gehuwd met eenen A. Wijnands; Petrus François v. den St., oud-Jager der vrijwillige Cie van de Utrechtsche Akad., † 23 Nov. '88 te Spanbroek, oud ruim 78 jaar (geadv. door H. J. K. v. den St.; en D. J. A. G. F. v. den Steen van Ommeren, sed. 1 Nov. '88 adelborst 1e kl., 5 Jan. '89 aan boord van h. schroefstoomschip 1e kl. Atjeh geplaatst.

Wat Ingen betreft, de kwartieren van Henrika Millink (*Nav.* 'IV, 63) vermeldt het Tijdschrift voor N.-Brabantsche Geschied. en Letterk. III 69, 70. De *Nav.* ibid. bl. 69 genoemde advokaat-generaal de Bedarrides is een Israëliet, en sedert bij het Hof van Appèl te

Parijs (Haarl. Ct 10 Nov. 1884). — Over Hendrik Bentinck (*Nav.* ibid. bl. 121), priester en vicaris te Ingen [1]), vgl. *Nav.* XXXVII, 244. — Het uiteinde van den *Nav.* 'IV, 122 genoemden Floris v. Lynden † 1203 staat ibid. 'VIII 605 geboekt. — Dirk v. Hattem (*Nav.* 'IV, 129) was niet zoon van Thonis, maar van Albert (Albrecht). — Behalve te Beusichem, ontmoet men ook te Woudenberg een Ringelpoel (ib. bl. 131). — In mijn opstel: »De familie v. Ingen, eene bijdrage tot de kennis van het voorm. Kamper patriciaat" (Bijdr. Geschied. v. Overijsel X, 1, 29) heb ik als mijn door een paar bewijsgronden gesteund vermoeden geuit, dat deze Kamper-familie van anderen stamme dan de Neder-Betuwsche v. Ingen's (*Nav.* ibid. bl. 134) zal zijn geweest, als denklijk uit M o m gesproten. De laatsten hebben denklijk hun adellijk grondbezit aan de St. Jans-ridders ten offer gebracht; zij komen eerst in de tweede helft der 14de eeuw voor, en de laatste edelman, die als »heer van Ingen" geboekt staat, nml. Willem II van Lienden (Lynden) stierf reeds in 1227 (*Nav.* IV, 122 vgl. met Geld. Volksalm. 1882 bl. 60). — Over de commandeurs van I n g e n zie ook de aanteekening in *Nav.* XXXVIII, 306, in verband tot ibid. 'IV, 125—7. Is *Nav.* 'IV 123 sprake van »gedruckte boecxkens": de titel van een later, »ghedrukt te Nieumegen bij Nicolaes v. Hervelt a° 1647 luidt: »Anacrisis ofte Ondersoek Van zekere Sententie, bij den Hove Provinciaal van Gelreland, ende pretense geadjungeerde Heeren tegens die Stad Nijmegen [2]), tot merkelijk Nadeel van desselvs hebbende Privilegien ende Gerechtigheden, vermeijnlijk in Contumaciam uijtgesproken op den 19den December 1646. Waarin neffens Verhandeling van de Materien van Overstemminge in Landelijke Vergaderingen, privilegiën, Jurisdictie des Hoves Contumacie, spolie, ende meer anderen, angewezen word die Nullitet van de Voors. Contu-

[1]) Het beneden te vermelden »Lagerboeck" gewaagt van eenen op Petri verschijnenden tijns aan de St. Jans-heeren, groot 1 gl. 10 st. »uijt Mevrouw Benting's huijs in de Backerstrate" (te Arnhem).

[2]) In het na te noemen »swart Köfferken" bevond zich »een pacquet bevattend eenige naerichten van verschil ofte process over eenige goederen tot de commanderie Nimeguen in 't kerspel van H o r s e n gelegen". »In het Laedjen n. E. findet sich eene uitvoorlijcke remonstratie gedaen op een Rixdag wegens restitutie der goederen van Nimegen. Item een bescheidt van een provincial Capittel tot Speijr (Spiers) geholden".

maciale Sententie, etc. etc. Doen Stellen bij Burgermeistern, Schepnen ende Raad samt Gemeensluiden der voors: Stad". De titel van een ander, »Ghedruckt tot Haerlem, door de Ordre van St. Johan" a° 1650, luidt: »Korte Dedvctie over de Ghelegentheyt van de Ridderlycke Orden van St. Johan van Iervsalem, nv in 't eylant Malta residerende. Aengaende desselfs Fundatie ende Gouvernement, als oock de Praeëminentie ende Respect, soo de selve heeft in de gheheele Christenheyt. In specie desselven Ordens wel ghefondeert recht over de Commanderie, Huysinghe, ende Goederen, in ende ontrent de Stadt Haerlem, in Hollandt gheleghen : Soo in 't Jaer 1625, Contrarie de Pacificatie van Gent, de Vnie van Vtrecht, diversche resolutien ende Decreten der Heeren Staten-Generael der Vereenighde Neder-Landen, als oock der Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt, den selven zijn ontrocken, ende tot nochtoe van de voorsz. Stadt de facto worden gheusurpeert ende ghenoten". Een derde, gedrukt in 1651, — waar, blijkt niet, — bevatte eene »Verkondinge van de Regtveerdige Pretensie Des Ridderlijken Ordens van St. Jan van Jerusalem, resideerende tot Maltha, Tegen Eenige Onderdanen der Hoog: Mog: Heeren Staeten van de Vereenigde Provincien in Nederland, die des voorsz: Ordens goederen onder de Jurisdictie der voorsz. Staeten gelegen, inne houden ende usurperen [1]). Een vierde zag in 1652 het licht, — waar, blijkt niet, — onder den titel: »Brevis ac solida Dedvctio, Ivris et Facti, super Indvltis, Privilegiis, Immvnitatibvs, ac reliqvo Jvre sacri ordinis S. Joannis Hierosolymitani. Cum subnexa Conclusione Quod eorum, et adductarum rationum intuitu, superioritas Territorialis in ditione Heitersheimiana, Illustrissimo ac Supremo Joannitarum per Alemaniam Priori pro tempore existenti, indubitaté; neutiquam veró Serenissimae Domui Austriacae, eiusdemve Regimini Ensisheimiano, nunc Friburgum translato, competat, pro aris et focis in possessorio et petitorio, modis omnibus manutenenda, sicut hoc Illustrissimo Magno Priori per Alemaniam, Praecepto Apostolico, sub poena excommunicationis impositum reperitur".

Een met duidlijke ouderwetsche soms door vocht verteerde letter, geheel, naar het schijnt, uit ééne hand gelijktijdig, omstr. 1450 geschreven tijnsboekje, aanvangend Assumpsionis Mariæ, eindigend Na-

---

[1]) Buiten op staat: Getranslateert den 2 august naer den order gehouden 1751.

tivitate Johannis, in klein 4to, zes bladen op perkament, in dito met het Maltezerkruis gewaarmerkt omslag, vermeldt de navolgende personen als tijnsplichtig.

Assūpcionis Marie (15 Aug.).
. . . . [1])
Item Otto v. Welderen j lib
» Aelbert Seelmanssoen j lib
» Agnees v. scheuichauen [2]) x β
» tot Angheren iij lib vet [3]).

Victoris (10 Oct.).
Item Peter v. Egmondt [4]) xxv β
» Jan v. der horst xij β
» Aernt spaen [5]) x β
» Aernt smyts [6]) Wijff x β
» Gheertruyt yeghers x β j hoen
» Derick byerdregher x β
» Gryet schoenjans j lib
» Jan v. zoest xxiiij β ij hoenre
» Thomais schoemaker [7]) xiij β
» Jans Wijff v. Ryenesteyn [8]) x β
» Willem gherit heynkenssoens soen (x β
Item vyt quōdā [9]) Gheertruyt meykens (huys j lib
» Jan die schoemaker j vleemsche (gulden
» Arnoldus v. goyr x β
» henrick Wyerssoen [10]) iiij lib
» Die nonnen van bethanien [11]) j lib
» zweer v. angheren xvij β
» Roeloff komen [12]) iij lib en pasche (iij lib
» Johannes ynt siem .... ij lib

Martini (11 Nov.).
Item quondā [9]) Willem v. meerten [13]) iiij β
» Jan v. lyess xxxiij β
» mijn heer van batenborch xxiij β
» Derick meyster peterssoen j lib
» Aernt lambertssoen [14]) ij molder (rogghen
» Gadert sondersorgh iiij lib vet

---

[1]) door vocht verteerd. [2]) Zie beneden, H. v. Sch. a° 1667. [3]) libra = pond, libra vetus = oud pond; β = solidus (stuiver), vgl. Herald. Bibl. 1880 bl. 328 noot. [4]) De vermelding van dezen persoon, in verband tot den hierna te noemen Garselis v. den Gruythuys, doet mij ons Tijnsboekje uit de tweede helft der 15de eeuw herkomstig achten; want tusschen Peter, bastaard te Arnhem, in 1459 richter van Veluwe, (v. Hasselt, Roozendaal, bl. 377; Nederl. Heraut 1889 bl. 130), en Gersalis (= Carselis) v. den Gr., richter van Arnhem, werd in 1452 te Zutfen ordell gewesen (id., Arnh. Oudhh. I, 7). Peter's zegel a° 1461 bestaat nóg (Cat. arch. Dev. gasth. n° 549). [5]) Midden en einde 13de eeuw in Minden (Geld. Volksalm. 1885 bl. 22), midden 14de eeuw te Deventer en te Zutfen (ib. 1883 bl. 6; Dev. Camer.-rek. I, 131, 7, 84, 277, 317) — leden van dit geslacht. [6]) In 1497 was te Westervoort gegoed Bruyn Smits. [7]) Vgl. Herald. Bibl. 1881 bl. 3 (*n.*). [8]) In 1701 bestond een goed Rijnestein, vermoedlijk te Andelst (Regrs arch. voorm. Hof v. Gelre bl. 245). [9]) quondam = wijlen. [10]) Woonde in 1372 (ni fallor) te Arnhem Oldenwyer (d. i. oude Wijer): zie den naam ook a° 1550 ter zelfder stede in *Nav.* XXXIX, 533. [11]) naast Monnikhuizen, aan den Rijnkant, bij Arnhem, in 1419 ingewijd voor nonnen van de Augustijner orde. (Tegenw. Staat v. Geld. bl. 464). [12]) z. v. a. koopman. [13]) Vgl. *Nav.* XXXIV, 57, 8 (wapen), 61—3 (n. 1), 123 (n.), 32 (n.). Nóg talrijk te Ingen en Lienden, in dood-eenvoudigen levensstand. [14]) Lamberti, later Lamberts(z), komt reeds in 1267, 1364 onder de schepenen te A. voor (Herald. Bibl. 1881 bl. 2, 4—7, 204 enz.). Ook later te Tiel

Item Danelt v. der horst [1]) iij β
» Rijcksken de Wylde iij β
» Wulfans (*sic*) kijnder v. bylant (xxxvij β
» vyt den hoppen Camp iiij hoenre
» Engelbert v. sprenckelenborch j lib
» Derick noot [2]) ij lib
» Aernt potter ix β
» henrick lubbertsoen j lib
» Derick v. dē offerhuys dochter ix β
» Jan v. homoet ēn Jan die verwer (simul [3]) x β
» Wendel smans xxiiij β
» Garselis v. den gruythuys j lib
» Goessen steuensoen j lib
» Roeloff v. der lawick j Rijns gul
» Idem Roeloff j lib
» Bartruyt sluyters vj β
» die huysmeysters van Sunte An- (thonis j lib
» fenne kocks kijnder xvj β
» Beernt Coenraitssoen j lib
» Gherit smaleuelt [4]) ij lib
» Gadert Emmelrickssoen x β

Item vyt Wolters huys v. buessen [5]) j lib
» Gijsbert ter hoeuen Claessoen j lib
» herman v. triest ij lib
» Gherit tripmakers Wijff vij β
» vyt bruynmans huys ij lib
» Vette Gayken j alden sch
» ffye tegnegels viij β
» vyt quondā henrick v. allers [6]) huys (ix tijns groot valz [7]) vj butk [8]).
» jdem iij β
» Stijn v. roekel [9]) j lib
» Wynant ridder [10]) viij β
» Willem hals j lib
» Jan Wyerssoen [11]) v β
» lambert v. der houel v β
» Derick v. der A tot oesterbeeck (j lib
» Goessen hoyck tot oesterbeek (ix β
» herman lewerts xxvj β
» henrick smacht [12]) j alden sch
» vyt den haue van monze [13]) j Rijns- (gul
» Willem borre [14]) j alden sch

---

en te Nijmegen (ibid.). Te Dreumel vond men in 1442 een perceel De Lambertsweij (ib. 211). [1]) In 1477 was Dirk v. der Horst richter van Veluwe (v. Hasselt, Roozendaal 379). Over den voornaam Danelt vgl. *Nav.* XXXIX, 178. [2]) Vgl. Herald. Bibl. 1881, bl. 64, 118, 60, 6, 75 n. 3. [3]) te samen. [4]) Eene eeuw later treft men deze familie nog op de Veluwe aan; zie Herald. Bibl. 1881 bl. 124 (n.). [5]) Zie v. Huessen Herald. Bibl. 1881 bl. 124, 5. [6]) In 1374 was Henrik v. Aller schepen van Arnhem (ibid. bl. 5). [7]) Quid? [8]) »butken", zekere kleine munt, evenals »botdrager". In een charter d.d. 6 Juli 1432, waarbij hertog Arnold van Gelre eenige privilegiën aan de Veluwe gaf, komt voor: »sullen sy hebben ēn nemen van elker peyndinge een Oirt (out?) butgin, van elker opbodinge der pande twe oude butgin, van elker besitting een out butgin", enz.; zie Bn v. Spaen, Inleid. Hist. Geld. I Cod. Dipl. p. 83. Budtkin beduidt ook botjes, botvisch. [9]) Roekel is een gehucht te Ede op Veluwe. [10]) In 1355 was een Ridder afgezant van den Arnh. magistraat naar het hof te Rozendaal (v. Hasselt, Roozendaal 40, 1). [11]) Zie hier boven, bl. 563 noot 10. [12]) Te Op-Heusden ligt een bouwland De Smachtkamp. [13]) Quid? Op St. Walburg (1 Mei) moest die hof 2 pond kwijten. In Hennaarderadeel (Friesl.) ontmoet men een dorp Monseburen. [14]) Borre komt in 1375, 1401, 36 onder den magistraat te Deventer voor (Herald. Bibl. ibid. 62 n. 1).

Item Jan aerntssoen [1]) tot berrinchen [1])
(IIIJ molder [1]) rogghe
» herman lambertssoen tot elst j al-
(den sch
» vyt Sibbinx goet gheleghen by
Zutphen j lib Zutphens en een molder rogghen Zutphenscher mathen des ene iaers. En des anderen jaers j lib Zutphens en ij molder garsten Zutphenscher mathen.
» Teguegel tot d r i e l j Rijns gul
N a t i u i t a t x t i (25 Dec.)
Item onse Cõmend [2]) vIIj lib zutphens
(vz IIIj Rijnsgul
» Gherit sanderssoens [3]) Wijff ij β
» vyt sunter Claes Cappel [4]) ij lib
» Peter brentinck [5]) xij β
» keijser j. alden sch
» Gherit maessoen [6]) x β
» Roeloff v. kuyck ij ald sch
» Gadert hermanssoen tot A n g h e n
([7]) vj lib vet
P e t r i (22 Febr.)
Item onse Cõmend [2]) vyt d i e l e w e nj lib

Item Gherit roetertssoens dochter v β
» Gadert lamaye xvIIj β
» Peter v. Wetten ij lib
» Beent die slaitmaker j alden sch
» Idem Beernt j lib
» Jan v. den Wal j x lib vet
» Jan gaertsoen [9]) j lib vet
» Peter rutgerssoen [10]) j lib vet en
(IIIj hoenre
» Idem Peter xIIj β vet
» Brant toe berrinchem vIIj butk
» Willem heymericksoen [11]) tot I n-
(g h e n xv ald. sch
» henrick die hoghe [12]) tot r a n-
w y c k [13]) (IIIj alde sch
» Roeloff buddinck tot hoesden [14])
(xvIIj vleemsche gul
» Gryet rensen [15]) vj vleems (gulden)
» Beernt v. heelsem [16]) vj vleems
(dito)
» henrick kloot vIIIj β

P a s c h e

Item Jacob bolck j alden sch
» herman spaermaker x β

---

[1]) Berrinchen,-chem = Bennekom (Nom. Geogr. III 43). Malder, molder = mudde (Kiliaan). Aernt Dirc Arentsen en Jacob Gosensen waren in 1472 twee der stichters van de broederschap in het hospitaal van St. Martijn te Utrecht (J. J. Dodt v. Flensburg, Arch. v. Utr. I 187 [2]). Commandeur (van Arnhem). [3]) Zie Sanderson *Nav.* XXXVII, 204; IX 186, 313. [4]) Vgl. misschien Herald. Bibl. 1881 bl. 7 noot 2. Of is hier sprake van eene gewone aan St. Nicolaas gewijde kapel? [5]) Eén met Brunting? Dit laatste nog in 1879 te Utrecht (Her. Bibl. 1881 bl. 86). [6]) Reeds in 1416, 21 te Deventer; Zie Her. Bibl. ib. bl. 55 n° 1. In 1654 was Maes nog geërfd te Arnhem (ib. bl. 21). [7]) Angeren. Zie Hermanssoen in 1427, 8 op Rozendaal in v. Hasselt's Roozendaal bl. 191, 2, enz. [9]) zal wel dezelfde wezen als de Paschen voorkomende Jan Gadertsoen (j ald sch). Dodt 's Arch. v. Utr. V (1846) bl. 372 vermeldt a° 1619 de Gaertbrugge te Utr. [10]) Rotgers, Rutgers, a° 1353, 6, 7, 9, 61 enz. te Deventer enz., zie Dev. Camer.-rek. II, III; Cat. arch. Dev. gasth.; Tijdr. Regr. Overijs.-Arch. [11]) Zie Gijsbert Heymericks te A. a° 1563 Herald. Bibl. 1881 bl. 13; 1882 bl. 261 n. *d.* Straks kwam ons Gadert Emmelrickssoen voor; dezelfde familie? [12]) Te Lienden en vooral te Maurik is de Hoogh nog vertegenwoordigd, in den deftigen landbouwersstand. [13]) Randwijk, zie Nom. Geogr. III. [14]) Op-Heusden; zie beneden. Buddingh zie Her. Bibl. 1881 bl. 291, 2 (wapen), 1882 bl. 217 noot *a.* [15]) Nòg te Lienden, in eenvoudigen boerenstand. [16]) Zie Nom. Geogr. III 123.

Item Jan de heer x β
» Jan v. Dyedem [1]) x β
» vyt quondā Willems huys v. meer-(ten [2]) j lib
» vyt quondā Willem huys v. Aernhē (ij lib
» vyt Wolters huys v. huessen [3]) (j lib
» henrick monichuys [4]) x β
» Jan hughensoen [5]) xxij β
» Gherit ten beme [6]) j lib
» Jan v. bleeck j lib
» Coman gelys Wijff j lib
» Steuen kuijper x β
» die vicarij van sunte Wolberghe [7]) (j out Rijns gul
» luyken v. groll vj β
» Gherit brouwer iij vleemsche (gul-(den)
» Barwolt die tymerman viij β

Item Swartgen x β
» Johan de Rait j lib
» vyt dat huys daer zweer v. angheren (in plach te wonen xv β
» Gherit v. mekeren xxvj β
» Johan kokenschryuer xx β

Walburg (1 Mei).

Item onse Comend vyt hollanderbroeck [8]) (iiij ald sch en j out ald schilds
» Egbert aelberts tot e l d e n v lib vet

Natiuitate Johannis (24 Juni.)

» Garberich goessens [9]) j lib
» Beernt die droichscheerre [10]) vi β
» mechtelt zadelmakers j alden sch
» vyt quondā Coppen munters huys j lib
» Gryet geertken volkens dochter j alden sch
» heymerick tot D r i e ij lib vet

In de meening, dat de mededeeling van den inhoud van dit Tijnsboekje hier en daar louter eenig genealogisch belang kan hebben, vermeldden wij dezelfde, op verschillende termijnen tijnsplichtige, personen slechts éénmaal. Tevens ziet men er uit, wie op een bepaald tijdstip in het laatst der Middeneeuw alzoo behoorden tot Arnhem's burgerij.

(*Slot volgt.*)

Oosterdijk (XXXIX, 397). J. H. Oosterdijk als emer.-predikant van Lunteren, † te Arnhem waarschijnlijk in 1861; althans zijne ver-

---

[1]) Vgl. ibid. bl. 74. [2]) Zie hier boven, bl. 563, noot 13. [3]) Vgl. Nom. Geogr. III op Haussen; Her. Bibl. 1881 bl. 125 noot. Te Haarlem bestaat een Hofje van Nicolaas v. Huessen. [4]) In het Schependom van Arnhem lag voorheen het in 1328 door Reinald II gestichte klooster Monnikhuizen; zie Tegenw. Staat v. Geld. bl. 463. [5]) Zie Herald. Bibl. 1881 bl. 279 noot 2, enz. [6]) Zie ten Behm ibid. 178, 224,7. [7]) Vgl. ibid. 1880 bl. 293. 329. [8]) Oldebroek; zie Nom. Geogr. Neerl. III op Old.? Te Elst bij Arnhem ligt echter eene buurschap Hollanderbroek. [9]) Zie Goossens in Herald. Bibl. 1881 bl. 50,55. Op de grens van Rozendaal en 't Richterampt van Veluwenzoom lag in 1756 een »Goosenspol" (v. Hasselt, Roozendaal bl 519). [10]) z. v. a. schapenscheerder.

zameling penningen en munten werd 28 April 1862 en volgende dagen door G. Theod. Bom te Amsterdam verkocht. Vermits daarbij gevoegd waren de collectiën van J. P. Willeumier, Evert Everts en J. H. Schmitz, kan men niet nagaan wat die van Oosterdijk bevatte. Ik ontmoette hem eens lang geleden, op de verkooping der bibliotheek van prof. J. W. de Crane, 19 Sept. 1843 te Franeker, welke hij bijwoonde om zijne boekerij met Latijnsche geschriften, inzonderheid Orationes, Dissertationes, Carmina, Programmata, enz., te verrijken.

Leeuwarden. J. DIRKS.

Robespierre (XXXVIII, 314). Door tusschenkomst van (le grand) Carnot (den grootvader van den tegenwoordigen president der Fransche Republiek), voor wien men thans een gedenkteeken wil oprichten, bij R., zag zich de tooneelschrijver Guilbert Pixérécourt (Paris, le 15 floréal an II de la Rép. une et indivisible) van het schavot bevrijd. Zie dit levendig verhaald in L'Intermédiaire XXII (1889), 30—2. — In 1791 maakte met R. kennis een Griek, Dimitrios Antippa geheeten, die eerst onlangs (Maart 1888) te Konstantinopel moet overleden zijn, en wel op den zeldzamen leeftijd van 115 jaren. In 1772 te Cephalonia geboren, bracht hij zijne jeugd door te Parijs, gedurende het Schrikbewind, en was met R., zoowel als met Marat en Danton persoonlijk bevriend. Omstr. 1800 vestigde hij zich als koopman te K. Onder zijne nagelaten papieren moet zich menige brief van R. bevinden. Zie over »un buste dit de R.", L'Interméd. XXI, 265, 402, 712. Ald. XXI, 554 wordt eene goed-uitgevoerde menieteekening van hem vermeld, voorstellend eene oude vrouw, het haar gekapt à la veuve.

J. A.

VRAGEN.

Emelaar. *Nav.* XXXIX, 142 wordt eene heerl. Emelaer vermeld; denklijk een Stichtsch Emelaar, omdat de toenmalige (a⁰ 1628) eigenaar tot eene Utrechtsche familie (Foeyt) behoorde. Een, vermoedlijk ander, oud (Groot en Klein) Emelaar ligt te Meerveld (o. Apeldoorn (ibid. bl. 337). Schuilt dan nu onder het eerste E. de havezate Emmek-

laar in Eemland (Tegenw. Staat v. Utrecht bl. 246)? Te of bij Renswoude ligt Emmikhuizen.

Engeland (XXXIX, 565, 6). Vgl. Nom. Geogr. Neerl. III 96. De *Nav.* ibid. bl. 140 geopperde vraag nopens de naamsreden van Engelsche stad (buurt te Barneveld), bleef nog onbeantwoord. Thans zij er bijgevoegd de vraag naar de naamsreden van Engeland, buurten te Dalfsen en Gramsbergen. In het Tijdr. Regr. op het oud-prov. Arch. van Overijsel komen ze, blijkens den Bladwijzer, a° 1225—1527 niet voor. Zijn deze buurt-namen oud, dan zullen ze wel enkland beteekenen.

Stakenburg — lag, volg. *Nav.* XXXIX, 258 te Zomeren; volg. Herald. Bibl. 1876 bl. 223 te Breugel, in de richting van Hooidonk, aan den rechter-oever van de Dommel, waar de landstreek nóg den naam van Stakenburg draagt, en waar in de oudste (*sic*) tijden een slot stond. Verschillende huizingen? — Ook te Vlachtwedde (Gron.) ligt eene bp Stakenborg, te Ermelo (Veluwe) eene hoogte Stakenberg.

Jan v. Châtillon (XXXIX, 393). Is er verschil in de opgaaf van zijn sterfjaar: insgelijks in die van de plaats, waar hij vertoefde vóór zijn dood. Want terwijl hij volgens sommige schrijvers, blijkens *Nav.* ibid. bl. 265 noot 7, op het slot te Schoonhoven overleed, las men onlangs in een feuilleton, dat hij zijne laatste dagen sleet in een door hem gesticht Karmelietenklooster bij Schoonhoven. Waarop steunt dit naricht?

Hagenauer. Friedrick H. van *Nav.* XXXIX, 341 zal wel één persoon wezen met Fr. Hogenauer van ibid. bl. 344. Hoe moet het zijn, Hagenauer of Hogenauer? In Pommeren vindt men een gesl. von Hogenow.

v. Nettelhorst. In »Der Deutsche Herold" XX (1889) n° 2 S. 27 ziet men aangehaald: v. Nettelhorst, Ueber den Ursprung der Preussen, übersetzt von C. J. v. Caspari, Königsberg 1755 (S. 95). Wat is er van dezen v. N. bekend? Was hij een Gelderschman, uit de grp Zutfen herkomstig?

Schmid zu Malang (XXXIX, 250). Van waar dit »zu Malang"? Ik vind niet anders, dan Malang, heerl. en stad op Java, prov. Passaroean, welks regent van Nederland afhanklijk is (J. v. Wijk Rzn. Aardr. Wrdbk 1823).

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Eleonora's-pol — te Staverden, op Over-Veluwe, wordt vermeld in Geld. Volksalmanak 1864 bl. 43, als bezongen door Gelderland's dichter Staring. Op een eilandje ligt een grafsteen, voorzien van een trouwens modern opschrift: »Leonore 1356". Dit eilandje heet, evenals een dergelijk plekje op den Wildenborg (beo. Zutfen en Vorden), de Eleonorapol. In de grondslagen van een oud gebouw, indertijd op dit eilandje gevonden, wil men de fundamenten der kapel van Staverden hebben herkend. Die kapel bestond reeds in 1295, als wanneer Reinald I van Gelre, die zóóveel met Staverden ophad, dat hij er eene stad van had willen maken (vgl. *Nav.* XXXVIII, 403, noot 1), haar eenige inkomsten schonk, tot onderhoud der Karmelieter monniken, die de plaats der vertrokken Franciskaners innamen. Zijn deze bizonderheden ontleend aan Craandijk's »Wandelingen met Pen en Potlood door Nederland", afd. Veluwe, bl. 129, 31; t. a. pl. wordt de gissing geopperd, dat het eilandje te St., in navolging van het plekje op den Wildenborg, dus zal geheeten zijn. Het omgekeerde dunkt ons eerder waarschijnlijk, omdat Staverden destijds zulk eene geliefde plaats der Geldersche vorsten was, en Alianora van Engeland, in haren weduwstaat bij voorkeur te Deventer vertoefde; zie *Nav.* ibid. 375, noot. In elk geval is het jaartal 1356 merkwaardig; want, ligt haar dood tusschen de jaren 1355 en 1358 (*Nav.* ibid.), men ontdekt dan hier denklijk de plaats en het jaar van haar overlijden; terwijl op haar verlangen haar lijkgebeente naar de Broerenkerk te Deventer zal zijn overgebracht. Hier toch is zij bijgezet.

J. A.

Faan — gem. Oldekerk in Groningen (vgl. *Nav.* XXXVIII, 396). Het voormalig bestaan ten onzent van vaanleenen was aan Dr. M. J. Noordewier niet stellig gebleken (ibid. XXXVI, 521). Maar 't Overijselsche Goor was in 1400 een vaanleen (ib. 395). En oogt de Groningsche bp Faan er ook niet op? Zoo ja, dan is deze plaatsnaam toegelicht. Aandacht verdient de bezegeling van beleeningsakten met een kerkvaantje; hetgeen Johan de Gruter genmd van Eemden (of v. Emen) in 1501 deed, blijkens Herald. Bibl. 1883 bl. 224, waar gegist wordt dat hij zulks deed in zijne betrekking tot Utrechts Bisschop, wiens kastellein op het slot ter Eem hij zal geweest zijn. — Wat beduidt het ibid. bl. 395 genoemde »vaen"? Gewis eene plant of struik. Mooglijk verschrijving voor »vaer", z. v. a. varens?

Steenhuysen. »Thuys te Steenhuysen, ontrent Vlaerdinghen eertijts ghelegen, eñ was de woonplaetse van een edel gheslacht, genoemt Steenhuysen, ghecomen uyt een jonger Broeder van Raephorst; dan is over langhe Jaren versturven" (Gouthoeven, Chron., bl. 87; v. Leeuwen, Bat. Ill., bl. 1298). Dat een Willem v. Steenhuis of Steenhuuse, in 1258 en 1261 in Oestgeest en in Poelgeest gegoed was, blijkt uit Schotel, Abdij v. Rijnsb., bl. 128, en v. den Bergh, Regist. v. Oork. enz., bl. 55. Misschien behoorde deze tot het uit Raephorst gekomen geslacht, dat, zoo ik wel heb, niets gemeen had met dat, 't welk bij Vlaardingen, te den Briel en te Dordrecht gewoond heeft, en lang na Gouthoeven's tijd in de prov. Groningen is uitgestorven.

M^O^.

Strabrecht (XXXIX, 293). Er is geen haar op mijn hoofd dat ooit geloofde, Strabrecht zou »gerichtsplaats" beteekenen. 't Zou etymologisch kunnen, als 't Stabrecht was; maar 't is Strabrecht, gewoonlijk uitgesproken Strapert. Dáár, noch te Stratum, bestaat eenige waarschijnlijkheid, dat ooit, zoolang ons land bewoond is geweest, een kruisweg (snijding van twee heerbanen) bestaan heeft, omdat de plaatselijke toestanden daarvoor thans nog ongunstig zijn, en vroeger zeker ongunstiger waren. Te Heeze bestond een kruisweg, en die is er nóg, nabij de St. Anthonis-kapel (thans kerk der Herv. gem.); een tak er van liep langs het kasteel (het huis te Eimerik); maar die weg loopt door Eimerik. In het oude Stratum is geen kruisweg,

die noodwendig een voort of brug door of over de Dommel zou vorderen. — Overigens hebben de boeren te Heeze eenigen grond voor hunne beweering. Als de leenmannen verschil hadden met den leenheer, werden uit de leenmannen manrichters gekozen, die éénen hunner tot voorzitter, stabhalter, stabholder, stafhouder, benoemden. Ook heb ik nog een man gekend, die wist, dat nabij de kapel te Heeze op het pleintje een brandstichter was verbrand. — Maar de *r* in Strabrecht wijst duidelijk op een *stra*. En de vraag is: wat beteekent dit?

A. J. C. KREMER.

[Zie *Nav.* XXXIX, 114, het onderschrift.]

Tournooische tienden. *Nav.* XXVIII, 289, XXXII, 177 zal sprake wezen van tiendmaaltijdspenningen, door Maria Sophia v. Rochelfingh als vrouwe van Oijen den ingezetenen te voldoen (zie Registers arch. voorm. Hof v. Gelre bl. 166, 7, i. d. 18 Jan. 1653). Tijd. Regr Overijs. arch. (IV 293) vermeldt a° 1476 eene pacht van twee oude »Toornschen". Tournooisch = Doorniksch (Doornik = Tournay), d. i. dan hier geldspecie van Tournooisch gewicht; ook wel Troys of Trojaansch gewicht geheeten. W. C. v. Zyll Jr. (»Oudewater en omtrek", 1861) handelend over de bekende heksenwaag te Oudewater, teekent aan: »Het Troys of Trojaansch gewicht is dat van Doornik, en dus zwaar gewicht, 't gene vijf ten Honderd zwaarder weegt dan het gemeene, en thans (1861) onder den naam van Amsterdamsch gewicht bekend is". Bij die heksenwaag toch werd het Troysch gewicht gebruikt. Uit een stuk lands, geheeten Onzer-Vrouwenweerd te Brummen, vermaakt aan de kerk aldaar, moest, volgens een 19 Febr. 1709 gerenoveerd »Lagerboek" der Commanderiegoederen van St. Jan te Arnhem, aan die Commanderie jaarlijks gekweten worden een tijns van 4 tornoysen.

Nog dit. Daar bij Utrecht (a° 779 Treiectum) als adjectivum a° 1284 behoort Troiacensis (*Nav.* XXXV, 658; 'VI, 540), in dit laatste *dor*, *dur* speelt (*Nav.* XXXVI, 539) per metathesin, en men hier boven Doornik [in Henegouwen, a° 1021 Thornacensis ecclesia (Bn Sloet, Oorkdbk v. G. e. Z. bl. 148)] -sch gewicht als Troys of Trojaansch gewicht ziet aangeduid; ligt hierin hoogstwaarschijnlijk eene vingerwijzing, om Troje (Klein-Azië) uit datzelfde *dor*, *dur* te

verklaren, per metathesin. De lokaliteit begunstigt deze duiding alleszins. Dor, dur is een Keltisch woord, dat nog voortleeft in óns »deur" (porte).

J. A.

Morsati (XXXVIII, 633; 'IX, 209). Tacitus noemt (Ann. I, 56(Mattio de hoofdstad der Katten (in Hessen). De overeenkomst der latijnsche namen Matilo, Mattio en Mattiaken is te groot, om, in verband met de afkomst der Kaninefaten, niet aanleiding te geven tot de onderstelling, dat de Kaninefaten, afkomstig uit de buurt van het Hessische Mattio, aan die plaats aanvanklijk hun volksnaam ontleenden, en, evenals alle landverhuizers doen, minstens eene hunner wijken, ter herinnering aan hun stamland, Matilo (mogelijk het kleine Mattio) noemden. Het komt er historisch niet op aan, wat die naam beteekent. Aan etymologen is veel veroorloofd; maar het gaat toch wel wat ver, de onderstelling te wagen, dat de Mosella. de kleine Maas, »in een grijs verleden" door moerassen zou geloopen hebben. Dat deed ze nooit, evenmin als de Maas, vóórdat zij in 't Nederland kwam; en toen heette die rivier reeds Moos [1]). Ze bracht haren naam mede van boven, en kreeg dien niet van beneden. Mos of Moos kan ook wel degelijk iets anders beteekenen, dan »slijkerige plek". More voor Maas zal wel een schrijf- of drukfout zijn, en in ieder geval: geeft het éénmaal voorkomen van den vorm More, recht, daarop eene conjectuur te bouwen? In het Fransch is mascaret eene masse d'eau en forme de barre remontant avec impétuosité le courant d'une fleuve, en mousser is schuimen. De kronkelende en onstuimige loop van Maas en Moesel geeft voldoende aanleiding, om bij de naamverklaring dier rivieren aan beide Fransche woorden te denken, die beiden tot wortel hebben mas of mous, wat iets anders moet beteekenen dan moeras. Het woord moraine wordt door Littré omschreven als amas de pierres que les glaciers déposent ou ont déposé sur leurs bords et à leur extrémité inférieure; terwijl ik ten slotte herinner aan het bekende staatje Moresnet (Altenberg, Vielle-montagne). Alzoo kan en moet mor ook nog wat anders zijn dan zee of moeras.

A. J. C. KREMER.

[1]) Kan eene rivier niet zoowel uit eene moeras ontstaan, als moerassen vormen? Dit laatste is met de rivieren op MOREA, den ouden Peloponnesus, 't geval. RED.

Drost (XXXIX, 332, 5). De tafelmeester aan een Middeneeuwsch hof, de Drost behoorde niet tot den adel; tenminste zijn ambt was niet eene adellijke betrekking, maar die van een dienstman. De drost was geen nobilis, maar een ministerialis; zijne betrekking geen servitium, maar een officium; de aan het drostambt verbonden goederen geene feuda maar beneficia of precaria, geen vrije maar onvrije goederen. Een vrije, zelfs edelman, kon mogelijk drost zijn, maar als drost was hij onvrij, en geen edelman; en zeer zeker waren de drosten oorspronklijk »hoorigen". Later werden zij in den adel opgenomen; die bij 't vuur zit warmt zich 't best. Droste zu Hülshoff, zu Senden, zu Stapel enz., bleven de herinnering daaraan bewaren in dit *zu;* zij hadden het recht niet, zich *von* te schrijven; dat *zu*, of *te* of *thoe* was een bewijs van onvrijheid [1]). In de schepen-akten van Arnhem komt nog een v. Hoemen in de 16de eeuw als dienstman voor. — Belangende de functie zelve verwijs ik naar een der jongste nummers van de Arnh. Courant. Uit eene schepenakte blijkt, welk een gering ambt het soms aanduidde [2]).

Volgens mijne meening is de beteekenis der woorden niet en nooit anders te kennen, dan door na te vorschen welke zin er in oude geschriften aan gegeven is. Want bij het overbrengen van de éêne taal in de andere kreeg in den regel een woord eene gewijzigde, soms zelfs tegenovergestelde beteekenis; zelfs *verliep* de beteekenis van hetzelfde woord in dezelfde taal op den duur ontzaglijk. — Hoevele beteekenissen hetzelfde woord kan hebben, zal men ontwaren, als men slechts de moeite doet een Engelsch-Hollandsch woordenboek in te zien.

A. J. C. KREMER.

Congo (XXXIX, 29). Vóór mij liggen twee koperen munten van den Congo-staat. N° 1 heeft eene middellijn van 35 mM. en eene dikte van 3 mM.; ze heeft een rond gat in het midden van 7 mM. wijdte. Om dat gat ziet men op de éêne zijde vijfmaal de gekroonde JL, en daaromheen als randschrift: »Leopold II Roi des Belges Souv. de l'Etat indép. du Congo *" in kapitale letters. De

[1]) Alzoo gansch anders, dan bijv. in v. Heker to Rechter, v. Harinxma thoe Slooten, enz. enz. RED.

[2]) Hiertegenover staat, dat men, naast erfkamerlingen, erfmaarschalken, erfschenkers en erfvoogden, weleer ook erfdrosten had. RED.

binnenrand is gepareld. Op de keerzijde is om het gat eene groote vijfpuntige ster met stralen tusschen de punten afgebeeld. Daaromheen leest men: »* * * 10 Ces * * * 1888", het jaartal tusschen LW (zeer klein). De rand is gekarteld. — N° 2 is kleiner: diameter = 30 mM., dikte = 2 mM., wijdte van het gat = 6 mM.; de beeldenaar is geheel dezelfde als die van n° 1, behalve dat de waarde-aanduiding nu 5 ces is. Op beide exemplaren is het gat niet geheel zuiver uitgeslagen.

Hilversum. J. E. TER GOUW.

LXXXVIII.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen van Mr. J. Dirks.

Bijvoegsels op Repertorium I—LXXXIV.

(v. Loon II).

779 (1). 1600. Memoriae Alettae van den Ende *obiit XIV Novembr(is)* CIↃIↃCIII. Kantschrift van den penning bij v. L. I, 307 (2) Z. 61 W. in Cat. *de Groot-Kooiman* (Feb. 1886) n° 133.

781. Ook bij *Völcker* n° 468 gegraveerd Buste rechts-gewend met kroon en breeden opstaanden halskraag Z. 14. ƒ 40.— ·

781 (1). Bij *Völcker* n° 467, 1603 aldus »Plaque ou buste d'Elisabeth d'Angleterre à l'âge de 30 à 40 ans. Legende *Elisab(eth) d(ei) g(ratia C(omitissa) Pal(atinae) (Paltz) R(omani) S(acri) Imp(erii) Elec(trix)... Brit(anniae)*. Ovaal Z. 5 W. ƒ 68.—. (Dit is Elisabeth, de gemalin van den Winterkoning).

781 (2). *J. Schulman* Cat. XI n° 934. Huwlijkspenning gegraveerd uit het begin der 17de eeuw met Nederduitsch omschrift *Huys ende goed erven de ouders* enz. Mm. 60 Z. 29 W. ƒ 10.—.

784. Lees »*over het leggen en maken van den Overtoom*". Grooter. Bij *de Vries* (1884) n° 417 Z. 15 W. ƒ 17—, *Völcker* n° 472 Z. 18 W. ƒ 22.— ook aldaar »Comparez v. L. II 11".

790. Ook bij *Völcker* n° 471. Koper. ƒ 37.—

791 (1). Z. j. Bij *Völcker* n° 479 op 1605 de penning op Prins Maurits afgebeeld in de *Revue* (1862) pl. V (9) p. 114—115 van *Chr. Maler* te Neurenberg I, Z. 16 W. ƒ 13.—

792. Bij *de Vries* (1884) n° 426 Z. 22 W. ƒ 6.25 leest men nog

Door G. *Dvire*. In Cat. Arti 1880 nº 1102 (hetzelfde exemplaar GDVIR, *Völcker*. Eenzijdig nº 476. Br. *G. Dulré*. Een tweede exemplaar is bij *de Vries* (1884) nº 427 Z. 101 W. in breeden rand *f* 18-25. *J. Schulman*, Cat. XI nº 937 Mm. 40 W. 27 *f* 10.— met 1605. Kz. Schip *Svstinendo progredior* brons ten name *C. Duire* (Latere slag).

793. Als bij *Völcker* nº 477. Brons. Borstb. rechts-gewend. Omschrift *Philip. Gvilel. d. g. pr. avraicæ. co. nassav.* door *Coenr. Bloc*, *J. Schulman* Cat. XI nº 957.

798/799. *Jouvenel* gaf twee stempels van Mm. 47 en Mm. 34 bij *de Vries* (1884) nº 431 en 432. Desgelijks *Simon* Mm. 47.

800. Ook bij *Völcker* nº 482 Z. 68 5 W. *f* 170 grooter en zwaarder dan v. L. II 28 (aldaar nº 481 Z. 30,5). Ook fraaier. De figuren en omschriften zijn dezelfde als v. L. II 28 maar het harnas van Philips III verschilt en men ziet op den schouder een gevleugeld hoofd.

800 (1). 1607. 25 Maart. Op het leggen van den eersten steen van het klooster der Theresiaansche Carmeliten te Brussel (*Bulletin des commissions royales d'art et d'archéologie* Brux. 1887 (10 pages 2 planches). *Note sur une médaille rappelant l'édification à Bruxelles du Couvent des Carmélites thérésiennes par Alphonse de Witte.* (Ook beschreven in *Revue belge* (1888) p. 384—385).

801 (1). Die begrafenis had plaats te Amsterdam in de Nieuwe-Kerk.

803. Is geciseleerd. Bij *Völcker* nº 480 Z. 51 W. *f* 160.—.

807. Ook als gedenkp. bij *Teding v. Berkhout* (1883) nº 109 K. Mm. 54.

817. Ambassadeurspenningen v. L. II 53 (2) Mm. 60 Z. 54 W. *f* 7.25 : 53 (3) Mm. 57 Z. 60 W. *f* 8.25 en 54 Mm. 73 (te vergelijken) Z. 78 W *f* 7.50 bij *de Vries* (1884) nº 446—448.

819. v. L. II 53 bij *de Vries* (1884) nº 449 met 1617 Z. 56 W. *f* 6.75 en aldaar nº 450 met 1622. Z. 29 W. *f* 12.25 als bij *de Groot-Kooiman* nº 295 en nº 296. Z. 31 W.

822. 1612. v. L. I 80 (1). Bij *de Vries* 1884 nº 459 Z. 102 *f* 18.— met het monogram van *P. v. Abeele*.

828. 1608. (CIƆIƆCVIII) komt ook voor met het foutieve CIƆDLVIII: Achter 407 aldaar te voegen pl. IV (11).

833 (1). Rep. nº XXXIV Jacobus I als Cat. *de Vries* 1884 nº 511 Z. 14 *f* 76 met 512. Met hoed, kraag en hermelijnen mantel, omhangen met de orde van St. Joris. Ovaal Mm. 60/49 en aldaar nog

833 (2). 512. (1625). Bb. van Anna, koningin van Engeland, gemalin van Jacobus I. Kz. haar wapen. Door Simon v. Pas, met diens monogram. Mm. 55 en 43 Ovaal Z. 10.

833 (3). 513. Gegr. penninkje. Vz. Bb. van Jacobus I. Omschr. Give thy Judgements o God unto the king. Kz. Bb. van zijn zoon Karel I. Omschr. And thy Richteousnesse unto the kings Sonn. Mm. 27 Z. 2 W.

833 (4). 514. Vz. Bb. van Karel I en Maria. Kz. Hun gecombineerd wapen Mm. 27 Z. 2 W.

833 (5). 515. Vz. Bb. van Karel I en Maria. Kz. De kronen der drie rijken. Omschr. *In Vno tria regna* Mm. 28 Zvg. 2 W.

833 (6). 516. Vz. Bb. van Karel I. Kz. dat van Maria Mm. 27 Z. 2 W. n° 513—516 *f* 13.25.

836. Ook bij *Völcker* n° 501 Z. 30 W. *f* 35.—.

838. Met 1615 als v. L. II, 87 met 1613 bij *de Vries* (1884) n° 465 Z. 38 W. *f* 20.—.

847. Cat. *de Vries* (1884) n° 476 *f* 3.75 bij *Völcker* n° 508 Z. 2.5 W. met E z a 42 in plaats van 24 als bij v. L. II 103 (2).

850. Toevoegen v. L. II 105, *Völcker* n° 509 Z. 55 W. met het hondje, *f* 9. en n° 510 Z. 59 W. zonder het hondje *f* 10.—.

850 (1). v. L. II 107 (1676). Op den dood van *Gysb. Voetius* door *v. Loon* slechts eenmaal gezien, was bij *Völcker* n° 512 Z. 33.5 W. *f* 10.50 alsmede

850 (2). Onder n° 513 een andere penning op het overlijden van dezen met borstbeeld zonder calotje Z. 25 W. *f* 16.—.

853. Bij *Völcker* n° 517 Gr. 140 million Z. 80 *f* 70.—. »Travail remarquable" bovendien n° 518. Penningplaat met de buste van Oldenbarnevelt (Tin) *f* 3.7 en n° 519. P. pl. met b.b. Travail au repoussé Z. 16 W. *f* 11.—.

854 (1). De penning heeft I—W gescheiden door eene lelie. *Johan Wyntgens* was muntmeester, niet van Gelderland (v. L. II 112) maar van Overijsel (14 Sept—26 April 1653). *Overijs. Alm.* 1855, bl. 107.

854 (1). v. L. II 112. Hiervan is bij *Völcker* n° 522 een variant. *Vz.* als *Kz.* 113 maar de *Kz.* heeft ander lofwerk om het wapenschild, dat ook van andere teekening is en heeft de letters *C(aspar) W(yntgens)* in het veld; is ook zwaarder dan v. L. II 112, *Völcker* n° 521 Z. 51 W. *f* 7.25 (*Madai* 4686) en n° 522 Z. 58 W. *f* 18.—.

857 (1). Bij *Völcker* n° 524 Z. 9.5 W. *f* 105. (1619—1640) Medaillon met het gekroonde borstbeeld van *Elisabeth van Engeland*, gemalin van Paltzgraaf *Fredrik (den Winterkoning)*. Omschrift *Quae sim post terga videbis.* (Hetgeen ik moge zijn zult gij op de achterzijde zien).

Kz. De dood een zandlooper vasthoudend en leunend op een altaar. Omschr. *Sic nunc, pulcherrima quondam.* (Zoo ben ik nu, die vroeger de schoonste was). *Door Chr. Maler* Z. 9, 5 W.

860. Ook bij *Teding van Berkhout* n° 118 met den naam *H.***Hendrick***Best A. D.* 1618 (Mm. 44 Z. 29 W.).

866 (1). v. L. I 170 met 1615, ook met 1620 bij *de Vries* (1884) n° 187 Z. 36 *f* 4.25.

871. Staat: is onjuist: bij te voegen, »tenzij wij met een grootvader van *Denis Waterloos* te doen hebben". Zie *Repert.* n° 855. Onder het armstuk staat *D. W. F(ecit)*.

876. Bij *de Vries* (1884) n° 494 Z. 12 W. *f* 15.—.

879. Ant. Triest, bisschop van Gend, v. L. II 140. Bij *Völcker* n° 532 Z. 31,5 W. (532 Z. *f* 9. maar 533). met het gegraveerde *Obijt* 28 *May* 1657. Z. 24.5 W. *f* 5.—.

881. *De Villermont. Ernest de Mansfeldt* (1580—1626) Bruxelles 1863—1866 2 volumes.

884 (1). v. L. II 147 (1). De variant ook bij *J. Schulman* XII n° 11.

884 (2). v. L. II 148.

Als 't Haarlems volk naar Hasselt gaat,
Den vijand Bergen flux verlaat 1622.

(Bij *Völcker* n° 538 Z. 24 W. *f* 19.— deze regels (het schip op de vz. wordt inderdaad aldus voorgesteld). *Cappetain Oudewaech nae Hassel* 1622 *den* 18 *October. en Den* 19 *October* 1622 *op Camper Sant gestrant.*

884 (3). v. L. II. 149 (2) *Madai* 7083.

885. v. L. II 149 (4). Bij *de Vries* (1884) n° 500 Mm 44 iets grooter 29 W. *f* 19.— *Madai* 4687.

892. *Bizot* p. 137, bij *Völcker* n° 550 Z. 50.5 W. *f* 10.—.

896. (1.) Vergelijk v. L. 154 *Karel Alexander van Croy*, prins van Fontenoy, gezant bij het hof van Spanje. Bij *Völcker* n° 551. Ander harnas; zonder den naam van den stempelsnijder *Montfort* en verschil in de omschriften b. v. C a r. A l x. en S o v t i e n d r a y Z. 215 W. *f* 2.—.

897. In *Cat. Arti*, 1881 n° 1695 aanvullen *versamelt. Anno* 1624 *A die* 24 *Jannewario.*

898. Bij *Teding van Berkhout* n° 122 met oog en ring en gewerkten ketting. Goud? 88 W. (*Völcker* n° 553 Z. 42 W. *f* 21.—) n° 123 Z. 46 W. (Als uiterst zeldzaam)?

898 (1). v. L. II 159 (1). Bij *Völcker* n° 554. Achtergrond met arabesken Z. 180 W. *f* 140.—.

898 (4). (1623) v. L. II 132(2). Penningplaat met bb. van Prins Frederik Hendrik en Amalia van Solms. Door *Joh. Osborn* te Amsterdam. Cat. *de Vries* (1884) n° 509 K. *f* 11.75.

900. Bij *Völcker* n° 559 Z. *f* 6.— met n° 557—558.

901. Bij *Völcker* n° 558 Z. Ook zonder jaartal.

913. v. L. III 168 (1). Bij *Völcker* n° 560 Z. 30 W. *f* 30.—. Stijl van *Bylaert.*

913. *G. Brandt's Poëzy.* Anno 1688 n° 459. *Arnoldus Geesteranus*, predikant der Remonstranten in den Hage.

Geestraan, gij dorst wanneer de stomme Harders weken,
Gehate waarheit op uw ban en boete preken,
Gij liet uw lieve bruit in 't aardts gemak om Godt;
Zij troude U toen gij treurde op 't Loevesteinsche slot.
Zo vondt gij 't zoet bij 't zuur, eer Hollants vrijheit keerde
En uwe gulde tong den Haag zijn plichten leerde,
Gij toont nog in uw print en oog d' aanminnigheit
Der zachte zeden van so menig oog beschreit.

(En ald. bl. 383—387 Op het overlijden van *Arnoldus Geesteranus.*)

916. Ovaal 37—30 Cat. *J. E. H. Hooft v. Iddekinge* n° 72 Kon. P. K. *Aanw.* 1883 bl. 158.

918. Zilveren gedenkpenning op de overwinningen van Frederik Hendrik, geschonken aan *Jan Adriaansz Leeghwater* (1628?). Zie *Haarlemmermeerboek* bl. 15 n° 47 *Alg. K. en L.bode* (1807) bl. 77; *Vaderl. Letteroef.* (1837) II bl. 748.

920. Bij *Schulman* IX n° 786 Z. *f* 100.— *v. der Niepoort* (1885) n° 46 Z. 19 W. verkocht bij *Dugniolle* frcs. 190.

928. Lees: v. L. 173. Bij *de Vries* (1884) n° 520 Z. 85 W. *f* 11.25 met *Eaedem* als bij *Teding van Berkhout* n° 129 Z. 71 W.

934 (1). Een der drie penningen bij v. L. II 182—183 is in 1722 verkocht voor *f* 70.— *Groebe* in *Alg. K. en L.bode* 1838 II bl. 73,

Völcker n⁰ 567 (182.1 Z. 61.5 W. *f* 16.—) n⁰ 568 (181, 2) Z. 62 W. *f* 23.— n⁰ 569 (183). Z. 33 W. *f* 18.—.

939. Bij *J. Schulman* IX n⁰ 788 verg. brons *f* 17.—

944. Als bij *de Vries* (1884) n⁰ 530 Z· 80 W. *f* 18.25.

944 (1). (1630). Op dit jaar te plaatsen den penning bij *v. Mieris* II 336 (3) op 1530 geplaatst. *S(ebastiaan) D(adler)* die dezen sneed werkte 1619—1633. Zie *v. der Chys* I 385, *Seckendorf* bl 251 (1) met 1630, *de Vries* (1884) n⁰ 532 Z. 49 W. *f* 4.75.

958 (1). 1632. Verg. zilveren gegr. penning op het gulden bruiloftsfeest van *Sywerdt Pieters Sem* en *Maria Arends.* Kon. P. kab. 1883. *Versl.* V bl. 124.

959. Lees *M. Papenbroeck* en bij *Esdré* n⁰ 9. Bij *Völcker* n⁰ 762 ten name van *Jochem Scheepmaker* Z. 4 W. met *Amsterdamse Camer* 1632 en n⁰ 762 (1661) met *Amsterdamse Schouburg* en den naam *Lambert Pers*, die bij *Esdré* n⁰ 9, ook met 1632 op den toegangsp. voorkomt.

962. Serviesgelt. *Drentsche Volksalmanak* (1883) bl. 213 in een stuk van het jaar 1674.

»vnd an Serviesgelt" monatlich vief fl. in D(eventer?) door Hoogeveen te betalen.

Mr. H. J. Carsten teekent hierbij aan: wanneer de burgerij verschoond wilde blijven van inlegering, moest zij daarvoor schadevergoeding betalen, en dit werd »serviesgelt" genoemd [1]). Zie Tegenwoordige Staat van Overijsel III 2e druk bl. 471.

969 (1). v. L. II 224. (1634) Ter eere van Ferdinand, Infant van Spanje, kardinaal. Door *A. Waterloos. Cat. Arti* 1880 n⁰ 1113. *Pinchart* n⁰ 45 (21) *Revue* 1855 p. 256 (58) (1) n⁰ XV.

969 (2). v. L. II 225. *De Meyboom te 's-Gravenhage* Zie. *W. P. Turnbill de Mikker*, Lofzang op de 's-Gravenhaagsche Meiboomen ('s Hage 1784) en *De Meyboomen* (Amst. 1785). *Iets over Meiboomen* door M. J. te Amsterdam (6 Febr. 1832 in *Vad. Lett.* 1832 II bl. 182—186 en bl. 404 door baron *v. Westreenen* van Tielland alsmede ald. 1833 II bl. 133—139 door D. J. v. G. te Utrecht (10 Oct. 1832) (zilveren penning).

970. Deze penning is in 't Rijks-museum te Amsterdam *Gids* bl. 67 (2).

---

[1]) Zie over serviesmeesters de aant. v. *Nav.* XXXV, 186, noot 3. RED.

Klaes Klasen Moey is in zeemanskleeding. Jaartal 1635 *Kz.* de naam aldus *Clasien Cornelis Moey* en het schip in volle zee. Daaromheen een rand van doornen.

970 (1). (1636) v. L. II 229. Ter eere van *Henricus Fredericus* aliàs *Frederik Hendrik*; daarom volgens Graaf *Nahuys* (*Revue* 1873 p. 84—86) van 1624, omdat er staat *natvs avriaci princeps*, en *Hendrik Frederik*, met welke namen hij gedoopt werd, eerst in 1623 *Princeps Avriaci* werd. In 1624 verjoeg hij *Hendrik v. den Berg* uit de Veluwe. Doch volgens *v. Orden* bij *v. der Chijs*, *Tijdschrift* II bl. 467, moet in de afsnede het jaartal 1636 staan; hetgeen door den plaatsnijder niet is overgenomen. Dit wederlegt bovenstaande gissing.

972 (1642) *Graswinckel* was gehuwd met *Geertruyd v. Loon.* Bij *de Vries* (1884) n° 561 Z. 35 *f* 42.— *Cat. Arti* (1880) n° 1169 gemerkt *A C.* (*Kon. P. Kab.*)

VRAGEN.

Mariënweerd. In 't belang eener volledige uitgaaf van het Cartularium dezer voormalige vermaarde abdij, wenscht men te bekomen afbeeldingen van zegels van haarzelve alsmede van hare abten. Wie verschaft ze? Waar bestaan ze? Wat Heeswijk en wat het Rijks-archief vermag te leveren, is bekend.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Prins Willem I. Over de moeder van den »Vader onzes Vaderlands", den eerbiedwekkenden »Zwijger", staat in Duitschland eene monografie te verschijnen; immers »Der Redacteur (Ad. M. Hildebrandt te Berlijn) legte (in de vergad. van »Der Deutsche Herold" i. d. 4 Juni '89) einen Prospekt vor über das im Verlage von Otto Hendel in Halle erscheinende Werk: »Juliane, Gräfin v. Stolberg, Ahnfrau des Hauses Nassau-Oranien. Nach ihrem Leben und ihrer geschichtlichen Bedeutung quellenmäszig dargestellt von Dr. Ed. Jacobs, Gräfl. Stolberg-Wernigerodischem Archiv-rath und Bibliothekar" (ca. 500—600 Seiten, 10 Mark = *f* 6). Das auf Grund neuer archivalischer

Forschungen bearbeitete Werk wird das Leben der »Makkabäer-Mutter", wie sie von den Niederländern genannt wurde, in allen Beziehungen schildern, während die bisherige Literatur nur dem Verhältnisse der Gräfin zum Befreiungs-kampfe der Niederlande gerecht wird". Aldus »Der Deutsche Herold, Zeitschrift XX (1889) S. 127, waar men S. 139, 40 een nader verslag aantreft aangaande het belang dezer monografie.

Genealogische kwartierstaten. Deden wij *Nav.* XXXIX, 413, 4 summiere opgaaf der aflevv. 20—22; wij keeren thans nog eens weder tot ibid. bl. 222—25 terug, om ook van aflev. 1—19 die opgaaf te verstrekken. De verzameling is te belangwekkend, om het na te laten.

Jhr. Henri Guillaume Six, geb. 's-Gravenhage 10 Mei 1863. — Six, Wijckerheld Bisdom, Rengers [1]), v. der Brugghen, ter Borch [2]), Bicker, v. Andringa de Kempenaer, de Beijer.

Jhr. Pieter Daniël Joan de Buvry [3]) de Mauregnault, geb. Hondsholredijk (Naaldwijk) 18 Mei 1834, Oostindisch ambtenaar, laatstlijk ontvanger der in- en uitvoerrechten en accijnsen te Tandjong-Pandan in Ned.-Indië. — de M., Eilbracht [4]), Westerwijk Forsborgh, de Mauregnault, de Leeuw, Immens, Haak Kerkman, Westerwijk Forsborgh.

Mr. Jan Pieter Marcus, geb. Leiden 16 Juli 1703, † ald. 30 Aug. 1734, artillerie- en kerkmeester ald., daarna veertigraad en griffier dezer stad; tr. ald. 14 Dec. 1728 Aletta Elisabeth Mylius, geb. ald. 8 Febr. 1710, † ald. 3 Oct. 1767, dr v. Dr. Willem bij Cath[a] de Hulter. — M., v. Hoogenhouck, v. den Eeckhout, des Quiens, Tilly, v. Ruyven, Dedel, Le Maire.

[1]) Judith Elisabeth Rengers was de eerste gade van W[m] b[n] Six, den grootvader van Jhr. Henri Guillaume. Zij, dr v. Justinus Sjuck Gerrold Juckema v. Burmania b[n] Rengers. Juckema is in den kwartierstaat niet als geslachtsnaam gedrukt.

[2]) Anna Helena ter Borch (geb. Amst. 5 Oct. 1775, † 's-Grav. 24 Juni 1815) was de eerste gade van Mr. Cornelis Charles B[n] Six, heer van Oterleek en Laag-Teylingen, den overgrootvader van Jhr. Henri Guillaume.

[3]) De drie (2,1) ossenkoppen van canton 2 maken dit wapen gedeeltlijk sprekend.

[4]) Vgl. *Nav.* XXXIX, 116 Volgens dezen kwartierstaat was Joh[a] Maria Immens Jacob Eilbracht's eerste vrouw. Vgl. met de beschrijving van 't wapen E. in *Nav.* XXVIII, 156, XXXIX, 122, de keurige afbeelding in den onderhavigen kwartierstaat.

Mr. Pieter Anthony Johan v. den Brandeler, geb. Dordr. 20 Sept. 1857, advok. en proc. bij den Hoogen Raad, ambtenaar v. h. op. ministerie bij de kantongerechten te 's-Grav. en Delft; tr. 's-Grav. 28 Juni 1883 Elisabeth Louisa v. Idsinga, geb. op St. Martin (W.-Indië) 25 Febr. 1861, dr v. Willem Hendrik Johan bij Jonkvr. Emmelina Theodora Elisabeth v. Raders. — v. den Br., Schorer, v. Oldenborgh, Rethaan Macaré, v. Nievelt, Radermacher, Paling, v. Naerssen.

Jhr. Mr. Dirk Arnold Willem v. Tets, heer van Oud- en Nieuw-Goudriaan, geb. 's-Grav. 3 Oct. 1844, minister-resident van Z. M. te Constantinopel; tr. 's-Grav. 21 Juli 1881 Henriëtta Maria Sophia Schimmelpenninck v. der Oije, geb. ald. 5 Oct. 1856, dr v. Mr. Willem Assuerus Jacob bij Cornelia Maria Steengracht. — v. T., v. Slingelandt, Hahn, v. der Dussen, Rees, v. Boetzelaer, v. den Ende, Repelaer.

Mr. Anthony Heinsius [1]), geb. Delft 22 Nov. 1641, † ongehuwd te 's-Grav. 3 Aug. 1720 (begr. te Delft), secretaris (1670) en pensionaris (1679) van D., gecomm. als extra-ord. envoyé naar Frankrijk (1683) enz. enz. — H., Dedel, v. Bleyswijck [2]), v. Outheusden, Bolotin, v. der Dussen [3]), v. der D., v. Santen.

Jhr. Vincent Johan Gerard Beelaerts van Blokland, geb. op den huize Remmerstein (bij Rhenen) 28 Nov. 1849, candidaat-notaris; tr. 's-Grav. 9 Oct. 1884 Henriëtte Jeanne Adelaïde v. Pallandt, geb. Doesburg 21 Apr. 1864, dr v. Floris v. P. van Hagen bij Jeanne Wilhelmine v. Hoogstraten. — B. v. Bl., Bogaard, v. Heeckeren v. Brandsenburg, B. van Bl., v. Beeftingh, de Kanter, v. Heemskerck, v. Beeftingh.

Mr. Coenraad v. Heemskerck [4]) (Graaf des H. R. Rijks 12 Dec. 1697), heer van Achttienhoven en den Bosch, geb. 's-Grav. 12 Dec. 1646, † ald. 27 Juli 1702, vrijwilliger op 's lands vloot onder

[1]) Zijn overgrootvader, de echtgenoot van Philippote Bolotin, heette Louis Heins of Heinsius.

[2]) Erkenraad v. Bl. was de eerste gade van Anthony H., grootvader van Mr. Anthony, dien het hier geldt.

[3]) Yda Bruynsdr v. der Dussen was de eerste gade van Willem Joosten Dedel, den overgrootvader van Mr. Anthony van moederskant.

[4]) Zijn vader, Mr. J. v. Heemskerck († 1656) was de schrijver der bekende »Batavische Arcadia".

de Ruyter (1672), secretaris (1672) en pensionaris (1673) te Amsterdam, enz.; tr. 's-Grav. 12 Juli 1673 Cornelia Pauw, geb. Amst. 29 Oct. 1648, † 24 Juni 1725, dr van Mr. Isaäc Pauw, ridder, heer van Achtt. enz., bij Barbara Johanna v. Hoven. — v. H., v. Beuningen, Cant, Burgh, Fops, Appelman [1]), Block [2]), Roding.

Johan Jacob de Kempenaer [3]), geb. Arnhem 21 Maart 1871. de K., Dijckmeester, Gerlings, Canneman, Weveringh, v. Omphal, Snoeck, v. Vloten.

Willem Carel Bn Snouckaert v. Schauburg, geb. Gend 29 Aug. 1823, † 's-Grav. 9 Dec. 1886, maj. cav., adj. in b. d. en thesaurier des Konings, enz. enz.; tr. ald. 20 Aug. 1856 Helena Albertina Sarah Louisa Citadella de Schultz, geb. ald. 24 Nov. 1832, dr van Carel Johan bij Georgine Ann Booker. — Sn. v. Sch., v. Cattenburch, v. Randwijck [4]), Vermeulen, Sweerts de Landas, v. Beresteyn, v. Reede tot Herreveld, v. Rhede.

Jan Willem Witsen Elias [5]), geb. Rijsenburg 24 Maart 1828, hoofdingenieur bij den aanleg van Staatsspoorwegen, enz.; tr. Delft 28 Aug. 1856 Joha. Ma. v. Diesen, geb. 's-Grav. 9 Febr. 1828, dr v. Gerrit bij Cornelia Madelaine Crespin. — W. E., v. Loon, Fabricius, v. Weede, Witsen, Wolters [6]), v. Haeften, Straalman.

Henri Jean de Dompierre de Chaufepié [7]), geb. Amst. 20 Sept. 1861. — de D. de Ch., Ferrand, Sevenbergen, Verkouteren, de D. de Jonquières, Dusauzet, v. Heel, Ossewaarde.

Andries v. der Poest Clement, ambachtsheer van Poortugaal, geb. Zevenbergen 20 Nov. 1850, enz. enz.; tr. Dordr. 16 Nov. 1876 Geertruida Pieternella Lebret, geb. ald. 28 Mei 1858, dr v. Frans bij Pieternella v. der Straten. — v. der P. Cl., de Graaff, Vissers,

---

[1]) Aeltgen Balthasarsdr A. was Geurt Dirksz. v. Beuningen's eerste gade.

[2]) Maria Jansdr Block was de tweede gade van Reynier Meyndertz Cant.

[3]) of de Kempenere. De wapenafbeelding vertoont den leeuw tusschen twee sikkels, waarvan ook de wildeman van het helmt. in iedere hand ééne houdt. Die sikkels van het schild vermeldt Rietstap's Armorial 1e ed. niet.

[4]) Wilhelmina Jeanne v. Randwijck was de 2de gade van Willem Carel's gelijknamigen grootvader. [5]) Wapen: Witsen gekwartileerd met Elias.

[6]) Cath a Joh a Wolters († 1786) was de tweede gade van Mr. Wm v. Loon Jansz. († 1783).

[7]) Zijn grootvader, George Samuël † 1839, heette enkel de Chaufepié. Hetzelfde wapen.

Witz, v. Linden v. den Heuvell [1]), Alebeeck, v. der Burgt, v. Hulst.

Mr. Johan Emants [2]), geb. 's-Grav. 8 Juni 1678, † ald. 17 Nov. 1742, adv., essayeur-generaal der munten enz.; tr. 17 Mei 1701 Sara Maria Bruynsteyn, geb. ald. 7 Mei 1675, † ald. 28 Mei 1743, dr v. Marcellus bij Cathª Loockemans. — Emants, Bosch, Wijnen [3]), Schouten, Steenhouwer, Nolst, Bongart, Pouwels.

Mr. Dionysius Everwijn, geb. Voorthuizen 11 Juni 1833, minister-resident in disponibiliteit, enz. enz. — E., v. de Wijnpersse [4]), Scherpencamp, v. Couwenhoven, Everwijn, Thiens, Elgershuysen, Bruyningh.

Jhr. James Arnoud Henri Louis Melvill v. Carnbée, geb. 's-Grav. 11 Aug. 1867, adelborst te Willemsoord. — M. v. C., Taets v. Amerongen [5]), de Salis, Strick v. Linschoten, von Dahne, de Smeth, Hilgers [6]), v. Renesse v. Wilp.

Mr. Pierre François Besier, geb. Deventer 27 Mei 1782, † ald. 22 Sept. 1862, directeur van het grenspostkantoor, enz. enz.; tr. Dev. 24 Sept. 1807 Margaretha Bartha Slichtenbrée, geb. ald. 25 Mei 1787, † ald. 13 Maart 1865, dr v. Mr. Christiaan bij Anna Helena Zegerius. — Besier, Clignett [7]), Reminck, v. Gangelt, Jordens, v. der Meulen, Marienburgh, Dozy.

Mr. Mattheus Smallegange, geb. Goes, ged. ald. 29 Dec.

---

[1]) Agneta v. L. v. den H. was sedert 30 Jan. 1791 de tweede gade van Mr. Johan Christiaan Clement, vader van Andries v. der Poest Clement, den grootvader van den persoon wien het hier geldt.

[2]) Zijn grootvader heette Johan Berntsz Emants († 1680), zijn overgrootvader Jacob Berntsz (Jansz.) † 1652. Zijn vader, Mr. Johan († 1720) had Agatha Bosch († 1693) in eersten echt.

[3]) Rijk Wijnen had (sed. 23 Febr. 1620) in eersten echt Hendrikske Bongart.

[4]) Sprekend wapen: twee mannen aan weerszijden van een wijnpersbak, waarin zij druiven persen. Keurige afbeelding. Rietstap's Armorial 1e ed. heeft dit wapen niet.

[5]) Henriëtte Dorothea Arnoldina T. v. A. werd (16 Mei 1829) op den huize Arenberg geboren.

[6]) Mauritia Theodora H. † 1802, eerste gade van Rudolph Anthony bn de Salis † 1851.

[7]) Mr. Pierre François' moeder, Hester Wilhelmina Cl., was de eerste vrouw zijns vaders (Mr Augustinus Gerhard B.)

1624, † ongehuwd ald. 4 Jan. 1710. — Sm., Oostdijck, Everswijck, Laurens [1]), de Rijcke, v. Oltsende, Valcke [2]), Huyssen.

Jhr. Mr. Pieter Hendrik Gevers Deynoot, geb. 's-Grav 31 Juli 1848, referendaris bij het kabinet des Konings, tr. Zeist 30 April 1880 Maria Isabella Anna Josina Charlotta Huydecoper, geb. op Blikkenburg bij Z. 16 Juni 1852, dr v. Jhr. Jan Louis Reinier Antony bij Louise Ernestine v. Hardenbroek. — G. D., v. Limburg Stirum, Wijckerheld Bisdom, Alting Siberg [3]), Lohman [4]), Reijnst, Meyners, v. der Hoeven.

Jhr. Leonard Willem de Casembroot [5]), geb. 's-Grav. 29 Aug. 1853, kamerheer des Konings i. b. d., tr. Amst. 1 Febr. 1883 Laure Catharine de Bruyn, geb. ald. 16 Oct. 1858, dr v. Martinus bij Amelia de Monbrison. — de C., v. de Poll, v. Neukirchen genmd Nyvenheim [6]), v. Stralen [7]), Clunder, Graafland, Bosch [8]), v. Oldenbarneveld genmd Witte Tullingh.

Mr. Daniël Schorer, geb. Middelburg 11 Sept. 1697, † ald. 12 Nov. 1770, griffier van den rade en leenhove van Vlaanderen; tr. 1° Midd. 26 Juni 1726 Maria Cath[a] de Waal, geb. ald. 28 Jan. 1710, † ald. 24 Apr. 1740, dr v. Willem bij Hester d'Amour. — Sch., Boudaen Courten [9]), Becker, Coeymans, Radermacher, Fourmenois [10]), v. Essen, Trip.

Cornelis Hendrik v. Dam, geb. Rott. 6 Mrt 1843, makelaar in assurantiën ald.; tr. Vuren 23 Mei 1867 Ada Nelia Joh[a] Viruly, geb. V. 16 Juni 1845, † Franzensbad (Boheme) 24 Aug. 1883, dr v. Jan, heer van Vuren en Dalem, bij Constance Adr[a] v. Gorcum. — v. D.,

---

[1]) Adriaanken Laurens was de eerste gade van Nicolaes Michielsz. Oostdijck († 1630).

[2]) Mr. Wm Dignusz. Eversdijck († 1596) tr. 1° Cornelia Jansdr Valcke.

[3]) Eerste huwelijk. [4]) tweede huwelijk.

[5]) Over den naam zie *Nav.* XXXVIII, 175. Ook het (hier afgebeelde) wapen herinnert in de korenaren alleen misschien aan brood, zoowel als, — vgl. Rietstap's Armorial 1e éd., — in het helmteeken (de godin Ceres). [6]) Tweede huwelijk.

[7]) De vader dezer v. Str. heette (Mr. Jan) Mossel v. Str. Het wapen is zeer samengesteld, nagenoeg gansch verschillend van dat in *Nav.* XXXIX, 127.

[8]) Deze Bosch was v. Neukirchen's tweede vrouw. [9]) Eerste huwelijk.

[10]) Cath[a] F., vrouwe van Popkensburg, geb. Keulen 5 Oct. 1598, † Midd. 21 Jan. 1665.

Hanegraaff, Paravicini di Capelli, de Vriese, v. Wijnoxbergen [1]), Pols, v. Heemskerck, Verspijck [2]).

Gerhard Jan Fabius, geb. Utr. 18 Juli 1877. — F., Chais v. Buren [3]), de Geer, v. Akerlaken, Heemskerk, v. Buren, Falck, v. Stralen [4]).

Jhr. Jan George Cornelis Pieter Vrijthoff [5]), geb. Dordr. 29 Juni 1828, pres. v. h. College v. regenten v. h. huis v. arrest en bewaring ald.; tr. Arnhem 29 Juni 1854 Sophia Maria Carolina Uitenhage de Mist, geb. Alkmaar 21 Jan. 1827, dr v. Mr. Arnoldus Lambertus bij Joha Mia Schultz. — Vr., Karsseboom, v. den Santheuvel, Willemszen, Hesselt v. Dinter, Onderwater, v. Cattenburch, v. Poeliën.

Jacob v. Blijenburgh [6]), geb. 1562, waardijn der Graaflijkheidsmunt van Holland, enz., te Dordr., † 1609; tr. omstr. 1588 Maria Carré [7]). — v. Bl., Cool, Boogaert [8]), Oem, v. Slingelandt, Valtersen, v. Heerjansdam, v. Crooswijck.

Jhr. Mr. Frans Julius Johan v. Eysinga, geb. Wommels 31 Dec. 1818, minister van staat, voorzitter van de Eerste Kamer, enz.

---

[1]) Wapen: drie (2, 1) druiventrossen. Toch, al meende men het, denklijk niet sprekend, want St. Winoxbergen (depart. du Nord), ook alleen Bergen (Bergues-St.-Winox, Bergues, *Nav.* XXI, 614. XXXV, 593; 'VI, 317, 8), zal wel van den »wijnoogst" den naam niet ontleenen. [2]) Tweede huwelijk.

[3]) Maria Regina Ch. v. B, dr v. Mr. Hendrik Anthony Cornelis bij Catha Joha v. Akerlaken, had tot grootvader Mr. Charles Alexandre Chais, geb. 's-Grav. 1 Juni 1763, secretaris v. d. hoogen raad van adel, † ald. 2 Juli 1840, tr. ald. 4 Oct. 1795 Catha Regina v. Buren (geb. ald. 21 Dec. 1770, † ald. 20 Mrt 1835), waardoor de combinatie Ch. v. B. ontstond.

[4]) Hetzelfde wapen als van Mossel v. Str. straksgenoemd.

[5]) Zijn overgrootvader, Dr. Johs Berns Vr. † 1793 als prof. medic. te Maastricht, was consulteerend geneesheer van prins Willem V.

[6]) Het wapendevies »lætvs læta spero" berust gewis op volks-etymologisch misverstand van den naam; want Blijenburg, gehucht o. stad Utr. zal denklijk wel evenmin iets met »laetitia" te maken hebben als bijv. Bly, Blij of Blija, ook Bleij (Friesl.), Blyham (Gron.), Blehen (Luik), Blei- of Pleiburg (Illyrië), Blei- *of* Pleistein (Beijeren) enz. enz.; gesl. Blijderveen (Ingen), Blijerveld (Doorn).

[7]) Zie omtrent Karre, Carré de aanteek. v. *Nav.* XXXVII, 203 (wapen), 444, 5 (wapen).

[8]) Clara B, eerste gade van Adriaan v. Bl. (geb. 1510, † 8 Aug. 1573), maakte dezen tot ambachtsheer van Schobbeland (Zwijndrecht). Deze Adriaan, waardijn der Graaflijkheidsmunt van Holl., was gedeputeerde bij de overdracht der Nederl. van Karel V op Filips II te Brussel 25 Oct. 1555.

enz.; tr. 1° Leeuwarden 8 Apr. 1842 Joha Henriëtte Reinoudine v. Boelens, geb. ald. 25 Aug. 1820, † ald. 10 Jan. 1849, dr v. Mr. Jan Hendrik bij Stijntje Medendorp; 2° ald. 1 Juni 1853 Tjallinga Aurelia Wilhelmina Camstra [1]) v. Welderen Rengers, geb. ald. 11 Febr. 1826, dr v. Willem Carel Gerard bij Quirina Jacoba v. Andringa de Kempenaer. — v. E., v. Heemstra, Aebinga v. Humalda, v. Sixma, Vegelin v. Claerbergen, v. Scheltinga, v. Sminia, du Tour.

Gijsbert Jan Anne Adolph v. Heemstra [2]), geb. Irnsum 4 Juni 1840, ritmr der huzaren, enz.; tr. 1° Haarlem 29 Sept. 1864 Ludolphine Cornelia v. Valkenburg, geb. Haarlem 7 Juli 1843, † Zandvoort 20 Sept. 1869, dr v. Ludolf bij Cornelia Elisabeth Teding v. Berkhout; 2° 19 Oct. 1871 Henriëtte Dorothea Uhlenbroek, geb. Amst. 13 Febr. 1837, dr v. Gijsbert Derk bij Henriëtte Dorothea Hartman. — v. H., v. Pallandt, v. Idsinga, v. der Goes [3]), v. Scheltinga, Schimmelpenninck v. der Oye, Collot d'Escury, v. Kretschmar.

Mr. Wilco Julius v. Welderen Rengers [4]), geb. Leeuwarden 14 Nov. 1835, lid van de Tweede Kamer, enz. enz.; tr. op Staniastate (Oenkerk) 26 Oct. 1864 Catha Theresia Looxma, geb. O. 4 Mrt 1842, dr v. Theodorus Marius Theresius bij Berendina Joha Willinge. — v. W. R., v. Andringa de Kempenaer, Alberda v. Bloemersma, thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg, de Beijer, Scott [5]), Wolthers, Meckema v. Burmania [6]).

Charles Jacques Boogaert [7]), geb. op Vijvervreugd, te Koude-

[1]) In den kwartierstaat niet als geslachtsnaam gedrukt.

[2]) Zijn vader, Mr. Frans Julius Johan († 1878) was page aan het Hof van koning Willem I.

[3]) Cornelia Martina v. der G., geb. 's-Grav. 12 Febr. 1780, † op ter Leede (Sassenheim) 26 Nov. 1859, was de tweede gade van Gijsbert Jan Anne Adolph v. Pallandt tot Eerde.

[4]) Zijn grootvader, Bernard Walraad v. W. bn R. was zoon van Jor. Egbert Sjuck Gerrold Juckema v. Burmania Rengers, geb. 21 Maart 1745, † 's Grav. 24 Febr. 1806. Mr. Wilco Julius voert dus zijn wapen gekw. met v. Welderen; zijn overgrootvader voerde het zijne gekw. met Juckema v. Burmania (1. de arend, 2. en 3. het klaverblad, 4. in goud klimmende, leeuw v. zwart.

[5]) Tweede huwelijk. [6]) Evenmin als Sjuckema (v. Burmania) staat Meckema (v. Burm.) in de kwartierstaten als geslachtsnaam gedrukt.

[7]) voerde in zilver drie (2,1) uitgerukte rechtstandige boomen; zijn overgrootvader, Mr. Andries Boogaert, heer van Alblasserdam, geb. Delft 29 Jan. 1700, † ald. 31 Aug. 1746, voerde dit wapen gekwart. met Doorsneden: 1. rood, 2. goud; over

kerke 3 Juni 1810, † ald. 7 Mrt 1869, lid des gemeenteraads en kapt. dd. schutterij te Middelburg; tr. Zierikzee 3 Juni 1835 Anna Maria Elisabeth v. Adrichem, geb. Breda 16 Juli 1810, dr v. Mr. Hendrik bij Helena v. IJsselstein. — B., Sprenger, le Boullenger, Schorer [1], Weveringh, de Kokelaer, v. Robais, de Beaufort.

Maurits Pico Diederik v. Harinxma thoe Slooten, geb. Beetsterzwaag 1 Juli 1864. — v. H. th. Sl., v. Beijma, v. Eysinga, v. Harinxma thoe Slooten, v. Sytzama, Trip, v. Lynden, v. Sytzama.

Willem v. Bloys gezegd van Treslong, schildknaap, heer van Oudenhoorn (1580) en van Petegem (Vlaand.), heer in Grijsoord, geb. Brielle, † 1594 op het huis te Zwieten (bij Leiden), admiraal van Zeeland, enz.; tr. 1° omstr. 1575 Adriana v. Egmond († 1587), dr v. Otto, ridder, heer van Kenenburg, bij Agnes Croesinck; 2° Wilhelmina Kaarl [2]. — v. Bl. gez. van Tr., Oem v. Wijngaerden, v. der Bouckhorst, Ruychrok v. de Werve, v. Haemstede, v. Egmond v. IJsselstein, v. Adrichem, v. Schagen.

(Slot volgt.)

KUNSTGESCHIEDENIS.

Geheimzinnige portretten. Dezer dagen zag ik bij den heer V. D. K. te H. een medaillon-vormig voorwerp, geschikt om aan den wand te hangen, en ter grootte van een klein theeschoteltje. Het vertoonde eenvoudig een halfbolvormigen oranjekleurigen eenigszins gevlekten steen, gevat in een geelkoperen gewerkten rand. Onkundigen zeiden, 't was een »weersteen" of een »dondersteen". Wanneer men dit voorwerp in de zon legde of boven eene lamp verwarmde, verdween de oranjekleur, de steen of het glas (?) werd geheel doorzichtig; en dan zag men op een zwarten grond de portretten van

---

alles heen klimmende leeuw, half goud en half rood. Kort te voren was Joost Vijgh († 1675) tengevolge van zijn in 1649 met Cathª Legrand gesloten huwelijk, heer van Alblasserdam geweest, zie Herald. Bibl. 1879 bl. 285,6.

[1]) Tweede huwelijk. [2]) Herald. Bibl. 1872 (Geneal. Bl. v. Tr.) bl. 231 noemt haar Cornelia v. den Heuvel, en zegt, dat hij in 1597 overleed. Gezegde geneal. wordt door dezen belangrijken kwartierstaat hier en daar aangevuld.

prins Willem V en zijne gemalin, vergezeld van een oranjeboom, een leeuw met een zwaard en een genius met de vaderlandsche driekleur. Deze figuren hadden het voorkomen van verguld te zijn, maar waarschijnlijk zijn ze mat zilver, en heeft het glas een gele kleur. Na de bekoeling verdween alles, en de steen (?) had weer zijn eierdojerachtig voorkomen. 't Was blijkbaar eenmaal het dierbare kleinood van een Oranjeman in den Keezentijd. Men heeft den eigenaar eene niet onaardige som geboden; maar hij wil het niet afstaan. Mij staat voor, dat ergens in dit Maandwerk meer dergelijke rariteiten beschreven zijn; maar waar? En onder welken titel? [1])

Hilversum. J. E. TER GOUW.

V R A G E N.

Medische pas. Welke was de beteekenis dezer uitdrukking in de rede van Thorbecke, op 12 Nov. 1862 uitgesproken in de Tweede Kamer bij de algemeene beschouwingen over de Staatsbegrooting voor 1863, volgens de Handelingen 1862—63 (II 108): »Wanneer ik nu niet deel in de angstvalligheid van den geachten spreker (de Brauw), en zijne voorstelling van een hollenden Minister van Koloniën mij een subjectief zinsbedrog toeschijnt, is er hoegenaamd geen grond, waarom ik mij niet homogeen zou achten met den Minister van Koloniën (Uhlenbeck). Wat draven betreft, dit doe ik zelf gaarne; de medische pas is mij te langzaam."

[Was er wellicht een medicus, die het »festina lento" bij de behandeling zijner patienten steeds in den mond had, of in praktijk bracht?]

---

[1]) In een stukje »Lodewijk XVI, Marie Antoinette en de Revolutie", als feuilleton voorkomend in de Amerongsche courant 12 Sept. 1889, gaf ik een paar voorbeelden van met hetzelfde oogmerk vervaardigde »dessins-à-secret". Zie *Nav.* XXXVI, 308, noot. RED.

TAALKUNDE.

Groenland. Hebben de Engelschen den naam van den Nederlandschen vlootvoogd Tromp verbasterd tot Van Tromp, de Duitschers verbasterden den Nederlandschen naam Groenland. Zij namen het woord letterlijk in hunne taal over (vertaalden het dus niet in Grünland, of namen eene schrijfwijze aan, die de oorspronkelijke uitspraak wedergaf, Chrunland), maar spraken de *g* en de *oe* uit, zooals dit in het Duitsch geschiedt; en toen het later regel werd, de Duitsche tweeklank *oe* (het Nederlandsche *eu*), behalve in opschriften, te schrijven ö, zijn zij dit ook in het woord Groenland gaan doen, zonder met den oorsprong van het woord rekening te houden, en schrijven dus nu Grönland.

A.

[Het algemeen gevoelen is, dat dit Noordpool-land door de eerste ontdekkers Groenland genoemd werd, om de groene weiden en boomen, die zij hier, na een langen en moeitevollen tocht ontwaarden. Op de oostkust (Austurbygd, d. i. oostlijke omtrek), die in 1406 190 hoven en dorpen met 12 kerspelen en 2 kloosters bezat, zal het klimaat vroeger veel zachter geweest, en allengs kouder en ruwer zijn geworden; vgl. ook den vuurspuwenden berg en de geysers van *Nav.* XXXIV. 217, 8. Daar de eerste ontdekker (in 982) een IJslander (Erik de roode, Thorwald's zoon) was, is de groote vraag, hoe »groen" luidt in 't IJslandsch, of algemeen Scandinavisch. In 't Deensch is 't Gronland, in 't Zweedsch G r ö n l a n d. En dit kan letterlijk *aldus* zijn overgenomen door de Duitschers, gelijk de Franschen van Groënlande spreken. In casu kan er van »verbastering" geen sprake zijn. — Maar nu, kan, daar de benaming reeds in de 10de eeuw ontstond, de hoofdsylbe, — metathetisch voor görn, jörn, hörn, — niet »hoek land" beduiden? Dit zou voor *zulk* een »schiereiland", één en al gletscher, eene hoogst-gepaste benaming zijn; vgl. *Nav.* XXXVI. 244; 'VII. 371 noot 1 (Groningen, Gruningen, Grinningen, v. Gronen). Maar misschien was Dr. T. C. Winkler's betoog (zie *Nav.* XXXVII, 205) klemmend, ten gunste van »groen land", regio viridis. — A. Eeltjes (Rott., Oppert 94), Catal. n° 47 (a° 1889) vermeldt bl. 23 (n° 316): »Journael Van de Ongeluckighe Voyage Gedaen bij D. A. Raven Naer Groenlandt In 1639. Amst., G. J. Saeghman (1667?) in 4to br Grav. En teekent aan: Tiele, Mémoire pag. 221.]

Ierland — wordt, vooral in dichtertaal, wel »het groene Erin" [1]) genoemd. In Brockhaus' Real-Encyclopädie leest men: »Die Galen

[1]) Iran (= Persië) wordt geduid als »het vrije, vlakke, lichte land", in tegenoverstelling van Turan, d. i. het »bergachtig land". Staan deze duidingen vast?

(uit Gallia Celtica) gaben der Insel den Namen Erin, d. i. die westliche Insel, woraus die Griechen Ierne, die Römer Hibernia bildeten". Staat het vast, dat Erin die beteekenis heeft? F. A. Bosse's Geogr. Antiq. compendium (Leiden, 1826) p. 17 luidt: Hibernia, quae etiam Ivernia, Iuvernia et Ierne appellatur, hodie Ierland". Zoo die beteekenis niet afdoend bewezen kan worden, blijf ik Erin houden voor er(i)n, hern = iern, hiern, waarvan ik hi(be)rn, i(ve)rn, ju(ve)rn uitgedegen vormen, en ier = (h)(i)er = haar een afgeknotten vorm acht, — in den zin van »hoek". Vgl. *Nav.* XXXV, 493, 4 noot; 'VI, 252 met ib. 240, 9, en vooral ibid. 'VII, 46, 7: Eboracum = York, alsmede Evora.

J. A.

Gend. Uit België heeft men mij verklaard, dat de officieele schrijftrant van den naam dezer Vlaamsche stad is Gen*t*. Men berichtte er bij: »Gen*d* is de naam van een Geldersch dorp". Neen, maar van dit laatste is m. i. juist de schrijftrant met sluit-*t* gewettigd, omdat de plaats oorspronklijk Gannita,-neta,-nitta luidde; zie Nom. Geogr. Neerl. III 107, 8; en al is het, dat wij dit Ganit(t)a straks zien afgewisseld met Gannida, de variantenreeks vertoont toch, op eene enkele uitzondering na van *d* of *dt*, doorloopend eene sluit-*t*. Op Gelderland's kaart a° 1859 van wijlen den geleerden archivaris Mr. I. A. Nijhoff ziet men dan ook terecht Gen*t* staan. Met het oog hierop heb ik er mij aan gewend, den dorpsnaam Gen*t*, den stadsnaam Gen*d* te schrijven. Te gereeder doe ik dit, bijaldien het eens blijken mocht, dat — vgl. *Nav.* XXXVII, 492, — beide plaatsnamen geenszins etymologisch-identisch zijn. (Van welke veronderstelling ik ondertusschen in *Nav.* XXXVI, 233 uitging.) Immers voor den oudsten variant van Gent (Over-Betuwe) weegt het G a n n i t e *of* G e n n e van Nom. Geogr. Neerl. I 96 nog al zwaar; èn opzichzelf als waternaam, èn in verband tot Gene [Gel(le), Geel, Gelre, Celle, Se(e)l, Zene]-muiden (ibid. 86; *Nav.* XXXVII, 297); zij het ook, dat het niet ver verwijderde Genne (bp in Zwollerkerspel) [1]) — Genemuiden ligt bij het Zwolsche diep, — a° 1531 Ghinne, in natuurlijken trant henenwijst naar

[1]) In Luxemburg ligt zoowel een geh. Genne of Gènes, als een dorp Gentingen In die provincie ligt insgelijks een geh. Gennevaux (ook Génévaux), gelijk een dito Genne- of Genvaux in Namen. In Z.-Brabant zoowel een geh. Genneville, en

(g)hinne = hirne, d. i. hoek [1]. Ter wille van de varianten geeft voor de hoofdsylbe van Genemuiden waterloozing of sluis vermoedlijk den doorslag. En, met het oog op 't geen ik *Nav.* t. laatstageh. pl. schreef, doet het mij genoegen thans als vraag van Van den Bergh in zijn Mid. Nederl. Geogr. 1872 bl. 260 opzichtens g e i n (in Het Gein, Oudegein, oudtijds denklijk Gana) [2] te lezen: »Kan dit misschien z. v. a. d o o r t o c h t beteekenen? [3] Eene waterlossing nu is een doortocht; en iets soortgelijks bespeurt men bij dorr(e), dat in de hoofdsylbe van zoovele plaatsnamen speelt; zie bijv. Nom. Geogr. Neerl. III 80—84.

In den stadsnaam Gend daarentegen, ontwaart men reeds in 1085 (Gande, Bn. Sloet, Oorkdbk bl. 190) eene *d*. Luidt aldus de oudstbekende variant? Voeg er bij de Latijnsche vormen Ganda, Gandavum, Gandensis, Gandavensis (*Nav.* XXXIX, 217), — Hendrik Goedhals, G a n d a v i e n s i s, Doctor solemmis, een wijsgeer, werd er geboren; dan begrijpt men niet, waarom bijv. J. v. Wijk Rzn, die in zijn Wrdbk a° 1821 geschreven had Gend *of* Gand, in zijn Suppl. a° 1838 niet opzichtens het arrondissement, — dit laat hij als »Gend" onaangeroerd, — maar bepaaldlijk ten aanzien van de stad getuigt: »beter Gen*t*". En dit, terwijl hij er onmiddellijk op laat volgen Klein Gen*d* (O.-Vlaamsch gehucht), en in zijn Wrdbk schrijft Gen*d*brugge (O.-Vl. dorp) naast Sas-van-Gen*d* (in het vroegere Staats-Vl.). Schrijft hij hiernevens in zijn Suppl. Maagd-van-Gen*t* (O.-Vl. geh.); dan begint het mij geheel te schemeren voor de oogen. Men verzekert mij uit België, dat de officieele naam is Gen*t*. Ook weet ik, dat men

een dorp Genval, als een dorp Gentinnes; ook daarin een geh. Geneven (vgl. *Nav.* XXXVI, 233,484), etymolog.-id. met Geneffe of Jeneffe (Luik). Kan men de naamsreden van het Friesche Genum niet nagaan? Te Valkenswaard ligt eene buurt Geenhoven, te Rossum eene dito Geenweide; men had destijds ook in Neder-Betuwe enz. een gesl. v. de Geijn; vgl. nog den bekenden gesl. de Genestet (waarvan de slotsylbe z. v. a. »stede"). — Bij *Nav.* ibid. bl. 235 noot 1 nog te voegen Honnepel (kr. Kleef, rgbz Dusseldorf, a° 1201/9 curtis de Hunepule (Bondam, Chrtbk. bl. 303a) — Hoe staat het dan nu met Gehennae van *Nav.* XXXIX, 501?

[1]) Opmerklijk, dat Kor(n) en Henne = Haine (Hayne, zelfs Haisne, J. v. Wijk Rzn) ook riviernamen zijn; vgl. *Nav.* XXXVI, 176. Van laatstgenoemden riviernaam leidt men den provinciensnaam Henegouwen af.

[2]) Gan heet eene rivier in de Mandschourei.

[3]) Vgl. echter hiermede *Nav.* XXXVI, 232.

spreekt van Gen*t*enaar(s), Hgd. Genter; maar dit behoeft niet veel te bewijzen, omdat men omgekeerd vroeger ook meesttijds van Braban*d*ers sprak, en eerst in den laatsten tijd Braban*t*ers schijnt geijkt te hebben. Desgelijks bezigt de Franschman bestendig Gan*t*ois bij zijn Gan*d*. Op boektitels ziet men ja van keizer Karel V af, telkens Gen*t* staan (zie bijv. Dr. Chr[n] Sepp, »Verboden Lectuur" 1889 bl. 33), en Ferdinand v. der Haeghen geeft nog steeds te Gen*t* met succes zijne »Bibliotheca Belgica" (ibid. bl. 40) uit. Op titels evenwel van in de vorige eeuw in O.-Vlaanderen's hoofdstad gedrukte boeken, bijv. a[o] 1776, 7 (zie »De Librye", Rotterdam, Eeltjes, 1889 n[o] 7 bl. 49[b]), leest men Gen*d*; al bespeurt men op zulk eenen boektitel a[o] 1801 (ibid. bl. 52) Gen*t*, zoo hebben toch de opschriften der in dat werk aanwezige hoofdstukken wederom Gen*d*. En dat dit geene verfransching behoeft te wezen, leere de titel »Gen*d*sche Geschiedenissen" (van P. Bernardus de Jonge) a[o] 1781 (Sepp, a. w, bl. 11).

Ofschoon het Over-Betuwsche Gent in lateren tijd (bijv. a[o] 1555) eene enkele maal als »Ghendt" voorkomt, evenals Jan v. den Vivere zijne »Chronycke van »G*h*endt" (O.-Vl.) uitgaf; — zoo ontwaar ik toch liefst in den stadsnaam geene waterbenaming, gesteld dat de Geldersche dorpsnaam het zij. Gande (= hande), kan òf bosch òf hoek beduiden. Liefst hoek [1]). »De Brabantdam in de stad is nog de o u d e g r e n s van Vlaanderen en Brabant", leest men *Nav.* XVIII, 534 aan het slot van noot 5. Aan welke historisch-topografische reden zich sluite de etymologische van Hindelopen of Hinlopen (=hirn-lopen, *Nav.* XXXII, 242; 'V, 497), d. i. denklijk (bij het) »hoek-bosch" (ibid. 'IV, 153; 'V, 178) [2]), of »hoek-bosch-heem, — èn opzichzelf, èn ter vermijding van pleonasme in den Frieschen dorpsnaam. *Nav.* XXXIX, 415 levert in zijn klok-opschrift eene kluchtige proeve van volks-etymologie [3]). Zie *Nav.* XXXVI, 233, waar ook de gesl. v. den Hende is aangevoerd, terwijl ibid. XXXIX, 22,8 v. Hende vermeldt. Mag

[1]) Met schrapping wellicht van Indië, kunnen de *Nav.* XXXVI, 243 noot 2 vermelde namen hier mogelijk analogieën vertoonen.

[2]) De *Nav.* XXXV. 299—301 door mij voorgestelde duiding van Leeuwarden (Leovardia) als »bosch-waard", en mijn resultaat van ibid. 'IV, 153, vindt treffende bevestiging in Nom. Geogr. Neerl. II 157—9: Lauwers uit La ubachi d. i. b o s c h-beek.

[3]) welke min of meer bestendigd wordt, als men met de Woordenlijst 1884 Hindel*oo*pen schrijft.

deze afleiding proefhoudend blijken, dan is de schrijftrant Gen*d* gewettigd, neen, die wordt dan gebiedend noodzaaklijk. Maar ook afgescheiden hiervan, is, met het oog op bovengenoemde historische schrijftrantsfluctuatiën, de vraag geoorloofd: om welke reden, op welken grond is thans ter stede, en misschien wel in geheel België, de schrijfwijs Gen*t* officieel? Te veronderstellen dat zulks ter wille van »gant" (vgl. *Nav.* XXI, 204, 6) geschiede, zou schier eene beleediging in zich sluiten. In Tauchnitz-woordenboekjes ziet men, nevens Gand, ook Gant vermeld als huidigen *Franschen* schrijftrant. Is dit soms de reden? In het Deensch luidt de naam Gent (met Genter, Gentinde als nom. gentil.), in het Spaansch Gante, maar in 't Ital. wederom Gand. — Overigens, mijne vraag van *Nav.* XXXII, 400 bleef totdusver onbeantwoord. Heeft men hier met armes anciennes en modernes te doen?

Nog dit. In 1513 leest men van Jan IJentijnge *of* Jan Gentinck, in 1522 van Johan die Gentige — te Ambt-Hardenberg (Overijs. Arch. Tijdr. Regr V, 280, 489). Zulks schijnt te bewijzen, dat de Twentsche gesl. Jentink geenszins als een patronymikon van Jan of Johannes (Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 156) mag aangemerkt, evenmin als Janville *of* Genville (Frankr., Eure en Loire), Janzé (ibid., Ille en Vilaine) mij voorkomen met dezen mansnaam iets te maken te hebben. Mij dunkt, in Gen(d), Gen(t) als hoofdsylbe van plaatsnamen, heeft men met een appellativum, of misschien appellativa, van zeer algemeenen aard te doen. Videant sagaciores!

J. A.

Zaansche geslachtsnamen. Vervolg van *Nav.* XXXIX, 533—9. Eene derde zeer belangrijke groep van maagschapsnamen wordt gevormd door die, welke aan beroepen en ambachten ontleend zijn. Zulke namen worden ook aan de Zaan in menigte gevonden. De meeste leveren weinig belangrijks op, en komen ook in vele andere streken van ons land voor. Toch zijn er eenige, waarop ik hier even wijzen wil. De oudste bewoners der Zaanstreek waren visschers en schippers. In later tijd begonnen zij handel te drijven, en ondernamen verre tochten om handelsbetrekkingen aan te knoopen. Fabrieken werden gebouwd, reederijen opgericht, en de Zaan beleefde in de 17de en het begin der 18de eeuw eenen tijd van ongekenden bloei. Niet weinig had hiertoe bijgedragen de walvischvaart, waaraan vele

ondernemende Zaankanters deel namen. Niet slechts waren vele mannen noodig voor de vangst zelf, maar ook aan het bouwen en uitrusten der schepen vonden tallooze handen werk. Reeders, scheepmakers, kuipers, smeden, zeilmakers, breeuwers en vele anderen kregen overvloedig werk, en bedrijvigheid heerschte alom. Het is dus geen wonder, dat van deze walvischvaart nog sporen overig zijn in de Zaansche geslachtsnamen, en hiervan wil ik er eenige aanwijzen. De gewone benaming van den bevelvoerder op zulk een walvischvaarder was »c o m m a n d e u r", en deze is in den gesln. *Commandeur* bewaard gebleven. Tot de verdere bemanning behoorden de *Stuurman*, *Bootsman*, *Loots* en *Visser*, terwijl ook de namen *Zeeman* en *Walvisch* met de walvischvaart in verband kunnen staan. Verder kwamen nog bij de uitrusting der schepen te pas de *Zeilemaker* of *Carbaat* (van c a r b a s i u s, d. i. z e i l e m a k e r), *Breeuwer*, *Hoeckmaker*, *Kuyper*, *Smit*, *Timmerman*, enz. Misschien ook de *Zwaardemaker*, wanneer deze naam tenminsten den maker van scheepszwaarden aanduidt. Ook aan de andere takken van vischvangst zijn gesl. ontleend, en wel *Schaackelaar*, *Buysman*, *Palinghman* en *Varkevisser*. Een s c h a a k e l a a r is iemand, die met het schakelnet vischt, een b u i s m a n behoort tot de bemanning eener haringbuis, en een v a r k e n v i s s c h e r is iemand, die bruinvisschen vangt. — Verder zijn ook eenige namen aan de schipperij ontleend. Natuurlijk in de eerste plaats *Schipper* zelf. Maar hoe vreemd het klinken moge, ook *de Jager* schijnt er mee in verband te staan. Immers volgens de overlevering dankt dit gesl. zijn naam aan eenen voorvader, die, schipper van beroep, om zijn snel zeilen eene zekere vermaardheid had verworven en vandaar »d e j a g e r" werd bijgenaamd. Ook de naam van het beroemde gesl. *Hooft* of *Hoofd*, want beide schrijfwijzen komen voor, schijnt op de schipperij te wijzen en hieruit ontstaan te zijn, dat de naamgever van het gesl. het H o o f d (havenhoofd) te Zaandam tot ligplaats voor zijn schip had gekozen. Ook houd ik *Windhouwer* voor den bijnaam van eenen schipper. — Naast visscherij en handel werd ook het fabriekwezen eene bron van welvaart voor den Zaankanter. De fabrieken waren natuurlijk windmolens, en meerendeels met riet gedekt. Het is dus geen wonder, dat ook het rietdekkersbedrijf als gesln. voorkomt, en *Dekker* gansch geen zeldzame naam is aan de Zaan. — Echt Zaansch is de naam *Haremaker*, die

aan menigen niet-Zaankanter wel onverklaarbaar zal schijnen; toch is de naam zeer duidelijk. Bij de olieslagerij wordt het geplette en uitgeperste zaad in zoogenoemde builzakken gedaan. Deze wikkelt men weêr in een soort van stevige omslagen, uit paardenhaar vervaardigd, en die men daarom »h a r e n" noemt. Zoo ingepakt wordt het zaad onder de hei gebracht en door middel eener wig tot koeken vastgestampt. De vervaardiging dezer »h a r e n" is een geheim, en de uitvinder en vervaardiger werd de h a r e m a k e r genoemd. Deze naam en het geheim bleven erfelijk in zijn geslacht, dat nog op den dag van heden dezen tak van nijverheid uitoefent. — Het is overbodig alle Zaansche geslachtsnamen, die aan ambachten zijn ontleend, hier op te noemen. De meeste behoeven geene verklaring en onderscheiden zich door niets bijzonders. Alleen wil ik nog den naam *Ongelaar* verklaren, omdat de beteekenis daarvan niet zoo duidelijk is. Kiliaan geeft op: »o n g e l Fris. Sicambr. j. tuet. s e u u m". Dus o n g e l is t a l k [1]), en een o n g e l a a r een k a a r s e n m a k e r. Dat dit zoo is, bleek mij, nadat ik deze beteekenis reeds had afgeleid, uit oorkonden over dit gesl., thans berustend in de verzameling-Honig te Zaandijk. De leden dezer maagschap zijn werkelijk kaarsenmakers geweest.

Maar niet alleen maatschappelijke betrekkingen, ook uiterlijke en innerlijke eigenschappen gaven dikwijls aanleiding tot het ontstaan van bijnamen, die later in vaste geslnn. overgingen. Ook hiervan wil ik eenige Zaansche voorbeelden geven. De oorsprong der namen *Zwertbroek*, *Hardebol*, *Zeulevoet*, *Witbaard*, *Groenbaert*, *Langebaerd*, *Roodhaar*, *Moeriaan* en *Hottentot* is ongetwijfeld te zoeken in het eigenaardig voorkomen van den stamvader dier geslachten. De namen *Amoureus*, *Avontuur*, *Kleinsorg*, *Luchtigh*, *Onnosel*, *Verheugd* en *Vroegop* zijn aan andere eigenschappen ontleend. En *Kompaan*, *Speciaal* en *Paysier* wijzen op eene vredelievende natuur; immers s p e c i a a l en k o m p a a n beteekenen beiden k a m e r a a d, en bij Kiliaan vindt men voor p e y s i e r als beteekenis »p e y s m a e c k e r, p a c i f i c a t o r", d. i. dus v r e d e m a k e r [2]). Ook zullen *Bruygom* en *Pa-*

[1]) Zie ook »Na vijftig Jaar. Opheldering der Camera Obscura door Hildebrand" o. h. w. Ongel. RED.

[2]) Denklijk is dit ook de beteekenis der gesl. Pesser (*Nav.* XXXV, 597) en Pesier (te Kerkwijk). Ook van »de Pesters"? RED.

troon wel oorspronkelijk bijnamen zijn geweest. Namen van dezen aard klinken vooral zonderling, als ze tot den naam eener firma zijn samengevoegd. Een enkel voorbeeld moge volstaan. In de vorige eeuw bestond te Oost-Zaan de reeders-firma *Roodhaar*, *Hottentot* en *Hooy*, inderdaad eene hoogst zonderlinge namenverbinding, die ook hare onaangename zijde had, gelijk uit het volgend voorval blijkt. Men moest voor zaken op reis, en zou van de jaagschuit gebruik maken. Om toch vooral zeker te zijn van eene plaats, zond men eenen brief om de roef af te huren en onderteekende dien natuurlijk met den naam van de firma. Op den bepaalden dag verscheen men aan de schuit en wilde bezit nemen van de roef, om zich daar voor de urenlange reis gemakkelijk in te richten. Maar het zou niet alzoo gebeuren. De roef was al bezet. Na deze verrassing werd de schipper geroepen. Hij moest inlichting geven, waarom hij aan den brief geen gevolg had gegeven, en de roef aan anderen had verhuurd. De gevraagde opheldering kwam, maar was weinig bevredigend. Want, al bleek het, dat de brief op tijd was ontvangen, de schipper had hem ter zijde gelegd. Immers een brief onderteekend met zoo'n dwazen naam als »Roodhaar, Hottentot & Hooy" was ongetwijfeld niets dan een grap en hij zou er zich niet door laten beetnemen. Dies had hij de roef aan anderen verhuurd.

Eene rijke bron voor geslnn. zijn ook de gevelsteenen en huisnamen. Groot in aantal en rijk aan verscheidenheid zijn de namen hieraan ontleend. De Zaansche huizen waren echter meestal van hout opgetrokken, en derhalve arm aan gevelsteenen. Ook schijnen er niet veel huisnamen te zijn geweest. De sporen daarvan zijn althans zeer weinige. Doch iets anders heeft in deze leemte voorzien. De honderden molens, die aan de Zaanstreek zulk een eigenaardig aanzien geven, werden ter onderscheiding van elkaar van namen voorzien. En in zekeren zin vervullen deze molennamen aan de Zaan de rol, die elders door de huisnamen wordt gespeeld. In de eerste plaats dan waren er lieden, die, wanneer zij een nieuw huis of een molen lieten bouwen, daaraan eenen naam gaven, die in eenig verband stond met hunnen gesln. Zoo handelde in de vorige eeuw Klaas Taan, toen hij een' zijner molens den T a a n m a n noemde; zoo deed ook een lid van het gesl. Mats, toen hij een' van de zijne den naam van M a t s m a n gaf. Een drietal molens der firma Storm v. Bentem en Kluy-

ver werd de Storm, de Bentem en de Kluyver genoemd. Een der molens van de papiermakers Blauw droeg den naam van oude(n) Blauw. En evenzoo zullen ook molennamen als de Visser, de oude Dekker en zoovele andere wel ontstaan zijn uit de namen hunner eigenaars. — Maar het omgekeerde had ook weleens plaats, dat nl. de eigenaar of knecht van een' molen, ter onderscheiding van anderen, den naam van dien molen als toenaam kreeg, juist zooals uit huisnamen geslnn. ontstonden. Het zou mij b.v. zeer verwonderen, als men den oorsprong van den gesln. v. 't Kaar niet moet zoeken in den naam van den molen het Kaar, die ook wel 't Ouwe Kaar wordt geheeten; vooral ook omdat kaar, vischkaar, in sommige streken onzijdig, volgens de woordenboeken vrouwelijk is. En dat deze gesln. wel niet de eenige zal zijn, die zoo is ontstaan, wordt zeer waarschijnlijk door de omstandigheid, dat zoovele namen van molens gelijk zijn aan die van Zaansche geslachten. Natuurlijk kan die overeenkomst in sommige gevallen slechts toevallig zijn, maar meestal zal er wel een nauw verband tusschen beide bestaan. Ik kan echter niet beslissen bij welke voorbeelden de naam van het geslacht, en bij welke die van den molen de oudste is. — De molens de Betlehem, de Moeriaan, de Groeneboer, de Reus, de Doodt, 't Fortuin en de Engel stemmen overeen met de geslnn. Bettelem, Moeriaan, Groeneboer, Reus, de Dood, Fortuin en Engel; de Waterhond, de Kat, de Haas, de Mol, het vette Schaap, — de Haan, de Swan, de Nagtegaal, de Rietvink, — de Walvisch, de Dolphijn en de Bruinvis beantwoorden aan de geslnn. Waterhondt, Kat, Haas, Mol, Schaap, Haan, Swan, Nagtegaal, Rietvink, Walvisch, Dolphijn en Bruynvis, terwijl de Peereboom, de Roggebloem, de Hobbesak, de Broodkorff, de Melkpot, de gekroonde Schoen, de Quak en de Son waarschijnlijk wel in verband staan met de geslnn. Peereboom, Rogge, Hobbesack, Korff, Melkpot, Schoen, Kwak en Son. Zonder moeite zou ik dit lijstje met eenige tientallen kunnen vermeerderen. Ik wilde echter slechts wijzen op deze treffende overeenstemming, en dit is door de gegeven voorbeelden voldoende geschied.

Vóórdat ik dit opstel eindig, wil ik nog spreken over het vormen van dubbele geslnn. aan de Zaan. Het gebeurt zeer dikwijls, dat de

gesln. der moeder om de eene of andere reden bij dien van den vader wordt gevoegd, en hierin is ook niets vreemds. Maar aan de Zaan had dit op eene bijzondere wijze plaats. Daar voegde men namelijk achter den voorvaderlijken gesln. nog het woord -z o o n, waardoor eene kleine groep van Zaansche geslnn. onstond, die geheel eenig is. Elders [1]) zijn reeds vijf van zulke geslnn. genoemd; ik kan er hier nog twee bijvoegen. Het zijn de volgende: Claes Neven Molszoon, † te Zaandijk 25 Febr. 1828 (zoon van Jan Jacobsz. Mol en Dieuwertje Claas Neven), Gerrit Kaaskooper Honigzoon [2]), geb. Sept. 1718, † op de Koog 26 Oct. 1778 (zoon van Cornelis Jacobsz. Honig en Stijntje Klaas Kaaskooper), Jan Stokvis Visseszoon, geb. 10 Oct. 1754, † 18 Juni 1758 (zoon van Jan Dirksz. Vis en Haasje Jans Stokvis), Cornelis Hop Bakkersz., die in 1766 deelnam aan den optocht, te Jisp gehouden ter eere van stadhouder Willem V, evenals Pieter Neelen Boomsz., het laatste lid der maagschap Neelen en afstammeling van de beroemde Jisper »leedsetters", † 1783. Verder Gerrit Backer Kuypersz., † 11 Aug. 1766 en begr. te Wormer. Eindelijk nog Vasterd Vas Vissersz., geb. te Zaandam 1 Jan. 1811, † te Haarlem 7 Sept. 1844 (zoon van Dirk Gerritsz. Visser en Aaltje Vasterds Vas), die aldus in het lidmatenboek der Friesche Doopsgezinde Gemeente te Wormerveer staat opgegeven, doch die zelf, evenals zijn nageslacht gewoon is, zijnen naam *Vas Visser* schreef. Waarom de Zaankanters in het samenvoegen hunner namen van de gewone wijze afweken, weet ik niet; doch de regel dien zij volgden, is zeer verklaarbaar. Door het aannemen van den naam der moeder, werd men als het ware in haar geslacht opgenomen, en werd dit voortgezet door den drager van ook haren naam. De geslachtsnaam der moeder werd dus hoofdzaak, die van den vader bijzaak. Bij de Romeinen was ditzelfde gebruik in zwang bij a d o p t a t i o in een ander gesl. Dan toch werd de naam van den werkelijken vader op eene soortgelijke wijze gevoegd achter dien van het gesl., waarin men was opgenomen. Zoo heette b. v. de tweede zoon van Æmilius Paullus,

---

[1]) In de »Studiën" van J. Honig Jz. Jr. (Gesl. Ploegh) en in het »Alg. Nederl. Familieblad", 1ste jaarg. No. 114, bl. 5 en 6, in aanteekeningen over het Zaansche gesl. Mol, van Gerrit Jan Honig.

[2]) Op grafzerken in de Kooger-kerk liet hij als zijn eigendomsmerk uitbeitelen eenen bijenkorf met de letters: G. K. H. Z.

sedert zijne adoptatie in het gesl. der Scipio's, P. Cornelius Scipio Æmilianus. Welnu, op dezelfde wijze werd er gehandeld, toen men den kleinzoon van Claas Neven, die door zijne geboorte tot het gesl. Mol behoorde, Claas Neven Molszoon noemde.

Ten slotte wil ik nog een paar voorbeelden geven, ten bewijze dat men nog in het begin der vorige eeuw zeer willekeurig was in het aannemen en verwaarloozen van geslachtsnamen. Ik ontleen deze voorbeelden aan het Resolutie- en het Lidmatenboek der Friesche Doopsgez. gemeente te Wormerveer. Hoe vreemd het ook schijnen moge, de zonen van Willem Jansz. Schoen (geb. 1673, † 1745) heetten Melis Willemsz. Lakeman († 1734), Dirk Willemsz. Breeuwer (geb. 1706, † 1761) en Jan Willemsz. Blauw (geb. 1711, † 1766), en de derde zoon van Dirk Remmertsz. Laan, Jan Dirksz Hartog (geb. 1719, † 1764). Dit zijn feiten. Immers Dirk Willemsz. Breeuwer, vermaner dezer gemeente sedert 1729, geeft in het verslag van den »Kamerdag" (kerkeraadsvergadering heet het tegenwoordig) op 10 Sept. 1755 eenige mededeelingen over de afkomst der diakenen en leeraren zijner gemeente, en zegt o. a., dat de diaken Jan Willemsz. Blauw is een »eigen broeder van Dirk Willemsz. Breeuwer (beiden zonen van Willem Jansz. in leven leeraar alhier)", en vermeldt den leeraar Jan Dirksz. Hartog (beroepen 1746) als »zoon van Dirk Remmertsz. Laan".

Verder staat in het lidmatenboek, dat op 6 Maart 1728 gedoopt werden, o. a.:

Melis Willemsz. Lakeman
Dirk Willemsz. Breeuwer (jongman) } broeders.
Jan Willemsz. Blauw (jongman)

terwijl uit de lijst van vermaners der gemeente, opgemaakt door Gerrit Cornelisz. Blauw (geb. 1704, † 1787), blijkt, dat de genoemde Willem Jansz. voluit heette Willem Jansz. Schoen en leeraar was van 1699 tot 1742, terwijl hij † 1745.

Hiermee besluit ik dit opstel, den lezer om welwillendheid vragende voor de misvattingen, die er in mogen voorkomen. Voor ophelderingen en verbeteringen houd ik mij ten zeerste aanbevolen.

Wormerveer, Aug. 1888. G. J. BOEKENOOGE.

[Een algemeen bezwaar tegen de opvatting van zoo menigen (korten) geslachtsnaam als patronymicon, — vgl. bl. 357, noot, — schijnt ons toe de in casu raadselachtige omstandigheid, dat nog in den aanvang dezer eeuw over 't algemeen veeltijds het gebruik gevolgd werd: vader = Jan, zoon = Willem Jans, kleinzoon

= Jan Willems, achterkleinzoon = Willem Jans, en zoo voort, altoos door. Ook de hieruit ontstane eindelooze verwarring riep eerst 18 Aug. 1811 (*Nav.* VII, 87,8) eene wet op de geslachtsnamen in 't leven; en zelfs nog lange jaren daarna beschouwde men, bijv. in Friesland (*Nav.* XXI, 286), eenen geslachtsnaam soms als iets overtolligs, als een artikel van weelde. Hoe komt het dan nu, dat men bedoeld gebruik niet veel eerder liet varen, ja, dat men het ooit heeft *kunnen* volgen? Waarom niet van den beginne af zich bestendig gehouden aan den door den heer Boekenooge veronderstelden éénparigen trant van geslachtsnamen-vorming? Die dan toch, zoo hij eene besliste of algemeen bekende reden van bestaan had, wel diep geworteld moet geweest zijn, als hebbende zich, getuige de in dit opstel aangevoerde voorbeelden, menigmaal bewogen op een gebied van voornamen, welke reeds vóór 1100 (*Nav.* XXXIX, 354) aanwezig waren! Intusschen zijn wij den heer B. dank verschuldigd voor het door deze zijne bijdragen ontstoken licht, dat denklijk verspreid wordt over menigen gesl., als bijv. Tideman, Thieme, Vas (vgl. ibid. bl 358,60,) enz. enz. Voor Vonk, Vroon verwijzen wij met eenige vrijmoedigheid naar *Nav.* XXXVIII, 228, 325. Inzonderheid voor de kennis en studie van persoonsnamen is dit zijn opstel van gewicht, en werd vooral ook om die reden gaarne door ons aanvaard].

Blauw (XXXVIII, 408). In de Aventuriers (eene soort van geschiedkundigen roman) van Gustave Aimard viel mijne aandacht dezer dagen op de zinsnede: »quels contes bleus me faites-vous là, Birbomono?" Dus hetzelfde wat wij Z.-Vlamingen in ons taaleigen zeggen »konten ophangen"; terwijl »vleien" bij ons is: iemand blouwe blommetjes ophangen, iets op de mouw spelden, 'n konte wiis(wijs) maken. Nu vraag ik: is er verband tusschen »bas-bleus", blouw-kousen, voor dusgenaamde savantes (schijngeleerde vrouwen) en tusschen de blauwe-bibliotheek, die toch in den grond niets anders dan verdichtselen bevat? En nog, zou ik niet dienen terug te komen van mijne verklaring van het woord »blauwe-bibliotheek" (sedert Desseyn-Verougstraeten's uitgave niet blauw meer) naar den blauwen omslag der boekjes, en zou dat blauw niet hetzelfde zijn als in contes bleus en blauwe blommetjes?

G. P. ROOS.

[Blauw in »blauwkous" vindt zijne toelichting in *Nav.* XXXIII. 392. »Blauwe bloemen" = nietige uitvluchten staan in het Wrdbk op Hooft getiteld als »Florentyner leelyen". Waarom?]

Gegeten. *Nav.* XXXIX, 361 vraagt: »Waarom schrijft men gegeten, en niet geëten?" Wel, eenvoudig omdat niet alle woorden van onze taal onverbasterd tot ons zijn gekomen. Geëten is natuurlijk de goede

vorm, maar werd licht samengetrokken tot »geten". Dit geschiedde reeds in de Middeleeuwen, evengoed als heden in Z.-Vlaanderen, en die vorm »geten" werd zeer gewoon. Later vond men, dat het toch eigenlijk geen goed participium was, want het begon niet met »ge", zooals andere participia, en om dat gebrek te herstellen, zette men die lettergreep er voor, en zeide men »gegeten", niet bedenkend wat eene dwaasheid men beging. En zoo is »gegeten" in gebruik gekomen en gebleven, en heeft het oorspronkelijke »geëten" verdrongen.

BOEKENOOGE.

VRAGEN.

Mallejan. Waarom noemt men aldus een met paarden bespannen vervoermiddel voor gerooide boomen, balken enz., alsook het beweegbaar gedeelte eener veerschuit (pont). dat tegen den oever geplaatst, voor het in- en uitrijden der over te brengen voertuigen dient? Wat is de etymologie van dit woord? Oudemans (Mid. Nederl. Wdbk) herinnert aan malle wagen, als spotnaam voor een maal- of pakwagen. Uit *Nav.* XXXIX, 542 blijkt echter dat spotachtige niet. Bij dit laatste denkt Bilderdijk (Huygens, Korenbl. B. XVII) aan mail-waggon. Mal = gek, dwaas, uit het Lat. malus (d. i. hetgeen niet is wat het behoort te zijn)? Mael, ma(e)le = (reis)zak, vgl. *Nav.* XXXI, 282, 3. Immers gansch onderscheiden woorden?

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

v. den Ameyden. Geh. geref. Rotterdam 22 Oct. 1720 Jasper Andrieszn v. Ameyden, j. m. met Grietje Cornelis Hennevelt, j. dr, beiden van Rotterdam. De vragenderwijs geuite gissing van *Nav.* XXXVI, 333 vervalt dus.

Delia (XXIX, 234 noot; XXXVII, 452). Te Brielle vond ik Paulus Jacobs D. tr. 1° Jannetje Willems de Breur; 2° Dirkje F. Pruijt.

Werden gedoopt: uit het 1e huw. 6 Aug. 1719 Susanna; uit het 2e huw. 1 Nov. 1722 Maria, 10 Febr. 1724 Maria, 15 April 1725 Jacob, 21 Sept. 1727 Maria, 21 Nov. 1728 Maria, 4 Sept. 1731 Maria, 3 Juli 1732 Frank, 19 Aug. 1735 Maria, 26 Dec. 1736 Jacoba. Leendert Jansse Stellenaar wedr woonende tot Swartewael huwt 6 Oct. 1731 te Brielle Leentje D. wede van Huijbrecht v. de Velde, wonende aldaar. Getr. 19 Oct. 1729 Arij Cornelisz D. j. m. geboren en wonende te Brielle en Maartje Wessels Hubbing.

Het wapen van D. vond ik Gedeeld, rechts in zilver klimmende leeuw van zwart, links in goud staande monnik in grauwe pij.

G. H.

Duyck (XXXVIII, 55). »Barbara de Heyne gezegt Parisus" is waarschijnlijk drukfout; men leze: Parasis. Vgl. Geneal. D., bij Gouthoeven, Balen, S. v. Leeuwen, Kok.

v. Hattem (XXXVIII, 93). Bestaan er werklijk nog afstamlingen in manlijke linie van dit oude in Neder-Betuwe gezeteld hebbende geslacht? Verschillende personen toch namen den naam over uit de moederlijke linie, b. v. de kinderen v. Dirk Janss. Hermanss. rentmr van den graaf van Culenborg 1626; deze tr. Isabella v. Hattem, bij wie: 1. Arnoldus, die zich noemt v. H. (vader v. Johannes en Arnoldus v. H.), 2. Reynier, mede zich noemend v. H. (liet na een bastaardzoon), 3. Francina v. H. tr. Johan Suermondt (voorvader dezer Rotterdamsche familie), 4. Maria v. H., 5. Christina v. H. tr. 1°. Bartholomeus v. Grootvelt, 2°. Johan v. Schevichoven, en 6. Hadewich v. H.

Hodenpijl (XXXVII 562, 682). Aletta (of beter Aaltje) H. Cornelisdr stierf niet te Delft, maar te 's-Gravenhage. In het begraafboek der Oude-kerk te Delft staat: 1623 21 Juli. »Begraven Aeltgen Cornelisdr van H. wtenhaege (uit den Haag) hier gebracht". Het is vreemd, dat er niet bij staat »weduwe Mr. Brant", wiens dag van begraven 10 Dec. 1591 niet kan worden geverifieerd, doordien de begraafregisters eerst in 1593 een aanvang nemen. Mr. Ewoud moet jong overleden zijn, daar zijne weduwe hem nog 32 jaren overleefde.

FRED. CALAND.

v. der Capellen. In het nieuws (van April) uit Nederlandsch Oost-Indië in het »Nieuws van den Dag" van 5 Juni 1889 leest men: »De Raad van Justitie te Batavia heeft beslist, dat wijlen de Heer Adolph v. der Capellen indertijd verkeerd in de registers van den burgerlijken stand heeft vermeld gestaan als Adolph Robertsen, en de verbetering gelast der akten van den burgerlijken stand, die op hem en op zijne kinderen betrekking hebben; zoodat de laatsten, die totnogtoe zich noemden en schreven »Robertsen", en onder dien naam algemeen bekend waren, in het vervolg met hun waren naam » »Van der Capellen" " zullen heeten".

A.

v. Loon (XXXVIII, 63). De bij Balen, Dordr., 3551 genoemde pensionaris, is geen v. Loon, maar een v. Loo; vgl. ald. 417, 19 (Scheltema, Staatk. Nederl. op h. w., enz. Het Dordtsche schepengeslacht v. Loen of Loon, stamde uit den huize van Arkel, en voerde als Kijfhouck: »twee swarte baren met tanderingē onder en̄ boven, d'een tegē d'ander, op eē zilverē velt" Gouth., Cron., 183, 134; S. v. Leeuwen, Bat. Ill., 998; vgl. *Nav.* XIII, 379. — In Friesland en Groningen zijn nog familiën v. Loon bekend; in laatstgen. prov. Potter v. L. genaamd.

M°.

v. Maeseyck (XXXVIII, 64). Deze familie voerde in rood drie (2, 1) witte rozen. Ze is, ni fallor, opgegaan in v. Oort.

V. O.

v. Meeteren (XXXVII, 204, enz.). Dirkje v. M. tr. Antonie, zoon van Gerrit Heuff (geb. 1691) bij W. A. v. Geytenbeek. Zij was de overgrootmoeder van vaderskant van den bekenden letterkundige Huf van Buren (Johan Adriaan Heuff). Allen te Avezaat. Te Monster † 16 Nov. 1888 C. Gijben, geb. v. Meeteren, oud 76 jaar.

Nahuijs (XXXIX, 432). Omtrent hetgeen aangaande deze afstamming voorkomt in Rietstap's Wapenbk Nederl. Adel, vergelijke men de kritiek in de Nederl. Heraut 4e jaarg. 1887 bl. 3 vg. en bl. 6 vg.; voorts het daartegen verschenen verweerschrift in het Algem.

Nederl. Fam. blad van Vorsterman v. Oijen 1889 bl. 86 vv., en het ingezonden stuk in datzelfde werk bl. 113. Misschien zal men daarna meenen, dat de vraag van *Nav.* XXXVIII, 243 nog niet beantwoord is.

H. T.

Nahuijs. Dat door den hoogen raad van Adel na eerst (appt van 17 April 1830 no 73) gedaan, later ingetrokken verzoek om verheffing, adellijke afstamming als bewezen werd aangenomen, valt niet te ontkennen. Uit nagelaten aanteekeningen van mijn grootvader, destijds lid van dat College, blijkt dat zulks geschiedde 1o op grond van aanteekeningen in een effecten-boekje, waarschijnlijk toebehoord hebbend aan den ook bij Rietstap te vinden Hendrik (VI), pred. te Delfshaven; en 2o op grond der gelijkheid van wapens. Doch hoevele burgerlieden hebben geen adellijk familiewapen eigenmachtig aangenomen. — Mijn grootvader vond zulks echter een weinig-afdoend bewijsstuk, en drong er, doch te vergeefs, op aan, dat tenminsten het bewijs zou worden gevraagd, dat de in het effecten-boekje genoemde Christoffel en Peter dezelfden waren, als de personen van dien naam, die de verklaring van den 8en November 1626 ontvingen. — Dat de inhoud van den brief van Bn v. Lynden van Hemmen d.d. 14 April 1835, niet als onvoorwaardlijk juist moet worden aangenomen, bewijst het slot, waar gezegd wordt, dat de adressant Mr. J. J. Nahuijs had bewezen duitsch graaf te zijn; want nog heden ten dage zijn de leden der familie Nahuijs zulks niet, niettegenstaande de herhaalde pogingen, daartoe door den heer Maurin Nahuijs aangewend, wiens aanspraken op den graventitel later in Duitschland nog driemaal werden afgewezen. Vgl. »Nederlandsche Heraut" 6e jaargang 1e Afl. bl. 77. »Dat die afkomst op de volkomenste wijze is bewezen", daarmede was mijn grootvader het niet eens, met de meerderheid van genoemden raad; en blijkt uit de »Nederlandsche Heraut", dat het gevoelen van mijn grootvader, in Duitschland gedeeld wordt.

A. C. SNOUCKAERT V. S.

Verbeeck [1]. Verbeeck Vrolyk. Wapen Verbeeck: een zwaan zwem-

[1]) Zie Gesl. Verbeek in het maandblad *de Nederlandsche Leeuw* 3e Jaarg. no 9 1885, en in het Algemeen Nederlandsch Familieblad, 3e Jaarg. Oct. 1886 no 10 bl. 263.

mend en een kronkelenden paling in den bek houdend. Helmt.: de zwaan met den paling [1]). Wapen Vrolyk: in rood een hart v. goud, verzeld van drie zesp. gouden sterren, twee boven, een beneden.

Hermannus Verbee(c)k, als prop. ber. te Purmerland 24 April 1695, 19 Jan. 1711 ber. te Zevenhuizen, bev. ald. 3 Mei 1711, in 1731 emeritus verklaard, † ald. 9 Febr. 1736 (Boekzaal der Geleerde Wereld); volgens het kerkelijk register te Zevenhuizen begr. 15 Febr. 1737. Tr. Alida Roldanus [2]), begr. te Z. 15 Nov. 1731. Bij wie Anthony Verbeeck, geb. 11 Sept. 1711 te Purmerland, begr. te Zutfen in de Groote-kerk 16 (26?) Sept. 1790. Volgens de »Boekzaal" is deze Anthonius V. als proponent bij de classis van Utrecht ber. te Haringhuizen 14 Oct. 1737, aldaar 9 Febr. 1738 bev. en reeds 21 Oct. van dat jaar verroepen naar Brummen, bev. ald. 30 Nov. 1738; † als emeritus (1787) -predikant van Br. 21 Sept. 1790 te Zutfen, nadat hij den 11den dier maand nog zijn 79sten verjaardag gevierd had. Tr. 16 Juli 1738 te 's-Hertogenbosch Helena Versfelt (zie dit geslacht in A. A. Vorsterman v. Oijen's Stam- en Wapenboek), gedoopt 's-Hertogenbosch 16 Sept. 1703, † Zutfen 17 Nov. 1788, begr. 24 Nov. ald. in de Groote-kerk, dr v. Johan V., hopman bij het Admiraliteits-collegie, bij Janetta Verbeeck. Uit dit huwelijk Cornelia Lydia en Johan Willem.

Cornelia Lydia V., geb. Brummen 8 Aug. 1739, † Deventer 14 Dec. 1780, tr. op denzelfden dag als haar broeder 24 Mei 1768 te Wilp Johannes Egbertus Hartkamp [3]), wijnkooper te Deventer, † ald. 23 Oct. 1808. Bij wien, allen te Deventer gedoopt:

---

[1]) Dit wapen, afgedrukt in zwart lak, komt aldus voor op twee brieven van rouwbeklag, den eenen geschreven door den pred. Ant. V. te Brummen i. d. 25 Sept. 1767, den anderen door Johan Willem V. te Deventer i. d. 26 Sept. 1767 aan hun broeder en oom Mr. Ant. Versfelt, advocaat, notaris en auditeur-militair te 's-Hertogenbosch, bij den dood zijner gade Catharina Henrietta Elsevier. Zie ook J. B. Rietstap, Armorial Général.

[2]) Wapen Roldanus. In goud, zwarte keper, verzeld van drie zwarte leeuwen en beladen met drie gouden sterren, welke afwisselen met twee zilveren penningen. Helmt.: uitkomende zwarte leeuw, tusschen eene zwart-gouden vlucht. [Zie mijn opstel: »De Familie v. Ingen" in Bijdr. Geschied. Over. X 51. Red.].

[3]) In goud een hert in natuurlijke kleur, springend over een laag hekwerkje op grasgrond. Helmt.: het hert, ten halven lijve uitkomend. [Zie over zijne maagschap Mr. J. v. Doorninck, Geslachtk. Aant. 1871 bl. 750, 4. Red.]

1. Antony H. 17 Mei 1772, † kort na zijn huwelijk, voltrokken te D. 23 Maart 1800 met Aleida Noordink, weduwe van Simon Hooglandt, geb. te Amsterdam, dr v. Gijsbert Jan bij Johanna Maria de Wit. Kinderloos.

2. Henricus Johan H. 23 Jan. 1774, † ald. 10 April 1775.

3. Helena Janetta H. 17 Maart 1776, † Haarlem 10 Juni 1857, tr. te D. 9 Maart 1800 Ralph Dundas baron Tindal [1]), geb. te D. 24 Febr. 1773, † Zeist 4 Aug. 1834, generaal inf. en bevelhebber in het eerste groot militair commando, kommandeur van de orden der Reünie, der Unie, van het Legioen van Eer en van de Militaire Willemsorde, ridder der Fransche militaire orde van verdiensten, zoon van Daniël T., kapt. bij het Schotsche infanterie-regiment van Stuart, bij Gerardina v. Zelm.

4. Henrica Willemina H. 31 (geb. 28) Aug. 1777, † Haarlem 24 Sept. 1857, tr. Deventer 23 Maart 1800 Willem Hendrik Knoop [2]), geb. ald. 21, ged. 22 Nov. 1759, † Brugge 15 Aug. 1830, kolonel, plaatselijk commandant der stad Br., zoon van Wilhelm bij Maria Pieterman.

Johan Willem Verbeeck, straksgen., geb. Brummen 31 Maart 1741, † Deventer 22 Jan. 1802, lakenfabrikant ald., tr. 1° ald. 9 Mei 1765 Margerita Geertruit Roschet (Rochet of Rochette [3]), geb. Amsterdam, † Deventer 19 Juli 1766, bij wie Helena Geertruid, ged. te D. 27 Juni 1766, † ald. kort na de geboorte. Tr. 2° op denzelfden dag als

---

[1]) [destijds kapt. 1e bat. Jagers, wedr v. Berendina Hamming (Mr. J. v. Dk, Geslachtk. Aant. 750, 1). Red.] Wapen Tindal: gevierendeeld: 1. gedeeld: *a.* in goud geknotte halve zwarte adelaar, uitgaande van de deelingslijn, *b.* in zilver drie liggende blauwe blokjes boven elkander [Rietstap's Arm. 1e ed.: hamei. Red.]; 2. in blauw halve gouden leeuw, opkomend uit eene zilveren zee; 3. in blauw gouden hert, stappend op een gouden grond; 4. in rood borstharnas, waarachter een rechtop geplaatste stang, die een Romeinschen helm torscht, alles van zilver. De levensbeschrijving van Ralph Dundas baron Tindal komt voor in A. J. v. der Aa, Biogr. Wdbk. De genealogie van zijn geslacht zal volgen.

[2]) [destijds 1e luit. regt Bataafsche Dragonders, ondertr. 8/9 Maart. Red.] Wapen: klimmende bok. Helmt.: de bok, ten halven lijve uitkomend; zie ook Rietstap, Armorial [die 1e ed. een gansch ander wapen opgeeft. Red.] De genealogie van het gesl. Knoop zal volgen.

[3]) Rochel(l)? Zie Mr. J. v. Dk, Gesl. Aant. 700, 25. Red.

zijne zuster te Wilp 24 Mei 1768 Lucretia Koolhaas [1]), ged. te D. 27 Sept. 1748, † ald. 18 Juli 1828, dr v. Ds. Adriaan bij Petra v. Coeverden. Bij wie deze acht kinderen, allen te D. gedoopt:

1. Helena 9 Maart 1769, † ald. ongehuwd 14 Maart 1845.
2. Adriana Petra, *volgt*.
3. Margareta Geertruit 21 Jan. 1773, † ald. ongehuwd 5 Oct. 1796.
4. Johanna 3 Juli 1777,
5. Antony 21 April 1779, } † ald. kort na de geboorte.
6. Johanna 8 Aug. 1781,
7. Hermanna Henrica 3 Oct. 1783, † ald. ongehuwd 28 Maart 1853.
8. Antonia 12 Aug. 1790, † ald. kort na de geboorte.

Adriana Petra Verbeeck, straksgen., ged. te D. 13 Dec. 1770, † Alkmaar 3 Nov. 1830, tr. te D. 14 Juni 1789 Jacob Vrolyk, fabrikant te D., ged. ald. 28 Juni 1759, † ald. 24 Jan. 1828, zoon van Gerrit bij Petronella Ooms. Uit dit huwelijk tien, allen te D. geboren en gedoopte kinderen:

1. Petronella Gardina Vr., geb. 12 ged. 16 Juni1790, † Twello 14 Oct. 1840; tr. Willem Mouwen v. Dragt, ged. Nijbroek 28 Dec. 1783, † Twello 18 Juni 1851, zoon van Gijsbert v. Dragt bij Geertruij Mouwen.

2. Adriana Petra Vr., geb. 17 ged. 25 Juli 1792, † Amsterdam 19 Dec. 1862, tr. Alkmaar 3 Aug. 1831 Nicolaas de Graaff [2]), laatst wedr van Antje Swaan, eerder van Antje Voormans, ged. te Lisse 21 Aug. 1785, † Haarlem 13 Sept. 1857, volg. de Boekzaal prop. te Schiedam Juni 1808, pred. te Zeedijk 13 Nov. 1808, Oudkarspel 1816, Bloe-

---

[1]) Doorsneden: 1. in goud een grasgrond waarop een roode kool staat, en verder een haas in nat. kleur ligt te rusten; 2. in zilver drie (2, 1) zesp. roode sterren, Helmt.: de haas ten halven lijve uitkomend.

[2]) Te Bloemendaal vind ik in de registers van den burgerlijken stand van hem aangeteekend: Nicolaas de Graaff, oud 38 jaar, wedr van Antje Voormans, pred., geb. te Lisse, zoon van Simon bij Catolina Langeveld, geh. te Bl. 14 Mei 1823 met Antje Zwaan, geb. te Bergen (N.-H.) in 1790 of 1791, dr v. Jacob bij Antje Blom. En te Alkmaar: den 3 Aug. 1831 is te A. getr. Nicolaas de Graaff, wedr van Antje Swaan, pred. oud 45 jaren, geb. te Lisse, wonende te Bl., zoon van Simon de Graaff en Catelina Langeveld, beiden overleden, met Adriana Petra Vrolijk, jonge dr, zonder beroep, oud 39 jaar, geb. te Deventer en wonende te Alkmaar, meerderjarige dr v. Jacob en Adriana Petra Verbeeck, beiden overleden.

mendaal 1818, alhier emeritus 1849; zoon van Simon bij Catalina Langeveld.

3. Johannes Albertus Vr. ged. 9 Maart 1794, begr. te D. in de Bergkerk 16 Maart 1798.

4. Johan Willem Vr., ged. 13 April 1796, begr. ibid. 21 Nov. 1800.

5. Johannes Albertus Vr., geb. 29 Juni, ged. 3 Juli 1799, † Utrecht 9 Nov. 1852, tr. Johanna v. Loo.

6. Margareta Geertruit Anthonia Vr., ged. 23 Aug. 1801, † ald. 30 Mei 1813.

7. Johan Willem V. Vr. *volgt.*

8. Sophia Alberdina Hendrika Vr., ged. 7 Sept. 1806, † ald. 11 Dec. 1806.

9. Gerrit Vr., geb. 14, ged. 21 Sept. 1808, † Schoondijke 20 Aug. 1857, student te Utrecht, Mei 1832 candidaat bij het prov. kerkbestuur van Utrecht, ber. te Schoondijke 30 April, bev. 2 Aug. 1835 (zie de Boekzaal); tr. te Deventer 1 Sept. 1836 Johanna Geertrui Lammers, geb. Dev. 28 Maart, ged. 3 Apr. 1811, † te Schoondijke 18 April 1888, dr v. Johannes bij Engelbartha Brilman of Brilleman.

10. Jacob Vr., geb. 30 April 1812, woont thans te Amsterdam, tr. alhier 9 Sept. 1841 Anne Marie Heiss, geb. Kleef 6 Mei 1811, dr v. Jean Frédéric bij Anne Catherine Muller.

Johan Willem Verbeeck Vrolyk, straksgen., geb. te D. 17 ged. 25 Sept. 1803, versierd met het Metalen Kruis, apotheker te D. tot 1830, als vrijwilliger uitgetrokken met het leger te velde tot 1834, waarna hij zich te Axel als apotheker gevestigd heeft, † 's-Gravenhage 9 Febr. 1889. Tr. te Axel 29 Oct. 1834 Johanna Catharina Dees, geb. te Axel 8 Nov. 1812, † Deventer 23 Nov. 1875, dr v. Ferdinandus, burgemr van Zaamslag bij Catharina Adriana Saaijmans. Bij wie deze elf kinderen, allen geboren te Axel:

1. Adriana Petra Catharina V. Vr. 21 Juli 1835, woont thans te Rotterdam, tr. 5 Maart 1862 te Den Bommel Adriaan Geelhoed, geb. Zierikzee 21 Maart 1811, zoon van Pieter bij Maria de Glopper.

2. levenloos geb. dr 20 Nov. 1836.

3. Ferdinandus Jacob V. Vr. 25 Nov. 1837, † Haarlem 6 Mei 1885, tr. 18 Juli 1866 te 's Gravenhage Elizabeth Misset, geb. Haarlem 31 Mei 1829, dr v. Frederik bij Johanna Cornelia Duvejanus. Wint:

a. Johanna Cornelia V. Vr., geb. te Haarlem 8 Sept. 1868, woont thans aldaar, tr. ald. 16 Juli 1885 Johannes Visser, geb. ald. 23 Nov. 1864, zoon van Maarten bij Catharina Battelier.

b. Jacoba Johanna Catharina V. Vr., geb. te Schooten 29 Dec. 1869, † ongehuwd te H. 28 Maart 1886.

4. Catharina Adriana Fernandina V. Vr. 30 Aug. 1839, woont thans te Wemeldinge, tr. 20 Dec. 1867 te Ierseke Marinus Griep, geb. te Kruiningen 21 Mei 1842, zoon van Jan bij Jozina v. de Vrede.

5. Jacoba Johanna Catharina Wilhelmina V. Vr. 28 Jan. 1842, woont thans ongehuwd te 's-Gravenhage.

6. Jacob Johannes Albertus Gerrit V. Vr. 21 Sept 1844, † ongehuwd te Deventer 9 Jan. 1880.

7. Johanna Catharina Petronella Gardina V. Vr. 2 Jan. 1847, † te Axel 31 Oct. 1847.

8. Herman Hendrik V. Vr. 28 Juli 1849, † ongehuwd te Schoonhoven 9 Maart 1875.

9. Johanna Catharina Matthijs V. Vr. 10 Juli 1851, woont thans te Deventer, tr. ald. 3 Juni 1880 Gerardus Willem Beijers, geb. 's-Gravenhage 13 Nov. 1838, zoon van Gerardus Willem bij Catharina Fischer.

10. Matthijs Pieter Ferdinandus V. Vr. 7 Aug. 1852, † te Axel 29 Aug. 1852.

11. Matthijs Johan Willem V. Vr. 9 Juni 1852, † te Axel op denzelfden dag.

De mannelijke leden Verbeeck en V. Vrolyk zijn nu allen overleden, zoodat de naam uitsterft. In België vindt men nog familiën Verbeeck; o. a. woont te Antwerpen een beroemd advocaat van dezen naam, naar men beweert, aan het hierboven genoemde gesl. verwant.

Weert. TH. G. VERSFELT.

[Te Haarlem woont een mijn-ingenieur Reinier D. Verbeek.]

de Vos (XXXIX, 64). Onze geslachtslijst meldt, dat Johanna de Vos, geb. 17 Juli 1737, 18 Maart 1770 tr. Abraham de Haan. Uit dit huwelijk kinderen.

BOEKENOOGE.

VRAGEN.

v. Prijn Chapuis. Welk is het wapen dezer te Haarlem gevestigde familie? Behoort ze tot de Wale gemeente? Bezit ze voor de Geschiedenis der Walsche kerken (zie Bijlage bl. O achter dezen jaargang) belangrijke familiepapieren? Men zag onlangs briefpapier gestempeld met twee katten, gehalsband, op den staart zittend, naast elkander, de ééne (herald.-rechts) iets grooter dan de andere. Rietstap's Armorial 1e éd. geeft drie onderscheidene wapens Chapuis (Franche-Comté, Lyonnais) en Ch. de Pommiers (Dauphiné, Flandre); ook twee van Chappuis (Zwitserl., Silezië). Insgelijks van Chappuy = Chapuis (Brab., Flandre), met verwijzing naar Chapus of Chaps (Provence). Geen van al die wapens bevat iets dat op gezegden briefstempel (sprekend wapen? naar men meende?) gelijkt.

v. de Velde. Wie wil mij de noodige opgaven verstrekken voor een familie-register, zoo op- als nedergaand, van Ds. Johannes v. de V.? Mij is alleen het volgende bekend: Johannes v. de V., geb. Amsterdam 22 Juli 1722, † Zierikzee 11 Jan. 1789, was gehuwd met Agatha v. der Schatte, geb. te Z. . . . . . 1740, † ald. 13 Maart 1821. Kinderen:

1. Nicolaas Albertus, geb. Nov. 1776, † 13 Sept. 1782.
2. Cornelis Nicolaas, tr. Francina Wilhelmina de Vos; bij wie Johannes François Willem, geb. 1801, † Breda 16 Jan. 1823.
3. M. . . . . . . tr. Johannes Olivier, geboortig van Leeuwarden, † als em.-predikant van Serooskerke op Schouwen, te Z. 17 Aug. 1816, naar ik meen drie zoons nalatend, t. w. Frans Johannes Olivier, Johannes v. de Velde Olivier en Nicolaas v. der Schatte Olivier.

Wolfaartsdijk. J. VAN DER BAAN.

Wery. Volg. mededeeling van J. H. M—F. in *Nav.* XVIII, 183, is het wapen van Maria Wery gehuwd met Daniël Tilly, hem bekend. Vermits ik dat wapen zeer gaarne zou willen kennen, verzoek ik beleefd daarvan in dit maandwerk opgave te willen doen.

V. R. V. D. K.

Wapen. Welk persoon of welke familie heeft het hier beschreven wapen gevoerd?

Gevierendeeld: 1. en 4. in goud rood St. Andries-kruis; 2. en 3. in groen roode loopende vos. Dekkleeden, rood en goud; getraliede helm; helmteeken ontbreekt. Het wapenbord, waarop het afgebeeld staat, is afkomstig uit eene der kerken van Noord-Beveland. Zou er ook eenig naricht te vinden zijn in het handschrift (4 deelen) over de wapens en rouwborden in de kerken van Zeeland, waarvan de kroniek van het Hist. Genootsch. te Utrecht, Jaarg. 1853 en 1855 gewaagt?

Wolfaartsdijk. J. VAN DER BAAN.

Wapens. Onlangs vernam ik, dat te Geervliet, een groot aantal wapenborden, enz., in de kerk (wellicht ook in het gemeentehuis) aanwezig zijn. Is er niemand in de nabijheid aldaar, die er het een en ander van zou kunnen en willen mededeelen?

Haarlem. G. H.

v. Baerle. Da ich mich mit der Geschichte meiner Familie beschäftige, die aus dem Oberquartier von Gelderland stammt, so ist mir angelegen zu wissen was in Holland über meine Familie bekannt ist. Zur Erläuterung teile ich folgendes mit. Das adelige Geschlecht »van Baerle" war auf »Baerle" bei Leuth (Venlo) und »Overen" bei Odilienberg (Roermond) ansäszig vom 14 bis Ende 16 Jahrhundert und hat in den Städten Venlo und Roermond gewohnt. Seit Ende des 16 Jahrhunderts tritt eine Linie in Utrecht auf, und ist mein Hauptbestreben den Zusammenhang dieser Linie mit denen im Geldrischen festzustellen. Das ursprüngliche Wappen stellt eine weisse Lilie im roten Felde, das spätere veränderte 3 weisse Lilien im roten Felde und ein Kleeblatt von Gold dar.

In der Hoffnung, das meine Bitte gütigst berücksichtigt werde,

VAN BAERLE,

Burg, bei Magdeburg, (z. Z. im Hanöver.)

Lieutenant i. Magdeburgischen Feld-Artillerie Regiment N° 4.

Middelburg (XXXIX, 84). Karel Verschelde, of eigenlijk volgens een openbaar geheim, wijlen kanunnik J. O. Andries, die Verschelde's naam leende, omdat hem, wegens zijne hooge jaren, van hooger hand verdere studiën verboden waren, zegt in het aangehaalde werk: »— rond 1440 zal hij [Pieter Bladelin, stichter van Middelburg in Vl.] van zijnen schoonbroeder Colaerd de Fever de schoone hofstede, welke deze in 1443 gekocht had aen (van) de moniken van M. in Zeel., afgekocht hebben, om op dezelfde plaats zijne stad te bouwen; en smeekte hij den Hertog [graaf Filips van Bourgondië] van al die leenen en eigendommen, een enkel leengoed te willen maken onder den titel van »Hof van Middelburg in Vlaenderen", om alzoo den naam te vereeuwigen der oude bezitters van Middelburg in Zeeland; de Hertog stemde toe in de vrage. — »Den naam vereeuwigen der oude bezitters van M. in Z." zal den vrager, zoo hij Hollander of Zeeuw is, wel wat vreemd dunken. Het gansche werk draagt eene eigenaardige West-Vlaamsche kleur. Dit vereeuwigen beteekent eenvoudig »ter herinnering aan" [1]) de oude bezitters te of in M. in Zeeland.

G. P. ROOS.

Ommeren en Ingen, enz. Vervolg van *Nav.* XXXIX, 560—6. Voor v. den Gruythuys ald. bl. 563 (n. 4), 4 vgl. vooral Bijdr. Geschied. Overijsel X, 6, 33—5. Hoewel er tot tweemaal toe in het Tijnsboekje duidlijk m o n z e (bl. 564b) staat, kan dit echter verschrijving wezen voor »haue (hof) van m o r s e" (Moers, Meurs te Arnhem), in 1450 afgebrand; ligging onbekend (v. Hasselt, Arnh. Oudhh. III, 81).

De breve is nog aanwezig, waarbij Gregorius IX (a° 1227—41) nonis

[1]) Terwijl men louter »herinnering, aandenken" bedoelt, schermt, speelt men tegenwoordig in ons schrijvend Nederland met het ernstig woord »vereeuwigen" maar al te veel, ook bij de onbeduidendste zaken, en zonder ironie. Zou de reden hiervan wezen, dat de tijdgeest thans medebrengt, het geloof aan eene »eeuwigheid" hoe langs zoo meer te verzaken? Men leze en herleze te dezer zake »Geloof en Vrijheid" (Rott., Storm Lotz) 1889 bl. 373—84. RED.

Januarii (5 Jan[i]) in het 7[de] jaar van zijn Pontificaat Keulen's Aartsbisschop gelastte de leden der St. Jans-orde binnen Arnhem (»fratres hospitalis Jerosolimitani in Arnhem") in zijne bescherming te nemen. Het zwaar, nagenoeg gaaf looden zegel, waarvan die breve (op perkament) voorzien is, bevestigd aan een dubbel, in eene kwast uitloopend koord van roode en geele zijde, vertoont recto twee manshoofden, gescheiden door een kruis, het ééne (links van den aanschouwer) gedekt met eene kalot; boven die hoofden staan de letters SPASPE; verso leest men: »Gregorivs pp. VIIII" [1]). Ook is aanwezig de bul a° 1525, waarbij Paus Clemens VII [2]) (a° 1523–34) de rechten en voorrechten der St. Jans-ridders bekrachtigde; eene »bulla vere aurea", gelijk er met latere hand bijgeschreven staat; het zegel is afgevallen. Insgelijks de benoeming door (Frater) Joannes Paulus Lascaris [3]) Castellar als Grootmeester, door Groot-prioren, commandeurs en ordebroeders, wegens den afstand van Christiaan v. Osterhausen, i. d. 21 Aug. 1651 op Malta, van Godfried Droste [4]) tot commandeur van Arnhem en Nijmegen. Alsmede die van den kardinaal van Rome's Kerk, Frederik landgraaf van Hessen-Darmstadt [5]),

[1]) In het beneden te vermelden »Register van Brieffschappen" enz. wordt opgeteld »eene Bulle raekendt eene confirmatie van Alexander IV (a° 1254—61) van eene en andere privilegiën van den ridderlijcken St. Jans orden tot Maltha". Item een Indulgentiebrieff van den Pauws Sixtus IV (a° 1471—84). Vgl. *Nav.* XXVII, 420 (Innocentius VIII). Noch eenige brieffschappen raeckende verscheide privilegien gegeven van den Pouwslicken stuel. Noch een brieff onthoudendt (bevattend) de forme van Absolutie van sonden. Noch een packetgen briewe, spreekende van Salveguarde en privilegien aen sint Jans orden gegeven door den Hertog Wilhelm van Gelre en gülich a° 1379 (Willem I).

[2]) De Clemens VII (a° 1378—94), om wiens wille M a r s i l i u s v. I n g e n, rector der universiteit te Parijs, naar Heidelberg toog (zie *Nav.* XXXVI, 592), was Clemens VII van Avignon.

[3]) *Nav.* XXIII, 436 vermeldt Crisant Lascarro, aartsbisschop van Lacedaemonië, die 28 Sept. 1609 van onze Staten-Generaal 50 gl. passanten-geld ontving.

[4]) Hij maakte in 1680 met den magistraat van Arnhem een akkoord over wederzijdsche rechten.

[5]) In het noot 1 aangevoerd »Register" komt voor een pacquet spreekend van eene Jnclusion van Zijne Eminentie den Cardinal Landtgraven van Hessen aengaende de in 't jaer 1659 tussen franckrijck en Hispanien opgerechte friedens Tractaten. Insgelijks een pacquet Missiven van dien Kardinaal aan den rentmeester der Commanderie te Arnhem Reinier Kemping (Kempinck) en vice-versa; item van den Provest (proost) Berck, den Hr Riquefort, den commandeur v. Pal-

Jacobus de Souvré, baljuw van Morea, en Leonettus de Villanova, commandeur van Montbrison (in Alvernia, Auvergne), tot gevolmachtigde, afgevaardigden en gezanten der Orde ter terugbekoming der goederen te Utrecht [1]), Sneek [2]), 's Heerenloo [3]), Kerkwerve, Middelburg, Wemeldinge, Harmelen, Ingen, Buren, Oudewater, Waarder [4]), Montfoort, Warfum, Wiewerd, Oosterwierum, Haarlem, — op Malta i. d. 23 Febr. 1663. Boven den laatstgenoemden benoemingsbrief staat met groote vette letters »Frater Don Nicolaus Lotoner", die evenals de straksvermelde Lascaris Castellar, getiteld wordt »Dei g'ra Sac^e^ Domus Hosp'lis S^ti^ Jōis Hieros^ni^ et Milit. Ord^is^ S^ti^ Sepulchri Dom^lis^ ma'gr hum^lis^ pauperumq' Jesu X^sti^ Custos [5]). Aan beide be-

landt en Jan v. Winden aan gezegden rentmeester, met wiens erfgenamen de commandeur v. Merveldt akkoord trof. Zie Kempinck te A., vermeld Herald. Bibl. 1881 bl. 29 (wapen), 110 noot 2; *Nav.* XXXIX, 548 (Hellendooren). »Na 't afsterven van den balyer (van St. Katharyne) of kommandeur Henrik v. Berk, hebben de Gedep. Staten der Provincie (Utrecht), den 13 Oct. 1602 den kommandeuren die onder hem stouden, verbooden eenen nieuwen Balyer te kiezen, en sedert hebben de Staaten, in de plaats der overlydende Kommandeurs, anderen aangesteld" [Tegenw. Staat van Utr. (XXI) XI, 390].

[1]) Vgl. *Nav.* XXXIV, 124; 'VIII, 306. Te Amerongen bezat de Comm^ie^ van Arnhem indertijd 18 roeden turf, veengrond. »In hetselve boeck (Lagerboeck) findet sig eene Delineatie van de torffvennen tot Ammerongen".

[2]) In het straks te noemen »swart Köfferken" bevond zich een »pacquet geïntituleert Deductio Statuum Frisiae over de Comm^ie^ Schneek. Sneek luidde bijv. in 1522 Schneeck (v. Hasselt Geld. M^k^ I 292). Noch eene Copie van de Capitulatien bij verovering van de Statt Groningen. Wordt hier a^o^ 1578 van *Nav.* XXXIX, 461 bedoeld?

[3]) Vgl. *Nav.* XXXIV, 125. Het »Register" gewaagt van eenige brieven »spreekende van indemnisatie van de Conventualen van St. Jans Dael Ingenloo (Nom Geogr. Neerl. III 125) bij Harderwick". De vraag rijst, of in Tegenw. St. v. Utr. bl. 391 niet eene *Nav.* XXXVIII, 306 door mij overgenomene fout schuilt, nml. 's Heerenberg als verschrijving voor 's Heerenloo! Immers hoe kon eene St Janskommanderie bestaan te 's Heerenberg, welks oudere heeren ééne hunner heerlijkheden, t. w. Dieren, hadden weggeschonken aan de ridders van het Duitsche Huis. Vgl. *Nav.* XXVII, 373.

[4]) Vgl. *Nav.* XXXIX, 454. [5]) Dei gratia sacrae Domus Hospitalis Sancti Johannis Hierosolimitani et Militantis Ordinis Sancti Sepulcri Dominicalis magister humilis pauperumque Jesu Christi Custos. In de evengenoemde »Korte Dedvctie a^o^ 1650 leest men: Dese Orden noemt haer hooft »Magistrum militiae" ofte Grootmeester van den Krijghs-handel. De Orde toch was »gefondeert, om de Christenen ende hare goederen (oorspr. Jeruzalem en het H. Graf) van de Slavernye ende

noemingsbrieven hangt in lood éénerlei zegel, voorstellend: recto, acht ridders, vijf op den achter- en drie op den voorgrond, de laatsten geknield, allen biddend vóór een kruisbeeld, met »sigillvm magistri et conventvs"; verso, het Heilige Graf: eene uit een Gothisch gewelf nederhangende graflamp, waaronder een lijk, het hoofd met een straalkrans omgeven, — het lijk van Jezus, ligt uitgestrekt; met »hospitalis Hiervsalem" tot randschrift. — Voorts nog twee documenten. Het ééne Duitsch, uit den jare 1442, met een groot zegel (in rood was in geel-koperen doos), erg afgesleten; met een op zijn staf leunenden kruisvaarder als hoofdfiguur, achter welken o. a. een wapenschild ligt, naar 't schijnt met een keper beladen; het randschrift (in Gothische letters) vermocht ik niet te ontcijferen. Het andere Nederduitsch, a° 1459, in klein staand ineengedrongen oud schrift, waarin een los blaadje, gemerkt met een nagenoeg vergaan zegeltje, in rood lak op touw in het papier ingedrukt; terwijl men er boven leest: »Dit cleijn segel dient tot d'annexe acte voor Stadtholder en Schepenen van Gendt gepasseert den 15 July 1660. T'oirconde dess bij mij onderteeckent t' Arnhem den 26 Octobris 1667". Geteekend door H. v. Schevickhaven [1]). Insgelijks is aanwezig een »Register van Brieffschappen [2]) en papieren Raekende de Commanderie van St. Jan binnen Aernhem, die aen den Rentemeester Henrick Wanraij onder den datum van den 28sten Maij 1721 door zijn Hoogweerden gnaden Heeren groot Prioren en Commandeuren Vrijheeren van Mervelt zijn overgeleevert met Conditie, dat denselven sig verplichtet en obligirt soodane hiernaest gespecificeerde brieffschappen aen hoogged.

Rooverye der Turcken, Saracenen, ende Cursairen door hare wapenen te beschermen"; weshalve de ridders een rooden strijdmantel droegen met een wit kruis (het zoogenaamde Maltezer-kruis; zie Rietstap's Handbk d. Wapenk. bl. 121). Onder den Grootmeester, »Zijne Doorluchtigheid" getiteld, »staet den Overmeester van Duytslandt, denwelcken een Prince des Roomschen Rijcx is.; denselven heeft een stemme ende sessie op alle Rijcxdaghen, ende sijne Residentie in Elsatie. zijnde tegenwoordigh den Hoogh-weerdigsten ende Doorluchtigen Vorst ende Heere. Heer Frederick Landt-Grave tot Hessen, etc."

[1]) In bovengenoemd Tijnsboekje zagen wij boven, bl. 563a Agnees v. Schevichaven vermeld,

[2]) Germanisme; Briefschaften = oude schriften, oorkonden, brieven, papieren. In dien zin spreekt men wel van (oude) paperassen, hoewel het Fransche paperasse klad-, scheurpapier beduidt, en zulks zijn oude oorkonden gewoonlijk allesbehalve.

zijn Heeren of de Heeren Commandeurs zijn Successeurs tot contentement en vollenkomenen genoegen weerom over te leeveren, en dit alles onder verbande ende submissie van den WelEdelen Hove van Gelderlandt, alsoock allen Heren Hoven, richteren ende gerichteren, waermede dan een aenvanck genaemt [1]) wordt, voornaamentlick als wat de goodtlicke Eer en de Kercke [2]), die tot deeser tijdt door de Protestanten gebruickt wordt, doet raeken. En is 1mo aen den Rentmr Henrick Wanraij overgeleevert worden het Kerckenboick, waervan de Commanderie de Jura te genieten heeft, en o. a. dienet tot narigt, dat als de Moeder van den Borgemeester Eck [3]) is begraven geworden, de Erfgenaemen vóór omtrent ses jaeren a dato deeses twalff specie Rixdaler pro juribus betaelt hebben, niet tegenstaende dat deselve op het kohr van St. Janskercke sig hebben soeken een of twee gruwen [4]) te approprieren..... »Heeft den Rentemester Reiner Kemping zelf in voorgenoomde Kerckenboeck geannotirt, dat hij in

[1]) lees. gemaeckt. [2]) de St. Janskerk te Arnhem, »die aan 't Noord einde der Stad staat, is door de Maltheezer Ridders, nevens het Kommandeurs Huis, naast de Kerk, gebouwd, of ten minsten verbeterd: want men gelooft dat de Kerk, in de Afgodische tijden, voor eenen Heidenschen Tempel gediend heeft. Zy is van een zonderling maaksel. In 't jaar 1425, werdt zy, door den zwaaren brand, die de Stad toen trof, eenigzins geschonden; doch naderhand veel fraajer herbouwd, en met eenen tweeden Tooren versierd" (Tegenw. Staat v. Geld. a° 1741 bl. 450). In het straks te vermelden Lagerboek is sprake van een brief »vertoonende de Consecratie van een Altar in St. Jans Kercke binnen A. toe Eeren des H. Bartholomei ende de Elffduisent juffren". Noch een brieff spreekendt van eene fondatie over het liecht (licht) vóór het heilige Sacrament in St. Jans Kerke. Noch eenen br. spr. van een fondatie in St. Jans Kercke van eene seeckere naelaetenschap. Noch een br. spr. van seventien stuver te betaelen aen de Vicarien in de Oldekercke", denklijk dezelfde, die ook als de »Moderkercke" voorkomt. In 1374 is sprake van den Hof te Nyenbeeck, achter St. Jan te A. (v. Hasselt, Arnh. Oudhh. IV, 64).

[3]) Dr. Lambert v. Eck, ordinaris raad v. Gelre en Z., Herald. Bibl. 1881 bl. 44 vermeld, vermoedlijk kleinzoon van den *Nav.* XXXIX, 493 genoemden Lambert. — In het »Regr van Briefschappen" staat opgeteld een »brieff wegens eenen van Derck Tölcken gepretendirten thijns uit den nu vergravenen hoff van de meule, het welcke afgemaeckt, en niet meer betaelt wordt". Dit moet eenen der twee Herald. Bibl. ibid. bl. 56, 7 vermelde personen gelden, vermoedlijk Theodorus (Dirk) Tulleken, burgerhopman en kerkmeester te Arnhem.

[4]) groeven, grafsteden. Wordt in dit »Kerckenboick" vervolgens afgewisseld met grouwe, grafftstede. Ook hieruit blijkt, dat Grouw en Grebbe *Nav.* XXXV, 246 goed zijn verklaard.

het Jaer 1654 den 21 Julij aen Grietien Thijssen wedewe van Jan Tonissen v. Allen verkoft heeft eene gruwe, geteekent 261. Vaerders den 1 Septr eene gruwe aen Saerken v. Papenhoven, weduwe van Meester Jacob Tonissen v. Delfft, get. n° 138. Wijders den 23 Octbris eene gruwe aen Ewert Everwin, Mombeer en Borgemeester, get. n° 304 en 315, en daerbeneven vercogt eene gruwe aen deselven Ewert Ewerwin, get. n° 305 en 316". Nog werden grafsteden in gezegde kerk verkocht: a° 1655, 11 Maart aan Paul Peelen [1]) op het koor n° 325; — a° 1656, 13 Jani aan Conradt v. Culenborg n° 113 en aan Hendrick Munnick n° 112; — a° 1657, 31 Aug. aan de kinderen der wede van Andries Roelfsen n° 178; — a° 1658, 24 Nov. aan Dr. Jan v. Marhulsen n° 61; 10 Mei aan Jenneken Steevens wede zaligen Zeger Dercksen, timmerman, n° 81; 10 Nov. aan Gillis Gisberts v. Noort n° 97; — a° 1661 10 Nov. aan Hendrick Jansen, timmerman, n° 201; — a° 1662 8 April aan Hans Danckfort n° 202, en 25 Nov. aan Rein Gerrits, hoefsmid, n° 327; — a° 1663 18 Mei aan de erfgenamen van zal. Harmken v. Hetterscheit, op het koor n° 317; 7 Febr. aan de wede van Jan v. Deventer n° 126; 10 Juni aan Albert Hendricksen n° 117; — a° 1664 27 Oct. aan Trineke Vastingen n° 212 [2]); — a° 1666 9 Maart aan Hendrick v. Eck, oud-burgemr van Arnhem, op het koor n° 334, 342—5 (vijf groeven); 30 April aan Hendrick Wicharts en Aeltjen Hendrix echtelieden, n° 143; 12 Septr aan Jan Willemsen n° 60; a° 1668 4 April aan Frerick Reinders n° 38; a° 1669 8 Jani aan Claes Hendrix n° 165; 4 Maart aan de kinderen der wede van Andrees Roeloffsen v. Welda, alsmede Aerndt Vermeer en zijne erfgenamen n° 177; a° 1670 4 Maart aan Andries de Graeff n° 164; a° 1672 29 Jani aan kapt. Joseph Scherpeling n° 163; a° 1675 4 Mei aan Gisbert v. Noort n° 98; a° 1708 24 Septr aan Derck Wilmsen n° 88; a° 1709 21 Febr. aan Ariaan Otto n° 22, en aan Jan Vette n° 24, welke laatste 6 Maart 1710 aan Willem Duddou werd overgedragen. In de kerk der Commanderie van St. Jan binnen Arnhem waren in 't geheel 340 grafsteden.

Gezegd Register vermeldt »Een Lagerboek van de goederen tot de

[1]) Zie over hem eene aanteekening in Herald. Bibl. 1880 bl. 302; over den naast voorg. Everhard Everwijn ibid. 1881 bl. 212.

[2]) Is bijgevoegd: »Weer overgelaeten in 't jaer 1708 den 6 Mert aen Wilm Jansen.

Commanderie van St. Jan binnen Arnhem [1]) onder handt van den Heer Commandeur v. Golstein zahl. [2]), gerenoveert door den Hr. Comm. vrijheer v. Mervelt [3]) in 't jaer 1709 den 19 februarij". Hierin verscheidene oorkonden betreffende huizen, schuren, landerijen, enz. binnen en buiten [4]) Arnhem, te Bennekom [5]), Brummen [6]),

[1]) behoorend. [2]) Bernard v. G. zaliger. In 1570 was een v. Rosenbach commandeur van St. Jan te Arnhem. In het »Regr v. briefschappen" wordt opgeteld een brieff spr. van afgemaeckte schult door den Commandeur van Ewerding tot Arnhem. Een v. Everdingen? Item een contractsbrieff aengaend den Hr Prior v. Duitslandt en den Commr Henrick v. Zelbach. Noch eenige br. spr. van een uitwisseling van eene seekere som renthe gemaeckt tusschen den Hr Commr ten Holte en Schimmelpenninck. Den 7 Aug. 1640 maakte de commr Soneyffart v. Merode met den magistraat van A. wederzijdsch akkoord. De commr v. Pallandt was een tijdgenoot van den rentmr Kempink. *Nav.* XXXIX, 451 vermeldt eenen gelijktijdigen Gosuin Scheiffart de Merode, commandeur van het Duitsche Huis.

[3]) Hij teekende zich v. Merveldt (zie beneden), en komt vervolgens ook voor als »groot Prior van Denemarck" Frederik v. Reede, heer van Amerongen, geb. 14 Juli 1550, † 1611, bed-overgrootvader van den beneden, bl. 624 te noemen Reinhard v. R., had tot tweede gade Cathа v. Merveldt † 1625. Zijn zoon was de *Nav.* XXXIV, 125 vermelde Godert v. Reede.

[4]) bijv. een br. spr. van 36 gldn. op der Kaldeweijen, (vgl. Joh. Winkler, Ned. Gesl. bl. 424). Noch eenen br. van eene Hoffstede gelegen aan de statts Mujjre; wordt gepresumirt dat het deselve is, die bij de Fransen tijdt vergraven is. Noch een vercoopsbr. van een Hoffstede van Otto v. Ommeren tegens jaerlicken Thijns. Noch vier bij malckander gebondene pergamenten br. met zegelen, spr. van eene Meule en goederen, genoemt Boventorp (waar?) en andere goederen die tot onderhout van de geestelicken in de Commanderie Kercke binnen A. zijn stifftet gewest. Noch vier br. spr. van eene gifte aen St. Jan van het huys P a p e g e ij genoomt. Noch een br. van ses schepel landts op den Huyll (Hul). Enz. enz.

[5]) Noch ses br. spr. van landerien en goederen, gelegen tot Bennichem [een in 1390 voorkomende variant, zie Nom. Geogr. Neerl. III 43) in 't kerspel van Wilken (*sic*), quid?)] = Bennekom; noch een erffpachtsbr. van twee mergen Landts in 't kerspel van Bennecom a° 1497, met Verglijcksbrieff a° 1549. N.B. Op dit landt heeft oock den Hr Commr v. Mervelt veel Eickels saijen en het ackermael verbeteren laeten". Zie ook boven, een paar tijnsen uit het Tijnsboekje omstr. 1450.

[6]) In dit kerspel lag als commanderiegoed den Datzeler. Een Geld. gesl. Datselaer vermeldt Rietstap's Armorial 1e ed. Men vindt d'Atselaer (*sic*), bijv. Ermgarda d'Atselaer, gade van Caspar v. Lijnden tot Boelenham (bij Hemmen), i. d. 10 Mei 1649 als »Joffer Ermgarda v. Lienden" vermeld in het Lidmatenboek te Hien, alwaar nml. in Hienbroek, de Comie een »Saet tiendt" bezat. d'Atselaer komt voor in den kwartierstaat van vaderskant der kinderen van Derck v. Eck v. Pantaléon † 31 Jan. 1695 op Teisterbant (te Avezaat), gehuwd 15 Febr. 1660 met Petronella v. Bodek van Elkan (quid?). Vóor 1669 was Diderick Daetselaer burgemr van Wa-

Duiven [1]), Ede, Elden [2]), Elst [3]), Groessen, in de Lijmers, te Malburgen [4]), Spankeren [5]), Doesburg [5]), Westervoort, Zetten, enz. Alsmede een »pandbrieff en negen br. van seven mergen Landts" en andere landerijen tot Ommeren [6]) en Spilbergen (aldaar), het eerste perceel, het Haverschaer genoomt, is met consent van den Hr Hendrik Ruesch, Commandeur tho Ingen (*Nav.* XXXIV, 123), vercogt aen Johan Ingen Nuelandt [7]); noch een br. raekende hetselve landt; en een accordtbr. met de wede. Nulandts [7]) wegens de pachtpenn.; noch drie br. spr. van Landerien tot de Commanderie Ingen behoorende; noch 13 br. raekende de

---

geningen (Herald. Bibl. 1881 bl. 196 noot 3). In het Lagerboeck bevond zich eenige naericht van de Marckgerechteren onder Oeken en Rinderen (in Brummen), op bijsaemen gesteekene papieren geschreewen".

[1]) Een verdraghsbr. over een Hoff in het Duivener veen.

[2]) Het Lagerboeck vermeldt eenen brief »spreeckeudt van achtehalff mergen landts tot Elde door Alheit Münters gegeven aan de Commanderie van St. Jan binnen Arnhem. Noch een brieff waerin vertoonet wordt, dat aan godfridt Monter versproken is de halfte van seven mergen landt tot Elde gelegen. Noch een brieff spreeket van een vercoop van een halfscheit van 7 mergen landts tot Elde aan godfridt monter. Behoorden deze niet tot het bekende gesl. Munter?

[3]) Aldaar $5\frac{1}{2}$ morgen in t Westerampt (*sic*), later als Westerame vermeld; vgl. voor de etymologie Nom. Geogr. Neerl. III 12 met *Nav.* XXXIX, 398 (Amptman) Zie ook boven, het Tijnsboekje omstr. 1450.

[4]) Ald bezat de Commie o. a. een »Rieswertjen" (rijswaardje), ten nadeele waarvan het klooster te Huussen »attentaten" pleegde door »indracht" (geweld, inbreuk) en het leggen van kribben. Noch een Vercoopsbrieff van Theodicus de Weda en Alheidis zijn huijsvrouw over eene hoffstede te M. aen Theodicus Palmart. Uit Malburger hofstede te Elden ging op Petri 9 butken aan tijns (omstr. a° 1450).

[5]) Verscheide br. in een pacquet gebonden, raekende Collation, resignationen, en oock een of andere inkomsten van de Kercke en Pastorat tot Spanckeren. Noch een br. spr. van 50 schillinge gelts cleenerne penn: aen de Kercke tot Sp. jaerlix te geven uit een hoffstede in de statt van Duisberg (Doesburg).

[6]) Hetgeen *Nav.* XXXIX, 554 nopens vervoering in 1508 van schietbussen naar den Ham, te lezen staat, kan betrekking hebben op Ommeren, tot welk dorp een huis van dezen naam (aan den zandweg naar Tiel) behoort.

[7]) Herald. Bibl. 1883 bl. 177 vermeldt eenen Johan v. Nieuland (Ingennuland), dood in 1530, echtgenoot van Derrica (Dorothea) v. Lijnden, dr v. Dirk, heer van Hemmen. Zijn zoon Arnt v. N. wordt daar heer van Nieuwland genoemd. Was dit een Geldersch N.? In N.-Brabant ligt Nuland. In 1455 was Willem Ingenieuland (*sic*, d. i. in den nieuwland), Ingenuland landcommandeur der Duitsche orde (vermoed te Dieren), in 1567 Gerit Ingen Nulandt gerichtsman te Elst (bij Arnhem. ibid. 144, 242, 3).

Erffpacht van de vier mergen Landts neffens huijs en hoff tot Ingen gelegen; noch een pacquet brieffe raekende de Ganseschotel [1]) en den Rosenkamp [2]); noch vijf br. spr. van Landerien die onder Kesteren sullen liggen; noch twee br. spr. van vijf mergen landts, die in de Oude Weijde tot Maurick sullen gelegen zijn [3]). Ging naar luid van het bovengenoemde Tijnsboekje omstr. 1450 uit den Loockhoff tot Hoesden (Op-Heusden) ten behoeve der St. Jansheeren te A. een op Martini verschijnende tijns groot twee Vleemsche gulden: »Ten tienden findet sig in het Laedtjen n. K. een pacquet van 19 br. spr. van omtrent 131 mergen en etlicke hont en oock van eenige hoff en hoffsteden tot Huisden (Op-Heusden) op de Poll. Noch een pacquet br. spr. van 25 door de Commanderie aengecogte mergen op de Poll. Noch ses br. spr. van Vier mergen Landts die van den Heer Commandeur v. golstein zaal. weer ingeloost tegens betaeling van den pandtschil. [4]). Noch een peijndongsbr. op de bowing Poll gedaen in 't jaer 1617. Noch een br. spr. van de bepooting en den wege bij de bowinge de Poll in 't jaer 1606. Noch drie opdragtsbr. van de getimmer op de Poll, welcke getimmer den Hr groot Prior vrijheer v. Merveldt heeft aengecogt voor de somme van 3650 gulden, en dat uit oorsaeke, dewijlen een tijdlicken Commandeur tevoorn geen meester van de goederen was. Noch een Appointementsbr., waerdoor te sijen, dat men de goederen op de Poll per mergen ad 15 stui: als uitheemisch heeft aengesprooken, waervan deselve door voorgen: Hr Commandr vrijheer v. Mervelt zijne directie en uitgebragte sententie zijn befrijet worden". Noch acht br. raekende de landerien onder Oechten (Ochten). Item op het Hienbroek. Noch een oudt boeck onthoudendt de inkomen, renten en goederen gehoorende tot de Pietancie van St. Jan tot Arnhem; noch een oudt thijnsboeck, waerin alle jaerlixe thijnsen tot de pietancie gehoorende, gespecifieert zijn" (vermoedelijk het meervermelde Tijnsboekje). — In een »verheeft en met Leer over-

---

[1]) Onder Ek en Ingen liggen twee groote tiendblokken, de Benedenste en Bovenste Ganzert. [2]) Te Ommeren liggen twee weidjes, de Rozenkampjes, aan de Havenstraat. Te Wittewierum (Friesl.) lag voorheen een klooster Rozenkamp of Campus Rosarum (zie v. der Aa, Aardr. Wrdbk., op Feldwerd). [3]) De »Oude Wei" bestaat nog, op de grens van Ek-en-Wiel. [4]) pandschelling.

toogen swart Köfferken" bevond zich (inter plurima alia) een pacquet geïntituleert Acta visitationis et commissionis de a° 1595, quibus accedunt diversae designationes omnium Commendarum in provinciis unitis sitarum, et Catalogus bonorum ad eas spectantia. Noch een pacquet van die in 't jaer 1662 in Engelandt vorgenomene repressalien. Noch een pacquet inhoudendt eenige Authentique Copijen over de privilegien ende Sententien aengaende de Neutraliteijt ende Exemptie van den Hooglofflijcken ridderorden [1]). Ten slotte staan opgegeven »eene Volmacht van de Heeren Staaten aen Jan de Witt'', en Twee brieven van den Grootmeester van Malta. Dit »Register van Brieffschappen" is onderteekend door den Baron v. Merveldt G. P. D. D., en door Henr: van Wanraij, rentm̄. Het in rood lak opgedrukt zegeltje des Groot-Priors (van Denemarken) vertoont de drie saamgevlochten kepers van Rietstap's Armorial 1e éd., hetwelk leert, dat v. Merveldt (Westfalen) 20 Dec. 1726 Graaflijk geworden is. — Op eene bijgegeven kaart leest men: »Kortte Verclaeringh van de Landerijen die De Malteser Heeren van St. Jan van Arnhem hier in de Lijmers, Westervoort etc. hebben; alles met zijffer letteren in dese kaert aen gewesen. Van Gelijcken die dycken die den vorsz. Heeren offt Comanduer wert tzugelegt te maeke alles met A, B, C aengewesen. Van Gelijcken de Ricingh (richting) der weteringen ende hoofft vrachten [2]) soo . . . als ick door N. Offerman en̄ ander pachteren en̄ naebers [3]) van het Jaer 1646 tot A° 1651 hebbe kunnen opspuren. Door mij N. van Geelkerken Landtmr des vorstend̄ Gelder. Onder staat: »Gemeten en̄ gekaertiert door Nicolaes van Geelkercken, lantmeter des Vorstendoms Gelder en Gr. Zutphen". Buitenop leest men: »N° 17. Landt Carte of delineatie von de in de Lijmers en daerommetrent liggende goederen". In Bijdr. Geschied. v. Overijsel X 35, 6 leest men: »Over de Maltheser-orde, bestaande uit ridders, kapellanen en servienten, en verdeeld in acht Natiën of Tongen: die van Provence, Auvergne, Parijs, de Italiaansche, Arragoneesche, Engelsche, Duitsche en Kastiliaansche Tong, — is veel geboekstaafd door N. A. v. Rijneveld in zijne »Reizen naar de Mid-

[1]) als zijnde op hare goederen niet toepaslijk de naasting qua domeingoed door de Algem. Staten, welke deze opzichtens de gewone kloostergoederen in praktijk brachten. [2]) of vruchten, z. v. a. grenzen. [3]) naburen.

dellandsche Zee en den Archipel, naar Constantinopolen [1]), gedaan in de Jaren 1783 tot 1786 met 's Lands Schip van Oorlog Noord-holland, gecommandeerd door den Collonel en Capitein ter zee D. J. v. Rijneveld", bl. 183—5. Eerstgenoemde v. R. was destijds luitenant onder zijn vader, op dien bodem, die verscheidene dagen vóór of binnen Malta lag, aan boord hebbend den Hollandschen ambassadeur v. Dedem, die naar Konstantinopel toog. Dat de commandeurs van St. Jan in de Nederlanden tot de Duitsche Tong behoorden, behoeft nauwlijks gezegd. Vandaar dat in de breve der benoeming van Godfried Droste bovengenoemd, de »Bajulia seu Commenda" van Arnhem en Nijmegen tot de »Lingua ac Prioratus Alemaniae" gerekend werd.

Is *Nav.* XXXIX, 370 sprake van den laatsten Grootmeester der Orde van Malta; ibid. bl. 427 van een Spaansch edelman, don Pedro Lopez de Haro, ridder van het H. Graf te Jeruzalem, † 1554; ibid. XXIII, 436 van een Milaneschen edelman, St. Jans-ridder, Johs Alb. Jordanus a° 1609, vermoedlijk in de macht van den Turk berooid en verarmd [2]), — werd de advokaat bij den Hove provinciaal van Utrecht, Mr. Johs v. Cootwijck [3]), miles Hierosolymitanus, 12 Nov. 1629 te Utr. overluid (ibid. XXXIX, 392); had 26 Jani daar te voren ditzelfde plaats met Bernard Swaerdecroon [4]), weleer rector der

[1]) In meergenoemd Regr wordt vermeld »een pacquet van Copijlicke Capitulatien en Privilegien door den Turkischen Keijser aen de Heeren Staaten (der Vereen. Provinciën) toegestaen".

[2]) Aan eenen archimandriet uit Griekenland, — d. i. eenen aarts- of generaal-abt, die over andere abten en kloosters in de Grieksche Kerk het opzicht heeft, — voor Christenen bij de Turken gevangen eene collecte doende, werd 14 Oct. 1676 te Doetinchem uit de armenkas der Hervormde gemeente een dukaton toegelegd (K. H. Greeven, Geschied. en Beschr. v. Doetinchem 1829 bl. 47).

[3]) Hij behoeft geen edelman geweest te zijn, want te Utrecht »werden al in de 14de eeuwe of eerder, Luiden van burgerlyke afkomst in het Klooster van S Katharyne ontvangen; van welken tyd af de Kloosterlingen den Krygsdienst lieten vaaren, en een stil leeven begonden te leiden" [Tegenw. Staat van Utrecht, (XXI) XI, 390].

[4]) Was Kaspar Brandt in 1e huwelijk verbonden met Sara Zwaardekroon, geen wonder, dat men in zijne »Poëzy, Bestaande in geboorte-, lof-, bruiloft-, lyk- en grafdigten" (met fig., portr. door Pieter v. Gunst en titelpr. met portr. door C. Lubieki (?), Rotterdam by Barent Bos 1702 in 8vo perk. *f* 3.50; zie »De Librye", Rott., A. Eeltjes 1889 n° 9 bl. 72b) menig gedicht aantreft op leden dezer familie;

Schola Hierosolymitana [1]) ter stede (ib. bl. 389); ligt Hendrik Ludger v. Galen † 11 Juli 1717, als Nederlander, in de kapel van de Duitsche Tong der prachtige in 1576 te La Valetta op Malta gebouwde St. Jans-kathedraal begraven [2]), en is Reinhard bn v. Reede, heer van Middachten, generaal-majoor der ruiterij van onzen Staat (zoon van Godard v. R., den eersten graaf van Athlone en vriend van koning Willem III, † 1703), ridder der Maltezer Orde geweest: »Il Giornale araldico" 1889 nº 7—9 stelt, binnengeleid door »Der Deutsche Herold" XX (1889) nº 6 S. 121, »Un nuovo Cavaliere del S. M. Ordine Gerosolimitano del S. Sepulcro" voor; — wien? Diezelfde »Herold" gewaagt [XIX (1888) nº 2 S. 19] van een allerlei schoone Hoogduitsche, Fransche, Latijnsche en Italiaansche kernspreuken en deviezen bevattend »Stammbuch" uit den jare 1600, als oorspronklijk eigendom van den reizenden [3]) Maltezer ridder Christoph Sigismund Freiherr von Waldstein. Overigens, zie nog *Nav.* XXIII, 288, 91; 'V, 523; 'VII, 137; XXX, 623.

Nog dit. Bij eene Sept. dezes jaars ondernomene restauratie van het inwendigé der kerk te Ingen, zijn nog eenige grafsteenen voor den dag gekomen. De *Nav.* XXXIV, 58 vermelde zerk op het koor bevatte vier kwartierwapens: herald.-rechts die van v. Meerten en v. Eck (v. Pantaleon), herald.-links die van v. Eck en v. Meeckeren. Eene v. Eck is dus Dirk v. Meerten († 1568) 's moeder geweest, en was zijne gade Berta v. Eck († 1531), wier moeder v. Meeckeren heette, vermoedlijk zijne volle nicht. Eene groote zerk bevat geen enkelen naam of jaartal, maar twee groote wapenschilden; het ééne, herald.-rechts, vertoont drie (2, 1) leliën, aanz. helm, helmt. zittende hazewindhond herald.-rechtsgewend; het andere bevat het

---

als: geboorte- en verjaarzang op Sara zelve, en op hare moeder Christina, op Agatha Cupus wede Zw.; bruiloftsdicht op Th. Peis en H. Zw.; grafdicht op Sara Zw., op D. Zw. te Utr. en op C. Zw. geb. Sterremans te Rotterdam. — Volg. A. J. v. der Aa's Biogr. Wrdbk, hoofdred. Dr. Schotel, was Brandt's 2de vr. Leonora Tongerlo, en zijne 3de Agatha Taats (lees, Paets, vgl. bijv. *Nav.* XXXVI, 359) geheeten.

[1]) Niet van deze, wel van de Hieronymus-school, gewaagt de Tegenw. Staat v. Utr. (ibid. bl 368, 9).

[2]) »Der Deutsche Herold" XIX (1888) S. 183.

[3]) Zie *Nav.* XXXVIII, 212, waarvan de vraag naar een achttal saamgevoegde letters nog niet beantwoord werd.

wapen van v. Meerten, t. w. den klimmenden herald.-rechts gewenden hazewindhond (*Nav.* XXXIV, 58), aanz. helm, en helmteeken den zittenden hazewind herald.-links tusschen eene vlucht. Aan weerszijden der zerk staan vier kwartierwapens uitgebeiteld; herald.-rechts: de drie leliën, klimmende leeuw (herald.-linksgewend), St. Andries-kruis verzeld van vier droogscheerdersscharen (v. Meeckeren), dwarsbalk; herald.-links: klimmende hazewind (v. Meerten), rechterschuinbalk (v. Eck v. Pantaleon), rechterschuinbalk (item), St. Andrieskruis met de vier scharen (v. Meeckeren). Bij vergelijking van *Nav.* t. a. pl., noot 1, en XXVI, 63, bespeurt men, dat men hier te doen heeft met eene zuster van Johanna v. Meerten († 22 April 1600), gade van? (vgl. misschien *Nav.* XXVII, 139). Zie ook *Nav.* XXXIV, 62. Andere zerken vermelden het overlijden van »Joffer" Jutta v. Wyck (de gekruiste distels), Bart v. Hattem († 1 Jan. 1534) 's husfrā († 1521) [1]), van »Joffer" Bartha v. Meerten († 25 Maart 1534), van Bartolomeus v. Eck († 22 Sept. 1544), en van Bart v. Hattem († 21 Nov. 1624). Deze laatste, voorzeker een bloedverwant, — vader of broeder, — der *Nav.* ibid. bl. 73 vermelde Isabella. Ook kwam te voorschijn een in het onderste gedeelte van een kerkmuur achter pleisterkalk weggemoffeld brok zachten zandsteen, waarvan het geheel, ni fallor, de voorstelling heeft behelsd van de aanbidding der drie Wijzen uit het Oosten vóór Bethlehem's krib, het bij ons voorgeslacht zoo geliefde tafereel der Drie-Koningen.

Ek-en-Wiel, 1 Oct. 1889. JAC. ANSPACH.

Utrecht. Overluidingen. Vervolg van *Nav.* XXXIX, 393.

1630. II Jan. in ob. et fun. Jōis ab Heuxtum [2]), quondam soulteti in Driel.

IV Jan. in ob. et fun. Anthonii a Voorst.

X Jan. in ob. Dollae Jōae ab Hemert.

XIII Jan. in ob. et fun. *Meinardi a Wassenaer.*

XXIV Jan. in ob. Dnī *Gideonis Mauritii a Boetzelaer et Asperen*, baronis S. imperii, canonici Sti Petri.

---

1) Op den steen vier kwartierwapens. Herald.-rechts: 1. drie (2, 1) vijfp. sterren, in elke waarvan wederom eene uitgeholde vijfp. ster, radsgewijs (v. Hattem, vgl. *Nav.* XXVI, 63, 412), 2. twee gekr. distels; herald.-links: 1. de drie sterren, 2. klimmende bok her.-rechts gewend. Vgl. nog *Nav.* XXVI, 636.

2) In de overluiding van 14 Sept. hieronder, komt voor Johannes ab Henextum

1630. xxv Jan. in ob. et fun. Gerardi Henrici a Dijck; est pater Henrici de Dijck, semipraebendati huj. eccl.

III Febr. in ob. et fun. Mri Jois a Royen, advti curiae Traj.

V Febr. in ob. et fun. Dni Ottonis Schrasser, J. U. D. et consiliarii curiae Traject. et Vianens.

X Febr. in ob. generosiss. Dni *Gulielmi a Renesse*, dni in Mal [1]), Heesbeen, etc.

XII Febr. in ob. et fun. Margaretae a Medenbliek, ux. Andreae de Wijck.

XVI Febr. in ob. et fun. Dni Jois a Groen, militantis sub signo dni de Beverweert.

XVIII Febr. in ob. et fun. Adriani Lombard.

VII Mart. in fun. Pauli Soest, filii Gerardi Gulielmi Soest.

XV Mart. in ob. et fun. Dllae *Joae de Voocht a Rijnevelt*, conventualis Sti Servatii.

XVIII Mart. in ob. Dllae *Mariae ab Oostrum*, ux. Dni *Eustachii ab Aeswijn*, dni in Wesenhorst; est matertera confratris Dni Gulielmi de Merode.

III Apr. in ob. et fun. Mri Caroli Martens, adv. cur. Traj.

XIV Apr. in ob. et fun. Jois Splinters, quondam consiliarii et camerarii civ. Traj.

XXII Apr. in ob. et fun. Dnae Agnetae Gilkens, filiae Mri Leonis Gilkens, quondam consiliarii et procuratoris gnralis cur. Traj.

XXV Apr. in fun. Gulielmi a Rutenberch; est frater confratris nostri Dni, Adolphi a Rutenberch.

XXVI Apr. in ob. et fun. Joae Gulielmi Plees, viduae Jacobi a Schendel quondam camerarii civ. Traj.

XXVIII Apr. in ob. et fun. Dni *Davidis de Zuylen de Natewisch*, quondam satrapis superioris partis dioeces. Traj.

XXX Apr. in ob. et fun. Dllae Joae Angleis, filiae Mri Henrici Angleis, quondam consiliarii et procuratoris gnralis cur. Traj.

V Maji in ob. et fun Mariae Jois a Heusden, ux. Mri Gulielmi a Lamsvelt, advti cur. Traj.

IX Meij in ob et fun. Dni Jacobi Quarebbe.

XVII Meij in ob. et fun. nobilis Dni *Hugonis a Zuylen a Nijvelt*, ppositi nri, dni a Doorn, Langbroeck, Cothen, Oostveen, etc.

I Jun. in ob. et fun. nobilis Dni Jacobi de Hemm.

VI Jun. in fun. Dnae *Mariae a Gelder*, filiae Dni Ottonis a Gelder.

---

[1]) Westmalle was eene heerlijkheid, die, door het huwelijk van Frederik v. Renesse met Anna v. Hamal in 1501, in het bezit van het geslacht v. Renesse kwam; zie Annuaire de la nobl. et des fam. patriciennes des Pays-Bas, 1871, blz. 216.

1630. IX Jun. in ob. et fun. Henrici Bosch, filii Gerardi Nicolai Bosch.

X Jun. in ob. nobilis Dñi Dñi Gulielmi Slooth, commendatoris Tielae.

XXI Jun. in ob et fun. Dñi Stephani a Rumelaer, canonici Sti Jōis.

XXII Jun. in ob. et fun. Idae Bruninghs, filiae Rutgeri Bruninghs.

I Jul. in ob. et fun. Corneliae, filiae Augustini, viduae Gerardi Jōis a Battem.

XXVI Jul. in ob. et fun. *Mariae de Reede*, filiae Dñi Ernesti de Reede, dñi vān Vuerse.

XXIX Jul. in ob. et fun. Dni *Jōis de Oostrum*, satrapis in Hagesteyn et consiliarii rei maritimae provinciarum unitarum.

XXX Jul. in ob. et fun. Dñi *Florentii de Hardenbroeck*, filii Dñi Petri de Hardenbroeck.

XXXI Jul. in ob. et fun. Eelardi a Doorn.

II Aug. in ob. et fun. Gabrielis Comans.

VII Aug. in ob. et fun. Henricae Schade, ux. Nicolai Verduyn.

VIII Aug. in ob. et fun. Dñae Susannae a Vreeswijck, viduae Mri Antonii a Bloelant.

XVIII Aug. in ob. et fun. nobilis Dñi *Adriani a Renesse*, dni a Wulp.

XX Aug. in ob. et fun. Dñi *Cornelii a Merenborch.*

XXV Aug. in ob. et fun. Elisabethae Schade, ux. Egberti Balthazaris de Leeuw.

VI Sept. in ob. et fun. Corneliae ab Hardenberch, filiae Nicolai ab Hardenberch.

XI Sept. in ob. et fun. Alettae Vosch.

XIV Sept. in ob. et fun. Jōae a Malsen, viduae Jōis ab Henoxtum [1]).

XVII Sept. in ob. et fun. Danielis a Berlicum, filii Gisberti a Berlicum.

XVIII Sept. in ob. et fun. Dñae Mariae a Mercken, filiae Nicolai Jōis a Mercken.

XIX Sept. in fun. et ob. Arnoldi Nicolai a Blanckendael, dum viveret sculteti de Houten, Goy et Wulven.

XX Sept. in ob. et fun. Barbarae van der Hoeven, ux. Anthonii a Mansveld.

XXVI Sept. in ob. et fun. Adriani Strick, filii Dñi Jōis Strick, consiliarii dominii Traj.

XXX Sept. in ob. et fun. Ludovici a Lommetsum, filii Mri Theodorici a Lommetsum, advti curiae Traj.

II Oct. in ob. et fun. Mri Hugo [*sic*] Berminet, consiliarii et doctoris ducis Aureliensis.

VIII Oct. in ob. et fun. Jōis Wtten Wael senioris, consulis civ. Traj.

XI Oct. in ob. Dllae *Annae Canters*, uxoris Dñi Digman de Vries, quondam civitati Dordracensi a consilio.

XIII Oct. in ob. et fun. Dlli *Everardi Ruysch.*

---

[1]) In de overluiding van 2 Jan. hiervoren komt voor Johannes ab Heuxtum.

1630. xv Oct. in ob. Dni Egidii de Wilt, consiliarii rei maritimae provinciarum unitarum et quondam scabini civitatis Harlemensis; est socer Dni Jois Manart.

xx Oct. in ob. *Bernardi filii Dlli Alberti Proeys.*

xxiv Oct. in ob. Dni *Hesselii a Lawyck*, dni in Tuyl, capitanei.

Eod. d. in fun. infantis Dolli Everhardi a Marssche.

xxv Oct. in ob. et fun. Dllae *Fridericae de Wael a Vronesteyn*, viduae nobilis Dni *Jois de Winssen*, dum viveret dni in Hoencop et Heemstede.

xxvi Oct. in ob. et fun. Annae Jois, ux. Broer Theodorii.

xxviii Oct. in ob. et fun. Dllae *Annae Amstel a Mijnden*, filiae Doi Herberti ab Amstel a Mijnden.

xxxi Oct. in ob. et fun. Mri Henrici a Schroyesteyn, advti curiae Traj.

ii Nov. in ob. et fun. Judith Blommers, ux. Gerardi a Reygersteyn.

vi Nov. in ob. et fun. Jois a Millingen, sculteti in Oostveen.

vii Nov. in ob. Dnae *Annae ab Assendelft*, viduae Dni *Jois Schagen*, liberi, dni in Schagen.

xviii Nov. in ob. et fun. Mri Gualteri Schoormonts, advti cur. Traj.

xxii Nov. in ob. et fun. Dni ac Mri Jois a Dashorst.

xxviii Nov. in ob. et fun. Judoci a Nijpoort.

v Dec. in ob. Dnae *Gertrudis a Lockhorst*, dnae in Lockhorst, viduae Dni *Nicolai a Matenesse*, dum viveret dni in Hasersouw, Slydrecht, etc

vi Dec. in ob. nobilis et strenni Dni Jacobi Aelbout, capitanei.

xi Dec. in ob. nobilis Dni *Francisci van der Does a Noortwijck*, satrapes in Noortwijck.

xv Dec. in ob. et fun. Dnae Christinae Harff, viduae Dlli Gerardi a Dirich, capitanei.

xvii Dec. in ob. et fun. Margaretae de With, viduae Adriani de With.

xx Dec. in fun. filii Dni Jacobi Vroessen, commissarii.

xxx Dec. in ob. et fun. Mariae Gerardi de Rosendael, ux. Jacobi a Steenre, subgraphiarii curiae Trajectinae.

(*Wordt vervolgd.*)

VRAGEN.

Bernard Picart. Is het bekend, in welk huis deze graveur op den Singel heeft gewoond »tegenover de Appelmarkt"? In de akte zijner begrafenis, i. d. 13 Mei 1733, staat duidelijk vermeld, dat hij op den Singel, hoek Beulingstraat H. N° 16 woonde. Wellicht het

huis, waar *nu* de firma C. L. v. Langenhuysen gevestigd is, (en in welk perceel in lateren tijd de gevelsteen »de berg Thabor" is geplaatst geworden)? Doch *dit* huis is niet tegenover de Appelmarkt gelegen, die, voorzoover ik weet, aan de overzijde van dat gedeelte van den Singel nimmer is gehouden geworden. En toch vindt men op vele der vroegere gravures van Bernard Picart, b. v. in 1714 vermeld, dat hij op den Singel »tegenover de Appelmarkt" woonde, »à l'étoile". — Heeft hij dáár dus vroeger gewoond, alvorens hij op 't hoek van Singel en Beulingstraat kwam te wonen, en heeft hij dus twee verschillende huizen op den Singel bewoond? In dit geval, vraag ik: hoe is het perceel thans gemerkt, door hem bewoond geweest, dat tegenover de Appelmarkt gelegen was? De bijvoeging »à l'étoile", vindt men steeds vermeld, toen hij op den hoek van Singel en Beulingstraat woonde, zoowel als toen hij vroeger, volgens mijne gissing, op den Singel tegenover de Appelmarkt woonde. — »A l'étoile" schijnt dus met de door hem bewoonde huizen niets te maken te hebben gehad, doch veeleer in verband te staan met de ster (étoile hérissée), die in zijn familiewapen voorkomt.

Amsterdam. J. G. DE G. J. JR.

Ter Hunnep. Convent ter H. = convent van Somersvord (a^o 1266), in Summersford (a^o 1268); vgl. Tijdr. Regr prov. arch. v. Overijsel I 20, 2 *met* den Bladwijzer achter dit Regr, en zie *Nav.* XXXIII, 368. Nu leest men *Nav.* XXIV, 204, van het convent van Brinckerinck te Diepenveen bij Deventer a^o 1406, een adellijk nonnenklooster. Is dit nu ook een dubbelnaam van Ter Hunnep? Gezegd Tijdr. Regr vermeldt dit Brinckerinck niet. Indien dubbelnaam, zoo kan ook deze denklijk iets bijdragen ter juiste bepaling der ligging van het voormalig aanzienlijk klooster Ter Hunnep. Heeft Diepenveen geen »brink"?

J. A.

Radinche. Deze heerlijkheid, van welke in 1333 Gerard v. der Marck heer was, — *Nav.* XXXIX, 504, — waar was ze gelegen?

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Hameland (XXXIX, 209) — en Chamouwe zijn naar mijne meening niet hetzelfde. Een gedeelte van het land, door de Nederlandsche Khatten of Katten [1]) bewoond, heette Batauwe, en daaraan ontleenden zij hun stamnaam. Vóórdat zij zich daar vestigden, hadden zij nog niet den naam Batavieren. De Chamaven of Hamaven kwamen uit de Chamouwe of Hamouwe, toen zij in de Nederlanden verschenen; zij brachten hunnen naam mede. Waar lag nu de Chamouwe? Ik vermoed, ergens tusschen Weser en Ems, en dat van daaruit volksverhuizingen plaats hadden naar het Westen en Zuiden, naar den IJssel en naar de omstreken van Hameln en Hanover. Tacitus zegt van hen (Ann. XIII, 55), dat Chamaven zich gevestigd hadden in een gewest, waaruit zij door de Tubanten verdreven werden. Dat gewest zal geweest zijn Salland. Mogelijk koloniseerden eenige Chamaven een Waddeneiland; maar 't is ook mogelijk, dat de naam Ameland niets met de Chamaven te maken heeft. Ammer, Emma, Eem beteekenen ook water (Klopstock, Sämmtliche Werke IX, 114 ed. Leipzig 1855). Het vermoeden ligt voor de hand, dat de door de Tubanten verdreven Chamaven zich op de Veluwe vestigden, en

---

[1]) ook Batten? [Neen, een deel der Katten werd o. i. eerst tot Batavieren *of* Batten, nadat zij in *Βατάβια*, *Βαταούα* waren aangeland. Vgl. Nom. Geogr. III, 47. Uit Batava Castra, onder welken naam het latere Passau (Beijeren) bij de Romeinen bekend was, zoowel als uit Batenburg (Geld., ibid. bl. 37), Battenberg (Opper-Hessen), Battenbroek (Antwerpen), Battemheim (dorp in Frankr., dep. Boven-Rijn), blijkt o. i. dat in de hoofdsylbe een appellativum, en geen oude volksnaam schuilt. Ook uit Battel, gehucht in Antwerpen, naast Battel *of* Battle vlek in Sussex; want wel werd bij dit laatste in 1066 een *slag* geleverd (tusschen Harold, koning van Engeland, en Willem hertog van Normandië), maar dit geldt niet van het gehucht in Antwerpen. Merkwaardig is het, de plaatsnamen met Bat tot hoofdsylbe, de gansche wereld door, na te gaan. Misschien heerscht hier overal volapük. Minstens zal Batouwe (en tutti quanti) wel weide-streek beduiden: Bat = mat, made. Red.]

daar hun stamnaam verliezend, Chauken genoemd werden, als zoodanig door Plinius vermeld onder de volken die tusschen de Rijnmonden woonden en met de Batavieren in de Romeinsche legers dienden. Onder Claudius Civilis namen zij deel aan den opstand. Ten tijde van Julianus waren Chamaven op de Veluwe, en maakten zich meester van de Betuwe. Zij werden onder het Romeinsch gezag gebracht, en dienden de Romeinen tot den ondergang van het rijk. Uit dit tijdvak zullen de gedenksteenen afkomstig zijn waarop de naam van Chamaven vermeld wordt. Men vond er tusschen Rijn en Maas, en een te Huissen bij Arnhem.

Die tweede volksverhuizing was, naar Zozimus vermeldt, veroorzaakt, omdat de Saksen hen hadden vooruitgezonden of verdreven. In de Nederlanden vormden zij na hunne onderwerping aan de Romeinen, met Friezen, Tubanten en Tencteren enz. een van de Saksen (Westfalen, Oostfalen en Angeren) afgezonderd soort van statenverbond. Toen de Romeinen hunne macht begonnen te verliezen, splitsten zich de Noord-Nederlandsche Franken in twee statenbonden, den Frieschen en Chamaafschen. En behoorden tot de gewesten van den Chamaafschen bond Flehite (ten oosten van de Veluwe), de Veluwe, de Lijmers, de IJsselgouw, Salland en Twente, en ook mogelijk Drente en Emsland. De bevolking dier gewesten maakte geene eenheid uit, noch in afkomst noch in taal. De bewoners van Flehite, de Veluwe, de Lijmers en de IJsselgouw, waren eigenlijke Franken [1]; de overigen Saksen, maar tegenover de andere volken maakten zij één geheel uit. Ook toen zij later hunne zelfstandigheid verloren, stonden zij eerst te zamen onder bestuur van eenen vertegenwoordiger des Frankischen konings. Later werd Hameland gesplitst; hetgeen aanleiding heeft gegeven, dat eenige geschiedschrijvers spreken van een Frankisch en van een Saksisch Hameland. In mijne beide monografieën »De graven in Hameland", en »Hattuarie" kan men daarvan 't een en ander vinden; maar de geschiedenis der Chamaven

---

[1] In 855 treft men in de gouw Flehite [a° 776), Fladate (einde 8ste eeuw), Flethetti (a° 855)] Frankisch recht aan (v. den Bergh, Mid.-Nederl. Geogr. 1872 bl. 193). RED.

is daarmede niet afgehandeld, en veel heb ik in portefeuille moeten houden.

A. J. C. KREMER.

[Waar haalt men toch dat Chamouwe of Hamouwe van daan? Is er één classiek historicus of geograaf, die het noemt? L. Ph. C. v. den Bergh, in zijn op bronnen-studie gegrond Handboek der Mid.-Nederl. Geographie, spreekt er niet van. Is 't dus wel gepast, eene redeneering te bouwen op eenen door eenen auteur uit den allerjongsten tijd gissenderwijs gevormden gouwnaam?]

LXXXIX.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen van Mr. J. Dirks.

Bijvoegsels op Repertorium I—LXXXIV.

(v. Loon II).

977 (1). 25 April 1637. De Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden kennen, bij voorbaat, aan *Galilei* een gouden keten en penning toe voor zijne uitvinding van de lengtebepaling met behulp der verduisteringen van de satellieten van Jupiter. *D. J. Korteweg* in *Verslagen en Mededeelingen der K. A. v. Wetenschappen* (Afd. Natuurkunde) Derde reeks IV (2) (1888) blz. 275.

978. v. L. II 238 (2). Bij *de Vries* (1884) n⁰ 567. Z. 81 W. *f* 13.50. Des penningmakers naam *J. Looff* niet in het compartiment en zonder Middelb. doch met een burchtje in het kantschrift. Ook bij *Völcker* n⁰ 596 Z. 91 W. *f* 30.—. *Kz.* Geen gras op het terrein; het profil van Breda verschillend en overigens ook als bij *de Vries.* Vgl. *de Groot-Kooiman* n⁰ 379 Z. 88 W.

983 (1). *Ned. Museum. Gids* blz. 67 (11). Vergulde penning aan ring. Op de eene zijde een wapen: op de andere zijde een meisje met een doodshoofd op de knie. Op een lint *nascendo morimur* (Geboren om te sterven) Randschrift *Susanna geboren den derden Augusti* 1638.

986. *Frans van Hals* schilderde *Pieter van den Brouck(e)* (*Broecke*) als directeur van Suratte, Perzië en Arabië in zijn 48ste jaar in 1633 volgens gravure van *Matham*. (*C. Vosmaer, Over Kunst* blz. 132).

988. In Cat. *Bom* (17 Maart 1884) n⁰ 64 met H. *de Croonendael* S.(*eignevr*) *de Bevre. Anno* 1639. *aet.* 24. AAA. *Kz.* Gehelmd wapen. Mm. 42/34. Ovaal (Tin).

990. *De Vries* (1884) n⁰ 576 Z. 54 W. *f* 7.25. *Vz.* Beeld van *Roe-*

land. Omschrift *Statua Rolandi Bremensis. Kz.* De stad waarboven het stadswapen met twee engeltjes enz. benevens een banderol waarop *Brema.* Beneden 1648: Omschrift *Conserva domine hospicium ecclesiae tuae.* (Bewaar o Heer! het toevluchtsoord uwer kerk) Mm. 56 Cat. *v. Gelder* II n° 6162 Z. 58 W. Cat. *Hooft v. Iddekinge* n° 91 Z. 58 W.

991. In Kon. P. Kab. *Aanw.* V 1883 blz. 125.

991 (1) † 1640. *P. P. Rubens* door *Jouvenel* Mm. 47 en

991 (2). Door *Simon.*

1000 (2) *A. van Dijck* door *Simon.*

1002 Aanvulling. Huwlijkspenning met latijnsche opschriften. Door *F. Blum* Mm. 31. *Renesse* n° 36535. Bij *de Groot-Kooiman* n° 392 Z. 15 W. *Vz.* Man en vrouw elkander omhelzend *Cum numine et concordia.* Kz. kip en kiekens *Ut pulli matris etc.*

1004. Cat. *Teding v. Berkhout* n° 151 als gegraveerde eerepenning voor *Jan Vych* enz. Mm. 58. In omgezetten kabelrand met oog en ring Z. 38 W.

1010. v. L. II 271 (1). Bij *Hooft v. Iddekinge* n° 96. *Vz.* Bb. met leeuwenhuid bekleed. *Kz.* als v. L. II 271 (1) Mm. 69 Brons. Ook bij *Bom-Luzac* 1873 blz. 25 n° 560 en n° 1011 als *H. v. I.* n° 97.

1013. Ald. n° 99 veel grooter en geheel ander borstbeeld. Mm. 16 door *Molart.* (Vergel. II 273).

1013. Lees: *Rokroy.* Ook groot 24 lignes. Cat. (1833) n° 7. *Revue* (1887) p. 146.

1014. v. L. II 274 (1). Bij *Teding v. Berkhout* n° 153. Vergel. *Goeree* n° 7 en 274 (1). Varieteit en n° 155. Andere *Vz.* In de *Catalogue des poincoins, coins et médailles du Musée monétaire de la Commission des Monnaies et Médailles* (Paris 1833) in 8°) vindt men niet (volgens *Revue Belge* 1887 p. 47) de stempels van 24 lignes opgenoemd die in den *Musée monétaire à Paris* nog bestaan.

1018 (1). 1643. Begraafnisp. van *Rijswijk* (*Revue Belge* (1859) p. 517 (60) en *Repertorium* n° 2527 (noot).

1020 (1644). Landdagspenning van Overijsel. Bij *Verkade* pl. 136) afgebeeld en blz. 159 *Overijsselsche daalder* genaamd. Beschreven door *Georg Heinrich Sander* in zijne *Sammlung rarer und merkwürdiger Gold- und Silbermünzen* (Leipzig 1751) als een *daalder* doch met een ander muntteeken en ook bij *v. Doorninck* als *Overijselsche rijksdaalder.* Muntteeken bij *Sander* een *bloem.* Bij *v. Door-*

ninck een *leeuwenkop*. Volgens *Cost Jordens* medaille bij *Keer* Z. n° 1754 *f* 8.75.

In *Overijsselsche Almanak* 1842 blz. 49 vierkant (proefslag) als penning. Cat. *de Groot-Kooiman* 1888 n° 224 grooter dan *Verkade* Mm. 45. Vgl. *Madai* n° 7105 v. L. IV 494 (3). *Verkade* blz. 160.

1023. In *Cat. de Vries* (1884) n° 589 Mm. 59 Z. 64 *f* 16.— te recht omgekeerd beschreven. *Vereenicht*, lees *Verenicht*.

1029. *Huig de Groot*. v. L. II 291. *Völcker* n° 615 (Z. 48 W. *f* 14.—) heeft: Signée K. A. Il paraît que cette médaille a été gravée par *Karlsteen* (Stokholm 1670—1718). Doch deze teekende *A. K.*, en hier staat *R.* A(*rondeaux*) — *Huig de Groot* overleed te Rostock (8 Aug. 1645) *G. Brandt Uitvaart* (Poezy 1688 blz. 361—364 en blz. 445).

O Delf, benij geen Maas den grooten Rotterdammer
De Groot is ruim zoo groot. Deez poogde Hollants jammer
Te stuiten door zijn raadt, maar tweedragts oor bleef doof,
Men schuwde veel te licht om liefdeloos geloof;
Indien zijn Fenix geest verdeelt waar onder zeven,
t Vereenigt Nederlant waar onverdeelt gebleven.

1 Novb. 1681 staat onder het opschrift van den penning bij *G. Brandt* blz. 646 (*R. Arondeaux* sneed juist 1678—1688 penningen in Nederland). Zie over het geslacht *Arondeaux J. H. Scheffer* en *Fr. D. Obreen Rotterdamsche Historiebladen* (volg. *Nav.* XXXIII, 16 noot 2), alwaar *Nog een ander op de Groot's medaille*:

Aanschou *de Groot* in t' kleen
Totdat men hem van steen
Ten toon zie staan te Delf
Op markt of grafgewelf.

Opschrift op de Kist.

Wie heeft de Vryheit meer verplicht?
'k Heb Loevesteyn den *Huig* gelicht.

1043. Volg. *Catalogue de Paris* (1833) n° 28 (ook in 18 lignes of 41 millimetres grootte) aldus te verbeteren twee geknevelde *matrozen*. De wapens zijn die van Spanje en Duinkerken (afgebeeld in *Trésor de numismatique et de glyptique, choix de médailles françaises* (III pl. III fig. 1) *Revue Belge* (1887) p. 23 (n° 29).

1043 (2). *Cat.* 1833 n° 29 *Revue* 1887 p. 23 (29). Op de inneming van Duinkerken. Omschrift als voorgaande en v. L. II, 295. Frank-

rijk op het strand staande vertrapt een roer; links het wapenschild van Duinkerken. In de afsnede · X *octobris* M.DC.XLVI J(*ean*) B(*ernard*). *Médailles de Louis le Grand* Edition de 1723 folio 20 (1).

M. *Jules Royer* merkt t. a. p. pl. 23 (1) op, dat deze penning een dergenen is die later dan 1646 (*toen Duinkerken ingenomen werd*) op last van Lodewijk XV tusschen de jaren 1715 en 1723 geslagen zijn »pour la révision complémentaire et la continuation de l'histoire »métallique du regne de son trisaieul dans le module de 18 lignes »ou 41 millimètres".

1048. Cat. *de Vries* (1884) n° 399 Z. 15 W. *f* 6.—.

1060. Als boven n° 607. Mm. 28 Z. 9 W. *f* 3.—.

1066 (1). 1647. Fransche legpenning op den te verwachten vrede te Munster *Jvsta. spes. pacis. in. armis.* (Gegronde hoop op vrede in de wapenen). Bij *de Vries* n° 668 (1884). Mm. 28 Z. 5 W. *f* —.50.

1066 (2). Als boven n° 669. Omschrift *Felices. meos. esse. jvbeo.* (Ik beveel den mijnen gelukkig te zijn). Mm. 28 Z. 6 W. *f* —.60.

1066 (3). 1647. v. L. II 306 (2) (3) bij *de Coster* n° 458 dezelfde typen, maar zeer fijne gravure, en op de rotsen ziet men de letters I(*oh*) L(*ooff*) de graveur ook van den grooten penning (1). Zie ook *v. Orden* I bl. 330. (»Verschillende figuren, soms iets kleiner").

1068. DV is *Jean Du Vivier* (geb. te Luik 1687, † 1761) stempelsnijder te Parijs. De ter aarde geworpen genius is Spanje. Zie *Revue Belge* (1887) p. 23 n° 34 tusschen 1715—1723 geslagen, groot 18 lignes of 41 Mm.

1069. Het gouden origineel in K. P. K. te 's-Hage. Afgietsel in gips bij *Bat. Gen. Cat.* 3de druk 1886 bl. 11.

Vrede van Munster.

1079. v. L. II 310. Bij *de Vries* (1884) n° 611 Z. 69 W. *f* 10.25, aldaar n° 612 als doos iets kleiner Z. 89 *f* 10.25, *Völcker* n° 625 Goud 122,5 W. *f* 170.— en n° 626 Z. 68 W. 421 *J. Schulman* IX n° 790 Z. *f* 18.50.

1080. v. L. II 311 *de Vries* (1884) n° 612 Z. 79 W. *f* 20.50, *Völcker* n° 627 Z. 90.5 W *f* 42.—.

1081. v. L. II 312 (1), *Völcker* n° 628 Z. 90 W. *f* 36.

1087. v. L. II 312 (2), *de Vries* n° 614 Z. 14 W. *f* 7.75. Zeer *en relief* en

1087 *e.* uit de hand bijgewerkt. De vrede recht voor zich uit

ziende; het wiel niet massief; onder den poot van den leeuw een schild, en op den voorgrond (behalve het borstharnas) een armstuk en een harnas. (Fraai).

1083. *de Vries* n° 615. *Vz.* Geheel als *Bizot* 183 fig. 72. *Kz.* als v. L. 312 (4). *Vz.* vgl. 312 (2). Z. 43 *f* 4.—. Als *Teding v. Berkhout* n° 168 Z. 43 W.

1083 (1). Bij *Völcker* n° 630. Z. 44 W. *f* 3.75 en n° 631 Z. 36 W. 1083 (*a*) *f* 4.—. Bij *Berkhout* n° 169.

1083 (2). v. L. II 312 (2). Ook met in de afsnede niets gegraveerd bij *Quintus* n° 1120.

1091. v. L. II 312 (3). Stempel gescheurd bij *de Vries* (1884) n° 616 Z. 60 W. *f* 7.75.

1093. v. L. II 315 (1). *Madai* n° 7085, *Völcker* n° 633 Z. 27,5 W. *f* 14.—,

1094. v. L. II 315 (2). *Völcker* n° 634 Z. 58 W. *f* 24.—.

1095. v. L. II 315 (3). *de Vries* n° 619 Z. 60 W. *f* 5.25 n° 620 Z. 61 W. *f* 6.75 *Teding v. Berkhout* Z. n° 113, *Völcker* n° 635 Z. 56 W. *f* 12.50.

1096. v. L. II 315 (4). Te lezen *Höhn J. Schulman* IX n° 791 *f* 11.—, *de Vries* n° 621. In de afsnede niets gegraveerd Z. 54 W. *f* 6.25, *Völcker* n° 636 Z. 825 W. *f* 20.—.

1097. v. L. II 319. Zeer zeldzaam, *de Vries* n° 622. Z. 70 W. *f* 10.75, *Völcker* n° 637 Z. 54.5 W. *f* 25.—.

1098 v. L. II 320. Bij *de Vries* (1884) n° 623. Br. *f* —.50. Bh. omschrift *Lud.* XIII *fr. et nar. rex* etc. = *Salm* en *Rep.* n° 1099.

1099. *de Vries* n° 624 Z. 137 W. *f* 18.25. De vraag aldaar gedaan is met ja te beantwoorden. Zie *Méd. de Louis le Grand.* Ed. 1723 fol. 28 18 n° 40. *Revue Belge* (1887) p. 24 (40) *du Catalogue des Coins.* Paris 1833, gesneden door *J. B.* dat is *Jean Le Blane. Revue* ibid. p. 18 (note).

1101 (1). Vgl. v. L. II 320 (3). Cat. *de Vries* (1884) n° 627 Z. 36 *f* 3.50. De Engelen een banderol houdend waarop *Monast. Westf.* Omschrift *Hic Mavors* etc. Cat. *v. Orden* n° 1601. *Madai* n° 5176. Aldus ook bij *Teding v. Berkhout* n° 178 Z. 36 W. *de Groot-Kooiman* n° 423 Z. 36 W.

1105 v. L. II 324 (1) *de Vries* n° 629 Z. 11 *f* 1.25. Bij *de Groot-Kooiman* n° 425 Z. 10 W. met eene afsnede onder de *Vz.*

1107 v. L. II 324 (2) *de Vries* n° 630 Z. 21 W. *f* 2.—. Zonder hand uit de wolken bij *Teding v. Berkhout* n° 179. Z. 21, *de Vries* n° 631 Z. 25 *f* 2.75. De takken tot een krans gebogen waarin *Monast. Westph.* (Vgl. 324 (2)).

1108. Als *Völcker* n° 644 Brons *f* 5.50 (*Museum Fr. Gen.* Z.).

1108 (1). Bij *Völcker* n° 643, 1648. Variant v. v. L. II 324 (2) *Vz.* = *Kz.* Plan van *Leipzig.* in vogelvlucht Daarboven. *Churf :(uvst) Hans Gory z :(u) Sachsen . . . haltet einen convent.* Daar beneden 16 *Lipsia* 31 (*Leipziger Vredethaler*). Door *S. Dodler* Z. 39 5 W. *f* 12.—.

1110. v. L· II 324 (4) Bij *de Vries* n° 635 Z. 22 *f* 2.25.

1110 (1). Bij *Völcker* n° 646 (1648) Variant v. v. L. 324 (4) *Vz.* = *Kz.* Mercurius naast een helm waarin bijen hun nest maken. *Pax una triumphis innumeris potior.* (Eén vrede beter dan tallooze overwinningen) Z. 22.5 W. *f* 2.50 Vgl. n° 1116.

1110 (2). *Völcker* p. 648 Z. 28 W. *f* 40.—. Op den vrede van Munster door de stad *Bazel* geslagen. Gemerkt F. *Fechter.*

1110. (3). *Bazel's* strooipenning op dien vrede. Bij *de Vries* (1884) n° 640 Mm. 21 Z. 3 W. *f* 1.50.

1110 (4). *Völcker* n° 649 Z. 30,5 W. *f* 21.—. Als boven door *Neurenberg* geslagen. Met drie harten. *Corda monarcharum quae tria pax ligat.* (Drie harten van vorsten die de vrede snoert). Gesneden door *J. Höhn.*

1113. Bij de *Groot-Kooiman* n° 431 Z. 46 W.

1116. Staat: 269 lees: 268.

1119. Invullen Z. 120 W. en voor *zijne* te lezen *syne.*

1120 6) Mm. 41. Kz. Wapen gelijk op al de andere penningen van n° 1120.

10) *Jean Cuyermans.* Conseiller du Brabant (Gravé an 18me siècle). Zeer zeldz. Brussel Cat. 30 Jan. 1888 n° 119.

24) *Ghisius* of *Chigi* (*Fabio*) van Sienna, nuntius 1648 zelf paus geworden als *Alexander* VII (1665—1667). Begraven in de kapel Chigi te Sienna. In het *Museum van het Friesch Genootschap van Geschied-, Oudheid- en Taalkunde te Leeuwarden* is een houten bord waarop eenige regels schrifts zijn geschilderd, aanwijzend dat deze kardinaal in 1646 bij Beetgum is geweest. (*Verslag Fr. Gen. Aanwinsten* 1880/81, bl. 131).

Fabius Chigi Ambassadeur des Paus van Romen

Gedverende de Handlinge van Vrede tot Mvnster
heeft hem hier Boven vertoont om de Belkommer
Peerende Merk te sijen niet lang daerna is gemelde
Ambassadevr self Pavs Geworden en Genoemt *Alexander de Sevend* 1646.

1121 v. L. II 329. In drie grootten afgebeeld in de *Numismatique béthunoise* de L. *Dancoisne* pl. XXIII à XXV, *Revue* (1887) p. 47 n° 39 du *Cat. de Paris* 1833.

1125. Afgebeeld in *Méd. de Louis le Grand* Ed. 1723 Folio 30 n° 44 (Gr. 18 lignes of 41 mm.) geslagen tusschen 1715—1723 op last van Lod. XV. (*Revue* Belge (1887) p. 24 (44). *Minerva* leunt op haar werpspies en aan hare voeten zijn de wapenschilden der ingenomen steden *Condé* en *Maubeuge*. Gemerkt D(*u*) V(*ivier*).

Munstersche vrede. Toevoegsels.

1137. Bij *de Vries* (1884) n° 674. Z. 2 W. Groschen in *Saksen-Gotha* door den Hertog uitgedeeld *f* —.50.

1141. Bij *de Vries* (1884) n° 677. Door den hertog *Piccolomini* aan de kinderen uitgedeeld. De jongen zonder kapje. Z. 2 W. *f* —.80.

1142 (1). Gedachtenismunt van *Wurtemberg*, *de Vries* (1884) n° 678 Z. 4 W. *f* 1.25.

1142 (2). *De Vries* n° 655. Van Ferdinand keizer van Oostenrijk, op het bijeenkomen van de commissie tot uitvoering van den Munsterschen vrede. *Vz. Weenen Kz Neurenberg*. Door *S. Dadler* (*Köhler Munzebelust.* XXII S. 273 *Lochner* III 205) Mm. 78. Z. 133 *f* 37.—.

1142 (3). Vrede van Munster voor Duitschland in 1650 te Neurenberg gesloten. Op last van *Johan George* keurvorst van Saksen, bij de feestviering te Leipzig geslagen. *Seckendorf* bl. 247, *de Vries* (1884) n° 670 Mm. 50 Z. 34 *f* 4.—.

1142 (4). Als voren. *Seckendorf* 268 (1) *de Vries* n° 671 Z. 21 W. *f* 4.—.

1142 (5). *Seckendorf* 268 (2) *de Vries* n° 672 Mm. 49 Z. 27 als zeldzaam *f* 2.75.

1142 (6). *de Vries* n° 673. *Vz.* Zonder omschrift. Op de *Kz.* geen wolk, doch een bloemenkrans, waarop het vers anders verdeeld in negen regels. Vgl. *Seckendorf* blz. 268 (1). Mm. 49 (Zeldzaam) Z. 22 W. *f* 3.—.

Aus meiner Angst ich teutsches Land

Darinn ick stecke meine Hand
Heb auf und hilf o Gott zu Dir
Der Dv auch solch andertest mir.

1143. Cat. *de Vries* n° 667 Br. *f* —.90.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Nieupoort. Van de hand des zelfden geleerden mans, Edw. Vlietinck, die zulk een belangrijk opstel schreef over de oude geschiedenis van het vlaamsche dorp Walravensyde (XXXIX, 293), en die ook nog andere werkjes uitgaf van gelyken aard, is thans een nieu geschiedkundig werk verschenen, waarop ik de aandacht der nederlandsche navorschers vestigen wil. Het is getiteld: Eene bladzyde uit de Geschiedenis der stad Nieupoort (namelik: Nieupoort in Vlaanderen, en niet Nieuwpoort in Zuid-Holland). Het bevat drie afdeelingen: Nieupoort en zijne visscherij in de XVe eeuw; het Beleg van 20—28 Juni 1489; en de Dankprocessie van Sint-Jan. Het is uitgegeven bij den boekhandelaar J. Vlietinck te Oostende, en kost 1 frank. Ook dit werkje onderscheidt zich door de naugezette wyze waarop de oorkonden geraadpleegd zijn, die er aan ten grondslag liggen. En wijl het menige hoogst belangrijke byzonderheid aan het licht brengt in oudheidkundigen zin, en daarby de oud-vlaamsche taal dier oorkonden naukeurig in afdruk brengt, zoo is niet aleen de geschiedvorscher, maar ook de oudheidkundige en de taalgeleerde in groote mate gebaat met dit verdienstelik geschrift. Het zij hiermede allen navorscheren byzonder aanbevolen.

JOHAN WINKLER.

Genealogische kwartierstaten. Vervolg van *Nav.* XXXIX, 581—8.

Pieter Abrahamszn v. Hoogenhouck, ridder d. H. R. Rijks, geb. Delft 3 Febr. 1613, † ald. 26 Jan. 1679, veertig-raad, schepen enz. ald., enz.; tr. ald. 27 Juli 1636 Cathª v. Ruyven, geb. ald. 26 Apr. 1613, † ald. 16 Juni 1695, dr v. Harmen Pieterszn v. R. bij Trijntje Pietersdr v. R. — v. H., v. der Burch, v. der Dussen [1]), v.

[1]) Tweede huwelijk.

Santen, v. der Mije, v. der Meer, v. Bodegom, Duyst v. Voorhout [1].

Mr. Nicolaas Gerard W ij c k e r h e l d B i s d o m [2]), geb. Rotterdam 13 Dec. 1779, † 's-Grav. 26 Mrt. 1813; tr. ald. 15 Mei 1808 Maria Henriëtte Bicker, geb. Amst. 10 Jan. 1787, † 's-Grav. 18 Aug. 1867, dr v. Mr. Jan Bernd bij Cathª Six. — Wijckerheld Bisdom, Meyners, Zegers [3]), Sleght, Wijckerheld, Leydecker, Heylinck, Edens.

Mr. Carel Jan Emilius graaf v. B y l a n d t [4]), geb. 's-Grav. 8 Jan. 1840, lid der gedeput. staten van Z.-Holl., enz. enz.; tr. 's-Grav. 30 Jan. 1873 Sophie Alexandrine v. der Staal, geb. Prinsenhage 19 Febr. 1849, dr v. Jhr. Guillaume Charles v. der St. v. Piershil bij Carolina Suzanna Leonora v. Dedem. — v. B., v. Tuyll v. Serooskerken [5]), v. Limburg Stirum, Collot d'Escury, v. der Duyn, Fagel, Bicker, Fagel [6]).

Maerten Harpertszn T r o m p [7]), baronet, geb. Delft 10 Apr. 1659, † ald. 5 Mrt. 1708, veertig-raad en schepen ald., enz.; tr. Rott. 4 Dec. 1701 Cathª Beijer, geb. ald. 1659, † Aken 11 Juni 1721, dr v. Mr. Samuel bij Anna Rees. — Tromp, v. Adrichem, de Haes [8]), v. der Graeff, Quack, v. der Eyck, v. den Heuvel, v. Beresteyn [8]).

Mr. Carel Willem v. H e e c k e r e n, geb. Doesb. 16 Mrt 1855 advok. en proc. bij den raad van justitie te Samarang; tr. Sam. 10 Aug. 1881 Johª Christina Louise de Kock, geb. Batavia 16 Juli 1860, dr v. Hendrik Wendelin Lodewijk bⁿ de K. bij Johª Chrⁿª Louise Hora Siccama. — v. H., von Weiler, v. H. tot Waliën, Haesbaert [9]), v. Wassenaer, von Lamers, v. Haersolte, von Rappard.

---

[1]) Eerste huwelijk. [2]) Zijn grootvader was Mr. Jacob Bisdom († 1762) geh. met eene Zegers; zijn overgrootvader Adriaen Jacobs B. († 1728) geh. m. Elisabeth Wijckerheld († 1729). Zie het wapen *Nav.* XXXIX, 224 besproken.

[3]) Eerste huwelijk. [4]) Zijn overgrootvader, Alexander graaf v. B. († 1819) kwartileerde met Rheidt en met? (in zilver drie (2, 1) rozen.

[5]) Eerste huwelijk. [6]) Tweede huwelijk. [7]) Zijn zeer saamgesteld, hier keurig geteekend, wapen, met het devies »Fortes Creantur fortibus", wijkt hier en daar af van de beschrijving in het Armorial, heeft ook slechts één helmteeken, en tot schildhouders twee griffoenen. Zijn overgrootvader, de in 1608 bij de kust van Guinea gesneuvelde Harpert Maertenszn v. der Wel genmd Tromp, voerde alleen de drie (2, 1) gouden St.-Andrieskruisjes (in rood). [8]) Eerste huwelijk.

[9]) Zie eene donnée nopens deze familie in *Nav.* XXVI, 427. ls. Ann. Nijhoff's Kaart van Geld. aº 1859 vermeldt bezuiden Eimeren, tusschen Valburg en Slijk-Ewijk (Over-Betuwe) een huis Hazenbaard; de kaart in Tegenw. Staat aº 1741 heeft het niet; maar op deze zoekt men zelfs het klassieke Eimeren (vgl. *Nav.* XXXIII, 104—6, 200, 481) te vergeefs.

François Eugène v. Heerdt [1]), geb. Utrecht 17 Oct. 1877, — v. Heerdt, Boddaert, Clignett, v. Heeckeren v. Brandsenburg, v. Braam [1]), le Jolle, Strubberg, v. Beek.

Mr. Jan Wilmsonn Kijmmell [2]), geb. Leeuwarden 4 Jan. 1836; tr. Utr. 12 Sept. 1861 Adelaïde Albertine v. Rappard, geb. Naarden 2 Mrt 1833, dr v. Johan Abraham Anne Christiaan ridder v. R. bij Isabelle Sophia von Löben Sels. — Kymmell, Mulier, Willinge, Haitsma, Oldenhuis, de With, Nijsingh, Tichelaar.

Gozewijn Wm Hendrik de Vriese, geb. op Kenenburg [3]) 6 Nov. 1752, † Breda 28 Jan. 1812, onderkoopman in dienst d. O. Ind. Cie, enz., later schepen te Middelburg; tr. 1° te Patna 1 Nov. 1778 Joha Alida v. Grieken, † 21 Oct. 1779, dr v. Paulus bij Maria Sophia Bettina Ruysch; 2° ald. 5 Mrt 1782 Agnita Louisa Verspijck, geb. Batavia 7 Dec. 1766, † Naarden 12 Apr. 1846, dr v. Leonard bij Joha Sara Swanevelde. — de Vriese, Radermacher, Versluys, v. Schinne, Cau, Beeckman [4]), de Munck [5]), v. Qualberghe.

Jhr. Duco Martena [6]) v. Burmania Vegilin v. Claerbergen [7]), geb. op Sixma-state te Huizum 19 Febr. 1859. — Veg. v. Cl., v. Burmania Rengers [8]), v. der Wyck, v. Asbeck, v. Burmania [9]), v. Andringa de Kempenaer, von Inn- und Kniphausen [5]), v. Plettenberg.

François Johan v. Pallandt, geb. 's-Grav. 3 Febr. 1866. — v. P., v. Hoogstraten, Torck, Caan, v. Aylva [10]), Copes v. Hasselt, v. Neukirchen genmd Nyvenheim, v. Hoogstraten.

Mr. Jan Henry v. Heemskerck (Graaf des H. R. Rijks) [11]),

---

1) Zijn overgrootvader Jacob Carel Frederik bn. v. H., burgemr van Kampen, † 1814, was heer van Benthuys. Helena Louisa v. Braam was zijne eerste vrouw.

2) Geheel gelijknamig met zijn grootvader. Zijn vader en overgrootvader heetten echter Mr. Jan Kijmmell. Hij voert Kijmmell gekwartileerd met ? (Wilmsonn ?) Zijn overgr. † 1775 te Assen, was lid van den »loffelijken etstoel" der landschap Drente.

3) Zie over dit kasteel *Nav.* XXXVII, 512; 'VIII, 360. 4) Tweede huwelijk.

5) Eerste huwelijk. 6) Niet als geslachtsnaam gedrukt.

7) Voert alleen het wapen Veg. v. Cl. Zijn overgrootvader († 1820) heette enkel Veg. v. Cl. 8) Agathe Geertruide Wilhelmine v. Bia R. was dr v. Regnerus Hendrik Sjuck Gerrold Juckema (niet als gesl. gedrakt) v. Bia R.

9) Het in Rietstap's Arm. sub n° 2 opgegeven wapen, maar zonder hartschild.

10) Eerste huwelijk. 11) Dit was zijn vader, Mr. Coenraad v. H. († 1702) ook.

heer van Achttienhoven en den Bosch, geb. Amst. 15 Febr. 1689, † 's-Grav. 26 Febr. 1730 (begr. Amst.), heemraad van de Beemster, enz.; tr. 's-Grav. 13 Mrt 1712 Anna Petronella v. Schuylenburch, geb. 's-Grav. 18 Jan. 1693, † ald., begr. Amst. 26 Jan. 1766, dr v. Mr. Willem v. Sch. bij Antoinette v. der Wielen. — v. H., Pauw, v. Beuningen, v. Hoven, Cant, Spiegel, Burgh, Storm.

Anne Wm Jacob Joost v. Nagell, geb. Lochem 25 Dec. 1851, burgemr van Barneveld, enz.; tr. Barn. 14 Aug. 1879 Joha Magdalena Cornelia v. Zuylen v. Nievelt, geb. B. 30 Mei 1856, dr v. Jasper Hendrik, heer van de Schaffelaer, bij Jeanne Cornélie v. Tuyll v. Serooskerken. — v. N., Schimmelpenninck v. der Oije, v. Burmania Rengers [1]), v. Rhemen [2]), du Tour, v. Pallandt, v. Andringa de Kempenaer, v. Leyden [3]).

Frans Willem Anne Beelaerts v. Blokland [4]), geb. 's-Grav. 26 Apr. 1878. — B. v. Bl., v. Reenen, Mersen Senn v. Basel [5]), v. de Poll, v. Riemsdijk [6]), v. Vollenhoven, v. Hoorn, Bonn [5]).

Jhr. Joan Cornelis Reynst [7]), geb. op Larestein bij Arnhem 23

---

[1]) Wilhelmina Maria v. B. R. (grootmeesteres v. het Huis der Koningin-Moeder), † 1863, dr v. Justinus Sjuck Gerrold Juckema v. B. R. [† 1832, met een meer samengesteld wapen (Juckema) v. Burmania]. [2]) Eerste huwelijk.

[3]) Sophia Dina barones v. L. † 4 Mei 1835, voerend v. L. v. Westbarendrecht; volg. Rietstap's Armorial 1e éd. uitgestorven.

[4]) In zilver drie (2, 1) mispelbloemen. Zijn overgrootvader Jhr. Mr. Gerard B. v. Bl., vrijheer van Blokland (d. i. Neder-Bl in den Alblasserwaard, wel te onderscheiden van Hoog-Bl. in het Land van Arkel), geb. 1772, † 1844, voerde tusschen die bloemen een hartschildje v. zilver beladen met twee gekant. en teg.-gekant. dwarsbalken v. zwart, welk schild Rietstap's Armorial 1e éd. aan eene familie v. Blokland toekent. Met het oog op het wapen van Brandwijk v. Blokland in den beneden volgenden kwartierstaat van Mr. M. C. H. ridder Pauw (geb. 1816), ligt het vermoeden voor de hand, dat die dwarsbalken het wapen der hooge heerl. Neder-Blokland vertoonen. In 1749 was Mr. Gerard Beelaerts ambachtsheer van Wieldrecht en Dortsmonde, eigenaar der hooge heerl. Neder-Blokland (Tegenw. St. v. Holl. VII, 443). [5]) Tweede huwelijk. [6]) Geen arend [Armorial, vgl. *Nav.* XXIX, 639, Omslag; XXXII, 126, 7, 8, 34; 'V, 52, 5 (zegel), 121 noot 4 (zegel), 186, 8; 'VI, 69 noot 1], maar in groen griffoen v. zilver (vgl. *Nav.* XXX, 318, 22), en wel in een gevierendeeld schild, waarvan kanton 2 en 3 zeer samengesteld.

[7]) Zijn grootvader van moederskant Mr. Jan Cornelis Radermacher († 1791) was requestmeester van den Prins-Erfstadhouder; diens gelijknamige vader († 1748), executeur des testaments van prins Willem III, enz.

Jan. 1798, † 's-Grav. 11 Oct. 1871, directeur-generaal van fin. in Ned.-Indië, enz. enz.; tr. Batavia 6 Juli 1828 Catha Geertruida Scherpingh, geb. Deventer 14 Juli 1805, † Bat. 13 Jan. 1831, dr v. Lidius Hubert Louis bij Catha Geertruida Yske. — R., Radermacher [1]), Bicker, Du Peyrou [1]), Clifford, v. Schinne, Pels, v. Loon.

Everhard Johan Willem Römer [2]), geb. Utr. 23 Jan. 1801, † Oudewater 6 Sept. 1878, gemeente-ontvanger ald.; tr. Goes 18 Aug. 1836 Louisa Françoise Cornelia v. Oosterzee, geb. Brakel 23 Jan. 1808, dr v. Dr. Wouter Leonardus bij Jacoba Laurentia Beudt. — R., Buys, v. Doelen, Avenhorn, v. Wachendorff, Jamin, Verwey, Rijser.

Mr. Abraham François Jean Romswinckel [3]), geb. Leiden 25 Mrt 1789, † 's-Grav. 1 Juli 1844, referendaris bij het ministerie van justitie, enz.; tr. 's-Grav. 24 Juni 1829 Anna Maria Canneman, geb. ald. 24 Mrt 1806, † Wageningen 16 Jan. 1885, dr v. Elias bij Geertruy Anthonia v. Vloten. — R., Verster [4]), Marcus, v. Woerkom, Henrix, Gast, v. Hoogenhouck, v. der Horst.

Mr. Hendrik Asuerus Wttewaall [5]), heer van Stoetwegen, geb. Utr. 26 Jan. 1699, † ald. 8 Jan. 1775, burgemr ald., enz. enz.; tr. Hoorn 2 Juli 1724 Margaretha v. Suchtelen, vrouwe van Stoetwegen, geb. H. 21 Sept. 1696, † Utr. 24 Febr. 1760, dr v. Mr. Nicolaas bij Catha v. Bredehoff. — Wtte Waell, Simonides v. Nijs, v. Ween, v. Nellesteyn [4]), v. Ommen [6]), v. Nijs [7]), v. Suylen, v. Veen.

Jan Hendrik Jetse v. Wageningen thoe Dekema, geb. Leeuwarden 14 Nov. 1860. — v. Wageningen, Wichers, Crommelin, Feith, Houth, Smith, Brouwer, Meurs.

Thomas Gerrit Versfelt [8]), geb. Voorschoten 26 Aug. 1855, ontv. rijks-belast. te Weert c. a.; tr. Dusseldorp 4 Mei 1886 Joha Jacoba Carbasius, geb. Meppel 13 Dec. 1858, dr v. Dirk [9]) bij Anna

[1]) Eerste huwelijk. [2]) Het Armorial 1e éd. heeft het wapen der Utrechtsche Römer's niet.

[3]) Geen schildhouders; aanz. helm gedekt door een kroon, waaruit eene kuip (vgl. over deze figuur *Nav.* XXXV, 53) met drie pluimen oprijst.

[4]) Tweede huwelijk. [5]) Geen schildhouders; geen gekroonde hamer tusschen de vlucht; de linkervleugel zwart. [6]) Joha v. Ommen, wede Herman Mathijs v. Borchorst. [7]) Anna v. Nijs tr. Leeuwarden 9 Aug. 1635 Mr. Simon Simonides, geb. Emden 3 Juni 1610.

[8]) Item kantonrechter-plaatsvervanger in het kanton Weert, kapt. der schutterij. Vgl. de wapen-beschr. in *Nav.* XXXVIII, 601. [9]) postdirecteur, laatst te Alkmaar.

Meemeling. — V., de Meyer, Sybrands, de Graaf, de Jongh [1]), Prumers, Smit, Akerval.

Mr. Johan v. den Brandeler [2]), geb. Dordr. 2 Apr. 1667, † ald. 10 Febr. 1755, thesaurier en burgemr ald., enz. enz.; tr. ald. 7 Sept. 1706 Margta Joha v. Mewen, geb. ald. 6 Mrt 1682, † ald. 3 Juli 1743, dr v. Mr. Filip bij Margta Repelaer. — v. den Brandelaer, Crillaerts, Beens, Snellen, v. Baerle, v. Griensven [3]), Bacx [4]), v. Giffen.

Isaäc Cornelis Farret [5]), geb. Amst. 1 Nov. 1778, † ald. 14 Mrt 1820, secretaris van schepenen ald., enz.; tr. Velp (Geld.) 4 Juni 1805 Joha Adriana v. Alderwerelt, geb. Wageningen 22 Apr. 1781, † Amst. 22 Mei 1814, dr v. Jean Constantijn bn v. A. bij Petronella v. Leyden. — F., Graafland, Canzius, Vitriarius, v. Beeck, Reepmaker, v. Olphen, v. den Treek.

Jhr. Jean Louis de Casembroot, heer van Willige Langerak, ged. Utr. 28 Febr. 1709, † Breda 30 Aug. 1777, luit.-generaal, enz. enz.; tr. 1° Nov. 1732 Anna Constantia Margta Cau, geb. Middelburg 25 Febr. 1712, † Breda 12 Juni 1769, dr v. Iman bij Elisabeth Wilhelmina de Mauregnault; 2° Breda 28 Apr. 1771 Louise Cornelia Elisabeth Clunder, geb. ald. 13 Oct. 1754, † ald. 21 Mrt 1822, dr v. Cornelis bij Elizabeth Provo. — de C., v. Bergen [6]), v. Ledenberch, v. Dam, Romeyns, Meerman, v. Sypesteyn [7]), Hoogerbeets.

Johan Gerhard Wilbrenninck, geb. Zutfen 10 Febr. 1804,

---

[1]) Alida de Jongh werd 14 Mrt 1738 niet te Waalre, maar te Valkenswaard geboren.

[2]) Zijn vader heette François v. den Brandelaer († 1676), zijn grootvader Roelandt Jacobszn Huybrechts v. den Brandelaer († 1665 op het huis den Emer te Princenhage), zijn overgrootvader Jacob Corneliszn Huybrechts († 1608).

[3]) Jan Jacobszn Crillaerts, regent van het gasthuis te Breda in 1602, tr. eene (voornaam?) v. Griensven Hendriksdr. Haar wapen: in zwart drie (2, 1) klimmende leeuwen v. goud.

[4]) Wapen: zilver met schildhoofd v. rood beladen met een gaanden leeuw v. zilver.

[5]) Zijn overgrootvader was de *Nav.* XXXVI, 284 vermelde Johs F., pred. te Tiel, geb. Woerden 9 Sept. 1670, geh. Abkoude 11 Mei 1700 met Aa Mta v. Beeck, geb. Amst. 22 Jan. 1674, † Tiel 22 Mei 1738 (welk sterfdatum niet overeenkomt met het Actenboek der Cl. Tiel). Deze kwartierstaat vertoont dus de wapens dezer echtelieden. [6]) Derde huwelijk. [7]) Joha v. S., geb. 21 Febr. 1598, gade van Johan Gilliszn v. Ledenberch, heer van Willige Langerak, was wede Maurits de Hérauguières.

† Deventer 21 Aug. 1879, luit.-gen[l] cav., enz.; tr. Spankeren 5 Juli 1826 Joh[a] Willemina Filippina Sloet tot Hagensdorp, geb. Z. 8 Aug. 1801, † Arnhem 3 Nov. 1871, dr v. Boudewijn Reynt Wouter tot H. en Zwanenburg bij Catha Elisabeth Louise v. Dedem tot Vosbergen. — W., v. Rhemen [1]), v. Hasselt, Schimmelpenninck v. der Oije, Bongart, Sloet tot Lindenhorst, Cuper (v. Holthuysen), de Cock v. Haeften [2]).

Willem Antonie S n o e c k, geb. Leiden 20 Febr. 1774, † Heusden 8 Jan. 1830, ontv. dir. belast. en acc. te Sijbekarspel; tr. 's-Grav. 29 Apr. 1799 Petronella Joh[a] Boellaard, geb. Meerkerk 25 Nov. 1773, † Sijbek. 20 Nov. 1826, dr v. Mr. Dirk bij Dorothea Beatrix Diderica Boellaard. — Sn., Marcus [3]), Roskam [3]), Mylius, v. der Meulen, v. Hoogenhouck, Boon, de Hulter [3]).

Johan Pieter H a i t s m a M u l i e r [4]), geb. Amersfoort 29 Juni 1871. — H[a] M[r], Godin de Pesters, Ypeij, Op ten Noort, Haitsma, de Jacobi, v. Bienema, v. Pallandt.

Adrien Jacques Corneille R e t h a a n M a c a r é [5]), geb. Haarlem 28 Aug. 1885. — R[n] M[ré], v. Bijnkershoek v. der Koog, Ontijd, v. Toulon, v. Naerssen, Rijgerbos, v. der Meersch, v. Nispen.

Hiermede de opgaaf van aflevv. 1—19 afgeloopen zijnde, deelen wij nog mede, dat de *Nav.* XXXIX, 414 vermelde Mr. Gaspar de Roo het door zijn overgrootvader, Matthijs Willemszn de Roo (Jan. 1661 geh. m. Catha Ottosdr v. Elst) gevoerde wapen (in zilver roode lelie) kwartileerde met het wapen (zijner moeder) v. Kinschot, met hartschild Gedeeld in drieën: 1. in rood twee rozen onder elkander, 2. effen zilver, 3. in rood toren v. zilver. Het Armorial 1e éd. geeft

---

[1]) Joh[a] Cath[a] v. Rh., eerste gade van Mr. Diderik Evert W., † te Zutfen 7 April 1806, was stiftsjuffer van Ter Hunnep (voorm. adell. convent te Diepenveen).

[2]) Charlotte Jacoba de C. v. H. (vgl. Nederl. Heraut 1887 bl. 182) werd te Nijmegen geb., waar zij huwde, en † op Voorstonden (Brummen); haar echtgenoot Alexander Sch. v. der Oije werd te Ruurlo geb. en † te Zutfen.

[3]) Eerste huwelijk. [4]) Zijn overgrootvader was Pieter Mulier († 1866), geh. 1809 m. Marg[ta] Haitsma († 1819), zijn overgrootvader van moederskant Jhr. Mr. Willem Nicolaas de Pesters, heer van Cattenbroek, † 1831, geh. m. Cornelia Jacqueline de Jacobi † 1844. Johan Pieter voert het wapen van zijn overgrootvader Pieter, zonder kwartileering met Haitsma.

[5]) Zijn overgrootvader van moederskant was Maarten v. der Koog († 1839), geh. m. Ester Sara Elisabeth Rijgerbos († 1813).

noch dit enkelvoudige noch dit samengestelde wapen op. Voorts:

Ibid. de Roo met v. Kinschot — eerste, v. Alderwerelt met v. Savelsteyn — 2de huwelijk.

Ibid. Hendrik Casteren v. Cattenburch kwartileerde zijn wapen niet met dat van v. Casteren.

Ibid. De groot- en overgrootvader van Samuel de Wilde heette enkel Sauvage. Jean S. Pierre'szn tr. Breda 1597 Maria Cuyk v. Mierop, wed. kapt. Nicolaas v. Beringen. Dezes zoon, Pierre S. was wapenbewaarder van Prins Willem II. Dezes zoon, Pierre S., later genmd de Wilde † 1693 is tweede secretaris van Prins Willem III geweest. Zij waren van afkomst Walen.

Ibid. Cornelis Avenhorn † 1758 kwartileerde zijn wapen met dat van Coninck. Zijn overgrootvader, Mr. Pieter A. Corneliszn † 1712 was geh. m. Hillegonda Coninck († 1733).

Ibid. Sara Maria Cadel † 1736 was de tweede gade van Harme (Maarten) Graswinckel.

Ibid. Jhr. Hendrikus Octavius Wichers † 1889. In de wapenteekening blijkt niet, dat de oranje-appelen v. goud zijn.

Doen wij thans nog opgaaf der jongst-verschenen aflevv. 23 en 24, te samen zes kwartierstaten.

Wigbold Albert Willem graaf v. Limburg Stirum, heer van Warmond, geb. 's-Grav. 24 Mrt 1845, † op den huize ten Donck (Ridderkerk) 11 Sept. 1884, kamerheer des Konings, enz.; tr. 's-Grav. 6 Juni 1874 Anna Elisabeth Groeninx v. Zoelen, geb. op ten Donck 25 Juli 1850, dr v. Mr. René Frédéric bn Gr. v. Z., heer van Ridderkerk, bij Aurelia Elisabeth gravin v. L. St. — v. L. St. [1]), v. der Wyck [2]), v. Slingelandt, v. Pallandt, v. der Does [3]), v. Muyden, v. Boetzelaer, Schimmelpenninck v. der Oije.

Mr. Mathieu Christiaan Hendrik ridder Pauw, heer van Wieldrecht, geb. 's-Grav. 19 Febr. 1816, kamerheer des Konings i. b. d., lid van den hoogen raad van adel; tr. Zeist 12 Oct. 1855 Aletta Cornelia Anna Voombergh, geb. Amst. 29 Juli 1828, dr v. Albert

---

[1]) Eerste huwelijk. Leopold was zoon van Wigbold Albert Willem v. der Does v. L. St. [2]) Adolphine Wilhelmina Anna v. der W., vrouwe van Warmond.
[3]) van Noordwijk.

bij Agnes Henriëtte v. Loon. — P., Beelaerts, Buys, Jongbloet, v. Boesschot, Brandwijk v. Blokland [1]), Bruguier, v. Baijen.

Jhr. Ludolf Henri Jean François v. Bevervoorden tot Oldemeule [2]), geb. Amst. 15 Jan. 1871. — v. B. tot O., von Alvensleben-Erxleben [3]), v. Westrenen [4]) (van Themaat), von der Schulenburg, v. Ossenberch, von Schenk von Flechtingen, v. den Heuvel, von Kirchbach.

Mr. Wibo Bernardus Buma, geb. Leeuwarden 14 Juni 1861, adv. ald.; tr. Arnhem 15 Mrt 1888 Amelia Gerardina Albarda, geb. ald. 5 Jan. 1867, dr v. Mr. Wm Christiaan bij Aa Ma Catha v. Andringa de Kempenaer. — B., Wijckerheld Bisdom, v. Haersolte, v. Imhoff, Hora Siccama, Lewe [5]), Hora Siccama, Sloet [6]).

Joan Aegidius v. Rhede v. der Kloot, geb. 's-Grav. 4 Oct. 1867. — v. Rh. v. der Kl., v. Reenen, Luymes, v. de Poll, v. der Hoek, v. Vollenhoven, Snoeck, Bonn.

Dirck Adamszn v. Bleyswijck [7]), geb. Delft 11 Apr. 1635, † ald. 1 Mrt 1685; tr. ald. 21 Sept. 1673 Jannetta Magdalena Jansdr v. der Meulen, geb. 6 Jan. 1650, † ald. 22 Juni 1723. — v. Bl., Meerman, v. der Graft, v. Santen, v. der Dussen, v. der Burch, v. Hodenpijl [8]), v. Montfoort.

---

[1]) Anna Wilhelmina Br. v. Bl. († 1769) maakte haren echtgenoot Mr. Gerard Beelaerts († 1790) tot vrijheer van Blokland. [2]) Zijn overgrootvader, Thomas Adriaan Engelbert († 1817) heette enkel v. Bevervoorden. [3]) Derde huwelijk.

[4]) Mr. Pieter Hieronymus v. Westrenen, heer van Themaat en Houderingen, † 1845, staat getiteld als Chevalier de l'Empire.

[5]) tot Aduard. [6]) tot Tweenijenhuizen. [7]) Zijn overgrootvader († 1612) heette Adriaen Dirckszn Fijck v. Bleyswijck, en had tot gade Claesgen Huygen v. der Dussen († 1631). Terwijl Dirck Adamszn († 1685) in zilver drie (2, 1) koeken v. zwart (aanz. helm, gekroond; helmt.: de koek, waarop een jachthoren rust) voerde; had Adriaen Dirckszn het gekwartileerd met? (in zwart drie (2, 1) bierkannen v. zilver. Rietstap's Armorial geeft een heel ander wapen aan v. Bl. (Holl.). Al de in dezen kwartierstaat genoemde voorzaten van Dirck Adamszn waren Delfenaren.

[8]) Pietertge Cornelisdr v. Hodenpijl († Delft 29 Juli 1602) voerde in goud drie (2. 1) vogels [hoenders? pauwen (niet aanziend of pronkend)?]. Het Armorial vermeldt drie hiervan gansch onderscheidene wapens Hodenpijl; daaronder één: Ville de Delft (1612). Was gezegde gade van Daem Isaackszn v. der Graft († 1601) eene voorzaat van Gijsberti Hodenpijl (met weglating van het voorzetsel)? Vgl. *Nav.* XXXVIII, 100, 1; 'IX, 386, noot, 556. Het Armorial geeft aan Gijsbert in goud drie klaverbladeren v. zwart.

Bovenstaande reeks van kwartierstaten verschaft gewis menig nieuw genealogisch en heraldisch gegeven. Is wapen-beschrijving veel waard, hier ziet men van hoe groot aanbelang wapen-teekening is; inzonderheid, wanneer ze zóó wordt uitgevoerd als in dit werk der heeren v. Rhede v. der Kloot en Bär. J. A.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Abondis (XXXIX, 515). Hij was Italiaan, en heette Abondio. Zie over hem en over deze adellijke kunstenaarsfamilie: G. K. Nagler, die Monogrammatisten... (München, 1858 en volgg.), dl I, n° 35, 106, 404 en 1005—1008, maar inzonderheid n° 1007.

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

James Price, de laatste alchimist. De *Nav.* XX, 290 bedoelde brochure is getiteld: An account of some experiments on mercury, silver and gold, made at Guildford in may 1782, Oxford 1782, in 4°. Dat daarvan vier verschillende uitgaven zouden bestaan, komt mij echter hoogst onwaarschijnlijk voor; misschien heeft eenig afschrijver van den titel de aanduiding van het formaat (4°) genomen voor die der uitgave (4e). Jöcher, e. a., Gelehrten-Lexicon (Fortsetzungen und Ergänzungen, VI, kolom 893) noemt eene hoogduitsche vertaling: ... Teutsch übersetzt von Seyler, Dessau 1783, in 8°, en W. Heinsius, Bücher-Lexicon, III, kolom 252, haalt aan: Price, Versuch mit Quecksilber, Silber und Gold, nebst einem Auszuge aus Bayle's Erzählung, Leipzig, Barth 1783. Jöcher noemt bovendien nog een uittreksel uit het werk: Ein Auszug von J. F. Gmelin, im Götting. Magazin der Wissensch. und Literatur, 1783, bl. 410 en volg. en 579 en volg. — James Price, die eigenlijk James Higginbotham heette, werd in 1752 geboren. Om te voldoen aan den wensch van een nabestaande van moederszijde die hem eene schoone fortuin naliet, veranderde hij zijnen naam in dien van Price. Hij was Med. Doct. te Guildford (Surry) maar tot lid der Royal Society benoemd, woonde hij van Nov. 1782 tot in het begin van 1783 te Londen.

Price beweerde den Steen der wijzen of tenminsten de kunst van goudmaken te hebben gevonden, en bood zelfs aan koning George III eenig goud aan, volgens zijn bewering door hem gemaakt. De zaak baarde natuurlijk veel opzien onder de geleerden van zijnen tijd, en de Royal Society gelastte Price, op straffe van uitsluiting, de proef te herhalen, in tegenwoordigheid van een paar beroemde scheikundigen, Richard Kirwan en Peter Wulfe. Toen nu, zooals van zelf spreekt, de hem opgelegde proefneming mislukte, zocht Price, die zijne bedriegerij niet wilde erkennen, de zaak op de lange baan te schuiven, door herhaaldelijk uitstel te verzoeken, totdat hij Jan. 1783 Londen in stilte verliet en naar Guildford terugkeerde. In Maart van dat jaar stookte hij eene groote hoeveelheid laurierkerswater, en leefde hij, na ook zijn testament te hebben gemaakt, in de grootste afzondering tot 3 Augustus, tegen welken dag hij een aantal zijner bekenden ten zijnent noodigde, welke uitnoodiging echter door allen werd afgeslagen. Na op dienzelfden dag het ontbijt en het middagmaal te hebben genomen, liet hij zich des namiddags op het gewone theeuur eene flesch laurierkerswater brengen, en dronk daarvan de hoeveelheid van omstreeks $^1/_2$ liter. Dit gedaan, bracht hij met de grootste bedaardheid de flesch aan zijne dienstbode weder, keerde daarna terug in zijne kamer en viel dood neder. Zie, voor meerdere bijzonderheden: Götting. Magazin der Wissensch. und Literatur, III bl. 886—889; Jöcher, a. w.; London Medical journal, aug. 1783; Gurney, Lectures on chemistry; Hoefer, biographie générale, XLI, kolom 21, enz.

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

V R A G E N.

Alboem (XXXV, 358). De Alb-boom of Alberboom is de Abeelboom (Populus alba). Zie Kiliaan, Etymologicum, cur. G. v. Hasselt, Leiden 1777, blz. 19.

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

Ostende. Op borden van gewoon aardewerk in eene dorps-stulp zag men dezer dagen een soort van kermiswagen, uit wiens half-

geopende achterdeur eene vrouw of maagd komt kijken; terwijl hare plotselinge verschijning eenen man of jongman van schrik achterover doet vallen, die den voet op het trapje onder die achterdeur had gezet. De beide personen hebben caricatuur-aangezichten. Onder deze voorstelling leest men: »se tromper de cabine (cabinet?); er boven, in den rand van het bord, »Ostende". Wat is de beteekenis van dit een en ander?

Militaire Willems-orde. In art. 6 der Wet houdende instelling van de Militaire Willems-Orde, komt o. m. voor: Het versiersel der Orde zal bestaan in enz. »Over hetzelve ligt het Bour»gondische Kruis bestaande uit groene laurierstokken, zaamverbonden »door den gouden vuurslag"; op enz. Welke is de beteekenis dezer verschillende samenstellende deelen van het Kruis? Is het juist, dat ook in het versiersel der Russische orde van St. Andries het Bourgondische kruis voorkomt?

Zwaardveger. Voor mij ligt een degen met inschrift: »Dirck Orkenius Mr swaertveger in de Kalverstraat tot Amsterdam. Wanneer leefde deze?

U. H. J. S.

TAALKUNDE.

Bennekom (XXXIX, 169). Dat de oude vormen van dezen plaatsnaam (Berichem, Benichem, Berinchem, Bernichem, enz.) eerder eene verklaring als »b r i n k-h e e m" toelaten, dan die uit den mansnaam B e n n e, kan ik niet inzien. Naar mijne overtuiging is B e n n e-k o m wel degelijk van patronymicalen oorsprong. B e r i n (= beer) is een o.germ. naamstam, die dikwijls tot het vormen van voornamen werd aangewend. Vele daarvan zijn nog bij ons in gebruik. Voor de verklaring van onzen plaatsnaam echter is alleen B e r n h a r d noodig. Ieder kent den naam, zoowel in dezen als in vervloeiden vorm. Ik zal dus alleen die wijzigingen vermelden, welke hier van dienst kunnen zijn. Wij kennen vooreerst de vormen B e r n a r d

en B e r n e r d, die na het uitvallen der laatste *r* in B e r n t en B e r e n d overgingen. Hieruit ontstonden door afslijting gemakkelijk de vormen B e r n en B e e r n. Uit een hiervan afgeleiden patronymicalen plaatsnaam, bijv. B e r n i n c h e m, laten zich de oude vormen van B e n n e k o m licht verklaren; bij sommige is de *n*, bij andere de *r* uitgesleten. — Wanneer nu Winkler (Geslachtsn. 28) B e n n e k o m uit den mansnaam B e n n e verklaart, dan stemt die duiding met de mijne overeen. Immers, B e n n e is evengoed als B e e r n eene vervloeiing van B e r n h a r d. De overgang is als volgt. B e r n a r d, B e r n e r d, B e n n e r t (B i n n e r t), B e n n e (B i n n e) Misschien moet men tusschen de beide laatste vormen nog invoegen eene schakel * B e n n e t (waarvan de fri. mansnaam B e n t, B e n t e). — Het komt dus feitelijk op hetzelfde neêr, of men als naamgever van Bennekom B e n n e, B e r n of B e r n h a r d aanwijst. — Dat de naam rechtstreeks zou afkomen van den enkelvoudigen naam B e r i n, B e r e n of B e r e, ofschoon daar etymologisch natuurlijk geen bezwaar tegen is, acht ik onwaarschijnlijk.

BOEKENOOGE.

Berlaar, enz. Het *Nav.* XXXIX, 229 voorgestelde vindt denklijk bevestiging in eene mededeeling mij onlangs van bevriende zijde, gedaan, dat de naam ook wel *Berc-* en *Berch*laer luidde. Deze vormen met Ballaer in overeenstemming gebracht, wijzen denklijk op berc = merke, marke, d. i. grens(-land). — In denzelfden trant zal Blois (Beloys) = Valois wezen. — Kan men zich hiermede niet vereenigen, zoo vatte men Berlaar in denzelfden zin op als Bedbur (bij Xanten) a° 1491 Beed*ber* (Overijs. Arch. IV, 527), maar in omgekeerden trant: Berlaar = burchtweide, Bedbur = weide-burcht. Doch in casu neme men aan, dat Barlaar eenvoudig vervloeide tot Ballaer. — Bij *Nav.* t. a. pl. nog te voegen Berendorp (tusschen Imster en Roer, in Munsterland) en Barendorf (Pruissen, rgdstr. Maagdenburg, kr. Wanzleben). Dit is toch waarlijk geen ursi-vicus.

J. A.

K e l (XXXIX, 479). Waarom zou deze sylbe niet kunnen beteekenen laagte, moeras? Waarom Kel niet zijn gelijk *gel*, te vinden in Gelre en Geldrop? In beide woorden beteekent het laagte, 't geen

uitmuntend overeenkomt met de lage ligging dier beide plaatsen. (De eerste voert drie mispelbloemen of plompenbladeren in het blazoen, Geldrop drie harten of plompenbladeren). Kel is, naar ik meen, een Keltisch woord, en 't zou niet onmogelijk zijn, dat Kelt oorspronkelijk hetzelfde beteekende als »Nederlander". Kel en geul schijnen verwant; keel ook met kolk, kelk.

A. J. C. KREMER.

Wilbrenninck (XXXIX, 174). Gesteld, dat Wilbrenninck ontstaan is uit Wilbrinck (het omgekeerde is waarschijnlijker), zoo is dit volstrekt geen bezwaar om den naam als een vadersnaam te verklaren. Brand als tweede samenstellend deel van mansnamen gaat vaak in -bren, -beren over. (Vgl. den bekenden fri. naam Wyberen, Wybren, d. i. Wybrand, Wigbrand). Met den patronymicalen uitgang -ink ontstaat dus uit den mansnaam Wilbren, Wilberen (= Wilbrand) de vorm Wilbrennink of Wilberenink. Uit dezen laatsten vorm kan (ook zonderdat hij eerst tot Wilbererink verliep) Wilberink zijn ontstaan, dat gemakkelijk in Wilbrink overging. Voor zulk een uitvallen van eene geheele lettergreep vergelijke men het mnl. heilegeest (voor heilige geest), vla. lievrouw (voor lieve Vrouw), fra. idolatrie (voor lat. idololatria).

BOEKENOOGE.

[Maar Brenninkmeijer (a° 1879, Herald. Bibl. 1881 bl. 63, noot) dan? Is dit Brennink geen uitgedegen vorm van »brink"?]

De uitgang ing, ink. Hoe gevaarlijk het is, eene bewering als die van *Nav.* XXXIX, 167, 70 kategorisch te uiten, blijke nog, behalve uit ibid. bl. 232 (v. *der* Dullink), v. *der* Hadding (te Doetinchem), denklijk uit den in 1366 voorkomenden gesl. Avezinch (Grp Zutfen, Overijs. Arch. I 76), welke, in den mooglijken zin van »hofveld", — vgl. het Zuideras van *Nav.* XXXIII, 368, 9; 'IX, 459, — evengoed reden van bestaan kan hebben als bijv. de gesl. Avenbagh (Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 280) z. v. a. hof-beek. Voorts, uit De Heuning (tiendblok te Ochten) in verband tot De Heening (bouwland te Wadenojen), welk laatste ook De Henigt luidt. Aan deze perceelen kan bij nader inzien (vgl. *Nav.* XXXVI, 243) 't nog aan Bredero bekende woord henning = heining ten grondslag liggen. Voeg er

bij Hemmink (bp te Gendringen), met vergelijking van het *Nav.* XXXIX, 209 (bij Hameland) opgemerkte. Hierink (erve in Ambt-Ommen) zal toch wel niet bijv. uit den Frieschen mansnaam Haring (Joh. W., Nederl. Gesl. 399) spruiten; te minder, omdat Hier(n) als plaatsnaam ook opzichzelf bestond (zie Nom. Geogr. Neerl. III 136); — »hoek-enk" is gepast. Te Haps ligt een gehucht Haring. Naar de Gorselsche bp Benting noemt zich het bekende gesl. Bentinck; de varianten daarvan ibid. bl. 43, 4 worden hierbij der behartiging aanbevolen. Bij Horstink (goed te Dijkhuizen, o. 's Heerenberg) behoort de gesl. Horstijng, -ing, -inc, -in (a° 1439, 46, 50, 61, 73, 84, Overijs. Archief). Staan ook de varianten Lebing (a° 1257, Bn Sloet, Oorkdbk v. G. e. Z. bl. 782), Lebbunk (a° 1326, Overijs. Leenregr in Bijdr. Gesch. Overl II 78) van het *Nav.* XXXIV, 153; 'V, 178 vermelde Lebbink (goed te Vorden) niet patronymikale duiding dezes plaats- èn geslachtsnaams in den weg? Te meer, omdat men eenen gesl. Lebbe (Utrecht, Haarl. Ct. 7 Juli 1884) tout-court ontmoet! Vgl. echter ook het door Joh. W., a. w. bl. 57 noot aangevoerde patronymikon Libbenga, maar misschien wederom hier tegenover den gesl. Lap (v. Waveren). — In datzelfde Vorden ligt een goed Lensink [a° 1235 domus Lencinck (Bn Sloet, Oorkdbk bl. 592), a° 1231 Lunsing (ib. 554), omstr. 1450 lunzinc, lunsync, lanzijc (Tijnsbk van Elten, in Nieuw-Arch. v. Kerkgeschied. II, 146, 63 en 141], waarbij de gesl. Lenssing (a° 1570, Bijdr. Geschied. Overijsel II 80). Luidde het Over-Betuwsche Lent in 1196 Lente, 1255 Lenthe, 1531, 71 Lenth (Nom. Geogr. Neerl. III), komt in 1172 een gesl. v. Lente voor, en ligt te Maurik een weiland De Lentekamp, terwijl in den pagus Tijesle (Texel) a° 960 eene plaats Lantohi, Lanthoij, Landei wordt opgeteld (v. den Bergh, Mid. Nederl. Geogr. 1872 bl. 145): te Voorstonden en te Vorden ontmoet men erven Lentink, aan welke laatste kan ontleend zijn de gesl. Lenting, Lentinck, Lentick (a° 1637, Leenboek van Spaansweerd). Hierin zonder nadere beslissende reden een patronymikon van den persoonsnaam Lente (Lante, Lanto, -do) te zien (Joh. W., a. w. bl. 415), schijnt wegens het straksgenoemde Lent, — vgl. ook Lente, bp te Dalfsen en Heino, in Nom. Geogr. Neerl. I 110, — minstens bedenklijk. Nog zij herinnerd aan Gentinck (*Nav.* XXXIX, 594). — De hoofdsylbe van het *Nav.* XXXIX, 173 genoemde Tiberinck (goed o. Deventer) vertegenwoordigt gewis eenen

persoonsnaam Tibe, Tijbe; en toch verbiedt Tijben*kamp*, waarmede Tiber*ink* als plaatsbenaming evenwijdig loopt, dit laatste als een patronymikon te beschouwen. — Maar zeer opmerklijk is hier IJssching = v. IJsschen a° 1511 in Twente (Tijdr. Reg^r Overijs. arch. V 259); te meer, dewijl een in 1489 vermeld goed o. Doesburg Den IJschert heet(te). — Van den *Nav.* ibid. bl. 174 aangevoerden gesl. Westrik (te Zwolle) kan de in 1713 enz. in Kampen en omtrek voorkomende gesl. Vestrinck (Mr. J. v. Doorninck, Gesl. Aanteek. bl. 461 enz.) gereedelijk de evenknie zijn.

Dat men evenzeer met den uitgang *ik* (Joh. W. a. w. bl. 61) voorzichtig moet wezen, leere, behalve het *Nav.* ib. bl. 173, 4 aangevoerde, naast v. Maurik, v. Varik (ibid. bl. 532), onwederlegbaar Mazicq, Masick = v. Maeseyck (ibid. XXXVIII, 64), benevens Hoevelwijk (adell. goed bij Brienen, Land van Kleef), dat ook als Ho(e)veli(c)k moet voorgekomen zijn, daar er de gesl. v. der Hovelich (omstr. 1450, 1542; Herald. Bibl. 1883 bl. 153 en 152), v. der Hövelich (omstr. 1550, 85, 1601; ibid. 190, 5, 6), v. der Hövelick (omstr. 1500, ibid. 245) aan ontleend is; terwijl deze gesl. in 1330, 6, 48, v. der Hovelwyck luidde (Geld. Volksalm. 1886 bl. 47, 8). En nopens den aan Wilich (Land van Kleef) ontleenden gesl. v. Wilich (*sic*, a° 1487, 1500; *Nav.* XXXVIII, 136; 'VII, 200 noot 1), v. Willich (a° 1600, ib. 'IV, 160), v. Wijlick (a° 1698, ib. 'VII 440), getuigt ibid. 'II 541: »de naam werd oudtijds ook Wilacke, Wylack(en), Wylaick geschreven; op wapenborden vindt men Wilach, Wylag en Wilagh. Van de Wielacken (ook Wilhacken)-steeg (te Arnhem) spreekt v. Hasselt in zijne Arnh. Oudhh. I 163. In Beijeren bestaat een gesl. von Horstig, te Veenendaal v. Ooijik (Over *ooi* zie liever *Nav.* XXXIV, 251; 'V 606, dan Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 248; maar wel dezen auteur in *Nav.* t. eerstageh. pl. bl. 250). Of Lernig (a° 1433 zegel) als variant van den gesl. Leerinc (a° 1366), Lerinch (a° 1369 te Doesburg), Lerijng (a° 1408, 24) [1]), Lering (a° 1447, ibidem), Lerinck (a° 1516, Herald. Bibl. 1883 bl. 94, 5, 110, 57) wel voor patronymikale opvatting dezes geslachtsnaams pleit, kan misschien betwijfeld;

---

[1]) Overijs. Arch. 1 77; II 171. Een (geschonden) zegel in bruin was van Andries Lerijnc, in 1424 schout te Zutfen (ibid. Aanh. 237, 8) strekt misschien tot toelichting van Herald. Bibl. 1883 bl. 95.

doch dit is slechts eene vraag. Maar ontmoet men wel meer metathese in dezen uitgang, wanneer hij patronymikaal is?

J. A.

Oudemans' Bijdrage. Nalezing. Vervolg van *Nav.* XXXIX, 539—43.

Medooch. Mededoogen. — Vlaerd. Redenr. bergh, 451:

Op datmense hier door mach brengen tot *medooch*,
En ons mogen aenzien met een medogent ooch.

Meerlaen. Merel. — De Casteleyn, De Konst van Rethoriken, 2:

Den Cockuut, den *Meerlaen*, den Nachtegale,
Verheugdē: ...

De *Bijdrage* heeft *Merlaen*, zonder voorbeeld, uit Kiliaan.

Meluw. Mijt. — De Schadtk. der Philos. ende Poeten, 54:

O wijsheyt rijcken schat! ô grooten ouervloet!
Die licht'lijck wort beschermt, die niet en wort doorreten
Van *meluwen* oft roest, noch van geen motten geten.

De *Bijdrage* heeft het woord uit Kiliaan zonder bewijsplaats.

Memaggher. Makker. — Dryd. Refereynen (Rotterdam 1561), 64:

Komt vry zotten, hoe ghy zijt ghequalificeert,
alle vreucht vermeert,
Ende laet u toch alle ten besten raden,
En wilt toch niet uwe *memagghers* versmaden,
Maer voeght u toch alhier by ws ghelijcke.

Menger. Klant. — Werken van Rabelais, II, 199: (Een kleermaker) wierd verweesen door 't Gerecht om alle die versneeden stoffen aan sijn *mengers* weder te betaalen.

De Bijdrage heeft het woord in eenen anderen zin.

Mencksel. Letsel. — Ogier, De Seven Hooftsonden, 233:

S'en heeft krencksel, noch *mencksel.*

Mennelosich. Zonder toom, onbeteugeld. — Rodenburgh, Otto III en Galdrade, I, 63;

Ghedachten al te fel
Die in eene naere hol
Steets *mennelosich* dolen.

Mennistich. Gezind als de Mennonieten, vredelievend. — Const-Riick Beroep, 27:

Ende maeckt oock de wijsheyt der menschen twistich
Hoe stantvastich die zijn, al warense *Mennistich*.

Menschelen. Op menschen gelijken. — De Brune, Zinnewerck, 197: Om niet van Apen en Paviaenen te spreken, die zoo wat schijnen te *menschelen*, en op onze gedaente te trecken.

Menscheltje. Nietig mensch. — Bredero, Stommen Ridder, 2:

Menscheltjes Godt geeft elck zijn deel.

Merenmijg. Urine. — Valentijn, Werken van Ovidius, I, 105: Sij weet op een prik wat kragt... 't vergiftig *merenmijg* heeft.

Mergelen. Uitmergelen. — Croon, Cocus, Bonus II, 70:

Het *mergelt* ons gemoedt,
Het magert vette aerde.

Swaen, Leven en Doodt van Jezus Christus, I, 143:

De moeder selve quaem al weenen over 't lijk,
Gemergelt door den rouw, een stervende gelijk.

Mergeloos. Krachteloos, uitgeput. — A. M. Moens, Dicht. Proeve, 54:

Een mergelooze klomp een spijs voor worm en maden.

Messyas. Een naam voor den Dood. — De Casteleyn, De Konst van Rethoriken, 69:

Den hooghsten *Messyas* leid zulcke laghen,
Hy en zal niet op hauwen hy en hevet al.

Meuselen. Snoepen, smullen. — Van de Venne, Belacch. Wereld, 114:

Eer dat Heerschop heyt gepeuselt,
En gepitst, gevroet, *gemeuselt*,
Neemt de Gaauwert 't vetje wegh!

De *Bijdrage* heeft het woord uit Kiliaan, doch zonder bewijsplaats.

Meuselig. Drabbig. — Klioos Kraam, 339:

Zoo zal (Gods) geheeve hand en naderende slagh
Ons *meus'lig* ingewand zoo deerelijk verpletten.

Middelen. Door midden deelen? — Antw. Spelen van Sinne, 435:

Die doet onghetoeft ras
Wel cijfren tellen multipliceeren
Deylen *middelen* aftrecken dobleren.

De *Bijdrage* geeft als beteekenissen van dit woord aan: bemiddelen, een middenweg kiezen; tusschen zijn, zich bevinden tusschen; in den weg staan, belemmeren; tot het midden brengen, het begin en

einde tot een goed geheel brengen; wijzigen, verzachten. Geene dezer beteekenissen wil mij hier in dit verband bevallen; daarom heb ik de door mij aangegevene gekozen. Het vraagteeken zegt echter genoegzaam, dat ik niet geheel zeker van mijne zaak ben.

Mielre. Schilder. — Maerlant, Spieghel Historiael, I, 359:

Die *mielre* stont up sine stage
Ende pingierde ghene ymage.

Mierlijck. Pijnlijk, kwellend. — Van de Venne, Sinnemal, 68:

Dit *mierlijck* ongheval van dese domme dieren,
Leert yder wie het zij, geen vuyl ghecoppel vieren.

Miers. Grijnzend. — Oudaan, Aandacht. Treurigheyd, 57:

Zie dat verdrayt gezicht, aanschou dat *mierse* wesen.

Mieselinge. Vochtige damp. — Marnix, Psalm 72 vers 6 (proza): Hij sal afdalen gelijck een regen op het afgemaeyde gras, gelijck *mieselinge* bedruppende het eertrijck.

In de *Bijdrage* uit Kiliaan en Meyer overgenomen.

Mijffelinghe. ? — Van Rijssele, Spieghel der Minnen, 93:

Vreese voor schande.
Met Adams voorhamere sy gheerne smeden,
Haer seluen stellende in Venus labueringhe
Begheerte van hoocheyt.
Hoe comt dat by?
Vreese voor schande.
Sy hebben becueringhe
Wat wesen mach dees aertsche *mijffelinghe*.

Michelen. Onbetaamlijk dansen. — Van Rusting, Aran en Titus, 55:

Waar ben je nu die *michlen* kunt?
Zie zo! een dansje, dat 's de munt.

Greenwood, Boere-Pinxtervreugt, 33:

Een jonge Knevel...
Kwam hallef dronken met zijn meidt te voorschijn treden,
Wat ruimte, riep hy, hier waar benje? zaag eens op,
Jou luye Schrapers, 'k heb het danssen in den kop...
'k Riep schrik van *michlen:* komt maar voort, jou lanterfanten.

Michelijk. Lang, geheel. — Milders, Klucht van Groengeel, 12:

Ick heb de hiele spierighe, en *michelijke* namiddagh
Soo ongherust gheseten, offer ien stien veur mijn hart lagh.

De *Bijdrage* heeft het woord in den zin van groot, zwaar.

Migelijke. Volstrekt, stellig. — Bernagie, Ontrouwe Voogd, 19:

Dat kan niet *migelijke* meugelyk weezen.

Mijmelen. Mijmeren. — Van Mander, Bethlehem, 34:

Slaep, die uyt 't hooft veel *mijmelens* verdrijf.

Mick. Oogmerk, doel. — Rodenburgh, Vrou Jacoba, 36:

— elok ernstigh is geneghen
Tot wegh ter saligheydt ons aller *mick* en oogh.

De *Bijdrage* heeft het woord in andere beteekenissen.

Micklick zijn. Letten, acht geven. — Const. thoon. Juweel, 428:

O Princes Rhetorica die elcx hert is verquicklick,
Daerom dus loffelick van u dienaers wert vereert,
Met heerlicke Intreden daer ghy scherp op *zijt micklick*,
Ook op d' uytlegging daer by ghedeclareert.

Mixteren. Mengen, vermengen. — Die Cirurgie van Mr. Jan IJperman, 265: Als die materie es ghedigereert met scropen diere toe hoeren *ghemixtert* met aq. fumun terre ofte ander water.

Minghelen. Vermengen. — Janssen en Van Dale, Bijdragen, VI, 179: Dat niemand oostersche versche visschen ... *minghelen* moet met vlamschen varschen vissche.

De *Bijdrage* teekent het woord uit Kiliaan aan.

Minnen. Verminderen. — Grimb. Oorlog, II, 275:

Want sere *gemint* was haer conroot
Men vincse daer by vier, by viven.

(*Wordt vervolgd*).

Dotje (XXXIX, 242) — kan niet verklaard worden uit Cupido'tje. Dotje (= liefje) heeft vele bijvormen, zooals dodje, dot, duutje, doetje [1], doddepoesje, enz.; maar deze maken den oorsprong niet duidelijker. De zaak wordt bemoeilijkt, doordat er vele bijna gelijkluidende woorden bestaan van andere beteekenis, zooals dodde (naam van allerlei planten, o. a. van den duikelaar, die ook den naam draagt van lisch dodde, doedel, doetebolt, douterkous, mnl. duts-colve, enz.); —

[1]) Men zegt ook wel toetje; doch dit is waarschijnlijk geen bijvorm der hier genoemde woorden; liever breng ik het in verband met het znw. toet (mond). Vgl. voor de bet. ook snoetje, dat eveneens voor »liefje" wordt gebruikt.

duts (prop), Kil.: dutse, dusse, dussel (glans, tuber), dot, dodde (pin, knuppel, prop), deutel (pin, wig; waarvan ww. deutelen); — dut (ingeslagen teeken), dutschelling (schell. met een dut), en dutten (geld stempelen met een dut) (v. Dale); vgl. mnl. dutten (slaan) en misschien ook mnl. dosen, dossen en gedossen (slaan), Kil. doezen (hevig kloppen, slaan); — doedel, doedelzak, doedelen (door het hd. tot ons gekomen, uit poolsch: dudy = zakpijp); — doetje, toetje (kus), vgl. toet = tuit (mond) en vele hieraan verwante woorden; — dot, dotje, dod, dodde, dodder, doddel, doedel, duts (allen: verwarde bundel), waarvan dodderig, doddelig en doddig (verward); enz. Deze woorden zijn zoo dooreen geraakt, dat ze niet meer te ontwarren zijn. Waarschijnlijk zijn de vleiwoordjes wel natuurklanken (onomatopoëmen), terwijl men de woorden, waarin het begrip van verwarring ligt, moet terugbrengen tot denzelfden stam als onze ww. dutten en bedotten. — Verward zijn, in de war zijn, geeft, op het verstand toegepast, natuurlijk: krankzinnig zijn, en in die bet. komt werkelijk mnl. doten [1]) voor; ook Kil. vermeldt doten en dutten als: delirare. Dezelfde opvatting vertoonen ook mnl. dote [1]) (dwaasheid, sufferij, ijlhoofdigheid), Kil. dut en dotelore (delirium), Teuthonista: dod (gek) en dodden (gek zijn). Verder doetelen [2]), Teuthon: verdoetelen (delirare), verdoetelt (delirus), Kil. verdutten, verdoten (delirare), verdut (delirus). Zelfs beteekent mnl. dutten [3]) razen en woeden. — Hiernaast ontwikkelde zich de bet. suffen, mijmeren, die wij aantreffen bij ons ww. dutten [4]), fri. doddjen (dutten, suffen, waggelen; Gysb. Japicx); bedodden, bedotten, bedutten [5]) (in verwarring brengen, sufmaken, voor den gek houden), vanwaar bedut (verlegen, versuft, o. a. bij Vondel) en ons znw. bedotterij. Kil. heeft verdutten (verstompen, Act. en Pass.). Verder hebben de znww. dut; dodde, dod [6]); doetje [7]); dodden [8]) (o. a. bij Cats); dotskop [9]); dotoor [10]), dutoor [10]), dodoor [9]), doetoor [11]) (vgl. kniesoor) de bet. van suffer, sukkel, onnoozele bloed (m. en vr.) Daarvan weêr komen de bnww. dudd'oorig (bij Bredero), doddig (Plantijn), domdoddig [10]), dodderig

---

[1]) Verdam, Mnl. Wdb. II 365. — [2]) de Jager, Frequentatieven I 64. — [3]) Verdam, II 477. — [4]) Freq. II 73. — [5]) id. II 76. — [6]) id. II 77. — [7]) v. Dale; algem. Nederlandsch. — [8]) Oudemans. Bijdr. — [9]) v. Dale. — [10]) v. Rustingh, enz. zie Freq. II 78. — [11]) Wolff en Deken. zie ibid. —

(allen: suf, onnoozel) en het znw. dodderigheid. — Hieraan is nauw verwant de gewone bet. van dutten, nl. sluimeren (de toestand tusschen waken en droomen) en slapen. Hierbij behooren dut (slaapje) in: »een dutje doen" en »in den dut zijn" [1]), bij Gysb. Japicx dod en dodde; dutter en dutster (slapen en slaapster), het ww. indutten en dodden met dodderen [2]) (sluimeren) [3]).

Verder beteekenen de vla. ww. doden, dodden, dodelen, doddelen en dodderen [4]) stamelen, stotteren, welke bet. ook gemakkelijk uit »verward zijn" verklaard kan worden.

Nauw verwant, hoewel anders gevormd dan de besproken woorden, zijn dutsen en dutselen [6]), die in verscheidene gouwspraken voorkomen in de bet. suffen, sukkelig bezig zijn; bij de Bo ook: sukkelen. Hiervan komt het znw. duts [5]) en dutsel [7]) (suffer), met het bnw. duts [8]) (17de eeuw onnoozel). Verdutst komt voor [9]) in den zin van hd. verdutzt. In Zeeuwsch-Vlaand. gebruikt men verdutsen voor: op den hol helpen, slecht behandelen [10]).

Dat ook vla. dotteren, dutteren, dudderen (trillen, beven) [11]) aan deze woordengroep verwant is, acht ik waarschijnlijk, al brengt de Jager ze t. a. pl. tot talteren, talten (schommelen, beven), dat bij Kil. touteren luidt. Hij zelf schijnt echter van de juistheid dezer bewering niet vast overtuigd te zijn geweest, daar hij de ww. did-

---

[1]) o. a. v. Dale. De bet. is gewijzigd in: »iemand uit den dut helpen" of »in den dut laten". — [2]) »Freq. II 73 vlgg. — [3]) Of hierbij ook behoort de dot om schreiende zuigelingen mede te sussen, betwijfel ik. Men zou het wel kunnen verklaren als voorwerp om in den dut te brengen, d. i. dus om te bedutten of bedotten, terwijl men dit dan ook kan opvatten in den zin, dien wij er thans aan hechten, dat men nl. het kind bedot, door het in den waan te brengen, van aan de moederborst te liggen; doch ik acht dit niet dan valsch vernuft. Eerder wil ik denken aan verwantschap met dutte, dat Kil. vermeldt als bijvorm van het algemeen-germaansche woord tutte, titte, d. i. speen, tepel. Voor deze verklaring pleit misschien ook nog, dat v. Dale als gewestelijken bijvorm van dot (om kinderen te sussen) opgeeft teutje, met de t als beginletter, die in deze groep de gewone is. Zie over de verwante vormen van titte in andere talen o. a. Kluge, Etym. Wtb. op Zitze. — [4]) Freq. I 63, II 80. — [5]) Freq. I 103; Hoeufft, Bred. Taaleigen; N. Nederl. Taalm. III 126, enz. — [6]) Freq. I 103, v. Dale, *Nav.* XI. 211. — [7]) Freq. II 1173. — [8]) Freq. I 64, II 77. — [9]) Nederd. Helicon 197; aangeh. Freq. I 103. — [10]) *Nav.* XI, 211. — [11]) Freq. II 638.

deren, dedderen, dudderen (bibberen, beven) elders [1]) met sidderen in verband brengt.

Hoort hierbij ook het vla. kadotteren [2]) (daveren, schudden, op een stoel heen en weer wiegen, koesteren, troetelen, afrossen)? Sommige beteekenissen hebben overeenkomst met die der behandelde woorden. De Jager haalt t. a. pl. ook een voorb. van kadodderen aan, en wijst op het N.-Holl. woord kadodder (jonge vogel, die nog geen veêren heeft). Mij zijn deze woorden niet duidelijk. Aan De Zaan noemt men zulk een hulpbehoevend dier kalkedot, kaledot of kalkedotter. Wat de oorspronkelijke vorm is, kan ik niet uitmaken. Is het kaledot, of is dit volks-etymologie? Staat kalkedotter voor kalekadotter? Een ei, waarin zich de jonge vogel reeds begon te ontwikkelen, heet dotei. Ook v. Dale kende dit, en vermeldt dodei (vuil ei). Heeft dit iets te maken met den naam van den jongen vogel? En is deze verwant aan de besproken woordengroep?

Eene geheel andere woordfamilie is die, waartoe duizelen behoort. Wat de bet. betreft vertoont ze veel overeenkomst met de zooeven behandelde. Toch mogen wij geen verwantschap aannemen. De oudste vormen verbieden het ons. De stam heeft geen *t* bevat, en duizelen, duselen is dus niet ontstaan uit een ww. duutselen, dat verwant had kunnen zijn aan het straksgenoemde dutsen. Ik scheid deze woorden dus streng af van de vorige; maar juist omdat dit vroeger niet altijd geschied is, wil ik hier de woorden dezer groep bijeenvoegen.

Vooreerst dan de ww. duizen en duizelen [3]) (bedwelmd-, draaierig zijn), vla. deuzelen [4]) (bedwelmen, wankel van gezondheid zijn) en dussen, bedussen [3]) (bedwelmd worden). Ook beduizelen [4]) (duizelig maken) komt voor, o. a. bij Huygens. Hiervan komt ook het in Drente gebruiklijke beduseld (bedremmeld), terwijl men in Gelderland en Friesland, en wellicht ook elders, zegt beduust (suizelig, ijlhoofdig, enz. [5]). Het Zaansche stombeduusterd (verbijsterd) zal wel verbasterd zijn uit (stom) beduust, waarschijnlijk met bijgedachte aan duister [6]). — Ook vindt men beduizeldheid [4]).

---

[1]) Freq. II 68. — [2]) Freq. II 207 [Vgl. *Nav.* XXXVII, 115, 551. RED].

[3]) Freq. I 99 vlgg. Niet verwant zijn doezelen en doezelaar. De Jager, Freq. I 64 brengt het met fr. doucir in verband; Franck, Etym. Wdb. met fr. douzil. Zie ald. en vgl. T. en Lbode II 72. — [4]) Freq. I 100. [5]) In Neder-Betuwe: ik was of werd er beduust van, d. i. tot bedwelmens toe verbaasd. RED. [6]) Liever, met bijgedachte aan sprakeloosheid. RED.

Duizelen komt ook voor in andere samenstellingen, zooals verduizelen [1]) (mnl., Bredero, Vondel), waarvan Kil. den bijvorm verduysemen vermeldt, die ook elders voorkomt [1]). In bet. is het gelijk aan beduizelen. Verder afduizelen, neerduizelen, enz.

Van dezen stam komen ook de znww. doos [2]) (onnoozele domkop), does [3]) (droomer, suffer), doeskop [4]) (domme, onverschillige jongen), doeze [5]) (onnoozel meisje) en doeze [6]) (narrekap, zotskap). Verder nog de bnww. overijselsch : does [7]) (neergedrukt, dof, slaperig), mnl. dosich [8]) (duizelig, bedwelmd, suf), Kil. deusigh, duysigh (verbijsterd) 17de e. deusigh [9]) (suf, duizelig, dom, verward), vla. deuzig, dozig [10]), fri. dusigh [11]) (bedwelmd), ned. doezig [12]) (sukkelig, goedig) en doezerig [13]) (droomerig). Hiervan is weêr afgeleid deusigheit [13]) (bedwelming, duizeligheid). Of does [14]) (zacht) en dous [15]) ontleend zijn aan het fr. doux, of wel afgeleid van denzelfden stam als de zooeven vermelde bnww., laat ik in het midden [16]).

Hoogerop behooren tot deze groep ook nog mnl. door [17]) (dwaas) en de bnww. daas [18]) en dwaas, met de vele daaraan verwante woor-

[1]) Freq. I 101. — [2]) Dezen vorm vind ik nergens opgegeven. Daarom deel ik hier eene plaats mede, waar hij voorkomt, nl. in D. de Potter's »Getrouwe Herder" (treurspel v. Guarini, 1695) bl. 58: [Ik weet wel, hoe ik mij te gedragen heb, maar]

»Een andre slegte *doos* had ligt in dit geval,
Haar mede-vrijster fluks ontvloden, en als mal,
In 't aangezigt getoont een oogenschijnig teeken
Van jalouzy".

[3]) te Sliedrecht, zie Freq. I 988. — [4]) Halbertsma, aangehaald N. Ned. Taalmag. III 125. — [5]) Oudemans, Bijdr., en elders. — [6]) v. Dale. — [7]) N. Ned. Taalmag. III 125. — [8]) Verdam, II 365. Zie ook Oudemans Bijdr. — [9]) Freq. I 102 en Oudemans Bijdr. — [10]) de Bo. Wvla. Idioticon. — [11]) Wiarda, ofri. Wdb.

[12]) Freq. I 64. — [13]) Cats, Oudaan, enz., zie Oudemans Bijdr. — [14]) Zie voorbeelden, Freq. I 64 — [15]) Dit vind ik bij Abr. de Wit, de Jonge, »Wijnoegst" (kluchtspel 1698) bl. 30:

»Men zegt de Dochters hier zyn Dous en zacht van aard".

Voorzoover ik weet, wordt deze plaats nergens elders aangehaald. — [16]) Dat de geslachtsnaam Doys [aldus a° 1233 (Bn Sloet, Oorkdbk v. G. bl. 573), a° 1286 Deus, Dous, Doeys (ib. 1071, 80), a° 1327 Does (Overijs. Arch. I 45)] hierbij behoort, stelt (Wilhelmus) *dictus* Doys, Dous (Bn Sloet bl. 888, 980, 2) buiten kijf. Red.

[17]) Verdam, II 291. — [18]) id. II 34. [Te Tiel bestaat de gesl. Den Daas. Daes als znmw. beduidt paardevlieg (Kiliaan). Red.

den. Vgl. T. en Lbode II 70 vlgg.; Franck, Etym. Wdb. 217; Kluge, Etym. Wtb. 63 en 354; enz.

Ten slotte vermeld ik nog, dat, merkwaardig genoeg, ook de woordengroep, waartoe mnl. doven [1]) (krankzinnig zijn, razen, hd. toben) en ons doof, dom, enz. behoort, denzelfden overgang van beteekenis vertoont, als dutten met zijne verwanten.

Om niet al te uitvoerig te worden heb ik bij de bovenstaande woordengroepen geen melding gemaakt van de verwante woorden van gelijke beteekenis, die in grooten getale bij naburige volken worden gevonden. Wie er echter belang in stelt, kan er vele vinden in de woordenboeken van Franck, Kluge, E. Müller, enz., en op de aangehaalde plaatsen bij Verdam en de Jager.

BOEKENOOGE.

VRAGEN.

Ben je zestig! Vanwaar deze spreekwijs? in den zin van, ben je mal, ben je gek, loop heen!

[Ook wel »ben je zeventig" en »ben je bezestigd"; zie *Nav.* XXIV, 574; 'V, 345.]

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Emstel (XXXIX, 192, 307). Deze is dan waarschijnlijk Jeroen's eerste vrouw geweest, want volgens een oorspronklijk stuk van 1565, waarvan ik een afschrift bezit en hier een extract laat volgen, was hij toen gehuwd met Johanna v. Tautenburg [2]).

---

[1]) id. II 366. [2]) »Soror Episc". (van Utrecht, Fred. Schenk v. T.) voegt Gabriël Bucelinus, Stemmat. P. III, p. 194, in zijne stamlijst van Rottal er bij; 't geen mede blijkt uit den inventaris van 's bisschops boedel en nalatenschap, besproken in de Kron. v. h. Hist. Gen. te Utr. XII, 34—38: »aan de huisvrouw van Jeronimus Rataller, wezende die zuster van zijne gen., werd tot eene gedenkenisse geschonken een zilveren overdekte kop, hebbende een kindje of cupido boven op,

»Op heden den naestlesten dach van Meerte int Jaer vijfthien hondert vyfentzestich voor paeschen, sijn in hueren persoonen voer mij Willem de Heda, Secretaris ordinaris Sconincx ons genadichs heeren in zijnen grooten Raedt geordonneert tot Mechelen, Gecompareert Joncheer Jeroen Rataller, ende meester Jorys Rataller Raedt ende meester van den Requesten ordinaris zijnder Ma^t. in den voorss. grooten Raedt [1]), gebruders, Ende verclaerden ende bekenden mits desen dat alsoe questie ende geschil tusschen hemlieden geresen es geweest ter cause vande moenble ende haeffelicke goeden, beseten opt huys te Sloesen bijden voorn Joncheer Jeroen Rataller ende Joncvrouwe Johanna van tautenburg zijne wettelijcke huijsvrouwe (oock in desen tegenwoordich ende mede comparerende), dewelcke

met 12 gulden tot een reisgeld". In de »Korte ende waerachtige Genealogie des Vry-Heeren Schenck v. Tautenborgh, ende derselver wettige Descendenten" *), wordt zij echter onder de wettige kinderen van 's bisschops vader, George of Joris S. v. T., stadhouder van Friesland, Overijsel en Gron., † 1540 (»Heer George heeft drie Bastarden gehadt"), niet gevonden, en evenmin onder 's bisschops naaste erfgenamen genoemd.

[1]) »Werd a° 1554 raedsheer in 't Hoff van Atrecht, a° 1561 raedsheer ende meester van requesten inden groten Raedt tot Mechelen, a° 1565 extraord^s. ambassadeur aen Coninck van Denemarcken, a° 1569 president in 't Hoff van Utrecht", MS.-Geneal. fragm. — Loo; vgl. Gouthoeven, Chron., 109; Scheltema, Stk. Nederl., en v. der Aa, Biogr. Wdb., i. v.

*) gevoegd bij de »Solide ende waerachtige Demonstratie, opgesteld uyt namen ende van wegen die Descendenten van Joach., Stev., ende Oswold v. den Boetzelaer, wettige erfgenam. ende besitteren vande nagelaten goederen van Hr. Fred. Schenck, Aertsbisschop van Utrecht, dienende tot straffe van seeckere fameuse ende calumniante Deductie, enz. Zwolle, by Gerrit Tydeman, 1669". — Noch in de »Demonstratie" zelve, noch in de bewijsstukken, wordt van deze zuster melding gemaakt; wel, sub n° 33, van »Jeronimus Rattaller Rentmr. des Huyses ende guederen van Tautenborgh", die, als 's bisschops »Volmachtich geconstitueerde", 4 Febr. 1573, voor hem, »als rechte Leenvolger na doode z. m. Heeren Caerle Schenck sijn broeder" († op den huize Toutenburg te Vollenhove, in Jan. 1571), de beleening ontving met de nagelatene goederen, voorzoover die aan Overijsel leenroerig waren. Blijkens n° 34 der bewijsstukken, werd hij, krachtens brieven van 4 Maart 1575, als 's bisschops rentmeester ontslagen en vervangen door Joh. v. Wilp, »van den dach Obitus Sancti Martini lestleden af te reeckenen, soo van dien dach of Jeronimo Rataller verboden is geweest zynen Ontfanck te continueeren". — De Overijss. Alm. v. Oudh. en Lett. 1847, bl. 214—40, art. Toutenburg, zwijgt mede over deze zuster des bisschops.

moenblen ende haeffelijcke goeden de voors. mr. Jorys Rataller pretendeerde hem toebehooren als hem bij testamente van zijnen vadere (dien goede genadich zij) gelegateert, ende . . . .
Dit es gedaen tot Mechelen ten huyse vanden voirs. mr. Jorys Rataller Raedt etc. gestaen inde bleeckstrate ten daghe ende Jaere voirs. (get.) De Heda". — Deze zaak werd in der minne geschikt, en bovendien nog door Jeroen en zijne huisvrouw »geconfirmeert ende benesticht de pilleghifte bij hem Joncheer Jeroen gegeuen Marie Rataller, jonckste dochtere vanden voirn. Jorys Rataller".

Van de Brabantsche Amstels spreekt v. Spaen, in zijne »Historie der heeren v. Amstel" enz., bl. 93, en geeft hij, Tab. V, eene genealogie, in welke o. a. voorkomt: Catharina Willemsdr, denkelijk dezelfde »Catherine v. Amstel", geh. met »Jean de Halmale, chev., bourguemaître d'Anvers en 1477", wier dr Catherine tr. 1°. »Josse v. den Heetvelde; 2°. 1494 Nicolas de Stembor, gouverneur et bailli d'Enghien, † 29 Août 1540" (Suite du Suppl. au Nob. d. Pays-Bas, I, 81). Deze Josse v. den H. was zeker de vader van »Josse de H., escuyer, sgr. de Ginderbinnen, † 10 Febr. 1549", wiens grafzerk »à Engien près de Bruxelles" (afgebeeld in Théatre sacré de Brab. II, pt. I, p. 124), moederlijke kwartierwapens Halmale en Amstel vertoont; zijnde het laatste dáár: in rood twee zwarte balken, de eerste beladen met drie, de tweede met twee zilveren kruisjes (flanchis), dus met weinig verschil van de wapens dier Amstels, waarvan de hr Ter Gouw (wien kleur en metaal echter onbekend gebleven waren) gewaagt in zijne Gesch. van Amst. I, 74.

M°.

v. Poolsum (XXII, 407; 'IX, 217; XXXIII, 218). Het wapen dezer familie is In zilver een boom van groen op grasgrond.

Amsterdam. J. G. DE G. J. JR.

Ruijsch (XXXII, 542, enz.). Pieter R., raadsheer in 't Hof van Utrecht, was getrouwd met Maria v. Renesse, dr [1]) van Adriaan v. R. van Wulven, geb. 14 Aug. 1501, † Dec. 1559, bij Mabelia of Isabella v. Diemen. — Josina R. (*Nav.* XXX, 619) was de vrouw

[1]) volg. *Nav.* XXX, 617, bastaarddr. RED.

van Jan v. R. van Kuilenburg, den kleinzoon van Johan v. R. van Wulven uit zijn 2e huwelijk met Margaretha v. Kuilenburg.

A. AARSEN.

[De vrouw van Russche (vxor Russchen) te Deventer betaalde in 1348 eenen uitgang aan die stad (Dev. Camer.-rek. II 3). Johan Ruijsch en Jacob Witte waren in 1420 gerichtsluden bij den verkoop eens uitgangs van een perceel lands te Zalk (Chartul. Kamper-Weesh. n° 4.]

Scriverius (XXXVIII, 121). Pieter Schrijver won bij ? drie kinderen, t. w.: 1. Pieter Mathys, raad en schepen te Amsterdam † kinderloos; 2. Mathys, kapt. t/z tr. Catharina Rotgans [1]). Hun zoon ? Philips, in 1697 kapt. luitt, kapt. t/z huwt Cornelia Zeijloos of Ziloos, dr van den beroemden kapt. Zeyloos. Hun zoon Cornelis, luit.-admiraal huwt Maria le Plat uit welk huw. drie kinderen. 3. Hendrik, wiens zoon ? Petrus zich Scriverius gaat noemen; geleerde en dichter, geb. 12 Jan. 1676 ? Zijne geschriften werden uitgegeven te Amsterdam in 1738.

M. G. WILDEMAN.

Vos (XXXIX, 433). In mijne verzameling lakafdrukken van wapens bevindt er zich eene van een gesl. Vos. Waar dit gesl. thuis behoort, weet ik niet; maar misschien is de mededeeling van het wapen den vrager aangenaam. Het is Gevierendeeld: 1. staande vos op grasgrond; 2. klimmende leeuw; 3. gekroonde adelaar; 4. staande gans op grasgrond. Helm, dekkleeden en eene vijfbladerige kroon boven alles. De stempel moet blijkens den stijl, of liever wegens het gemis van stijl, uit de vorige eeuw dagteekenen.

BOEKENOOGE.

Vos. De *Nav.* XXXIX, 435 als zn van Johannes V. en Isabella de Coussemaecker genoemde Johannes Vos, moet volgens eene oudere

[1]) Lucas Rotgans schreef 1710 een heldendicht op Willem III, opgedragen aan Diderik v. Veldhuizen, heere van Heemstede, Willeskop, Kort-Heeswijk, enz. enz., kanonik ten Dom, geëligeerde raad der Vergaderinge van d'Edelmogende HH. Staten 's lands van Utrecht en hunne ordinaris gedeputeerde, hoog-heemraad des Lekkendijks-bovendams, enz. enz. Gedrukt bij François Halma. »In Konstantijn den Grooten" t' Amsterdam. [Vgl. *Nav.* XXXVII, 581, noot 3. RED.]

genealogie, integendeel de zoon geweest zijn van Pieter V. bij Aletta Dulex of Dielex. De hier bedoelde geslachtlijst zal omstr. 1766 opgesteld zijn, en geeft als oudste generatiën: Willem V. die zich te Dulken (Rijnprovincie) vestigde, en bij Maria Jaspers naliet Herman V. leefde nog 1636 burgemr van D. geh. m. Maria von Juncker wier zoon Pieter V. ontvanger van D. † 24 Juni 1652 tr. Aletta Dulex of Dielex bij wie vijf kinderen o. a. Jacob V. geb. Apr. 1641 † D. 11 Febr. 1702 tr. 19 Febr. 1662 Ermgard Sipman geb. 1642 † 28 Jan. 1685 ouders van den t. a. pl. genoemden predt. Johannes V. geb. volgens die geneal. te D. 4 Mei 1682 en geh. 1° Nijmegen 1710 met Hendrika v. Kronenburg dr v. Cornelis bij Ernesta v. Megen, 2° Westbroek 26 Juli 1717 met Jacoba Susanna de Ruever t. a. pl. genoemd. — In het Wapenbk van Jan v. Kuyl te Gorkum komen drie wapens voor van Gorkumsche geslachten t. w. Vos: in goud klimmende roode leeuw. Vos: in goud drie (2, 1) blauwe zes p. sterren, en Vos v. Driel: in rood drie (2, 1) pompebladeren v. zilver; het is de vraag of dit persoonlijke wijzigingen waren, dan wel of ze aan even zoovele verschillende geslachten behoorden. — Uit de collectie d'IJvoy blijkt nog, dat de bl. 434 genoemde Balthazar Vosch † 1633 tot moeder had eene v. Boord [in blauw drie (2, 1) molenijzers v. goud], en gehuwd was met eene Wttewaal (ex Torck). De kwartieren zijner schoondr Anna Hollandt waren:

Hollandt, Renesse v. Wilp, v. Leeuwen, v. Hattum.

V. O.

Vos — Josinus Martinus 1790 kanunnik van Oud-Munster (*Nav.* XXXIX, 436). Jvre Bosch, vrouwe van Bunschoten, verkoopt aan den hr J. M. Vos, Canonicq in het kapittel van Oud-Munster, gehuwd met Johanna Bongardt te Utrecht in 1794 een stuk grond, met eiken beplant, te Baarn. Ocker v. Schuijlenborch, secretaris van Haarlem, verkoopt aan Corinus (?) Martinus Vos en vre Johanna Bongardt, echtelieden, het huis met tuinmanswoning, gelegen aan den Brink te Baarn, achter de kerk, te aanvaarden 1 Nov. 1784.

J. C. F. BN D'AULNIS DE BOUROUILL.

Wery (XXXIX, 611) — in rood drie (2, 1) ruiten (losanges) van zilver.

J. H. M.

Wapen (XXXVIII, 244). Dit is van Houtman. In het tweede lidmatenboek der Ned. Herv. gem. van Vlissingen vond ik: »Maert 1620 Cornelis Fransen Coopal ut 's Gravenhage; April 1625 Maria Houtman, huisvrouwe van Cornelis Coopal".

Vl. V. D. O.

VRAGEN.

v. Aken, de Vries. In den familiebijbel van den heer de Haas, directeur der Martha-stichting te Alphen a/d Rijn, staan aanteekeningen, uit welke de volgende tabel is op te maken.

.... v. Aken, † Oct. 1654, oud 63 j. na getrouwd te zijn geweest 34 jaar. Zijne vrouw † 12 Nov. 1685 oud 88 j. 12 d. Won

1. Margrieta † 5 Jan. 1710 oud 88 j. 11 weken tr. v. Besten.
2. Elisabeth † 1 Mei 1715 oud 90 j. 10 m. 12 d. tr. Versteegh.
3. Pieter † 26 Juni 1718 oud 84 j. min 14 d.
4. Cornelia tr. 7 Mei 1667 Pieter de Vries † 26 Juli 1678 oud 36 j. Bij wien

a. Jan? 28 April 1668. *b.* Cornelia 11 Sept. 1670 † vóór 23 Maart 1677. *c.* Johannes 2 Juli 1672. *d.* Elisabeth 22 Mei 1674. *e.* Cornelia 23 Maart 1677 † 15 Febr. 1707, tr. eenen v. der Port, bij wien Cornelia geb. 15 Mei 1702. — Wat weet men meer van deze familie? Waar woonde ze? De familie de Haas woont te Rotterdam. Tot haar behoort Gerhardus de Haas, theol. doct., beroepen uit Middelburg naar Amsterdam 1781, die in 1813 gedachtenis vierde van vijftigj. diensttijd, en † 9 Dec. 1817.

U. H. J. S.

Heemskerck-Elsevier (XXXVII, 560). In eene MS.-genealogie v. Hoogenhouck door C. v. Alkemade en P. v. der Schelling, vind ik f° 7, dat Abraham v. H., na eerst getrouwd te zijn geweest met Klara Pietersdr v. der Burg, hertr. Margareta v. Santen. Op f° 13, waar zijne kinderen vermeld staan, wordt zij echter Maria genoemd. Ik vermoed, dat Margareta juist is, doch vraag: welke lezing is de officieele?

Amsterdam. J. G. DE G. J. JR.

BLADWIJZER.

A, **B**, **C**, **D**, enz. = de bladzijden der **Bijlage**. **Afb.** = Afbeelding. — **Arch.** = Archief. — **Bio** = Biografie. — **Ged.** = Gedicht. — **Gen.** = Genealogie. — **Gr.** = Grafschrift. — **HS** = Handschrift. — **Kab.** = Kabinet. — **Cat.** = Catalogus. — **Coll.** = Collectie. — **Kw.** = Kwartierstaat. — **Nm** = Naam. — **Pn** = Penning. — **Por.** = Portret. — **Z.** = Zegel.

Y = I, Ph = F, x = ks.

De **sterretjes** wijzen op wapens.

1) districtus Arculanus.

a) Zie ook beneden, bij Nijenbeek, de noot.

1) Woordenlijst 1884: Autriche-polder. 2) Dit dorp leed zwaar door den ijzingwekkenden brand, die 6 Sept. 1889 Antwerpen teisterde.

[1]) † 1107 als bisschop van Meissen. Naar hem heet Hildesheim wel Bennoburg.

a) *niet* Ombeijden.

1) Govert met den baard.

1) denklijk Guillaume Budé, geb. 1467 te Parijs, † als koninkl. bibliothecaris 1540, vermaard door zijn geschrift „De asse et partibus ejus" (1514) en door zijne „Commentarii linguae Graecae" (1519).

1) werd eerst in 1541 geboren, en † 1603 als prediker van koningin Margareta.

1) Ellekom ?

1) Het Tijdrek. Regr op het Overijs. Archief vermeldt, bijv. II 183, Empninchem bij Koevorden.
2) Vgl. vooral Herald. Bibl. 1872 bl. 30.

a) *niet* Gehennae. 1) Aldus de Woordenlijst voor de Spelling der Aardr. namen 1884.

1) Vgl. Slichtenhorst, Geld. Geschied. bl. 438.

GESLACHTEN.

a) voor Le Blanc?

1) v. Bruchoven? *a*) Niet Brant; want *Ned.* XXXVII, 562, 682 is telkens van Mr. Ewoud Brend sprake. *b*) Zie bij Brand, de noot.

1) één met de Brou van bl. 345 ? *a*) *niet* Dodler.

1) vertolking van Theodorii? 2) Rietstap's Armorial 1e éd. heeft Dudley of Clapton (grp Northampton).

---

a) één met Everhards van bl. 122 ? *b*) *niet* Everswijck.

1) Te Vriezenveen tr. F. H. Bom 1d Nov. 1888 eenen F. J. Holland.

---

1) Rietstap's Armorial 1e éd. vermeldt Inn.-u. *Knip*hausen (baronnen) in Groningerland, Inn.-u. *Kny*phausen (Graven) in Hanover. De wapens zijn nagenoeg één; alleen het 2e helmteeken verschilt. 2) *Nav.* XXXII, 541 vermeldt Juckema-state in de Zeerijp.

---

1) Rietstap's Armorial 1e ed. noemt een Silezisch adell. gesl. Carolath Beuthen.

1) één met v. Markel ?

a) Zie Rietstap's Armorial op Ocker v. Schuylenburch. Vgl. ook *Ner.* XXXIX, 667.
b) Ibid., onderscheiden van Ockerse (ook Zeeuwsch)

a) Aldaar Sipman.

a) Verlatijnsching van Dercksen, Dirks, enz. *b*) *Nav.* XL, 4 (in dato 27 Aug.): (Baex) a Tommen. *c*) Vgl. *Nav.* XXXV, 566. 1) Varins ?

---

a) *niet* Versvelt.

1) Rietstap's Armorial 1e éd. heeft Vryberghe van Westerschouwen.

1) Vgl. over zijn werk, *Ned.* XXIII, 125; 'IX, 335, 678.

---

a) Hazenberg?

1) Aldus de Woordenlijst voor de spelling der Aardr. Namen 1884.

1) Vgl. *Nav.* XXXIV, 121.

1) In 1847 gaf Mr. L. Ph. C. v. den Bergh, de wijlen oud-rijksarchivaris, dezen roman uit.

1) Vgl. *Nav.* XXXIV, 121

1) Vgl. *Nav.* XXXVII, 528, 9.

1) In een 19 Febr. 1709 gerenoveerd „Lagerboek" der commanderiegoederen van St. Jan binnen Arnhem is sprake van een „Vollmachtsbrieff Theodori Militis in N i e n b e c k, waerin zijn Testament toe vollmaecken sal bevolen zijn".

2) † 1134 als aartsbisschop van Maagdenburg.

1) Vgl. *Nav.* XXVII, 164. 2) Vgl. Geld. Volksalmanak 1873 bl. 18, 9.

[1]) Kustlanden der Oostzee.

1) Overeind (o. Roosteren, Woordenlijst 1884).

1) hekelschrijver, † 1553 als pastoor te Meudon.

1) genaamd Spagnoletto, 1588—1659.

SPREEKWOORDEN, -WIJZEN.

SPREUKEN.

1) Zie een tegenovergesteld degelijk beredeneerd „Verslag" in „De Graafschapper" (Oude Want, E 67 te Zutfen) van 23 en 26 Oct. 1889.

1) in Henegouwen, zie Herald. Bibl. 1872 bl. 228.

1) in 1717 door le Long uitgegeven.

a) te Diepenveen (bij Deventer)? *b*) Zie de ligging *Ned.* XXVII, 28 noot 5 aangeduid.

Woorden, afgeleid, beoordeeld of verklaard.

a) Zie *Nar.* XL (Ommeren en Ingen).

a) Zie ook de rijmpjes van Aar. XL.

1) Vgl. *Nav.* XXXVII, 636 (spindlicht).

LIJST van vragen uit deel XXXVIII, nog niet, of niet-voldoende, beantwoord.

E R R A T A, enz.

Dl. XXIX.

Bl. 219, r. 4 v. o. *lees* Hellenborg (liever, Helmborg) Vonck v. Lijnden (*Nav.* XXVI, 636) 's vier adellijke kwartieren waren.

Dl. XXXI.

Bl. 3, r. 6 v. o. *staat* 175; *lees* 135.

Dl. XXXVIII.

Bl. 356, r. 4 v. b. *staat* Hubrecht; *lees* Herbrecht.
» 533, » 11 » b. » bij eene v. 't Sant; » bij Helena Donkersloot.
» 533, » 11 en 12 v. b. *valle* zie vraag naar het wapen *Nav.* XXXVI, 624, *weg.*
Bladwijzer, bl. XXIV, r. 4 v. b. *staat* Jardin Vivasio; *lees* Jardin.
» , » » , *inlasschen* de Jozée, 360.

Dl. XXXIX.

Bl. 15, r. 11 v. o.	*staat*	vraag?;	*lees*	vraag.
» 16, » 1 » o.	*valle*	J. A. *weg.*		
» 27, » 13 » b.	*lees*	imprimé à		
» 29, » 1 » b.	*staat*	Sine Pater;	*lees*	Sine Patre.
» 32, » 4 » b.	»	Carlo, Dolci;	»	Carlo Dolci
» 39, » 12 » b.	»	plaats naamsuitgang;	»	plaatsnaamsuitgang
» 45, » 2 » b.	*valle*	Kerck *weg.*		
» 47, » 11 » o.	*staat*	murula;	»	merula
» 54, » 2 » o.	»	155;	»	555 (noot 1).
» 57, » 17 » o.	»	Zandwijk;	»	Zantwijk
» 60, » 5 » b.	»	Huybrecht;	»	Huybrecht Borret.
» 62, » 4 » o.	»	eene Mr. Johan;	»	een Mr. Johan
» 77, » 16 » b.	»	Niederhein.	»	Niederrhein.
» 78, » 5 » b.	»	Bürgen	»	Burgen
» » » 19 » b.	»	reichs umittelbar	»	reichsunmittelbar
» 79, » 6 » o.	»	Sammtliche	»	Sämmtliche
» 81, » 2 » o.	»	Stepradt, und	»	Stepradt und

Bl. 81, r. 18 v. b. *staat* Vollständigster *lees* Vollständigstes
» 89, » 10 en 11 v. b. *lees* (Oostersche letterteekens, enz.) *Nav.* t. a. pl.
» 94, » 7 v. o. *staat* Karel V; *lees* Karel VI
» 97, » 4 » o. *valle* Einde van het jaar 1714 *weg.*
» 100, » 3 » o. *lees* Bibliografie.
» 120, » 6 » b. » Schrijver van
» 128, » 10 » o. *staat* Wiggers; *lees* Wigger
» 152, » 4 » b. » mer; » merc.
» 153, » 16 » b. » A⁰ 1715; » A⁰ 1714.
» 155, » 1 » b. » alreo; » alveo
» 240, » 20 » b. » Groon; » Kroon
» 249, » 8 » b. » Diepenbroek » Diepenbrock
» 263, » 1 » o. » Nou sy; » Nous y
» 277, » 1 » o. *lees* porte qu'un ruban noir plus que fané témoignait.
» 282, » 19 » b. *staat* Abondis; *lees* Abondio
» 297, » 1 » o. » bl. 45, 239; » bl. 240.
» » » 11 » o. }
» » » 13 » o. } *valle* ²) *weg*
» » » 17 » o. }
» 312, » 2 » o. *staat* July; *lees* Joly.
» 339, » 13 » o. » Jahrhunders; » Jahrhunderten
» » » 7 » o. » inperator; » imperator
» 341, » 1 » o. » omkransd; » omkranst.
» 344, » 9 » b. » imperatoreis; » imperatoris.
» 356, » 3 » b. » Slap; » Slab
» 360, » 6 » b. » nevenvormen; » bijvormen
» 371, » 2 » o. » Jolst; » Joest.
» 392, » 3 » b. » Toeyt; » Foeyt.
» 397, » 8 » o. » Die doen; » Doe dien
» 398, » 15 » o. » Kluge, Etym. Wrdbk; » Kluge, Etym. Wtb.
» 415, » 13 » b. » Overneym fecit; » Overney me fecit
» 417, » 4 » o. » Is dit list; » Is dit z. v. a. list.
» 418, » 8 » o. » Portugal; » Portugal (= portus Galliae? *Nav.* XXXVIII, 566).
» 420, » 9 » b. » Rhynvis(ch-; » Rhynvis(ch)
» » » 10 » b. » Regin), » Regin-
» 422, » 10 » o. » isman; » Sman
» 433, » 16 » o. » van Driel; » v. Driel.
» 438, » 16 » o. » Wichers in 9te; » Wichers in qte (d. i. in qualitate).
» 438, » 11 » o. » »Op een » Op een »
» 439, » 8 » o. » Wagenaar » Wagenaars
» 446, » 2 » o. » eu; » en
» 447, » 14 » b. *viel* par *uit.*
» 475, » 1 » o. *valle weg.* Er is sprake van Lamoraal Ulbo bn Rengers.
» 478, » 11 » o. *staat* moree; *lees* moree (moirée).
» 483, » 16 » b. » en bedenke; » maar bedenke tevens.
» 487, » 6 » o. » 45; » 296
» 488, » 3 » o. » Claykin; » Claeykin
» 491, » 9 » b. » Spaens; » Spaans.

Bl. 491 r. 4 v. o. *staat* 1303 *lees* 1302
» » » 1 » o. » stemsate; » steinzate
» 508, » 1 » o. » parsaetement; » parfaitement
» 512, » 19 » o. » Français; » François.
» 533, » 16 » b. » bijzondere; » onzekere
» 539, » 15 » o. » *in te voegen* Oossaen.
» 546, noot 4 *moet* bl. 547 noot 1 *zijn*.
» 547, » 1 » » 546 » 4 »
» 547, r. 1 v. b. *staat* Oudeman's; *lees* Oudemans.
» 548, » 13 » o. » Heijlinga » Heijlina
» 548, » 6 » o. » kerk » kerk"
» 552, » 16 » o. » schakeerd. V. goud en zwart; *lees* schakeerd van goud en zwart (Rietstap's Arm. 1e éd., blauw).
» 552, » 9 » o. » Stad. Grave; *lees* Stad Grave.
» 585, » 1 » b. » Everswijck; » Eversdijck
» 592, » 15 » b. » solemmis; » solemnis.
» 592, » 6 » o. » Gehennae; » Gebennae.
» 593, » 11 » o. » klokopschrift; » poortopschrift
» 597, » 4 » b. » Oost-Zaan; » Oostzaan
» 598, » 9 » b. » v.; » van
» 599, » 6 » b. » Æmilius: » L. Æemilius
» 601, » 6 » o. » *Nav.* XXXIII, 392; » *Nav.* XXXIII, 392; IX, 31.
» 603, » 5 » o. » Brant; » Brand [ter wille van *Nav.* XXXVII,562a,682 (Hodenpijl)].
» 604, » 11 » b. » 3551 » 355,
» 612, » 6 » b. » wapens; » wapen- (d. i. wapenborden).
» 617, » 9 » o. » vermoedlijk kleinzoon; » kleinzoon.
» 621, » 3 » o. » Havenstraat; » Harenstraat.
» 622, » 4, 5 v. b. » spectantia; » spectantium
» 627, » 15 v. b. » vidnae; » viduae.
» 628, » » » b. » liberi, dni; » liberi dni.
» 631, » 19 » b. » (ten oosten van de Veluwe); *lees* (ten westen v. d. V.).
» 637, » 9 » b. » Dodler; » Dadler.
» 648, » 2 » o. » Surry; » Surrey.
» 656, » 10 » b. » Cocus, Bonus; » Cocus Bonus.
» 660, » 5 » b. » slapen; » slaper
» 661, » 8 » b. » De; » de
» 665, » 18 » b. » Febr. » Févr.
» 665, » 20 » b. » moederlijke » de moederlijke
» 666, » 7 » b. » XXXVIII, 121; » XXXVIII, 114.
Bladw., bl. VIIa *bij* Brandenburg *te voegen* zie Munten.
» » XIVa » Friesche » » zie Oldenburg.
» » XVIII » Bom » » zie bl. XXVI, noot (bij Holland)
» » XX *inlasschen* de Chastres, 330.
» » XXXIX *behoort* Slooth *bij* Sloet.
» » XLIV *valte* Wyers, 563, 4 *weg*.
» » LVI *bij* Luik *inlasschen* zie Munten.

BIJLAGE,

BEVATTEND DEN VOORNAAMSTEN INHOUD VAN DE OMSLAGEN

DER

MAANDELIJKSCHE AFLEVERINGEN.

A

Abraham Johannes de Bull, als dichter en schrijver vooral in den huiselijken kring en in de Rederijkerskamers in zijn tijd zoo algemeen bekend en gewaardeerd. † 24 Sept. 1888. Ook als novellist nam hij in de Nederlandsche letteren eene eervolle plaats in. Op het gebied der journalistiek verwierf hij zich een goeden naam. Hij behoorde tot de redactie der Amsterdamsche Courant toen die nog stads-courant was, en later tot de firma Van Bonga & Co, die van de gemeente de courant kocht. Hij was van 1851 tot 1878 hoofdredacteur en directeur, de man die de zaak leidde en bestierde, ook administratief. Van 1878 tot 1 Januari 1883 was hij uitsluitend directeur. Na den verkoop der courant trad de heer De Bull in betrekking bij de redactie van Het Nieuws van den Dag. In 1851—1873 behoorde hij tot de warme voorstanders der conservatieve partij in de hoofdstad, die door het ophouden der toenmalige Kiesvereeniging »Amsterdam", in het niet verzonk. Met bekwaamheid verdedigde hij de belangen en wenschen dezer politieke partij in zijn blad De Nederlandsche Journalistenkring benoemde hem tot eerelid. — Het vaderlandsche tooneel vond in hem tal van jaren een ijverig voorstander. Nog vóór het bestaan der Tooneelschool, ja nog vóór de bemoeiing der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen met de vorming van tooneelspelers, behoorde hij tot eene commissie die veelbelovende jongelui voor het tooneel deed opleiden. Zijne zorg voor het nationaal tooneel duurde voort tot den dag van zijn overlijden, in de betrekking van commissaris van den Stadsschouwburg. — Vroeger bij herhaling bestuurder en warm voorstander der Hollandsche Maatschappij van Fraaie Kunsten en Wetenschappen maakte hij ook thans nog deel uit van het bestuur, als eerelid. Aan zijne oude betrekking tot de letterkundige wereld werd nu nog slechts herinnerd door het secretariaat van het Tollensfonds, dat strekt »ter ondersteuning van hulpbehoevende betrekkingen van overleden prozaschrijvers en dichters". Onze Koning zag hem gaarne. Wanneer Z. M. hem bij feestelijke gelegenheden opmerkte, trad de vorst steeds door de rijen heen, om den dichter de hand te drukken. Het officierskruis der Eikenkroon en dat van den Gouden Leeuw van Nassau werden hem door Z. M. vereerd. — Den 11 Dec. '88 zou hij zijn 65ste levensjaar hebben vervuld. Zijn stoffelijk overschot werd ter aarde besteld op het kerkhof te Baarn, waar zijn eenige zoon, vóór eenige jaren in den bloei van den jongelingsleeftijd van zijne zijde weggerukt, begraven ligt.

Pronk. Koning Willem III en gemalin schonken 20 Sept. 1888 eene milde gratificatie aan den in behoeftige omstandigheden verkeerenden Jacob Pr., rustend zeeman in de Boegstraat te Scheveningen, den zoon van Pronk die Koning Willem I in 1813, toen deze Vorst te Scheveningen landde, aan wal droeg.

Rassam—Noach. De namen van dezen Britschen archaeoloog en van den diluviaanschen patriarch doen thans vereenigd de ronde, omdat men wil, dat Rassam niet ver van Bagdad de puinhoopen eener oude stad ontdekte, die gebleken zou zijn Noach tot stichter te hebben; de aartsvader zou daar opteekeningen betreffende de geschiedenis vóór den zondvloed begraven, en Rassam die ontdekt hebben; welke laatste ze naar Engeland opzond, om ze door de oudheidkenners van het Britsch Museum te doen ontcijferen. Karl Blind nu meldde, dat er werklijk eene groote menigte opschriften naar Engeland onderweg was, door Rassam in

den omtrek van Bagdad aangetroffen. Deze, als helper van Layard bij de opgravingen van Nineveh, en later door zijne gevangenschap in Abyssinie bekend, deed dienaangaande in het Victoria-Instituut eenige mededeelingen. K. Blind schrijft verder o. a.: »Men late zich niet op een dwaalspoor brengen door den naam Noach, welken R. gebruikte. Want in Engeland bewerkstelligt men de Assyrische nasporingen met behulp van lieden, die uit de uitkomsten altoos de waarheid aller Bijbelsche verhalen bewijzen willen. R. moet in het Victoria-Instituut hiermeê rekening houden. De Noach, van wien hij sprak, is niets dan een met het oog op zijne hoorders gebezigde naam voor een oud-babylonischen Xisythrus". Blind gelooft echter ook, dat de gevonden opschriften veel belangrijks aan 't licht zullen brengen.

Generaal Sheridan. Den 6den Maart 1831 te Somerset, in Ohio, uit behoeftige leren geboren, kwam hij door tusschenkomst van generaal Ritchie aan de Militaire Academie te Westpoint, en begon zijne loopbaan als luitenant bij een regiment dragonders in Oregon, waar hij de Indianen bevocht, en tot den rang van kapitein opklom. In Mei 1862 werd hij als kolonel bij het westlijke leger voor Corinth aangesteld, en onder Buell nam hij deel aan den veldtocht in Kentucky tegen Bragg. Als aanvoerder eener brigade onderscheidde hij zich in den slag van Perryville, en niet minder in den bloedigen slag bij Murfreesborough 31 Dec. 1862 en 1 Jan. 1863. Bij de volgende operatiën, eindigend met de vermeestering van Chattanooga, was hij een der ijverigste en voorspoedigste divisie-aanvoerders. In den ongelukkigen slag van Chicamauga (19 Sept. 1863) redde hij zijn afgesneden korps door een stoutmoedigen marsch over den Missionary-Ridge. Onder Grant gaf hij in den slag bij Chattanooga (25 Nov.) den doorslag, door de bestorming van den Missionary-Ridge. Toen Grant in het voorjaar van 1864 als opperbevelhebber oostwaarts trok, stelde hij Sheridan aan het hoofd der geheele ruiterij, en in het begin van Aug. 1864 werd hem opgedragen de herovering van het Shenandoah-dal, op onverantwoordlijke wijze door generaal Hunter prijsgegeven. Het gelukte hem het leger van Early herhaaldlijk te verslaan en van Richmond verwijderd te houden, maar hij moest eindlijk voor de aanmerklijke versterkingen des vijands wijken. Op dezen meesterlijk uitgevoerden terugtocht bracht hij 19 Oct. in den slag bij Cedar-Creek, de reeds ontredderde bondstroepen tot staan, en deed de dreigende nederlaag in eene schitterende overwinning op de vereenigde generaals Longstreet en Early verkeeren. Ook aan de gebeurtenissen in de lente van 1865 nam Sheridan nog een beslissend aandeel, vooral aan den belangrijken slag bij Five-Points tegen Longstreet op 1 April. Na den oorlog werd hem het opperbevel in Het Zuiden over Louisiana en Texas opgedragen. Later naar Missouri overgeplaatst, werd hij Febr. 1869 tot luit.-generaal bevorderd en verving hij Sherman als bevelhebber over het westen en zuidwesten. Den 1sten Nov. 1883 werd hij opperbevelhebber des legers, en maakte als zoodanig deel uit van het departement van Oorlog te Washington. Hij overleed 5 Aug. '88 op zijn buitenverblijf te Nonquit in Massachusetts. Hij liet gedenkschriften na, waarvan vóór zijn dood reeds een gedeelte het licht zag.

Grafschrift (XXXVIII, Bijlage bl. M) Aan den noordelijken muur der Hervormde-kerk te Abkoude leest men:

Hier Legt Begraven D Heer Jacobus de Vos
Sedert den Iaare 1756
Predikant te Nieuwvosmeer
1760 te Liefkenshoek 1770 te Gapinge
den 10 September 1775 te Abcoude
Hebbende 25 Iaaren in
Den Dienst van Gods Woord Gearbeid
Overleden den 26 van Wijnmaand in den Iaare 1781
in den Ouderdom van 53 Iaaren 1 Maand 6 Dagen 4 Uuren.

Nauwkeuriger is 't haast ondenkbaar.

Amsterdam. P. J. FREDERIKS.

Nuttelooze vragen — zijn m. i. de in de laatste jaren veelvuldig in den Navorscher voorkomende betreffende geslachten en wapens, voorzoover die reeds beantwoord worden door de in den jongsten tijd in zoo grooten getale verschenen werken van geslacht- en wapenkundigen aard. Ik meen, dat de redactie in het belang van dit Maandwerk, en naar den wensch zijner lezers zou handelen door een weinig minder toegeeflijk te zijn opzichtens de, naar het schijnt, even groote nieuwsgierigheid, als onbekendheid met de standaardwerken op dit gebied, van een onbekenden vrager of vragers.

A.

Kerstliederen (vgl. *Nav.* XXXVII, Bijlage, bl. H—M) **en leisen.** *Nav.* XX, 573 deelt een octrooi dd. 26 Febr. 1614 mede, waarbij de Generale Staten aan Hillebrant Jacobsz. vergunden gedurende vijf jaren te mogen drukken en uitgeven in alle talen »de oude leyssen". Over deze liederensoort handelde Prof. Dr. Acquoy (Leiden) in de 12 Oct. '87 te Amst. gehoudene vergad. der letterk. Afd. Kon. Akad. v. Wet., en komt tot de navolgende slotsom.

Het woord »leis", oudtijds gespeld »leys", leyse", »leysene" enz., en soms vrouwlijk, maar meestal onzijdig gebruikt, — komt af van »Kyrie eleison" of liever van de afgeknotte vormen »Kyrieëleis", »Kyrieleis" en dergelijke. Het oudste woordenboek, waarin het voorkomt, is de »Gemmula Vocabulorum" (1484) in voce »Celeuma". Later vindt men het in den »Thesaurus theutonicae linguae" te Antwerpen bij Plantijn (1573) en in het Etymologicum van Kiliaan (1574). Plantijn en Kiliaan vertaalden het woord door »cantio natalitia", d i. lied op Christus' geboorte, Kerstlied. Dat er nochtans onderscheid tusschen kerstliederen en leisen bestond, blijkt uit de titels der oudste geestelijke liederboekjes (1508, 1539, 1577, enz.), waar de woorden »leysen" en »geestelijcke liedekens" steeds nevens elkander worden genoemd Wat een kerstlied is, blijkt uit den naam zelven. Daarentegen moet het begrip van leis uit de leisen worden opgemaakt. Hoffman von Fallersleben heeft overtuigend aangetoond, dat bij onze voorouders in den eersten tijd na hunne kerstening, het godsdienstig gezang bestond in het tot honderdmalen soms herhaald uitgalmen van »Kyrie eleison". Soms was het een jubelkreet, dan weder een klaagzang, steeds een onbegrepen klank. In de 9e eeuw kwam daarin verandering, en kwamen voor die klanken de leisen in de plaats. Bij nauwkeurige beschouwing blijkt, dat weliswaar verweg de meeste leisen kerstzangen waren, maar dat er ook paasch-, hemelvaarts-, pinkster-, bedevaarts-, zelfs schippers- en maaiersleisen bestonden. **Kerstlied** is dus geen aequivalent voor **leis**, en **kerstleis** is geen pleonasme Het onderscheid tusschen kerstliederen en kerstleisen bestaat niet in den inhoud, maar in den vorm. De kerstleis namelijk heeft, evenals elke andere leis, eene soort van refrein. Dit refrein is echter geen letterkundig sieraad, maar een muzikaal »tutti". Eene leis is dus een beurtzang, waarin ééne stem door alle stemmen wordt afgewisseld; eene kerstleis is zulk een beurtzang op het Kerstfeest en de daarop volgende dagen tot en met 6 Januari. In de leis is een gedeelte telkens veranderd, een ander gedeelte keert telkens terug. Het eerste gedeelte vormt den eigenlijken inhoud van het lied, het is de solo; het andere, onveranderlijke gedeelte werd door allen gezamenlijk herhaald, en waarschijnlijk niet gezongen, maar gesproken. Dikwijls had het eene deel met het andere niets te maken, en werden Latijnsche refreinen tusschen strofen in de volkstaal aangetroffen, b. v.:

„Toen Adam in den appel beet,
Hodie, hodie
Est puer natus gloriae".

Sommige leisen hadden werklijk kunstwaarde, o. a. eene (welke door den hoogl. in zijn geheel werd voorgedragen), waarin *Christus* een pelikaan, *Maria* eene duif en *Herodes* een gier is. Het refrein van die leis luidt:

„dat vogelkyn,
Een pelikaan mag hi wel heeten,
Hi is soo fyn".

Omstr. ao. 1500 begon men het onderscheid tusschen kerstliederen en kerstleisen uit het oog te verliezen. In den loop der 16de eeuw werd de begripsverwarring steeds grooter, en in 1574 wist zelfs Kiliaan niet beter, of eene leis was een kerstlied. Wat het gebruik der leisen betreft, ongetwijfeld werden ze, evenals de kerstliederen, ook in huisgezinnen, scholen en godsdienstige gezelschappen gezongen; maar de plaats waar ze in zwang waren, schijnt toch de kerk te zijn geweest. Sommige moesten blijkbaar dienen om er het Kindeke bij te wiegen; doch de strekking van alle was vervroolijking van het Kerstfeest, dat in de Westersche Kerk ten allen tijde het blijdste feest van het jaar was. De leisen schijnen niet uitsluitend te zijn aangeheven door de zangers op het koor, gelijk thans zou geschieden, indien ze nog gezongen werden; maar ook door kleinere groepen in de kerk. In letterkundige waarde moeten ze meestal voor de kerstliederen onderdoen. De leisen werden nu eens in het Latijn, dan eens in de landtaal, dan weer in een mengsel van beiden gezongen. Wat de kerstspelen te zien gaven als drama, dat gaven de kerstleisen te hooren als berijmd verhaal. Beiden weken voor den ernstigen geest der 15de eeuw. De Hervorming en hare jongere zuster, de Tegenhervorming, deden ze geheel uit de kerken verdwijnen. Van Protestantsche zijde werd eenmaal eene poging gedaan, om benevens vele andere gezangen ook drie oude leisen in de Gereformeerde kerken in te voeren. Dit geschiedde in de »Hymni ofte Loff Sangen", overeenkomstig de Utrechtsche kerkordening van 1612 bijeengebracht door eene commissie uit de Synode van Utrecht, en met privilegie van de Staten-Generaal te 's-Gravenhage in het jaar 1615 uitgegeven. Die poging ging niet uit van krypto-Katholieke gemeenteleden, maar van predikanten; ze mislukte echter geheel. Van R.-Katholieken kant ging men steeds voort, de oude leisen te herdrukken, en er nieuwe bij te vervaardigen; al wist men zelf niet meer wat eene leis eigenlijk was. De man, die er het best in slaagde, was de Jezuït Adrianus Poirters. — De leisen moeten vooral in drieërlei opzicht van belang worden geacht: ze zijn een uitgestorven tak onzer letterkunde; vertegenwoordigen eene eigenaardige uiting van het kerkelijk leven en vormen den overgang tot het gemeentegezang.

In bovengenoemde vergadering droeg Dr. N Beets eenige kerstliederen voor, die hij vroeger had hooren zingen, één te Leiden en Heilo, en drie te Utrecht, waar ze gezongen werden door het sleutelgat zijner deur, en, zwaar verminkt als ze waren, werden Maria en Maria Magdalena er in verward. Blijkens *Nav.* XV, 38, 72 hoort men ook in Waterland een Driekoningenlied zingen. »Op eenen kersemisavond" zong men nog vóór etlijke jaren te Krommenie. Insgelijks in de achterbuurten van Enkhuizen op Kersttijd en Oudjaarsavond in de herbergen oude en nieuwe geestlijke liedjes, waarbij gedanst werd. Is 't nóg zoo?

Weernieuws (XXXVII Bijl. bl. B; 'VIII, Bijl. bl. G). Het onderstaande werd in Maart 1786 door een ingezeten van Gorinchem opgeteekend: »Is de rivier vóór Gorinchem voor de tweede maal gaan zitten den 2 Maart, en ik heb er met mijn vrouw den 8 Maart overgekuijert na Sleeuwijk, en vele luijde uijt Gorinchem. En is verder dagelijks gebruijkt met paarde en rijtuijgen, met veele zwaare goederen. En op den 12 Maart zag ik reijtuijg met vier paarde en een boere waage met twee paarde der over passeeren, met veele luijde na rato; en op den 14 Maart zag ik nog wel meer als 120 beesten met veele luijde daarbij alle te gelijk overkoomen; en op den 15 Maart zijn der nog vier paarde overgekome, en is vervolgens blijve zitten tot den 18 Maart. Daar we toen nog eenige daage hoog water meede hebbe gehadt, door de verstopping met 't eijs in de rivier; maar zijn 't tog gelukkig en spoedig weer kweijt geraakt".

N. C. Lammers van Toorenburg (XXXVIII, Bijlage, bl. G). Deze Nicolaas Dirk was werklijk de oudste zoon van den pred. Cornelis Pieter, die te Domburg een paar jaar leeraar was, toen hij in 1829 naar Indië vertrok; Kadzand was zijne standplaats sedert 1821. In het Biogr. Wrdb., naar Van der Aa genoemd, vindt men een uitvoerig art. over hem, dat voor zijne kerklijke loopbaan ook kan nagegaan worden in H. M. Kesteloo, »Wandelingen door Domburg", Middelburg 1871, bl. 107.

Amsterdam. J. G. FREDERIKS.

Zaandammer volksliedje. Het volgende liedje, dat althans in het woord »morgenland" een bewijs van oudheid vertoont, en dat ter vergelykinge en aanvullinge dienen kan voor het oud bolswarder volksliedje dat ik Friesche Volksalmanak 1887 bl. 57 meedeelde, werd door eenen myner bekenden Jan. 1889 te Zaandam opgeteekend uit den mond van eenen knaap, die het op straat langs de huis leuren zong, en zijn gezang met eenen rommelpot begeleidde.

Er was eens een heer, die heer was wel te gemoed,
Hij droeg een rozekrans om zijn hoed.

Hij had een wandelstok in zijn hand,
Zoo ging hij marcheeren naar 't morgenland.

Dat morgenland, dat landje lag vlak vóór zijn deur,
Daar zag hij drie hupsersche meisjes veur.

De eerste was hupsch, de tweede was fijn,
De derde die schonk er een roemertje wijn.

Dat roemertje wijn, dat wijntje zag er zoo rood,
Zij zeiden: de koning zijn dochter is dood.

Wij zullen haar begraven, die edele bruid,
Wij zullen haar bestrooien met suiker en kruid.

JOHAN WINKLER.

Dorpsveeten. Vaak ontstaan zulke veeten tusschen de bewoners van aangrenzende streken, door de nietigste aanleiding. Zoo herinner ik mij, dat de bewoners van het N.-Hollandsche dorp Petten nu en dan ruzie kwamen maken met die van het naburige Callantsoog, en dat deze ruzie haren oorsprong had, in eene veete, die ontstaan was in het jaar 1815 of '16. Toen had nml. Koning Willem I een aantal kerkklokken beschikbaar gesteld voor de dorpen in N.-Holland, die door de Engelschen en Russen in 1799 van de hunne waren beroofd. De Callantsoogers van dien tijd — evenals hunne nakomelingen, die ik gekend heb, lui die flink bij de hand waren — wisten voor hunne gemeente de zwaarste en mooiste klok te verkrijgen, tot ergernis vooral der Petteners, die zich met een vrij armzalige bel tevreden moesten stellen en zich hierover telkens wreekten door de Callantsoogers te komen uitschelden voor »Oochemer klokkedieven". Nog in 1867 bestond deze curieuse veete (M. B. in de Haarl. Ct van 24 Sept. 1888.)

Zeist. J. H. VAN LENNEP.

Oude attestatie. Onder een aantal vond ik de volgende, die ik meedeel, wegens het ongewone van den vorm.

Bij absentie van den Domine Weidenbach, Predikant geweest zijnde bij het vóór desen genoemde Regiment Erf Prince, heeft denselve bij zijn vertrek uyt Amsterdam het Attestatie van Anna Clara Jung niet uytgevaerdigt; denselve heeft zig verscheidene maalen aan hem schriftelijk geadresseert, maar nooit mogelijk geweest eenigte antwoord te ontfangen, weshalven de ondergeteekende niet weigeren kan te verklaaren, dat Anna Clara Jung gebooren is den 30 July 1774, haar vader zijnde Johannes Elias Jung, gewezen Sergeant van het bovengenoemde Regiment, en thans in die qualiteyt gepensioneerd bij de Republic; haar moeder zijnde Maria Margaretha, beide nog levenden lijve te zijn, en dat Anna Clara Jung haar geloofsbelijdenis op Michaëlis [1]) van het jaar 1787 [2]) in tegenwoordigheid van mijn heeft afgelegt, en na deze Solemnele Handeling tot Lidmaat van den Gereformeerden Godsdienst aangenomen, en vervolgens aan de genadetafel Jesu verschenen is; zig ook altoos in haar leven en gedrag als een waaren Christen heeft gedragen, weswegens ik haar dit getuigenis gaarne geeve en met hart en ziel verleene, met ver-

---

[1]) Dat is 29 September. [2]) Dus, op 13-jarigen leeftijd.

zoek Anna Clara Jung als Lidmaat van de Gereformeerde Kerk gelieven aen en op te nemen.

Amsterdam, den 3 Januar 1798.

C. H. von Gobern,
Lieutenant van het gewesen Regiment Erf Prince en thans in die qualiteyt gepensioneerd bij deze Republic.

Medegedeeld door Dr. E. LAURILLARD.

Passiespelen (XXXVII, 541). Over de P. te Ober-Ammergau handelde Aflev. 2 van »Vreemd en Eigen" 1888. Terwijl J. H. Meyer te Amsterdam in een treffend artikel over zijn vriend Dr. Johannes Fastenrath (in Haarl. Ct. 15 Juni '88) mededeelt, dat het eerste opstel van dezen »Aleman-Español" in het Spaansch (1872) de in 1871 door hem bijgewoonde Oberammergauer Passiespelen betrof. — In Bretagne trof de Parijsche romanschrijver Pierre Gaccone een eigenaardig tooneelspelersgezelschap aan, dat zich bezighoudt met het vertoonen van Middeleeuwsche stukken, als de L i j d e n s g e s c h i e d e n i s, de Vier Heemskinderen enz. Het is in het dorp Plonaret, niet ver van Lannion, gevestigd, en bestaat alleen uit boeren en ambachtslieden. Ofschoon het dikwijls bij de bedevaarts-feestelijkheden (»pardons") optrad, trok het tot dusver niet de aandacht, vermoedlijk omdat het zich uitsluitend van het Bretonsch bedient. Het verschafte zijne medewerking bij de inwijding i. d. 14 April 1888 eens nieuwen schouwburgs te Morlaix, alwaar tal van kunstenaars, schrijvers, geleerden en liefhebbers uit verschillende oorden de vertooning bijwoonden.

Mei '88 gaf een ooggetuige in de Frankfurter Zeitung de beschrijving eener eigenaardige vertooning in een afgelegen hoek van Spanje, welke in hoofdzaak op het volgende neerkomt. Casarabonela is een dorp, omtrent 35 kilometers van Malaga gelegen, op eene zóó steile hoogte, dat geen enkel rijtuig het bereiken kan, en de straten bijna even zoovele trappen zijn. De inwoners, omtrent 4000 in getal, zijn zeer arm, en hebben, onder de hooge goedkeuring des Bisschops, nog de voorvaderlijke gewoonte bewaard van elk jaar het lijden des Heeren Jezus Christus met een plechtigen »auto" te vieren. Dit geschiedt op een pleintje vóór de kerk, en de toeschouwers verdringen elkander vóór de vensters der omstaande woningen. Tegen den middag verschijnen in optocht de spelers, voorafgegaan van acht muzikanten, die telkens weer van voren af aan een luidruchtigen marsch spelen, in welken men iets van Weber meende te herkennen. Achter de muzikanten kwamen Annas in een zwart gewaad, het hoofd versierd met eene halve maan van zwart papier; — Cajaphas, gedekt met eene soort van blikken bus; — soldaten in vleeschkleurig tricot met roode laarzen, blauwe kielen, hellebaarden en papieren pluimen op het hoofd; — Pilatus, met eene baret en een hermelijnen kraag, in zwart tricot en een kort wambuis; — de twaalf apostelen, allen gelijk gekleed in lange roode tabbaarden met vlassen pruiken en een naambriefje op hunne maskers; — twee jongens, engelen voorstellend, met vleugelen van verguld papier en laag uitgesneden vrouwenjaponnen van rooskleurig tulle; — Maria Magdalena in een balkleed van blauw fluweel; — de heilige Veronica in het zwart, enz. Eenige oudgedienden hadden hunne verschoten uniformen aangetrokken, om de toeschouwers in bedwang te houden.

Nu begon de vertooning, d. w. z. de genoemde personages gaven in gebarenspel eene voorstelling van de Lijdensgeschiedenis welke de pastoor onderwijl met luider stem voorlas uit zijn getijboek. Eerst ontving Judas na lang en levendig loven en bieden in eene lange zijden beurs het bloedgeld van de Pharzieërs. Daarop werd, als voorbeduiding van het offer, door den Zoon des Menschen gebracht, Abraham's offerande vertoond. Vervolgens kwam eene episode van Maria Magdalena. De zondares, welker rol door een man vervuld werd, trad op en ging de schouwplaats rond, een waaier hanteerend, danspassen uitvoerend, coquetteerend. Plotseling verschijnt de Heiland vóór haar, bruin getint van gelaat, gehuld in een lang gewaad, het hoofd met lang afhangend haar gedekt. De zondares valt hem te voet. Twee vrouwen uit het publiek treden toe, ontdoen haar van haar feestkleed en laten haar in een paarschen rok liggen. Het andere kleed werd zorg-

vuldig opgevouwen, en de daaruit genomen zakdoek den acteur ter hand gesteld, »opdat hij zou kunnen schreien", gelijk men het den schrijver uitlegde. Middelerwijl was eene tafel voor het Avondmaal aangericht, waaraan men zich zette om in werklijkheid te eten en te drinken. Daarop volgde het gebed op den Olijfberg enz. Hetgeen volgt kan gevoeglijk, ter vermijding van noodeloozen aanstoot, achterwege blijven. Genoeg, dat ditmaal de voorstelling eindigde met de oplegging van het kruis, waarop de stoet, gevolgd door de toeschouwers, zich in de kerk begaf om er de mis bij te wonen. Den volgenden dag was een groot kruisbeeld opgericht in het koor, en werd het mirakel der heilige Veronica — het gelaat des gekruisigden afgedrukt in den doek waarmede zij het afwischte — voorgesteld. Daarop hield de pastoor eene leerrede, en werd de begrafenis vertoond; het beeld werd afgenomen, de nagelen en de doornenkroon aan een beeld der Heilige Maagd voorgehouden, welks beweegbare hand ze scheen aan te nemen Eindelijk werd het beeld in eene glazen kist gelegd en zoo het dorp rondgedragen, waarmeê de »auto" was afgeloopen. Ofschoon de toeschouwers volstrekt niet schroomden te lachen om sommige al te zonderlinge episodes, zegt de berichtgever, waren zij blijkbaar door deze grillige vertooning in haar geheel aangedaan en gesticht.

Antwerpen en de Taalstrijd. Zelden zeker zag het eerwaardige Antwerpen een feestgewoel binnen zijne muren, in kracht gelijk aan dat van 10 Febr. 1889. »Leve Coremans" was de kreet, welke op dien dag uit duizende onbeklemde Vlaamsche borsten binnen die muren weêrgalmde. De staatkundige en kerkelijke overwegingen voorbijziend, enkel gedreven door liefde voor hunne moedertaal, waren uit alle deelen des lands ontelbare Vlamingen, Brabanters, Limburgers en andere Belgen saâmgestroomd, om hun hulde, eerbetuiging en dank te gaan brengen aan den man, die onlangs in 's Lands Raadzaal zoo ijverig de belangen der Nederduitsche taal had behartigd en verdedigd, en die niettegenstaande den heftigsten tegenstand zegenrijk uit het strijdperk was getreden, — wij bedoelen den pleitbezorger Eduard Coremans, »den man der taalwetten".

Antwerpen had, — gelijk den gastheer betaamt—, een feestkleed aangetrokken, om zijnen gast te verwelkomen: overal zag men de vaderlandsche kleuren wapperen, en daarnaast het dundoek, versierd met den Brabantschen of den Vlaamschen leeuw. Eene hevige, gelukkig niet lang aanhoudende sneeuwbui kon de opgewekte schare van feestgenooten niet weêrhouden, om in een onafzienbaren, statigen, met ontelbare banieren versierden optocht, door de hoofdstraten van Antwerpen te trekken, en de standbeelden van Conscience, Rubens en v. Rijswijck met luide en aanhoudende jubelkreten te begroeten. En vóór het huis in de Schuitstraat, waar Coremans geboren is, evenals vóór het woonhuis van den beroemden advocaat in de Montebellostraat, bracht de opgewekte menigte den held van den dag eene indrukwekkende hulde toe. Een groot deel der betoogers vereenigde zich daarna in de ruime zaal der Harmonie, en nimmer had men zoo groot eene menigte binnen de muren dier zaal kunnen waarnemen; daaronder waren al de bekende en roemrijke voorvechters der Vlaamsche beweging te tellen. De rij der feestreden werd geopend door den heer de Beucker, en daaronder overhandigde het Brusselsche gemeenteraadslid, Dr. Goffin (*Nav.* XXXVII, 308), den wakkeren verdediger der Vlaamsche zaak eene ter herinnering aan dezen dag opzettelijk geslagen gouden penning [1]) Diep geroerd richtte de gevierde man tot den redenaar en zijne tallooze landslieden eene innig gevoelde dankbetuiging voor de toegebrachte hulde, en verzekerde den aanwezigen, dat hij zijne beste krachten aan de goede en rechtvaardige zaak zou blijven wijden. Dr. Goffin hernam daarop het woord namens de Vlaamsch-sprekende bevolking van Brussel, en na hem spraken achtereenvolgens mevrouw Cortebeeck, en de heeren v. der Mensbrugge, Pol de Mont, de Visschere, Brandts, Praijon- v. Zuijlen en Thielen. Ten slotte sprak de vergadering als haren wensch uit: de vervlaamsching van bestuur, gerecht, onderwijs, leger, van burgerwacht en gendarmerie in de Nederduitsch sprekende gedeelten des lands; van het zeewezen, waar het Fransch voor alle

[1]) Exemplaren van dezen penning in zilver en brons werden den feestgenooten tegen betaling der aanmaakkosten overhandigd.

officieren en manschappen een vreemde of hoogstens eene aangeleerde taal is; van den diplomatischen en consulairen dienst, want ook »de ambtenaren, die België in het Buitenland vertegenwoordigen, moeten de taal kennen van het meerendeel der Belgen".

Een concert met eene daarop gevolgde bezielende feestrede van den heer Prayon-v. Zuijlen vormden het einde der officieele feestelijkheden. Het kan niet anders worden getuigd: het Nederduitsch-sprekende deel der Belgen vierde een feest, dat met onuitwischbare letters in de annalen der Vlaamsche beweging geboekt is.

Wij rekenen het ons ten plicht, hier aan onze Belgische taalbroeders eene betuiging van diep-gevoelde bewondering te brengen voor hun heldhaftig optreden in den strijd tegen de verfransching. Van harte hopen wij op eene spoedige vervulling van den op 10 Februari in de Vlaamsche vergadering uitgesproken wensch; met innige belangstelling zien wij het verloop van den taalstrijd onzer Zuid-Nederlandsche broeders te gemoet, en zullen ons in hunne zege als in *eigen* zege verheugen. Wij hebben nog niet vergeten, dat wij nog zoo kort geleden een eenig volk waren, en ten spijt van staatkundige grenzen zijn wij dat nóg. Wij hebben ééne geschiedenis, en

»Het was weleer het roemrijkst volk der aarde,
Dat aan de spitse der beschaving stond;
Door zijne macht, noch zijne weelde ontaardde,
Maar moed en deugd in eigen grootheid vond.
Geen Cesar kon de Belgen onderdrukken,
Geen Rafaël heeft Rubens' glans verdoofd,
Geen lettervorst mocht zooveel lauwren plukken
Als Neêrland vlocht om Jacob Maerlant's hoofd". [1]).

J. TH. DE R... T.

Het Rozenfeest. Onder den titel »Het feest der Rozenmaagden (Rosières) te Tiel. Eene Napoleontische herinnering", bericht Mr. W. v. de Poll, archivaris te Nijmegen, in de Nieuwe-Tielsche courant 23 Maart 1889 het volgende. Jaarlijks werd het Keizerlijk Kroningsfeest (2 Dec. 1804) in dato herdacht met eene parade der bezetting, een Te-Deum in de kerken, de uithuwlijking eener Rozenmaagd (Rosière), en eene schitterende illuminatie, meest alles op bevel van den Prefect. Het feest der Rosières is van ouden oorsprong, dagteekent reeds van het jaar 530' Het werd ingesteld door den heiligen Medardus in het dorp Salency, bij Noyon, in Picardië, ter eere van het deugdzaamste, eerzaamste en aan hare ouders het meest gehoorzame meisje, dat tot belooning met een prijs begiftigd, en onder feestlijken ommegang met rozen werd gekroond. In 't begin dezer eeuw bracht men het over naar Nanterre, de geboorteplaats der heilige Genoveva, de beschermheilig van Parijs, die de stad redde uit Attila's verwoestende handen. Gedurende de Middeneeuwen werd dit vrome gebruik op verscheiden plaatsen nagevolgd, maar tijdens de Fransche omwenteling geraakte het in verval. Napoleon I herstelde het echter weder, en bepaalde dat het op den 2^en^ December ter herinnering aan zijne kroning als Keizer in de voornaamste steden van het Rijk zou plaats vinden. — In 1810 werd het te Kleef, dat reeds in 1795 onder Fransche heerschappij kwam, op de volgende wijze gevierd De gemeenteraad kwam eenige dagen vóór het feest op het stadhuis bijeen, om uit de hem aangeboden lijst de waardigste der jonge meisjes, en twee andere als speelgenooten te kiezen, die op den feestdag zelve, door den geheelen raad van de woning der eerstgenoemde afgehaald en van het raadhuis in plechtigen optocht, vergezeld door alle burgerlijke en militaire ambtenaren, naar de hoofdkerk werden geleid, om daar den priesterlijken zegen te ontvangen. Van dáár trok de stoet terug naar de Onderprefectuur of naar het Stadhuis, waar, nadat op de jonkvrouwlijke deugd eene lofrede was gehouden, aan het Rozenmeisje een geschenk van 600 francs uit de gemeentekas werd uitgereikt. Het feest eindigde met een middagmaal en bal, en werd gedurende de weinige jaren dat het duurde, te Kleef bijzonder in eere gehouden [2]). — Te Tiel werd 6 Dec. 1812, insgelijks bij gelegenheid der viering van het Kroningsfeest, op

---

[1]) Uit »de Taalstrijd", Cantate, gedicht van Willem v. Rijswijck Thz.
[2]) Th. Chur, Geschichte des Herzogthums Cleve (Kleef, 1845).

last van den Prefect eene Rosière of Rozenmaagd uitgekozen. De gelukkige was Hendrijn Wouters, die werd uitgehuwd aan Krijn van Koetsveld, wellicht een oud militair; want den zoodanigen viel bij voorkeur het voorrecht ten deel de Rozenmaagd te mogen huwen. De voltrekking van hun echt had, onder een grooten toeloop van aanschouwers, in de voorzaal van het Stadhuis plaats, en de bruid werd met een geschenk van 600 francs uit de stadskas begiftigd. — Het laatste ons bekende feest van dien aard werd in ons land te Gorinchem 5 Dec. 1813 gevierd, toen die stad, welke eerst 20 Febr. 1814 aan de bondgenooten overging, reeds in staat van beleg verkeerde, en het geschiedde om de gedrukte bevolking wat op te beuren [1].

Wij kunnen hier alleen dit toevoegen, dat J. v. Wijk Rzn in zijn Aardr. Wrdbk Suppl. (1842), o. h. w. Salency (waar men voor Noyen leze Noyon), niet St. Médard, maar der Franken koning Clovis († 511) den eersten insteller van het Rozenfeest noemt. Alsmede, dat Abt Olinger in zijn »Nieuw Klassisch Wdbk" rosière omschrijft door »jeune fille qui obtient la rose destinée à être le prix de la sagesse", en niet »de la vertu". Maar misschien had hij bij dit »sagesse" Ps. 111 vs 10ª, Spreuk. 9 vs 10 voor oogen. Een variant van dit (populaire) Rozenfeest ontwaart men in de later, denklijk door Paus Leo IX (aº 1048—53), ingestelde, als hooge onderscheiding aangemerkte, jaarlijksche begiftiging door den Paus van een vorstlijk persoon, stad of kerk, met eene in tegenwoordigheid van het college der kardinalen door Z. H. op den vierden zondag der Vasten plechtig gewijde Gouden Roos (Rosa Aurea), bezet met edelgesteente.

Drente. Boerenvergadering. Wie zich omstreeks Maart—April even vóór zonsondergang in de Drentsche dorpen bevindt, hoort niet zelden zeer eentonige geluiden, die afwisselend door het dorp, of »loeg" weerklinken. Wie geen vreemdeling is, herkent in die geluiden terstond het signaal van den boerhoorn, dat de landbouwers ter vergadering oproept. Voor de dorpelingen is dit hoorngeblaas niet opzienwekkend, want het »boerbriefje" is in de meeste gevallen alreeds vooruit gereisd, en heeft de punten van behandeling, bij de boervergadering, waartoe dit sein het teeken ter bijeenkomst is, reeds vermeld. Eigenaardig en schier eenig is, wat te Eksloo in dit opzicht nog jaarlijks geschiedt. Daar wordt nl. een stokje of »bengel" van het eene huis naar het andere gebracht, terwijl bij de overreiking wordt gezegd: »Hier is de stok, morgen avond op 't hoorngeblaas vergadering om een eujenscheper te winnen". Tien minuten nadat het blazen heeft opgehouden, ziet men onder een boom of bij eene schuur tal van mannen staan, omringd door spelende knapen. Daar op die plaats vergaderde sinds menschengeheugenis »de boer", want men noemt de vergadering zelve »de boer". Nu het de benoeming van een »eujen scheper" geldt, is ook de scheper of dorpsschaapherder ter vergadering aanwezig. Loeks, de oude dorpsarbeider, die niet meer uit werken kan gaan, heeft zich als sollicitant aangegeven, en vindt concurrenten in Geert of Klaas, dorpsjongens, die den schooltijd ontwassen zijn. De dorpsvolmacht of een der grootste schapenhouders vraagt aan den scheper, wie benoemd moet worden. Deze, niet weinig trotsch op zijn monarchaal gezag, dat hier voor den eenigen keer in het jaar op eene boerenvergadering erkend wordt, vindt Loeks een »sole wiesneuze," die 's middags licht te lang in »hoes" zal liggen en nooit veel »hart" voor de schapen openbaarde. In Geert of Klaas ziet hij meer »schapenliefhebbers" en deze willen zich beter laten onderrichten bij uitoefening van 't hun op te dragen werk, het hoeden der moederschapen gedurende April en Mei, omdat dan de jonge lammeren nog niet mede veldwaarts gaan. De volmacht vraagt aan Geert of Klaas, hoeveel loon hij verdienen wil. »Zestien cents" is het antwoord, waarmede het loon voor elk schaap bedoeld wordt. — »Twee honderd euien maakt twee en daarteg gulden gort, da's te veul!" zegt de scheper, en Loeks nog niet uit het veld geslagen, zegt, »Ik doe 't veur veertien cent." Klaas, die 't met Geert »in de mand wil gooien" (gemeenschappelijk wil doen) stelt zijn eisch op dertien cents. Geert zegt »'t Is te min!" doch de scheper en de boeren beloven ieder »vier tot acht eiers met Paschen", wat gemakkelijk 100 à 130 stuks bedragen

[1] J. Konijnenburg, »Nationaal Gedenkboek der hernieuwde Nederl. Unie in 1813", bl. 442.

kan en — »Geert en Klaos hebt elk zoowat aachtshalve gulden in d' maond!" En zonder dat de vergadering gepresideerd en het verhandelde genotuleerd is, of zonder sluiting en ander ceremonieel gaat ieder weer huiswaarts, terwijl den volgenden ochtend omstreeks negen uur Klaas in 't eene en Geert in 't andere dorpsgedeelte op de vingers fluiten zoo hard, dat allen het in hunne woonvertrekken kunnen hooren, om de moederschapen veldwaarts te drijven, terwijl Loeks, de arbeider, opmerkt »Die jongs dat zint ballasters achter de schoapen!" (N. Rott. Ct, 29 Maart 1889).

Zeist. J. H. VAN LENNEP.

Drente. Veen-gebruik. Uit de Drentsche veenkoloniën meldt men aan de N. R. Ct. »Elke nieuwe vervener, die in het veen, of als aankooper van venen op de publieke veenverkoopingen, handelend optreedt, moet volgens plaatselijk gebruik eerst in zijne functie bevestigd worden. Bij de bevestiging in het veen wordt hij door tal van arbeiders, van heinde en ver op een daartoe gegeven sein saamgeroepen, omringd. Twee der oudste arbeiders nemen de bevestiging op zich. Tal van kluitjes grond worden uitgestoken, en elk der gaatjes als een artikel beschouwd, door de bevestigers voorgelezen In het tweeledig sermoen is eene pauze, waarin gezongen wordt (meestal het »Wien Neerlandsch bloed"). De eerste bevestiger spreekt van »Christus den wijnstok en wij als de ranken", van »Petrus, die van den berg klom', en dergelijke verwrongen bijbelteksten. De tweede bevestiger, na het zingen optredend, wijst op de verplichtingen van den patroon tegenover den werkgever(?). In soms wel wat mankgaande uitdrukkingen tracht hij dezen toegevendheid en niet al te strenge tuchtoefeningen in te prenten. Het ceremonieel eindigt met den handel over het recht van den patroon als machthebbende. De arbeiders bieden hem dit ten verkoop aan. De koop wordt altijd klaar. want het betaalmiddel bestaat uit een of twee liter »klare", naar gelang er volk aanwezig. is Alleen de bevestigde veenbaas wordt als zoodanig erkend. Ook op publieke verkoopingen, in den laatsten tijd te Stadskanaal en omstreken gehouden, kwam zoodanige bevestiging meermalen voor."

Zeist. J. H. VAN LENNEP.

Lübbenau. Feestelijkheid. Unter den leider immer mehr verschwindenden ländlichen Nationaltrachten und den damit verbundenen Festaufzügen haben sich, wie auch schon früher einmal berichtet, solche vereinzelt in früher hervorragend von Wenden bewohnten Gegenden erhalten So findet in der Umgegend von Lübbenau das sogenannte Stollenreitenfest statt. An einem solchen Tage erscheinen die jungen Leute des Ortes hoch zu Ross; Reiter wie Pferd mit Bändern und Blumen bekränzt. Die Jungfrauen des Ortes, ebenfalls festlich in ihren kurzen rothen oder buntfarbigen Röcken mit knappem Mieder, mit Bändern und Blumen geschmückt, empfangen die Reiter auf einem grossen grünen Platze vor dem Dorfe, wo auch Alt und Jung versammelt ist. Die Jungfrauen gruppiren sich um einen Tisch, auf dem eine ebenfalls bekränzte wie bebänderte Stolle befindlich ist, die dann durch die auserwählte, als würdigste erkannte Jungfrau dem Gewinner der beginnenden Rennen verabreicht wird. Tanz und Spiele im Freien beschliessen das Fest. (Deutsches Adelsblatt 1888, nr. 26, S. 411).

Sylphe opaque. Sedert 1885 is, onder dezen naam in de Fransche Dep. du Nord en Pas-de-Calais een zeer schadelijk, om zijne vraatzucht gevreesd, insect verschenen; in weinige uren toch wordt er, evenals door de sprinkhanen in het Oosten, een heel veld als 't ware door afgebrand. Vooral in 1886 richtte het op de beetwortel (suikerpeeën)-velden, waarop het uitsluitend leeft, vreeslijke verwoestingen aan, vooral onder Lens en Somain, en in de gemeente Novelles. Juni 1888 bezocht het weder Pas-de Calais. Het verschijnt steeds omstr 20 Mei. De gedaanteverwisseling der larve duurt veertien dagen. Zaait men de beetwortelen zoo mogelijk in 't begin van Mei, dan kunnen de planten sterk genoeg worden, om tegen *geheele* vernietiging gevrijwaard te zijn. want jonge, teedere planten worden *geheel* vernield. Verscheidene velden beetwortelen gingen toen geheel verloren. Zaait men nu half Juni, dan is 't gevaar geweken. De Sylphe opaque (letterlijk ondoorschijnende sylphe of luchtgeest) heet in de volkstaal boulier en boulier

sombre (het schild, het zwarte schild). Het is eene Coleoptera (schildvleugelig insect) van het geslacht der nécrofagen of mestkevers. Er zijn nog geene afdoende middelen tegen deze nieuwe plaag gevonden; en de wetenschap vermag niets tegen de menigte larven. Tot mijne groote verwondering bemerk ik in heel de Noordkust en Calais nog niets van eenig scheikundig onderzoek der beetwortelzaden of der gronden. Een afdoend middel wordt echter, in goeden ernst, door een weekblad aanbevolen, nml. de geheele bevolking der dorpsschool op de jacht te zenden, de insecten gevangen te nemen en ze gedurende veertien dagen in doozen op te sluiten! G P. ROOS.

Holland en België.

1.

O werpt met mij een sluier op 't verleden,
Toen woeste drift ons d' oogen had verblind,
En denkt alleen aan het verblijdend heden,
Nu Kunst en Taal ons weer te zamen bind.
Het ruw geweld zal onze vrijheid sparen, } *bis.*
Licht, liefde en kunst, ziedaar ons fier banier.
Vergeet toch niet dat w' eenmaal broeders waren, } *bis.*
En 't Roomsche heir vlood voor den Batavier.

2.

Laat ons vereend steeds naar vooruitgang streven,
Der kunstengod bezit geen vaderland;
Hoe of geweld of stormen ons omgeven
Het hoofd omhoog, en, Voorwaarts, hand in hand!
Laat ons te zaam thans op de toekomst staren } *bis.*
»Door eendracht groot" zij voortaan onze leus.
Vergeet toch niet dat w' eenmaal broeders waren, } *bis.*
En 't Spaansche juk geknot werd door den geus.

3.

Laat d' oorlogsvaan nooit wapp'ren van uw tinnen:
De lauwer groent niet op vergoten bloed;
Leert aan uw kroost het onze te beminnen,
Bewaart uw erf van vreemden euvelmoed.
En wachten ons bedreiging of gevaren, } *bis.*
Wordt uwe vlag en d' onze saam gekrenkt:
Vergeet dan niet dat w' eenmaal broeders waren, } *bis.*
En Waterloo ons bloed ook heeft gedrenkt.

Dit »Verbroederingslied", gezongen door Ernest Ladeuze, behoorde tot het programma van het concert op het Vriendenfeest, zondag 28 April 1889 den onderofficieren van het Noord-Nederlandsch leger aangeboden door de maatschappij der oud- en huidige onderofficieren en korporalen der burgerwacht, gevestigd in den Graaf van Egmond, te Aalst. Zie in de Correspondance particulière de la Gazette, het artikel »A Alost" (29 en 30 April), aldus aanvangend: un groupe de sous-officiers hollandais des régiments d'infanterie et d'artillerie de campagne de la garnison de Bréda a débarqué ici, hier, à midi. Ces messieurs viennent rendre aux sous-officiers de notre garde civique la visite que ceux-ci leur ont faite l'an dernier.

Paraplu's. Een Zwitsersch dagblad verhaalt de volgende bijzonderheden nopens de verschijning der eerste paraplu in het begin van het jaar 1760. Een bleeker, Tanner genaamd, kreeg van een vriend, die te Parijs woonde, een wonderlijk geschenk. Het was eene reusachtige machine, voorzien van eene mechaniek, die zijn verbazing wekte, want te Herisau had men zulk een vernuftig toestel nog nooit onder de oogen gehad. Als het 's Zondags slecht weer was, werd een knecht van Tanner, in feestgewaad, uitgezonden met het regenscherm. Eerst ging hij den Landammann Schiers van zijne woning halen, om hem plechtig naar de kerk te brengen, gevolgd door eene gapende menigte. Daarna geleidde hij den predikant, die den dienst moest verrichten, naar de kerk, en eindelijk kwam de beurt aan den eigenaar der machine (Holl. Illustratie XXV, 19 Oct. 1888 l. 3, 3de kol.).

Engelsche schuld. Men heeft berekend, dat, wanneer men de Engelsche schuld in banknoten van een pond sterling nevens elkander legde, dezelve 4516 kwadraatmijlen zouden bedekken. In guinjes zou de linie meer dan 30 000 mijlen lang zijn; in schellingen negenmaal de gansche aardbol beslaan; in penningen zeventienmaal van de aarde tot de maan reiken, en bovendien nog tweemaal om de aarde en vijfmaal om de maan kunnen geslingerd worden. Om deze schuld in baren gelde te dragen, veertig pond voor elke man gerekend, zou dezelve in goud 374.531 menschen vorderen; in zilver verre boven de vijf millioenen; in koper meer dan 262 millioenen. Wilde men gemelde schuld op wagens vervoeren, zoo zoude men voor het goud 7401 wagens elk van 2000 pond behoeven, en ter zee 9375 schepen van 500 last. Om haar in goud te tellen, gesteld men telde 300 goudstukken in eene minuut, en hield zich daarmede dagelijks 12 uren onledig, zoo zoude zulks meer dan 27 jaren vereischen; in penningen 7000 jaren; zoodat, bijaldien men bij de schepping der wereld aangevangen hadde, men daarmede ten huidigen dage nog niet gereed zoude zijn (Vaderl Letteroef. Mei 1829 no. VII bl 337).

Bijen in den rouw (XXXVIII, Bijl. bl G). Hoewel het geloof aan heksen en spoken slechts zelden meer wordt aangetroffen, openbaart zich toch het bijgeloof nu en dan nog op zonderlinge wijze. Onlangs overleed een bijenhouder. Een vriend van den gestorvene belastte zich er mede, de droevige tijding aan — de bijen over te brengen. Tegen elke korf werd een paar maal met den vinger getikt, waarna dan op meewarige toon werd gezegd: »goe baos is dood." Ware die bekendmaking verzuimd, dan zouden de bijen gestorven zijn. — Ook te Renswoude heerscht nog het bijgeloof, dat de bijen dood gaan, indien haar van het overlijden des eigenaars of een lid zijner familie geen kennis wordt gegeven. Althans niemand der bijenhouders alhier verzuimt ooit, den bijenkorven met teer- of verfkwast eene zwarte streep te geven als iemand uit het huis des bezitters sterft.

Von Eberstein. Handbuch für den deutschen Adel (Buch- und Kunsthandlung von Mitscher & Röstell in Berlin W., Jäger-Strasse 61a) 1889. Abtheilung I: Hand- u. Adressbuch der deutschen Familienforscher. Abth. II: die deutsche Adelsgenossenschaft und die mit ihr verwandten Vereine. Abth. III: Handbuch der Geschlechtsverbände. Abth. IV: Handbuch der adligen Stiftungen. Abth. V: der heutige Adel Deutschlands.

Lars Dilling. Schetsen, tweede bundel, uit het Noorsch door Una. Er zijn bloemen, die prijken in den morgen, en vergaan zijn vóórdat de avond viel. Het zijn teedere, kleurige en geurige bloemen. Er zijn dichters, die in den opgang des levens weelderig tieren, en verdwijnen vóór dat hun talent de middaghoogte heeft bereikt. Het zijn teedere, fijngevoelige naturen. Hun leven, zich bewegend tusschen een lach en een traan, is leven en lieven. De Genestet was een hunner; J. L. Wertheim en Jacques Perk waren hier te lande hun laatste vertegenwoordigers. Noorwegen betreurt in Lars Dilling een hunner geestverwanten. Niet als zij was hij naar den vorm dichter, maar naar den geest. Ook als zij is hij jong gestorven, nog geen veertig jaar oud, in een vreemd land, in Duitschlands hoofdstad. Ook als zij was hij zwak van lichaam. In het laatst zijns levens was hij verlamd, hij liep zeer moeielijk en werd in een rolstoel voortgeschoven; zijn gestel was afhankelijk

van de minste stoornis. Toch was hij altijd in een goed humeur en vol levenslust. Dit getuigen zijne steeds opgewekte en opwekkende verhalen, die een grooten kring van lezers hebben gevonden, en waardoor hij zich tal van vrienden heeft gemaakt.
(De Lantaarn, 4de jaargang, N°. 9).

Bij den uitgever A. H. Adriani te Leiden verscheen Nov. 1887 een bundel schetsen uit het Noorsch van Lars Dilling, vertaald door Una. Ze laten zich aangenaam lezen. Sommige zijn inderdaad aangrijpend In de meer vroolijke scheen de humor over het geheel niet van de fijnste soort; hier en daar wat conventioneel en afgesleten. »Het loon des dichters", »Groene kransen" en »De Zwarte Adonis" schijnen ons de beste dezer schetsen Er komen in de vertaling etlijke germanismen voor. (Haarl. Ct.).

De Novellen en Schetsen van Lars Dilling nemen eene waardige plaats in naast de gelijksoortige voortbrengselen van Björnsterne Björnson, Alex. Kielland en zoovele anderen Evenals deze teekenen ze ons het eigenaardige Noorsche volksleven met al zijn eenvoud en naïveteit, zijne zoo vaak diep-gevoelde karaktertrekken. Gewoonlijk mogen wij de nieuwere Noorsche litteratuur slechts langs een omweg — uit het Duitsch vertaald — genieten · in Una vinden wij iemand, die ons in prettigen, lossen stijl deze vreemde gerechten zonder uitheemschen bijsmaak, voorzet. Daardoor verliezen deze schetsen minder van hare oorspronklijkheid, en komen tot ons in een beter Hollandsch gewaad
(De Amsterdammer, Weekblad, 23 October 1887).

»Wer Stindes Schriften liebt, dem sind auch seine Uebersetzungen aus Dilling willkommen", schreef een Duitsch blad bij de verschijning van de Duitsche overzetting. Ook Una zorgde voor eene goede Nederlandsche vertaling eene juiste weêrgeving in prettig Nederlandsch. (Leidsche Courant, 22 October 1887).

De Noorsche litteratuur is, zelfs voor zeer vele beschaafden en ontwikkelden hier te lande, nog een gesloten boek. Toch bezit het koude en ruwe Noorden tal van schrijvers, wier werken van warm gevoel en fijn talent getuigen. Onder hen noemen wij niet in de laatste plaats Lars Dilling, met wien wij door een uitstekende vertaling van Una kennis maakten. Wij bedoelen hier de vertolking van den roman B e g a a f d, die, gelijk in het vorig jaar een zevental S c h e t s e n van denzelfden Noorschen auteur, op zeer verdienstlijke wijze door Una in zuiver en aangenaam Nederlandsch is overgezet. Wij twijfelen er niet aan, dat de poging van Una, om de Noorsche letterkunde bij ons te lande in te leiden, uitnemend geslaagd is.
(Dagblad van Z.-Holland en 's Gravenhage, 1 Juni 1888).

De zeven Schetsjes, in dit boek vereenigd, bieden eene hoogst boeiende en aangename lectuur. In een paar, ik bedoel G r o e n e K r a n s e n en D e j u w e e l e n A r m b a n d, — wellicht de twee paerelen der verzameling, — wordt men getroffen door het fijnste en meest kiesche gevoel, dat intusschen van alle ziekelijkheid of verwijfdheid geheel bevrijd blijft In nagenoeg al de overige treedt de rijke humor des schrijvers meer op den voorgrond. Hij weet met scherpen blik de kleine gebreken zijner helden, — meestal gewone burgerluidjes, behebt met al de vooroordeelen van hunnen stand, — waar te nemen, en laat dan op dezelve een helder en zelfs scherp licht vallen. Una's bewerking munt uit door losheid en eenvoud, en overal is hare taal zoo duidelijk als zuiver.
(Pol de Mont, Nederlandsch Museum, afl 10, 1887).

Schetsen is één van die woorden waar nog al dikwijls meê gespeeld wordt; men komt er zoo nederig en — wat het bijzonderste is — zoo onverantwoordelijk voor, als men zijn werk achter dien eenvoudigen naam van Schetsen duikt en beschermt Bij Lars Dilling is het woord rechtzinnig en gepast: wat hij ons levert zijn lichtgeteekende tafereelkens uit het werkelijke gewoon leven, maar door de oogen der kunst beschouwd; weinige trekken, maar eigenaardige en kenmerkende; zwierig en los, maar in gepaste evenredigheid en samenhang; in den stond en voor de vuist gemaakt, maar door eene meesterlijk bedrevene hand; nergens ijdele verbeelding, overal leven en beweging . . . .

En nu de »Schetsen" zelf? Daar en kan ik geen goed genoeg van zeggen Una heeft volop gelijk, waar ze van hare lezers vriendschap en vereering verwacht voor Lars Dilling: vereering, zeker, want 't is een meester, en vriendschap ook, want hij heeft een schoon en goed hart.

Ook, wat smakelijk, innig genot in 't beschouwen van die lieve schetsen! Wat een weldadig ontroeren van hert en geest, in verschillige richtingen, ja; maar altijd juist en zonder storend geschok! . . . .

't Is als »vriend en vereerder", dat ik ten slotte Lars Dilling's Schetsen aanbeveel: 't mag een voorwerp zijn van ernstige en nuttige studie voor onze jongere novellen-schrijvers (daar zijn er oudere, die nooit en zullen leeren natuurlijk zijn); en een verkwikkende, weldadige lezing voor elk, die wat eigene ondervinding heeft van personen en zaken: (Eug De Lepeleer, Het Belfort, 3de jrg., 1888 N°. 2).

Acrostichon. In mijne jeugd zag ik onder de zaken van mijn vader, tabaks-fabrikant, o. a. een 32° wit karton, waarop een rijmpje gedrukt was, zinspelend op de Fransche regie. Het zal dus van 1813 of '14 zijn. Ik herinner mij, dat de kantletters waren: Z E I S T E O U U R. Het begon:

Zou 'k ooit een vriend een snuifjen weigren,
En gunnen hem geen pijp tabak?
Indien ik niet haar prijs zag steigren,
Schonk ik hem wel een halfpondszak.

Wie kan en wil het aanvullen? G. P. ROOS

De geschiedenis der Wale-kerken. In de Réunion des Députés des Eglises Wallonnes, welke 20 Juni '89 en volgende dagen te Amsterdam is gehouden, werd het jaarverslag over 1888—1889 uitgebracht door de commissie die zich sedert eenige jaren onledig houdt met het bijeenbrengen der bouwstoffen voor de geschiedenis van het Waalsche kerkgenootschap. De commissie verloor tot haar diep leedwezen haren voorzitter, den heer F. H. Gagnebin, die wegens zijne gezondheid zijn ontslag nam en nu eere-president werd als hulde voor de vele diensten, haar bewezen van hare oprichting af. In zijne plaats werd de heer E. Bourlier te 's-Gravenhage benoemd tot voorzitter en mr. A. J. Enschedé tot vice-president. Een harer correspondeerende leden, de heer Henri Bordier te Parijs, de onvermoeide bewerker der 2de uitgaaf van de France Protestante, ontviel haar door den dood. Evenzoo de emeritus-predikant dr. P. J. J. Mounier te Amterdam, die, zoo hij al geen lid is geweest, toch in zekeren zin de ontwerper was van de taak der commissie, en nog laatst in de November-vergadering met zijne kennis en ervaring haar had voorgelicht, toen de ondersteuningen, aan de Waldenzen verstrekt, werden besproken. Hij vermaakte haar al wat hij had opgeteekend over den oorsprong der Protestantsche Kerk in de Zuidelijke Nederlanden; van welke bijdragen de commissie een goed gebruik hoopt te maken. Een woord van dankbare waardeering werd gewijd aan den verdienstelijken heer Mounier. Als gewoon lid werd aan de commissie toegevoegd de heer P. du Rieu Jr te Leiden, die sedert eenige jaren haar op verschillende wijzen krachtdadig had bijgestaan.

Wat de laatst-verzamelde bouwstoffen betreft, werd genoemd eene aanvulling in de reeks der archiefstukken van de kerk te Naarden en van die te Voorburg, terwijl een onderzoek naar de Walen te Amersfoort had bewezen, dat zij een tijdlang hun eerdienst verrichtten in eene kapel naast den grooten toren aldaar. Verder werden de requesten onderzocht, die door de Fransche vluchtelingen aan Hop. gezant der Staten te Parijs, waren ingediend, en nu op 's Rijks archief berusten. In deze, ofschoon vruchtelooze pogingen om hersteld te worden in het bezit hunner verbeurdverklaarde goederen in Frankrijk, zijn tal van geschiedkundige merkwaardigheden bewaard omtrent deze om hun geloof zoo wreed vervolgden.

De Collection des Fiches, of afschriften van doop-, trouw- en begraafnis-akten uit de kerkregisters, maakte steeds het onderwerp uit der zorg van eenige leden. Deze duizenden strookjes zijn allen doorgezien en beter geordend, terwijl er eene lijst der daarin voorkomende familienamen werd vervaardigd, waarbij de verschillend gespelde namen der leden van dezelfde familie beter bij elkander konden geschikt worden. Dit kostbare en moeitevolle werk wordt zeer gewaardeerd door

de velen, die voor genealogische onderzoekingen deze keurige verzameling raadplegen; hetgeen zeer druk plaats vond.

Wat het Bulletin aangaat, achtte de commissie het zeer gelukkig, dat de heer Gagnebin zijne uitvoerige lijst der predikanten van alle bestaande en opgeheven Waalsche kerken nog had mogen voltooid zien. het nut daarvan wordt door de nauwkeurigheid der tallooze gegevens niet weinig verhoogd.

Aan het rapport over **De Wale-Bibliotheek te Leiden**, die, met het doel om eene geschiedenis der kerken te vervaardigen, reeds veel vroeger was opgericht, is het volgende ontleend. De archiefstukken van de Leeuwarder kerk werden na de opheffing van die gemeente geplaatst in de verzameling; had dit in vroeger eeuwen ook kunnen geschieden bij de opheffing van de vele kleinere Waalsche kerken, zeker waren niet zoovele registers verloren geraakt, die men nu bij het schrijven der geschiedenis van die kerken zoo noodig heeft. Met dank werden de geschriften vermeld door de predikanten der Fransche kerken aan de Bibliotheek geschonken, als: door de heeren Chavannes, Dardier, Daubanton, Gagnebin, Lacheret en Perk; terwijl de heer Mounier eene zorgvuldig bijeengebrachte verzameling geschreven en gedrukte stukken van de Waalsche Synodes en Réunions heeft vermaakt aan deze inrichting. Van de geschenken werd o. a. Beattie's Waldenses genoemd, de met tal van fraaie Engelsche staalplaten versierde beschrijving van hunne valleien; voorts eenige Hollandsche vertalingen van indertijd veelgelezene werken van Wale predikanten, waaruit hun invloed duidelijk blijkt. als L de Dieu, Tractaet tegen de gierigheyt, door A. Heydanus; L. Drelincourt, Christelijke klinkdichten, door P. de la Rue; Ermans preek bij het huwelijk van Willem V, door J. P. I. du Bois; P. de la Serre, Stichtelijke werken, door J. H. Glazemaker; verder Mornay, Gesprekken over het leven en den dood in onuitgegeven handschrift van een Tijdgenoot. Een afschrift van Jurieu, Dévotion et deux sermons sur la persévérance, werd aangekocht: en door bemiddeling van den archivaris mr. Ch. Dozy werd in bruikleen afgestaan eene Fransche vertaling van Alderkerke's Beleg van Leiden, door J. Guyot vervaardigd en met drukletters zeer net afgeschreven. De portefeuilles met platen, portretten, kerken en familiewapens van Walen werden weder aangevuld; evenals aan de verzameling gedenkpenningen werd toegevoegd de zilveren bruiloftspenning van P. F. Clignett en S. v. Gangelt, de bronzen penning op het afbreken der Protestantsche kerken door Lodewijk XIV en een koperen Avondmaalspenning van de kerk te Vlissingen, bij het huisbezoek aan hen gegeven die aan die plechtigheid mochten deelnemen.

Het land hebben als een stier (XXXIX, 425) — zal wel een zin- of woordspeling zijn op het weiland, waarin de stier gewoonlijk vertoeft. De uitdrukking »het land hebben" beteekent eigenlijk »landziek" of »landziekig zijn", »avoir le mal du pays". »heimwee hebben". Landziekig nml. is hij, die zich nog niet t'huis voelt in 't vreemde land, in zijn nieuwe omgeving.

Zeist. J. H. VAN LENNEP.

[Men houde zich aan de deugdelijke verklaring van *Nav.* XXXVII. 185, 6.]

Bijen in den rouw (XXXVIII, Bijl. bl. G, O). Waarom bepaald aan de bijen eene kennisgeving moet geschieden van den dood huns meesters, ligt voor mij in 't duister. Heel veel reden toch om hunnen baas dankbaar te zijn, hebben zij niet; en het zou wel niemand verwonderen, als ook zij nog eens tot eene werkstaking overgingen; want het zijn onbetwistbaar de slechtst betaalde en behandelde werklui!

Zeist. J. H. VAN LENNEP.

Grafschrift. Op den grafsteen van het geslacht Vöhlin (eene oude en deftige koopmansfamilie) in een kruisgang der St. Annakerk te Augsburg, staat een raadselachtig opschrift, nml. P. P. P. De verklaring is deze:

Piper Peperit Pecuniam (De peper bracht geld).
Pecunia Peperit Pompam (Het geld bracht weelde).
Pompa Peperit Paupertatem (De weelde bracht armoede).
Paupertas Peperit Pietatem (De armoede leidde tot vroomheid).

(*De Wageninger*).

Amsterdam. De nieuwe Beurs. Met uitstekend genoegen zag ik hier te Calais een allerliefst model, van ongeveer twee meters lengte, tentoongesteld van »la bourse d'Amsterdam". Hij, die in den wedstrijd voor de plannen den eersten prijs behaalde, is een Franschman. Dit deed mij pijnlijk aan, eene Helmersiaansche gedachte schoot mij door de ziel, ik zag de schimmen van de Kayzer en Jacob v. Campen, en . . . . . de rechtgeaarde Hollander vulle 't overige maar in naar goedvinden! Eén ding verheugde mij echter in hope, dat nml. de rivierpaarden- en olifantenstal op den Dam zal worden opgeruimd. G. P. ROOS.

Austerlitz — ligt tusschen Amersfoort en Zeist. Het gehucht dankt zijn ontstaan aan den tijd der Fransche overheersching. Op de heide bij Zeist lag toen een groote Fransche troepenmacht, met het doel deze, als tijd en gelegenheid geschikt er toe waren, naar Engeland over te schepen; waarvan nooit iets gekomen is. De bevelvoerende generaal wilde den soldaten iets te doen geven, en liet hen daarom eene groote pyramide van zand bouwen, die hij ter eere van Napoleon's groote overwinning (i. d. 2 Dec. 1805, de Drie-Keizers-slag), »de pyramide van Austerlitz", doopte. Sedert dien tijd ontstond ook het gehucht van dien naam.

Zutfen. Vóór ons ligt »Zutfen en Omstreken. Geïllustreerde Gids", Zutfen, Thieme 1889. Met kaart en plattegrond van Z., negen groote platen en zestien Illustratiën in den tekst, benevens de Portretten der Burgemeesters van Z., Vorden, Warnsveld, Lochem, Voorst, Ruurlo, Gorsel en Brummen, bewerkt door J. A. Bientjes en J. Gimberg. Van den plattegrond werd het origineel door F. H. v. Etteger verstrekt; de keurige, zeer duidelijke plaatjes: natuurtafereelen, stadsgezichten, publieke en particuliere gebouwen, ouderwetsche gevels, enz. vertoonend, zijn nagenoeg alle vervaardigd naar photografieën van Joh. Evers. Bevat dit boekje uit den aard der zaak tal van advertentiën, 124 blz., ten gemakke van den toerist op lichtblauw papier gedrukt en van een »Alfabetisch Register" voorzien; men treft er ook menige geschied- en oudheidkundige bizonderheid in aan, die het werkje boven den rang van een »Nederlandschen Baedeker" [1]) verheft. Ternauwernood weerhouden wij ons van afschrijving te dezer plaatse der korte en degelijke vermelding van den kostelijken archæologischen inhoud, — ijzeren kroon boven het graf van Otto, grave van Z. († 1113, vgl. *Nav.* XXXVII, 295 noot 1), graftombe v. Everhard v. Heeckeren († 23 Apr. 1680) en zijne gade Maria Torck († 21 Febr. 1690) [2]), grafsteen des kerkmeesters Lambert Stuerman († 29 Aug. 1395), ontdekt door den adjunkt-archivaris J. Gimberg, prachtige door Gielis v. Eijnde te Mechelen in 1527 gegoten doopvont [3]), enz. enz., — der groote of St. Walburgskerk te Z. Maar wij

---

[1]) Karl Baedeker, geb. 1801 te Essen, richtte in 1827 te Coblenz een boekhandel op en werd uitgever van reisboeken voor Nederland, België, Duitschland Oostenrijk, Zwitserland, te welken einde hij jaarlijks deze landen doorreisde, om nauwkeurige opgaven te kunnen verstrekken, † 1859. Zijn oudste zoon Ernst zette zijne taak voort, † 1861; daarna dezes broeder Karl. — Te Zürich † 15 Mei 1883. Von B., bekend door zijne Reisboeken. In 1814 te Göttingen geboren, behoorde hij in 1848 tot de politieke vluchtelingen, die naar Zwitserland de wijk namen. Aldaar kwam hij, die voor den boekhandel was opgeleid, en gewoon de pen te hanteeren, op het denkbeeld een oud Zwitsersch reisboek in nieuwen vorm uit te geven; de bijval, welken dit werk vond, noopte hem, ook voor andere landen dergelijke handboeken te bewerken. Wie was deze Von B.?

[2]) Zie over die tombe »de Tegenwoord. Staat van Geld. bl. 359." Aldaar ook nader over de verguld-ijzeren kerkkroon.

[3]) Naar dit geheel uit gegoten en gepolijst koper vervaardigd model, liet onlangs een echtpaar eene doopvont maken, welke het Sept. 1888 aan de R.-Kath. kerk te Overveen opdroeg; aan dit kostbaar geschenk toevoegend een zestal zilveren kandelaren, benevens een paar door W. Mengelberg te Utrecht vervaardigde marmeren beelden. Rondom het deksel leest men in zwarte letters: Ter eere van God Drieëenig hebben Antonius Roozen en Elisabeth Maria v. Velzen aan de kerk deze vont geschonken, welke Jan Brom van Utrecht maakte, in de jaren 1887 en 1888, toen Lambertus ten Brink pastoor was". De fabriek van G. B. Brom, handelaar in gouden en zilveren voorwerpen te Utr. (Springweg C. 171)., leverde ook de kandelaars.

kunnen niet anders dan den een' en andermaal geuiten wensch van *Nav*. XXXV, 540 herhalen; de heer Gimberg, die zich thans zóó gunstig kennen doet, betoone zich die Zutfenaar, voor de stad zijner inwoning en functie, in vereeniging met zijn medewerker, den heer Bientjes, de plichtschuld voldoende, welke tusschen deze en hare schoone St. Walburgskerk nog altijd open staat. Geven de geachte bewerkers van dezen »Gids" tochtjes aan naar Dieren, Apeldoorn en het Loo, naar Lochem, Doetinchem en Terborg, Vorden, Ruurlo en Voorst; — hunne beschrijving dier tochtjes en van het merkwaardige, dat deze plaatsen, ware lustoorden aanbieden, wakkert den lust tot bezoek en eigen aanschouwing aan. Den zaakrijken, boeienden inhoud dezer 40 blz. doorloopend, betreurt gewis de beminnaar van het natuur- en bouwkundig schoon onzes vaderlands de excentriciteiten van menigen Nederlander, die, des-machtig of niet, soms handen vol gelds uitgeeft voor buitenlandsche reizen, terwijl hij de voor bescheiden kosten bereikbare schoonheden van eigen land onbezocht laat en vaak alleen bij geruchte kent. Eene vluchtige kennismaking met het uitvoerig advertentie-gedeelte wekt de overtuiging, dat ook de handel, de industrie in Zutfen en omstreken de meest-onderscheidene behoeften vermag te vervullen. Ten slotte zij de aandacht gevestigd op de »Uitgebreide Wandelkaart van Zutphen's omstreken", met nauwkeurige aanwijzing van spoor-, straat- en grintwegen, die, ter grootte van 45 × 30 cM., gedrukt in zeven kleuren, voor slechts 75 cents bij den uitgever van dezen »Reisgids" verkrijgbaar is.

J. A.

Schaatsenrijders (XXXVII Bijl. bl. D). R. v. N. (Rinia v. Nauta?) vervaardigde eenige »Dichtregelen, ter gelegenheid der hardrijderij op schaatsen te Leeuwarden, den 18 Januarij 1823, voorgedragen op den maaltijd die dezelve is opgevolgd" Van verschillende Friesche hardrijders en -rijderessen wordt in deze, zeker wel bekende, »Dichtregelen" gewag gemaakt. M°.

Meitakken. Volgens een oud gebruik waren op 1 Mei vele woningen te Leur bij Breda met een meitak versierd. De jongeling nl., die zijne uitverkorene bedenken wil, gaat des nachts uit en plant vóór hare woning eene frisch bloeiende, groene twijg. Het jonge meisje echter, dat reeds te vroeg aan een minnaar denkt, ontvangt een klein takje. De maagd die reeds de dertig te boven is, moet zich tevreden stellen met een dorren tak. Vele dochters verlaten den eersten Meimorgen dan ook vroeger dan gewoonlijk hare legerstede,, om te zien hoe zij bedacht zijn. (*Algem. Handelsbl.* 4 Mei 1889).

Sint Anthonie-Waag te Amsterdam. 1488 — 28 April 1888.

In 't jaar onzes Heeren 1488, toen men schreef den 28sten van April,
Werd mijn eerste steen door eens burgemeesters nazaat gelegd [1]),
En verrees deze sterkte, opdat de vijand zich hield stil.
In 1617 werd ik herschapen in Waag, en mijn vorig bedrijf mij ontzegd;
Toen konden ook de broeders van vijf eerzame Gilden [2])
Onder mijn rustig dak een veilig samenzijn vinden.
Later werd ik bestemd tot een schouwplaats, waar de mensch zijn zonden moest boeten [3]),
En kan men thans een deel der brandweerhelden in het onderdeel ontmoeten.
Terwijl in 1888 Amsteldam's achtbare vad'ren in hun Raad hebben besloten,
Dat de schat van 't stads-Archief onder mijn dak voor de onderzoekers worde ontsloten [4]).

Amsterdam. JOH. F. STIELER.

[1]) den kleinzoon van den burgemr Jan Dirkszoon v. Wormer.

[2]) nml. de chirurgijns-, schilders-, smeden-, metselaars- en schoenlappers-gilden.

[3]) Toen het Stadhuis op den Dam in Koninklijk Paleis was herschapen, werden de vonnissen (welke vroeger vóór de vierschaar van het Stadhuis plaats hadden) voltrokken op een daartoe in den nacht te voren aan de Sint-Anthonie-Waag opgesteld schavot tegenover de Sint-Anthonie-breestraat.

[4]) In de zitting van den gemeenteraad i. d. 21 Maart 1888 werd besloten, de brandweerkazerne uit de Waag te verplaatsen naar de Ruyterkade, en de Waag in te richten tot Archiefgebouw.

Kinderprenten (XXV, 304; VIII, 19, 173; XXX, 516, 32).

Uitgave van D. Lijsen, te Amsterdam: No. 3, 5—8, 11, 14, 16, 18, 19, 21, 22, 25—27, 29, 31.

Uitgave van de Erven Wed. C. Stichter, ibid.: No. 5, 15, 49, 56, 67, 74, 82, 94, 101, 103, 134.

Uitgave van J. Kannewet, ibid.: No. 5, 11, 14, 17, 18, 20, 21, 27, 39, 57, 60, 69, 72, 75, 91, 95 en 96.

Uitgave van J. Ratelband & J. Bouwer, ibid.: No. 17 en No. E.

Uitgave van J. Bouwer, ibid.: No. O.

Uitgave van Erve Wed. Jacobus v. Egmont, ibid.: No. 23, 30, 53, 58, 60, 68, 82, 83, 90, 92, 93, 98 en 108.

Uitgave van Jan v. Lee, te Haarlem: No. 4 en 43.

Uitgave van Hendrik v. der Putte, te Amsterdam: No. 2, 6, 10, 16, 18, 19, 24, 33, 39, 40, 70, 77, 78, 90, 97, 101, 111, 144.

Uitgave van David le Jolle, ibid.: No. 170 en 171.

Uitgave van Gijsbert de Groot, ibid.: No. K, 94.

Uitgave van Clement, de Vri en v. Stegeren, te Zwolle: 1 No. Bijbelsche Prent.

Uitgave van J. Hendriksen, te Rotterdam: No. 18 en 39.

Uitgave van Jacobus Thompion, ibid.: No. 63.

Uitgave van Wed. H. Rijnders, te Amsterdam: No. 30.

Uitgave van C. C. L v. Staden, ibid.: No. E.

Uitgave van David Weege, ibid.: No. 5.

Uitgave van Schalekamp & v. der Grampel, ibid.: No. 9, 26, 28, 32, 52.

Uitgave van Broese & Co., te Breda: No. 2, 15, 21—27, 29, 30.

Uitgave van J. Schuitemaker, te Purmerende: No. 21—24, 29, 31, 37, 38, 56, 77, 78, 86, 92, 133.

Uitgave van J. Vlieger, te Amsterdam: No. 5, 8, 10.

Uitgave van de Erven Wijsmuller, ibid.: No. 2—5, 7—20.

Uitgave van D. Noothoven v. Goor, te Leiden: No. 33, 39, 66.

Uitgave van J. H. v. Wees Jr., te Utrecht: 19 stuks Nieuwe Holl. Kinderprenten.

Uitgave van G. L. Funke, te Amsterdam: No. 16, 60, 81.

Uitgave I. de Haan, te Haarlem: No. 1—147, waaraan ontbreekt No. 7, 9, 12, 17, 21, 25, 40, 45, 49, 52, 81, 82, 113, 115.

Uitgave Meijer's Prenten: No. 3—43, waaraan ontbreekt No. 5, 6, 14.

Uitgave H. M. v. Dorp, te Haarlem: No 1—48.

Uitgave van H. v. der Moolen, te Geldern: No. 49—59 en 143.

Uitgave van J Noman & Zoon, te Zalt-Bommel: No. 1—329, waaraan ontbreken No. 32, 34, 43, 51, 55, 56, 86, 88, 91, 92, 100, 107, 111, 120, 121, 126—128, 130, 132, 140, 142, 152, 164, 165, 167, 199, 207, 208, 211, 228, 229, 240, 242, 249, 257, 318, 319. No. A—I.

Uitgave van A. W. Sijthoff, te Leiden: No. 1—20, Prenten v. de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen. No. 1, 2, 15, 21—40, 43, 44. N. Holl. Kinderprenten.

Japansche Prenten, 15 stuks. Een Oude Muntprent. Een Historiespel van Nederland. Een verzameling van Prenten met Holl.-Fransche onderschriften. Een klein getal zeer antieke Prenten, zonder vermelding van des Uitgevers naam 26 Oude Prenten met goulddruk, waarvan eenige uit Nürnberg.

Uitgave van Pellerin, te Epinal: No. 16, 417, 513, 779.

Uitgave van P. Didion, te Metz: No. 12, 46, 456, 493.

Uitgave van de Erven Peter Wolff, te Nürnberg: No. 20, 34, 66, 192.

Uitgave van Oehmigke & Riemschneider, te Neu-Rippin: No. 2105, 2155, 2450, 2798, 2826, 3081, 4130, 4172, 4219, 4264, 4365, 4411, 4426, 4427, 4701, 4707, 4825, 4850, 4884, 4885, 4956, 5093, 5126, 5127, 5206, 5225, 5341. Schattenbilder. No. 3549, 3550, 3551, 3552, 3870, 3873, 4970, 4971, 4973, 4979. Ankleide Figuren No. 3914, 4261, 5064, 5068, 5213, 5217, 5218, 5219, 5260.

Uitgave van Gustave Weise, te Nürnberg: No. 1—250.

Deze verzameling heeft ten doel de Kinderprenten voor het nageslacht te bewaren. Bovenstaande Prenten heb ik in bezit. Wie helpt mij nu voor geld en goede woorden aan meerdere? Ook bezit ik duplicaten, waarvoor ik gaarne andere ruil.

Leiden, Augustus 1889. A. W. SIJTHOFF.

[De raadpleging van Algem. Regr Navorscher I, II en III kan hier misschien baten.]

Acrostichon. ZE | IS | TE | DUUR.

Zie *Nav.* XXXIX, Bijlage bl. O. Uit mijne jeugd is het mij in 't geheugen gebleven; ik geef het dus op als volgt.

Zou ik een vriend een pruimpje weigren [1]),
En gunnen hem geen pijp tabak?
Indien ik niet haar prijs zag steigren.
Schonk ik hem wel een halfpondszak.
Thans krijgt men voor een handvol duiten,
Een enkel onsje en nog niet best,
Dus sluit ik ook het geven buiten,
U schenk ik dus voor 't allerlest.
Uit vreeze voor nog duurder tijden
Rook ik wel, maar zal het *geven* mijden.

Amst. Dr. K. K. Rz.

---

[1]) pruimpje (tabak), *niet* snuifje.

